ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK'

T Á R A.

KIADÓ SZERKESZTŐK

SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY;

SZERKESZTŐ TÁRS

BAJZA.

Berzevicy Titus

1840. MÁSODIK FÉLÉV.

PESTEN,

az Athenaeum' kiadó-hivatalában.

Ferenczieк' piaczán, 437. sz.

Berzevicy

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 2. 1840.** **1. szám.**

Tartalom: Egy tekintet a' kettős kamarai rendszerre (*Fabriczy Sámuel*). — Tavaszi dalok (*Garay János*) — A' kegyencz. Eredeti novella (*A. C.*) — Magyar-játékszíni krónika. — Müvészet.

Egy tekintet a' kettős kamarai rendszerre.

Azon rendszernek, melly a' törvényhozótestet két külön tanácskozó házra, kamarára, táblára, vagy akárminek nevezzük, osztja el (das Zweikammersystem), ha más haszna nem volna is, azon egy haszna csakugyan van: hogy minden tövényjavaslat kétszer 's két különböző emberek előtt jö vitatás alá, 's igy több oldalról vizsgáltatik 's érettebben fontoltatik meg. Ha az ész volna egyedül azon hatalom, melly az emberek' nézeteit, meggyőződéseit, törekvéseit határozná el, úgy elég lenne a' két törvényhozó gyülekezetbe a' nemzet' legokosabb férfiait meghíni; 's bizonyosak lehetnénk a' felől, hogy mindenkor a' legjobb törvények fognának hozatni. — Ámde az ész nem egyedül az, a' mi igazgatja az embereket, hanem az érdek is, 's innét van, hogy sokszor a' legokosabb ember is nem azt tartja jónak, nem azt mozdítja elő, a' mi valóban az igazsággal és a' haza' közjavával megegyez, hanem azt, a' mit az ő magányos érdeke megkiván. Épen ebben áll az emberi gyarlóság, mellyből ered p. o. az is, hogy minden, csupán democratiai elemekből alkotott gyülekezet, előbb utóbb, mint valami planum inclinatumon, észrevétlenül indul a' lex agraria felé; pedig ez meg nem egyez a' köztársaság' czéljával, nb. nem csak a' szegényekével, hanem a' gazdagokéval is. — Azért szükséges minden magányos érdeknek ellensulyt keresni, melly nélkül a' köztársaság' erőműve jól nem foroghat. Az észnek ellensuly nem kellene: mert ez magában csak egy 's maga magával megegyez. — A' két kamara' rendszerének tehát, ama' felebb említett hasznon kivül, még más haszna is van: az t. i. hogy a' törvényhozók' egymástól különböző érdekeit egyensúlyban tartja.

Menjünk már tovább. A' nagy földbirtokosok' érdekei néha különbözhetnek a' kisebb birtokosok' vagy az épen birtoktalan néposztály' érdekeitől. Amazok tehát veszélyben forognának, ha a' nagy földbirtokosoknak nem volna olly részök a' törvényhozásban, mellynél fogva imezeknek káros törekvéseit meggátolhatnák. Bármilly nevetségesnek tessék tehát, hogy valaki törvényhozónak szülessék, holott tudnivaló, hogy az ész, melly a' törvényhozó legfőbb tulajdona, örökösödés' útján atyáról fiúra nem száll; — még sem fog nevetségesnek látszani az örökös pairkamara' intézete, ha felveszszük, hogy in

regula minden ember, bár nem is okosabb másnál, még is tulajdon érdekéhez ért, 's azt legjobban védelmezi. Szóval: nem azért alkottattak az örökös pairkamarák, mintha azokban laknék a' nagyobb értelmesség, hanem azért, mert a' nagy földbirtokosak' érdekeit legjobban repraesentálják. A' birtok pedig örökösödés által száll a' maradékra, azért a' törvényhozó jog is.

De itt egyre kell figyelmeznünk. Mind ezt. i. igen szép és tökéletes addig, míg csupán egy néposztály' érdeke a' másik osztályéval ütközik össze: — hanem mi lesz majd akkor, ha az egyik osztály' érdeke nem a' másik osztályéval, hanem az egész haza' valóságos javával, vagy pedig a' természeti igazsággal jö összeütközésbe, ha p. o. a' nagy földbirtokosok' érdeke ollyan javitásoknak szegül ellene, mellyeket a' megérett időkor' szelleme parancsolólag megkiván? Lehetnek — hiában tagadnók — lehetnek olly esetek, hol azoknak megátalkodott ellenmondása az egész társaságot veszélyeztetné, 's teljes felbomlását okozhatná. A' pairkamara arra való, mire a' perpendiculum (függetyü) az órában, t. i. hogy járását szabályozza 's elejét vegye, hogy igen hamar ne járjon; de nem, hogy járását egészen akaszsza meg.

Ezen reflexiók természetesen vezetnek az úgy nevezett absolutum veto' kérdésére. Angliában a' pairkamarának absolutum vetoja van; nélküle törvényt hozni nem lehet. De meg kell jegyezni: 1) Hogy az angol pairkamarában csak a' majorescók ülnek, azaz, minden nemzetségből csak egy. Azon lord, kinek hat fia van, 's kik közól csak egy lehet pairré, a' többi öt pedig a' nép közzé vegyül, a' pairek' érdekihez korántsem ragaszkodik olly erösen, mint különben ragaszkodnék. — 2) Hogy az angol alsóház' tagjai nincsenek küldöik' utasításához kötve, hanem valóságos, teljes hatalmu biztosak (plenipotentiarii), a' mi nálunk másképen van, hol a' követek az útasitástól nem állhatnak el. — 3) Hogy Angliában a' ministerium 24 óráig sem állhat fen az alsóház' akarata ellen, ennek kezében levén az adók' szavazása; mellyből következik, hogy ha az angol nép egyszer határzottan kimondotta kivánságát valamelly ujitásra nézve, a' kormány is mindig kezet fog vele, 's akkor a' felsőház vagy engedni kénytelen, vagy új pairek neveztetnek ki, mi által minden veszélyterhes összeütközés elháríttatik. — 4) Hogy Angliában a' sajtó szabad, mellynek világító szövétnekét 's megkérlelhetlen csapásit semminemü önséges hazafitlanság nem állhatja ki sokáig. —

Ezek' hiával, a' csupán felfüggesztő vetonak, melly szerint a' pairektől félrevetett törvénynek ugyanazon országgyülés alatt nem volna szabad vitatás alá jönie, hanem az ország' törvényhatóságai otthon ujra, — 's már a' förendek' ellene előhozott okait is fontolólag, — elővennék 's a' legközelebbi országgyülésre küldött követeiknek iránta uj utasitást adnának, mellynél fogva a' törvény, ha csakugyan a' többség mellette maradna, már akkor a' felsőház' megegyezése nélkül is meglehetne; — ezen csupán felfüggesztő vetonak azon következése volna, hogy a' dolog bővebben 's hosszabb idő alatt fontoltatnék meg, 's ha a' förendeknek — kik úgy is a' vármegyék' gyülésein nagy befolyással birnak — igazok volna, csakugyan az ő akaratjok szerint döntetnék el. Car la raison finit toujours par avoir raison. — Azon nem reményelt esetre pedig, hogy ha a' nemzet' többsége, még ezen uj vitatás és fontolgatás után is, tovább a' rosszat akarná, megmaradna mindig a' kormány' absolutúm vetojában azon áthághatlan gát, melly a' rosz törvény' létrehozását gátolná.

Fabriczy Sámuel.

Tavaszi dalok.

I. A' TAVASZ' ELŐÉRZETE.

Pusztaságok' pusztasága!
Nincs a' földnek még virága,
Lombtalan még a' berek,
Vig madárka nem cseveg;
'S még is ah mi érzet ez,
A' mi bennem ébredez,
'S mintegy édes sejtelem
Végig rezgi kebelem?
Szellemcsókod az,
Ébredő tavasz
Oh e' bimbó ezredek
Nem soká kifejlenek!
Ebből illatár fakad,
Abból csörge ér szakad,
Ez füszál lesz, az virág,
Ez növény, az zöld faág,
'S ez, melly itt van keblemen,
Érezem,
Ez — szerelmi dal leszen.

II. A' SAJKÁS.

Tükrén a' nagy Dunának
Habok' ringásiban,
Tündér gyönyörvarázsban
Egy zöld szigetke van.

Hivólag ingnak fái,
Mint annyi hölgykezek,
Mellyek vidám örömre
Magukhoz intenek.

'S kormányt veszek kezembe,
Sajkám egy gyors evet,
Könnyen, vigan, szökellve
Felé, felé siet!

Fölöttem és alattam
Mosolygó ég vagyon,
Két ég közől — ki hinné? —
Kivágyik csolnakom.

A' zöld sziget' hüsében
Virúl az én egem,
A' föld' legszebb leánya
Ott köt füzért nekem.

III. SZABADBAN.

A' tavaszkor fübe fekszem,
Szívem nyitva áll;
Szembe, szívbe kéjgyönyörnek
Illatárja száll.

Ah ki irja meg, mit érzek
Édességinél?
Szívem, mint a' megtelt bimbó,
Meghasadni fél.

Kéjvilág' örömvilága,
Bájoló tavasz!
Egy öröm van a' világon —
Élvezésed az!

IV. EGY SZÉP ÁLOM.

Lágy déli szellő
Volt ringatóm,
Méhdöngicselés
Elaltatóm:
Elhunytam a' kéj'
Érzelmiben,
Temetve fekvén
A' zöld füben;
Tündéri álom
Kecsegtetett:
Egy szebb jövendő
Hazám felett.
Ajkamra csók szállt —
Fölérezék:
'S szerelmes hölgyem'
Karán valék.

Garay János.

A' kegyencz.

Eredeti novella.

„Mint nálunk, úgy máshol is szokása gazdag családoknak házi barátot fogadni keblökbe, ki az élet' tengerén támadni szokott viharokat megelőzni, vagy megtörni segítse. Azonban gyakran, kivált ha azok' választásában csak kedves szenvedélyinket követjük, épen ezek gyüjtik össze fejünk fölött a' villámteli felhőket, mellyek boldogságunk' sajkájának csaknem vég süllyedtével árulják el a' szörnyeteget, ki azokat fölünkbe varázsolta.“ — Igy irt naplójába egy spanyol utazó, kit e' valóságra szomorú tapasztalás oktatott.

Milano felé útaztam, ugymond ő, onnan Velenczébe térendő. Bele unván a' hosszas ülésbe, hajóra szálltam, eleve egyezkedve öszvéresemmel, hol, 's mikor találkozandunk: de a' hütlen álnokúl megjátszott, a' kitűzött állomáson meg nem jelenvén: 's igy útamat, más jármü' hiával, gyalog folytatni kényteleníttetém. Egy unadalmas hosszú napot haladtam már Lombardia' térein, sehol biztos tanyát nem lelve: midőn távolad egy, karjára füzött sólyommal ballagó nobili, mint külseje mutatá, vágta keresztül ösvényemet. Külsőm, vagy jelen szeszélye támaszta-e benne irántam vonzódást, nem tudom: de alig valánk szóhatásnyira egymáshoz, hangosan kérdé, nem vagyok-e spanyol. Igent nyervén válaszúl, 's mai csalatásomat értvén, mintegy sejtve jövendő hálásomróli aggodalmam', megelőzőleg mondá, mi szerint nagy útat kellene még tennem, mielőtt nyughelyre érendek: 's ha öt innét nem messze eső mezei lakába követni akarnám, ez éjjel kipihenhetném nála a' mai nap' fáradalmait. Noha az ajánló' képén ülő fanyar komolyság nem legjobbat jósla: szükségtől késztve elfogadám még is az ajánlatot, annyival szívesben; mivel illy sorsú embertől, minőnek öt nézém, nem látszott veszély környezhetni.

Egy nem kisszerű, de hanyagúl mivelt kerten keresztül értünk udvarába. A' háztól néhány lépésnyire két inas jöve elénkbe, néma hajlongással, egészen levert arczczal. A' ház igen csinos vala, de semmivel sem kinálkozék, mi az úron, 's szolgákon eláradt bús hangolatot ne viszhangozná. E' szokatlan tünemény, mellyet inkább angol, mint olasz földön kerestem volna, némi nyugtalanságot támaszta bennem. Vendéglőm a' legsötétebb keserv' gyökerét látszék szivében hordozni, cselédeivel ritkán, mindig mo-

gorván, 's jobbadán csak jelek által szólott. — Feladatott végre a' tőlem reggel óta étlentől ohajtva várt estebéd, mellyhez én, az úr 's egész háznép' feszült komolysága' daczára is, jó étvágygyal láttam, de olly néma csendben, melly bármi carthusi ebédlőnek is diszére vált volna. Én beszédet kezdeni óvakodám, a' házi úrra hagyván akkor nyitni meg azt, mikor jónak látná. — Ha ki idegen házban, 's magánál főbb rendüekkel van, okosan tesz, ha azok' szeszélyeihez szabja magát, 's főleg családi viszonyaik iránt kandiságot nem mutat — gondolám magamban 's hallgattam.

Végre étel' fogytával távozván a' cselédek, urunk megszegé a' csendet, 's nagyot sohajtva így kezdé: Boldogok, kik alrendből születvék. Jól vagy roszúl fussák életpályájokat, nem aggódnak, mit mond, mit gondol felőlök a' világ. Az egyszerű katona, ha tisztét teljesíté, gondtalan terül el durva szalmaágyán. A' hajós, a' művész, a' földmives, és más illy sorsú emberek, dolgaik' szüntével békén keresik fekhelyöket. Nem így az, ki rangja', vagy értéke' tekintetéből a' világ' szemeinek kitétetve, annyi gáncsolót számlál, a' hány szem rajta csügg. Ezek' gyanui, sziszegései, rágalmai mindenütt üldözik a' sokszor épen nem irigylendő irigyeltet; minden lépését, szavát, mozdulatát a' fondorlás' mérlegébe teszik. — Méltó fájdalmamnak akarok, úgymond tovább, rést nyitni, azon bizalommal, mellyre kegyed' méltatom, keblébe öntvén annak kútfejét; nem mintha arra számolható barátim hiányzanának, hanem mivel a' közlendő eset azok' számába tartozik, mellyekben ideget inkább részeltetünk, mint kikkel naponkénti érintkezésben élvén, szégyenünk' 's boldogtalanságunk' örökös tanúi lennének. Nem is tudja cselédim közől senki mély keservem' okát, 's ha busongni látszanak, egyedül onnét van, hogy urokat szenvedni látják.

Balsorsom' szövedéke ím ez: Engem a' szerencse annyi javakkal áldott meg, mennyi a' boldoglétre elég volna, ha boldogságunk csupán azoktól függne. Hajlandóságim sem nagy világot, sem hivatalokat keresni soha sem izgattak. Falusi magányt kedveltem mindig, hol napjaimat nemeshez illő gyakorlatokban töltém. Egy kis föld- 's kertmivelés, halászat és vadászat valának több év ótai gyönyörei éltemnek. Ezeket kiséri meglehetős asztal, mellynél örömmel fogadtam mindeddig a' hozzám betérni szíveskedett jövevényt. Így teltek éltem' első évei, a' nélkül, hogy eszembe jutna a' nőszés, mellyet mindig kedves életmodorommal szemközt ellenkező terhes igának véltem. De mindenkinek üt végre kirendelt órája. Történt egykor: karomra füzött sólymommal menék vadászni, midőn véletlen egy tárgy ötlék szemembe, melly olly élénk hatást teve érzékeimre, mit semmi többé el nem nyomhatott, el nem nyomhatand. Utam Creme' egyik külvárosa mellé vezetett: egy kitárt kertajtóban látám állni a' valaha látott alakok' legszebbikét. Első lobbantomban feléje indulék; de azonnal a' kertbe vonult, magára zárván az ajtót. A' tündérarcztól elbájoltnak nem vala nyugtom, míg sorsa, jelleme, kedélye, 's minden őt illethető felől értesítést nem nyertem. Szoros nyomozás után kitudám, hogy az ifjú hölgy hajadon, 's alrendű szülék' magzata: de rendithetlen erkölcsü. Ez utólsó körülmény' daczára is bátor valék reményleni, hogy igéret, 's ajándék által czélt érhetni nála. E' végre biztos némbereket választék érzelmeit kikémlelni. Kocsin mentek ezek hozzá a' kertben sétálás' ürügye alatt: de bár mint forgaták őt, bár milly fortélyt használtak kivenni gyöngéjét: mindig kisikamlott hálójokból, 's úgy védte szivét, hogy többszöri ostromra sem kedvök, sem bátorságuk nem maradt. Ezen próbatét' hiúltával, a' rajtam elhatalmazott óriási indulatot le nem nyomhatván, elhatározám magam, személyesen kisérteni szerencsémet: 's minthogy férfi' láttára még inkább elvadulhata a' parasztnő; megkértem az előbb oda küldött némbereket, vinnének magukkal nököntösbe öltözve; mi annál könnyebben megesheték, minthogy szakálltalan valék, 's fiatal vérmes arczom köztük, 's közöttem kitünő különbséget nem hagyott.

Ezen látogatás végkép megbuktatott; mert hozzám, illy alakban közeledőhöz, sokkal gyöngédebb és megelőzőbb leve, mint amazokhoz: 's hizelgő szavakkal magasztalván szépségemet, szendeségemet, úgy elháritott mindent, a' mi bármi kis szabadságra jogosithatott volna. Sokkal elbájoltabban váltam el tőle, mint jövék. Illy szegény sorsban annyi külkecset, annyi erénynyel, szellemi kellemmel, tartalékossággal, 's több más tökélyekkel párosulva találván, ellenállhatlan vonzódtam a' végső eszközhöz nyulni, melly nem más volt, mint őt sorsunk' aránytalansága' daczára is nőmül választani. Ezen szándékom létesülvén, e' jószágra vonultam vele, hol több év óta olly zavaratlan teljes egyességben éltünk, melly sem egy, sem más részről legki-

sebb csorbát soha nem látott. Ha vadászni mentem 's késöcskén tértem meg, könyeibe fürödve lelém a' fölötti aggodalmában, nehogy valamelly baj ért legyen. Szóval, irántami vonzalma, 's gyöngédsége, mellynek naponként új tanújeleit adá, mindinkább hozzá csatlák lényemnek minden érzelmeit. E' boldog elégültségemben töltött hat évemet a' föld' kereksége' férjeinek legboldogabbika is irigyelhette volna. Cornelio, egy magában csekély jelentésü; de alkalmas ész- 's miveltséggel biró ember lakott vidékünkön: kinek jobb oldalai, úgy látszott, csak arra szolgáltak, hogy sokkal számosb rosz tulajdonit árnyékolják. Egy kevés hangászat, 's költészet tünteté öt ki leginkább, de melly miatt ő sokkal többet tartott magáról, mint a' mennyire egyebektől méltányoltaték. Ezen embert még alig tizenhét éves, nötlen koromban magamhoz csatlám, hogy társúl szolgálna magányomban. Élelmét, ruházatát lelte nálam, 's olly tekintetben tartám, hogy házamnál, szinte mint magam, úr vala. Házasságom előtt, 's után is, ha vadászni indulék, lovaim' egyikén kisért, 's ha elfáradt, előre haza lovaglott: de ez utóbbit csak azóta gyakorlá, mióta házas valék; mert illyenkor időt, 's módot nyert nőmmel szabadabban szólhatni. Ez, való, némi kis gyanút szithata keblemben: de az egész ember' kül-, 's belbecsének csekély volta hamar megnyugtatott. Kisded esetlen termete, rozsdás fogai, durva kezei, faragatlan modorja, 's erkölcse vészes hatásuak csak türhető izlésü hölgyre sem lehetének. Noha illy jellemü ember legkisebb árnyékot sem vethete reám: még is illendőség' tekintetéből inkább, mint féltékenységből, értésére adám, mi szerint kedvemet lelné, ha a' vadászat' végét bevárná. — Ez idő óta, valahányszor vadászaton valék, reá következett éjjel egy kisértet jelent meg házam' körében, melly ebeimet rémitő ordításra, cselédimet borzasztó félelemre gerjesztė. Bármelly fáradt voltam is illykor, tüstént fölkelék, 's a' rémalakot nyomozva, kertem' 's udvarom' minden zugait befutám. Nőm illy alkalommal kijöttöm után mindig magára zárta a' szobaajtót, 's visszatértemkor nem előbb nyitá meg, mintsem szavamból kilétemről teljesen meggyőződék. Ezt ő, mint mondá, a' kisértettőli félelemből tevé. — Ezen tünemény több hónap' folytában ismételtetett; mi alatt időm vala megjegyezni, hogy, midőn emberem nálam korábban jött meg a' vadászatról, azon éjjel semmi nesze nem volt a' kisértetnek. Mi lehet ennek oka?

kérdés maradt előttem, mig végre egykor Cornelioval vadászatról haza érkezvén, meghagyám szolgáim' egyikének, örködjék jövő éjjel a' kertajtónál, 's lesse ki, merre barangol az állélek. E' rendelkezés után szobámba zárkozám nőmmel együtt, 's vártam a' lázitó tüneméryt. Im egyszerre szokatlan robajjal riadnak fel ebeim, mert a' kisértet egész az emelet' ablakáig, sőt majdnem a' házfedelig nyúló óriási alakban jelent meg. Sietve ugrám föl ágyamból, 's egyenest a' kertajtónál lappangó szolgámhoz robogtam. ‚Uram, igy szóla ez, mihelyt közeledni látott, ne üssön kegyed semmi lármát; a' kisértet nem más, mint kegyed' kedvencze Cornelio, ki bizonyos müszerrel szerzi a' csalódást, 's mig kegyed öt nyomozva a' kertet futja, ő asszonyunkhoz lopódzik, 's kegyed' jogait bitorolja. Hogyan, 's merre megy be hozzá, nem tudom; ha csak ördöggel nem czimborál. Annyi bizonyos, hogy állitásom való, 's hogy ezen ármánynak már régi tanúja vagyok.' — E' beszéd annyira felforralá véremet, hogy nem birva hevemmel, nyakon ragadám a' nyomorút, 's három gyilokdöféssel leteritve: „Nesze, mondám, hogy ezt másnak ne mondhasd, 's hogy olly későn nyilatkoztál." — Halva rogyott lábaimhoz a' szerencsétlen, kit én egy közellévő kisded pinczébe hurczoltam. Reá lakatolván az ajtót, 's titkolni akarvan imént felfedezett elárultatásom okozta bőszültömet, lassú léptekkel mentem lakom felé, mintegy időt engedve véremnek a' meghülésre, nehogy a' szobába léptemkor ingerültségem feltünjék. Az ajtóhoz érve szót adék; de nőm, ki rémülten állott mögötte 's reszketve kérdé, ha nem a' kisértet vagyok-e? nem előbb nyitá meg, mint miután az ellenkezőről teljesen meggyőződött. Nem rejthetvén el annyira keblem' zaját, hogy annak arczomon nyoma ne látszanék: — „Egek! úgymond a' nő, mi lelt kedves férjem? egészen feldulva talállak! Veszne el azon kisértet szerzőjével együtt, ki mind neked, mind nekem annyi zavart okoz!" — ‚Semmi, mondám, színlett nyugalommal, 's ágyamba szálltam. Semmit el nem mulasztá ő, mi borúmat szétoszlatni, belsőmet megnyugtatni képes vala, elannyira: hogy végre nem tudám, miben véljem lenni ügyemet, 's mint gondolhatni, szakadatlan hánykodásban töltém éjem'. Reám viradt végtére az ohajtva várt hajnal; rendbeszedett arczczal hivatván elő mind Corneliót, mind vadászlegényeimet, az erdőkbe mélyedtem. — Azonban sem kutyáim-, sem sólymaimmal mire sem meheték, mit illy hangulatban

minőben valék, igen rosz jósjel gyanánt tekinteni hajlandó voltam. Alkonyat felé a' hütlen Cornelio roszúlétét szinlé, álszint keresvén hazamenetre. Elbocsátám őt azon meghagyással: mondaná nőmnek, ne várjon haza éjszakára: mert egyik, innét három órányira eltévedt sólymomat menendek nyomozni, 's csak holnap reggel térendenék lakomba. Emberem, bizományával igen elégülten, távozék, 's engem a' legnagyobb belküzdésben hagya, mit tegyek, mit ne tegyek.

(Vége következik). *A. G.*

Magyar játékszini krónika.

Jun. 26. Polgári és regényes. Vigj. 4 felv. Bauernfeld után ford. László Miklós a' m. acad. költségén.

Jun. 27. Zrínyi. Szomorúj. 5 felv. Körnertől. Ford. Szemere Pál.

Jun. 28. Marino Faliero. Nagy opera 3 felv. irta Bidera. Zenéje Donizettitől. Ford. Jakab István.

Szombaton, jul. 4. Fáncsy Lajos javára beszünetben másodszor fog adatni: Ignerolles Luiza dráma 5 felv. Dinaux és Legouve után ford. Tompa Imre a' m. academia' költségén. — Azon nagy tetszés, mellyel e' mű első előadatásakor fogadtatott a' pesti magyar színházi közönség által, igazolja a' jutalmazandónak szerencsés választását. Inkább az egyszer már látott jó, mint egészen új középszerű, vagy épen rosz!!

Művészet.

— **A' pesti művészeti egyesület** által eszközlött első műkiállítás junius 7. nyittatott meg. Mielőtt annak bővebb ismertetését adnók, hivatkozva egyszersmind a' mult félévi Athenaeum' 637 's köv. szeletein álló közlésre, előlegesen a' kiállított művek' lajstromát terjesztjük olvasóink elébe.

Az első terem' pitvarában *Casagrande* szobrásztól (Pesten, Újpiacz, Derraház) öt szobormü találtatik, u. m. 1. sz. János a' pusztában, kisded nagyságu egész alak márványból. 2. Angelica és Medor, midőn épen fahéjba készülnek metszeni neveiket. 3. Pyrker László' életnagyságu mellszobra, gipszben. 4. Egy asszonyság' életnagyságu büsztje szinte gipszben; 5. ugyan így egy kisebb férfi mellszobor. Ugyan itt *Lentulus Ferenczről* két arczkép millyviaszból. Mi magában a' teremben legelőször köti le a' látogató' figyelmét, egy csoport müncheni küldemény, mellynek darabjai sem számmal jelelve, sem az egyesület által kiadott lajstromba iktatva nincsenek. Ezek pedig a' következők: *Nehertől* egy berghauseni kapu; *Kraemertől* egy festész' dolgozó tereme; *Lotzétől* egy juhgrouppe zivatarban; *Kaltenmosertől* egy parasztszoba; *Wolf* kisasszonytól egy imádkozó hölgy; *Rottmanntól* egy romai campagna; *Müllertől* egy paraszt jelenet; *Klenzétől* egy olasz vidék; névtelentől, vidék barmokkal; *Habenschadentől* állatok; *Altmanntól* egy zergevadász; *Kaisertől* hegyi tájék kápolnával; *Adam Jenőtől* a' tegerni tó Bajorországban, és München; *Adam Benótól* egy marhaól belseje; *Quaglio D.*-től egy Rajna melletti kastély, *Quaglio L.*-től parasztok; *Jodltól* a' hohenschwangaui var; *Heideck*től tájkép; *Schorn Jakab*tól Moor Károly' egy jelenete, *Kumpé*től Ezékiel próféta, és Margit' egy scenája Goethe' Faustjából.

A' többi, számmal jegyzett olajképek e' teremben a' következők: 1. *Schmidt József* (magyar születés, Bécsben): Hunyadi Mátyás' lovaggá emeltetése atyja által, Belgrád' bevétele után. 2. *Palm Gusztáv*: egy svéd vizimalom. 3. *Molnár József* (Pesten, József-utcza, 391.): egy drótos tót. 4, 5. *Nákó János* (Pesten, Rakpiacz, saját ház.): a' rajnai zuhatag 's egy schweizi várostáj. 6. *Zimmermann H. W.*: havasi dallók Stajerországban. 7, 8. *Clarot Sándor* (egykor Budán) egy tanulmányfő 's egy Sibylla. 9. *Alconiere* (magyar szűletés Bécsben): Napoleon lóháton, 's 10. egy ló' képmása. 11. *Lang Rudolf* (magy. szül. Bécsben): Dürrenstein' omladéka. 12. *Treu* Selmeczbányán: téli tájkép. 13. *Barbarini Ferenczről*: Berchtoldsgaden. 14. *Lallemand*: egy dobos, kutyájával. 15. *Van Haanen Remi*: téli tájkép. 16. *Schiffer Antal*: Admont melletti vidék. 17. Ismét *Treu*tól: a' zálogolás. 18. *P. F.* tájkép. 19. Névtelentől egy madonna. 20. Ismét *Treu*tól egy téli tájkép. 21. *Perger Antal*: egy győző, a' hogy iszik. 22. *Meyer F. N.*: Ivanhoe és Rebeka. 23—24. *Ivanovics Katalin*tól egy férfi 's egy női arczkép. 25. *Rausch József* (magyarországi): másolat Luigni ut. 26. *Jaschke*: bánsági tájkép, és 27. kolozsvári vásár. 28. *Kaergling Henrik*ától Pesten, egy virágkép. 29. *Mazella*: a' hadfi' hazatérte, és 30. a' fülelő lyányka. 31. *Geyling Károly*tól Salzburg' vára. 32. *Lacza Endre* (magyar fi) egy római hölgy. 33. *Hetzendorf Hugo*: nap' nyugta. 34. *Róth Emmánuel* (magyar fi) egy arczkép. 35—9. öt tájék *Treu*tól. 40. *Seiz Ernő*től egy másolt madonna. 41. *Balkay Pál* Egerben: virágok. 42. *Clarot*: egy gyermek' arczképe. 43. *Loos Fridrik*: nap' nyugta a' Fertőn. 44. *Swoboda Rudolf*: haldokló őz. 45. *Morerette*: tájkép. 46. *Schmidt Józseftől* Hunyadi János' halála. 47. *Brodzky Sándor* (Magyarországban): tengeri vidék. 48. *Kann Henrik*: a' lovag és kedvese. 49. *Lallemand*: Silen és Faun nymphákkal. 50. *Sterrer*: erdei vidék és menet a' szentséggel. 51. *Maraston* (Pesten, Rakpiacz, Nákóház): arczkép. 52. *Roth Em.*: arczkép. 53. *Kiss Bálint*: arczkép szinte. 54. *Szale János* (magyar, Bécsben): vidék Traunkirchen mellett. 55. *Schöfft Borbála* (Pesten, Képiró-utcza, saját ház.): tájkép. 56. *Weidner J.*: alvó anya, gyermekével. 57. *Lestyán*: gyermekcsoport. 58. *Pfeffer Ignácz* Pesten: ajtatosság, másolva. 59. *Reinhold Ferencz*: Hallstadt. 60. *Hetzendorf Hugo*: tájék. 61. *Jenik Endre*: Lovak agarakkal. 62. *Kann Henrik*: arczkép. 63. *Róth Em.* szinte. 64. *Schmidt Józs.* Capistrán János. 65. *Frankenberger J.* hagymaáros. 66. *Boutibonne* (magyar, Bécsben): forrásos vidék. 67. *Treu*tól egy táj. 68. *Weber Henrik*: gyermekszoba. 69. *Abbiati J.*: Schottwien. 70 71. *Marastontól* két arczkép. 72. *Dobyatschofsky F.*: a' nemtő. 73. *Schiffer Antal*: Reichenau a' Schneeberg mellett. 74. *Geyling Károly*: velenczei harangtorony. 75. *Schulz Leopold*: a' szent hölgyek a' megváltó' sirja mellett. 76. *Dobyatschofsky F.*; Dávid mint pásztorfiu. 77. *Tikos* (magy. szül. Bécsben): nyuláros. 78. *Mazzella Ferencz*: egy lovas ezred' nyugnapja. 79. *Hetzendorf Hugo*: erdővidék. 80. *Brodzky*: tengervidék. 81. *Kiss Bálint* (Pesten, Fel-Dunasor, Ilkeyház): falusi vacsora. 82 és 83. arczképek ugyanattól. Az ablakokban aquarellek függenek, név szerint *Gaal Gusztáv* hazánkfiától Bécsben: 1. egy téli tájkép. 2. Szigliget. 3. egy kerti vidék. 4. két Esterházykastély. 5. Beczkó' vára. 6. Ilona' völgye Baden mellett. 7. Tengeri vidék. 8. Barlang napnyugotnál. 9. Havas. *Alt Jakab*tól: 10. Gölnicz. 11. Mindszent. 12. Kohlbach' völgye a' Karpátokon. 13. Nagy-Szálok ugyanott. 14. Szomolnok Szepesben. 15. Árva vára. *Ambros Károly*tól: 16. Achen' tava. 17. az arlhegyi ut. 18. Dachstein. *Theer Albert*: 19. Odaliska. 20. Madonna. *Alt Rudolf*: 21. Sorrento. *Saar*: 22. arczkép. *Medvey*től (Pesten, Magyar-király) 23—29. hét miniatürkép. Végre porcellánon virágok, *Nigg Józseftől* (hazánkfia †).

(Vége következik.)

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boriték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 fton. Kiadó hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 5. 1840.** **2. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. III. (*Húnfalvi*). — Társas-életbeli kérdések szabad feleletre (*V. J.*). — A' kegyencz. Vége (*A. G.*). — A' testvéri szeretet (*Ktn*). — Magyar játékszini krónika. — Müvészet.

Rhapsodiák.

III.

Poetry in its legitimate and highest efforts has the same tendency and aim with christianity, that is, to spiritualize our nature. *)

Channing.

1. Macedoni Sándor, világot hóditandó, Ázsia' partján Achilles' sirját látogatta meg, 's a' századok óta nyugvót megirigylé, hogy tetteinek Homeros volt dicsöitője. Achilles' hire Homeros nélkül sirba szállt volna, azt jól tudta Sándor, 's tetteket buzogó keble el nem fojthatta azon kétkedö sohajtást, ha szerzendö hirét dicsöiti-e majd egy másik Homeros? — Minden, még a' férfi erénynek legragyogóbb tettei is, elvész az idök' sodró árjában, ha azt a' genius „a' csillagokra fel nem jegyzette." Aegyptus' roppantságai, mint sirból feltámadt rém, melly a' tulvilágról hirt nem tud beszélni, némán intenek az új nemzetekre; a' bámuló inkább csodálja mint érti: ellenben Homeros szól hozzánk, ö él, társalkodik velünk, 's azon idökről, mellyek rég nincsenek, 's azon férfiakról, kik' sirjai felett évezredek haladtak el, érthetöleg regél nekünk.

Tudomány, úgy mint most veszszük, még nem volt; az értelem ügyetlenül használta még eszközeit, midön a' költészet már virágzott, 's olly gyümölcsöket termett, mellyeket érett korunk nagy élvezéssel izlel, 's bármint iparkodjék, termeszteni alig bir. Mert a' lángész a' durva homályból erösben küzd fel, mint az értelem-simitotta idökben, hol szabály korlátoz mindent, 's a' kinövéseket nyirbáló olló gyakran a' törzsököt is megmetszi. De hajdan a' költészet volt oktató, gyönyörködtetö, istenitö; a' költön, mint anyja' emlöjén a' csecsemö, függtek a' vidám képü emberek, kik a' természet' és ész' adományait mintegy elsö kézből vették, 's hálásan használták. A' gondolkodás által el nem csavart érzemény' hatása volt az: ösztönileg költészet által fogták fel a' lélek' legszentebb érdekeit, 's azokat hevebben érzették.

Hogy megemberedjék, a' gyermekkorból ki kell lépni az embernek, ha mindjárt bele vész is gyermeki ártatlansága. Nincs különben az egész emberi nem. Bel- és kültapasztalásai idövel megszaporodtak, a' kellö arányt megtartani nehezebb lett: az ember kénytelen volt bonczolni,

*) A' költészet, helyes és magas igyekezetiben, a' kereszténységgel egy irányban és czélra törekszik: természetünk' szellemesitére.

elemezni, 's levőt látszattól, valót képtől elválasztani. Tudományba alakult a' tudás, 's rendszerbe szorúltak a' megszabott fogalmak: a' reflexio uralkodott. 'S most kezdték először keresni az igazat, 's fájdalom, elvéteni is. Az ember kiüzetett paradicsomából, 's már most kenyerét homloka' izzadásában eszi.

Azonban a' munkás édesbben pihen, mint a' ki nem fáradt: talán a' gondolkodásban ellankadt elme jobban becsüli ama' kort, mellyben az elemezés még nem bonczolt; így játszik örömmel a' férfi a' kisdeddel, 's édenét irígylené, ha még gyermek tudna lenni.

Minden fejlés felbontja az előbbi arányt; de a' melly rendén történt, újra megtalálja az elvesztett egyensulyt. Mit a' reflexio elrontott, azt ő megint helyre hozza, ámbár más minemüségben. Ez a' természet' törvénye. A' régiek nem tagadhatták ki magokat a' szemléleti világból: mi nem tagadhatjuk meg a' gondolkodást.

2. A' müvészség egy, de a' müvészetek különbözők, mivel az eszme' kiállítására mindenik saját eszközzel bir. Csak két érzéknek levén elég szabadsága, 's hogy úgy mondjam, tágassága, a' látás- és hallásnak, a' müvészetek' eszközei és anyagai sem lehetnek mások, mint látás vagy hallás által felfoghatók, szinek, hangok, és testek. A' szaglalás és izlelés nem birnak mathematicai szemlélettel, azért alkalmatlanok a' szép' felfogására.

Emberi beszéd, mint az értelem' első eszköze, legelőbb fejlődvén ki, igen természetes, hogy a' költészet a' müvészetek között első miveltetett. Hozzá azonban a' zenészet is járult; dalok valának az első költemények, költő és dalos egyet tett. Az emberi elme, melly a' szók' leirására jegyeket talált fel, 's olly szorgalmasan mivelt ki, a' zenehangokat nem ügyekezett mindjárt jegy által lekötni, vagy ha tette is, ollyba nem vette, mint a' nyelvet; 's méltán. A' nyelv legközelebb az értelem' müve, benne a' fogalom uralkodik; minden szóhang képzettársulatot idéz fel, 's általa a' képzelődés egyedrajzot, tárgyat lát maga előtt. A' zenehangok azt nem tehetik; egy egy hang alatt az ember semmit sem képzelhet, mivel az nem szabadulhat annyira az érzéstől, hogy képzetet ébresszen bennünk, 's fogalomhoz simuljon. A' zenehangok ellenben az érzéket jobban csiklandozzák mint a' szóhangok: azok kedves érzést támasztanak, ezek a' figyelmet akarják érdekelni: azért is amazoknál nem tud az értelem egyebet, mint lefolyásuk' idejét felfogni. 'S csak ennél fogva lehetnek a' hangok müvészet' eszközei; ha a' rhythmus' törvényeinek sem volnának alávetve, az értelem mitsem birna velök eszközleni.

'S ez lélektani oka, miért fejlödött a' költészet előbb ki mint a' zenészet; oka tovább, miért lett ez annak csak kisérője, 's miért, midőn a' költeményt leirták, a' zenehangokat is nem irták le. Mert a' szók, mint hangok, szinte lefolyási mértékben (rhythmus) osztozván, a' zene' rhythmusát képviselték, 's elég volt azokat jegyek által kifejezni.

A' zenehangok képzelődésünkben egyedrajzot, miből fogalom fejlödhetnék, nem idéznek elő, 's a' zenészet az értelem által irányozható képzet-társulatokat nem ébreszt fel bennünk ugyan, de annál inkább csiklandozza az érzéket, 's rhythmusával annál önkényesben hat a' közérzeményre, melly az ütér sebesebb vagy lassúbb lüktetését eszközölheti, 's így életünk' összeségét lenyomja vagy emeli. Ez magyarázza a' zenészet' nagy hatalmát minden ember felett; a' vadat kegyetlenségre, a' merengőt buslakodásra, az érzemény' buzgásában dözsölőt kicsapongásra fogja indítani; 's ki az értelem' úgynevezett hidegségét rettegi, a' zenészet által homályos érzemányekbe ringattatja magát, mellyek alatt mindent is semmit is képzelhet magának.

Festészet, szobrászat 's minden egyéb müvészet', bármi dicső tökélyében, még is természeténeél fogva ritkább. Gyarkolására sok és drága eszköz kell, mit csak kevés szerezhet meg; müvei is azért drágák, 's csak néhánynak, ki ezerek' vagyonával bir, lehetnek sajátai, vagy közkincsül nemzetek vasárolják meg, mint tevének a' görögök. A' költészet' eszköze a' szó, melly keletien szólva, az értelem' virága, mi annak fejlödésével fakad és virít, hervadtával pedig csak szagát veszti el, de levelei és színei megmaradnak. Innen a' költészet lehet egyedül olly közönséges, hogy azt az emberek' nagyobb száma élvezheti. 'S e' tekintetben a' zenészet sem hasonlítható a' költészethez, melly átaljján a' müvészség' képviselője.

3. A' müvészet a' lélek' szent birtokát veszi gondja alá, azt őrizvén az enyészettől 's növését ápolván és irányozván. Eme' birtokát mint kezelte 's hogyan értette avvagy becsülte időnként minden népnél, melly öntudásra eszmélt fel? az egyike volna a' legtanúlságosabb kérdéseknek. Azt beláthatni, az embernek ma-

gas álláspontra kellene hágni, 's önnön szemével nézni, nehogy azt, mit más felhőnek akart leírni, de ecsetét nagyon mártván festékbe, körzeteit kissé erősen kinyomta, hegynek tartsa, 's majd még arról is vitázzon, arany vagy réz van-e ereiben. Nekem, ki az ind művészetről önszemlélés után semmit sem tudok, 's a' heber és arabra is, melly az európai mivelődésre közvetlenül hatott, alig vetettem egy egy pillantatot; olly magas pontra feljutni még lehetetlen. Ha némelly messzebb tárgyakat veszek is észre, az inkább sejtés mint tiszta látás, inkább árnyrajz mint kép, inkább csak nyom a' homokban mint maga a' futó állat.

A' görög művészet, mellynek rászája (Pflanze) Aegyptus' és Phoenicia' kertjéből vétetett, 's a' hellen ég alatt egészen sajátilag nőtt és virágzott, a' természet' magzatja volt, 's mindig hü maradt anyjához. A' természet pedig vidám, nyugodt és boldogságot ábrázoló; a' legszorosabb törvények között sabadon fejlik. Egy virág sem élheti túl a' telet; de mihelyt a' tavasz kikel, a' virányok újra változatos színekben ragyognak. Ott erőpazart nem láthatni, de silányságot sem; mindeniknek annyi jutott mennyi kell, mi ennél több, másnak szolgál; hasztalan költség nincsen, de fölös szükséget sem találsz; egyszerűség, melly teljes, gazdálkodás, melyet bőség szült, a' természet' törvénye, az maga magának elég. Innen a' görög művészet nyugodt, egyszerű és méltóságos, minden ingert megvető, mint hozzá nem tartozót; megelégedés ömlik el rajta, a' Musák mosolyganak, 's a' kellemistennők lejtenek.

E' könnyüség talán könnyelműséggé válhatik vala, 's az életből e' komolyság kivész, ha a' lélekben csirája nem rejteznék valaminek, mit az élet meg nem érlelhet. Lelkünk' belsejében lakozik az: a' természet sima homloka, mellyen gondok nem borúlnak, csak homályosan értesít róla. A' görög vallás és művészet is tehát csak félve sejté, ha sejtette. A' keresztény hit megragadta a' lélek' titkát, 's azt megtestesítve mutatja. És a' természet megszünt eszménynek lenni, sőt már a' hitt tökéletesedés' gátjának nézetett. A' nyájas, a' jótevő anyát előbb megveték, majd lábbal tapodák, végre törvényein erőszakot tevének. Csoda-e, hogy a' görög művészet utáltatott? mi a' megvetett előkép után lett, hogyan lehete az példány? — A' keresztényeknél hát változás történt mindenben; a' nyelvnek olly tárgyak' kifejezésére kelle

szolgálni, mellyekhez a' szemlélet hasonlót nem mutathat; az értelem majd szókülönbséggel vala kénytelen megelégedni, mert a' dolgot felfogni nem birta. 'S az érzelem buján sarjazott, 's mivel ellenőr nélkül, torzan és vadul néha; kimondásai lettek törvények, mellyeket ótalmazni volt az értelem' feladata.

Az ó világ leroskadt, 's romjain az idők' zavarában új világ képeződött. 'S különös, a' Középtenger' partjain, a' Tiberis' és Rajna' mentében ollyan eszmék keletkeztek, millyeneket a' Ganges' elvonult népei régóta tápláltak. De Ázsia a' kereszténységnek is szülője: ámbár az legkisebb érintkezésben sem volt az ind szellemmel, még is, úgy látszik, a' közös eredetnek mindenike hordozza nyomát. Hanem a' kereszténységet Európa vette által, 's itt más nemtő uralkodik mint Ázsiában. Míg ez érzelmeiben elmerülve gyáván tesped, Európa az izgató értelmet soha sem tagadhatván meg egészen, nyugtalanúl mozog, hol körben, hol haladva. — Középkornak nevezzük az ó és új világ közötti tért: nevezhetjük sok tekintetből érzelem' korának, 's mondjuk, hogy még el nem mult. Érzelem majd szeliden majd vadon, merengve 's tetteket buzogva uralkodik benne; a' zenének is most nyilt ki saját ideje: a' zenészet keresztény művészet, valamint a' festészet is. Mindkettő a' keresztény titkokat jobban fejezi ki, mint a' fogalom szülte nyelv. 'S mit eleinte csak a' szent zene mert, hátra nyomni a' költészetet, azt majd később a' világi zene is tette az operában.

A' keresztény művészet tagadhatlanúl felségesb tárgyakat bir, mint a' régi; amaz földöntúlit érzékít, ez a' természetet mondhatnám eszményítette. De abból egyszersmind a' keresztény művészet' baja is kitetszik. Az a' képzelődésnek, mellyet a' szemlélet nem igazgat, hatalmára bizakodik, 's innen nem ritkán, midőn fenséges akar lenni, homályos, ízetlen, sőt a' legújabb időben néha elvetemedett. *)

*) Állításaimat nem bizonyítgathatom számos példával, de sajnosan kell látnunk, hogy az úgynevezett új iskola, melly a' költői ihletet bachchanti bőszséggel 's az eszmék' hiát nem ritkán caraibi dühösséggel pótolja, köztünk utánozókra talál, köztünk, kik még tanulók vagyunk; pedig fiatalnak a' rossz példa többet árt mint meglett embernek. — Bármint hányják is magokat azon urak, mi el nem hiszszük, hogy dühösség lángész, 's rakásra ölés tragicum: vagyha még is, úgy méltán csodáljuk, hogy a' legtragicumabbat, a' tigris' birkozását az óriási kigyóval — pedig mennyi erő és düh! — mind eddig nem használták. Avvagy hőseik' istentelensége egyéb-e vak indulatnál, 's ez különbözik-e puszta ösz-

Mit kell hát tenni? A' régiek' kifejezését utánozni, 's eszméinkre alkalmazni. Mert a' művészet alaki levén, hol vegyünk alakot, ha nem a' természetben? ***Munfalvi.***

(Vége következik.)

Társas életbeli kérdések, szabad feleletre.

A' status' földe, a' statuspolgárok' tömege', vagy csupán azok' tulajdona-e, kiknek földbirtoka van?

Feltétlenül birják-e ezek birtokaikat, vagy azon feltétel alatt, hogy a' statuspolgárokat annyi élelemszerrel tartozzanak ellátni, mennyivel csak lehetséges?

Ezen élelemszereket szabad kényök szerint adhatják-e ők el, 's nincs-e a' statusnak joga, 's nem köteles-e azok' ára' legfelsőbb fokát úgy határozni meg, hogy az által mind a' birtokos mind a' többi statuspolgárok magokat, sorsukhoz illőleg, fenntarthassák?

A' szabadságnak kisebb 's üdvösebb megszorítása-e, ha a' status a' pénzbirtok', mintha a' földbirtok' kamatjának, vagy a' termékek' árának legfelsőbb fokát határozza meg?

Vagy, nem megvetendők-e minden efféle szabályok, 's nem kelle-e inkább mind a' földmind a' pénz-birtokosoknak megengedni, hogy vagyonukat szabad tetszésök szerint használják?

Mi a' természeti 's szükséges következése annak, ha a' föld- és pénztőkék olly kevés kezekbe jutnak, hogy néhány dús polgárokon kívül, kik bőségben usznak, elszaporodik az olly szükölködők' száma, kik ha éhen elveszni nem akarnak, vagy koldulni, vagy lopni kénytelenek?

Lehet-e mondani, hogy jóllét van ott, hol szegényadó divatozik, 's ez csaknem minden más adót meghalad?

A' népképviselésre alkalmas-e minden értelmes 's tiszta keblü statuspolgár, vagy csak az, ki szembetünő föld- vagy pénztőkével bir, 's e' birtokkal együtt jár-e mindig a' képviselői kellék?

Mennyinek kell lennie e' föld- vagy pénztőkének? (Németből.) ***V. J.***

A kegyenecz.

(Vége.)

Alig szürkült az ég, eltávolítám cselédimet, kit erre, kit amarra küldvén eltévedt sólymom' keresésére; magam pedig, mihelyt az éj beállott, kertem' mellékajtaján, mellynek kulcsa nálám vala, észrevétlen házamba surrantam; itt egyenest Cornelio' szobájába sietvén, 's azt fölnyitván, magát sehol sem, asztalán pedig égő gyertyát találtam. Innét a' szobájára nyiló terembe menék, vizsga szemekkel tekintgetve körül, nincs-e ott valahol. Ott nem találván őt, menék a' második terembe, melly egyenest az én, 's nöm' szobája alatt feküdt. Mint megborzadtam, midőn ott a' falhoz lábtót támasztva láték, melly, egy a' falba függőleg vágott, ember-vastagságú, üregig nyult. Az üreget Titiánnak Venus és Marst ábrázoló nagyidomú

---

töntől? Nálunk is teremnek hát munkák, mellyeken világos a' trempe française; kivált a' duzzadt iridom, melly a' nemes egyszerűséget elhagyja, kapott lábra. Erre nézve tán üdvos valamit kijegyezni azokból, miket az 1839d. Athenaeum' másodféléve' 51. szám. 803 stb. sz. olvastam, 's azt annál inkább, hogy a' „Levéltöredékek" irója „dandy keztyű" — — „a' legexclusivebb londoni és bécsi salonok' keresettebbje" szókat említvén, a' szegényt, ki a' salonok' szenvedettje sem lehet, el ne ámítsa. A' szegény a' többség, 's előttem a' többség' ízlése szent, azt minden felett ohajtom tisztának.

Az említett iró elbeszélvén, hogy magas gazdájánál hál, igy szól: „A' házi gazda' megdicsőült ősei igen uriasan mosolygának piczinségemre; ama' talpraesett hősök, az előttök egy kis négyszeg mérföldre terjedő nyoszolyácskának roppant kiterjedésü havain kényelmesen hengergőre!!" Stilisticánkban illy figurákra még nincs nevezet, ámbár a' természeti egyszerűséghez szokott magyar az ollyanokat régóta fából csinált vas karikáknak nevezi. — Lisztről ugyanott igy ir: „Még rángatódzott néha a' kuruzsló' ujjai alatt a' galvanizált billentyü, midőn a' nagy varázsmester — ez a' zenészet' Faustja — már eltünt; 's a' megbüvölt hallgatóság eszére tért, magához jött, de csak azért, hogy magánkivül 's mint eszeveszett halmozza el rémitő tapsaival a' világ' leggeniálisabb pianistáját" — ki ollykor játéka közben — „rögtön félbeszakadt ihletének görcseitől kinoztatva (!!) felugrott." 'S ennek alkalmasint nemcsak szépnek, de sublimének is kellene lenni, pedig érthetlen, ízetlen. A' zenészet' bájhatalmát akarván festeni majd a' nehéz nyavalyát irta le, olly beszéddel, mellyben számos négyszeg kerek görög. Illyesmihez tudnak a' keletiek is, de még sem olly borzasztón jól. Egy arab költő azt énekli: „Ha halálunk után szavunk' viszhangja összetalálkoznék, habár roppant pusztaság választaná is el két sirunkat, még is szavam' visszhangja, jóllehet testem hamuvá leendett, ugrálna örömében, Leila' szavának hangján." — 'S megint: „Ha, midőn testem a' kövek alatt nyugodni fog, Leila engem köszöntene, bizony nagy örömmel adnám vissza köszöntését, vagy egy halálmadár szállna ki siromból 's repülne Leila felé hangos kiáltással." — Látni, az arab forró képzelődés sem fulad annyira gőzében, mint némelly hidegebb égalju embereinké.

képe fedezé. Ezen látványra minden eddigi kétségem megszünt, 's elkeseredésem tetőpontra hágott. A' lábtót tüstént padolatra fektetém, hogy azt a' hitszegő, lejöttekor, ott ne találhassa. Ez meglévén, sebten szobám' ajtajához futék, 's annak tüsténti fölnyittatását harsány szóval kivántam. Ott termett legott nőm, 's a' szobába eresztett. Ekkor Cornelio, a' szörnyeteg, az ismert nyiláshoz fut, 's azt vélvén, hogy lábtóra lép, nagy robajjal zuhant az alsó terem' padolatjára, 's mindkét lábszárát derékban eltörte. Azonnal bezártam az ajtót, 's lesiettem a' leesettet látni. Láttam, 's eliszonyodtam, midőn őt, a' rémítő fájdalmában bögött, inkább kezein mint lábain mászkálni szemléltem. Még ez iszonyú látás sem volt képes föllázadt boszúmat elnyomni. „Pulya áruló! így ordíték, nyert kegyeimre érdemetlen kalóz! Vedd el hálátlanságod' bérét" ezzel háromszor ütém mellébe vasamat, 's azon lábtóra akasztám testét, melylyet becstelenítésemre használt. Innen ugyanazon dühömtől üzve nőm' szobájában termettem, őt szintolly kiméletlen kivégzendő: de láttára kiesett kezemből a' tőr; 's így történt, valahányszor rá emelém azt. Nem volt erőm átverni azon deli testet, mellynek kecsei vérengző dühömnél hatalmasbak valának. Végre elhatározám házam' legrejtekebb börtönébe zárni őt, szeretettjének holt testével együtt. Megkötém kezeit 's lábait, 's miután szeme' láttára kedvesének szivét kiszakasztám, kettejök közé vetém azt, hogy, mondám, szüntelen láthassa azon szivet, mellyért enyémet így meg tudá sebzeni. Oda hurczolván végezetre a' meggyilkolt szolga' testét is ezen szavakkal: „Im hütlenséged' tanuja!" — Többször visszatértem még olly szándékkal, hogy őt meggyilkolom: de mindenkor sikeretlen; soha sem nyerhetém meg magamtól, hogy végrehajtsam azt, a' mit néhány percz előtt legszilárdabban eltökéltem. Arra tökélten magam végre, hogy éhhel, szomjjal eszközlendem lassúdan halálát, nem adván neki naponként tápszerül egyebet fél font kenyérnél, 's egy ital viznél. Ma tizenhatod napja, hogy napfényt nem látott, és sem ő tőlem, sem én tőle egy szót nem hallottam, noha mindennap magam viszem le sovány élelmét. — Csak tizenhatod napja uram, de ezek nekem tizenhat esztendőként estek, mellyekben naponként szintannyi halált szenvedtem. Im, ez ama' siralmas helyzet, melly miatt alacsony sorsú lenni szeretnék, hol tettemről a' közönségnek számolni nem tartoznám, hol kényem szerint bujdoshatnám sivatag pusztába, 's eltüntömmel, magammal együtt, tettem' hire is elenyésznék. — De minthogy már kegyednek nyilatkozám, 's ollyasmit fedék föl, mit még halandó fülekkel nem közlöttem: kedvesen venném, ha látására méltatná kegyed azon vészterhes tárgyat, melly szivemre annyi kínt halmoza.

Alig végzé szavait, szövétneket fogott, 's kére, követném őt: mit én szivesen cselekvém. Egy kisded kerten végig vezetvén, fölnyitá ama' szomorú zugot, boldogtalansága' helyét. Rémító vala a' látvány, melly itt szemembe tünt. Innét egy törrel átlyuggatott holttest a' földön elterülve, amonnét egy másik fölnyitott oldallal egészen megroncsolva: mellette a' nyilt oldalból kiszakasztott szív deszkára helyezve 's mind ezek közt a' legbájlóbb alak, melly valaha a' természet' alkató kezeiből kijött: 's mintha e' tünemény még magában nem elég szivrázó lett volna, nevelte azt még azon körülmény, hogy a' nyomunkba jött házi ebek, boldogtalan aszszonyukhoz járulván, hizelgve nyaldosák annak kezeit és arczát. Lehetlen vala könyüimet elfojtanom e' jelenetre, melly magát a' roncsolt keblü férjet is megrázkódtatni látszott.

Így elágyulva látván őt, éltem a' pillanat' kedvezésével, 's hozzá fordulva: „Eddig, uram, mondám, félbeszakasztás nélkül hallgatám kegyedet, mert keserve' sulyát mérve, képesnek sem véltem megjegyzéseim' nyugodt kihallgatására, 's vártam, míg szólásra szabadítand." — „Rajta, úgy mond, szóljon kegyed aggálytalan; kész vagyok kihallgatni.' E' szavaktól, 's újra, mint látám, föléledt gyöngédségétől fölbátorítva, így intézém hozzá beszédemet: „Kegyed' saját vallása szerint nejének első látása olly szerelmi hatást tett kegyed' szivére, mellyet azóta semmi el nem olthatott, sem el nem olthatand. Nem akarom én e' siralmas esetet hegyéről tövire taglalni. Alapos, vagy alaptalan legyen kegyed' gyanúja, annyi saját vallásaként bizonyos, hogy e' két lelketlen nyomorún kivül, kik a' dolgot többé nem hirlelhetik, ez ügynek nincs egyéb tanúja. A' becsület, vagy becstelenség nem abban áll, mit magunk tudunk magunkról, hanem mit mások tudnak; másként az emberiség' nagyobb részének rengeteg erdőkbe, vagy sziklák' hasadékiba kellene bujdosnia, hogy szem elől elrejtezzék. E' két ember' halála elégge biztositja ez eset' örök titokban maradását. Im ezen nő még életteljes, és, meglehet,

ártatlan. Legalább azon szilárd elszánások' hiusulta, mellyeket kegyed az ő meggyilkolására ismételve fordított, vétlenségét látszik tanusítani. Mellőzök egyéb védokokat: de bennem, nem tudom mi, figyelmet gerjeszt; ezen ebeknek gyöngéd szánakodása is feltünő, mellyek öt olly rendkivüli hizelgéssel környezik.'

Mielőtt még a' férj szóhoz juthata, megelőzé öt a' nő, ki fájdalmasan, mintegy sir' mélyéből, ezeket rebegte: „Nem, uram, ne faradjon haszontalan védelmezésemben; én többé élni nem ohajtok: de, minthogy e' ritka jelenet, hihető, soha kegyed' emlékezetéből el nem enyészendik, 's másoknak elbeszélhetné; kivánom, hogy a' dolgot voltakép értse, nehogy vagy férjemet kegyetlenségről, vagy engem nem érdemlett becstelenségről vádolhasson. — Ezen emberek, kik itt élettelen fekszenek, a' halálra, melly nekik juta, érdemesek valának: egyik, mivel hamisan tanusította, a' mit nem látott, nem láthatott; a' másik nem azon bünért, mellyet elkövetett, hanem mellyet elkövetni szándéklott; a' legvétkesb hálátlansággal árulván el férjemet, legnagyobb jótévőjét. Nem tagadom, hogy e' boldogtalan néhányszor férjem' távollétében hozzám jött beszélgetés végett: de mivel soha semmi szabadságot, melly a' legszigorúabb erényt is megsértheté, magának venni nem bátorkodék, helytelennek véltem lármát ütni belőle. Igaz, hogy utolsó éjjel, közös veszélyünk' éjén, láttam öt, 's borzalommal láttam, legelőször egy kép mögül elébukkanni, a' nélkül hogy tudnám, mint jöhete szobámba. Nem volt több időm, mint szertelen meglepetve kérdeznem öt, mit keres nálam illy időszakban? Épen segitségért akarék kiáltani, midőn férjem' szava hangzott az ajtón. Minthogy kegyedet ő vezette hozzám, elmondhatja, ha még el nem mondta, az utóbb történteket. Az ő itéletére hagyom, ha több mint hat évi magamviselete, mióta tudniillik szerencsés valék neje lenni, jogosítja-e illy nemü gyanúra: 's ha már elég szerencsétlen lehettem volna elvetemedni, 's férjemet, kihez a' világ' minden koronáiért sem akarnék hütelen lenni, elárulni: kérdem, vélhet-e olly kábának, ki illy durva fortélyt használtam volna vétkem' eszközeül? Vagy ezen nyomorékkali viszonyokban, mellyeket rólam föltesz, lett volna-e szükségem illy ferde utakra? Többel mentekeznem fölösleg. Ezek valának, miket férjemnek azon terhes gyanúja ellen fölhozhatnék, melly öt hevenyében elragadá, 's egy részint mentségeül szolgálhatna

a' rajtam ejtett bántalomra nézve. Ennél fogva kérem kegyedet azon könyörületre, mellyet sanyarom' látása kegyedben gerjeszte, azon őszinteségre, mellyel szólottam: ügyekezzék férjemet, 's uramat rá birni, hogy vessen véget minél előbb kínos éltemnek; rövidítse ezen hosszadalmas halált, mellyet velem szenvedtet. Mutathassam be istennek minél hamarabb vértanúságomat, mellynek egyedül ő csalhatlan bizonysága és tudója."

Igy nyilatkozott a' szerencsétlen hölgy. Férjének ez alatt fokonként sürübben hulló könyüi elhiteték velem, hogy mind, miket most hallott, mind, miket eddig tett, szivére nehezültek. Kapván e' körülményen, hozzá fordulék: ‚No's uram, mondám, mit gondol kegyed mind ezekre?' Mire ő zokogó töredezett hangon: „‚Mint, úgy mond, imént szólásra, úgy most cselekvésre hatalmazom föl kegyedet: tegye, a' mit részemre üdvesnek itél.'" Alig végzé szavát, tüstént szétvágtam e' szerencsétlen Andromeda' kötelékeit, ki szertelen elbágyadva, jártányi erő' hiával dölt karjaimba, 's ismét földre bocsátkozék, mintegy elcsüggedt erejét a' hosszas kinzás után összeszedendő. A' férj áthatva ezen állapottól, mellybe nejét sülyeszté, 's most már úgy elfogulva vétlensége, mint előbb hütlensége felől, egészen könyükre olvadva borúlt lábaihoz; 's váltogatva csókolván kezeit lábait, bünbánatos arczczal esdeklett vad kegyetlensége' bocsánatáért. De az e' pillanatban támadt aléltság gátlá a' nőt minden felelettől: 's ezen aléltság olly nagy vala, hogy öt valóban holtnak tartottam. E' helyzetben átkarolván öt az elrémült férj, kevésben, hogy önmaga is szörnyet nem halt szive' fájdalmában. Azonban összeszedvén még is a' lehetségig erejét, 's elszakasztván magát a' most kétszeresen szeretett szenvedőtől, maga futott eszméltető szerért. Ebből néhány az ájultnak szájába erőtetett csepp olly hatással bira, hogy kevés percz mulva életjel mutatkozék arczán, 's fölnyitott szemeit lankadtan emelé férjére: ‚Miért, úgymond, uram, miért hisz vissza e' nyomorú életre?' — „Hogy magamét megmentsem, melly a' tiédtől függ" vala a' férj' fájdalmas válasza, 's minden további nyilatkozás nélkül karjainkra vevénk az éledezőt, 's, kivivén e' gyászhelyről, szokott lakába helyezők. Itt szorgos gond, és erősitő szerek nem sokára kiragadák legalább azon veszélyből, melly öt ájulása' idején környezé, 's a' még el nem hanyatlott fiatal erő megszerzé lassanként föllába-

dását. Mind ez olly titkon történt, hogy a' háznép előtt észrevétlen marada. — Más nap búcsuzni akartam az ismét boldog pártól: de ők annyira esengtek maradásomért, hogy megtagadnom szívtelenség leende. Velök maradtam tehát néhány hétig, 's szerencsém vala láthatni, mint tért meg a' nőnek előbbi szépsége, férjének derültsége, a' cselédek' szava, a' kert' hajdani dísze. Ekkor végre útnak indulék, keblemben vivén igen tisztes társúl egy, mint vélem, nem csekély jótettnek boldogító öntudatát.

Hány örömutas térne vissza gazdagabb nyereséggel önnönei' körébe, ha hiú, gyakran káros tapasztalásai helyett illy érzet kisérné hazatérő utjában! *A. G.*

A' testvéri szeretet.

Parabolában.

Mikoron még az egész tartományban nem találtaték vasmíves, jövének kalmárok Arabiából, fűszerrel, mirrhával, balzammal, és vasárukkal terhelt tevéiken.

És Ruben vásárola magának egy fejszét az izmael kalmároktól, és nagyra becsülé azt, mert nem volt több atyja' házánál.

És Simon megszólítá „testvérét Rubent: Kölcsönözd nekem fejszédet. Igen kérlek. Ő pedig vonogatá magát 's nem akará.

És Levi hasonlóan így szólítá meg: kérlek, édes öcsém, kölcsönözd át fejszédet nekem; de ő ettől is megtagadá.

Azután Juda jöve Rubenhez, kéré őt és mondá: Látod én téged mindig szerettelek, 's te is szeretsz engem, ne vond meg tőlem, fejszédnek használatát. De Ruben elfordult tőle, 's neki sem adá.

Történik azonban, hogy Ruben fát vága egy folyam' partján, és fejszéje vízbe esik, és nem találhatá meg azt többé.

Simon pedig, Levi és Juda követet és pénzt küldöttek az izmaelita kalmárok után, 's mindegyik kapott egy egy fejszét.

Akkoron elméne Ruben Simonhoz, és mondá: Látod, én elvesztettem fejszémet, és félbeszakadt munkám, kölcsönözd nekem fejszédet, kérlek.

Simon pedig felelé neki, és mondá: Te nem akarád nekem átadni fejszédet, azért én sem adom neked az enyémet.

Azután elméne Levihez 's így szóla hozzá: Édes bátyám, tudod veszteségemet és szükségemet, kérlek kölcsönözd ide fejszédet.

De Levi megpirítá őt 's ezt mondá: Te nem akarád nekem adni, midőn én kértelek, de én jobb akarok lenni mint te, 's átadom fejszémet.

És Ruben szégyenkezék, és búsula testvérének Levinek szemrehányásán, és elfordula tőle, 's nem vevé el a' fejszét, hanem odább méne, 's fölkeresé Juda öcscsét.

'S a' mint közel juta hozzá, meglátá Juda az arczot, mellyen szégyen és bú ült; megelőzé bátyját, 's ekképen szóla hozzá: Édes bátyám, én tudom veszteségedet, de miért búsulsz azon? Hát nincs-e nekem fejszém, melly mind kettőnknek szolgálhat, neked és nekem? Vedd el kérlek, 's használd, valamint tulajdon magadét.

Ruben a' nyakába esék ekkor, megcsókolá őt könyek között 's mondá: A' te barátságod nagy, de jóságod a' megengedésben még nagyobb. Te valósággal testvérem vagy, 's bizonynyal szeretni foglak, míg csak élek.

És Juda így szóla: Szeressük többi testvérinket is; nem vagyunk-e mindnyájan egy vérből?

Mind ezeket látta József és elbeszélte atyjának Jákobnak. És Jákob ezt mondá: Ruben igazságtalanul tett, de megbánta tettét. Simon' tette hasonlóan igazságtalan volt, és Levi sem volt hiba nélkül. De Judának szive fejedelmi, Juda egy fejdelem' lelkével bir. Atyjának gyermekei, hajoljanak meg előtte, és ő uralkodjék testvérei fölött. (Franklin Benjamin' erkölcsi iratiból.) *Ktn.*

Magyar játékszini krónika.

Jun. 29. IV. Henrik' házi élete. Vígját. 1 felv. ford. Fáncsy Lajos a' magy. acad. költségén. — Arlequin mint csontváz. Némaját. tánczokkal.

Jun. 30. Bartha és Barthánė' javára hérszünetben először: Egy fazekas' pokolba vándorlása. Bohózat 3 felv. Irta Balog István, zenéjét több ismeretes operából szerkeszté Heinisch.

Jul. 1. Beatrice di Tenda, vagy az ursinoi kastély. Nagy opera 2 felv. Irta Romani Felix ford. Jakab Istv. Zenéje Bellinitől.

— Báró Prónay Albert, ns Pest megye' főispáni helyettese, a' pesti magyar színház' ruhatárát 30 részint fínom posztó, részint becses selyemszövetű, részint arany ezüst, selyem és szőr hímzetű ó divatú magyar ruhadarabokból álló öltönytári készülettel volt kegyes megajándékozni, melly házafiúi tettet, minden hazafi méltánylattal veend és érette hálát mondand a' köztiszteletben álló férfiúnak.

Művészet.

A' pesti művészeti egyesület. — (Vége.) A' második teremben, ismét porczellánon egy virágkép *Faldoni Vilmos*tól 31. számmal; *Barabás Miklós*tól három krétarajz: egy olasz banditavezér, két arcz; *Mahlknecht*től néhány aczélmetszetü arczkép, köztök gr. Teleki Józsefé, melly a' Nemzeti Almanach' első évét fogja díszesiteni; és Krepptől szinte egy arcz (mind két aczélmetsző Bécsben); továbbá *Scherer József*től uvegfestmények, u. m. az austriai czimer, két madonna 's egy sz. János. Olajfestmény hatvanhat van e' teremben felállitva. Sz. szerint a' 84-d. *Kaan Henrik*től egy perzsa' arczképe. 85 és 86. pesti festész *Kärgling Henrika*: virágok. 87. *Döpper*: kemény hideg. 88. *Gruber*: virágok. 89—92. arczképek Marastontól. 93. *Barabás Miklós*tól: a' galambposta. 94, 95. *Hetzendorf Hugo*tól vadászkutyák. 96. *Heinrich Edvárd*tól: tengeri vihar. 97, 98. *Höchle János*: vadászatok. 99. *Manschgo János*: albanoi nő. 100, 101. *Kärgling H.*: arczképek. 102. *Gentmayer József*: sz. Anna' kápolnája (hol?). 103. *Jenik András*: Gastein mellett. 104. *Aumayer Mihály*: a' kiváncsi fiu. 105. *Tikos*: leány barlangban. 106. *Ranftl*: alsóausztriai nő. 107. *Brodszky Sándor*: tájkép. 108. *Petter F. H.*: georginiák. 109. (e' helyre váratik I. Ferencz cs. képe Ammerlingtól). 110. *Barbarini*: tájkép. 111. *De Pian*: klas. romi csarnok. 112. *Van Haanen Remi*: téli tájkép. 113. ugyan attól tengeri kép hajóval. 114—118. *Schrödl*: csendélet. 119. *Szala János* (magyar fi, Bécsben): herczegi lak. 120. *Geyling Károly*: major. 121. *Barabás Miklós*: virágok. 122. *Pfeffer Ilona* (Pesten) arczkép. 123. *Stöckler Em.* Cernobbio. 124. *Bisenius*: a' borkóstolás, és ugyan attól 125. a' közbenjáró. 126. *Lang Rudolf* (magyar fi, Bécsben) Rosenberg' vára. 127. *Roth Emmanuel* (Magyarorsz.): tanulmányfő. 128. *Schwemminger Józs.* Torbola a' gardai tó mellett. 129. *Geyling Károly*: polai klastromi folyosó. 130. *Szale János*: Dürrenstein. 131. *Perger Antal*: szükségbeli keresztelés egy árbocz-vesztett hajón. 132—3. *Markó Károly* (magyar, Florenczben) két olasz tájkép (gr. Károlyi Györgyé; három száz arany volt). 134—5. *Erlinger*: téli tájképek. 136. *Abbiati*: halászkunyhó. 137—8. *Maraston*: arczképek. 139. *Ritter Eduard*: a' pazarló szorultságban. 140. *Zimmermann*: tengeri hajó. 141. parasztkunyhó' belseje, u. attól. 142. *Libay Lajos*: mészkemencze Zólyomban. 143. *Swoboda Rudolf*: baromitató. 144. *Kletzinsky Ferencz*: tájkép. 145. Ismét *Szale János*: Geoysz városa. 146. *Schindler Károly*: az ordonnáncz. 147. *Rauch József*: Schwabenbach. 148. *Minjon József*: sz. Kristóf. 149. *Abbiati*: dunai vidék Dürrenstein mellett.

A' harmadik teremben ismét hatvanhat olajfestmény. 150, 1. *Clarot Sándor* (egykor Budán, most Bécsben): szentek. 152. Frankenberger J. téli vidék. 153. *Kärgling Henrika*: csendélet. 154. *Barabás Miklós*: arczkép. 155. *Waldmüller*: egy perzsa. 156. Ismét attól: Dachstein' hegye. 157. *Lavos József*: az elégettek. 158. *Maraston*: az álom!!! 159—62. arczképek. 163. családkép. 164. *Jankovics* (magyar, Párisban): romok Nápoly környékén (a' művész ajándékából az egyesületé). 165. *Barabás M.*: arczkép. 166. *Fischbach*: münchenі polgárlyány. 167. *Maraston*: Tiziano után. 168. *Barabás Miklós*: arczkép. 169. *Fischbach*: a' boldog parasztcsalád. 170, 171. *Dittenberger*: drótos. 172. *Zimmermann*: tengeri tájkép. 173. *Markó Károly*: olasz tájkép. (A' nemzeti museumé). 174. *Maraston*: arczkép. 175. *Kärgling Henrika*: csendélet. 176. *Van Haanen Remi*: tengeri tájkép. 177. *Einsle* (Pesten): arcz. 178. *Rauch J.* tájkép. 179 és 180. tanulmányfők *Aumayer*től. 181. *Maraston*: velenczei vízhordó leányok. 182—91. arczképek ugyan attól. 192. *Kann H.*: arczkép. 193. *Joanovics Katalin*: arczkép. 194. *Seiz Ernő*: tanulmányfő. 195. *Dallinger J.*: tájék, hajó, vontatva. 196. u. attól; két küzdő bika. 197. *Festorazzo T.*: bucsu. 198, 9 *Lang Rudolf*: tájképek. 200. *Swoboda Ödön*: déli csend. 201. *Ender Tamás*: zuhatag Gastein mellett. 202. *Van Haanen Remi*: tengeri tájkép. 203. *Weide* (Budán): a' koldus. 204, 5. *Einsle*: arczképek. 206. *Schiavoni Natale*: madonna. 207. *Mössmer József*: liget, víztükörrel. 208. *Einsle*: tanulmányfő. 209. *Szale*: Traunkirchen mellett. 210. *Jenik*: úti jelenet. 211. *Kärgling Henrika*: arcz; 212—3. csendélet. 214. *Maraston*: arczkép. 215. *Frankenberger*: kártyavető nő. — E' teremben tétetett ki két emlékpénz is, egy angol koronázási, egy franczia, mind kettő *Fürst F.*-től.

A' negyedik teremben ismét hatvanhat olajfestmény. 216. *Schiavoni Natale*: busongás 217. *Feid József*: Keresztelő 218. *Schwemminger*: Weidling am Bach. 219. *Werner János*: Meran. 220. *V. Haanen Remi*: holdvilágos éj. 221. hollandi téli táj. 222. *Danhauser*: anyai öröm. (A' társaság' tulajdona; aczélmetszeti másolata, Meyer Károly által Nürnbergben készitve, szinte ki van állitva. Ebből minden részvényes egy ingyenpéldányt kap). 223. *Werner János*: Villach. 224. *Jenik*: Séta lóháton. 225. *Schiavoni N.*: madonna. 226. *Swoboda R.*: állatok. 227. *Altmann*: erdővég. 228. *Smitsch J. C.*: csendélet. 229. *Abbiati F.*: Landl, Felső-Stajorországban. 230 *Manschgo*: leány ablak mellett. 231. *Schwemminger*: az Ortler' csúcsa. 232. *ifj. Schnorr*: troubadour. 233. *Werner*: Dürrenstein. 234. *Schiavoni N.*: megelégedés. 235. *Heinrich*: tájkép. 236. *Ginovsky F.*: prágai tejárus lyány. 237. *Küss*: Virágok vedényben. 238. *Neefe Hermann* (pesti képiró): architecturai kép, éjjeli kettős világitással. Konrád, az utolsó Hohenstaufen bucsuzik anyjától. 239. *Barabás*: agg katona' arczképe. 240. *Herbsthofer Károly*: II. Endre király. 241. *Feid J.*: erdővidék. 242. *Zimmermann H. W.*: sebhedt katonanő. 243, 4. *Weide*: magyar falusi jelenetek. 245, 6. *Schiavoni Natale*: kisértés. 247. *Boutibonne*: anyai szeretet. 248. *Dobiatschofsky*: Ábrahám. 249, 250. *Petter*: virágok. 251. *Schiavoni N.*: Venus és Cupido. 252. *Ginovsky*: vad kani veszély. 253. *Engerth Edvárd*: kirándulas falura. 254. *Einsle*: arczkép. 255. *Geyling*: tájkép. 256. *Heecke József*: favágók. 257. *Schwemminger*: sz. Rozália. 258. *Schiavoni N.*: alvó leány. 259. *Röhner Vilmos*: baromfit etető leányka. 260. *Heinrich*: tájkép lovakkal. 261. *Lang Rud.*: Dürrenstein' romjai. 262. *Hummel Jenő*: görög holgy arczképe. 263. *Heicke J.*: állatok. 264, 5. *Schiavoni N.*: sybillák. 266. *Gaupmann*: a' kis rajzoló. 267, 8. *Gebel Ferencz*: gyümölcsök. 269. *Zacharadniczek*: szénégetés. 270. *Dub Ignácz*: imádkozó öreg asszony. 271. *Schiavoni N*: leány antik öltözetben. 272. *Kletsinzky*: táj. 273. *Altmann A.*: stajor vidék. 274 *Werner Lajos*: tájképi studium. 275. *Röhner Vilmos*: lovag és kedvese. 276. *Wiehl Ferencz*: az oktatás. 277. *Reinhold F.*: Hallstadt. Egy benyilóban: 278. *Danhausertől* Liszt, párisi barátai' körében. A' negyedik teremben függ még egy, a' pesti Ferenczvárosban épitendő cath. egyház' képe, alaprajza és átszelete *Frömberg* pesti épitésztől.

E' művek azok, mellyek eddig felállittattak, 's mellyeket az egyesület ötforintos tagjai a' hányszor 's a' meddig tetszik belépti dij nélkül szemlélhetnek, minden más, tiz jó krajczárért, naponként 9—6 óraig. A' részvényesek' sorába még mindig beléphetni.

Következő számainkban e' műkiállitás részletes biráló ismertetését próbálandjuk adni. Addig is programmúl, hazánkfiai' részvétre buzditásaul 's a' művészetek honunkbani történeteihez kiegészitésül jónak találtuk e' sorozatot közölni.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 9. 1840.** **3. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. Vége (*Húnfalvi*). — Eszköz és czél (*Kéri*). — Egy gyermek' születésére (*Erdélyi*). — A' tallér. Franczia novella (—*jd*—). — Magyar-játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Mátyás király és Kölcsey' emlékeikre. —

Rhapsodiák.

(Vége.)

4. Ki azt mondja, a' müvészet vigasztalásul van adva az égtől, igazat mond; ki azt állitja, a' müvészet szentesíti a' halandót, nem csalatkozik; ki pedig igy szól: a' müvészet magasabb eredetünket, földöntuli rendeltetésünket tanusítja, szinte nem hibáz. Mert mi vágy költi, mi sejtés emeli a' keblet, az a' müvészet' tárgya; az vigasztal, szentesít és emel. Innen mindent meghaladó méltánylása, 's a' lángésznek magasztalása; innen Homeros' halhatlansága és Shakespeare' örökléte. A' lángész mutatja ki a' lélek' kincsét. Mi többi halandók azon együgyühöz hasonlítunk, ki gyémántot lelt, de mivel rajta különös mit nem lát, becsét távolról sem sejti: azonban ha hozzáértő müvész megközörüli, a' találó elragadtatva gyönyörködik benne.

Mondtuk, a' müvészet a' lélek' szent birtokát veszi gondja alá, 's tudjuk, hogy az magok az eszmék, mellyek az emberi elmében a' természeti világnézet' ellenébe az aestheticait állitják. Ezek tudományos kifejezések, mellyeket az értelem szorultságból alkot, ha lelkünk' lényéhez közelíteni akar, de mellyek nem maga a' lény. Azért még sem puszta légből készült szók, mellyeknek inkább árnyék mint valóság felelne meg: az értelem nem tud teremteni, ő észleli mi van, 's elnevezi a' mi észlelt. Azért a' philosophiában többnyire csak szók és nevezetek teszik a' nagy elágazást, azon valami, melly minden megbukott bölcselet' daczára, 's minden divat' ellenére, ujra meg ujra szemlélődésre készti az embert, erősen áll, mentve korvéleménytől és divattól, mentve minden befolyástól; mert az a' lélek' nyilatkozása. Nem azért van, mert állitom, de mivel, 's mivel belső szükség észlelésre hajt, állítom — meglehet — hogy nem jól: hiszen abból, hogy észlelni való van, nem foly még, hogy azt helyesen is észlelem. 'S az eszmék nem titok; élnek és hangosan szólalnak minden eszmélethen. De mit a' tudomány homloka' izzadásában kibont és fejteget, 's gyakran', midőn a' virágot vizsgálja, színeit letörli 's leveleit széttépi, azt a' müvészet égi illatostúl, mint egészet fogja fel, 's olly ragyogón állítja elönkbe, mint a' teremtő' kezéből került ki.

Dicső, háromszor dicső a' müvész' hivatása! a' pórhoz ragadt embert magához szólítja, 's mennyei eredetét mutatja neki; az élet' terhe alatt lankadozót felkölti mámorából; 's a' hatal-

mas földi érdek' ellenébe, melly előtt minden jobb és nemesebb elhallgatna, 's melly itt használnának, ott balvéleményének nyujt iszonyú áldozatokat, szellemi érdeket állit, ellensulyúl a' rossznak, igazságtalanságnak és ábrándnak. Dicső, háromszor dicső a' müvész' hivatása! 'S még is, jaj az emberi fonákságnak! van ki e' szent hivatással is vissza él, van hamis, ki az együgyűnek gyémántjával gonoszúl bánik. Mi olly isteni, hogy ember' kezében meg ne romolhatnék; mi olly üdvös, hogy ember' kezében méreggé ne válhatnék! —

Az eszmék közösek, a' müvészetnek is közösnek kell lennie. Nem magának egyedül él a' müvész, ő nemzetének, korának, az emberiségnek él, 's olly birtokot szerez, mellyett hitre bizott jószág gyanánt nemzedék nemzedékre hagy.

5. A' müismerők és tudósok nem kevés fáradsággal ügyekeztek az ó és új, vagy görög és keresztény költészet közötti különbséget, melly tagadhatlanul létezik, megfejteni, annak okait fölfedezni, 's összefüggő fogalmakban előadni. A' különbségre más meg más kifejezéseket találtak ki, mellyeket nehezen tudunk magyarúl kitenni. Az ó müvészet majd naiv, majd plastica: az uj pedig sentimentalis, cormentalismo; néha amazt pogány, ezt keresztény nevezettel jelelik meg. 'S a' ki róla gondolkodik, könnyen még más szók által is fogja az észrevett különbséget megjegyezni.

Mi a' müvészet? az eszmék' személyesítése. Mi a' vallás, a' hit? remény és jámbor meggyőződés, hogy az eszmék tárgyilagossággal birnak, ennélfogva az ember' sejtése 's korlátlan utáni törekvése valóságra irányoz, 's hogy az érzéki világ is isten' akarata szerint lett és folyvást rendeződik. — Mint képeztetik már a' vallás' tartalma, ugy változik a' müvészet' tárgya.

A' kereszténység' lényeges különbsége a' görög miveltségtől, azon viszonyban áll, mellyet mi ember és isten között képzelünk, 's ez egyedül lyrai tárgy. A' lyrai költészet nálunk egészen más, mint volt a' görögöknél: annak előképét ne Homeros' hymnusaiban, se Pyndaros' olympiáiban vagy pythiáiban, hanem Dávid király' tehiláiban (zsoltáraiban) keresd. 'S e' lyrai elem nemcsak a' költészet, hanem általában a' müvészet' minden nemeiben előtünik nálunk; ez az, mit sokféle szók által, mint sajátságát a' keresztény müvészetnek, kifejeznek. A' zenészet' uralkodása is nagy részint, ha egészen nem, ez elemen alapszik.

6. A' tudományok és foglalatosságok már annyira szétágaznak, hogy mind átfoglalni többé senki sem remélheti. A' találtnak megtanulása is sok időbe és tetemes szorgalomba került: ki pedig választott tudományát a' tökélyhez egy lépéssel közelebb akarja vinni, csaknem feláldozni kénytelen magát. Ennek ugyan máskép nem szabad lenni, még is sajnos, hogy ugy van. Mert a' félszegséget ki kerülheti? 's egyetemi tudományosságra ki vágyhat? Az ismeretek egyoldalúlag miveltetvén, gyakran természeti 's valódi irányokról eltérve, balul fejlődnek ki, 's az életnek, melly egyetemi, 's minden tudománynak sikerét vonjá körébe, ártanak. E' nagy baj ellen, mellyet naponként inkább kezdünk érezni, mi segithet? Csak a' philosophia és müvészet. de leginkább a' müvészet! —

A' tudományi kör' sugárainak hosszasága és nagy elválása teszi azt is, hogy a' tudós különbözik a' miveltől; tudós barbár többé nem ellenmondat. Hány van, ki értelmének jegyesét, tudományát tökéletesen ismeri, 's szive még is vad és minden más érdek iránt, legyen az bármi szent, zárkozott. 'S a' nagy elfogultság, melly miatt a' különben ép elméjű lelki vak, mi egyéb mint barbárság?

Közönségesen azon népet nevezik barbárnak, melly az élet' müveit nem ismervén, annak kellemeiben sem osztozhatik; mit onnan tudni meg leghamarabb, ha földmivelést üz-e, ha jövendőjéről gondoskodik-e vagy a' természettől és véletlentől várja a' szükséges vadakat és füveket. Illy nép nem lakhatik sürün, 's mivel a' szorosabb társaság' rendén kivül él, mivelődése is lehetetlen, méltán neveztetik barbárnak. — Elvontabb de egyetemibb fogalmat képezünk a' barbárságról, ha annak olly állapotot nevezünk, melly az emberiség' miveltetésében részt nem veszen. Népek és egyesek, ha akármi okból az egyetemi miveltségtől idegenek, ha az eszmék' hatását magoktól elhárítják, bizonyos tekintetben barbárok. Azoknak száma ugyan, kiket gyermekkorunkban Robinson' története utáltatott meg velünk, kik emberhust esznek, 's az erdő' vadaitól csak abban különböznek, hogy kegyetlenségöket kiszámolással üzik, — azoknak száma nem lehet már tetemes, legalább nekünk nem félelmes. De annál inkább kell tartani a' félbarbároktól, kik szellemileg tartoznak a' nagy embercsaládhoz, de kik a' miveltséget csak önnön hasznukra fordítják — mi ismertető bélyege a' félbarbárnak —

vezettek. A' dicsvágy' minő bolondjait lelkesíté bensőbb hit, mint Mahomet' részeg-őrült követőit? — Vallás és haza! honszeretet és szabadság! minő felséges inditó okok a' cselekvésre! 's mik a' következmények? — inquisitio, a' terrorismus' napjai, tizek' tanácsa, 's Velencze' börtönei! — 'S még is mi lenne a' társaságból, ha mindenki e' szomorú theoriát követné? — nem lenne litteratura, müvészet, honszerelem, polgárosulás! — nem kell a' cselekedetek' rugóira tekinteni, mellyekről biztosan itélni lehetetlen, hanem a' következményekre, az azokból eredő jóra, üdvösre! Ha a' siker jó és nagy: úgy a' dicsvágy valódi erény, 's mindegy, akármi inditó ok ébreszté. (Németből)

Kéri.

Egy gyermek' születésére.

A' pórkunyhóban gyermek született,
Egy rabbal e' földnek több rabja lett.
Szegény a' kunyhó, hangos és hideg;
Az élet árva benne, és rideg.
Számüzve onnan minden földi jó,
De a' nyomor két kézzel fogható.
És még is örvend a' szegény anya,
Bár öröme vég nélkül tartana!
Örvend ama' gyermeknek, a' ki még
Szive alatt elkárhoztattaték. —
Ki fájdalommal szülted magzatod',
Hogy léteért megáld, nem várhatod.
Ő fog körülgondolni, nézni, — és
Első csapás fején a' születés. —
Mi jobb az életnél, 's mi gyászosabb,
Mint az, hogy a' ki él százszorta rab?
Mert nem szabadnak bosszús istenek
Csak félerényt 's hatást engedtenek.
Tengővel, a' ki más' kegyébül él,
A' sir' halottja sorsot nem cserél. —
Fekszel te, kis gyermek, szük póla közt,
Téged keresztviz, és könyü fürészt.
Szunyadj csak el, de többé föl ne kelj,
Számodra sir lesz jó nyugalmi hely.
Földön kikötvék a' nagyság, 's erény,
Csak szánakoznak a' kin' emberén.
Bár mit mivelj, bár tedd ki lelkedet,
Mint szolga ontnád élő véredet.

Erdélyi.

A' tallér.

Franczia novella.

Elmult az éjfél; már rég várakozék az új menyasszony a' hálószobában, mig végre sikerült a' fiatal férjnek, barátaitól megválva a' tánczteremet elhagyni, hogy egy titkos lépcsőzeten, hol szobalány várakozék rá, kedves menyasszonyához siessen.

A' fiatal férj halkan kopogtata, az ajtó megnyilt, 's ő egy hölgy előtt hulla térdre, ki özvegyhez illő gazdag menyasszonyi piperében ült, új frigykötése után, a' kandallónál.

„Kelj már föl!" szóla férjéhez, fehér, finom kezét neki nyujtva.

‚Nem, nem, tisztelt, kedves nőm, felele a' fiatal ember 's forró csókokat nyoma a' neki nyujtott kezekre, hagyjon kegyed lábainál feküdnöm 's ne vonja el tőlem kezét, mert félek, hogy minden csak álom körülem 's egy varázsrege' hőse vagyok, minővel ifjuságomat gyakran fölviditám.'

„Nyugtasd meg magadat, barátom; tegnap még Lord Melvil' özvegye valék, ma pedig madame de la Tour vagyok, a' te nőd; verd ki gondolatodból gyermekséged' tündérét, mert varázsregéd valósággá változott."

De la Tour Fridrik némi joggal gyanithatá, hogy valami földfeletti lény vállalá magára, életét vidámmá és boldoggá alakitani; mert egy hó óta sarkaihoz tapodott a' vakeset vagy a' szerencse 's gazdagabbá 's boldogabbá tevé, mint legvakmerőbb álmaiban is remélheté. Fridrik huszon öt évü volt, korán árva, 's igen összehuzottan kelle élnie csekély dijából, melly őt, mint a' belső ministeriumbeli alanti tisztségfokon állót, illeté. Midőn egykor Saint Honoré utczában ment, hirtelen megálla egy pompás kocsi előtte 's egy fiatal hölgy, ki nagyon kihajolt a' kocsiból, megszolitá őt. A' vadász leugrék a' bakról, a' hágcsókat lebocsátá 's egész alázattal kéré meg az urat, foglalna helyet a' hölgy mellett. Alig lépe be, nyargalva haladtak tovább a' lovak.

„Uram, kezdé szelid hangon a' hölgy, ki őt elrabolta, — megkaptam ön' levelét; de remélem, hogy megtagadása' daczára is magamnál látandom az estélyen."

‚Engem, nagyságos asszony?'

„Igen, uram, önt... De bocsásson meg, ön — kiálta föl utóbb a' hölgy; annyira hasonlit ön egy úrhoz, ki gyakran meglátogat, hogy azzal fölcseréltem.... Ah igen nagyon kérek bocsánatot, mit fog ön rólam gondolni?... De a' hasonlatosság olly meglepő, hogy minden más is csalatkoznék mint én." Mielőtt e' nyilatkozás egészen bevégződnék, megállt a' kocsi egy szép ház' udvarában, 's Fridrik nem tehet jobbat mint

karját Lady Melvilnek ajánlani; Lady Melvil csak névre angol, mert franczia születésü 's egyike Páris' legszebb hölgyeinek; arczvonatai lelkesek voltak 's bizonyos komoly kifejezés ingerlővé 's bájolóvá tette azokat.

Fridrik, elbájoltatva a' hölgy' kelleme 's szerelmessége által, örvende boldog csillagának, melly illy dicső ismeretségbe vezeté; a' lady igen barátságos volt iránta, 's már néhány nap mulva azon vendégei között volt az özvegynek, kiknek nevét az ajtó-őr legtöbbször ismétlé. Sok imádó körüldongá a' gazdag özvegyet, egyik a' másik után utasíttaték el, mig Fridrik olly gyorsan halada kegyében elő, hogy rövid idő alatt benső viszonyba lépe vele. A' nő tön először is házassági ajánlást neki.

Fridrik egyre kétkedett, mint valami álmodó, ki gyönyörképei' közepében nem tud megválni azon aggodalomtól, hogy ébredése mindent szét oszlatand. A' maire 's a' pap eljöttek, frigyét a' ladyvel megáldani; de sem a' törvény sem a' hit' szolgája nem tudá kétségét eloszlatni. Mindegyre neje' lábainál maradt feküdve, 's gazdagon himzett ruhája' szélét tartá, mintha kapaszkodni akarna a' szép álomba, melly nem sokára enyészni fog.

„Kelj föl már, Fridrik — mondá neki neje másodszor, — ülj mellém, csacsogjunk. Volt egykor..."

‚Ah istenem! — fölkiált Fridrik — tehát még sem csalatkozám, 's a' mi velem történik, nem egyéb tündérregénél.' —

„Hallgass rám csendesen, barátom; — volt egykor egy fiatal lány, olly szülők' leánya, kik egykor gazdagok voltak, de a' kik, midőn a' lány tizenöt évü lön, hamar elszegényedtek, hogy csak abból kelle élniök, mit az atya nagy bajjal kerese. Sajátképen Lyonban laktak, 's nem tudom, minő jobb jövendő' reménye vonta őket Párisba által. Semmi nem nehezebb, mint az elvesztett vagyont visszaszerezni, 's a' társaságban azon polczra visszavergődni, mellyet kénytelenek valánk elhagyni; ezt a' lány' atyja keserü-fájdalmasan volt kénytelen tapasztalni; négy évig állta ki a' szomorú harczot a' nyomorral, azután kórházban halt meg.

Az anya hamar követé férjét, 's a' leány maga marada egy padlásszobában, melly még nem vala kifizetve... Nem vala rokona, barátja, senkie, ki pártját fogta volna, de adóssága Lyonban, mellyet le nem fizethete; hasztalan folyamodék munkáért a' gazdagokhoz, melly a' szegénynek egyetlen jövedelemforrása. A' bün kart akara ugyan nyujtani neki, de vannak lelkek, a' vétek mellett ugy elhaladni tudók, hogy azt észre sem veszik, vagy legalább lehelete által be nem mocskítatnak. 'S a' szegény leánynak még is kellett élnie; az egész napon szenvedett éhség este felé iszonyúbb lön, az éj halada, neki álmot nem osztva 's másnap az éhdüh, mint vadállat kinozá, melly fogaival tép; ha meg nem akar halni, koldulni kénytelen. Egy kendőbe burkolódzott, mellyet anyja hagyott hátra 's vén asszonyi szertartást hazudva, lement az utczára.

Egy utczaszegletre, távol a' lámpától, melly futékony fényt terjeszte maga körül, állott ki a' szegény gyermek; — egy leány ment el azon, boldogabb a' szegény koldulónál; kezét nyujtá ki ez 's egy sous-ért könyörge, egyetlen egy sous-ért, hogy kenyeret vehessen. De a' leányok elmentek, reá nem is figyelve. Ha valami öreg ballagdogált el az úton, szinte kinyujtá kezét a' koldusnő és adományért esenge; de a' vénség gyakran önzővé 's keményszivüvé tesz: a' vének elhaladtak, a' szegény éhezőre nem hallgatva. 'S az éj sötétebb lön, őrcsapatok, éji örök, városi sergeantok vonultak el, a' szegény leány pedig csak alig küzde az éhség- és bágyadtsággal. Még egyszer kinyújtá kezét könyörögve; mert egy fiatal emberhez folyamodék, ki megálla, zsebébe nyult, 's pénzdarabot vete oda neki, mintegy félve, hogy keze megérintheti az övét. Ekkor egy férfiú ugrék elő, ki már régóta leskelődék a' kolduló után 's keményen rivalkodék a' szegényre: „Végre rajta kaptalak, ugy-e? — koldulsz, rajta, el a' börtönbe!"

Ekkor a' fiatal ember tüzesen fogá pártját a' koldusnőnek, megfogá kezét, mellyet előbb keztyüvel is vonakodott érinteni 's e' szavakkal fordult a' rendőr szolgához: ‚Ezen asszony nem kolduló, én ismerem...'

‚Jó asszony, — szólt ekkor a' fiatal lányhoz, kit vén koldusnőnek gondolt, — vegye ezen öt frankos darabot, 's hagyja elkisérnem azon utczába a' hol lakik.'

„A' tallér a' te kezedből az enyémbe sikamlott, folytatá a' fiatal gazdag hölgy tovább, 's mikor az előbb került lámpa alatt elhaladánk, láttam arczvonalaidat..."

‚Láttál?' kiálta Fridrik nagy örömmel.

„Igen, kedves barátom, én valék, kinek akkor életét 's talán becsületét megmentetted, lady Melvilnek, ki most élete hosszáig a' tiéd, tallért ajándékozál."

's kik az ösidők óta az emberiség' ostorai és igazi ördögei. Azok közöttünk is léteznek, mert ők mindenütt vannak. A' jót elismerik, meg is ohajtják szerezni, de csak magok' számára: mihelyt a' szomszéd is birja, már megszünt jónak lenni. Minden önös, jogsértő, ki egyoldalú önczélját nézi az emberiség' ügyének, mind félbarbár.

A' félszeg tudósság, fájdalom! még tekintetet és hatalmat szerez a' félbarbároknak. Ismereteik mögé vonulva, mint védő bástyák között, bátran várják a' keletkező eszmék' megtámadását, 's hideg meggondoltsággal lesik ki a' támadó' gyenge oldalát, hogy védő fegyvereiket oda irányozhassák. 'S mert minél félszegebb az ember, annál képzelődőbb, valóban majdnem győzhetlenek. Ezen baj ellen is mi segíthet? Csak a' philosophia és müvészet, de leginkább a' müvészet. —

Hogyan, mindnyájan bölcselők vagy müvészek legyünk? — Nem, de nem is lehetünk, hanem mindnyájan fogékonyak legyünk a' philosophia' és müvészet' eszméi iránt; az, mi tulajdonunk, váljék birtokunkká is. Igy lesznek előttünk egyiránt becsesek az eszmék, mert a' lélek' lényét mindnyája teszi; igy elkerüljük a' félszegséget, nem tudásban ugyan, de fogékonyságban; igy nem leszünk félig emberbarátok és hazafiak; igy leszünk, a' szó' teljes értelmében, miveltek. Ismét a' költészet' nagy méltósága tünik elönkbe: mint volt hajdan oktatója az emberiségnek, úgy az ma is. Orpheus' lantja mai napig szelidit vadakat, és az Arionok idönkben is megérdemlik, hogy a' delfinek hátokon hordják. Igazán senki miveltnek ne mondja magát, ki életében sonettón nem tudott gyönyörködni.

Látni már az úgy nevezett ('s helyesen nevezett) humaniorák mi nyomos tárgyai a' köznevelésnek! Az itt kijelelt irányt követve beleszólhatunk azon vitába is, melly koronként ébred 's most újolag foly: valljon a' képező, fogékonyságot ébresztő (formalis) nevelés túlnyomja-e az anyagit (realis) — mint nálunk sok kifejezi magát, kell-e, és sokáig kell-e azokat tanulni, mellyeket úgy is elfeled az ember —? vagy az anyagi nevelésnek adassék elsőség amannak rövidségével, vagy mi viszonyban legyen mind kettőre gond? Az alkalmazásnak ismerni kell a' körülményeket, mellyek között történik: itt elég volt azt megemliteni.

7. Utamban szomorú emlékezet támad elömbe, mellyről hidegen és érdektelenül elfordulni nem lehet. Szép a' müvészet 's dicső a' miveltség: de a' nemzetek sülyednek, midőn azoknak hódolnak; a' könyvészet a' nemzeti romlás' előestéjén virágzik leginkább! — „Athene a' persa győzelem után a' jóni philosophiát és siciliai rhetoricát fogadta el, 's e' tanulmányok örökségе lettek a' városnak, mellynek lakosai, mintegy harmincz ezer férfi, egy életidő alatt, korok' és milliók' lángeszét egyesitették magokban. Az emberi méltóság' érzete felmagasodik bennünk, ha meggondoljuk, hogy Isocrates, Platon és Xenophon' társa vala: hogy ő történetiró Thucydidessel, Sophocles' Oedipusának 's Euripides' Iphigeniájának első előadásait láthatta; hogy tanitványai Aechines és Demosthenes a' hazafiság' koszorújáért Aristoteles' jelenlétében vetélkedtek, ki Theophrastos' tanitója volt, 's hogy ez Athenében a' stoai és epicuri iskolák' alapitóival tanitott.*) E' dicső képet elhomályositja a' ráma: Athene' önállása ingadozék, midőn nagy elméi virágzottak; 's onnan, hova a' müvészetek csak költöztek, a' nemzeti erőt veszőben találjuk. Valóban, úgymond Schiller, a' történetek' minden szakaiban sülyede az emberiség, midőn a' müvészetek és az izlés uralkodtak; egyetlen példa sincs, hogy aestheticai miveltség' magas foka és nagy terjedtsége állományi szabadsággal és polgári erénynyel, hogy csinos erkölcs szép erkölcscsel, 's külső illedelem igazsággal fogott volna kezet.... Merre tekintünk, mindenütt szabadság és izlés kerülik egymást: a' szépség a' hősi erények' sirján alapitja uralkodását.**)

Ezen méltán meghökken az ember, 's csüggedve követi gondolatinak fonalát, nem tudván, mi véghez ér majd. Miveltség finomodást tesz fel, mert gyengéd érzés és lágy érzemény nélkül az igazság, mellyet egyensulyáról ismerhetni meg, 's a' szépség, melly kényszerítő törvények helyett mosolygó hajlandósággal füzi át a' keblet, nehezen találhatnak utat a' durva szivbe. De lágy érzemény puhaságot szül és gyávaságot, melly a' durva érzésnél gyakran elvetemedtebb, 's mivel ereje nincs magát a' külső ellentől védeni, tulajdon gerjedelmein sem uralkodhatik. — Tehát a' vad és puha között nincs megállapodás? ha onnan indulunk, tartóztathatlanul kell ide érkezni? nincs-e ösvény, melly

*) Gibbon, on the decline and fall of the Roman empire. Chapt. XL.

**) Über die ästhetische Erziehung, in einer Reihe von Briefen.

boldogabb tájra viszen, 's az egész miveltség nem más, mint Sisyphus' legörbülő köve?

Schiller a' szépségben kétféle elemet talál, szelidítőt, melly a' durva embert érzésre lágyítja 's benne a' természetet békózza, 's feszítőt, melly az elpuhult' inaiba erőt önt 's öt a' szokás közől kiemelvén, szabad gondolkozásra bátorítja. E' két elem, így szól, ritkán van helyes arányban, hanem a' korok' szelleme szerint, majd egyike, majd másika túlnyomó. A' mivel a' szépséget magát vádolják, az csak a' félszeg szépség' rovására esik. 'S talán a' tapasztalás, így folytatja *). nem is lehet itt biró, ki előtt e' kérdés meghányassék, 's előbb, hogysem a' tanúbizonyságot kihallgatjuk, azt kellene tudnunk, ha a' példák azon szépség ellen szólnak-e, mellyet mi értünk. 'S azon megjegyzéssel: „Ki a' levegőn túl emelkedni nem bátorkodik, az soha sem birhat tiszta igazságot" — szemlélődés által a' szépség' mivoltát, vagy mint ő mondja, tiszta észfogalmát keresi, mellyből kivilágosodjék, hogy a' tapasztalás' vádja a' szépnek lényét nem illetheti.

Mi, kik előtt a' művészet az eszmék' személyesítése, jóllehet tudjuk, hogy mindennel vissza él a' tisztátlan szándék 's elferdült akarat, egyelőre tagadjuk annak illy rosz következését. Mi egy időben történik, az még nem oka egymásnak; 's a' görögök' és rómaiak' állománya akkor, nem azért egyedül, kezde bomlani, midőn a' művészetek iránt fogékonyak lettek; — romlásukat sok egyéb okozta. Ugyan ezt mondhatni az arabokról is: legalább Spanyolországban nem a' miveltség buktatta meg. Viszályok miveletlen népeket is szakasztanak felekre, 's elenyésztek ollyanok, mellyeket soha művészet nem vidámított. Magyar hazánkat a' mogol taposta, a' nélkül hogy magyar Phidiások' vagy Sophoclesek' gőgje az ég' boszúját ingerlette volna, 's később, midőn majd elvérezék a' sors' csapásai alatt, sem virágoztak benne a' művészetek. — Az ujabb történetek örvendetesbet mutatnak. Itália régóta büszke a' lángész' műveivel, 's ha jelenleg az európai életben csekélyebb hatásu, azt Raphael, Dante, Tasso, Rossini nem okozták. Spanyolország lesülyedt magas állásáról, de nem Cervantes, Lope de Vega miatt. Britannia a' miveltséggel roppant hatalmat, Franciaország bámulandó cselekvőséget, Németország erős szorgalmat

*) X. Brief.

egyesítenek, 's mindezeknek mosolyg még többet igérő jövendő. Legyenek alkalmazhatók minden mivelt nemzetre Pericles' ezen szavai az athéneiekhez: „Művészkedünk józanon, 's a' tudományokat puhaság nélkül üzzük...: bátrak vagyunk; 's egyszersmind, mihez fogunk, meg is gondoljuk: holott másoknál csak tudatlanság szül merészséget, a' tudás pedig gyávaságot okoz.... Kik a' bajt és az édest legjobban ismervén sem fordítanak hátat a' veszélynek, azok kellően méltányolják az életet."*)

De legyen bár, hogy a' miveltség a' népek' romlását sietteti: semmibe se vegyük-e annak halhatlan kincseit, mellyek által egyedül lehetséges az emberfaj' neveltetése? — Athene' művészete túlélte szabadságát, 's a' görög gyarmatok, mellyeket a' macedoniak Aegyptusban ültettek, 's Ázsiában elhintettek, hosszu és gyakor zarándoklatokra indultak, hogy Ilissus' partjain a' Musákat kedvelt hajlékukban imádják. A' latin győzők tisztelettel hallgatták alattvalóik' és foglyaik' tanítását; Cicero' és Horatius' nevei beirattak Athene' iskoláiban; 's miután a' római birodalom elrendeződött, Italia, Afrika és Britannia' fiai a' keleti tanulókkal társalkodtak az Academia' ligeteiben.**)

Ez úton hatott el egész hozzánk a' görög miveltség, — 's a' nagy süker, Goethe szerint, érdemes a' jók' izzadására.

Munfalvi.

Eszköz és czél.

Hányan lettek úgy nevezett nagyokká hibáik 's büneik által! Ravaszság és alattomosság szerze Themistoclesnek befolyást 's hatalmat, — hogy hitelezőitől megmenekülhessen, hadi vezérré lön Caesar, 's babért aratott magának; az aristocrata Brutus meggyilkolá barátját, hogy ismét patriciusok hágjanak a' plebejusok' nyakára. — A' sír utáni hírnév' lelkesült vágya, mi egyéb, egy szintolly gyermekes szenvedélynél, mint azon francziáé, ki ezreket költött czukorgolyókra? — Magáról beszéltetni, mi nyomorú vágy! 's tesz-e különbséget, ha a' jelenkor' vagy egy később idő' fecsegői beszélnek rólunk? — Némellyeket szegénység ösztönöz dicsvágyra — de ezen ösztön olly kevéssé nemes, mint a' melly a' szegény szántót a' nap' hevén izzadni hívja: 's ha nemesebb törekvések valának is itt ott láthatók, legtöbbnyire vad és vérszomjas fanatismusra

*) Thucyd. II.
**) Gibbon, ugyanott.

‚Neked! — És te olly fiatal, olly gazdag, olly szép és nemes, — és koldulnod kelle.‘

„Igen, egyetlen egy adományt fogadtam el. Másik reggel azon iszonyú nap után, mellyet most a’ legszerencsésebbnek mondok életemben, egy öreg szomszédasszony elajánla mint varrónőt egy derék, tisztességes házba. Csak hamar barátnéja lettem azon érdemes asszonyságnak, kinél dolgoztam. Egykor lord Melvil lépe be azon kis szobába a’ hol varrtam és mellém ült. ‚Mademoiselle — szólt hozzám — ismerem történetét, hozzám akar-e jöni nőül?

„Nőül menni önhöz?“ szólék meglepetve.

‚Igen, én nagyon gazdag vagyok, ’s vagyonomat nem akarom hálátalan unoka öcsékre hagyni, kik halálomat lesik — köszvényes vagyok, ’s nem akarom magamat a’ haszonleső szolgákra bizni; — ha annak hihetek, a’ mit önről dicséreteset hallék, ön derék, kedves leány. Csak öntől függ lady Melvillé lennie, ’s megmutatnia, hogy a’ szerencsére is méltó, valamint a’ rosz szerencsét bátran elviselé.“

‚Szerencsés lord Melvil! — szakasztá őt félbe Fridrik, — gazdagságokat szabadott lábaidhoz raknia.‘

„Valóban boldog volt, folytatá de la Tour asszonyság. Igazán következteté, hogy a’ hálatlanság biztosítni fogja azon asszonyság’ vonzalmát iránta, ki mindenét neki köszöni.“

„A’ nemes lordra bizám magamat ’s köszönetül mind azért a’ mit velem tett, megédesítém utolsó éveit. Meghalt és egész gazdagsága’ birtokában hagyott, én pedig szent esküvel fogadám meg, hogy másodszor férhez nem megyek, kivévén azon nemes férfiuhoz, ki életem legiszonyúbb pillanatában segédkezet nyujta.“

E’ szavakkal egy pompás ékszert olda le nyakáról ’s egy gazdagon ékesített tokból, melly azon függött, egy öt frankos tallért vön elő. „Ez ugyan az, mellyet egykor ajándékozál“, mondá ’s átnyujtotta férjének.

„Pénzt látván kezemben, azon este hitelben adtak kenyeret, ’s azzal életemet más napig föntarthatám. Másnap reggel már olly kedvező lön sorsom, hogy tallérodat megtarthatám; soha sem is váltam meg töle. Ah! mi boldog voltam, midőn egy hónap előtt megismertelek, lovaimnak meg kelle állniok, ’s én az első legjobb ürügyhöz folyamodám. Egyetlen egy gondolat háborgata még.... attól féltem, hogy már nős vagy.“

Fridrik néma megindultsággal tartá kezében a’ tallért, melly ollyan szép szerencsét hoza neki.

„Látod, szóla mosolygva neje, de én nem vagyok tündér, de te talismánt adál nekem.“

—*jd*—

Magyar játékszíni krónika.

Jul. 2. Két színész. Vigj. 2 felv. Löventhal Maximilián után ford. Nagy Elek, a m. acad. költségén. — Ez alkalommal Erős Lajos pesti honfi, europai utazásából haza térvén, sopran és bariton hangu énekeit volt szíves hallatni a magyar közönség előtt.

Jul. 3. Leány-őrzők. Vigj. 3 felv. Kisfaludy Károlytól.

Jul. 4. Fáncsy rendező és színész’ javára bérszünetben másodszor: Ligneroles Luiza. Drama 5 felv. Dinaux és Legouve után francziából Tompa Imre, a’ m. acad. költs.

Jul. 5. Báléj. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, ford. Szerdahelyi, zenéje Aubertől.

—

Jövő szombaton, jul. 11. Szerdahelyi’ javára bérszünetben először fog adatni: Tündérlak; regényes víg opera 2 felv. tánczczal. Irta (az ismeretes „Tündérkastély Magyarországban“ czimü vigjáték után) Egressy Benjámin; zenéjét szerzette a’ jutalmazandó’ Szerdahelyi József. Ezen alkalommal egy működvelő énekesnő is, a’ jutalmazandó’ tanitványa, első szini próbáját teendi.

Egyveleg.

Uszszatok! Viz világ van most, ki nem kivánna vizre menni! Graefenberg, Schmeks, Laban, mind megannyi fürdési nevek, vendégekkel telvék ’s ma holnap költői tárgyakká emelkedendők. ’S mik azok a’ Dunaszörnyhöz képest? Neki a’ Dunának! és olly mozgástok van, mihez hasonlót sem Silesia, sem a’ Szepesség, sem Austria’ pokrocza ’s hegyei nem adnak... „De hisz nem tudunk uszni!“ Barátaim, mire való a’ két uszó iskola? Miért van minden kényelemmel ellátva s reggeltől estig nyitva? .. „Nem is tudunk már megtanulni; én különösen vén vagyok hozzá“.. Édes uram, az uszáshoz senki sem vén, kinek csak ép tudeje van, és senki nem gyönge, a’ ki csak mozogni tud. Sőt a’ gyöngéknek a’ hűs viz és uszás a’ legjobb erősitő. Különben, ha azon nyájas, szorgalmatos és ügyes tanitók nem tudnak valakit uszni megtanítani, kiket az iskolában naponként van látni szerencsém, az örökre fejsze marad a’ vizben. „Ollyan nehéz diplomára szert tenni!“.. Könnyü, ha mondom; — át és vissza uszni a Dunát tréfaság, valóban tréfaság, ’s ekkor Kammermayer, iskolabirtokos, olly magyar uszó oklevelet szolgáltat a’ hősnek kezébe, mellyel akár Istambolba vándoroljon, iskolát nyitandó ottan. Ismét és ismét mondom tehát: barátaim, itt a’ nyár; uszszatok!

Születés és meghalás. A napszakok nevezetes befolyást gyakorolnak a’ születés és halálra, vagy legalább igen titokteljes viszonyban állanak velök. Egy hamburgi orvos szigoru jegyzetlapok’ összehasonlitásából azt vonó ki, hogy legtöbb meghalás éjféltől reggeli 6 óráig történik. 1000 halál közől 421 esett ezen órákra, 239 jött délelőttre, 178 délutánra, 171 éjfélelőttre. Ezer szülés közől 312 éjféltől 6-ig történt, 249 délig, 186 délután és 256 éjfél előtt. Sok dolog, mit a vak történettől függni gondolunk, bizonyos de csak sejditett szabályoknak van alávetve.

Jeles ürügy. Fontrailles marquis be volt bonyolódva Cing-Mars’ összeesküvésébe Richelieu cardinal ellen. De mihelyt tervök kitudódott, azonnal Angliába illant el. — Sokan feddették őt, hogy eskütár-

sait, a' fiatal Cing-Marsot, de Thon urat és a többieket gyáván elhagyá, kik az ügyért a' vérpadon szenvedtek halált. — „Lássák önök — felelt Fontrailles — mind azon urak nagyok és illő magassággal birandanak, ha egy fejjel kurtábbak lettek is; de én kis ember vagyok 's ollyasféle működés egészen törpévé tett volna.“ —*jd*—

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

Gyüjtő Faller Miklós t. b. 2 f. Domaniczky Ferencz t. b. 6 f. Jósi t. b. 1 ft.

Gyüjtő Reviczky Imréné sz. Orosz 8 f. Eszterházy Pálné sz. gr. Csáky Jozéfa 2 f. Jankovich Róza 2 f. Sombori Nina 2 f. Boronkay Johanna Nepomucena 2 f. Szlavy Julianna 2 f. Gedeon Karolina 2 f. Baldacci Franciska Földvári Ferenczné 2 f. Rottenburgi Benzenleitner Fer. pécsi kanonok 2 ft. Scitovszky 2 f. Gyöngyösy Pál 2 f. Dokus László 2 f. Villax Ferd. apát 2 f. Popol Ágoston 2 f. Farkas Imre 2 ft. Szerencsy Anna 2 f. Barcza Etelka Noszlopy Ignáczné 2 f. Jeszenszky János 2 f. Marczibányi Antonia 2 f. Wirkner Lajos 2 f. Gyurcsányi Gábor 2 f. Niczky János 2 f. Melczer István 2 f. Ocskay Judith született Zerdahely 2 f. Feyes Antal 2 f Laczkovich József 2 f. Halász János 2 f. Bezerédy Miklós 2 f. Szögyény Marich Mária 2 f. B. Bémer László 7vir 2 f. Szent-Iványi Katalin sz. Jezerniczky 2 f. B. Barkóczy László 2 f. gr. Zichy Domonkos 2 f. B. Rudnyánszky Sámuel 2 f. Zalay Nagy Francisca 2 f. B. Dietrich Bera 2 f. Majláth Györgyné 2 f. Szirmay Ádám 2 f. gr. Majláth József 2 f. Ibrányi Antal 2 f. Vécsey Miklós 2 f. Ragályi Magdolna sz. Ragályi 2 f. Poszavecz Zsigmond 2 f. Trsztyánszky Terézia sz. Kmoskó 2 f. Majthényi Mártonné sz. Gosztonyi 1 f. Szlávy László 2 f. Az 1840-beli 2-od évi törvényhallgatók 23 f. egy névtelen 2 f.

Gyüjtő Kappel Fridrik n. kereskedő. Kappel Fridrik 10 f. Vlasics András 5 f. Wodianer Rudolf 10 f.

Gyüjtő Tornallyay Antal t. b. If. Draskóczy Sámuel 20 f. Szent-Miklósy Antal 5 f. Fáy Gusztáv 5 f. Kubinyi Ödön 5 f. Kiriny János 5 f. Hevessy Bertalan 5 f. Sárközy Ferencz 2 f. Szontágh Gyula 5 f. Özv. Tornallyay Károlyné sz. Losonczy 6 ft. Tornallyay Márton 5 ft. Tornallyay Luczián Viktor 5 f. Szent-Iványi testvérek 5 f. Radvánszky Gusztáv 5 f. Tornallyay Antal 5 f.

Gyüjtő Csekonics János t. b. Kiss Miklós 10 f. Oexel Móricz másod aljegyző 10 f. Oexel József 10 f. Karácsonyi László 10 f. Marczibányi Lajos 20 f. Nicolaides Péter 5 f. Lipthay Antal 5 f. Csekonics János 50 f.

Gyüjtő Érmindszenti Pelei István. Egy kővárvidéki 10 f. Egy kővárvidéki özvegy 10 f. Szamosrévi Olivér 4 f. Szerencsy Francisca Károlina 3 arany, egy más 4 f. A' Szamos' partján 5 f. Nagy Sándor 1 f. 30 kr. Egy Szathmár megyei 2 f. 40 kr. vált. Egy valaki kővárvidékről 2 f. 30 kr. v. cz. Borúra Derü 2 f. Egy valaki 6 f. Más valaki 1 ft. Egy más valaki 1 f. — Más is akkor 1 f. Berenczei Endre 1 f. Hegyekközt 1 f. Anad Szőllő hegyen 2 f. Kővár vidékén a' Berszovicze' partján 1 f. Kővár' szivéből valaki 1 f. v. cz. Egy valaki adni fog 50 kr. v. cz. Pap Terentius 1 f. K. Monostorról egy valaki adott 1 f. — a' magurai hegyalól egy szegény és azok' pártfogója 1 f. Russorról egy valaki 1 f. K. Monostorról valaki 1 f. Csólti J. Constant. 1 f. 16 kr.

Gyüjtő Wodianer Sámuel n. kereskedő: Wodianer Sámuel 12 f. Jelenffy Ágoston 2 f.

Gyüjtő Szemere György t. b. 20 f. Sipos János és Tódor 4 f. Szathmáry Király Pál 6 f. Olcsváry Gábor 1 f. Tomcsányi Dániel 1 f. Bernát Simon 2 f. Korláth György 1 f. Csuha István 1 f. Nyeviczkey Kristóf 2 f. Fejérváry Imre 2 f. Lamm Jakab 1 f. Freudhoffer Jósef 1 f. G. Török Napoleon 20 ft. Szőke Zsigmond 1 f.

Gyüjtő Gaal József t. b. 5 ft. Fábry Ignácz csanádi kanonok ajánl és fizetett 3 ft. Gábriel József prépost és csanádi kanonok 2 ft. Doctorovics Miklós 1 ft. Mattyasovszky 2 ft. Varga Ignácz 2 ft. Laczkovics István 1 ft. Kövér Gergely 2 ft. Sztojanovics Jónás 1 ft. Kulterer Ignácz 5 ft. Capdebo János 1 ft. Balásy 1 ft. Muslay 2 ft. Körtvélyessy 1 ft. Ambrózy György 2 ft. Rótth Sándor 5 ft. Gyika Tivadar 10 ft. Szabó Antal 5 ft. Ormos Antal 1 ft. Schlachta 1 ft. Mayerffy Károly 5 ft. Lukács Ignácz 1 ft. Ormos Zsigmond 1 ft. Osztoits Pál 1 ft. Dekhán Vilmos 1 ft. Marossy 2 ft. Cabdebo János 2 ft. Doros József 2 ft. Groff Károly 2 ft. Radványi Mihály 6 ft. Jablonczay Ádám 1 ft. Arizi Károly 1 ft. Papházy Miklós 1 ft. Dessewffy alispán 5 ft. Keszthely Erneszt 1 ft. Podhorányi József 1 ft. Osztoics János 2 ft. Ferenczy János 2 ft. Rácz Béla 1 ft. Csiki Emanuel 1 ft Bogma Mihály 1. ft. Karossy Imre 1 ft. Fischer István 1 ft. Böjtös Ferencz 2 ft. Deskó 1 ft. Bogma István 2 ft. Bogma Gyula 1 ft. Csiky István 1 ft. Hollosy Mihály 1 ft. Gyika Gyuri 10 ft. Jakobovics András 5 ft. Vukovics Sabbás 1 ft. Lanits Constantin 1 ft. Vizkelety József 1 ft.

Gyüjtő Orosz Amália b. Sennyey István' özvegye. 12 ft. B. Sennyey János 10 ft. Zauner Modesta 2 ft. B. Sennyey Francisca 10 ft. Horváth Zsigmond 5 ft. Özvegy Orosz Károlyné sz. Erős Erzsébet 5 ft. Babics János 5 ft. Sennyey Amália 2 ft.

Gyüjtő Nyáry Pál p. m. f. jegyző 20 ft. Zihovics Ferencz 2 ft. Jankovich Sándor pest megyei szolgabiró 5 ft. Bereczky Antal pest megyei alügyész 5 ft. Csemiczky Lajos 5 ft. Döbler Elisa 5 ft. Mericzay Antal 5 ft. Vigyázó Antal t. b. 80 ft.

Gyüjtő B. Dercsényi János köz. ud. kam. ref. 20 ft. B. Dercsényi Pál 20 ft. Gosztonyi Miklós 20 ft.

(Folytattatik.)

Adakozások Kölcsey' emlékére.

II. Közlés.*)

Fáy András úrnál Szentkirályi Móricz volt országgyülési követ által: Klauzál Gábor 10, Kunoss Endre 2, Orosz József, Hirnök' szerkesztője 5, Halmágyi 1, Hogyészy 5, Nagy Pál 5, Bohus János 20, Fáy Mátyás 5, Bárczay Mihály 20, ifj. Egyed Imre 2, Hertelendy Károly 5, ifj. Majláth György 20, Zsitvay 5, Kende Gusztáv 10, Beöthy Lajos 5, — Botka Imre úr által Czapfalvi István 1, Laky K. 5, Beöthy Ödön 10. gr. Zichy József 20 ft. Barczay József 10, Fráter Pál 10, Tóth Lőrincz 4. — Továbbá Dessewffy Virginia grófnő 5, Dessewffy Marczel gróf 5 ft pengőben. — Összesen 190 ft pengőben.

Bajza József
a' Kölcsey-emlék-társ. jegyzője.

---

*) Lásd az I. közlést Ath. 1840. I. 176—157. szeletein.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csütörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 fton. Kiadó hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 12. 1840.** **4. szám.**

Tartalom: Házi leánynevelésünk' állapotjáról 's annak a' köz leánynevelészhezi viszonyáról (*Steinacker Gusztáv*). — A' polytechnicai iskola Párisban (*Szenvey*). — Fohászkodás (*Lisznyay Kálmán*). — A' dugárusok (*B. Barkóczy Ferencz*). — Magyar játékszini krónika. — Adakozások Mátyás király' emlékére.

Házi leánynevelésünk' állapotjáról, 's annak a' köz leánynevelészhezi viszonyáról.

Jelen korunkban már többen ismételve 's nyomosan megmutatták, mi jóltévő 's felszámithatlan hasznu a' valódi asszonyi miveltség' befolyása az egész nemzet' jólétére 's boldogulására, és annál több figyelmet kezdtek e' fö fontosságu tárgyra fordítani, minél inkább meggyőződtek a' felöl, hogy minden ipar, áldozat és törekvés az ifju nemzedék' testi és lelki jólétére, csak kevés gyümölcsöket hozhat, ha egyszersmind nemes anyák' formálása 's nevelése által az ő befolyásuk alatt felnevekedő ivadékba a' kor' áldásainak elfogadhatására való fogékonyság belé nem oltatik. Hallottunk már fontos szózatokat, mellyek az asszonyi nevelés' honunkbani hiányairól értekeztek 's tanácsokat adtak azoknak javitására. Az első feletti panasz, 's a' másiknak nyilvánitott szüksége minden ajkakon forog, 's még is ama' dorgáló 's útba igazitó szózatok csak nem minden következés nélkül hangzottak el. Valósággal minden a' régiben maradt, 's úgy látszik, hogy a' „reformok" korszaka csak épen e' tekintetben nem gyakorlott semmi, vagy igen kevés áldáshozó befolyást. — E' feltünő jelenetnek oka nem lehet egyéb, mint az, hogy ama' szózatok részint nem eléggé helyesen 's mélyen találták az orvositandó sebet, részint pedig, mennyire azt találták is, az, hogy, kiket illet a' dolog, többnyire az emberi természetnél fogva az ott elismert igazságot inkább más mindenkire, csak ön magokra nem alkalmazták, mi által a' theoriában igen is valamit, de a' praxisban semmit sem nyertünk. Nyiltabban szólva: a' szózatok, mellyek eddig a' nönem' honi nevelése felett nyilatkoztak, vagy csak általánosan érdeklették azt 's föképen hazánk' oktató 's képző intézeteink' hiányaira 's szükségeire terjeszkedtek ki, vagy, ha szinte a' rosznak tulajdonképeni alapját: a' fonák házi nevelést közelebbről érintették, 's annak különös hiányait fölfedezték is, ritka kivétellel valóban minden atya anya, a' ki a' felhozott okok' fontosságát méltánylani tudta, inkább más atyákra 's anyákra, mint ön magára gondolt, 's noha szive' belsejében a' szerző' igazságát elismerte, 's megállapitott elveit nyilvánosan helybe hagyta, mindazáltal tulajdon gyermekei' szobájában a' régi kovász illetetlen maradt. Ámbár a' magát meg-

csaló önszeretetnek e' különössége kisebb nagyobb mértékben másban is tapasztaltatik, még is olly közönségesen és kitünőképen sehol sem mutatkozik, mint itt; 's innen a' szülék' szeretet szülte vaksága már köz példabeszéddé 's szinte az emberi nem' alap roszává vált. — Ez okból fáradságosabb 's hálátlanabb munkát nem könnyen gondolhatni, mint szülék' szemeitől a' vastag hályogot lehúzni akarni. Veszélyes darázsfészekbe nyul az ember, 's millióknak felingerlett indulatjával lenne dolga, ha, a' mint érintém, e' rosznak természetében nem állana, hogy az abban szenvedőknek legnagyobb része tulajdon vakságát még nem is gyanítja, mivel csak nem minden szülői szívnek (még a' tanító 's okoskodó nevelőkét is csak ritkán, sőt gyakran épen azokét ki nem véve) bátran elébe lehetne tenni jelszóul ama' szent írási mondást: „Isten, hálákat adok neked, hogy nem vagyok ollyan, mint egyéb emberek."

Azonban a' segítségre szorult világ' az igazság' sanyarú szolgálatjában álló orvosokat nem nélkülözheti, 's egyetlen egy sikerült orvoslás' áldása elégséges jutalom egész emberélet' fáradalmiért, türelmiért 's feláldozásaiért. Azért kötelességök, kiket hivatásuk erre különösen felhatalmaz, hogy szavukat mindenkor emeljék fel, 's tehetségökhez képest a' házi leánynevelés' lassankénti javítására tegyenek a' mit lehet, e' szent igazság' erejébe 's e' tapasztalásba vetvén bizodalmukat: „gutta cavat lapidem....." Mi annyival is czélszerűbb, mivel a' nevelőnek már csak tulajdon becsülete 's hivatatása' tekintetéből is kell, hogy a' házi nevelést 's tulajdon hatásának azon alapult 's általa feltételezett viszonyát nyilvános szemléletre 's ítéletre kitegye.

Illy czélja van e' jelen értekezésnek is, melly, a' mennyiben azt e' lapok' iránya engedi, házi leánynevelésünk' állapotját 's annak a' köz leányneveléshez való viszonyát röviden előadni kivánja.

Mellőzve a', fájdalom! igen nagy számu 's különös komoly tekintetet érdemlő családokat, mellyek a' szegénységnek 's az élet' mindennapi szükségei' beszerzésében fáradó örökös küzdésnek igája alá vettetvén, nincsenek azon állapotban, hogy gyermekeiknek csak a' legszükségesb iskolai oktatást is megadhatnák, 's még kevésbbé az azt kipótoló, kiegészítő, sőt javító házi nevelést; kiknek leányai azért a' tőlök által vett durvaságban 's póriságban nevekedvén fel, szolgálatban vagy más állapotban magok viselete által minden emberbarát' szívét mély fájdalommal 's méltó kedvetlenséggel töltik be — mellőzve, mondom, e' néposztályt, itt csak az úgynevezett főbb 's közép rendűekről lesz szó, kiknek körülményeik 's viszonyaik elegendő eszközöket szolgáltatnak gyermekeiknek, 's annál fogva az itt kizárólag tekintetbe jövő leányaiknak, gondos nevelésére.

Itt azonban a' nevelés' külső formájára nézve két osztályt kell megkülönbeztetni: ollyan szüléket t. i. a' kik leányaik' nevelését egészen 's épen csak házoknál végzik be, 's ollyanokat, kiknek körülményeik e' közvetlen nevelést gyermekeikben csak gyengébb éveikben teszik lehetségessé, azoknak későbbi ész- és szívképzésök az iskolákban vagy nevelőházakban történvén. Amaz első osztály ismét két rendre oszlik: olly szülékre, kik egyedűl 's kizárólag foglalkozhatnak 's akarnak is foglalkozni leányaik' ész- és szívbeli nevelésével, és ollyanokra, kik e' czélra házoknál nevelők' vagy felvigyázók' tanítók' segítségével élnek; (olly megkülönböztetések, mellyekre szorosabban 's gondosabban kell figyelni, mint közönségesen szoktak.) Ez osztályok 's rendek' mindegyikének vannak bizonyos alapelvei 's bánásmódja, mellyek, mint vezér-fonalak, leányaik' testi 's lelki nevelésében egy mással közösök, más részről viszonyaik különbségéhez képest különböző tekinteteket kell nekik fölvenni, mellyeknek közelebbi kifejlése 's összevetése fogja házi leánynevelésünk' lehetségig hű képét szem elébe terjeszteni.

Egyébiránt említnem sem kell, hogy házi leánynevelésünk' különbféle hiányainak előadása által sem az utóbbit magát, melly inkább mint minden női nevelés-módok közt legtermészetesebb tűnik fel, sem a' gondos 's lelkiösméretes szülék' érdemeit, kik nálunk is hálá istennek nem kevesen vannak, kisebbíteni nem akarom.

Minden nevelésnek, tehát az asszonyi nevelésnek feladata is általánosan nem egyéb, mint a' gyermekben szunyadó testi, szellemi 's erkölcsi tehetségek' természeti olly kifejtése, hogy az mind közönséges mind különös rendeltésének lehető legnagyobb tökélylyel megfelelni alkalmas legyen.

Az első, mit az emberiség 's nemzet érdekében a' házi leánynevelésben méltán kivánhatunk: azoknak értelmes testi nevelése. Hogy a' jövendőbeli anyák 's házi asszonyok, kiknek nehéz hivatások nem csak általánosan,

hanem különösen a' tőlök várandó maradék' tekintetéből is a' testi erőnek nagy mértékét 's tartósságát kívánja meg, e' czélra egészséges, el nem gyengült és sokszorosan megerősödött testet nem nélkülezhetnek. E' testi nevelés pedig, úgy szólván, már a' kisdednek születése előtt kezdődik, a' mennyiben — ha szinte a' beteges testnek örökség szerint a' magzatokra átszállását elfogadni hajlandók nem volnánk is — a' szülék' testi és lelki szerkezetének, mint szinte az anyának a' terhesség alatti viseletének minden esetre lényeges befolyása van a' még meg nem született gyermekre. Születése után pedig, mindjárt az első lehelettől fogva, annak kedvező vagy nem kedvező testi kifejlődése egészen a' táplálásnak, velebánásnak és szoktatásnak különbféle módja által föltételeztetik. Ez által nem csak jövendő testi szerkezetének vettetik meg alapja, hanem a' test és lélek közti szoros összeköttetésnél fogva többé vagy kevésbbé a' megért világpolgár' szellemi és erkölcsi tulajdonainak is, úgy, hogy az ő individualitásának sok, gyakran későn 's kimagyarázhatlan módon feltünő fogyatkozásait ama' messze fekvő okokra lehet és kell vissza vinni.

De mi módon gondoskodnak a' gyermek' első heteiben, hónapjaiban 's esztendeiben a' leendő asszonynak testi neveléséről sok családokban különösen a' magasb rendüeknél hazánkban? Mellőzvén a' számtalan káros 's régi időkből vett előitéleteket, mellyek által tudatlan dajkák, nagyanyák, nénék 's sógornék tarka vegyületü tanácsaikkal az ifjú új anyáknál a' természet' egyszerü menetét megjavítani, vagy annak mindenféle orvosló szerek által a' gyermek' érésére, erősödésére 's szépítésére segéd kezet nyujtani igyekeznek, igen gyakran elégséges ok nélkül elvonják tőle az anyai emlőket és öt többnyire a' nép' alsóbb seprejéből választott dajka' táplálása 's gondja alá bizzák, ennek karjain körül hurczolva, természetes sírása mindenféle mesterséges, erőszakos eszközök által lecsendesítve, tagjai' kifejlését 's nevekedését befüzések 's czélelleni pólya-kötelékek által megakadályozva — szóval mindent megtéve, hogy a' gyenge teremtés testben és lélekben rendszeresen eltörpíttessék. Sok szülék úgy tekintik kisdedjöket mint szeszélyök' játékszerét, mellyet néha czirógatnak, csókolgatnak, néha pedig, ha épen fontosb tenni valójok van, vagy a' szegény gyermek' segedelmet (vagy inkább szabadulást) kiáltó sírása fülöket elfárasztja, sokáig tekintetre sem méltatnak. Más szüléknek, kik gyermekeik' ápolását magok veszik által, nem birnak ahhoz elég szeretettel és türelemmel, hogy azoknak még születésök előtt értelmes orvosok 's nevelők' válogatott kézi könyveikből magas 's nehéz új hivatásuk' szükséges felfogását magoknak megszereznék és e' tekintetben bizonyos ingatlan elveket tennének sajátjaikká. Mások pedig igen nagyon igyekeznek megkönnyíteni szülői, kivált anyai hivatásoknak sok feláldozásait, fáradságait 's nehézségeit, a' midőn idegen bérlett személyeknek kelletinél nagyobb befolyást engednek gyermekeikre. De hogy illy körülmények közt a' gyermekeknek állandó, rendszeres és helyes elveken alapuló szoktatása a' gyenge gyermekségtől fogva lehetetlen, világos 's még is ama' szoktatás nélkülezhetlen alapja 's előmozditója a' későbbi nevelésnek. Csak a' kinek valaha gyermeke volt, 's ki annak gondos nevelésében életének legfőbb kötelességét, legédesb fáradozását 's örömét találja, csak az fogja megitélhetni egy olly, nem pedant, hanem okos szoktatásnak egész fontosságát, de egyszersmind nehézségét is. Itt nem csak anyagi, hanem egyszersmind szellemi czélokról van szó. Egy olly gyermek t. i. melly egyszerü, természetes és rendszeres életmódhoz szoktattatott, melly előtt minden hasztalan kényelem idegen maradt, mellynek minden tagjainak szabad mozgás engedtetett, melly a' levegő, sőt a' kemény idő' befolyása elől el nem záratott 's a' mellynek helytelen kivánatai vak szeretetből nem elégittettek ki, tüstént minden áron: egy olly gyermek nem csak testileg jobban növekszik, természetszerübben fejlik ki, 's tartósb egészségü lesz, hanem ez által elkerültetik egyszersmind az első ok és alkalom az önfejüség', makacsság', szeszélyesség 's más efélék' kifejtődésére; ellenben észrevétlenül bizonyos hajlam ver gyökeret az egyszerüségre, rendre 's rendszerességre.

Egyébiránt tagadni nem lehet, hogy itt maga a' legőszintébb törekvés is némelly tévedéseknek kitéve lenni látszik, és csak sok oldalu öntapasztalás találtathatja meg a' legjobb utat 's kellő mértéket a' kétes esetekben, annyival is inkább, mivel épen a' gyenge kisdedkornak azon szoktatásáról 's az anyagi és szellemi, orvosi és nevelői elemeknek itteni összeolvadásáról a' jövendő alvó csiráknak tekintetében még eddig kevés használható útmutatások találtatnak, 's csaknem

minden magára az anya' tulajdon tapintatára bizatik. Nem mellőzhetem el, hogy azon káros szoktatások' sokaságából, mellyekre hazánkban is a' legtöbb fő 's közép rendü családokban találunk, a' kávénak közönséges 's az értelmes orvosoktól olly gyakran kárhoztatott használatát mint példát ne említsem. Annak káros befolyása, bár az idősebb személyeknél az idő 's megszokás által valamivel gyengíttetik (ha szinte itt is orvos' szigorú rendelete némelly későbbi 's annál nehezebben eső nélkülezést kiván) ifjú emberekben, különösen leányokban épen nem tagadható. Egyébiránt ez a' gyenge korban valamelly más czélirányosb táplálathoz való szoktatás által olly könnyen kipótoltathatnék, ha az előitélet 's önfejüség annak további megtartására nem egyesülnének.

Ha a' leány' nevelését szerencsésen akarjuk intézni, úgy még a' gyermekkor' első esztendei után is az ő testi érzékmüvei' kifejtődését részint nem kell akadályoztatni 's zavarni, részint pedig czélirányos gyakorlás által kell erősiteni 's előmozditani. Az első, fájdalom! nálunk gyakran megtörténik a' leányok' igen korán vagy túl üzött lelki megerőltetésök által, hogy a' szülék annál korábban mutogathassák azoknak ismereteiket és ügyességeiket, azon szerencsétlen szokás által, mi szerint gyenge leánykák húzamosan a' varróráma mellett foglalkodtatnak, az által, hogy őket görbe test-állásukra az irás, rajzolás közben nem elegendőképen figyelmeztetik, mellynek következésében a' kinőtt, beteges 's gyenge idegü lények' száma, kivált a' főbb ranguak között nyugtalanító módon nevekedik, 's az orthopoediai intézeteket korunk' nem nélkülezhető szükségeivé teszik.

A' második, az illő testi gyakorlás és erősités, épen olly gyakran elmellőztetik, a' rendszeres mozgás és kivált a' leányokra nézve mellőzhetlen czélirányos oktatás' elmulasztása által a' tánczban és a' gymnasticai gyakorlásokban. Mert hazánkban a' tánczтanitás, kevés kivétellel, nem érdemli e' nevezetet. Tánczmestereink (rendesen korhely diákok, csapongó színészek, boltos legények vagy inasok) megelégszenek avval, ha tanitványaikat egy vagy két hónap alatt minden lehető tánczokra és ugrásokra megtanitják, 's úgy őket bálba menésre alkalmatosokká teszik, még mielőtt helyesen állani, menni vagy egy illedelmes bókot tenni megtanultak volna. Az egyes tagok 's egész test' erősitésére intézendő gyakorlásról, a' maga tartás 's mozdulatbeli kellemről teljességgel semmi szó nincs.

A' mi a' leányokhoz illő gymnasticai testgyakorlatot, mint az uszást, futást, ugrálást, súlyegyentartást, korcsolyázást illeti, még most nálunk ezen tekintetben részint némelly még egészen le nem győzött előitélet, mintha az illy nemü gyakorlatok a' női szemérmetességgel nem volnának egyeztethetők, részint ügyes tanitók és alkalmas intézetek' hiánya áll ellent, mellyek képesek volnának amaz előitéleteket talán tettel megerőtleniteni. **Steinacker Gusztáv.**

(Folytattatik.)

A' politechnicai iskola Párisban.

Franciaország' újabb történetrajzában, főleg melly a' jelen század' első felében, de különösen ez utóbbi évtizedben előfordult zendületi változásokat tárgyazza, gyakran történik emlités a' párisi polytechnicai iskoláról 's ennek növendékiről; hihetőleg nemcsak egy olvasó álmélkodott azon nyomos és nagyjelentésü szerep fölött, mellyet e' növendékek több izben a' status-ügyek' szinpadján hir szerint játszottak: de ezen iskola 's ezen növendékek csakugyan valami egészen szokatlan és rendkivüli. — A' párisi politechnicai iskola' czélja az, hogy minden polgári és katonai vállalatok' vezetésére, mellyek t. i. átaljában tudományos képeztetést kivánnak, folyvást a' nemzetnek kellő 's alkalmas férfiakat szolgáltasson. Ezen intézet az első franczia forradalom' vészteljes napjaiban keletkezett. Monge, időkorának egyik legjobb mathematicusa, első lépett föl e' tervvel, 's 1794-ben csakugyan szerencsés volt, ezen tervét Lamblardie, hidak' és utak' akkori főigazgatója, nem különben Carnot' és Fourcroy' segedelmével életbe hozhatni. Az intézet „nyilványos munkák' központi iskolája" nevet nyert 's 1794. novemb. 30-kán Lamblardie' igazgatása alatt megnyittatott.

Hogy ezen iskola a' legkedvezőbb kilátások 's legfellengzőbb remények közt indult meg, mindenki meggyőződik, ha azon nagy férfiakat megnevezzük, kiket ezen iskola első tanitókul nyert, millyenek: Lagrange, Laplace, Monge, Berthollet, Fourcroy, Captal, Guyton de Morveau, Vauquelin, Fourier és Prouy. — Eleinte mindjárt háromszáz negyvenkilencz volt a' bejegy-

zett növendékek' száma; életkorukra különböztek, voltak 12 egész 25 évesek, legtöbb mindazáltal 16—18 éves volt. Választatásuk illy módon történt: Francziaország' 22 főbb városának, mindegyikében tartózkodott egy vizsgáló vagy ungynevezett examinateur, ki a' fiatal jelöltek' tehetségeit próbaköre vette 's azok' alkalmazottságáról eldöntő ítéletet hozott. Az ezen intézetbe fölvétetni kivánóknak alapos isméretekkel kelle birniok a' számtudomány', algebra' és földmértan' elemeiben. A' kormány az imígy kiválasztott növendékeknek bizonyos meghatározott fizetést rendelt, mellyből közönséges szükségeiket kielégíthették, ezenkivül különös családokhoz adattak Párisban, hol szállást és élelmet nyertek. Az oktatásért díjpénzzel a' növendék nem tartozott; mind ezt a' status fizette.

Az oktatás' kitüzött főiránya volt: polgári és katonai mérnököket képezni. Az intézet, fenálltának második évében, „politechnicai iskola" nevet nyert. Sok bajjal 's nehézséggel kelle küzdenie. A' növendékek a' nemzeti őrseregnél tartoztak szolgálni 's mint nemzeti-örök 1795-ben felszólíttattak, védelmezzék a' kormányt a' fenyegetőző pártok ellen. Ezáltal nagy zavar támadt az intézetben, 's mi még ennél is roszabb volt, azon szellem és merészség, mellyet a' növendékek nyilványitának, gyülölet' tárgyává tevé őket a' hatalomgyakorló pártnál. Ez utóbbi sokallá az iskola' fentartására szükséges költségeket, az oktatás' tárgyait 's tanulmányokat összébb vonta, 's iparkodott az intézetet egészen elnyomni. De a' tanitók' hőbuzgalma és energiája, kik az elnökkel együtt az intézetet vezérlék, hatalmasan munkált a' directorium' becsféltésből szülemlett ellenséges szándéka ellen. Midőn Bonaparte hatalomra jutott, az iskola még sokkal kedvezőbb állást nyert. Olaszországi táborozását bevégezvén, gyakran meglátogatta az iskolát, 's különös részvéttel volt jelen 's hallgatta az előadott tanulmányi tárgyakat.

Midőn Bonaparte Aegyptusba ment, ez intézetből 39 legjelesb növendéket magával vitt, kik közöl 17 a' nevezetes aegyptusi biztosság' tagja volt. Illy nagy befolyásu férfi' részéről kitüntetett figyelem a' polytechnicai iskolának köz kedvezést vivott ki, főleg miután némelly növendékek már az elmetehetség- 's értelmi erőnek tanújeleit kezdék adni. Igy többek közt egy 18 éves fiatal ember Lagrange-nak egy értekezést nyujta által, mellyben a' nagy mathematicus' munkájinak legnehezebb helyein javitásokat ajánlott, miket ez elfogadni késznek mutatkozék. E' fiatal ember később a' világ' egyik legjelesb analyticusa lön. Neve Poisson. *)

Napoleon később ez iskolának egészen katonai szerkezetet ada, 's a' növendékeket együtt szállásoztatá. Midőn Francziaországot a' szövetséges hatalmak fenyegeték, az intézet' növendékei ajánlkoztak tömegestül a' hadsereghez csatlakozni 's harczolni az ellenséggel. Napoleon akkor ezen ajánlást nem fogadta el, mondván: ‚Nem vagyok még olly nyomasztó szükségben, hogy leöljem a' tyúkot, melly nekem arany tojásokat rak', ő később azonban megengedte, hogy mint pattantyústest álljanak a' hadsereghez, 's e' kis csapat 1814-ben vitéz bátorsággal küzdött Páris' falai alatt. — Egy korábbi alkalomkor is, midőn Napoleon' lelke azon tervvel foglalkozott, hogy Angliát megszállja hajóhadával, a' növendékek engedelmet kértek e' nagyszerü vállalatban részt vehetni, egyszersmind készeknek nyilatkoztak, tulajdon kezökkel és önköltségökön készíteni egy álgyuskompot. Az ajánlást a' császár elfogadta, 's az iskola tüstént mühelylyé változott; a' könyvtár-terem mintákkal tölteték meg, más helyeket pedig kovácsok 's vitorlakészítők foglaltak el. A' komp rövid idő mulva elkészült, 's az intézet' egyik növendékének' vezérlése alatt vizre bocsáttaték. Mindazáltal a' kitüzött czélra, mint tudjuk, nem lön használva, miután a' császár' terve is bevégzetlen maradt.

E' nevezetes intézet' történetében még egy más vonást is szükségkép meg kell itt említenünk, ez jelesül az, hogy a' tanitók' és növendékek' nyomosabb értekezéseit az intézet kinyomatván, közrebocsátá.

Napoleon' bukása után a' polytechnicai iskola gyülölet' tárgyává lön a' visszahelyezett Bourbonoknál. A' directorium az intézet' növendékeit aristocratai törekvésekről vádolá; Bonaparte nekik republicanus gondolkodásmódot 's érzelmeket tulajdonita, 's a' Bourbonok viszont őket a' császárhoz-ragaszkodás' gyanujában tarták. Liadières, ki maga is ezen iskolának növendéke, azt mondja, hogy ezen vádak lettdologból eredtek, mivel a' politechnicai iskola' növendékei a' despotismust és zsarnokkényt minden alakjában gyülölték 's megtámadták. A' Bourbonok valóban ügyekeztek is az intézetet el-

*) Meghalt folyó évi aprilis hónapban.

nyomni. 1816-dik évi aprilisban zendületi mozgalom ütvén ki a' növendékek közt, XVIII-d. Lajos egy királyi rendelet által az iskolát felosztatta; azonban szükségesnek vagy legalább tanácsosnak látta ugyanazon évi septemberben azt ismét visszaállítani. Ámde katonai szerkezete 1822-kig felfüggesztve maradt, 's ekkor ismét szükségesnek találtatott a' Napoleontól nyert szerkezetmódot ujra életbe léptetni. Így maradt ezen iskola csekély változtatásokkal a' jelen pillanatig fen. A' hadminister viseli névszerint az igazgatást. Azonban egy fő 's egy alkormányzó tulajdonképen az igazgatók, 's ezek alatt ismét a' jelesb növendékek állnak mint tudományszaki és osztály-főnökök (Chefs des études és Chefs de brigade). Minden növendék kap évenkint 300 tallért, 's többnyire két évig marad az intézetben, de háromnál soha sem tovább. Van 24 királyi szabad hely. Mindnyájan ugyanazon egyenruhát viselik. (Bl. a. d. G.)

Szenvey.

Fohászkodás.

Elzúgtak a' csaták' viharjai,
'S a' harczi lángtól forrt szabad hazák
Nagy éltöket törhetlen esküvel
A' béke' istenének áldozák.

'S a' népszabadság' nyájas angyala
Megszentelé a' népek' esküjét;
Oltárt emelt, 's ez oltár' zsámolyán
Magas dicsében üli ünnepét.

Vérláng helyett szent fénynyel ég tüze,
'S minden világrész áldozója lett;
'S mint napsugár az éj' sötét ködét
Áthat valója minden nemzetet.

'S ledöntve a' vér-isten' trónusát
Megihleté Erdélyt 's a' szittya-hont;
Kiket a' szép egyesség' angyala
Olly nagyszerűn szellemben összefont.

Isten, szabad hazák' nagy istene!
Hagyj felkönyörgnöm e' testvérekért,
Kik ősi törvény' szent szerelmiből
Áldozni készek szivet 's honfi-vért.

Lisznyay Kálmán.

A' dugárusok.

Angol novella.

St. Alphage nevü helységben a' kenti grófságban egy tiszteletre méltó lelkész „derült 's borult tapasztalások munkálodásim alatt 1781—1814" című munkájában a' többek között, e' következő történet is, mellynek ő tanúja volt, jön elő.

Brockman Vilmos koromban legszebb 's legbátrabb ifjú volt a' faluban. Atyját korán elveszté tengeren, 's azóta egyetlen vigasztalása volt egy szeretetteli 's becsületes anyának. Férje sok birtokot hagya ennek, 's így gondolhatni, hogy nem hibáztak kérők; de ő minden szeretetét egyetlen gyermekére vivé át, 's azért özvegy maradt halálaig.

Azon időben, mellyről szólok, Will huszonhárom éves vala. Már tizenharmadik évében kalmárhajó-szolgálatba lépett, 's olly jól viselé magát, hogy a' kereskedő-társaság, mellyet szolgált, egy hajó' kormányát bizta rá, melly épen most útra készült, 's Will azonközben bizonytalan időre haza jött szabadsággal. Milly boldog volt a' kedvenczét már öt évig nem látott anya, midőn egy nap — szombaton — váratlan szobájába lépett, 's milly büszkén ment vasárnap reggel erős karába támaszkodva a' templomba.

Ugyanazon egyházmegyében lakott akkor bizonyos Petley nevü család, mellyről senki sem tudott jót mondani. Az atya özvegy volt, 's kertészséget üzött, de annyi hanyagsággal, hogy mindenki jól átláthatá, mikép e' foglalkodás nem adhat neki szükséges élelemforrást.

Három figyermeke volt, kiknek legidősbike mintegy harmincz, 's Henriet nevü leánya ki tizenkilencz éves vala. — Az ifjaknak egy sajkájok volt, 's szinből halászatot üztek, de az egész környék tudta valódi kenyeröket, — bátor, merénykedő, roszlelkü dugárosok voltak ők, kik vakmerő utaikon mindig fegyveresek, épen olly készek valának a' magok mint mások' éltét koczkáztatni. A' mellett ifjúságoktól életmódukban tékozlók, viseletökben büszkék és szemtelenek, szikrája sem volt bennök a' becsületnek, 's több izben más személyeket, kik velök dugárusságban elegyitvék, a' tisztihatóságnak elárultak. Ezek voltak az okok, miért hogy mindenki kerülé 's megveté öket, 's társaságoktól távol tartá magát.

Henriet — testvére ez elvetemült embereknek — jeles szépségü leány volt, 's bár disze még fertőzetlen álla, még is szive' mélyében már gonosz méreganyag volt összegyüjtve. Gyermekségétől megszokva minden tekintetet 's minden tettet haszon után mérni, mi azzal elérhető, kedélyének öröklött gyöngédsége helyett en-

gede a' tettetésnek és szivtelenségnek. A' falu' majd minden ifjai egy vagy más izben keresék szerelmét, de ismét elröpültek ez ingerlö méregvirágtól, mihelyt észrevevék, hogy ö e' szerelem' fonalait csak hálokká köti, kéröit azokkal testvéreiveli veszedelmes kötelékbe vonandó.

Az ifjú Brockman régebben volt távol, sem hogy e' rosz hir felöl valamit tudjon, mit e' család elmente óta szerze magának. Iskolában járt az ifjakkal; egyike közölök egykorú volt vele; nem csodálhatni hát, hogy ö a' régi játszó társak' barátságos köszöntését épen olly barátságosan viszonzá, 's meghivásuknak, öket házukban meglátogatni, gondolkodás nélkül engede.

Henriet' virágzó szépsége az ifjú' fogékony szivére olly benyomást tön, hogy ez, ébren 's álmodva arczát mindig maga elött látta, 's nem ismert forróbb kivánatot, mint szerelme' tárgyával örökre egybeköttetni. Mostantól állandó vendége volt játszó társainak. Az anya, ki csakhamar észrevevé fia' szerencsétlen szenvedelmét, elkövete minden lehetöt, meggyógyitani öt abból. Megmutatá neki jó korán az árnyrészeket mik a' leányra homályt vetettek, de mennél inkább igyekezék a' vak vonzalom' gyökeit melléböl kitépni, annál tisztábban lobogá föl szerelemlángja a' kecsteli leány iránt. Végre nem maradt a' szegény anyának más kivánata, mint, hogy bár hamar érkeznék a' parancsolat, mi szeretett fiát töle elragadja. Mélyen érzé szivében, hogy e' gonosz családdali társalkodás kedvenczét határtalan szerencsétlenné teendi.

Nem sokárá mutatkozának következések, miktöl joggal rettege.

Egész napokat tölte most az ifjú a' Petleyek' házában, társai a' part' legelvetemültebb emberei valának 's gyakran, ha éjfél után visszatére a' várakozó anyához, rémes álomalakhoz hasonlíta, mert a' szeszes italok' gyakori éldelete örültség' lánczaival tartá fogva lelkét, 's elmogorvítá kedélyét. Kártya lön kedvencz mulatsága, 's szárnyala a' hir, hogy pénze' nagy részét játékban elveszté. Vasárnap volt mindig kifogása anyját templomba nem kisérhetni. Röviden, Brockman más emberré lön, járása, öltözete más, arczvonalai most vad, féketlen ember' bélyegeit viselék, 's a' szegény anyának majd megrepedt szive a' gondolatnál, hogy fia romlottság' útjára indult.

E' közben ezerféle hirek szárnyaltak felöle. Mondaték, hogy a' parancs, mi öt hajójához hivá, megjött volna, de ö némi kifogásokkal el-

mellözé azt, tudták, hogy gyakran 24 óráig távol van, 's némellyek mély éjben a' tengerparton akarák látni. — Senki nem kétkedék többé, hogy ö veszedelmes hálóba bonyolodott, mellyböl nem menekülhet. Anyja, ki mind erröl tudósitva volt, némi intéseket ada neki, de mik az ifjat olly igen elkeseriték, hogy majd végkép elfordítá töle szivét, 's lélekismeretét elkábitandó a' kecses Sirenhez repüle, ki öt csaló virágbilincscsel körülhálózva tartá.

A' szegény nö kétségbeesett e' roszakarat fölött, 's elhatárzá a' dugárusok' föladójává lenni. Eleintén el akará lesni az alkalmat, midön Petley testvérek egészen egyedül leendnek dugárkodásban, de mivel fia éjjel és nappal azoknál maradt, még nagyobb szerencsétlenséget remélve elhárítani, öt is közéjök zárá a' föladásban. — Tudtára esett t. i. hogy fia társaival együtt éjszaka nagy mennyiségü tilos portékát szállítand szárazra. Levelet külde aláirás nélkül az eleségvámi tisztekhez 's tudósitá öket az alattomos árúszállítványról, hogy rendszabásokat tehessenek.

Augustus vala, jókor fekvém le, de nem alhatám, végre fölkeltem 's az ablakhoz léptem. Szép holdvilágos éj volt; hallám a' tengerhabok' csapkodásait a' közel parthoz, mit domb takara el tölem; egyébiránt csendes volt minden mint sir. Egyszerre a' közel szurdokban férfiúi lépteket hallék, 's nem sokára csendes beszélgetést: „Egy órakor, igy mondaték, kell itt lenniök, nem messze lehet már attól?“ — ‚Nem, de még is kár a' fiúért; — szép ifjú ... de némi idö óta vad .... no's, jó fogásunk leend ... viselnek e' fegyvert?‘ — „Nem tudom.“ — ‚Nálam vannak pisztolyaim, 's vigyen el a' kakuk, ha nem használom. — Az ördögbe! itt vannak! no's rajta!‘ — E' perczben föltekinték a' dombra, 's három férfiú nehéz teher alatt görbedve csendes léptekkel mozgott lefelé. Most megállottak ... körültekinteni látszának ... földre tevék terhöket, 's mellé ültek. Mintegy öt percz mulva ismét fölemelék terheiket, 's odább mentek. De még nem messze menének, midön két más férfiú, egy földpad mellöl eléugorva feléjök siete. A' három elvetette zsákjait, 's külön irányban futásnak eredtek, mialatt a' mások zsákmányukat összedék. — Tudtam most, hogy e' három dugárus, 's a' kettö eleségvámi szolga, 's mivel az egész dologgal érintésbe jöni nem akartam, csendesen bezárám ablakom' 's ismét lefekvém.

Épen első álomra csukám be szemeimet, midőn lövés ébreszte föl, mellyre hangos kiáltás, 's aztán fájdalomhang következék. Fölugrám 's az ablakhoz siettem. Azon helyen, hol a' dugárusok meglepettek, három személyt pillanték meg, kiknek egyike földön fekvék, a' más kettő mellette állott, mialatt a' negyedik a' partról feléjök siete. Most tüzes szóváltás keletkezék, de miből mitsem különböztethettem meg. Végre megragadák a' földön fekvőt, 's átveték a' padon. — Sejtém, hogy egyike a' vámi szolgáknak meggyilkoltatott. Hidegborzalom futa végig hátamon, szobámba hátráltam megújulandó, 's midőn ismét kitekintettem, nem hallék mást, csak a' tengerhabok' moraját.

Gondolhatni milly érzetekkel töltém az éjet; érzékeim megháborítvák, kisértő alakokat láttam körüllebegni, de ez ábrándos állapot közepett üldöze a' sejdelem, hogy az ifjú Brockman e' tettben részes lehetne.

Mihelyt szürküle a' reg, kisiettem a' szerencsétlenség' helyére. A' letaposott fű, 's köröskörül a' vérfoltok igen is nyilván bizonyíták, hogy nem álmodám, mint magamat éjen át en megnyugtatásomra rábeszélni akartam; a' nyomok a' pad felé vezettek. Azon túl a' mély útban, régi épület' romai álltak.

Leháglam a' mélységbe, a' véres nyom vezérfonalúl szolgált. Nem sokára ujonan összehordott kőrakás alatt fölfedezém egy férfiú' holttestét. Nyaka át volt metszve, 's mellette véres matrózkés, minek nyelén B. V. betük vésvék. „Oh isten! fölkiálték, Brockman Vilmos a' gyilkos!“ Alig mondám ki e' szókat, midőn magam' nagy néptömegtől körülvéve láttam; köztök több rendőrszolga, 's egy békebiró. Az utóbbival közlém mind azt, mit láttam és hallottam, valamint gyanúmat, ki lehet a' gyilkos. Azonnal elküldettek rendőrszolgák azon személyeket elfogandók, mialatt a' tiszt plébaniámba kisért 's parancsot adott, hogy a' test a' templomatya' szobájába vitessék. — Közel két óra mult míg a' foglyokat, t. i. a' három Petley testvért 's Brockmant előhozák. A' három testvér' viselete föltünő volt; kis pirosságot kivéve, mi a' vizsgálatkor ollykor ollykor arczaikat átfutá, olly nyugalmat 's szelidséget mutattak, minő csak a' legtisztább ártatlanság, vagy a' legmegrögzöttebb gonosztevőnek lehet tulajdona Brockman arczában ellenben, a' legmélyebb nyomor uralkodék. — Arcza halálsápadt, szemei vadon fénylők, 's vagy erősen a' földre gyökerezvék, vagy látszó gondtalanságban a' szobában körülkószáltak. Ruháikban sem volt a' különbség kevésbbé föltünő. A' testvérek ágyban fogattak el. Nyugodtan fölkeltek, csinosan felöltöztek, 's egész viseletökben olly fogulatlanságot mutattak, mintha legparányibb büntettet sem hányhatnának szemökre. Brockman a' parton fogatott el. Ruhája 's kezei vérrel boritvák. Midőn a' rendőrszolgák megtalálák, inkább látszék ollyannak ki öngyilkosságra, hogysem elszökésre gondol, 's most midőn előttünk állott, mindenki benne hitte a' gyilkost megismerni.

Most elkezdődék a' vallatás. Ebből kivilágloll, hogy a' vámszolgák' egyike, midőn a' málhákat fölötte nehezeknek találák, Falkestoneba ment, segélyt hozandó, mialatt a' másik fölvigyázatúl az áruknál maradt. Egy óra mulva ismét eljöve amaz, de sem az árukat, sem társát nem találá. Ugyanazon helyen idegen pisztoly fekvék, melly, a' jel után ítélve, kevéssel az előtt sütetett el. Végre, mint fölebb emlittetett, megtaláltatott a' test is. A' két több tanúk Brockman' tulajdonának ismerék. A' négy fogolyt estve a' franczia part felé látták evezni, bizonyos szándékkal, éjjel árúkat belopni, 's senki nem mondhatá, mikor tértek ismét vissza. Előmutatatéik a' levél is, melly által a' vámszolgák jelt kaptak, mellyben azonnal Vilmos' anyjának vonásait ismerém meg. Tartalma következő:

„Egy valaki, ki egy elcsábított ifjút a' végromlástól megmenteni kiván, tudósítja a' biztos urakat, hogy f. hó' 15-kén mintegy éjfélkor, egy, csipke és selyemszövetekkel terhelt sajka Falkestone alatt kikötend. Gyaníttatik, hogy négy személytől lesz őrizve az, 's az árúk a' dombon át Petley János' házába fognak vitetni.“

A' foglyok elleni bizonyságok nyilvánosoknak látszottak. De Petleyek nyugodtan és szilárdúl állíták ártatlanságukat, mialatt Brockman, midőn védelmére fölszólíttaték, némán 's mozdulatlan állott, mintha nem tudná mi történik körülte.

B. Barkóczy Ferencz.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Jul. 6. Capriciosa, vagy ne kérdd a' hölgy' éveit. Vigj. 3 felv. Irta Federici, ford. Kovacsóczy Mihály. Erős felvonások közt két magány és két párdalt énekle.

Jul. 7. Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Olaszból ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől. Az opera' folytában Beauval Luiza, Amália és Alfred, a' mannheimi színház' első tánczosi mind vendégek léptek fel.

Jul. 8. Szaraczén. Szomorúj. 5 felv. Irta Dumas ford. Szigligeti, a' m. acad. költs.

Jul. 9. Magyar hölgy. Vigj. 4 felv. Töpfer után színre alkalmazva Komlóssy által a' m. acad. költs. Az álarczos tánczmulatságban Beauval Amália, Luiza és Alfred mint vendégek léptek fel.

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

(Folytatás.)

Gyüjtő Borbély Sámuel 12 ft. Recsky László 10 ft. Almássy Pál 50 ft. Petrovay László 10 ft. Hanisz Imre 9 ft. Grajsiger János 5 ft. Papszász Ignácz 10 ft. Borbély József 2 ft. Hellebronth Antal 2 ft. Csomortányi Károly 12 ft. Filó Alajos 2 ft. Góth Bertalan 1 ft. Lipcsey Imre 1 ft. Véghessy Mihály 2 ft. Hellebronth István 2 ft. Zsoldos Zsigmond 2 ft. Hellebronth László 1 ft. Ns Pintér István 2 ft. Lipcsei Gábor 1 ft. Török Sándor 30 ft. Szolnok város 20 ft. ugyanott a' jegyzői hivatal 2 ft. szolnoki kir. só-hivatal 8 ft. Borbély László 5 ft. Borbély József 5 ft. Borbély Miklós 5 ft. Borbély Lajos 1 ft. 40 kr. Borbély Antal 1 ft. 40 kr. Okolicsányi Gusztáv 5 ft. Végess Endre 2 ft. Péter 1 ft. Lipcsey Lajos 2 ft. Mező-Túr város 25 ft. ugyanott a' jegyzői hivatal 3 ft. Biró János 3 ft. Egy valaki 45 kr.

Gyüjtő Ghyczy Kálmán Komárom megyei főjegyző 5 ft. Milkovics Antal 5 ft. Ghyczy Ignácz 10 ft. Ordódy Elek 1 ft. Majthényi Adolf naszvadi káplán 4 ft. Baranyay Zsigmond 5 ft. Lipthay Antal udvardi plébánus 10 ft.

Gyüjtő Sorger Sámuel nagyváradi főbiró. Matulay Imre 1 ft. Kis Lajos 1 ft. ifj. Hajdú Fer. 1 ft. id. Hajdú Fer. 1 ft. Kurányi György 1 ft. Kovács Józs. gyógyszerész 2 ft. Baricz Mihály 1 ft. Treleczky József 1 ft. Farkas István 1 ft. Galbory Sándor 2 ft. Kőváry Bazilius 20 kr. Kanicskay Mihály 1 ft. Heinrich István 1 ft. Sztupa Mihály 1 ft. Novobáczky Ferencz 20 kr. Lázár Miklós 1 ft. Zsiga Miklós 1 ft. Fekete Ferencz ügyvéd 20 kr. Egy valaki 1 ft. Schvachhoffer István 1 ft. Többektől bejött summa összesen 4 ft. 54 kr. Szab. Nagyvárad város 5 ft.

(Folytattatik.)

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 16. 1840.** **5. szám.**

Tartalom: Házi leánynevelésünk' állapotjáról 's annak a' köz leánynevelléshezi viszonyáról. Folyt. (*Steinacker Gusztáv*). — Csokonai' vas szobra. Köny. Szerető, Iszák' Óra (*Szűcs Dániel*). — A' dugárusok. Vége (*B. Barkóczy Ferencz*). — Magyar-játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Mátyás király' emlékgre. —

Házi leány-nevelésünk' állapotjáról, 's annak a' köz leány-neveléshezi viszonyáról.

(Folytatás.)

A' második fő pontot, leányaink' szellemi művelődését a' mi illeti, a' házi nevelésnek miként minden másnak is azon alapelvből kellene kiindulni: hogy az asszonynak, rendeltetéséhez képest, nem ugyan tudákosság, de igazi és alapos miveltség csakugyan nagyon szükséges, hogy a' kor' kivánatinak illendöen megfelelhessen. Mert elmultak már nálunk is azon idök, midőn a' gazdasszonyságbani értelmesség kizárólag a' házi boldogság' feltételeinek tartatott, 's midőn az asszonyi miveltségre mosás-, főzés 's sütésen túl semmi nem kivántatott. Minél inkább törekszik korunkban a' közönséges miveltség a' néptömeget áthatni, annál inkább 's méltán is kivánhatják a' férjek hitveseiktől — nem mellőzvén a' nélkülezhetlen értelmes gazdasszonyi ügyesség' elsőségét — a' szellemi érdekek iránti fogékonyságot 's részvétet is, melly csupán szellemi nevelésök által elérhető. Azonban, fájdalom, úgy látszik, hogy a' felebbi alapelv theoriában igen is, de praxisban kevésbbé talál méltánylást, a' midön nálunk egy részről a' feliletes és álmiveltségnek, más részről a' tudatlanságnak példái igen gyakran mutatkoznak. Különösen nagyon különbözők szoktak lenni az a' feletti nézetek: vajjon mi tartozik tulajdonképen a' valódi asszonyi miveltségre? a' honnan van az, hogy mi a' női miveltség' kedvéért sokszor látjuk elhanyagoltatni az emberit, vagy megfordítva az emberiért a' nőit.

Itt van helye, hogy leányaink' szellemi mivelése mellett a' nemzetire is fordítsunk gondot, mit, fájdalom, épen nem szoktak elegendő figyelemre méltatni. Mert mig némellyek legfőbbnek tartják, leányaikat minél hamarább német, franczia, angol nevelőnék által neveltetni 's elégségesnek öket későbbi éveikben, körülményekhez képest, a' magyar nyelvben kissé gyakorolni, melly nélkül ök csakugyan el nem lehetnek: mások épen az ellenkező útat választják és sokat adnak arra, hogy tulajdon elöitéleteiket az idegen, különösen német nyelv 's miveltség iránt leányaikba is átültessék, öket tös gyökeres magyar nökké nevelvén, mi által később kedvetlen pirulásoknak 's számtalan kellemetlenségeknek teszik ki azokat. De az egyik szint olly helytelen, mint a' másik. Mert ha egy részről a' haza' leendő polgárnőjébe nem lehet

elég korán és gondosan becsepegtetni a' nyelv és miveltségbeli nemzeti elemet, hogy őt ne lássuk hazájában vagy épen azon kivül mint idegent fölnevekedni: ugy más részről még nem jött el és nehezen is jöhet olly hamar azon idő, midőn a' fő vagy közép rangu magyar leány és asszony idegen, különösen a' német nyelvet 's miveltséget szembetünő kár nélkül egészen nélkülezhetné. Nem csak a' különböző nemzeteknek hazánkban élénk egymással való érintkezése, hanem a' német könyvek' olvasásából szellemi nyereség is legalább a' német nyelvnek közelebbi ismeretét hathatósan ajánlja. De menjünk át a' női oktatás' különböző tulajdonságaira,

Azon szüléknek száma, kiknek akaratja, ideje 's tehetsége van arra, hogy leányaiknak a' neveléssel együtt az oktatást is legalább a' lényegesb tárgyakban magok adják, minálunk felette csekély lehet. Legtöbb esetben (ha a' szülék talán viszonyaik által nem kénszeríttetnek leányaikat már gyenge korokban magoktól eltávolítani) azok' oktatását közönséges vagy magános tanítókra bizzák. A' gazdagabb 's előkelő családoknál még mindig az az eldődeiktől átjött szokás uralkodik, hogy a' franczia nevelőnét az ugy nevezett finomabb 's magasb miveltség nélkülezhetlen eszközlőjének tekintik, 's ennek megnyerésére előttök semmi áldozat nem látszik nagynak. A' franczia nyelvnek születtett franczia nő utáni megtanulása ellen magában véve ugyan semmit sem lehet ellenvetni, a' midőn e' nyelv' tudása a' magasb körökben mai időben még megkivántatik, csakhogy e' nyereséget olly áron veszik meg, melly azt nem annyira nyereséggé, mint veszteséggé teszi. Mert nem tekintve azon ártalmas befolyást, mellyet a' franczia nevelés magyar leányok' lelkületi képezésére gyakorol, azon különös elsőség, mellyet az közönségesen a' külső formák 's ügyességeknek ad, az illendő tudományos miveltségre és, a' mi leányainknak olly nélkülezhetlen, anya nyelvbeli oktatásra lekötő bilincseket rak. Akárt. i. az idegen nevelőnék magok tanítják a' legszükségesb tudományokat, akár ezek mellé segédtanítók vétetnek fel, mind a' tanítani valók' helyes megválasztásában, mind az oktatás' modorjában befolyásuk' következésében ritkán mutatkozik igazi komolyság és buzgalom. A' tanítás közönségesen játékká válik és regényekből 's napi iratokból álló silány olvasmányoknak kell többnyire leányaink' „finomabb" mivelését igen jókor bevégezniök.

De ott is, hol a' szülék egy ügyes házi tanítónak birását érdem szerint méltánylani tudják, 's azért némelly, aránylag még mindig csekély áldozattól sem vonakodnak, a' tudományos oktatás nem mindig termi meg a' kivánt és várt gyümölcsöt, mivel ők a' tanítóknak, ha szinte ellenére nem is, de kezére igen keveset dolgoznak. Elégnek látszik nekik, ha ők a' tanító 's leányokra a' nevelőné' mindenkori jelenléte által folytonosan felvigyáztatnak, a' nélkül, hogy magokban hivatást és hajlandóságot éreznének arra, hogy gyakori személyes jelenlétök és az oktatás' menetele iránti részvétök által, részint úgy a' tanító mint a' nevendék' buzgóságát gerjeszteni, részint pedig mindkettőt közelebbről megismerni igyekeznének; az elsőnek tanításbeli módjáról, a' másiknak tehetségeiről, szorgalmáról 's előmeneteléről ez által szorosabban 's összefüggőleg értesülvén, a' mi az ollykor tartatni szokott próbák 's vizsgálatok' szemvakító pompája által tökéletesen meg nem eshetik, holott a' dolog' helyes megitélésére annyira szükséges.

Mig az ez osztályba tartozó tehetősb szülék nem ritkán szembetünő költséggel, csak, fájdalom, nem mindig czélszerü móddal már korán gondoskodnak leányaik' szellemi mivelődéséről, nálunk még sokkal nagyobb az olly szülék' száma, kivált falun, kik e' gondoskodást nem tartják olly felette szükségesnek. A' leányok szüleik mellett nőnek fel, körülményekhez képest egy rövid időre a' házhoz fogadott deák, patvarista vagy falusi tanító magánosan annyira viszi őket, hogy imigy amúgy olvasni, irni 's a' catechismust, vagy, ha már sokra megyen a' dolog, a' földleirás' két három lapra szorított kivonatját megtanulják, 's ezzel be van végezve első nevelésök 's ők annyira jöttek, hogy néhány év mulva nagy részint mind azt, a' mit nagy nehezen betanultak, szerencsésen elfelejtik. Csak akkor, midőn már szüzi kifejlésök' korához közelítenek, vagy abba már be is léptek, szokták őket a' német nyelv' tanulására, a' tudományokbani „teljes kimivelődésre", a' finom asszonyi munkák, zene, táncz 's rajzbani oktatásra — egy vagy legfelebb két évig városi nevelő-intézetbe adni. Lehet-e csodálni, ha az alapos 's nem felszinű nevelés minden tőle várt kivánatoknak azon rövid idő alatt épen nem tehet eleget? E' pontban igazán „difficile est satiram non scribere."

De valamint az embernek általában sokkal kevésbbé tudománya mint munkálkodás és cselekvés-módja jön tekintetbe, úgy igaz ez különösen az asszonyról is. Annak erkölcsi 's vallásos kimivelése tehát úgy tünik fel, mint az összes nevelés' legfontosb része, de egyszersmind ollyan, a' melly nálunk leginkább el van hanyagolva 's legnehezebb, mivel az a' szülék 's nevelők' részéről nem csak szorosabb ismeretet 's belátást, hanem egyszersmind az erkölcsi erőnek, önmegtagadásnak 's vallásos érzelemnek magas lépcsőjét kivánja, hogy munkájokat saját kezeikkel ne rontsák szét.

Továbbá tagadni nem lehet, hogy a' legjobb akarat mellett is a' külső viszonyok leghathatósb 's néha a' legveszélyesb befolyást gyakorolják a' nők' lelki mivelődésére, a' nélkül, hogy egyeseknek mindig hatalmában állana azokat megváltoztatni vagy kormányozni.

Mind azon számnélküli különnemü hiányokat és botrányokat e' mezőn három fő osztály alá lehet sorozni: az egység, pártatlanság, emberség elleni vétkek' osztálya alá.

Az erkölcsi nevelésnél általában, 's annálfogva a' nőinél is, első elvül mutatkozik az egység' elve, azaz: a' gyermekek' öszves erkölcsi nevelésének egészen egy lélektől kell lelkesittetnie, ha kivánt hatással akarunk a' szivre lenni. Atyáknak és anyáknak, nevelőknek és cselédeknek, rokonoknak és házi barátoknak egy irány szerint kell dolgozniok a' gyermek' erkölcsi nevelésére, a' mennyire az csak lehetséges 's magokat ezen szent czélra részint önkénytes megegyezés' útján összekötni, részint az uralkodó szellem' láthatlan ereje 's a' legszorosabb vigyázat által összeköttetve érezniök. — Igaz, ez elv, mint első alapját, a' lélek' és szív' sympathiáját teszi fel a' szülék' részéről, a' mi, fájdalom, csak kevés szerencsés házasságokban találtatik fel, és a' világi melléktekintetek' alacsony szelleme, melly a' legszentebbb szövetség' kötésénél napjainkban leginkább határoz, épen azért boszulja meg magát olly érzékenyen a' szülék' gyermekeinek erkölcsi hanyatlása által. Hol a' szüléknek e' szerencsés megegyezése gyermekeik' nevelése alapelvei' tekintetében fel nem található, ott legalább az utóbbiak iránti szeretetnek kellene őket inditani, hogy véleményeik' összeütközését gyermekeik' szeme elől gondosan eltávolitsák. Soha és semmi feltétel alatt nem kellene az atyának az anya' parancsolatja ellen szólani, soha az anyának az atya által

megtiltottat vagy nyilvánosan vagy titkosan gyermekeinek megengedni még akkor sem, ha a' parancsolatot vagy tilalmat nem helyesnek tartaná. Sőt inkább mindegyik résznek alkalmat kellene keresni arra, hogy egymást a' követendő alapelvek felől négyszemközt értesitsék, 's ha ez sem volna lehetséges, legalább a' gyermek' szeme előtt egymásnak minden lealázását szorosan kerüljék, 's abban megegyezzenek, hogy egyedül az egyik részre bizassanak a' nevelés' különösebb gondjai. Hogy ez ott nem létesithetik, a' hol egyéb tekintetben sem létezik a' házassági egyetértés, hol inkább a' gyermekek előtt legmérgesebb szóviták váltatnak — említeni sem szükség.

Ha azonban e' tekintetben magoknak a' szüléknek is olly sok hibáit látjuk leányaik' házi nevelésében, azoknak a' házukban található nevelőkhöz való viszonya még sokkal közönségesebb kútfeje a' leányok' erkölcsi nevelése' hiányainak. Ezen nyugszik tulajdonképen a' mi házi nevelésünk' gyenge oldala, 's e' felett nélkülezhetlennek látszik egy komoly szó az igazság' érdekében.

Bár igen kevés szülék birnak elég akarattal 's tehetséggel magokat egészen gyermekeik' nevelésének szentelni, mit már a' legtöbbek' külső viszonyai is csak ritkán engednek meg: azonban sokkal jobban szeretik gyermekeiket mindnyájan, mintsem hogy ne kivánnák azokat minden emberi erénynyel felékesitve, jó és hasznos emberekké formálva látni. Igen is jól érzik szent kötelezetésöket azoknak erkölcsi neveléséről gondoskodni, és a' ki őket beszélni hallja, semmi kétsége nem lehet szülei szivök' gyengédségéről. Hogy azt tettel is bebizonyitsák, úgy nevezett igazgatónőket (gouvernante) ritkábban nevelőket vesznek fel segédül, de a' kiknek helyzete többnyire olly természetelleni 's örömtelen, hogy vagy épen nem állandó az, vagy különféle felette kedvetlen érintéseket okoz, kik' benső jólétének egyedül e' viszony által kellene megalapittatni.

Ámbár e' jelen sorok' szerkesztőjének különböző nevelői helyzeteiben alkalma volt némelly jeles kivételeket e' szabály alól látni, azonban nem volt alkalmak' hiányával arra is, hogy mélyebb tekintetet vessen e' viszony' természetébe, melly talán minden efféle összeköttetések között egyik legnehezebb 's legfontosabb. — Hogy a' nevelők 's nevelőnék közt nálunk mint szinte mindenütt igen sok rosz és ügyetlen

egyedek találtatnak, kik részint még magok is nevelés' hiányával vannak, mellyről nekik semmi fogalmuk nincs, részint hanyagságok, erkölcstelenségök, cselszövényeik 's helytelen kívánataik által a' gyermekekre 's szülékre nézve valóságos béke-rontókká lesznek, nincs szükség bebizonyítani. Különösen kitünnek e' tekintetben ritka kivétellel a' franczia nevelőnék; 's minden anya igyekezzék őket gondosan megvizsgálni, mielőtt leányait illy kezekre bizná. Mig nálunk egy szilárd intézet a' jövendő nevelőnék' kiképezésére hiányzik, az illy személyek' szerencsés választása mások ajánlatától, leginkább vak szerencsétől, függ.

Azonban, ugy látszik, hogy ez osztályba tartozó kevésbbé alkalmas 's kitünő egyedekkel még könnyebben lehet türhető viszonyban állani, mert ezek eléggé okosak a' szülék' gyenge oldalait használni, magokat azoknak elveikhez 's kivánságaikhoz alkalmaztatni 's azoknak ügyesen hizelegni. Ellenben feltünő és első tekintetre meglepő észrevétel az, hogy épen a' legalkalmasabb 's legügyesebb nevelőnéknek kell legtöbbet szenvedni és gyakran épen olly szülektől, kiknek miveltsége 's jószivüsége tölök rájok nézve jobb sorsot váratott volna; 's itt nyiltan a' szülék a' hiba, mint a' kiknek kezökben van a' h a t a l o m a' megnyugtató viszony' fentartására. A' legközönségesb hiba itt a' szülék' következetlensége, a' mennyiben ők czélt akarnak eszköz nélkül, azaz: kivánják ugyan a' nevelőnéktől, hogy az ő tulajdon helyöket foglalják el a' gyermekekre nézve, de az ő hatásukat 's tekintetöket minden módon korlátozni igyekeznek, ekképen a' legelső elvet az ifjui character' képezésében az egység' elvét megsértvén. Midőn egy anyától sem lehet helyesen kivánni, hogy ő saját házában gyermekeinek nevelését egészen idegen kezekre bizza, más oldalról azonban az ő állásának külső viszonyai lehetlenné teszik neki, hogy magát egészen arra szentelje, ebből szánakozást érdemlő félszegség áll elő, mellynek káros következéseit csak egyetlenegy úton lehet valamennyire elkerülni, ha t. i. az anya gyermekeihez való szeretetből elhatározza magát a' választott nevelőnét, ha azt egyáltalában alkalmatosnak ismeri, b a r á t n é j á v á emelni fel. Csak e' módon lesz lehetséges részint az annak annyira szükséges tekintetet, melly a' közönséges udvariság' puszta külső formái által épen nem tartathatik eléggé fen, a' gyermekek és az egész ház előtt megerősíteni, részint a' gyermekekkeli egyenlő bánásmódra a' nézetek 's elvek' barátságos egyeztetése által utat nyitni, részint végre a' nevelőnének kedvét 's buzgalmát, nevendékei iránti szeretetét 's a' szülékhez ragaszkodását előmozditani. Mert minden mivelt, jellemteljes női lényre (és ollynak kell lenni a' v a l ó d i nevelőnének) végtelenül többet hat a' szives 's tisztelő bánás, mint minden pénzbeli nyereség 's ajándékok, mellyeket a' szülék' k e g y e buzgalmának élesztésére adni jónak lát.

Steinacker Gusztáv.

(Folytattatik)

Csokonai' vas szobra.

Pusztán álla Vitéz' sírhalma felejtve sok évig
Most egy vas szobor áll hamvai' dombja felett;
Oh a' sok vas szív szive' lángjaitól valahára
Oszloppá olvadt 's őrzi dicső porait.

K ö n y.

Szép a' tűzgyémánt 's a' gyöngy, melly szörnyü hajókat
Van túl tengereken India' partjaira:
Gyémántnál 's gyöngynél nekem a' lány' könnyei szebbek,
Mellyeket egy bucsucsók csal piros arczaira.

Szerető.

Kedvese' sírjához szerető tűz sárga virágot,
Mint a' sárga virág hervadoz a' szerető.

I s z á k.

Mondják, a' bor erőt ad az észnek 's szellemi lángot,
Látom azért nem bir sokszor eszével Iszák.

Óra.

Óra, ütésednek gyász hangja halálos előttem;
Minden ütéseddel lankadoz életerőm.

Szücs Dániel.

A' d u g á r u s o k.

(V é g e.)

A' békebiró épen aláirá a' további fogparancsot, midőn Brockman' anyja a' szobába rohant. -- „Ó mit cselekedtem! kiáltá esengő hangon, mi minden szíven áthata — 's mit tevél te, szerencsétlen gyermekem? miért állasz itt, 's mi vér ez arczodon? — Ő ártatlan uram — folytatá kéröleg a' békebiróhoz fordulva — bizonyára ár-

tatlan! ő követne el gyilkosságot? ő? kit olly szelíden neveltem, 's ki mindig olly nyájas volt irántam, míg — — de nem, nem szólok arról. Már vége annak, vége e' köteléknek, 's velem jövend ő, 's ismét vigasztalója leend elhagyott anyjának. Nem jösz velem Vilmos? nemde fiam, eljösz?" — Brockman mélyen sohajta. — ‚Nem mehetek veled anyám, mondá — tömlöczbe kell mennem, aztán halálra!' — „Tömlöczbe? 's halálra, mondád, nem, nem, lehetlen, az nem lehet. — Hisz nem azért tevém .... téged nem adtalak föl; ezek voltak az istentelen vérszomjúzó szörnyetegek, kik téged elárultak. Ó bár emésztné meg őket egy anya' átka...." — ‚Hallgass, hallgass anyám, ne átkozz senkit, vagy ha átkozni akarsz, úgy átkozz meg engem! — Készen vagyok' — tevé hozzá a' rendőrökhöz fordúlva.

Midőn rátenni akarák a' kézbékókat, csak ekkor vevének észre jobb karán mély vágást, mi még vérzék. „Hol kapá e' sebet? kérdém, remélve, hogy a' felelet jobb fordulatot adand ügyének; de ő néma maradt, 's kétségbeeső elszántsággal nyujtá kezét a' bilincseknek. A' szerencsétlen anya' nyomora nem ismert határt. Ő erős hittel állítá fia' ártatlanságát, gyilkosának nevezé magát, majd a' tisztnek, majd nekem, majd a' körülállóknak rimánkodék, segítnénk megmenteni fiát, 's szelíd erővel kelle őt az ajtótól elvonni, hogy fiát fogságba vihessék. Midőn a' foglyok a' vallató teremből kiléptek, a' szerencsétlen nő fájdalmától kimerítve mély ájulásba omlék, melly által nyomora' érzetéből rövid időre elvonaték.

A' foglyók Maidstoneba vitettek, hol rövid idő múlva pörök elkezdeték. Azon részvét, mellyel a' fiú 's anya' sorsa iránt viseltetém, nem engedé annak bevégzését tehetlen szánakodással bevárnom. Minthogy a' nélkül is meg kellett tanúúl jelennem, néhány nappal korábban mentem a' helyre, 's iparkodám rábeszélni Brockmant, semmirekellő társai ellen teendő őszinte nyilatkozásával enmagát gyalázatos haláltól, 's anyját a' kétségbeeséstől megszabaditani. Minthogy a' gyilkosságnál nem volt semmi tanú jelen, egyátalában szükséges volt, hogy a' hihető cselekvők' egyike lépjen föl a' többiek ellen, hogy ítélet hozathassék. Annál is inkább sürgető volt rábeszélésem, mivel némi körülményekből előre láthatám, hogy a' Petleyek' egyike fölveendi e' tisztet, 's föláldozandja őt. De minden intéseim hasztalanok voltak, mert Henriet megtevé már

előkészületeit, 's testvérei' nevökben csalfa kecsegtetések által elcsalá tőle az igéretet, semmi kincsért sem árulni el társait.

Bekövetkezék végre a' törvénynap. Már korán reggeltől tömve volt a' törvényszék kiváncsiakkal, az idézethez képest én is megjelentem 's az ügyvédpadon foglaltam helyet. Körültekinték 's meglátám az özvegy' fiát két megbilincselt társa között, 's nem messze tőlök, de bilincs nélkül, a' harmadikat, készen tanúúl föllépni. Borzalom tölte el e' látmánykor, 's önkénytelen átok emelkedék föl szivemben e' gonosztevő felett.

Most csendet parancsolt a' törvényszolga, 's a' vádlevél fölolvastatott. Petley Zakariás, Tamás és Eduárd, 's aztán Brockman Vilmos egy vámszolgán elkövetett gyilkossággal vádoltattak, 's hogy próbát tönek tilos árukat behozni. A' birák' közönséges kérdésére: ha vétkesek vagy ártatlanok-e?*) a' Petleyek egészen ártatlanoknak nyilatkoztak, de Brockman kemény hangon mondá: „ártatlan az első, de vétkes a' második vád' tekintetében."

— „Nem vétkes, nem vétkes a' gyilkosságban" — selypegé egy szózat a' karzatról — „Hallja ön, biró úr! az én fiam ártatlan, ó! bocsássa őt! bocsássa őt szabadon!" A' hang, mellyel e' szók elhangzának, minden jelenlévőt kővé változtatni látszék. Fölemelém szemeimet 's ott állott a' boldogtalan anya összekulcsolt kezekkel, fölemelt karokkal, szemeit fiára meresztve. Külseje zavart lélekállapot' bélyegét viselé.

E' közben a' biró magához tért bámulatából. „Jó asszony, mondá, viselje csendesen magát, és sokkal jobban tenné, ha elhagyná e' helyt." — ‚Úgy van, úgy van, kiáltá ismét, hát nem hallá ön, hogy ártatlan, 's eskümmel erősitem!' — „Ezt nem tűrhetni, mondá a' biró;

---

*) Nincs tán közönségesen tudva, hogy Angolországban mielőtt a' bünperhez fognának, a' vádlott megkérdetik biráitól, bünös-e vagy ártatlan? ha bünösnek vallja magát, egyszerre elhatároztatott az ügy, 's az itélet minden további tanúvallomás nélkül kimondatik reá; de ha ártatlannak nyilatkozik, a' per szokott útján megy, 's a' vádlott a' büntett' megismerése' esetében tagadása miatt legkevesebbé sem bünhödik keményebben mint az, ki az általa megsértett törvénynek azon áldozatot tevé, hogy vádját megismeré; sőt kötelességöknek tartják a' birák, azt, ki büntétét megismeré, a' leghathatósban inteni vallomása' visszavételére, 's ha ekkor csakugyan rávéteti magát a' tagadásra, a' birák 's esküdtek egészen elfelejtik előbbi nyilatkozását, 's egyes egyedül a' tanúk' vallomása szerint határoznak. 'S nem ritka eset, hogy illy személyek elegendő bizonyitvány' hiányából, vagy a' vádlevélbeni megtévedés' következtében, a' legdurvább, 's legnagyobb büntétektől is feloldoztatnak.

constablek, teljesítsétek' kötelességtek, 's tartsatok csendet!" De magok a' törvényszolgák is jól bántak vele, 's csendre birák öt. 'S most kijelenté a' vádló, hogy Petley Tamás a' vámkormánytól tanuúl elismertetvén a' vád ellene visszavétetett. Erre az esküttszék ártatlannak jelenté e' férfiút, 's ez elhagyá a' gonosztevők' állását. Most kihallgattattak a' tanúk, 's a' többek közt én is, de mi sem jött napfényre, mi az esküttszéknek bár mellyik vádlott ellen törvényes bizonyságot adhatott volna, míg a' bűntársra jött a' sor. Ez a' dolog' menetét csendesen 's a' legtökéletesb összefüggéssel elbeszélé. Megvallá, hogy mind a' négyen tilos áruk' behozatával foglalkodtak, 's ő, testvére Eduárd, 's Brockman vivék azt vállaikon, midőn a' vámszolgák meglepték, mire futásnak eredtek. „Zakariás, tevé hozzá, a' sajka' őrizetére maradt, 's nem jöve előbb hozzánk, míg mindennek vége nem volt." — E' szóknál megfordult Brockman 's merően a' tanú' szemébe nézett; ez egy pillanatra elpirult, de hamar összeszedé magát 's bár eleinte külön irányban szöktünk, még is csak hamar egy mélységben találkozánk, 's tanácskozni kezdénk mi tevők legyünk. Mit tegyünk? kiáltá Brockman, ki kissé sokat ivott; van pisztolyotok, nekem késem, hárman vagyunk kettő ellen, vegyük vissza áruinkat. Nem akaránk abban megjegyezni; de ő kiragada övemből egy pisztolyt 's elsiete. Mi utána szaladánk, csupán tettében akadályozandók; de mielőtt utólérhetnők öt, ő 's a' megölt golyót váltottak. Ez megsebesíttetett 's elszökni iparkodék, de Brockman utána iramodék, tigrisként megragadá, leveté, 's elmetszé nyakát, kikapám kezéből a' kést, 's megsebesítém azt a' viadalban. A' test körül összegyülve valánk, midőn testvérem eljöve 's jelenté, hogy a' vámszolgát a' város felé sietni látta, és így nincs veszteni való időnk. A' mélyútba löktük a' testet, aztán utána mentünk mi is, 's behányók kötőredékkel.

Mialatt előterjeszté tanúságát, valamennyi hallgató elfojtá lélekzetét, 's midőn elvégzé, hosszú sohaj lebege át a' gyülekezeten.

Iszonyú csend következék, mindenki' szemei Brockmanra irányozvák. Ez, eddig lefüggeszté szemét, mintha szégyelne valakire nézni, de most büszkén fölemelé azt, körültekinte, 's lassú de szilárd hangon mondá: „Mylord, e' tanú hazudság-szövevényt adott elő. Megesküvém nem árulni el a' vétkest, de én az nem vagyok." — „Fogoly, felelé a' biró, önnek hallgatnia kell, ügyvéde' kezében van!" — Ez elkövete minden lehetőt, a' tanút keresztkérdésekkel ellenmondásra viendő, de az nagyon is elkészült, 's vallomása rendithetlen maradt. Az esküttszék kevés kétséggel viselteték, mert tagjai nem is távoztak üléseikből tanácskozandók. Most tompa csend uralkodék, tisztán volt érthető az esküdtek' suttogása egymásközt, midőn három embertársuk' végsorsát — kiknek éltök 's halálok ítéletökre 's esküjökre bizatott — mély komolysággal fontolgaták. Csak egyszer csördült meg a' láncz Brockman' lábain. Halvány volt ő, halvány mint a' halál, de az nem volt a' bűnsúly' sápadtsága, mi arczát födözé, mert vonásai szilárdak 's változatlanok maradtak. Végre kimondá az esküdtek' legfőbbike a' határozatot; így hangzék az: hogy a' két Petley csak a' második, de Brockman mind a' két vádban bünösnek találtatik. — „Ő nem bűnös! kiáltá ismét anyja, mialatt vadon fölemelkedék üléséből. Ó irgalom, kegyelem, biró úr! kimélje meg egy szegény özvegy' fiának, az ő ártatlan jó fiának életét! ó kegyelem, irgalom!" — Többet nem szólhatott, érzékei eltüntek, 's ájultan viteték ki a' törvényszékből.

Brockman rendületlenül hallgatá a' határzatot, csak mikor anyját rogyni látta, ugrék előre föltartandó öt, 's átkozni látszék láncait, mik visszatarták. De midőn kivitték azt, ismét magához téré. 's békén várá ítéletét. Magam is fölugrám 's felejtve minden módszerességet, kegyelmet rimánkodám a' szegény ifjú' számára, kinek ártatlanságáért egész tekintetemmel kész voltam kezeskedni. A' biró csendesen kihallgatott, 's mondá, hogy mind ezt előadhatnám a' fejedelemnek esedező levélben, mit ő szivesen benyujtand, bár nem látja át milly alapból következhetnék kegyelmezés; de most nem maradt hátra más, mint kimondani az ítéletet, mit a' törvény illy büntettek' esetében rendel. Szokott innepélyel mondá ezt ki: Petley Zakariás hét évre 's Edvard örökre számüzetnek, Brockman pedig jövő szerdán fog akasztófán kivégeztetni. E' hoszabb időközt azért határzá, hogy barátainak időt engedjen, közbevethetni magukat érte.

Mialatt rémüléstől mindnyájan mintegy legyökerezvék, Brockman látszék egyedül rendithetlen. „Mylord, mondá, köszönöm jó akaratát, de nincs reményem, hogy az használhatna, és nem is igen kivánom azt. Oda jó nevem, 's nem akarom túl élni azt. Boldogtalan szenvedélytől elcsábittatám, 's ál barátoktól elárultat-

tam. Az, ki azon tettet elköveté itt áll, mondá, kezét Petley Edvard' vállára tevé, ki ezen illetéstől látszólag összeborzadt. 'S amaz, folytatá Tamásra mutatva, az, ki őt segíté. E' sebet kezemen egyik testvér' dühétől kapám, mialatt a' szerencsétlen szolgát védeni akartam, kit a' másik testvér leüte; 's mi a' kést illeti, az csakugyan enyém; cseréltük a' tengeren, 's itt van az, mellyért a' magamét adám. De mit használnak szavaim, ... meg kell halnom, 's valamint remélem isten' bocsánatát ha trónja előtt állandok, úgy megbocsátok gyilkosaimnak is."

Lehetetlen fösteni a' hatást mit e' beszéd, és Vilmos' kezében a' matrózkés' látása, mellynek nyelén P. E. betük vésvék, okozott. „Ő ártatlan!" kiálták az ügyvédek egyhangúlag — ezen ifjú föláldoztatott. — ‚Csendesség uraim!' mondá a' biró, 's elvitetni parancsolá a' foglyokat, mi azonnal meg is történt.

Nem veszték időt, 's egy ügyvéd' segítségével fölkeresék minden körülményt, mi védenczünk' ügyére fényt vethetne, 's trón előtti közbenjárásunknak több fontossagot adhatna; de minden fáradozásink sükertelenek maradtak. — Ezalatt órák 's napok múltak, 's mindig közeledék a' rettentő szerda. Majd az anyát, majd a' fiút látogatám. Ez bátor szívvel várá a' halált, 's csak azon gyalázat 's nyomor fölött panaszkodék, mit anyjára halmozott. Ez azon véleményben volt, hogy fia csak számkivetésre itéltetett, 's mivel őt e' hibában hagyók, 's ő elhiteté magával, hogy foghatja követni őt, összeszedé minden erejét őt a' fogságban meglátogatni, rövid búcsút veendő, mialatt tán utoljára zárá karaiba. E' látogatás estve a' kivégzésre rendelt nap előtt történt, 's midőn anyja eltávozék, becsukatám magam az ifjúval, 's imával 's komoly beszélgetések közt tölténk az éjt.

Reg felé mindketten nyugalmat keresénk fekhelyünkön, 's örömmel láttam, hogy Brockman csendes álomba merült, mielőtt szemeimet bezárhatám. — Ajtó' zörgése költe föl. Bockman minden lépten a' bakót hitte belépni, 's nyilván észrevevém arczán, hogy a' bátorság és gyengeség hevesen harczoltak belsőjében. Nem bakó, de a' sherif lépe be, még pedig olly arczczal, minővel halált nem szoktak jelenteni. Jelenté, hogy a' kivégzés a' király' parancsából elhalasztatik, 's midőn Brockman kissé magához tért örvendetes ijedségéből — folytatá, hogy ártatlansága megismertetvén, kegyelmet nyert.

Azon pillánatban, midőn Brockman Peltey Eduárd' vállára tevé kezét, ez hideg lázba esett 's fölötte elgyengülve viteték fogságába. Betegsége' első napjaiban makacs hallgatásban maradt, de midőn érzé halála' közelgését, fölébredt lelkiösmerete, 's azon nap' reggelén, melly a' kivégzésre rendeltetett, heves benső harcz után lelkészt hivatván, tökéletes vallomást tön, mi Brockman' ártatlanságát legtisztábban bizonyítá, 's vallomását minden pontban megerösité. — — —

Brockman azonnal elhagyá börtönét 's a' most már fölötte boldog anyához siete, kinek minden perczét egész haláláig — mit e' szerencsétlen eset fájdalom! nagyon siettete — fölvidítni 's megszépíteni ügyekezék. Azon hajónak kormányzását is megkapá, 's most több év óta kereskedéssel foglalkodik a' bálti tengeren 's csak ritkán látogathatja meg falunkat, hol ő, ki mind azon rosz tettektől, mik hajdan Henriethez 's annak gonosz testvéreihez csatolták, kitisztúlva, mindig kedves vendégem maradand.

Petleyekről kevés van mondani való. Eduárd vallomásának aláirása után, kevés órával meghalt; Zakariás ítéletéhez képest Botany-Bay-ba küldetett, de az öregről, leányáról 's azon gazról, ki tanuúl lépe föl, vidékünkben semmit sem hallottunk többé.

B. Barkóczy Ferencz.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 10. Antony. Szomorúj. 5 felv. Dumás Sándortól ford. Szentai György.

Jul. 11. Szerdahelyi' javára bérszünetben először: Tündér lak. Víg opera 2 felv. Irta Egressy Benjamin. Zenéje Szerdahelyitől.

Jul. 12. Három egyszerre. Vigj. 1 felv. Kisfaludy Károlytól. Ezt követé Arlequin mint csontváz. Némajáték 2 felv. Beauval tánczosok mint vendégek.

Egyveleg.

Barbados a' kolibrik' hazája, mellyek igen számosan találtatnak benne. Egy elmés franczia iró, töredékeiben az Antilla szigetekről, sok érdekkel beszél ezen kecses és gyöngéd madárkákról. A' barbadin növény' lombja alatt vizsgálá őket, mellynek virágai nyolcz hüvelyknyi átmérősek és majd minden ismert virágok között legkitünőbbek. — Ezen állatok' örök vidorsága 's fáradhatlan repkedése, a' nap' fényében igen ragyogó aranyszárnyaik lebilincselik a' szakadatlanui magokra vont szemeket; mig ők virágról virágra csapongva, kevesebb mint egy percz alatt a' virág' minden mézét kiszivták. Rövid életöket háborítatlanul éldelik gyorsan kimért örömpillanatokban,

nem félnek semmit, könnyű őket kézzel megfogni. Fészkeikhez is könnyen juthatni, mert csak három lábnyira vannak a' földtől, alacson bokrokon. Ezeket bámulandó ügyességgel készítik a' legfinomabb rostu pamutból (Indiában pedig a' legszebb virágok' legkikeresettebb leveleiből). Egy levett fészekben útazónk két fiat talála, borsó nagyságút. Trinidadban él a' legszebb két faj. Ugy látszik, mintha rubin ülne fejökön korona gyanánt, az egyiknek nyaka topáz szinű, a' másik legszebb zöld mint a' smaragd.

A' három pof. Egy lengyel zsidó, ki szomszédának egy pofoncsapásért hármat ada vissza, következő módon igazolá magát: Teljes joggal viszonzám háromszor a' kapott nyaklevet. Egyet adnom kelle, mert ő is adott. A' másik azért illeté őt, mivel noha tőlem nem kapott, még is ada nekem. A' harmadikat azért kelle kapnia, hogy egyet, mint én, ő is ok nélkül birjon. *—jd—*

A' történettan és régiségek' odessai társaságnak ő felsége az orosz czár évenkénti 5000 rubelt rendelt kifizettetni, és engedelmet ada, kiásásokra és archaeologiai vizsgálatokra egész déli Oroszországban. Ő fensége a' nagyherczeg a' thronörökös a' társaság pártfogóságát elvállalta.

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

(Folytatás).

Gyüjtő Szerényi Ferencz Krassó megyei főjegyző. Jakabffy Kristóf alispány 4 ft. Marsovszky László 1 ft. Jankovich Elek fő sz. b. 1 ft. Jancsó József 1 ft. Kovács Károly 1 ft. Házy Miklós 2 f. Pausz István 1 ft. Frumer Zsigmond 1 ft. Makay Ágoston 2 f. 30 kr. Ungváry János 2 f. Patrubány Nep. János 1 ft. Jendratsek Miksa 2 f. Gyika 1 ft. Kamenszky Ignácz 1 ft. Jagodics 1 ft. Beliczay József 1 ft. Fogarassy György 1 f. Petrovics Tivadar 2 ft. Licsek Sigmond 1 f. Makay Sándor főjegyző 2 ft. Moys Antal 1 ft. Motus Zsigmond 1 ft. Bissinger 2 ft. 30 kr. Apth 1 ft. Zakarias 1 ft. Lachner Ágoston 1 ft. Vidovich 2 ft. Bagossy 1 ft. Papházy György 1 ft. Pasku Miksa h. ü. 2 ft. Szivós Pál ör. 1 ft. ifju Szivós Pál 1 ft. Hoszszú Ferencz 1 f. Milankovics Gergely 1 f. Peitkó Béla 1 f. Lévay Antal 1 f. Császár Mihály 1 f. Vuja György 1 f. Kovács József 1 f. Fest János 1 f. Hoffman 1 f. Krengel Lajos 1 f. Marsovszky György 1 f. Palikusevny Péter 2 f. Jankovics Demeter 1 f. Zakarias Gergely 1 f. Házy István 5 ft. Theodor György 5 ft. Rósa György 1 ft. Balogh 2 ft. Papházy János 1 ft. Milenkovich György 1 ft. Czompó Mihály 1 ft. Hoffman Zakariás 50 ft. Ferenczy János 5 ft. B. Bruckenthal Mihály 10 ft. Csiki Mihály 2 f.

Gyüjtő Ozoróczky Menyhárt Jász-Kun kerületi eskütt. Aczél I. nádori t. b. 5 ft. Deák S. biró 1 f. Bak S. tanácsbeli 1 f. Tóth Ferencz 1 ft. Bagi Jónás 1 f. Seregély Ferencz 1 ft. Galambos András 1 ft. Deák Mihály 1 ft. Józan Gábor 1 ft. Tuba János 1 ft. Tóth Sándor 1 ft. Fülöp Sándor 1 ft. Becze András 1 ft. Nagy Ferencz 2 f. Tóth Mihály 1 ft. Szeles Sámuel 2 ft. Lambró Tamás 2 f. tanácsbeliek. Galliszta Venczel Kapitány 2 f. 30 kr. Illéssy Istvánné 2 f. Laczháza város' köz pénztára 6 ft. 30 kr. — Kún-Szent-Miklós. Hakker Rudolf 5 ft. Pap Mihály 3 f. Már Zsigmond 2 f. Aczél Lajos 1 ft. Zay István 1 f. Tóth István 1 ft. Baky Antal 1 ft. Szabó József 1 ft. Pázsith Sándor tanácsbeli 1 ft. Horváth János 1 ft. Pap Zsigmond 1 ft. Már Benedek 2 f. 30 kr. Baky István 2 f. 30 kr. Baky Ignácz 2 f. 30 kr. Böszörményi Varga Sámuel Kun Sz. Miklósi ref. pap 2 f. Kelemen Gergely 1 ft. Janis János Kun Sz. Miklósi plebános 2 f. Sinkovics Pál 1 ft. Baky alezredes 2 f. Virág Pál 1 ft. Tóthfalusi József 1 ft. Dr. Balogh József 1 ft. Joansovics 1 ft. Gyógyszeráros 1 ft. Joanovicsné 1 f. Csapó György 1 f. Micsu Demeter 1 ft. Szabó czéh 2 f. Kovács-bodnár czéh 2 f. Csizmadia czéh 2 f. Takács czéh 1 ft. Fekes András 1 ft. Balogh Ferencz seborvos 1 ft. — Szabadszállás. Varga Gergely 2 f. Id. Varga Sándor 1 ft. Rozdnyay János 1 ft. Herpai Máté 1 f. If. Varga Sándor 2 f. 30 kr. Nagy Sámuel pred. 2 f. Varga Lajos 1 ft. Szeles László 2 ft. Pap Gergely 2 ft. 30 kr. Pandur Ignácz 1 f. Szabó czéh 1 ft. Kovács Péter 1 ft. Szabó István 1 ft. Pandur József 1 ft. Csizmadia czéh 1 ft. Kovács, bodnár, asztalos czéh 1 ft. Gozon Sándor pósztamester 1 ft. Pap József 2 f. 30 kr. Szabó István nádori t. b. 2 f. Pap József tanácsnok 2 f. Bankós János 1 f. Barakó Demeter 1 ft. Szempétery Pál főjegyző 1 ft. Tóth Károly jegyző 1 ft. P. J. m. k. 2 f. Konstantin Szubovics 1 ft. Bak István főbiró 1 ft. Csaplár János tanácsnok 1 ft. Bankós Zsigmond 1 ft. Szondi János 1 ft. Csizmadia czéh 1 ft. Szabó és szücs czéh 2 ft. Asztalos és kovács czéh 1 ft. Kozari Gábor tanácsnok 1 ft. Albert János tanácsnok 1 ft. Takács czéh 2 ft. Galbács István 1 ft. Kozma István tanácsnok 1 ft. Körösi András 1 ft. Kis-Kun Fülöp-Szállás város 2 ft. — Jászság' részéről Fazekas András nádori alkapitány 10 ft. Mócsy Ferencz t. alügy. 3 ft. Küry József főadószedő 5 ft. Hegedüs János ügyvéd 1 ft. Hetényi Sándor 5 ft. Tanitó Sándor tiszt. földmérő 2 ft. Márton László 2 ft. Jász-Kiséri Ref. Pr. 2 ft. Eördögh József kerületi főjegyző 5 ft. Vágó Ignácz Jászkapitány 5 ft. Jász-Berény város 10 ft. Muhoray János Jász-Berény város' főjegyzője 2 ft. Pethes Mihály nádori t. b. 2 ft. Egy nevetlen 5 ft. Egy valaki 2 ft. Jász Alsó Sz. György város 3 ft. Jász Dósa helység 2 ft. Jász Ladány város 3 ft. Jász Jákóhalma' közönsége 2 ft. Jász Árok-Szállás város 4 f. Jász Apáthi város 4 ft. Felső Sz. György közönsége 1 ft. Makó Gergely tanácsbeli 5 ft. Jász Mihálytelke' közönsége 2 ft. — Kis-Kun ker. alsó helyei' részéről. Balajthy Vendel Kis-Kun esküdt 5 ft. Dorosma város 10 ft. Lajkó István Dorosmai főbiró 1 ft. Molnár László Dorosmai aljegyző 1 ft. Majsa város 6 ft. Félegyháza város 10 ft. Péter István Halasi főjegyző 2 f. Benke Antal Dorosmai főjegyző 1 ft.

Gyüjtő Kruplanics Simon t. b. Egy névteten 20 kr. Poyzl Ferencz érseki esztergami tiszttartó 1 ft. Mórász Ferencz 20 kr. Benchich társaival 1 ft. Gramling Ignácz 20 kr. Visnyey Mátyás t. b. 1 f. Andrássy Mihály fő sz. b. 1 ft. Reviczky Pál 1 ft. Szentgály Ferencz 1 ft. 20 kr. Nagy Antal 1 ft. Dobics Antal 20 kr. Huszár Zsigmond 1 ft. Kamocsay László 1 ft. Horváth Ferencz 2 f. Palkovics Károly m. aljegyző 2 f. Vargha Benedek sz. b. 1 f. Koltay Zsigmond esküdt 1 f. Nagy József 1 f. Rigler Ferencz 1 f. Kutassy Károly 1 ft. Somogyi Gáspár Somogyi Floris 1 f. Somogyi Mária 1 ft. Kruplanics Simon 2 f. Lauffer Antal 1 f. Büntner Károly plebánus 1 f. Kollár István 1 f. Lefánty János 1 f. A' Primássági Jog igazgatóság' egyedei 1 f. 20 kr.

(Folytattatik.)

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 fton. Kiadó hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 19. 1840.** **6. szám.**

Tartalom: Magyarország' égalja jó, de még jobbá változtatható (*Katona Géza*). — Házi leánynevelésünk' állapotjáról. Folytatás (*Steinacker Gusztáv*). — Szende lány (*E.*). — Éj (*Szűcs Dániel*). — Kirándulás Nyitra vármegye' alsó részébe (*Garay*). — Bölcs Lokman' meséi (*Hunfalvi*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Adakozások Mátyás király' emlékére.

Magyarország' égalja jó, de még jobbá változtatható.

Magyar hazánk nem mérközhetik ugyan éghajlatára nézve Perunak paradicsom kellemü félszigetével Quitóval, melly fél mf. magasságra függőleg emelkedvén föl a' tenger' színéből, szélesen terjedt síkságot képez, a' barmot kövér legelővel, az embert mindenféle életszükségekkel látja el, sem a' csendes tenger és keletindiai oczean' szigeteivel, vagy Panama' bájosképü földszorosával; — a' természet nem mutatta teremtö hatalmát növényekből és állatokból olly nagy példányokban, mint Ázsia, Afrika, Amerika világrészeiben; nem emeli itt fejét büszkén fölfelé a' pálma, és Libanus' czedrusa, mezeinket nem ékesitik évenként két és háromszorosan termő gabonák; nem bövelkedik honunk izlést és szaglást ingerlő becses füszerekkel; nem látni itt fölséges elefántot vagy mászó oroszlánt a' cserjés pusztában; a' nagy természet nem honunkban rakta le bámulatra indító remekmüveit, a' Niagara' zuhatagát, a' Himalaya, Chimborazo Cordilleras' egekbe nyuló csúcsait; földünket nem hasitja hatvan dunányi folyamot felszedő Amazon és Missisippi 's Orinoco; határinkat nem mossa hullámival méltóságos tenger. Szólhatnánk az alkotó természethez: ezen hiányokat miért nem pótolja némileg az égalj' szelid és egyenlő mérsékletével? miért változó olly nagy ugrásokban hidegével dermesztő telünk, 's hevével perzselő nyarunk; midön az éjszaki sarkhoz közeledő, 's mostohábban dajkált Dán-, Svéd- és Lieflandországok kisebb hidegtől 's kisebb forróságtól látogattatnak, midön a' zordon muszkaföld halk léptekkel 's egyenlő fokozatban emelkedő tél' hidege és nyár' melege által észrevétlenül bele szoktatja lakóját mord éghajlatába.

Szólhatnánk többet is, de nem szállunk perbe a' dicső anyatermészettel, ö mindenben következetes magához és munkájához, mit egy kezével megvon, mással kiadja, minden égövnek, és égaljnak adott tulajdon jegyzetet, tulajdon kellemet és hasznot. Mérsékelt egünk alatt a' rét zöldítő, 's a' természetet megujitó tavasz hinti kellemeit. Meghozza a' nyár búzatermő arany kalászait, meg az ösz szivet vidámító, 's a' világ' italaival méltán vetekedő nectár cseppeit és a' kedves gyümölcsöket. Czedrusok helyett izmos bikkek' ormaiban, pálmák helyett cserfák' árnyaiban gyönyörködünk. Széles Ama-

zon helyett hajóhordó Dunánk 's haltermő Tiszánk van, torkolataikban nem rejtők magvát az amerikai sárga halálnak. Chimborazo helyett Karpátokban büszkélkedünk, 's nekünk a' Fátra és Mátra kedvesek, mert nem rémítnek bennünket Aetna 's Heklaként tüzrohanásaikkal. Nincsenek fölséges állatkirályaink, de nem is rettegünk constrictor, alligator, hyéna 's tigrisvadak' csoportaitól. Sokszor reszketünk ugyan fagylaló télben 's izzadva égünk forró nyárban; de megkimél bennünket a' Samum, Harmattan, Sirocco' öldöklő szele. Anyánk, édes anyánk nekünk szülő földünk! ehhez kell ragaszkadnunk, ezt kell szeretnünk!

Bölcsőd az, majdan sírod is,
Melly apol 's eltakar.
— Áldjon vagy verjen sors' keze
Itt élned halnod kell.

Csak a' tulzók elégületlenek hazánk' éghajlatával. De fordítsák ezek szemeiket a' déli és éjszaki két földsarkra, hol éven keresztül csak egy nap és egy éj van, hol a' jéghideg, növényt, állatot, embert és emberi értelmet szük kiterjedésbe szorít, nyomorúlt 's törpe lényeket alakít, tekintsék Sahara' pusztáit, köves és puszta Arábia' végnélküli homokjait, hol csak imitt amott vannak egyes lakható pontok, mint kis szigetek elszórva, hol a' homoktenger a' vándort és lakót perzseli tikkasztja, 's benne úszni látszó rémabrázokkal, csalfa képekkel ijeszti; utazzák be a' paradicsomról és szentföldről hires Ázsiának részeit és Afrikát, hol a' muszkító bogarak kínos csipéssel alkalmatlankodnak, hol a' tigrisek és más fene vadak úton útfelen megtámadják az embert, házakba 's falukba be rontanak, hol tüzes szél öl embert és barmot, hol pusztai csavargók miatt nincs bátorság, hol az életmód is sanyarú, nem lévén kenyér sem, csak fagyümölcs. Úgy-e ha a' dicső földrészek arnyék-oldalait is megvizsgáljuk, sokkal boldogabbnak találjuk Magyarországot?

Hasonlítás után kivilánlik, hogy bár legyenek áldottabb égaljak mint a' magyarországi, de minden esetre ez is az áldottak közé tartozik. Ha némi jókat megtagadott tőle a' természet, vagy némi rosszakkal terhelte is, meg kell gondolnunk, hogy más tartományokkal is közös az, és hogy sokban segíthetünk, 's nagy mértékben jobbá tehetjük, itt ott rosz hirben álló légkörünket.

Mióta az ember a' tüzet az égből lelopta, 's karjaival a' vasat meghajtotta, mióta az állatokat és embertársait együve kényszerítette, 's ezeket szintúgy szolgálatára tudja nevelni mint a' növényeket: az égalj változtatásában is kimutatta tehető erejét. Európa régente egy nedves mocsáros erdő volt, a' többi mivelt földrészek nem különben; megritkíttatván az erdők, égalljal együtt a' lakosok is megváltoztak. Rendőrség és ipar nélkül Aegyiptus csak a' Nilusnak szolgálna iszapúl. De meggyőzetvén a' természeti ellenség, mind itt, mind fölfelé Ázsiában mesterséges égaljba tette magát az ember. Úgy lehet képzelnünk az emberi nemet, mint bátor, de apró óriások' seregét, melly lassan lassan lépdelt le bérczi ős-tanyájáról az alantabb földet meghódítandó 's az égaljat gyenge karjaival megváltoztatandó. 'S ezen óriási seregnek törzsökös ivadéka, a' magyar nép, miért ne tudná folytatni azt, mit elődei 's már mások is haszonnal megtettek.

A' magyarországi éghajlat méltányosb megítélésére az ország' két átellenes — déli és éjszaki — határvidékeit kell összehasonlítani. Éjszak felé csaknem örökös hó lepi a' határhegyeket, vidékein rövid a' nyár 's hosszú a' tél. Déli részein martius' elején nyílik a' tavasz, 's november' végéig tart a' nyár. A' hó bár millyen nagy, négy nap alatt elenyészik, szánkázni nem lehet. A' Szepességen mikor virágzásba van a' gabona, a' Bánátban, Bácskában és Baranyában, áll az aratás. Amott csak augustusban érik a' cseresnye, emitt majus' végén 's minden gyümölcs zöld még ott mikor itt már el is érik. A' zöld gyümölcs pedig sokszor éredésre sem juthat mert fáján elfagy. Némelly növények kétszer is virítanak a' déli részeken egy évben, mellyek másutt csak egyszer, az ákácz háromszor is. Valamint a' termékenységben nagy különbséget találunk csak hat földr. fok között fekvő országunkban, úgy a' levegő' tisztaságára nézve is sokféle ezen hazánknak égalja. Vannak nevezetesen aetheri tisztaságú légggel környezett tájaink, mellyek némileg surrogatumai lehetnének az olasz és görög költői gyöngy tájaknak, a' gyógy erejü Ischlnek, Badennek, Heilbronnak, Gräfenbergnek. De vannak Mantua 's Róma' dögvészes levegőjével vetekedő éghajlatink számos helyeken. Ezek mind valóságos gyilkolói az egészségnek, népesedésnek, ipar és földmivelésnek. *) — Ne tulajdoníttassék tehát szószaporítás-kedvelésnek, ha ezen czikkre bővebben kiterjeszkedem. **Katona Géza.**

(Vége következik.)

*) Olly száraz sőt szárító természetű a' liptói felföld, hogy 50 évig is rothadás nélkül marad a' holttest a' földben, ivóagyag állománya miatt: de viszont olly vizenyős a' bánáttáji alvidék.

Házi leánynevelésünk' állapotjáról, 's annak a' köz leánynevelés-hezi viszonyáról.

(Folytatás.)

De ha illy módon az egység' elvét felakarják tartatni, ne érezze magát megsértve a' fő rangú hölgyeknek (másokban többnyire gunyolt, de magokban önkénytelen nevelt) aristocratiai kevélysége egy alájok rendelt személynek (bár mi gyengéd tekintettel párosított) közelléte 's őszintesége által. Egy szóval az erkölcsi nevelésre nézve az egység mellett a' pártatlanságnak 's emberségnek is tekintetbe kell vétetni. Hogy a' nevelőné, ki szüntelen nevendékei körül van, 's az ő jellemöknek minden legkisebb vonására figyelmezni alkalommal bir, azt gyakran egészen más szemekkel tekinti 's kell is tekintenie mint a' szüléknek, kik öket sokkal ritkábban 's többnyire szabad óráikban látják, az épen olly természetes, mint kevéssé méltánylott igazság. Még a' legtöbb belátással biró szülék is többé vagy kevésbbé vakok gyermekeik' hibái iránt, különösen ha másoktól tételnek azokra figyelmetesekké. Ők azonnal szeretetlenséget 's túl üzött szigorúságot látnak, 's ha általánosan némellyekben megegyeznek is, de egyes esetekben többnyire csakugyan megveszteget birák. Ide járúl, hogy némelly családokban még a' büntetés' hatalma sem adatik a' nevelőnének, hanem ő ezen tekintetben mindig a' szülékhez útasíttatik. Természetes, hogy ezeknek a' büntetői hivatalban eljárás gyakran kellemetlennek 's alkalmatlannak látszik, ha talán épen kedvök volt gyermekeikkel enyelegni. Vizsgálatra jön a' dolog, a' gyermekek' előadása épen úgy kihallgattatik mint a' nevelőnéé, sőt nekik nagyobb fontosság tulajdoníttatik és ez többnyire hátrálni kénytelen, nem ritkán nevendékei' jelenlétében. Ez ollyan hiba, mellyet még a' valódi igaztalanság' esetében sem lehet kimenteni. mivel az a' nevelőné' tekintetét, 's azzal együtt az egész erkölcsi nevelést váltózatlanul megsemmisíti. Nem állana-e érdekökben az értelmes anyáknak a' nevelőné' hatáskörét inkább kiterjeszteni, mint körülirni, neki a' gyermekek körül helyes büntetési hatalmat adni 's a' találkozó hiányokról a' gyermekek előtt soha, sem egyenesen sem mellesleges, de mindig négy szem közt szelíd 's szeretet-teli hangon szólani? Sőt némelly különösségeket 's elhamarkodásokat könnyebben eltür egy értelmes anya gyermekeinek (különben becsülést érdemlő) nevelőnéjétől mint mástól akár kitől, azon meggyőződéssel: hogy e' barátságos elnézés által gyermekei' javának nagyobb áldozatot 's lényegesb szolgálatot tön, mint szeretetének minden hangos megmutatásai által. De minden csekélységnek érzékenyen vétele épen fő hajótörő szirtje minden efféle gyöngéd viszonyoknak. Ha az anya nem, de az asszony könnyen sértettnek érzi magát, 's ez utolsó ritkán elég nagy 's nemes, az elsőt tekintve, megengedni. Ez pedig épen az, a' mi némileg az emberség' alapelvére tartozik, mellyet mi mint eldöntöt vettünk fel a' leányok' erkölcsi nevelésére nézve. Ez részint minden a' nevelés' foglalkozásában résztvevő személyeknek különös bánására, részint magának a' nevelésnek módjára alkalmaztathatik. Az első, a' mennyiben a' tiszta emberi érdek mindenütt illő figyelmet 's elismerést talál, az utóbbi, a' mennyiben a' leányok' erkölcsi nevelésében tisztán az ember' valódi becsére mint legfőbb czélra irányoztatik 's ez a' legczélirányosabb módon eszközöltetik. Nyiltabban szólva: a' szülék, kik az emberség' ez alap-elvét tekintetbe veszik, gyermekeik' nevelőihez való viszonyokban, a' mennyire azt a' csaknem elmellőzhetlen helyzetök 's születésök iránti elfogultságok engedi, mindenütt csak a' tiszta emberi álláspontot tartják szemök előtt. Tehát tölök többet nem fognak követelni mint azt, a' mit illőleg várhatnak, vélekedésök' szabadságát 's némileg személyöket tisztelni, becsülni, kimélni, semmi önmegalacsonyitást 's hizelgést nem kivánni, nekik szivesen szellemi 's anyagi pihenést engedni, öket hivatalok' rabszolgáivá nem tenni, egy szóval: minden tekintetben öket nemes és szabad velök bánásra méltatni; — de épen úgy leányokban is nem a' jövendőbeli grófnőt, bárónőt 's nemes kisasszonyt stb., hanem csak leendő embert, asszonyt, hitvest 's anyát akarják neveltve látni, meggyőződvén, hogy ama' förangu nevelés' minden kivánatai a' tiszta emberi nevelés' alapelvén eszközölhetők.

Pedig tiszta emberi nevelés csak az önmunkásság' útján elérhető, 's szigorúan vissza utasit magától minden mesterséges 's mechanicai tanításokat. Azért szorítkozik a' valódi nevelés végtére csak azon iparra, hogy a' természetet épen meg ne kösse, és minden tekintetben nem a' külső szint, hanem a' belső valóságot alapitsa meg. Mik a' gyermekek természetöknél fogva nem lehetnek, azt nem is kell

belőlök tenni akarni és ők semmik, hanem ha magokból és magok által. Avval egyszersmind azon, nálunk még olly közönségesen követett, hibás elvre is ki van mondva az ítélet, mi szerint a' szülék és némelly nevelők gyermekeiknek mindent a' lehetségig megkönnyítenek. A' helyett, hogy őket önmunkásságra 's állhatatosságra szoktatnák, minden alkalmat az önmegyőzésre és türelmök, ügyességök 's erkölcsi erejök' gyakorlására szorgalmatosan kikerülnek, 's a' helyett, hogy nekik illő szabadságot engednének jellemök' nyilvánítására és kifejlésére, azt hiszik, hogy mindent megtettek szolgai vigyázat által, melly őket minden lépéseikben követi és azért igen könnyen tettetést és képmutatást szül. Szoros felvigyázatra van szükség minden esetre a' leányokra nézve, de ez ne legyen túl üzött, mert különben halálosan hat a' jellemre és alacsony, külső formákon egészen megnyugvó lelkületet képez. Az igazi női jellem formálásánál nem annyira egyes tettekre kell tekintenünk, mint inkább azon lélekre, melly őket lelkesíti, nem a' külformára, hanem a' beltartalomra. A' rendesség, takarékosság, vallásosság 's ön megtagadás, csak olly példa 's előkép által eszközölhető, melly mind azon erényeket magában központosítja, nem pedig csupán a' minduntalan beszélés által, mellynek példa hiánya mellett, legkisebb sikere sincsen. A' szerint az emberség' elve szülék 's nevelők' részéről egyszersmind olly előképet tesz fel, melly minden jóra 's szépre leghatósb példa gyanánt buzdítson, 's melly minden esetre legmulhatlanabb nevelési eszköznek tartathatik; de mint legnehezebb is tünik elő, mivel egy folytonos önvizsgálat, önmegtagadást 's lelki erőt kíván, mellyeknek gyakorlása vajmi ritkán találtatik.

Ezekkel elő vannak adva az erkölcsi leánynevelés' főalapelvei általános rajzokban — mert többet itt kívánni nem lehet — 's csak az a' kérdés: mennyiben vannak gyakorlatba véve 's valósítva? A' feletti értekezéssel nem lapokat, hanem nagy kiterjedésü könyveket is be lehetne tölteni. A' szerző itt a' már említetteken kívül vezér-fonal gyanánt csak azon szüléket említi, kik Niemayerrel szólván „semmit sem kímélnek meg gyermekeikre nézve, csak azt az időt, mellyet velök kellene tölteniök", említi tovább azon ajándékokat 's dicséreteket, mellyekkel a' gyermekek olly gyakran 's érdemetlenül halmoztatnak el, azon túl üzött szükségeket 's tarka vegyületü játékokat, mellyek által

a' hiúságra, piperére 's éldelet-szomjúságra való hajlam megallapíttatik, azon gyakorta elő számlált 's takarékszelenczékben elzárt pénzeket, mik által a' fösvénység' csirája fiatal gyengéd szívekben gyökeret ver, azon nagy számu szétszóró 's a' zsenge kornak olly kevéssé megfelelő mulatságokat, mint azúgy nevezett gyermeki bál, színház, társaság, hangverseny' látogatását, azon lakomákat, ebédi 's theás beszélgetéseket, mellyek a' gyermeki, de főképen gyengéd leányi fülnek olly tárgyakat tudtára adnak, mellyeknek előttök még soká elrejtetteknek kellene maradniok, és, ha nem gyászos következésü titkos bünöket is, legalább az emberszólás, könnyelműség 's tetszvágy' mérgét idő előtt szívökbe csepegtetik. De — — elég, sapienti sat!

Oh bár az időhaladás, 's a' nemzetünket mindig erősebben átható jobbnak 's nemesebbnek szelleme minden szülék' szívét felvilágosítaná, 's őket gyermekeik, de főkép leányaik' házi nevelésében előforduló, jövő ivadékok' jólétét összeromboló hibáktól megőrizvén, őrködő nemtő gyanánt lebegne felettök!

Steinacker Gusztáv.

(Vége következik.)

Szendelány.

Én istenem, be szép
Be is dicséretes,
Mikor még a' leány
Fülig szemérmetes.

Nem rózsa, nem hajnal
Piros két arczája;
Vétek a' rosz szemnek
Tekinteni rája.

Ha volna titka, sincs
Hová titkolja el.
Hajnal' harmatjaként
Átlátszik a' kebel.

Csupa ártatlanság
Szívén a' gondolat.
A' szerelem neki
Csak nyájas indulat.

Mit is gondol vele,
Hogy benn a' szíve nő,
Hogy boldogtalan is
Lehet a' szerető.

Mit tudja, hogy vannak
Fájdalmi érzetek?
Könnyebb a' lelkemnek
Ha rája nézhetek.

E.

Éj.

A' földre csend borúl,
Sötét az éjszaka,
Halál' tanyája lett
A' földiek' laka.

Halálos álom űl
Önként minden szemen,
Ébren magam vagyok
A' néma éjjelen.

Fenn csillagmillió
Sugárzik menny' ivén;
Minden csillagtól egy
Nagy titkot kérdek én.

— 'S rémes felhő vonúl
Át csillagezreken —
Alunni indulok
Búsan 's örömtelen.

Szücs Dániel.

Kirándulás Nyitra vármegyének alsó részébe.

Jun. 17-kén 1840.

Májust a' kéjek' 's gyönyörök' hónapjának', a' tavasz' mennyasszonyának nevezték apáink; protestálok! egy mennyasszony fagyos kebellel, rózsamosoly nélkül a' legszerencsétlenebb nyomtatási hiba a' természet' nagy könyvében. A' mennyasszonyi koszorú, mellyet a' tavasz ediggelé május' homlokára szokott volt tűzni, junius' halántékait illeti, 's ki kellemes, nyájas kék eget, langy leheletű zephyreket, nevető virányokat 's „hűs erdők' szent homályain zengedező madárdalt" akar élvezni, az juniusban ránduljon a' zöldbe, juniusban megy falura. A' május eljátszotta hírnevét, juniusé a' hatalom és dicsőség. A' régi „majalisok" cridát szenvedtek, 's okos ember már most csak „junialisokat" tart.

Miért tagadjam? A' hüvös, szeles májustól féltettem, mint a' magyar mondani szokja, „bőrömet" 's kedves jó ipamnak szíves meghivását „egy kis falusi majalisra", a' fönebbiek szerint menve, én is juniusra halasztám teljesiteni, melly alkalommal még a' pünkösti 's urnapi ünnepeket is (noha Landerer' „Honivezérében" az idén majusban is esett egy úrnapja) falun töltendhetém. Az ünnepek falú helyt sokkal kedvesebbek nekem, mint nagy városokban; azon ünnepély, mellyet a' vallás megkiván 's mellyet valódi buzgóság kölcsönözhet csak efféle szertartásoknak, nagy városokban a' nép' frivolsága miatt majd egészen elvész, 's vele az ünnep' jelentősége 's érdeke egyiránt veszt. Ünnepet én pompával 's ihlettel szeretek megülve látni, legyen az egyházi vagy világi; polgári vagy politicai ünnep.

Reggel 9 óra volt, hogy odahagyók Pest' zaját 's Budaujvidék' sarampóinál még egyszer visszatekintve búcsút mondánk a' nagyjövendőü testvérvárosnak, melly hajóinak sokaságával, gőzöseinek füstölgő kürtőivel, egész tömegében — mintegy jövendőjének előrajzát adva — kelet felé látszott leuszandónak, míg kocsink, tőle távolodva, vigan koczogott a' vörösvári szőlők felé. A' tegnap bőven hullott eső elveré a' máskor tikkasztó, nehéz homokport, 's csaknem deszkajáratúvá tevé útunkat, 's az előttünk elvonuló veteményeknek azon élénk zöldet kölcsönzé, mellyet a' régi római classicusok olly igen jellemzőleg „nevető zöldnek" neveztenek. A' juniusi nap egész pompájában világított. Milly különbség a' két kép között ma és két évvel ezelőtt! midőn erre el, Pozsonyba utazám. Akkor életveszélylyel vergődénk át a' sürű jégtorlatok között Pestről Budára, bérkocsisunk csak lépést mehete a' síkos, jeges úton, a' vidék hólepelbe burkolva halotti gyászban, az ég halványhamvas fellegekkel borítva, milly puszta, milly örömtelen vala körülöttem minden! Most az úti pacsirta szállott fel előttem az út' porondjáról, 's magasan felkavarogva csicsergé vidám dalát, a' fák lombozva, a' vidék zöld szőnyeggel borítva, az ég derüfényben mosolyga rám. Akkor három hetes nőm után visszasovárogva nehéz szívvel merengék ki a' szomorú tájba: most szerető nőmet 's csevegni kezdő kis fiamat dobogó keblemhez szorítva, madárkönnyűnek érzém keblemet. Akkor egy pár merengő „úti dalban" áradának ki érzelmeim; most a' madarakat hagytam dalolni helyettem. Azért-e, mert a' fájó szív inkább száll magába mint az örvendő; vagy mert a' bánat költőibb mint az öröm? meghatározni nem tudom.

Csabán megebédeltünk, 's szokás szerint rosz ebédért jól fizettünk. Nádor ő főherczegségének családja, épen itt vala eprészni, melly költői mulatság 's szerény dézma után felszabadul az eprészet a' határban, 's volt dolgunk menekedni a' falubeliek' egy egész seregétől, melly sáskaként lepé el kocsinkat, epres kosárkáit kinálgatva. Ki birna illy esetben ellent állani — egy kosár piros epernek, egy szemérmesen piruló falusi lánykától odanyujtva? — Doroghra az egykori elmésség, hogy

ott „csak fél oldalon sütik a' ludat", már nem illik: mert a' falunak *másik oldala is keletkezett*. Mind a' három falun, mellyeket eddig értünk, első pillanatra megismerszik, hogy nagy országuton vannak, mert vendégfogadóik nagyobbak, mint templomaik. Dorogh on túl letért kocsink a' pozsony-bécsi országutról 's kevés idő mulva már előnkbe világíta *Esztergam'* vára.

Könnyű, részint homokos gyep-, majd derék csinált út vezete szántóföldek 's rétek között egész Esztergamig, festői kilátással a' távolabb neszmélyi 's közelebb esztergami hegyekre. Tévedezve merenge lelkem, a' mint közelebb 's közelebb értem, emlékezetes multján e' nevezetes helynek, melly a' hazában egykor olly fényes szerepet játszott 's nemcsak nagyságra 's gazdagságra multa fölül ennek minden városait, hanem az országnak egykor fővárosa is volt. Végig gondolám az események' hosszú sorát, melly e' várossal kapcsolatban áll, sz. István első királyunk' bölcsejétől kezdve, melly itt rengett, egész a' mai napig, meddig íme ezer és hatvan egy év merült már le a' feledékenység' ürébe. Milly bő anyag a' gondolkozásra, milly tér mező az elmerengésre! Így értem Esztergamba; agyam' multjának zsibongó képeivel, keblem telve a' vágygyal jelenének remekjét a' már 1831 óta épülő székesegyházat láthatni, melylyet eddigelé még csak a' dunaparti oldalról, egyszer gőzösön utazva, láttam. A' Duna' folyamáról tekintve Esztergam festői képet nyujt. Előszinén a' vár, régi maradványaival 's az épülő basilicával (mellynek azonban csak hátulsó része néz a' Dunára), sajátságos szépségü, 's a' lélek merész szárnyalással követi a' magas eszmét, melly ezen uralkodó tetőre a' természet' urának pindarusi emelkedéssel templomot emelt. De mennyire csökken e' benyomás, ha az ember a' várat a' város felöl tekinti meg! A' Duna' partjáról méltóságosan fölemelkedő királyi koronát látsz a' táj' dicsőségére kitűzve; a' város felöl megtekintve látod, hogy az — ide van temetve. Magyar tájleiróinknak köz hibája az, hogy tárgyuknak csak kedvező oldalait festik ki, pedig főleg úti rajzokat nem kellene irni, hacsak igazi németalföldies természethűséggel nem, 's inkább kissé vastagon hordassanak fel a' festékek, mintsem a' kép idealizáltassék. Talán most sem csalódtam vala annyira várakozásomban, ha „Esztergam' dicsőségéről", annyi nagyot és nagyszerüt nem olvastam volna. 'S valóban nehéz lön az olvasottakkal az itt látottat összeegyeztetnem. Annyi itt még a' teendő, barátim, hogy első pillanatra nem tudni, épülőben vagy pusztulóban van-e e' vár? Ez a' sok elkezdett 's abba hagyott részlet, ezek a' félig kész szobrok, elaggulva mielőtt megvénhedtek, ez a' sok épitésfa, félig elrohadva, mielőtt megfaragtathatott, ez a' kötömeg, elkormosodva 's elmohosodva, valóban borzasztóbb rajzot nyújt, mint az oldalt álló régiség, melly állva hagyatott. Nem szomorúbb egy bomladozó omladványnak, mint egy haladékos épitésnek képe. Az állások közöl kikongó esti harang' tompa zugása mind ezt még sirszerübbé varázslá előmbe, ki a' leáldozó nap' alkonyában állék elfogódva 's meghatva e' sajátságos élet- és romvegyület között.

A' basilica' belsejét már többen több izben irák le; a' nagyszerü sirbolt régi 's új emlékivel, Bakacs' és sz. István' kápolnája, az utóbbiban szent István protomartyr' márványszobra *Ferenczytől*, 's Ambrus primás' siremléke *Pisanitól*, valamint a' sirbolt' csarnokában álló geniusok (a' halál és a' feltámadás' angyala) stb. mind meg annyi müélvezetet nyujtanak, 's nyujtandnak bizonyára mindenkinek, ki azokat megtekinti. Részemről még csak e' jegyzést: hogy az épitések' tovább folytatásával — miután hét évig abba szakadott — *Hild* úr, Pest' Archimedese van megbizva, minek az ügy' barátjai csak örülhetnek. *Hild* úr' classicai talentuma kezeskedik, hogy a' bontásokat, mellyeket tetet, 's a' tervbeni javitások, mellyeket magának kitüzött, az egésznek csak nyereségére leendnek, bár mint hallani, még tömérdek pénzt nyelendnek el.

Másnap a' „repülő hidra" bocsátkozánk, melly *Párkányba* szállíta át. A' sarampó előtt már több kocsi várakozék; legközelébb egy hajdú állott két robot-kocsival, mellette egy paraszt gazda épen úgy fordítá lovait, hogy amannak első kocsiát nyomban követendé. Ezt a' hajdú észrevevé, 's tekintetes állásba helyezvén magát: „Kend aztán — ugymond nagy feszesen — meg ne próbáljon mozdulni, míg az én szekereim be nem takarodtak." — ‚Már miért ne mozdulnék meg?' viszonzá a' parasztember. „Azért, hallja kend, mert tudja meg kend, hogy annak úgy kell lenni; mert kend nem olylyan ember mint én", kakaskodék amaz 's végig néze kopott liberiáján lelki szegénységében. A' parasztnak 's nekem egy szánó mosoly lebbent

el ajkunkon. Eredetibb volt ennél egy ripacsos siheder, ki a' repülőhid' közepén felállított dohányzást tiltó czimer' karójához döleszkedve, épen a' tilalomfa alatt szivogatá kurta szárú pipájából az ambrai illatot — megtestesült satyrája a' felette függő törvénynek.

Párkányból éjszaknak vevők útunkat átvonulva Köbölkúton, Kürtön, Fürjön, át a' vármegyének egész felső vagy is éjszaki részén, a' vértesi és pilisi hegysor' folyvásti kiséretében, nagyobb részt termékeny 's mivelt földön, melly azonban Baromlaknál 's általában Barsban jóval szegényebbül mutatkozék, míg nem Nyitra megyével szomszédos határszéle felé közeledénk, hol a' csinos Huhl' gazdag földei kecsegteték szemeinket. Itt Zsitva' mindkét ágán átléptünk 's Nyitrában valánk.

A' Zsitva és Nyitra' mentében Nyitra megyének délkeleti határszélét hajdan tetemes erdőség fedezte, föl egész Surányig 's még azon tul az említett folyóknak kisebb nagyobb ágai által keresztül szelve, völgyekkel, lapályokkal vegyesen, szóval öz-legelésre igen alkalmas erdőség. Régi monda, hogy e' tájon temérdek volt az özek' sokasága, vagy mint a' magyar szójárás tartja: döge, szóval, öz' döge volt itt; 's innen lett, mint mondják, a' hely Özdöge vagy régi irásmód szerint Eözdöghe, előbb puszta (praedium), most már, erdősége nagyobb részt kiirtatván, jókora falú, Huhlon túl Födémes és Csornok' szomszédságában, a' surányi és agacsi erdő' tövében. Már messzéről inte felénk barátságos veres tornya a' csinos falúnak, 's mi megújult erővel hajtatánk feléje, a' ránk várakozó rokon karokba röpülendők. 'S várakozásunk nem csalt; a' jó apa egész egy fél mérföldet ballagott ki elénkbe puskájával 's öreg garsonjával az útféli erdőcskébe, hol a' viszontlátásnak egy szép perczét éltük. Az öreg úrnak azonnal velünk kelle jönie, de ő visszamaradt, alkalmasint még egy nyulat akarván hozni magával a' holnapi viszonlatási ebédre.

Garay János.

(Folytattatik.)

Bölcs Lokman' meséi.

(Arabból.)

1. AZ OROSZLÁN 'S KÉT BIKA.

Egy oroszlán két bikára támadt. Ezek összetartának 's megöklelék szarvaikkal, hogy közéjök nem férhetett. Az oroszlán félre vette az egyiket 's csalfán megigérte neki, hogy őt nem akarja bántani, állna el társától. De midőn egymástól elszakadtak a' bikák, mindeniket zsákmányává tevé.

Tanulsága ez: Két város, ha lakosai összetartanak, megvíhatlan az ellenségnek, de ha elválnak egymástól, mindegyik elvész.

2. A' SZARVAS.

Egy szarvas, szomjas volt, 's forráshoz ment inni. Meglátván alakját a' vízben, elszomorodék vékony lábain, de örült és büszke vala derék és nagy szarvain. Hirtelen vadászok veszik üzőbe; ő elfut. Míg rónán futott, nem érték utól; de midőn hegyre szaladt 's bokrok közt akart elsietni, megfogták és megölték. Kiadván életét így szólott: jaj nekem boldogtalannak! azt vetettem meg, a' mi megtartott, 's abban biztam, mi elvesztett.

3. A' ZERGE.

Egy zerge beteg volt. Állat-társai látogatni jövének 's föllegelték körüskörül a' füvet. Midőn a' zerge betegségéből fellábadt, enni valót keresett, 's nem találván semmit, éhen veszett.

Tanulsága ez: Kinek sok barátja és társa van, annak baja is sok van.

4. AZ OROSZLÁN ÉS RÓKA.

Egy oroszlánra nagyon melegen sütött a' nap. Barlangba megyen hát hogy árnyékban pihenjen. Midőn fekünnék, egér jő elő, 's hátára ugrik. Felszökken az oroszlán, 's néz jobbra 's néz balra elborzadtan. Meglátja a' róka 's elkaczagja magát. De szól az oroszlán: nem egértől borzadok én, hanem hogy valaki meg mert vetni.

Tanulsága ez: Okos előtt a' megvetés kínosabb a' halálnál.

5. AZ OROSZLÁN ÉS BIKA.

Egy oroszlán igen kivánt egy bikát elejteni, de mivel ez erős volt, nem merte megtámadni. Elmegyen hát hozzá 's ezt hazudja előtte: Tudjad, én kövér borjat vágtam le, 's szeretném, ha ma éjjel velem ennél belőle. Megigérte azt neki a' bika. Az oroszlán tanyájára érvén, körültekint, 's íme sok gally 's egy nagy üst van ott. Ezt hogy meglátja, megfordul 's futásnak ered. Szól az oroszlán: de miért futsz, miután idáig eljöttél? Mert, viszonozá a' bika, tudom, hogy e' készület nagyobbra vár mint borjúra.

Tanulsága ez: Az okos nem lesz barátja ellenségének 's vele nem társalkodik.

Múnfalvi.

Magyar játékszíni krónika.

—

Jul. 13. A' notre-damei toronyör. Regényes dráma 6 felvonásb. Birchpfeiffer után Fáncsy Lajos.

Jul. 14. Kalapos és harisnyatakács. Bohózat dalokkal és tánczczal 2 felv. Irta Hopp, ford. Balog István. Zenéje Müller Adolftól. — Beauval' tánczosok mint vendégek.

Jul. 15. Az ikrek. Vígj. 4 felv. Schneidertől ford. Nagy Ignácz, a' m. academia' költs.

Jul. 16. Ördög Róbert. Regényes színj. Raupachtól ford. Kiss Iván. — Beauval tánczosok mint vendégek.

Egyveleg.

—

Az éjszaknyugoti átmenetel' fölfedezése. Ezen három százados föladat végtére szerencsésen föloldaték két angol által, kiknek neve Dease és Simpson. Ezek mult évi junius' 22-kén hajóra ültek a' Rézbánya folyón, és a' Sándor' várát nagy veszély közt körül hajózván, eljutottak Montreal' szigetéhez, nem ritkán szűkölködve tüzelő 's meleg étkekben. Hogy a' legtávolabbi látható földre eljussanak, hat óráig kelle legizzasztóbb módon evezniök és már aug. 17-kén kelt föl a' nap, mikor czéljokhoz értek, melly egy tompa 's különös alaku fok vala. Ezen fokot, hol ellenkező szelek által 19-keig tartattak hátra, Brittannia-foknak nevezék. A' sziklatarajon, melly álláspontjokat a' tengerfelé védte, teke idomú oszlopot emeltek föl sulyoskövekből, 14 lábnyi magasat. Abba bepecsételt palaczkot tettek vállalatok' alaprajzával 's föltedezésöket I. Viktória' nevében elfoglalák ágyudurrogás és hurra kiáltozás között.

A' legszebb nyelv. — Mondják, hogy a' florenczi nyelv legszebb, a' mellyet csak valaha ember beszéle, a' hajdani athénei nyelv után. A' bolognai uton, sajnos, föl nem találtatik. Egyszerre vége szakad. Egyetlen egy állomáson a' legtisztább toskánai beszéd' kelleme a' rut bolognai szójáratba megy által.

Hosszú élet Oroszországban. — 1827ben 604 ember volt Oroszországban 100—105 éves; 141 halt meg 105—110 között, 104 halt m. 110—115 között, 46 h. m. 115—120 között, 47 pedig 120—130 között és 5 halt meg 130—140 éves között.

—*jd*—

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

(Folytatás.)

Gyüjtő Magda Pál professor. Neubarth József megyei 's uradalmi sebész 1 ft. Hurthy Károly szarvasi lelkész 2 ft. Magda szarvasi rector professor 2 ft. Magda Erzsébet 1 ft. Magda Gusztáv 1 ft. Hellebranth János ügyvéd és jegyző 2 ft. Simon Sámuel lelkész és t. b. 3 ft. Conrád Károly ügyvéd és jegyző 4 ft. Tabajdi Dániel gazda tiszt 2 ft. Felső öri Nemes János 2 ft. Farkas János ispán 1 ft. Palus Julianna 40 kr. Enyiczkei Prunyi Lajos ügyvéd 1 ft. Szenes Márton gazda tiszt 1 ft. Jeszenszky Pál 1 ft. Bubenig Venczel 1 ft. Molitorisz Ádolf prof. 1 ft. Leeb József tisztartó 1 ft. Szarvas város 1 ft. Arnoczky András biró 1 ft. Benka György prof. 1 ft. Bakay Péter kereskedő 1 ft. Szilvágyi Sándor fűszerárus 2 ft. Heuszler Fridrik 1 ft. Mázor János 1 ft. Reguli Sámuel 1 ft. 20 kr. Lehoczky Lajos 1 ft. Töltéssy Sám. 1 ft. Mojsisovics Sám. 1 ft. Kúthy Lajos 1 ft. Baghy Pál gazdálkodó 1 ft. Kolosy Antal sz. andrási segédpap 2 ft. Tóth Lajos tanító 1 ft. Nagy Sándor préd. 1 ft. Békéssy János hites jegyző 40 kr. Sándor Mária 2 ft. Rajcsics I. anni philosophus 4 ft. Raskovics II. anni philosophus 1 ft. A' szarvasi gymnasiumban tanuló ifjúság egyszerre összesen 4 ft. 20 kr.

Gyüjtő Zsoldos Ignácz veszprém megyei főjegyző. Kolozsváry Sándor kanonok és ápát 2 ft. Markus Ignácz udvari tanácsos 5 ft. Kopácsy József 2-dik alispán 2 ft. Stojanovics János főadószedő 2 ft. Kovács Gábor t. b. és praefectus 2 ft. Márton Zsigmond t. b. 2 ft. Balassa György esküdt 2 ft. Boda László t. b. és u. ügyviselő 2 ft. Jagusics Sándor aljegyző 2 ft. Oszterhreber t. b. és veszprémi káptalan urad. kormányzója 2 ft. Lippay Sándor káptalani urad. ügyviselő 1 ft. Sólyomváry Ferencz urad. ügyviselő 1 ft. Rohonczy István t. b. 's levéltárnok 1 ft. Szmody János kanonok és apát 4 ft. Pap János főbiró 1 ft. Molnár Dienes főbiró 1 ft. Sz. Gály Mihály t. b. és urad. ügyviselő 1 ft. Mustos János ügyvéd 1 ft. Pap János városi jegyző 1 ft. Szakonyi Istv. főbiró 1 ft. Zsoldos Ignácz főjegyző 4 ft.

Gyüjtő Vecsey Károly lelkész. Vecsey Károly ref. lelkész 2 ft. A' tatai reform. egyházi gyülek. pénztárából 2 ft. Hetényi István naszáli reform. lelkész 1 ft. Zsoldos Ferencz Tatában 1 ft. Csizmazia János fakereskedő 2 ft. Gulner Pál 2 ft. Csirke Józs. 1 ft. Beliczay Benjamin 2 ft. Csirke György 1 ft. Vaguzsányi Józs. 2 ft. Szabó Zsigmond épületfa kereskedő 2 ft. Szetka Józs. 1 ft. Szabó Mihály épületfakereskedő 1 ft. Déli Zsigmond épület-fakereskedő 1 ft. Vörös Péter épület-fakereskedő 1 ft. Csoknyay Pál 1 ft. Haberl György 1 ft. Németh Ferencz 1 ft. Haitmán Sámuel 1 ft. Kő Gáspár 1 ft. Goday István 1 ft. Stetka Mihály 4 ft. Száki Zsigmond 2 ft. Ns Mészáros testvérek Tatában 1 ft. Gáty Mária 5 ft. Zay Dániel 1 ft. Hamar Dániel kalapos 2 ft. Szögyi József 1 ft. Udvaros József 30 kr. Ns. Horváth Gábor lakatos 1 ft. 40 kr. Szilágyi István 10 kr. Barna János és N. Virágh Sándor 1 ft. Barsi János almási ref. lelkipásztor 1 ft.

Gyüjtő Prónay János t. b. Géczi Elek 5 ft. Prónay Ferencz 5 ft. Prónay Károly kapitány 5 ft. Baloghy Mihály 2 ft. Dessewffy Otto 1 ft. Horváth Elek 1 ft. N. N. 1 ft. Garba István 2 ft. if. Sembery László 20 ft. Kubinyi Ferencz 10 ft. Hammersmidt Józs. 1 ft. Pap Ferencz 2 ft. Plachy Zsigmond 2 ft. Ondrejovics Károly 1 ft. Dömök János 1 ft. Siraky Benjamin 1 ft. egy olvashatlan nevü 1 ft. Báró Majthényi László 1 ft. Benedicty Károly 1 ft. Pokorny Johanna kisasszony 1 ft. Unghváry Gedeon 1 ft. Szent Iványi László 2 ft. Szent Iványi Mária kisasszony 3 ft. Bory Emánuel 2 ft. Orem János romhányi segéd 1 ft. Szigyártó Mihály 1 ft. Hogembuch István 1 ft. Kacskovics Ferencz és fia 10 ft. Muzslay Berta 1 ft. Horváth Móricz 1 ft. if. Benedicty György 1 ft. Hanulik István 5 ft. Hanulik János 1 ft. Tornyos Mihály 1 ft. Kosztolányi Imre 1 ft. Csörfök Istv. 1 ft. Lukács László 1 ft. Csillag Józs. 1 ft. Dobrotka János 1 ft. Podluzsányi István 1 ft. Kozáky Dániel 1 ft. Kovács Miklós 5 ft. Romhányi plébánus László Imre 1 ft. Kubinyi Ludovica Prónay Jánosné 5 ft.

Gyüjtő Máriássy Béla. Máriássy Szepessy Mária 16 ft. Pesti harmad évi jog halgatók 12 ft. Csapó Pál 3 ft. Platthy Ida 2 ft. Frater Amália 1 ft. P. 2 ft.

(Folytattatik.)

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftos. Kiadó-hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 21. 1840.** **7. szám.**

Tartalom: Magyarország' égalja jó, de még jobbá változtatható. Vége (*Katona Géza*). — Házi leánynevelésünk' állapotjáról 's annak a' köz leányneveléshezi viszonyáról. Vége. (*Steinacker Gusztáv*). — Édes kin (*Zorányi*). — Kirándulás Nyitra vármegyébe. Folyt. (*Garay*). — Egyveleg. — Adakozások Mátyás király' emlékére. —

Magyarország' égalja jó, de még jobbá változtatható.

(Vége.)

„Hogy forró nyarakon, a' sok és nagy mocsárok, a' lassan hempelygő folyók között, a' nagy viztérnek erős kigőzölgése van, könnyen hihetni. Hogy olly tömérdek hallal, vaddal 's növénynyel pezsgő lápokon, organicus testek' nagy tömege rothadásba megy át, nem tagadhatni. Ezek után természetes, hogy 28—30 foknyi nyári hőség, melly gyakran hónapokig tart, kiváltképen nedves években, dögleletes gőzöket is fejt ki, mellyeknek létezését meleg időszakokon elárulja az erős halszag is" mond Wimmer Magyarország' éghajlatáról.

Mocsárink' nagy kiterjedése és száma ki fog tetszeni részletes följegyzésünkből is. A' Duna, Tisza, Dráva és Körös' árjaiból visszamaradni szokott mocsárokon kivül nevezetesek: Beregben a' szernyei mocsár, hosz. 2 mf. szél. 1¼. — Szatmárban az ecsedi tó, hosz. 3½ szél. 2 magy. mf. — Szabolcs, Bihar, Heves, Békes és nagy Kunság' határai között: Sárrét mocsár, melly legkisebb számmal 30 □ mf, borit. — Bánátban: az alibunári mocsár, hosz. 3. szél. 1⅓ mf., az illancsai mocsár. — A' Balaton és Fertő tavakból számtalan mocsárok veszik eredetöket. Elhallgatván az apróbbakat csak a' nagyobbakat említjük meg. Az elsőből ered névszerint: a' tótszentpáli liget, hosz. 2½. szél. 1 magy. mf., a' muraközi mocsár. — Az utólsóból: Hanság mocsár, melly 1000 holdat fog el, hosz. 4¼. szél. 3 mf., továbbá a' kónyi és barbacsi mocsár. Györben: a' szövényházi és marczali mocsárok. Baranyában a' balokányi, Szalában a' muraközi mocsárok. Slavoniában Dombo és Palocsa, melly 2¼ hosz. 1½ szél. mf. 's több békavárak országszerte. — Folyóink közöl leginkább a' Tisza és Körös szaporitják mocsáraink' számát, lassú hömpölygéseikkel 's kiöntéseikkel.

Némelly tavak és mocsárok felolvadt sósrészeket bőséggel foglalnak magokban, és igy sajátneműleg áskálódnak az egészség alá, mint a' fölebbi közlésben előadva volt. Honi mocsárink legtöbbször sziksósak, annyira, hogy a' viz' kifogytával, az iszap-fenékről vastagon lehet szedni sziksós földet. Illyen sziksós mocsárok e' következők: Aradban: Borosjenő, Feketegyarmat, Kispereg, Otlaka, Sikló, Simánd, Zerind' mocsárai. Bácsban: Ribicza, Szabadka, Újvidék. Békesben: Békes, Csaba, Endrőd,

Körösladány, Szarvas, Szeghalom, Szentandrás. Biharban: Debreczen, Derecske, Gyula, Kismarja, Konyár, Hosszúpályi, Monostorpályi, Nagyszalonta, Sarkad, Székelyhid. Csongrádban: Algyó, Csongrád, Horgas, Kistelek, Pusztaszer, Szeged, Vásárhely. Gömörben: Telgárt.*) Győrben: Fehértó. Hajdukerületben: Nánás, Szoboszló. Hevesben: Szentmihály, Szolnok, Tét, Törökszentmiklós, Veseny. Jászkerületben: Fénszaru. Mozsonban: Szentandrás, Szentiványi, Tarcsa. Pestben: Czegléd, Pataj, Izsák, Kecskemét, Mikla. Szabolcsban: Berczel, Nagyhalas, Nyiregyháza, Rád, Senyő. Szatmárban: Újfehértó. Szalában: Nyirmegyes. Zágrábban: Jamnicza' mocsárai.

A' tó (palus) millyen a' Balaton, nem hogy ártalmas volna az égaljnak, sőt inkább hasznos, mert annak vize nem büszhödő, hanem tengerhez hasonló mozgású. A' mocsárt (lacus) meg kell tőle különböztetni, melly nem egyéb mint valóságos békavár. Feneke agyagföldből vagy televényből, rothadt növény- és állatrészekből áll, vize pedig tespedő, mellynek szinén uszkáló hártya a' rothadt testek' szüleménye, 's milliárd ázalékférgek' tanyája.

A' mocsárokat már maga a' természet az emberek, nemkülönben a' magosabb osztályú növények' és állatok' vesztére készíti. Mi nem elégedvén meg evvel, mesterséggel is szaporítjuk számukat. Értem a' riskása-termesztésre (Olaszországban és Amerikában), konyhasó-, sziksókészítésre (Francziaországban, Amerikában és Ázsiában) kender- és lenáztatásra szánt mocsárokat.

Bölcs előlátású hazánkfiai, gazdasági 's kereskedői tekintetből figyelmökre méltaták kártékony vizeink' jobb rendbeszedését, mocsárink' szárítását, 's így állott elő a' hat vizzel bánó társaság. Jó jövendőt merünk reményleni vizeink' szabályozásából, kivált ha a' vaskapu' bajnoka 's a' honi hajózás' létrehozója' életének a' sors sokáig kedvezend. Mert előbb szükség a' fő vizeket, úgy azután a' kisebbeket hozzájok alkalmazva szabályozni, 's végre a' mocsárokat czélirányos gondossággal fogyasztgatni. Sok mocsár már a' folyamszabályozás után is végkép eltűnne. — Nem ok nélkül mondja Beszédes (Tud. gyüjt. XII. 1826) hogy „vizeink szabályozva, jó útra vezetve, jólétünk' valódi alapját vetnék még." Hozzá teszem, hogy nemcsak földészi 's kereskedési, hanem egészségi tekintetből is kell azt érteni. Mert noha publicistáink a' status' külbátorságát a' népnek nagy számában, belboldogságát a' gazdagságban helyezik; mindazáltal ezen tétel csak úgy és akkor áll, ha a' status' népe ép és erőteljes. Méltán megérdemli hát mind a' törvényhozó', mind az emberbarát' figyelmét az égalj' levegőjét és az egészséget rontó posvány vizek' elrendezése, mellyeknek száma és kiterjedése még mind a' miveletlen, mind némelly mivelt tartományokban kelletinél nagyobb.

Nem minden időben 's nem minden körülmények közt bontakozik dögpára a' mocsárokból. Míg téli jég borítja a' posványt, míg telve az ágya, vagy lefolyó a' vize — mint tartós záporok és áradások után szokott történni, — az ártalmas elemek mintegy le vannak fojtva, 's nem árthatnak a' lakóknak. De ha déli szél 's forró meleg gőzpárává oszlatja a' viz' elemeit, büzhödésnek indul az iszapágy, kiszabadulnak a' dögleletes gőzök, 's a' légkört megfertőztetik. Ártalma tehát a' mocsároknak a' viz' tespedése, csekélysége, kiszáradása miatt okoztatik. A' mocsár' gőzei nehezebbek levén a' levegőnél, a' földszinen feküsznek 's csak a' nap' sugaraitól ritkíttatnak és emeltetnek föl, vagy a' szél' fuvásaitól hajtatnak szét.

Az állati test' szerkezetére nagy elfajulás háromlik a' mocsárgőz' folytonos hatásából. A' posvány' lakói termetre alacsonyak, formátlanok, puha és halovány, néha májfoltokkal fedett bőrüek, gömbölyü végtagúak, zsongtalan puffadt izmúak, a' nyirknedv' bőségétől — nem a' kövérségtől. — A' haj világos szinü, a' szakáll gyér és vékony, a' szem lankadt, a' tekintet bágyadt, a' mozgás lassú, a' has puffadt, a' belrészek, különösen a' lép és máj' bámulatos nagyságra nőtt dagulásai miatt. Ha a' 35 vagy 50 évet eléri valamellyik lakos (mert a' honos lázaktól, belrészek' dagulásaitól 's idült lobjaitól, vizkórtól elgyengülve, többnyire az említett évek között halnak el) ősz öregségre jut. A' szív' verése gyenge, az ütereké lágy és kicsiny, a' csontok lágyak. Az izgékonyság és érzékenység némelyeknél annyira tompa, hogy a' kegyetlen fájdalmakkal járó sebészi műtételeket stoicai egykedvűséggel kiállják. — Az élelmet gabonakenyér, méz, disznóhús, hal és tökéletlen hüvelyes vetemények teszik. Az ital a' mocsárnak nehéz, undorító, kevés savítóval (oxygen), még keve-

*) Konyhasó is találtatik benne.

sebb fojtósavval (acidum carbonicum) és sok millió ázalékférgektől hemzsegő vizéből kerül. — Jegyzésre méltó és bélyegző vonás a' posvány' lakóinál, hogy ők a' mindennapi nyomorúság' és veszély' okát nemcsak nem keresik a' posványokban, de ha figyelmeztetnek is, nyakasan ellenmondanak*), 's lakhelyöket a' világért el nem hagynák, — A' halottak' száma sokkal nagyobb ott a' szülöttekénél, tehát régen kifogyott volna a' népesség, ha a' nyereségvágy 's haszonvadászat külvidékieket évenként nem csalna oda.

E' vázolat nem minden kivétel nélkül illik minden mocsárvidéki emberünkre 's népségünkre, részint mivel köznépünknek örökségül nyert izmos testszerkezete, 's durva nedvalkata sokáig daczol az ártalmas befolyásokkal; részint mivel némelly országokban még terjedelmesebb, 's nagyobb höség alatt még veszélyesebb mocsárvidékek is vannak. A' római síkságot — melly 8 órányi hosszán, fél órai szélesen terjed el, 's melly hajdan virágzó városokkal, gyönyörű villákkal diszeskedett — most tespedő vizek borítják. Közép Italia' levegőjét egy nagy mocsár fertőzteti, mellynek kútfőül a' tenger és sóstavak, táplalékúl a' patakok és esők szolgálnak. Francziaországban Ain megyében 180,000 hódat foglalnak el a' mocsárok, mellyek kiszáríttatván Julia de Fontanelle' számítása szerint 7,000,000 frank jövedelmet hajtanának évenként, 's 1 millió lakót fogadnának be.

Nem csak tökéletlenné, formátlanná, erőtlenné alakítja a' mocsáros égalj az emberi testet, de húzamos és nyakas nyavalyákkal is terheli azt. Illyenek 1., a' saját fajú görvélyes szemgyuladások, a' szemhártyának elfajulásai, homályai, torokgyík, tüdőhurut, szükmellűség, fuladozás, hasmenés, vérhas. 2., Süly (scorbutus). 3., Sápadtkór. 4., Váltólázak, csorvás bélyeggel és gutaütéses rohamokkal. 5., a' váltólázak' utóbajai, u. m. dugulások, fodorhájsorv, gelisztakór, vizkór, láb- és szájfekélyek, bélpokol, golyva, görvély angolkór, sorvadás. Ezeknek egy része állandóul honos (endemicus), más része bizonyos körülmények közt járványos (epidemicus).

Ha a' nép' nagy részének életét és egészségét így rongálja a' mocsáros égalj, érdekében áll a' köztársaságnak az ártalmakat enyhíteni, 's ha lehet, egészen megszüntetni. A' gyökeres orvoslás az állóvizek' fogyasztásában és a' békavárak' kiszárításában áll. A' gyökeres javításra többet tehet a' köztársaság' segélyhozó közereje, mint minden orvos' igyekezete.*) Ide tartoznak a' medrek és vizágyak' tisztogatása, vizpartok' rakása, a' mocsároknak és a' tavak' televény fenekü részeinek — hol bő aratás lesz várandó — kiszárítása. Micsoda elővigyázattal és egészséget tárgyazó szabályokkal kell történni a' kiszárításnak ismét egy fontos feladat, miről más helytt kell szólani.

Hollandia néhány évtized előtt vizbe vala merülve, 's ime a' lakosok' fáradhatlan munkája 's a' kerekföld' minden népeitől követésre méltó szorgalma, a' hazát az elmerülés' veszélyétől megszabadította. Tellurem fecere Dii, sua littora Belgae stb. Angliában sok mocsár vala régenten, 's most nagyobbára kiszáríttattak. Szintugy Jamaika szigetben, Pensylvaniában. Franczia-ország is sokat nyert iparra, földmivelésre 's kivált egészségre nézve azon mocsárok' kiszárításával, mellyek hat főfő várost és számtalan falut sokáig nyomorgattak. Oroszországban Pétervár mellett a' leggyönyörűbb kertek foglalják most helyét a' nem rég kiszárított mocsároknak, mellyek a' hires Nerva nevet viselték.

Magyarországban is történt már valami a' mocsárok' javítási ügyében, dicső emlékezetü Ferencz' kormánya alatt. Az e' végre kinevezett királyi biztosság' munkálatának megitélésére a' Bánátot, Veszprémet, Biharnak Körös mosta részét, 's Békest kell bejárni, 's a' három évtized előtti állapotjával összevetni. — Mennyit használt az a' levegő' javítására élő példában mutatja a' rossz hirben állott Temesvár, melly csatornák által igen egészséges várossá lett. De még sok van hátra, tenni 's javítni való. A' köztársaság' méltó figyelmét nagy részben megérdemli a' nép' egészségi állapotja. Mert ismételve állítom, hogy a' status' valódi jóléte, nemcsak a' népességtől, gazdagságtól, miveltségtől, hanem egészségétől is nagy mértékben függ. Ut mens sit sana in corpore sano.

Katona Géza.

*) Hogy a' lakosok valamelly helyről más helyre költözni nem szoktak és nem is akarnak, — onnan nem következtethetni mindjárt a' lakófoldnek igen áldott jóságát, mint Edvi Illésnek másként jeles kézikönyvében olvassuk.

*) Franciscus Pap: De paludibus et morbis ab exhalationibus earum provocatis. Pestini 1834.

Házi leány-nevelésünk' állapotjáról, 's annak a' köz leány-neveléshezi viszonyáról.

(Vége.)

A' házi leány-nevelésnek ezen alapvonásain elismert igazságok' következtében azon viszony, melly amaz 's a' köz nevelés között létezik, önnön magától érthető.

A' leány-nevelő intézet' feladata a' szónak valódi értelmében nem egyéb, mint a' házi nevelésnek bizonyos 's változhatlan viszonyok miatti helytartósága. Egy illyen intézet tehát csak akkor felelhet meg tökéletesen rendeltetésének, midőn egy nagyobb család' képét mutatja elő, 's a' házi nevelés' fentebb érintett elvei kevés módosítással benne is alkalmaztatnak. De minden intézetnek, melly e' feladatot világos öntudattal 's a' nevelésre szükséges kivánatok' birtokában tüzi maga elébe, mind a' mellett is még bizonyos időre van szüksége, hogy minden tekintetben kivánatos foganatját mutathassa fel fáradozásainak. Egy vagy másfél év a' testi, szellemi és erkölcsi tehetségeknek belső és önmunkássága' kifejtésére épen nem elégséges. Olly rövid idő alatt elegendő tanulmány' gyüjtésének nehézsége még inkább nevekedik azzal, ha, a' mi honunkban olly gyakran megesik, a' nevendékek érettebb korukban lépnek az intézetbe. De ha ezek szellemi és erkölcsi tekintetben nagyon is hátra maradtak, úgy, hogy szoktatás helyett elszoktatásnak 's a' hibás szokás elleni örökös küzdésnek van először helye: még kevésbbé lehet olly rövid idő alatt szembetünőbb eredményt várni. Ide járúl a' hazánkban, az oktatást tekintve, még a' két nyelveni tanitás' nehézsége. Fő czél a' nevelő-intézeteinkbe adott legtöbb magyar leányoknál a' német nyelv' lehető legrövidebb idő alatti megtanulása. Minden dologhozértő megengedi, hogy csak akkor lehetséges e' czélnak egy vagy két év' rövid szakában megfelelni, ha erre van leginkább a' tekintet. Olly leányokra nézve, a' kik korábbi iskolai vagy magános oktatás által már alapos ismeretére jutottak anyai nyelvöknek, ez utóbbi tekintet kevesebb vagy később könnyebben kielégítendő károkat okozna. Ellenben; fájdalom! igen sokszor megtörténik, hogy azon leánykák, kik már érettebb korukban a' német nyelv' megtanulása végett adatnak nevelő-intézetekbe, tulajdon, reájok nézve sokkal fontosabb anyai nyelvökben még olly hátra vannak, hogy a' tanító szent kötelességének ismerendi, őket, a' mennyire lehet, ebben is megerősíteni, a' nélkül, hogy a' neki engedett rövid idő alatt reménylenie lehetne, őket mind a' két nyelvben illőleg elővinni, holott általában mind a' kettőröli feleletteher ő rajta fekszik.

A' mi tovább az elkényeztetett 's roszul szoktatott leányok' erkölcsi mivelését illeti, itt egy új 's elég ritkán méltánylott nehézség áll elő. Ha az önmunkásságot bennök fölébreszteni 's annak következtében őket arra akarjuk szoktatni, hogy sokat magok tanuljanak 's végezzenek el, a' mit eddig a' szülei háznál mások által szoktak végeztetni, alkalmat kell nekik adni erre, de egyszersmind eltürni, ha ezen önszolgálatok különösen eleinte sokkal tökéletlenebbül ütnek ki, mint ha azokat más gyakorlott kezek tették volna. Ekképen például egyáltalában szükséges, fiatal leánykákat még a' magasb rangból is arra szoktatni, hogy magok fésülködjenek, a' mennyire lehet magoktól öltözzenek fel, ruhatárokat szoros rendbe tartsák stb., hogy ez által bizonyos önállóságot nyerjenek és, ha későbbi éveikben e' szolgálatokat ismét mások által teljesíttetik is, de felettébb nagyon tölök ne függjenek. Épen olly szükségesnek tetszik őket kézi munkáiknál komolyságra 's állhatatosságra szoktatni; azért meg nem engedni, hogy a' munka' csinosságáért annak nehezét mások végezzék 's a' nevendékek restség miatt ritkán legyenek alkalmasok valamelly munkát egészen magok végezni be. Mind az ezekhez való szoktatás az egészen gyakorlatlanoknál, igaz, nehezen megy. A' hajfodorítás, öltözködés 's munka eleinte, minden útmutatás 's emlékeztetés' daczára is, sok kivánni valót hagyand maga után, a' mit sokkal könnyebben 's gyorsabban lehetett volna idegen kezek által végeztetni, hanem az elv' feláldozása nélkül nem szabad. De vajjon találtatnak-e sok szülék, kik a' nevelés' ez elvét felfogják, és a' külszintől megcsalatva, az illy csekély tökéletlenségeket nem inkább a' szükséges felvigyázat 's rend' hiányának tulajdonítják-e? —

Még egy más körülmény is különösb figyelmet érdemel. Mig sok főbb rangú szülék elég belátással birnak azon kivánság' nyilatkoztatására, miszerint leányaik az intézetben tartózkodások alatt egyszerü és rendes életmódhoz 's minden apró gazdasszonyi foglalatosságokhoz szoktattassanak, a' mi házi rendtartás iránti szeretetöket éleszti 's őket tulajdon házuk' igazgatására előkészíti: mások megalázást 's leányaik' használását látják abban, mi felett ők nem mu-

lasztják el — egyenesen ugyan ritkán, de mellékesen többször — panaszolkodni 's ez által az illy intézetek' jó hirének azok előtt, kik azzal közelebbről nem ismeretesek, szembetünő kárt okozni.

Végre a' sokféle halramagyarázás' veszélyének daczára nem lehet egy körülményt egészen elhallgatnom, melly a' nyilvános leány-nevelésnek viszonyát lényegesen megkeseríti: ez a' költség' pontja. Gyengéd pont, melly mindazáltal szintúgy nyilt előadást 's értesítést kiván. Némelly szülék nevezetesen azt hiszik, hogy igazságok van, ha sehol annyira nem gyakorolnak takarékosságot, mint gyermekeik, különösen leányaik' nevelésében, és, a' polgári társaság' minden más rendjének az illő munkabér-meghatározás' jogát megadván, azt tartják, hogy gyermekeik' nevelőire nézve csak épen a' legelső 's nélkülezhetlen életszükségek' fedezését kell felvenniök számítás' mértékeül, 's minden talán ezen túl menő igényt, mint túlzottat, visszaútasítani. Nagyon csalatkoznék, ki ezen cselekvésmód' alapját mindig alacsony fösvénységben keresné. Sokkal inkább helyes itélet' hiánya az a' nevelés' valódi lényege, készületei és azon erőnek, fáradságnak, időnek 's költségnek felhasználása felől, melly a' neveléssel foglalkodók' részéről megkivántatik. De más részről csak a' különböző idők és személyek' helytelen összehasonlításának következése az. Még nem rég az ideje, t. i. hogy hazánkban nagyobb részint csak olly emberek foglalkodtak a' nyilvános házi neveléssel, kik minden más hivatásra alkalmatlanoknak találtattak. Miután ők a' legkülönfélébb életviszonyokban 's nem ritkán azoknak legalsóbb körében siker nélkül próbálták magokat, a' leány-nevendékek legnélkülözhetlenebb oktatása, mint utolsó védeszköz tünt fel nekik, mellyben sem nagy áldozatra, sem magasb igényekre nem volt szükségök, a' midőn nevendékeik' testi, szellemi és erkölcsi jólétével nem épen felette bajoskodván, csak oda czélzott minden igyekezetök, hogy a' lehetőleg gyorsabb kitanítás 's mindenféle készségek külső szine által a' szülék' megelégedését megnyerjék. Ennek következtében a' nyilvános leány-nevelésnél némelly vidékben régtől fogva bizonyos mérték képződött az élelem-költség, oktatás és — némileg a' nevelővel ahhoz képesti bánásmódjára nézve is, mellyhez némelly földi javakkal eléggé megáldott szülék, az idő' minden haladása 's változása' daczára, erősen megakarnak állani, meg nem gondolván, hogy a' lelkiösmeretes nevelőnek nem annyira önmagára 's tulajdon családjára való gondoskodás, mint inkább nevelési eszközeinek tökéletesítése és az idő' kivánatinak megfelelő kiebb terjesztése iránti törekvés teszi szükségessé az eddig szokottól talán valamivel eltérő, de eléggé motivált, 's egyesekre nézve csekély jelentésü pénzbeli áldozatot, mert, mint tudva van, ki a' czélt akarja, akarnia kell az eszközöket is.

A' hires Niemeyer' e' tekintetbeni nyilatkozása itt maga helyén látszik, a' ki azt mondja: „In wohlhabenden Familien ist namentlich zu wünschen, dass sich die Harmonie der Eltern auch in der Liberalität bei Benutzung der Mittel und des Aufwandes zeigen möge, welchen die Erziehung und Unterweisung der Kinder nothwendig macht. Die unglückliche Idee: Kindern, vielleicht selbst mit Aufopferung alles eigenen Lebensgenusses, nur viel zu hinterlassen, für Kinder zu sparen, ist die gefährlichste Feindin einer guten Erziehung. Sie hat zur Folge, dass man die wohlfeilste Schule der bessern, die wohlfeilsten Lehrer den geschicktern vorzieht, dass man Karg ist bei Herbeischaffung der nöthigen Lehrmittel und Arbeitsmaterialien, dass man viele treffliche Gelegenheiten Kinder so manches lernen zu lassen nicht benutzt, weil man es für entbehrlich hält, dass man die Zeit ihres Lernens möglichst abkürzt, um nur bald weniger Ausgaben zu bekommen."

Ezen házi leány-nevelésünk' állapotjának mint szintén annak a' köz leány-neveléshez való viszonyának szabad taglalása után, kijeleltnek véli a' szerző azon álláspontot is, mellyből saját intézetének munkálatait kivánja birálttatni, melylyet, mint közintézetet, annyival inkább bátorkodik az egész nemzet' nyilvános itéletének ótalma alá terjeszteni, mivel az igazi nemzeti érdekek' elősegélése csekély erejéhez képest törekvésének egyedüli czélja az olly fontos női nevelés' mezején. Bátran meri állítani, hogy minden lépéseit mindenkor úgy tette, mintha nemzetének, mellynek szolgálatjára szenteli nevelési törekvéseit, szemei szüntelen rajta függöttek volna, 's késznek nyilatkozik, minden pillanatban számot adni. Isten, a' minden igazság' 's világosság' előmozditója, adja áldását, hogy az igazi felvilágosodás 's szellemi szabadság drága hazánkban mindig közönségesb kiter-

jedést 's a' sötétség' hatalmán teljes győzedelmet küzdhessenek ki a' jövő ivadék' jólétének.

Steinacker Gusztáv.

Édes kín.

Habár szerelmem csak bút, 's kínt terem,
És gyászvirágin éltető reménynek
Bimbói nékem többé nem feselnek,
Még is kioltni szűmből nem merem.

Búm érte van csak, érte szenvedem
A' kínt; de édes e' bú 's kín szivemnek,
Mint langyeső a' szomjazó ligetnek,
Mert tengerökben őt — csak őt lelem.

'S habár reménynek nem mosolyg sugára,
Hogy sorsom' átkát megkérlelhetem,
És díjt nyer egykor lángzó érzetem:

Még sem kívánom, hogy legyen határa,
Mert szép szeméből egy bús pillanat,
Melly mondja, hogy szán, szümnek üdvöt ad.

Zorányi.

Kirándulás Nyitra vármegyének alsó részébe.

(Folytatás.)

Jun. 20. 1840.

Eözdöghe meglehetős compossessoratus Bars' és Nyitra' határszélén, 2⅓ órányira Nyitra' városától. Lakosai catholicus tótok, eléggé jómódú, szorgalmas nép, vállig érő hosszú zsiros fürtöt, czifra ködmönt, hétköznap szűrt 's idomtalan nagy sarukat (bóti) visel. Mind a' férfiak mind a' nemberek kiválólag kellemetlen arczvonásuak. Pünkösd' vasárnapján jó formán együtt látám az egész helységet templomban, azaz bevett szokás szerint, csak a' szép nemet, mert a' férfiak nagyobbára a' templomon kívül heverésznek, ülnek, térdepelnek a' miseáldozat alatt, kiki a' hogy legjobbnak találja. Igy jut a' székek' mind két osztálya a' gyengébb nemnek; férjeik' udvariságából-e, vagy valami ősi foglalás' következtében, nem tudom. Mind a' két osztályban az első szék üresen hagyatik az uraságok' 's előkelők' számára, a' többieket, mint mondám, az asszonyok foglalják el, kik fejeikre borított nagy fehér kendőikkel, mellybe egész állokat 's szájok' nagy részét a' legnagyobb hőségben is egészen belekötik, távolról nem hasonlatlanok egy arab sereghez, fehér lepleibe burkolva. Az ifjuság a' székek és sanctuarium közötti szabad tért foglalja el, de a' két nem különválasztva, 's közöttük, csizmájába türt gatyában 's nyakába akasztott czifra ködmenében egy hórihorgas rendőr, az egyházfi, tartja fen az illendő csendet és rendet üstökrázással 's ostorral, melly hajdúi tisztét a' buzgó ember con amore látszék gyakorolni az egész mise' folyta alatt. Az ostor úrnapján is nagy szerepet játszék a' processio' alkalmával. E' sajátságos fenyitéki rendszerhez még egy irgalmatlan diónyi szemü olvasó is tartozik, az oltártól balra felfüggesztve, melly a' magát roszul viselőnek szégyenbüntetésül nyakába akasztatik. A' templom zöldágakkal vala felékesítve, mi némileg mérséklé a' zsir-büzös levegőt, melly e' nagy reményü ifjúság' hajaiból nem kis mértékben fejlett ki. — Az ifjuságot, különösen a' férfinembelit kivéve, a' lakosság maga buzgó- és vallásosnak látszik lenni; a' falu' felső végén álló szent Nepomuk' szobra előtt minden szerdán lámpát éget, papjának bőven adózik; predikáczio után t. i. az oltárt körüljárja 's kiki tehetsége szerint az oltárra teszi fillérkéjét, azon kivül, hogy az úr' felmutatása után körül hordozni szokott perselybe ujra adózik. Hány év telendik belé, mig Eözdöghe megmagyarosodik, azt meg nem jósolhatom, mert itt még a' kezdet sincs megtéve. Földmivelésben azonban sokkal előbb állnak, főleg rozs és burgonya-termesztők, marha és juhtenyésztésen kivül jóféle szőlőt termesztenek, melly csemege gyanánt, valamint bora, még a' pozsonyi étlapokon is előfordul; de főkép dicsérendő jó dohányuk, mellyet különös szorgalommal és sikerrel mivelnek, 's melly legjövedelmezőbb kiviteli czikkelyök. Magam is ennek illatgőze mellett irom e' sorokat egy terepély fenyü alatt ház előtti kis kertünkben 's nem tudom a' körülem nyiladozó rózsák' illatja hat-e kedvesebben reám, vagy e' kék füstgomoly, melly a' pesti zagyvadohány' ellenében valódi éldelet. Egy rosz vendége van a' határnak; ez a' Czéthény' vize, egy rendetlen folyócska, csak egypár évtized óta létező, a' Nyitra' folyójából szakadva, melly eleinte csak fölösleg vizét hordta el áradáskor, most azonban, a' földnek erre nagyobb lejtősége levén, napról napra szivja anyja' nedvét, úgy hogy azt pár tized mulva alkalmasint egészen lecsepolja. Köz sorsa a' szüléknek háladatlan fiaik' ellenében! Mind e' Czéthény mind a' Nyitra tetemes áradásokat okoznak a' környékben, minek következtében nekem is vala szerencsém egyik kirándulásunk' alkalmával lovastul, kocsistul egyszer úszni. A' falu maga sikon fekszik, de szőlőhegyéről kell vidé-

két látni. Milly nagy panorámát nyujta lábaink alatt a' Zsitvavölgye, mint valamelly zöld bársony szőnyeg terült el, mellyet számos helységek, erdők 's magánylakok mint megannyi beleszőtt himvarrások diszesitének. A' nagyszerü nyitrai hegyek, a' királyi Zobor, a' barsi hegylánez egészen le a' honti hegyekig foglalák körül egy óriási amphitheatrumként éjszakkeletről e' nyilást, mellyben jobbról kezdve a' számolást egyetlenegy pontról tizenhét helységet számlálhatánk meg! Eözdöghét, Födémest, Surányt, Ohajt, Bessnyőt, Udvardot, Huhlt, Rendvát, Agacsot, Valkászt, Kis-Mányát, Nagy-Mányát, Gödrit, Gyarakot, Verebélyt, Melleket egészen az emlékezetes Vezekényig sőt Aranyosig 's ha szemeink nem csaltak, még a' pozsonyi hegyeket is kivevők a' messze távolból.

Pünkösd hétfőn nem akaránk pesti barátaink megett maradni, kik e' napot közönségesen a' regényes Zugligetben 's bájos környékében ünneplik. Illy regényes hely itt a' vidékben Maria-család, ide mintegy másfél órányira Barsban, egy erdőkoszorúzott szép hegyoldalban, igen kies völgynyilással. Az egész Maria-család, melly egyébiránt búcsúhely is, egy templom- 's kolostorból 's néhány gazdasági épületből áll. A' kolostor hajdan sz. Pál remete' szerzeteseié volt, most kamarai birtok, melly főkép erdőségéből jövedelmez. Két kocsival jöttünk, 's bár ismeretlenek, egyenesen a' tisztartó úrhoz tartánk, ki a' kolostorban lakik. Regényes helyeken szives emberek ollyak, mint könyvekben az elmés gondolatok, — tartalmasságot adnak nekik, vagy mint szép képek, — csint és életet kölcsönöznek nekik. Egy szép táj örvendező emberek nélkül mindig némi hiával van az életnek; a' legdúsabb színvegyület ember nélkül festett tűz, szép, de nem melegit; az ember önmagának 's másoknak füszerezi a' természet' élveit. Igazolva láttam ezt ma is mind a' tiszttartó úr' szives vendégszeretetében, ki ismeretlen létünkre mindnyájunkat a' legőszintébb figyelemmel fogadott, mind magában társaságunkban, melly kölcsönösen versenyezett a' szép szabad természetben gyermekileg örülni. A' jókora nagyságú templom csak búcsújáróknak van rendesen nyitva, különben zárva tartatik. Nekünk azonban ez is megnyilt. Első pillanatra látók, hogy paulinus-templomban állunk, melly helyeztetéséhez képest elég nagy, 's elég szép is volna, ha az oldalfalakra mázolt szent atyák' idomtalan contourjait feledjük vala. Erre társaságunk' kényelmesb részét a' kolostorban hagyva, mi természetbarátok szét néztünk e' tiszteletes magányban, megmásztuk halmait, 's gyönyörködtünk erdeje' hüvös árnyaiban, 's midőn fáradtan szép füvére heveredénk, férfiak és hölgyek levén együtt, az ismeretes „csomó-kötés" el nem maradhatott. A' játék' érdeke, mint tudva van, abban áll, hogy mindegyik hölgy valamit gondol, mig a' kezébe nyujtott öt szál fü' végeit összeköti, 's ha kötése koszorúvá lesz keze alatt, gondolatja teljesül és viszont. E' csekélységet századik esetben sem jegyzém vala fel, de a' három gondolat, melly vele összekapcsolva volt, megérdemli, hogy velök jegyzeteimet érdekesekké tegyem. „Fogja-e az opera a' pesti magyar szinházat felvirágoztatni?" — Fog-e a' tánczidegenkedés ifjaink között a' jövő farsangra szünni?" — „Fog-e a' tótság egykor hazánkban általánosan megmagyarosodni?" Nem árulom el a' három kisasszony közöl, kiknek jósolt teljesedést a' koszorú; csak annyit mondok, hogy igen vigan mentünk e' jóslatok' következtében vissza hintóinkhoz, 's volt mit csevegnünk egész hazáig. Sok városi ember azt gondolja tapasztalatlanságában, hogy faluhelytt nem is hallani egyebet hölgyek' szájából, mint libanevelést és pulykahizlalást, 's a' férfiak miről sem tudnak beszélni, mint vetéseikről 's juhaikról, vagy agaraikról és paripáikról. Ezek régi idők voltak, azonban még is meg kell vallanom, hogy még sok helytt chinai fallal van a' miveltség a' természettől elkülönözve. Miveltség és természet, melly sok jelentésü két szó! Felséges feladása az embernek, magában a' kettőt egyesiteni!

Tegnap Komjátin keresztül Ürménybe rándulánk. Megemlitvén a' komjáti derék kastélyt 's körületét, mellyen első pillanatra látni a' typust, melly Grassalkovich herczeg' épitvényeit 's ültetvényeit általában jellemzi, röviden érintem, hogy az, mióta Motesiczky' birtokában vagyon, Csornokkal, Huhllal, 's a' szép dögösi pusztával nem csak nagy de szép részét teszi e' roppant birtokú földesür' itteni jószágainak. Ürmény festői helység, regényesen elszórt lakaival 's mezővárosnak is beillő középpontjával, hol jobbkarú házak, boltok 's igen csinos templom áll. Hunyady gróf' kastélya, angol parkjával, derék tiszti lakaival fénypontjai a' helynek, hová még Ürményi general' kastélya is számitandó. Mind a' gróf,

mind a' generál (testvére az egykori fiumei kormányzó Úrményi Ferencznek) itt laknak. Hunyady gróf' szép birtokában a' gazdaságnak 's iparnak szem- és szívkecsegtető műveit minden lépés tanúsítja. (A' hazaszerte híres ménest nem láthattuk). De leginkább kielégíte bennünket a' gróf' angolkertje Keszi ben, Úrménytől mintegy félórányira. Nagy, egyformán szép és ép fasor vezete ide bennünket, mellynek mintegy középtáján kiszállánk kocsinkból, az angolkertbe csavarodandók. Az út a' kertben álló selyemgyárhoz vezete, egy földszinti mezei lakhoz, hol dalos olasz hölgyek versenyt dolgoznak a' szorgalmas selyembogárkával; beljebb egy schweizi tehenészet, pálinkaház 's egyéb gazdasági épületek vannak e' nyájas ültetvényben 's körülötte elhintve. Mi a' kertet nekem kedvessé 's valóban regényessé tevé, az, hogy mesterség jóval kevesebb mutatkozik benne mint természet, 's még az is, mit emberi kéz idomított, inkább természet' szüleményének látszik lenni; maga a' nagy terjedelmű tó, a' kert' közepén, némi elhagyatottságában sokkal inkább megfelel a' parki eszmének, mint azon aggodalmas tisztaság, mellyel sok helyt illy tavak előmesterkéltetnek. Csalogányt talán huszat is hallánk egyszerre, 's e' bájos-hatalmas csattogás, a' gerlék' 's vadgalambok' búgásával, egy-egy magát elrikoltó fáczán' rikoltásával vagy egy rigónak schodelnéi trillájával saját életet adának e' nagyszerű magánynak. De mulatságunk az említett tóban felalá uszkáló hattyúkban pontosult össze. Komolyan, mint megannyi kis gőzösök hasíták keresztül-kasul a' tó' vizét, az egész világgal mitsem törődve, csak önmagukban gyönyörködve; 's mint a' kevély páva vagy a' hiú piperehölgy minduntalan tollaikat rázogatva, hogy gyönyörű fehér öltözetjök át ne ázzék, minduntalan a' viz' tükrébe pillogatva, vagy nyakaikat nyujtogatva, hogy ujabb 's ujabb illedéket (Anstand) adjanak magoknak. Valóban Venus istennő nem választhatott magának udvari hintajába jellemzőbb madarat, mellyben a' pompa' komolysága, a' kaczérság' kicsinyességével annyira egybevegyült. Csak a' költőket csodálom, mint választhatták ők is kedvenczöknek e' madarat, mellynek csak teste szép, feje pedig és lábai nem érnek, mint a' magyar mondja, egy hajtófát. De hisz a' költők többnyire a' leghiúbb hölgyekre pazérolják legvalódibb érzelmeiket. Navita de ventis! édes barátaim, — én nektek itt ligetekről, csattogányokról 's hattyukról beszélek, a' helyett hogy a' vidékbeli gazdaságról 's iparról értekezném, mire csaknem minden lépés, mellyet a' dúsan mivelt földön teszek, felhíni látszik. De mit beszéljek én nektek gazdaságról, ki városban az iróasztalnál nőttem fel... akarám mondani, de ez sem igaz, mert bizony jól alant maradtam sokülésemmel. Most annál többet járok kelek a' vidékben, hogy rugékonyságot szerezzek tagjaimnak, ki tudja, nem lesz-e az emberből még utóbb katona is ez orosz-világban, melly stans pede in uno Perovszkiakat küld a' keleti khánságok', 's pentarchistákat a' nyugoti fejedelemségek' meghóditására? Már mi pedig csak magyarok maradjunk, édes barátaim, nemde? magyarok az utósó csepp vérig! ***Garay János.***

(Vége következik.)

Egyveleg.

Leggazdagabb nyelv kétségkivül az arab. Benne ezernél több neve van a kardnak, 500 az oroszlánnak, 200 a' kigyónak, 80 a' méznek. Németben az ittasságnak legtöbb synonimje van.

Nevezetes észrevétel. — Egy igen tapasztalt londoni orvos azt vette észre, hogy váratlan szerencse által sokkal több ember őrül meg, mint szerencsétlenség által. (Magyarban az őrül és őrül igen közel rokon szavak.) Angliában akkor legkevesebb embernek ment el esze, midőn a' kereskedés legroszabb lábon álla 's a' bukások napi renden voltak. —*jd*—

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

(Folytatás).

Gyüjtő Sághy Mihály váczi nagy prépost. Toppler György éneklő kanonok 5 ft. Medgyessy János fő esperest kanonok 5 ft. Tajthy Ferencz kanonok 2 ft. Hernoegger Antal püspöki titoknok 2 f. 20 kr. Kriszten Antal sz. széki jegyző 1 ft. Kovách Pál püspöki levéltárnok 1 f. Szaszovszky Perencz váczi káplán 40 kr. Réthy Károly püsp. urad. számvevő 1 f. Argenti Döme orvos tanár 1 ft. Domaniczky Antal 5 f. t. b. Ordódy Vincze püspöki javak' főkormányozója 5 ft. Czollner László pénztárnok 's t. b. 2 f. Nagy Leopold siketnéma intézeti igazgató 1 ft. Schimpl József kanonok 1 ft. Janikovics Alajos professor 1 ft. Váczi nevendék papság 5 ft. Sághy Mihály váczi nprépost 11 ft.

Gyüjtő gr. Dessewffy József. Gr. Dessewffy József 10 ft. Gr. Dessewffy Virginia 5 ft. Gr. Dessewffy Sámuel 10 ft.

Gyüjtő b. Eötvös Dénes. Eötvös Dénes 5 ft. Radnics Imre plebánus 2 f.

Gyüjtő Szentkirályi Lászlóné sz. Zsembery. Etthre Constantia 12 ft. 30 kr. v. cz. Özvegy Szentkirályi Lászlóné 12 ft. 30 kr. v. cz. Németh Mária Szentkirályi Lászlóné 5 ft. v. cz.

Gyüjtő gr. Benyovszky Zsigmond 25 ft. Zaary Károly mérnök 1 ft. Minó Mihály 1 ft. Lossonczy Károly 1 ft. Juhász József ügyvéd 1 ft. Búzás Pál lelkész 1 ft. Mocsy István, Bálint és Gábor testvérek 5 ft. Postóczky József 1 ft.

Gyüjtő Szepesházy Gáspár bártfai főbiró. Zmeskal Jób 1 ft. Nyilassy 1 ft. Miskovszky Ferencz 1 f. Szepesházy Gáspár 1 f. Dessewffy Tamás 1 f. Hauzer Ferencz 1 f. Konrády József 1 f. Kéler István 1 ft. Gusztáv Micskó 1 ft. Horváth pension. oberlieut. 1 f. Ganczaugh Zsigmond 1 ft. Benecz Gusztáv 1 ft. Petróczy Ferencz 1 ft. Lehoczky Ferdinand 1 ft. Sz. kir. Bártfa város tanácsa 10 ft. Sz. k. Bártfa város' casinója 11 ft. Sz. k. Bártfa város polgári serege 5 ft.

Gyüjtő Józsics Mátyás zombori főbiró. Józics Mátyás 10 ft. Esztergamy István senátor 5 ft. Ambrozovics János senator 2 ft. Mihajlovics János senator 2 ft. Zombory Gáspár tanácsnok 1 ft. Fratrics Ignácz tanácsnok 1 ft. Parcsetics János tanácsnok 2 ft. Petrovics János senator 1 ft. Bujanszky Miklós tanácsnok 1 ft. Bereczky Mihály aljegyző 1 ft. Fischer Ignácz 1 ft. Palanácsky Pál pénztárnok 1 ft. Leovics Miklós számvevő 1 ft. Petrovics Sándor alügyvéd 1 ft. Petrovics Gyorgy fő ügyész 1 ft. Demeracz István lelkész 1 ft. Aradszky Péter földmérő 1 ft. Gyuracskay Károly 1 ft. Sztrilics András 1 ft. Buday Jósef 1 ft. Kelle Erneszt helyettes plébános 2 ft. Márkus Lajos lelki segéd 1 ft. Prák Sándor 1 ft. Kekezovics Simon irnok 1 ft. Ambruzovics József segéd 1 ft. P. Láttyák Ferdinand 20 kr. Zsulyevics Mátyás 1 ft. Tlemapt Popapucz 1 ft. Miserevics Mihály 1 ft. Vukicsevics János 1 ft. Fratricserics János 1 ft. Popovics Bazil 1 f. Pinczehelyi Márkus 1 ft. Konyovics Miklós 1 ft. Lukics Mátyás árvák' atyja 1 ft. Aradszky Lázár 1 ft. Loosz Mátyás orvos 1 ft. Gfeller Károly épitőmester és v. polgár 1 ft. Turner Ferencz gyógyszerárus és v. polgár 1 ft. Athanáczkovics János v. polgár 1 ft.

(Vége következik.)

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 26. 1840.** **8. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. IV. (*Hánfalvi*). — Tollharczi fortély (*Fábián*). — Abbaziában (*Jalzsa*). — Kirándulás Nyitra vármegyébe. Vége (*Garay János*). — Magyar játékszíni krónika. — Adakozások Mátyás király' emlékére.

Rhapsodiák.

IV.

1. Komolyság és játék, munka és mulatság közt foly el az élet. Olympos' örök lakói, kik' homlokain boldogság derül, 's szemeikből zavarhatlan elégültség mosolyog, mindig játszanak; a' fatum, mellynek alá vannak vetve, nem érezteti velök súlyos hatalmát, 's viszont ök sem látszanak benne megütközni. Nem úgy az ember. Neki türni 's törekedni kell; ö küzd a' levegővel, mellyben mozog; küzd a' sugárral, melly élteti; küzd a' tüzzel, melly melegíti; küzd a' földdel, melly tartja; küzd a' vízzel, melly szomját oltja; küzd a' boldogsággal is, mellynek karjába veti magát, mert rontását minden eszközli. Nyugalom elzsibbasztja, fáradság eltompítja ha mértéktelen, 's a' mértéket hol találja? Magán kivül? soha sem; magában? nem mindig. Munkának mértéke a' fáradság, 's a' mulatságot az unás szakasztja félbe: de szükség 's annak félreértése nem hallgat faradságra, nem unalomra. Szenvedély és baj, vágy és iszony, félelem és remény korbácsolják a' szegény halandót; a' komolyság és munka miatt elfeledi a' játékot, sok czélutáni törekvésben nem tudja miért él, vagy csupa mulatságból gondolatra nem ér. Amaz, mint teherhordó állat, nyögve járja útait; ez gondtalan és czél nélkül lejt mint pergő orsó, 's mind ennek mind annak elmulik élete, mintha nem volt volna.

Ingyen nem adnak az istenek semmit; de tán több bért sem kivánnak mint kell, 's a' kialkudt szolgálat' hét éve ha eltelt, nem halasztják más hét évre a' jutalmat. Az élet' munkája még is szünik néha, 's midön a' nyugalom letörli az izzadság' cseppjeit, a' kellemistennö mosolyog ki tiszta egünkön, mint szivárvány a' felhöből. Komolyság és munka igazságot és jót keresnek: a' játék karöltve mulatsággal a' szép körül lejt. Hideg az igazság és komoly a' jó; mind ketteje parancsolólag szól 's parancsa' megszegését szorosan bünteti: de a' szépség hö érzelembe öltözik, mosolyogva int, nem parancsol, 's ki intését nem fogadja, attól megvonja menynyei tekintetét. De ki bir a' komolyság' és kellem' egyenlö részével? ki oszolhatik meg közöttük egyaránt? kiben nem fagyasztja a' hideg ész az érzelem' melegét, vagy ennek terjengése hányban nem szoritja ki az észt? Legnagyobb bölcsnek nevezd azt, ki mindkettönek egyenlö birtokában van.

Mit tudomány kifejezni nem tud, azt a' művészet szépség' alakába öltözteti. Azonban nem az istenit magát nyilatkoztatja a' művészet, hanem jelképét, melly a' szépség. 'S vajjon miért ábrázolja szépség által az istenit? Mi titkos viszony van a' tökély', általános', istenség' eszméje és a' szépség között?

2. Első kérdésül alánlkozik itt: „mi a' szép, melly az istenit képviseli?" Midőn erre felelni kívánunk, abból, mit eddig elmondtunk, kétség támad, ha fogalomba lehet-e szorítani a' szépet, ha mérő és szám által meg lehet-e határozni. Ha igen, megfejtő választ adhatni: ha nem, hasztalan a' tenger szó. De a' tudománynak valóban nincs köze a' szépség' lényegéhez, 's még is folytatjuk a' beszédet, nem tartva attól, hogy vizet szitával merítünk. Mert mit már említettünk újra ismételjük, a' philosophia' legnagyobb haszna nemlegesség, 's ki azt máshonnan nem tudja, a' szépségről értekezvén, fogja megérezni. Sokat, felette sokat nyertünk, ha világos előttünk, hogy millyen nem valami; legtöbb esetben emberi tudás csak annyira mehet, hogy a' mi nincs, azt valaminek ne tartsa, 's evvel beérni nem utósó bölcseség. Ha tehát a' szépségről állató (genetisch) megfejtést nem adhatunk is, a' tudomány' segítségével nemlegest (ollyat, melly mondja millyen nem a' szép) adunk.

A' szépség' legáltalánosb bélyege az, hogy szemléletes. Alanyilag (subjectiv) tekintve bizonyos előképe látszik megvillanni bennünk, ha magunktól kérdezzük, mit tartunk szépnek; 's midőn tapasztalt szépről ítélünk, azaz, midőn valamelly szép tárgyról tetszésünket kimondjuk, nem egyebet teszünk, mint amaz előképhez hasonlítjuk a' tapasztalt szépet. Azon előkép, mint gondolhatni, nem minden egyedben ugyanaz, hanem a' művelődés' különböző fokához képest igen különféle. A' vadnak tetszenek torzképü bálványai, 's az arcznak festett vonásai, mik előttünk borzadalmasak; a' görög Aspasia meglehet botránkoznék asszonyaink' öltözetén; a' falusi lány piros csizmáját, melylyet hátul magas sark emel, 's elül hegyes orr felfelé görbít, nehezen cserélné a' városi gyengéd czipőért, melly az uracsot elragadja; 's a' bojtár legénynek a' duda' hangjai alkalmasint édesebbek, mint a' legérzékenyítőbb adagio, melly csillámló teremben hófehér kezkenőket könnyűárral önt el.

A' szépnek, mellyik emberben vagy nemzetben van meg hát igaz előképe? Bizonyosan, ha valakiben, a' müveltekben, bármi viszonyos értelmü is a' müvelt szó. Kiben az elme általján véve ki van fejlődve, hinni lehet sőt kell, hogy a' szépséget felfogó tehetség is aránylag müveltetett. Minthogy pedig az elme minden egyedben ugyanazon alaptehetségekkel bir, 's a' müvelődés, jóllehet a' tévedhető értelem' munkája, 's félszeg irányt követhet, azokat sem el nem olthatja, sem ki nem forgathatja: két nyomos igazság tünik fel, hogy a' szépet behozás által (per inductionem) példákból szükség megismerni, 's hogy az aestheticai ítélet, bármi egyedies, még is egyetemiségre vágyik.

A' szépség' fogalmához legközelebb érend az, ki legtöbb miveltnek előképét a' szépről eltalálja. A' mit igenlegesen kifejezni nem tudunk, ahhoz tagadólag közeledünk. A' szép nem az, mi kellemes. Az érzéket elegíti ki, mint a' szó' eredete is mutatja, a' kellem, élvezetnek szolgál, 's annyiban tetszik, mennyiben az érzéki szükséget kipótolja, azontul csömört okoz. A' szép nem szolgál élvezetnek, szorosan véve, az éhet nem csillapítja, a' szomjat nem oltja; a' szépen való tetszés tehát nem érzéki kielégítésből származik. A' szép nem az, mi kecses. Kecs nem irányoz közvetlenül az érzékre, hanem képzelődés által ingerli szomját. Hatalma, mivel a' képzelődés az élvezet' gyönyöreit nagyítja, igen nyomos: de a' szép óvakodik tőle, 's hol vele összekeverik, elvész; mosolygó külső alatt ördögszív ver. A' regények' egész hada — ujjaidon számlálhatod meg a' kivételeket — a' kecsesnek hódol, 's az olvasók cyprusi borban mérget hörbölnek. A' szép nem az, mi hasznos és valamire jó. Itt czélt, melly idegen a' dologtól teszünk fel, 's mi azt elérni segít, az arra jó, mi eszközül szolgál, hasznos. A' szép pedig önmagáért tetszik, az magában czél. A' szép nem is az, mi erkölcsi jó. Szoros törvény, mellyről a' tudomány számot ad, méri ki az erkölcsi jót 's jegyzi meg pontosan határait; tetszésünk rajta jóváhagyás, mellynek okát adhatjuk. Ellenben a' szép meg nem határozható törvényesség szerint az; mivel tetszik azért nevezzük szépnek, 's viszont azért tetszik, minthogy szép, 's nincs dialectica, melly ezen körből kisegítene.

A' szép, alak által és szemléletben tetszik. Összhangzat és teljesség, élet és nyugalom' elemei; alak és játék két idoma.

Összhangzat és teljesség átjárja mind a' testi mind a' szellemi világot; a' szépség hát valóban legfőbb törvény, 's az aestheticai világnézet igazán sejteti velünk a' dolgok' független és önálló becsét, mellynél fogva azok nem eszközök, hanem célok. Találunk a' természetben szépséget, melly folyó körzetben áll 's összhangzat által teljességet, világosság és árnyék által életet mutat. Találunk szépséget a' léteges testekben, hol összhangzat élettel párosúl; végre a' legfőbb szépséget az ember mutatja, kinek alakja a' legfenségesb szellemi erőt, legtökéletesb életet 's legkorlátlanabb szabadságot érzékíti. 'S ez a' titkos viszony az isteni és a' szépség között. Érzékenytúlit, fogalomba nem szoríthatót egyéb által képzelni nem lehet mint szépség által, melly a' legszabadabb, legtökéletesb legönállóbb lényeget ábrázolja, 's azért az isteninek méltó jelképe.

A' szép, alak által és szemléletben tetszik, im ez kimondja a' müvészet' tárgyát és korlátait. A' természet mindig fő mintája marad a' szépnek: akármi szellemit csak a' természettől kölcsön vett alak által lehet ábrázolni; a' legnagyobb lángész sem képes új alakot teremteni. A' müvészi szép aestheticai eszmét 's ennek alakját kivánja meg. Nem minden eszme aestheticai, hanem csak a' szemléletes, mellynek előadása nem az értelemnek, hanem a' képzelődésnek szól, 's mellynek megitélésében nem fogalom, hanem érzemény a' bíró. ***Hunfalvi.***

(Folytatása következik.)

Tollharczi fortély.

„Si propositio haec Euclidis: tres anguli trianguli aequales sunt duobus rectis, utilitati eorum, qui dominantur, contraria esset, non dubito, quin dudum, si non disputata, suppressa fuisset.“ Hobbes.

E' motto alatt Jacobi, a' philosoph, következő nevezetes és tanulságos anekdotát beszél el irataiban: Tanítóm- 's felejthetlen jótevőmnek, a' hires genfi mathematicus Le-Sagenak, egy tőle nagyrabecsült tehetségü fiatal tudós, bizonyos, kiadásra szánt vitairatát terjeszté birálata alá. Le-Sage a' munkát dicsérte 's némelly javításokat ajánlván, belőle két helyet, mint a' mellyek által az ellenfél nyilvános méltatlansággal illettetnék, egészen kihagyandónak itélt. Erre a' szerző eleinte nem akart hajolni. Miután azonban Le-Sage neki a' dolgot igen világosan eszére adta, igéré, hogy azt majd magában bövebben megfontolandja, — engedelmet kérvén egyszersmind, kiigazgatandó iratával még egyszer nála megjelenheti. Ez még azon héten meg is történt. A' munka nemcsak kiigazgatva, hanem egészen újra dolgozva volt; de a' két rosszallott czikk ismét benne találtatott, csakhogy más alakba öltöztetve, még pedig olly formán, hogy a' nem igaz állitás most még hihetőbb színben tünt elő.

Le-Sage álmélkodva kérdé e' dolog' okát. A' szerző azt felelte: ‚neki úgy, mint a' dolgot most előladta, megjegyzése helyesnek látszik'; noha állitását egy pár nyomorú 's azonnal semmivé tehető sophismán kivül, egyébbel támogatni épen nem tudta. Le-Sage meg nem foghatá, mint lehet képes a' fiatal ember illy gyengeséget árulni el, 's magát a' legméltóbb szemrehányásoknak tenni ki. A' szerző rá álla végre, hogy a' két megrótt czikkely feláldoztassék.

Csakhamar megjelent az irat nyomtatásban 's Le-Sage a' mint forgatni kezdi, mindjárt a' két megbélyegzett czikkelyre botlik. Az esetet híven elbeszélé nekem, elömbe ada mindent 's felszólíta, gondolkodnám a' felett: vajjon mi indítóok vezethet ollyan embert, ki magát illy módon a' legkeményebb megitéltetéseknek 's legkedvetlenebb következéseknek kitenni kész? „Menjünk el az emberhez, 's kérdjük meg magát — mondá a' jó Le-Sage.“ — A' szerző mentegetőzésekkel, de koránsem valami nagy zavarodással lépett tisztelt pártfogóm' elébe 's egész készséggel önkényt azon vallomását tette, hogy: kivánságán, ellenfelét igazi érzékeny fájdalommal illethetni, erőt vennie lehetetlen volt legyen; és hogy semmi az embernek olly igen nem fáj, mint a' nyilvánságos méltatlanság. Az abban rejtező önkényesség és erőszakosság némi gúnyos vakmerőséget mutat, melly a' velőkig hat. — „Igen, mondá Le-Sage, de hisz' az ön' ellenfele egy pillantat alatt bebizonyitandja, hogy ön rajta a' legnagyobb igaztalanságot követte el és önt megfogja pirítani.“ — ‚Megpirítani? felele az iró. Akkor én csak egy új fordúlatot veszek magamnak, mellyben még nagyobb merészséggel ismétlem a' már állitottat.' — „És önre még nagyobb szégyen fog hárúlni — viszonozá Le-Sage.“ — ‚No's, hát aztán? mond a' szerző felkaczagva. Én hallgatni fogok okairól és csak megújitom adandó alkalommal állításomat, mint már kivívott igazságú dolgot 's mellynek többé semmi ellenmondástól nem lesz szükség félnie. Fogadom önnek, emberem végre

elhallgat, ágyba fekszik és lázat kap.' — Le-Sage elnémúlva néze rám. Mint érzettem ezeknél magamat, leírni képes nem vagyok; de a' benyomás nálam megmaradt és oh hányszor megújúlt már azóta!

„Ad prudentiam si addatur mediorum injustorum, vel inhonestorum usus, qualia saepe suggerit metus, vel inopia, fit prudentia illa sinistra, quae appellatur astutia; quae signum est plerumque pusillanimitatis, auxilia enim injusta et inhonesta animus magnus aspernatur. Est enim alia quasi astutiae species, quae vocatur versutia, quae est periculi, vel incommodi, incurrendo in pejus, ad parvum tempus dilatio; videturque dici a versura, quae significat mutui sumptionem ad mutui solutionem." (Hobbes.)

Közli *Fábián.*

Abbaziában.

1837.

Fáid' homályin, oh babérliget,
Hol egykor a' bal sorsu hon' fiának
Fáradt szeméből bús könyük folyának,
Öröm lehel most, 's kéjes éldelet.

Derü özönli partvidékedet,
Oh hon! dicső, mint hajnal' biborának
Bájfénye; áldást csendes Ádriának
Partjára egy nagy honfi hinteget.

Árpád' föléledt nyelve hangzik itt
Egy szép magyarhölgy' biborajkiról;
A' szük öbölbe vészkiállt hajókon

Száll a' vidéki messze tájiról
A' nagy világnak, 's kincseket merít
Termékiért a' serkenő magyarhon.

Jalzsa.

Kirándulás Nyitra vármegyének alsó részébe.

(Vége.)

Jun. 25-kén 1840.

Meghasonlottunk! hölgyeink egy jó tánczos' kedvéért otthon maradtak zongora szó mellett „hármas lépéssel lejtve keringni", meglehet, hogy tán ők is tagjaikat akarák erősíteni e' gymnasticai gyakorlatok által; én E..... urral, kik a' tánczra nézve mindketten byronisták vagyunk, okosabbnak találtuk kirándulásainkat folytatni. E.... urat a' lord' térítette-e meg, kit ő eredetiben olvas, tánczellenessé? nem tudom; én elvből vagyok ellene, 's a' lord, megvallom, csak megerősíte benne.

A' sor Tót-megyert érte, Károlyi Lajos gróf' itteni uradalmának középpontját. Tót-megyer jókora 's csinos falu a' gróf' derék kastélyával 's középponti igazgatóságának székével. A' kastély angolkertben fekszik, melly kevésbbé elégíte ki bennünket mint a' keszii, de mellynek a' kastélylyal összeköttetésben álló üvegházáról el kell mondanunk, hogy egyike a' legjelesbeknek a' hazában; egy polczozatot nem hagyhatok említés nélkül, melly, ezredével a' legkülönnemübb 's legszebb pelargoniáknak teljes virágzásában, megragada gyönyörü színvegyületével. Maga a' kastély, mellyet P... úr' szívességéből látánk mintegy 90 teremet, szobát, hajlékot stb. foglal magában, az úri kényelemnek 's éldeletnek még egy csinos, de inkább drága és ritka mint közhasznú munkákat rejtő könyvtárt sem véve ki, minden eszközeivel böven ellátva. Szintolly csinosak 's kényelmesek a' magok' nemében a' tiszti lakok, 's e' megjegyzés az egész uradalombani tisztlakásokról egyiránt áll. A' falu tisztán a' grófé; a' jobbágyok itt is tótok, mint Eözdöghén, mellynek nagyobb része szinte a' grófé, de arczvonásaik már jobbak mint az eözdöghiekéi. Az irgalmatlan „bótit" itt is feltalálni, melly azonban az eözdöghéit jóval felülmulja tetemességével, 's egy becsületes városi ember' csizmájához olly arányban áll, mintha a' maga csizmáját microscopon nézné meg, azaz mint a' Gellért' hegye egy vakandok-túráshoz. Fel kell jegyeznem, hogy már itt magyar „dicsértessékkel" üdvözlöttek bennünket a' tót gyerköczök.

Tót-megyert látva, lehetetlen vala vágyat nem kapnom, e' középpontnak sugarait is látni, hogy az egésznek világosabb átnézetével birjak. De ebben is megelőze E.... úr derék magyar szívessége, 's egy pár hivatalos utját a' városi látogató' mulatságos kirándulásává olvasztá, 's ez eredeti amalgamából, meg kell vallanom, nem kevés arany fövényke vált ki számunkra; mert utazásaink közben szabad tért engedénk gondolat-cserénknek; összehordtuk az egész világot 's folyását, politicájáról, literaturájáról nem roszúl vitatkozánk a' gazdaság' mezején. De visszatérek czélomra, a' tót-megyeri középpont sugarainak szemlélésére. Ezek: maga a' tótmegyeri gazdaság, teremszerű, ritka szépségű juhistállóival és selyemjuhaival; Surány, hires amerikai malmával; Lajoshalma, Szentgyörgy és Lajosmüve; mind példás és dús mezei gazdasá-

gok, a' két utóbbinak jeles gőzgépű pálinkafőzőivel. Nyár levén ez utóbbiakban nem dolgoztak, Lajosmüvén a' helybeli két tiszt úr' szivességéből azonban tökéletes magyarázatát nyertük e' szép gépmünek, melly elágazásaival egy egész emeletes házat tölt be, 's mellynek három emeletes padlása, külön külön czélokra rendelve, még azért is nevezetes, hogy róla az égnek négy tájára négy-négy ablakból nagyszerü kilátást élvezhetni, mellyek' legnevezetesbike mindenesetre a' déli, melly mindegyikünk nem kis meglepetésére egész be Veszprémbe a' bakony' hegyéig nyult! Egy jó messzelátóval itt felséges élvezetben lehetne részesülni. Megnéztük ugyan itt még az igás barmokat is, szellős téres istállóikban, egy istálló 48 ökröt foglalván magában, az épület' hosszanta két sorban, fejjel 's szarvakkal egymással szemközt állítva, a' mi sajátságos tekintetet nyújt a' közöttük elhaladónak; mindenütt a' legnagyobb czélirányosság, rend és tisztaság. Ugyan igy a' ló- és juhistállók. — A' megyeri juhnyirésre késő jöttünk ugyan, de láttuk példányait Salyón e' páratlanul szép, egyforma, szabályos nyirésnek, mellynek a' farkasdiak különös mesterei. — Agacson egy igen mulattató kaszálásban vala alkalmunk gyönyörködni. Néhány nyolczvan ember állott itt egy 70 holdnyi rétnek öldöklő fegyverével, mellyet a' rege nem hiába adott a' halál' kezébe, midőn őt kaszával személyesité, mert az a' válogatás nélküli, rögtönös, egyszerrei pusztitás, mellyel a' kaszás „a' lábán álló" füvet, virágot és kórót lesodorja, semminek sem lehet inkább képe, mint az élet' kérlelhetetlen ellenségének, ki a' mosolygó ifjuságot a' korhatag vénséget egyiránt pusztitja. Maga a' munka némán és komolyan történt, mintha az ember félne, hogy a' földet mosolygó zöld köntösétől megfosztani, vétek; de milly más kedélylyel dolgozik mindjárt ugyanezen ember, mihelyt az öldöklő fegyvert letette kezéből — a' gyüjtésnél! Akkor pusztitott, most már szorgalmának szedi össze gyümölcsét, 's a' milly néma és komoly a' kaszás, olly vig és derült a' gyüjtő. Ezért megy talán az aratás, szőlőszedés, kukoriczatörés stb. is rendszerint mindig énekek 's dalok közt végbe; az embert keze' szorgalmának gyümölcse önkénytelenül jókedvre gerjeszti. 'S talán ez önkénytes felvidulhatás' hiánya' érzetében alkuszik ki magának a' tót rendesen pálinkát a' kaszálásnál, mert pálinka nélkül a' tót nem tud

vigadni. Ozsona' táján t. i. egy 13 itczés korsó hozaték elő (ez az alkuban foglaltaték); a' „gazda" térdére vevé azt, 's egy itczés palaczkot tölte belőle meg, az itczés palaczkot a' biró vevé által, még kisebb palaczkokra (mintegy adagokra) osztandó az „isteni italt", 's igy nyeré ki részét mindenik igazságosan és a' legjobb rendben; egyetlen egynek csiklandott gégéje kétszer inni, de csinen kapaték 's mi jót kaczagánk boszúságán, tapsolva a' biró' szemességének 's igazságszeretetének, a' mi nem mindennapi tulajdonság egy biróban. A' gyüjtés már pálinka nélkül ment végbe, de szinte illy nagyban 's mint már emlitém, vigan, dalok 's enyelgések között, 's városi foglalatosságokhoz szokott szemeinknek festői képet nyujta. — De koronája a' foglalatosságoknak, mellyeket látánk, az amerikai malom' müködése volt Surányban. E' jeles és bámulandó müvet a' Nyitra' folyója hajtja, még pedig — hat vagy épen tán tizenkét kereket ne várjatok — egyetlenegy kerék' segedelmével. De milly mechanismust hoz ezen egyetlen kerék mozgásba! Nagyon hosszasnak kellene lennem, ha e' felséges mü' részleteibe bocsátkoznám; ezt szemmel kell látni, 's szemmel általában minden gépmüvet, mert az erőmüvészet' felséges müködése minden tolli előadást megcsúfol nagyszerü hatásával. A' malom két emeletes, padlás-osztályaival együtt négy 's a' legalsó földszinen kezdve, hol a' buza' tisztitása történik, fel a' legfelsőbb osztályokig, hol selyemszöveten szitálódik keresztül a' legfinomabb lisztláng, mellyet készithetni, kerék kereket, gép gépet hajt mint valamelly tökéletes óramüben.

Minden, a' mit ez uradalomban láttam, a' tiszt urak' miveltsége, a' gazdálkodás' módja, a' jobbágyság' állapotja, a' minden irányban mivelt föld, az állattenyésztés, épületek, ültetvények 's irtások stb. önkénytelenül azon férfiúra téritek gondolataimat, ki ezeknek nagyrészben alkotója vala. Klauzál ez, az uradalomnak legujabb időbeni reformatora; de egy évvel korábban kell vala jönöm, hogy a' jeles férfiút alkotásai közepett láthassam, most már csak müveinek lehetvén szemlélője, mellyek nyomgazdagon maradtak utána. Tiz évvel ezelőtt itt nagy részben még pusztaságok, mocsárok 's egyéb haszontalan földek voltak, egy pár czélirányta lan épülettel vagy egészen azok nélkül, most pedig a' legdúsabb majorságok gazdag termésü földekkel körülvéve, mintegy a'

semmiből elővarázsolva, úgy annyira hogy maga a' köznép, bár mindegyik alkotásnak meg van a' maga neve, az egészet „ujvilágnak“ (novi 'sweth) nevezte meglepetésében.

A' mysticus 1840-ik év azonban itt is nagy változásokat szült; Klauzál nem igazgatója többé e' jószágoknak 's vele sok jeles egyed, kiket szelleme lelkesített, vonatott el köréből; az uradalomnak kárára-e vagy hasznára, elhatározni nem dolgom, de a' lelkesedésről itélve, mellyel e' jeles férfiúról az itteni tiszturak' nagyobb része még eltávozta után is szól, 's a' fájdalomról, mellyet elvesztén éreznek, itélve, a' veszteség nagy és tetemes, 's a' honbarátban is fájdalmat gerjeszt, mivel ezzel egyszersmind a' rohonczi gazdaképző intézet is megszünt, melly a' hazának sok jeles gyümölcsöt igért. Szükségeinkhez képest olly kevés közügyi intézeteink vannak, 's ezek közt is olly kevés a' nagy czéloknak, mellyek' elérésére irányozvák, megfelelők, hogy valamint minden illy intézet' keletkezése dobogásba hozza a' honfi' keblét, úgy azoknak részvétlenség miatti elenyészte nemcsak szomorú, de lesujtó, reményölő!

Junius' 28-kán.

Épen megjöttünk volt kirándulásunkról, 's asszonyainkat élénk tanakodásban lelők. Mulatási időm t. i., mellyet magamnak szabtam, lefolyt, 's igy pro coronide a' Zobor' látogatása tüzeték ki számunkra asszonyaink által. Első valék, ki parolát adtam a' megegyezésre, mert hegyet mászni 's hegyi kilátást élvezni szintugy szeretek, mint régi romokat vizsgálni, itt pedig mind a' kettőre számot tarthaték. Boldog környék, hol az ember a' siknak áldásait a' hegység' regényes-bájos kellemeivel egyiránt élvezheti! Nyitrát már egyszer megjártam, de csak átmenőleg, átfutólag. Akkor (épen két éve most) társaság-kocsi vitt Pozsonyból ide. Illy utazásnál a' bérkocsis az úr; ott jár, a' hol neki tetszik, akkor állapodik, mikor tetszése tartja, az idő ki van mérve, az embernek meghatározott órában kell érnie állomására, 's igy, természetesen, nem vesztegelhet útközben, hogy ezt is azt is megtekintse, a' mit talán megtekintésre méltónak lelne. A' társaságkocsi mint a' sors; magával ragadja az embert, míg saját kocsia mint a' szerencse; mellynek kiki maga kovácsa. A' társaságkocsi még azért is hasonló a' sorshoz, mert sokszor a' legnagyobb ellentételeket hozza együvé, minden válogatás nélkül. Mind a' sors, mind a' társaságkocsi ellen kikelni oktalanság; az ember nem segíthet rajta, meg kell sorsával elégednie. Hatan ülénk együtt három ülésen, a' hetedik a' kocsis mellett foglala helyet: egy kereskedő, három megyei tisztviselő, egy ifjú orvos, én és kedves nőm. Magyar szokás szerint egymást nem ismertük 's nem ismerkedtünk. Kiki a' maga ismerőjével eredt beszédbe. A' három tisztviselő összetartott 's mondhatni saját nyelven társalkodék, mellyből azonnal megtudám, hány nyelvet tudnak, sajátságos keveréke vala t. i. e' conversatio a' német, tót és latin nyelvnek. A' kereskedő németül beszélt, az orvos hallgatott. Még eddig tehát egyetlenegy magyar szó sem! Mihelyt én társnémmal a' magyar szót megpendítém azonnal valamennyi tudott, kivevén az orvost, ki csak érte, magyarúl; de örömest, mint útunk' folytában tapasztalám, egyik sem beszélt e' nyelven, idegenkedésből-e, vagy mert kissé-többé töredezve ejték a' magyar szót, meghatározni nem akarom, de fájt lelkemnek a' tapasztalás; fogalmam sem volt eddig arról, megyei tisztviselők magok közt másként beszélhessenek, mint magyarúl. Akkor a' „fehér farkasnál“ most a' „koronához“ szálltunk, a' városnak legszebb részébe. Innen már sokkal városibb Nyitra' képe; a' két emeletes, díszes vármegyeház által nem kissé emelve. De az aztán majd minden; a' városka csak egy falat. Meglepett, utczáinak egyedül, bolt- 's egyéb czimereinek, nagyrészbeni magyar felirása, mikkel némi ellentétben áll a' város' kapujának (mellyről ugyan el nem lehetne mondani: viri mindii portas claudite, ne urbs exeat) eme' felirása: „fidelitas civium regis et patriae fulcrum.“ Egy úri embert, ki a' mult évben Pozsonyon át Bécsbe utazék furcsán tréfált meg az eset: mind a' két helyen járatlan lévén, természetesen kérdezősködnie kellett, de különös! az első ember, kit Pozsonyban utbaigazitásért megszólíta, néma, kihez Bécsben fordult, siket volt! Majdnem hasonlag jártam, midőn az utczák' magyar felirása 's a' sok magyar czimer által (harmadévi tapasztalásom' daczára) a' legközelebb ért egyedet magyarúl szólítám meg 's attól tót választ nyertem, a' mi rám nézve szintugy lehetett egy néma' válasza, melly siket, azaz nem értő fülekbe hatott. De valamint az előbbiből roszúl következtetné

valaki, hogy Pozsonyban csupa némák, Bécsben merő siketek laknak, úgy felette hibázna az, ki Nyitrát tót városnak tartaná. A' „Közhasznú esmeretek' tára“ 1831-ben azt mondja Nyitráról, hogy lakosai tótajkuak; ezt ma már rágalom nélkül nem állíthatni, a' város néhány év óta tetemesen magyarosodott.

A' kirándulás Zobor' hegyére, fájdalom, dugába dőlt. Társaságunk, jó magyar szokás szerint, addig tanakodott, míg a' felkerekedett szél 's tornyosuló fellegek nőinket vissza riasztotta: mi pedig a' hosszú tanács által az időből koptunk ki, nem teheténk tehát okosabbat, mint Fáy András' varjai; azt végeztük t. i., hogy más alkalommal végezünk. Zobor helyett a' vár' megtekintésével kelle mostanra megelégednünk. Bár maga a' város is halmokra van szórva, a' meredek kőszikla, mellyre a' vár épült, királyilag uralkodik felette 's az egész környék felett. Monda szerint még öseink' bejövete előtti ősidőkből veszi eredetét, 's az itt uralkodott szláv herczegek' laka volt. Sok viszontagságon ment keresztül mint minden honi váraink, részint a' császári hadak, részint a' belháborúk részint törökpusztítások által; jelenleg kizárólag püspöki lak, a' hozzá tartozó székes templommal. A' váraljat számos papi épület egy egész kis papi várossá teszi, de mellynek házai közől az egy seminarium érdemel csak említést. Megjegyzendő, hogy a' vár' kapujában (melly valamint az egész magas és szép bástyázat teljes épségben van) formalis katonai őrség áll, melly kurta frakkjában, pantalonjaiban, nyirott bajuszával saját jelenet vala rám nézve, ki eddig csak magyar huszárokat vagy legfölebb vadászokat láttam püspökeink' udvaraiban; hanemha az őrség a' váré volna? A' templomot zárva lelém, a' puszta várudvaron, vagyha tetszik, vártéren egy pár lánczait csörgető rabnál egyebet nem látván. Mindezekért csakugyan nem fogott érdemes lenni, a' rosz járatu, másként puszta és disztelen ösvényen a' hegyet megmászni: de a' festői vidék, mellyre kilátást nyujt, bőven fizeté vissza fáradságomat; egy felől az alatta fekvő „városligetre“ 's fürdőre egy terjedékeny zöld síkon át a' pozsonyi útra, más felől a' kies, zölden mosolygó Nyitra' völgyére, mellyet kanyarogva szeldel át a' Nyitra vize, 's ez alatt és túl a' város, a' regényes fekvésü kalvaria-kápolna változatos vetemények 's ligetek közepett mintegy odafestve látszanak lenni.

Örökös kár, hogy illy nevető vidékben a' várhegyet olly kopár állapotban látni. Lefelé gyalog ösvényen jövék egy pár zöld bokor között, melly önkénytelenül ujmutatást ad, mennyire emelné izletes ültetvény, fákkal, bokrosokkal 's kényelmes, díszes csavar-ösvényekkel e' váraljat. Miután még a' vár megetti 's a' várastól csak egy ugrásra eső csinos „városligetet“, mellyet egy hasztalan bozótokkal benőtt szigetkéből, kellemes mulató helylyé az előbbeni püspök úr változtata át, megtekintettük, szinte vágyódva kivánkoztunk a' derék országúton visszahajtatni, mellyen utazni kéj és öröm. Mint szőnyegpadozat terült el ez alattunk deszkasimán és vaskeményen, bőven pártázva minden féle alakú falukkal 's mivelt vidékkel, mellyeknek kétségtelen koszorúja a' kéri határ, természet 's emberi szorgalom által egyiránt segítve.

A' mit Nyitra' városának nemzetiségéről megjegyzettem, az általában a' megyének egész alsó járásáról áll. Itt legalább helylyel közzel magyarokkal vegyített falukra talál az ember, itt van az egészen magyar Farkasd mezőváros a' Vág' mentében, mellynek lakosait már mint igen jeles juhnyiróket említettem, 's kiket közelebbről megtekintvén a' földmivelésnek csaknem minden ágaiban jeles szorgalmúaknak, de különösen 's mindenek felett a' káposzta-termesztésben kell jeleseknek vallanunk: pedig nem legkényelmesb utjok van földeikre, mert mindenkor kompokon kell átjőniök az említett, mint tudjuk, rakonczátlan folyón, melly azon kivül még áradásaival is megkeresi a' vidéket. Itt van Taroskedd szinte magyar helység stb. A' tiszteskarúak között már széltében uralkodik a' magyar szó vagy az ezt terjeszteni kész hazafias buzgalom. Így e' vidék csak régi állapotjába fogna visszahelyeztetni, mert, hogy Nyitra vármegyének e' része a' jelennél ezelőtt sokkal magyarabb vala, sőt talán egészen magyar volt, kétségtelen bizonyítványt nyujtanak róla a' helységek', dülők, erdők, völgységek 's hegyoldalak is, mellyek szembetünőleg magyar neveket viselnek, 's e' tót lakosság mindenfelé magyar hangzású falukban lakik. Akár tatár, akár török pusztította el innen a' magyart, de annyi bizonyos, hogy az itteni lakosság, physiognomiájokat, szokásaikat 's jellemöket tekintve nem eltótosodott magyarok, hanem a' vidékbe később költözött eredeti tótok. Nyitra egyike hazánk'

legnagyobb megyéinek, e' mellett, bár rakva van, kivált felső része, hegyekkel, téres és termékeny földdel bir, számos kisebb — nagyobb folyók által keresztül szeldelve, mellyek azt termékenyen nedvesítik. Adja nemzetisedésünk' őrangyala, hogy valamint szorgalmában úgy a' nemzetisedésben is évről évre egyaránt haladhasson, 's a' lelkesek, kik benne mind a' kettőt előmozdítják, még sokáig éljenek! Ez az, mit isten-hozzádul a' lelkeseknek, kikkel megismerkedni szerencsém volt, mondani szivem' belseje készt, mielőtt tollamat, mellyet örömmel vettem fel, kezemből letenném. **Garay János.**

Magyar játékszíni krónika.

Jul. 17. Pajzán ifjú. Vígj. 3 fel. Kotzebue után.

Jul. 18. Fra-Diavolo. Opera 3 felvon. Irta Scribe, ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől. Höck Leopoldina a' temesvári színháztól mint vendég lady Pamela' szerepében.

Jul. 19. Walburg' éjszakája. Tüneményes szinj. 4 felv. Birchpfeiffertől, ford. Kiss Iván.

Jul. 20. Elmellőzés. Szinj. 4 felv. Töpfer ut. Lukács Lajos, a' m. acad. költs.

Jul. 21. Komlóssy rendező' javára bérszünetben először: Bohózati énekesnő és az atyja, vagy komédiában komédia. Bohózat énekekkel 2 felv. Irta Schick, ford. Komlóssy. Zenéje Scuttá-tól.

Jul. 22. Tündér lak. Regényes víg opera. Irta Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Adakozások

Mátyás király' emlékére.

(Vége.)

Gyüjtő Brünek József t. b. 6 ft. Vécsey plébános 1 ft. Szemethy Mihály számtartó 1 ft. Dezső Ferencz 1 ft. Lépésy János mérnök 1 ft. Sulyok 1 ft. Bartfay Sándor 1 ft. Längerfelder Józs. 1 ft. Kovács Ist. 2 ft. Lendvay Laj. 1 ft. Sztehló Kár. 2 ft. Varga Pál 1 ft. Revesi Pál 1 ft. Kovách Károly 1 ft. Virágh István 1 ft. Hutiray András 2 ft. Praznovszky Mihály 1 ft. Izsó Józs. 1 ft. Wittich Elek 1 ft. Vörös Antal 1 ft. Velenczey Mihály 1 ft. Iberall Ferencz udv. káplán 1 ft. Halus 1 ft. Steindl 1 ft. Draskovics János 1 ft. Policzer Lázár 1 ft. Kiss Dániel 1 ft. Rácz András 1 ft. Kertész László 2 ft. Papp János 2 ft. Kövecs Józs. 1 ft. Zöld 1 ft. Kovács Mátyás 1 ft. Csongrád város jegyzői hivatala 1 ft. Szlávik János 1 ft. Stranz 1 ft.

Gyüjtő Fehérváry Miklós t. b. Nagy Józs. 1 ft. Gyürky Eduárd 1 ft. Plachy Ferencz consiliarius 1 ft. Vajgeth Mihály, ipolysághi plébános 1 ft. Pajor Mátyás 2 ft. Bajchy György 1 ft. Mártonffy Dénes 2 ft. Lukács Lajos 1 ft. Gyurky Medárd 2 ft. Vajda István 1 ft. Kasza Ágoston 1 ft. Sarnóczay József 1 ft. Bakay Ferdinánd 1 ft. Gallik János 1 ft. Rosenberszky István 1 ft. Gyürki Sándor idősb 1 ft. Okolicsányi Antal 1 ft. Gyürki Antal 1 ft. Ivánka Zsigmond 3 ft. Laszkáry Lajos 1 ft. Laszkáry Miklós 1 ft. Huszár Sándor 1 ft. Blazy Márton 1 ft. Torkos Pál 1 ft. Vladár László 1 ft. Matulay Fridrik 1 ft. Antalffy Józs. 5 ft. Rain Leopold 1 ft. Stummer Ferencz 1 ft. Terstyánszky Antal consiliarius 1 ft. Keviczky Antal 1 ft. Majláth Lajos 1 ft. Sembery Boldizsár 1 ft. Illésy 1 ft. Boronkay Lajos 2 ft. Baross László 1 ft. Gáspár István 1 ft. Raksányi János 1 ft. Gracza János 1 ft. Vajda László 1 ft. Lábody Gábor 1 ft. Tomka Sándor 1 ft. Ebeczky Pál főszolgabiró 20 kr. Szentkirályi László 1 ft. Tonházy Lajos 1 ft. Kelecsényi Lajos 1 ft. Horváth Fülöp 1 ft. Vladár Bertalan 1 ft. Baloghy Lajos 2 ft. Kubinyi Vilmos 2 ft. Luka Sándor első alispán 's országgyülési követ 2 ft. Fehérváry Miklós 2 ft.

Gyüjtő Földváry Mihály t. b. Malarassy István 10 ft. Madarassy Mária és Erzsébet 4 ft. Madarassy Fer. 10 ft. Fekete Eszter 2 ft. Végh György 2 ft. Bereczky Gábor 5 ft. Földváry Pál 5 ft. Földváry Rozália 2 ft. özvegy Bernát Györgyné 5 ft. Hangyásné született Madarassy 4 ft. Pálmaffy Fülöp 10 ft. Pálmaffy Terézia 5 ft. Földváry Cäcilia 2 ft. Földváry Zsófia 2 ft. Pap Móricz 1 ft. Hajós Istv. 5 ft. id. Hajós János 5 ft. Sillye Eszter 5 ft. Hajós János 5 ft. Dömsödi B. S. 1 ft. 20 kr. Dömsödön T. A. 1 ft. Dömsödi rector 1 ft. Dömsödi közönség 5 ft. Magyar László 2 ft. Kudar Ferencz 1 ft. özvegy Varsányi Ferenczné 1 ft. Földváry Mihályné 5 ft. Földváry Amália 2 ft. Földváry Mária és Ferdinánd 2 ft. Földváry Mihály 5 ft. Kudar Bálint 2 ft. Hajós Károly 2 ft. Hajós Menyus 2 ft. Földváry Vilma 2 ft. Klatscher Márk chirurgus 1 ft. Deák József 3 ft. Deák Károlina 2 ft. Károly János 2 ft. Károly Helena 1 ft. Károly Lajos 1 ft. Feigl u. ispán 2 ft. Simon György jegyző 4 ft. D.Vecse mváros 4 ft. Mészáros Péter 1 ft. Mihálkó János, apostagi lelkész 2 ft. Csepreghy Károly 4 ft. Apostag helység 1 ft. Erdős Mihály 5 ft. Erdősné Borotvás rákhely 5 ft. Madarassy Lászlóné sz. Orosz 10 ft. Sütő István 2 ft. Csernyus József 2 ft. Csernyus György 2 ft. Szabó Józs., izsáki lelkész 2 ft. Csukás András 2 ft., Izsák város' közönsége 1 ft. Madarassy László 10 ft. takács és molnár czéh D. Vecsén 2 ft. Szalk sz. Márton mváros 1 ft. Móses Józs. jegyző 1 ft. Szalk sz. mártoni takács czéh 1 ft. Szalós Mihály ref. lelkipásztor 1 ft. Szalk sz. mártoni bodnár és asztalos czéh 1 ft. Bencsik János 2 ft. Bartha Sándor jegyző 1 ft. Jankovich Lőrincz 5 ft.

Aláirtak a' gyülés alatt: Oswald Ferencz kir. egyet. tanító 5 ft. Antal Mihály 5 ft. Perlaki Sándor 4 ft. Fogarasy János 5 ft. Tanárky Gedeon 2 ft. Fejes János ügyvéd 4 ft. Kiss Miklós 5 ft. Prekopovics Dániel 2 ft. Szajbely Frigyes 2 ft. Grónay Mihály 3 ft. Podmaniczky János 50 ft. Pongrácz Tivadar 2 ft. Szeles Lajos 5 ft. Fáncsy Lajos 3 ft. Rebotics Józs. 1 ft. Szokolay István 2 ft. Mahovszky Károly 1 ft. Teleki Domokos 50 ft.

Gyüjtő Schödelné: gr. Wenkheim Józs. 25 ft. gr. Eszterházy Kázmér 20 ft. Wenkheim Béla 10 ft. Biró Imre 5 ft. Pejacsevich János 5 ft. Laczkovich János 5 ft. Pulszky Ferencz 5 ft. Fascho Józs. 5 ft. Eckstein Adolf 5 ft. Bonis Sámuel 5 ft. Zoltán János 5 ft. Papszász Lajos 5 ft. Beothy Lajos 2 ft. Nachtigal Jakab 5 ft. gr. Wass Imre 20 ft. Schödel család 10 ft. Sperling 5 ft. N. N. 15 ft.

Ív nélkül küldtek a' pénztárnokhoz: Bazin sz. k. város 10 ft. Luczenbacher testvérek 10 ft. herczeg Eszterházy Pál ő fömélt. 200 ft. gróf Andrássy György 30 ft. A' pesti nevendék papság' részéről 8 ft. Várady István t. ü. 5 ft. — Költ Pesten, május 15. 1840.

Nyáry Pál m. k.,
egyesületi jegyző.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftos. Kiadó-hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, julius' 30. 1840.** **9. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. Folytatás (*Húnfalvi*). — Napoleon' végórája (— *r* —). — Régi korból (*Erdélyi*). — Mátkaáldozat. Eredeti novella. (*Kúthy Lajos*). — Bölcs Lokman' meséi. (*Húnfalvi*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg (—*jd*—). — Bongészet (*Gabányi*). —

Rhapsodiák.

(Folytatás.)

3. Ha igaz, hogy a' müvészet legdicsőbb emberi termék, úgy az izlés a' léleknek igen fontos tehetsége. Azt sokan emlegetjük 's alatta sokfélét is értünk. Mint a' szép' eszméje az egész belső embert áthatja 's öszhangzat' idomában minden szellemit foglal; mint a' természet a' szép' alakait mindenütt mutatja: azonkép az izlés, melly szeme, 's szava a' szépnek, mindig, 's mindenütt szólalkozik bennünk, akár játszunk, müvészkedünk, vagy dolgozunk. Izléssel mozgunk, izléssel állunk és ülünk, öltözetet, lakást, magányos és köz életet az rendez, 's a' divat is papjának adja ki magát, jóllehet gyakran nem neki, hanem magának áldoz. Müvészetben azonban nem más az izlés, mint a' lélek' azon tehetsége, mellynél fogva a' szépet felfogjuk, akár nézzük azt, akár teremtjük. Törvényalá, mellyet ki nem tudunk mondani, rendeljük a' szépet, midön felfogjuk, azaz, róla itélünk; 's az aestheticai itélet az által különbözik a' tudományos itélettől, hogy ennél a' törvény, melly alá a' különös esetet sorozzuk, kifejezhető; vagy mi mindegy, hogy itt szükebb körü fogalmat egyetemi fogalom alá rendelünk. Az izlés, midön alárendel, egyszersmind törvényt alkot magának; az izlés a' legszabadabb itélés.

De izlést adni nem lehet, tanítás nem ébreszti ha nincs, az emberrel születik, mint átaljában az itélő tehetség; de hol van, — 's mivel mint mondtuk, eredeti tehetségnek szószólója, csak kivételkép nincs meg — ott, mivelni lehet, sőt kell. Müvészet' kertében gyomláló az izlés, ki azt nem használja, csalányt termeszt majd borostyán helyett. Nagy szerencse, hogy izlést még is lehet tanítani, 's azért elmulaszthatlan kötelesség azt tanúlni. 'S erre nézve azt hinné az ember, mi magyarok nem botorkálhatunk: annyi nemzet' példája van előttünk, mellyet megtekintve is szükségkép okúlunk. Azonban ellene áll az embernek egy tulajdona, melly a' példát rendesen hasztalanná teszi: **másnak kárán ritkán okúl halandó.** Jégen siklott el a' fiú, 's lábát törte ki, de barátja azért jégre jár, mert úgymond magában: vigyázóbb leszek. Kik most öregek, számtalanszor hallották apjok', nevelőik' szájából mi jó, mi nem, 's mit tenni hasznos, mit elhagyni nem árt; ők még is sikámló jégre ereszkedtek, úgymondván magokban: vigyázóbbak leszünk. Elhulltak sokan, de

kik lábra keltek, 's kigyógyultak, erősen feltevék magokban, hogy az ifjuságot majd jobban oktatják. 'S valóban, lelkesen, nem lelkesen, kinek mint adva volt, tanítottak bennünket: experto crede Ruperto! De mi szakállatlanok Rupertus' intését nem fogadtuk mindig. Sokan közölünk már is komoly redőket öltenek, 's mint apáinkat szófogadatlanságban követtük, ugy követjük majd oktatásban, 's hihetőleg hasonló sikerrel. Mi egyedről igaz, igaz nemzetről is, saját tapasztalás tesz csak okossá. Nemzetünk botorkál azért müvelődésében, mint botorkáltak mások.

Szükségtelen hát a' tanítás, 's hiába való a' tanulás! Annyira nem, hogy nem akarva is tanulunk, 's hivatlanúl is tanítunk. E' közlekedési ösztön azon kötél, melly kort korhoz, 's nemzetet nemzethez csatol, 's mellyen az emberiség' mivelődése, mint gyöngysor foly. Öntapasztalás kiegészíti a' tanulást, 's igy nő a' tudomány, a' müvészet. Kitől tanúljunk hát izlést? mindentől kinél azt találjuk. Az elődök közt, a' mivelt világ' egyetértő kimondása szerint, a' görögök' legjobb tanítói az izlésnek. A' rómaiak Athenében tanultak, 's mióta az academia' árnyai nem hüsítenek többé, istennek minden választottja lelkében költözött Hellasba, 's Ilissus' virányos partjain leste örömittasan a' csalogány' panaszait, 's esdeklett a' Helicon' lányainak szent berkében. A' magyar előtt sincs elrekesztve az út Hellasba, fogjunk zarándbotot mink is, készítsünk ott földieink' számára fogadót, hogy nagyobb kedvvel indúljanak útnak, mert biztos fedél alatt fognak pihenhetni. De a' mult ne foglaljon el egészen: oktasson, de ne szabjon. Az emberiség, azt mondanád, körben forog, a' miveltség gyarapszik és nemesül, fogy és silányúl. Már a' példabeszédek' tapasztalt szerzője mondta: „Nincs semmi új a' nap alatt", — 's később egy hellen bölcs, ki Salamont nem ismerte, azt dallotta: „Egyik a' másiktól lett bölcs, mint hajdan úgy most, nem könnyű a' még nem mondott szavak' kapuit feltalálni"*) még sem tagadhatni haladást a' forgásban, 's midőn a' multat tanúljuk, éljünk a' jelenben, 's munkálkodjunk a' jövőnek. Az új nemzetek' példája nem kevésbbé tanulságos, mint a' görög Musák: Szedjük a' szépet a' hol találjuk.

*) *Ἕτερος δ' ἐξ ἑτέρου σοφός*
τό δε πάλαι τό δε νῦν.
ὀυδὲ γὰρ ῥᾴζον ἀῤῥήτων
ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν

A' példa követésre buzdít, 's hogy azt könnyítse, szabályokat alkot az értelem. Minél tökéletesben elakarja azt érni, annál több szabállyal kedveskedik, 's a' közmondás szerint: sok bába, keze itt sem tesz jót. Néhol a' rendőrség, hogy a' gonoszt kitalálja, 's a' vétkest megakadályoztathassa, a' rendszerető nyugalmasnak is elakasztja minden mozgását, 's ezer tiszti önkénynek veti alá: az iskola is gyakran midőn buja kinövéseket el akar nyesni, a' termő erőt fojtja el egészen. 'S itt a' helyes tanulásnak másik, még ártalmasabb gátjára lelünk, melly az ön tapasztalási vágygyal ellenkező: a' vak utánozásra. Nem hibázok, ha ezt mondom a' valódi miveltség' legnagyobb ellenségének; kezet fogva jár a' divattal, 's ez új szeszélyével folyvást elkábítja, hogy intésfogadásra is képtelen. Kivált nálunk dulásai iszonyúk a' szellemi életben; nagy és kicsiny neki hódol, 's kiktől leginkább kellene szabad nézeteket várni, 's buzdítást reményleni, azok el vannak merülve, az utánozás' iszapában. A' bánat mélyen fájlalja, de az elkeseredés kitör, 's azt kiáltja: elment eszünk, 's majom-ösztön maradt helyébe! Nemzetiségünk e' miatt nem tud lábra ka ni — mit várjunk tőle aestheticai mivelődésünkre nézve!

4. „Szabály, példa hasztalan veszödség, a' lángész arra nem szorúl, ki pedig nem az, hiába müvészkedik." Tudniillik a' műkedvelők beszélik, hogy a' lángész, kiben isten' lelke különösen hat, mindent magából merít, 's eszméihez az idomot is készen találja, hogy ő mint Minerva Jupiter' fejéből, fegyverzetten 's egész tökéletességben villan elő meteor gyanánt, a' nélkül, hogy megmondhatnád, mint kelt, 's honnan jött. Est deus in nobis, agitante calescimus illo. — E' beszéd koronként megújul, kivált midőn hatalmas elme a' szokott útról eltér 's szakadást tesz a' miveltek' soraiban. Uj iskola! hangzik, 's visszhangzik mindenfelől, 's az új iskola lángészszel olly dúsnak látszik, mintha az mindennapi dolog volna. A' tömeg tódul a' nagy elmének nyomába, 's megvetéssel tekint le azokra, kik követni nem akarják. De nem csak müvészetben van ez úgy, a' tudomány' számoló értelmét is gyakran elragadja a' költői hév, 's a' mit szemlélődés századok óta megtalálni nem tudott, az a' megihlett szem előtt kézzelfoghatólag áll, 's nincs csoda többé, mint hogy a' bölcseség' megtalált kövén valaki kételkedni bátor. Azonban a' kincs' becsét a' lelkesedés szabja

meg, elhülvén az, a' vélt kincs elvonási idomá szárad össze, vagy egészen eltünik; mint ködöt a' nap, úgy szijja fel azt a' logica.

Igaz, a' müvészet csak lángész által nyer, birtokát egyedül az szaporitja állandó kincscsel, mig a' sereg mükedvelő a' meglevőt fiókból fiókba rakosgatja, rendezi, 's legfelebb ha leporozni birja, idő törlötte ragyogását szerzi vissza. De hogy a' lángész nem tanulna, azt egyedül a' vak követők mondják, kik napot látnak, sugáraiban melegednek, 's nem tudakolják: honnan jutott melege, és világossága. A' lángész maga sokkal inkább ismeri, megbecsülhetlen gyémántját, hogy sem azt ne köszörülgetné. Sok költő előzte meg Homert, Raphael nem első festett Madonnát, 's korunkban vinne-e valaki fáklyát behunyt szemmel? — A' lángész sokat tanul, de máskép mint a' tömeg, mellynek a' megtanultnál tovább menni nincs hatalma.

Ha mind a' mellett találkoznék fiatal elme, ki elődnek tapasztalása nélkül gondol ellehetni, annak az említett görög bölcs' mondását sugom fülébe: „nem könnyü a' még nem mondott szavak' kapuit feltalálni", — mellyet bizonyosan elért, 's mindenre alkalmaz. — Eszébe jusson Goethe' mondása is:

„Dem glücklichsten Genie wirds kaum einmal gelingen
Sich durch Natur, und durch Instinct allein
Zum Ungemeinen aufzuschwingen."

De meg sem foghatni meg, mikép tarthatja valaki magát egyelőre lángésznek; a' müvészet gyakorlást tesz föl, melly nem egyéb, mint tanulás, 's hogy ismét Goethet felhozzam:

„Die Kunst bleibt Kunst! wer sie nicht durchdacht
Der darf sich keinen Künstler nennen,
Hier hilft das Tappen nicht, eh' man was gutes
macht
Muss man es erst recht sicher kennen.

Mindenesetre nyügözi a' lángész korának szellemét; ki előttünk legkiválóbb, első, azt nem utánozni nehéz, sőt a' tanulhatást ez utánozási könnyüségben találjuk. Előbb mint sem gondoljuk, köt szabály, int példa, 's kecsegtet másnak sikere, 's minthogy ritka az öngondolkodás, rendesen másnak szeme után látunk, másnak értelme után itélünk. Ez önkénytelen igából kivonatkozni újra meg újra indul az elme, melly bármint legyen is kifejlődve, az öncselekvést soha egészen el nem hagyja. De a' helyes, és igaz' kellő közepét, csak kevés járja; ki végsőkön siet, azt nehezen találhatja meg. Innen midön a' tömeg' példáján kifog, mintha ön gyámoltalanságát féltené, homlok egyenest a' rakonczátlanságba vetemedik, 's új müvelést akarna kezdeni. Azonban nem sokára vissza esik békóiba a' megszökött szolga. Ezen végsőről végsőre való billegés, melly a' szellemi világot mindig hányja, teszi azt: hogy majd a' természetest, az úgy nevezett classicusnak áldozzuk fel, majd ezt lábbal tapodjuk. Itt czikornyás teketoria, és csapszéki meztelenség a' végsők. Amaz a' természetet annyira bilincsezi ál-illedelemmel, hogy el is fojtja; ez kitakarja még azt is, mit maga a' természet borított el, csakhogy mint mondja, egész valójában láttassék. Az újabb franczia iskola — 's a' francziát ki nem majmolná? — esett ezen végsőbe. — Hogy a' tiszta természet, az egyetlen megálló, nincs kétség, de hogy a' müvészet amaz ismeretest: „Castis omnia casta" — minden megszoritás nélkül vallhassa, hogy némi nevelői okosságra soha se szoruljon, legyen szabad kétségeskednem. Igen is, ha a' természetre az ingerlőt, a' kecsest nem öltötte volna a' képzelődés, ha ártatlanok volnánk: de úgy el kell ismernünk, hogy mindennek van határa, 's bizonyosan a' gyengéd arcznak pirulása legbiztosabb, 's tán legtermészetesb kalaúz.

Hunfalvi.

(Vége következik.)

Napoleon' végórája.

A' császár aludt. Ágya mellett **Bertrand** grófné ült, ki aggodalmas gonddal minden lélekzését, arczának minden legkisebb változását vizsgálni látszék. Nem messze tőle a' császár' komornokja, **Marchand** állott; könybe lábbadt szeme ura' halvány arczán tévedezék. A' mellékszobában **Bertrand, Montholon** és **Las Cases** beszélgettek **Antomarchi** orvossal.

‚Ön tehát valóban azt gondolja, hogy gyomorrák?' kérdezé **Bertrand**.

„Nem csak gondolom, general, de meg vagyok róla győződve."

„„'S honnan származik e' veszélyes betegség?"" kérdé **Montholon**.

„Rendszerint olly életnek következménye, melly sok gyötrelmet 's boszuságot szenvedett."

„„A' gaz **Hudson Lowe** a' mérges rák, melly a' császár' életén rágódik — monda **Las Cases** fogait csikorítva. — Öt hosszú év óta senyved ő itt ez egészségtelen, forró sziklabörtönben. Minden nap új bántalmat és új leáztatást hoz neki. Tegnap a' császár fürdőt kért.

„Már megfürdött ön reggel, a' viz drága szigetünkön“ viszonzá sir Hudson Lowe. Haragpir futá el a' fogoly oroszlán' arczát, szemei sértő pillanatokat lövellének, keserü gúny rángatódzék vonásaiban. Irjon ön, Las Cases, — kiálta a' császár, olly hangon, melly a' haragos ég' dörgéséhez hasonlíta — irja le: Az angolok' gyalázata, ezt kelle irnom, nem abban áll, hogy Sz. Ilonába küldöttek, hanem abban, hogy egy sir Hudson Lowe-t tettek felvigyázómul.... átadom, nevét minden nemzetek' átkának, 's ha egy teremtményt megnevezni akarnak, ki kissé több egy porkoláb- 's kissé kevesebb a' hóhérnál, az sir Hudson Lowe néven fog neveztetni.““

‚Átok ezen nyomorultra!‘ kiálta Bertrand.

„„E' név szégyenfolt Anglia' történetében, tevé hozzá Montholon. De mondja meg nekünk, orvos úr, hogyan támad a' gyomorrák?““

„A' gyomor' belső falain kérges (felcserepezett) bör képződik, melly eleinte kevés fájdalmat okoz. Növekedtében akadályoztatja az emésztést 's a' gyomrot ismételt hányásokra ingerli; végre a' megkérgesedett helyek genyedésbe mennek át 's a' fájdalom ekkor olly éles, hogy szinte elviselhetetlenné lesz.“

‚Nincs épen semmi gyógyszer e' betegség ellen?‘ kérdé Bertrand.

„Sárga répalé, selti viz, ugorkalé, mákony azon szerek, mellyek csak pillanatnyi enyhülést adnak, de gyökeres orvoslást nem eszközölhetnek. Larrey és O'Meara mindent megkísértettek, de semmi sem akart használni, mert a' kór immár azon fokra ért, hol többé nincs segítség. A' kórjelek a' legközelebbi napokban felette roszabbultak... a' császár megmenthetetlen!“

‚Oh Francziaország, Francziaország!‘ sohajta Bertrand 's egy köny áztatá meg szemét.

Ekkor fölébredt a' császár.

„Hol van Antomarchi?‘ kérdezé.

„Elhivom“ — monda Bertrand grófné's a' mellékszobába siete. Lépjenek be, uraim, a' császár fölébredt.“

‚Sir! kérdé az orvos a' beteg' üterét vizsgálva — mint érzi magát?‘

„Ön' mákonya eltompitá fájdalmamat, elszenderedtem.... Oh bár soha se ébredtem volna fel újra! A' fájdalom most újult erővel marczangol. Égető kés-élek dúlnak beleimben... meg kell örülnöm! Antomarchi, szánjon meg engem, adjon ismét mákonyt, de sokat, jó sokat, hogy elaludjam és soha többé fel ne keljek.“

„„Sir, legyen türelemmel, a' fájdalom ki fogja magát tombolni““, monda Bertrand grófné.

„Ah, grófné! ha tudná, mennyit szenvedek, ön kezével nyujtaná nekem a' mérget, hogy kinaimtól megmentsen... Hány óra van, uraim?“

„„Hatodfél““, mondá Bertrand egy pillanatot vetve az ezüst órára, melly a' pamlag felett függe.

„Ezen óra' ketyegése lelkemben édes emlékezetet kelt fel. Ez nagy Fridriké volt... egykor az ő palotájában függött Sansouciban... most a' longwoodi börtönben függ. Oh kinaim, kinaim! Nyisd ki az ablakot Marchand, hadd lássam még egyszer a' napot lealkonyodta előtt.... Az esti lég a' nap' hevét alkalmasint legyőzte már 's nekem enyhülést nyujtand.“

Marchand kinyitá az ablakot.

„Köszönöm, barátom. — Bertrand grófné, folytatá, állitsa fel ágyam' lábánál a' császárné' arczképét. Látása engem szebb napokra fog emlékeztetni... Montholon, a' kandallón amott áll a' római király' mellszobra... adja ide nekem. Minthogy az apák' legszegényebbikének tiltva van gyermekét karjaiba szoritani, tehát a' hideg márványt fogja megcsókolni. Nemde, uraim, a' mellszobor hasonlit hozzá? Édes fiam, édes szegény fiam! Fél világot hódítottam meg számodra, mindent, mindent elvettek tőlem... most semmit sem hagyhatok neked, mint nevemet és áldásomat.“

A' császár a' mellszobrot szivére szoritá 's megcsókolá.

„Édes, jó fiam, boszúld meg apád' lealáztatását, mutasd meg, hogy hozzá méltó vagy! Oh mint mardos, mint dúl beleimben, égő üszök perzseli belsőmet.... kardommal döfném át magamat, hogy kinaimnak határt vessek. Tedd be az ablakot, Marchand, tedd be az ablakot, fázom, hideg veriték fut végig tagjaimon. Bertrand, Montholon, takarjatok be a' köpönyeggel, mellyet Marengonál viseltem... Oh a' halál még sem olly könnyü, mint mindig gondoltam.“

A' császár összekulcsolá kezeit 's egy imát susogott magában. Ekkor sir Hudson Lowe lépett be, két segéd-tisztje' kiséretében.

„Mit akar ezen ember itt?“ kiálta Napoleon.

‚Mit akar ön itt?‘ kérdé Las Cases.

„‚Kormányom’ parancsa, Bonaparte generál’ oldalától nem távozni, mihelyt félni lehet....‘“

‚Hallga...! kiálta Las Cases.

„Hagyd öt, Las Cases, hagyd öt. A’ beteg oroszlán már nem rázhatja sörényét... akkor eljönek az egerek ’s gúnyt üznek belőle... Álljatok szorosan ágyam körül barátim... nem nézhetem e’ veres egyenruhát... Oh Franciaország, Franciaország, mint szivelheted, hogy császárod, ki homlokodat örök babérral koszorúzá, itt idegen földön, ellensége’ hideg gúnyjának kitéve, tehetetlenül elsenyvedjen?... Adjátok ide kardomat, huzzátok fel a’ horgonyokat, ereszszétek meg a’ vitorlákat, Franciaországba vitorlázunk!“

‚Sir — ‘

„Késő... Halálom’ órája ütött... Bertrand, Montholon, Las Cases, Marchand, térjetek vissza Franciaországba, ’s vigyétek meg népemnek végüdvözletemet... Üdvözöljétek a’ császárnét, a’ római királyt ’s kérjétek öt, hogy bocsásson meg apjának... Ime, itt három gyürü van, Las Cases,... az egyiket a’ császárnénak, a’ másikat fiamnak add, a’ harmadikat, mellyet egykor Josephinémtől kaptam, add leányának, Hortensiának... Ah Josephine! nem sokára ismét látlak téged, te életem’ védangyala voltál ... kegyetlenül eltaszítottalak téged... Josephine, megbocsátasz-e, meg fogsz-e bocsáthatni?... Az ég kinyilik... te intesz... jövök, jövök...“

Ellankadva visszaesett ágyába.

Antomarchi Napoleon’ szivére tevé kezét.

‚Megszünt dobogni... A’ császár meghalt!‘

Mindnyájan térdre esének ’s imádkozának a’ császár’ lelkéért. Csak sir Hudson Lowe maradt hideg ’s részvétlen. Az órára nézett ’s mondá:

„Tiz percz hat óra előtt.“

Tizenkilencz év folyt azóta le. A’ nagy császár idegen földön fekszik temetve — Josephine a’ la ruellei templomban, Beauharnais Jenő Münchenben, Hortensia édes anyja mellett, fia pedig Bécsben. De Napoleon’ hamvai most Párisba jönek, ’s igy lerója Franciaország’ nagy tartozását. (Németből) —r—

Hadi tréfa.

Mátyás király a’ német Ujhely’
Falára szórat mennykövet.
Fülébe súg Jaksics levente:
Uram, jön a’ török követ.
„Jöjön, ha lelke van.“

Dördül az ágyu, rendül a’ föld,
Szerencse itt, szerencse ott:
Mátyás de nem hagyatja félbe,
Mert győzni kell, az ostromot.
És a’ követ belép.

Egy ócska sátor a’ királyé;
Elég ez is harcz’ mezején?
Szól a’ követ, ki életében
Most áll először tü’ hegyén:
— Császárom üdvözöl....

„Hamar, követ! már is megunlak“,
Szól a’ szeszélyes harczkirály.
És nézi tréfaul a’ dolgot,
A’ tréfa neki szépen áll.
— Császárom üdvözöl....

Hirt vesz, parancsol uj parancsot,
Ostromra, dobra dob pereg.
Egy két golyó közikbe téved,
Öl a’ halál, zúg a’ sereg.
— Császárom üdvözöl....

Már a’ követ’ vérhagyta képén
Ülnek zavar’ kék jelei.
A’ félelem’ lázhidegétől
Kövé meredtek szemei.
— Császárom üdvözöl....

„Gutában! ez gonoszka tréfa;
Még itten a’ lelkemre hal.“
’S Jaksicsnak int, Jaksics figyelmes,
Még a’ követ folyvást szaval:
— Császárom üdvözöl....

„Szállítsd el e’ török galambot,
A’ merre jött, a’ merre szállt.“
És a’ követ’ bucsúja ismét,
Mellyel köszönti a’ királyt,
— Császárom üdvözöl....

Erdélyi.

Mátkaáldozat.

Eredeti novella.

I.

Ottomány, majus 10. 1809.

Kedves barátom! Itthon vagyok tömérdek kinommal. Annyi éve után a’ fővárosi fesznek, egyszerüen jelenhetek meg a’ szabad természetben. Előttem nőnek ismerős mezei füveim, mely-

lyek közt gyermekéveim' kevés baját hamar elfeledém. Élnek a' bokrok, mellyeken gyakran lesék fészkelő madárkát, 's járom a' kertutakat, hol annyiszor eltévedék esti játékimban. Családbokrain látom születni a'fátyolrózsa' ezergyermekét, mit költők' lapjain, 's virágárusok' fonnyadt bokrétáiban félszegül ismer a' városnép. Minden rög új életben osztozik; gazdag jövésekkel fakad a' száraz borág, 's a' kemény keblü tölgy zöld virágokat hajt. Miért nem jut nekem annyi boldogságból egy szemernyi rész? Mért nincs számomra szabad lélekzet a' bércztetőn? enyhítő csepp a' hideg hegyárban? 's nyugtató árny hársfáim alatt? Anyám — elévült özvegynő — körül rakja minden napomat a' szeretet' ki nem fogyó ajándokival. Oh de neki nincs fia barátom, mert mit ér a' kertész' dicsősége, ki egy hervadó növényben akarja feltalálni kertje' érdemét? Azonban bánatomnak czégért nem ütök. Miért untatnék vele avatlanokat? A' világnép öröm után futkos, 's nem szivesen hagyja vigalmát idegen keserv miatt fenakadni. Te barátom vagy, ki nem bitorlod e' fönséges czimet; 's mert van egy, ki keblem' bensejére méltányos szemet vet: örömest veszek alkalmat nyilatkozásban enyhülni.

Nem átkozom a' sorsot, nem vádolok senkit. Minden erkölcs- 's életesemény, kifolyása egy megelőző oknak; 's kivánhatnám-e, hogy lélektani okszeres következmény előtt egyedül legyek kivétel? Szondy tanácsos kormányhivalokban öszült meg; 's minden házasulandó' becséhez, saját helyzetétől vön mértéket. És mivel vak engedéshez fejlett ifjúsága: tiltott szabadelmüségnek vél minden eszmét, mellyet nem apai hagyományul öröklött a' növendék. Én, mint tudod, hivataltól általában idegen vagyok, de ifjabb is, mintsem ajándokát várhatnám fenső bizodalomnak. Mi több, nem tudom mi okból? elhiteté magával, mintha egyike volnék túlragadott polgártársinknak, kik titkon Napoleon iránti szenvedélyt táplálnak szivökben. Mi csda, ha elbuktam főrangú vetélytársam mellett; 's inkább adá leányát egy nyugalmazott tábornoknak, kinek agg kora túl van vér és elvek' elmélkedésein? Ott helyben őrszemekkel kisérheti gyermeke' sorsát, osztozik jelenlétében, 's fogalmai szerint: apai lelke megnyugszik. Ha veje én leendettem volna, mind ezt nem reménlé. Luiz nem tudott, 's nem szabad volt ellenszegülnie; enmagam lemondásra kértem, 's egyetlen gyermek, kinek veszteségeért nem maradt volna kárpótlás a' sirba görbedő atyának, 's lehet-e béke az élettel, melly átkozó apa' megtört nyugalmából vön eredetet...? Ah de hát igy, lehet-e béke éltemmel? A' nemes áldozat' emelőpercze hamar ellobban; a' szív' meggyuladt kanócza lehelletfogytig ég. Ne mondjátok nekem, hogy akarat szenvedélyeket győz. Az arcz sokat fedez, sokat túlragad; de a' kebel' lakója nem tudja magát elhazudni. Hányszor fegyverzém körül lelkemet a' mondott eszmékkel, de ha Luiz' szellemárnya emlékemben megjeleník, elfutamnak eszem' őrhösei. Új bánatnak minden vigasztalás, hitvány kártyavár, mit a' szenvedély' szele ide 's tova fú.

Sokáig küzdék magammal, találkozzam-e még egyszer Luizzel levél által? Ha igen, nyugalmát veszélyezendem, 's könnyen utat nyithatok a' gyanú' férgének, melly ha férjek' szivében él: miatta nők' élte sorvadoz. Ha nem, örökkévaló kő nyomandja lelkemet, 's embertelennek itélhet elvesztett kedvesem, mert az apai kijelentés után, bucsutlanul futottam Budáról. Pedig viselhetnék-e kétértelmüség' színét az őszinte hölgy előtt, ki bizalma' gyöngyeit nekem adta? Utóokaimhoz csatlakozott a' minden alkalomnál szótemelő indulat, 's igy születék búcsúlevelem, mellyet nyitva zárok baráti soraimhoz, részint minden titkomat közleni akarva, részint, hogy hideg birálatod jelelje ki a' netalán eltörlendőket.

Ottomány, május' 10. 1809.

Kedves Luiz! ön remegve ismerend betüimben a' kézre, melly barátságos kézszorításinál gyakran remegett. Szünjék meg sírni, kedves Luiz! Szép halottunk' sírirata ez, 's tudja ön, hogy a holtakra feltámadás vár... Fogadja méltánynyal temetett szerelmem' bucsúhangjait; de szilárd lemondással egyszersmind. Köztünk különző fal emelkedék ideigleni éltünkre. Ez nem engedé áthajolni váló karjaimat; nem hagyá szivemre emelni az eljegyzett kezet. Mulasztásomat akarom soraimban kiegyenliteni; többet általában nem. Szeretnem már nem szabad; osztatlan barátja leendek hát, de ön' boldogságáért örök távolban. Egykor talán ölelkezni fognak árnyaink az ég' abroncsain, vagy felkeresendi illatával egymást a' porunkból nőtt virág; de — érzetem mondja: — egyszer még, mindenesetre találkozunk. Vessen fátyolt emlékezetére, hogy nyugalma legyen; 's ha ködein által, elmosódott képem még is kisértené: fordítsa istenre angyalszemeit, kinek végzetében megnyugodni törekszik barátja Emil.

Őrgondodba ajánlom végtitkomat kedves barátom; egyetlenébe, ki mellett, minden tévedésről biztosíttatom. Vidd által Budára, 's találj alkalmat átadni levelem, midőn Luiz egyedül leend szobáiban; midőn nem vár senkit, 's nem kell kimennie. Kérjed őt: akkor bontsa fel, miután férjével schachozni ültél; hogy ha fájdalma túlragadja, 's könyüit elnyomni nem tudná: ideje legyen magához jöni. De rólam előtte, kérlek mitse szólj, 's ha tán kérdezne, vezesd más tárgyakra eszméit. Nem akarom, hogy kinja egygyel több legyen ostromolni súlyos életét, mellynek elhordásához különben is egész erő kell. Válaszolni ne engedd a' kedves teremtést, miattam férjjog ne szenvedjen csonkúlást. Te is, kedves Endrém, leveleidben hallgass Luizról. Ne fessd nekem epedő arczait, ne irj szenvedő színéről, ne jegyezd naplóját bánatfolyamának. Magam keserve untig elég; kettőt viselni nem tudnék... Óh ha Napoleon szép hazámnak ellenjévé nem leendett volna; hogy pártütés' vétke nélkül kereshetném világszerü zászlói alatt a' nyugtató halált! ... De legyen határa untató levelemnek, melly határtalan búm' kitörésit ugy sem lenne képes szük keblébe felvenni. Irj, szeress, 's légy boldogabb, mint örömvesztett barátod Vinczy.

II.

Ottomány, junius' 7. 1809.

Az istenért, mi történt? Szondy tanácsostól egypár óra előtt vettem levelet, telvét szemrehányásokkal, átokkal, 's összefüggetlen lobbanatival egy nem értett sértésnek. A' bün megnevezve nincs, csak Luiz' becsülete, 's családboldogság emlegettetik. Istenem, ha én okoztam volna azt...!

Világosíts fel sietve, minél előbb ... Irj a' főváros' nemzeti érzelmeiről is, Napoleon' 15. majusi felszólítása iránt. Van-e a' szivekben viszhang, vagy mint hiszem, nem rendül a' polgári hüség? Nekem mindenesetre menekülnöm kell. Harczba, tengerre, vagy halálosságy' fojtó párnái közé mindegy. Életem már elviselhetlen. Bánatom esti árny, mellyet telő óráim folyvást növesztenek. Özvegy anyám sir, aggódik, éjjelez. Vigasztalni nem tudom; azt magam sem találok. Ha teheted, nyugtass meg jó Endrém, ha nem: küldj részvétet álmatlanúl várt válaszodban a' szerencsétlen Emilnek.

Kúthy Lajos.

(Vége következik.)

Bölcs Lokman' meséi.

Arabból.

6. AZ OROSZLÁN ÉS RÓKA.

Egy oroszlán öreg 's beteg lett 's nem birt többé egyet is az állatokból elejteni. Cselt gondolt ki tehát öntáplálására. Betegnek tetette magát és egy barlangba vonult 's valahányszor állat őt meglátogatni ment, azt a' barlangban megölte és felfalta. Elment a' róka is, de a' barlang' szájában megállván, köszönté 's igy kérdezé: Állatok' fejedelme, mint van egészséged? Szólt az oroszlán: Miért nem jösz be, rejtekhely' mestere*)? Felelé a' róka: Bizvást lépnék be, uram, hanem sok lábnak, melly bement, látom nyomát, 's egyét sem, melly kijött volna.

Tanulsága ez: Nem úgy cselekszik az okos, hogy neki rohanjon valaminek, a' nélkül, hogy azt megvizsgálná.

7. AZ OROSZLÁN ÉS EMBER.

Egy oroszlán és egy ember együtt utazván egyszer szóvita támadt köztök, hogy mellyik bátrabb és erősebb. Az oroszlán épen kérkedve magasztalá erejét és bátorságát, midőn úti társa egy falon festett embert pillantván meg, ki oroszlánt győze, felkaczagott. De, szólt az oroszlán: Ha az állatok volnának festészek, mint Ádám' fiai, bizony nem az ember győzné meg az oroszlánt, hanem ez amazt.

Tanulsága ez: Az ember nem igazolhatja magát övéi' tanú-bizonyságával.

8. A' ZERGE ÉS OROSZLÁN.

Egyszer a' zerge vadászoktóli féltében barlangba futamodott. De az oroszlán is bement, ki nem sokára falni kezdte. Ekkor mondá magában a' zerge: Jaj nekem szerencsétlennek, emberektől futottam, 's annak estem hatalmába, ki erősebb azoknál.

Tanulsága ez: Gyakran, ki csekély bajt akar kerülni, nagyobb veszélybe bukik.

9. A' ZERGE ÉS A' RÓKA.

Egy zerge megszomjuzván egyszer, a' kútba szállt le, 's mohón ivott vizet. Midőn ki akarna menni, nem tudott. Ezt látván a' róka, szóla: Roszúl tetted, öcsém, hogy előbb meg nem gondoltad, mint jövendsz ki, csak bementél.

Tanulsága ez: Ki saját nézetét makacsul követi, abban nincs okosság. ***Hunfalvi.***

*) Szóról szóra: kis erősség' mestere.

Magyar játékszíni krónika.

Jul. 23. Belle-Isle Gabriela. Drama 5 felv. Irta Dumas. Ford. Nagy Elek, a' m. acad. költs.

Jul. 24. Zampa vagy a' márványholgy. Nagy opera 3 felv. Irta Mellesville. Ford. Szerdahelyi. Zenéje Heroldtól.

Jul. 25. Beauval tánczosok' javára bérszünetben először: Orpheus és Euridice. Némajáték 1 felv. Stöckel Ferencz Baletmestertől. Zenéje Heinischtól. — Két korona. Vigj. 1 felv. Moreau után ford. Szentai György. — A' blumendorfi bucsú, vagy Windmandel Seraphina. Némajáték 1 felv. Hasenhut Leonard baletmestertől. Zenéje Heinischtól. Stöckel Ferencz mint vendég.

Jul. 26. mint tegnap.

Egyveleg.

Olasz játékszini tréfacsetek. — Rómában a' mult század' végén egy a' középkorban játszó darabot adtak e' czim alatt: „az Abruzzók' zsarnoka." A' zsarnok észrevevé első házasságbeli fiának szerelmét a' szép Corneliához, második nejéhez. Nem kételkedék azon, hogy a' szerelem viszonozva van 's arra határozza magát, hogy a' fiatal nőn iszonyú boszút álland. Magához hivatja fiát, gyilkot ád kezébe és szól: „Corneliát épen egyik udvarmesteremmel találtam; tudod, hogy illy esetekben a' törvény a' fiút teszi atyjának boszuállójává; vedd tehát e' gyilkot és öld meg a' hitetlent." A' fiú zavarodva elveszi a' gyilkot. De ekkor a' földszinti hallgatóság, mintha jeladatot volna neki, föl kel 's „Ne higy neki, a' nő ártatlan!" kiálták sokan; „apád hazudik, az öreg korhely, meg akar csalni!" mondák mások; — az egész közönség pedig: „el a' törrel! el a' gyilokkal!" ismétlé. Minthogy pedig a' fiú gondolkodott és a' gyilkot kezében megtartá, a' legboszúsabbak zúgolódni kezdtek, 's fenyegetőzés is következvén be, a' színésznek engedelmeskednie kellett, mit a' közönség nagy tapssal fogada. De szerencsétlenségre a' darabot a' gyilok' átadása mellett nem lehete folytatni, mert a' cselszövény épen ezen sarkallott. A' zsarnok' fia tehát kénszerítve látá magát előre menni egész a' zenészkarig, hol remegő 's esedező szavakkal igy fordult a' földszintiekhez: Egy szót sem hiszek a' történetből, mit apám előttem beszélt; bizonyosan tudom, hogy meg akar csalni, 's eszközöm, hogy Corneliát meg nem fogom ölni, — méltóztassanak tehát megengedni, hogy a' gyilkot visszavehessem." Minekutána igy becsületszavát adá, hogy Cornelián semmi méltatlanságoi nem követ el, hanem inkább megmentendi öt, visszahagyták fegyvereit venni, hogy tovább játszhassék. — Egy katona a' játékszinben őrt állott. Azon pillanatban, mikor Othello meg akarja Desdemonát gyilkolni, a' katona czéloz 's a' szerecsen' karját meglövi. Az egész szinház kiáltja: Gyilkos, gyilkos!.. De a' katona fegyverét nyugalmasan tovább töltve igy szólt: Ti mindnyájan gyáva nyamorultak vagytok. Azon rút szerecsent senki nem meri bántani. Azt senki ne mondja, hogy én szolgálatom' idején egy szép fehér asszonyt ollyan fekete ördög által meghagytam öletni.

A' stambuli ebek a' keresztényt igen különös módon veszik észre 's gyakorolják rajta felsőbbségöket. Mihelyt frank azaz keresztény érkezik a' vásártérre, mindjárt egy kutya kezd nyomában szaglálódni, melly egyet ugatva hirt ád társainak. Ezek ekkor minden szemétdombról, minden üregből és utcza szegletből iszonyú szaporasággal rohannak elő az idegenre, ki nem tudja, mit csináljon illy száz és több ugató döggel. Nem is szabadulhatna meg, ha valamellyik török nem könyörülne rajta, ki követ fog, egy két jó czélzást tesz és tulajdon hangon, mellyet az idegen hasztalan törekszik utánozni, elkergeti az alkalmatlankodó vendégeket.

Különös asszonyság. — Egy angolnő igy irja le a' hires Daschkow herczegnőt: öltözete egy vén barna ruha, és egy selyemkendő a' nyakában, a' kendő egészen el van szakadva, a' mit épen nem kell csodálni, mert 16 év óta viseli 's halálig viselendi, mert barátnéjától, Hamiltontól, maradt reá. Eredeti valami ő 's minden más embertől különbözik. A' kömiveseknek tulajdon kezével segit építni, javítja az útakat, eteti a' teheneket, ir újságokba, és zenét költ. A' templomban hangosan beszél, 's megjavitja a' predikátort, ha valamit hibásan mond. Kis szinházában is fönszóval beszél 's megjavítja a' szinészeket. Orvos, gyógyszeres, kovács, ügyész és ács. Levelez bátyjával, ki az ország' főhivatalát viseli, irókkal, bölcsekkel, költőkkel, zsidókkal, fiával és rokonaival, még is unatkozni látszik az időben. Majd angolul beszél, majd francziául, oroszul, németül vagy olaszul. —*jd*—

Böngészet.

— Elég dialecticus találkoznék, ki bebizonyítaná, hogy kétszer kettő nem négy, ha ezen bebizonyitásból hasznot remélhetne: igy vannak politicai állitások világosak, mint az egyszer egy: de igazságuk érdekből kétségbe hozatik.

— Ha a' német elfáradásig gondolkodott, hogy a' lehetetlent lehetőnek találja föl: akkor elülről kezdi, újolag a' legtermészetesbet lehetetlennek tartani.

— Jelenleg birunk porosz philosophiát Hegeltől 's austriait Schlegeltől. Minthogy ezen állitás: cujus regio ejus relígio! állott, miért ne állhatna ez is: cujus regio ejus philosophia!

— Bizonyosan elő fog jöni azon kor, mellyben átfogjuk látni, hogy izlés és értelem a' roszat nem szépithetik, sőt inkább, hogy minden rosz izlés nélküli és esztelen.

— Az adók a' földből kikelő gőzzel, melly felleggé alakulván termékenyitő eső' alakjában reá ismét visszahull, hasonlittattak össze: de felette sok adó a' népnek szintolly ártalmas, mint felette sok eső a' földnek.

— Európának egy népe sem lenne annyira képes régi római erkölcsökre, mint a' török, ha köztársasága volna.

— A' franczia forradalom' rémkorszakaiban voltak rosz tábornokok, kik még is igen sokat vittek véghez, és rosz politicusok, kik még többet cselekedtek. Mit az emberek nem tehettek, megtevé a' félelem.

— A' szokásnak úgy mint az ujságvágynak meg van a' maga örjöngése. Az aggok legtuzesebbek, ha kéjelmökből akarjuk kizavarni; a' gyermekek, ha valami újat akarunk nekik mutatni.

— Napoleon elég sokáig tartotta meglepetésben a' világot győzelmeivel: mással már nem tudta meglepni mint bukásával. (Menzel után). ***Gabányi.***

Figyelmeztetés.

Elkésett t. cz. előfizetőinknek ezennel jelentjük, hogy még lapjainkból teljes példányokkal szolgálhatunk.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY. szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 2. 1840.** **10. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. IV. Vége (*Húnfalvi*). — A' kedves' hűsége (*Ujházy*). — Ó és új. Kor és nagyság (*Erdélyi*). — Mátkaáldozat. Vége (*Kuthy Lajos*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére. III. közlés.

Rhapsodiák.

(Vége.)

5. „A' szép független levén az erkölcsitől, 's korlátait egyedül a' szemlélhetés szabván, nem látni, miért tartózkodjék egész birtokát használni. Ha néha az erkölcsiség' fogalmával ütközésbe jö, nem övé a' hiba, hogy az erkölcstelen is szép." — Az egész aestheticában, véleményem szerint, nincs nyomosabb, nincs az egyetemi müvelödésre hatóbb feladás, mint a' látszatos ellenkezést, az erkölcsi és szép között kiegyeztetni, mint megmutatni, hogy az erkölcstelen valóban nem szép, 's megfordítva, hogy a' szép mindig erkölcsi, ámbár a' gondolkodás előtt külön külön mezönek terméke. 'S ha valamiben, itt volna szükség tiszta tudománynyal dicsekhetni, 's olly finom, a' fogalmakat borotva gyanánt elmetszö gondolkodási, és irási tehetséggel birni, hogy az előadás semmi kétséget sem hagyna. Mert érzéki csikland ellen harczol itt a' hideg meggyözödés, 's az értelem nem ritkán görbén tartja a' mérleget, midön az akarat restelve a' várakozást, nyugtalanúl sürgeti.

Az emberi lélek, melly az eszméket, mint égi virágokat termi, bármint határozza is azt a' philosophia, mindenesetre egy, 's magával nem ellenkező. Különben esetes összehalmozása volna különféle tehetségnek, melly czél nélkül egymás ellen, vagy mellett, vagy épen függetlenül egymástól hatna: de összhangzó egészet nem alakitana. Az öntudat világosan mondja mindenkinek, hogy ő egyed, ki czélfelé osztatlanúl törekedhetik, különben nem volna eszes, 's nem gondolkodhatnék. Már az eszmék mik tulajdonképen? nemde az emberi léleknek, melly magában egy, 's ugyan az, eredeti nyilatkozásai, mellyek szükségesek, nem tanultak, hanem az emberrel születtek, szóval azok, mellyekről a' lélek lényegét gyanitjuk. Ugyde az eszmék a' lélek' nyilatkozásai levén, habár különfélék is — mert több eszménk van, ha csak valaki a' philosophiát ki nem akarná csucsositani, 's mindent egy eszméből, mint valamelly törzsökből — teszem az istenség' eszméjéből — leszármaztatni, de nem lehetnek egymást megvivók, nem ellenkezök. Elölegesen (a priori) okoskodva tehát az erkölcsi, és szép mint két nyilatkozása a' léleknek, más más ugyan, de nem ellenséges. Hát tapasztalásban lehet-e valami szép, mit az erkölcsi kénytelen volna megtagadni?

A' philosophia a' lélek' birtokát vizsgálja,

de csak az eszmékig hat fel, magokat az eszméket nem bonczolhatja. Azok láthatlanok mint rejtett források, mellyeket az alább csörgedező patakok mutatnak. A' patakok az emberi hit, és a' tudás' ágai: a' tudomány ezeket vizsgálván, következtet a' forrásokra. 'S ebben sem boldogul egyaránt: a' szép, és hit' patakjai csak az érzeménynek folynak, 's valamint az úgynevezett imponderabileknek hatásait ismerhetni csak, úgy azoknak sem tudni egyebét mint hatásait az érzelemre. A' különbség az erkölcsi, és szép között onnan ered, hogy a' kettőt nem egyképen tudjuk meg, mert amazt az értelem méri ki, ezt az érzelem fogja fel, tehát csak a' reflexio előtt különbözők, magokban egyek. — Hisz a' szép az isteninek képviselője, hogyan lehet más, mint a' jó.

Honnan van még is a' látszatos ellenkezés? Előbb onnan, hogy, mint mondtuk, az értelem alkotásánál fogva, nem egyaránt fér az erkölcsihez és a' széphez, mit azonban mélyebb tudás kiegyeztet; azután, 's leginkább onnan, hogy a' széppel a' kecsest, és ingerlőt összekeverjük. Nincs gátlóbb ellensége az aestheticai művelődésnek azoknál, mert a' jó ízlést semmi sem rontja el inkább mint azok. A' hashősök, és konyha-művészet' imádói az iny' csiklándozását étvágynak tekintik; mi leggyakrabban a' kecsest, és ingerlőt tartjuk szépnek. — Ott az emésztő erő, itt az ízlés silányúl el: fűszer, mellynek mind inkább csipősnek kell lenni, támogatja 's ébreszti darabig mind a' kettőt, de egészség nincs bennök, meg vannak már romolva. Így történik, hogy a' minek életerőt adni kellene, az megemészt, 's minek az istenit, az érzékentúlit ábrázolni kellene, az a' sovár kívánság' örvényébe sodor. Felette nagy kárt tesznek a' kecses és az ingerlő a' szépnek alakában: az ifjúság, melly a' csupasz vétektől irtóznék, azok által édesgetve bukik bele. 'S a' mirígy nemzedékről nemzedékre ragad, 's ha a' történeteket vizsgálod, azt hinnéd, csak egyetemi felfordulás feledteti el az öröklött ingert, és gyengélkedést. Annál pedig semmi sincs szomorúbb. — A' jóhani bizodalom reményleni késztet: hogy az emberiséget nem fogja többé olly veszély érni, millyen hajdan a' római világot döntötte el: de karjainkat keresztbe tenni csak török hit, és gyávaság tanácsolná. Ha éktelen pangásban veszteglени nem akarunk, kettőt szükség tenni: tiszta ízlést terjeszteni, 's mind arról mi magát szépnek hazudja, kímélet nélkül lerántani a' kecses leplet. Elkényeztetés megzsibbasztja ugyan az erőt, de nem annyira, hogy újra meg ne edződhessék. Csak tisztítsuk az ízlést, 's rontsuk le az álszépnek országát!

6. A' kor' könyvészetében a' regény vonja leginkább a' bölcselő' figyelmét magára. Ki anyiban kegyencze a' sorsnak, hogy tenyere munkájától ollykor megpihenhet, olvasásra fordítja szűnidejét; kit pedig a' mennyei áldás, vagy elődei' szorgalma a' kénytelen szerzéstől felszabadított, annak munkájává lett az olvasás. Olvasni mai nap olly szükséggé vált, mint az eledel, 's nem csak tanulás végett olvasunk, hanem mulatságból, időtöltésből, vagy unalomból. — 'S mit olvas a' nagy szám? regényeket, és regényeket. Franczia, angol, olasz, német iró dolgozik hölgyeink, és szolgálóink' számára, ki az eredetit olvassa, ki fordítását. Míg új, és drága a' könyv, a' dámák' asztalán forog, néhány év mulva a' szobaleányokhoz költözik, onnan a' kis városokba, végre falukon bevégzi a' pályafutást, megkerülvén mindent, ki csak időt szakaszthat olvasásra. Angol regény hány kézen fordul meg?

Ez olvasmány kérdésen kivűl nagy befolyással van a' szellemi művelődésre, ha jóval-e mindig? a' regények' tartalma határozza meg. 'S mi az nagyobb részint? Előbb német lovag regények mulattattak csodás történetekkel, mellyek közt szerelmi kalandok, mint csal-étek hintettek el. Azután Lafontaine és társai' csinálmányai jöttek világra, mellyek nem mindig erénytükrök. Finom érzékiség, 's szerelem tárgyuk; hála istennek, jobb regények miatt unalomból sem olvassa már a' város, de az olvasóság' szélén még most csemegézik. Az angol regény Scott Walter által a' könyvészetben diszes helyre jutott, 's kik követték, és követik, valóban jótévői az európai emberiségnek. Olvasni kell már: mi üdvös ha ártatlanúl mulatót olvasnak, ha iróí szenny az olvasó' elmére nem ragad; mi hasznos, ha oktatólag mulatót olvasnak, ha irónak bölcsesége tetsző alakban ajánlkozik az elménk! — De az új regények között, mellyeket Páris gyárt, vagy Brüssel utánnyomat, vagy Lipcse a' világba bocsát, hány erkölcsi máktermés van. Égben földön minden bomlik, a' szív törött, hánykolódó, mellyet vallás meg nem nyugtat, szokás nem enyhit, a' polgári élet untat, a' nagyoké ki nem elégít. Goth ablak' töredékén sírásra fakadnak, 's megvetik az em-

bert, a' multat sajnálják, 's a' jelent meg nem érdemlik. 'S újra eviczkél a' szív, melly töretlen korlátot viselni, 's alkalmatlan magának törvényt adni. Angol lord kemény mint a' szirt, franczia nő érzékeny, és lágy mint a' szivacs, erkölcsi kihágás mint némi apróság, mellyet csak itt ott régi pap dorgál, 's a' szint kiegészíti, az asszonyok' küzködése a' természet' határai ellen — ők tisztán kimondva nem akarnak asszonyok lenni. Van-e ártalmasabb olvasmány ezen regényeknél? nem rontják-e meg az illedelmet is? Valóban égben földön felbomlik minden, ha azon szív uralkodik, mellyet sok új regény fest, mert illy szív, nem férhet meg emberi társaságban.

De tegyük a' regények mind nem ártanak a' jó erkölcsnek; még is az ízlést megrontják, 's a' költészet' gátjául vannak. Mi tetszik a' regényekben? Nem a' tiszta szépség, hanem a' kecses, mellyel el vannak öntve, az ingerlő, mellyel a' körülmények' szövetje az olvasót tartja. Mi lesz vége? e' kérdés hajtja az olvasót, 's hasztalanúl tárja ki elönkbe a' költő' elméjének minden irányait, csörgedezteti képzelődésének minden patakjait, mi nem látunk, nem hallunk, csak azt tudakozzuk: mi lesz vége? Ha míg oktató székbe ül a' költő, 's egyet hákog, mi már kiáltunk fülébe: mi lesz vége? 's ha rögtön nem felel, ott hagyjuk! Innen van, hogy az egyszerű szép unalmas nekünk, 's az oktató könyvek — elaltatnak.

Azonban ne busuljunk, tudomány, és ízlés nem szunyadnak el, 's mi egyedről csak ollykor áll, az emberiségről mindig igaz: hogy kovácsa a' maga szerencséjének. De azért ne tegyük keresztbe karjainkat! **Hunfalvi.**

A' kedves' hűsége.

Kis kertemben egy hűs csermely folydogál,
Gyepes partján egy szomorú fűzfa áll;
A' szomorú fűz' árnyában kis lakom,
Kis lakomon rózsám felé ablakom;
Ablakomra könyököltem ma délest,
Várva vártam, hogy meglássam a' kedvest:
De a' kedvest felém nézni nem láttam,
Mi ennek az oka, el nem találtam.
Ajtajához lopakodva csendesen,
Beteg-e vagy bármi baja, meglesem;
Nem beteg, nincs semmi baja — enyeleg!
Körüle a' teins úrfi édeleg.

Ujházy.

Ó és új.

Mindegy: régi vagy új, csak igaz legyen. Ám a' különbség
Más; a' régire új ujra meg ó ruha kell.
Egy van, az eszme, örök; 's ki tesz újjá ót, ki hitelt nyom
Újra, azé nem meghalni való tudomány.

Kor és nagyság.

Hagyd a' kort mint megy; nincs egyesnek kora, ám van
Egyese a' kornak, kit követ a' sokaság.
Más sors a' bölcsé; szíve nyugton ver, feje alkot.
Hogy müve éljen utóbb, ő maga meghal előbb.

Erdélyi.

Mátkaáldozat.

(Vége.)

III.

Pest jun. 13. 1809.

Szegény barátom! Luized örökre boldogtalan. Luized mondom, mert olly szivet jegygyürü el nem idegenít. Őt csak első választott birhatja; és az, te valál. A' tábornok' termeiben egy hallgatag angyal járt, kinek földi része gépileg játszá a' házi nőt; de túlvágyó lelke, szenvedő álom' rácsaiba zárkozék, mellyeken belől, király, csak te vagy. Azonban büvös országod szétfoszlott; az ép álom' békéje kegyetlenül eltépeték, 's halvány Luizéd, ki ez egygyel birt, kirabolva, minden nélkül áll... Azonban lásd magvából kifejleni az eseményt; elbeszélésemben nem zavarlak össze.

Leveled', mellynek átadásával megbiztál, kárhoztatám. Hártyátlan seben minden érintéstől vér serked, pedig ha kiujult elmérgesedik a' fájdalom. 'S mert tudtam, hogy felszakadt tölgy' maradványgyökéből csak hosszú sorvadás szi életet: néhány napig nem akarám átadni. Fájdalom, hajlékonyabban szerettelek titeket mint kell vala. — Egy napon francziaügyi hadtanácsba hivaték a' tábornok, 's távollétében adám Luiznek bucsuhangjaidat. Ártatlan keble kimondhatlanúl megindúlt. Többször félbeszakasztá az olvasást, hogy lélekzetét megtartsa. Szivére, elfolyó hajába kulcsolá önkénytelen kezeit, mellyek iratodat folyvást szoríták. Öntudatlanúl tévelygett hangos termeiben, isten' nevét sikoltva szüntelen, és a' tiédet. A' száraz padlókon könyüi jelelék tévutait, meleg párában szállva az örömtelen falakra, mintha meg akarnák népesíteni szótalan lakát. Egészen

egy ösztönszerű bú' hatalmában volt. Nem figyelt semmire. A' jelenet' lehető következménye, jelenlétem, a' telő órák, 's férjének közelgő visszatérése nem korlátozák. Alig tudám a' cselédek' észrevételétől megóvni; 's enyhültebb lélekszakot idézni elő, hogy megjövendő férjének ha fedező arczot nem mutathat; legalább okát el ne árúlja. Könnyek közt, pamlagasztalra borúltan hagyám; 's néhány nap mulva láttam öt. Tekintetére csend vonult, de szörnyű jeleivel a' benső pusztulásnak; hasonlóúl egy tépett kerthez, mellyre vész után nyugalmas éj' árnyéka borúlt.

Azóta kizáró kedvegyent öltözék kedélye, melly legszemeltebb vigalmak' körében, 's baráti látogatás' népetlen óráinál, egyiránt jellemévé lön. Talán nem is tudta, hogy megkérted öt; hirtelen távozásodat hütlenségűl vevé; 's jelenben, válóiratod támasztá fel nála az emlék' és bánat' üldöző költészetét. Annyi bizonyos, hogy leveled' végtelenül becsülte, mintha örökélet' kötelezvénye lett volna. Imakönyvében viselte azt; gyakran láttam én, ha a' nagy szenvedő' keresztje alatt érted imádkozék. Reméltem: megszokandja életsérveit; de nem úgy lön.

Majus' 26. felette mogorva kedélyben találám a' tábornokot. Mióta atyafikegyét birom, nem tapasztaltam azt. Idegenkedő vala és szótalan. Luizt nem láttam. Férje szobáiban nem mutatá magát, 's az osztályába nyiló ajtó szokatlanúl be vala téve. Következő nap rövid, czím 's megszólítás nélküli iratkában tudatá velem, hogy bizalmát, szeretetét vesztém, 's törvényes dolgait más ügyvédre bizta. — Magamat nem szántam. Rangos rokon' kegyeit mindig drágán veszi használható atyafi; 's én, nyommasztó szolgagörbedés nélkül is fentartom szorgalmam által szerény szükségü házamat. De érted reszkettem, 's Luiz miatt, mert gyanitám, hogy minden az odavittem levél' kézre-kerültéből eredett; 's mert jól tudá miképen hü barátok vagyunk, 's nejéhez kivülem senki annyira nem közelit, mennyi titkos levél' átadásához szükség.

Alig volt 48 órám, lehető eredményekről elmélkedni; már szörnyü hir üté fülemet, hogy Luiz elkülönözve férjétől hon lakik; hozománya visszaszállittaték; 's a' szerencsétlen, magányba zárkozik minden közlekedés elöl. Élethalálra futottam nagynénjéhez, ki mint tudod, ügyetek' barátja volt, 's minden családtitokba beavatott. Iszonyút kell irnom, de légy férfiú. Ne bukjál el a' döntő csapástól. Balitéletek' bünsúlya többnyire egyénekre esik, 's majd mindig ártatlanúl. Tetszett a' sorsnak téged' ezek' egyikeül választani; talán mert erőt láta lelkedben, vagy józan élettan' korszerü apostolává akara felkenni. Végy erőt magadon; a' fájdalom megedzendi lelkedet, 's élet adand mások' fájdalmát elirtani.... Tehát megirom az eseményt. Egy szent képecskéje volt a' tábornoknak, mit olaszországi laktában kapott a' pápától emlékül. Mondják felette becses mü; ritka értekü festemény. És mivel szép neje kedveli a' templomot, imakönyvébe akará titkon rejteni hogy vele, jövendő ájtatossági óráját meglepje. Luiz, mint felebb említém, abban tartotta leveledet; sőt egy félig kész választ is, mellyben ugar-napjait siratja, sorvasztó bújáról panaszkodik; 's örök, kizáró szerelmet elküszik emlékednek. Férje mind ezt olvasá; 's mert, az osztály' durva szelleme, mellyben nevekedett, kegyetlen eszmékhez köté darabos lelkét: katonailag akará kivágni az érzékeny sebet, mellyre tán enyhe gyógymód vonandott volna egykor hegedő hártyákat. Hinni taníták, hogy vesszözés kedvelteti meg ujonczával a' fegyverhurczolást mitől megszökött; 's igy, hivé azt is, hogy fenyíték teendi megelégedetten-hüvé az erőszakolt nőt. Embertelen tervet vön czélba, 's végrehajtá. Házához gyüjtötte fővárosi rokonit. Ez itélőszék elébe idézé a' büntelen bünöst, ki mértékteljes hűségérzetében mit sem gyaníta; 's kinek hervadt szine a' jelenet' szokatlanságaért változott, nem büntudat miatt. Felolvastatott a' két levél mint vádirományok; 's a' feláldozott hölgynek, méltatlan szégyentől kellett roskadoznia, egy sereg kárörvendő rokonok előtt, kiket örökség-féltés izgatott. És meddig tarta az üldözés' nagypénteki órája...! Ingerült atya' haragfeddése, végetlen erkölcsi jegyzetek, 's a' megbocsátó férj' kérkedő nagylelkűsége valának az átmeneti szakok, mellyeken Luiz' vérező lelke keresztül hurczoltatott. A' rendkivüli lélekrázkodás azonban, felkölté önérzetének igényét, erős akaratát. Midőn a' vétkes drámának vége lön, könyükre olvadva, de határzattal nyilvánitá, miképen férjével többé nem lakhatik. Távolban is megőrzendi jogait, de olly tulvitt bántalmak után szemeibe nem nézhet, 's ablakán kiugrik inkább, vagy elbujdosik, mintsem e' tárgyban kényszerítést türjön.

Azóta atyjánál lakik a' szerencsétlen, de azt általában kerüli. Leánykori szobáját beaggatá száraz virágokkal; varróasztalára feszületet tön, 's nagyobb részét elzárt napjainak imád-

ságban tölti. Sanyaruan böjtöl, 's gyakran sir, mert egy emésztő hit szegezte magát lelkére, miszerint nagyot vétkezett. Vandersohn orvos látogatja öt, 's kórjában veszélyes jövő' magvát gyanítja; mert képzete igen rajoskodó, melly égetőpontjától eltérni nem akar. Egy izben sikerült meglátogathatnom. Velem nem beszélt; mondják másokkal sem. Pamlagán üle összetett kezekkel. Arczait félelemig elhalványítá a' folytonos éhség: szemei még is olly ragyogványban csillogtak, mintha teremtőtüz' szikráit szórnának el. Folyvást rám néze, 's ollykor mosolygott; de azt mindig egykét könnyű követte. Majd imakönyvét vette fel; mellyből, mitsem ügyelve rám, buzgón imádkozék. A' közben egyszer átperczegteti a' könyv' lapjait, szeliden mondá: „Nézze ön, nincs többé nálam Emil' levele." Egyetlen szava, mit nála létemkor hallottam.

Férjét — úgy tapasztalom — lélekösmérete üldözi. Hagyd erre bündiját. Az isten' szerelmeért, gondolatod ne kelljen boszú iránt. Mit se tégy. Budapestre ne jöj; minden lépés Luiz' boldogtalanságát nevelné. Én tudom mennyi bú, mennyi indulatostrom vivandja szivedet; mint fognak rajoskodó eszméid csüggedt lelkedre tódulni; mint lesznek óráid ezer feltétel' határozat', 's ingatag tervek' martaléki; 's mint fogják akaratodat egymás' kezéből kapkodni kétség és józan ész. Semmi! Hagyd folyni a' csatát. Életed' — melly hazádé — áldozhatnád fel, 's a' történet, még is lettdolog marad. Segitség általában nincs, mert Luiz' hitvallása elválást nem ismer. Azért magadban vivj ki kárpótlást. De téveszmékre ne tántorodjál. Akarnám, ne említetted volna Napoleon' harczi dicsőségét. Úgy látom elméd, ha Luizról eltér, Napoleonnal foglalkodik. Vannak történeti pontok, mellyek a' világifjúságot ragályos lángba hozzák; 's áldicsőség' szappangyöngyeivel elkapó lelkesedést izgatnak. Veszélyes ködvilág! mellyet a' képzet megrak hirnév' oszlopival, 's utánkapkodásban nyakra főre hull, agyonsujtva a' szüledék' javát. Illy korban élünk most. A' franczia szablyafény elveszi a' népek' szemvilágát, pedig rendeltetésünk: ipar' és ész' utján haladni, nem kiölni egymást. Akarom hinni, hogyha Napoleonban a' harcz' csillamló rakétája ellobban: minden fejdelem óvakodni fog perzselő tüzétől. Szabadságháborura kelhet egyik másik nép; de hódoltató vérontást közös ellenőrség gátoland. — Illyesmikben elmét és eszméket fejteni, irányt kitüzni, véleményt javitni: korszaki sajtók' feladata, melly nálunk épen olly gyenge mint népszerütlen. Azonban müvelt fő mint tiéd magától következtet, hasonlit, 's eredményeket huz; csak a' sziv' változó tüzének rabja ne legyen. Ez okból van szükség részvevő, higgadt barátra, ki fékező észrevételeit megoszsza. Remélem jóneven veszed, hogy néhai nevelőd, kinek öszülő haja érettebb tapasztalást hozott, nyiltszivüleg szól. Különben is, hidd el, a' lelkesedés' árja, melly elöéveinkben medrén tulcsapong, később felveszi a' kormányt. Habjai, miket többnyire hiuság költe fel elülnek; sodrott martalékit partra hányja, 's haszonhajtó folyammá válik. Azért várd békével az átmeneti szakot. Reményed, melly véres hirt igér, megcsaland. Ha csatán vesztél: neved egy közös-sir' ezer halottival fog elrohadni; 's ha élne is, gyilkoltak' szellemei árnyékolnák azt. Holt milliók' csontiból úgy sem épül élő millióknak boldogság; azt szabadalkotvány teremti és müveltség. Több nemzetnél az utólsó hozta az elsöt; nálunk eredeti birtok az, 's a' müveltségtől csak fentartását várja. Tudományodat nem azért szerzéd, hogy zöld ifjuságoddal együtt kardra hányd. Ha pénzednek nincs illő kelete, várj vele; becsét bizonyosan nem vesztendi el. És ha az idő rendén túl késnék, átadod ifjabbnak, kire a' sor kerül. Ha hivatalt nem akarsz, ott a' hatóság' terme, mellyben élsz. Foglald el illető pontodat, 's töltsd be kötelességed'. Vagyonod van, hova igazság miatt betört fejedet lehajthatod. Honért élni törekedjél, de halni nem. Az csak a' rómaiak' korában segitett, mert világdivata' volt. Lelked két sulypont' közén libeg most. Itt reményvesztett szenvedély' Furiája üz; ott harczi dicsvágy' csábtüze éget. Repülj fel lángiból, 's légy Phönixe sorsodnak..... Adjon isten erőt átváltozásod' perczeig!

Jobbnak látnám, hogy ne válaszolj, alkalmaúl lázos eszméidnek. Én mindenről tudósitani foglak, 's ha Luiz' sorsa feljöttödet kivánná, nem titkolandom el. Nyugodjál meg, 's nehéz napjaidban gyakran olvasd el igaz baráti sorait Pókaydnak.

IV.

Pest junius' 30. 1809.

Siess Emilem! Rögtön irt levelemre magadat várlak élő válaszúl. A' szerencsétlen Luiz nem a' tábornoké többé. Borzasztó úton esék vissza a' függetlenség' általános viszonyaiba. Most mindenki jog- 's kötelességegyent bir hozzá, de ez irgalom és segély, mert öt, hat nap előtt

megtébolyodék. Az elkövetett bün' álhite naponta erösb gyökeret hajta képzetében, melly, nyommasztó meggyőződéséből egy szomszéd téveszmére lépe át, miszerint véteksúlyától többé böjt és ima nem menthetendi fel; hanem szükségképen egy megváltó jegyesnek kell eljönie, ki messiási kínszenvedéssel teend büneért elegeet 's ártatlanságát, ép elméjével együtt, völegényi ajándékúl hozandja meg. A' lélekhelyzet' átmeneti napjaiban türelemmel várta agyhösét. Majd nyugtalanná tevé a' sikertelen vágy; villogó szemekkel futkosott termében, összetépte ékítvényeit; vére, rendkivül izgékonynyá lön, 's gyakran kitörö dühig magasztalódék. El kelle zárni a' boldogtalant. Most, orvos' lakában, 's ügyelete alatt él. Lázos óráiban vonagló görcsökkel pusztítja az örültség, 's ekkor a' hütlen jegyes' késedelmét átkozza; de ha vérviharszüntével kedélye megenyhül, szelíd, engesztelö bánattal függ egyetlen, hegyekre nyiló rostélyzott ablakán; várván várva az ifjú völegényt, ki szivében él, 's bizonyosan eljövend. Orvosa tudakozódék: ha nem birja-e valaki elsö szerelmét, kit most tépett képzete a' megváltó jegyes' eszméjében személyesit? Én mondám, hogy az te vagy. Czélszerünek látja minél elébb feljönöd. A' baj, úgy mond, rendkivüli lélekrázkodástól jött, hasonló roham tán visszaállitandja a' sulyegyent. Egy gyógytanszerüleg rendezett meglepés, ... de miért késleltetném hosszas elbeszéléssel levelem'; itt mindent megtudandasz. Egy perczig se késsél. Férji ellenörködés, 's jogsérelem megszünt. Luiz nem vetélytárs' neje már, hanem az emberiség' betegje, kit ha gyógyitani tudsz, halasztanod nem szabad. Győzd meg új kinodat, 's türj férfiasan, mig személyes vigaszával ölelhet Endréd.

V.

Pest julius' 2. 1809.

Gyász hirlöm úgy hiszem Pest, 's Ottomány között találand. Kérlek hagyd fé'ben utadat; legalább a' föváros felé ne folytasd. Luizéd, a' halhatlanságban vár rád; földi részét föld takarja már. Tegnap előtt szörnyü zivatar támadt a' budai hegyekről. Betegünk, a' jégzápor' átmenetét folytonos, epedö figyelemmel kisérte; mert elhiteté magával, miképen egész jelenet, az érkező völegény' ünneplármája. Nyilt ablakától általában nem lehete elvonni; 's egy villám' ereje — melly a' szerencsétlen' közelében csapott le — öt is földre sujtá. Orvosa minden jót reménlt. A' villanyhatásra — melly idegeit keresztülrázá — sokat számított. Azonban ellenkezöleg lön. Midön magához jöve, az ég már szépen kiderült; 's egy szorongató aggály kapá meg, mert a' menyekzöi menet elmult, 's jegyese még sem vala ott. Hütlenségéről végképen meggyőződék. Böjt- 's álmatlanságtól erötlen testére elhatárzó befolyást tön az új fájdalomfordúlat, 's néhány órai zokogó sirás közt szive megrepedt. Kebelén lelék arczképedet a' halott-teritök, egy tiltóparancs' mellékletében, melly azt illetni nem hagyja.

Ne szánd öt! szenvedésitől megszabadult... Életed' fája elvirágzott, de gyümölcsöt hozand még; 's ne feledd, hogy arra nemzetünk számit. — Öszi törvényszünetem' napjait megosztandom veled. Addig legyen béke és nyugalom lelkeddel; szivéből kivánja hü Pókayd.

VI.

Gyöngyös julius' 3. 1809.

Bocsássa meg isten az apának bünét, én megbocsátom...! Öszi törvényszünetben ne keress hon, jó Endrém; akarom, hogy akkor már csatánvesztek közé legyek beirva..... Özvegy anyám árván fog maradni; de úgy-e kedves barátom, te gyermekileg szeretended öt?.... Végrendeletem a' váradi káptalanban van. Te irád, hogy vagyonom elég: hová igazságért üldözött fő hajolhat; 's te ... mindig igazságbarát valál..... A' parkot, mellyben emléke áll, nevezd Luizről; 's könyüiddel, ne háboritsd hamvait a' kiszenvedt Emilnek.

Kuthy Lajos.

Bölcs Lokman' meséi.

Arabból.

10. A' NYULAK ÉS RÓKÁK.

Egyszer a' sasok és nyulak között háború ütött ki. 'S elmenének a' nyulak szövetséget kérni a' rókáktól és segedelmet a' sasok ellen. De válaszolák azok: megadnók mi azt, ha titeket nem ismernénk, 's nem tudnók kivel harczoltok.

Tanulsága ez: Ember nem keveredik harczba ollyannal, ki erösebb mint ö.

11. A' NYÚL ÉS OROSZLÁN.

Egy nyúl összetalálkozván az oroszlánnal igy szólt hozzá: Én esztendönként több fiat hozok világra, 's te egész éltedben csak egyet

vagy kettőt. Igazad van, felelt az: egyet, de ám oroszlánt!

Tanulsága ez: Egy áldott gyermek többet ér mint számos elfajult.

12. AZ ASSZONY ÉS TYÚK.

Egy asszonynak tyúka volt, melly mindennap egy ezüst tojást tojt. Gondolá magában a' nember: Ha neki többet adok enni, bizonyosan kettőt fog tojni. 'S midőn azt tette volna, megszakadt a' tyúk 's oda lett.

Tanulsága ez: Sok ember azért veszti el tőkéjét, mert nagy hasznot kiván.

13. A' SZÚNYOG ÉS BIKA.

Egy szúnyog a' bika' szarvára ült, 's gondolá, hogy tán nehéz a' bikának, 's mondá neki: Ha fárasztalak, add értésemre, hogy elmenjek. Felelé a' bika: Nem éreztem, midőn rám ültél, 's nem fogom érezni, ha elmégy.

Ez ollyan embert illet, ki magának hirt nevet akar szerezni, 's megvetendő gyenge.

14. AZ EMBER ÉS HALÁL.

Egy ember nyaláb fát vitt 's elfárada. Midőn már megunta tovább vinni, leveté válláról, 's a' halált hivá meg magában. Ott terem a' halál 's kérdezi: Itt vagyok, minek hittál? 'S az ember azt feleli: Azért hittalak, hogy felsegitenéd vállamra e' nyalábot.

Tanulsága ez: Minden ember szereti az életet, ha mindjárt bele fárad is bajaiba.

15. A' KERTÉSZ.

Egy kertész virágait öntözé egy nap. Kérdezék töle, miért olly szép a' vad fü ápolás nélkül is, holott a' mivelt füvek hamar elszáradnak 's kivesznek. Felelé a' kertész: Mert a' vad füvet édes anyja neveli, ezeket pedig mostoha anyjok.

Tanulsága ez: Az édes anya' nevelése jobb mint a' mostoha anyáé. ***Munfalvi.***

Magyar játékszini krónika.

—

Jul. 27. Aba. Eredeti szomorújáték 5 felv. Szigligetitől.

Jul. 28. Hét leány közől a' legrútabb. Vigjáték 3 felvonásb. Előjátékkal. Albini után ford. Kovacsóczy.

Jul. 29. Sevillai borbély. Nagy opera 2 felv. ford. Bántó. Zenéje Rossinitól.

Jul. 30. Havasi rózsázska. Szinj. 3 felv. Holbein után ford. Láng Ádám.

Jul. 31. Bűvös vadász. Nagy opera 4 felv. Irta Kind, ford. Szerdahelyi. Zenéje Webertől.

Egyveleg.

—

Egy franczia hölgy' vallomásai. — Párisban születvén és neveltetvén kora ifjuságomban már anyavárosom' diszévé lettem. Elkevélyedve szépségem' dicsérete által, melly naponként elémbe daloltaték prózában és versben, társaságban és nyilvános lapokban, vén és ifjú bolondoktól, új dicsőségről álmadozva elhagyám Párist és Francziaországot. Spanyol-, Angol-, Német- és Olaszországokban, szóval akárhová jövék, mindenütt csalatkoztam reményeimben, gőgöm mindenütt megaláztaték. Minden országban más zászlóját látám a' szépségnek. Elhatározám végre, hogy e' tekerészt elhagyom és a' föld' másik részébe vándorlok. De itt még roszabbul jártam. Nem akarok szólani Török- és Persa-, nem Cserkeszországról, mert magamat azon országok' szépségeivel összemérvén, kénytelen valék felsőbbségöket megismerni. De Chinát elérvén, nem reméltem volna, hogy ott nagy szemeimet, sasorromat, apró füleimet 's nem rut lábacskáimat kinevessék. Annyi igaz, hogy egy czipőmbe négy chinai asszonyláb befért volna. Chinából Marian szigetekre utaztam. Itt a' benszülöttek fogamat és hajamat neveték ki, mert nálok szépség a' fekete fog 's a' hosszu fehér haj. — Arabiában nem hódithaték, mivel nem tudtam szemholdaimat feketére festeni 's szememet hasonló festék által szélesre vonni. Csodálták itt, hogy nincs göndör hajam; de még inkább bámultak a' hottentoták, hogy orrom nem lapos, testem nem kerekded mint a' hordó 's hogy ujaimat állatok' félig elrothadt beleivel nem ékesitem föl. A' délamerikai tartományokban, Kumanában, rútnak találtak, mivel arczaim nem üresek, fejem nem hosszu és keskeny, csipőim nem elég szélesek. Mert ott a' fejet két deszka közé feszitik és széles szalagokat kötnek a' térdre, hogy erős ízeket kapjanak. Éjszakamerikában tanúja valék egy fekete és fehér nő' szépség fölötti vitájának. Mindenik a' díjat kivánta. „Lássad, mondá a' fekete, mi fekete, fényes böröm van, mi vastagok kláris-ajkaim, mi fehérek szemeim, mi gyapjas hajam, hogy lehetne a' te halvány színedet, beteges szemedet, csekély alig nyilt szádat, hosszu hajadat, melly úgy csügg le fejeden, mintha a' vizből huztak volna ki, e' szépségekkel összehasonlitani? . .“ A' fehér épen felelni akara, de én félre huztam 's magam történetét elbeszélvén, meggyőztem öt, hogy nincsenek általános fogalmak a' szépségről, hanem minden világrész, minden nemzet és minden ország majdnem, tulajdon fogalmakkal bir felőle.

Legnagyobb tűzveszély, mellyet Moszkva' égése sem mult fölül, az vala bizonynyal, melly 1660 Londonban dühöngött. A' tüz sept. 2. és 3ka közti éjjel ütött ki. A' lángok, iszonyú széltől üzetve, hamar kiterjeszkedtek, több napig dühöngtek, behamvasztva a' belső kapukat, a' tanácsházat, sok középületet, 89 templomot, több iskolát, kórházat és 13,000 polgári lakot, úgy hogy 400 utcza egészen elpusztult. — E' tüz' emlékére egy minaret idomú magas torony állittaték föl közel a' London-hidhoz.

A' középkorbeli arany fürtök. — Több század előtt minden nő arany fürtöket akart hordani. Igy találtatnak ők a' képekben, igy énekeltetnek meg a' költők által. De a' természet nem alkalmazza magát a' vágyakhoz 's ezen okból a' középkorban a' sáfrán-nak olly nagy kelete volt mint mai nap a' fehéritő 's

pirositónak. De olly drága is volt a' sáfrán, hogy étkekhez alig vala kapható. Különben a' hiúság akkor is olly nagy vala, mint napjainkban. Petrarca p. o. elkedvetlenedett, ha fehér ruhájának legkisebb redője rendetlenségbe jött; szük czipőkben a' legkeserűbb fájdalmat állá ki; szorongása leirhatlan volt, ha a' barátságos szellő remekül előállított fürtözetét megrongálással fenyegeté. Pedig Petrarca nem mindennapi nyalka volt.

Az üvegszövés hatalmasan halad elő Franciaországban. Dubus gyáros 30 székkel dolgozik Párisban. Fölfedezésének lényege abban áll, hogy gőzzel bánás által olly rugékonynya' teszi az üvegszálakat (fonalakat), hogy finom csomába összeköthetők, a' nélkül hogy törnének; a' fehér és színes üvegfonalakat, más selyem és egyéb fonalakkal keverve olly virágos szöveteket állít elő Dubus, mellyek a' rajz' gazdagsága, a' színek frissége, mindenek fölött pedig eddigelé utólérhetlen fényök által kitünnek. Némellyek a' legszebb arany és selyem brokáttal vetekednek, azon elsőbbséggel még, hogy nem homályosodnak el, ha kénköves gázokkal jönek érintkezésbe. Legjelesebb készítményei közé a' legszebb faju szőnyegek tartoznak. —*jd*—

Európa' legnagyobb városai. Londonnak 174,000 háza van 1,400,000 lakóval, Párisnak 45,000 háza 800,000 lakóval, Pétervárnak 10,000 háza 700,000 lakóval, Nápolynak 40,000 háza 360,000 lakóval, Bécsnek 7,500 háza 300,000 lakóval.

A' cserkesznők, kiknek férjeik és atyáik az oroszoknak egy valódi hőstusában olly sok munkát adnak, igen szépek, nagy kifejezésteli fekete szemök van, kis szájok, melly csókra hív, selyempuha szépen ívezett szemöldjeik. Kora ifjuságokban már fuzóvállhoz szoktattatnak. Csak a' völegény szabadítja meg a' maga törével, mellyet mindenkor magánál visel, a' leánykát szük mezétől. A' cserkesznők sugárvékonyak mint a' topoly és mezitelen hattyufejér nyakokat egy sor korall ékesíti. Fejökön gyöngyökkel kirakott kötő ragyog és kis lábokra megezüstözött kis csizmácskákat húznak.

Adakozások Kölcsey' emlékére.

III. közlés. *)

Brünek József úrnál: G. Vécsey Sándor 2 ft, Kese Dániel 24 kr, Szél Sámuel 20 kr, Längenfelder 20 kr, Kovács Károly 20 kr, Pokomándy Gábor 2 ft, Sziver 1 ft, egy névtelen 1 ft, Tamasovich 20 kr, egy névtelen 20 kr, egy névtelen 30 kr, Kertész László 1 ft, Zöld Antal 50 kr, Struccz Ferencz 20 kr, Rácz András 20 kr, Kövecs József 1 ft, Papp János 2 ft, Kmeth Lajos 1 ft, Bauernsachl 1 ft, Zinner Farkas izraelita 20 kr, Agáczi Mihály 1 ft, Gyóvai Ján. 1 ft, Markos János 1 ft, Ludwig Lénart 40 kr, Kádár Henrik 24 kr, Kaster János 20 kr, Hutiray Andor 1 ft 30 kr, Sulyok Ignácz 1 ft, Praznovszky Mihály 1 ft, Izsó József 1 ft, Halus József 1 ft, Velenczey Mihály 2 ft, Vörös Antal 1 ft, Wittich Elek 1 ft, a' gyüjtő maga 2 ft pengőben. — Összesen 31 ft. 48 kr pengőben.

Bölöni Farkas Sándor úrnál: Kölcseynek egy tisztelője 2 ft, Bethlen Farkas 1 ft, valaki 2 ft, Gál Sándor 1 ft, Kelemen Benjamin 1 ft, ifj. Tilsch Ján. 1 ft 12 kr, Schilling János 1 ft, Désfalvi Pataki József 1 ft, Bánffy Albert 1 ft. — Összesen 12 ft 12 kr pengőben.

Dobosy Lajos úrnál: Horgosi Kárász Benjamin 2 ft, gr. Zichy Ipoly 1 ft, Szűcs Antal 1 ft, Babarczy Antal 1 ft, Banó Mihály 1 ft, Bánhidi Józs. 1 ft, Szeghő Józs. 1 ft, Kovács Károly 40 kr, Váli András 40 kr, Szomor Józs. 1 ft. Fehérváry Ferencz 2 ft, Bene Lajos 1 ft, Bene Pál 1 ft, Müller Ferencz 1 ft, Bogyó Sándor 2 ft, Kaszap Mihály 2 ft, Nagy Ferencz 1 ft, Muller Ignácz 2 ft, Temesvári István 1 ft, Oexl Mihály 1 ft, Beniczky Andor 40 kr, Kókay István 1 ft, Beliczay Pál 1 ft, Toronyi Józs. 24 kr, a' gyüjtő maga 2 ft. — Összesen 29 ft 24 kr pengőben.

Zomborcsevics Ferencz úrnál: Mukics Simon 5 ft, Szárics polgárm. 2 ft, Antunovics Józs. 3 ft, Czorda Józs. 1 ft, Bachich Mihály 2 ft 20 kr, Radnics Ján. 2 ft 12 kr, dr. Zomborcsevics Vincze 6 ft, Macskovich Józs. 1 ft, Arnold Gottfried 1 ft, Hoffmann Ferencz 5 ft, Radnics István 1 ft, Misuray Antal 1 ft, Skenderovics János 1 ft, Lénárd Máté 1 ft, Hofbauer Antal 30 kr, Bachich Illés 1 ft, Sztrikovics Lázár 1 ft, Kuluncsics Jakab 1 ft, Vojnics Gergely 1 ft, Gyelmis Miklós 1 ft, Markovics János 40 kr, Czernyakovics Antal 40 kr, Sztipics Kristóf 2 ft, Blagovics István 1 ft, Milodanovics György 1 ft, Karváty Zsigmond 30 kr, Loosz Simon 1 ft, Kopurovich Erneszt 1 ft, Czrnkovics György 1 ft 48 kr, Antunovics Pál 1 ft, Markovics László 1 ft, Czorda Béla 1 ft, Macskovich Benedek 2 ft, Mukics János 1 ft, Manojlovel János 40 kr, Berényi Antal 30 kr, özv. Bajsai Vojnics szül. Volarics Antonia 5 ft, Laczkó Józs. 1 ft, Spelletich 1 ft, Kristoforovics 40 kr, Zélics Máté 1 ft, Bessirevics István 1 ft, Perchich János 40 kr, Aradszky Gábor 40 kr, Lénard Istv. 40 kr, Szárics Simon 1 ft, Mukics Miklós 2 ft, Mukics Gergely 40 kr, Hidegh Ignácz 1 ft, Polyákovics Andor 30 kr, Veszelinovics Lázár 1 ft. Hofbauer Máté 40 kr, Missuray Albert 1 ft, Totth Sándor 2 ft, Hirsch Móricz 1 ft, Hofbauer Ignácz 30 kr, Kádár Józs. 1 ft, Manojlovics György 1 ft, Pertics Jakab 1 ft, id. Bajsai Vojnics Istv. 1 ft, Sarcsevics András 40 kr, ifj. Bajsai Vojnics István 1 ft, Pilaszenovics Károly 1 ft, Haraszty Sándor 40 kr, Tóth Lajos 1 ft, Farkas József 1 ft, Schäffer Jakab 1 ft, Trencsényi 1 ft, a' gyüjtő maga 5 ft. — Összesen 94 pengő forint.

Csacsko Imre úrnál: Király Józs. 1 ft, Czuczor Gergely 1 ft, első évi jogászok Győrött 10 ft, Koronthály Ferencz 40 kr, Brallo Demeter 1 ft, Steffany 1 ft, Kálóczy Lajos 1 ft 20 kr, Cserny László 30 kr, Ramershoffer Valerián 1 ft, a' gyujtő maga 1 ft. — Összesen 16 ft 32 kr peng.

E' III. közlési öszveg: 173 ft 56 kr pengőben.
Jul. 24. 1840.

Bajza József m. k.,
a' Kölcsey' emlék-társaság' jegyzője.

*) Az I. közlést lásd Ath. 1840 I. félév 175—76. szelet. — a' II. közl. Ath. 1840. II. félév 48. szel.

Figyelmeztetés.

Elkésett t. cz. előfizetőinknek ezennel jelentjük, hogy még lapjainkból teljes példányokkal szolgálhatunk.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftou. Kiadó-hivatal Pesten, Ferenczieh' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 6. 1840.** **11. szám.**

Tartalom: Népmondák (*Pulszky Ferencz*). — Váró lány. Néprege (*D. K.*). — A' két barát. Eredeti novella (*Barthos J.*) — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg (*—jd—*). — Böngészet (*Gabányi*). — Adakozások Kölcsey' emlékére IV. közlés.

*Népmondák.**)

—

Alig van érdekesebb, a' költöt 's bölcselkedöt mélyebben megható jelenet az emberi nem' évkönyveiben, mint a' kereszténység' harcza a' pogánysággal, 's diadalma' felette. Előttünk áll itt egy roppant világbirodalom, önállólag kifejlett magas müvelödésen alapulva, minden társasági és politicai viszonyaiban egy független egészet képezve, 's ifjonti világnézeten épült vallással ellátva, melly minden új eszmét könnyen magába felvesz, 's azt áthatja; — ellenébe pedig a' kereszténység' egyszerü elvei jelennek meg, semmi földi hatalomra nem támaszkodva, de más világnézetet hirdetve, 's ez által a' régi világnak enyészetét, ennek egész gyönyörü müvelödése, férfias alkotmánya, és ifjonti vállása mellett is, magába rejtve. — A' régi világba azonban be volt már oltva veszte' közeledésének sejditése, 's egy tompa előérzettől vezéreltetve a' hellenrómai szellem visszatolja a' kereszténységet; egyébiránt olly türelmes szokása ellen, mindjárt az első összeütközésnél 's hatalmának egész erejével üldözi az új hit' hiveit, nem gyanítva, hogy nem a' személyek, de az új elvek a' régi polgárosodásnak ellenei. Az üldözések' vérkereszteléséből azonban győzelmesen emelkedett ki az új vallás, 's bár kicsiny, 's bár miveletlen, bár békés követöinek községe, még sem szünik meg azon titkos borzalom, mellyel a' római világ ezen új jelenetet nézi, 's a' ki nem irható új vallást most már kebelébe fel akarja venni, 's azt régi szellemével áthatva, a' régi elvekkel összhangzásba hozni. De hasztalan veszi Alexander Severus Kristus' képét lariumába, hasztalan intézi hozzá is imáját a' római császár, a' keresztény 's hellenrómai elvek közt nincs összeolvadás, 's az üldözés a' sikeretlen egyeztetési merény után megújúl. De ez alatt bomlani kezd a' világbirodalom, 's azon mindenütt feléledö érzés, melly a' kereszténységben legvilágosabban fejtetett ki, hogy az egyednek is vannak jogai, nem csak az egésznek, hogy a' szabadság mindenkinek osztályrésze, 's vak rendeltetés helyett igazságos isten, a' nagy mindennek igazgatója, megrongálja a' római világ' uralkodási elveit, a' régi győzedelmi bátorság, a' férfias önérzés csökken, az egész birodalomban kétkedés hatalmaz el, 's az istenek' templomai, mellyeket minden századoknak legjelesebb müvészei a' láng-

*) Vesd öszve az 1840. Emlénynyel.

ész' szentségeivé is nemesítettek, megürülnek 's el kezdenek pusztulni. Illy körülmények közt az új vallás felé fordul Constantin, kétségbe esve ragadja meg ezt, az ingadozó császárság' támaszául, 's az égi szót „in hoc signo vinces", a' világbirodalomra is alkalmazza. De hasztalan vettetik a' bársony palást a' feszületre, hasztalan emeltetik az arányból készült kereszt, csak imént a' bünös halál' jelképe, diadalmi ünnepélyelyel dicső templomok' fölébe, a' régi művelödésnek, a' világbirodalomnak még is vesznie kell, hogy az új világrendnek, melly a' kereszténységen alapul, helye legyen. A' hellenrómai polgárosodásnak egészen össze kelletett dölnie, hogy az új keresztény alkotmány új talpköveken állíttathassék fel.

Különböző, de nem kevésbbé érdekes alakban jelenik meg a' kereszténység' terjedése az éjszaki törzsököknél, azon miveletlen mélykedélyü németeknél, kik később az új valláshoz olly forró buzgósággal ragaszkodtak, 's a' mostani társasági 's politicai rendnek fő alapjait vetették. — Régi vallásuk sötétebb 's elégületlenebb világnézetet tanúsít, mint a' hellenrómai vidor mythologia, 's előre is ki van mondva benne az istenszürkület (Götterdämmerung), ezen nagyszerü világcsata, a' jótékony mennyei istenek, 's hatalmas alvilági lakók közt, melly az utóbbiak' győzelmével 's a' világ' vesztével végződik, mellyre a' nagy egésznek szebb újraszületése következik. — A' keresztény vallás itt nem szenvedőleg többé, mint a' római világban, hanem tevőleg lép fel, a' térítők alig állván magasabb fokán a' müveltségnek, mint a' térítendők, terjesztik ugyan az egyszerü vallás' elveit, de a' régi isteneket is egyszersmind hatalmasan megtámadják, szent Bonifácz levágja merészen Thor' tölgyét, szent Gál felgyujtja a' pogány főtemplomot, szent Olaf feldönti a' szent szobrokat, 's az isteneiknek jelképét porba 's lángokba látó pogányok, csak gyáván állnak ellent a' merész térítőknek, 's elvesztve bizodalmokat azokhoz, kik a' szentségtelenitőket megbüntetni nem képesek, az új hitben keresik megnyugtatásokat. A' kereszténység nem talált itt egy kiképezett, magába zárt polgárosodást, melly az új eszmékkel mindenben ellenkező, megállapodott elveket, mellyekre a' társasági élet lett volna épitve, világnézetet, melly a' kereszténynyel össze nem lett volna egyeztethető, 's igy inkább a' külső szertartások ellen kelt ki, 's hogy kimélje a' müveletlen nép' vallásos érzeteit, tisztelte a' hely' szentségét, 's a' leromlott templom' helyére, a' szent források mellé, a' szentelt berkek' közepébe keresztény templomokat épitett, 's az isten-szobrok' arányából kelyhet öntött. Igy történt a' régi mythosokkal is, mellyek kivetkeztetve régi szentségökből, mesékbe, mondákba, regékbe mentek át, az üldözött vallás' régi szertartásai pedig, hol a' kereszténység' ünnepeihez csatlakoztak, mint a' szent János' tüze, a' husvéti öntözés, a' pünkösdi királyság, hol mint helybeli szokás, fennmaradtak, hol pedig mint babona 's előitélet, vagy bübájos szokás, a' köz életben még most is, midőn titkos értelmök elfelejtetett, olly nagy szerepet játszanak, mint akkor, midőn a' hitvallás egyik főágai voltak. Sikeretlenek maradtak ezek' kiirtása iránt az egyházi 's polgári hatalom' eltilalmazásai, mellyek, különösen mindjárt a' kereszténység' behozatala után a' pogányság' ezen utolsó maradványait üldözték, és szint olly sikeretlen volt a' mult század' felvilágosodási időszakának oktatása, a' nép' hiv maradott régi isteneihez, mellyeket többé nem is ismert. Ujabb időkben — hol csaknem fájlalni kezdék az első térítők' azon buzgóságát, melly a' pogánysággal még azon emlékeket is eltörölte, mellyek a' nemzetek' régi szokásait, vallásukat 's egész állapotjukat velünk megismertethetnék, — szorgalmasan gyüjtetnek ezen népmondák, ezen babonák és előitéletek, mint a' kereszténység előtti állapot' kevés, becses maradványai, mellyekből a' nemzet' régi vallását, világnézetét 's szerkezetét, ha nem alaposan ismerni, legalább valószinüséggel gyanitani lehet. Illyen gyüjteményből eredett Grimm Jakabnak, az újabb időkben politicai hirre is lépett göttingi professornak, mély tudományu roppant szorgalommal készült könyve „Deutsche Mythologie, Göttingen 1835", mellyet annál inkább ajánlhatunk, minél mélyebb azon meggyőződésünk, hogy csak ezen az úton, mellyen ő a' németek' régi hitét reconstruálta, remélhetünk mi is mélyebb tekintetet nemzetünk' ősidejére nyerhetni, melly most olly pusztán 's élet nélkül áll előttünk. Ezen ősi állapotok' felvilágositása azonban nálunk mindig sokkal nehezebb és töredékesebb, mint nyugoti szomszédinknál, mert a' kereszténység hozzánk megint más alakban jött, müveletlenekhez a' polgárisodás' minden fényétől körülvéve, a' tudományok' kiséretében. Erre épitette a' szent király polgári alkotmányunkat; hol az apostoli szó elhangzott, oda hatott a' királyi kard; ki az

új vallást megtámadta, a' felséget is sértette, 's az alkotmány ellen is feltámadott; 's így nem olvadott annyira össze a' kereszténység a' régi szokásokkal, mint Németországban, hol még akkor is, midőn karddal hirdettetett, mint például Szászországban, később még is kifejtette a' polgári szerkezetet. Ez az oka, hogy hazánkban ritkább a' népmonda, melly világot vetne a' régi időkre, azok közt legalább, mellyeket a' felföldön gyüjtöttem, a' legnagyobb rész a' nép' mindennapi természetes viszonyaiból veszi eredetét. A' kegyetlen úr', a' kiméletlen uzsorás', a' hamistanu' büntetése jön itt elő, az ünnepnek szent ülése, mellynek megszegőjét múlhatatlan szerencsétlenség éri, a' földmivelésnek mély tisztelete, melly hasonlóúl mint Athénben halálbüntetést szabott arra, ki a' szántóökröt megöli, hazánkban a' népnél a' kenyérdarab' földrevetését véteknek bélyegzi, 's több mondákban is nyilatkozik, stb. eff. De ezen általános, minden nemzeteknél gyakori mondáknál is némelly részletek egészen különösek, 's ugyan azért, mind a' mellett, hogy a' tájék, hol lakom, azon határpont, mellynél a' tót, német és magyar elem össze jön, magyar nemzetiséget gyaníttatók. Magyarabb vidékeken a' nyert eredmények talán gazdagabban fizetnék a' gyüjtés' fáradságát, 's azért újra ismétlem felszólításomat, különösen hazánk' fiatalabb iróihoz, hogy figyelmöket vidékeik' mondáiról, népszokásairól 's babonáiról el ne vonják, mert sok első pillanatra érdektelen és csekély monda, összeköttetésben 's összehasonlításban másokkal, érdekessé lesz, 's nem is remélt világot vethet az egészre, — 's nagyobb tömegben az illy regéknek philosophiai és históriai becsét tagadni lehetetlen.

I.

Egész Zemplin ismerte a' gyógyforrást, melly a' krajnyai erdőségben a' sziklák közől kiömlik, — gazdag és szegény, férfi 's nember, öreg és ifjú csak itt kereste betegségeinek orvoslását. Számtalanok találtak a' viz' tiszta habjaiban írt sebeikre, számtalanok nyerték itt vissza vesztett egészségöket, de ritka volt, ki hálaját bizonyította volna. A' mit a' gazdagok 's hatalmasok elmulasztottak, azt megtevé végre egy megvetett koldus, ki megmosva világtalan szemeit a' forrás' vizével, látását újra megkapta, 's azon pénzen, mellyet egész életében az emberek' szánakozásától nyert, kis kápolnát épitett a' forrás mellé, alacsonyt és disztelent, forró hálájának emlékét. Nem fénylettek aranyban a' kápolna' falai, nem diszlett bíborban a' szent kép, de a' körüllakó szegények közt mindig találtatott ájtatos szív, 's a' szent hely soha nem maradott koszorútlan, sem a' szent kép vidám virágok' éke nélkül, első vasárnap pedig aratás után a' közel fekvő faluk' lakói szent énekekkel járták körül a' kápolnát 's lobogó zászlókkal, 's a' hálásabbak azok közől, kiket a' forrás' varázsereje meggyógyitott, távolabb vidékekről is hozzájok csatlakoztak.

Illy nyári vasárnap volt ismét, midőn Drugeth Vendel az egész vidék' ura, a' krajnyai erdőkben vadászott, nem ügyelvén a' nap' szentségére. A' kopók hajtottak, a' puskák ropogtak, hullott a' vad, de végre alkonyodni kezdett, a' kürtök elnémúltak a' vadászok hazafelé irányozták fáradt lépteiket, elül büszke ménjén Drugeth. 'S a' mint az erdő' sürüjéből az út a' rétre vezetett, hol a' forrás mellett a' kápolna emelkedett, az esti csendből harsány szent énekek hangzottak a' vadászok elébe, 's gyenge szellő lengette a' zászlókat, mellyeket ajtatos nép énekelve követett. E' váratlan jelenet megijeszté Drugeth' lovát, a' mén félre ugrott, a' gondokba merült lovag földre esett, 's karja eltört. Düh szállta meg ekkor a' megsebesültet, a' jámbor csoportot vadászaival szét verette, 's ledöntette a' kápolnát, szerencsétlenségének ártatlan okát.

A' mint Drugeth várába érkezett, az orvosok gondosan beköték tört karját, de kivánt siker nélkül. A' balsors' hire elterjedett, minden, ki orvosi tudománynyal birt, Homonnára ment. De hasztalan gyültek össze az orvosok Drugeth' várában, hasztalan hivta ő meg a' leghiresebb mestereket, hasztalan igérte kincseinek felét annak, ki sérült karját kigyógyitja, minden orvosi tudomány sikeretlen maradott. Végre midőn semmi szer szenvedéseit nem enyhité, a' büszke Drugeth oda vitette magát a' gyógyforráshoz, 's a' mint tört karját a' kút' tiszta vizébe bemártotta, kinja azonnal elmult, a' csontok összeforrtak. A' csoda megtörte a' bünösnek büszkeségét, ki mindjárt az alacsony kápolna' romjai felett fényes templomot épitett, 's mellé tágas kolostort, mellyben szent Vazulnak rendszabályai szerint ő maga lőn első szerzetes, 's bünös ifjuságának vétkei után önmagával kibékült.

Még most is áll a' hegyekben a' forrás mellett a' tágas zárda, melly körül lassan lassan falu épült, 's ennek neve Monostor.

II.

Alig van regényesebb vidéke hazánknak, mint hol a' Szepesség 's Lengyelország' határán a' Dunajecz vad sziklák közt utat nyitott habjainak a' lengyel térség és balti tenger felé, ez a' veres kolostor' vidéke, hol a' természet' szeszélye a' sziklákat a' legkülönösebb alakokba teremté, mellyekben a' phantasia csak némileg felhevülve oroszlánokat lát és lovagokat, templomokat 's kerteket. Itt tartózkodtak sokáig azon cseh rablók, kiket Mátyás király végre kiirtott 's az egyik sziklának neve még most is a' köznépnél Axamitka, azon merész szabadzsákmányos emlékeül, ki mint a' csehek' legkegyetlenebb vezére itt tanyázott. Az idő tetteit 's zsarolásait rég elfelejteté a' köznéppel, de neve megmaradott, míg a' hős Mátyás' emléke és neve az ottani vidékből régen eltünt. Különös játéka a' sorsnak, melly a' dicsőnek emlékezetét elenyésztette 's a' rablóét megtartotta! A' nép, azt mondja egy német iró, hasonló a' fához, melly csak annak nevét tartja fenn, ki azt metsző késsel kérgébe bevéste, azét nem, ki a' fát ültette.

Régibb mesés időkbe vezet itt azonban a' rege, mellyben a' szláv színezet Lengyelország' befolyását tanúsítja. A' lipniki határban, az erdő' sürüjében, kristály forrás mellett két szikla áll egymásra dőlve, messziről férfi 's nember alakhoz hasonló. A' monda szerint királyi vár állott itten, mellyben a' hatalmas Kullin uralkodott, ki e' kárpáti vidékből nagyszerü kertet alkotott, mellynek közepében, hol most a' forrás csörgedez, szökökút állt. Az volt Adlának legkedvesebb sétahelye, a' leányok' legszebbikének. Wladin szerette őt, a' vitéz királyfi, ifjuságának egész szenvedélyességével, 's a' szerelem' éles pillantatával csakhamar észrevevé, hogy a' szüz napról napra mindig halványúl, 's ha őt néha dobogó szivéhez szorítá, akkor hallani vélte a' halálangyal' röptét. Hasztalan volt az orvosok' igyekezete, a' leány szemlátomást fogyott, de a' jóslók és bübájosok végre kikutatták a' baj' okát. Omna volt az, a' kárpáti tündér, ki a' zöld tó mellől, hova arany palotát épitett, néha lejött Kullin' udvarába, 's a' vitéz királyfit megszerette. De ez megveté a' tündér' szerelmét, mert szivében csak Adla élt, kinek lelke tiszta volt 's ragyogó, mint a' kárpáti hó, mellyet napkeletkor az első sugár megaranyoz. A' tündér megboszulta megvettetését 's megigézte a' szép leányt, melly miatt Wladinnak szerelmét nem birhatta, hogy semmi földi szer rajta ne segíthessen, 's csak azon balzam, mellyet a' tündér kárpáti növényekből főzött 's melly az asszonyi szépséget örök ifjuságban tartja meg, adhassa vissza az ártatlan szüznek egészségét 's bíbor színét. A' mint ezt Wladin megtudta, fegyvert öltött 's felment a' zöld tó mellé, hol Omnát megtalálva, tőle a' balzamot kérte. Olly édesen folytak ajkairól a' szavak, a' szerelem szónokká tevé a' hőst, de a' tündér megtagadta kérelmét, mellynek okát ismerte. A' királyfi ekkor kardot rántott, 's mit esedezésével el nem érhete, azt fegyverrel követelte. De a' tündér huszonnégyfejü sárkánnyá változott, mellynek lánglehellete a' hős' pajzsát elolvasztá, kardja a' sárkánymell' pikkelyein eltört. Kétségbe esve megbirkózott most Wladin a' sárkánnyal, 's hosszú tusa után erős karjaival kitekerte mind a' huszonnégy főt, 's kivivta a' balzamot. Győzelmesen, de sebhedten sietett ő most drága martalékával haza, Adlához, kit a' kertben a' szökökút mellett talált, 's a' halványnak oda nyujtá a' balzamot, hogy egy cseppet öntsön ki fejére, 's felszabadúljon az igézés alól. De a' leány csak kedvesében élt, 's gyanítva sebeit, melléről levonta a' ruhát, — 's a' mint a' mély sebeket meglátta, a' sárkányfogak' halálhozó jeleit, a' szökökútba bevetette a' drágalátos írt, 's Wladinra borulva hő ölelés közt egyszerre vele meghalt. A' szerelmes pár halála után kővé vált, 's még most is ott áll a' forrás mellett, miután Kullin' udvara századok óta elpusztúlt 's az egykori kert' helyén őserdő virúl. —

III.

Gazdag egy helység volt Ó-Keresztfő Sáros vármegyében, nem is volt gazdagabb az egész környéken, szemlátomást gyarapodtak lakosai 's az ég' áldása követte minden vállalatukat. Hálájok' jeléül pompás templomot épitettek ők 's hozzá magas tornyot emeltek, mellynek tetejére vert arányból gombot 's keresztet készitettek. De a' gazdagság megrontotta lassan lassan szíveiket, vétkes negédökben megfeletkeztek az istenről, 's dorbézolva élték napjaikat. Végre, midőn mindent, a' mi szent, megfertőztettek, 's nagy pénteken, azon nap, melly mindenütt, merre csak a' kereszténység terjed, gyásznap, a' templomban zajos tánczvigalomra összegyültek, rettenetes égiháború támadott, 's a' föld az egész falut minden lakóival együtt elnyelte, ugy hogy nyoma sem maradott. — Ha az ember áldozó csötörtök és husvét vasárnap közt arra

megyen, hol a' falu állt, még most is hallja mindig a' harangok' ezüst kongását, midőn minden máshol ezen szent hangok elnémulnak. Sok kincsásó figyelmezett ezen kongásra, 's kereste az ünnepek után az arany toronykeresztet de mind hiába. Egy pásztor azonban ott legeltette egykor nyáját, 's észrevette, hogy a' komondor megbénult 's lábát megvérezte, — nyomát követve, egyszerre rá akadott az arany kereszt' éles hegyére, melly a' fü közöl kifénylett. Nem volt más szerszám nála, 's igy botjával 's kezével kiásta a' kereszt körül a' földet, 's már látta a' nagy kincsnek egész felső részét. Örömmel sietett most ő a' közel faluba az örömhírrel, 's a' nép kicsődült a' legelőre, ásókkal 's kapákkal, de hiába keresték ők a' kincset, senki sem akadhatott többé rá. —

A' sors legnagyobb ajándékait csak mutatja, elérni nem engedi.*) ***Pulszky Ferencz.***

Váró lány.

Néprege.

I.

Ti bájvilágu csillagok!
Tudhatjátok, mi bús vagyok,
Ti látjátok miért eped
Keblem, 's könyüm miért ered!

'S ti, e' zöld rét' virágai,
'S e' kis csermely' lágy habjai!
Óh nyujtsatok vigasztalást,
Rózát szereti-e vagy mást?

Megvetett-e, szeret-e még
Kiért olly lánggal szivem ég?
Ő az egykor édes ifjú,
A' szép legény a' szöghajú.

Hétszer hiába vártam őt,
A' hütlen csalfa hitszegőt.
Tán mást ölel, tán mást szeret,
'S engem örökre megvetett.

Te hold, te csillagezredek'
Vezére! mondd, ha szenvedek
Békén, — ha vár a' hü leány,
Derül-e még ború után?

II.

Éj borong a' réten,
Éj az ormokon,
Csak bagoly huhog még,
Fenn a' szirtfokon.

Csendbe nyugszik a' tér,
Minden néma ott,
Völgy és rét' lakója,
Mind lenyúgodott.

Róza is pihen már,
A' szép pórleány.
Nem sohajt az estve
Várt ifjú után.

III.

Holdvilágos éjközépen
Rémek bolyganak,
Sirjaikból a' halottak
Most kiszállanak. —

'S merre rémek, merre holtak
Bolygnak szerteszélyt,
A' ligetre, bérczre, völgyre,
Hintenek veszélyt.

Hah, a' Róza' kis lakához
Milly alak suhant?
Holt az, őt már hét nap óta
Fedte síri hant.

Háromszor kopogtat a' lak'
Kisded' ajtaján:
„Ébredj Róza — mond — szerelmem,
Ébredj szép leány!

Érted jöttem, érted, ékes
Hü menyasszonyom,
Csendes a' lak, mellybe viszlek, —
Neve — sirhalom.“

D. K.

---

*) Három népmonda a' szerzőtől az 1840. Emlényben jelent meg. *Szerk.*

A' két barát.

Eredeti novella.

I.

Szokatlan néptömeg özönlött a' szigeti egyház felé, 's mindenki sietett betódulhatni. A' templom' belseje számtalan szövétnekkel világitva ünnepélyes fényben ragyogott, 's az agg lelkész szent ihlettel emelé szemeit ég felé.

Előtte az oltár' zsámolyán leánya térdelt, tagjait egyszerü fehér öltöny födé, barna fürtei hófehér vállára hullottak, virágfüzértől környezve, mellynek rózsái vetekedtek arcza' bibor ával. Ártatlan szelidséggel emelé szemeit atyjára, midőn jobbját Jenőével egyesité, 's könnyek omoltak arczaira, mert feszült keblének enyhület kéllett, hogy boldogsága' érzetében meg nerepedjen.

„Legyetek boldogok gyermekim! mondá rezgő hangon az atya, az ég' áldása kisérjen, 's virágokkal hintse pályátokat, napjaitokat a' hü' fellegi soha ne boritsák.“

A' szerelmesek egyesítve voltak, a' nép illetődve távozott, 's elmondá imádságát boldogságukért. Csak egy volt ki nem imádkozhatott, kit nem az öröm csalt ide. Az egyház' ajtaja mellett sötét köpenyegébe burkolva egy magas férfi állott, szemei Szerenán függöttek, 's midőn a' lelkész kezét Jenőével egyesíté, hirtelen előlépett, mintha a' pokol' minden hatalmával gátlani akarná kötésöket; 's midőn határozottan hangzék Szerena' ajkairól az „igen" görcsösen nyomá egybe ökleit, vadon jártatva szemeit a' sokaságon. Mindnyájan távoztak, csak az idegen nem mozdult; életnélküli szoborként támaszkodott az egyház' oszlopához, de belsejében emésztő tűz lángolt.

Fölemelve fejét egyedül találta magát, a' szentek' képei szelíden néztek alá, 's az oltár előtt virágok hevertek.

„Ezek koszorújából valók, mondá, 's lábaival taposá szerte a' rózsákat. Veszszetek, mert mátkai fűzéréből hullottatok alá; megvetettél, Szerena, de hidd el, a' virágkorona, melly fürteidet ékíti, tövisekké változik."

II.

Jenő, Liget' birtokosa, ifjú éveiben az agg lelkész' tanítványa volt, 's a' kis Szerena' játszótársa. Már ekkor is szivesebben futkosott vele a' kert' rózsái között, mint bármelly más gyermekkel, 's ha Szerena enyelegve fűzött fürtei közé nefelejts-koszorút, örömmel mutatá atyjának, 's dicsekvék, hogy ezt Szerenától nyerte. Ha együtt üzvén a' tarka pillangókat, felhevülve a' kert' zöldjébe heveredtek, 's Szerena angyali tekintetét Jenőre emelve öt' kedvesének nevezte, ekkor gyermeki szive örömre lobbant, 's ismeretlen boldogság' érzetében kéjelgett. De a' gyermeki kor' boldog évei gyorsan röppentek el, 's Szerena mint bájoló szűz, Jenő mint lelkes ifjú, állottak a' világban, de sziveikben mindig a' gyermeki szeretet lángolt, a' gyengéd érzés, melly olly erösen csatol egymáshoz. Szerena nem tudá hogy szeret, az ártatlan szelíd leányka nem ismeré az érzetet; de ha Jenöt jöni látta, keble emelkedék, szive hallhatóan dobogott, örömmel nyujtá neki kezeit, 's üdvözlé az érkezöt, tartóztatá a' távozót. Jenő is, csak Szerena' közelében örülhetett. Lábaihoz ülve, reá emelt szemekkel regélt a' szép leánykának a' hajdan időről, szerelemről, hösekről; Szerena figyelmesen hallgatá, de még sem tudta, mi a' szerelem? Csak azt tudta, hogy Jenő mindene, 's atyja után legkedvesebbje.

„Mondd, kedves Szerenám! szóla egy estve Jenő, szokottnál komolyabban, mit érzesz irántam?"

„Ah! válaszolt Szerena, ha ezt megmondhatnám! Ha jöni látlak, magyarázhatlan kéj futja el belsömet, keblem emelkedik, 's lelkemben csak képed lakik."

„Tehát szeretsz?" szóla Jenő.

„Ha szeretlek-e? kérdezd a' röpdeső madarat, szereti-e szabadságát, a' virágzó növényt, szereti-e az ég' harmatját? Te egyetlen barátom, egyetlen vagy, kit nem kevésbbé szeretek atyámnál."

'S nem sokára tudta Szerena, mi a' szerelem, tudta, hogy Jenöt szeretni, 's övé lehetni legfőbb boldogság.

Szerena' kellemei Jenő' barátjára Bélára nagy hatást tevének, de az ajánlatit, 's szerelemvallomásait soha nem fogadá el, söt el is feledé, miután Jenő' karjaiban boldog növé lett. Igy ült néhány hét mulva öltözó asztala mellett; barna fürteit sötét csigákba rendezé, 's kék szalagokkal fonta körül. Belsejében nyugalom honolt, csak néha játszá körül ajkait kellemes emlékek' mosolya. — Kivánatiban szerény, azt sem vélte, hogy számára is lehet boldogtalanság. — Gyermeki lelkére az öröm, élvezet sokkal inkább hatott, mintha ezekre képzetiben előre készült volna. — Ha férjére tekintett, látta szemeiben a' boldogság' csillogó' csöppeit, ha ez karjait teste körül öltve öt kedvesének, nemtőjének nevezé; föltétel támadt keblében soha meg nem csalni e' férj' bizalmát, ki mindenét benne helyzi. Gyakran megújitá gyermeki játékait, nefelejtskoszorút fűzött férje' számára, vagy kedvencz lugosát rózsa-fűzérekkel fonta körül, a' férj e' gyengéd szerelem' jeleit csókkal jutalmazá, 's Szerena mint hajdan, öt kedvesének nevezé.

III.

„Hol vannak szép álmaim, mondá Béla, kezére támasztván homlokát, hol szép reményeim? Mint idegen, elhagyatott állok a' nagy világban, kedves, barát nélkül! Ah! mert Jenöt, ki mindenemet elrablá, barátnak nem nevezhetem. Most ök öröm', kéj' érzetében dözsölnek, míg én magamra hagyatva az elveszett éden után sohajtozom. 'S miért? mert Jenő simább szókkal tudta ostromolni azon szivet, melly tölem elfordult. Jól van, Szerena! csak

éld boldogságodat, mert esküszöm az égi hatalmakra, 's a' pokol' minden kinjaira, megzavarom azt; 's arczodon, mellyet most öröm' fénye környez, véres könyek fognak peregni."

Elhallgatott, 's belsejében szerelem 's boszúvágy heves tusára kelt. — Bár mindig képes volna az ember győzni indulatain! így istenséghez közelednék, de az indulat', 's erény' tusájában többnyire az első győz, 's az erény vagy egészen elfojtva enyészik, vagy olly gyenge szava, hogy az állatiság' tombolásán által nem hat. Így volt Béla is. — Látta tettének gonoszságát, 's nem vala ereje, hatalma jobbat akarni. Indulata harsogón ezt kiáltá: Szerenát, kerüljön bár mibe, birnod kell, 's elnyomta az erény' tanácsát, melly suttogva inté: „Ez nem lehet, Szerena másé, 's őt birni akarni vétek."

„Mit tehetek róla, hogy szeretem, hogy illy hévvel imádom, melly semmi határt nem ismer, — 's bár mit teszek, nem érdem'i-e meg Szerena? nem veté-e meg büszkén szerelmemet?"

Hiúsága sértve volt, 's ez sokaknál fájdalmasabb valódi bántalmaknál. Béla' jellemében az önzés' sok szép tulajdonokat rútított el; fájdalom! hogy ez olly közönséges hiba az embereknél; 's gyakran legszebb lelkekből nem marad a' világnak egyebe nyomorult torzképeknél.

Ez alatt Szerena' szivében gyász kezde fejledezni. Férjének távoznia kellett, mert hazáját a' török' vad csapatai dúlták. Az elutazás' reggelén hangos zokogással borult férje' keblére.

„Ne búsúlj, édesem, esdekle Jenő, mint lehessek nyugodt csatáimban, ha szomorúnak tudlak?! Reménylem, néhány hét múlva honom szabad, 's én nálad leszek."

„Néhány hét! sohajtá Szerena, mennyi hosszú, végtelen óra! 's azon tudás, hogy éltedre ezer pogány' karja tör, 's hogy egy kardvágás mindenemet elrabolhatja — keblemet kinos sejtések, nyomasztó előérzetek nyugtalanítják. Úgy látszik, mintha fejed fölött egy setét alak nyujtaná vészhozó karjait, 's ezt sugná fülembe: örökre válsz."

Ne képzelődjél, Szerenám! Az időt remény, 's várakozás perczekké olvasztja, alig veszed észre, 's ismét nálad leszek. Élj boldogúl."

Szerena mintegy lélektelenül látá férjét távozni.

„Ah elment! mondá, 's vele boldogságom, mindenem. Isten, ne engedd, hogy sejtésim valósuljanak."

Órák, napok multak, 's Szerena mindig nyugtalanabb lőn. Minden estve kertébe ment, honnan az érkezőt láthatá, 's nem ügyelve a' természet' szépségeire a' zengő pacsirtákra, szemeit az utra szegzé; minden emelkedő porfelleg heves dobogásra készteté szivét, 's ha eloszlott, szomorodva rebegé: „Nem ő."

„Ma ismét nem jő, mondá szomorodva, Isten! mi nyomorú lenne nála nélkül életem! Ha ő nem térne meg! Iszonyú gondolat! de nem, ez nem lehet, az ég igazságos, 's csak a' vétkest bünteti." Lassú léptekkel vonult a' kastély felé, 's kevés idő mulva a' földet sötét éj boritá.

Barthos J.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Aug. 1. A' velenczei kalmár. Dráma 4 felv. Shakespeare után szabadon fordította Lukács Lajos.

Aug. 2. Ludas Matyi. Eredeti énekes bohózat 3 felv. Irta Balog. Zenéje Szerdahelyitől.

Szombaton aug. 8. Erkel József' dalszinész' javára bérszünetben először adatik Báthori Mária. Opera 2 felv. Irta Egressy Benjamin. Zenéje Erkel Ferencztől, a' magyar szinház' karmesterétől.

Egyveleg.

A' méregvölgy. — Régóta ismeretes Java' szigetén egy völgy, melly minden bele menő állatot megöl. Ezt Loudon Sándor 1831-ben újra megvizsgálá 's róla következő tudósitást ada: Ezen völgy nemzeti nyelven Guepupasz-nak, mérges völgynek, neveztetik. Bathurtól három mérföldnyire van. Egy a' szomszéd halomra vezető út lehetségessé teszi, hogy, a' halom' oldalán nőtt fákba kapaszkodván, egész egy óranegyednyi távolságra közeledhetni hozzá. Innen, erősen égő czigarókkal, leereszkedék Loudon és társai a' völgybe, mellynek kerülete mintegy fél mérföldet tehet. A' völgy tojásdad idomú, 35—40 lábnyi mély, minden növény nélkül, kövekkel sürün takarva, imitt amott ember-vázakat láthatni benne. Hihetőleg azon zendülők' maradványai ezek, kiket utolsó időkben az angol seregek megvertek, 's kik a' veszedelmet nem is sejditve, itt keresték menedéket. Továbbá tigrisek, dámvadak, medvék és minden faju állatok' tetemeit látni itt, szerte heverni a' földön. — Utasink, kik kisérlet okáért két kutyát és tyukot hoztak magokkal, azzal kezdék, hogy a' hoszu bambusznádra kötött egyik kutyát letasziták. Az állat nem tuda lábain tartózkodni, hanem azonnal leesett. Csak 18 perczig élt. A' második eb az elsőt követé. Midőn amannak döglött testéhez juta, mozdulatlan maradt, néhány másodpercz alatt elesett 's hét percz után minden görcs, minden mozdulat nélkül oda lett. Ezen öldöklet-tünemények hasonlók az eb-barlangbeliekhez Nápoly mellett, csakhogy Guepupasz völgyben szellő leng, mig ama' barlangban minden veszély nélkül fönállhatni, mert az öldöklő lég olly nehéz, hogy csak két három ujnyira emelkedik föl a' föld' szinétől.

Mennyit ér a' házas férfi? Egy londoni esti mulatságban megdorgálá leányát egy anya, mert a' contretáncz-ot hanyagan tánczolá. „De mama, felelt a' lány,

erötetett táncz által csak nem fogom hajdiszemet egy házas férfi' kedvéért elrontani.' — „Az már más!“ felelt engeszteléleg az anya.

Nevezetes vándorlás. — Az éjszakamerikai békák vándorolnak, 's pedig egész csapatostúl. Ez ada alkalmat a' következő esetre. Egy tóban közel Windham' városához jószámu békasereg lakhaték, mert a' tó három angol négyszegű mérföldnyi nagy. Egykor kiszáradt a' tó 's a' szegény békák jobb helyet voltak kénytelenek keresni. Választások egy tóra esett, melly egy német mérföldnyi távolságban kinálkozott vizével. A' kimenetel juliusban történt. Éjfél felé érkezék meg a' csapat Windham' városában 's teljes óráig tarta átmenetele. Elül a' legnagyobb fajok mentek, mellyek' brekekéje hasonlíta a' juhok' bégéséhez. Ezek után a' többiek következtek rang és méltóság szerint. Viz' hiánya miatt irtóztató lármát csaptak. Az álomból fölvert lakosok azt gondolák első ijedelmökben, hogy ellenség üte a' városra, mig nem a' különös utazásról meggyőződtek.

A' legidősebb játékszinek. Az első szinház, mellyről a' történetek szólanak, Athenében volt 's 430dik évben építteték Kr. előtt. Most is hirdetik romai, hogy állott és tudatják fekvését. Első királyi engedelem szinház-épitésre Angliában 1574ben adatott. A' női szerepeket sokáig gyermekek játszották.

A' két első báró. A' Montmorency törzsök' első ősapja, mint Franczia országban hire van, első keresztény báró volt, mert ezen család lépe első át a' keresztény hitre. Talleyrand egykor illyen Montmorencyt Rotschild báróval egy társaságban kapván, ezt amannak igy mutatá be: „Engedje meg ön, első bárója a' kereszténységnek, hogy bemutassam önnek első báróját a' zsidóságnak.“ —*jd*—

Bönge'szet.

— A' becsület közvéleményen alapodik. Ezt sem nemzeti gyülés, sem bár mi magas authoritas nem alapithatja meg.

— Az aegyptusiaknál a' halottak folyvást éltek, vannak népek, mellyeknél az elevenek is halottak. (Menzel után). ***Gabányi.***

Adakozások Kölcsey' emlékére.

IV. Közlés.

Gyürky Medárd urnál: Ullmann Bernát 10 ft, Okolicsányi Antal 1 ft, Fehérváry Miklós 2 ft, Laszkáry Miklós 1 ft, Kubinyi Vilmos 2 ft, Mártonffy Dienes 2 ft, Nagy József 1 ft, Gyürky Edvard 1 ft, Stummer Ferencz 20 kr, Szentkirályi László 1 ft, Boronkay Lajos 2 ft, Pajor Mátyás 1 ft, Baross László 1 ft, Udvardy Antal 1 ft, Laszkáry Lajos 2 ft, Vladár László 1 ft, Trajtler Lajos 5 ft, Vladár Bertalan 20 kr, Vajgeth Mihály 20 kr, Bakay Ferdinánd 1 ft, Ebeczky Pál 20 kr, Lábody Gábor 20 kr, Sarnóczay Pál 20 kr, Gyürky Lajos 20 kr, Szabó József 20 kr, Kabzán László 10 kr, Gyürky Sándor 1 ft, Kasza Ágoston 20 kr, Szilasy Gábor 20 kr, Liptay Mihály 20 kr, Nedeczky László 20 kr, Sarnóczay József 20 kr, Raksányi Pál 20 kr, Pongrácz Gyula 20 kr, Gyura Lajos 20 kr, Baloghy Imre 1 ft, Kasza László 20 kr, Lukács Lajos 20 kr, Vajda István 20 kr, Plachy Sámuel 1 ft, Sembery Boldizsár 1 ft, Fekete László 1 ft, Majláth Lajos 1 ft, Gyürky Antal 1 ft, Baloghy Lajos 2 ft, Záborszky Antal 20 kr, Buócz Lajos 1 ft, Majzik Sándor 20 kr, Terésztyánszky Bertalan 1 ft, Luczenbacher testvérek 2 ft, maga a' gyüjtő 1 ft 30 kr. — Összesen 56 ft pengő.

Jakab Mihály úrnál: Holczman Sándor 20 kr, Dékó Mari 20 kr, Balázovics Józéfa 20 kr, Gyalokay Nelli 1 ft, Hónapy Perenczné 20 kr, Eiben Teréz 20 kr, Grósz Lajos 20 kr, Grósz Juczi 20 kr, Ferdényi Tini 20 kr, a' gyüjtő maga 1 ft. — Összesen 4 ft 40 kr pengőben.

Toperczer Ödön úrnál: Bige Márton 1 ft, Péchy László 1 ft, Dobozy István 1 ft, Dobozy Mihály 1 ft, Fráter Pál 1 ft, Kazinczy Viktor 20 kr, Jakab Mihály 20 kr, Draveczky Lajos 20 kr, Hankovics György 20 kr, Fényes Károly 1 ft, V. s. z. y. 1 ft, Fráter Mihály 1 ft, Fogarasy Mihály 2 ft, Erdélyi Bazil 1 ft, Ravazdy István 1 ft, Zimmermann Henrik 20 kr, báró Gerliczy István 1 ft, Szöllősy Ferencz 1 ft, Csapó Lajos 1 ft, ifj. Miskolczy Lajos 1 ft, Petrák János 20 kr, Radó János 30 kr, Miskolczy Imre 1 ft, Tóth Dániel 1 ft, Porubszky István 1 ft, nevetlen 1 ft, Jakabffy Joachim 40 kr, Jedlicska Károly 40 kr, Verner László 1 ft, nevetlen 20 kr, nevetlen 20 kr, Verbatay Márton 1 ft, Baróthy Pál 1 ft, Mittermüller János 40 kr, Danczházy István 20 kr, Fandly László 20 kr, Szacsvay Gábor 20 kr, Kaffka Károly 40 kr, Szentiványi Lajos 1 ft, Sztupa Mihály 20 kr, Várady Andor 1 ft, Tokody Imre 1 ft, Nagy Sámuel 20 kr, Miskolczy Károly 40 kr, Kurányi György 1 ft, Fényes Ignácz 1 ft, Vass Alajos 1 ft, Sinay Ferencz 1 ft, Kovács György 1 ft, Csotka Lajos 1 ft, Lakatos Benedek 30 kr, bihari casino 25 ft. a' gyüjtő maga 2 ft. — Összesen 67 ft 54 kr pengő.

Szergel Nep. János úrnál: Bánhidi Antal 2 ft, Heim Domonkos 2 ft, Lukácsy János 1 ft, Schaerplämder Ferencz 20 kr, Serb Tivador 40 kr, Edelspacher Zsigmond 2 ft, Meistorovics Ferencz 40 kr, Blaskovics Imre 20 kr, Póka Antal 1 ft, Markovics Ignácz 1 ft, J. B. Daurer üvegtáros 20 kr, Vörös Erzsébet szül. Lenko Kiss 1 ft, Sztankovics András 20 kr, Domján Antal 20 kr, Szekulics György 20 kr, Sarlot János 20 kr, Schwab Ferencz 12 kr, Bábcsanik Andr. 18 kr, Pullio Konstantin 24 kr, a' gyüjtő maga 2 ft. — Összesen 16 ft 34 kr.

Lugossy József úrnál: a' gyüjtő maga egy arany az az: 4 ft 30 kr pengőben. — Összesen 4 ft 30 kr pengőben.

Varga János úrnál Radnán: Dömjén Ferencz 36 kr, Varga Dániel császár huszár' két napi dija 12 kr, Pavianovics Antal 20 kr, Solymosváry 10 kr, Éder Ferencz 20 kr, Hehs Márton 40 kr, Varga Jánosné szül. Hideghy Terézia 1 ft, Varga Zsófia 12 kr, Varga Lajos 12 kr, Varga János 12 kr, Varga Ferencz 12 kr, a' gyüjtő maga 1 ft. — Összesen 5 ft 6 kr pengő.

Székács József úrnál Pesten: Berzsenyi Dániel 1 ft, az eperjesi magyar nevendék társaság 28 ft, a' gyüjtő maga 1 ft. — Összesen 30 ft pengő.

Tretter György úrnál Pozsonyban és Pesten: Keller Ferencz 1 ft, Martiny Fridrik 2 ft, Niamesny Ignácz 1 ft, Nagy Károly 2 ft, Dienes István 2 ft, Bujanovics Vincze 2 ft, Konyovics Dávid 2 ft, Amtman Jenő 1 ft, Pitroff János 1 ft 24 kr, Száz Mátyás 3 ft, Vághy Ferencz 2 ft, Kálosy 1 ft, a' gyüjtő maga 4 ft pengőben. — Összesen 24 ft 12 kr pengőben.

Fáy András úrnál Pesten újabban: Takács Mihály 2 ft, a' pozsonyi evang. lyceumi ifjuság 54 ft, Nagy József 1 ft, Bodó László 1 ft, budai nemes tanács 10 ft, két budai polgár 4 ft, az 1839 évi pesti egyetemi philosophiai hallgatók 40 ft pengőben. — Összesen 112 pengő ft.

A' IV. közlés' összege 321 ft 2 kr pengőben.

Bajza József m. k.
a' Kölcsey-eml.-társ. jegyzője.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 9. 1840.** **12. szám.**

Tartalom: Nönevelés és nönevelő intézetek (*Fáy András*). — Teremtő 's előadó müvészek (*A—sy*). — Hygieához (*Jalzsa*). — A' csók (*Beöthy Zsigmond*). — A' két barát. Vége (*Barthos J.*). — Bölcs Lokman' meséi (*Hunfalvi*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére. V. közlés.

Hazánk' nőnevelésének, nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leánykákra.

—

Épen megirám vala fenebbi rubrumát értekezésemnek, 's a' bevezetés felett ragám tollamat, midön Jolsvay barátom, egyike azon példányainknak, kiknek férfi és női társalgásokban, pohár és táncz közt, egyaránt komoly tanácsban mint gond-feledés' óráiban, reggel és estve, úton út-félen, városon és falun, söt az isten' legszebb ive alatt, a' legbájosabb természetben is, szóvitatkozás legkeblesebb élemenyök; de annyiban jobb a' többinél, hogy igazságot 's nem hiuságot keresve, enged a' győződésnek, 's nem követeli a' vég szót — halkkal szobámba lép, 's nekem merültnek hát megett vállamra üt. Hátra riadt tekintetem barátomnak egy mosolyával akadt szembe, millyennel azokat szoktuk megtisztelni, kiknek jó szándékú törekvésök felöl meg vagyunk ugyan győződve, de vagy több tapasztalásunkból, vagy elfogulatlanabb belátásunkból, előre átlátjuk a' fáradozás' sikeretlenségét.

„Nönevelésről akarsz irni barátocskám?" kérdé Jolsvay, 's mosolya szinte nevetésig növekedék.

„'S mi kifogásod ellene? tárgyamat vagy személyemet illetik nehézségeid?"

„Mind kettőt, barátom. A' vakmerőségeknek nem legcsekélyebbike nönevelésről irni annak, ki azt nem próbálta, kinek leánygyermeke nincs, 's a' tárgyat gyakorlati studiumává nem tevé. Te a' nönemet, annyi elvonakodásaid után, kevéssé ismered, társalgásod vele alkalmi vala inkább és szaggatott, mint keresett és folytonos."

„Lehet; de úgy hiszem elég jelét adám annak, hogy remete vagy asszony-gyülölő nem valék. Egy városok' és faluk' lakosának számos viszonyai közt, hibázhatnának-e az alkalmak egyedi és általános ismereteket szerezhetni az emberiség' azon fele felöl, mellyből anyáink, nöink, leányaink, kedveseink, barátnéink, 's hogy egy szóval mondjam ki: boldogitónéink vagy boldogtalanitónéink kerülnek ki? Ismerheti az élet' czélját, az emberi és nemi rendeltetéseket, lát példát maga körül jóra és roszra, 's az életben csak azon példák tanitnak-e, miket saját magunkon értünk meg? Ha az ifjat, kit villogó szemek, mosolygó ajkak könnyen

elfogultabbá tehetnek, mintsem a' mézes hetek előtt vagy alatt tudhatná: mit kell vala nejében ohajtnia, kiveszem is, nem tudja-e minden józan atya, milly kiképeztetésü leányt, menyet ohajtna házához? nem érzi-e minden tisztán látó hazafi, milly nevelésü nönemet kivánna áldásúl hazájának? nem-e minden meleg keblü barátja az emberiségnek, millyennek ohajtná azon nemet, melly amannak egész boldogságát olly annyira kezében hordozza?"

„Mindjárt meggondolám, hogy ideálokkal állsz elö. Elíza, vagy az asszony, millyennek kell annak lenni! Égi lények, erény-hösnék fognak elölejtni iratodban, felidéztetik sirjából a' Gracchusok' anyja, fel Veturia, Penelope —'

„Csalatkozol barátom. Egykor álmodám én is ideálokról, most — a' hüledezett vér igen leszállitá követelésemet 's hideg fontoláshoz hagy jutnom, melly meggyőze rég a' felöl, hogy idves javaslatoknál, vállalatoknál, javitásoknál, kivihetöség az első tulajdon, 's ezt nem kivételek, ritka vagy épen utólérhetetlen példányok' felállitásaival lehet elérnünk. Én nem bámulandó hires nevezetes, hanem boldog és boldogító nöket kivánok neveltetni, földi lényeket, erényszerető tisztelö ugyan, de nem gyarlóság nélküli magyar leányokat kivánok képeztetni honi intézeteinkben, jó nöket, anyákat, polgárnékat, szeretetre tiszteletre méltó asszonyokat; 's van-e józan ember a' hazában, ki ne ohajtná ezt?"

„Kitüzött czélod nemes, mond egy kissé komolyabban Jolsvay; de nem felejtéd-e, hogy a' mult század' közepe óta szinte könyvtárakat irtak már össze a' nevelésről? nem felejtéd-e, mennyi nevelési rendszer üzte azóta egymást Európa' literaturai szinpadján keresztül? mennyi jó, rosz, okos és bohó nevelési gondolat, javaslat iratott fökép a' szomszéd Németországban össze, gyakran méltó boszújára a' jobbaknak, vagy elrémitésére a' jámbor szüléknek, hogy a' szintolly egyszerü mint fontos nevelési tudomány olly mesterségesnek, olly szövevényesnek árúltatik, holott teremtményeiben a' természet mindenkor a' legegyszerübb eszközöket szokta követni. Reménylheted-e, hogy a' már annyira kimerített tárgyban, valami újat, meglepöt foghatsz mondhatni? vagy tán egészen új rendszert kivánsz felállitani a' jövendö nöivadékok' számára?'

„Semmi rendszert, barátom! tán hogy annál kevesebbektöl, 's legfelebb olly theoreticus nevelöktöl olvastassam, kik sokat szeretnek irni vitatkozni a' nevelés felett, de jó pénzért hagyják menni a' világot, miként menni kiván vagy indult? Mire való az az aggodalmas kapdosás új eszmék, modorok, rendszerek után? Nem ezen hiü düh' szüleménye-e a' mai számos ficzamitott gondolat, 's irói fonák vetemedés, hogy mindegyike eredeti lángész' czimét vivhassa ki magának? Olly szembeötlö köz idvü elveknél, miket a' legközönségesebb elme is felfoghat, de elöitéletek, rögzött megszokás, folyó divat, 's általános indolentia akadályoznak élethe tettekbe-léptökben, nem új eszmékre, rendszerekre van szükség, hanem emlékeztetésekre, sürgetésekre. Lám nem tudatott-e 1790 előtt is szintúgy idve, fontossága nyelvünk' és nemzetiségünk' törvényhozási pártolásának, és vajjon azóta új eszmék rendszerek vitták-e ki a' szent ügyet, vagy érlelés, emlékeztetések, sürgetések? Történjenek ezek minél sürüebben, melegen, jól, jobban, legjobban, 's az emlékeztetés' minden rendszere csak abból álljon, hogy szivből szivhez szóljunk, 's ott hol egyedül gyakorlati használás minden czélunk, irói hirre névre ne sanditsunk. Én atyáknak anyáknak kivánok irni, kik egy két jó — új vagy régi mindegy — före szivre ható gondolatra akadván iratomban, fontolásra serkenjenek, 's jövendöre ha csak egy hibácskával is kevesebbet ejtsenek lyánykáik' nevelésében. Lelkes, 's mi ennél is több, lelkiösmeretes nevelönéknek kivánok én irni, kik nem vévén magok' részéről kisebbitésnek — mi tölem valóban távol van — vagy érdemök' gyanúsitásának azt, mit illy fontos tárgyban általánosan elmondanom szükséges, készek legyenek föben szivben méltatni azt mi jó, létesitni nevelöi intézetökben azt, mi helyesen és alaposan javasoltatik, telhetöen kiigazitani kikerülni azon hibákat, mik eddig káros divatból köz elöitéletből inkább, mint az ö saját vétségekből, a' nönevelésben elkövettettek. Mert a' legjobbat is magával sodorja a' divatnak és százados szokásnak árja; de a' lelkes, az erös megáll 's gátot vet az árnak. Én elmondom a' magamét, más jobbat jobban, harmadik kiigazitandja mind kettönk' tévedéseit, 's e' gyakori emlékeztetés, ismételt ostroma az elöitéleteknek azt munkálandja, mit a' bányásznak halkkal de ismételve kopogó kalapácsa, drága érczet emelend ki napfényre. Éji mély álomböli költögetésre az ébred legelébb is, ki résen áll dolgaiban, óranegyedenként szoporodnak az ébredök, munkálók,

míg nem végre csak a' beteg és henye, korhely marad egyedül álomba merülve. Ezt akarom reményleni én is költögetésemről, melly idves foglalatosságban mint nem vagyok a' nevelés' tárgyára nézve első, úgy nem leendek utolsó is. Zörgetünk míg megnyittatik! Egyébiránt rövidebb is kívánok lenni, mintsem kidolgozott rendszereket vehetnék fel iratomba. Mert korunkban, midőn csak folyóirataink' özönére tekintve is, kétségbe kell esnünk a' rövid emberi élet felől, főgondúl ajánlhatom mindenkinek, ki köz jóra írni kíván: hogy legyen telhetően rövid. Ismertem egy különben nem rosz gazdasági folyóiratot, mellybe közönsége leginkább azon okból únt, hogy a' burgonya-termesztésről sok ívet írt össze. Pedig milly jó portéka az a' burgonya, hányszor nem mentett meg tartományokat az éhenhalástól! Különben sem czélom teljesen kimeríteni a' nőnem' egész nevelési körét, egyedül némelly hiányokat...." —

„Épen ez az, mond Jolsvay, mitől féltelek. Az istenért, barátom, izzó tűzbe akarod-e dugni kezedet? Tudod-e, hogy lenne bár népszerűséged, 's a' jellemed iránti köz bizodalom Mátrahegy, illy merényre ezeknek megínganiok kellene. Nem látod-e által, mikép czélzásod szerint sok igazságot kell kimondanod, hiányosnak nyilatkoztatnod az eddigi nőnevelést; miből következik, hogy maga az illy hiányosan nevelt nőnem is hiányos. Így kicsit nagyot magad ellen lázítasz a' hazában!'

„Nem, barátom, én épen ellenkezőre számolok, ünnepélyesen kijelentvén, hogy jó szándékú iratom használásra, 's nőnemünknek nem kisebbítésére, hanem inkább emelésére czéloz, 's ezt, ki ismer, milly szívesen hódolék egész éltemben neki, szavamra elhiendi. Én emelni, egalább azon méltóságos szempontból, állásból kívánom tekintetni a' nőnemet, mellybe őt a' természet helyzé, én azon érdemet és becsültetést sürgetem neki megadatni, melly őt fenséges rendeltetésénél fogva illeti; de miket nevelés és mi férfinem, gyakorta hajlunk elrabolni tőle. Nincs-e jelenleg nagy része női nevelésünknek arra intézve, hogy csak örömnek mulatozásnak lepkéje legyen a' nőnem? nem vagyunk-e mi férfiak hajlók szinte alacsonodásig és alacsonításig hizelgeni a' nők' gyengéinek, őket mulatozási báboknak tekinteni, kiknek beléptökkel minden komoly, bár legérdekesebb hazai tárgyú beszélgetésinket megszakítjuk, mintha az horizonjok felett állna, mintha velek csak bálról, játékszínről, hangászatokról volna való beszélni, 's minden nem-mulatsági tárgy őket untatná. Akarunk-e bennök egyebet becsülni mint külső kellemet, társalgási ügyességet? Ez nem menend így, mihelyt a' nevelés megtanítandja a' magyar hölgyet, nőt, mit tartson az illy hizelgő uracskákról, kik nem ismerik a' női érdemet, 's mi is férfiak megszűnünk hiúság' visszhangjai lenni; mihelyt a' lelkes magyar nő nem külső bájaiért, hanem erényiért kíván becsültetni; mihelyt ő is viszont az ifjúban nem a' jó tánczost, guitarrost, mulattatót, hanem a' lelkes, a' jóért, szépért, nagyért lángoló magyar ifjat becsülendi. Milly lelkessé birná alkotni a' nőnem, részvételével, javalásával vagy kárhoztatásával a' honnak fiait! Álljon bár egy oldalon tapsoló férfi-sereg, másikon egypár javallást mosolygó szép lelkes nő, 's ám csalatkozzam, ha az ünneplett férfi' lelkére nem ez utóbbi fog hatni mélyebben! — Iratomban annyi engedélyt kívánok én adni szép nemünknek, menynyivel bizony minden józan és lelkes nő hazánkban annyival is inkább megelégedhetik, minthogy magát ezen engedélyeim alá sorozhatja, miként jogosítva van rá, vagy hiúsága követeli. Így példának okáért kinyilatkoztatom, hogy ismertem 's ismerek hazámban nevelőnéket, kik lelkes nőket nevelének 's nevelnek a' hazának; csakhogy ezt inkább családjok' tiszteletes erkölcsének, példaadásának 's egyedi belátásának kell tulajdonítnom, mint nevelői intézetök' rendszeri tökélyének. Találtam 's találok, hála e' részben is hazám' nemtőjének! honleányokat, kiknél szebb erényű, lelkesebb miveltségű lényeket, bár mi európai nőintézet sem képezhet vala, 's kik honomat még kedvesebbé varázslák előttem. De nem természetes-e, hogy épen ezek támaszszák keblemben azon ohajtatot: bár gyakoriabbak lennének hazánkban ezen szép példányok, bár általános azon miveltség, melly nőnemünket készekké, képesekké tegye megfelelhetni azon fontos hivatásnak, mellyre őt természet 's polgári állás rendelé! Menteni kívánom hazai nevelőnéinket még hiányaikban is, kik minden jó szándékaik mellett csak abban hibáztak, hogy intézeteik' elrendezésében kelletinél többet engedtek a' folyó divatnak, 's ez által elferdített szülei kívánatoknak. — Így nem vitatom egy betücskével is, hogy nemünk' neveltetése csak egy hiánykával is kevesebbel birna mint a' nőnemé; csakhogy a' férfinem' neveltetése több oldalú, hiányain segíteni terhesebb, 's

ezen segély nagy részben már az által megkönnyíttetnék, ha az anyák kellőkép' neveltetnének, miként azt természeti hivatásuk, mellynél fogva az első benyomások miatt legfontosabb gyermeki nevelés, az iskola előtti gyermeki évek' nevelése őket illeti, megkívánja. — Nem kívánom tagadni azt is, hogy a' két nemnek egymásra ható szelleme, nemes irányra viheti emelheti, vagy ferditheti sülyesztheti kölcsönösen egymás' erkölcsét, jellemét, munkássági irányát, körét; 's így lehet, van is részünk férfiakúl azon hiányokban, miket hajlók vagyunk a' nőnem' rovására róni fel. Söt hajló vagyok megvallani, hogy férfi fonák bánás sok ezer nőt ferdit el azon irányból, mellyet különben a' hajlékony 's még mételyezetlen fiatal nő, természettől 's anyai példaadásból nyert tiszta hajlamánál fogva, kétségtelenül vön vala; hogy sokaknak köztünk nem levén tiszta fogalmok a' női érdemről, pór lelkű hizelgéseikkel vesztegetnek meg sokakat hiúbb nőink közöl. De mi következik mind ezen vallomásaimból? Az, hogy a' két nem' viszonyai egymáshoz, felváltva majd mint ok, majd mint okozat munkálván mind jóra mind roszra, neveljük józanon és czélszerüleg mind a' két nem' növendékit; 's minthogy mint említém, törzsökös 's mind időre mind fontosságra nézve elsőbb az anyai nevelés, neveljük mindenek felett legelőbb is a' jövendő anyákat!"

„Nézeteiddel nem vagyok idegen megbarátkozni; de miként jösz épen most e' nönevelési eszmére? miként te, kinek pályáidon is annyi a' tenni való?"

„Barátom, kisded pályáimra ohajtanám, ha erőm 's hatásom' köre engedné, mind azt, mivel honomnak használhatnék. De halld mentségét nönevelési eszmémnek! — Ha meggondolom azt, miként függ az egész emberiség' boldogsága az erkölcs' tisztaságától, az érzelmek' kivánságok' indulatok' ártatlan egyszerüségétől, miként mind ezek főképen, söt csaknem kirekesztőleg, azon zsenge éveinkben nyomatnak jellemül lelkeinkbe, mikben ezek viasz-lágyságaikkal anyáink' gondjai, ápolásai, képzései, példaadásai alatt állanak — mert hiszen magok a' kisded-óvó intézetek is, ezen leendő egykori áldásai az emberiségnek, nem azon az elven alapulnak-e, hogy boldogságunk' fő alapját gyermekségünk' első évei vetik meg? Ha meggondolom, miképen a' nőnek, anyának menendő hölgyet, egyedül csak anya vezetheti be kellőleg ezen élet-epochák' kötelességeibe, tudni-valóiba; miképen a' nő, mint a' természet' rendénél fogva legszebb érzelmeinknek tárgya, legszebb boldogságunknak forrása, úgy tartja kezében férje' családja' boldogságát, mint fonalat, melyet szelíden gombolyithat le vagy téphet szét, miként kénye tartja; ha megfontolom, hogy a' polgárnéhoz milly szent kötelességek kötvék, hogy a' hatalmas érzelem' világa övé, mellyel ezer alakban boldogithat szerte világi viszonyaiban; ellenben hogy a' szépség' két élü fegyvere is övé, mellyel veszélyesebben dulhat, mint vihar és duló elemek — ha meggondolom, milly fontos, áldó vagy átkos szerepeket játszott a' nőnem eleitől fogva az emberi nem' történeteiben — csodálnom, söt lelkemben borzadoznom kell, miképen általában az emberiség, századokon keresztül, ha nem épen mellőzte is, de olly hanyagúl vette a' nőnem' nevelését, hogy hideg rendszerek' felállításain, szaggatott javaslatokon kivül, mik körül mi sem jött életbe, alig történt közre munkálva valami, 's mit e' részben jót láthatunk itt-ott, nagyára magányos vállalatok' gyenge sikereinek köszönhetjük azt. 'S ez még hagyján! teljes elmulasztás még nem volna olly idvtelen; de az elferditės egész sereg átoknak kútfeje. Ha a' nőnem' nevelése végképen elmulasztatik, még szülei jó példák, élet, szerencsés viszonyok megóvhatják öt hibás irányoktól, annyival inkább, hogy ferditės nélkül nincs, többségről szólva, biztosabb józan ész, egyenesebb felfogás, helyesebb tapintat az övénél azokban, mik nem szakos tudományt, hanem csak élet-gyakorlatot kivánnak. De a' ferde nevelésüt nem óvja meg bal jövendőjétől semmi, mert saját keblében hordozza boldogtalansága 's boldogtalanitása' magvait. Mind ezekből azt kivánom kihozni, hogy a' nőnem' neveléséröli eszme soha sem jöhet korán, soha sem időn kivül. Ez az emberiség' tulajdonképeni élet-fája; ki ne kivánna minél korábban óltani kertje' számára róla? 'S jó hazámban, a' szép szavakkal annyira szeretettben, de még mindig országos nevelési pénzalappal nem biróban, most, épen most van helye ideje megszólamlani a' nevelés' minden ágaiban, most tenni jövő ivadékaink' testi lelki czélirányos kiképzésére mindent, mit erőnk, buzgó akaratunk tehet, 's nem kell-e helyeselned barátom, hogy én e' szép munkát, csekély erömmel épen a' gyökerén kivánom megkezdeni. Lám a' közelebb mult országgyülés, mellyen a' kölcsönös szép bizodalom fejdelem és nép között annyi jót szüle, elhatározá kül-

döttsége által kidolgoztatni a' büntető törvénykönyvet, mire valóban parancsoló szüksége vala a' hazának. De szólj: maradhat-e ettől távol a' két nem' nevelése? Nem akarom én itten egész rendjét felállítani a' fatalismusnak 's megtagadva minden emberi szabad akaratot 's így bünhödési betudást, fáklyát gyujtani a' vétkeknek; de annyi mindenkor igaz marad, hogy legtöbb vétkeinket hibás vagy elhanyagolt nevelés szüli; 's így lehet-e mind addig teljes megnyugvással büntetnünk, a' bün-betudás' fokozatait teljes biztossággal megitélnünk, mig a' nevelés' erkölcsi kiképzés' eszközeit meg nem rendeljük, hiányait ki nem javítgatjuk? A' büntetés' rettegése ritkán javít magában; pedig ez egyik főczélja amannak. 'S nem emberibb, nem dicsőbb dolog-e, czélszerü neveléssel előznünk a' vétkeket, mint büntetnünk a' történteket? Ki merne kétkedni, hogy a' törvényhozás' gondjai a' nevelés' tárgyát soká, tán a' jövő diaetáról is halasztani nem fogják. — Továbbá: emlékezhetel, miként örültél nemzetiségünk' azon törvényeinek, mik ez országgyülésen a' magyar nyelvre és nemzeti játékszinre nézve hozattak. Kérdem: elleend-e ezekkel a' czél érve, mellyre olly buzgóan törekszünk? Leszünk-e mind addig magyarok, mig nőinknek legnagyobb 's rangosabb, vagyonosabb része, idegen nemzetü nevelőnéktől neveltetve, nem izeli azt mi hazai, házi nyelvül idegent fogad, idegen nyelven társalkodik, a' miveltséget idegen szokások' divatok' követéseiben keresi, magyar játékszinbe vagy nem jár, vagy unatkozik benne, honja' hiányait vagy is inkább elmaradásait, a' helyett hogy kisebb nagyobb körében pótolgatni javítgatni segitné azokat, szivesen veszi ürügyül arra, hogy magát hazája iránti némelly kötelességek alól feloldottnak tekintse. Ez az anyák' büne ivadékról ivadékra szállandó, melly megfoszt sikerétől minden bár legidvesebb hazai törvényt, kijátsza legbuzgóbb törekedéseit is a' nemzetesedésnek mind addig, mig nőnemünk ál vagy külső miveltség helyett azon lelkes kiképzést nem nyeri, melly hiúság' csillogásit túl nem becsülve, valódi dolgokon érzelmeken kap, tisztelni tudja a' nagyot, szépet, jót, 's ön maga is valami dicsőbb szellemibb nemesebb után kiván inkább tiszteltetni, mint pusztán sima arcz, ragyogó szemek, mosolygó ajkak, lebegő tánez után. Innen magad át fogod látni, hogy ha bár nevelési javítás soha sincs is időn kivül, de tulajdonképeni ideje annak most van, hogy a' nevelés, különösen pedig nőnem' nevelése, szóba, határozott érdekbe, munkába javításba vétessék, 's ki nemesen hevül, vagy hivatottnak érzi magát, szavát emelje a' hazában."

„Szavaidra a' győződés' útján vagyok barátom, szóla Jolsvay, majd meglássuk, meddig jutsz velem. Nem akadályozlak tovább, bocsásd isten' hirével útnak értekezésedet?"

„Isten' hirével! sohajtám barátom' távozása után, annak vég szavait; csak az ő áldó hirével járhatnák meg ezen soraim szeretett hazámat! Olvasásoknál a' magyar apák anyák komoly eszméletekre serkennének, 's ártatlan leánykáikra tekintve, átvillanna lelkökön azon gondolat, hogy ezeknek jó vagy rosz nevelésöktől egész ivadékok' sorainak boldogsága függ; hogy isten és természet, nemcsak az atyák' álnokságát, hanem nevelési fonákságát sőt ollykor hanyagságát is, harmad és negyed izigben látogatják meg; hogyha van érzékeny, szivig ható, de egyszersmind méltó büntetés is a' gondviselés' útjain, bizonyosan egyike azoknak az, melly fajult gyermekekben azon szüléket éri, kik azokat rosszúl, vagy hanyag nem-gondolással nevelék.

Fáy András.

(Folytattatik.)

Teremtő 's előadó müvészek.

Tánczosokat, énekeseket, virtuózokat lehet méltatni és csodálni, a' nélkül, hogy egy zongora vagy hegedü-játszóról úgy irjunk mint valami historiai fontosságú eseményről, vagy magunkat lovakként megkoszorúzott diadal-kocsiok' elébe fogjuk. Ha illy átfutó müvészi tüneményeknek mértek feletti fontosságot adunk, csakhamar el fogunk tántorodni az igaz állásponttól, honnan gondolkodó embernek, ki a' müvészet' befolyásáról és jelentőségéről a' népmivelődésre következtetve józanúl okoskodik, az artisticai viszonyokat megitélnie kell. 'S ha már egyszerre meg nem változtathatni is azon fonák divatot, mi szerint időnkben valamelly ország' müvészi állapotjáról 's annak képviselőiről olly fontos arczczal beszélünk mintegy nemzet' politicai, kereskedési, ipari vagy tudományos állapotjáról, mellyek pedig, mint alapjai a' nemzeti boldogságnak, fő helyet foglalnak el: legalább vétkes excentricitásokkal ne tennők magunkat nevetségesekké 's ne vesztenők el egészen józan itélő tehetségünket. Lehet és dicséretes a' müvészethez — melly minden esetre

az élet' prosájának költészete — fölemelkednünk 's tőle lelkesedést fogadnunk, de ez aztán a' valódi szent müvészet legyen, mert csak ez a' népszellem' igaz emanatiója 's csak ez hat ismét vissza a' nép' szellemi virágozására. Ezért a' müvészeket a' müvészetre való befolyásoknál fogva és összefüggésben a' müvészet' történetével kellene megitélnünk, hogy valódi becsöket újra vissza állitsuk. E' szerint fognók látni, hogy a' csupán előadó müvészeknek, a' virtuózoknak minden nemében a' müvészetnek, historiai szempontból tekintve nem nagy fontosságuk van, mert ők csak eszközök, mellyeket a' müvészet azon czélra használ, hogy a' teremtő elme' művei külső előadást nyerjenek; nekik csak viszonyos, személyökhöz és korukhoz kötött, becsök van, a' teremtő müvészeknek ellenben millyenek költők, zeneszerzők, festők, kik egész világnak és minden időnek élnek, müvészet-történeti fontosságuk vagyon; ők, mélyen és tartóslag folynak be a' müvészi izlésre, megnemesitik vagy alacsonitják azt, munkálataik' mértéke szerint. Azért példáúl valamelly virtuózban, ki egyszersmind teremtő is, el kell választani teremtményeit személyes müködéseitől, és mindkettőt külön egymástól elválasztva megitélni, mert az elsőnek müvészet-historiai, a' másodiknak csak személyes fontossága van. Catalaniról, Pastáról, Paganiniről, Taglioni és Lisztről stb. a' történet nem fog szólni, mivel nincs historiai becsök, mert hatások nem éli túl őket, mert semmi müveket nem hagynak magok után, melly az utóvilágot emelje és örvendeztesse. Mi egy oldalú tehát a' mostani müvészek iránti enthusiasmus! Virtuózok, énekesek, tánczosok, tiszteltetnek mint félistenek, borostyán 's aranykoszorúkkal ékesittetnek, drágaságokkal és versekkel ajándékoztatnak, kocsiokba emberek fogják be magokat, ezer excessusok követtetnek el, mellyek gyermekszobába vagy örültek' házába illenek — az alatt, hogy ezen enthusiastáknak eszökbe sem jö a' magok' nagy költöit, zenemüvészeit, festöit ismerni, vagy személyök iránt magokat érdekleni, nagyobb megtiszteltetésekről pedig épen szó sincsen. Micsoda viszonyban álljon ezen egyoldalú müvészi enthusiasmus az ország, nép és tudomány' nagy emberei' tisztelete és méltatásához képest, azt vizsgálni nem volna épületes és vigasztaló dolog, mert az eredmény még kevésbbé leendene örvendetes. Ez bizonysága, hogy ezen hyperexaltadók magasb álláspontra felvergődni nem képesek, honnan a' személyes és ephemer mübecset az egyetemi és historiaitól megkülönböztethetnék, és hogy tulzott apotheosisok kevésbbé jelentékeny és becses, mint az értök' mérsékelt de motivált dicsérete. A' milly csömörletesek ezen tulzott magasztalási hódolatok a' nyugalmas néző, olly terhes és becs nélküliek a' lelkes artista előtt, ki olly megkülönböztetést, melly minden szemfényvesztő és kurúzslónak jut, nem tarthat megkülönböztetésnek: azonban minden esetre valódi ártó következésüek az egy oldalú müvészre nézve, mert általa az öntúlbecslés, középszerüség, és charlataneria terjesztetik.

(Németből) ***A—sy.***

Hygieához.

Illatos jazmint, fiatal jaczintot,
A' liget 's rétek' feselő virágit,
A' havas' gyöngéd füveit, 's keletnek
Drága növényit

Áldozom néked, kegyes istenasszony!
Új erőt, éltet te adál fiamnak,
Általad lát ő napot, általad száll
Égi mosoly, ha

Látja anyját, szép ajakára ismét;
Arcza' rózsáit te hozád meg újra,
'S kis kezét éddel kegyed által ölti
Atyja' nyakába.

Oh maradj nálam! neked a' kies völgy'
Hüs ölén oltárt emelek, Hygiea!
'S áldozom csermely' vize közt fürösztött
Zsenge füvekkel.

Jalzsa.

A' csók.

Moore után.

Add kedves oh, add édes csókodat,
Éjenként mellyre én oktattalak,
Midőn szerelmünk' kéjes élvei
Az üdv' honába átragadtanak.

Jer, olvaszd ajkaimra ajkadat,
Hadd forrjon át reája édesen;
— Ne még; .... mi rosszul áll! .... De szólj, mi lett?
Hogy tudsz csókolni illy ügyetlenen?! ....

„Lassan!“ sugott ő elpirúlva most,
'S karának líljomával fűze át:
„Miért tanítványod' vádolni így,
Ha öt csupán sötétben oktatád?!“

Beöthy Zsigmond.

A' két barát.

(Vége.)

IV.

Éj vala Bélának lelkében is, ki föltételét végrehajtani Ligetre érkezék. Szó nélkül lovagolott az erdőn keresztül, rémképektől gyötörve; keblében az igaz hangosan emelt szavat, 's erőre volt szükség, hogy elfojtsa azt. Mit lesz teendő maga sem tudta elég világosan, csak hoszú, 's szenvedélye legyen kielégítve bár mi módon.

A' kastély' kapujához érve háromszor erősen megüté töre' markolatjával, mire ez megnyilt, 's elejébe lépett Jenő' vélt hív szolgája.

„A' szolgák álomban hevernek, szóla, biztosság végett rájok csuktam az ajtót."

‚'S asszonyod?'

„Szobájában, 's mint a' világított ablak mutatja, még ébren van."

Ez alatt Szerena Jenőjéről gondolkozva lerakta ruháit, hullámzó keble szabadon emelkedék, 's hó tagjait csak egyszerü öltöny folyta körül.

‚Jó éjt, kedves Jenőm! suttogá, nyugodjál békével, 's emlékezzél Szerenádra.'

Ágyához méne, de hirtelen halál-sápadttá válva, rémülés' sikoltása tolúlt ki ajkain.

A' nyitott ajtóban Béla állott, egybe font karokkal nézve a' bájos hölgyet. Szép arczán rémletesen feküdt szenvedély', 's belküzdés' halványsága; szemei lángolóan égtek, 's tüzökkel Szerenát elhamvasztani fenyegeték. Ez ágyába akart menekedni, de erős férfi karok övedezték körül.

‚Bocsáss, Béla! kiálta Szerena, másként szolgáimat hivom elő.'

„Hidd csak, mondá fagyaló gúnynyal Béla, szavadat nem hallják, 's ha hallanák is, erejök nem képes a' csukott ajtót feltörni."

‚Igaz ég! kiálta kétségbeesetten Szerena, Béla' csókjai ellen védve magát, e' szörny' hatalmában vagyok tehát! De férfi vagy, 's önérzetedre kényszerítlek, ne élj vissza erőddel, 's ha szivedben csak egy szikrája létezik a' szánakozásnak, távozzál.'

„Távozzam? Midőn karjaim között tartom, kit isten gyanánt szeretek; te nem ismered a' szenvedélyt, nem a' szerelem' dühét! Esdekléttem előtted kegyes szóért, egy szánakozó tekintetért, 's te megvetéssel jutalmazád szerelmemet; szivemet, éltemet, mindenemet ajánlám e' csekély szócskáért ajkaidról: „szeretlek", 's nevetve utasítál magadtól. Hetekig bolyongtam elhagyottan az erdőkben, 's a' megvetettnek látnia kellett, mint egyesül az imádott barátjával. — Mind ezt szenvedtem, 's most távozzam?"

Iszonyodva kerestek segélyt Szerena' szemei.

‚Oh ég! kiálta föl! küldd villámidat, 's sujts agyon, vagy erőt adj gyenge karjaimba. Béla! mondod, hogy szeretsz, oh! kérlek ezen szerelemre, ha nem akarod, hogy végpillanatidban a' béke, 's remény távozzék lelkedtől, szánakozzál rajtam, ne dúld szét ifjú éltemet, 's hagyj el!'

„Nem, az égre nem! enyémnek kell lenned, ha a' pokol minden hatalmával segélyedre jö is."

Óranegyed mulva az éj' homályában egy lovag hagyá el a' kastélyt.

V.

A' ligeti egyházat ismét néptömeg állotta körül; de nem diszruhában — gyászkiséret volt. Az egyház' közepén nyilt koporsóban Szerena feküdt; halvány arczain szelíd ártatlanság honolt, 's ajkait lágy mosoly folyta körül. Mellette fájdalmában férje térdelt, szorosan magához nyomá neje' kezét; 's zokogva legédesebb neveken szólítá; de a' letörött rózsa törve marad, 's kevés idő mulva hervadásban elhullanak levelei.

Az ősz lelkész, Szerena' atyja, könyes szemekkel mondá el imádságát halottja fölött, a' fájdalom mély redőket vont tisztes arczán, törött hangon, 's zokogva ezeket mondá: „Uram! legyen meg szent akaratod."

Néhány percz mulva a' kedves, boldogító Szerenát föld-halom takarta. Jenő' fájdalma határtalan volt. Kevés hét előtt nem cserélt volna a' föld' első uralkodójával, mostan mie sem maradt — csak búja, 's emlékei környezték.

VI.

A' török ismét nagy hatalommal rohanta meg hazánkat, 's a' nemzet' egyesült ereje alig volt képes megtörni hatalmát. Egy heves csatában Jenő az elsők között harczolt; lova által döfetve földre hullott, 's e' pillanatban száz kard készüle a' halál-csapást tenni a' földön maradt Jenőre. Ekkor egy pánczélos vitéz ugrik elő csapatjával, 's kevés pillanat mulva a' török csapat megfutamodék; de a' nemes szabaditót halálos csapás földre terité.

Jenő hozzá lépett, 's fölemelé sisakja' rostélyát.

‚Szent isten! Barátom! Béla! Te áldozád föl érettem éltedet.‘

„Ah Jenő — mondá síri hangon — bocsáss meg — nagy vétkes vagyok; szívednek édenét, a’ földnek angyalát raboltam el. — Fordítsd fejemet ég felé, hadd lássam még egyszer kék azurját.“

Jenő teljesíté kivánatát.

„Áldom a’ kart, melly gyilkos vasat márta kebelembe. — Ah — szenvedéseim iszonyúk valának. Ha éjjel álom nélkül meredtek homályba szemeim, szelíd képe lebegett elémbe, ’s sápadt ajkairól iszonyodva hallám hangzani: „gyilkos.“ Ha nappal erdeimbe menekedtem, a’ rém mindig környezett a’ levelek’ suhogása, a’ szellő’ lengése, a’ patak’ csörgedezése egyhangúan gyilkosnak nevezének, ah! mert — —

‚Az egekért Béla! Te magadon kivül vagy, szóla szánakozással Jenő, a’ gyilkos vas őrjöngést hozott agyadba.‘

„A’ gyilkos vas csak kötelességét tevé, megfoszta azon élettől, melly százszoros halál volt; ah Jenő! barátom! — ne iszonyodjál, vagy inkább nézz rám mint egy szörnyetegre, ki boldogságod’, Szerenád’ gyilkosa lőn!“

‚Iszonyatos!‘ kiálta borzadva Jenő.

„Ah ne átkozz, lásd életért éltet adtam; nézz, nézz oda, ott lebeg szelíd angyalként! — nézd Jenő ő int felém — ő — megbocsátott.“ ***Barthos J.***

Bölcs Lokman’ meséi.

Arabból.

16. AZ EMBER ÉS BÁLVÁNY.

Egy embernek bálványa volt a’ házban. Annak szolgála, naponként áldozatot teve neki ’s rá költé minden vagyonát. ’S a’ bálvány megjelent neki ’s mondta: Ne költsd el javadat, mert majd engem fogsz vádolni.

Tanulsága ez: Ki bűnnel költi el jószágát, gyakran mondja azután, hogy isten tette szegénynyé.

17. A’ FEKETE EMBER.

Egyszer valaki fekete embert látván vízben állani, ’s erősen mosdani, így szólt hozzá: Barátom, ne zavard a’ folyót, úgy sem moshatod magadat soha is fehérré.

Tanulsága ez: Mi az emberrel született, az meg nem változik.

18. AZ EMBER ÉS CSIKÓ.

Egy ember lovon ment, melly vemhes vala. Útközben megcsikózott ’s a’ csikó követte anyját közelről. Azután megállt a’ kicsiny és szólt a’ gazdához: Látd, uram, én gyenge vagyok ’s nem tudok menni; ha itt hagysz, oda vagyok, ha pedig magaddal viszesz ’s fölnevelsz mig erős leszek, hátamon foglak hordani, ’s hova akarod, sebesen elvinni.

Tanulsága ez: Embernek a’ jótétet családjára ’s érdemesekre kell költeni, nem pedig elhányni.

Hunfalvi.

Magyar játékszíni krónika.

Aug. 3. Korona és vérpad, vagy az álomital. Dráma 5 felv. Dumas után Jakab István, a’ m. acad. költs.

Aug. 4. Az ikrek. Vigj. 4 felv. Franczia eredeti után Schneidertől ford. Nagy Ignácz.

Aug. 5. Peleskei notarius. Eredeti énekes bohózat 4 felv. Irta Gaal. Zenéje Therntől.

Aug. 6. Lignerolles Luiza. Dráma 5 felv. Dinaux és Legouve után ford. Tompa Imre, a’ m. acad. költs.

Egyveleg.

Rendkivüli szépség. — Bostonban egy fiatal ember áll, ki olly rendkivül szép, hogy a’ rendőrség által el kelle tiltani neki a’ templomba járást, nehogy az asszonyokat ’s leányokat ajtatosságokban háborgassa.

Játékszíni bukások. — London 18 színházai közől nem kevesebb bukott meg 15-nél kevés év alatt.

Adakozások Kölcsey’ emlékére.

V. közlés.

Kossovich Károly úrnál Nyitrában: Bugányi Jenő 1 ft, Leölkes Ferencz 40 kr, Kossovich Ceni 40 kr, Lieszkovszky Erzsébet szül. Cseh 1 ft, Tucsko Mátyás 1 ft 44 kr, Lieszkovszky Endre 40 kr, Bugányi Józs. 24 kr, Szloboda Mihály 20 kr, Bernák Ignácz 2 ft, Huszár Imre 1 ft, Csernyánszky István 1 ft, Miskolczy János 2 ft, Ghyczy Ágoston 1 ft, Matyasovszky Józs. 40 kr, Michnay Ján. 40 kr, Kvassay Antal 1 ft, Nándory János 1 ft, Koron Józs. 1 ft, Vancsay Pál 40 kr, Szászy János 40 kr, Baczarszky 20 kr, Hunyady Imre 40 kr, Ocskay Edvárd 20 kr, Szále 20 kr, Sz—y József 24 kr, Matkoics József 1 ft, Th—y Imre 24 kr, Markhot János 40 kr, Gusztinyi János 20 kr, Turcsányi Antal 1 ft, Palmer Alajos 1 ft, Ramuek Mária 20 kr, Endrődy Antal 24 kr, Juhász Antal 30 kr, Kossovich Pál 1 ft, Rétháti Kövér Gergely 2 ft, a’ gyüjtő maga 2 ft 24 kr. — Összesen 32 ft 18 kr pengőben.

Makáry György úrnál Egerben: Schne László 2 ft, a’ gyüjtő maga 1 ft. — Összesen 3 ft pengőben.

Reviczky Károly úrnál Esztergom megyében: Besze János 4 ft, Hamar Pál 1 ft, Majer István 1 ft, Baross Pál 1 ft, Andrássy Mihály 2 ft, Markovics László 2 ft, Andrássy József 10 ft, Rudnyánszky 2 ft, Reviczky Pál 1 ft, Nagy Antal 1 ft, Asztalos 48 kr, Horváth Ferencz 1 ft, Horváth Imre 1 ft, Nagy József 1 ft, a’ gyüjtő maga 2 ft. — Összesen 30 ft. 48 kr pengőben.

Horváth Czirill úrnál Szegeden: Gruber József 30 kr, Nyögéry 24 kr, N. N. 20 kr, Hutter 24 kr, egy ifjú 20 kr, Kecskeméthy 20 kr, magyar nyelvtanító 40 kr, Széktöy 20 kr. — Összesen 4 ft 18 kr pengőben.

Schevics János úrnál Temesvárott: Rudnai Nicolics János 5 ft, Hodonyi Manassy György 3 ft, Manassy Konstantin 2 ft, Masirevics Samu 2 ft, Ormós Zsigm. 1 ft, Mesko Dienes 1 ft, Brunner Józs. 1 ft, Winkler Imre 1 ft, névtelen 40 kr, egy valaki 40 kr, Prinner Mihály 1 ft, Steiner Antal 24 kr, Féregyházi Koics Péter 1 ft, Féregyházi Koics Ernesztina 2 ft, Kevermesi Tököly Teréz 2 ft, Vukovics 2 ft, Horsich István 30 kr, Szücs 1 ft, Gassner 1 ft, Thaller 40 kr, báró Izdenczi János 2 ft, Wiszkeleti Józs. 40 kr, Foldinger János 1 ft, Fux Sámuel 1 ft, Kraul György 1 ft, Schlachta 1 ft, Dencs 1 ft, Gyika Tivador 1 ft, Gyika György 1 ft, Majorosy György 1 ft, Ferenczy János 1 ft, Vidák István 1 ft, b. Duka István 2 ft, Athanasievics János 1 ft, Csyky Józs. 1 ft, Capdebo Ferencz 1 ft, Schevics Mihály 1 ft, Agotha Pál 1 ft, Radovanovics Pál 40 kr, Taumberger 1 ft, Hoylovics 1 ft, M. Heim 1 ft, Theim 40 kr, Rumy Ant. 1 ft, Schenk János 1 ft, Böjtös Imre 2 ft, Gerot Gábor 2 ft, Glückswerth Józs. 1 ft, Alexievics Péter 1 ft, a’ gyüjtő maga 4 ft. — Összesen 64 ft 54 kr pengőben.

Az V. közlés’ összege 135 ft 8 kr pengőben. Aug. 6. 1840.

Bajza József m. k.,
a’ Kölcsey’ emlék-társaság’ jegyzője.

Nyomatik Budán, a’ magyar kir. egyetem’ betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 13. 1840.** **13. szám.**

Tartalom: Nevelés és nőnevelési intézetek. Folytatás (*Fáy András*). — Ősz' búja (*Lisznyai Kálmán*). — Guttenberg (*Székács*) — A' falusi hangász. Angol novella (*Garády*). — Egyveleg. —

Hazánk' nőnevelésének nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leánykákra.

(Folytatás).

A' nőnemnek, szintúgy mint átalánosan minden embernek, világi hivatása az, hogy boldog legyen és boldogítson. Ezen kettős hivatásnak vannak eszközei, mik a' nevelés' körén kívül feküsznek, millyenek a' szerencse' adományi vagy megtagadásai, áldásai vagy csapásai; ámbár ezekre nézve is vallásos és erkölcsi nevelés keresztény resignatióval, vigaszokkal, vagy útmutatással bölcs használatra, elősegíthetik a' boldogságot és boldogítást. Legtöbb eszközei azonban ezen kettős általános meghivatásnak a' nevelés' körébe tartoznak, melly is vagy czélszerüen idomítva teheti sajátivá a' növendéknek, vagy végképen elferdítheti benne azokat. Illyen a' boldogságra nézve:

1ször. A' sorsával 's annak viszonyaival megelégedés. — Az egész emberiségben különösen a' hajadon leány az, ki mind világi, mind polgári rendeltetéseinél fogva, legkevesebb biztossággal tudhatja előre, mi sors, mi állapot vár reá. Jövendő férjének jelleme, sorsa, polgári, vagyoni állása, viszonyai, testi alkatja, környezetje stb határozzák el nagy részben egykori sorsát, 's ezer közt alig akad tíz hajadon, ki némi biztossággal számolhasson jövendőjére. Valószinűségek, remények, ohajtások, legtöbbnyire minden számolásai. Mi ebből a' nőnem' neveltetésére nézve a' következtetés? Az, hogy a' gyenge lányka azon jellemi hajlékonysággal neveltessék, melly magát minden viszonyokba könnyen behelyezni birhassa. Ne tűzzön ki az anya vagy nevelőné határozott sorsot neki, ne tegye annak szükségeit, kívánatait, ohajtatait és szokásait megszokásokká nála; mit úgy fog elérni, ha nevelésében szükebbre korlátozza, telhetően megszorítja a' lányka' szüleinek sorsát, 's azt, melly józan valószinűséggel reá várakozik. Mert hányszor nem csal ezen valószinűség' számolása? Vegyítsen anya és nevelőné ezen sors közé ollykori sanyarúságokat, megtagadásokat, 's oda irányozza józan nevelését, hogy növendéke részint józan okokból, részint csak gyakorlás' kedveért is, magától örömeket, ollykor csdeklett örömeket is, némi könnyüséggel

megtagadni birjon. Ezt mindazáltal úgy tegye, hogy az okokat vagy gyakorlási czélt, telhetően felfogassa előbb a' növendékkel, nehogy ez zsarnoki önkényt képzelvén a' józan szándék alatt, keserű, boszús indulatot ápoljon szivében, szelid és szíves megadás helyett. Milly fonák nézetet nem tapasztalék e' részben gyakorta tisztelt házainknál is! „Ki tudja mi sors vár szegény leánykára, hadd élje legalább most világát, míg módja van benne" így szólanak az anyák, ha a' házi kisasszonyka, kedvét ruhához, ételhez, bálhoz, mulatsághoz, 's józan okokból megtagadandókhoz makacsúl kötötte, és tulságoskodott. 'S a' jó de kényeztető anyák nem gondolák meg azt, hogy illy zajos kedvtelések idővel még zajosabbakká sőt megszokássá válnak, 's átkaik leendnek egész családoknak. Ezen anyák úgy vélekedének „majd elhagyja ha nem telik, majd megtöri a' világ, minek előre törni szegényt?" Törésre nincs is szükség azon korban, melly még hajlításnak ideje. Azonban ki később törik, könnyen eltörhetik örökre, boldogságának sudar növésével együtt. 'S különben is, lehet-e az boldog, ki minden megtagadásnál törni vérzeni kénytelen? még ott is, hol a' hajlékony jellemű hajlik, 's könnyen viszonyaiba simúl? Szint illy fonák tettök az a' leányos nemes házaknak, ha kérődésegetésül, erőtetve, és való felett mutatnak vagyonosságot, pompát, fényüzést a' vendég előtt. Ezen bánás a' mennyire megütközik a' szív' egyenességével, annyira káros a' ház' hajadonira nézve, kiknél, hogy többet ne említsek, megnyitják jövendőre az elégületlenség' forrását; mert mit erőtetve is sajátunkká akarunk tenni, bizonyosan szívszakadva vágyunk azután, 's illyesmit nem birnunk, nem birhatnunk, valóban keserű dolog!"

Mennyi boldogtalan házasságot nem szül hazánkban ezen női hajlékonyság' hiánya! A' leány, mint szoktuk mondani, ritkán emeli a' házat, vagy is: ritkán mehet az rangján, állapotján felül férjhez; gyakran azon alul kénytelen fogadni férjet. A' fiatal nő azonban, megszokott néha megrögzött életmód, örömek, zajok után esengv; a' férjtől ezeknek teljesítése nem telik, mi előbb kedvetlenséget, később összeszólalkozást, majd szemrehányásokat szül, 's megássa sirját a' házassági boldogságnak! Ellenben, egy megtagadásokhoz szokott hajlékony jellemű nő, megfontolva sorsát, mit számára rendele a' gondviselés, érezve egy nemes keblű nő' kötelességét, melly abból áll, hogy rendeltetésének megfeleljen, viasz-könnyüséggel nyomúl bár nem legkedvezőbb körülményeibe is, miket hajlékonysága előbb türhetőkké, később szeretet, megszokás és józan ész még kellemesekké is teendnek előtte. Még az országra nézve is alig lehet egy egy fontosabb tulajdona a' leendő nőnek annál, hogy a' házassági életbe ne számos vagy felcsigázott követelésekkel lépjen be a' hajadon. Nem ezen női követelések-e azok, mik fő részben okai hazánkban annyi számos, vagy hosszas férfiui nőtlenkedéseknek? Legtöbb nőink martalékúl eredvén a' fényüzésnek, zsarnok illedelmeket, ennek szükségeit, nem telő költségeket hoznak magokkal a' házhoz; a' fele segítség több lesz mint három négy annyi költség 's a' nőtlen aggódva számolgatja a' sokszorozandó költségeket, mik miatt vagy lemond a' házassági állapotról, vagy legszebb korát vesztve élelmező hivatal után vár, vagy pedig keresztet vetve magára, nyaktörő ugrással, vén, formátlan, gyülölt, de gazdag feleséget vesz. Nem mondom, hogy ez egyedüli oka a' nálunk olly gyakori nőtlenségnek, de valóban fő oka, melly ha nem volna jelen állásunkban gyakran menthető, hajló volnék figyelmet ébreszteni törvényhozásunknál a' nőtlenkedések ellen, mik olly fontos, olly kártékony következésüek, úgy erkölcsiségre, mint hon' felvirágzására nézve. Mert a' hosszas, és csak kénytelésből, nem szükségből nőtlenkedő, ritkán nem vastag önző, ki egyedül maga önmagának világa, mindene. Mi is kötne bennünket olly szoros édes lánczokkal, emberiség' és hon' jövendőjéhez, mint családunk és gyermekeink, kiknek boldogsága a' haza' boldogságából csergedezik? Így hány durva, zsarnok, vagy elvetemedett férjet nem birna megnyerni magának és erkölcsnek a' hajlékony jellemmel biró nő?!

Ugy-e? hallom itt sok szépeink' nehezteléset, 's miért csak a' nőnemtől kivánni meg e' hajlékonyságot?

'S ki mondá, hogy ez csak a' nőnemnél szükséges? Ki azt, hogy a' férfinál is nem illő nem szükséges a' kedvkeresés, kimélés, józan engedés, simulás ártatlan női kedvtelésekhez, szokásokhoz, sőt ollykori apró gyengeségekhez is? Hiszen tapasztalt dolog, hogy a' leggyávább férjek a' legzsarnokabbak! De ha a' férfinál a' lelki hajlékonyság illő és szükséges, a' nőnemnél épen nélkülözhetlen az. A' természet, melly őt szemérmesnek, lágyabb érzelműnek, gyen-

gébbnek alkotá, melly alkotásból, a' nélkül hogy magát elveszítse, ki nem léphet a' nő; polgári állása, mellynél fogva férj a' ház' ura, feje, mi gúny nélkül másként nem lehet, kívánják ezt. Én nem értem itten a' női hajlékonyságon a' hindostani asszonyok' szolgalelkűségét, hanem azon asszonyi kedves lágyságot, engedékenységet, melly a' nőnemnek, érzelmi biztos tapintatánál fogva, annyi bájt kölcsönöz, 's ezen bájnál fogva annyi hatalmat vív ki számára, mennyit nem birna kivívni jogok' egyenlősége, testi erő, fegyver, 's bármi külső hatalom. 'S ha a' természet' ezen új-intését megvetve, a' nő készebb inkább szakítani mint józanúl engedni, kérdem: nyer-e vele? boldogabb leend-e ezen elhatározó lépéssel? Bizonyosan nem; letörte azzal boldogságának szép virágát, mit egy kis hajlékonysággal meg bír vala menteni; 's ha gyermekei vannak, letörte egy egész család', tán ivadékok' boldogsága' virágát, 's lépése akkor még ritkábban menthető. Hogy a' nőnemnek szint azon emberi jogai vannak, mik a' férfinemnek, nem tagadja senki; de a' polgári és családi némelly viszonyokban is hason jogokat követelni, csak némelly franczia honi nőknek juta eszébe, melly szerénytelenség sehol viszhangra nem talált, magában Francz. országban sem, melly VII. Károly' XIV. és XVik Lajosok' koraiból igen érzékenyen emlékezik, mit szenvedett idvtelen asszonyi befolyások miatt ott, hol befolyásoknak nem lett volna szabad lennie.

A' nőnem' sorsávali megelégedésének legszebb jelensége az, ha magát a' nő egyedül saját házánál leli otthon, magát ennél még nem únja soha, mert folyvást lel foglalatosságot; vidám, jó kedvü, 's gyönyörét nem zajban, hanem házi egyszerü csendes örömekben kereső stb.

A' nőnem' boldogságának 2ik forrása: öntudata, érzete a' teljesített viszonyi kötelességeknek, 's ebből eredő szívnyugalom. Általánosan a' nőnem' viszonyai, 's ezekből reá háramló kötelességek, bár kis körüek, zajatlanok, de az emberiség' boldogítására nem csekélyebb fontosságuak, mint a' férfinemé. Annyival pedig biztosabb a' női hatás és munkásság, hogy kis köre miatt nem olly könnyü abban utat, irányt téveszteni, mint a' férfinem' széles munkássági körében, melly zajos volta 's dics-, hírnév-, hatalom- vágyak' dulongó indulatai miatt, könnyen átkúl forgathatja azt az emberiségre nézve, minek áldást kell vala szétárasztnia. De épen a' miatt, hogy a' nőnem' viszonyai olly kiskörüek, zajatlanok, különösen pedig, hogy azok folytonosak, naponkéntiek, 's így ollykor ollykor idegen öröméldeletekkel ütközésbe jövök, fájdalom, számos nőink által úgy tekintetnek azok, mint csekélyek, mikkel nem méltó, vagy rang-alacsonító vagy épen lélek-ölő dolog foglalkodni, miket bérlett cseléd is elvégezhet, 's mik áldozatúl kívánják adatni a' nőnem' legszebb örömei' éldeleteit. Ezen fonák nézetből és érzetből, dajka teljesíti anya helyett a' szoptatást, nehogy ez a' szépség' diadalairól lemondani kényteleníttessék, cselédszobába számüzetik a' gyermek, hogy az anyja' társalgását, vagy füleit sirással ne sértse, vagy csak hogy rongálásaitól a' női termek', szobák' kényes butorai megóvassanak, magyar kis dajka fogadtatik, egyedül a' gyermek' kedvéért, hogy a' ház' idegen nyelve csorbulást ne szenvedjen, 's úr és aszony fölmentethessenek a' durva magyar nyelv' kiejtései' gyakorlatától; gazdaasszony viszi a' háztartást, mert a' házi asszony báltól, színháztól, név-, keresztelői stb. lakomáktól, illy silány gondokra nem ér, a' mivelt társalgás noble vitetik, azaz minden tárgyról határozott vélemények itéletek hozatnak, honunk' 's nemzetiségünk' felvirágzását, 's azoknak eszközeit, áldozatait kivéve. A' férjnek ritkán jut a' kedves társalgásból; de bizonyosan jut neje' szép szavaiból, mihelyt ennek pénzre van szüksége stb. Erős színezet, 's hála az égnek nem általános hazánkban; de még is fájdalom sürübb, mintsem csupán epének ömléseiből származottnak mondhatnók. — Hogy tehát e' fonák nézeteknek, 's ezekből eredő annyi rosznak eleje vétethessék, fő kötelességök a' nő-nevelőknek, jókor kedvet csepegtetni a' növendékekbe, jövendő viszonyaiknak kötelességeihez. Legelső lépés erre meggyőzni őket a' felől, hogy ők milly fontos hivatasuak, milly egészitő, sőt alaplánczszemei az emberiségnek, 's így nemesen büszke érzetet támasztani bennök nemök iránt; meggyőzni őket a' felől, hogy ők nem virágról virágra szállongó lepkék a' világban, kik csak arra születtek volna, hogy hiú örömről örömre repkedjenek a' nélkül, hogy hasznos mézet gyüjtsenek azokból magok' és emberiség' számára. Azontúl lelkes előadás szoktatás által fejtegetni szükség előttök azon szelid édes örömeket, mik a' nőnem' kötelességeinek teljesítéséből folytonosan kibuzognak, azon köztiszteletet, mikkel ezen kötelességek' hü teljesítése világ, férj, család által jutalmaztatik: el-

lenben eleven színekkel festeni azon szomorú következéseket is emberiségre, családra nézve, azon méltó megvettetést, szemrehányást, átkokat, mik az elhanyagolt, vagy épen lábbal tapodott női kötelességeket előbb később követni szokták. Szükség, hogy a' nevelőné a' nevelés' esztendeit ne úgy tekintse, mint különvált, és csak egyedül tudományos kiképzési időt, mellynek a' valódi élettel semmi összeköttetése; se az anya ne úgy tekintse a' hajadoni éveket, mint hiúságnak, hivalkodásnak napjait, mellyek csak arra szánvák, hogy a' férj kihalásztassék, Legyenek a' serdülő leány' évei, kiképzésnek ugyan, de egyszersmind gyakorlati életnek is évei, előszobája a' valódi életnek, mellybe ki miként lépdelt, úgy lép be magába a' szobába is. Minél inkább elvál oskola és nevelés magától a' valódi élettől, annál hibásabb az. — És itt törzsökösen hibáznak átalánosan nevelő intézeteink. Kérdem nincsen-e ezekben egész nőnemi nevelésünk csaknem kirekesztőleg a' hajadoni korra számítva, addig míg a' leány a' maga férjét kivívá? Testtartás, táncz, muzsika, ének, szemrontó, 's legtöbbnyire kedves emlékül szolgáló apró munkák, idegen nyelvek, egy kis társalgási ügyesség, 's még kevesebb tudományos kiképzés, majd nem minden, mit nönevelőnéink programmáikban igérnek. 'S mi kevés van mindezekben a' nőnem' jövendő rendeltetésére, viszonyaira számítva! Ezek legtöbbnyire arra valók, hogy a' hajadon a' társaságokban illőleg vagy kitünve léphessen fel, 's úgy nevezett szerencséjét ügyesebb lehessen kivívni magának. Férjhez menve legtöbbnyire leveti ezeket, mint ünnepi ruhát szoktuk, midőn feszes látogatásból házunkba térünk. 'S ezer szerencse ha még könnyebülve 's magát otthon érezve tér házához vissza! De annak, hogy nevelésünk inkábbára csak a' hajadoni életre szól, annak, hogy ezen kor igen gyakran csak hivalkodásra, öröm- és férj-vadászásra használtatik, nem az-e gyakorta szomorú következése, hogy a' hajadon áltviszi ezen örömlihegést házassági életébe is, 's iszonyodik minden komoly gondtól, minden folytonos foglalatosságtól, miket úgy tekint, mint örömeinek ellenségeit? Holott fő elv az a' nönemre nézve: hogy a' nő szeresse az örömet, de ne vadászsza azt; szakitson le, még pedig örömest és éldelve minden útjában nyiló virágocskát, de ne lihegjen járhatatlan, meredek szirtek felett nyilókra. Sokan teljesitik ugyan kötelességeiket, de mintegy kényszerülve teszik

azt, 's nem lelik örömöket, kedvtelésöket azokban, és igy nem bóldogok házi köreikben. A' természet gondos vala úgy alkotni minden hivatásokat, hogy azoknak foglalatosságai, egy kis megszokással még kedvtelésekké is válhatnak. A' jó gazda nem csak haszonlesésből számolgatja boglyáit, buza-kereszteit, akóit, hanem egyszersmind kedvét leli, gyakran bálok, játékszinek, 's bármi mulatozások felett leli kedvét, magában a' kaszáltatás', szántás', vetés', aratás', szüret' munkáiban is, 's csaknem olly büszke abban hogy jól megy gazdasága, mint örül annak, hogy hasznát veszi fáradozásának. Igy van ez a' nőnem' foglalatosságaival, kötelességeivel is; de korán kell szoktatnunk a' nevendékeket ahhoz, hogy azokban tanulja lelni fő kedvét, büszkeségét. Legyen a' nőnemnek a' maga háza' tája tulajdonképeni világa, ott lelje magát otthon, ott találja fel földi boldogságát. A' mellyik közöle mint egy vendég saját házánál, zajos vigságok után számolgatja idejét, unatkozik család' körében, mihelyt mulattató vendég nincs a' háznál, irányt vesztett az természeti hivatásában, 's hivalkodásnak adá áldozatúl földi boldogságát.

Fáy András.

(Folytattatik)

Ősz' búja.

—

Kiküldtem a' jövőbe
Keblem' reményeit;
Hivén, az ég letörli
Keservem' könnyeit.

'S remény-örömben égtem
Az árva hon' baján,
Hogy sorsa istenáldás
Lesz a' csapás után.

'S díjt nyerve futni végig
A' küzdő pálya-kort,
Mellyen szivemben üdvös
Erény' szerelme forrt.

'S menyasszonyúl birandom
A' szümimádta lányt;
Kiért lángérzemények'
Örök hulláma hányt.

Lelkem' szavával esdém
A' sorsok' istenét;
'S im tettben őszülék meg,
Rám alkonyúlt a' lét.

'S egysem talált valóra
Reményeim közül;
'S szememben a' leszenvedt
Multnak könyűje ül.

Lisznyay.

Guttenberg.

Azt hitték, a' világ hogy hatvan százados, és ez
Ábránd tartja ma is fogva az embereket:
Nem tudják, hogy csak négy száz éveknek előtte
Guttenberg által jött a' világba világ.

Székács.

A' falusi hangász.

Angol novella.

Az, ki Herkimer-, újyorky szép városkában megfordult, Johnny Vanderböcker, egy nem rút testalkatu hollandi ifju' hirét, ki néhány év előtt kedvencze volt az ottani nővilágnak, bizonyosan hallá. Mit lelt rajta tulajdonkép' a' szépnem, azt, őszintén megvallva, minden fejtörésem' daczára is ki nem találhatám; ő ugyan is egész Albania és Buffalo közt a' legtársaságtalanabb ember vala. — E' kedvező sikert neki tán kilátásai a' jövőbe szerzék; mert atyja, egy kenyérsütő, hir szerint sok száz ezüstdollárt takarított ágya mellett egy tölgyládába össze 's mivel Johnnynak megengedé egész naponta a' városka körül a' nélkül csatangolni, hogy neveltetésén 's magaviseletén legkevésbbé törődött volna, szomszédai világosnak hivék, hogy egyetlen örököséül őt rendelé. — Van Johnny' lelki jósága is volt kedveltsége' oka. — Igazság' sérelme nélkül állithatni, hogy az egész vidéken nálanál jobb szivü ficzkó nem volt 's minden rágalom' daczára is egyértelmüen mondaték róla, hogy egy lelket sem képes megbántani. Egy nagy füz' árnyában gyakran órákig hevert atyja' háza előtt 's elmerülve ég felé nézett vagy a' füben, négyes lóhert keresve, bibirkélt. Ámbár örömest üzé így idejét a' szabadban, vidorságát mégis rögtöni időváltozás vagy más alkalmatlan eset soha el nem rabolhatá. Ő folyvást jó szeszélyü maradt 's egy rosz óra' befolyásáról mit sem tudott.

De némbereknél egyben álltát, úgy látszik, mindenek fölött hangásztalentumának, melly minden dicséretet érdemelt, köszöné. Dorombon már gyermekkorában remeklőnek tarták 's az egész városka' kis fiu- és leánygyermekei, mint második Orpheus körül, összecsoportulának körüle, midőn a' városréteken est-hangversenyeit adá. Idősb korában hegedülni tanult 's müvészetét azóta mindenhol igénylék. Hegedüt czinczogtatva egy férfi mindig beutazhatja a' nagy világot; az azután mindegy, szerelem-vagy pénzért játszik, világhirü hangversenyadó vagy kevésre vágyó mükedvelő-e. — Egy szóval, a' czinczogtatás illendő, közhasznu 's jövedelmező foglalkodás.

Johnny, mint mondánk, szintolly rendes, mint szivesen látott vendég vala minden thésdansants-, keresztelő- 's ház-avatásnál a' városban és kivül, 's nagyobb buzgalom és ügyességgel a' világon egy ember sem végzé a' rá bizott hivatalt, mint Johnny egy táncz-orpheus' nagy feleletterhü tisztét. Természeténél fogva ő szavakban fukar, nagy álomkedvelő, derék evő, szeszes italokat nem útáló vala — mind megannyi tulajdonok, mellyek, ha épen nem is kezesei a' hangász-lángésznek, mégis egy remeklő' mellékes kedveléseinek tartathatnak. Karszékbe elhelyezkedve — mert kényelmes helyzetet szeretett — hátra konyított fejjel, bezárt szemekkel 's nyitott szájjal gyakran egész éjente szünet 's a' nélkül játszék, hogy könyöke' 's ujjai' fáradhatlan mozgatásán kivül életének más jelét adta volna. Sokszor a' táncz' vége után is, mig fáradsága' hasztalanságára figyelmeztetve lön, folyvást játszék. — Ha új tourral kellett megreszkettetni a' padolatot, csak lassu lökés kivánták, Johnnynak gépként fáradhatlan mozgásba hozására. Ha frisitő szereket adának neki, azokat ő mind azon széles mélységbe löké, melly nála a' száj' müködéseit magára vállalá és sokszor a' téntatartó' tartalmát torkon úgy leusztatá, vagy egy pohár erős boreczetet úgy felhajtott, mintha a' legjobb italból egy kortyot hörpentett volna fel.

Johnny Vanderböcker' ifjukora illy békés foglalkozás közt folyt le huszonnegyedik éveig, midőn életmódját egy rögtöni esemény egész jövőre megváltoztatá. — Ezen esemény nem egyéb vala, mint érdemes atyja' a' kenyérsütő', váratlan halála, ki egy hideg télesten, midőn hegedüjével Johnny épen a' szomszéd vásárban látagatóul volt, atyjaihoz elköltözött. E' hir úgy hatott hösünkre, mintegy jól kihegedült E-húr' rögtöni elszakadása. Hegedüjét eltevé 's — a' becsületes kenyérsütő' maradványait utolsó lakjokig elkiséré. Csodaként említem, hogy azon egész nap ébren maradott 's ágyában egész éjjel nyugottan alvék. A' következett reggel a' föntebb említett tölgyládát kiszimatolá több piszkos zsák' tartalmát a' földre kiönté, azt boszú-

san megszámlálá 's végre magában eltökéle, hogy — új hegedűt veend.

Hősünk azonban elfeledé, hogy új helyzetében egészen más dolgok igénylik őt. Számadásokat kelle rendbe hozni 's kiegyenlíteni, a' mesterségi szabadítékot 's atyja' szerszámait eladni, adósságokat fizetni 's beszedni 's egy hét' elmulta előtt örökösünk meggyőződék, hogy a' szerencse' adományai nem érdemlik a' nyugtalanságot, mellyet okoznak. Uj gyászöltözete is roppant alkalmatlanságára szolgált, mert nem lehete, mint az előtt, fűben heverészni 's álmaiba merülnie, tartván ruhája' bemocskolásától — 's hogy még inkább beteljék boszúsága' mértéke, azt mondák neki, mikép illetlen gyász alatt hegedülni.

Koros férfi, rosz napjaiban, vigasztalást palaczban keres; fiatal ember, ha nem tud magán segíteni, házasságban keresi azt. — Így tön Johnny is. Amaz arany 's vidám napokon, midőn alvás-, evés- és hegedülésen kivül egyebet nem tett, a' házasság' rózsabilincseiről nem is álmodott; de midőn gond és évődés jöttek nyakába, midőn nyugalmát vászon-pénzerszények 's ezüst dollárok elriaszták, idejének gondolá, hogy léte' terhének egy részét más, még pedig — asszonyi vállakra rakja. De meg kell mondanom az olvasónak, hogy ha Johnny házasságra azelőtt soha nem gondolt, az csupán nagy együgyüségéből, melly őt képtelenné tevé, hogy egyszerre két dologról gondolkozzék, származott. Ő a' csintalan istengyermek' nyilaitól megsebitve érte el huszonegyedik évét. Ő szerelmes vala 's azon időpontban, mellyhez történetünket felvittük, egy gyöngéd szenvedély olly kellemesen 's tisztán, mint karácsonéjkor nyájas lámpafény, ragyogott szivében.

Szenvedélye' tárgya egy tizenkilencz éves leányka, előkelő, de elszegényült család' özvegye' magzata vala, ki szerelmes hősünk' izlésének diszére vált. — Atherton Luczia gazdagság' kárpótlásául elég szépséget kapott 's elegendő családbüszkeséggel birt fejét olly magasan hordani, mint bármellyik szép az egész városkában. Tánczban ő testesült kellemnek látszék. Kéj vala ingerlőleg mosolygó arczát, kellemes módját 's könnyü lépteit nézni, ha vidor szeszélylyel tova lebegett az ellentáncz' tévutain. — Többször csodálák, hogy Johnny, midőn a' szeretetre méltó Luczia mellette eltánczolt, néhány perczig mindkét szemét nyitva tartá. Illyenkor szokatlan tüz lángolt szemeiből 's vére szivétől könyökéig szökelt, ha néma csodálatban a' városka' legkellemesb tánczosnőjére nézett. Ujjai illyenkor újult élénkséggel szökeltek a' hangszülő húrokon fel és alá 's maga a' hegedű is, vele rokonul érezve, szelidebb, olvasztóbb és csábitóbb hangokat látszék kilehelni. Sokszor ujra bezárá szemeit és édes álmokba merülve titokban kéjelgett, mint zsugori gyermek távol zugban emészti fel keresztatyai csemegefalatát. Húros hangszerén, szünetlen mozgatott gépként, játszva, szinre eszméletlenül, szélesre nyitott szájjal, arczában minden kinyomás nélkül, egyszersmind halálhoz hasonló indulatlanságban nyugodva, így álmodék ő Atherton Luczia' kecseiről. Gondolatában tactust vert csinos lábai' tánczához — sylph termete lebegett 's csábitólag repkedett szine' minden zugán 's hasadékán keresztül. Legyen, hogy gondolatával rá jobban fukarkodott, semhogy azt mással közölte volna, vagy képét keblében nem eléggé tisztán kinyomottnak hivé, hogy arra mások is ráismérhettek volna, elég az hozzá, hogy titkát olly nagyon rejtve tartá, miszerint álmai' tárgyát senki még csak nem is sejtheté. — Egyetlen egyszer, midőn miss Atherton Luczia egy lépést leirhatlan kellemmel tön vigyázatlan volt őt, maga-megfeledő csodáltában, borzasztólag jó tánczosnőnek hangosan nevezni. 'S midőn Johnny' agyában a' gondolat, megházasodni megfordult, abban hasonló zavart okozott, mint az üstökös, melly a' naprendszerbe elegyedésével a' dolgok' szokott folyását háborítja 's fényével más fényköröket meghomályosít. Eszméi' egész, jól elrendezett sorozatát, mellyek egyébiránt egyik ponttól a' másik felé olly szabályszerüleg mozgának, mint órában a' kerekek, ez egyetlen gondolat halomra dönté.

‚Megházasodni, dünnyögé Johnny, mesterkétlen félénkséggel, mintha kihallgatástól tartana, körül nézve magát. Megházasodni! kiáltott másodszor 's ezen ötlet' képtelenségén hangosan felkaczagott. Megházasodni, mormogá harmadszor 's — Luczia' képe tánczolva lebegett előtte.

A' legnagyobb fölfedezések eset' művei — a' legszerencsésb találmány is nem egyéb, mint a' már ismert erőnek új czélra jól kiütött alkalmazása. — Szintolly eseties volt hősünk' gondolata is, hogy saját sorsát az ünnepelt 's divatszerü Lucziához kösse. Ez eszme neki elbájolónak tetszék és — szivébe olly zsarátna-

got vete, millyen ritkán lobogott még egy hollandi' széles mellében 's eltökélé magában a' város' szépe' keze után nyomban esengni.

* * *

Hősünket a' szomszéd boltban számos ékszer' bevásárlásával foglalkodva, hogy azokkal silány termetét feldiszítse, találjuk. Egy biborvörös órazsinórt, egy baraczkvirágszinü selyem nyakkendőt 's egy nagy melltűt, melly neki különösen izlésteli- 's illőnek tetszék, diadallal vitt haza; rövid idő mulva e' dolgok, egy skárlátpiros bársonymellénynyel, boldogult Vanderböcker úr' hagyományából, Johnny' testén szép egészszé lőnek elrendezve. Illy vakitólag felöltözködve (azelőtt soha egy egész harisnyára sem gondolt) hegedüjét hóna alá vevé 's bátran lépdelt Atherton özvegy' házikója felé.

‚Jó reggelt, Atherton asszony, hősünk e' szavakkal lépett az özvegy' szobájába; jó reggelt. — Hogy' van Lúczia?'

Az özvegy szemet meresztve a' kenyérsütő' fia' e' soha nem tapasztalt elbizottságán, föltevé szemüvegét 's némi ideig néma csodálattal nézvén öt, meglehetős büszkeséggel válaszolá: „Miss Atherton Luczia egészséges."

Johnny, e' hirnek örülve, épen szavakban akará nyilvánitani örömét, midőn az illetlen megszólitás által megsértetett özvegy az ajtón büszkén kiment 's maga helyett a' szobába leányát csuszszantá.

‚Aha! az öreg ki nem találta, miért jövék — különben udvariasb leende, gondolá Johnny a' dölyfös nő után nézve; de a' leány' belépte rögtön másfelé téritė érzelmei' folyamát. — ‚Hogy' van ön, Luczia?' ügyetlen mohósággal kérdé a' meglepett szerelmes.

Luczia mint villámsujtott vala: a' fiatal férfi illy merészen soha nem szólitá. — De több magánuralkodása vala, semmint legkisebb megzavarodást mutatott volna; mert a' kecses szép igazi gondolatait agy politicusként ügyesen tudja eltitkolni. A' köszöntést tehát legnagyobb szelidség- 's illedékkel viszonzá 's ablak mellett azon titkos eltökélettel ült le, hogy kipuhatolandja okát a' ritka változásnak, melly vendége' öltözete- 's magaviseletében olly rögtön történt. Önmaga egyszerü csinos reggeli öltözetben vala 's ifjuság-, 's egészség- és szépségben virítva kellemesen meghajolt munkája fölé Johnnyra csak titkon tekingetve. Szebb soha sem vala, mint e' pillanatban, midőn arczvonásai' szokott és sokat mondó kifejezését nyomozó elmeél nevelé. De kandisága ez úttal csalatva lőn; mert Johnny, ki magát eddig csupán gyöngédnek vélé 's bátorsága' végbatárihoz csak lassanként jöve, akadozni kezdett és szólni nem tuda. Merészsége, melly öt az előtt lelkesité 's olly forrásból fakada, mellyet mértékletességi egyesületeink aligha helybenhagyandottak, egyszerre majd egészen kialvék 's miután némi ideig órazsinorjával némán játszék, hegedüjét zöld tokjából kivevé és súgá: ‚Miss Atherton, kedveli a' hangászatot?'

A' fiatal leányka udvariasan viszonzá, hogy mindig nagy örömére vált Vanderböcker úr' elragadó melodiáit hallgathatni.

Percz mulva a' hangászgép, Johnny Vanderböcker, mozgásba tevé magát. — Egy székbe dült, feje hátra konyult, szempillái bezáródtak 's Johnny, minden hegedüs vagy czinczogtató közt a' legjobbik és kényelmet legszeretőbb, új tanúját adá, hogy a' leggyöngédebb szenvedély sem eléggé hatalmas legyőzni a' megrögzött szokásokat. De a' szerelem sem hátrált a' csatamezőről 's párthivét egészen itt sem hagyá hinárban. Sőt inkább felnyitván ez koronként szemeit, olly módon hunyorgatott 's mosolygott kecses hallgatónőjére, mellyet nem lehete félreérteni 's egyes zenedarabok közt kérdé öt, a' most eljátszott nem „kegyetlenül szép" vagy „átkozottúl kedves" vagy „iszonyúan kellemes"-e?

A' hangászat, melly varázserővel bir, a' legvadabb szivet is érzelmekkel behálózni fiatal hölgyeinkre ez alkalommal különösen látszék hatni. — Mert az ó divatos bársonymellény, a' baraczkvirágszinü nyakkendő, a' fontos mosolygás, hunyorgatás és integetés, 's mindenek fölött a' rövid szendergések, mellyekbe vendége perczről perczre olly kéjjel merült, együttvéve neki olly ellenállhatatlanul kaczagtatóknak tetszének, hogy minden erőködése' daczára elnyomni azt, hangos hahotára fakadt. Johnny, ki e' kaczajt Luczia' hajlandósága' vagy szerelme' kétségtelen kifejezéseül tartá, e' siker miatt majd magán kivül lett 's örömében saját mélyhangjával Luczia' kellemes sopránjához úgy társula, hogy hangosan kitört öröme zajától viszhangzék a' szoba. Igy végződött e' vigjáték' első felvonása.

A' második felvonás élénk párbeszéddel kezdődött. Johnny, ki azalatt szóhoz juta, azon szende kérdéssel Lucziához nyitá meg a' társalgást: ‚A' házasságot nem tartja-e neki igen illőnek?'

„Kétségkivül, Vanderböcker úr, lőn a' válasz, önnek jobbat tanácsolni nem lehet, azaz, ha hiszi, hogy a' házasság szerencséjét előmozdíthatja.“

‚Én ugyan nem tudom, szerencsésbbé teendne-e, de úgy gondolom néha, hogy elégültebb- 's kényelmesben élhetnék.‘

„Ha úgy van, haladék nélkül házasodjék meg, mert elégültség és kényelem fő vegyrészei a' főzetnek, mellyet szerencsének nevezünk.“

‚Az ivástól egészen el akarok szokni‘ folytatá a' szerelmes, Luczia' mondását félreértve.

„Igen örvendek, azt hallani. Józanság mindenkinek illik, — főleg házas férfiaknak.“

‚'S mit gondol miss Luczia, kit akarnék elvenni?‘

„O, kedves! azt én valóban nem tudhatom; az igen fogárd (verfänglich) kérdés 's tán jobb volna előbb azt kérdeni — ki akarná önt?“

‚Én legalább azt tartom, mondá Johnny öntetszőleg, minden leányka örülend, ha engem' nyerend. Atyám nekem jól elrendezett házat 's 300 ezüst dollárt hagyott, a' sütöboltot nem is említve.‘

„Szép vagyon, mindenesetre“ kiáltá Luczia.

‚Komolyan szólva: van-e a' városkában valaki, a' ki gazdagabb 's jobb színben lenne, mint én?‘ folytatá Johnny 's megnézé magát a' szemközti tükörben; az bizonyos —‘

„Igen is bizonyos, hogy jobb egy félkenyér, mint semmi“ kiegészité Luczia gúnyolva.

‚Jelesen — én is — házasságról nekem is az az eszmém; egy félkenyér, mint ön mondja, jobb, mint semmi — és 300 dollár, egy ház 's egy sütöbolt —‘

„'S ráadásul a' csinos Vanderböcker úr, szavába vágott Luczia, ohajtott sorsszám leend egy leánykára nézve. A' herkimeri ladyk pillanatig sem tépelődnek rajta, mert a' kisértet igen nagy.“

‚Nemde? nemde? legfőbb enthusiasmus'hangján kiálta Johnny. Azt előre tudtam, tevé hozzá, saját kérdésére maga felelve. Nem minden szél hoz illy kedvező házasságot. — 'S most egy titkot akarok önre bizni, miss Luczia'; — 's hangját mérsékelve halkkal folytatá: ha engem' akar ön, mindenem öné, én 's a' hegedü, a' 300 dollár, a' sütöbolt és minden.‘

„A' szemtelen ember“ gondolá Luczia, de gondolatát elnyomni elég udvariasága 's jószivüsége volt.

A' leány sohasem érezheti magát fiatal ember által megsértettnek, ha ez házassággal kinálja őt meg; bármi csekély legyen is az ajánlattevő, bók minden esetre.

Luczia' hóditásai' jegyzéke egy tizennyolcz éves virágra nézve meglehetős hosszu volt 's Johnny' neve a' sorhoz nem nagy fényt teendett vala, de az őszinteség kimondanom kötelez, hogy alig észrevehető elpirulás és szinte észrevehetlen fejbicczentés egy oldalpillanattal a' tükörbe, jelek valának, eléggé világosan elárulók, hogy hősünk' e' hódolása neki nem volt egészen kedve ellenére. Azután udvariasan, de határzottan, elutasitá a' neki szánt tiszteletet 's e' szavakkal: „Engedjen meg, uram, fontos dolgaim vannak“ a' szobát elhagyá.

‚Fontos dolgai?‘ gondolá Johnny. ‚éj, értem, más legény zúg fejében. Mi bárgyu valék neki ajánlatot tenni.‘

Azután mélyen bántódva 's nem kevéssé csodálkozva távozék, egy fiatal vagyontalan eladó leányka miként utasithat el egy csinos házat, egy sütöboltot, 300 dollárt birtokosuk' könnyü terhével, 's egy hegedűt csupán azon okból, mert egy más férfival viszonyt hirtelenkedve kötött. Ha Atherton asszony' kapuja előtt malompatak folyandott, hősünk kétségkivül belezuhant vagy másként megölte volna magát, ha okosan arra nem gondol, hogy a' megholt Vanderböcker Hermann' végakaratja nincs még egészen teljesitve 's az örökség' erszényei kiürítve. Kincsét és sütöboltját olly rögtön elhagyni esztelenségnek vélé.

Mindazáltal szerencsétlennek érzé magát 's nem lévén olly hangulatban, hogy emberek közé menjen, lóra ült rövid sétalovaglással felvidúlandó.

Garády.

(Vége következik.)

Egyveleg.

A' régi és mostani Páris. Nincsenek többé — mint egykor a' régi kormány' idejében — ragyogó és szikrázó abbék, cselszövény után leskelődve; szerelembolond vén özvegyek, kiknek szája Rousseauval teli; hajporos udvaronczok, királyok 's vallások ellen epigrammákat lődözök. — Azonban Paul Courier igazat mond: a' francziák még mindig franczia színpadi szájuak; — de igazat mond abban is, hogy most több becsületesség van egyetlenegy párisi salonban, mint Voltaire' korában egész Franciaországban! — nagyszerű érdekeket, szent tárgyakat nem forgatnak most pehelyként henye nyelvek' rakétái. A' lázadások' felforgatásai közt lábra állottak a' francziák. — Ki régibb párisi emlékezéseivel hasonlítja a' jelen állapotot, csodálkozni fog a' köz erkölcsiség' emelkedett tónján, az érzelmek' komoly őszintesegén. A' nemzeti bölcseség' valódi elemei mozgásban vannak; noha az is igaz, hogy nincs ország, hol azoknak sikerei több rendetlenségnek lennének kitéve, és következéseikben lassúbbak, 's szabálytalanabbak volnának. — A' francziák hasonlók Izrael' fiaihoz a' pusztában, kik, egy régi zsidó hagyomány szerint, minden reggel Pisgah' határain vélték lenni magokat, 's minden este olly távol valának attól, mint bármikor. De az idő repül, a' vándorság közelget czéljához, 's egykor mégis elérik Kanaánt!

Kéri.

Házasságbazar. A' Néva' balpartján Péterváratt egy igen szép kert van, Nagy Péter által alapitva. Egy pompás karzat, harminczhat granit oszloppal, vezet a' folyó' oldalán. Belebb a' kertben csak néhány nyárfaséta van, márványszobrokkal ékesitve. Itt és nem az egekben köttetik a' pétervári házasságok legnagyobb része, vagy legalább a' bevezetés itt történik. — Azon nevezetes cerimonia' napján, melly semmiben sem különbözik a' keleti bazaroktól, minden bolt csukva áll, a' pénzvágy más érzelemnek enged helyet 's az egész kereskedő világ más tekintetet ölt fel. Az anyák a' mennyire csak lehet, kiemelik lányaik' kecseit, magokat gyöngyökkel és gyémántokkal ékesitik föl; hasonlót tesznek az új frigy után sovárgó özvegyek, 's mindnyája ékszerekkel terhelve megy a' nyári kertbe. Ezen elysiumban, hol annyinak sorsa fog eldöntetni, sorban állanak fel és várják a' férfiak' megérkezését. — Ezek szinte némi kiadást tettek öltözeteikre; a' fátyolszinü kabát, mellyet az orosz kalmár rendesen hordozni szokott, almazöldnek vagy égkék szinünek ad helyet, 's a' nagy szakáll illatos kenetekkel árad. Lassan andalganak a' férhez menni vágyó nők sorai közt 's szemeiket a' néma lányok' tömegén csapongtatják, kik szinte ide 's tova kancsalítanak, de egész titokban és lopva. Ha a' férfiak választást tettek, vén asszonyokhoz folyamodnak, kiknek hivatala, utasitást adni a' megkedvelt tárgy felől, 's őket a' családnál bemutatni.

A' szépnem' őrszelleme. Persiában februárius hó' folytában ünnep tartatik Isfomdarmuz szellem' számára, ki a' szépnem' őrszellemének tartatik, ezen napon a' nőknek igen nagy előjogaik vannak és majdnem korlátlan hatalmat gyakorlanak. A' férfiak, a' menynyire csak lehet, nőik' kénye szerint cselekesznek, 's a' szüzek föl vannak szabaditva azon urfiaknak hódolni, kiket szeretetre legméltóbbaknak találnak; és ritkán fáradoznak sikeretlenül. Ezen ünnep' következésében igen sok házasság köttetik, mert a' monda szól, hogy az angyal különös kegyével áldja meg az e' napon kötött frigyeket.

—*jd*—

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 16. 1840.** **14. szám.**

Tartalom: Voltaire mint történetiró (*Ugod*). — Nönevelés és nönevelő intézetek. Folytatás (*Fáy András*). — Magasztalás (*Beöthy Zsigmond*). — Hűség (*Pájer Antal*). — A' falusi hangász. Vége (*Garády*. — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Böngészet (*Gabányi*).

Voltaire mint történetiró.

A' történetiró Voltaire gyakran csodálatra méltó; ő az eseményeket beszélteti. A' történet neki nem egyéb mint egy nagy pénzgyüjtemény kettős bélyegnyomattal. Ő az egész historiát erkölcsökröli értekezésének amaz ismeretes phrasisára vivé vissza: „Jőnek elő benne részint iszonyú, részint nevetséges dolgok." És valóban ezen mondat az emberiség' egész történetében igazoltatik. A' nevezett munka' további folyamatában ezt mondja: „Montecuculi tálnoka megnégyeltetett, nesztek az iszonyú." „V. Károly a' párisi parlament által pártütőnek nyilvánittaték: nesztek a' nevetséges!" Írt volna azonban Voltaire 60 évvel később, ő e' két végszóval nehezen fogta vala beérni. Midőn például irta volna: A' franczia király és száz ezer franczia polgár nyaktiló által halt, meglövetett, fojtatott .... vagy a' nationalconvent Pittet és Coburgot az emberi nem' ellenségeinek nyilvánitá ... micsoda phrasisokat függesztett volna ezen történeti események után? Marat Voltaire' törvényszéke, a' süker az ok' törvényszéke előtt — valóban érdekes jelenet volna!

Van azonban némi igazságtalanság is a' dologban, midőn a' világtörténet' évkönyveiben csupán csak iszony és nevetség' tárgyait találjuk. Democrit és Heraclit bolondok voltak, egyik úgy mint a' másik, és mindkettő egy emberben egyesülve, még épen nem alkotna bölcset. Azért Voltaire nehéz gáncsot érdemel; ezen fennséges szellem az emberiség' történeteit azért irá meg, hogy méregtajtékát az emberiségre fecskendezze. Talán ezen igazságtalanságot nem követé el, ha mint történetiró csupán Franciaországra szorítkozott volna. A' nemzeti élet lelkének keserü, sebző törét eltompitotta volna. Megjegyzésre méltó, hogy Hume, Titus Livius, 's általában a' nemzeti történetirók a' legkedvesebb, legnyájasabb történetirók. Ezen, sokszor rosz alapú, jóakarat megnyeri az olvasót munkájok iránt. Mi engem illet, nekem a' cosmopolita történetiró nagyobbnak és fennségesbnek tetszik 's jobban szól hozzám; de azért nem gyülölöm a' nemzeti történetirót sem. Az első az egész emberiség' férfia, a' második a' cité-jé. Azon történetiró, ki családatyához hasonlólag a' zsölleszékben, országának és népének történetét beszéli, gyönyörködtet engem gyakran még egyoldalú pártosságában is; 's véleményem szerint egy neme a' nemes büszkeségnek, mellyet sze-

retek, midőn ama' hagyage-i arab mondja: „Én csak hazám' történetét ismerem."

Voltairenak az ironia sokszor úgy van részén, mint az akkori marquisnak oldalán a' kard. Ezen ironia finom, fényes, pompás, kedves, ragyogó, és sima mint az arany és gyémánt, de öl. (Hugo Victor után) ***Ugod.***

Hazánk' nőnevelésének, nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leánykákra.

(Folytatás.)

A' nőnem' világi rendeltetésének, hivatásának másik részét teszi a' boldogitás, melly szép hivatás varázs erővel hat vissza saját boldogságára is. Ha valaki, különösen a' nőnem van boldogitásra teremtve. A' világi élet' legfinomabb szálacskái az ő kezeiben vannak, mikből áldó kezekkel szövi annak boldogságát. Különösebben övé az érzelmek' világa, 's nem érzelmeink adják-e boldogságainkat? Úgy van! kezdetben a' világ hegy vala, de tüzet okádó, folyam, de árral romboló, tenger, de vészháborús, homok kopár, fü és virág nélkül; 's ím teremteték a' nő, 's gyönyörü tájfestmény lön a' világ, kiesen zöldellő orom a' hegy, szelid folyású a' folyam, tükörsima a' tenger, és nyájas virány a' kopár! De majd költővé levék forró hálaérzetemben, mit köszönünk, 's köszönhetnénk a' nőnem' boldogitásának. Csakhogy értenie, érzenie, akarnia, betöltenie kell ezen szép hivatás' körét, kötelességeit! — Elmellőzvén ez úttal azon viszonyokat, kötelességeket, mik a' férfi- és nőnemmel közösek, lássuk röviden azokat, mik egyedül a' nőnemnek sajátjai:

1-sö. A' női viszony, és kötelesség. Mindenek előtt szükség a' fiatal nőnek tisztán tudnia, éreznie, milly fontos lépést tön ő a' házassággal; hogy az egész világon férje neki azontúl a' legfontosabb személy, kinek sorsához kötve saját sorsa, boldogságához saját boldogsága, ki után neveztetik, tiszteltetik, kivel, hacsak hit- és becsület-szegő lenni nem akar, örömet, bánatot leélnie, küzdenie, türnie kell, ki neki, 's kinek ő ápolója 's egykor szembefogója. Mihelyt a' nő ezen fontos, szoros, 's csak hit, becsület, boldogság' feldulásaival bontható köteléket tisztán érzi, lehetlen hogy bár szerelem nélkül, önmagáért is, ne igyekezzék kimélő, engedékeny, 's nyájas kedvkereső lenni az iránt, kivel sorsa egész világi életre közös. Nem lesz könyelmü, makacs kedélyeinek, indulatoskodásainak, mulékony hiú örömek' lihegéseinek stb. a' férj' legjózanabb kivánatait, körülményeit, 's tán nyugalmát is feláldozni. Nem fogja azt mondogatni szintolly könnyelmüleg és méltatlanul mint gyalázkodva: én igy vagyok szokva, ha elvettél tarts, 's gondoskodjál megszokott örömeimről; mert érzeni fogja, hogy a' melly nő külön választja magát férjétől érdekben, és körülményekben, hitetlenül megcsalta az már férjhez-mentével az isteni, és emberi legszentebb intézményeket, 's egész család' boldogságának gyilkolója lön. Szükség tudni a' fiatal nőnek, miként ember nem lehetvén hiba nélkül, férje sem leend, valamint maga sincs a' nélkül; kölcsönös türelem, kölcsönös engedékenység tehát első föltéte a' házassági életnek. Nem fog mások előtt panaszkodni, vagy épen kikelni férje' gyengéi ellen; mit jó vagy csak okos nő is, nem is teszen soha. Tudnia kell, mellyek azon módok, és eszközök, mikkel férjének becsülését, 's ezen alapuló szeretetét ne csak megnyerhesse, hanem biztosan meg is tarthassa. Szükség erősen lelkébe vésni a' leendő nőnek, némi borzalmat is támasztva abban, hogy a' házassági elválások, külön élések, habár lehetnek is ritka esetek, mikben menthetők, legtöbbnyire gyalázkodással, becsültetés' jó hirnév' csonkulásaival járnak, 's e' mellett ritkán nem sirjai azok a' szív' nyugalmának, és azzal járó világi boldogságnak. Hogy a' kétségbeesés' ezen végeszközéhez csak akkor nyul az erényes nő, midőn már minden eszközeiből, próbáiból, sőt reményeiből is végképen kifogyott. Ó ha igy neveltetének, oktattatának vala nőink, mennyi bontott házasság, szakadt boldogság nem állna fenn ma is épen!

2-dik. Az anyai viszony, és kötelesség: Ellene mondhatlanúl a' legfontosabb, kötelezőbb minden emberi kötelességek között; sőt ez a' természetnek leghatalmasabb ösztöne, minek teljesitésétől magát végképen csak olly anya mentheti fel, kit állatiság vetköztete ki emberiségéből. Állatiság? nem; mert van-e állat mellyet anyai ösztön hatalmasan ne kötne szülöttjéhez! 's ím nőink közt hányat nem ferdit el e' részben divat, fonák szokás, rang' illedelme, hiúság, annyira, hogy némellyik magát csak ideigleni raktárának tekinti az emberiségnek. Dajka szoptatja a' gyermeket, idegen gou-

vernante neveli, cseléd ápolja, 's hogy semmi se hibázzon a' megtagadásból, az anya saját gyermekétől nagyságoltatja magát! Én bár szánni, de nagy részben menteni vagyok hajló ezen nőinket. Mert hol vegye gyakran a' legjobb indulatú nő is azon lelki erőt, mellyel a' zsarnok divatnak, és közszokásnak ellentállni birjon? úgy intéztetett e' nevelése? mondatott e' valaha neki, lelkére adva a' szókat, milly fontos az anyai kötelesség, milly át nem ruházható idegenekre? tanulta-e ismerni az anyai kötelességeket, 's kitől? tanulta-e: miképen vigyázzon élte' legfontosabb, legkétesebb körülményeiben, maga' és gyermeke' egészségére? ez utóbbinak első éveiben, az annyira fontos erkölcsi behatásokra, példa adásokra, fogalmakra? stb. —? Különös az, 's valóban paradoxuma az életnek, hogy midőn nincs oktatás, nincs iskola, mellyben a' világ' idegen részeinek, állatinak ismértetése ne tanittatnék, a' körültünk fekvő, 's bennünket közvetlenül érdeklő legfontosabb útmutatások, millyenek: magunk' és gyermekeink' egészségének fentartása, világ- 's emberismeret, életbölcseség stb. elmellőztetvén, magára az életre bizatnak, mellyben bukdosva mind addig vakon kell tapogatóznunk tapasztalás után, míg nem csakugyan tanulunk ezekből valamit akkor — mikor már késő, vagy méreg drágán megfizetők a' tanulási pénzt.

Vajjon egy kellőleg nevelt, oktatott anya lehetne e' képes megvetni azon meggyőződését, hogy idegen tejet szopott, idegenektől ápolt gyermeke, anyja iránt nem leend soha azon lágy szeretettel, ragaszkodással, mint különben fogott volna lenni; hogy a' gyakran romlott tejet szopott, testileg elhanyagolt, gondatlanúl kinövesztett gyermekben, a' hazának csak terhet, magának csak életunalmat növeszt fel, elfajult erkölcstelen gyermekében pedig átkot nyújt az emberiségnek? Bizonyosan czélszerű nevelés, kellő oktatás, sok anyai fonák nézetnek, ferdült érzetnek fogná venni elejét. Így meg fognának szűnni azon különösen nagyapáknál, nagyanyáknál olly divatos, és számos elkényeztetések is, mik sok házainknál valódi mételyei jövendő ivadékainknak; mert jól oktattatva magok átlátnák ezen anyák, hogy a' gyermeket napestig rendetlenül étetni, minden bár melly makacs kivánságát betölteni, neki minden mérgeskedést, méltatlanságot megengedni, neki vesztegetésre pénzt szórni ki, szülei hiúságból, és a' gyermeki hiúságot is kártékonyan nevelve, a' netalán szép gyermeket idealis fürtözetű hajakkal, idealis ruhákba öltöztetni, 's utczán, társaságokban, otthon vendégek előtt magasztalva fitogatni stb. annyi mint a' gyermeket végkép elrontani, rendetlen zajos kivánságokhoz, mik közől a' legbohóbbat, a' legtulságosabbat se birja megtagadni magától, szoktatni, 's így nyügül készíteni hazának, és emberiségnek, boldogtalanságul magának és családjának. Ám legyenek a' jó gyermekek legfőbb ékei, büszkeségei az anyának, sőt e' részben megengedhető nekik egy kis hiúság is, csakhogy ennek maga a' gyermek tanúja ne legyen, csakhogy az anya ne ideigleni, 's gyakran a' gyermek' jövendőjére káros befolyású örömek' szerzésével tegyen kedvet gyermekének, hanem mindenkor józanon, 's gyermekét boldogítani kivánó gondossággal számolgassa ki: nem árt-e ez vagy amaz öröm' megadása, ez vagy amaz engedékenység, a' gyermek' jövendőjének, erkölcsiségének, jellemének? 's ha ártalomra üt ki számvetése, minden anyai gyengédség mellett is, birjon okosan kemény lenni, megtagadhatni tőle az esdeklett örömet, sőt megtagadni valamit már csak azért is, hogy a' gyermek magát arra makacsúl kötötte. Nem legkönnyebb feladatja ez, főkép a' fiúnevelésnek, hogy elkényeztetés nélkül legyen gyengéded a' szüle, és szabadság' elölése, 's szolgai nevelés nélkül, szigorú. Csak szerető szív, józan fogalmak, 's erős akarat boldogítani gyermekeinket, adhatják e' részben a' tömkelegi fonalat kezünkbe.

3-ik. A' háztartási, vagy is gazdasszonyi viszony, és kötelesség. Beszerez a' férj, megtakarít a' nő, 's nem tudni mellyiknek érdeme nagyobb? Tapasztalt dolog, hogy kivéve mind két részről a' prédaságot, előbb tönkre jut az élhetetlen, gondatlan, ügyetlen asszonyú, mint szint ollyan urú, de ügyes gondos asszonyú ház. Azok a' mindennapi bár apró adagú sikkadások, törések, romlások, vesztegetések, cseléd-mulasztások, házi lopások, miket a' háznál csak az asszonynak lehet sőt szükség előzgetnie, akadályoznia, felemésztik, sőt felezik a' legszebb jövedelmet is. — Kettő szükséges arra, hogy a' nő ezen háztartási kötelességét kellőleg teljesithesse: kedv, és hozzáértés. Amazt korai szoktatás, emezt gyakorlat által tehetni a' növendék' sajátjává. Nem azt foglalja ezen kötelesség magában, hogy a' dűstehetségű nő maga süssön, gyúrjon, dagaszszon, mosson, tiloljon, fonjon

stb., de a' fő felügyelet, gond az egészre, számvevés, rendezés, mindenesetre az ő tiszte, melly nagyban kicsinyben egy, csak arányában változik. Nagy vagyonosságnak kell azon háznál lenni, 's igen biztos, és hiv kezeknek pótolnia az asszony' elvonulását, hol nevezetesen az éléskamarák' kulcsai cselédre bizathatnak; 's csak nagy birtokú házaknál némileg mellőzhető a' házi nők' azon megkivántatósága, hogy a' főzetéshez értsenek; mert ezen hiány nemcsak fő vesztegetésnek alkalma, de magát a' jó vagy csak illendő asztaltartást is igen megcsökkenti.

Fő részét teszi a' háztartási kötelességnek az, hogy a' nő **költeni tudjon**. Tíz magyar ház között, mellynél a' házassági élet idvetlen, és mellynek örömhagyott falai között sohajok, panaszok hangzanak, kilencznél az a' daemon boldogtalankodik, hogy vagy a' férj, vagy még többször a' nő, vagy mind ketten költeni nem tudnak. 'S boldog ég! még is az élettudománynak ezen főczikkje mennyire elhanyagoltatik nálunk, nevelésben, tanításban, atyai anyai oktatásban, sőt könyveinkben is! mintha ezen legmellőzhetlenebb, legfontosabb életbölcseség, csekély vagy emberi méltóság, 's figyelmen alúl álló volna. Igaz, hogy pénzt mint czélt, mint véget tisztelni, imádni — gyáva alacsonyság nagyan, de könnyelműleg elveszteget ni is ostoba kárhozatosság, 's annyi mint magát, családját az élet' eszközeitől fosztani meg, annyi mint világi becsültetését, szabadságát, sorsnak, és mások' önkényének adni által, annyi mint a' tiszta erkölcs', álhatatos jellem', igazság' és szótartás' erényeit örök kisérteteknek tenni ki; annyi mint közgúnynak, méltó szemre hányásoknak, 's tán későbbi átkoknak tenni ki magát. Illy két veszélyes szél között tehát eltalálni a' közép utat, nem fontos, nem méltó mesterség-e? Annyival is inkább, hogy e' részben a' gyenge itéletű, és tapasztalatlan ifjúság könnyen megtévedhet, midőn látja, hogy a' világ' a' fösvényt, a' földhöz ragadtat gunyolja, kaczagja, azzal társalgás közt ingerkedik, gúnykodik; ellenben a' pazarlóra nézve legkisebb czélzást is gondosan kikerül. Természetes; mert amaz, bár csak magának árt, nevetséges bolond, ez pedig vétkes; 's nem tapasztalt dolog-e, hogy vétektől sem iszonyodunk annyira, mint attól, hogy gúnynak, kaczajnak tárgyai legyünk. Továbbá jelenleg, fájdalom, csaknem egy ágát teszi a' divatnak a' jövedelem-feletti bőköltés, felvont fényüzés; 's ismét mellyik nő nem barátja a' divatnak? Itt csak józanság, és szilárdság segíthetnek. E' végre első dolga a' fiatal nőnek, beléptével a' férji házba, ha annak átka lenni nem akar, hogy férje' vagyoni körülményeivel a' ház' mellőzhetlen költségeivel megismerkedjék, 's jövedelem és költség iránt szoros számvetését megtevén, ehhez alkalmazza háztartását; tetemesen össze vonván, korlátok közé szorítván azt, ha az eddigi nem telik, vagy a' házon teher fekszik. Értsen sorozást tenni a' szükségek között, tudnillik mik a' mellőzhetlenek, mik szükségesek, mik ollyanok, mik csak szélesen vett illedelemnek, rangnak, vagy divatnak költségei? mik végre kényelemnek, mulatozásnak, vagy épen fényüzésnek mellőzhető czikkelyei? ezen sorozatot álhatatos lélekkel megtartsa, 's nyájas befolyása által férjével is megtartatni törekedjék, 's attól költési, mulatsági alkalmak, rábeszélések, környéki példák, vagy apró gúnyok által magát eltántoríttatni ne engedje; soha az utóbbi két nemű kiadások' kedvéért magát, és háznépét olly helyezetbe ne tegye, hogy a' mellőzhetlenekre, és szükségesekre költség, adósság csinálás nélkül ne jusson. Legyen ollykori öntagadásainál meggyőződve a' felől, hogy habár a' vagyon magában nem boldogság is, de azt még is hatalmasan előségíti nyugalmas érzete annak, hogy háza jól áll, abban minden renden van, 's emelkedésre lehet kilátása. Valamint ellenben nincs olly látszatos világi boldogság, fény, és pompa, mellyet meg ne birnának zavarni a' hitelezők' ostromai, adósági perek, idézések, ítéletek, ítélet-végrehajtások, fizetetlen mesteremberek', cselédek' átkai, környék' suttogásai a' ház' sülyedte felől, 's mindenek felett annak szív-szaggató jóslata, előérzete, hogy a' gyermekek egykor inségre jutnak, szülék' vétke miatt jutnak arra, kiket magokat is gyámoltalan 's megvettetett öregség vár nem sokára. Legyen meggyőződve a' felől, hogy a' világgal szemethunyatni nem lehet. Csakhamar fogja az tudni minden csillogása, pompája mellett is a' háznak: milly fonákul eredt az, vagy mi rosszul áll az, 's higye meg, hogy a' világ, bár az illetők előtt nem szól, nem czélozgat is, — mert minek rontson társalgást? minek egyveledjék más dolgába? — de bizonyosan rég suttog már, vonogatja vállait, sajnálkozik, jósolgat és kárhoztat, mielőtt az illetők vélnék, vagy csak sejtenék is. — Ültem nem egykor pompás zajos ebédeknél, mellyekhez innen- és tultengeri

világ nyujtott étkeket, italokat, mellyen minden csillogott; de nekem minden falat, minden korty torkomon akart akadni, valahányszor az ártatlan gyermekekre tekinték; mert értesítve valék, miként azon kis kanál, villa sem a' családé már, mellyel azok az asztalnál gondtalanúl játszadozának. — Különösen óvakodjék a' fiatal nő gondatlan adósság-csinálástól, hitelre vásárlástól, fizetetlen mesteremberi munkáktól stb. Az elsőt egyedül fekvő vagyonok' vásárlása, vagy más birtok-nevelés mentheti, 's ez esetben is józan számolással téve; a' két utóbbit nem mentheti semmi, úgymint mellyek mindenkor a' ház' kárára, vagy épen sülyesztésére szolgálnak.

Fáy András.

(Folytattatik.)

Magasztalás.

Ha volna hajnalom, hölgy,
Ajkadnak bársonyán
Pirítanám fel azt én
Az oszló éj után.

'S bírnék ég' csillagával,
Szemedbe oltanám;
'S hajadba festeném be,
Ha volna éjszakám.

Hadd láthatnák, miképen
Bájod nem változott,
'S hajnallal ajkaidra
Szebb szín nem olvadott.

'S a' legszebb csillag által
Nem csillogóbb szemed,
'S nem lön 's lehet sötétebb
Omló hajtengered.

'S hinnék, midőn az isten
Teremte tégedet:
Angyallá szőtte össze
Ezernyi ékedet!

Beöthy Zsigmond.

Hűség.

Százszor írta a' leány
Sima hó-tükörre:
Hogy szeretni nem szünik,
Forrón, mind örökre.

'S felsütött az égi nap'
Fényes óriása:
'S mint szerelme — semmivé
Olvadott írása.

Pájer Antal.

A falusi hangász.

(Vége.)

Majd éj vala, midőn Johnny, kissé vidámabban haza ügetve, a' várostól mintegy két mérföldnyire, egy idegennel találkozék. Ez hosszu 's nyulánk férfi erős vastagcsontu lovon, de nyakig úgy beburkolva vala, hogy, fiatal vagy öreg, csinos vagy durva-e, hösünknek kilesni lehetetlen volt. Fövege viaszvászonnal bevonva, lábszárain széles nadrág durva posztóból vala; lábain sarkantyús magas csizmát 's mindezen fölül szembe nem tünő, de meleg köpenyt, millyet Missisippi' partjain hordanak, viselt. Lova sárral volt egészen behányva 's láthatólag eltikkadva, önmaga pedig az úttól elfáradva 's az időtől elgyöngítve; távolról kellett jönie 's néhány zivatart kiállnia. Nyereg előtt hosszu pisztolypár függe; hátul ruhaiszák 's keresztben a' lovag előtt egy pár, sárgaréz lakattal lezárt nagy úti táska.

Johnny, kinek a' minden hangászszal közös kandiság sajátja vala és sötétben nem igen szeretett egyedül lovagolni, oldalvást az idegenhez közelített 's egy szives, jó estével felé fordult.

Az utas büszkén intett a' nélkül, hogy megforduljon.

Hösünk kiváncsian pillantott a' fáradt lovagra, az eltikkadt poroszkára, a' sáros csizmára 's más külsőségekre 's fontolgatá magában, ki lehet a' férfi, a' ki olly nyomoru öltözetben, még is dölyfös egy polgár' tisztes köszöntésére. Kandiságát minden áron kielégiteni eltökélten, vele beszédbe eredni még egyszer megkisérté. Néhány közönséges szót ejte az időről, de válaszul csak rövid kétszótagu ‚hm, hm'-t nyervén, föltevé magában bátor megtámadást tenni 's a' csomót egy vágással ketté szelni.

‚Ön, uram, utazónak látszik.'

„Eltalálta" felelt amaz.

‚Messzéről jö, ha szabad kérdeni?'

„Meglehetősen?"

Hösünknek e' válasz igen kétértelmü- 's ki nem elégitőnek látszék. ‚Meglehetősen' szintúgy jelenthet 10 vagy 20, mint 100 mérföldet —; de igen hosszu utra még sem magyarázható. Ekkor Johnny ismét egy pillantást vetett az idegen' lábszárai-, pisztolyai- és zöld utazó köpönyegére 's hozzá közelebb lovagolva, a' kérdező hivatalt még egyszer gondolá megkisérteni.

‚Engedelmével, uram, ha olly merész lehetek: honnan jö ön?'

„Épen hátam mögül" lön a' gúnyválasz.

‚Oneidából?‘

„Nem; még hátrábbról.“

Johnny pillanatig gondolkodék, mert földirási tudományával nem a’ legjobb karban álla; azután kérdéseit folytatá: ‚Sejtem — kitalálom — ön a’ buffaloi utról jö?‘

„Nem; még hátrábbról.“

Most Johnny fejét csodálva csóválván ’s félénken egykissé oldalt lovagla, mintha rosz kezek közé jutástól félne; de kandisága fölülmult minden más érzelmet ’s ismét folytatá: ‚nem is gondolám, hogy valaki még hátrább is éljen. Ha szabad kérdenem, mi fekszik Buffalo mögött?‘

„Ohio.“

‚O — o — h, igaz, igaz; — ön tehát Ohióban él?‘

„Nem; még hátrább.“

‚Jól van, de mi fekszik Ohio mögött?‘

„Indiania.“

‚Ön tehát ott él?‘

„Nem; még hátrább.“

‚Mi van Indiania mögött?‘

„Illinois.“

‚Aha, ön tehát Illinoisban él?‘

„Nem, ott sem.“

‚Hol él tehát?‘

„Még hátrább.“

‚Azt tartom, ön nem is él!‘ kiáltá Johnny egész testében reszketve, mert azalatt igen besötétült ’s a’ hosszu utazót, ki magát olly messzéről jöttnek mondá, földi lénynek nem is képzelé. Végre meggondolá, hogy még egy kérdést megkisértend.

‚Jól van, uram, mondá, mi fekszik — de ne haragudjék — Illinois mögött?‘

„Missouri.“

‚Talán ott él ön?‘

„Igen.“

Ijedés miatt Johnny majdnem merevenen állt kengyeleiben ’s hideg veríték folyt hátán lefelé, mert az utazó’ utolsó válasza, mint rögtöni döfés után a’ társalgás elhala. Hanem az idegen’ lakhelyét még is kitudá ’s egy mély sohajban megkönnyülve felkiáltott: ‚Valahára még is! ’s most iszonyatosan örvendek — de a’ tudakozásban majd lélekzetem is elakadt. — Meg nem foghatom, hogy’ mert olly hosszu utra indulni, hosszu utnak kell annak lenni. Mennyire lehet, sir, ha szabad kérdeni?‘

„Ezer mérföldnél valamivel több. — De, folytatá az idegen, megfelelvén ön’ minden kérdésére, reménylem megengedi, hogy néhányat én is tehessek?“

‚Oh a’ legnagyobb örömmel.‘

„E’ városból való ön?“

‚Igen, itt születtem.‘

„Mi ön?“

‚Én? — nötelen.‘

„Úgy értem, ön vagy atyja millyen mesterséget üz?“

‚Atyám már semmi mesterséget sem üz, meghalt.‘

„Isméri ön Atherton asszonyt?“

‚Oh igen, ön akar tán —‘

„Férjhez ment leánya?“

‚Nem, épen ellenkezően; épen ma elutasított egy kedvező házasságajánlatot.‘

„’S ki tevé azt?“

‚Hja, az titok.‘

„’S hogy’ tudja ön, ha titok?“

‚Töle magától. — De látja ön, sir, itt a’ fogadó; legalázatosb szolgája, éljen boldogul.‘

„Várjon, még egyet. Lesz ön olly szives Atherton kisasszonynak egy levelet elvinni?“

‚Oh egész szivemből.‘

„Mivel úgy látszik, hogy meghittjévé tette, én is egy bizománynyal akarom önt terhelni.“ E’ szavakkal az idegen a’ fogadóba ment ’s néhány percz mulva egy csinos levelkével visszatérvén, azt azon meghagyással, hogy magának Lucziának adja, Johnny’ kezébe nyomá.

* * *

Örülve a’ bizománynak, melly öt újra közel hozandja a’ leányhoz, ki gondolatai’ tárgya olly régóta vala, sietve eltávozék. De szerencsétlenségre ismerösekkel találkozván, kik öt feltartóztaták, legnagyobb boszujára Atherton asszonyhoz csak egy óra mulva érhete.

Az özvegy és szép leánya egyedül ültek dolgozó asztalkájoknál, midön az ajtón lassu kopogást hallának, mire a’ szomoru Vanderböcker Johnny előttök megálla. Magát a’ két némber előtt tisztelettel meghajtva, csendesen közelge ’s a’ levelet Luczia elébe szintolly csendesen asztalra tevé, ki a’ papirost, tartva átadója’ hallatlan szerelemvallomásától, kezeibe tartózkodva vevé, de a’ czimzetet alig megpillantva, azt hirtelen feltöré ’s kiálta: ‚Ő itt van, anyám! ő itt van!‘

„Ki van itt?“ kérdé Johnny, kinek érzelmei feszültebbek valának, mintsem hallgathatott volna. De Luczia anyja’ vállára hajtá fejét ’s

nagy cseppek gyöngyeltek arczán lefelé; az özvegy' szemei szinte könnybe borultak.

„Ne féljenek, vigasztalá őket Johnny, ha pisztolyokat hord is magával, Herkimerben még sem teheti, a' mi neki tetszik. Ne sirjon, miss Luczia, ne sirjon, önt én utolsó csepp véremig akarom ótalmazni.“

Alig mondá ki e' szavakat, az ajtó megnyilik 's az idegen előttök álla. A' köpönyeg leesék vállairól 's Atherton Luczia karjaiba rohant. — ‚Kedves Luczia!‘ — „Kedves Károly!“ ez vala minden, a' mit szólának. — Atherton özvegy a' szobából kicsuszszant.

„Ah, az öreg asszony ezt sem akarja, gondolá Johnny, épen úgy tőn velem is. — Három szegény ember“ folytatá Johnny önbeszélgetését 's azon vigasztaló hiedelemben, hogy más nap Luczia' titokteljes magaviseletét felvilágositva látandja, távozni készült. „Engem, igy okoskodék, a' 300 dollárt, egy házat 's egy sütőboltot ő soha meg nem vetett volna, ha már régóta lekötve nincs. Azt ő bizonyosan fájlalja, ámbár nem véteti magán észre. — Istenemre mondom, a' szegény bárány szánakozást érdemel; úgy mosolygott, olly víg vala, midőn ma reggel kezét megkérém 's most e' hórihorgos sehonnai tudj' isten honnan jő 's magával viszi őt. De — miattam viheti — ő neki legjobban kell tudni mire alkalmatos; 300 dollárral Herkimerben koldulni nem fogunk. — Miss Atherton Luczia, éljen boldogul! —“

* * *

Hősünk bármi férfiasan látszék küzdeni szerencsétlensége ellen, még is sulyosan nehezült az rá. Két napig vigasztalatlanul marada házában egyedül, rásztkórosként bolyongott 's nőtelenként, ki túl adott minden reményen, meleg kályhát kerese.

Végre második nap' estéjén váratlanul meglátogatá őt az idegen. Köpönyegét 's utazó csizmáit hon hagyá, úgy szinte a' borzasztó fegyvereket, mellyek hősünk' kandiságát 's félelmét annyira felizgaták; röviden, az idegen ma egészen más fényben jelent meg.

Ámbár szokott férfinagyságon fölül, egész termete még is finom és szép alaku, napbarnitotta arcza kitünőleg csinos 's magaviselete igen kedves fesztelenségű vala. Huszonkét vagy huszonhárom évnél többet aligha számlált, de mivel a' világban mindig barangolt 's a' gond' nyomását érezé, érett férfinak látszék.

‚Vanderböcker úr, az idegen udvariasan szólitá Johnnyt, ön tegnapelőtt este szives volt engem' a' városba kisérni 's én, a' hosszu uttól elfáradva, tán kevésbbé nyájas valék ön iránt, mint lennem kellett volna; szivesen köszönöm tehát ön' jóságát 's holnap estére Atherton asszonyhoz kikérem társasága' örömét.‘

Johnny gyászával mentegetődék 's a' meghivást, jól sejtvén, mi legyen a' dologban 's Luczia' menyekzőjén mással jelen lenni kevés kedvet érezvén, el nem fogadni akará. De midőn az idegen e' szavakkal kezét nyujtá: „Miss Atherton becsüli önt, mint legrégibb barátjai' egyikét 's ohajtja, hogy eljöjön.‘ Johnny megigérkezék 's örülve e' hizelgő bóknak, válaszolá:

„Úgy hát elmegyek. De Willkinow úr, igy hallá nevezni az idegent, legyen szives elbeszélni, hogyan kérhetett leányaink közől, holott városunkban soha meg nem fordult — 's mi több, a' legszebbiket, kinek itt különben is sok kérője vala?“

Willkinow úr mosolygott és szóla: ‚Luczia és én Shenekbudyban, hol mindketten iskolába jártunk, ismerkedénk meg; már akkor tetszénk egymásnak 's elhatározók, hogy szerencsénket utóbb örökre egyesitendjük. Luczia' atyja kevéssel azelőtt halt meg 's a' hir őt tetemes vagyon' örökösnéjének mondá, holott nekem alig volt annyim, mivel első kiképeztetésem' végezzem. Anyja, Atherton asszony, e' különbségre sokat látszék hajtani, mert megvetését minden alkalommal tudtomra adá 's alig hallá kölcsönös igéretünk' neszét, Luczát, mint akkor hivém, dölyfből azonnal haza vivé 's látogatásimat egészen eltiltá. Szegény Luczia! vagyona szappanbuborékká olvadt. Atyja, mint azután megtudók, fizethetlenül halt meg 's családját olly szegényül hagyá, mikép tartok tőle, hogy néha a' jól élés' külszine' daczára a' legszükségesbekben is hiányt szenvedtek.‘

‚Luczia mind a' mellett is vidám szivü, jó kedvü és szerelmében hozzám hü vala 's mint ön is megjegyzé, több jó házasságajánlatot elutasitott. — Azalatt én nyugotra menék, halálosan búsulva a' büszke özvegytüli számüzetésemen 's eltökélém magamban fáradhatlan munkássággal megszerezni azon gazdagságot és tekintetet, mellyek összeköttetéshez Luczia' családjával egyedül vezethettek.‘

‚Barátok 's pénz nélkül érék Missisippi' partjaira, hol egy sziv sem dobogott felém 's hol számos veszélynek kitéve valék. De válla-

latim olly jelesen sikerülték, hogy most független 's vagyonos vagyok és Lucziának tett igéretemet teljesíthetem. Most sem az anya, sem a' leány akadályt elömbe nem gördít 's Luczia' szép keze' szerencsés birtokosa leszek.'

„Azt, sir, valóban megérdemli, mondá Johnny zokogva; azt, sir, megérdemli — 's ámbár én együgyünek látszom és tán vagyok is, még sem vagyok az, ki a' valódi szerelmet gyülöljem 's egy jó leány' szerencséjét irígyeljem. — 'S ön csakugyan olly messze szándékozik öt vinni?" 's e' szavakkal nyugot felé mutata.

„Mivel most ott hazám — igen!'

„Az úr tehát adjon szerencsét mindkettejöknek, én a' menyekzöre el fogok jöni; ha atyám' halála óta hosszabb idö lefolyandott, hegedültem volna is, hogy miss Luciát utoljára tánczolni lássam. — Igen, igen! utóljára; tánczban olly kellemet soha többé nem látandok; de hegedüm mellett ezentúl egy leányka sem tánczoland. Hegedüm' szegre akasztám. Játszásra, ha Luczia elmegy, a' városban egy ember sem birand többé. — Utolsó darabomat Luczia előtt játszám 's ezentul azt teszem, mit atyám tön — kenyeret sütök 's tölgyládámba ezüstdollárokat gyüjtök —"

Johnny szavát tartá. — Sok év mult azóta 's derült nyárestéken háza' kapuja előtt, fején vörös sipkával, köpadon ülve most is láthatni öt; ott álmodik 's kéjelg a' gondolattal, hogy zár és závár alatt több kemény talléra van, mint bárkinek a' városkában. Jó mértékü jeles kenyeret süt 's csak maga fözte sert iszik, de szobájában hegedühangot vagy nömosolyt soha senki nem hallott. ***Garády.***

Magyar játékszini krónika.

Aug. 7. Veszedelmes nagynéne. Vígj. 4 felv. előjátékkal 1 felv. Albini után ford. Szigligeti, a' m. acad. költs.

Aug. 8. Erkel Józs. javára bérszünetben először: Bátori Mária. Opera 2 felv. Egressy Benjamintól. Zenéje Erkel Ferencztől. — E' naptól fogva a' játékszini czédulákon „pesti magyar színház" helyett ez áll: „MAGYAR NEMZETI SZÍNHÁZ." A' Jelenkor' 65-dik száma megfejtette a' közönségnek e' hirtelen változás' okát, mi csak azon kérdést bátorkodunk tenni, nem volna elég e' színházat nemzetinek nevezni? mire oda a' magyar epitheton is? hiszen ha nemzeti, nem lehet más mint magyar!

Aug. 9. Kobold. Tüneményes bohózat 2 felv. Told után ford. Szerdahelyi. Zenéje Hebenstreittól.

Aug. 10. Teréz. Dráma 5 felv. Írta Dumas Sándor, ford. Nagy Elek a' m. acad. költségén.

Aug. 11. Rózika, a' hódkóros leányka. Bohózat 2 felv. Scribe után. Zenéje Glözertől.

Egyveleg.

A' japáni császár' nevezetes rendelménye. — Mint tudva van, China és Japán legrégibb civilisatióval birnak Ázsiában, 's chinai 's japán vélemény szerint ök a' földön a' kétszemü emberek, az európaiak az egyszeműek, a' többi népség pedig vak. Ezen kétszemü országban tehát az udvari ujság egyik legüjabb száma é' császári rendelést közli: „Fölszólíttatnak birodalmunk' fiatal lakosai, hogy a' nevekedés' mesterségének jól neki feküdjenek. Mind az, ki 20 éves és az illető testnagyságot meg nem üti, mind addig bastonadot (talpbotozást) kap, mig elegendő nagygyá nevekedett." ***—jd—***

Hahnemann' születésnapja april. 11. ünnepeltetett Párisban, melly alkalommal egy földszinti teremben e' hires orvosnak egy új szobra volt felállítva. A' szobor Woltrecktől van Dessauban. Egy sziklán ülve, egyszerü szépen redözött köpönyegben, a' szobron leginkább a' fej, nagy hasonlatossága, 's jelentékeny és lelki erővel párosúlt vonásaival, kitünö. Eredetie' leghivebb mását e' szoborfej fogja adni az utóvilágnak.

Katonai erő arányban a' népességhez.

Dániában	egy	katona	esik	50	lakosra.
Svédországban	„	„	„	53	„
Würtembergben	„	„	„	59	„
Lengyelországban	„	„	„	60	„
Poroszországban	„	„	„	68	„
Bajorországban	„	„	„	69	„
Oroszországban	„	„	„	70	„
Austriában	„	„	„	100	„
Francziaországban	„	„	„	110	„
Angliában	„	„	„	140	„
Siciliában	„	„	„	200	„
Toscanában	„	„	„	400	„
A' római statusokb.	„	„	„	500	„

Müller János' emléke. — Schaffhausenben Müller János' születése' helyén egy társulat alakult, melly a' nagy historiograph csodálóit adakozásokra szóllítja fel egy neki állítandó emlékhez. A' vállalat' feje könyvtárnok és prof. Maurer-Constant.

Waterloo-ünnepi kocsi. — Azon lakománál, mellyet Wellington évenként a' waterlooi csata' emlékezetére szokott adni, némelly jelenlevő idegenek egy nagy becsü kocsit láttak, melly az asztalnál körüskörül húzatott. A' kocsi IV. György' ajándéka; kerekei és mi általában kocsikon fából szokott lenni, arany, gazdag gyöngy czifrázattal két felől. Két állásán kristály palaczkokban bor van. A' kocsit két inas húzza, minden vendég mellett megáll, és ollyan bort ad, a' millyen kivántatik. — Valljon jó székelyhidi bakatort, 1834-it, kapna-e ezen kocsiról a' vendég?

A' gépek' sikere. — Egy angol kiszámitá, hogy 200 kéz egy év alatt géppel annyi pamutot sző meg, mint gép nélkül 20,000,000 kéz 40 év alatt. Hogy gépek nélkül a' kézmiveknek a' maihoz hasonló jövedelme legyen, 400 millió munkás kivántatnék.

Nevezetes palaczk bor. — Angliának egy városában egy társulat van, ezen név alatt: „az utolsó ember." Alakulásakor egy palaczk bor szekrénykébe záratott és azóta eltéve áll mig csak egy tagja él a' társulatnak, kinek kötelessége lesz azt kiinni az elhúnytak' emlékezetére.

Túlság. — Londonban egy szobrász — 60 éves, nagy számból álló családú — megölte magát, mivel miatája a' Nelson-emlékhez visszavettetett.

Böngészet.

— Azon tan, hogy a' statusok istentől alkotvák, közönségesen azon időben kap hitelre, midön a' halandók kétkednek, vajjon ök magok képesek lettek volna-e e' nemére az alkotásnak.

— Hazudság és csalárdság annyira elhatalmaztak a' politicai nyelvben, hogy az ember nagy zavarba jö, ha el akarja hitetni, hogy most az egyszer tiszta igazat akar mondani.

(Menzel után) ***Gabányi.***

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftos. Kiadó-hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 20. 1840.** **15. szám.**

Tartalom: Az 1840-d. XV-d. tcz. I. r. 64-d. §-ának felvilágosítása *(Császár Ferencz)*. — Nevelés és nőnevelési intézetek. Folytatás (*Fáy András*). — Tátrai levelek (*T. L.*). — Bölcs Lakman' meséi (*Húnfalvi*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg (*—jd—*). — Böngészet (*Fábián*). —

Az 1840-d. XV-d. tcz. I. r. 64-d. §-ának felvilágosítása.

—

E' törvényszakasz' szavai imezek: „Ha az intézvényezett a' váltót intézőre névbecsülésből (ad honorem, zur Ehre) *sem* fogadná el, az ovás a' 60dik szakasz' értelmében tüstént megteendő, és az előzőkkel közlendő; azonkivül a' bemutató köteles a' váltót ovásvétel után a' helyben levő szükségbeli utalványozottnak legfölebb következő napon ugyan e' végből bemutatni."

Kettős rendelkezetet foglal magában e' törvényszakasz:

Az *első*: a' váltót intézőre névbecsülésből elfogadó intézvényezett ellen teendő ovatot, 's az ovatlevélnek előzőkkeli közlését;—és a' *második*, az ekképen ovott váltónak szükségbeli utalványozottakkal elfogadás végetti közlését illeti.

E' második pont olly világos, olly természetes szerkezetben áll, hogy felőle bővebben szólván, azt áradozóbban fejtegetvén, félni lehetne, hogy világosság helyett, inkább homályba burkoltassék. — E' felől tehát értekező szólni nem akar; itt egyedül az *első* pontot ohajtván kifejteni, melly váltóilag igenigen érdekes.

Ki magyarúl tud, a' felhozott törvényszakasz' első pontját így értendi: ‚ha váltómat intézvényezett intézőre névbecsülésből sem fogadná el, tüstént ovattal élendek'; 's megfordítva: ‚ha váltómat intézvényezett intézőre névbecsülésből elfogadja, ovattal élni nem fogok': — és csalódni fog; legalább minden váltójogi eszméletet és gyakorlatot megfordít; 's a' mi több, mi itt leglényegesebb, ha váltóhitelező, váltói viszkereseljogait elveszti.

Nem szenved ugyan is semmi kivételt ezen váltójogi általános alapszabály: ‚mihelyt intézvényezett a' neki elfogadás végett bemutatott váltót egészen egyszerüen, közönségesen (gemeinhin) el nem fogadja, ellene az ovat megteendő.' A' mennyiben tehát valaki a' szóban levő törvényszakasz' első pontját ezen általános szabály ellen magyarázná, 's a' váltót csupán intéző' névbecsüléséből elfogadó intézvényezett ellen ovattal nem élne, viszkereseti jogait egészen elvesztendené.

Előbb, semmint e' pontot egyéb törvényszakaszok' felhozásával és összehasonlításával vi-

*) Igazlásaúl 's illetőleg bővebb kifejtéseül, A' váltóovások' 14. §-ának e' pontja alatt adott állításomnak 43. lap.

lágositsam meg; helyén hiszem a' fölebb felállított általános váltójogi szabály' helyességét, alaposságát a' váltói szerződés' természetéből, 's intéző' és intézvényezett' egymás közötti jogviszonyaiból kifejteni.

I. A' váltói szerződésben intéző és intézvényezett *) között megbizási szerződés (contractus mandati) foglaltatik. Intézvényesre nézve, e' szerződés intézőt a' váltó' átadásakor már kötelezi: mert intézőnek váltóilag kell kezeskedni arról, hogy a' váltó annak tartalma szerint el fog fogadtatni, 's annak idejében ki fizettetni; de intéző- és intézvényezettre nézve e' megbizási szerződés csak akkor lép teljes, törvényes erőre, midőn intézvényezett a' váltót elfogadandotta; minthogy pedig e' megbizási szerződés is kétoldalú és terhes, önként következik, hogy azt elfogadni, vagy el nem vállalni, vagy benne csak némelly föltételek alatt megegyezni, intézvényezettnek hatalmában áll, 's joga van.— Ha egészen egyszerüen a' váltó' tartalma szerint vállalja el a' megbizást, előre föltehetni, hogy az ellen intézőnek semmi kifogása nincs, 's nem is lehet; mert ő akaratát a' váltón kijelentvén, attól — intézvényesre nézve — többé vissza nem is léphet, különben pedig intézvényezett' tekintetében visszalépni oka sincsen: 's a' mennyiben bemutató e' megbizási szerződésre nézve intézőnek képviselője, abban neki is meg kell nyugodnia.

Ha már intézvényezett a' váltót egészen egyszerüen (gemeinhin) el nem fogadja, — hanem csak névbecsülésbeli elfogadást ajánl intézőre: ez által nyilván kijelenti, hogy a' megbizási szerződésbe intéző' akarata szerint lépni nem akar. — Ugyan is a' megbizási szerződést elfogadván intézvényezett, magára elfogadásánál fogva váltói kötelezést vállal ugyan intézvényes' és ennek törvényes következői' tekintetében; de intéző ellen váltói jogokat, váltói keresetet nem szerez, nem szerezhet; mert jóllehet a' megbizási szerződés egy kiegészitő része a' váltói szerződésnek, minthogy azonban illyenné csak annyiban lesz, a' mennyiben intézvényest is érdekli — önként következik, hogy a' mennyiben intézőt és intézvényezettet illeti, az a' váltói szerződés' körén kivülinek tekintendő, 's köztörvényi szempontból itélendő meg.

*) Hol intézvényezett forog szóban, ott — bár ne mondassék — egyedül idegen váltókról értendő az értekező; mert saját váltókban kiadó van csak,— 's intézvényezett nincs, nem lehet soha.

A' névbecsülési elfogadás ellenben — minthogy intéző' megbizása nélkül történik meg — megbizási szerződésnek nem vétethetik; azért annak a' váltótörvény váltójogokat tulajdonit az ellen, a' kire teljesittetik; azaz, midőn intézvényezett a' váltó' egyszerü elfogadása mellett a' fedezetet 's egyéb költségei' megtérítését intézőtől a' megbizási szerződésnél fogva csak köztörvény szerint követelheti; a' névbecsülési elfogadó a' fedezetet 's más költségeit, a' váltó' kifizetése után, attól, kire azt elfogadta, váltójog szerint követelheti; 's nemcsak attól követelhet viszkereseti úton kielégitést, kire a' váltót névbecsülésből elfogadta, hanem mindazokon is, kik a' tőle megbecsültet a' váltóra nézve megelőzik.

E' névbecsülési jogokban intézvényezett is szinte, mint akármi más névbecsülési elfogadó részesül, ha a' váltót intézőre névbecsülésből fogadja el.

Látszik tehát, hogy ha bemutatóra nézve különben mindegy volna is, akár egyszerüen, akár pedig csak névbecsülésből fogadja is el intézvényezett a' váltót; ez intézőre nézve közönyös teljességgel nem lehet: mert ez által a megbizási szerződés, mellyet ő megkezdett, teljesedésbe nem lép, hanem a' helyett egy más — szigorúbb következményü kötés létesittetik, melly őt váltójog szerint — a' váltóhitelező miatt — szinte kötelezi. — Minthogy pedig bemutató a' váltói szerződésnél fogva, legalább alattomban, magát arra is kötelezi, hogy intéző' jogaira a' törvény, szabályai szerint felügyelend; 's annak a' megbizási szerződés' teljesitésére nézve képviselője leend, kétséget nem szenved, miképen azt, ha intézvényezett intéző' megbizását egyszerüen elvállalni nem akarja, szenvedőlegesen el nem nézheti; hanem hogy magát az iránt intéző' ellenében igazolhassa, teljes hitelü oklevélre van szüksége, melly a' felől bizonyságot tegyen, — 's ez az ovatlevél; minél fogva, intézvényezett ellen, ha ez csak névbecsülésből akarja a' váltót intézőre elfogadni, előbb sem mint ez teljesittessék, ovatot kell tétetnie.

II. Olaszország — a' tudósok' ma már majdnem általános véleménye szerint— bölcsője volt 's tenyésztőfölde a' váltóknak Scaccia, Baldasseroni, Azuni, 's egyéb olasz váltojogtudósok, olly nevek, mellyek e' tárgyban örökre tekintetet érdemelnek; 's pedig ezek' 's különösen a' két utolsó a' ‚*a per onor di firma*'t (névbecsülési elfogadást) a' ‚*sotto protesto*'val (ovat

mellettivel)egynek tartják, nyilvános jeléül annak, hogy *névbecsülési elfogadás*, történjék az bár ki által, és bár kire, ovat nélkül nem is teljesíthető.*) — Baldasseroni után, kinek classicitása általánosan elismerve van, következőket hozandok fel.

Így szól ő híres váltójogtanában **) a' II. rész' 3d. czikkelyében: „Quest' accettazione sotto protesto sostanzialmente è una di quelle, che diconsi *per onor di firma*"; azaz: ‚ezen ovat melletti elfogadás lényegére nézve egy azok közöl, mellyek névbecsülésieknek neveztetnek.'

Mint tartathatnék tehát a' névbecsülési elfogadás egynek azok közöl, mellyek ovat mellettieknek mondatnak, ha szükségképen ovatot nem tenne fel, a' névbecsülési elfogadás előtt? Hogy pedig Olasz- és Franczia országban, hajdan legalább, elfogadó maga írta fel a' váltóra a' ‚*sotto protesto*' (ovat mellett) kifejezést, az tanom ellen mit sem bizonyít; mert annak ereje mégis általában véve, csak annyiban volt, a' mennyiben az ovat törvényes személy által is teljesíttetett. E' szavakat ugyanis elfogadó írta fel saját biztosításaúl a' váltóra; de bemutató azoknak a' váltóra vezetését — mint magokban föltételt és megszorítást foglalókat — viszkereseti jogai' veszélyeztetése és törvényes ovat nélkül soha sem nézhette el.

Így nyilatkozik Du Puy, szinte nevezetes franczia váltójogtudós is ***) „*mais' il* (sur qui la lettre était tirée) *l'accepte sous potét, ou pour l'honneur du Tireur, ou de quelques Endosseurs*" stb. azaz, hanem ha elfogadja (intézvényezett) ovat mellett, vagy intéző', vagy valamelly hátíró' névbecsüléséből.' — Itt bizonyosan egy értelmü az ‚ovat mellet' elfogadás a' *névbecsülésivel*; mi világosan mutatja, hogy ez ovat nélkül nem is képzelhető; úgy t. i., hogy bemutató viszkeresetjogait ne veszélyeztesse, 's elfogadó váltói jogokra számot tarthasson.

Császár Ferencz.

(Vége következik.)

*) Tán fölösleges azt megjegyeznem, hogy az illy ovat is, mint általában minden váltóbeli ovat, csak föltételesen szükséges, bemutatóra nézve: ha viszkereseti jogait fenntartani; — elfogadóra pedig, ha oklevéllel, mellyből az, hogy a' névbecsülési elfogadáshoz joga volt, bebizonyodjék, magát ellátni akarja. — Lásd: A' váltóovások', 11.'s 12. §§-ait

**) ‚Leggi e Costumi del Cambio ossia Trattato sulle lettere di Cambio.' In Firenze' 1796.

***) Traité des lettres de Change; a' IX. fejezet' 6dik §ában.

Hazánk' nőnevelésének nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leánykákra.

(Folytatás).

Midőn a' költés' tudományáról esik szolnom, lehetlen elmellőznöm azon fonákságot, mellyel neveléseinknél e' részben annyi boldogtalanságnak hintegetjük el magvait. Szokásunk tudnillik vásárok', ünnepek', névnapok' alkalmaival, vagy csak úgy nevezett curátiókra is kisebb-nagyobb pénzmennyiségeket adni gyermekeink' kezébe, egyedül olly végre, hogy azokat kényök szerint mulatságra, játékszinekre, stb. költsék. Ezen fonákság folytattatik már serdültebb gyermekeknél is, a' nélkül, hogy tőlök szám kéretnék arról, hová költék nyert pénzeiket? Mit a' szülék tenni annál könnyebben elmulasztanak, minthogy az ajándék pénz-öszveg réájok nézve csak csekélység. Mi ennek idővel gyakori következése? az, hogy a' gyermek megszokik a' pénzt úgy tekinteni, mint egyedül örömmulatság-szerzésnek eszközeit, azt csak annyiban tanulja becsülni, mennyiben 'ez vagy amaz mulatsága kedvtelése kitelik, vagy nem telik belőle; megszokik örömet keresni, vásárolni a' nélkül hogy ismerné az élet' szükségeit, 's minthogy ezeket magok a' szülék szerzik meg neki, soha nála a' szükségek nem jöhetnek ütközésbe a' vásárlandó örömekkel. Innen a' gyermek átviszi ezen ismeretlenségét a' valódi életbe, és azon korba is, mellyben maga gazdája, gazdasszonya lesz. Mi természetesebb ekkor, mint az, hogy nem értvén, nem szokván meg gyermekkorában a' fentebb érintett sorozást, szükségek és örömek, kényelmek, mulatozások között, könyelmüleg és arány nélkül ezen utóbbiakra költi pénzét, miként szokva vala, 's mellőzvén szükségeit, mik később is mellőzhetlenek maradnak, adósságba veri magát, melly évenként mélyebben sülyesztendi házát. Tapasztalás után ajánlhatom minden józan szülőknek, hogy mihelyt mind két ágon lévő gyermekeik olly időt érnek, mellyben már az elmének némi bár nem teljes, bár nem egészen zajtalan állapodása van — millyen a' fiuknál a' tizenhat, lyányoknál a' tizenhárom év — előre bocsátandó tanács, és oktatás után, tegyenek azokkal számvetést minden szükségeikről, mulatozási pénzeikről; adjanak nekik ívet kezeikbe, mellyre az évenkén-

ti megállapítandó öszveg felirassék, 's melly öszvegre biztosan számot tarthassanak. Tegyék ők magok szükségeik' sorozatát, szedjék ki azokra a' kirendelt pénzt, ívre teendő feljegyzés mellett, tegyék meg magok az alkut, vásárlást, a' szülék egyedül a' tanácslást, és semmi esetre nem a' megtagadást tartván fel magoknak. Mit illő és kellő szükségeiktől megtakaritanak, legyen mulatsági pénzök. Még idvesebbé tétetik ezen gyakorlat az által, ha, hol ez eszközölhető, a' szükségek' kiszámított czikkelyei kész pénzben, a' mulatságéi pedig valami gazdasági jövedelemben adatnak ki a' gyermeknek. Mert így egy úttal szorgalomra is szoktattatik ez, és fogalmat nyer arról, mi nehezen, mi hosszasan, milly fáradalmak után gyül, menynyi feltételtől, körülménytől függ azon jövedelem, mellyet ő olly könnyen, tán egy óra negyed alatt elköltött, 's így tanulja megbecsülni a' pénzt. Psychologiai tapasztalás az, hogy a' gazda, ki maga bajlakodván a' pénz' gyüjtésével ismeri nehézségeit annak, rendszerint nehezebben adja ki a' pénzt, mint a' városi kész jövedelemből élő úrficska. — Nem alapos, javaslatom' ellenében ezen kifogása sok szüléknek: hogy adnék én nagyobb mennyiségü pénzt értetlen fiú', vagy lyány' kezébe? tud is az azzal bánni! elkölti bohóságra, 's szükségei fedetlen maradnak; vagy megcsalják a' vásárlásban, rossz ruha-nemüt választ stb. — Történhetik, nem tagadom, egyike, vagy másika ezeknek. De kérdem: nem jobb-e jó korán megtudniok a' szüléknek: nincs e' erkölcsben elvetemedve fiok, vagy lyányok? 's ellenszereket használniok jókor a' netalán tapasztalandó elvetemedés ellen? Ha a' gyermek álnokúl vissza él a' szüléi bizalommal, 's ezt megcsalja, már hibásan vala eddigelé nevelve, 's igazitani kell az elkövetett hibán szoros fenyitékkel, megvonásokkal stb. mert még idő van reá, később egész élte' boldogsága bánhatja azt meg. Ha pedig megcsalják pénzben, portékában, elszenvedhető a' még most nem nagy kár azon tanulságért, mellyet a' gyermek öntapasztalása által szerzett magának; más évben vigyázóbb leend vásárlásában, mert csak ő vallja kárát. Mostani hibája még a' házat meg nem rontja, későbbi értetlen költése egész házat, sőt ivadékot juttathat inségre. Az egész kérdés csak a' körül forog: jobb e' kicsinyen szoktatni a' gyermeket nagyhoz, vagy néhány forint kiméléséből szerencsére bizni azon eszközt, mellyel bánni nem tanúlt 's mellyel egykor egész világi boldogságát dúlhatja fel? Azon nagy nyereséget itten említeni sem kivánom, hogy ezen kis bizodalom által, mellynél fogva a' serdült gyermek már nagyobb pénzöszvegről rendelkezhetik, emeltetik annak jelleme, szilárdsága, gyakoroltatik gondossága, értelme, itélet-tétele, közelébb surlódik ember- és világ-ismerethez, élet' folyásához. Javaslatom' elvei tisztán állanak, 's így nyugodtan ohajthatom: bár minél több magyar ház tenne próbát azzal!

4ik. A' **polgári viszony és kötelesség**. Fő és ha mindenkor idves, különösen most, magyar hazánk' virágoztatására első szent kötelessége a' nőnemnek. Ki él több jótétivel alkotmányunknak, törvényinknek, mint hazánk' nőneme? kinek nyujtnak azok annyi jogot, kedvezést, védelmet, mint a' gyenge nőnek? 's nem függ-e a' haza' boldogságától, saját boldogsága minden benne lakó polgárnak, polgárnénak, így a' nőnek is, annak férjének, gyermekének rokonainak, barátnéinak? És egy illy boldogító hon iránt ne volnának-e neki kötelességei? hálátlan hernyóként, hitvány mohként kivánna-e tenyészni annak szép fáján azon nem, melly annak fiait, lyányait adja? azon nem, melly a' haza-boldogitásnak annyi gazdag forrásával eszközeivel bir? Bizonyosan szent az ő viszonya a' hazához, 's szentek annak kötelességei és annál kötelezőbbek, de egyszersmind jótékonyabbak is a' hazára nézve, minél rangosabb, vagyonosabb a' nő, minél több jótétivel él a' honnak, 's minél hatásosabb lehet példaadása, lelkességet ébresztőbb lelkessége. Lássuk röviden azokat:

Nem kivánom én, sőt nem is ohajtom, hogy a' nő országos rendszerekről, theoriákról vitatkozzék, azokban miveltségét eszét fitogtassa, 's a' legjelesb de szerény férfit sokszor zavarba hozza, nem tudván ez a' mélyebb tudományú dolgokban, okait hordja-e fel, mik nem fognának megértetni, vagy udvariságból engedjen, vagy tréfával üsse el a' heves vitát? Nem ohajtom, hogy a' nő ország' megyék' dolgaiban, neméből kikelve, pártokra szakadjon, 's azokban tetleges részt vegyen, vagy épen amazonoskodjék; de kivánhatom 's velem a' haza, hogy öt ismerje, szeresse, jó és bal sorsában részt vegyen, ismerje a' hon' haladását 's azt eszközlő férfiait, ezeket tisztelje 's családjával tiszteltesse; a' hon' javát, fényét, emelő intézeteket tehetsége szerint pártolja, gyámolitsa. Szeresse, tisztelje a' hazai életet, szokást; a' külföld' miveltségét becsülje ugyan, de ön hazáját, mint hü lyány a'

maga anyját, még elmaradásában gyengéiben is, ama felett szeresse; szeresse, beszélje nyelvét, olvassa pártolja literaturáját; egy szóval testestől lelkestől magyar nő legyen, 's magyaroknak nevelje gyermekeit is. Legyen meggyőződve a' felöl, hogy ezen nemzetiség' sürgetése korántsem szükkeblü párt-keresésből ered, hogy a' magyarnak több okai vannak, mint bármelly más nemzetnek arra, hogy nőiben, bármelly különben nemes cosmopolitismussal is magában meg ne elégedjék, hogy neki nem egyedül nemes és mivelt keblü, hanem egyenesen illyen magyar nők kellenek. Elég erre az utóbbi országgyülések' buzgó törekedéseire emlékeznie. Azonban már azon szerénység miatt is, melly a' nőnemnek olly bájos tulajdona, nem ohajtom, hogy ez a' maga hazafiui érzelmeivel kérkedjék, mint szoktuk mondani renommirozzék, tervekkel, panaszokkal ostromolja a' társaságokat stb. Álljon az ő hazafiusága tiszta érzelmekben, jó akaratban, buzditásban, lelkesedésben és lelkesítésben. Csak ott szabad nemesen kikelnie, hol olly honfiak honleányok sértik gúnynyal megvetéssel a' hazát, kik annak javára emelésére nem tőnek semmit, 's ön magok' gyávaságát a' hazáéval vágynának fedezgetni.

Különösen a' nyelv az, mellynek pártolásával, beszélésével nőink, mondhatom, egész nemzetiségünk' kulcsát kezökben hordják. Ők viszik a' társalgást, 's míg társalgási nyelvünk nem magyar, míg a' két nem egymás közt idegen nyelven ömledez érzelmeivel, míg nyelvünk csak tanács-termeknek, szükségnek, cselédségnek, pórságnak nyelve, addig tulajdonképen magyarok nem vagyunk; mert házi életünk, szokásunk idegen, 's minden eredetiségünk silány utánzásban vesz el. Kérdem tehát: áldást kivánnak-e nőink az utó-kortól magokra vagy átkot? Rajtok áll ez, 's ha valamikor, most van ideje határzottan lépniök fel a' nemzetiség' szent ügyében!

A' hiúságnak egy idvetlen tévedése lidérczkedik itten nőnemünknél, a' hazának pótolhatlan veszteségére. Természeti ösztöne 's ön érdeke hozza magával, hogy a' társaságokban vagy szépségenél vagy mivelt ségénél fogva kitünni, vagy legalább azokban el nem maradni kivánjon. Nyelvünk eddig nem vala mivelt ség' nyelve, tán szük is az etiquette' az udvariság' kifejezéseiben, tán darabos, tán szabálytalan stb. ellenben a' szomszéd német mind ezekben mivelt ebb a' franczia pedig XIVik Lajos' kora óta szinte Napoleon' lépteig, csaknem általánosan be vett európai mivelt ségi nyelv. Erős vala tehát kivánnunk, hogy nőnemünk, megtagadva ön magát 's mintegy lemondva mivelt ségi igényeiről, ezek helyett nyelvünket beszélje, habár követelésünk mindenkor igazságos vala is. Most a' dolog megváltozott. Azon korok, mik főkép a' franczia nyelvet divatba hozák, elmultak; ellenben nyelvünk, nemzeti mivelt ségünk nevezetesen haladott, 's most úgy áll a' magyar nő' dolga, hogy még kitüntetésének is tárabb pályát nyit és diszesebbet, nyelve nemzetiségre mellett buzgólkodnia, 's az idegen mivelt séget álthozni segitnie honába, mint idegen nyelvnek, szokásnak, divatnak, életnek silány majmát játszania. Valóban nincs művek közt csekélyebb a' rosz másolatnál, emberek közt a' korcsnál! Ám tudja nőnemünk főkép a' rangosabb, nem ellenzem, Európa' mivelt nyelveit, barátkozzék annak mivelt ségével, de ne nemzetiségünk' rovására tegye azt; mert ez hálátlanság mellett épen olly nevetséges hiúság, mint lepkéjé fogna lenni, ha madárnak kivánna tekintetni azért, mert szines, de csak hártya-szárnyat kapott hernyósága! Hiszi-e, hogy mi férfiak, kevésbbé tisztelnők a' szivvel nyelvvel magyar nőt? Imádnók öt, egy boldog jövendő' szép reményével, virágzó hazáért dobogó kebellel imádnók öt, 's ez imádás alaposabb, tisztább, nemesebb, állandóbb fogna lenni, imnt mellyel franczia petyegésü rózsa ajakak, idegen tipegésü lábaknak, mulékony mámorainkban áldozunk!

Fáy András.

(Folytattatik)

Tátrai levelek.

I.

Da sich alles, wie ein tiefes geheimes Bild vor mir bewegte, sah ich auf einmahl die hohen Schneegipfeln. Goethe.

Van egy igen tudós ismerösöm, poros pörirományok' félszázados buvárja, ki nehéz betegségbe esik, ha a' penészes papirhegyek' „odor familiarisát" csak egy napig kell istenadta szabad léggel felcserélnie. Rettegek az idötöl, midön ezen ismerösömhöz hasonló lehetnék; 's ha juliussal meglepi Pestet a' porok' és aequatori höség' kiállhatlan kora, sietek menekülni. Annyival inkább, mert egy tisztelt barátom' komoly állitása szerint a' pesti por meszes alkatrészeket foglalván magában, a' reá hörpölt viz nem hogy oltaná a' szomjuságot, söt inkább ne-

veli a' belső részek' trójai lángját. Én pedig bort inni képtelen vagyok. — E' menekvési vágy ez idén is megragadt, 's ezúttal a' Kárpátokat és az Athenaeumban (1839iki IIik félév) Szontagh Gusztáv tisztelt barátunk által olly érdekesen említett nagyszáloki fürdőt vevém kirándulásom' czéljaúl.

A' rosz idő soha sem olly nyomasztó, mint úton. Midőn Goethe' olaszországi utazását olvasám, nem győztem csodálkozni az örökös időröli, éghajlatróli beszédeken, 's Goethe' különczködésének tulajdonítám, a' mit most olly természetesen józannak látok. — Berzsenyinek szép sorai:

A' ki a' Musát veszi úti társul,
— — — kies annak útja,

csak úgy igazak, ha egyszersmind szép idő is van. — Shakspeare' műve közől kedvenczeim, Romeo és Juliett, a' szerelem' ezen diadalmi 's halotti éneke, Lear király, ezen oriási tömege az emberi élet' minden iszonyatosságának, Othello, e' remek példány, mint kell dramailag festeni szenvedélyeket, Macbeth, talán legkerekebb a' többi közt, Hamlet e' sajátságos philosopháló tragoedia, Julius Caesar, e' tiszta nagy antik mű 's hogy a' tragoediai borzalmakat szeliden enyhítse, a' kimondhatlanúl édes bájos Nyár és álom, 's ezeken túl Goethe' Meister Wilhelmje, 's imádott Kölcseym és Berzsenyim valának úti tárczámban, 's útam még sem lehete kies. A' bérczek' szép segédcsodái helyett, melyeket tiszta időben, Gömörből Szepesbe átjövet, a' nagy kiterjedésü, regényes Andrássy-erdőkben, boldog emlékü Dowecz gazda' kedvencz tanyáin, teljes mértékben élvezheték, többnyire sürü, nehéz, nyomasztó köd zárta be láthatáromat, 's a' legközelebbi közön túl, melyen kocsim csontot zúzva zökkent meg, aggasztó homály 's kétség ült az elázott, szárnyokszegett bokrokon.

Kötelességemnek tartom, kényelmesen utazni akaró barátimnak, a' légmérőn 's időjárás' studiumán túl, még oda is intézni figyelmöket, hogyha isten őket akár saját equipageal, akár legalább ép lábakkal áldá meg, ne utazzanak Liedeman' lőcsei „úgy nevezett" gyorskocsián. Gyorsnak ez alkalmat csak azon rhetorica figura segedelmével nevezhetni, melly a' pontus Axenust, Euxinusnak keresztelé. — A' kocsi, mellybe szorúlva ültem, szük 's kényelmetlen vala; afféle alkotmány, hol a' négy benülő a' jelenlevő zsibbadt nyolcz lábszár közől alig tudja kiválogatni sajátait. — Az állomások roszúl vannak elosztva; első éjjel Ludányban háltam, elegendő szoba' nem léte miatt, a' kocsma' asztalán, melly hosszú vala, mint a' canai menyekzőben szokás festeni, de a' puhaságra nézve szemközt ellenkezője jó anyám' párnáinak; — másik éjjel Pelsőczön, Gömör' gyüléseinek helyén, hol meg kelle vallanom, hogy sokkal jobban szeretem a' nemes megye' lelkes végzéseit, mint a' helyet, hol azok hozatnak. Épen azon kocsmai teremben aludtam, hol a' rendek gyülésnapokon ebédelnek, 's mellyből, feltárt ajtón ablakon által sem tudtam a' régi ebédek' beszorult levegőjét kipusztítani. Örülnöm kelle étvágyhiányomnak, mellyet még a' kárpáti lég és víz vala helyre hozandó, mert láttam jobb étvágygyal biró útitársaim' étel utáni sovárgását. — Azonban kijelentett szándékom levén, hogy Pestet elhagyva, a' természethez közelebb lépjek, keser-édés megnyugvással hajtottam fejemet a' szalmára, 's az átélt sanyarok után kevés percz múlva jól lőn dolgom, mint „hatezer disznónak" hogy Goethe' classicai kifejezését használjam.

Még egy jó tanácsot utazni szándékozó barátimnak, mellyet a' barátság elhallgatnom nem enged. Ha olly társaságban nem utazhatnak, mellynek éldelhetőségét mathematice bebizonyítva birják, ügyekezzenek egyedül utazni. Oh édes magány! mennyit sohajtoztam utánad! — Az ember saját gondolatival csak elmulat valahogy', ha még olly roszak is; de mások' silányságait hallgatva türni, emelt foka a' martyrságnak. — Lehetségig legmélyebben bevonúl az ember a' kocsi' szögletébe, 's még e' fölött köpönyege' ránczaiba; előtte távol kék hegyek, tarka édes sejtések' honai, az út mellett zúgó patakok, mellyeknek fakadása, folyama, növekvése, apró gátakkali küzdelmei olly gazdag tárgyak eszmélésre 's álmadozásra; az erdő' madarai szebbnél szebb ismeretlen nyelveken szólanak, 's az ember, kinek keble illy benyomásoknak, illy képeknek, illy hangoknak örömmel nyilt, kénytelen a' konyha és irószoba' legprózaibb tárgyairól, 's a' mosás' titkairól, és a' főzés' reformjairól hallani értekezéseket 's még ezentúl a' jámbor felföldinéknek saját, igen saját, de nem igen kellemes német-tót dialectjök van, 's némelly szólásformáik, mellyeket az unalom' angyala gondolt ki hosszadalmas novemberi estéken. Leírnám azokat részletesen is, ha kótázni 's festeni tudnék egyszersmind.

Hogy mindezek után is épen, sőt jó kedvben érkeztem meg Lőcsére, ez az emberi élet' rugalmasságának szép bizonysága. De a' kedélyesb kebel mindenütt megleli vigasztalása' forrásait, mindenütt talál apró sympathiákat. A' fogadósné kis, nyájas, szőke leánykája, sőt egy jó szívű agár' simuló hizelgése elég arra, hogy a' sorssal kibéküljön.

De mit érdekelnek titeket e' szomorú, apró tapasztalások? ti topographiai és statisticai ismereteket akartok. Én pedig efféléből nem adhatok többet, mint a' mit Fényesből kiirnék. Azonban megirhatom, minő benyomást tön reám átmenőleg a' felső magyarországi városok' 's vidékek' arczulata. E' városkák egészen saját alakúak. Kapuk, tornyok és falak, és a' kapukon, tornyokon, falakon, czimerek, felirások nélkül el nem lehetnek. Diogenes féltené e' városokat, hogy saját kapuikon kiszaladnak. Sokat kelle gondolkodnom, hogy a' magyar alföld' terjedelmes, pohos, sáros, nádfedelű tanyáit szeressem-e jobban, vagy ezen tiszta, köves, szoros, sovány madárfészkeket? — Kényelmes alacsony lakházak helyett magas, ó izletü, gyakran csodálatos házak, védelemre számitva, minden nyiltság 's őszinteség nélkül; az utczákon sár helyett irgalmatlan rosz kövezet; az utczára minden házról egyegy hosszu facsatorna hullatja könyeit, melly esős időben az utcza' közepén andalgó utast reményen kivül anabaptizálja. Mintha a' házak nyelveiket öltögetnék. — Lőcsét azonban, Szepes' fő városát, a' Ring-utcza' változó 's itt ott csodálatos alakú, de általában kiépült és tiszta házaival, plebániája' igen nevezetes óságaival, bizarr, 's tarka mázolatokkal és felirásokkal bélyegzett városházával, 's derék új izlésü evang. egyházával 's megye házával, igen érdekesnek találtam. — A' régi, tornyatlan plebánia, melly a' városházzal, cath. iskolával, 's evang. templommal együtt a' Ringtér' közepén fekszik, most újittatik ki, 's kivánatos, hogy érdekes régiségeire, mellyek' egy részét a' szögletben összehányva, eltöredezve láttam, minél több gond fordittassék. — Nem vagyok ugyan régiségeknek tulságos becsülője, de mégis megbocsáthatlannak találom azon hanyagságot, sőt vandali impietast, mellyel hazánkban sok helytt az ősz kor' tiszteletes emlékei, a' történeti ismeretek' nagybecsü alapjai iránt, gondtalan kezek viseltetnek. — A' Ring' szépitésére sokat tesz az ujonta ültetett, fiatal sétány, mellynek ifju szépségéből azonban sokat levon a' rajta levő szurtos katona-tanya. —

A' hegyek' oldalain, patakok' partjain, 's rejtett völgyekben épült falvaknak nagy részint fa- 's elszórt házai, úgy tetszik sokkal festőibbek, mint rendesebb és szilárdabb épületek' tömege lehetne. 'S ezen felséges, elevenzöld rétek, tarka virágszőnyegeikkel, a' szivárvány' minden szineiben zománczolva, égő pipacsszintől az ezüstfehérig! — Magyarország' kövérebb részeiben nem láthatni ezen pompás rétszőnyegeket, mellyek az éjszaki folyamok' partjaira borúlnak; nem lehelhetni ezen tápláló fris rétillatot, melly az éjszaki pórlakos' vaskos, csontos egészségét jóltevőleg fűszerzi buzakenyér 's a' töltött káposzta' hiányában. — Az egyszeri éhes diák naiv búval mondá el: „nos habemus purum aërem, et praeterea nihil" — de én nem mondhatom semminek a' jó víz' e' dús gazdagságát, mellyet szegény pestiek annyira sínlünk egyéb bőségek' kellő közepében.

Felül Rosnyón, Gömörből Szepesbe át, elzordonúl a' táj' szelid charactere, 's vad hegylánczokon vezet a' többnyire jó út a' hrieleczi rézhutáig 's onnét fel Iglóig, hol a' hegyek ismét dombokká lapúlnak, míg a' Tátra' hókoronás ormaiban, 's a' Liptóval határos hegyek' nevezetes folyókat, Vágot, Jarant stb. szülő magasságain legfelsőbb fokukat el nem érik. E' hegylánczok élénken emlékeztettek Washington Irving' granadai tájképeire; — messzire hangzik 's ismét elnémul 's új hegynyilásokon ismét előtör az utas lovak' éles csöngetyüje, vagy a' megvasalt hosszu szekerek' fülsértő, otromba zörgése, hogy egymást annak idejében kikerülhessék a' szük bérczi utakon. — Egy egy magános kereszt vagy karó a' fenyűborzas hegytetőkön, történt baleset, vagy rabló merény' jelképe, áhitatosságra intve az utazókat. Apró falvak 's kunyhók, mint madárfészkek, a' hegyek' oldalain, 's elrejtett völgymagányokban. Itt ott romok 's döledékek, szent és szentségtelen emlékezések' tanyái. — De hiányzik az öszvérhajtó' vidor dala, az élő, bájoló holt vidéket lelkesitő néppoezis, melly a' magános kereszt' jelentését, a' sziklabarlang és várrom' történetét 's Dovetz' höstetteit megénekelje. E' helyett csak vontató, unalmas melodiákat hallani ittott favágó tótok' ajkairól, vagy bárdolatlan kurjantásokat marhaőrző suhanczoktól.

Lőcsétől a' nagyszáloki (Gross Schlagen-

dorf) fürdő még egy kis félnapi futamodás. — 'S egy dombtetőről először pillantám meg a' Tátra' óriásait, bizonytalan távol alakban, hófedett ormaik fellegkoronával. Milly tündéri tanyája a' képzelődésnek! — Hála isten, ezúttal egyedül ültem a' kocsiban. Kocsisom nem tudott nyelveimen, én nem az ő egyetlen szláv nyelvén, 's így minden zavarástól menten, egészen saját nézeteimnek élhettem. A' kárpáti kincstár' emlékezetei, 's az álmadozó gyermekkorban olvasott tündérregék' egész világa, újultak meg bennem. Édesbús sejtések, bizonytalan jövő' súlya és reményei szálltak keblemre, de több édes, mint szomorú. Azon 17 éves gyermek voltam, ki szerencsétlen 's nekem mégis legkedvesebb, mert első, „Átok" költeményemet irám, 's abbani hősemet az ismeretlen erdők' sejteményes homályiba vezetém.

Itt egy új tavaszt értem, 's a' tavasz' fris kellemeit kétszerezve élvezni, úgy hiszem, nem utolsó nyereség. — A' pesti nyár, tikkasztó égető hevével, egészen déli characterű; hiába vonúlok legbelsőbb szobámba, nem lehet szabadulnom porától 's tüzétől; itt ellenben, midőn a' nap legmagasban áll is, enyhe tavaszlég van. Az eper, melly Pesten már fogytában van, itt most virágzik. A' füszálakon 's a' mohok' bársonyán, a' törpe bokrok' csipkéin 's a' karcsu fenyvek' szuronyain első tavasz' harmatja ragyog. 'S mi e' ragyogáshoz a' drága kövek' legszebb tüze?

T. L.

(Folytattatnak.)

Bölcs Lokman' meséi.

Arabból.

19. AZ EMBER ÉS DISZNÓ.

Egy ember lóhátra ürüt, kecskét és disznót tevén, városba vitte eladni. Az ürü és kecske nem nyugtalankodtak, de a' disznó mindig hánykódott 's nem tudott csendes lenni. Miért is így szólt hozzá az ember: Lám, az ürü és kecske nyugodtak 's nem vergődnek, te pedig, rossz állat, meg nem szünsz hánykódni. — O uram, felelt a' disznó, mindeniknek saját nézete van, 's én tudom, hogy az ürüt gyapjáért, a' kecskét tejeért kivánják: de nekem szegénynek sem gyapjam sem tejem nincs, mihelyt a' városba érkezem, vágóba fognak kétségen kivül vinni.

Tanúlsága ez: Kik elkövetett rosszaságban és bűnben elmerültek, jól tudják mi vár rájok.

20. A' TEKENŐSBÉKA ÉS NYÚL,

Egy tekenősbéka és egy nyúl versenyt akarván futni, hegyet határoztak a' meddig fussanak. A' nyúl bizván sebes futásában, megállt az úton és aludt. De a' teknősbéka, természetes lassúságát ismervén, nem nyugodott és nem állt meg, 's a' hegyhez ért, mielőtt a' nyúl fölébredt volna.

Tanulsága ez: Türelem és kitartás jobb mint sietés és hamarkodás.

21. A' FARKAS.

Egy farkas malaczot ragadt el egyszer. Midőn vinné, az oroszlánnal találkozott, ki azt tőle elvette. Csodálkozom, így szólt magában a' farkas, hogy enyém nem maradt, a' mit erövel ragadtam el.

Tanulsága ez: Mi jogtalanul szereztetett meg, az nem marad birtokosánál, 's ha maradna is, nem használ neki.

Munfalvi.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 12. A' pesti színpadon először: Orvos és gyógyszeres. Vígj. 4 felv. Raupach után ford. Éder György.

Aug. 13. Voltaire szünnapjai. Vígj. 2 felv. Franczióból Tóth Lőrincz' a' m. acad. költségén. — A' mádi szüret Néma-játék 1 felv. Szerkesztő Stöckl Ferencz. Beauval testvérek, Stöckl és Uhlich mint vendégek.

Aug. 14. Zampa vagy a' márványhölgy. Nagy opera 3 felvonásban Heroldtól.

Egyveleg.

A mousselin. Ezen szövet Mosul várostól kapta nevét Ásiában. Az első mousselint 1670ben hozák Europába.

A' régi vásárló. Egy szerelmes pár Gretna-Greenben a' hires kovács által esketteté meg magát. A' vőlegénynek hat gvineét kelle érte fizetnie. ‚Az igen sok! mondá amaz — ön tegnap egy guinéért eskete össze egy férfiut.' — „Teljes igazság — felelt a' kovács, de az irlandi ember volt, ki már hatodszor esküdteté magát, tehát régi vásárlóm; önt talám soha sem látom többé."

Amerikai koldusok. Egy utas így ír Amerikából: Kocsimban igen kényelmesen utaztam 500 mérföldön keresztül és nem találtam egy személyt, kinek alamizsnát adhattam volna.

Ritka idétlenség. Mondják hogy egy hitszónok Würtenbergben Gutenberg ünnepének dicsőitésére a' sajtó' visszaéléséről tarta beszédet. Valóban különösebb, ritkább, felötlőbb tárgyat alig választhatott a' szónok. Isten neki, szóljon 99 évig és 364 napig a' sajtóvali visszaélésekről; de az örömünnep' napján legalább fogja be száját.

A' gyürük. Gyürüket hordani szintolly régi mint igen elterjedt szokás. Ez egész a' világ' teremtéséig felvihető, mert, mondják, hogy gyürü volt azon egyetlen egy ékesség, mellyet a' paradicsomban az első emberek hordoztak. Az indusok orrok és ajkaikban hordanak, hihetőleg nem igen kényelmes, gyürüket. A' molukki szigetek' lakói állokon is viselnek. A' zsidóknál az átszúrt füiek örök rabszolgaság' jelei voltak, a' peruiaknál pedig nagy kitüntetés, némi vitézrend. A' malabari partokon a' feketék' női két fontnyi nehéz gyürüket hordoznak, ezen okból igen megnyuló füleiken. Seneca kárhoztatja a' római hölgyeket azon pazarlásért, mellyet gyürükkel üztek. A' bajaderek lábujaikra is gyürüket huznak. A' gyürü a' rómaiaknál a' vitézek, senatorok és tribunusok' számára rendelt ékszer vala. Utóbb e' szokás közönséges lön 's annyira haladt, hogy téli és nyári gyürüket viseltek. Hannibal gyürüjében hordá azon mérget, melly őt a' rabszolgaságtól megóvta. Most benne a' szeretetnek fürteit hordozzák. Hajdan a' jegygyürük félig aranyból, félig ezüstből voltak, most merő aranyból vannak és még sem tartósabbak. Hajdan a' gyürü talisman volt, melly a' távol levő hü férjet minden szerencsétlenségtől megóvta.

—jd—

Böngészet.

— Az olly iró, ki vén korában, mikor már testi és lelki ereje kialudt 's számos szülések által elfogyott, folyvást szorgalmasan irkál, úgy tetszik előttem, mintha eszét egészen kimeriteni 's lelkét a' teremtőnek olly üresen visszaadni akarná, mint azt születésekor kapta. Lehetne őt hasonlítni még az olly asszonyokhoz is, kiknél a' természet bizonyos idő' beálltával így szól: elég, már most hiában minden! — de a' kik azt az izét szokásból 's hamis ingerből most sem hagyhatják el.

(Klinger után)

Fábián.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 23. 1840.** **16. szám.**

Tartalom: Az 1840-d. XV-d. tcz. I. r. 64-d. §-ának felvilágosítása. Vége (*Császár Ferencz*). — Nönevelés és nönevelő intézetek. Folytatás (*Fáy András*). — Tátrai levelek. II. (*T. L.*). — Magyar játékszíni krónika.

Az 1840-d. XV-d. tcz. I. r. 64-d. §-ának felvilágosítása.

(Vége.)

De tovább menve (Baldasseroni-val), ki fog tünni az is, hogy az *S. P.* (Sotto Protesto) följegyzése a' váltóra, ovatnak, bemutató' részéről nem is tekinthető. Ennek megmutatására felhozom idézett munkájából, 's nevezetesen a' II. r. IX-d. czikkéből, a' 15. sz. alatti következő szavakat: „E se finalmente v'è qualcheduno, che accettar voglia la Lettera per onor della firma di qualcuno degli Interessati nella medesima, ancorchè fosse il *Trattario medesimo*, che accettasse *sotto protesto* e *per onor della firma del Traente*, dopo aver ricusato d'accettare la tratta per conto della Persona, per cui vien fatta .... in tal caso, dopo stipulato il protesto ... aggiunge il Notaro, quanto appresso" stb.; azaz: ‚És ha végre találkozik valaki, ki kész a' váltót elfogadni névbecsülésből az abban részesek' valamellyikére, habár az maga az intézvényezett volna is, ki ovat mellett 's az intézőre névbecsülésből ajánlana elfogadást, minekutána azon személyre, kinek számára tétetett (az intézvényezett) elfogadni nem akarta .... illy esetben, minekutána az ovat már föltétetett .... hozzá teszi a' jegyző a' következőket" stb. — Ezek minden kétségen kivül helyezik azt, hogy bár intézvényezett ajánljon is intézőre névbecsülési elfogadást, azt bemutató az ovat mellettivel egynek tartandja, 's következőleg benne csak azután nyughatik meg, minekutána az egészen egyszerü elfogadás megtagadtatott. Mert illy esetben a' már föltett ovat' tartalmához hozzá kell tennie az ovó jegyzőnek, hogy intézvényezett, vagy más akárki is, csak névbecsülésből kész a' váltót intézőre, vagy bármelly más előzőre is elfogadni. —

De nem hagyhatom említetlenül azt, mit a' nálunk ismeretesebb német váltójogtudós Wagner e' tárgyban tanit. *) Ő t. i. még tovább megy, 's azt állitja, hogy „névbecsülési elfogadásról szó csak akkor lehet, ha a' váltót intézvényezettől megtagadott egyszerü elfogadás után, a' szükségbeli utalványozott sem volna kész egyszerüen (gemeinhin) elfogadni": „Wenn aber auch dieser die gemeine Acceptation verweigert; .... so kann der Wechsel entweder

*) ‚Kritisches Handbuch des in den österreichisch-deutschen Staaten geltenden Wechselrechtes' czimü munkája' II. köt., a' 274. §-ban.

von einer dieser beiden (Trassaten oder Nothadressaten), oder von andern Personen *par honneur* acceptirt werden;" sőt ő az intézőre tett névbecsülési elfogadásnak, egyéb forgatók' névbecsülése előtt sem ad elsőséget; legalább ez a' későbbi 276. és 280-d. §§-okból nem tünik ki, azt egyébiránt 275-d. §-ában nyilván kimondja, hogy „ezen körülménynek az egyszerű elfogadás megtagadása miatt tett ovatból be kell bizonyodnia"; „so muss diese Bedingung (dass die gemeine Acceptation oder Zahlung des Wechsels von dem Trassaten oder Nothadressaten ganz oder zum Theil verweigert wurde) vorläufig gehörig durch den, wegen verweigerter *gemeiner* Acceptation oder Zahlung aufgenommenen Protest erwiesen seyn." —

Kétségtelen tehát, hogy váltót névbecsülésből *bár kire* intézvényezett sem fogadhat el a' nélkül, hogy a' megtagadott egyszerű elfogadás miatt előlegesen ovat ne tétessék.

Mit tegyünk tehát idézett törvényszakaszunkkal, melly a' váltói szerződések' természete, (bizonyosan) minden jeles váltójogtudósok' megegyező véleménye ellenére azt rendeli, hogy „ovást akkor tegyen csak bemutató a' 60-dik §. értelmében, ha intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből *sem* fogadná el?"

III. Mivel lehetlen, hogy a' törvény ezt akarja, vizsgáljuk meg, vajjon egyéb törvényszakaszokkal összevetvén azt, nem tünik-e ki az ellenkező, 's nem állítandó-e, hogy e' homályt a' 64. §. nem egészen helyes szerkezete okozza inkább, mint a' törvényhozó' akarata?

Ha tekintjük a' 61. 's 62-d. §§-okat, azok elsője kevés világosságot adand, másodika pedig igazolni látszik a' 64-d. §. rendeletét; mert azt határozza: hogyha az *és* szócskával összekapcsolt intézvényezettek közől a' váltó elfogadását csak egy is megtagadná — szükségbeli utalványozottak pedig nem lennének — a' bemutató azonnal ovást tehet stb.' Tehát, ha az *és*-sel összekapcsolt intézvényezettek' egyike a' váltót egyszerüen el nem fogadná, szükségbeli utalványozott pedig volna, bemutatónak ovattevésre nincs szüksége? — A' 62-d. §-ból bizonyosan ezt lehet és kell következtetni; mi pedig a' 64. §-ban foglaltató szabály megerősítésére szolgál csak; belőle tehát — melly maga is homályos — világosságot a' 64-dik §-ra nem vonhatunk.

A' 74-d. §. az, mellyhez kell folyamodnunk, melly az I. és II. alatt előadott elvekkel 's vélekedésekkel egészen összhangzatban levén, midőn a' törvényhozó' akaratát világosan kijelenti, kétségünket is eloszlatja, és általános szabályul szolgál e' fontos tárgyban.

E' törvényszakasz szavai imezek: „Ha az intézvényezett ellen az ovás megtétetett, ezután, a' váltót akárki, 's még maga *intézvényezett* vagy bemutató is névbecsülésből, akár az *intézőre*, akár az előzőre elfogadhatja" stb.

Állván tehát ezen általános törvényszabály, valamint állnia kell is, nem lehet többé kétségünk abban, hogy *névbecsülésből intézvényezett még intézőre is csak azután fogadhat el váltójogi erővel váltót*, minekutána az egyszerű elfogadás' megtagadása miatt ellene bemutató ovattal élt. — Mert tudni kell azt is, hogy névbecsülési elfogadás váltói jogokat az I. r. 88. §-a szerint csak akkor tulajdonít, ha az illető elfogadónak joga volt a' váltót névbecsülésből elfogadni; ha tehát ovat egyszerű elfogadás' megtagadása miatt nem tétetett, joga intézvényezettnek sem volt a' váltót elfogadni; következőleg illy elfogadása által — ha előlegesen ovat nem tétetnék, mi által egyedül lehet azt bebizonyítani, hogy a' váltó egyszerüen el nem fogadtatott — váltói szigorúságu köteleztetést vállal ugyan magára, de viszkereseti, kárpótlási váltói jogot az ellen, kire névbecsülésből előleges ovat nélkül fogadta el a' váltót, magának nem szerez.

E' két törvény szakasz tehát, a' 64. és 74-d. egymással világos ellenkezetben van; ez ellenkezetet pedig a' 64-dik §-ból egy szónak kihagyása, és második felének szerkezete okozza; mit ha így fognánk helyre állítani:

„Ha az intézvényezett az *ovott* váltót az intézőre névbecsülésből *sem* fogadná el, bemutató köteles a' váltót a' *netán* helyben levő szükségbeli utalványozottaknak legfölebb következő napon *elfogadás* végett bemutatni."

az ellenkezet megszünnék.

E' 64-dik §-ban ugyan is a' törvény már nem intézvényezett' kötelességét akarta szabályozni, hanem azon tartozásokat kiszabni, melyek bemutatót váltójának intézvényezett' tagadó válasza után a' netán létező szükségbeli utalványozottakkal elfogadás végetti közlésére nézve terhelik; 's minthogy összefüggőleg a' 61-d., 62-d. 's 63-d. §§-okkal benne, intézvényezettről, mint névbecsülőről emlékezni szükséges volt; ezen említés úgy tétetett, hogy az a' 74-d.

§-nak, a' névbecsülést általánosan meghatározó szabályával ellenkezetbe jött.

Nem szenved ugyan is kétségét, hogy a' mi 64-d. §-unk, az „Entwurf einer Wechselordnung für die deutschen und italienischen Länder des österreichischen Kaiserstaates, Wien, 1833" czimü munkácska' 55-dik §-ának felel meg; e' szakasz pedig, melly szinte bemutató' tartozásait szabályozza csak, így rendelkezik: „Hat der Bezogene den *protestirten* Wechsel auch nicht *zur Ehre des Ausstellers* acceptirt; so muss der Wechsel den darauf ersichtlichen Nothadressaten längstens am nächstfolgenden Tage präsentirt werden;" melly a' fennajánlott törvényszövegnek azon egy kivétellel felel meg, hogy abban *‚netán helyben levő* szükségbeli utalványozottak' említtetnek; a' németben pedig *‚a' váltóból kitetsző* szükségbeli utalványozottak' állanak.

Bemutató tehát minden tévedés eltávoztatása' kedveért, minden viszkereseti jogaira hárúlható káros következmények' tekintetéből, mihelyt intézvényezett váltóját egyszerüen, föltétlenül elfogadni nem akarja, ellene ovatát megtegye, — 's ha aztán az intézőre névbecsülésből a' váltót elfogadni késznek nyilatkoznék, abban nyugodjék meg, 's váltója' további bemutatásával hagyjon fel.

Intézvényezett ellenben, tudván azt, hogy névbecsülése elfogadás által fizetési kötelezetést magára minden esetre vállal, váltói jogokat a' megbecsült 's ennek előzői ellen azonban csak úgy szerezhet, ha a' váltónak névbecsülési elfogadásához joga volt; ha ön érdekére ügyelni akar, őrizkedjék a' váltót névbecsülésből még intézőre is elfogadni, hacsak előbb a' felől meg nem győződik, hogy bemutató az egyszerü, közönséges elfogadás' (gemeinhin geleistete Acceptation) megtagadása miatt az ovatot csakugyan megtétette.

Császár Ferencz.

Hazánk' nőnevelésének, nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leányokra.

(Folytatás.)

5-dik a' társalgási viszony és kötelesség. Első itten az, hogy a' nő szorosan megtartani igyekezzék azon határ-vonalokat, miket rá nézve természet és polgári állás vontak. Hibás véleménye az sok nőnek, hogy öt a' fejkötő legtöbb azon korlátok, tartózkodások alól feloldja, mik a' hajadont kötik. Innen szabad társalgást, merész nyilatkozásokat, szerénytelen kifejezéseket, bátor gáncsolásokat, követelő magaviselést, sok gyakran, mint mondani szoktuk, kardos természetet is enged magának, sőt kedvét találja ezekben. Szelidség, nyájasság, asszonyi lágyság, szemérmetesség, tiszta erkölcs, távolban tartása mindennek, mi becsületét, jó hirét nevét bántja vagy fenyegeti, és jóakarat emberiség iránt, a' nőnemnek bájos és mindent hódító, boldogító társalgási tulajdonai.

Második társalgási elv a' nőnemre az, hogy bensőbb meghittebb társalgását, tulajdonképeni barátnéit helyesen és gondosan megválaszsza, gyakran barátnéi után is itélvén becsülvén öt a' világ. Szeme előtt tartsa azon tapasztalási csalhatlan elvet, hogy egy romlott asszonynak társalgása többet ront egy fiatal nő' erkölcsén, mint tíz sikos erkölsü férfié; ezek ellen húzamosan védvén öt nemének tulajdon szemérmetessége, amaz iránt ellenben biztosságra oldván fel öt maga a' nemnek egyenlősége.

Harmadik társalgási elv az, hogy a' nő ne csak birjon tiszta erkölcscsel, hanem az egész világ előtt birni láttassék is. Első jelensége a' mételynek az asszonyi kebelben az, ha ő a' világ' itéletével keveset gondol, annak merészen ellenébe jár, szét tekintget a' világban erkölcstelen példák után, hogy azoknak felhordásaival, hasonlitgatásokkal önmagaviseletének mentségeket szerezzen. A' melly nőszemély szerénytelenül azzal áll elő: hogy nála még vannak rosszabbak is, vagy világ' rágalmairól gyakran panaszkodik, ritkán nincs örökre elveszve; mert elveszté legfőbb őrizetét erkölcsének a' szemérmetességet!

Negyedik társalgási erény a' nőben az, hogy az emberiség' tiszteletességeit, úgy nevezett pietásait becsülje, mindenkor tiszteletben tartsa, 's azok ellen sem szóval sem cselekedettel ne vétsen, illyes mivel mindenkor ön magát gyalázván meg. A' férfinemnek e' részben, philosophiai vizsgálatoknál, vagy javitási, törvényhozási tekinteteknél fogva, több szabad; ámbár általánosan olly tárgyakról, miket a' fél világ tiszteleteseknek tart, ha némi kétkedései volnának is, illő neki is főkép köz helyeken, társaságokban, már csak botrány' kikerülése végett is, vigyázva és kimélettel szólnia, nyilat-

koznia. Annyi tapasztalás után bizonyos, hogy mind a' két nemben, de különösen a' nőiben, tiszteletlenség az emberi pietások iránt, ritkán találkozhatik erkölcsi romlottság, vagy legalább annak hajlama nélkül. Illyen pietások: a' vallás, és vallási szokások, az öreg kor, király, nemzet, nemzeti agg szokás, felsőbbség, nagyobb gyülekezetek, közönség, a' két nem' viszonya egymáshoz, rokoni, baráti szeretet stb. Ezen pietásokat, egyes kivételekkel, egyes példákkal, mikben tán azok nem épen tiszteleteseknek mutatkoznak, akarni gyengíteni, annyi mint valamelly táj' regényes bájait megtagadni azért, mert a' távolban tisztesen meredező várromok, tán rabló fészek valának egykor. Bátran merem állítani, hogy jelen 19-dik századunknak egyik főmételye, 's bár ne egykori boldogtalansága az, hogy a' pietások tekinteteikben, tiszteltetéseikben sülyedtek. A' 18-dik század' végének 's 19-dik elejének úgy nevezett philosophiái sok jót felbizgattak, kétség alá helyeztek vagy aládöntöttek, mik helyett pótlékot nyujtani az emberiségnek nem birtak. Pedig nem boldogításra szükség-e czéloznia minden tudomá nynak? Vigyázva kell nyulnunk a' kétes eszközökhöz, 's nem szükség mindenkor lerombolnunk az ó épületet, hogy alkalmast épitsünk helyébe. Nem kivánom én, hogy örökös álomban hagyjuk az aluvót; de minél közelébb alszik ez a' tátogó mélységhez, annál nagyobb vigyázatot kérek felköltésében. Sőt ha a' boldogúl álmodó alvót csak boldogtalan valóra ébreszthetem, megvallom csekély jótétnek tekintem felébresztetését! Én a' pietásokra nézve azt kiáltom minden tiszteletlennek fülébe: ne ragadd el könyörületlen botor, mankóit a' bénának, ha őt vezetni nem birod, vagy nem akarod!

Különösen nőink azok, kiket mint hajdan Vesta' papnéit a' szent tüzé, ezen pietások' tiszta megőrzése illet. Szelid érzelmek az ő világuk, mikkel mint valami bájos szinekkel, nyájas egységü szép festményt varázsolnak elö, világi életünknek különben elváló tárgyaiból. A' pietások fő fő szinek ezen festményben; vedd ki azokat, 's a' szép festményből kontár mázolás leend! Ezek fő vonásai különösen a' női viszonyoknak és kötelességeknek, ezek dió-hajba szoritva, a' nőnem' rendeltetésének fő pontjai. Még azt adom ezekhez, hogy teljesitésökhöz testi erő és egészség szükséges. Mert az újabb theoriák közől akár azt veszem, melly a' lelki eröket úgy tekinti, mint a' test' alkatjának, szerkezetének, rendszerei' működésének szükségképeni következményeit; akár azt, melly a' testet csak úgy kivánja tekintetni, mint a' léleknek silány burokját, akár középhez hajlok a' kettö közt, mint józanon hajlanom is kell, állitván, hogy test és lélek kölcsönös és párhuzamos egyességben viszonyban állnak egymással; kétségtelen igazság marad az, hogy csak egészséges testben lakhatik ép lélek. 'S kinek van egészségre, testi erőre nagyobb szüksége mint a' nönemnek, melly gyakorta egyedül testi szépségének, az egészség nélkül nem is gondolhatónak, köszöni világi szerencséjét, melly életadója, első táplalója ápolója az egész emberi nemnek? mellynek számos és folytonos munkássága egészség' feltételén alapszik? Szükséges tehát a' testet fő gondunknak vennünk a' nevelésben. E' részben a' régi görögök és rómaiak sokkal józanabbak valának. Ők mint a' gymnasium-nevezet is mutatja, a' testi nevelést tevék' nevelésök' alapjának, mint valóban test az első alapja minden emberi munkásságnak, mind időre mind fontosságra nézve. Innen az ő életök, tetteknek vala élete. Ma a' lelket neveljük sokszor a' test' rovására, mellyet elhanyagolunk, 's innen sokat beszélünk, vitatkozunk nagy és jeles tettekről, de — keveset teszünk! Ez még hagyján! de legújabb korunk még tovább halad e' sülyedésben, minek eredete mélyen fekszik, 's alig ha nöink' nevelésében, és házi életében nem gyökerezik. Hajdan anyáink, bár mesterséget nem fordítottak testi nevelésökre, neveltettek e' részben életmód 's házi szokás és foglalatosságok által. Ők legtöbb foglalatosságaiban a' háztartásnak, millyenek sütés, főzés, szövés, köpülés, baromfitenyésztés stb. személyesen vettek részt, 's ezen naponkénti mozgás, az egyszerü és füszeretlen konyha, zajtalan élet, és mértékletesség, egészségben tarták a' testet, mesterséges gyakorlatok nélkül is. Most egészen másképen áll a' dolog. Ha régi nemes anyáink gyakran cselédi dolgokkal is foglalatoskodának, épen ellenkezőt tesznek mai nöink. Mindent, már magok kötelességeit is, többnyire cseléddel tétetnek. Idegen 's gyakran romlott tejet szopik a' leány-gyermek, majd theát, kávét, pezsgőt iszik, fagylaltat, czukormivet eszik, franczia füszeres konyháról él, lélekzet-fogó vállba füzve, szemrontó hímet varrva, görbedez annak rámája felett, 's legfelebb ollykori tipegő séta, vagy ellentétleg éjnek nyugalomra szánt óráiban böszült keringő táncz,

minden testi mozgása, gyakorlata. Vegyük ezekhez a' gyakori lelki erőtetést, melly által test és lélek' harmoniája felbomlik, azon betegés érzelgést, melly korunk' nőinek olly gyakori mételye 's meg leend előttünk fejtve fő oka testi sülyedésünknek! Napi renden vannak ma a' görvélyek, roszlátó szemek, kiferdülések, ingyengeségek. Szomorú tanúságot tesz e' részben annyi kisdedeinknek elhalása, mennyit hajdan nem birt a' pusztító himlő elsepreni! tanuságot a' szász kamarák' minapi vitatkozása az ujoncz-vizsgálók' azon tudósítása felett, hogy korunk testileg satnyul 's különösen a' chronicus nyavalyák igen elhatalmaztak. Ó vegyétek tehát, szülék, nevelőnék, szivetekre a' testileg sülyedő emberiség' sorsát, ügyeljetek gyermekeitek' növendékeitek' testi épségére, egészségére, 's jövendőre is adjatok e' részben tiszta fogalmakat nekik által. Különösen pedig addig is, míg többet tehetnének idő, divat' és gondolkozásmód' változásai, tegyétek neveléstök' egyik fő ágául a' testi czélszerű gyakorlatokat, és azon háztartási foglalatosságokat, miket aljasoknak vagy ranghoz nem illőknek, semmi magyar kisasszony nem tarthat.

Ezen női kötelességek közől különösen a' két első, tudniillik a' női és anyai, ollyan, melly nagy részben, vagy kirekesztőleg, az anya' négyszemközti oktatására való; a' többi azon ismeretekkel együtt, mellyek a' két nemmel közösek, a' leánynevelő intézetekben taníttathatnak. Innen a' leánynövendéket úgy szükség nevelnünk, hogy az ne csak maga személyére ismerje és birja jövendőben a' boldogság' eszközeit, hanem azokat öngyermekeinek is átadhassa. Ezt azzal érhetni el, ha általánosan jó eleve úgy szoktattatik a' növendék, hogy indulatjainak, kedvteléseinek rabja ne legyen, és kész indulattal hajoljon engedni okoknak és józan észnek. A' nőnem melegen érezzen ott, hol szenvedő emberiség' jogai, vagy pietások' szentségei felett kétkedik, okoskodik, és téved a' férfi; illy esetekben a' nőt érzelmeinek tapintata biztosan utasítja a' jó, az igazi uton. Így a' világi eseményekben, kötelességeiben se tagadja meg soha szép érzelmeit; de mindenkor, és mindenben kösse össze érzelmeivel a' józan ész' sugallatát; a' nevelésben pedig egyedül ennek vezérlését kövesse. Egy nő, ki nemesen érez ott, hol érezni, 's nem okoskodni kell, de egyszersmind okoknak, és józan észnek enged ott, hol biztosan csak józan számvetés határozhat, valóban remeke az emberiségnek! Olly asszony, anya, polgárné, barátné az illyen, kit áldásul ohajt mindenki magának, áldásul bocsátnak le az égiek földünkre, ajándokul hazának, és emberiségnek!

Most már ideje kérdeznem: mit tesznek jelenleg nönevelő intézeteink arra, hogy növendékeik idővel mind ezen kötelességek' teljesítésére alkalmasok, elkészültek legyenek?

Feleletül szokott programmáik' pontjait adom elő. Tanítani fogunk úgymond: irást, olvasást, számvetést, franczia nyelvet, német és magyar helyes irást, vallást, egy kis geographiát, historiát, himzést, varrást, klavirt, éneket, tánczot, 's a' növendékek' tisztaságára, egészségére felügyelünk. — Mind jó dolgok, még a' franczia nyelvet is beszámitva, melly azon növendékekre nézve, kik idővel felsőbb társalgásra számolhatnak, nem épen felesleges; de elég-e ez? ki van-e ezekkel elégítve a' nönevelés, még akkor is, ha mind ezek kellőleg taníttatnak? még akkor is, ha a' ház' feddetlen erkölcse, mint valóban történni szokott, többet pótol is ki, mint maga az oktatás? Az intézetek' nevelőnéi azzal mentik magokat, 's nem épen alaptalanúl, hogy a' szülék rendesen egypár év alatt be kivánván fejeztetni az intézeti nevelést, mit tanítsanak illy rövid idő alatt többet? Hibás kivánság ugyanez a' szüléktől; de épen azért, hogy a' szabott idő olly rövid, a' nönevelésnek azon tanulmányait, és gyakorlatait kellene inkább kiszemelni, mik a' növendék' jövendőjére nézve mellőzhetlenek. Így kétségen kivül elmaradna a' többnyire csak fényüzési franczia nyelv a' szemrontó himzés, az olly kevés és igen elfoglalt idő alatt nem sokra vihető muzsika, ének stb. 'S taníttatnék: rövid diaetetica, női életbölcseség, józan háztartás, józan költés' elvei, magyar haza' ismertetése, nyelve, literaturája, egy magyar polgárné' kötelességei, házi szükséges munkák, nemes társalgásnak, és női illedelemnek szabályai, és mi fő dolog, tiszta fogalmak női rendeltetésről, világ' folyásáról, szoktatás ész' okai követéséhez, 's általánosan mind azok, miket a' fentebb elöszámlált női viszonyok' előkészületei megkivánnak.

Azonban úgy mint most állnak nönevelő intézeteink, a' többnyire szegény vállalkozónéktól többet, vagy épen minden oldalú kiképzést kivánnunk alig lehet. A' vállalat költséges, 's magát ki nem fizető fogna lenni, vagy azon pár

embernek, kik jelenleg intézetenként foglalatoskodnak a' neveléssel, idejét, erejét felül fogná haladni.

Okos anya, 's értelmes és nemes jellemü nevelőné mellett, az otthoni nevelésnek sok jó oldalai vannak. Mert a' leány anyai gondos szem alatt növekszik, idegen káros befolyásoknak, kisértetetnek nem tétetik ki, a' valódi élet a' nevelésivel gazdasszonyi alkalmazások, foglalkozások, folytonos gyakorlások által czélszerüleg összeköttethetik stb. De vannak árnyék-oldalai is az otthoni nevelésnek, tudniillik: az anya ritkán eléggé józan, szabad kezet engedni a' nevelésben a' nevelőnének, ez ritkán birja a' háznál a' kellő tekintetet, becsültetést, 's rendszerint cselédi rangban áll, minthogy tán fizetése is csak cselédi, a' ház' ünnepei, vendégségei, mulatságai sokszor megszaggatják a' tanulási folyamot, a' leány soha ki nem ragadtatik az anyai ház' kényelmeiből, bőségéből, mi könnyen megszokást szül, a' növendék csak azon egy ismeretségi körre lévén szoritva, világ- és emberismeretségi alkalma is szük és gyér, a' német nyelvben a' hazánkban olly szükségesben gyakorlási módja csekélyebb; az egész nevelést csak egy személy viszi, ki ritkán lehet mind azokban ügyes, alkalmas, mi egy női nevelésre szükséges. Mind ezeknél fogva tagadni nem lehet, hogy jó elrendezésü köznevelő intézetek mindenkor elsőséggel birnának az otthoni nevelés felett. Förangosoknál, hol a' család annyira egybe szoritva nincs, 's különválasztás lakban, és kényelmi fokokban könnyebb, hol nevelői személyzetre több költség fordittathatik, némelly esetekben kivételt szenved az otthoni nevelés, annyival is inkább, hogy förangú leánykáink' számára, még eddig hazánkban sajátságos nevelő intézet nem létezik, 's nagy kérdés: nem ártana-e többet, mint használna egy illy rang szerint osztályozott nevelő intézet? nem vitetnék-e abba által a' szüléi hiúság is, 's nem állittatnának-e még meröbben fel azon közfalak, mik most olly távol állnak a' polgári rang között.

Fáy András.

(Vége következik.)

Tátrai levelek.

II.

Far in a wilderness obscure
A lonely mansion lay.
Vicar of Wakefield.

Schmecks, e' rútnevü paradicsom, a' Tátra' 's különösen ennek nagyszáloki csúcsa alatt fekszik, honnét az Athenaeum, a' környéki nép előtt eddig csupán és kizárólag Schmecks név alatt ismeretest, nagyszáloki fürdő névvel vezeté föl egy nagyobb magyar közönség előtt. Késmárktól 2, Löcsétől 's Iglótól mintegy 5 óranyira. — Schmecks nevét, hihetőleg azon kimondhatlan, azon „quaerens quid devoret" étvágytól vevé, mellyel az itti levegő és viz az embereket áldani szokta, 's melly áldás tönkre pusztító átokká válhatnék, ha a' fürdői becsületes haszonbérlő, Reiner uram, csinos nejével, olly drágán adnák jó étkeiket, mint luxusfürdőkön kapni a' roszakat. De Reiner uram minden vendéglők közöl dicséretes kivétel. Ettem már jól és drágán, ettem olcsón és roszúl; de igen jól és igen olcsón csak a' száloki fateremben. — A' környéki németség, érezvén 's méltányolván a' gyomor' illy hatalmas működését, pórias, életrevaló nyelvén Schmecksnek nevezé a' helyet, mellyet egy költőibb természetü nép legalább is Életforrásnak, vagy Kéjpataknak, vagy Gyönyörhegynek nevezett volna. — Gondolkodjunk egy illedelmesb névről, vagy ha tetszik, tartsuk meg a' „nagyszáloki fürdő" geographiai szagú nevét, de azon izetlen Schmeckset minden esetre igyekezni kell eltemetni. Igaz, hogy nevetséges rút nevekben fenakadni illy szép valóság mellett; de tisztelni kell a' gyöngeségeket is. 'S nekem van több mint egy jó barátom, ki aestheticomagyaro-maniájában, 's jó barátném, ki túlvitt finnyásságában e' név miatt nem találná „istenitalnak" e' kutak' kristályvizét, 's a' tátrai óriások iránti mély tiszteletből is jó darabot vesztene, ha azokat schmecksi látpontról nézné. A' táj lakosi közt azonban e' nevet ki nem irtjuk, mig régi szász nyelvöket nem. Én legjobban szeretném e' fürdöt „Tátrafürdönek" nevezni. Ez geographiai fekvését is jelenti, 's a' Tátra név nagy várakozást, 's mindennél, ki egyszer megtisztelé, édes emlékezéseket gerjeszt.

A' fürdőhely, sürü, 's szabálytalan használat által csak itt ott megritkitott fenyves erdőben, gazdag vizü bérczi patakoktól körülzúgva, a' tenger' szine fölött több mint 3000 (Wahlenberg szerint 3077) lábnyi magasságon fekszik. Éjszaki szelektől a' nagyszáloki mátracsúcs' felleg-szegélyü bérczpaizsa védelmezi, de ugyanez a' napsugártól is megfosztja, midőn a' hegy alatti völgy még arany napfénynek örül. Illy fekvésének természetes következései hideg estek 's korányok, késő nyár, kora ősz, nagyszerü égi háborúk. — Alatta délre, hol az er-

dőség végződik, városokkal 's falvakkal elhintett szép és nagy völgy terül, mellyet a' Kralowahegy zár. Egy a' haza' legnépesb vidékei közöl. Egy kies reggelen, a' hegyi séta' egyik pontjáról 16 helységet számláltam meg, mellyek közt Késmárk, a' vidék' fő helye, 's hat városka a' 16 szepesi városok közöli. De magasb pontról kétannyi torony is látható. — A' lakosok tótokkal kevert ó szászok, nyelvöknek a' szokott némettől sokban eltérő sajátságaival. 'S e' sajátságos dialectus a' Szepességen ismét öt hatféle. R——y úr, csodálatos cosmopolitai szelleme szerint, melly a' magyarföldi különféle 's csak a' szent egységet gyilkoló, 's erőoszlató nemzetiségeknek különség nélkül méltányolni tudó, meleg barátja, ha szélesen terjedt correspondentiája megengedné, eljöhetne Esztergamból ezen dialectusokat megvizsgálni, 's vizsgálódása' eredményeit magyar, tót és német lapokban, senki épületére 's örömére, közölhetné. Én részemről, magyar hazámban, német nyelvbuvár lenni nem akarok.

A' fürdő gróf Csákyak, a' megye' örökös főispánjai' birtoka; savanyu vize, egészséges levegője, szép fekvése miatt már előbb is igen sokaktól látogattatott. — Első volt gróf Csáky István a' mult század' végén, ki itt építtete, mint ezt egy felakasztott táblán az ismeretlen füzfaköltő diák distichonjai hirdetik. A' mostani főépület 1824-ben épült. De gyarapodását főleg mostani haszonbérlőjének, Reinernek köszöni, ki erejéhez képest örömmel áldozik, 's mozdit, hol csak lehet, 's a' mennyire szabad. — A' nála levő vendégkönyv' lapjain örültem sok jó barátom' nevét találhatni. Mindenki lelkesülését beszéli 's énekli el e' lapokon a' Karpátok' nagyszerű természete, 's egyediség szerint Reinerék' jó asztala felett.

Taval doctor Posewitz Sámuel, a' 16 szepesi városok' érdemes physicusa, ki egyébiránt Iglón (Neudorf) veszi leveleit, hidegviz-gyógyintézetet állitott fel a' gräfenbergi mintájára, 's jelenleg egy hosszu faépület 18 szobával 's 2 fürdőszobával egészen a' neptunisták' lakhelye. Doctor Posewitz igen nyájas, figyelmes, belátó orvos, betegeinek barátja 's társalkodója is egyszersmind, ki mindegyiknek egyediségét 's a' szükséges gyógymód' részleteit éles szemekkel kisérve, ha nem utánozza is a' gräfenbergi monarcha Priesnitz Vincze genialis gorombaságait, 's nem egyszer életekkel játszó merényeit; bizodalmat kétségkivül nem kevésbbé érdemel, mint amaz, ki, minden tisztelettel legyen elbeszélve jeles természeti tehetségei 's tapasztalása iránt, betegeit, ha jónak látja, tüzoltó fecskendőkkel is löveti; a' fájdalmakról panaszkodóknak, míg testeik' bibés helyét sopánkodva mutatják neki, teli edény hideg vizet önt „kimondhatlanjaikba", a' rosz tartás ellen zugolódókat egész nyugalommal pár napi koplalásra utasitja stb.

E' gyönyörü helyért a' természet mindent tett, emberi kéz ekkorig igen keveset. Egyszerű faházak, szük szobák, piperétlen butorok, mellyek Diogenes' szükségein túl nem sok vágyat elégitnek ki. A' vendégszobák' tavali 's már Szontagh G. által említett száma ez idén négygyel nevelteték 's igy 37-re, a' zuhanyoké háromra, úgy hogy a' már taval létező 13 lábnyi magas Paulina- 's 21 lábnyi Hercules-zuhanyon kivül egy középzuhany is készült, 17 lábnyi vízsugárral, az első az épületektől mintegy 500, a' más kettő együtt 1000 lépésnyire, sürü fenyvesben, hol a' viz soha fel nem melegszik. Sőt hihetőleg még ez idén egy negyedik zuhany is fog készülni. — Mind ez a' jeles orvos és buzgó haszonbérlő' érdeme. Szépitést illetőleg a' vendégek által összeadott kis summából már taval történt valami, egy pár kút bekeritttetett, gyepes sétahelyecske készült, 's a' felvezető útjobb karba tétetett (mellyet azonban macadamizáltnak most sem rágalmazhatni) — 's az idén ismét fog történni egy kevés, és jövendőben talán többecske. — Gräfenbergben hasonló eset van, ott is mindent a' vendégek tesznek magok jobbvoltáért; 's Priesnitz még csak a' laktanyából fennmaradt disztelen szemetet sem hordatta el saját költségén, mi által a' csinhoz szokott vendégeket kényszerité, hogy azt eltakaríttassák. — De piperékre nincs is szükség, ezek csak csökkentenék az itteni természet' nagyszerü képeinek kellő hatását. Épen abban áll főleg a' priesnitz-rendszernek megbecsülhetlen érdeme, hogy az embereket a' józan, tiszta természet' kebelére vissza vezeti. Itt mindenki természet-imádó, lelke' mélyéből örül egy nyájas szép napnak, tiszta lelkesedéssel néz a' nap' első 's utolsó csókját elfogadott hegyormokra, 's hallgatja a' csermelyek és madarak' dalát, és zugó erdők' titkos édes zenéjét! — Itt tanulám meg gyülölni azon füredi, azon trencséni noble unalmakat. Az egy nyomorú kis világ a' nagy világ' minden bolondságival. A' dámák eljönek diszes pesti boudoirjaikból, hogy kevésbbé szép szobákban kétszer

helyett négyszer öltözzenek naponként; az uracsok eljönek a' Wurmhof és társai' szennyes játékbarlangiból, hogy folytassák chevaleresk tolvajságukat, a' rabló-lovag-századok' gyáva surrogátumát, azoknak minden férfiusága nélkül, hol barát barátja' veszteségén romlott szívvel kaczagni tud. Mindenkinek rendkivüli gondja van mások' mezére 's meztelenségére, ruhájára 's erszényére, de annál kevesebb a' gyönyörü természetre, melly Füreden az olasz lagók' szépségével vetélkedik. Baden és Carlsbad nagy körök, hol minden lélek kedve szerint él és mozog; de ezen miniatur-pöffeszkedés, melly honi divatfürdőinket bélyegzi! — Elakarom azt feledni e' pázsitos erdők' fűszerlehelletén, e' gyémánthabok' tükre mellett. Itt, hol a' teremtés' keze isteni hatalmának olly méltóságos emléket emelt, hol ezüstös bérczkapocs által az eget a' földdel összeköté, hol virágos ligeteket kopasz, meredek sziklatömegek váltanak fel, a' madarak' énekei zúgó szirtpatakok' dalával vegyülnek, a' szelíd és szép nagygyal 's borzasztóval párosul: itt elenyészik az élet' hiú ragyogványa, nevetségesb alakban tünnek fel annak bolondságai. —

De természetesen mind ez csak addig, mig szép idő van, mert a' didergés' óráiban megtompúl a' lélek' szép iránti fogékonysága. 'S ezért sehol nagyobb gonddal nem vizsgáltatnak fellegek' járásai, égi tünemények, légmérő' változásai, 's az időjárás' egyéb babonás és nem babonás jelei, mint itt. — Pipere nem kell, csak az lenne meg, a' mi szükséges. — Lehetetlen sajnálva nem említenem, hogy e' fölséges természettemplom' hivei egyenesen alkalmas szállások' hiánya miatt nem lehetnek nagyobb számmal. Ez idén is több ide jőni szándékozó családnak szállás nem-léte miatt kelle elmaradnia. Azok, kik a' környék' lakosi közöl nem annyira gyógyulás, mint gyönyör' kedveért évenként ide szeretnek jőni, elég okosak a' szállásokat magok számára ideje korán lefoglalni, 's a' későbben kopogtatóknak nincs ajtó, melly megnyiljék, nincs ágy, hova fejeiket lehajtsák, ha csak a' Karpát' szirt-ágyán, zöld mohavánkoson nem akarják tölteni éjeiket. Az ezen éghajlat alatt 's illy bérczek' szomszédságában nem ritkán előforduló hideg éjek kivánatossá tennék a' kályhákkal ellátott szobák' nagyobb mennyiségét azokra nézve is, kiket a' hideg víz a' lég' befolyásai ellen jobbacskán megedzett. A' fürdő' grófi tulajdonosa, úgy hiszem, nincs még eléggé fölvilágositva azon hasznokról, mellyeket e' szükségek' kielégitése által az emberiségre árasztana. — Igen élénken érzett szükség továbbá a' postávali rendes közlekedés, 's hirlapok' tartása. —

De annál többet tön e' helyért a' természet. A' nagyszáloki hidegviz-intézet, ha hírre 's népességre nem is (julius' végéig csak 20—25 neptunista látogatá, holott Gräfenbergben 's Freiwaldauban a' vendégek' száma taval is többre ment 700-nál, 's köztük 50 magyar), de felséges hideg vizére, orvosi gond-'s figyelemre, pontos szolgálatra, 's igen jó tápláló asztalra, valamint a' környező természet' bájaira nézve felülmúlja Gräfenberget. Az itteni egészséges levegő 's jó viz teszi, hogy az öregkor' legnevezetesb példái a' tátrai vidéken jelennek meg, Szepes, Liptó 's Árva megyékben. A' hideg viz kitünő 's csaknem hasonlithatlan erővel 's hidegséggel bir, legmelegebb nyárnapdelekben is csak 4—5 foknyi, és a' hely maga, éjszaki szelektől a' Karpátok' óriáspaizsa által védetve, fris bérczi levegője, füszeres illatárja, az örökös sétára 's szabad légbeni mozgásra ellenállhatlanúl ingerlő fekvése 's bájos kilátásai által, maga a' természet által látszik hidegviz-gyógyintézetté rendeltnek. — 'S én meg vagyok győződve, hogy a' világ' jelen hydropathiai irányában, melly a' hidegviz' érdemét 's hatalmát napról napra jobban kezdi ismerni 's méltánylani, 's a' nagyszáloki fürdő' minden tekintetben kedvező helyzete mellett, e' helynek nem közönséges jövendő van rendeltetve. A' ki egyszer itt volt, több ször is el fog ide jőni, 's nem maga, hanem barátival, 's az édes tiszta örömérzést, melly itt minden romlatlan kebelben él, nem fojtandja magában, hanem közli mindennel, kit hasonló benyomásokra fogékonynak hisz.

Ambiguas urbes linguit, petit impiger alta,
Quem iuvat esse suum, signaque nosse Dei!

el fogja mondani, hogy a' Tátra' homlokára, óriási, nagyszerü szépségét, imádandó istenkéz nyomá, hogy hegyeken lakik szabadság 's egészség, hogy e' kies magasságra a' sir' dohos szaga nem hat föl. El fogja mondani, hogy e' hegyek, e' patakok, a' világ' minden hegyeivel 's patakjaival kiállják a' hasonlitást, de azáltal becsesbek 's kedvesbek, mert hazaiak. El fogják mondani ismeröseiknek, hogy ne Gräfenbergbe menjenek, mellynek vize alig olly hideg, fekvése nem olly kies, 's melly mellett (valljuk meg minden tisztelettel) egy rögtön szélesen elterjedt előitélet szól. 'S igy lassanként nem csak nagyobb 's népesebb, de isteneink' segedelmével, magyarabb világ is keletkezik Tátra alatt. Reménylek, 's nem érintem e' fájdalmas húrokat!

A' gyógymódot magát, mellyet Szontagh barátunk eléggé leirt, nem akarom újra festeni. Egy valódi amphibium-élet ez, 's még ollyan amphibiumé, mellynek természete egy kicsit jobban húz vizhez, mint szárazhoz. — Csak adatainak némi kijavitásául említem, hogy az ivásra rendelt kút' vize, sziklai forrásából, nem 700 lábnyi, hanem mintegy 720 ölnyi csöveken vezettetik le az épületekhez. — Ebéd után senkinek sem szabad pokróczba bújni, hanem nyugalmas séta vagy siesta engedtetik, 's csak 4 óra után jön el a' némellyekre kimért naponkénti második izzadás, melly minden ősi és szerzett gyarlóságaikat kipusztitja bünbánólag könyező testeikből. Ezen poenitentiája a' pokróczoknak nemcsak testileg gyógyitó, hanem lelki magába térésre is vezérlő intézet egyszersmind. Ki nem próbálta, nem hinné, milly épületes gondolati jönek az izzadónak, átlebeg lelki szemei előtt minden bolondság, mellyet éltében elkövetett. — 'S e' meleg bünbánattal testvéri összehatást gyakorol a' zuhany' hideg poenitentiája, melly, mig a' csontokban mélyen lakó indolens gonoszt felzavarja, egyszersmind a' bünbánó testét olly isten' igazában elveri, mint boldog emlékezetü Mandolinót a' Csörgő sapka' szerecsenjei.

Isten adjon Pestnek a' szaloki vizből csak egy kutat, 's Tátrának a' pesti napból néhány sugárt!

T. L.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 15. A' szinház zárva.

Aug. 16. Tékozló. Tündér rege 3 szakaszban. Irta Raimund, ford. Jakab Istv. Zenéje Kreutzertől.

Aug. 17. Tizenhat évü királynő. Vigjáték 2 felv. Németből Fáncsy Lajos. — A' mádi szüret. Némajáték 1 felv. Szerkeszté Stöckl Ferencz. Zenéje Gläsertől. Beauval testvérek, Stöckl és Uhlich mint vendégek.

Aug. 18. Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől.

Aug. 19. Belizár. Szomorújáték. 5 felv. Schenktől, ford. Kiss Iván, a' m. acad. költs.

Aug. 20. A' szinház zárva.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy iv; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy iv. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boritók alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 fton. Kiadó-hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán 437. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 26. 1840.** **17. szám.**

Tartalom: A' magyar és ozmán-török nyelv (*Vajda*). — Nönevelés és nönevelő intézetek. Vége (*Fáy András*). — A' XIX. század' embere (*Erdélyi*). — Tátrai levelek. III (*T. L.*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg.

A' magyar és ozmán-török nyelv nagyából összehasonlítva egymás között és a' nyugoti nyelvekkel.

A' mi keleti nyelvünk gyakorlatilag örökös összehasonlításban van Europa' mivelt nyelveivel, mellyekkel szegénynek a' sok fordító által mérköznie kell, majd szerencsésen majd szerencsétlenül, a' mint a' vele bánó kéz ügyesebb vagy ügyetlenebb; elméletileg azonban kevesbbé divatozik ezen összemérés. Nem ártand tehát vizsgálat alá venni ez ügyet, föképen a' lényeges különbözéseket jelelve ki. De e' tárgy annál inkább nyer érdekben, ha az összehasonlítás egyszersmind olly nyelvvel történik, melly alkotásában egész fajrokonságot mutat a' miénkkel. Illyen az ozmán nyelv, mellyet én vizsgálgatván, benne nem kevés szónyomozási sajátságokat találék említésre méltónak. Ha sorsom úgy akarta volna mint belső ohajtásom volt, már rég előléphettem volna e'két nyelv' teljes nyelvalkotási összehasonlításával, de így mind nekem mind olvasóimnak ez úttal azzal kell beérnünk, a' mi csekélységet elő tudok adni. Az egész ügyben az az egy ad csak vigasztalást, hogy reményem szerint szilárd magyar alapra építém, a' miket mondandok, 's így a' magyar mellett amazok is becsülettel megállhatnak.

A' nyelvben első a' hang és a' hangok' jegyzete vagy is a' betü.

A' magyar a' hangokra nézve igen dús nyelv 's az európai könyvnyelvek között legdúsabb (a' szlávról, mellyet nem értek, nem szólok): levén neki 8 rövid magánhangzója: a, e, ë, i, o, u, ö, ü. és 7 hosszúja: á, é, í, ó, ú, ő, ü; ide nem számlálva a' palóczos hosszú *á*-t és *e*-et (aa, ee) 's nem a' rövid diákos *a*-t, mellynek az *á* hoszitott hangja. Mássalhangzói szinte számosabbak a' nyugati nyelvbelieknél.

Az ozman nyelvben minden mi magánhangzónk mind röviden mind hosszan megvan. Hiányzanak azonban nála az y által lágyított mássalhangzók: *ly*, *ny*, *ty*, szinte a' *zs*, melly *ds* idomban jö elö; gyakori nálok a' *dz* és a' torokhangok: *dh*, *gh*, *kh*, és a' lágyitott *th*.

A' magyar betük a' latin szerint elfogadvák, és részint azokból vonás és összetétel által képezvék; hasonlókép van a' dolog a' többi európai nyelveknél is, mellyek vagy tisztán latin vagy goth betükkel élnek, de a' goth betük sem egyebek szegletek által elrutitott római betüknél.

A' törökök Hindoglu szerint 28 betűt az araboktól, és 3at a' perzsáktól kölcsönöztek; következőleg mint a' többi keleti népek, velünk el lenkezőleg, balról jobbra irnak, 's a' magánhangzókat olly szigoruan nem különböztetik meg mint mi, mert mind a' 7 magánhangzó' számára csak egy *elif* nevü betüjök van, az *ajn*, *van* és *yed* magánhangzókon kivül, mellyek csak ritka esetekben használtatnak.

Az ozmán nyelvben mind azon nyelvrész meg van, melly a' magyar és többiekben.

De hibázik nálok *az izelő* *) vagy articulus, melly van a' magyar, német, olasz, franczia, angolban, van a' görögben; hibázik a' latinban.

Nemi különbség nincs a' magyar és ozman fő neveknél, tehát valamint mi mondjuk *nagy ember*, *nagy asszony*, *nagy legény*, úgy a' török is igy szól: *bujuk ádám*, *bujuk auret*, *bujuk oghlán*; ellenben a' németnél igy áll: *grosser Mensch*, *grosse Frau*, *grosses Kind*. A' némethez hasonlólag van nemi különbség a' franczia, olasz nyelvben, nincs az angolban.

A' fő nevek' ragozása egészen megegyez a' magyar és török nyelvben, mert itt is mint ott a' névgyökhöz tisztán ragasztatik az utószó, p. o. a' mint a' magyar mondja: *város-ba*, *könyv-nélkül*, *anyá-tól*, *kapuba*, úgy a' török: *seher-de*, *kitáb-sziz*, *ana-dán*, *kapu-da*. Sőt a' mi több, az egy szótagu utószók mindenik nyelvben a' névhez hozzá iratnak, a' több tagúak pedig elválasztva állanak, p. o. *fej fölött = bas üzre*; amazok magánhangzójokat a' névhez alkalmaztatják (*embertől*, *kutyától*; *ádámdan*, *kiöpekden*) ezek pedig nem. A' nyugati nyelvekben előszavak vannak, mellyek a' ragozott (declinált) fő nevek elé tétetnek.

A' többes mind a' magyar mind az ozman nyelvben a' változatlan főnévhez tett rag által képzetik, p. o. *fül-ek*, kulák-lar; arany-ak, altin-lar; szem-ek, djöz-ler; *szalmák*, *szamánlár*; mig a' latinban a' főnév a' többesben igen nagy rongálást szenved: *dominus*, *domini*, *vis vires*, *tempus tempora*; az új nyelvekben pedig igen tökéletlenül, jobban csak az izelők által képzetik.

A' magyar és ozmán nyelvben a' melléknév egészen változatlanul áll akármi változáson átmenő főneve előtt (*derék emberhez*, *derék emberek-nél* stb) de p. o. a' latinban úgy declinálták mint a' főnév (*egregii hominis*, *egregios homines*) 's a' németben is elváltozik (*der brave Mann*, *des braven Mannes*).

A' mellék nevek' összehasonlitása annyiban egyezik meg a' két nyelvben, hogy a' második fok az elsőtől képzetik a' magyar nyelvben *abb*, *ebb* a' törökben *dsa*, *dse* által (*nagy-obb*, *bujuk-dsa*, *szebb*, *güzel-dse*) de a' 3ik fok a' magyarban a' 2diktól képzetik *leg* előrag által, a' törökben az elsőtől *pek* előszóval (*legnagyobb*, *pek bujuk*, *legszebb*, *pek güzel*). Az európai nyelvek is többnyire hátul az alsó fokhoz tett rag által képzik 2dik és 3dik fokokat, sőt némellyek p. o. a' latin és német szebben mint a' magyar (*sapiens*, *sapientior*, *sapientissimus*; *weis*, *weiser*, *der weiseste*).

A' török számok nem igen egyeznek meg a' magyarokkal; *bir* = egy, a' bir\u00f3val látszik rokonnak lenni, *iki* = kettő talám gyökül szolgált az *iker* szónak, *alti* = hat és *jedi* = hét, rokon hanguak; *on* = tiz, melly számunk azonban a' franczia *dix* vagy *dize* szóval atyafi inkább. De az *on*, *en* ben van tizeseinkben mindenütt p. o. *tiz-en-egy* *) *husz-on-kettő*, *harm-on-cz négy*, *negyv-en*, *ötv-en*, *hatv-on*, *hetv-en* stb., egészen ellenkezőleg a' törökkel, mert ott az *on* a' többi tizeseknél egészen eltünik. (20: ijirmi, 30: otuz, 40: kirk, 50: elli stb); a' száz törökül *jüz*, persául *szad*; az ezer ott *bin*, itt *hezer*; a' millio ott *jük*, itten *dehszad hezer* (tiz-százezer). A' *jük*-öt millió helyett mi magyarok is elfogadhatnók.

A' névmásoknál nagy hasonlatosságokra találunk a' magyar és ozmán nyelvben. A' török *ben* = *én* hasonlit a' magyarhoz, úgy az ó = ö, *benim* = *enyim*, *ki* = *a' ki*, kim = ki? *kendi* = *maga*, melly nálunk is használtatik megszólitásra a' köznépnél, p. o. *jöjön kend* = *jöjön maga*; *kimse* = *kisem*, *senki*; (*ics kimse* = *nincs kisem*, nincs senki).

Mig a' nyugoti nyelvek a' birtokos névmásokat a' fő név elé rakják, p. o. *meus pater*, *tua soror*, *noster vicinus*, *mein Stock*, *dein Hut*, *unsere Überzeigung*, addig a' magyar és ozmán nyelvben helyettök az úgy nevezett birtokragok használtatnak. A' birtokragozás igy történik a' két nyelvben *ana-m* = anyám, *ana-n* = anyád, *ana-szi* = anyja, *bicsak-am* = bicsakom, *bicsak-*

*) Az izelő nem látszik eléggé alkalmasnak az articulus' kifejezésére; mert ha *iz-elő* akkor az iznek elejét teszi, ha izelből (kóstol) ered, akkor izelő: kóstoló. Ha már betű szerint kell fordítani jobb az *izke*. V. M.

*) A' *tizen-hoszon-egy* stb szavakban az *on* magyar rag; mintha mondanók egy a' tizen, huszon felül különben tizen egy annyi volna mint tíz—tíz. V. M.

in = bicsakod, *bicsak-i* = bicsakja, *gök-üm* = egem, *gök-ün* = eged, *gök-ö* = ege. stb.

De van némi különbség is az ozman- és magyar nyelvben a' névmások' ragozás módjában; mert

1) a' személyes névmásak az ozmanoknál rendesen ragoztatnak a' főnevek' módjára, így: *ben-i* = ént (engem) *ban-a* = énnek (nekem) *benden* = éntől (tőlem) stb, úgy *szen-i* = te-et (téged) *szan-a* = tenek (neked), *szen-den* = tetől tőled); úgy *ó-n-u* = öt, *ó-n-a* = önek (neki) *ondan* = ötől (tőle) stb.

Mig a' magyarban a' birtokragos névmás elé néha a' személyes névmás tétetik, p. o. az *én* apám, a' *te* anyád stb. addig az ozmán így beszél: enyém apám = *benim babam*, tiéd anyád = *szenin validan*, övé iroszere = *onun dividi*.

A' magyar a' birtokragos neveknél a' birt dolgok' többségét i betü által fejezi ki, mellyet az egyes' harmadik személyéhez ragaszt p. o. ház-a, *háza-i*, 's így tovább: *házai-m*, *házai-d*; a' török pedig a' főnevet teszi a' többesbe 's hozzá adja az egyes szám' birtokragát, tehát így szól; házakém = *evlerim* (házaim), urak-ém = *aghalarim* (uraim), házak-éd = *evlerin* (házaid) *aghalar-in* = urak-éd (uraid); házak-a — *evler-i* (házai) stb.

A' török nyelvnek szinte mint a' magyarnak fő ereje igéiben fekszik. A' török igéknél a' magyar nyelvtani szabályokat ismételve látjuk. Van bennök egy főgyök vagy törzsök, mellytől minden idő és mód képzetik. De a' magyarban a' főgyök a' mutató mód' jelenidejébe esik, az ozmánban a' parancsoló módba, mintha a' magyar elbeszélő, a' török parancsoló nyelv volna. A' magyar a' mult időt *t* betü, a' török *d* által tudatja; p. o. *ol-d-um* = *vol-t-am*, *szev-d-im* = szeret-t-em; *) a' török a' jövendő helyett rendesen a' jelent használja, a' magyar is igen gyakran p. o. *estére elmegyek* (nem *menendek* vagy *fogok menni*) *hozzád*; de azért, mint a' magyar, szinte többféleképen ki tudja mondani a' jövendőt, sőt a' törökben egész bősége van a' jövő időknek. Általában az idők' kifejezésében igen gazdag az ozman, a' mi onnan származik, hogy

1) vannak egyszerű rag által képzett idői p. o. *szever* szeret, *szeverdi*, szeretett, *szeve* és *szevedsek* szeretend.

2) Az *idi* (vala) segédigével ezektől tovább képzi a' multakat, p. o. *szever idi* szeret vala, mellyet így ragol tovább: *szever idim* szeret valék és nem *szeverim idi*, szeréték vala stb; *szevdi idim* szerettem vala (szeretett valék).

3) a' részesülőket igegyöknek veszi 's a' van (*ol-mak*) igével tovább ragolja p. o. *szever imis* szerető volt, *szevmis dir* szeretett van, *szever oldu* szerető volt, *szevmis oldu* szeretett volt, *szevmis idi-m* szeretett valék (szerettem vala), *szevmis imis dir* szeretett volt van stb.

A' határozatlan módot személyesen is tudja használni a' magyar p. o. *szeretnem kell*, mellyet a' török rokon módon fejez ki, p. o. *szevszem gerek*; és szeretned kell = *szevszen gerek*, szeretnie kell = *szevsze gerek* stb. Ehez rokon a' török nyelvben ezen kitétel: *szeveszim geldi* = szeretnem jött, *güleszin geldi* nevetned jött, *geleszi oldu*, jönie volt (ideje volt jöni) stb.

Vajda.

(Vége következik.)

*) A' török *um im* 's a' magyar *am em*, mint első személyt jelentő ragok egynek látszanak. Méltó volna a' ragok' rokonságát e' két nyelvben tovább is kutatni, az illy szóelemek' nagyobb vagy kisebb rokonsága is sokat tehetne az atyafiság' kérdésének eldöntésére. V. M.

Hazánk' nőnevelésének nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai, dióhajba szorítva, 's különös tekintettel a' nemes és főbb polgári leánykákra.

(Vége.)

Az eddig előadattakból nőnevelő intézeteinket így ohajtanám szerkeztetni:

1ször. Állittassék fel közköltségen mindenek előtt egy nevelőnéket nevelő intézet.

2szor. Más nevelő intézeteink is ne legyenek csupán egyes vállalkozók' intézetei, hanem állittassa fel azokat köz költségen ország, megye, kerület, város, vagy lelkeseknek és vagyonosaknak egyesülete; 's álljanak köz felügyelés alatt. Amazt tetemesebb költségbe kerülésök, ezt fontosságuk kivánja meg. Neveztessenek olly férfiakból álló felügyelő választmányok, kik a' nevelő egyedeket szorosan megvizsgálni, megitélni képesek legyenek, a' tárgyhoz értenek, 's az ügyet sziveiken hordozzák.

3szor. A' nőnevelő intézetek nagy városokban álljanak ugyan, hogy a' növendékek világ- és ember-ismeretben, izlésben, társalgásban gyakorlást nyerhessenek; de minden intézet a' külvárosban egyegy majort birjon, hol a' gazdaszonyi, és háztartási foglalatosságokban, hetenként legalább kétszer, az év' részeihez al-

kalmazott oktatást, és gyakorlatot nyerjenek. Ezen foglalatosságok' mozgásai egyszersmind egészség' fentartásának is eszközei leendnek: a' mennyiben pedig mulatságnak is alkalmait nyujtják, hatalmasan fognának munkálni arra, hogy a' növendék a' háztartási és gazdasszonyi foglalatosságokhoz kedvet nyerjen.

4szer. A' nevelő egyedek, kivévén a' nyelv' és szépmesterségek' tanitóit, magyarok, vagy legalább hosszas honunkbani lakás után', hazánkat, annak nyelvét, literaturáját, életét, szokásait, javitási irányait, szükségeit, józanul értők legyenek. Idegen nevelés, sőt idegen szokásokkal járó miveltség is, a' magyar életre nézve ollyan, mint a' Magyarország' éghajlata alatt termesztett narancs és czitrom; nem adom értök körösi pogácsa, vagy rendes kormos almáinkat is. — Legyen a' tanitási nyelv magyar, a' gyakorlati pedig német; minthogy ez utóbbinak gyakorlati megtanulása egyik fő czél a' szülök előtt, 's még nem is mellőzhető.

5ször. A' kiképzési idő ezen közintézetekben legalább négy évre határoztassék, 's azon alúl növendékek el ne fogadtassanak. Mintegy bekukkanni az intézetbe, hogy ott legfelebb hajat feltűzni, fűzködni, egy pár Lanner' németjét elbillegtetni, egy pár franczia szót felkapni, legyen feladata a' női nevelésnek, inkább káros mint hasznos dolog.

6szor. Egyegy köz intézet' nevendékeinek száma szorosan meghatároztassék, mellyet annak meghaladni szabad ne legyen. Női nevendékekre több tekintetekből nagyobb, szorosabb, és közvetlenebb felügyelés kivántatik, mint a' más nemüekre. Egy egy alnevelőnére legfelebb 10—12 növendéket számitanék 's az egész intézetre 40—50 növendéket. A' részletes elrendezés későbbi tervtől függene.

7szer. Az előadattakból kivilaglik: mik lennének a' nönevelői rendszer' tanulmányi; mikről általánosan azt jegyzem meg, hogy azoknak, mik szorosan tudományosok, csak a' nönem' rendeltetéséhez szabott kivonatokban kellene előadatni; mert a' nönemnek, nem széles tudomány, vagy épen tudósság az ohajtott tulajdona. Röviden ezekből állanának a' tanulmányok:

a) Vallás- és erkölcs-tanitás.

b) Magyar és német olvasás, irás, közönséges számvetés, ezen utóbbi női háztartást illető példákkal világositva.

c) Igen rövid geographiai és statisticai világismertetés, Europáé bővebb, 's hazánké legbővebb. Ama' két elsőbbre nézve ohajtnám csak a' főbb vonatokat, általános jellemeket, és nevezetességeket adni elő, minél kevesebb névvel terhelve meg az előadást. Hazánk' ismertetésében pedig meg kell emliteni annak haladásait, és elmaradásait, 's vagy itt vagy az erkölcs-tanitás' rovata alatt buzditva előadni a' nő' hon iránti kötelességeit.

d) Physica igen röviden előadva, mennyi tudnillik elég arra, hogy a' természet' rendszerinti tüneményei felől tiszta és előitélettől ment fogalmai lehessenek a' növendéknek.

e) Történettudomány; de korántsem tudományos rendszerben, hanem csak főbb, és női fogalmakhoz alkalmazott eseményekben, ki nem hagyván azokat, mikben a' nönem fő vagy nemes szerepeket játszott. Magyar hazánk' történetei szinte főbb epocháikban; alig néhány nevezetesebb háborúi' megemlitésével, 's jelesebb nőink' kiemelésével.

f) Rövid diaetetica, női szükséghez alkalmazva. Czélszerü test-gyakorlatok.

g) Háztartás' elvei és gyakorlatai, hozzájok értvén a' józan költés' elveit, és a' hetes vagy napos sorba kerülő gazdasszonykodást is.

h) Magyar nyelv' szabályai, literaturája, és serkentés a' honi nyelvszeretetre. A' német literaturának néhány ollyas pontjai, mik a' nönemre nézve érdekesek, 's jövendő olvasásában útmutatásul szolgálhatnak.

i) Élet-bölcseség, mi alatt tanittathatnának a' nemes társalgás' szabályai, tapasztalati dolgok, miket a' nönemnek tudnia szükséges, irány mellyet a' nőnek követnie kell, hogy tiszteltessék, szerettessék, az emberismeretnek legszükségesebb szabályai, hogy társalgásában óvakodhassék.

k) Idegen nyelvek. Megvallom, a' franczia nyelvet csak megszoritással, 's nem olly általánossággal mint most tanittatik, tartom szükségesnek. Mert hányadik nemes leány veszi annak hasznát? 's bizonytalanságért annyi időt vesztegetni reá, mi alatt annyi hasznosabb, szükségesebb volna tanulni való, nem helyes számolás. Franczia beszélgetéshez ritkán van alkalmok nemes leánykáinknak, nőinknek, 's ha van is, ritkán nem kikerülhető az; mi pedig az olvasást illeti, nincs-e elég módjok erre a' német literatura' tág körében, melly fordításokban, tán a' költőket kivéve, mind birja a' jelesebb franczia szüleményeket; a' franczia költőket eredetileg nem olvashatniok pedig, nőinkre nézve nagy

veszteségnek nem tartom; de tapasztaltam sokszor annak tudását hiúság' egyik fő ingerének.

l) Himzés, és varrás. Amazt, főképen az éles nézést kivánót, csak mulatság' óráira, és kedvtelés' kielégítésére szorítnók; míg a' rendes házi szükséghez alkalmazandó varrást rendes tanulmánynyá tennők.

m) Muzsika, ének, rajzolás; növendéki kedvhez, szüléi kivánsághoz alkalmazva; tánczpedig mint nőnemnél kikerülhetlen kedvtelés, és egészség' eszköze általánosan tanittathatnék; ki nem feledve a' diaeteticai oktatásból a' szükséges figyelmeztetést arra: milly káros tánczban a' visszaélés, 's mennyi áldozatot nem visz el, idvetlen szenvedélye ezen különben ártatlan mulatságnak!

Hosszu az itt előadott tanulmányok' jegyzéke; de röviden, és kivonatokban adva elő, négy év alatt teljesen kimeríthető. Azonban ezen előadott tanitási rendszerből látható, mennyi idves kézi- és olvasó könyveknek hiával van még a' magyar, de némileg kivált megkivántató alakban még a' német literatura is. Egy nőnemnek irt és reá alkalmazott geographia, historiai, diaeteticai rövid de nem száraz kivonat, háztartási kézi könyv, élettudomány' szabályainak könyve; továbbá egy fiatal nőnek és anyának számára irandó olvasó-könyv, mellyben intézetekben nem tanitható viszonyai és kötelességei a' nőnek és anyának, szemérmetesen de megérthetőleg fejtethetnének ki, 's mellyet a' fiatal nő házassága' első pár éveiben vehetne olvasmányul, valóban kiáltó szükségei a' literaturáknak és emberiségnek! Szabad-e reménylenem, hogy korunkban, mellyben toll viszi még a' fegyverek' tisztét is, akadandnak emberbaráti irók, kik meghivatást érezvén magokban, a' hiányokat nemes elszánással kipótolandják?

Addig míg nőnevelői közintézeteink támadnának, semmi sem annyira ohajtható mint az, hogy jelen magános intézeteink javitsanak, mit javithatnak eddigi tanitási és nevelési rendszerökön. Sokaknál, meg vagyok győződve, nem hibázik sem belátás, sem jó akarat; de hiányzik pénzbeli tehetség, hiányzik erős lelki határozottság, nem áldozni fel jobb győződéseiket, a' ferde divatnak, és szüléi fonák nézeteknek. De ám tegyenek próbát, bár csak néhány javitási javaslatommal is, 's ismérve honfitársaimat, előre biztosithatom őket a' kedvező siker felől.

Hála az égnek, újabb korunkban főképen a' legközelebb mult országgyülés' kibékélteté-

sei után, ott áll magyar hazánk, hogy a' jót csak megpendítni kell, 's az benne ezerek' szivében viszhangra talál. Én megpendítém azt sem nem első, sem nem utolsó; hiszem mások, kik a' tárgyat bővebb tapasztalásból jobban ismerik mint én, nem hagyandják a' megpendített húrt hasztalan elrezgeni a' levegőben. Én részemről, ha hazám' nemtője, olly gyakran borongott arcza' derüjében, áldó jókedvében, választanom hagyna kegyeiből jó hazám' javára, nem kérném jelenre Anglia' gazdag gyárait, nem Amerika' intézeteit, hanem csak azt, hogy leányaink, nőink szivvel, lélekkel, nyelvvel magyarok legyenek. A' legjótékonyabb kormánytól, a' legbölcsebb törvényhozói testülettől, sőt alig a' gyakran mindent kiegyenlítő szerencsétől függhet hazámra nézve annyi, mint gyenge szép-nemétől. Ennek kezeibe van letéve sorsa Hunniának! Kegyes kezekbe, mik annyi honfit boldogitának, és boldogitnak; 's tagadólag vonná-e meg ő azokat a' jó köz anyától?

Fáy András.

A' XIX. század' embere.

—

Némelly fej a' tizenkilenczedik
Század' hirével úgy hetvenkedik,
Miként ha itten volna a' határ,
Min tul haladni nem lehetne már.
Az illy fejeknek dolga széltiben
Könnyen halad le a' viz' mentiben,
'S fordul, hová a' fő szelek verik,
Az óperenczi mondás tengerig.
Illyen halandó nem tesz örömet,
Az illy fejekben nincsen köszönet,
Mert semmi másról nem gondoltanak,
Mint a' miről itt ott hallottanak.
Fülökbe jött két három kósza hang,
De nem gyanítják mit zúg a' harang,
Halottat-e vagy ünnepet jelent,
Vagy égi vészre kong sükertelent. —
Miért hogy a' tizenkilenczedik
Század magasra földicsértetik?
Talán ki e' jelszóval síkra áll,
A' sült galamb önként szájába száll?
Keresztbe dugván munkátlan kezét,
Magába szivja a' világ' eszét?
'S mert megsegíti bűvös Sámiel,
Leirhatatlan dolgokat mivel?
Igen! magáról némelly azt hiszi,
Hogy a' világot tenyerén viszi.
'S nem gondolóknak, a' mit eltanúl,
Fülökbe zúgja irgalmatlanúl.
És okra nem hajt, melly ész' fegyvere,

Okos beszéd nem az ő kenyere;
Azért is a' mit csak hasból beszél,
Elfujja könnyen, mint pehelyt a' szél. —
Miért, hogy a' tizenkilenczedik
Század magasra földicsértetik? —
Várjunk jövendő egykét századot,
Mellyben, ki most hal meg, feltámadott;
Ha e' világra majd rá ösmer-e,
Mikép lesz élő század' embere.
Tehát belátni nem szörnyű nehéz,
Hogy még ezentúl is munkál az ész.
'S mi fő igazságként imádtatik,
Másért igaz, mint hogy ma mondatik.
Ki a' jelenkort, melly csak egy darab
Időcske, 's elfoly, mint a' könnyü hab,
Hinné igaz' jó' szép' bölcsőjeül,
Csalatni fogna mértéken felül.
Az eszme áll, mióta e' világ,
Felé a' kor csak fokról fokra hág.
Ekként az eszme úr, a' kor pedig
Erős urától függ, 's vezettetik.
'S ha ellenére jár gondatlanúl,
Megsinli egy más kor mondhatlanúl
Így láttam én nagy bús történetet,
Ha Nemesis, hol kelle, büntetett,
Midőn a' népek, 's nemzetek közé
Feddő haragját lángban küldözé.
És folyt a' vér, mint víz, fogyott a' nép,
Pusztult az élet mindenfélekép.
Egy szócskaért, melly eszmévé növe,
Jött trónok ellen a' had' mennyköve.
Erős a' szó, ha eszme; 's nem hal el,
De áll fölöttünk, fenyitékivel. —
Miért hogy a' tizenkilenczedik
Század magasra földicsértetik?
Megmondva, téve minden? úgy miért
Áll e' világ, mint egy nagy — semmiért?
Belőle még csak töredék-darab
Szabad, de a' nagy rész a' régi rab.
Van még, hol álhit pókhálóskodik,
Az éj javában most uralkodik.
Még él az önzés, 's meddig élni fog
Törvénynyel óva, nem lesz jó dolog.
Igazra jóra látszat ösztönöz,
Egyik sem kell, ha mázt nem kölcsönöz.
Szépnek magában olcsó kelete,
Kaczérnak inkább van tekintete. —
Miért hogy a' tizenkilenczedik
Század magasra földicsértetik?
Nincs ennek árnyas ferde oldala,
Mi korszakoknak egyaránt vala?
Milly ráfogás! és milly badar beszéd!
Pangásba tenné a' világ' eszét,
Ha a' jövendő-mondás' süvege
Lehetne a' lángésznek bélyege.
Azért, komácskám, szállj kissé alább,
Hogy a' szemedbe lássunk legalább,
Ki múlt, 's jövőre nagy tekinteted'
A' kis jelenből látnokként veted.

Vakandturánon áll így a' bogár,
'S úgy véli: álláspontja sziklavár.
'S az ész előtt levévén kalapod,
Majd csak lemenve dicsérd a' napot.

Erdélyi.

Tátrai levelek.

III.

Und weiterhin die Ebene
Die stolz der Strom durchzieht,
Und fern die blauen Berge
Gränzwächter von Granit,
Und Städte mit blanken Kuppeln
Und frisches Wäldergrün
Und Wolken, die zur Ferne,
Wie meine Sehnsucht, ziehen.

Reggeli fürdő után azon szép fenyvekkel benőtt hegyi séta' egyik, szabad kilátást engedő pontján szoktam ájtatosságom' végezni, melly a' fürdőépületekről keletéjszakra emelkedik. 'S ez ájtatosság ollyan, mint természetimádóhoz illik, egy kéjadó, gyönyörteljes kitekintés a' dombokkal átszegett, kellemes Poprádvölgy' számos városi és falvaira, 's egy hálás pillanat a' tiszta kék ég' szönyegére, melly a' Tátra' bérczvállain, 's a' szemközt eső Királyhegy' (kralowa) terjedelmes hátán látszik nyugodni.

Ha e' ponton, biztos fehér kövemen ülök, az éjszaki szél ellen, mellyet itt „lengyel szélnek" neveznek, a' hátam mögötti 8000 láb magas Tátra' bérczpaizsa által fedetve, látom előttem, e' nagyszerü havasok' meredeken tornyozott sziklatömegei' lábánál, a' Popradvölgy' kellemes síkját terjengeni. A' gyémánttükrü bérczpatakok' andalító zúgása bájos zenével ébreszti 's kiséri gondolataimat. A' havasok' lába gazdag erdők' zöld prémezetével van beszegve, alatta hosszan nyúló földhullámok vonulnak el, 's belőle tiszta, élénk csermelyek sietnek nagy számmal a' Poprádba, melly, nyugatról éjszaknak, a' kellemes völgyet áthasítja. A' bár terméketlen, de sok szorgalommal müvelt földek, szeliden emelkedő halmok, nyájas városkák, nagyszámu falvak igen festőivé teszik a' népes Popradvölgyet. A' Poprád Szepes' nyugati részében, a' Kárpátok' déli oldalán, nem messze Wissoka hegytől, a' mengusfalvi (mengsdorfi) völgy' halastavából ered, 's egyetlen folyója hazánknak, melly délről éjszakra futván, honához hütelen lesz, annak határát Galiciáéval cseréli föl, 's Uj Sandecznél a' Dunajeczbe ömlik, ennek habjaival a' bálti tengerbe temetkezendő. Elébb keletre kigyózva, Poprád városnál éjszaknak fordúl. Számos hegyi patakok által olly vízgazdag-

ságot nyer, hogy Gnezdánál talpakat kezd bírni, 's ha mindenütt egyenes és homokos ágya szabályoztatnék, (mint 1821ben már tervbe vétetett, de ekkorig siker nélkül) nagy hasznot hajtana Szepesnek, főleg Késmárknak, a' lengyel kereskedés' könnyitése által. — 'S midőn szemeimmel a' folyamok' útját követem, mindenkor megujúlnak már többször is elénekelt eszméim, miként a' patak, emberi életkorokhoz hasonlólag, átszendergi erőtlen, szelid gyermekkorát, parti virágokkal játszadozva, átzúgja 's dühöngi szenvedélyes ifjukorát a' sziklák' bérczein keresztül törve 's a' nyugalmas, termékeny róna felé sietve, mellyet erős férfi kora' áldásival elhintsen, hol az ipar- 's kereskedés' hordozója, a' rétek' 's mezők' táplálója legyen, mig végre egy hatalmasb, nagyobb tömeg' keblébe eltemetkezik, hol saját élete megszünvén, a' nagy mindenség' életébe megy át, 's annak alkotó része lesz.

A' Poprád' két partján Késmárk szabad királyi városon kivül a' XVI szepesi város közől hatot u. m. Menyhárdot, Mateóczot (Matzdorf), Szepes-szombathelyt (Georgenberg), Poprádot (Deutschendorf), Strázsát (Michelsdorf), és Felkát pillantom meg, apró városokat 1000—2000 nagy részben evangelicus lakossal, kik a' catholicus papságnak tizedet fizetnek, terméketlen földdel vesződnek, 's mégis igen szorgalmasak és megelégültek; 's még Teplicz, kis és nagy Szálók, ó és új Leszna, Lomnicz, Hunfalva stb. falvak' tornyait. Legnevezetesb az említett 6 városka közt Szombathely, a' Poprád' balpartján, mellybe itt szakad a' Felka, nyers bérczpatak. Még fenáll a' ház, hol Mátyás király, Lőcséről Liptóba menve, a' vad lovag Komorowszki ellen, 1474-ben meg szállott, az ezt hirdető diák felirással.— Teplicz faluban papirmalom van, korára nézve a' legelső Magyarországon, mellyet 1613ban Spillenberg lőcsei orvos állitott fel.

Midőn az ember e' régi, sajátságos városkákat, mellyek a' honi évrajzokban, kivált a' lengyelek-'s huszitákkali viszonyokban olly nevezetes szerepet játszanak, maga előtt látja: lehetetlen, hogy történeti emlékezések ne ébredjenek lelkében, hogy „az öszült kor' képeibe ne merüljön" 's vissza ne gondoljon az ököljog', rabló lovagok', vallásháborúk, Axamithok 's Komorowszkiak' vérengző korára. — Fejdelmeink, igen is hiven szemök előtt tartván sz. István király' azon tanácsát, hogy különböző népek 's nyelvek' összecsődítésében áll az ország' ereje, 's legelőször második Geiza 1143ban német 's Handriai, szántásvetést, bányászatot 's kézmüveket értő gyarmatokat telepitettek ez erdőlepte vadon tájékra, 's kitünő szabadságokés kiváltságokkal édesgették ezeket magokhoz. 'S a' szepesi gyarmatok, jeles jogokkal ruháztatva föl, a' 24 királyi város' szövetségét alkották, mellyek a' mostani XVI város' nagyobb részét tevő XIII városból (Lublót, Podolint és Gnezdát kivéve) 's ezeken kivül Lőcse és Késmárk mostani szabad királyi városokból 's Eulenbach, Dirn, Odorin, Palmsdorf (Harikócz), Spernsdorf (Illésfalva) Donnersmarkt (Csötörtökhely), Kapsdorf, Nagyszálok, Zsakócz és Müllenbach jelenleg részint igen hitvány falukból állottak.—IVik Béla (1243), Robert Károly (1328) és Nagy Lajos (1342) alatt megerősittetének szabadságaik. — A' pazar Zsigmond, hogy megelégületlen alattvalói ellenében erejét fentarthassa, 's külföldi fényüzéseit és haszontalan zsinatköltségeit fedezhesse, 1412ben Jagello Uászló lengyel királynak zálogba adott 13 szepesi várost, 's Lubló, Podolin és Gnezda uradalmakat, mellyek csak 1772ben a' varsói szerződés' következtében kapcsoltatnak vissza a' magyar hazához, hol azonban mai napig is magán álló testületet képeznek, melly sem Szepes megyéhez nem tartozik, sem maga az országgyülésen képviselve nincs. — Majd bekövetkeztek a' huszita boszú' évei. Zsigmond' oktalan avatkozása a' vallásos vitákba, Magyarország ellen böszité a' vakbuzgókat, a' „Lud" Phoenixxé lön, 's a' konstanczi máglya' lángjai, mellyek Husz Jánost 's prágai Jeromóst megperzselék, távoleső országokat 's népeket is százados lángokra gyujtottak. Horka' hussitái 's Byedrzych' taboritái, Magyarország' többi éjszaki megyéi közt, Szepest is meglátogatták, 's 1433ban Késmárk' kincse elraboltatott, férfiai 's hölgyei rabokúl vitettek. — 1440ben fényes, de azonnal ismét aggodalmas és véres napokat látott Szepes a' lengyel Uászló 's Albert' özvegye Erzsébet közti háborúban. Uászló pompás kisérettel jött Késmárkra a' hozzá ragaszkodó magyar fő urakhoz, mig ellenben Erzsébet, csecsemő gyermeke' jogait anyai szerelemmel védelmezve, Giskrát 's Axamithot állitá ellene Szepesben. A' két tűz közt inség' 's pusztulás' martaléka lön Szepes; a' csehek annyira erőt vettek, hogy Mátyás király' országlása kezdetén felső Magyarország' nagy része, rengeteg erdeivel, érczes hegyeivel, meredek sziklákon épült váraival, cseh kezekben volt. Mátyás király Zá-

polya Imrét küldé a' rabló fészkek' kiirtására és szepesi örökös főispánynyá nevezé azt, 1474ben pedig maga jött e' részeket visszafoglalni 's a' regényes háborút befejezni. Jósikánk' „Cseheit' Magyarországban" olvassa előbb, ki a' liptói, szepesi, sárosi bérczek 's várromok' poezisével meg akar barátkozni. — A' Ferdinand és Zápolya közti változó szerencséjű harczokban Késmárk hat év alatt tizenháromszor cserélt urat. Ezeket 1599ben a' tatárok pusztításai, 's a' vallásos nyugtalanságok szomoru évei követték, 's ezek annál sulyosban, mert a' reformált tudomány korán elterjedvén, 's Preisner Tamás által már 1520ban predikáltatván itt, csaknem egész Szepes elfogadá azt. Ellenben a' Jesuiták, 's Pethő Márton kalocsai érsek és szepesi prépost mindent elkövettek kiirtására. A' Bocskai, Bethlen, Rákóczi és Tököli hadak' tüze Szepest is kiméletlenül perzseli, a' kuruczvilág' minden szörnye éhes szomjasan jelent meg e' gazdag vidéken, 's a' 17ik század vérben kelt föl, vérben húnyt le.

'S ennyi véres jelenet után, melly a' mult századokba visszapillantó lelket borzasztva riasztja vissza a' szelidebb jelenbe, ennyi éve után a' halálnak, dúlásnak, rémeknek, milly' nyájasan mosolyog a' nap, mint virit a' vidék, milly szép a' természet, mennyire nem látszanak azon a' multkor' sebhelyei! De kigyógyult-e azokból a' szegény emberiség?! — 'S e' nap akkor is illy nyájasan sütött, midőn a' Poprád' vérhullámokat hajta tiszta medrében, 's a' késmárki szüzek' fürtjei' megszaggattatának! — Némi rémületes ellentét van az égen 's természeten uralkodó aranybéke 's azon ördögi vihar közt, melly az emberi dolgokat tépi szaggatja. Milliók hullanak el, ezer szív szakad 's reped meg, ezer keblet éget össze szenvedély' lángja és sors' menyköve, templomok lobognak fel szentségtelen kéz gyújtotta lángokban, ártatlan szüzeket 's csecsemőket sodor árjába a' háború, 's a' nap azért olly szelid békesen süt, az erdők hervadatlan zöldelnek a' csermelyekkel szintúgy játszik a' hold' sugára, 's völgy és mező megtermi virágait, mellyek boldog menyasszony' fürtjeibe illenek. Midőn ember embervért ont, midőn nyomorú álképeknek feláldozva legszentebbjeit: viharnak kellene dúlni a' föld' színén, 's kiszaggatni százados tölgyeket, medrén kül rohanó árral sodortatni el a' mezők' virág-szőnyegét. — De ellenben mi jótékony, mi boldogító érzés, ha egyes kebel' nyugalma 's az emberi dolgok' nagy rende hangegyenben van a' természet' szelid nyugalmával.—Csendes vidám ég alatt békében virágzó haza, 's szenvedélytelen nyugott kebel, melly azt érett kristályosúlt hévvel ölelje, kell-e egyéb a' boldogságra?!

T. L.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 21. **Fidelio.** Nagy opera 2 felv. Irta Treitschke, ford. Lengei. Zenéje Beethoventől.

Aug. 22. **Miczbán' családja.** Eredeti drama 3 felv. előjátékkal 1 felv. Irta Szigligeti.

Aug. 23. **Bérszünetben Báléj.** Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől.

Szombaton aug. 29. **Laborfalvi'** javára bérszünetben fog először adatni: **Bátori Erzsébet.** Ered. történeti drama 5 felv. Irta Garay János.

Egyveleg.

Don Juan egészen historiai személy, családneve Tenorio, kalandjainak fő nézőhelye Sevilla volt. A' képszobor' kicsufolása, melly azután mind vendég tesz látogatást, már régen él a' nép' szájában. Molina nevű spanyol költő dramatizálta először e' nagyszerű tárgyat.

A' gúlák. Ki az ősz régiség' ezen legvénebb és rendületlenebb emlékeinek csúcsán tartózkodik, kinek pillantása innen a' megmérhetlen láthatárt elfoglalja, mellynek kék szegélye' hoszában Lybia 's Arábia terűlnek el, ki azon csodálatos völgyet látá, melly e' két zordon vidéket egymástól elválasztja 's mellynek zöld virányát a' szent Nilus fürészti, azt olly érzések hatják keresztül, mellyeket hasztalan törekszik előadni, mert kifejezhetlenek, leirhatlanok.... Ezek Cheops', Cephos' sirhalmai, mondja a' görög; ezek alatt nyugszik Seth és Enoch, mondja a' beduin, itt... de miért hordanók föl rendre a' népek' agghireit; a' monda' e' félhomályában, és félderűjében, melly a' néma ékesszólásu emlékeket körűllebegi, fekszik a' bübáj, melylyet ők a' közelben és távolban gyakorlanak.

Orvosok és ügyészek. Párisi almanachok' számitása szerint Párisban és a' departementekban 1,700,845 orvos van, mig más számítás szerint a' betegek' száma csak 1,400,751re rug föl. Tehát minden betegre 1¾ orvos esik. Harmadik kiszámitás szerint Francziaországban 1,900,405 ügyész van és csak 998,000 folyó per. Ha tehát a' 902,405 ügyvéd boszuságból meg nem betegszik, a' 300,192 orvosnak nincs mit tennie.

Emlékmondatok. A' szerelem vonzó erő istenhez. — A' nők angyalok volnának, ha emberek közé nem jutnának; első lépésök társaságokba, első kilépésök rendeltetésökből. — Ki szivében gondol, kétszerte jó. — Ha isten előtt lehetne talány, a' nő volna az. — Az asszony nem ismeri magát, ebben áll a' női bübájosság. — Lelkeket idézni nem lehet, de a' lelket igen is; hivjad csak, megjelenik. — Vannak emberek, egymást csak távolról szeretők. — Ki ügyét az emberekkel megrontja, megromlik. — A' nősülés mint a' halál, jobb élet' kezdete, de a' régi jónak vége van. — A' férj állhatatos de hütelen, a' nő hű de állhatatlan. — Ki tapasztalásairól örömest beszél, a' legfontosabbat még nem tette meg.

Üveg-ágy. Tamedo palotában Orosz-Pétervárott tömegkristályból egy ágy van, melly a' perzsa sahnak szánaték. E' pompás ágy ezüsttől csillog és kristályoszlopokkal ékesitett. Kék üveglépcsőkön kell bele menni. Úgy van alkalmazva, hogy mindenik oldalon illatos vizet lehet fölszöktetni ugrókút' módjára, mellynek zuhogása igen alkalmatos álomba ringatni. Fáklyafénynél egészen vakitó ezen ágy, mert úgy fénylik mintha millió gyémántból állana.

A' földsarki tél legiszonyúbb, mit csak képzelhetni. Egy utas ekképen szól róla: Már october' elején a' szélesség' 74 foka alatt olly erőre kapott a' hideg, hogy egy hajóslegénynek, ki keztyü nélkül ment ki, három ujját kellett elvágni. Az illy szörnyü hideg nem csak a' testet bénítja meg hanem a' lelket is. A' nagyon megfázott emberek mámoros állapotba estek, melly csak a' fölmelegedésre szünt meg. A' pillantás egészen zavart; a' nyelv érthetetlen, hogy egy kérdésre sem következik értelmes felelet. Ki a' nevekedő hidegnél csupasz kézzel érczet fog meg, keze azonnal hozzá tapad. A' hang igen messze elhallatik. Néha egész értelmesen ki lehete az emberek' beszélgetését egy angol mérföldnyiről venni. Egy ember' lélekzete 25—30° R.-nál csekély távolságról az elsütött pisztoly' füsttömegéhez hasonlita, 's néhány ember' lélekzete a' jég fölött, fehér sürü felhőhöz.

Különös faja a' téblolyodásnak. Egyik párisi őrült házban egy vén ősz ember van, ki magát fiatal szép lánynak tartja. Egész nap az udvarban látni őt, a' mint föl 's alá tipeg, szemérmes pillantásokat szór, de a' mellyek udvarias hódolatokat látszanak kivánni társaitól. Ha valaki szépségét magasztalja, a' legnagyobb elragadtatásba hozatik. Hasonló tünemény nálunk is látható, de szabadon és a' másik nemnél.

—*jd*—

IGAZÍTÁSOK az Athenaeum' 15d. szám. 225 *sz.* a' jegyzékben olv. *c*) pontja — 229 *sz.* olv. „mais s'il — ugyan ott olv. ‚ovat melletti'.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, augustus' 30. 1840.** **18. szám.**

Tartalom: Észrevételek a' Mátyás-szobor' tervezetére (*Vachott Imre*). — A' keleti fürdő divatai (*I—cs*). — Agg vitéz (*Jalzsa*). — Tátrai levelek (*T. L.*).

Észrevételek a' Mátyás-szobor' tervezetére.

—

Régibb történetünk' legértelmesebb 's legbecsületesebb bajnoka, az öntagadó lemondásban Washington' előképe, vitéz Hunyadi János, úgy látszik csak azért nem ereszté be szeretett honába a' pusztító törököt, hogy Mátyás' fián emelje tetőpontra a' magyar korona' legmagasabb dicsőségét. — Hollós Mátyás korához 's kivált nemzetéhez képest tul müvelt, merényesen vállalkozó, 's önbecsét aristocratiai méltósággal, de nem üres gőggel érző 's éreztető koronás fejdelem vala, 's így Hunyadi János nem lehetett; mind e' mellett is veleszületett népszerüsége' kitünő jellemét nem mindig 's mindenben tudá palástolni. Ez apjáról öröklött lelki vonása, nemcsak közismeretü regényes magánéletén, hanem nyilvános intézkedésein is erősenmutatkozik. Az ő legalsóbb oszályú alattvalói, habár súlyosan érezék a' rendkivüli adózások' terheit, mindazáltal nem kis öröm-vigasztalás vala azt tudniok, hogy urokkal 's az egész nemességgel együtt fizetik az aranyforintos subsidiumot, 's egyiránt osztoznak velök a' tömérdek hadi 's más költség' födözésében, mellynek gyakori kisajtólása néha országszerte nyomort, inséget, 's nem ritkán zúgolódást, elégületlenséget okozott. A' közterhek' illyetén arányositása megtöré némileg az egyenlőség' roppant választó falát; de ha elgondoljuk, hogy akkor időben az úr, terhelő körülményei közt, alattvalóit kétszeresen zsarolá, hogy Mátyás pórjának a' lakodalmi vámmentességen kivül egyéb jogot alig ajándékozott, sőt néha a' már Zsigmond alatt behozott szabad költözést ideiglen akadályozgatá: úgy népszerüsége' fényesebb oldalát inkább maganélte' körében látjuk ragyogni, noha egy fejedelemnek még maganélete is a' nyilvánosság' színét viseli. — Mátyás' hadjárásai, hódításai fényesek és dicsők, de nem olly hasznosak, mint minőknek az ő diadalmi hatalmához képest kellett volna lenniök. Legfontosabb harczainak lobogói közől, vallásos iránya, 's hitének imádott keresztje ötlik föl a' félhold 's a' kehely' éretnekségre ellen. Őt örökké a' hussitákat védő Podiebrad ellen látjuk küzdeni, 's noha Csehország, Morva, Silezia és Luzatia' elfoglalása tömérdek magyar pénzt és vért emészte föl, országunkat kárpótlásúl anyagilag és szellemileg nem gazdagitá, sőt azalatt, míg a' szlávval veszödék, a' szomszéd török' félelmes

hatalma nöttön nött, elannyira, hogy ez, használva a' kedvező alkalmat, gyakran pusztítva rontott be a' nemvédett magyarhazába 's tartományiba, 's ki tudja mi történik, ha Kinizsi és Bátori e' két óriási hős' izzadása' vércseppjein a' béke meg nem vásároltaték. Az aldunai tartományok' védelmének, fentartása-, 's további megszerzésének elhanyagolását, Mátyásnak nem róvhatjuk föl érdemül, 's még kevésbbé 1463ki békekötését az osztrák Fridrikkel. Egyébiránt uralkodása alatt a' magyar hősi szellem' nagyszerü kifejlödése, a' győzhetlen feketesereg', 's az egyes bajnokok' kalandoros lovagisága, a' folytonos diadalmenetek; a' harczjátékok' pompás ünnepe, az akkori idő' ridegségét költöi bájjal enyhíti meg, 's a' nagy Európát, valamint a' multban úgy a' jelenben is, dicsősége' elismerésére kötelezi.

A' régi és új Itália olly erős benyomással tapada Mátyás' lelkéhez, hogy országa' rómaitása, elolaszítása minden gondolatán 's tettén kirívó vörös fonalként huzódék át. Midőn a' nápolyi 's egyéb olasz tudósok, müvészek, kézmüvesek' kiséretében, a' többi közt nagy zajjal hozá be Tribonianus' könyvét, 's a' justiniani törvényeket, az ezekkel nem egyező magyar alkotmányra akarta tukmálni: a' nemesség fájdalmasan kezdé érezni a' Romulus és Rémus' véréből öröklött farkas tej' keserü izét; minek következtében az engedékeny király tanácsosnak vélte idegen Themisét a' narancs- és rózsaligetekbe visszautasítani, 's a' Budán pompázó curia románát romokba dönteni. Fejdelmi elődei — sz. Istvántól kezdve egész hozzág — jó magasra emelék már a' rómaiság' bábeltornyát: Mátyás ez' épületet megtökélyesítni, bevégzeni akará, 's talán sikerül is czélja, ha a' magyarok' istene össze nem zavarandá, meg nem semmitendé a' merényes vállalatot. Róma' dicsőült szelleme' teste' összeroskadása után sehol és soha nem tünt föl olly diadalmi pompával mint Mátyás' udvarában; de azért az ő kételemü országának belbecse nem sokkal mulja felül a' franczia dramaturgia' ama' beteges korszakát, melly a' római 's görög hősöket egy ellenkező természetü korban és nép közt kivánta meghonosítani. Az illy nagy dolgokból eredő apróságok, 's mégis óriási hibák egészítik ki a' történet' rejtélyes játékát. Mátyás' hasard játéka nélkül századaink' tragoediája catastrophal sem birna; az ő sajátos fénykora nem egyéb mint az előzmények' szükséges következése 's diadalmi nonplusultrája. Mátyás még a' történetnek is igazságot szolgáltatott, 's jaj annak, ki a' nagy fejdelmet kárhoztatni merné.

Mátyásban hazánkra nézve Pericles és Caesar' utánnyomati mintája tünik föl, 's azért nem lehet csodálni, midőn hizelgő udvari iróinak valamellyikétől ezt olvassuk: ‚Budát Athen- és Romává vágyott varázslani' — vagy inkább: ‚Pannoniam alteram Italiam reddere conabatur.' Mátyásnak tagadhatlanúl legnagyobb érdemei közé tartozik az, hogy hathatós pártolása által honában a' culturát, a' szellemi életet legmagasabb fokra emelé, 's egy időre sz. Gellért hegyét Parnassá változtatta át, ha bár e' szép érdek minden nemzetiség nélkül, 's leginkább csak udvara' korlátai közt virágzék. A' nevelő intézetek, tudós társaságok, mügyüjtemények, a' fönséges szép épületek, gyönyörü kertek stb versenyezve diszíték Buda' ünnepélyes alakját, és az első magyar könyvnyomtató intézet, 's a' világcsodálta nagy könyvtár megannyi emlékei Mátyás' rendkivüli tan- és müszeretetének.

Noha Mátyás király, ki szívesen járt önalkotta utain, változtató intézkedéseivel az ősi alkotmány' lényegét gyakran erősen megingatá: mindazáltal a' törvénykezési rendszer' czélirányos javítását olly hatalmasan eszközlé, 's a' polgári jogok' és törvények' szentsége' fentartásában, az igazság' szigoru részrehajlatlan kiszolgáltatásában olly lelkösmeretesen járt el, hogy népe' és utódai' lelkében, még most is diadalmasan áll fenn egy nagyszerü emlékjel, mellyre e' letörölhetlen 's örökbecsü szavak vésvék: ‚*meghólt Mátyás király oda az igazság*,' Olly emlékszobor ez, mellynél elevenebbet, jellemzőbb- és dicsőbbet, valamennyi Phidias, Praxiteles és Thorwaldsen sem tudna alkotni.

Azonban ujjászületésünk' jelen napjaiban, midőn a' nemzeti éber élettől elválhatlan müvészetek' virágbimbói erőnk 's ügyekezetünk' jótékony földén szükségképen fejledezni kezdenek, most midőn költészetünk, mint többi szépmüvészetünk' vezére, egy bájoló tündérvilágként ragyog a' multak' sötét romjai fölött, midőn polgári 's egyházi müszónoklatunk a' való' gyakorlati pályáján buzgalommal indítja meg versenyét, míg a' föstmények és szobrok' kiállítására műcsarnok nyittatik, most midőn zenénket a' világ' első pianistája Liszt Ferencz, 's néhány operaszerkesztő törekszik nemesíteni, 's utólsó helyen említendő, színészetünk — oh csak a'

többi közt ez ne lenne úgy a' mint van! — most tehát, midőn müvészeteink' haladását Rákóczy' indulójával eszközlik: nem érdektelen hallanunk sőt látnunk, hogy Mátyás királynak nemcsak szóval és lélekben, hanem tettleg 's érzékileg akar az utódok' lelkes felekezete, a' nagy fejedelemhez illő nagy emléket állítani. Valóban lélekrázó dolog, szép terv, jó szándék, buzgó törekvés, — de nehéz fölötte nehéz kivitelü vállalat.

Akár lesz e' tervből valami akár nem, én kedvtelve érezem magam', hogy alkalmat nyerek a' magyar müvészethez ismét egykét szóval járulhatni.

A' Mátyás-szobor' tervezete körül három kérdés esik vizsgálat alá t. i. a': mi, ki és hogyan? Az elsőre, melly a' tárgyválasztást illeti, talán kelletén túl is böven feleltem, 's az el nem fogult olvasó könnyen megitélheti, vajjon a' kijelelt hös érdemes 's alkalmas-e az emlékre vagy sem, — zárjel közt mondva, itt az aristocratának, a' nemzetiséggel túlzó embernek, valamint az excentricus világpolgárnak sincs szava. — A' második kérdés, ki készíti a' szobrot? Az egyesület czélszerüleg elhatározá, hogy magyar, 's igy a' kérdésre egyéb felelet nem jöhet, hanem Ferenczy István tisztelt müvész hazánkfia, mert a' magyar szobrászatot egyedül ő képviseli. De mint az egyesület' programmájából kitetszik, e' második helyre illő kérdés előzi meg nálunk az elsőt, azaz: Mátyást nem annyira önmagáért, mint inkább az anyagi jólétben biztositandó Ferenczy' kedveért szándékolják szoborba foglalni, 's igy a' főczél: Ferenczy szobrász' pártolása, mellynek elérésére Mátyás király' alárendelt személye szolgál eszközül. A' mü' illy indítóokból létesitését tiltja a' hazafiság, tiltja a' müvészet' örök-törvénye. Ferenczyt pártolni, fölsegélleni annyit tesz mint a' müvészetet pártolni; szép hazafiui tett ugyan, de Mátyás' rovására nem szabad. Vajha minden müvészetünket a' honszerelem' nagyszerü vallása szülné 's nevelné, — de a' hazafiságot és müvészetet egymás' értelmével óvakodjunk összevegyiteni, mert például, mi szomoru következése van már csak annak is, hogy az idegen, drámát 's nemzeti czélokat elnyomó opera, egyedül a' magyar születésü, egyetlen jó énekesnőnk, Shodelné asszony, miatt pártoltatik! — A' programm szerint Ferenczy István és Hollós Mátyás fonákviszonyban, vagy legalább sokkal közelebb állanak egymáshoz, mint azt a' hazafiságon kivül, a' müvészet' kivánatai is megengedik. Igaz ugyan, miként a' müvet teremtője' egyediségétől elválasztani lehetetlen, de a' személyes érdektől, magános körülményektől mindig el kell különiteni; mert a' müvészetek' legbájolóbb titka, a' görög bánásmód ama' finom-szegény sajátságában rejtezik, miszerint a' teremtő' alanyiságát a' műtermény' tárgyilagos előadása úgy szólván egészen eltünteti szemeink elől; — a' müvész' személye mintegy hátravonúl, 's nem magára, hanem dolgozatára vonja figyelmünket. Mátyást tehát Mátyásért, — nem pedig az egyetlen egy magyar szóbrász végett!

Van még a' ki kérdésnek egy feleletre váró oldala, az ugyan is; vajjon megbirja-e az alkotó müvész a' vállaira vett atlasi terhet, 's képes-e egy valódi remeket előállitani, melly a' nemzet' méltóságának megfelel 's a' 100,000 pengő forintot is megéri? Én ugyan Pompeji és Herculanum vagy Aegyptus' mürongyait éveken át nem tisztogatám porából, de a' józan értelmiség 's a' szép érzelem' elveit követve, van jogom nyilvánitani, hogy egyáltalában nem tartok azokkal, kik megszokva az antik-szobrok' csodaszép idomait, az egész új szobrászatot úton útfélen roszalják, kárhoztatják, 's a' többi közt Canovát is kontárnak kürtölik, — 's igy tanitványai' számára mi jó czim marad? — azok közé sem tartozom, kik Ferenczyt hazafiúságból vagy tudatlanságból égig emelik, de azok közé sem, kik müveinek minden jobb tulajdonát elvitázzák, sőt magyarsága miatt gúnyolják, — pedig az illy régiség-bálványzó 's öreg itélőtehetséget affectálók' serege nem kicsiny. Szent igaz, Ferenczy nem alkot epochát a' szobrászat' történeteiben, sőt mint eddigi müvei 's különösen Mátyás-szobrának terve mutatják, még csak reményt sem ad a' magyar szobrászat' biztos megalapitására, vagy egy sajátos nemzeti müirány' létesitésére; azonban bir ő is tagadhatatlan érdemekkel a' maga körében, 's néhány jelesebb müveinek becsét elvitázni nem lehet. — A' mostani szobrászat még csak távolról sem mérközhetik a' hajdankorival, de azért nagy igazságtalanság 's valódi köszivüség minden ujabbkori szobort különbség és kivétel nélkül össze vissza zúzni. Miérthogy jelenleg a' szobrászat nem virágzik olly teljesen mint az előtt, azt minden ember tudja, ki a' müvészetek' forrását ismeri. E' vallástalan, terméketlen korban, Ferenczy egy nagy mű' készitésére csak olly

alkalmas, mint egy kettő kivételével a' külföld' bármelly szobrásza, sőt ezeknél annyival alkalmasabbnak kellene lennie, mert magyar művet igazság szerint csak magyar alkothat, 's versenytársa competense széles e' hazában nincs, a' mi legfőbb, nálunk ifju nemzetnél, a' honszerelem' isteni vallása jobban lelkesítheti a' művészt mint másutt az öregebb hidegebb népeknél. 'S a' józan okoskodó a' nemzet' korát, culturaviszonyait is mindig tekintetbe veszi, míg mások örökké csak a' külföld' óriásira hivatkozva, elég gyávák önerejök iránt csüggedést érzeni.

A' Ferenczyre bizott terv' készítése igen megfeszíté várakozásomat, 's haladásunk' zajló tengerén, megvallom, szerencsésen véltem elérhetni a' Jóremény' fokát, mert azt gondolám, hogy művészünk a' honszerelem' lángjától, az anyag' dúsgazdag tartalmától lelkesedve, mindent elkövetend, annak felhasználásán, mi csak művének nemzeti jellemet és fenséges szint kölcsönözhet, 's a' magyar szobrászat' templomát egy eredeti sajátos ideálpéldánynyal szentelendi föl. Mennyire elégíttetett ki szomjas várakozásom, mutatják a' következők.

Ha Ferenczy' szobor-terve minden magyar fölirás nélkül jelenik meg, 's kérdi tőlem valaki: barátom mit jelent ez? azt fogám mondani: ezen különös perspectivü rajz, bizonyosan egy régi római emléket képez, melly hogy polgári, hősi, vagy tudományos érdemet dicsöit-e vagy mit, el nem határozhatom, noha az ustrina- vagy mauzoleumféle talapépület egy halotti gyászemléket árul el, de a' római talarisba burkolt, kezerejtett szükmellü főalak, szégyenlösen lesütött 's félrehajtott fejével, mély komoly tekintetével, alig lehet egyéb, mint egy félénk hunnyászkodó tudós, ki még soha lovon nem ült, valami római classicus iró, talán Vellejus Paterculus, vagy Silius Italicus, vagy épen Ovid a' tátós pegazuson, melly ura' parancsára a' győzelmi harczjeleken átugrik. A' talapzat' baloldalán álló dombormü, melly Mátyást népe' körében a' törvénytáblára mutatva képezné, a' tüzhely vagy oltárka mellett inkább Mucius Scaevolát tünteti föl Porsenna' táborában. A' jobboldali dombormü, hol Mátyás mellett neje Beatrix egy verseit felolvasó költö' szavaitól meghatva elérzékenyül, 's ájuldoz, tudja az ég Aspasia' vagy Cleopatra' mellyik jelenetére emlékeztet, 's az egész eszme már csak annyiból is különös, mert itt nem Mátyás, hanem neje viszi a' főszerepet, kiről a' krónika nem épen derék adatokat közöl. Már most az egész antik-szabású 's római szellemü szobor elöttünk áll, 's a' helyes irányú sanctuarium' ajtajára csak e' betüket kellene irni: D. M. S. (Dis manibus sacrum) vagy: H. E. N. S. — (hoc monumentum exterum haeredem non sequitur). De nem úgy áll a' dolog, mert a' latinos müvön e' magyar szavak olvashatók: „Mátyás királynak. A' törvények védöjének. A' szép és jó (!) tudományok' ápolójának. A' legjobb király' emlékezetének. Háládatos utódai."

Világosan kitünik ezen, a' müvész' alapeszméjét és föirányát magában foglaló, szavakból, de még inkább tervrajzából, hogy itt Mátyás nem annyira diadalmi hódító- 's hösként, mint inkább szelid, loyalis, tudományos férfiúként allíttatik elö. Különben Ferenczynek tervéhez csatolt iratából is az magyarázható, miszerint ö a' zajos hösiség' elvét, mint nála csak külsöségét, a' csendes polgári nyugalommal akarja szelidíteni, vagy talán egyesíteni: Ruhe ist die erste Bürgerpflicht! — Mi a' tervezett mü' belidomát és szellemét illeti, ki müvészetünk' lényegéül a' természeti való, 's a' nemzeti jellem' kitünöségét ohajtja, méltán követelheti, hogy hajdani nagy magyart, habár ez a' kor' természete miatt nevének nem is felelhetett meg egészen, mint szobrászatunk' első nagy mütárgyát, eredeti sajátos ideálban adja elö, 's mint illyenben az egész magyar nemzetnek legfőbb lelkületét, különösen némi büszkeséggel páros komoly méltóságát, mint legmagasabb mit, mint valódi megszabott typust, ügyekezzék a' müvész kifejezni. 'S ez lenne a' magyar szobrászat' belidomának nemzeti iránya. A' külidomra nézve, melly a' müvészetben tárgya' szellemével legszorosabb kapcsolatu, a' római antik modor' utánzatát igen elmés ötletnek vallanám, ha nem lennék meggyözödve, hogy Ferenczy illy komoly ügygyel épen nem akar tréfálni. Valóban Mátyást, ki honából egy új Italiát akart teremteni, 's Budában Róma' dicsét culminálttatá, e' hatalmas dictator' emlékezetét egy egészen római szellemü szoborral megörökíteni, az elmeél' legfinomabb metszete, egy nagyszerü elménczgondolat, mellynek szerzését Shakespeare vagy Jean Paul sem átalhatná. De illy elkeseritő gúny sem nemzetünk, sem a' müvész' szándékában nem fekszik, 's mivel mi még a' külidomban is nemzeti irányt akarunk látni: Mátyást római viseletbe burkolva föltüntetni nem lehet. Jól tu-

dom én azt, miként a' majdnem általánosan elfogadott könnyü, szép, testkitüntető római hősviselet, az érzékítő szobrászat' czéljának igen megfelel, 's mint idealis mintaöltöny megszokott használatú; de ez utánzási hibát el lehet nézni olly nemzeteknél, mellyek sajátos szép hősi ruhával nem birnak. Azonban a' magyar' öltözete, minden most divatozók közt legdiszesb, legdaliásabb; 's ha a' müvész viseletünk' nehézkes voltában, és abban, hogy az egész testet elfödi, találna fenakadni — kérdem egész tisztelettel; nincs e' hatalmában népe' szép viseletét teremtménye' kivánatához alkalmazni, nincs e' joga — a' nélkül, hogy a' szabómesterség' körébe vágna — egy szoborhoz illő, könnyü, ujidomú magyar ruhát szabnia? Nemhogy joga ne volna, sőt viseletünk' kinálkozó alkalmas előségénél fogva kötelessége azt tennie — 's egyszersmind az öltözeten kivül figyelembe kell vennie a' magyar népfaj' (raçe) termetét, arczvonásait, — és élét, magatartását, mozgását stb. 'S igy alapulna meg a' magyar szobrászat' külidomának nemzeti iránya.

Legyünk mi müvészeteink' mepalapitásában, kifejtésében önállásuak, ügyekezzünk azokat a' nemzetiség' tiszta jellemével fölruházni, ne utánozzuk a' külföld' tévedéseit, majmolásait, és szünjünk meg valahára a' rómaiságot vakon bálványozni — hiszen talán van még erönk mindenben magyarokká leendeni! — Még csak a' gondolattól is borzadok, látni Mátyást a' müvész' idegen terve szerint, mellynek létesitése csak gyülölt százados ellenünkre emlékeztetne. És ha a' bevégzett müvet külföldi vendégek vizsgálnák körül, nemde sértés nélkül okoskodnának imigyen: az egész szobron nincs egyéb magyarság és nemzeti bélyeg mint a' fölirás — de még ez is római betükből áll — és a' normanfajú ló' szügyellőjén az alig észrevehető kis magyar czimer. — —

Henszlmann Imre e' lapokban nem egyszer emlité már, hogy minden müvészetnek alapja és forrása a' vallás. Ez örökigazságot én egy czikben bővebben fejtegetém, kiterjesztvén a' vallás' eszméjét a' szellemi cselekvőség' legmagasb, legnemesebb nyilvánulataira. 'S valamint akkor, úgy most is jövőre még részletesebben magyarázandó, azt mondom, hogy nálunk az ingadozó dogmák' helyét egyedül a' buzgó honszerelem' vallásának kell pótolnia. E' lelkesitő istenség mélyen hasson be mind nyilvános mind magánéletünk' nagyobb kisebb körébe, 's különösen ez istenség ihlesse a' müvészt remekek' alkotására, 's meglássátok, lesz nemzeti irányú és jellemü magyar müvészet! *)

Vachott Imre.

A' kelet' fürdő-divatai.

E' czim alatt a' Magazin für die Literat. d. Ausl. Dumas A. és Dauzats A.től következőket közli: „A' mosék után legnagyobb gondot fordítnak a' keletiek fürdőkre. Az épület, mellynek megtekintésére vezettetém, nagy volt és egyszerü, de csinos izlésü. Először is előudvarba léptem, mellyben jobbról balról ruhatár-szobák vannak, itt le is tettem köpönyegemet; a' bemenetellel szemközt befelé van egy hermetice csukott ajtó, mellyen belül levő lég melegebb a' külsőnél. Itt még lehet visszatérni, mihelyt azonban az ebből nyiló szobák' valamellyikébe jutott az ember, nem ura többé magának; két szolga ragadja meg a' belépőt, 's e' percztől egészen az intézeté 's az ebben történő kezelésé ő.

Magammal is igy történt nagy bámulásomra; alig léptem be, már is két erős fürdő-szolga megragadott, 's fosztott ruhámtól; a' mig egyike vászon övet kötött ágyékomra, addig a' másik óriási czipőt adott lábamra, mellynek vaskos sarka legalább is egy hüvelykkel magasabbá tett; ezeket lábaimra csatolta ő. E' szokatlan nyüg nemcsak lehetlenné tette a' szökést, de minthogy szokatlanúl magasodtam, ha két szolgám két hónom' alját nem fogja, eldülök vala. Fogva voltam hát, a' futásra nem is gondolhaték, 's igy engedtem.

Az ekkor ért szobában már olly nagynak éreztem a' gőzt és hevet, hogy minden resignatióm mellett is a' fulladástól féltem; hittem, hogy vezetőim eltévedvén, sütő kemenczébe vezettek; szabadkozni akartam, de megelőzött erőködésem sikertelen volt; nehezitette szándékomat az is, hogy sem ruhám sem járásismeretem e' gőzös tömkelegben, 's igy, mint végképen győzött, megadtam magam'. De csak kevés váratra bámulásomra tüdőmet tágulni, 's a' lélekzést könnyebbülni éreztem. Igy 4 vagy 5 szobán mentünk keresztül, mellyekben a' hév' foka arány szerint nőtt, mig végre a' fürdő kamrába értünk, melly-

*) A' szerzővel e' czikkelyben elmondottakra nézve nem vagyunk ugyan mindenütt egy véleményben, de azt e' napi renden levő tárgy' több oldalróli felvilágitása végett nem tartózkodunk közleni.
Szerk.

ben a' gőz olly sűrű volt, hogy becsülettel vallva, két lábnyira sem láttam orrom előtt: a' hév' pedig mindegyre fuladás és ájulással fenyegetett. Behunytam hát szemeimet 's egészen vezetőim' erejére bizám sorsom'. Miután néhány lépésnyire vittek, övem 's czipőmtől megmentettek 's egy a' szoba' közepén levő márvány lapon kinyujtottak.

E' pokolbeli léghez is hozzá szoktam néhány percz után, 's visszatérő erőmnek minden új fokozatát magam körüli szemérmes tekingelődésre használtam, 's valóban valamint tüdőm és egyéb tagaim, úgy a' szemek is megszokták e' soha nem látott légkört úgy, hogy a' körül levő tárgyakat meglehetősen láthattam. A' két hóhér is kímélt, 's magamra hagyva rólam feledkezni látszott, mert örömemre a' helynek más részeiben tenni valót találtak; azért is használva az időt, mint lehetett pihentem. Magamhoz térvén, nagy négyszegű teremben láttam magamat, mellynek falai ember-magasra külön fajú szép márványnyal valának kirakva, 's minden szegben nagy nyilt csövekből ömlött a' forró viz ugyan annyi kőkádba, mellyekből számos beretvált fő kacsingatott felém, mellyek boldogléttöket a' legkülönzőbb arczfintoritások 's nyögésekkel jelenték. — E' tekintet's az ehhez csatolt elmélkedésbe annyira merültem, hogy visszatérő két nyájas társamat észre sem vettem; az egyik nagy fateknőt hozott szappan lével, a' másik egykét maroknyi gyapottat. Egyszerre mintha száz meg száz tüt szurtak volna testembe; ez érzést az egyik szolga a' hirtelen rám öntött szappan-lével okozta, midőn egyszersmind a' másik vállaimat tartva a' gyapottal, mennyire birta, dörgölt. Olly türhetlen volt ez érzés, hogy ismét minden erőm össze szedődött, 's gyávaságnak tartván minden védelem nélkül enynyit eltürni, az egyiket lábrugás másikat pedig ököl-ütéssel távoztattam el magamtól, és minthogy fájdalmim' enyhére más eszközt nem leltem, a' legközelebb levő kádba vetém magam'. A' viz valóban forró volt, mintha böröm parázs érné, kiáltottam, 's legközelebb eső szomszédomhoz tartózkodtam; de csak hamar eltürhetlenné lett a' hévség' érzése, mit a' társak meg nem foghattak, 's most könnyűséggel ismét a' kádból kiugrottam; azonban bár rövid volt, a' keresztség, még is volt hatása, mert böröm veres lett mint a' tengeri ráké, midőn megfő mint én.

Elszédülten állottam néhány perczig, 's nyomott mellem alig birt lélekzeni, embereket láttam magam körül forró lében fölőket, 's még is némi élvezetet hihetőleg tettetőket; ekkor mintegy elszégyenülve ismét összeszedtem erőmet 's készen vártam mindent, mit két hóhéromnak velem tenni tetszett, türni. Midőn tehát visszatértek, elkisérének az egyik kádhoz, 's a' lépcsőknél jelt adtak, hogy menjek le rajtok; lementem 's a' viz, mellybe léptem 40 fok körül lehetett; ez nekem igen mérsékelt melegnek tetszett.

E' kádból mentem másba, nagyobb de még türhető hevü vizzel teltbe, ebben is mint az elsőben mintegy 3 perczig maradtam; de ekkor következett a' harmadik, melly talán 10 fokkal forróbb volt a' másodiknál, 's végre a' negyedikbe, hol kétségkivül a' purgatoriumot állottam ki, akaratom ellen is vonakodtam bemenni; az első lépcsőn új hegygyel kisértettem a' vizet, forrónak látszott ugyan, de még sem eltürhetlennek, elszántam hát előbb egyik, majd másik lábam 's végre egész testem' bemártására, 's igen bámultam, hogy nem a' félt hevet éreztem benne. Ez hihetőleg azért történt, mert az előbb kiállott kádak által ez utolsóra elvalék készülve. Néhány másod percz alatt megszoktam, holott bizonyithatom, hogy ha több nem, legalább 60—65 foknyi lehetett a' viz' heve; csak a' bör' szine volt gyanús, nem piros, hanem barna veres.

Ekkor két barátom, öv és turbánnal felöltöztetve, kivezettek azon úton, mellyen bejöttem, minden szobában új övet 's turbánt adván. Végre elérkeztem a' szobába, mellyben ruhám maradt, itt szép szőnyeg és vánkost adtak, 's elvévén az övet és turbánt, nagy takaróba tőnek, 's miután lefektettek, magamra hagytak. — Ekkor kimondhatlan kéj fogta el egész valómat, egyszersmind olly erőtlennek is éreztem magamat, hogy miután félóra' multával visszatértek kinzóim, épen ama' helyzetben találtak, mellyben hagytak.

Midőn igy minden kint már kiállottnak vélnék, ekkor jött egy még nem látott izmos arab, kiről, midőn neki készülve felém közelegni láttam, jobban irtóztam mint az előbbiektől, mi annyi szenvedés után természetes; de igen erőtlen levén, az ellenszegülésre nem is gondolhattam. Ekkor kezemet fogta 's miután sorban minden izei-

met pattantotta mind a' két kézen, a' lábakra ment által, itt is még a' térdeket sem hagyván érintetlenül, a' hát gerinczekre került a' sor. Itt már megjajdultam 's nem tudván, mi történhetik meg velem, bánni kezdtem ide jöttömet, félvén, hogy e' részeket mind össze akarja törni, de szerencsémre nem történt baj. — Vége levén ezen első kezelésnek, más nem kevésbbé kinoshoz ment által, minden tagaimat t. i. ritka ügyességgel gyurogatta mint sütő a' tésztát, ez mintegy ¼ óráig tartott, 's ezzel lett vége a' gondos curának. Ekkor gyengébbnek érzém magam mint valaha, 's tagaim is fájtak; öltözni akartam, de nem lehetett, szönyegemet testemre vonni, de ez sem, mert nem volt erőm hozzá.

Egy csinosabb udvarló kávé, dohány és illatot terjesztő mozsdóval szolgált. Fél órai nyugvás után jelt adtam, hogy öltözködni akarok, mi segítséggel meg is történt 's elmenetkor minden itt éldelt jó és roszért fizettem másfél piasztert vagy pénzünk szerint 4½ garast ezüstb. Ez Aegyptusban történt, 's én e' fürdőbe soha nem vágytam többé."

Az emberi nem, legrégibb korától legujabbig, olly nagy érdekünek tekintettek a' vizmosások, hogy a' vallás' szentebb szertartásai közé számíttattak, a' keresztény vallásban is a' keresztség, szentelt víz stb nyomai ennek; vajjon nem e' mosódások elhanyagoltatásának következményei-e a' nálunk olly gyakor: meghülések, görvélyek, nedvcsipősségek, bőrrútságok?

I—cs.

Agg vitéz.

Neked születtem, drága szép hazám!
Teérted ége minden vér eremben;
Gyönyört találtam mindig szent nevedben,
Neked nevelt föl jámborúl anyám!

A' sorsnak átkát nyugton hordozám:
Nem részesültem áldásod- 's kegyedben.
Csatáztam érted számos ütközetben,
Oltárodon, hon, vérrel áldozám!

'S te, melly szabadság szent nevét örökléd,
Éltemre rabbá tettél, Hunnia!
'S fényes nyomornak lettem bús fia. —

Várt nyúgalomra pályám' nem vezérléd:
A' rokkanót meg nem vigasztalád!
— Szerelmemért, hon! nékem ezt adád?

Jalzsa.

Tátrai levelek.

IV.

Felvezetem uraságtokat olly magasra, hogy a' csillagokat kalap mellé tűzhetik.
Kölcsey.

Van egy másik sétapontom, mellyet akkor keresek fel, ha az emberek' lakásait látni 's az általok kelő eszméket 's érzelmeket magamban felgerjeszteni nem akarom.

Hol a' mohos szirt' öbléből
Ezüst forrás ömledez
'S a' patakok' csörgésétől
A' sötét völgy zengedez.

Hol a' vadonnak csodái
Pompájokat mutatják.

Ez a' fürdőtől egy kis órányi távolságra az úgy nevezett Kis taréj (Kämmchen). E' pont csodák' országát nyitja fel a' szem előtt, egy tündérvilágot, 's a' legnagyszerűbb élvezetet. Nyolcz ezer lábnyi magas bérczóriások közt a' Kahlbach' zuhatagainak gyémánt szalagja. Bal felől a' nagyszáloki csúcs, melly 7200 láb magas, 's a' rajta ijesztőleg előszökő sziklatömegtől Király-orrnak is neveztetik. Jobbról a' Genserich' meredek falai, 's felettök a' lomniczi csúcs, a' Karpátok' fejedelme. E' két sziklasor alkotja a' szép Kahlbach völgyet, melly kétségkivül legszebb 's legérdekesb kirándulás a' Karpátokban.

A' balra eső nagyszáloki csúcs vagy Királyorr egy a' középponti Karpátok' leghatalmasb tornyai közöl. Az oldalán elszórva fekvő durva sziklatömegek igen nehézzé teszik megmászását. Legfenső csúcsa alatt mered elő a' „Királyorr." A' hegylakosok' ajkain érzékeny népmonda kering e' szikla felől, mellynek közlését elmulasztani véteknek tartanám:

Korán feküdt az agg juhász mohágyán,
Sürü redőkkel tisztes homlokára
Enyészet írta sárga bélyegét,
'S fölötte ült virasztva egy fia,
És míg az ősz álomba volt merülve,
Könyekkel áztatá ezüsthajának
Gyér szálait, 's istent imádva esde:
„Vedd éltemet nemzőmnek éltiért
Szivvéremet, 's ifjú erőmet öntsd
A' jámbor ősznek roskadt csontlakába,
'S magasztalom jóságod' szent, nagy isten!
'S az ősz felébredett, 's míg ajkain
A' reszkető hang gyöngén nyögdele,
Szemébe' jóslang' fénye lobbana:
„Hol Tátrabércznek sziklakebléből
Az óriás Királyorr nőtt elő,

Az óriás Királyormak fölötte
Növény virágzik, mellynek nedvitől
Ujult erőt nyer roskadt életem.

És a' fiú hall, hallgat 's elsiet,
'S órák után, bajtársi' sergiben
A' bérczre ér, hol gyógynövény virágzik.
„Eddig 's ne messzebb" mond a' társsereg,
Fölebb nem ért még emberláb, 's magasbban
A' zerge is megszédül 's elbukik.
Hall a' fiú, de kór apjára gondol
És meg nem áll, 's kezében tartja már
Erőködése' czélját, a' virágot,
A' szent virágot, mellynek nedvitől
Ujult erőt nyer apja' élete.

Sietve indul vissza — 's nincsen út.
Nemes tüzében olly magasra hága,
Hogy visszatérés lábának lehetlen.
„Atyám, te sirod' szélén sorvadasz,
Kezemben a' szer, melly új éltet ad,
'S én azt ne tudnám ajkaidra öntni?
Perczek ha múlnak, kebled megkövül;
Nincs, istenemre, percz, hogy elveszejtsem"
Szól 's lángra gyúl fellelkesült szeme,
Keblére rejti a' balzamnövényt
'S bajtársihoz, kik féltve várakoznak,
Parancsolatja mennydörögve száll:
„A' gyógyvirág itt nyugszik keblemen,
Vigyétek azt atyámnak." — Égre néz,
'S biztos halálba ugrik a' tetőről. —

Nagy bérez alatt magános sírhalom van,
Nem jö leányka gyászvirág füzérrel
Keritni a' magános sír' keresztjét:
De alkonyatkor, égő köny szemében
Eljő egy ősz, a' sírra ráborul,
'S zokogva holtakért imádkozik.

A' széles Kahlbach völgy távolabb két keskenyebb völgyre oszlik, a' nagy és kis Kahlbachra. — A' nagy messze vonúl az óriási Kastenbergig, 's a' kék tavat viseli bércz fenekén. A' kis Kahlbach mutatja a' Karpátok' legszebb zuhatagit, mellyek zugása 's dörgése a' természet' legnagyobb zenéjével tölti el a' magános mélységet. — De szálljunk le a' keskeny 's itt ott szédítő szikla-uton a' völgybe, 's üljünk egy szikladarabra, melly a' zuhatagok' közepében rendületlen áll. Nézzünk a' völgyön végig, 's merüljünk el a' gondolatok 's érzelmek' özönébe, melly itt a' legszegényebb kebelben 's agyban is mulhatlanul mozogni kezd. — A' legbujább növényzet' zöld koszorújában folytonos zuhatagokat alkotó ezüstszalag elveszni látszik a' magasabb bérez' gyomrában, 's ez elragadó betekintést a' nagy és kis Kahlbach-völgyet elkülönző „Középgerincz" (Mittelgrad) szeszélyes alakú, meredek csúcsai zárják, mellyeken csak zerge talál magának utat. Merjek e' gondolatim' 's érzelmeim' leirásába fogni, mellyeket e' kis Niagarától körülzugva, a' patak' közepében, azon szikladarabok' egyikén ülve, mellyeken a' szilaj viztömeg millió gyöngygyé törik széllel — a' legnagyobb zuhataggal szemközt, gondolék 's érezék? — Ez eleven, fiatal, nyers viztömeg az ifjú szenvedélyek' egész seregét lázitja fel, a' kebel nyugtalan tett-vágyra gyúl, a' vér pezseg, az alföldi magyar sikok' hallgatag, rest malatiája helyébe indulatok' harsogó, lobogó orkánja lép. 'S lehet-e e' tekintetnél a' győzedelmes korszellemre nem gondolni, melly hatalmas rohanásában a' gátok' ezrein keresztül törve, czélra siet, czélra jut? — Menjünk át a' festői hidacskán 's hágjunk felebb azon bérczhez, melly a' lépcsönként egymásra fokozott kötömegektől „Lépcsőkék" (Treppchen) nevét viseli, 's a' legfölségesb látványhoz vezet közel. A' nem nagy, de szilaj 's erőteljes vízsugár, a' kis Kahlbach' nyers szülötte, távolra 's messzire fecskendezve és zúgva rohan le a' sziklafokokon. Legfelsőbb zuhanása 130 lábnyi magas. A' környező vidéknél valami vadan szépebbet nem is képzelhetni. Balra a' Királyorr' várromokat 's mesterségesen készült kőfalcsipkézetet képző párkányzata (Zims); és a' középgerincz' szeszélyes, meredek szakadéki; jobbra a' Genserich' meredek falai, 's felettök a' Karpátok' legmagasb, most fellegpalástba burkolt, majd napsugárban uszó koronája, a' lomniczi csúcs, 8120 láb magasságnyi büszkeségében, mered a' fellegek közé, mellyek óriási fogain 's gerinczén megtörnek. — Előbbre haladva, egy óra alatt, a' „Tüzkő" (Feuerstein), 's majd 6000 lábnyi magasságban az „öt tóhoz" jut a' merész hegymászó, mellyektől még 2000 lábnyira van a' lomniczi bérez' legfelső foka a' „Jégcsúcs"; félelmesen vad magasság, mély hasadékiban örök jeget 's havat rejtő, mellyet csak vakmerő 's gyakorolt lábu zerge vadászok képesek megmászni. — De a' természet' elevenitő hatása, a' csúcsi kilátás' reménye, a' lelkesitő tudvágy hihetlenül edzik az inakat, 's milly nagyszerüen van jutalmazva a' sik' gyermeke, ha a' tetőre feljutván, országokat lát terülni lábai alatt, a' lég' tündéri változásait, mesés bájvilágba ragadó köd- 's fellegjátékot, elemi harczok' bölcsőjét 's kifejléseit, a' csalódott szem előtt rónává simuló kisebb bérczek' megsemmisültét!! Az utat 5—6 óra alatt végezhetik gyakorolt bérczmászók, de a' legnagyobb fáradsággal 's némelly helyeken életveszélylyel, mikért azonban bőven jutalmaz a' nagyszerű kilátás egész Szepesen, 's a' tátrai, liptói 's gömöri hegyeken át, 's éjszaknyugatnak egész Krakóig. Délfelé alföldi sikokon vész el az ittas tekintet. Van azonban a' lomniczi tetőnek valamivel kényelmesb, de azért épen nem kényelmes útja a' steinbachi völgy felől.

Le a' zergék és sasok' ezen kopasz tanyájáról, szelidebb hajlékokba! — ha az emberi lélek, tudásvágyát betölté 's egy pillanatig büszke fenhéjázással érzé magát a' természet' urának, csakhamar vissza sülyed kicsinysége 's gyávasága' aggasztó érzetébe, 's a' völgybe kivánkozik, erejéhez mért kisszerűbb körökbe.

T. L.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, septembcr' 3. 1840.** **19. szám.**

Tartalom: A' magyar és török-ozmán nyelv. Vége (*Vajda*). — Egy elszáradt fánál (*Vidor Emil*). — Elsőség (*Vachott Sándor*). — Honi kő (*Szűcs Dániel*). — Mutatvány Nagy Ignácz „Napjaink" czimű regényéből. — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Böngészet (*Fábián*).

A' magyar és török-ozmán nyelv magyából összehasonlitva egymás között és a' nyugoti nyelvekkel.

(Vége.)

Az európai nyelvek az ige-gyökök'tekintetében igen különböznek a' magyar és ozmántól. Először is az európai nyelvekben kifejezett főgyök nincs, melly az igeragozásban (ejtegetésben) helyet foglalhatna; másodszor minden időben az első személy szolgál a' többieknek némi alapúl, de olly gyökül még sem, melly változatlanul maradna; harmadszor a' nyugoti nyelvekben igen sok a' rendetlen ige, míg a' magyar és ozmánban igen kevés, és a' rendetlenség csak a' főgyök' végbetüjét illeti. — Ezeknek bebizonyitására a' görög és latin nyelvből példákat hozandok föl. A' magyarban p. o. a' mutató mód gyökei ezek: *ad, ada, adott, adand, adni fog*, az ozmánban *jaz* (irj), *jazar* (ir), *jazaridi* (ira), *jazdi* (irt), *jazardsik* (irand), tehát a' gyök mindenütt tisztán áll, míg a' latinban az *am* semmit tesz, mellytől jönek: *amo, amabam, amavi, amabo, amem, amatum* stb. A' görög még tekervényesebb a' gyökképzésben, mellyet első conjugatiója egészen világossá tesz. A' τύπτω ugyan is igy képzi első személyeit (a' görögül olvasni nem tudók' kedveért magyar betükkel irva): *tüptó* (ütök), *etüpton* (üték), *etüpsza* (ütöttem), *tetüpha* (ütöttem), *etüpon* (ütöttem), *tüpó* (ütendek), *tüpszó* (ütni fogok), *etetüphín* (ütöttem vala) stb.; a' németben példát ad p. o. ez ige *denken: ich denke* (gondolok), *ich dachte* (gondolék), *ich habe gedacht* (gondoltam), *ich werde denken* (gondolandok) stb.; a' többi töredék nyelvekben, minők az olasz, franczia, angol stb. ennél is kevesebb szerepet játszik az igegyök.

Az eredeti igéktől a' magyar és ozmán nyelvben származék-igék képzetnek, mellyekre a' nyugoti nyelvek példát nem igen adnak. Illy ige-származékok: *a' szenvedő ige*, melly a' magyarban *atik* vagy *etik* (tatik, tetik), az ozmánban *il*, vagy *un* által képzetik a' cselekvőtől, p. o. *ad-atik;* és *szev-il* (szerettessél); *a' mivelletető ige*, melly a' magyarban *at* (tat), *et* (tet) képző által, az ozmánban *dir* vagy *t* által alakittatik, p. o. *ad-at*, *néz-et* és *szevdir* (szerettess), *okut* (olvastass); kölcsönható igéje van a' magyarnak *kozik, kezik* képzővel p. o. *barátkozik, csókol-kozik*, a' töröknek *n* vagy *s* képzővel, p. o. *öj* (dicsérj), *öjün* (dicsekedjél), *szöjlemek* (szólni), *szöjlesmek* (szólakozni, beszél-

getni valakivel 1), *bul-mak* (találni), *bulus-mak* (találkozni); van a' töröknek tagadó igéje, melylyet *ma*, *me* raggal képez a' főgyök után p. o. *szev* (szeress), *szevme* (ne szeress), *szevdim* (szerettem), *szevmedim* (nem szerettem), *jaz-dik* (irtunk), *jazmadik* (nem irtunk); a' tagadó igétől a' török *ható* vagy inkább *hattalan* igét képez, ha a' *ma* vagy *me* elé *a* vagy *e* betűt tol p. o. *csikar* (húzz, vonj), *csikarma* (ne húzz), *csikarama* (ne huzhass, ne vonhass), a' magyar azonban tovább megy 's a' *hat het* képzővel minden eredeti, sőt származék-igéből is származottat csinálhat, p. o. *ad-hat*, *adat-hat*, *adathat-ik*, *adogat-hat* stb., mellyeket az európai nyugati nyelvek csak körülirva fejezhetnek ki, mint p. o. a' német igy: *er kann geben*, *er kann geben lassen*, *es kann gegeben werden*, *er kann austheilen* u. s. w. *)

A' magyarban igen föltünő ige a' *nincs*, melly a' tagadást magában foglalja, de hiányos ige, mert csak a' többesben mondatik *nincsenek* 's a' többi személyek és idők a' *nem van*-tól képzetnek. A' török a' *deil* (nincs) igét egészen végig ragolja (mintha a' magyar igy szólana: *nincs-ek* = nem vagyok, *nincs-esz* = nem vagy stb.), de egyszersmind az *ol* gyöktől is tudja képezni *ma* raggal a' tagadó vant, igy *olma* ne légy, *olma-mis* nem volt, *olmaz* nem lesz stb.

Az *ol* (légy) gyök, melly a' magyarban is ugyan azon értelemben létezik 's ezen időkben él: *vol-na*, *vol-t*, *vol-a*, sőt az egész *l-esz* igében föltalálható, a' török nyelvben rendesen ragoltatik, p. o. *ol-mak* lenni; *olur* van, lesz; *ol-urdu* vala, leve, *ol-du* volt, *ol-mus* volt, lett, *ol-adsak* lesz, leend; *ol-a* legyen; *ol-sza* volna, lenne; *ol-urken* léve; *ol-up* levén. Az nevezetes még az ozmánban, hogy a' *vagyok* egyszersmind csupa ragok által is kitétetik, igy: *im* = vagyok, *szin* = vagy *dir* = van, *iz* = vagyunk, *sziniz* = vagytok, *dirlar* = vannak, melly ragok az ige-gyökhöz tétetvén, kész a' ragolás. P. o. *szev-er* = szeret, *szever-im* = szeret-ek, *szever-szin* = szeret-sz, *szever-iz* = szeretünk, *szever-sziniz* = szerettek, *szever-ler* = szeretnek, sőt ezen ragok magánhangzói magokat az igegyökhöz alkalmaztatva átváltoznak *a*, *e*, *o*, *u*, *ö*, *ü*-vé is, p. o. *bak-ar-om* = nézem, *ol-ur-um* = leszek, *üstür-üm* = halmoztatom stb.

A' magyar *van* és török *var* ige az összetételben hasonlólag használtatnak, tehát mint a' magyar mondja *atyám van*, a' török igy szól: *ata-m var*, és tovább: *nekem van atyám* = benim var atam; *neked van atyád* = szenin var atan; *neki van atyja* = onun var ataszi, stb., és: *zsebemben pénz van* = dsebümde akcse var; *zsebedben pénz van* = dsebünde akcse var stb., mellyet a' latin, német 's a' többi európaiak igy tesznek ki: habeo pecuniam in meo marsupio; ich habe Geld in meiner Tasche; io ho denari nella mia borsa stb.

Ezen hasonlatos menetele a' magyar és ozmán nyelvnek 's ellenkezése a' nyugati nyelvekkel, mellyek egymás között ismét igen megegyező menetelt tartanak, világossá teszi, hogy az úgynevezett *interlinearis methodust*, hol magyar sor alá török sor alkalmaztatnék, a' két első nyelvben, a' kölcsönös megtanulás végett, legnagyobb sükerrel lehetne használni; de majdnem lehetetlen a' magyar vagy török és valamelly nyugati nyelvnél, mert minden egészen megforgatva van illyen két nyelvben. Ellenben a' nyugoti nyelvek kölcsönösen igen czélszerüleg tanultatnak a' *sorváltó mód* szerint.

Mi az igeragozást vagy conjugatiót illeti, nem tagadható, hogy nagy hasonlatosság van a' magyar és török között (mint a' mondottakból világos), de annyi való, hogy a' két nyelv még is sokban eltávozik egymástól. És itt a' török az egység, egyszerüség, pontosság' nyelve. A' töröknek mind tiszta gyökü igéi vannak, tehát az *ik-es* féle igékkel semmi bajlódása nincs; a' törökben nincs határozott vádeset, nincs határozott igealak, hanem azon egy ragozás minden igéknél 's az igék' minden alakjainál elegendő. A' török nyelv az, mellyben tökéletesen egy igeragozás van, melly ugyanaz a' cselekvő, szenvedő, közép igéknél és ezen igék' minden toldott fajánál, mellyet ha valaki tud, az egész ragozást tudja, 's nem félhet többé a' fönakadástól. De hogy állitásunk némi világossággal is birjon, a' mutató mód' jelen idejében ragolni fogunk néhány ozmán és magyar igét, mellyekből a' török egységnek ellenébe tett magyar hármasság kitünjék. A' *szev* és *ok* gyököket veszem elé.

*) A' magyar nyelv igeképzőkben igen gazdag; e' részben is tanulságos volna kimerítőbb hasonlításokat tenni. Vajjon megvan-e a' törökben az illy igeképzés mint zeng, zengedez, zenget, zendit, zendül; csörög, csörget, csörgedez, csörrent, csördit, csördül; rezeg, rezzen, rezzent? — V. M.

1) *Szever-* = szeret- és szeret-*i*.
szever-szin. = szeret-*sz* és szeret-*ed*.
szever-im = szeret-*ek* és szeret-*em*.
szever-iz. = szeret-*ünk* és szeret-*jük*.
szever-sziniz. = szeret-*tek* és szeret-*itek*.
szever-ler. = szeret-*nek* és szeret-*ik*.

2) *szeviler* = szerettet-*ik*,
szeviler-szin = szerettet-*el*,
szeviler-im = szerettet-*em*,
szeviler-iz = szerettet-*ünk*,
szeviler-sziniz. = szerettet-*tek*,
szeviler-ler. = szerettet-*nek*.

3) *okmaz* nem tanul.
okmaz-szin nem tanul-sz.
okmaz-im. nem tanul-ok.
okmaz-iz nem tanul-unk.
okmaz-sziniz nem tanul-tok.
okmaz-lar. nem tanul-nak.

4) *okutar* olvastat.
okutar-szin olvastat-sz.
okutar-im. olvastat-ok.
okutar-iz olvastat-unk.
okutar-sziniz. olvastat-tok.
okutar-lar. olvastat-nak.

A' nyugati nyelvekben többnyire sok ragolmány van 's minél fiatalabb a' nyelv, annál kevésbbé ragoltatnak igéi önerejekből, hanem a' segédigékre szorulnak. A' latin nyelvben a' cselekvő- és szenvedő-alakon kivül négy ragolmány van; hogy a' német pedig az *ich habe* 's *ich bin* és *ich werde* segedelmével szokott ragolni, mindnyájunk előtt ismeretes, p. o. voltam, ich bin gewesen; leszek, ich werde seyn; láttatom, ich werde gesehen, láttattam, ich bin gesehen worden. Hasonló terjedelmességben részesülnek az olasz, franczia 's angol nyelvek.

Részesülők' tekintetében a' magyar nyelv a' göröggel vetekedik, mert az alig multat kivéve, minden időnek van részesülője, mind a' cselekvő, mind a' szenvedő, mind a' középigéknél; a' latin nyelvnek tehát sokkal előtte áll, mellyet egy ige által ezennel fölvilágositunk. A' *szeret* igétől e' részesülők jönek: *szerető*, *szeretett*, *szeretendő*, *szeretni fogó*, latinúl pedig csak ezek: *amans*, *amaturus* 's a' mult időbeli csak körülírva fejezhető ki. A' szenvedő alakban e' részesülők vannak: *váratő*, *váratott*, *váratandó*, *váratni fogó* *), a' latinban pedig: *amatus*, *amandus*, tehát a' jelenidőbeli hibázik. A' későbbi nyugati nyelvek még tehetetlenebbek a' részesülők' tekintetében. De a' török nyelv a' magyart is sokkal meghaladja részesülőkbeli bővelkedésben. A' *szev* igétől p. o. e' jelen idei részesülők jönek: *szever* szerető (melléknév), *szeven* a' szerető (főnév), *szevidsi* szerető (folyvást); és e' mult ideiek: *szevmis* szeretett (melléknév), *szevdük* a' szeretett (főnév); jövendőbeliek pedig ezek: *szevedsek* szeretendő (melléknév), *szevmeli* a' szeretendő, *szeveszi* szerelmes leendő.

*) A' *váratni fogó*, valamint a' *szeretni fogó* két szóból is állván, szokatlan is levén, nem igen vétethetik fel bőségeink közé, de igen a' személyragos állapotjegyzők, mellyeket a' gondatlan vagy viszályok által megrendített kor elhagyogatott; adván, advád, advája, advánk, advátok, advájok. — V. M.

Ha most már a' magyar és ozmán, a' görög és latin, és az új európai nyelveket általában hasonlítjuk össze, ezeket veszszük észre: a' magyar és az ozmán az eredeti egyszerüség' nyelve, rövid szógyökökkel, mellyekhez a' ragok egyszerüen, tisztán kapcsoltatnak, előttök pedig a' kisegitő szók változatlanúl állanak. A' görög és latin nyelv már eltávoztak ezen egyszerüségtől; vannak ugyan ragaik a' neveknél, de csak négy, öt, mellyeket *casus*-nak nevezenek, a' többi utóragok előragokká változtak el 's a' nevek elé rakatnak, és pedig úgy, hogy utóragosan kivánják a' nevet. A' főnevek előtt elváltoznak a' melléknevek, sőt utól is tehetők. A' gyökök általában hosszabbak. Az európai új nyelvek mind származékok, ősibb nyelvek' törzdeleteiből alakultak, szógyökereik más nyelvekből kapkodvák össze, mint a' jó szerencse hozta magával; bennök az ősi egyszerüségből igen keveset látni; utóragaik majd mind elenyésztek 's nagyobb részök az igéket is elölről a' személyes névmások által ragolja; mellékneveik a' főnevek előtt nem igen változnak, de nem az egyszerüség' erejénél fogva, hanem tehetetlenség miatt, mivel elvesztek a' latin nyelv' forgathatóságát, mellyből nagy részint származtak.

Mi a' hangok' öszvegét illeti e' nyelvekben, némellyek lágy hangokkal bővelkedők, mint a' hellen, olasz, 's félig meddig a' franczia nyelv, mások kemények, sok levén bennök a' mással hangzó a' magánhangzókhoz képest, illyenek a' német, holland, angol nyelvek, míg némellyek a' két tulság közt középen állanak és kitünőleg férfiasaknak mondhatók, illyenek a' latin, spanyol, magyar, török. Ezen utolsó lágyabb valamivel a' magyarnál, mert utóragai gyakrabban végződnek magánhangzóba, p. o. *nak*, *nek* törökben *a*, *e*, a' *t* pedig *i* (*anaja* = anyának, *analar-a* = anyák-nak, és *ana-j-i* = anyá-t, *analar-i* = anyákat), tudva van pedig, hogy épen ezen utóragok jönek majd minden

mondásban elő. — A' hangok' kellemét vevén tekintetbe, tudjuk, hogy a' magánhangzók között legszebb az *a* hang, legkönnyebb kimondású az *e*, mit abból is kivehetünk, hogy az egész világ az abécze' mással hangzóit *a* vagy *e*-vel hozza kapcsolatba, és pedig emezzel nagyobb részint. A' szóban lévő nyelvek között a' magyaré azon elsőség, hogy szavainak nagyobb részében az *a* vagy *e* uralkodik, és ha sok *k* és *t* betüje némi ártalmat nem hoznának neki, hangzás' tekintetében majd fölülmulhatlan volna. A' török nyelv aránylag sok *i* 's *ü* betüvel bir, de, a' föntebb említett okból, hangzóbb a' magyarnál. A' latin nyelvet első declinatió-ja 's conjugatiója, mivel *a* betükkel bövelkedik, igen szépíti. — Mi a' hajlékonyságot és tovább fejthetést illeti, itten két osztályt kell megkülönböztetnünk, a' magából és a' kölcsönből fejthető nyelvekét. A' magából fejthető nyelvek között elsőségét viva ki magának a' görög szerencsés csillagzata által, de a' magyar nyelv méltó vetélkedője e' tekintetben, 's hogy vele nem vitázott, boldogtalan helyezetének szüleménye. A' magyar nyelv mindenre alkalmatos 's annyira önerejü, hogy az idegen elemet egyáltalában megveti, vagy csak a' legnagyobb fokon történt megemésztés után fogadja föl vérébe. A' latin kölcsönből fejthető nyelv vala, mert müszavakat épen nem bira alkotni, hanem a' hellentől kölcsönze; az új európai nyelvek zagyvalék természetöket abban is kimutatják, hogy a' müszavakat széltében hosszában szedik föl, a' honnan kaphatják, azonban tanubizonyságát hordják magokkal annak, hogy a' szellem tökéletlen anyagszerekből is dicső épületet rak magának, sőt az anyagszereket is addig idomítja, míg alkalmasakká lettek, dicső literaturát emelni vállaikon. Ebből pedig azon következtetés áll elő, hogy a' legszebb nyelv is keveset ér literatura nélkül, a' lángelmék pedig a' nyelvet magokkal emelik.

Utóljára azt akarom megemlíteni, hogy ámbár az ozmán nyelv hasonló körülmények között alkottaték mint a' magyar, ámbár nyelvtana a' bámulatig hasonló menetelt tart a' magyaréval, ámbár a' két nyelvet az eddig nálunk ismertek között egymással legrokonabbnak mondhatni, azonban egy törzsöktől eredtnek épen nem állíthatnám őket. Hasonló elvek szerint alkottaték mindenik, de önállólag; a' két nemzet egymást soha el nem érté, noha a' két nyelv egymásra nagy világot vet, sőt talán alig találhatni nyelvet, mellynek összehasonlítgatása nagyobb haszonnal járna mint épen a' magyaré a' törökkel. Mind a' mellett pedig, hogy e' két nyelv önálló és saját nyelv, nem kevés bennök a' közös gyök, mellyeket nagyobb részint Ázsiában kölcsönzének át, és ezek az eredeti ös gyökök, de részint Európában is, mellyek hosszabb szavak. Az egész világosabb lesz, ha néhány azon, vagy rokon jelentésü török gyököket és szavakat záradékúl elősorozunk. Illyenek: ad-*am* ember, agács növény (bogács), agh fog, aghn akad, alcsák alacson, alt alatt, amma ámde, ana anya, árpa árpa, arszlán oroszlán, at vet (hajt), a-tes tüz, baba apa, balta balta, bal-uk hal, bázár vásár, bicsak bicsak, bil tanul (bölcs), bit szünik (bitangol, bitó), bögek bogár, bogácsa pogácsa, böj bög, buda-la buta együgyü, burnut burnót dohány, burun orr, boz boszont (erőszakot tesz), csalu tövis (csalán), csanak edény (csanak), csiadár sátor, csial lop (csal), csicsecs csécs (himlő), csizme csizma, csok sok, csükür csür (verem); dagh hegy (dag-ad), dana tehen, dar keskeny (dar-ab), den-iz ten-ger, derin örvény, dilir dalia, dolu tele, domusz disznó, düs es-ik és les, dsemi csanak, ejor nyereg, eji jó, ej hajt (ejt), elma alma, er férj, erken korán, et tesz, evela előbb, ev siet (evet, evez), fena rosz (fene), fener fényadó (lámpás), fukari szegény (fukar), gel jö kel, gömlek és imek ing és ümög, gün-áh bün, güm-üs ez-üst, hasfa egy hét, hál áll-apot (hely), ibrik ibrik kanna, iz-et iz-lés, járát teremt, jamis gyümölcs, jaszak majorság jószág, japak gyapju, jeni új, je-szil zöld, j-il-diz és-ill-ag, jorul fáraszt (járul), jüz úsz, kalib kaliba, kal kel (megy), kabak tök, kapak kupak, kapu kapu, kara fekete (korom), kesz metsz (kezd), kecsi kecske, ki ki, kindir indit, kiöse köz, ko konyul, kolaghuz kalauz, kopcsa kapocs, komszu szomszéd, kos fut (fut-kos), kucsuk kicsin, kul-ak fül, kuma hálótárs (koma), kur-bagha béka, maghara üreg, majmun majom, meme cses (emlő eme), narancs és turundsa narancs, oglan legény, ok olvas és okul, öl öl, ölcsü öl (mérték), pambuk pamut, papucs papucs, sápka kalap, sej valami (sejt), szafrán sáfrány, szakál szakál; szakálbicsak borotva, szalmán szalma, szapun szappan, talika taliga, szüpür seper, torla szántó-föld (tarló), turp torma, tauk tyuk, ten test, tep tánczol (tipeg), teve teve: tuvla tégla, ucsúz olcsó, uzun hosszu, var van, vur ver, zor-et szorit viszir vezér, zubon, zubbony.*)

*) Az itt felhozott szavak között igen sok hasonló van, de sokakban csak egyes elemek hasonlítanak

És ezzel búcsut veszek a' tárgytól, kívánva, hogy minél előbb vegye ollyan férfiú elő, ki szerencsés vala az ozmánok' hazájában megismerkedni a' jeles török nyelvvel, 's annak szellemébe gyakorlat és huzamos gondolkodás által behathatott. ***Vajda.***

Egy elszáradt fánál.

Kidöltél, agg fa, zöldelő
Testvéreid között,
'S felejtve vagy, bár gazdagon
Hoztál gyümölcsöket:

Míg sok hitvány 's gyümölcstelen
Életfa' dombinál,
Fennen hirdetve érdemét,
Egy márványoszlop áll.

Vidor Emil.

Elsőség.

Szemed leány 's a' tiszta ég
Egyenlőn kéklenek,
Borúban harmatoznak is,
Derűben fénylenek

És lyányka még is kedvesebb
Szemed miként az ég,
Minthogy szemed borúiban
Soh'sem mennydörge még.

Vachott Sándor.

Honi kő.

A' honi kőnek már vagyon egy faragója: Ferenczy;
Kősziveinknek még semmi Ferenczye nincs.

Szücs Dániel.

---

ez utóbbiak' rokonságát csak bővebb fejtegetés után hihetnők el, mind e' mellett jók ezek is figyelem-gerjesztésül 's különösen jó azon mód, melylyet a' szerző a' rokonság' kikutatására választott. Mire az illy fejtegetések körül ügyelni kell 1) szóképzés, 2) a' ragozás' vagy hajtogatás' módja, 3) a' ragok vagy is szóképzők' hasonlatossága, 4) egyes szavak' hasonlatossága p. o. ház-*on: an* dem Hause. Ez utóbbira eddig nagyobb ügyelet volt 's bizonyos, hogy ez közelebb, újabb rokonságot mutat, de a' három elsőnek kifejtése, melly mélyebb buvárkodást nagyobb munkát 's szorgalmat kíván, bennünket a' nyelvek' őskorába tesz visszza. V. M.

Mutatvány,

Nagy Ignácz „Napjaink" czimü jövő évben megjelenendő regényéből.

I. A' vig regénynek szomorusággal vegyes kezdete.

Hátán háza, kebelében kenyere.
Kösmondás.

Ezer....., de minek mondjam meg az évszámot, mellyben e' lapok kezdetöket veszik? A' czim világosan mutatja, hogy a' történeteket magunk is megéltük; ha pedig valaki talán még napjainkon túl is olvasná azokat, mit nem igen reménylhetek, úgy a' czimlapon olvasható évszám e' tekintetben mindenkor kielégítő felvilágosítást fog nyujtani. Egyébiránt helyek- és személyekre nézve is illy tartózkodással fogok viseltetni, mert mi magyarok, minden szép 's esengő beszédink' daczára is igen furcsa emberek vagyunk, és más' szemében a' legkisebb szálka sem kerülheti el figyelmünket, míg magunkéban a' gerendát sem veszszük észre. Mi szeretjük kimondani, hogy más valaki hibázott, vagy vétkezett; de ám azért más ne merje szemünkre lobbantani hibáinkat 's vétkeinket, mert mi bálványozásig szeretjük becses énünket, és baleseteink' nagyobb részét csupán e' körülménynek kell tulajdonítanunk. E' regény' hősének kézirata előttem fekszik ugyan, még pedig tökéletes naplói hűséggel szerkesztve, és így fáradságomat jóval csekélyítné, ha szóról szóra közleném tartalmát; de föntebbi gyöngeségünk' következtében a' történet' helyeit és neveit egészen megváltoztatám, egyes fordulatit pedig, mik talán alkalmul szolgálhatnának az illető valódi egyén' megismerésére, lényegileg módosítám; elannyira, hogy, ha talán eredetileg bizonyos jelenés a' budai Svábhegyen ment végbez, itt azt a' Retek-utcza' valamelly düledező házában mondom történtnek; 's ha például Rózsásy tanácsosné' kecseiről van szó az előttem fekvő kéziratban, én Bürky iskolamesterné' száz meg száz redőjét törekszem kézzelfoghatóságig leirni; szóval, az itt föstendő képek 's kalandok annyira különböznek a' nekik alapul szolgáló valódiaktól, hogy azokban magára, vagy tetteire, épen senki nem ismérhet, habár százfelé tudná is repeszteni a' szőrszált. E' szerint tehát, úgy hiszem, eléggé biztosítva vagyok minden félreértés vagy megtámádás ellen, mert, még egyszer ismétlem: nem czélzok senkire, 's ha talán valaki még is sujtva érezné magát, az csak emlékezzék a' mezőkövesdi mol-

nárra, ki a' böjti ájtatoskodás' alkalmával minden szitkot békével türt el, mig végre ezt kiáltá ellene egy jó kedvü suhancz; ‚Lisztlopó!' Ekkor a' molnár betöré a' suhancz fejét, és e' közmondást alapitá tettével; ‚Mondj igazat, 's betörik fejedet!' Fejem' betöretése ellen azonban ünnepélyes óvást teszek, és inkább igérem, hogy azon esetre, ha valaki sértve érzendi magát és azt velem tudatja, természetesen bérmentlevél által, tüstént hirlapi úton fogom a' közönséget értesitni: mikép, például, N. N. táblabiró úr nem azon Kapardy nevü fő táblabiró úr, ki „Napjaink"ban minden megye-gyülésen a' sót és vámokat alább szállittatni kivánja, mig maga pipaszárnyi hosszú falujában nemcsak bőrét huzza le szegény jobbágyának, hanem még meg is vereti, ha e' kegyes bánásmód ellen talán zúgolódni merészkedik a' szegény pór. Illy nyilvános elégtétlel mindenki beérheti, ki magát sértettnek gondolja, anyival is inkább, mivel párviadalra szólitást semmi esetre nem fogadok el, azon megrögzött elvből, hogy a' legutolsó polgár' élete is a' hazáé, következéskép magán-czélokra nem koczkáztatható.

Bevezetésnek ez már talán sok is, azért tehát dologra, még pedig bátran, mert hiszen nem nyulvérrel van tintám fölereszlve, és: ki jogot nem sértve él, — fő táblabirótul sem fél.

* * *

Éveink, hónapjaink 's napjaink' egyikén a' kék égboltról egyenlő nyájasságot mosolyga le a' fényes nap az ifjulag haladó Budapestre, ámbár lehet, hogy egyik nagy házban ugyanazon perczben keresztelőt, házasságot, elválást és tort ünnepeltek. De mit gondol ezzel ragyogó napvilágunk? A' mindenható' szeretet-parancsát betü szerint hiven követi az égboltozat' e' tündöklő királynéja, és áldásival egyenlőn boldogitja az embereket, minden személy- 's helyzetválogatás nélkül, 's midőn a' szorgalmas földmüvelő verejtéke' reményét éltető sugárival érleli, egyszersmind helyet szikkaszt sürü bozótban a' kártékony tolvajnak kivánt rejtekül; mert az örök gondviselés szabad akarattal teremté az embert, 's jótéteményitől nem fosztja meg csupán azért, mivel meggyőződését követte, melly a' teremtés' czéljaival ellenkezik, hanem inkább ujra meg ujra áldásokkal tetézi és hálára kötelezi, mellynek szelid szülöttje a' megjavulás; mert ki tagadhatná azon keleti közmondás' igazságát, melly szerint: „egy kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy akó eczettel!"—

A' nap tehát Leopoldváros' egyik nagyobb házának réz födélzetére is nyájasan mosolyga, melly alatt igen furcsa dolgok történtek. A' földszinti boltok' ajtaiban vászonszövetekbe gombolt szőke és barna boltsegédek állottak, kik vasárnapokon reggel bérlovakon mutogatják magokat, estenként pedig a' szinházban rőfszámra beszélnek grófnőkről és tanácsos kisasszonyokról, kiknél látogatáson, ebéden, vagy egyéb mulatságon voltak. Délutáni három óra lehete, és igy a' boltsegédek kedvökre beszélgethettek, mert a' fashionable vevők még nem hagyák el kényelmes emésztési nyughelyöket.

Az egyikkel közölök talán többször fogunk találkozni, és igy jó lesz külsejét kissé figyelemre vennünk. Termete középszerün alig emelkedék ugyan fölül, de széles vállai nagy erőre mutattak, mit vaskos kezei is tanusitottak, mire valóba szüksége is volt, mert vasárus boltban segédkedett, hol, főleg inas korában, nem igen nagy kiméletre számolhatott, minthogy szegény szüléi korán elhaltak, és az árva fiu' kezeit a' seprő mindennap, vásár' idején pedig néha még targoncza is nyomta. Arcza mindazáltal kitünő ellentétben állott ezekkel; a' sima fehér bör alatt egészség' piros szine úszott, kék szemeiben őszinteség' bizalmat gerjesztő kifejezése fénylett, és majd lyányilag virító gyöngéden dombor ajaki inkább csókra látszottak alkotva, mint az egyszerü földmivelőknek a' küllövasat, vagy járomszeget magasztalgatni. Haja azonban igen igen szőke volt, annyira, hogy inas korában vörös hajúnak gúnyolák őt, és e' körülmény, párosulva bizonyos alig észrevehető kellemetlen kifejezéssel, melly beszéd közben mosolyát néha eltorzitá, némileg gyanittatá, hogy talán farkas lappang a' bárány bőr alatt. Az illy gyanakodás mindazáltal gyakran csalni szokott, 's azért bizzuk az itéletet az időre, melly mindenkor csalhatlan szokott lenni.

Hangos nevetközés után, mit hihetőleg valamelly vasárnapi kaland' elmondása gerjeszte, igy szóla egy szalag-árus boltsegéd, kit kis pörge fekete bajusza miatt Debreczeni Antalnak szólitottak társai, ámbár keresztlevele' hiteles tanusitása szerint, Pozsonyban pillantá meg először a' napvilágot, mit azért vélek itt említendőnek, hogy idővel pör ne támadjon Debreczen és Pozsony közt, ha a' pörge bajszú Antal valamikép nemi nevezetességre találna jutni: ‚Barátom, János, bezzeg jó lenne most nőül venni házi asszonyunkat!'

„Mivel ma temeti egyetlen fiát?“ — kérdé a' föntebb leírt vasárus boltsegéd, és ajaki körül kissé észrevehetőbben mutatkozott azon kellemetlen kifejezés, miről már emlékezénk.

‚Természetesen azért. Mit gondolsz, barátom, az özvegyke csinos, alig harmincz éves, vagyona legalább egy millióra megy, e' vaskereskedést nem is számítván: ezenkül ő már most egészen független, te pedig csinos ficzkó vagy, kedvében mindig jól tudtál járni, és —‘

„És barátom, még sem vagyok elég bohó feledni, hogy elmult már azon idő, mellyben első legényéhez ment rendesen nőül minden kalmár özvegy. 'S kivált Vassay Teréz, az alig zöldelő új nemességében büszke asszony! Menj, Antal, nincs ma kedvem izetlen tréfára.“

„‚Épen e' vonakodásod mutatja, hogy csak ugyan szeretnéd a' bolt fölirást megváltoztatni; de — savanyú a' szőlő, kedves róka koma.‘“ — Egy szálás füszerárus segéd' e' csipős észrevétele hangos kaczajt gerjeszte az ácsorgó boltsegédek közt, mire viszhangul a' vasáros bolthoz csatolt raktárból félig elfojtott gúnyhahota válaszolt.

János arczáról azonnal utolsó nyoma is letünt a' pirnak, ajaki egymásra szorultak és öklei remegve huzódtak öszve. A' hozzá legközelebb álló sovány szalagárus ijedve ugrott félre; de kár volt magát fárasztnia, mert fél percz nem mult el és János szemeiben tavaszi nap gyanánt mosolygott már a' szelid nyájasság, ajkai pedig valami mentőt és egyszersmind hizelgőt készültek mondani annak, ki a' raktárból, hol illy jókor ebéd után még nem igen lehete öt gyanítani, olly kiméletlenül nyilatkozék durva hahotája által. A' kaczagónak azonban nem igen lehete kedve értekezésre, mert hallván János' közelítését, azonnal becsapá a' raktár' ajtaját, melly a' boltba nyilt 's néhány percz mulva nehéz zárak' csattanása és az udvarra nyiló ajtón távozónak csoszogó léptei hangzottak a' széles márvány lépcsőkről.

A' szomszéd boltokba vevők kezdtek szállongni, és a' vasraktárból egy vén szolga lépett be, hosszas sajnálkozó tekintetet vetett Jánosra, 's e' szókkal: ‚Eisner ur minden szavait hallá, János úr; nekem most utána kell mennem. Azután majd lejövök a' boltot becsukni, mert a' nagyságos asszony kivánja, hogy mindnyájan temetésre menjünk;‘ — a' boltból távozék.

János homlokára szorítá ökleit, és könnyelmű segédtársait legalább is a' Duna' fenekére átkozá le, mert legtitkosb gondolatit, miket enmagának is alig mert megvallani, most már az öreg Eisner' birtokában látá, kitől irtózott 's rettegett és ki ellen egyszersmind határtalan gyülölséget táplált keblében. És miért? Mióta János e' házban tartózkodék, Eisner folyvást gonosz kártékony rém gyanánt környezte öt, mivel az elhúnyt Vassay könyörrel viselteték a' szülétlen árva iránt. Eisner legnehézb munkákkal terhelé a' gyönge fiút, és ördögi kaczajjal örvende, ha vasárnapokon valamelly játékszerét elronthatá és sirni látá a' szegény gyermeket. Ő nem örvende semminek e' világon, nem szerete senkit, hanem az egész teremtést gyülölé, mivel igazságtalannak tartá azt maga iránt, és kajánság' rémszelleme gyanánt minden törekvését oda öszpontosítá, hogy embertársainak örömeit keserü ürömmé változtathassa. 'S ha János' kedélye illy kártékony befolyás alatt megromlott, azt épen nem csodálhatni, mert valamint a' szülék' kora' bizalmatlansága és gyanakodása rendesen hazugokat alkot gyermekeikből, úgy a' rosz bánásmód idővel minden jónak elfojtja csiráját a' gyönge keblekben, és minden rosznak befogadására megnyitja azokat; illy iránynak pedig első következménye a' tettetés, és ez többnyire száz meg száz gonosznak termékeny anyja. János' arczán fölváltva különböző színekben üzé játékát indulatainak nyugtalan hullámzása, és agyában terv tervet szült, mind csak egy tárgyra törekvőt, 's e' tárgy nem egyéb volt: mint Eisnerrel minden áron egész súlyát éreztetni a' boszúnak, 's egyszersmind annyi évek' szenvedése után boldogulni.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Aug. 24. Peleskei notarius. Ered. énekes bohózat 4 felv. Irta Gaal. Zenéje Therntől.

Aug. 25. Eskü vagy Syracusa' zsarnoka. Nagy opera 4 felv. Irta Rossi Kajetán, ford. Jakab István. Zenéje Mercadantétól.

Aug. 26. Cillei Fridrik. Ered. dráma 3 felv. Szigligetitől.

Aug. 27. Először: Sánta orvos vagy hasonszenves orvoslás. Vígj. 3. felv. ford. Zsivora György a' m. acad. költs.

Aug. 28. Fra-Diavolo, vagy a' terracinai fogadó. Opera 3 felv. Irta Scribe, ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől.

Aug. 29. Laborfalvi Róza' javára bérszünetben először: Bátori Erzsébet. Ered. történeti dráma 5 felv. Irta Garay János.

Egyveleg.

Magyar nyelv' behozatása Pest' városánál. Pest' városa' ns tanácsa f. évi augustus' 22. tartatott ülésében a' következőket határozta: „Az 1840. évi országgyűlési törvényczikkelyek' kihirdetése megtörténvén: —

Továbbá a' 6ik törvényczikkely' következtében, melly a' nemzeti nyelv' gyarapítását érdekli, tanácsilag rendeltetik 1-ször hogy nemcsak a' legfelsőbb helyre, hanem a' nm. m. k. helytartótanácshoz és a' nm. m. k. udvari kamarához is teendő felirások ezentúl egyedül magyar nyelven szerkesztessenek. 2-szor, hogy a' mindennemű tiszti 's hivatalos tudósítások mai naptól fogva hasonlóképen csak magyar nyelven tétessenek. 3-szor, hogy e' hatóságnak jegyző-könyvei mostanától kezdve nemzeti nyelven folytattassanak és 4-szer az örök bevallásokról kiadandó hiteles levelek' kezdő és befejező szakaszai magyar nyelven irassanak, vagy is nyomtattassanak ki. Többnyire, hogy a' hivatalbeli útasítások és hitformák részint magyarra fordíttassanak, részint pedig, nevezetesen az utóbbiak jobb formába szerkesztessenek, e' végre Szász Mátyás, Szekrényesy Endre tanácsnokok és Góniczy Ferencz főjegyző urak kiküldetnek. —

Tölgyessy János úr polgármester és a' nemzeti iskolák' igazgatója olly rendeléseket teend: hogy a' városi kis iskolákban, nevezetesen pedig a' második esztendei osztályban a' tanítási tárgyak magyar nyelven adassanak elő, mi is ő nagyságának, Adamkovics Mihály úrnak, a' pozsonyi kerületben levő iskolák' fő igazgatójának megiratni fog.“

Annál nagyobb örömmel közöljük olvasóinkkal hazánk' fő városa' e' lelkes határozatát, mert egyfelül bizonyítja, mennyire érti Pest városa' magas hivatását a' nemzeti fejlődés' előmozdításában; mennyire érzi, hogy a' polgári rend is csak kezet fogva a' nemzet' köz ohajtásaival léphet a' haza' többi rendeivel ugyan azon igények' földére; más felül példát ad mind azon várastársainak, kik az idő' kivánatait, a' haza' szükségeit fel nem fogva, talán késnek tenni, mit, már most törvényeink' szelleme szerint is, elmulasztani többé nem szabad.

Napoleon' emberismerete. Midőn Napoleon az olaszországi tábor' fő parancsnokságát által vette, igen nyomorú állapotban lelte azt. A' katonák hiányt szenvedtek mindenben, és rongyosak voltak. Megérkezése' napján egy gránátos jelent meg előtte és panaszlá, hogy öltözete egészen elrongyollott. Bonaparte a' ki tudta, hogy sem pénz sem egyéb segedelem nincs, az öltözetbiztoshoz fordulva ezt mondá: „Ezen legény panasza alapos; tegyen ön mindjárt rendelést, hogy új öltözetet kapjon. De egyet sajnálok, azt t. i. hogy ha ezen derék ember új köntösben jelenik meg, senki sem fogja őt régi bajnoknak, hanem csak újoncz katonának nézni.“ —, Tábornok úr! mond a' gránátos azonnal, nekem nem kell új köntös.“

Legszebb leányok úgy mondják a' perzsa király' háremjében vannak. Szépségök olly rendkivüli, hogy miattok több hárem-felvigyázó megőrült.

Naiv felelet. Midőn Wilberforce, ki egész életét a' néger-sclávok' felszabadítására fordítá, a' parlamentbe választatott, egy nagy tömeg nép a' megválasztottnak leányát egész háza' ajtajáig kisérte, ezeket kiáltván utána: Wilberforce kisasszony örökre! (angol divat valakire poharat köszönni). A' fiatal hölgyecské megfordulván: „Nem, barátim, ha jót akarnak kivánni, nem örökre Wilberforce kisasszony!“ Közönséges tetszés és örömzaj követte e' naiv feleletet.

Böngészet.

— Ki mint rendes, lélekismeretes ember házasságban nem élt, az az élet' kötelességeit 's gondjait csak hallomásból ismeri, félig próbálva megy ki a' világból, a' nélkül, hogy egész erkölcsi erejét használta és kimutatta volna, miután a' legnehezebb próbát csakugyan elkerülte. Azt mondják, nagy férfiaknak 's lángelméknek nőszniek sem kellene, hogy azon alkalmatlan békóktól, mellyek reptöket csak gátolnák 's megakasztanák, mentek lehessenek. De talán épen inkább ezeknek volna szükségök az illy mérsékletre; akkor a' nagy férfiak velünk talán emberiebben bánnának 's ez a' lángelméket a' bőszült túlzástól alkalmasint megőrzené; mert a' legszilajabb, legmerészebb lángelménck is ezen állapotban észre és rendre szükség térnie. A' nőtelenek, kivált ha nagy emberek és lángelmék, az önzés által valóságos tengeri rablókká szövetkeznek össze a' polgári társaságban, 's még ezen fölül ki is gúnyolják azokat, kiket kalózleveleik mellett megrabolnak.

— A' melly becsületes ember megát egyszer elszánta, hogy a' gazemberrel összeüssön: el ne felejtse pánczélát minden reggel felövedzeni; sőt legjobb lesz, soha le sem tennie azt, mert utána a' legmélyebb magányban is veszedelmes ellenség leskelődik.

— A' költő ifjukori genialis műveit ki szokta igazgatni, mikor már nemtője tapasztalás és művészet által megalázva 's teremtő ereje hanyatló félben van. Csak ekkor kezd a' közönségre 's a' közönséggel számolni. Épen így pirúl és boszonkodik gyakran a' hivatalbeli ember is valami szép, merész és önzés nélküli fiatal tettén, — sajnálja, hogy akkor okosabb nem volt, 's örömest kiigazgatná azt, mint a' költő genialis műveit, hogy másodszor jövedelmezőbb alakban adhassa ki.

— Van l e l k i p ó r n é p, melly semmi által meg nem nemesíttethetik. Mi módon is volna lehető különben, hogy ollyan emberek, kik ifjukoruktól fogva egész éltökben a' tudományokon keresztül barangoltak, és a' legszebbet, legderekabbat, mit halandó elme szült, olvasták, még is olly kevéssé szabadelmű, olly nemes érzelmekkel birnak, mintha mindig fertőben hevertek, és soha azon szőnyegre nem léptek volna, melly számunkra isteni kezektől hímzettnek lenni láttatik. Én azt hiszem hogy ezek még a' más világon, az ur' dicső színe előtt is, — ha mindjárt nekik azon nagy titkok, mellyekhez a' földi tudományok csak előkészületek lehetnek, mind megnyilnának is — mindig csak l e l k i p ó r n é p maradnának.

— Legüresb 's lelkünkre nézve legfárasztóbb mulatóhelyek a' nagyok' pompás palotái, mellyekben egyedül kell kihallgattatásra várnunk. Minden, mit itt állni és függeni látunk, úgy tetszik, mintha semmi használatra szánva nem volna; semmi tárgyhoz nem lehet tapadnunk, semmi bútor' által a' tulajdonossal valami bizodalmas emberi érintődésbe nem jöhetünk. Valami körülöttünk csak van, mind az a' gazdára nézve olly szükségtelennek 's fölöslegesnek lenni láttatik, hogy ha várakozásunk sokáig talál tartani, végre magunkat is a' neki szükségtelen 's fölösleges bútorok közé számítjuk.

— Ha én magamnak megmagyarázhatnám, mikép egerész a' macska, mellyet még mikor ezen vadászatról semmit nem tudott, mindjárt anyjától elvették, — mikép lehetni olly költővé mint Homer, Shakespeare, Miton és Klopstock, — mikép marad egy erkölcsileg megromlott országban becsületes az ember, — mikép áll fenn a' társaság nem annyira maga az erény és vallás, mint inkább azokban való puszta hit által, — mikép lehet ezeknek maradásuk 's folyvásti hatásuk még a' legromlottabb társaságban is: — akkor soha többé egy könyvet sem olvasnék 's még is az emberi nem' tanítójaként lépnék fel. De most csak álmadozni, látni, hallani, észrevételeket 's hasonlítgatásokat tenni, és ha még többet akarok, csak eszelősködni tudok, mint bárki más.

(Klinger után) ***Fábián.***

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 6. 1840.** **20. szám.**

Tartalom: Lászlóffy Pál' követségjárása I. Rákóczy György' erdélyi fejedelemhez (*Jászay Pál*). — Őszi dal (*Vachott Sándor*). — Mutatvány Nagy Ignácz' „Napjaink" című regényéből. — Magyar játékszíni krónika. — Böngészet (*Gabányi.*).

Lászlóffy Pál' követségjárása
I. Rákóczy György erdélyi fejdelemhez.
1642.

Azoknak folytában, mik az Athenaeum' 1839-ki második félévi 759—761. hasábjain, II. Rákóczy György' váradi kapitánynyá iktatása felöl a' végett közöltettek, hogy ismertetnének az elfeledt ősi szokások, világra hozatnának a' homály borította történeti emlékek, és így anyag szolgáltatnék a' virúlni kezdő nemzeti regényiratnak — úgy vélem, nem leszen érdektelen, egy pillanatot vetnünk Lászlóffy Pálnak I. Rákóczy György erdélyi fejdelemhez viselt követségjárási tudósítására, 's így szemtanú által rajzoltatni elönkbe a' dús I. Rákóczy Györgynek, következőleg az erdélyi nemzeti fejdelmeknek udvari szokásait.

Ismeretlen eddigelő — mennyire én tudom — e' követségjárási tudósítás honi történetiróink előtt — pedig sok és sokféle jelességek foglaltatnak abban mindkét testvér haza' történeteire nézve. Ezeknek részletes előadását máskorra, más helyre, halasztom — itt csak a' fennebb kitüzött czélra tartozandókat teszem közzé, minél rövidebben, de mennyire lehet. Lász'óffynak magyarított saját szavaival.

Méltó öt, a' III. Ferdinánd király' saját meghagyásából küldöttet, már útja' miként folytatása felöl hallanunk, és Bécsből kiindultától kezdve mind rendeltetése' helyére érkezteig, 's vissza utázásában szemmel kisérnünk — mert érdekes látnunk majd a' hajdúság, majd Debreczen' városa' kocsián — hihetőleg gyékényborítékos kocsin — tíz, tizenkét magyar huszár' kiséretében útazgatni a' tiszántúli homokos vidékeken, vagy felső Magyarország' hegyes részein, postán, átvonúlni olly gyorsasággal, melly csak a' vasútak' mai napjaiban tetszhetik nem nagy sebességnek.

Mult augustus hó' 10-kén — mond a' tudósító — délutáni 4 óra tájban innen Bécsből kiindulván, éjjeli 11 órakor az innen tíz mérföldnyire lévő oroszvári saját udvarházamhoz érkeztem, hol dolgaim' rendbe szedvén, másnap, azaz augustus' 11-kén, a' pozsonyi rében a' Dunán átkeltem, 's Pozsonyból, a' magyar kamaránál számomra kirendelt úti költségekkel ellátva, délutáni 4 óra tájban postán kiindultam és éjjeli 10 óra tájban Semptére jutottam. — Itt augustus' 12-dikén korán reggel az ország' nagyméltóságú gróf nádorát saját várában felkerestem, 's ő föméltóságával (cum sua celsitudine) be-

szélgetvén, az ő főméltósága által nekem átadandó levelek' elkészittetése miatt délelőtti 10 óráig várakoznom kelletett, végre kiindulván, még az nap Vesztenicz helységig 5 postát haladtam, Veszteniczről aug.' 13-kán Rosenbergig szinte 5 posta-állapodást tettem.

Augustus' 14-kén a' Szepességre jutottam 's Lőcse' városába érkeztem. Lőcséről folytatott utamban észrevévén az ellenség által a' morva földön elkövetett pusztitásokat szerte hirjesztetni, a' szepesi káptalanba is betértem, itt a' főtisztelendő váradi püspök urat meglátogattam, üdvezlettem, felséged' szerencsésb hadviseléseit neki fölfedeztem, és őt kértem, nyugoszsza meg az elrémült kebleket, és adja tudtára ezeknek is az újabb szerencsés hadi tudósitásokat.

Innen még az nap tovább menvén Kassára értem, hol más nap, aug.' 16-kán, a' felső magyarországi vezér főkapitány úr által, a' tiszántúli utazásom iránt tett további rendelkezések miatt, délutáni 4 óráig kelle mulatnom, még az napon azonban 3 posta állapodást téve Tállyáig haladtam. Aug.' 17-kén Tokajba jöttem 's a' helybeli alkapitány' távollétében, említett vezér főkapitány úr' parancsával a' várbeli katonaságot felszólitottam, hogy a' Tiszán túl, a' mennyiben az ott felfogadott és szállásokra szétosztott katonaság által elkövetett mindennemű jogtalanságokat hallottam, bátorságos utazásom felől gondoskodjanak, és mellém szükséges kiséretet rendeljenek. — Tizenkét lovas kelt át velem a' Tiszán Tokajnál, 's egészen Nánás hajdú-városig elkisért.

Augustus' 18-kán a' hajdúság' kocsián 's kiséretével dél tájban Debreczen mezővárosba értem, honnan délután, mellém vevén a' debreczeniek' kiséretét, az ő kocsiokon az erdélyi fejdelem birodalmabeli Pocsaj hajdúvárosba jutottam. Innen aug.' 19-kén kiindultam, és délelőtti 9 óra tájban Váradon termettem, itt az újan választott erdélyi fejdelmet (II. Rákóczy Györgyöt) a' várban felkerestem, eleibe bocsáttatván, a' vezér főkapitánytól Kassáról utazásom' további előmozdittatása iránt hozott neki szóló levelet üdvezletem mellett átadtam, ki azt vevén, üdvezletemet köszönettel fogadta, irántam hajlandó jóakaratját kijelentette, 's számomra azonnal kocsit és kiséretet rendelni, azalatt pedig váradi szállásán megvendégeltetni parancsolt.

Ebéd alatt beszélették nekem mint bizonyos esetet, hogy a' váradi várba ezelőtt egy héttel két izben mennykő csapott le, melly a' választott fejdelem' udvarnokai közől kettőt agyon sujtott, harmadikát pedig fél elevenen hagyta. — Az égi tüz' rombolásait önmagam is láttam még a' váradi tornyon, 's úgy értettem, a' választott fejdelem ezen eseten felette megrémült, 's fenszóval kiáltozta önneihez, hogy istennek nyilvános csapása van rajtok; — az erdélyi fejdelem pedig, mihelyt ez neki megiratott, azonnal megparancsolta, hogy a' váradi várban nagy számmal sinlődő foglyok' ügyei tüstént megvizsgáltassanak, és kik bünhesztést nem érdemlenek, haladék nélkül szabadon eresztessenek, mi meg is történt. — Ebédem' végezvén, kocsira ültem, és az nap Örvend helységbe jutottam. Azonban a' választott fejdelem, tudtom kivül, atyjához a' fejdelemhez Erdélybe rögtön sebes hirnököt küldött, 's ezt jövetelem felől tudósitotta. — Aug. 20-dikán Örvendről Hunyadra, más nap délre Kolozsvárra értem, hol tudtomra esett hogy a' fejdelem gyula-fejérvári székes helyétől távol Fogarasföldén mulat, 's innen útját Maros-Vásárhelynek fogja venni. Mivel pedig Kolozsvárral Monostor' városa, hol a' jesuita atyák laknak, egybe van forradva, nem mulattam el őket lakásukon megkeresni, de hon nem találván, megfosztattam az ohajtott velek szólhatástól.

Kolozsvártt a' város' birája szállásomra küldte az étkeket ebédemül; — ebéd után a' város által kirendelt kocsiba felültem, útamat Maros-Vásárhely felé folytattam, 's még az nap egy Kalyán nevű székely faluba értem. Itt a' falu' birája, Bécsből jöttömet megértvén, nagy kivánciságggal kezdett a' hadi állapotokról tudakozódni, és kérdezte, vajjon igazak-e azok, mik Erdélyben a' svédek' elömenetéről hirjesztetnek, én gyanitván, hogy ez alkalommal valamit tőle az erdélyi dolgokról kitudhatok, igennel feleltem, hogy a' svédek e' napokban egész a' morva földig nyomultak, de a' felséged' elégge erős hadai által ismét visszaverettek; ezeknek folytában azon kérdést tettem neki: hát ők Erdélyben nem félemlettek-e meg, 's nem tettek-e valamelly előkészületeket a' svédek ellen? — Igennel felelt, hogy a' svédek' berontása őket valóban felette megrettentette, miért is a' fejdelem miként minden székelynek úgy neki is, mint székelyek' birájának, megparancsolta, hogy a' felkeléshez készüljenek, 's a' második fejdelmi parancs' vételével azonnal mindnyájan a' síkon teremjenek, minden tiz legény pedig egy eleséggel megrakott szekeret hozzon magával.

Augustus' 22-kén Maros-Vásárhelyre érkeztemmel, kérdésemre: hol találhatnám a' fejdelmet, azt vettem feleletül, hogy a' fejdelem azon nap utazott e' városon keresztül, 's éjjelre Scharenberg nevü faluban szállott meg. Itt találtam a' tatár khám' követét is, ki szinte a' fejdelemhez ügyekezett. — Siettem Vásárhelyről útamat tovább folytatni, és még az nap estve felé kiindulván, éjjeli 11 órakor a' fejdelmet azon említett Scharenberg faluban, már lenyugva, elértem; — ki másnap, azaz aug.' 23-kán azon faluban létemet megtudván, szállásmestereinek korán reggel megparancsolta, hogy részemre Görgény vára alatti faluban a' moldvai széleken, hová ő hálásra vala jövendő, szállást rendeljenek, ebédemről pedig a' helybeli tisztek gondoskodjanak. — Én ezek után a' görgényi úthoz felkészültem, a' fejdelem pedig néhány udvarnokai' kiséretében, nyitott kocsiba ülve, kiindult, 's délig a' mezőn vadászattal foglalkodott; a' fejdelemné előre ment az oroszfalvi sóaknákhoz, hol az ebéd készíttetett, 's hová a' fejdelem is megérkezett. Én a' rendelés szerint Oroszfalva mellett el, Görgénybe jutottam, 's szállásomon ebédeltem. A' fejedelemné ismét előre indult, és délutáni 3 óra tájban Görgénybe jött, a' fejdelem pedig megint vadászattal mulatván magát, csak mintegy 5 óra felé érkezett meg, a' várba mellyet ottan építtet felment, 's aztán a' vár alatti réteken a' fejdelmi udvar' számára készíttetett sátorokba a' fejdelemnéhez megszállott. — Innen fő udvarnokai egyikét hozzám küldötte, egészségemről 's utazásomról köszöntése előre bocsátása mellett tudakozódott, egyszersmind a' felől is, vajjon csupán a' méltóságos kanczellár úr' levelével küldettem-e hozzá?

Én a' fejdelem' különös gondoskodását 's irántam nyilvánított kegyelmét illően megköszöntem, 's szerencsés utazásom mellett jelentettem, hogy a' fejdelemnek nemcsak a' kanczellár úrtól, de felségedtől 's a' nádor úrtól is hoztam levelet, sőt kezemnél a' császárné ő felségétől a' fejdelemnének szóló levél is találtatik.

Miután ezek a' fejdelemnek tudtára adattak, ő maga adta ki irántam a' rendeléseket, szállásomra szakácsot és állapotomhoz illő számú szolgákat rendelt, rendesen ebédre vacsorára tizenhat tál ételt és három három erdélyi kupa bort (tres urnas transylvanicas, non plane unam austriacam constituentes) parancsolt. (!!)

Végre a' következő napon, aug. 24-kén, vasárnap reggel a' fejdelem ismét hozzám küldött, és köszöntése' előre bocsátása mellett jelentette, hogy isteni tisztelet után nála kihallgattatásomat nyerhetem. — Bevégeztetvén az isteni tisztelet, egy aranynyal ezüsttel felékesített délczeg paripát küldött érettem szállásomra, mintegy húsz udvarnokai' kiséretével, 's hogy a' kihallgattatás' ideje már jelen van, tudtomra adatta. Én tehát azon lóra felülvén, az előttem menő kiséretet követve, a' fejdelem' sátorai felé mintegy két száz két sorba felállított gyalogság között lépegettem; — az első sátornál, melly palotának neveztetett (quod palatiale vocabatur) a' lóról leszállottam, 's az azon palotában egybegyült erdélyi országnagyokat és főbb nemeseket üdvezlettem; megjelent végre a' fejdelem' kisebb fia Rákóczy Zsigmond, 's nekem jogját nyujtva, köszöntött, aztán elindult előttem atyja' sátora felé, én követtem, a' sátorba bementem, ő pedig vissza lépett.

Üdvezlettem a' fejdelmet, jogomat nyujtottam neki, 's minden dolgaiban szerencsés előmenetelt kivántam; ő ezekért legnagyobb köszönetét jelentette, 's mondotta, hogy eddig elő ugyan személy szerint nem ismert, de jó hiremet nevemet már rég hallotta, 's szolgálataimat saját dolgaiban a' felséged' udvaránál tapasztalta. — Ezután az üdvezletet felséged' nevében is kijelentettem, felséged' jó indulatját 's hajlandóságát a' fejdelem iránt, kinyilatkoztattam, 's felséged megbizó-levelét neki átadtam. — A' fejdelem, midőn felséged' nevében üdvözlöttem, székéből felállott, kalpagját levette, 's míg az üdvezlet tartott állva maradt. — Az üdvezlet' bevégeztével még állva mondá: alázatosan fogadja felségednek kivánatait és kegyelmes jó indulatját, ohajtotta volna ugyan, hogy felséged parancsainak 's az én előadásaimnak meghallgatására a' tárgy' méltóságához és felséged' tekintetéhez illő helye legyen, miután azonban már útnak indult, örömest meghallgatja itt is, miket előadandok; mivel pedig látja, hogy az általam átadatott levél nem egyéb mint megbizói, parancsolta, hogy ha mi előadni valóm volna, azt terjeszszem elő, 's így a' sátorban az asztal mellé székébe leereszkedett.

Jászay Pál.

(Vége következik.)

Őszi dal.

Őszi táj felett bolyongok
Búmban egyedül;
Förgeteg veszen lapályon
És tetőn körül.

Zord időben kis tanyámat
El miért hagyám?
Tán, hogy a' szelet süvöltni
Jobban hallanám?

Látogatni jöttem-é a'
Száraz bokrokat,
Vagy köszöntni a' vidéki
Puszta halmokat?

Nem tudom .... de hogy ha e' bús
Tájra nézek én,
Úgy találom, mintha épen
Rája illeném.

Vachott Sándor.

Mutatvány

Nagy Ignácz' „Napjaink" czimű, jövő évben megjelenendő, regényéből.

(Vége.)

Míg János gondolatokba mélyedten állott a' kereskedési jegyzőkönyv előtt, nem annyira számokkal, mint messze ható tervekkel fárasztva égő agyát, addig kényelmesen szobájába érkezett Eisner. Előttünk minden ajtó nyitva, és így minden akadály nélkül követhetjük öt, kivévén, hogy kissé meg kell hajlanunk, mert az ajtó igen alacsony; talán kárörömből választá e' lakást, hogy csupán ő maga mehessen be kényelmesen, más pedig meghajolni legyen kénytelen, mit különben talán senki nem szokott előtte tenni. Eisner külseje - - - - de három emelet fölötti padlás szobában állunk és így jó lesz, ha öt hagyjuk inkább beszélni, míg lélekzetünk ismét rendes hullámzatba jő, és becses személyét illőn leirhatjuk. Szavai talán kissé lelkébe engedendnek pillantanunk. ‚Hm! kedves öcsém, tehát gyermeked meghalt? És te most is olly nyugott mosolylyal tekintesz rám, mintha temetése helyett nászünnepére készülnénk? Ki örökli már most roppant vagyonodat? Te nekem csak testvéri szeretetedet hagyád végintézetedben és a' kereskedés' gondjainak súlyát, mit özvegyed — természetesen csupa kiméletből — ifjabb vállakra gördíte, engem pedig még alábbra nyomott, mint eddig valék. És mi fog most történni? Hm, hm, öcsém, János fiatal, özvegyed alig egy évvel idősb, te két év óta alszod örök álmodat, a' gyermek meghalt, nőd az ölebeket és madarakat nem szereti, majmot sem tart — mi természetesb tehát, minthogy minél előbb férjhez menend? Ej, ej, öcsém, te nemességet 's milliót szerzél, mert szerencséd filléreidet is aranyokká változtatá, én pedig koldus maradtam melletted, ámbár gyüjteni segitém kincshalmaidat; — ifjúságomban pazar voltam, atyai örökségemet eltékozlám, — nemde ezt lobbogatád naponként szememre? 'S ha úgy van is, mért szenvedjek én egyetlen botlás miatt siromig? Mint gazdag ember fogok meghalni, bár mibe körüljön is. Teréz büszke, János pedig csak boltsegéd - - - a' büszkeség' oldaláról támadom meg öt - - - - először is minél előbb el kell Budapestet hagynia - - - - hiszen a' főurak is azt szokták tenni, midőn halálozás történik a' családban. Úgy van, meg kell lenni; hamar tehát könyüket szemembe, és aztán el a' gyermektelen anyához. Ha mint özvegy hal meg, úgy egész vagyonod enyém, jó öcsém - - - - vannak példák, hogy a' fiatalok sokkal hamarább halnak meg öregek előtt, és ezenkivül vannak bizonyos - - - -' Itt ördögi mosoly szárnyalá körül a' fonnyadt ajkakat, és a' gondolatok megszüntek szavakba ömleni, mintha a' nyelv átallott volna tovább is eszközül szolgálni a' léleknek, melly tehát többi terveit csak a' redő-rovátkos homlokon és hunyorgó hiúz szemekben tükröztetheté. És e' tervek sötétek 's kárhozatosak lehettek, mint a' pokol szülte gondolatok, mert a' deres hajmaradványok sörtévé borzongtak, mint macska' szőre, midőn kéz-simítás által villanyos erőt nyer; görög szabású orra majd egészen fölpityedő ajakit érinté, mintha be akarta volna közükbe fojtani a' kitörni készülő éjszinü terveket; hegyes kiálló álla pedig segítségére látszék törekedni az orr által fenyegetett szájnak, és e' törekvésében olly közel jött az orrhoz, hogy szinte talánynyá lön: vajjon mikép fér a' két ellenség közt szájába a' kanál? Szemei is rettegve láták e' veszélyes közelséget, mert, hogy valamikép egyik vagy másik el ne hanyagolhassa örködő kötelességét, mindig fölváltá egymást a' vigyázásban, és a' bal szem jobbra, ez pedig balra nézett; lehet, hogy az orr és áll a' szemek' e' veszélyes kereszttüze miatt nem merészle egymáshoz egészen összeütközésig közelitni. Lányarczban az apró gödröcskéket szeretjük; ha ezt helyesen teszszük, úgy Eisner úr igen szeretetre méltó volt, mert egész arczát gödrök lepék, miket nem a' szerelem' istenkéje

ásott ugyan, hanem a' hímlő' borzasztó réme barázdált oda; de ez legkisebb vétke volt szegény öregnek, és azért nem is emberszólásból érintjük ezen kis hajt, hanem csupán helyleirói pontosságunknak kívánunk eleget tenni. E' fejhez kövér nyak, hosszú karok, 's kurta lábak járulnak, a' has pedig, a' természet' tévedéséből, ott foglalt helyet, hol más emberek rendesen hátokat szokták viselni, mit aztán a' rágalmazók púposnak szoktak nevezni. Ha e' testet szörvesztett fekete frakkba, és szük sárga nadrágba gomboljuk, a' fejre pedig szalma-kalapot illesztünk, úgy testestől lelkestől előttünk áll Eisner úr, és az épen belépő öreg szolgának e' szókat mondja: ‚Tobiás, kend jó ember, és hű szolgája e' háznak. Mától tulajdon erszényemből tiz forintot kap hónaponként, hanem mindennap este híven tudtomra fogja adni a' boltban történteket. A' nagyságos asszony' érdeke kívánja ezt. Egyébiránt, illy értelmes öreg embernek nem is kell mondanom, hogy e' szavaimat másnak nem szükség megtudni.'

E' szók után Eisner szomorú redőkbe kényszeríté arczát, száraz szemeit megnedvesített kendővel törölgeté és az özvegyet vigasztalni ment, egyszersmind elutazásra szándékozván öt birni, hogy fia' halálát könnyebben feledhesse. És Tóbiás? Olly tekintettel czammogott a' szomorú rokon után, mintha ezt akarta volna mondani: ‚Ej, ej, vén róka, vagy meghalsz, vagy valakit megcsalsz, mert adakozóvá kezdesz lenni; na de----' Többet lehetlen kiolvasnunk az öreg Tóbiás' tekintetéből, mert a' lépcső' második fordulójánál eltünt, és igy ezuttal részletesebben meg sem ismértethetjük öt; mire azonban még elég alkalmunk lesz, mert többször fogunk vele találkozni. Most fontosb dolgok igénylik figyelmünket.

A' kapu előtt hat lovas gyászkocsi állott meg, 's néhány percz mulva már számtalan dologtalan kiváncsi kezde csoportozni a' széles utczában; az éghasító kalapú kocsis' és gyászrendező' karját 's derekát széles nehéz fehér szalag 's virágbokor borítá, a' lovak' sörénye selyem bojtokba volt fonva, tizenkét megyehajdu és ugyanannyi piros arczu kardos ifjoncz festett czimereket tartott 's égő fáklyákat lobogtatott, egy csinosb öltözetü ifjú ezüst tányéron virágkoronát, 's mellette két társa kivont karddal állott, mellyek' hegyére czitrom volt tüzve, talán az élet' savanyuságának jeléül. ‚Szép temetés lesz!' — sipitá egy száraz ifjú. „Valóban gyönyörü!" — sohajta egy deszkasima hölgyecske, ki olly formán függött karján, mint őszkor magas rudján a' komló, miután már legalább három dér csipte meg. 'S e' sohajokat, és sipításokat több helyről ismétlék, midőn a' pompás egyházi kiséret 's zenészkar is megérkezék; mert illy pompát ingyen valóban még Budapesten sem mindennap láthatni. Az ének' megkezdése előtt némi kellemetlen kis jelenet zavará meg a' bámulást; egy szegény asszony ugyan is, kinek beesett szemei mély sírhoz hasonlítának, mellyből áldozat után tekintget ki a' halál' rémvázа, ingatag léptekkel közelített a' kapuhoz, kiaszott keblére csecsemöt szorítva, honnan már rég kifogyott az élet' forrása. A' gyermek bizonyosan éhezett; de nem sirt, 's szemei zárva voltak, gyöngeségből-e, vagy már beállott halálos zsibbadás miatt, azt első tekintetre nem lehete meghatározni. — A' házmester mogorva kérdést akart már hozzá intézni; de pillanatra lágyulni érzé szivét, melly egyébiránt meglehetősen ugyanazon anyagból volt készítve kapukulcsával. ‚Uram — szólt alig érthető remegő hangon a' szegény asszony — most jöttem ki kórházból három hónapi sulyos betegség után, gyermekem meghal, ha tüstént valami táplálékot nem nyujthatok neki; a' nagyságos asszonynak itt, mint hallám, egyetlen gyermekét temetik, szive most hajlékony lesz könyörre, oh, vezessen az úr hozzá!' — E' beszéd alatt összeszedé magát a' házmester, 's méltósága' teljes érzetében e' szókkal utasitá el a' könyörgőt: „Jó asszony, a' koldulás meg van tiltva; nagyságos asszonyom minden hónapban husz forintot küld a' jótékony intézeteknek, 's azért keményen rám parancsolt, hogy tolakodó koldust soha ne merészeljek elébe vezetni. Isten hirével!" — „„Jól beszél, házmester — szóla egy pohos úr, kinek minden szeméből egy sült ökör 's arczából a' legjobb 1811ki termés tekinte ki — az illy csavargókat be kellene csukatni. Ha valóban szükölködök, tehát folyamodjanak a' jótékony intézetekhez, azok illön megvizsgálják előadásuk' valódiságát, és segitnek ha érdemeseknek lelik segélyre."" — Talán többet is szólott volna még a' bölcs pohók, sőt hihetőleg valami szegény tengő ügyvédet ajánlott volna berekesztésül a' nyomorgó asszonynak, hogy folyamodást irasson magának általa, a' remélhető adakozás' feléért; de az ajtatos szertartás megzendült, az ifjonczok nyugtalankodva csörteték kardjaikat a' kövezeten, a' sokaság sürübb tömegben tolongott a' kapu felé,

és egy vaskos asszony, kinek arczától még a' tölt hold is pirulva fordult el saját parányisága miatt, e' szókat dünnyögé még vigasztalásul a' kétségbe eső betegnek: ‚Ne búsuljon kend, éhség miatt nem igen hal meg az ember, sőt inkább a' betegeket is azzal gyógyítják; hanem a' falánk torkosság bezzeg sok embernek ásta már meg sirját!' — Ez oktatás után, melly épen úgy hangzott, mintha a' farkas szelidségre intette volna a' bárányokat, a' közönség' nagy része olly hangosan kaczagott, mint csak illedékbontás mellett teheté, 's rögtön egész buzgósággal mondá el a' kapu alatt megkezdetett imádság' másik felét! Végre hangosabban zendült meg az utolsó ‚Requiescat in pace! —' és e' jámbor ohajtás már nemcsak Vassay Teréz' fiát illeté, hanem egyszersmind a' szegény koldusnő' csecsemőjét, kinek görcsösen remegő ajakiról épen azon pillanatban lebbent el a' lélek, isten trónja előtt magasztalandó az emberek' irgalmát! Az anya erőtlenül rogyott a' kapu' oszlopához, és alig birá magát elégge ótalmazni a' tolongó sokaság ellen, melly ököllel 's könyökkel nyitott magának mindenfelé utat, mert a' vasárus fiú' nagyságos anyja hat mázsa viaszgyertyát osztatott ki a' temetési vendégek közt; 's száz meg száz ember szivéből ohajtá, bár minden héten legalább két illy temetést adna számára az irgalmas ég! —

A' koporsót kocsira tevék, és a' nézők' száját azon bámuló „Ah!" néhány pillanatra nyitva feledteté, melly színházban hallható, midőn a' függöny' felgördültekor valamelly szép új diszitmény lesz látható, vagy pedig egyik kedvencz színésznő igen pompás öltözetben jelenik meg. Vassaynéra, ki nyomban követte a' koporsót, szomorúsága közepett is kellemes hatású volt ezen „Ah!" mert anyai szivét és asszonyi hiúságát egyaránt csiklandoztatá a' sokaságnak e' tetszés-jele. Ám isten neki, ha vigasztalására szolgál, tehát még egyszer „Ah!" még pedig méltán, mert a' koporsó valóban szép volt; az egészet arany himzetű vörös bársony takará, négy vastag arany bojttal sarkain, a' szemfödél pedig ezüst czifrázatu nehéz franczia selyemből készült; a' koporsó négy aranyzott törpe oszlopon nyugvék, 's tetejét vert aranyból készült virágkorona és kereszt diszesité, melly mellett ezüst kulcs feküdt, a' koporsó' kulcsa. A' koporsó' egyik oldalán e' szók valának olvashatók: ‚Belodoplogaveczi és ohaba-rumunyászkai Vassay Arthur, Árpád, Alfonz, Géza.' Másik oldalára születése 's halála' napja volt följegyezve nagy arany betükkel; mire nézve elég annyit mondanunk, hogy a' gyermek tiz éves volt. ‚Ugyan hosszu predikatuma van! —' szóla nem minden gúny nélkül, egy elégületlen arczkifejezésü ifjú szomszédjához. „Csak a' tekintetes, nemes nemzetes és vitézlő' hiányzik mellőle!—" válaszolt sugva, de meglehetős hangnyomattal a' megszólíttatott. Ekkor az elégületlen arczkifejezésü ifjú' másik szomszédja, egy férfi-arczu vállas asszony, buzgóságra olvadozó szemeit forgatva, nagyot sohajta és ajtatosan szóla: „‚Hosszú predikációja lesz? Oh, úgy hát csak magam is kimegyek a' temetőbe, és majd jól kisirom magamat!'"

E' buzgó sohajra szólott ugyan valamit egymás közt a' két ifjú; de távolság, tolongás és egyéb általunk elháríthatlan, akadályok miatt nem ismételhetjük szavaikat annyival kevésbbé, minthogy a' tárogatók azonnal rezgni kezdék siró hangjaikat és a' hat ló szokott lomha nehézkességgel rakta előre a' bojtos fekete szőnyeg alól alig kitünő lábait. Eisner, szemeit szüntelen törölgetve, üveges hintajába emelé a' hangosan zokogó anyát, a' közönség' egy része egymást ránczigálva és öklözve helyet foglalt mintegy negyven bérkocsiban, még pedig olly hirtelen, hogy nekünk már csak gyalog kell a' váczi soromp előtti temetőbe kisérnünk. — De mi ez? Az eszméletlen szegény koldusasszonyt holt gyermekével együtt porondvivő kordélyra teszi két városhajdú és a' legközelebbi kórházba döczögteti, habár életébe kerül is szegénynek e' rázás. Még is különös, hogy negyven bérkocsi közől egy sem juthatott a' beteg' számára! —

Azonban erről most sokáig nem okoskodhatunk, különben igen elmaradunk a' kocsiktól, mellyek már a' Nagyhidutczába hajlottak, hogy a' halottat kissé megsétáltassák, vagy talán azért, hogy a' pompás temetésben mások is gyönyörködhessenek. Az első kocsinak ablaka épen felénk van most fordulva, és igy egy rövid pillantást vethetünk belsejébe. Hátul a' siró anya ül, 's mellette vigasztaló barátnéja, Bárdy tanácsosné, egy kellemes fiatal asszonyka, kinek férjétől még soha nem kért senki tanácsot, még maga a' szép Auguszta sem, ámbár néhányszor erre némi jogigényt kezde már emlegetni a' kissé deresülő tanácsos; Vassaynéval nevelőintézetben ismerkedék meg, hol csakhamar össze-

barátkoztak, mert a' polgári születésű, de roppant vagyonu Teréz mint pártfogóhoz simult a' nemes származásu Augusztához, ki viszont örömest folyamodott a' polgárlyány' kiapadhatlan erszényéhez, mivel szüleinek birtoka olly kicsiny volt, hogy legvégső szögletéből az egész cselédséget kényelmesen össze lehetett volna kiáltozni. Utóbb e' barátság szorosb lön 's talán bizonyos határokig őszinte is, mert a' két asszony közöl rosznak tulajdonkép egyiket sem mondhatá a' világ, hanem mind kettőt ollyannak, minőt a' divatszerüség kivan. Egyébiránt a' nevelésben kifejlett anyagi érdek az életben is fönmaradt köztök, mert Auguszta néha rendkivüli forrásra szorult, hogy fényüzési vágyát kielégithesse, Teréz pedig magas körökbe juthatott általa, mit mindenkor élet-czélja gyanánt szokott tekinteni. Az asszonyok legszebbek, midőn vidor csecsemőjök mosolyg szemökbe, a' leányok pedig, midőn az első szerelmi levelkét bontják föl; az elsőt csak elhihetni, de az utóbbi már némileg bizonytalan, mert az első szerelmi levelkét nem igen szokták a' hölgyek tanúk előtt felbontani. Örömest a' fönebbi helyzetben irtuk volna le Vassaynét 's barátnéját, hogy lehetőségig kedvező szineket használhassunk, és mind a' kettőnek barátságát biztositsuk számunkra; de mivel ez már egyátaljában lehetlen, tehát más oldalról fogunk a' dologhoz, tudniillik az érdekesség' oldaláról, mert ugyan mikor inkább érdekes a' gyöngéd szépnem, mint mikor szeretteit siratja? 'S valóban ritka az olly férfi, kit szép szemek' hulló gyöngyei meg nem veszteget nek.

Tehát — de ime, már megállnak a' kocsik és a' szomorú gyülekezet gyalog megy be a' sirkert' kapuján, és igy a' két asszony' kecseit lehetlen ezuttal részletesen rajzolnunk, miért ők sem fognak neheztelni, mert a' tömérdek siremlék' megpillantása fájdalmokat a' csöndes bánkodás' korláti közöl a' szenvedélyesség' szilaj hullámzatába taszitá, melly a' legszabályszerübb arczvonalmakat is megfosztja szokott kifejezésöktől; egyébiránt pedig időnk sincs már illy részletes leirásra, mert mig a' nyilt sir mellé érünk, addig csak annyit mondhatunk, hogy a' két asszony előtt Eisner és János ültek a' kocsiban. Az előbbi alig birta fájdalom' leple alá borítani örömét, mert sikerült neki Vassaynét arról meggyőzni, hogy jelen szomorú körülmények közt mulhatlanul el kell utaznia. E' rábeszélés annál könnyebben ment végbez, minthogy Bárdyné teljes erejével támogatá az öreg Eisnert, és önkényt ajánlkozék, hogy legnagyobb örömmel kisérendi barátnéját a' füredi fürdőbe, hol legjobb alkalom fog illő szórakozásra nyilni. János erről még nem tuda semmit, valamint arról sem, hogy Vassayné szóval már nagyobb hatáskört igére Eisnernek elutazása után a' kereskedésben, mellyet eddig János vezérlett az asszony' személyes fölügyelése alatt. Az ifjú tehát elégülten ült az öreg mellett, és terveit rendezgeté, 's néha néha könyeit törlé; a' kis Arthurért folytak-e azok, vagy a' szép anya iránti részvétből, vagy épen csak aljas tettetésből, azt bajos meghatározni; de alkalmasint még is az utóbbi állitást kell igenlenünk, mert szemeit mindig akkor törlé, midőn Vassayné épen ránézett, és még is mindig úgy vitte végbez könyüinek leszáritását, mintha élénk fájdalmát titkolni akarta volna. Azonban: ne itéljetek, 's nem fogtok megitéltetni! Ám kövessük mi is e' szabályt, és bizzuk az itéletet János' jövendő tetteire.

A' nyilt sir előtt állunk, és minden természeti vidor könnyelmüségünk mellett is némi szorongó érzet szállja meg szivünket. Ezen néhány lábnyi kis üreg, férgek 's enyészet' tanyája azon egyetlen menedék tehát, mellyre e' siralmas világban tökéletes bizonyossággal számolhatunk? Ezen kis hely zárandja penészes keblébe fönrepülő fényes terveink 's reményink' roppant sergét? Azért virítnak küzdésink' kecsegtető bimbai, hogy az érni kezdő gyümölcsöket ezen agyagos verembe rázza a' halálnak fagylaló szele? El, el e' gondolatokkal, mert különben csüggedés nyomja el lelkünk' röptét, 's kétségbeesés' üldöző réme tapad sarkainkhoz. Éljen az élet, mig élhet! 'S ha én tudom, hogy az előttem álló örömpohár egy percz mulva fanyar ürömmé fog változni, úgy nem siránkozom a' silány mulandóság fölött, hanem hirtelen utolsó cseppig kiürítem az örömpoharat, még mielőtt ürömmé változhatnék, 's keservő bangókra és pártaunt agg hajadonokra bizom a' sipitást.

A' szép koporsót pompás sirboltba helyzék, mellynek nyilását széles márványkővel födék be, és a' keservő anya' mély fájdalma e' szókban tört ki: „Ne zárjátok el tőlem egyetlen gyermekemet! Bocsássatok be hozzá! Nem élhetek nélküle! Fiam! Mért nem hallhatok meg veled?!“ — „Istenem, mért nem adtál nekem illy

jó anyát!“ — E' szók egy nyolcz vagy kilencz évű fúcska' ajkiról jövének, ki a' sír' közelében állott, egyik kezében virágcsomót, másikban vizzel tölt korsót tartva. Barna hajfürtei rendetlenül lombozák körül magas homlokát, eleven sötétkék szemeiben könyük csatáztak természeti vidorságával, 's finom arczbőre és vékony metszetű piros ajaki észrevétlenül nem hagyható ellentétben állottak csupán a' legnagyobb nélkülözhetlenségre számított igen szegényes ruházatával.

‚Kié ezen gyermek?‘

„Nem tudom — felelt az egyik sírásó a' kérdező Vassaynénak — ez előtt építő napszámosak mellett tengett szegényke; de azon keménymunkára igen gyönge volt. Néhány hónap óta a' sírhalmokat gyomlálja és öntözgeti, 's mi közösen tápláljuk őt.“

‚Nincsenek szülei, vagy rokoni, és nem tudja származását?‘

„Hátán háza, kebelében kenyere; egyebet sem ő nem tud, sem mi nem mondhatunk. Neve Kálmán.“

‚Fiú, én anyád leszek. Jer velem! —‘

E' kis barna fiúban „Napjaink“ hősét van szerencsénk a' tisztelt közönségnek bemutatni.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 30. Tündérvilági leány, vagy a' paraszt mint dúsgazdag. Tüneményes vígjáték 3 felvon. Raimund Ferdinandtól, ford. Szerdahelyi József. Zenéje Drechslertől.

Aug. 31. Bérszünetben: Bátori Mária. Opera 2 felvonásban. Egressy Benjamintól. Zenéje Erkel Ferencztől.

Sept. 1. A' wibourgi hotel, vagy gyapjúvásár. Vígj. 4 felv. Clauren után ford. Somogyi.

Sept. 2. Lignerolles Luiza. Dráma 5 felv. Dinaux és Legouve után francziából ford. Tompa Imre.

Sept. 3. A' pajkos jurista. Vígj. 5 felv. Kotzebue után szabadon Baranyi Péter.

Sept. 4. Tündérlak. Víg opera 2 felvon. Irta Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Egyveleg.

Zene-düh. — Caligula Apollónak akarván magát tartatni, szakállát megaranyoztatá. Nero zene iránti hajlamát olly messze vivé, hogy zenészekkel vándorlana, idegen színpadokon mint énekes hallatná magát és jutalomért versenyzene. 500 zenészt tartott és egy katonának, ki, midőn ő a' dühöngő Hercules' szerepét éneklé, 's emez azt hivé, hogy ki kell őt lánczaiból szabadítania, 250,000 tallért ajándékozott. Midőn csaknem bizonyos volna, hogy gyalázatos életét gyalázatosan kellend végzenie, ezen szavakkal: milly művész hal meg bennem! kardjába omlott. — Tehát nem csak napjainkban vannak énekesnők, a' zene által meg nem szelídültek — holott az igényeltetik, hogy a' zene általános szelidítője az emberi szivnek — hanem a' messze régiségben is találni remek példányait a' meg nem szelídülteknek, millyen a' nevezett két római imperator!

Óriási szótár. — Teljes chinai-latin szótár még eddig nem létezett, ámbár ama' tatárok által gyüjtött 14 kötetü meg volt. Most az angol Marvis, ki sokáig élt Indiában, egy illyet hozott Angliába. Ez minden chinai irásjegyeket magában foglal és nem kevesebb mint 32 másodretü vastag kötetből áll.

Madarak' röpülése. — A' kánya egy óra alatt 140 angol mérföldet röpül át; a' közönséges varju csaknem 25 mérföldet; a' fecske 90-et; a' füsti fecske háromszorta sebesebben röpül. Egy sólyom, melly IV. Henriké volt, és Fontainebleau-ból elröpült, másnap a' máltai szigeteken találtatott meg, melly 1350 angol mérföldnyi távolságot teszen.

A' ló' okossága. — A' ló testének némelly részeit nem érheti el, hogy viszketés' alkalmával fogaival megharaphassa; e' végre társához megyen 's olly helyen harapdálja meg annak testét, hol az ő teste viszket, mit társa azonnal viszonoz.

Beszéd-bőség. — Egy igen gyors nyelvű és bő beszédü asszonyság, ki orvosához folyamodott tanácsért, annyira elözönlé azt beszédével, hogy teljességgel szóhoz nem juthata. A' szegény orvosnak nem volt hová lennie, hogy szóhoz jusson, ezt kiáltá az asszonyságnak: „Asszonyom, mutassa meg nyelvét!“ az asszony engedelmeskedék, mellyre az orvos folytatá: „most tartsa addig kiöltve, meddig én beszélni fogok.“

Szép előléptetés. — A' chinai császár országa' fő admiráljának, vitézsége' jutalmául, mellyet az angolokkali ütközetben bizonyita, császári edictuma által egy helyet ajándékozott a' harmadik égben.

Franciaország' győzödelmei. — A' franczia katonák 1798-tól 1815-ig 614 győzedelmet nyertek. Ezen győzödelmek' dicsősége 220 hadi tisztnek köszönhető, kik között leginkább megkülönböztették magokat:

Jourdan	27
Desaix	19
Moreau	18
Perignon	13
Dumoriez	12
Eugen	12
Pichegru	10
Brune	7
Kellermann	8
Delatre	8
Souham	7
Hoche	7
Davoust	7
Lasar	6
Lamarque	6
Kleber	6
Suchet	6
Murat	6
Massena	6
Ney	5
Bessier	5
Custine	5
Labourdonaye	5
Merando	5
Westermann	5
Dugommier	5
Lefebre	5
Soult	5
Napoleon	76 győzelem által.

Napoleon' dicsősége túl ragyogta minden tábornokaiét, ő mint consul 27, mint császár 49 ütközetet nyert.

Böngészet.

— Vannak emberek, kiket mindig dicsérni, 's emberek, kikek mindig gyalázni kell nehogy restekké legyenek. Amazok a' gyengék, ezek az erösek.

— Az erösek elleni nagylelküséggel a' győző a' győzöttet tiszteli, a' gyengék ellenivel csak ön magát.

(Menzel után) ***Gabányi.***

IGAZÍTÁS. Az Athenaeum' 18-d. szám. 275. *sz.* 34. *sor* olv. hozzáig — 278. *sz.* 7. *sor* olv. finom-szerény.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 10. 1840.** **21. szám.**

Tartalom: Lászlóffy Pál' követségjárása. Vége (*Jászay Pál*). — A' divat (*Sz.*). — IV. Henrik' sejtései (*Ugod*). — Egy hölgyhöz (*Beöthy Zsigmond*). — Magyar nemzeti ünnep. Rhigas. Rousseau. Byron. Kosciusko (*Erdélyi*). — Tátrai levelek. V. (*T. L.*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. —

Lászlóffy Pál' követségjárása

I. Rákóczy György erdélyi fejdelemhez.

1 6 4 2.

(Vége.)

A' kihallgatás' végével monda a' fejdelem: ebéd után a' fejdelem asszonynál is megjelenhetek; ez alkalommal tehát búcsut vevén a' fejdelemtől, sátorából kiléptem, és a' palota-sátor felé közelgettem, ez alatt a' fejdelemfi atyjához belépett, kinek ez megparancsolta, hogy jöjön utánam 's tartson vissza ebédre. Ki is a' parancsot teljesitvén, engem a' nagyobb sátorban leültetett; emlitette, hogy majd mindjárt a' tatár khám' követe is megérkezendik és a' fejdelemnél kihallgatást nyerend, 's hogy ezt nézném meg, a' fejdelem' nevében is kért. — Mig mi a' sátorban beszélgetünk, a' tatár a' sátor előtt lóháton megjelen, lováról leszáll 's a' palota-sátorba belép. Leültetik, megérkeztét a' fejdelemnek bejelentik. Kihallgatást nyert, de, mennyire észrevehettem, csak levelet adott át a'fejdelemnek, szóval semmit elő nem terjesztett, — 's igy, egy ezüstös nyereggel felékesitett tatárlovat adván át a' fejdelemnek, ismét lóháton néhány gyalogság' kiséretében szállására ment.

Ezután a' fejdelemfi atyja' nevében ismét hozzám jött a' sátorba, és mondotta, hogy általa a' fejdelem azt kérdezteti tőlem, nem akarnék-e a' fejdelemasszony által még ebéd előtt kihallgattatni; — én készségemet jelentvén, a' fejdelemfi előttem a' fejdelemasszony' sátora felé elindult, én követtem, 's a' fejdelemasszonyt sátorában egy bizonyos Réday (igy) bárónéval találtam, — a' császárné ő felsége' levelét, ő felsége üdvezletének kijelentése, 's kegyelmességének ajánlata mellett átnyujtottam, és mondottam: ő felsége, a' fejdelemasszony iránt viseltető kegyelmes jó akaratjánál, hajlandóságánál és kedvezésénél fogva el nem mulathatta, hogy öt ez alkalommal ne üdvözöltesse; — minapi kedveskedéseit annál szivesben és kegyesben vette ő felsége, mert azok őszinte jó indulatának valának tanúságai, — és im ő felsége, kegyelmes hajlandóságának és jóakaratának jeleit, viszont ennek (itt a' küldött ajándékot vagy is drágaságot átadtam) emlékével is akarja bizonyitani. Hozzá adtam végre, hogy ő felsége sem fogja elmulatni a' fejdelemasszony iránt kegyelemmel és kedvezési hajlandósággal viseltetni. — A' fejdelemasszony ő felsége' kegyelmes üdvezletét és iránta nyilvánitott kegyes hajlandóságát legalázatosabb köszönettel fogadta,

magát mélyen meghajtotta, 's alázatos szolgálatait, mint ő felségének legalázatosb szolgálója, ajánlotta.

Ezeket is elvégezvén, a' fejdelemnétől elváltam, és a' fejdelemfival a' palota-sátorba mentem, hol az asztal terittetett. Felhozattak az ételek. A' fejdelem, fejdelemasszony megjelentek, 's kezeik' megmosván, az asztalhoz ültek. Ezután Réday báróné, majd a' fejdelemfi mosdott, 's amaz a' fejdelemasszony, ez a' fejdelem mellett foglalt helyet, kit a' mosakodásban én követtem, 's közvetlen a' fejdelemfi mellé ültem. Néhány jelenlévő országnagyok és fő nemesek is, körülbelül hatan, ezek közt Bakos Gábor, megmosták kezöket 's helyet foglaltak az asztalnál.

A' fejdelemnek asztalfeletti beszélgetései leginkább Erdély' dicséretét tárgyazták. Mutatta a' sátor alól görgényi várát, mellyet most védfalakkal erösittet, — kért, szemléljem meg az épületeket, mellyeket ott tétet, dicsérte a' vár' fekvését, legjobbnak 's legalkalmasbnak mondá azt, mert azon várból, úgy mond, embereit mind Magyar-, Lengyel-, Moldvaországokba úgy küldözheti, hogy senki is meg nem tudja, mert egy falun sem kell keresztül menniek. — Dicsérte az erdélyi fejdelemséget is, mondván: ő nem hiszi, hogy a' keresztény fejdelmek között csak egynek is volna azon alkalma a' had-fogadásra, melly van az erdélyi fejdelemnek, — mert ő, úgymond, tíz nap alatt minden összeiratás nélkül kiállíthat 25,000 fegyveres embert, — 's ezeket míg és hol tetszik, mindenütt használhatja. — Kérdezte továbbá tőlem: miként tetszik nekem Erdély, 's voltam-e már többször ezelőtt benne? — Én feleltem, hogy Erdélyben ezelőtt ugyan még soha nem voltam, de az mind a' mellett nekem tetszik, és az egy jó — miként észrevettem — körösköríil hegyektől kerített kert. Erre a' fejdelem monda: Isten ilyen kőfalakat adott Erdélynek — Egy óra alatt bevégezte a' fejdelem ebédjét, 's felkelvén az asztaltól, a' fejdelemasszonynyal együtt saját sátoraikba, tért én pedig, a' nagyobb sátorból a' fejdelemfi- 's némelly főbb emberektől kisértetve, készen tartott lovamra ültem, 's az előbbi kisérettel szállásomra mentem.

Másnap, aug. 25-kén a' fejdelem Görgényből kiindúlt, és 26-dikán Örményesben találkoztunk, hol a' fejdelemasszony nagy majorságot tart, 's egy egészen új házat építtetett. Itt a' fejdelemnek megüzentem, hogy még volnának

némi előadandóim, 's e' végett szeretném újabb kihallgattatásomat. Azonnal meghagyta, hogy lovat küldjenek szállásomra. Lóháton tehát, előttem menvén ismét mintegy húsz személyből álló kiséret, a' fejdelemhez majorsági házához jöttem, — eleibe bocsáttatván, kérdezte tőlem: miként tetszettek Erdély' tájékai, mellyeket Görgényből Örményesre mentemben láttam? Feleltem: igen igen jól, és sok nyáj' tartására alkalmatosnak találtam. — Ezután utasitásom' két végső pontjait előadtam.

Megtartott ekkor is ebédre, 's kimenvén a' fejdelemtől, a' fejdelemfi ismét elölmenve azon palotába vezetett, hol az asztal terittetett, míg az ételek felhozattak leültetett. A' fejdelem 's fejdelemasszony ebéd előtt megmosták kezeiket, meg a' fejdelemfi is velem együtt, 's ő atyja mellett, én ő mellette foglaltam helyt.—Még mint egy hét országnagy és főbb nemesek ültek le velünk az ebédhez. — Különösen jó kedve volt a' fejdelemnek, pedig csak nagyon kevés bort ivott, inkább vizet szokott inni. — Azon közben rám köszönte a' poharat, 's felséged' egészségeért kiürítette, azután számomra töltetett tele. Szinte így a' fejdelemasszony is rám köszönvén a' poharat, azt a' császárné mint kegyelmes asszonya' jóléteért megkóstolta, 's számomra, hogy azért kiért ő ivott, igyam ki, tele töltette. — Így én a' poharat elköszönve, iván belőle odább adtam. Az asztalnál a' fejdelem többek között felette dicsérte a' fejdelemasszony' majorát, mondván, hogy mind azon épületeket, mellyeket ott látok, a' fejdelemasszony újból épittette. — Ebéd után búcsut vettem a' fejdelemtől, 's lóháton a' szokott kisérettel szállásomra mentem.

Augustus' 27-kén kiindúlt a' fejdelem 's vadászva előre ment Dobig, hová ebédre a' fejdelemasszony is megérkezett, az én útamat pedig, nehogy útközben az udvariakkal, kivált pedig a' catholicusokkal az erdélyi dolgok felől értekezhessem, Kolos felé szabta ki, hol a' fejdelem' sóbányái vannak. Az nap Feráta faluba, 's másnap délre Kolosra érkeztem, hová estvére a' fejdelem is nőstől megérkezett. Augustus' 29-kén ezekkel együtt kiindultam Kolosról Monostor felé, hol, miként említém, a' jesuita atyák laknak. — Monostorba déltájban érkeztünk. Eddig a' fejdelem csaknem minden nap kétszer mulatta magát vadászattal, itt mindazáltal, az általam előadott tárgyak miatt, hon maradt, 's az öreg hajdan itélőmester most pedig már mintegy

kanczellár Kassay István tanácsosát hívatván naponként magához, ezzel tanácskozott.

Nagy vigyázat volt rám, mindenféle tiszteséges ürügyek alatt, hogy a' catholicusokkal, főként pedig a' jesuita atyákkal ne beszélhessek, mit midőn észre vettem, irásban kezdettem ollykor pater Rajkyval értekezni. — Augustus' 30-kán egy szombaton egész nap otthon maradtam, 's estvefelé az egyházba mentem, hol szentirás-olvasásra (pro collatione) pater Rajky által a' jesuiták' lakához meghivattam, de a' fejdelemnek itt is jelen volt embere, ki minden szónkra sőt mozdúlatunkra is figyelmezett.

Augustus' utolsó napján vasárnap szent misét hallgatni a' jesuiták' laka melletti egyházba mentem, úgy egyezvén kölcsönösen pater Rajkyval, hogy itt ügyekezni fogunk egymással szólhatni, de a' sok vizsga szem miatt ekkor sem tehetők. Mise után pater Rajky tartott egyházi beszédet. Ez alatt egy catholicus nemes Bornemisza László, épen mellettem ülvén, megszólított, 's monda: hogy sok erdélyi catholicus fő emberek irántam igen jó indulattal vannak, 's szerettek volna ez alkalommal velem megismerkedni, de minthogy ez a' fejdelem' kedvetlenségét vonhatná maga után, eddig kénytelenek voltak abban hagyni. Alig kezdett velem egy kevessé szabadabban beszélgetni, már bemondák a' fejdelemnek, ez tüstént hozzám küldött, 's köszöntése mellett tudtomra adatá, hogy azon fontos tárgyakról most akar velem értekezni, azért haladék nélkül hozzá menjek. — Azt üzentem, hogy előbb szállásomra kell mennem 's ott dolgaimat rendbe szednem. Magam lován mentem haza, hol a' fejdelem' emberei azonnal ott termettek, 's egy aranynyal és drága kövekkel felczifrázott délczeg paripát adván alám, ezen a' szokott udvariak' kiséretével a' fejdelem' házához jutottam. —

Végezvén a' tanácskozást, a' fejdelem átadta felségedhez, a' nádor grófhoz és a' cancellár úrhoz irott leveleit, ajánlván őszinteségét felségednek; és parancsolá, hogy maradjak nála ebéden, másnap pedig menjek vele Gyalu' várába, melly úgy is útamba esik, 's ott egyem meg vele a' búcsú-ebédet. — Monostorban tehát együtt ebédelvén a' fejdelemmel, ebéd után szállásomra mentem, hová a' fejdelem egy udvarnoka által tiszteletdíj gyanánt egy ezüst poharat küldött számomra.

Másnap, azaz septemb'er 1-jén, a' fejdelem még hajnalban kiment vadászni, 's útját Gyalú felé folytatta; a' fejdelem asszony szinte készületeket tett azon útjához. Én a' fejdelem' távollétében, 's a' fejdelem asszony' készületi foglalatosságai között kapván az alkalmon, a' jesuita atyákhoz ugrottam, 's hirtelenében velök némelly érdekes tárgyakról beszélgetni kezdettem: de csak épen kezdettem, mert a' fejdelemasszony hollétemet azonnal megtudta, 's hogy onnan elvonhasson, szinte egy ezüst poharat küldött szállásomra tiszteletdíjul, így a' további beszélgetést abban kellett hagynom.

Felültem tehát szekeremre, 's követve a' fejdelemasszonyt Gyalúvár alá értem, hová a' fejdelem is megérkezett a' vadászatról, 's lovat küldött le érettem, mellyen a' várba ebédre fel menjek. — Felmenvén a' várba, üdvözlöttem a' fejdelmet, ki megmutogatván a' várban általa tétetett új építéseket, meghagyta fiának, hogy engemet a' vár' szobáiban hordjon körül és az épületeket nézesse meg velem. Körülnézvén mindent, visszajöttünk, kezeinket megmostuk, 's azon rendben, miként már felebb említém, asztalhoz ültünk. — Az ételek között gyönyörű galóczákat is (trutas) hozatott fel a' fejdelem, 's e' részben ismét magasztalta Erdélyt. — Ebédünk rövid volt, 's ebéd után mind a' fejdelemasszonytól, ki a' császárnéhoz egy levelet adott kezembe, elbúcsuztam, 's útamhoz készültem. — A' fejdelemasszony, Várad felé indúlván, vacsorára Köreskö faluba ért, hová öt a' fejdelem is követte, én pedig szállásra Hunyadra mentem. — Másnap a' fejdelem visszament Görgény felé, a' fejdelemasszony pedig Váradnak folytatta útját. — Én visszasiettemben a' választott fejdelmet, ki anyjának eleibe jött Várad felől, Feketető nevü faluban találtam egy paraszt' házánál megszállva; — megtudván ottlétemet meghivatott ebédre, 's vele együtt ebédelvén, ebéd után tőle elbúcsuztam, — ő mintegy 50 lovassal anyja' eleibe indult, én pedig útamat folytatván azon éjjel csak a' szekeren háltam 's másnap, azaz sept. 3-kán, mintegy 10 óra tájban váradra értem, hol ebédeltem, 's ebéd után mintegy 2 óra tájban kiindúlván hálásra Pocsaj nevü hajdú városba jöttem. — Septemb. 4-kén délre Debreczenbe, estvére Hajdú-Nánásra, 5-kén Tokajnál átkelvén a' Tiszán Szántóra, 6-kán Kassára érkeztem, hol sem a' fő- sem az alkapitány urakat nem találván, másnap délig rájok hasztalan várakoztam, el végre még az nap a' Szepességre Korotnya faluba jutottam. — Sept'. 8-kán Korotnyáról Hibére, 9-kén Radnára, 10-kén

Bajmóczra jöttem, hol Pálffy Pál grófot találván, ez tőlem leveleket küldött, 's így Bajmóczról nem előbb mint estvéli 9 óra tájban indulhattam el; — azon éjjel 's a' következő napon Oroszvárig és így 19 mérföldet haladtam és saját udvarházamhoz szállottam, honnan 12-kén megfáradva egy kevessé az útazásban, saját kocsimra ültem, 's ide Bécsbe visszatértem.

Jászay Pál.

A' divat.

Van egy uralkodó, kinek legnyomasztóbb parancsai sem találnak ellenállásra. Határozataiba senki sem szól bele. Ötletei tisztelt törvények, szeszélyei oraculumok; tetszése szerint változtatja szokásait; neveti a' szövetkezéseket és a' szigorú ész' bohócz sapkája alá hajtja fejét. Meghatározza, mi jó, mi rosz; jó nevet szerez és megsemmisíti azt; a' rútnak szépséget, a' butának lelkességet, a' tudákosnak tudományt kölcsönöz, és ellene szegül büntetlen az illedék' rendszabályainak, a' bölcseség' tanácsának, sőt magának a' vallás' parancsainak is. Ezen király — vagy mint Montaigne nevezi — világ' nagy ura: a' divat. Legkedvesebb mulató helye Franciaország és ennek fő városa, Páris. Egyetlenegy célja tetszeni; lénye változás; tetszés által jutalmaz és kinevettetés által büntet. Ez egyedüli ereje, egyedüli fegyvere és még is ellenállhatlan. Voltaire a' következő versekben igen jól jellemzé:

„Il est une déesse inconstante, incommode,
Bizarre dans ses goûts, folle en ses ornemens,
Qui parait, fuit, revien, et nait dans tous les tems;
Pretée était son père, et son nom c'est la mode."

Ezen istennő egy mindenkori győzedelmes ellensége az észnek. Az ész ezt mondja az embereknek: cselekedjetek, a' hogyan cselekednetek kell! A' divat ellenben ezt parancsolja: cselekedjetek úgy mint mások! És nem szükség mondani, hogy a' divat' parancsa az, mellynek mindenki engedelmeskedik.

Mi ezen egyetemi hódolásban csodálatos, az, hogy ő látszatra önnön czéljai ellen dolgozik. A' divat-kedvenczek' kivánataik a' fényre és tetszésre irányozvák: azonban fényes siker csak kitünés által eszközölhető. Mert valljon nem a' legroszabb eszköz-e, azon czélra, hogy ragyogjunk és kitünjünk azt tenni, mit mások, úgy öltözni mint a' sokaság, beszélni mint minden ember, kikkel találkozunk — azon vélemény' megnyerése miatt, hogy úgy viseljük magunkat mint egész világ?

Franczia hölgyeink eleintén úgy öltözködtek mint az apáczák, később a' római hölgyek' öltözetét vették fel; nem sokára ama' szív' alakú hajékesség jöve szokásba; erre következtek a' legnevetségesb szarvak, aztán a' pyramisok és tekék, mellyek utóbb alacson hálófejkötők és a' férfiakéhoz hasonló tollas kalapok által váltattak fel. A' vállak és kebel' meztelensége a' bajor Izabella' udvaránál támadtak. Bretagnei Anna a' gyász' fehér színét feketére változtatta. Első Ferencz alatt ama' képtelen abroncsruhák voltak láthatók, mellyek a' hölgyeket pyramidalis tornyokká undokíták el. Második Ferencz mesterséges hajakat hozott szokásba. Az udvari hölgyek egy más nemét találták fel az evvel egyenest ellentétben álló ruházatnak, mit az illedék nem enged megmondani.

Medicis Katalin a' ruhapompát egész a' túlzásig vitte. Ő, valamint a' franciákat a' fondorkodással, úgy a' franczia nőket a' kendőzés' mesterségével ismertette meg. Ama' túlzás, mit ez időben a' paszománnyal üztek, igen erős vádlat az akkori udvari szokások ellen.

Negyedik Henrik a' jó izlést és egyszerűséget hozta vissza. A' gazdag öltözetet ő csak a' kéjhölgyeknek és zsebtolvajoknak engedte meg. 'S ha a' collet-ek és nyakgallérok ellen, amaz időből, van kifogás, ezekhez annyi édes emlékezetek kötvék, hogy miattok maga az ítélet is védelmökre kel; 's nem tökélheti el magát az ember, hogy Henrik és Gabriéla' öltözetében valamit nevetségesnek merjen állítani.

Hamar eltüntek a' jó Henrik' divatai, úgy mint szinte nyilvános országlási mestersége és lovagi vidorsága; szakáll és könyök letétettek. Ama' szalagokkal czifrázott térdvánkosok kezdék magokat mutogatni, ama' hosszú és széles, végtől végig begombozott kaputok, ama' vörös feltekeritett harisnyák, szögletes lábbelik, mellyek olly otromba és nevetséges egészet képeztek, és amaz iszonyu parókák, mellyek XIV. Lajos' udvaronczainak fejeiket elrútíták, ha pálma, myrthus és borostyánnal nem voltak volna olly gyönyörüen fölékesítve.

(Németből) *Sz.*

IV. Henrik' sejtései.

Negyedik, vagy nagy Henrik franczia király' halálát több sejtések előzték meg, melyeket a' történetirás is följegyze. Azon nap' reggelén, midőn őt Ravaillac az Angouleme' veres hajú tanítója megölte (maj. 14. 1610.) a' király szokatlanúl mogorva és gondolkodó volt. Hogy lelke jobb hangulatot nyerjen, még egy óracskát akart aludni, háromszor dölt ágyára, de hasztalan; imádkozni próbált, de mind hiába. Reggeli tisztelkedéskor ügyekezett magát földeriteni, de nem sikerült tréfálódásokra kénysz ríté magát; mosolyga és egy párszor felkaczagott, de ezen észrevétellel: „Ki pénteken nevet (maj. 14. pénteki nap volt) szombaton sírni fog.“ Nője, Medicis Maria, egy nappal előbb koronáztatott meg. A' koronázati nap' estvéjén a' királyné' házi orvosa, La Prosse, igy szóla a' vendomei herczeghez: Ha a' király holnap estvét megéri, úgy még 30 évig jót állok életeért.“ Vendome elmondá ezt a' királynak, ki azt könnyen vevé és ezt felelte: „.La Brosse vén bolond, hogy illyet mond, ön pedig ifju bolond, hogy illyet hiszen.“ — „„Felséges uram, válaszolt a' herczeg, az ember nem hisz illyest, de még is fél töle.““ Néhány éjjel előbb a' királyné azt álmodá, hogy koronája' minden gyémántjai gyöngyökké változtak, máskor, hogy a' király késszurást kapott oldalbordái közt, ő elbeszélte ez álmait a' királynak, ki az elsőre, azt mondá, hogy nem kell hinni, az álmoknak, a' másodikra ezt: „Hála istennek, hogy csak álom volt.“ A' gyilkosság' napján nőjét e' helyett: **királyné asszony** igy szólitá: **kormányzóné asszony!** Mielőtt kocsiba ülne, melyből többé élve ki nem szállott, háromszor egymás után tért vissza nőjétől forró bucsút veendő.

Ugod.

Egy hölgyhöz,

kolostorba menete' alkalmával.

Prie avec moi:
Car je ne comprends pas le ciel même sans toi,
Lamartine.

Merengve nézzük a' menny' csillagezrét,
Midön örök mosolyban felragyog,
'S ránk olvadólag intnek és tanítnak
Istenszemekként annyi csillagok.

'S mi emberek, világ' e' kis parányi,
Míg elfogúlva rájok bámulunk:
Ki mondja meg közölök egy ha eltünt,
Miért kiséri köz sajnálatunk?

Nem bírjuk őt, 's fáj nem láthatni még is,
Olly számithatlan milliók között,
Holott ki bírja, és ural felettök,
Tüntével újabb czélra működött.

— Eltünsz oh hölgy, meghalva e' világnak,
Melly ékes csillagúl viselt egén,
Nem látva, tüntödet miként siratják,
Egy élő fájdalom közöttük én!

Kizárva bírja isten lelkedet most,
Övéi lesznek eszmegyöngyei,
Mikkel naponként fölszálló imáid'
Fogod híven fölékesíteni.

Mennynek nyilandnak lelked' szép virági,
Istennek kötsz belőlök koszorút,
Feledve e' föld' múló percznyi kéjét,
'S mindent, mi szült 's szülhetne rajta bút.

'S mosolygod a' reményt, melly szőke fürtid'
Örömfüzérrel fonta volna át,
Hogy üdvezült szerelmed' képe lenne,
Jelölve földön a' legszebb arát.

Miért ne sírnánk én és hü barátid,
Ha szépeinkben egyegy csillag ég;
'S ha most közölök eltünend 's borúl az,
Melly annyi báj 's fény közti sugározék?!...

Oh hölgy, egy fájdalom maradsz nekem te,
Melly könnyeimnek lesz mély tengere,
Hol elfuladnak minden érzeményim,
Míg rájok ül enyésztem' éjjele.

Isten veled, te ég' szentelt leánya,
Kolostorod' csöndes magányiban:
Boldog, ki mennyet hord szűz kebelében,
Hol istenígék' üdvforrása van.

Legszebb imám' emlékedből szövöm ki,
Emléked' én imává szentelem:
Lehetne az bár éjim' holdvilága,
Hogy enyhet, irt sugároznék nekem!

Emlékezz' rám, ha majdan a' kolostor'
Falához érnék, búcsúm' járni el,
'S kifáradván a' fájdalom' sulyában,
Pihenni ülnék, hozzád olly közel.

Elmondom ott, készítendő imámat,
Sajnálattal, nekünk hogy meghalál:
De tartozó örömmel istenemnek,
Hogy benned egy szent gyermeket talál!

Beöthy Zsigmond.

Magyar nemzeti ünnep.

Ünnepel a' nemzet István fejedelme' nevére;
Sok nép, sok nyelven hirdeti érdemeit.

Rhigas.

Dallál a' hegyeken lakozó rabnépnek ölő bút,
'S benne nagy emléket Graecia' éveiből.
Thrasybul', és Pericles' szent hajdana gyult ki szivökben;
Uj Tyrtaeus löl, 's szép honod ujra — szabad.

Rousseau.

A' bölcs szive után keresé, 's nem lelte világát;
Egyszerü természet' hü kebelére vonult.
Látta: mikép a' vad, ha erős, nemes. Ember az, a' ki
Torlani gyöngébbet bir magas istenerőt.

Byron.

Ő érzett, lángolt; hányszor nem csalta meg e' láng!
'S összetöré szivét fájdalom, és csalatás.

Kosciusko.

Elvesztette honát a' hős, a' lengyelek' atyja,
'S kardját porba veté, — „nincs vele védeni mit."

Erdélyi.

Tátrai levelek.

V.

Da ruhte Braut Natur im grünen Sammtkleid,
Im Haar den frischen Kranz, das Haupt entschleiert
Den weissen Schleier hatte sie gelegt.
Auf ihren Putztisch, jenen alten Gletscher.

Anastasius Grün.

A' felkai völgyből jövök, melly a' nagyszáloki és gerlachfalvi hegyek közt, Felka XVI város' irányában esik, 's a' felkai völgyet záró „lengyel taréjról", félénk zergék' felleges, hóréteges lakából. Még telve keblem a' legnagyszerűbb érzelmek' egész oceánjával, mert onnét jövök, hol a' vadanszép természet' óriási alakjaitól környezetten, uralkodó tekintetem két országra pillantott le. — Felséges egy cavalcade volt! A' nagyszáloki fürdőből ugyan is a' vidék' rút, de okos lovain szokás a' felkai tóig menni, hol azután a' lovaglás' lehetsége megszünik. Az okos, jámbor párák egy diplomata' gondos vigyázatával 's lassuságával lépdelnek köröl köre a' mindenütt rosz, itt ott veszélyes, útakon, 's míg saját éltöket őrzik, az emberé is bátorságban marad. — Kengyelt elbocsátva, lovaink' ösztönszerű ügyességére bízva csontjainkat, gondtalan 's rózsás enyelgéssel füszerezve folytattuk a' regényes vándorlást, míg a' jó társaságban gazdagon áradozó elmésségek felett kitört kaczajt, 's zengő dalainkat a' „hegyek riadó leánya" visszaverdesé.

E' völgynek saját bélyege a' többi karpáti völgyek közt nagyszerű vadság 's kopárság, melly a' hosszu tónál elkezdődve, borzasztó torzképekben vonúl fel a' lengyel csúcsig. A' Felkapatak' szilaj, számos apró zuhatagokon pezsgő és zúgó habjai mutatják az útat a' Felka-tóig, melly Wahlenberg szerint 4997 lábnyi magasságra fekszik a' tengerszín felett, 550 lépésnyi hosszu 's 160 lépés széles. — Kifolyása a' Felkapatak, partjain buja növényzet virít egészen az úgynevezett granátfal' lábáig, mellynek meredek, síma bérczfalaiban granátszemek találtatnak. E' granátok azonban puhák 's porhanyók levén, köszörülést nem türnek. — A' tótól, a' granátfal sziklái alatt, szép zuhatag mellett vezet a' léptenként terhesb út egy gyönyörű, gazdag, elevenzöld rétre, melly hajdan, mint alkotásából félreismerhetlenül kitetszik, szinte tómedencze lehetett. Most egy lélekderítő oase a' kopár falak közt, 's a' füvésznek valódi paradicsom; lába minden lépéssel egyegy bérczi virágot tapod. Az út elhintve legszebb nefelejtsek' millióival, mellyeket feltünő sötétkék szín különböztet testvéreiktől, kik völgyi patakok' partjait szokták koszorúzni. Illy gazdag 's nagy virágu emlények, illy' mennyiség- 's elevenségben, csak itt nőhetnek, az örök harmat' hazájában, melly égető nyár' hevét vagy épen nem ismeri, vagy azonnal gyors légváltozással mérsékli. — Az elbájolt szem előtt nemes Anemone narcissifoliák, aranyszinü Trollius europaeusok, Ranunculusok, Pulsatillák, Hieracium auranciumok, Geum montanumok, egyvirágu Violák, Campanula alpinák' stb stb. sárga-, fehér-, kék-, violaszín, veres zománcza terül el. A' legkopárabb, síma gránitfalakból szende Arabis alpinákat emlényeket 's violákat láttam kinőve. Gyönyörű ellentét az óriási nagy és szeliden gyöngéd, a' bérczek' szilárd nagy szerű férfiusága, 's a' szende virágok' bájos asszonyisága közt. De méh nem téved föl ez illatos, zamatos mézszűretre, jobban ismerve erejét 's az életének kedvező éghajlatot, mint némelly ember, ki, még saját köréből szédítő magasságokba nyomúl, menthetlenül elvész, vagy szárnyaszegetten tántorog vissza az elhagyott kisszerűbb pályára.

Az említett zöld oase feletti szikladarabokra fölkapaszkodva, a' kopasz felső felkai völgy-

be jutánk, a' hosszu tóhoz, melly a' tenger fölött már 5817 lábnyira, 400 lépésnyi hosszu 's 80 lépésnyi széles; vize kirstálytiszta's a' legszebb kék; igen mély, de azért fenekén tisztán látszanak a' belehullott gránitdarabok' szögletes alakjai. Partjain itt ott hóréteg, mellyek' fehér fátyola a' víz' kék tükrével olly színeket játszik, mint szüz leány' tiszta, fris szemeinek kékes fehére a' szemgolyók' sötétebb kékével. Ezelőtt néhány évvel nagyobb volt e' tó, de az évenként bele görgő sziklahulladékok már jó részét eltemették, idővel hihetőleg az egész tündéri szép tószemet elborítandók.

A' képtelen harcz itt hegyeket temet
Ott új világot hoz fel; egymást
Váltja örök romolás 's teremtés.

A' tó körül már elhalt minden növényzet; törpe- vagy henyefenyűt (Krummholz) sem látni többé, melly a' felkai tón felül elenyészett, csak mohnemek, jótékony lichen islandicus stb kínálják itt puha üléssel a' fáradt tetemeket. De itt ott a' sziklaszakadékok közt még is akadni zöld szigetkékre, mellyeken első tavasz virít, 's a' vő lgyek' legelső, már rég elhervadt virága, a' primula minima, most, illy későn bájolja el szemeinket. Sőt, mi a' természet' legvarázsabb képeként tünt szemeimbe, hóréteg' közepén láték emlényvirágot kékelleni szelid, szerény kedvességben, melly nekem úgy tetszett, mint örök hervadhatlan hűség a' jéghideg világak közepette; mint a' megkövesült fájdalom' hideg, száraz arczulatán, utolsó könycsepp. Sohajtanom kellett.

Minél felebb hágánk, annál kietlenebb lett a' szükülő, szorosbuló sziklavölgy. Madár nem járja e' rémes pusztaságot, egyetlen hang, mit saját kopogásunkon túl hallánk, az útatlan sziklatömegek alatt serkedező víz' pezsgő susogása, a' bérczanyjaiktól elvált ködarabok' zörgése, 's ijedt marmoták' süvöltése. Jól esett e' sziklákon gentiana-gyökeret szedő 's henyefenyűket fosztó pórokra akadnunk. Az első patikákban adatik el, az utóbbiakból balsam készíttetik, 's mindkettő a' tájlakosok' egyik keresetága.

Mínő bérczóriások jobbra és balra! legmagasb csúcsaik fellegekbe borítva, hasadékaikban tündöklő hó és jég, melly vagy soha, vagy csak melegebb évek' rákhavaiban tünik el. Jobbra a' Kastenberg, balra a' gerlachi csúcs' szeszélyes alaku gerinczei! Az elszilajúlt képzelődés várakat 's örtornyokat és gigások' harczait láttata velem, kik e' bérczeken vetve meg erős talpaikat, sziklákra sziklákat emelnek 's egeket rombolnak. — Érzéseink elvadultak e' vad, kietlen környezetben; örömünkre szolgált szikladarabokat lökni le a' bérczgerinczen, mellyek dörögve 's minden kisebb tömeget magokkal sodorva, rémes ugrásokkal, elzúzva 's töredezve rohantak a' bérczfenékre.

Végre, reggeli 6 órától késő délig tartó részint lovaglás, részint gyalog mászás után, a' meredek hegyoldalról felbukkantunk a' 6500 láb magasságu tetőre, melly „lengyel taréjnak" neveztetik, 's két (magyar és gács) ország' völgyeit mutatja a' szemnek. A' hegy alatt, a' már Galiciához tartozó nagy jeges tavat, mellyet még most is egészen fagy borított, 's a' Karpátok' messzire nyuló lábait 's azokon túl Galicia' térségét pillantók meg. Felejtve lön minden fáradság, haza- 's emberbaráti toastok hangzottak ajkainkról. Éjszaki szél lengette hajszálainkat e' kopár tanyáján örök fuvalmaknak, 's úgy tetszett, egy éjszaki szomszéd nemzet' sohajtásait hozá füleinkbe. 'S míg ez éjszaki szél' hárfája egy szerencsétlen vitéz nép' emlékezetét költé fel lelkeinkben, iszonyodva fordúlánk dél felé, vigasztalást 's meleg napfényt keresők. — 'S a' kedves magyar haza zöldelő, vidám rétjein futott végig felderengő tekintetünk, mellyek a' déli nap' aranysugáraiban fürdöttek. Háttéren a' Kralova hola' kék erdei, idébb a' Poprádvölgy' egy része, apró falvai' tornyaival 's a' gerlachfalvi fehérítők' kivont vásznainak ezüst szalagjai, 's még közelebb a' völgyszorosban, a' bérczek' kristályszeme, a' hosszu tó, mellynek kék viztükre rózsazománcczczal látszik beszegve. — A' természet legnagyobb orvos, biztos szent menedék az élet' fájdalmai előtt! kibékülénk a' sorssal, melly ellen előbb zúgni kelt kedvünk, 's nem a' múlt' gyászképeit, hanem szép jövő' aranyálmait látók már; nem haldokló nemzetek' jaját 's bálti hajótörök' sikoltásait hozá többé a' szél füleinkbe, hanem egy vigasztaló hangot a' szomszéd égből: „A' szabadság halhatatlan".

'S hol érezhetni azt mélyebben, hol hihetni könnyebben, mint itt a' bérczeken, a' szabadság' természeti bástyáin? e' bérczmagányok, fellengő sasok 's vad zergék' tanyái, gúnyolnak minden rabságot, minden megszorítást.

Hogy kihütsük a' kebel' fellobbant lángjait, a' Karpátok' állat-, növény- 's érczországairól kezdtünk értekezni. A' közép Karpátok' szikla-

tömegei igen erős, szilárd gránitból állanak. Illy szilárd, rendíthetlen sziklaerőt a' kedves haza' lakosinak keblébe, mellyet a' Karpátok' bérczpaizsa oltalmaz éjszaki szelektől! — Érczekkel a' közép Karpátok nem igen bírnak, de Genersich és Buchholz szerint itt ott még is találtatnak meddő arany's ezüst erek; a' zöld és Karó tónál antimonium és ón, a' felkai tónál 's lengyel taréj alatt czinóber, a' veres tó' gránitjaiban vasércz, több helyeken réznyomok. De minthogy ezen érznyomok igen csekélyek 's a' lehető erek is igen magasan feküsznek, a' bányászat nem üzetik. Ezenkivül találni hegyi kristályt, kristálygyémántokat, topázt, amethistet, jaspist, achátot, chalcedont, karneolt és sardonixot, alabastromot és márványt, porczellánföldet Nagyszálok felett, torfát több helyen. — Gyümölcs nem igen tenyészik, de annál gazdagabb Flóra virit, a' fenyük' fajai 4800 lábig tenyésznek a' tenger felett; a' henye- vagy törpefenyü (Pinus pumilio, Krummholz) 5—6000 láb magasságig találtatik, sőt a' lomniczi csúcs alatt egyes bokrok 6800 láb magasságig is. A' bérczek közt virító gazdag zöld szőnyegeken, mintegy oásokon, igen dús növényzet kinálkozik a' füvésznek, melly magában a' schweitzi és laplandi Flórát egyesíti. Az állatországból, miután a' havasi kecske (Steinbock, Capri cornus) többé nem találtatik, a' zerge e' magas regiók' karcsu, regényes lakosa, 's marmoták' visitása vegyül a' bérczi sas és többféle faju tetraók' szárnycsattogásával Medve ritkán mutatkozik, farkas téli hónapokban jelenik csak meg elragadni martalékait. A' patakokban élénk, jóizü pisztráng ficzkándoz. E' nagyszerü természet' saját lakosait egyenként nagyság, erő vagy rendkivüli elevenség és gyorsaság bélyegzi.

T. L.

Magyar játékszini krónika.

Sept. 5. Bátori Erzsébet. Ered. történeti drámá 5 felv. Irta Garay János.

Sept. 6. Bátori Mária. Nagy opera 2. felv. Egressy Benjámintól. Zenéjét irta Erkel Ferencz.

Sept. 7. Szerelem mindent tehet. Vígj. 4 felv. Holbein után szabadon Komlóssy Ferencz.

Sept. 8. A' színház zárva.

Egyveleg.

Játékszini furcsa eset. Raupachnak e' szomorújátéka adaték nem régiben egy kis német mezővárosban: Tasso' halála. Tudatik, mivé szokták az illy vándor vitézek a' legjobb szerepeket csinálni. Nem szükség tehát arról szólani, minő volt az előadás, és szegény Raupach hogyan rángattaték hajánál fogva. De az megjegyzendő, hogy az egészen még is valami eredeti és nem mindennapi volt. Azon férfiu tudnillik, ki Tasso' szerepét adá 's a' „gondolkodó" művész' nevét meg akará érdemleni, olly ötletre jött, hogy jó volna azon jelenetekben, hol Tasso magával beszél, hasbeszélési ügyességét kimutatni. A' hirdetvénylap nagy betükkel kijegyzé, hogy ez megfog történni; — beszéle tehát hasából, és a' hatás végetlen nagy vala. Háromszor kelle e' jeleneteket ismételni 's a' hasbeszédü mindenik után ötször kihivaték. A' közönség el lőn bájolva 's a' színbiráló ezt közlé másnap az újságban:

M... úr, mint vendég, tegnap a' legfőbbet hajtá végre. Minden színpadi művészek' számárá új pályát nyita meg. Diadalmasan használá megfontolását 's a' hasból beszélésnek új irányt, lényeges jelentőséget tüze ki. Mütársainak új útat mutata borostyánérdemlésre 's tetszés- aratásra. A' tegnapi estet nevezetessé tette az egész német színmüvészetre nézve. A' színésznek, ki teljes hatalmában akarja az egész nyelvet bírni, hasbeszédesnek kell lennie: ez tegnap világos lőn előttünk. Ha egyszer illyen a' müvész, senki sem fog panaszkodhatni, hogy az ember' legmélyebben rejtett benső érzelmeinek számára nem találja föl a' legillőbb kinyomást, tudnillik a' legbelsejéből jövőt.

Napoleon' emléke Aegyptusban. Kairói levél szerint némelly francziák azon javaslattal akarnak Mehemed Alihoz járulni, engedje meg, hogy a' gisehi nagy gúla' tetejére emléket állitsanak Napoleonnak és az ő aegyptusi táborozásának örök emlékeül.

Különös pör. Franczia hírlapok egy férfiúról emlékeznek, ki nehéz betegségbe esvén, olly állapotba jutott, hogy egészen holtnak tartaték. Ör ökösei rendeléseket tőnek az eltemetésről 's többek közt egy pompás koporsót is hozattak. De a' holtnak hitt fölébredé, fölgyógyult 's midőn a' temetési költségeket elébe terjesztek, nem akara fizetni. Ezen az asztalos leginkább fölboszonkodék. Hiában törekedett a' fölébredtet rábeszélni, hogy a' koporsónak csakugyan előbb vagy utóbb hasznát veendi. A' föltámadott azokhoz utasitá őt, kik a' megrendelést tették. Az ügy törvényszék elé jutand és mulatságos vitákra fog okot szolgáltatni.

Elköszöntés az asszonyokra. Egy lakomában, mellyet bizonyos város tüzoltó társasága adott, következőleg köszönté el poharát egy mérnök: „A' hölgyek, az örök gyujtogatók, kik lángot ébresztenek, mellyet semmi viz el nem olt, — éljenek!"

Párbaj különös okból. Egy angol 1837-ben fölment a' Himalayára. A' csúcson mielőtt távoznék, látogató jegyét egy sziklahasadékba dugá. Egy év mulva egy orosz is fölbátorkodék az ázsiai óriásra, hol az angol' jegyét megtalálta. Magához vette ezt, Londonba ment és ott fölkeresé a' brit útast és szóla hozzá: „Uram, ím visszahozom a' jegyet, mellyet mult évben a' Himalayán hagyott." Ezen az angol annyira megharagudott, hogy az oroszt kihivta. Az orosz hasonló bohó volt, elfogadá a' kihivást, első lőtt 's az angol azonnal a' fübe harapott.

Különös figyelmeztetés. Washington' városában a' hallgatók karzatának ajtajánál az alházban, mint mondják, a' következő figyelmeztetés van kifüggesztve: kéretik minden gentlemen, hogy lábát az előkarfára ki ne tegye, mert a' szeny a' tanácsnokok fejére hullana. —*jd*—

Női gyengéd érzés. Az angol hírlapok igen neheztelnek, hogy most a' magasabb rendü hölgyeknél divat leve, a' törvényszéki vitatkozásokat, elkövetett vétkek felett, látogatni. Kérdik ők: fog a' női gyengéd érzés, szelidség illyen jelenések ismerete által nevekedni? Illik-e a' női természet' velők született ártatlan szentségét csak egy pillanatra is magokban megtagadni? Illik-e nekik a' törvényszéki termet, hol ősz hajú bírák, könnyező szemekkel, itélik el a' szerencsétlen bünöst, divat' dolgává tenni? Az élet 's halál feletti itélet' helye a' bon- ton' gyülhelyévé tétessék? 's itt mulassák magokat, szemcsöveken kandikálva gyilkosok, tolvajok bünös arczvonásait, mint valamelly érdekes színmü' előadását? Bizonyára a' nőknek nem itt van helye."

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy iv; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy iv, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boriték alatt 5 ft. 48 kr. cp Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán, 437. sz. földszint.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 13. 1840.** **22. szám.**

Tartalom: A' népiskola' jótékony hatása az ország' és polgárai' boldogítására (*Briedl Fidél*). — Vándor (*Nagy Imre*). — Tátrai levelek VI. (*T. L.*). — Egyveleg. — Böngészet.

A' népiskola' jótékony hatása az ország' és polgárai' boldogságára.

Egyenlő törvények által igazgatott, és azok szerint élő társaságot országnak, statusnak szoktunk nevezni. Minél bölcsebbek, jobbak és czélszerüebbek akármelly országnak törvényei, annál bizonyosabban, 's hamarabb alapíttatik meg a' társaság' jóléte, és hathatósabban mozdíttatik elő egyes polgárainak boldogsága is. De mit használnak a' legjobb, bölcsebb, és czélszerübb törvények, ha nem tartatnak illő tiszteletben, ha megvettetnek, 's tán még szentségtelen lábakkal tapodtatnak is? vagy lehet-e a' legbölcsebb észszel alkotott törvényeket is tiszteletben tartani, ha ismeretlenek előttünk? 's így gyümölcsözhetnek, áraszthatnak-e áldást, és békét az országra, 's ennek polgáraira? 'S íme a' népiskolának, valamint más számtalan tárgyakra nézve, itt is elég tágas mező nyílik, hatáskörét az ország- 's polgárainak jólétére, 's boldogságára üdvteljesen kiterjeszthetni; és ha a' népiskola nem hagyja parlagon e' mezőt, hanem szorgalmasan munkálja, várnia szabad, hogy az elvetett magnak csirázó bimbói nem csupán az idő 's lég' viszontagságai miatt könnyen lehulló virágokat, hanem megérett, használható gyümölcsöket hozandnak, mellyeknek kellemes, 's átható illata az ivadékokra is átszállhasson. Illy nemes eredmények' czélszerü létesítésére szükséges:

1-ször. Hogy a' nevendékkel már első éveiben, mennyire fejledező tehetségei, és fogékonysága engedik, megismertessenek a' hon' szükségesebb törvényei. Kiki átláthatja ez állításból, hogy itt valamelly országnak terjedelmesen előadandó constitutiójáról szó nincs, de nem is lehet, miután a' népiskoláról szólunk, mellyben hasztalan keresünk az ország' constitutiójáról alapos ismerettel biró tanítókat, de ha illyenek találkoznának is a' sok közöl, kevésbbé volna czélszerü az alantiabb sorsu nevendékekkel megismertetni akarni a' hon' teljes constitutióját, mi itéletem szerint kétségkivül, a' szükségesebb tárgyak' elhanyagolását vonná maga után. Azonban mind az, mi föltétlenül 's közelebbről illeti az ország' jövendő polgárját, mi közvetlen közlekedését embertársaival könnyíti, kellemesebbé teszi, avvagy nehezíti, előtte ismeretlen ne maradjon a' népiskolában; így például: az ember' általános jogainak tana; a' csalás, tolvajság, orzott tárgyak' elrejtéséről; a'

rablás, gyilkosság, szántszándékos gyujtogatásról szóló büntető törvények; valamint a' könnyen gyuladó anyagok, és szerek körül óvakodást ajánló, a' tüz, 's gyertyávali gondatlanságot; az élő 's tüzelő fa, és vadászatelleni vétségeket fenyitő; a' vámadót, hamis pénzt, katonai tartozást tárgyazó; vagy a' szerencsétlenek, és életveszélyben forgottak' megmentőinek jutalmat, stb. igen hasznos, és szükséges törvények méltó helyet foglalnának a' népiskola' tanulmányai között, mellyeknek pontos ismerete által sok rosztól megóvatnék a' kisded, 's a' hathatósan vonzó rosz példák is kevésbbé hatnának rá, mint ha ez ismeretben szükölködnék.

Nem találom pedig szükségesnek, hogy a' népiskolában az emlitett tárgyak rendszeresen, és hosszasan magyaráztassanak; elég, ha a' vallástanban, midön a' kötelességekről, különösen az alattvalóknak kötelességeikről a' felsőbbség iránt, vagyon szó, terjesztetnek röviden, de értelmesen elő a' fölhozott törvények. Hogy e' pontban sokat, söt legtöbbet a' népnevelő, 's tanító tehet, nincs kétség, csak legyen szellemdús, birjon elegendő lelki erővel, 's miveltséggel, azonkivül tartsa folyton hivatalának fenségét szeme előtt; így előmozditandja a' hon' jövendő polgárainak jólétét, 's ezáltal az ország' boldogságát is. Sok bölcs kormányzó, 's fejdelem korán átlátá ezt, 's minden törekedéseit, fáradhatlan buzgalmait oda irányzá, hogy szaporitaná 's tökélesitené a' népiskolákat, 's hogy az illy buzgó, népének boldogságát kereső fejdelemnek igyekezetei nem maradtanak siker nélkül, mutatják világosan mind azon tartományok és országok, mellyekben a' literatura és müvészet virágzik, 's az alantiabb sorsu polgárok' mivelödése gyors léptekkel halad.

2-szor. Ha a' népiskola a' nevendékkel megismertette a' szükségesebb honi törvényeket, megtétetik ez ismeret által alapja a' törvények iránti tiszteletnek, 's engedelmességnek. Igaz ugyan, hogy a' gyermek korlátolt értelme miatt nem mindig képes a' törvények' szükségességét belátni; azonban gyengéd 's ártatlan kedélye, fejletének első éveiben olly természetü, hogy könnyen és örömest hiszi mind azt, mit mások, különösen közelebbi viszonyban álló, 's javát mind szóval, mind tettel kereső, 's előmozditó személyek, millyenek kétségkivül a' nevelők, 's tanitók is, neki mondanak; és e' hit, e' bizodalom fő forrása az engedelmességnek. Ha pedig az engedelmesség' erénye egyszer elég erős, és szilárd gyökereket vert, ha a' nevendék czélszerü vezérlet és utmutatás mellett szépen halad a' mivelésben, végre az értelem 's ész is, melly a' gyermeket képessé teszi a' törvények' szükségessége' fölfogására, kezet nyujtand a' hitnek 's bizodalomnak, 's megadandja tulajdon alakját a' törvények iránti tiszteletnek, 's engedelmességnek.

Lassudan, 's mintegy lépcsönként tanulja a' nevendék tanitója' törvényeinek, 's parancsainak szükségességét megismerni, egyszersmind átlátni, hogy az iskola csak jót eszközölhet; 's boldogságát valódilag előmozdithatja, ha a' tanitónak parancsolatjai hiven megtartatnak és teljesittetnek; 's miután a' gyermek erről meggyőződött, itt az időpont, mellyben a' néptanító ez engedelmességet a' hon és ország' törvényeire ügyesen átvigye; de ne feledje soha, hogy csak olly eszközöket kell használnia, mellyek a' nevendék' keblét hona iránt a' leghöbb szeretettel, 's lelkesedéssel töltik el; e' végre leghathatósabb eszköz a' honi történet, melly minden rend 's állapotu legszellemdúsabb férfiainak nyujtja sorát; kik feledve bármelly körülményekben is önhasznokat, a' haza' szeretetétől lángolva, javaikat, becsületöket, és legdrágább kincsöket, életöket, honok, 's polgártársaik' boldogságáért nagylelkülleg föláldozák. Illy szellemteli férfiak' szép koszorúja, kiszemelve a' történet' kimeríthetlen tárából buzdithatja, és lelkesitheti leginkább a' nevendékeket arra, hogy valaha ők is a' hon' törvényei iránti tisztelet- 's engedelmességből saját föláldozásokkal polgártársaik' javát, 's boldogságát előmozditsák. — Legjobb helybeli, vagy szomszédbeli egyes polgárok' jelesebb tetteiket fölhozni, kik példáúl: tüz, vagy vizveszélyben, járványos nyavalyákban, 's több hasonló esetekben kényelmök', söt ha a' körülmények úgy kivánák, saját életök' föláldozásával segiték elé polgártársaik' javát. Ha ezt illy módon eszközli a' népiskola, lelkesülten fog a' nevendék emelkedni, 's törekedni arra, hogy valaha ő is teljes elszántsággal 's örömmel áldozzék a' köz boldogságnak saját 's mindenének megtagadásával. Minden törvényeket, mellyek különféle jótékony intézeteket, ezeknek czélszerü elrendelését, 's gyarapitását tárgyazzák, legnagyobb becs- 's tiszteletben fog ő tartani, 's nem igának, hanem jótévő eszközöknek fogja azokat tekinteni, mellyek által egyes polgárok' jóléte nem kevésbbé alapittatik meg, 's mozdittatik elé, mint az egész honé,

nemzeté. Örömmel, legnagyobb készséggel, és hívséggel fog ő nem csupán hódolni, 's engedelmeskedni a' fönebbi hatóságok akármellynemű rendeleteinek, és parancsainak, hanem menynyire hatalmában, 's tehetségében áll, fogja azokat mint hü polgár kivitelök- és sikerítésökben elő is segíteni, 's imigyen valódi hazafiúságát bebizonyítani. 'S milly boldog volna valóban olly hon, milly boldogok annak polgárai, kik egy szív, lélek, és engedelmességgel hódolnának törvényeiknek?! Erre sokat tehet, 's tenne is a' népiskola, ha úgy volna elrendelve, miként jelenleg nincs, 's még soká nem is leend.

3-szor. A' népiskola legczélszerűebben alapíthatja, és mozdíthatja elő a' béke' szellemét. Mindenki hasznok 's kényelmek után törekszik ez életben; csak az kár szerfölött, hogy a' hasznokat, 's kényelmeket szerző eszközök' megválasztásában nem egyformán okosak, és bölcsek az emberek; 's ha soha egyik nem avatkoznék a' másik' jogaiba, ha mindenki szentül megtartaná szerződéseit, 's igaz uton keresett szerzeményeit csendesen, 's háborítlanul birná; ha soha egyik a' másikat becsületétől, és jó nevétől meg nem fosztaná, sőt viszonos szeretetből tanácscsal, és tettel segítené egymást, ha a' természettől nyert, 's illőleg kimivelt testi, lelki, és szellemi tehetségeit mindenki czélszerüleg, 's embertársaira jótékonyan visszahatólag használná, 's folyton müveleteinek, mielőtt azokat sikeríti, eredményei- 's következményeire szorgosan ügyelne; végre, ha mindenki úgy keresné önjavát, hogy soha szemei elöl a' köz boldogságot ne téveszsze, úgy az országot, 's annak polgárait örökön a' béke' szelíd angyala lebegné körül, állandó sátort ütendő fel köztök, melly alatt a' legnemesebb gyümölcsök tenyésznének, magvaikat a' jövendő ivadékra is átültetendők.

Ezek szerint a' béke minden üdvteljes eredményeivel együtt a' jog, 's igazsághoz nem kevésbbé, mint a' méltány, 's a' kötött szerződéseknek lélekismeretes megtartásához van kötve. A' melly országban a' békének ez alapja földulatik, hol nem uralkodik jog, 's igazság-kiszolgáltatás, hol az emberek nem méltányosak, hol meg nem tartatnak a' kötött szerződések stb. ott távozik a' béke' nyájas angyala, 's a' meghasonlás' rosz nemtője terjeszti ki karjait, mindenfelé ostorának éreztendő súlyait. A' meghasonlás czivódásokkal, egyesek' nyugtalanságával, és pörökkel kezdődik, 's háboruval, minden vészteljes tünemények' e' legveszélyesbikével, végződik. 'S ki nem tudná, miként emészti meg sokszor örökre a' hon' polgárainak ingó, 's ingatlan birtokát, hirét, becsületét, 's általan minden boldogságát a' háború? ki nem tudná, miként pusztítja el a' virányos réteket, ligeteket, és változtatja gyászos csonthalommá a' termékeny földeket? hogy elhallgassuk veszélyesebb következményeit, mellyeket a' háború az erkölcsiségre, a' virágzó tudományokra, és müvészetekre maga után von, mert évek, félszázadok, ollykor egész századok sem képesek eltörölni ama' szomorú nyomait az enyészet, pusztítás, 's vadságnak, mellyet okoza.

A' status úgy szólván egy testület, mellynek tagjai a' hon' polgárai. Ha nem létezik a' tagok közt összhangzat, úgy szükségkép szenvednie kell az egész testületnek is, 's ha sokszor az említett alakokban uralkodik köztök a' minden veszélyek' szörnye 's kutforrása, a' meghasonlás, a' roszak' legroszabbika fenyegeti az egész testületet; a' háború t. i. melly a' nemzet' hanyatlását, nem ritkán vég elpusztulását, 's enyészetét szüli, miről elég bizonyságot nyujt a' történet.

A' jól rendezett népiskola igen sokat tehet a' nevezett veszélyek' kisebbítésére, 's kiirtására, valamint a' béke' szellemét, és szeretetteli összeköttetést semmi úgy a' nevendékek- a' hon' jövendő polgárainak szivébe be nem olthatja, 's ajánlhatja jobban, mint az. A' lélekismeretes néptanító teljes hatáskörrel munkálódik itt egyesítve joggal a' méltányságot, 's iparait oda irányozva, hogy a' melly érzelmeket ő táplál hazafiúi kebelében, ugyan azokat nevendékeiben is fölébreszsze, mindennemü illetlenséget kiirtson közölök, 's lehetőkép őket akármi jogtalanság ellen ótalmazza; de ne feledje soha a' néptanító azt is, hogy a' gyermekek közt divatozó surlódások- 's egyenetlenségeknek alapja 's oka nem annyira boszúszomj, mint könyelmüség, hirtelenkedés, meggondolatlanság stb. 's hogy illynemü bármi gyakori surlódásoknak, ha valódilag atyai szivvel, és szeretettel viseltetik kisdedei iránt, könnyen veheti elejét, és legszelidebb bánásmóddal mellőzheti azokat; ezt téve gátot vet egyszersmind a' boszúszomj' 's harag' kitöréseinek, melly indulatok ellen annál hatalmasabban szükség küzdenie, 's lecsillapításaikon dolgoznia, minél veszélyesebbek következményeikre nézve.

Végre adjon a' néptanító nevendékeinek minél több alkalmat az igazság, 's méltány' leg-

nemesebb érzelmeinek tetteli bebizonyítására; 's ha kisdedei' gyengéd körében, 's viszonos müveleteikben egyszer e' szép érzelmek uralkodandnak; meggyőződhetik örömtelien a' tanító arról, hogy fáradságai nincsenek siker 's jutalom nélkül, 's azontúli törekvései csupán oda legyenek irányozva, hogy ama' szép, és jeles érzetek a' gyermekek' szivében napról napra erősödjenek, és szilárduljanak; egyszersmind szabad leend remélnie biztosan a' tanítónak, hogy az iskolában sajátokká tett szellemet a' polgári életbe is átviendik, és hogy a' béke angyala, kinek szárnyai alatt már itt — t. i. az iskolában, a' gyermekek' szükkörében — olly boldogok voltanak, ott is — a' polgári életbe — követendi őket, 's hatása által mind a' hon, mind annak hü polgárai áldásteli eredményekből, ollykor a' negyedik ivadékra is átszállandókból, részesülendnek!

Briedl Fidél.

Vándor.

Állok Karpát felett,
Ős bércz' fokán,
A' vén idő' mohos
Szirt-homlokán.

Hozzám leszólnak a'
Szomszéd egek,
Alattam usznak el
A' föllegek. —

Belátom a' magyar
Testvér-hazát,
Melly annyi százakon
Nyomorga át.

Szemembe tűnik egy
Nemzet-tömeg,
'S keblem' nagy érezet
Döbbenti meg.

És e' nagy érezet
Szív-gerjelem,
Szent tárgya ennek hon,
Nép, fejdelem.

Hon, melly veszély után
Békét talált,
Nép, melly kiszunnyadá
A' nagy halált;

Halált, mit rá Mohács
És Várna mért,
És — hajh! de sorsa im
Virágot ért. —

Király, ki rajta ör-
Gonddal viraszt,
'S teremt a' nép fölé
Örök tavaszt,

'S király, ha milliók'
Üdvére él,
Nagyobb a' milliók'
Nagy üdvinél.

Müködve hon' javán
Élj, nagy király!
Iker-hon, ezrekig
Virulva állj!

Polgári, légyetek
Testvérekül,
'S hozzátok isten is
Leszáll 's örül.

Zengd, bércz, a' nemzetet,
Királyt, hazát,
'S a' vándor rajtad üt
Örök tanyát,

'S egekbe irja föl
Mit láta 's tőn
Hir templomot rakand
Kőszáll tetőn.

Nagy Imre. *)

Tátrai levelek.

VI.

Másznunk kell, ifjú urak!
Karpáti kincstár.

Késmárkot, a' Poprádvölgy' fővárosát, és Szepes megye' egyik királyi városát látogatám meg, mellynek tornyai, két órányi távolságból, olly hivólag intenek a' tátra-oldali fürdővendégre. Az út Kis-Szálokon, Kakas-Lomniczon és Hunfalván vezet keresztül. Lomniczot, 1270 lakosu igen régi falut, mellyről már egy 1293-diki oklevélben van említés, Berzeviczyek' kastélya ékesíti, hol a' dicső emlékezetü Berzeviczy Gergely' idejében egész felső magyarországi müveltség 's tudományosság központosúlt. Csinos és magyar felirást viselő hid vezet a' Poprádon át Hunfalvára, mellynek határában találkozó római pénzek, fegyverek, medenczék, 's a' vidék' hunhalmai gyámolítják azon állítást, hogy e' vidéken a' hunok és rómaiak közt (440 körül) véres ütközet volt. — A' hid' magyar felirását

*) Ez azon korán elhúnyt ifjú, ki az 1839-iki ballada-jutalmat a' Kisfaludy-társaságnál megnyerte. Hátra hagyott verseiből még néhányat közlendünk. Szerk.

pedig azért kelle említenem, mert azon Szepes megyében van, mellynek gyülésén fehér holló vala ekkorig a' magyar hang. Most örömmel látám e' hidon 's az országuton felállított csinos mérföldmutatókon a' magyar felirás' örvendetes zálogát, hogy Szepes is vetkezni kezdi idegenségét azon haza' nyelve iránt, mellynek olly szép alkotó része. Ezen említett mérföldmutatókat, mellyek a' vándort olly barátságosan utba igazitják, nem lehet egyéb törvényhatóságoknak is eléggé ajánlani. Általok, úgy hiszem, az ősi szabadság legkisebb csorbulást sem szenved, eltévedni pedig kevesebb ember fog.

Valamit e' helyen a' földről, éghajlatról, 's lakosiról. A' föld, a' Karpátok' lábánál, köves homokos és terméketlen. Az éghajlat tiszta és egészséges, de durva. April- 's májusban olvad a' hó, midőn Szepes' déli részeiben a' mezei munka már javában foly. A' nyár igen rövid, még junius' végén 's julius' elején is dér köszönt be. Az aratás, változva, augustusban sőt september' végén is történik. Az időjárás igen gyors változatokon megy keresztül, 's a' légmérséknek illy rögtön fordulásaira igen nagy befolyások van a' Karpátoknak. Ez iszonyu sziklatömegeken, mellyek érczes alkotó részekkel is birnak, az electricus kifejlődések' ereje borzasztó zivatarokban mutatkozik, 's a' fölzavart lég elhatározó befolyást gyakorol a' közeleső vidékekre. Jóról roszra, melegről hidegre, arany reggelről esőre, ködre 's förgetegre asszonyi szeszélylyel változik. 1839-ik év' augustusán igen szép meleg idő járt, azonban egyszerre 15 ló 's 4 ember fagyott meg a' Karpátok közt a' hirtelen beállott hidegben. — Ki e' regényes vidéket meglátogatja, otthon ne felejtse bundáját, melly az esti hidegtől védje, 's ne szalmakalapját, melly a' déli hőség' tüzsugárait arczától eltiltsa. — Ezen körülmények, t. i. föld' terméketlensége 's éghajlat' durvasága, a' velök született ó szász természeten kivül, bizonyosan nagy indító ok, hogy a' lakosok olly szorgalmas, fáradhatlan nép. 'S e' tekintetből szinte ohajtani kellene egy kicsit, hogy édes magyar alföldünk ne lenne olly jól fűjtött, kövér Kánaán. Rendkivül tetszett nekem egy itteni napszámos' nemes felfortyanása, midőn, holmi tulságos követelései miatt, k o l d u s n a k mondaték. Egyéb szidalmakat békén rakott zsebébe, de a' „koldus" névre a' legerősb óvásokkal kezdett élni. Ő „ugymond" szorgalmas ember, neki gazdasága van, 's a' „koldus" névtől megkiméltetni kiván.

— A' földmivelés igen nagy szorgalommal üzetik, de a' föld' soványsága miatt legjobb években sem ad az őszi vetés négy, a' tavaszi öt magnál többet; a' Magurában 's Karpátok' éjszaki felén pedig zabnál egyéb meg sem terem. — Szepes' termesztménye a' lakosok' szükségeit nem fedezheti 's a' hiányt Abauj és Borsod megyék pótolják leginkább. Nem felejthetem el e' tekintetből egy tiz éves tót leányka' naiv dalát, mellyet a' határkövön ülve nagy búsan hangicsált, 's melly körülbelől igy hangzik: „Uram istenem, ha fogat adtál, adj hozzá kenyeret is." — Fő tekintetet érdemel Szepes' éjszaki részén a' len, mint a' lakosok' első kereset-ága, mellynek fonása és szövése a' karpátaljai pórcsaládok' téli foglalkodása. Évenként mintegy 6 millió ről készül 's küldetik Pestre, Debreczenbe. Gerlachfalván 's több karpátaljai helységekben egész rétek tündöklenek a' napra kifeszített fehér vászonvonalaktól, 's a' vászonnal kereskedés' középpontja Késmárk. — Figyelmet érdemel, de az alföldivel természetesen nem hasonlitható, a' marhatenyésztés is; a' Karpátok' füszeres legelőin rendkivül jó, sürü és tápláló téj 's vaj készül a' fürdővendégeknek. Azonban sz. György nap előtt a' marha el nem hagyhatja aklait.

A' népöltözetben 's népszokásokban rendkivül feltünőt nem vettem észre. A' XVI város' lakosi, főleg a' bélaiak, zsinóros és ezüstgombos magyar szabásu öltönyöket viselnek ünnepnapokon, mellyek nagyon hasonlítnak p. o. a' révkomáromi hajósokéihoz. A' német pór' viselete rendszerint rövid kék öltöny, hasonló szinü szük nadrág, magas szárú fekete bőr csizma, 's bona, haja felett széles karimás alacsony kalap. A' tót, beéri nyáron vászon ing- 's gatyájával, különben goromba szövetü, többnyire világos szinü szürt 's nadrágot visel, hasa körül széles bőr öv, lábain bocskor; 's csak ünnepi alkalmakkal ölt veres zsinórral felpiperézett kék mellényt, 's virág bokrétát és tarka szalagot alacsony kalapjára. — A' népszokások közől, más vidékekkel is közös a' sz. János' tüze (Johannisfeuer), kinek ünnepén a' falvak' dombjain viglángu tüzek lobognak, 's körülök az ifjuság tánczra hevül. — Népmondáik 's meséik' tanyája főleg a' karpáti sziklák, tavak 's üregek. Itt több helyeken gnómok és kisértetek üzik vészes játékaikat, eltérítik igaz utról a' jámbor hegylakost, 's mélységbe buktatják, vagy fojtó gőzü barlangokba merítik. Karpáti kincstárról, gara-

bonczás diákról 's rendkivüli erejü füvekről is sok fejben motoz a' babonás hit. A' sziklák' csodálatos alkotása, merészen függő, vagy (legalább hevült képzőerő előtt) emberi kézalkotta alakokhoz hasonlító kődarabok mind meg annyi mondára adnak alkalmat, mellyek közől Pulszky Ferencz sok szépet és jelentőt összegyüjtött, 's néhányat az 1840-iki Emlényben 's e' félévi 11-ik számú Athenaeumban közlött is.

De illy vizsgálatok 's eszméletek közt át van futva a' két órányi köves út, 's Késmárkon vagyok, melly a' Poprád' jobb partján fekszik. Keletre 's délre jól müvelt dombok 's éjszaknyugatra a' Karpátok' lábai nyúlnak le hozzá. A' külvárosban az 1717-ben épült téres, és számos bibliai felirásokkal 's festvényekkel tarkázott evang. fatemplom és iskola (lyceum) tünik szembe; ez utóbbi 1778-ban épült, 1822-ben bővíttetett, 1805 óta törvénytanitó székkel is bir, 7 tanitót, 350 tanulót 's 12,000 kötetre menő jeles könyvtárt számlál. Az 5000 lakosu, 's többi szepesi társaihoz, házai' alakjára 's egész arczulatára nézve hasonló belvárosba jutván, mellynek falai 's tornyai újabb korban lerontattak, a' tér' közepén fekvő városház, csinos új izlésü tornyával, 's a' sz. kereszthez nevezett régi plébánia vonta magára figyelmem'. Ez utóbbi történeti alakú 's mesterséges boltozással bir; épitése 1486-ban végeztetett be, keresztelő kövén góth felirás olvasható 1472 évszámmal; a' fő oltár' közelében egy veres márvány emlék Tököly Sebestyénné Dóczy Susa' halál-évét (1596) hirdeti. Laszky Jeromós is ide temetteték. — De nevezetesb ezeknél a' város' éjszaki részén, a' hosszú uteza' végén fekvő Tököly-vár, gazdag történeti emlékezések' térhelye, igy nevezve Tököly Istvánról, kinek korában olly fényes állapotban volt, hogy Bél szerint, királyokat fogadhatott volna kebelébe. Tökölyek' bukta után 1702-ben a' város vette meg, 's azóta romladozó, gyászemlékeket ébresztő fészek, mellynek épületit a' város kórházul használja. A' vártól szivemelő kilátás van a' két órányi távolságu Karpát-ormokra, 's ellenállhatlan vágyat gerjeszt a' Tátra' bérczkeblére sietni, hol a' vidéki lakosok' egy része élelmét is részszerint keresi 's feltalálja, a' kalandosabb természetek zerge vadászat, a' szelidebbek orvosi gyökerek' ásása által.

romféle kirándulásra kell intéznem utazó barátim' figyelmét, kik a' Karpátok' természetét tüzék ki czélul. — Egyik érdekes kirándulás a' steinbachi völgybe szokott történni, honnét legkönnyebb felmászás esik a' 8133 láb magasságu lomniczi csúcsra. E' völgyben, 5269 lábnyira a' tenger fölött, a' lomniczi, késmárki és hunfalvi óriások' lábainál fekszik a' Steinbachtó (300 lépésnyi hosszú, 100 széles, és igen mély). Tükre' közepén festői szikla emelkedik, mellyre merész úszók bevésék neveiket. Ezenkivül a' Tőcsértó van e' völgyben, 's a' szilaj Steinbachpatak' bölcseje, melly ollykor alig képes egy pár malomkereket hajtani, 1813-ban pedig Kakas-Lomniczot majd nem egészen elsodorta.

Másik út Rokusz falun keresztül vezet a' zsdjári hegyekbe. Zsdjár (Hajnal) falu hegyi módon elszórva fekszik a' völgyön át, temploma melletti sziklában a' legszebb köszörületre alkalmas Markasit kövek lelhetők. A' vaskapu (Skalna Wrata) sziklaútja, a' „kis és nagy temető" szeszélyes alaku bérczei, az itteni hegység' számos barlangi 's hasadéki, mellyek közől kettő „orgonának" neveztetik azon sajátságos hangtól, mellyet itt a' lecsepegő viz a' köveken okoz — mind ez legnagyobb mértékben érdekes. — Az erdős magasságról Javorina faluba visz az ut, melly már Gácsországgal határos, 's kiterjedt erdőségben fekszik. Délkeletnek a' Karpát' legmagasb csúcsai emelkednek. Az egész völgy nagyszerű vadonság' bélyegét viseli, 's e' dús erdőkoszorúzta magányok e' tekintetben a' Karpátok' legszebbjei. A' falutól két órányira, a' Feketető' völgyében, a' „vízlyuk" nevű barlang nevezetes, belsejében tóval 's zuhataggal. De az érdek legfensőbb fokra hág azon vándorlás közben, melly Javorinától a' Karpátok' legnagyobb tavához vezet. Ez a' „lengyel halastó", mellyet „nagy tengerszemnek" is neveznek, 450 öl hosszú, 300 öl széles, és sok helyütt 30—40 öl mély. Festői hegycsoportozatok veszik körül tiszta nagy viztükrét, mellyek közől az emberi alakja által kitünő, csodálatos „Barát" szikla emelkedik. A' tó' közepén megy a' határ Magyar- és Lengyelország közt, belőle ered a' határt képező Bialka folyó, melly Fridmanon felül ömlik a' Dunajeczbe. — Hajtorzasztó meredek út vezet-át a' kahlbachi völgy' öt tavához. Egy órányi mászás után, elcsenevészült növényzet közt, a' „kis tengerszemhez" jutni, melly 240 öl hosszú, 200 öl széles, borzasztó sziklatömegek közé szorult viztükör. Vizét a' nagy tengerszem-

be küldi, 's leomló zuhatagja felett gyönyörű képet adó hóboltozat nyugszik.

Harmadik kirándulás, Forberg falun át, a' fehérpataki (Weissbach) völgybe vezet, a' Karpátok' legszebb, legregényesb tavaihoz, mellyek valódi tündérvilágot képeznek. Az út a' zúgó Fehérpatak mellett visz, melly élénk pisztrángok' kedves, kristálytiszta lakhelye. Az első, mellyet e' völgyben érünk, a' Fehértó, már 4918 lábnyi a' tenger, 's 3008 lábnyi Késmárk felett. E' tó a' Fecskehegy és Durlhegy közt fekszik, melly utóbbi 5894 láb magas, 's noha a' Karpátok közt csak középszerű, igen jutalmazó kilátással kecsegtet, főleg Lengyelország felé. A' Durlhegyről Rókus faluba szállhatni le 's ez uton az előbbi kirándulással e' harmadikat kapcsolatba hozhatni. A' kis Fehértó (1500 lépésnyi kerületű) feneke' vakító fehér homokjától nyeré e' nevet, mellyet csak mélyebb helyeken vált föl a' szokottabb smaragdzöld. Belőle ered a' Fehérpatak, mellytől e' völgy nevét nyeri. Terhes út vezet le tőle a' zöld tóhoz, melly 300 lábbal alacsonyabban fekszik; szabályosan tojásdad, 300 lépésnyi kerületű, és kristálytiszta, smaragdzöld vizű. Medenczéje, mellyben nyugszik, iszonyú sziklatornyok, mellyek a' lomniczi és késmárki, két legmagasb tátrai tetőt, hordozzák. E' két csucs együtt „Villa" nevet visel, mert két óriási bércz-szál mered egymás mellett, mellyeket 103 ölnyi mélységű köztér választ. A' szepesi krónika azt beszéli, hogy 1622-ben a' bércz' kebelét megrázott erős földrengés után a' Zöld tó rendkivül kiáradott, 's a' völgyeket messzire elöntötte. A' zöld tó felett mintegy 300 ölnyire mutatkozik az úgy nevezett „Rézpad" (Kupferbank), hol egy ölnyinél szélesb vörös réz-ér látható, 's képzelgő kincskeresők kisérgetik szerencséjöket. — A' zöld tótól egy óranegyednyi távolságra, a' Kupferbank alatt mélyen rejtve 's nyájas napsugártól sohasem vagy csak ritkán 's alig érintve a' Fekete tó' komoly, melancholicus árjai nyugszanak 200 ölnyi hosszú, 14 öl széles sziklamedenczében, a' tengerszin felett 5400 lábnyi magasságban. Ugyan a' Zöld tótól bár rövid, de azért legalább két órai fáradságot követelő meredek bérczi út vezet a' Veres tóhoz, ezen bájos szép hazájához tündér álmoknak. A' Fekete tótól azon óriási bérczkolossz által választatik, melly karbunkulustorony nevet visel, 's mellyről azon szép és mély jelentésű monda szól, mit Pulszky az 1840-iki Emlényben közlött. Nem is csoda, hogy a' népköltészet, ezen varázstekintet által ingerelve, e' hasonlíthatlan báju helyet megénekli 's megszenteli. A' Veres tó' arczulata tündéribb mindennél, mit a' havasok' egész világa mutathat; a' tiszta, átlátszó viz rózsafénynyel ragyog, mintha arra volna rendelve, hogy benne a' bérczi magány' szüz nymphái, vagy az aetherből tátrai lépcsőkön leszálló istennék fürösszék könnyed, lenge tagjaikat. Csodák' világa látszik megnyilni 's a' tündérmesék' gyermeki kebelben elszenderült gyönyörei megújulnak és valósulni látszanak. Megsemmitő, elzúzó nagyságban meredeznek a' környező bérczfalak, 's a' képzőerő, fokozott munkásságra ingerülve, lángolva várja a' szép tündérkirálynét, melly a' rózsaszinü hullámokból felmerítve gyémántkoronás hajtfürteit, eddig nem látott virágokat növeszszen a' bérczfalakból, 's aranypalotát a' sziklagerinczek' legmerészebb fokára. Ha végre, fölébredve édes ámulatunkból, a' csodaszép tünemény' természeti okát keressük, a' fenék' gránitjaiban találjuk azt, mellyeket vas-okra futott meg. — Ugyan e' völgyben van még a' Karótó (Pflocksee) 200 öl hosszú 60 öl széles; a' Barna tó 's a' Békató, mellyről a' bérczlakosok közt csodálatos mesék keringenek elmerült kincsek- 's drágakövekről.

A' használt adatokat a' jeles müveltségü Kund Dávid poprádi evangelicus lelkész úrnak köszönöm, ki a' „Pittoreske Oesterreich"ban a' külföldet ujabban megismerteté hazánk' ezen igen érdekes részével, mellyet előtte főleg Wahlenberg svéd tudós, ki 1813-ban járt itt, 's Berzeviczy, Genersich, Bredeczky ismértettek meg, 's melly külföldiektől, főleg bécsi, cseh, morva 's lengyel festők- és természetbuvároktól most is látogattatik ugyan, de még is sokkal nagyobb figyelmet érdemelne, mint mellyel azt jelenleg Európa 's maga, a' hazát ismerni nem törekvő haza kiséri. Nagyaink közül, kik schweiczi völgyeken szeretik tölteni a' nyarat, 's Tyról' hegyeiről divatos elragadtatással beszélnek, alig fordúlt itt meg egy kettő. Míg tisztelt honfitársaimat figyelmeztetem, hogy üres idejök' egy részét e' felséges táj' látogatására fordítni siessenek, kedves jutalmam lesz, ha a' hazának csak egy derék fia merit a' karpáti forrásokból új erőt, csak egy lelkes leánya gondol a' karpáti zuhatagok' andalító zenéje mellett szépet 's nagyot.

T. L.

Egyveleg.

Millyen legyen és ne legyen a' nőszív. — A' nőszív legyen ollyan mint a' sírkert, mindenről, ki benne lakik, csak kedvest és jót mondjon; de viszont ne is legyen ollyan mint a' sírkert; ne engedje, hogy hamar boritsa el a' fű azokat, kiket magába zár. — A' nőszív legyen ollyan mint a' harang, ne adjon minden kis repedés miatt, mellyet a' sors' csapása rajta tesz, zavaros és tisztátalan hangot. — Legyen ollyan, mint a' hajó, mikor az élet' vihara legerősben dühödik, emelkedjék fel egekig a' hullámok' tetején: de viszont ne is legyen ollyan, mint a' hajó, szüntelen ingó vagy zátonyon megfeneklő. Legyen mint a' jó arczkép, kiáltó színeit szelidítse és tegye kedvesbbé az idő: de viszont ne is legyen ollyan mint a' jó arczkép, ne lassék mindenkit megnézni, ki rá néz. Legyen mint a' fecske, olly honias, olly jámbor és házi: de viszont ne is legyen ollyan mint a' fecske, ne röpüljön el tőlünk midőn ősz közelget, és ne merüljön téli álomba. Legyen mint a' szentirás, olly teljes isten' igéivel, olly egyszerű, olly örökké szelíd: de viszont ne is legyen ollyan mint a' szent irás, ne legyen olly sok nyelveken. Legyen mint az osztriga, csak egyszer nyiljék meg, a' szerelem' harmatát magába fogadni, azt mint drága gyöngyöt egész életen át megtartandó; de viszont ne is legyen ollyan mint az osztriga, ne legyenek olly kemény héjai. Legyen mint a' szökő-kút, az érzelem' fris sugárai löveljenek fel belsejéből és ezer részekre szét porolván, frisítsenek, enyhítsenek meg magok körül mindent, de ismét ne is legyen ollyan mint a' szökő kút; az érzelem, melly belőle kiözönlik, ne térjen ismét vissza magába, hanem áradjon el mások' boldogítására. Legyen mint az aeol-hárfa, melly az érzelem' legkisebb leheletétől halk, kedves, szent, sejtésekkel teljes, olvadva enyésző accordokban zenüljön meg; de viszont ne is legyen ollyan mint az aeol-hárfa, ne nyerjen tőle minden szeleburdi összhangzó zengést. Legyen mint egy kalendáriom, legyenek meg benne minden égi jegyek; de viszont ne is legyen ollyan, ne legyenek olly sok megünneplendő névnapjai. Végtére legyen ollyan mint a' valódi humorista, ha egy tárgyat felfogott, ne tudjon tőle megválni, de viszont ne is legyen ollyan mint a' humorista, ki, ha máskép nem tud magán segíteni, tárgyát hirtelen ketté szakasztván, elhagyja.

Ceylon-szigeti romok. — Ceylon' szigetének régi müveltsége nem csupán utazók és rendkivüliségeket kedvelő régiségbuvárok' meséje. Terjedelmes maradványai az elhamvadt hajdani nagyságnak bizonyítják azt. Illyenek ama' hires Anaradgaphura város' omladékai, mellyek 80 geographiai óranegyednyi lapályon terjednek el, és csaknem szabályos négyszöget képeznek, mellyeknek mindenike 6½ órányi hosszú. — Lowamaha-Paya mellett látni ismét másnemü romokat, 1600 köoszlopot t. i. 11 lábnyi magasságút, egy négyszögü udvart képezőket, mellynek mindenik külső részén 40 oszlop van. — Ezen romoktól éjszak felé, egy óranegyednyi távolra van ama' hat dagoba, kétségkivül legnevezetesebb épitészi müvek Anaradgaphura' közelében. Ezen emlékek' terjedelme valami nagyszerü és óriási, mi az utazókra rendkivüli benyomást tesz. A' két legmagasbik 270 lábnyi. Képzelhetni micsoda tömeg lehet egy illyen alkotmány, midőn szemtanúk vallják, hogy egyből 12 lábnyi magas, 2 láb vastag, és 361,600 láb (vagy 22 geographiai órányi) hosszú falat lehetne épiteni.

Nevezetes jóslat. — A' Rajnánál a' nép' szájában egy agg jóslat él, mellynek eredetét nem lehet kifürkészni, melly azonban azt jövendöli, hogy Cöln' városa 1840 egy cometa által fog elpusztittatni. Ezen jóslat csodálatos módon teljesült, mert a' Cöln város nevü gőzöst egy más Comet nevü gőzös, Düsseldorf mellett egbeütközvén, átlikasztotta.

Különös számolás. — Egy angol nem régiben átutazá Francziaországot, hogy Lajos Fülöp' várait, és mulató helyeit, azok' szobáit, termeit, ablakait összeszámitsa és az emberi nem' nagy hasznára (!!!) fáradsága által ezen eredményt hozá ki, hogy Lajos Fülöpnek 45,321 szobája, 522 terme, van mellyek 475,839 ablakon nyernek világosságot. Ki nem hiszi, ön maga megszámithatja.

Böngészet.

— A' költészet' jótétei nem kézzel foghatók. Akarjátok-e, hogy csak az érdemeljen figyelmet, a' mi gyermekeitek' kenyerét bőven adja meg? Oh, úgy — az egyszeri iró szerint — a' kerekes rokka' feltalálója minden Homérok felett fog állani! de gondoljuk meg, az ember nemcsak testi, hanem szellemi lény is egyszersmind. Mi lenne az emberiség, ha vad állatként egyedül élelem után futkosna? 's mi lenne a' nemzet, melly egyedül kalmárkodó nézetek után indulván, az egész természetet csak kincses ládának tekintené, 's a' csillagok' ezreit csak arra valóknak, hogy portékás hajója útát igazgassák? A' miveltség' kezdő korában minden nemesb érzemény és ismeret költő által énekelteték. Vallás, philosophia és történettudomány költészet' karjain léptek föl. De az ember hívtelenne lön mesteréhez; 's midőn a' kor' haladtával, ifjúi lelkesedése hideg körültekintéssé változott: minden ismereteitől 's tudományától azt kivánta, hogy éléskamrájának, kincstárának 's uralkodási szomjának szolgáljanak. Így tétetett a' vallás hatalom' zsámolyává, az isteni mathesis hódítók' és uzsorások' eszközévé, 's több illyenek. És ezek 's a' hasonlók ugyan mind addig, mig 's a' mennyiben az egyetemi haszonvágyat eszközlik, becsben fognak tartatni, de költészet és philosophia hidegen nézetnek. Mert sem mindennapi kenyeret nem termesztenek, sem gyármüvek' virágoztatására közvetetlen nem alkalmazhatók. Vannak, kik üres óráikban a' költő' müveinek néhány pillantatot szentelnek 's azok becsét, mint időtöltést szerző dolgokét, határozzák meg. De jaj a' költőnek, ha czélja csak időltöltés vala! a' való költészet 's a philosophia' komoly Musája rokonszövetségben állanak. Mindegyik magas emelkedésben lebeg az emberiség felett; pillantásait szünetlen arra fordítva. Két tolmácsa a' léleknek, melly az állatemberben isteni eredetet bizonyít. Boldog, ki intéseiket érezni és érteni megtanulhatá! (*Kölcsey*). —

— Az emberismeret ritka, 's ki vele bir, megérdemli, hogy uralkodjék. De óvakodva kell használni és csalhatlannak nem tartani.

— Valamint a' fejér szin nem szin, hanem minden színek' nemléte, úgy az ízlés nemléte minden olylyannak, a' mi rút és botránkoztató.

— Rosz társaság hasonlit az ebhez, azt mocskolja be leginkább, kit legjobban szeret.

— Ki egy hazudságot mond, nem gondolja meg, mi fáradságos foglalkodásra adta magát; mert azonnal kényszerülve van húsz más hazudságot kigondolni az elsőnek igazlására.

— A' gáncsolat adó, mellyet egy ember a' többinek fizet, azért, hogy szabad legyen jelesnek lennie.

— Vannak emberek, kik csak akkor hallanak, ha füleik levágatnak.

— Gyermeknek nincs szükségesebb iskola mint a' türödelemé, mert vagy az akaratot kell megtörni a' gyermekkorban vagy a' szív fog megrepedni a' nagy korban.

— Illik, hogy az, kire haragszol, méltó legyen haragodra. Közli ***Sz. E.***

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 17. 1840.** **23. szám.**

Tartalom: Mutatványok dr. Wildner „Hiteltörvények" czimü munkájából (*Jászay Pál*). — Herminéhez (*Sárossy*). — Nyelvdivat (*Lakner Sándor*). — A' korz' boszúja. Franczia novella (—*r*—). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Évnegyedi előfizetés. —

Mutatványok, dr. Wildner' „Hiteltörvények" czimü munkájából. *)

I.

A' magyar váltótörvényszékek előtti törvénykezésben a' váltóképesség (Wechselfähigkeit) magyarországi alattvalókra nézve mindenkor ezen törvények szerint lesz megitélendő, még akkor is, ha általok a' váltók külföldön adattak ki; idegenekre nézve pedig a' váltóképességet saját honi törvényeik szerint kell elhatározni.

Váltóképesség alatt értetik valamelly személy' akaratjának azon tulajdonsága, mellynél fogva neki a' törvények által megengedtetik, hogy a' czélzott váltóbeli jogokat magának megszerezze, vagy magát váltóilag másnak lekötelezze. A' váltóbeli jog. zerzési képesség cselekvő (activ), az pedig melly szerint valaki magát másnak váltóilag lekötelezheti, szenvedő (passiv) váltóképességnek neveztetik. Könnyen megfogható, hogy a' törvényhozás, melly saját alattvalóit leginkább ismerheti, 's akaratok' tulajdonságát, vajjon képesek-e cselekedeteik' következményeit pontosan elfogadni, 's azokat elhatározni, szigorúan áttekintheti, azoknak váltóképességét is legjobban megitélheti. — Ezért a' váltóképesség' tekintetéből a' magyarországi alattvalókra nézve legjobbak a' magyar törvényhozás' rendeletei, idegen alattvalókra nézve pedig azon törvényekéi, mellyeknek ezek alatta vannak,— honnan már ezen §' tartalma magában érthető. Minthogy pedig ezen §' első részében, a' magyarországi alattvalók' váltóképességét a' magyarországi törvények szerint minden korlátozás nélkül rendeli megitélendőnek, tehát ezen állításból: „még akkor is, ha általok a' váltók külföldön adattak ki" teljességgel nem lehet azon korlátozást következtetni, mintha a' magyarok' váltóképessége azon esetben, midőn váltót forgatnak, elfogadnak, vagy azért kezeskednek, (melly cselekvények a' váltókibocsátás alá nem rendezhetők) nem a' ma-

*) A' munka' egész czime ez: Hiteltörvények, mellyek az 1840. országgyülésen a' váltó, kereskedés, gyár, társaság, fuvar, betáblázás és csődülés' ügyében hozattak; elméletileg és gyakorlatilag fejtegetve dr. Wildner Ignácz által.

gyar törvények szerint volna megitélendő, mert ezen erősitő állitás nyilván csak azon czélból tétetett oda, hogy például szolgáljon arra, menynyire terjed az ki szükségképen — azon netaláni ellenokoskodásnak pedig, hogy a' törvényhozó épen azért, mert csupán a' kibocsátóról szól, a' többi mellérendezett (coordinirt) eseteket ellenkező értelemben kivánja elitéltetni, azon egyszerű okból nem lehet helye, mert az elfogadás', forgatás', vagy kezeskedés' ezen többi esetei, már a' szabályban együtt foglaltatvák és elhatároztatvák, következésképen az illyetén okoskodás egészen elesik. A' szó, a' világos szándék, és az egyenlő ok tehát egyiránt a' mellett van, hogy a' magyarok' váltóképessége még azon esetben is, ha váltót külföldön forgatnak, fogadnak el vagy kezeskednek érette, a' magyar törvények szerint elitélendő. — Hogy ezen állitás a' Magyarországhoz csatolt részekbeli alattvalókról is áll, talán nem szükség bizonyitani. — A' magyarok iránt itt emlitett törvények a' mindjárt következő II-ik fejezetben adatnak elő. —

Mi az idegeneket illeti, itt először is azon kérdés támad: vajjon ezeknek váltóképessége iránt kell-e a' külföldi törvényeket a' magyar váltó törvényszékek előtt igazolni, és különben váltóképességöknek a' magyar törvények szerint kell-e elitéltetnie, mi a' II. §-ban, a' külföldön végbezvitt valamelly váltócselekvény jogbeli következéseire nézve világosan rendeltetik. — Azt hiszem, ezen kérdésre igennel kell felelnem, mert a' külföldi törvények a' magyar birónak ki nem hirdettettek, ő azokat nem ismeri, következésképen, ha előtte a' külföldi törvény a' váltóképesség iránt nem igazoltatnék, nem tehetne egyebet minthogy vagy az egész peres esetet elutalja magától, vagy pedig azt a' honi törvények szerint itélje el; — azonban az elsőbb a' perlekedő felek' czélja ellen lenne, mert ők a' birónál segedelmet keresnek, nem marad tehát egyéb hátra minthogy az idegenek' váltóképességét a' honi törvények szerint itélje el. E' mellett áll mind a' törvényhozó' szándéka, mind a' II. §-beli hasonszabály. Maga helyén leszen már itt, némelly külföldi törvényhozások' rendeleteit alatlvalóik' váltóképessége iránt felhozni:

I. Az austriai tartományokban Galicziára, Morvaországra, Sléziára, Csehországra, Austriára. Styriára, Tyrolisra (kivévén ennek déli részét) és Illyriára (kivévén Istriát) nézve, az 1763-ki váltórendelet, Tyrolis' déli részére, a' lombárd-velenczei királyságra, Istriára és Dalmátországra nézve pedig a' Codice di commercio áll.

A) Az 1763-ki váltórendelet szerint a' valóságos és nem valóságos (förmlich und unförmlich) váltó között semmi különbség nincsen;

1. Valóságos váltót, azaz, az ottani nevezet szerint ollyan váltót, mellynél a' kibocsátás' helye a' fizetés' helyétől különbözik, mindenki képes kibocsátani, forgatni és elfogadni: — kivétetnek;

α) A' 24. éven alul levő személyek, habár korengedélyt nyertek is;

β) A' valóságos szolgálatban levő katonai személyek, hová az 1787-ki 9-ik octoberi udvari rendelet szerint a' nyugpénzesek is tartoznak.

γ) A' szerzetesek, mert mind a' mellett, hogy az 1789-ki 22-ik septemberi udvari rendelet az egyházakat általában képeseknek nyilatkoztatta arra, hogy magokat váltóilag lekötelezzék, minthogy szegénységi fogadmányok miatt ellenök semmi végrehajtást nem lehet teljesiteni, nem értethetnek.

δ) Külső hatalmasságok' követségei' személyzete.

ε) Az alkuszok. *)

2. Nem valóságos váltót azonban, vagy is ollyan váltót, mellynek kibocsátási helye fizetési helyétől nem különbözik, senki más nem bocsáthat ki, hanem csak, ki aláirási czimét (firma) bejegyeztette, erre pedig feljogositva vannak csupán: a' rendes kereskedők [kizáratvák tehát a' házalók, sátorosok és szabad kereskedést üzők) és a' rendes (különös) készitési engedelemmel (Erzeugungsbefugnisz) felruházott gyárosok 's kézművesek], tehát kizáratnak azon gyárosok és kézművesek, kik a' szabad müipar' valamelly nemét, például a' pamutszövést, üzik **). A' nemképesek által kibocsátott nem valóságos váltók, nem csak hogy váltójoggal nem birnak, de magok mellett sem bizonyitanak, úgy hogy a' panaszlott' részéről tett bármelly kifogás, minden bizonyitvány nélkül is igaznak és érvényesnek vétetik, az 1821-

*) A' váltórendelet' 6. czikk.; 1725. 16. jul. nyilt levél (Patent); vált. r. 47. cz.; 1771. 1. aug. Börsepat. 22. és 26. §§.

**) 1791, 25. febr. nyilt l. 1792, 24. febr. és 1812, 29. sept. udv. rendeletek. — Lásd der Jurist 1839. évi I. köt. ez iránti értekezésemet.

diki 21-ik septemberi udvari rendelet szerint még akkor is, ha egyszersmind nem képesek és képesek által bocsáttattak ki és fogadtattak el.

B) A' codice di commercio szerint (Tit. VIII. art. 113. 114 és 187) mindenki képes váltót kibocsátani, elfogadni, forgatni és érette kezeskedni, kivétetnek csupán: a) Azon nőszemélyek (donne e figlie) kik semmi közönséges üzletet vagy kereskedést nem visznek, hol meg kell jegyezni, hogy ezen törvénykönyv szerint a' kereskedés szabad; és közönséges üzlet vagy kereskedés alatt az értetik, melly a' kereskedői kamarának bejelentetett, itt aláírási czime bejegyeztetett, és az iparadó bizonyítvány (Erwerbsteuerschein, Patent) az illető helyhatóságtól (Municipalität) kiváltatott, melly aztán mind ezekkel ellátva beiktatott (einregistrirt) kereskedésnek neveztetik. b) A' kiskoru nemkereskedők; mindazonáltal a' közönséges polgári törvénykönyvnek azon tartományokba, hol ezen váltó törvénykönyv erővel bir, behozatala óta, minden 24 életéven alúl levők, kik korengedélyt nem nyertek, a' kiskoruak közé számítandók, mi az előtt másképen volt, mert a' 21-dik év' elhaladtával teljes korúság lépett be. — Itt a' valóságos (letere di cambio) és nem valóságos (biglietti a ordine) váltó között semmi különbség nincsen. —

II. Franczia országban, honnan miként tudjuk, a' Codice di Commercio származik, valamint a' rajnamelléki Poroszországban, hol az még a' francziák' elűzésekor megtartatott, ugyan az áll mi a' *B.* alatt mondatott, azon egyetlen különbséggel, hogy itt a' teljes-korúság a' 21-ik év' elhaladtával kezdődik.

III. A' porosz országtörvény' (Preussisches Landrecht) II. része' 8. czime szerint azon szabály áll, hogy azon országbeliek magokat váltóilag nem kötelezhetik, kivétetnek 1) A' kalmárjoggal bírók és pedig mind addig míg más karba nem lépnek. 2) A' gyárosok és gyógyszerárusok. 3) Tengeri vagy folyami hajósok. 4) Tengeri hajóskapitányok. 5) Kalmárságot üző nőszemélyék. 6) Nemesi jószágok' valóságos birtokosai, és a' fejdelmi- vagy uralkodó herczegi jószágok' (Landesherrliche oder Prinzliche Güter) fő bérlői. 7) Azok, kik képességök felől bizonyítmányt kapnak.

II.

Minden egyéb váltói kérdések, mellyek a' váltó' formáját, tartalmát és jogbeli következéseit tárgyazzák, a' kötelező cselekvény' helyén fenálló váltótörvények szerint itélendők. Midőn azonban valamelly külföldön végbez vitt cselekvénynek törvényes*) következései a' magyar váltó törvényszékek előtt forognak fenn, a' külföldi törvény' különböző rendeletére hivatkozó fél köteles azt az illető külföldi váltó törvényszéknek hiteles bizonyítványa által igazolni, különben az itteni törvények szerint nyerend itéletet.

Bádenben a' kereskedést nem üző nőszemélyek, kiskoruak, papok, katonák és némelly rendű status-szolgák magokat váltó által nem kötelezhetik (országtörv. 113. 114. 186. stb).

Bajoroszágban az atyai és gyámsági vagy ezekhez hasonló hatalom alatt levő személyeken kivül nem váltóképesek még: a) a' fejdelmi nyugpénzből élők; b) szerzetesek és világi papok; c) minden olly nőszemélyek, kiknek semmi felsőbb engedelem mellett gyakorlandó saját kereskedésök vagy mesterségök nincsen; d) parasztok; e) az ollyan katonák, kiknek hópénzökön kivül semmi más vagyonuk vagy jószáguk nincsen.

Augsburgra nézve különösen az rendeltetik, hogy a' kereskedőkön kivül mások, kik magokat kötelezni általában képesek, váltószerződéseiket a' polgármesteri hivatal előtt tartoznak kiadni és meghitelesíteni, melly alkalommal nekik a' váltókövetkezések is értésökre adandók. —

Brémában csak a' kiskorúak záratnak ki, de még ezek sem, ha már egy ideig valamelly kereskedésben állottak. —

Danzigban csak azok, kik szerződésre lépni általán fogva nem képesek.

Dessauban ki vannak zárva a) a' szerződésre különben sem képesek; b) kézművesek, parasztok, és napszámosok; c) egyházszolgák; és katonák; d) tanúlók: e) kereskedést nem üző nőszemélyek; f) erkölcsi személyt képző testületek (personae morales).

Angolországban nem képesek a' házasságban élő asszonyok és az egyházilag kirekesztettek,

Frankfurtban ki vannak zárva, a) a' szerződésre különben sem képesek; b) kézmű-

*) Jogbeli. A' ford.

vesek és más közrendü személyek; c) kereskedést nem üző nőszemélyek. —

Hamburgban, a' magokat kötelezni másként nem képesek (22. éven alul). A' tudósok (egyháziak és világiak), iskola-szolgák, kézművesek, és más nem kereskedő személyek az augsburgi rendelet alá esnek.

Oroszországban magokat a' tanácsház vagy várostörvényszék alá vetni mind azok nem képesek, kik nem kereskedők, vagy kereskedőkkel váltó szerződésben nincsenek.

Szászországban, Lipcsére nézve a' kiskorúak és kereskedést nem üző asszonyszemélyek kizáratnak — egyebütt az egyházi vagy iskola-hivatalban levők (bármelly vallásbeliek), hadban vagy az ország' határain kivül szolgáló katonák, kereskedést nem üző asszonyszemélyek, kiskorúak és a' tanúlók nem képesek. Szász-Altenburgban a' kiskorúak, tanúlók, nőszemélyek és minden egyházi 's iskolai szolgálatban levők, váltó-nemképesek.

Szász-Veimarban nem képesek mind azok, kik Dessauban nem kepesek. —

Ezen § első pontja szerint tehát megtörténhetik, hogy három, négy vagy még több váltó törvényhozások is fenforoghatnak a' magyar váltó törvényszékek előtt. — Tegyük fel például, hogy egy magyarországi alattvaló Steyerben kibocsát 's forgat valamelly váltót, és ezt azután Bajorországban egy franczia elfogadja, — ezen esetben már, a' személyes képesség iránt a' magyar és franczia váltójog, a' kibocsátás és forgatás' formája, tartalma és jogbeli következései iránt az austriai, az elfogadás' formája és jogbeli következései iránt pedig a' bajor váltójog fog alkalmaztatni, melly határozat egészen jógszerü, mert annak, ki valamelly cselekvényt külföldön viszen végbez, azzal az akarattal kell lennie, hogy ezen cselekvényt azon földön fenálló törvények szerint vigye végbez, következésképen annak formáját és tartalmát is úgy intézi, miként azt azon külföld' törvényei rendelik, és azon jogokra tegyen szert, vagy azon jogbeli kötelezéseknek vesse magát alá, mellyek cselekvényét azon törvények szerint követik. Egyébiránt azt hiszem, hogy mivel ezen váltótörvény csak magánytörvényt foglal magában, mellyről lemondani szabad, a' váltóilag érdeklettek magok között úgy is egyezhetnek, hogy a' külföldön végbez vitt cselekvények is más földi törvények szerint legyenek elitélendők, mi annál bizonyosb, mert szabadságában áll a' feleknek, hogy a' külföldi váltótörvények igazolásának elmulasztása által, a' magyar váltótörvények' alkalmazhatását állitsák elő, szabadságokban kell állani tehát annak is, hogy a' külföldi törvény' alkalmazhatásáról előre lemondjanak. Az illyetén azon helybeli, hol az egyes cselekvény végbez vitetik, törvényről lemondásnak azonban, hogy az minden váltóilag érdeklettekre nézve sükeres legyen, magában a' váltóban ki kellene tétetni. — Mivel pedig a' magyarországi bíróra nézve a' külföldi törvények nem hirdettettek ki, következésképen ő azokat tudni nem is tartozik; tehát azokat ő előtte épen úgy kell igazolni mint bármelly más lettdolgot. Ezen igazolás e' jelen §. második része szavai szerint csak az illető külföldi váltó törvényszéknek hiteles bizonyitványa által történhetik, mert a' váltó perben mindent igen gyorsan kell bebizonyitani, mi csak okleveles által elérhető, és mert más részről a' váltótörvényszékek legjobban ismerhetik azon törvényeket, mellyek szerint ezen lettdolog elhatározandó, következésképen a' felől legjobb bizonyitványt is adhatnak. Egyébiránt az, hogy ezen bizonyitványoknak a' törvény' kútfőiből kell meríttetve lenniök, 's annak tartalmát szóról szóra magokban foglalniok, nem rendeltetik, ámbár ezt a' gyakorlatban szigorúan meg kelle tartani, mert a' szóknak elforgatása könnyen más magyarázatra vezethet, mint melly az illető törvényhozó' akaratának megfelelne. — Az illető váltótörvényszék alatt bizonyosan az értetik, mellynek kerületében a' cselekvény végbez vitetett, mert hiszen ezen kerületre nézve is lehetnek tulajdon rendeletek, mellyek azon lettdologra alkalmazandók. Hogy a' külföldi törvény' valamelly különböző rendelete' igazolására csak köztörvényhatósági irott bizonyitvány fogadtatik el, és igy minden más, tanúk, eskü, vagy magányos törvénygyüjtemények általi bizonyitás ki van zárva, onnan világos, mert a' törvényben ezen §' végén azon közönséges szabály állittatik fel, hogy „különben az itteni törvények szerint hozatik az itélet", mi annyit teszen: hogy azon esetben, ha illyen bizonyitvány elő nem mutattatik, az itteni törvények szerint kell itélni. Csupán egy kivétel van ezen szabály alól, mellyet kiebb terjeszteni, főként azért nem szabad, minthogy a' szabály a' váltójog' czéltanával egészen megegyezik, a' mennyiben váltótörvényszéknél a' lehetőségig gyors bizonyitás kivántatik, ez pe-

dig csak illy közhitelü oklevél' segedelmével lehető. Minthogy azonban itt a' törvény igazolásról szól, előre felteszi azt, hogy a' külföldi váltótörvénynek különböző rendelete felőli lettdologr már magok a' perlekedő felek között is kétségbe hozatott, és igy az ellenfél annak ellene mondott, a' honnan az következik, hogy ha az egyik fél valamelly illyetén különböző külföldi törvényre hivatkozik, a' másik pedig azt vagy világosan, vagy pedig legalább az által, hogy ellene nem mond, halgatagon elismeri, a' birónak ezen különböző törvényt itélete' kútfejéül kell vennie; mert iránta mindkét fél megegyezett, ennek pedig a' magányjog' mezején általában az a' következése, hogy a' biró magát az illyetén kérdésbe hivatalosan belé nem vegyítheti, és a' felekre akaratjokon kivül semmit rá nem tolhat. Egyébiránt ezen okoskodás épen nem a' fentebbi kivétel' kiebbterjesztése, mert a' törvény csupán a' lettdologr feletti viszálkodás', azaz, az igazolás' esetére van hozva, mi itt, miként már fenebb említém, nem áll elő. — Az ezen §' végén előforduló azon szabály, hogy különben a' honi biró az illyetén külföldön végbez vitt cselekvényeket a' honi törvények szerint fogja elitélni, egészen a' viszonyokhoz van alkalmazva, mert másként a' biró épen nem hozhatna, pedig hoznia kell, itéletet; és mert fel kell tenni hogy e' részben a' külföldi törvény' elvei és részletei a' honiakkal nagyobbára egybehangzanak, következésképen valószinü, hogy igy a' külföldön szerzett jogok meglehetős pontossággal eltaláltatnak. Végül csak azt jegyzem még meg, hogy a' § csak kötelező cselekvényekről szól ugyan, innen mindazáltal épen nem lehet azon következtetést húzni, mintha más külföldi cselekvények, mellyek által a' végbezvivők magokat nem kötelezik, nem a' külföldi törvények szerint volnának itélendők, mint például az óvások, pénzletételek stb. mert a' törvényhozás' alapja és szándéka ezen cselekvényekre is kihat, következésképen a' törvényt úgy kell érteni hogy, formájokra, tartalmokra és jogbeli következéseikre nézve a' külföldön végbez vitt minden cselekvények a' külföldi törvények' rendelete alá tartoznak *).

Jászay Pál.

*) Az ezen 2—4 §§-sok' elveivel az austriai tartományokban létező V. R. is egyezik.

Herminéhez.

Márvány a' homlokod,
Szemed sötét zafirverem,
Ajkad rubinmeder,
Melly drága gyöngyöt is terem.

De ennyi kincsedet,
Hogy veszszen a' ki rálele,
Habzó homály fedi:
Sötét hajadnak éjjele.

Még is csodálkozol
Szinetlen arczomon, leány? — —
Melly kincs után sovárg,
A' bánya' népe, halovány.

Sárossy.

Nyelvdivat.

A' festékes hölgy, ki redőit mázzal ügyekszik
Rejteni, ékesnek szokta nevezni magát:
Nem csoda! fő elvök sok nyelvfaragóknak imigy szól:
A' hosszú szavakat megröviditni divat.

Lakner Sándor.

A' korz' boszúja.

Franczia novella.

Tonino Guitera, a' község' legszegényebb birtokosa 's legbátrabb vadásza, egy reggel azon gyönyörü erdőségek' egyikében haladott, mellyek Korzika' belsején elterülnek, mellyeken százados fenyük és tölgyek daczolnak a' viharokkal 's festői ellentétet képeznek a' tengermellék' kopár szegélyével.

Válláról csüggő hoszú fegyverével, mellyet egy genuaitól zsákmányolt, 's melly csaknem egyetlen vagyona volt azon kis árpaföldön, 's terméskövekből összerakott kunyhón kivül, mellyet casa-jának (házának) nevezett, büszkén sétála Tonino, tekintetét az égre emelve, 's tele torokkal egy szerelmi dalocskát énekelve. Olly büszke, olly megelégedett volt, mintha a' lábai alatt elterülő guiterai szép uradalom atyai öröke volna.

'S valóban harmincz izigleni rokonságban állott az uradalom' birtokosával, kinek, ha nem gazdagságában, de legalább nevében osztozék, a' szigetbeliek' azon régi szokásánál fogva, melly szerint valamelly falunak mindannyi lakói, kivevén a' gyepmestert, ugyanazon családhoz tartoznak.

Egyébiránt Tonino diszére vált nevének. Bátor, munkás, fáradhatlan, ravasz, mint min-

den valódi korzikai 's boszúálló volt, már csak a' maga' dicsőségeért is. Őt tarták azon 50—60 fegyverfoghatók' legbátrabbikának 's legerősbikének, kiket Guiterának ura, mint a' clan' feje, hadmezőre kiállithatott.

Tonino vitézül megosztá vele a' veszélyek' 's kemény földön fekvés' terheit, minden harczaikban, miket a' genuiaiak ellen viseltek. Több- mint egyszer koczkáztatá életét, azénak megmentéséért, 's joggal hivé, hogy hatalmas rokonának hálájára méltán számolhat.

Lelkét azonban most nem a' becsvágy foglalá el. Más gondolatok foglalkodtaták őt, 's könnyüséggel kapaszkodék egy meredek ösvényen fel, mellyet csak illy gyakorlott vadász merhetett megkisérteni.

Csak hamar megpillantá, a' mit keresett: kecskenyáj vala az. De csak a' kutya őrizé, a' pásztorné nem vala jelen, 's ezen pásztorné jegyese volt.

Maria Anna a' község' leányainak talán nem volt épen legszebbike, de Tonino annak tartá őt. Mit törödött ő a' többivel? Leányzójának nagy, fekete szemei, barnás arcza, ama' szerény, lemondó, csaknem szenvedő külső, mit a' korzikai hölgyeken láthatni, nem épen kecsetlenül mutatkozék a' fehér fátyol alól, mellyel magát vasárnaponként ékesité. Illyenkor nem csak Tonino találá őt csinosnak.

Hangosan kiálta most: „Maria Anna!" — De felelet nem jött; egyedül a' vén viszhang viszonozá Bastellica' hegyéről: Maria Anna!

Redős homlokkal 's szorult szivvel tekinte a' vadász maga körül. Csörtetést hallott a' cserjében 's közelebb ment.

‚Te vagy-e, Maria Anna?' kiáltá.

De milly nagy vala bámulása, midőn a' keresett helyett a' cserjéből először hosszú forgóját, vadászfegyverét 's végre száraz hosszú termetét látá kibontakozni úri rokonának, Guitera' cho-jának (urának).

Közönségesen rátartó 's fenyegető tekintetének valamelly különös kinyomása volt, melly nem vala sajátja. Arczából egy nemét szégyen- és haraggal vegyült zavarnak lehete olvasni. Homloka, a' közönségesen halvány, szembetünőleg veres színnel vala borítva.

‚Volt-e szerencse; cho Patrone?' kérdé őt Tonino. E' kérdés azonban csak arra szolgált, hogy még egy másodikat tehessen. Csodálkozva, hogy nem nyert feleletet, folytatá: ‚Nem látá kegyelmed Maria Annát?' — Semmi

felelet. — ‚Azt kérdem, uram, nem látta-e Maria Annát?'

„Nem!" viszonzá amaz röviden 's abbaszakasztólag, az ifjúnak vizsgálódó tekintetét kikerülni törekedvén. Azután összeszedve magát, hozzá tevé: A' vadászat nem vala épen megvetendő, de a' vadat elszalasztám. Azonban még nyomára vélek akadni. Szerencse veled, Tonino!"

E' szók után tovább folytatá útját, de csak hamar megállott, zsebéből egy tele erszényt 's drága gyöngyből készült, kereszttel ellátott nyakékességet vön elő.

„Vedd — mondá — ez erszényt, magad számára, a' nyakékességet jegyesed' számára. Értésére adhatod neki, hogy tőlem való."

Tonino megörült 's hálaszavakra készült fakadozni, midőn pártfogójának szemébe találá pillantani, melly húnyorogva csuszszant el rajta 's valamelly ismeretlen veszélyt látszott neki jóslani. Úgy tetszett neki, mintha e' judási tekintetből keserű gúnynak 's félénk aggodalomnak vegyitékét olvasná ki. Így a' chó-t még soha sem látá. Ez türelmetlenül inte kezével távozást, gyorsan elindult 's csak hamar eltünt az erdőben.

A' vadásznak e' bánásmód megfoghatlan vala; némi titkos sejtés azonban azt mondá neki, hogy semmi jót sem várhat. Még egyszer kiálta: ‚Maria Anna!' 's közepén állott a' magas rétlapálynak. A' kutya felé ugrott. Tonino' szive hevesen vert.

‚Hé, genoese! *) hol van, asszonyod?' kérdé a' kutyát simogatva.

A' kutya egy gyalogút felé szökék, megálla azon, farkát csoválá 's a' hegység felé ugatott.

A' vadász érté e' jelentést, még egyszer megczirogatá a' hív állatot 's a' kijelelt irányban elindult. Nem sokára eléré az erdő' tulsó végét. Ott a' hegy' puszta kopár orma emelkedék fel előtte. Legott felkapaszkodék rá, 's gyors pillantásokkal bekutatá környületét. Végre felfedezé jegyesét egy mélység' párkányán ülve. A' hegy az oldalon meredeken leszakadt volt 's nem mutatott egyebet egy 200 lábnyi magas falnál veres gránitból, mellynek riadó hasadékaiból itt ott néhány sovány növény kúszott elő. A' mélységben folyó zúgott, mellynek

*) Genuai, A' korzok kutyáikat ellenségeik' nevével nevezik.

ottlétét azonban csak zúgásából lehete sejdíteni.

Az egész vidék komor öszhangzásban állott az elöszín' rajzával. Az embert önkénytelenül szomorusággal vegyes borzadás kapá meg tekinteténél.

Ez volt a' hely, hol Mária Anna kedvesére várakozott. Midőn öt, gyors lépései által odamerengéséből felrezzentve, megpillantá, elsikoltotta magát. Minden tagjai mint nyárlevél reszketének.

Jegyese le akart mellé ülni 's öt karjával átölelni; a' leány visszaborzadt, felszökék 's karjait védőleg maga elébe nyujtván, tompa hangon kiáltá: „Ne nyulj hozzám!" E' szók után a' szikla' ellenkező végére ült, egészen a' mélység' szélére, hova lesütött szemei mélyedének.

Szegény Tonino egy pár perczig mozdulatlan maradott. Zsebébe nyult 's a' cho-tól jegyese' számára kapott nyakékeséget elővevé. Így közeledék hozzá.

Mária Anna felugrott, merőn rá néze 's hevesen kérdé: „Te láttad öt nemde, te láttad öt?" E' szóknál elfödé arczát, mellyet harag és szégyen' lángja futott el.

Tonino villámtól ütöttként álla. Borzasztó sugár rezzent keresztül lelkén.

‚Igen láttam öt', mondá 's átszegezé a' hölgyet vizsgálódó pillanatával! ‚Láttam öt — viszonzá — 's megbizott, hogy ...' Nem mondható ki. Ezer borzasztó gondolat járá keresztül lelkét. A' nyaklánczot elejté, melly gáliczolajként égeté markát. Mária Anna alig vevé ezt észre, 's már lábával a' mélységbe taszitá az ajándékot.

‚Mit tészsz? — kiálta Tonino, a' megvetésnek e' jelén még inkább megütközve. — El akart ő téged csábitani? el....'

„Megbecstelenített!" kiálta a' hölgy: „Rád bizom, hogy boszúld meg!" 's ezzel a' mélységbe rohant.

Még talán soha szebb nap nem világitá a' hegysikot, melly a' guiterai hegyektől a' Bastelica' magas csúcsához terül. A' nagy rétségek, mellyek esőjáráskor sürü, füzönnel boritott mocsárokká változnak, most nagy számú hegyi lakók által valának elborítva. Mindnyájan, hosszú csövekkel, a' bal csipelyen függő pisztolyyal 's övükben álló törrel fegyverkezve, ünnepélyre készülének, mintha valamelly véres viadalra valának menendők.

A' korzikai nem ismeri a' gondtalan örömet. Folyvást cselszövény' vagy boszúvágy' terhével foglalkodva, nem tartja méltónak, az asszonyt vigalmaiban részesiteni, mellyet alárendeltebb nemnek látszik tartani. Ha az ember esetleg egy csoport fiatal lánykával találkozik, melly dalolva 's tréfálva pillanatokra elfeledi a' rabszolgaságot, miben atyáik 's bátyjaik őket tartják, azonnal elhallgat, mihelyt messziről férfiakat pillant meg. Fekete tüzes szemeiket zavarodva földre sütik, mintegy bocsánatot kérők uraik- 's parancsolóiktól, hogy engedelmök nélkül vidorak és derültek mertek lenni.

A' sokaság mind egy helyre törekvék, egy igen tágas síkra, mellyet egy részről a' guiterai hegy, más részről egy söppedékes ingovány környezett, mellytől a' vidéknek minden pásztorai messzeterelték nyájaikat.

A' sík' közepén több sátor vala ágakból épitve; közölök egy különösen kitünt, valamint a' guiterai kastély' magas falai a' helység' alacsony háztetői közöl. A' sátor valóban a' földes úr' számára készült. Az évenként tartatni szokott lóversenyhez készülének, 's öneki mint birónak itélnie 's a' díjakat kiosztania kelle.

Egy besövényzett téren hosszú sörényes apró lovakat lehete látni, szikrázó szemekkel szabadon járókat. A' pályázóknak előbb el kelle ezeket fogniok 's fék és nyereg nélkül megfuttatniok, mielőtt versenypályázásra kelendők. Az állatok' egyike sem viselt még lovagot hátán.

Az adott jelre előrontának a' pályázók 's a' sokaság' lármája által megrémült lovak után iramlottak, őket egymásután elfogandók. Csak egyetlen ló maradt szelidithetlen. Elül és hátul kirugva, gyors fordulásai miatt a' legmerészebb lovagokkal daczolt 's még mindegyre szabadon ugrándozott.

Egy szózat Toninot kiáltá 's a' sokaság ismétlé a' nevet. Egyedül ő az, mondák, ki a' rakonczátlan állatot megzabolázni képes. Mindenütt keresék öt, 's végre egy idomtalanul faragott Madonnakép alatt, mellynek alig vala emberi alakja, állva találák öt.

Szemében félig elfojtott szikra látszott lobogni. Határozatlanúl, de állandóúl tekinte Guitera' urának sátorára, 's keze gépileg játszék töre' markolatával, mit azonban észre senki sem vett.

Hivák öt, venne részt a' pályázásban. Tonino minden felelet helyett a' kép' elébe térdelt. „Bon pro ti faccia (Jó sikert!)" mondának a' körülállók, fövegeiket ájtatosan leemelvén.

Tonino felállott 's a' pályatérre sietett. Mintegy 50 lépésnyire a' rakonczátlan állattól megállott. Ez nyihogott 's büszkén rázá hosszú sörényét 's orrlyukait felfuvá. Egyiránt készen lenni látszott viadalra vagy futásra. Minden szem Toninora vala függesztve. A' cho felálla székéből 's egy ezüsttel kivert fegyvert mutata, mint a' kitett pályadíjra.

A' vadász mereven nézve martalékára; erre vadásztáskájából egy nagy ónglyót vön ki, megrovátkolá, 's egy hosszú kötet' végére köté, 's a' délamerikai gauch-ok' módja szerint egy lassót vagyis hurkot köte belőle.

Ez alatt a' mén, a' közösen uralkodó csenden elbámulva, kissé lecsillapúlt. Tonino, használván a' kedvező alkalmat, közelebb vonult, két-háromszor megcsavará maga felett lassoját 's villámsebesen az állat' hátulsó lábaira hurkolá, mielőtt ez magát észrevehette. Erre hatalmasan meglöké, 's földre teríté azt.

Rá ugrott, mint a' tigris martalékára, hatalmasan fülébe harapott, 's míg a' mén az élés fájdalom által meglepetve, magát önkénytelenül oda engedé, a' lasso' másik végét nyakára hurkolá mint féket, felnyitá a' hátulsó hurkot 's ujra lábra állítván ménét, gyors vágtatva végig zaklatá a' messze síkon, ezer erőtetett fordulatok által elfárasztá, 's a' népnek örömriadása között bágyadtan hozá vissza a' harczbiró' sátorához.

A' sarampók megnyittatnak. Guitera' ura előlépett 's átnyujtá Toninonak a' győzelem' díját. Könnyü remegés futa végig tagjain, midőn a' vadász merev szemébe tekinte 's fogai közé szorított alsó ajkát, e' biztos jelét egy közel boszúnak látá. Habozva, előre lépjen-e vagy hátra, oda nyújtá Toninonak a' fegyvert. Ez elvevé azt, köszönet nélkül, hátára veté 's meghajolt, mintha jobban meg akarná erősíteni.

Mária Anna' gyilkosa e' közben a' néphez fordulva, magasztaló beszédet tarta a' győző felett. Ez mit sem figyelt rá, leoldá lova' nyakáról a' lassot 's háromszor megcsavaritá. A' cho halvány lett mint a' halál. Ugyan e' pillanatban elesni láták őt. Tonino, kikapá övéből tőrét, 's megszurdosá vele lovát, melly erre száguldva rohant el; a' harczbirót maga után hurczolva.

Utána akartak menni. De ő lovát fáradhatlanul üzé, melly a' szokatlan teher által, 's a' szerencsétlennek, ki halálát elkerülhetlennek tudá, kiábálásai által még vadabbá tették. A' hosszú út egész a' söppedékig, hova Tonino tartott, vérrel vala boritva.

Néhány percz mulva ló, lovag és áldozat elérék az ingoványt. Tonino az embernyelő söppedékbe vágtatott, hova őt követni a' többi nem meré. Távolról láták, mikép Tonino, ellenségének vérző, széthasgatott testét mélyen a' söppedékbe merité. Még néhány pillanatig lehete látni a' ló' fejét, melly hasztalanúl látszék a' halállal viaskodni. Nem sokára minden eltünt. —r—

Magyar játékszini krónika.

Sept. 9. Bérszünetben: Fiatal keresztanya. Vigj. 1 felv. Scribe után Jakab István. — Ezt követék Rhigas és Abdallah beduinok' gymnasticai mutatványaik.

Sept. 10. Peleskei notárius. Eredeti énekes bohózat Gaaltól. Zenéjét irta Thern.

Sept. 11. Sevillai borbély. Víg opera 2 felv. ford. Bántó. Zenéje Rossinitól.

Sept. 12. Bérszünetben: Én voltam. Vigj. 1 felv. Irta Hut, ford. Telepy György. — Beduinok' gymnasticai mutatványaik.

Egyveleg.

Franczia ország' forradalmai. Nincs ország a' földtekén, melly képződése' különféle phasisaiban és megállapodásában olly számos és pusztító catastrophákat ért volna mint Franczia ország. A' történetek bizonyítják, hogy a' XIII—XVII. századig 35 évig polgári, 40 évig vallás, 76 évig belső, 175 évig külső háborúkat viselt legyen. 500 évből csak 174 évet élt békében. Azon 40 évből, mellyek legközelebb az örökléthe tünték 16-ot háborúban 24-et békében élt le.

Az ararát' beomlása. Tiflisből azon hir van, hogy Arméniában ez évi junius' vége felé ama' nevezetes Ararat hegynek egész felső része leszakadt. E' tüneményt megelőzött napokban a' hegy' belsejében egy tompa, egész környékben hallható zúgás volt. A' hegy' körében levő gyarmatok közől egy falu és egy örmény klastrom ama' híres Etsmiadsinnak filiája, lakóikkal együtt eltemettettek. Körülményesebb hivatalos hirek még váratnak ez eset felől.

Évnegyedi előfizetés.

Az Athenaeum' 26. és a' Figyelmező' 39. számával bevégződik kettős folyóiratunk' harmadik évnegyedi folyamata: ennek következtében szives bizodalommal szólitjuk fel helybeli és távollevő tisztelt előfizetőinket, ne sajnálják rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni, hogy a' nyomatandó példányok' számát ahhoz alkalmazhassuk:

Ára helyben — — — 2 ft 30 kr.
— postán — — — 3 „ — „

Az első három évnegyedből még szolgálhatunk teljes példányokkal. — Egy úttal kérjük tisztelt előfizetőinket, hogy ha némellykor valamellyik számát lapjainknak nem kapják, iránta ne terheltessenek ott kérdést tenni, hol előfizettek, mert hivatalunkban a' szétküldözés pontosan történvén, postai tévedéseket a' legjobb szándékkal sem vagyunk képesek kipótlani. Gyakran olylyanoktól is jönek panaszok hozzánk, kiknek procentualis előfizetők levén, nevei jegyző-könyvünkben elő sem fordúlnak. Az illyenek' panaszait kénytelenek vagyunk minden figyelem nélkül félre tenni.

A' szerk.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy ív; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy ív, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Ferenczieк' piaczán, 437. sz. földszint.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 20. 1840.** **24. szám.**

Tartalom: A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által (*Hetényi János*). — A' gyöngy-kereső (*Vachott Sándor*). — Az országgyülés (*Kemény Zsigmond*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Böngészet.

A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által.

Az igaz és tiszta kereszténység' jótékony hatásairól, és az emberiség' boldogitására kiáradott és el is ismert érdemeiről számosan irtak, kik között a' derék Herder' nagy neve legjobban fénylik: de a' názáreti bölcs' polgári érdemkoszorúit honunkban még tudtomra senki sem érdeklette. Mi eddigelé alig sejtettük e' nagy igazságot, hogy a' kereszténység nemcsak menynyei, hanem földi jó és boldog polgárokat is nevelni tanit, és az országtanban is szintúgy elfogadhatók ennek tiszta elvei, mint a' hittudományban. Mielőtt ennek legszebb polgári érdemkoszorújáról szólnék, szólok, mintegy bevezetésül, ennek azon nagy érdemeiről, mellyeket gyüjte magának a' polgári társaság' szenvedő osztályai' sorsának könnyebbitése által. Illyen fényoldalait most csak futólag és némi figyelemgerjesztésül érintvén meg ezen nagyszerü intézetnek, olvasóim' teljes figyelmét arra akarom vezérelni mint fő tárgyra, hogy ez volt és nem más azon jótékony nemtő, melly a' nőnemet kivette a' szenvedő emberiség' osztályából, megadva ennek azon ember és polgári jogokat, mellyektől azt még a' legmiveltebbnek látszó pogányság is megfosztani nem irtózott.

A' szenvedő polgárok' osztályait teszik ma úgy mint hajdanta az igen szegények, a' betegek, a' gyám nélküli öregek, foglyok, rabszolgák és örökös jobbágyok. Lássuk tehát mint bánt ezekkel a' pogányság, sőt az ennél már jóval emberibb zsidóság is? mint fogta fel ezeknek ügyét mindjárt kezdetben a' kereszténység? Fölséges tanulmány ez, és ajánlható főkép azoknak, kiknek alkalma nem levén betekinteni a' kereszténység' szellemébe, csupa hiúságból közönyösek valának eddig ennek rejtettebb tanjai iránt.

Bár maga a' természet szánakozást olt be minden még el nem romlott szivbe, a' szenvedők' látására fölébredőt és munkásságba jövőt, még is csodálni lehet, hogy ezen igen természeti érzelemnek igen kevés befolyását látjuk még a' mivelt görögök' 's rómaiak' polgári intézetein is. Ápolták ugyan némileg Athenében és Rómában az igen szegényeket, kiket proletariusoknak neveztek: de ezen ápolás azon kivül, hogy meggyalázó volt a' szegényekre nézve, nem is mutatott nekik biztos kútfőt szükségeik' enyhitésére; mert mind az, mint a' kevély gaz-

dagok nekik sportula név alatt vetettek, csupán mindennapi szükségöket fedezte, sokszor azt sem: gyakran az illyen könyörület kártékony volt, mert alacsony, hizelgő jellemeket szült, és ollyakat, mellyek megszokva a' henye életet, engedtek mindenben a' nagyok' vétkes kivánatinak. Milly megalacsonyító, és annál fogva becsületes kéztől el sem fogadható volt a' rómaiaknak ebbeli segedelmezése, előadja Juvenal az első satirában.

Nem így tőnek szegény polgártársaikkal az első keresztények. Nem várták ezek, hogy az ügyefogyott szegény koldulással jelentse szükségét; söt szégyenlék, ha köztük egyetlen koldus találtatott volna. Szép adat az, mellyet Sozomenus, görög egyházi iró, hagyott emlékezetben Julianus császárról, ki keresztényből pogánynyá levén, és szégyelve azt, hogy a' pogányság olly emberileg jótékony intézetekkel nem bir, minőkkel a' kereszténység, parancsot ada ki, hogy illyenek minél előbb létesüljenek a' pogány felekezet között is. *) „A' császár, így ir az említett egyházi történetiró, azon volt, hogy vendégek' és szegények' házainak felállításával, és szegényekkel emberibb bánás által tegye kitünővé a' pogány vallást, látván, hogy ezt amaz az illyes nemükben már jóval fölülmulja. Különösen becsülte ő a' kereszténveknek abbeli szokását, mellynél fogva ezek püspöki levelek által szokták egymásnak ajánlani a' szegény útasokat: kik akárhonnan jöttek és akárhova mentek, mindenütt olly jó szállásra találtak mint barátok és ismerők." De halljuk magát Julianust, ki így ir egy Arsacius nevű pogány papnak: „Arsaciusnak, Galatia' főpapjának. A' görögök' vallása még nem kapott olly erőre minőben azt látni szeretném. — Mert az isteneknek nyujtott áldozatok nagyszerűek ugyan és fényesek - - de véljük-e, hogy ezek már elegendők? Mi nem méltányoljuk azon dolgokat, mellyek legtöbb nyomadékot adának a' keresztények' vallása' elterjedésére; minők: a' szegények iránt gyakorlott jótékonyság, halottjaiknak gondos eltemetése, és az erkölcsöknek színlett jámborsága. Állíts fel tehát minden városban több vendéglőt. Én már tettem rendelést arra, honnan kerüljön ki ezekre a' szükséges költség. Megparancsolám, hogy az egész Galatiában évenként oszszanak ki harmincz ezer hatod búzát, és hatvan ezer hatod *) bort, mellyeknek egy ötöde adassék azon szegényeknek, kik papjainknál szolgálnak; a' többit adjátok a' jövevényeknek és koldusoknak. Mert szégyen az, hogy a' zsidók közt senki nem koldul; a' hitetlen galiläusok pedig — ezek a' keresztények — saját szegényeiken fölül, még a' miéinket is táplálják."

Borzalom járja át keblünket, ha elgondoljuk, minő sorsa volt a' betegeknek és az igen öregeknek a' régi pogányoknál. Herodotus így ir **) a' massagetákról: „Ha közöttük valaki igen megöregszik, ekkor minden rokonok összegyülnek, 's megáldozzák öt, 's vele együtt más állatokat is. Miután a' hust megfőzték, megeszik ezt, lakomát tartván. Ezt tartják ők legnagyobb boldogságnak. Ellenben az ollyan öreget, ki nyavalyában halt meg, nem eszik meg: hanem a' földbe temetik harsány panaszokra fakadván, hogy nem készülhete belőle áldomás." Ne gondoljuk pedig, mintha itt a' kissé mesés Herodotusnak alig lehetne hinni; mert Tegnér ***) jelenkori legjobb svéd iró is hitelesen állítja régi adatok után, hogy „Scandinaviában a' kereszténység' alapitása előtt minden koros és erőtlen embernek megvettetve, gyönyör, jog és becsület nélkül kelle élni; és a' fiúi szeretet' kötelességei közé számláltaték, az illyeneknek kivégezése. Hogyan? Westgothlandban volt egy szikla; — Atternis Scapi — ide vezették föl a' fiak szüléiket és innen letaszitották: de nem erővel, hanem az illyen öregeknek saját kivánságára: kik semmitől annyira nem irtóztak, mint az úgy nevezett szalmahaláltól, melly nem egyéb vala, mint a' beteg ágyban kiállott természeti halál." A' herulusok is †), Procopius' tanúsítása szerint, leöldösték minden öregeiket és kórjaikat: melly vad szokás, hogy a' régi pogány germánoknál is divatozott, előadja Grimm ††); söt minn még jobban csodálkozhatunk, a' még hadilag nyers Rómában is, a' hatvan évesnél korosabb öregeket, Festus' bizonysága szerint, a' hidról levetették, mint ollyanokat, kik a' közgyülésbeli tanácsko-

*) Hist. Ecclesiast. L. v. c. 16.

*) Ξησος: görög mérték, mellynek a' római sextarius felel meg: mellyet sokan csak egy meszszelynek lenni állítnak.

**) Clio, c. 215.

***) Esaias Tegnérs Frithiofs Saga. Stockholm 1831.

†) De bello gothico. II. 14.

††) J. Grimms Deutsche Rechts-Alterthümer. Göttingen 1828. I. 486.

zásra már alkalmatlanok; kiket aztán senes depontani, vagy hidról letaszitott névvel neveztek. Némileg meg lehet fejteni az illyen különös eseményeket a' pogány elővilág' hadi szelleméből, melly csak a' férfias erőt méltánylotta, a' hadra alkalmatlan kórokat és öregeket pedig megvetette. *)

Ellenkezőleg tett itt is a' kereszténység. Ez különös beteg-ápolókat rendelt férfi és nőbetegek' számára, diaconus és diaconissa név alatt; kik az illyen nyomorban levőknek a' szükséges eledelt, gyógyszereket, tiszta ruhákat kiszolgáltatták, ezeket gyakor izben olajjal megkenték, és ha kivánták, az úr' vacsoráját számukra egyenesen a' templomból megvitték.

A' millyen barbárságot követett el még a' miveltnek látszó görög és római közállomány is az elitélt foglyokon, kiket sötét, büdös tömlöczökbe taszitott, különféle kinzó szerekkel vallatott, mellőzvén ezeknek vigasztalást nyujtó meglátogatását, és erkölcsi kijavitását; épen olly kellemes gyöngédséget mutatott az első kereszténység a' tömlöczben sinlődő rabok iránt is. Mellyről, hogy igaz fogalmunk legyen, halljuk mit szól a' pogány Lucianus ez ügyben **): „Peregrinus mihelyt a' tömlöczbe került, a' keresztények, kik ezen eseményt úgy nézték, mint mindnyájukon esett nagy szerencsétlenséget, mindent elkövettek, hogy őt a' fogságból kimentsék; de midőn ezt nem tehették, legalább őt a' gondos ápolás által semmiben szükséget szenvedni nem hagyák. Nap' feljötte előtt sok öreg asszony és ifjú árva sereglett össze fogháza körül, sőt előkelőik még a' tömlöcztartót is megvesztegették, és vele — Peregrinnel — egész éjeket töltöttek: szent könyveiket olvasván előtte. Még az ázsiai városokból is jöttek hozzá némellyek, kiket az ottani keresztények küldöttek ide, hogy neki segitsenek, ügyvédői legyenek és vigasztalói. Mert ezen emberek az efféle esetekben, mellyek egész közönségöket érdeklik, hitelt fölül muló gyorsaságot és készséget mutatnak, és sem fáradságukat sem költségöket nem kimélik.“ Természetes volt ez. A' hit-alapitók magok több izben ültek tömlöczben, és jól ismerték a' pogány fogházak' borzalmait: épen olly nemű részvéttel voltak tehát a' rabok iránt, mint a' mult században Howard, ki ártatlan létére börtönbe hurczoltatván, fölindult a' fogházi rabok' sorsa' javitására.

Magát valakinek ideiglen szolgaságra adni épen nem tilos; de a' rabszolgaság és örökös jobbágyság olly tett, melly becstelenségére válik az emberiségnek, mellyre embernek még magának sincs joga személyét lekötni; annál inkább másnak tilos tőle ezen elidegeníthetlen jogát elragadni. A' pogányság mit sem gondolt ezen kiáltó jogtalansággal: ő adta, vette, árulta az embert, mint barmot. Mózes is még megengedé *), hogy pénzen lehessen embert venni nemcsak idegent, hanem zsidót is: ennyiben mindazáltal emberibb volt ő más törvényhozóknál, hogy az illyen rabszolga minden hetedik évben szabadon bocsáttatott: de már az sajnos volt, hogy ezen szabadsággali élés az által nehezittetett meg, hogy az ekkép fölszabadult szolga nejét és gyermekeit nem vihette el magával, a' kik mindig erős okul szolgáltak a' rabszolgaságbani megmaradásra: és hiszszük, miként ezen felszabadulhatásnak nem sok házas és gyermekes szolgák vették hasznát ama' kemény záradék miatt. Mózes tehát már megindította az emberiség' eszméjét; tudatta nemzetével, miként jogtalanság az emberrel úgy bánni mint dologgal: de csakugyan ő is még — mint 5. Móz. 15. w. 13-ból látjuk — a' zsidót a' pogánytól megkülönbözteti. Nála is a' rab' élete olcsóbb mint a' szabadosé: amazénak harmincz ezüst siklus az életdija; emezét csupán halállal lehete megváltani. Rómában és egyébütt a' tulajdonosnak szabad volt megölni rabszolgáját: Mózes ezt megtiltja ugyan, de látjuk, hogy az úri jog, melly az akkori idő' nyavalyája volt, még az ő fejét is kissé megzavarta; mert igy ir: „Mikor valaki megveri rabját, vagy szolgaleányát pálczával, és meghal keze miatt; bünhödjék: de ha egy vagy két nap élend, ne bünhödjék, mert pénzen vett szolgája az.“

Dicső fényben tünik fel itt is a' kereszténység. Ez magas érdemnek nyilatkoztatá azt, ha ki rabokat váltott ki. Constantin olly törvényeket hozott, mellyeknek erejénél fogva az urak felszabadithaták szolgáikat nyilvánosan a' templomban, kik aztán az egyház' sajátjai lőnek, és idővel a' szabadok' számát nevelék; melly üdvös szokást sz. Istvánunk is, mint tudjuk, új életbe lépteté.

*) Bátor vagyok figyelmeztetni orvosainkat, hogy kór, egyet jelentő ezzel, beteg: számos régibb liturgiákban létezvén illy nemű kifejezések: „Esedezünk a' szegény kórokért és betegekért.“

**) De morte Peregrini Protei.

*) 2. Móz. 2. v. 2—6.

Illy előzmények után térjünk már saját czélunkra, és lássuk: mit köszönhet a' nőnem' házi 's polgári állapotja, melylyet jelenleg élvez, a' tiszta kereszténység' elveinek? Hogy ezen különbséget, melly létezett a' nőnemnek kereszténység előtti és jelenkori sorsa között, annál jobban kiemelhessük, szükség leend azt előadnunk: minő helyzetök volt a' némbereknek a' világ' miveltebb nemzeteinél, a' kereszténység' elterjedése előtt?

Már érintettük, hogy a' zsidó törvényhozáson sok jelei mutatkoznak a' gyöngédebb emberiségnek: de mind e' mellett is szinte égtávoli különbség volt e' zsidó férfi' és némber' házi 's polgári helyzete között: melly eléggé kiviláglik e' következőkből.

A' zsidó némber pénzen vásároltaték meg szüleitől: ára ötven siklus volt, melly összeg' lefizetése után a' férfi urává lőn nejének; melly uraság' jeléül aztán a' férj meg nem engedé, hogy neje fedetlen fejjel menjen elébe; mivel keleten a' fedett fej jele volt már az ősrégiségben a' szolgaságnak 's jobbágyi hódolatnak; megfordítva nyugoton, jelesen Rómában, a' kalap jelképe volt a' szabadságnak, és itt a' felszabadult szolgák' fejébe legelőször is süveget nyomtak.*) Illyen szolgai alávettetés' jelei voltak továbbá keleten az orr és füllengők. A' zsidók és más keleti népek kifurták szolgáik' füleit **): és igen hihető, hogy a' némberi füllengők is a' hajdani szolgaság' maradványi. Az is a' jogi egyenetlenségre mutat, hogy a' zsidók' leányai csak úgy vehettek részt atyjok' örökségében, ha férfi-testvéreik nem voltak. Ugyan is az ősiség' eszméje már Mózes' fejében is megvillant, és főleg a' család' fenntartása miatt lőn, hogy a' némberek kirekedtek az örökségből, kik épen nem tekintettek egyenlőknek a' férfiakkal, sőt eladatván férjeiknek, kimentek a' családból.

Van joga mind a' közállománynak, mind az egyháznak felügyelni a' házasság-kötésekre, és ennek viszonyait, jogait és állandóságát meghatározni. Mert mi az elsőt nézi, nem veheti egykedvűleg a' polgári társaság minő korú, minő irányú és sajátságú egyedek lépnek illy nemű

*) Pers. Sat. III. At illum hesterni capite induto subiere quirites.

**) 2. Móz. 21. v. 6. Ha mondandja a' szolga: szeretem az uramat nem akarom a' szabadságot — — az ő úra fúrja által annak fulét törökkel, és legyen neki rabja mind örökké.

szövetségre? képesek-e már a' gyermeknevelésre? állandóan akarnak-e együtt élni 's gyermekeket is nevelni, vagy csak a' testi gyönyört tartják szemeik előtt? Így az egyház is, mellynek fő iránya az erkölcsiség. Ámde a' zsidók' szemei előtt még illy tiszta érdekek nem forogtak. Szinte magános dolognak tekintették ők a' házasodást, melly megtetszik abból, hogy bár az állhatatos és kitartó párok becsültettek, de az elválás minden férj előtt nyitva állott akármelly órában: és azon tizenhat törvényes ok között, mellyek a' férjet jogositották az elválásra, találtatnak illyneműek is: 1-ször ha a' nő hajadon fejjel ment ki az utczára; 2-szor ha három évig egymásután gyermeket nem szült; 3-szor ha nyilvános vagy közfürdőben mosakodott; 4-szer ha izzadsága nehéz szagú volt stb. Az is némberi jogsértés volt, hogy a' törvény megengedé a' férjeknek nem csak a' több-nősséget, hanem a' törvényes nők mellett az ágyasokat is; a' kiktől született gyermekek törvényesek voltak ugyan, de örökséget nem vettek atyjuktól, csak ajándékot. Sőt mi több! az atyák magok adtak ágyast fiaiknak addig míg rendes házasságra léphetnek *), főleg azért, hogy ezeket a' nagyobb feslettségtől, vagy az önfertőztetéstől megóják — melly még ma is divatban van Portugaliában, és Persiában. **) Mik mind arra mutatnak, hogy itt az egyenlőség' elve el nem ismerteték; a' sokfeleségtartó nőitől többet kivánván, mint a' mennyire magát azoknak kötelezte; jelesen megosztatlan szeretetet 's hűséget kivánt nejeitől, ő pedig szeretetét megosztotta nemcsak nejei, sőt ágyasai között is.

Illyen volt a' zsidó nőknek polgári helyzete. A' görögök már inkább hódoltak az egyenlőségi elvnek. Nálok a' gynaeceum korán sem volt hárem. Az athenei nőnek szabad volt némelly férfiakat látni, sőt férjök' jelenlétében vendégségbe is elmehettek: ők nem valának kénytelenek férjök' egyéb feleségeiben veszélyteljes versenytársakat szemlélni. De azért itt a' miveltség' ezen honában, a' derék Görögországban is örök kiskorúságban tartatott a' nőnem, és olly helyzetben vala, minőben voltak hajdanta a' hűbéresek, kiket sajátlag a' törvény nem, csupán hűbér uraik védtek. Halljuk mit mond Plato ez ügyben: „Minden a' mi szabályozva van törvénynyel, csak jót szülhet, a' mi pedig ótalom

*) 2. Móz. 21. v. 9—11.

**) Chardin Voyages en Perse. Tom. III. p. 49.

nélkül hagyatik, az ötalmazottat is megrontja. Nálatok Spartában a' férfiak' egy kenyeres társasága igen jól van kigondolva: de hogy a' nök iránt törvényeket nem hoztatok, azt gonoszul tettétek. — — Ezen elhanyaglás több bajaitoknak szerző oka, mellyet ha nem tevétek, most dolgaitok jobban folynának. Mert nem lehet egy kedvüleg venni a' nöknek törvény nélküli hagyását: söt ök minél alkalmatlanabbak az erényre a' férfiaknál, annál bátrabban mondhatni, hogy ez kettös fontosságú." *)

Athene ellenkező tulságba esett a' nönemre nézve. Ez nem hanyagolá el törvényhozásában a' némbereket, de ha a' dolgot jól megfontoljuk, ebben sem volt köszönet. Nincs nevetségesb és képtelenebb, mint az atheneiek' gynaeconomjai, kik sajátlag a' némberek' pipere asztalainak fölvigyázói voltak. Lássuk, minö rendörtisztek voltak ezek az ös világ' legmiveltebb városában. Az athenei törvény nem engedé meg a' tisztátalan életü nöknek, hogy szépen felöltözve kimenjenek, és a' templomokban megjelenhessenek. Azokat, kik e' törvényt áthágták, szabad volt mindenkinek megverni, és csinos ruhájokat testökről letépni. Ellenben a' tisztes asszonyoknak pongyolán kimenni tilos volt, és a' melly nö erre nem ügyelt, száz drachma birságot fizetett. A' birói elmarasztalások a' ceramicusban levő hires platánfára ragasztattak ki; mellyeknek végrehajtói az említett rendörök valának; kiknek feleséges ferfiaknak kelle lenni.**). Lehet-e már meglepöbb jelenetet gondolni, mint azt, mikor a' hajdani Athenében a' gynaeconom czivakodott a' nökkel a' felett, hogy ruhájok nem eléggé divatszeres és új, övjök szakadozott, és sandáljaik száraikon nincsenek jól megerösitve. Az olly törvényhozás, melly az illyes dolgokba is beereszkedik, túlhág természetes körén, és kivált a' nönemet gyermeki helyzetre alacsonyitja.

Fájdalommal is tapasztaljuk a' régi emlékek' tanusitmányai után, hogy még a' föfö görög családbeli leányok 's nök is szinte szolgaleányi kötelességeket teljesitettek, és rajtok nemcsak férjeik, hanem férfi gyermekeik is kényök szerint uralkodtak. Még a' jólnevelt Telemach is igy hurogatja tisztelt 's valóban erényes anyját, Pelenopét:

„Menj föl azért teremedbe, magad dolgára ügyelj 's láss
Rokka 's szövőszékhez; 's a' szolgálókra parancsolj,
Hogy legyenek munkán: mert szólni a' férfinak illik,
'S főkép énnékem, ki vagyok házamba' parancsnok.
Az pedig elrémült, 's fölment teremébe legottan:
Mert fia' mondását rejté szivébe szorosan." *)

Heténi János.

(Folytattatik.)

*) Plato de legg. l. VI.

**) Polluc. Onom. l. VIII. c. 9. Segm. 112.

A' gyöngy-kereső.

Futosva rét' virányain
Piros lepék után,
Két drága gyöngysort elveszit
A' gondtalan leány.

Kárán ijedve szerte néz,
Kacsóit tördeli:
Hol csillog a' hószinü gyöngy?
Epedve nézdeli.

Mind hasztalan . . . Leszáll az est,
De kára megmarad,
'S fájdalmiban könyüje hull
A' merre csak halad.

Nem sejti a' kis együgyü —
Hullatva könyeit —
Hogy a' midön gyöngyöt keres
Új gyöngyöket veszit.

Vachott Sándor.

Az országgyülés. **)

Régi épület kevés van Erdélyben. Ha azon köveket, mellyek olly egybeköttetésben vesztegelnek egymás mellett, millyenbe századokkal elébb időleges kényelem- vagy magasabb czélokra, öseink keze helyezé, mind egybegyüjtenök is, egész nemzedékek' veritékezése' maradványaiból alig emelhetnénk egy nagyszerü pyramist. Közbevetőleg említve, talán ez is egyik oka részvétlenségünknek, mellyel a' hajdonkor iránt viseltetünk; magyarázata, miért nincs bár egy jeles történetirónk; és hogy némileg hiányzik honunkban azon nemesebb lelkesedés, melly — miként a' Phoenix ön hamvaiból — saját multján nyerjen időnként új életet. Mert az emlékezetnek is kültárgyak' ráhatásai szükségesek,

*) Homer Odyss. I. v. 356—361.

**) Mutatvány illy czimü regényből: „Izabella 's a' remete." Lásd Athenaeum, 1840. I. 220. és 281. szelet.

's tartósságát részszerint azok feltételezik. Hiszen kedvesünktől is, ha távozik, egy fürtöt esdünk, 's magának a' hitnek fő emeltyüi valának a' szent ereklyék. Nemcsak azon tintafoltok, mellyekkel bizonyos szabályos módon betarkittatik a' papiros, betük; azaz, olly küljelek, mikre ha némi elöleges oktatatás után rátekintünk, azonnal csodálatosképen gondolatok ébrednek bennünk fel, 's ezek szellemünk' mélyéből — mint buvár tengerből gyöngy-szemet — érzeményt és vágyat, elszánást és tettet meritnek. Szerencsés azon nép, mellynek hona agg emlékekkel van behintve. Ott az egész föld roppant könyv, varázs jegyekkel, 's midőn rájok tekint az ivadék, a' fogékonyabb pillanatokban, megjelennek az ősek' lelkei, 's tündér mesét beszélnek gyönyörül, komoly valót oktatásul. Régi épület azonban kevés van hazánkban.

Még is azon nagy termet, mellyben 1550-d. évi Vásárhelyről nevezett országgyülés tartaték, épen, 's csaknem ó alakjában megláthatja kiki olvasóim közöl. Mert homlokfala vala annak maga a' város, háttére meg nem határozható távolság; szárnyfalai, jobbra, a' kigyózó Nyárád, bal kézre egy hegyláncz kékellő csúcscsal, zöldes aljjal 's tetőül, lázur boltozatot az ég ivezett fölébe.

És minő élet itt? mennyi mozgás? Nép tol, és tolatik; 's ha volnál a' magas légben, hogy nézz a' hullámzó fők felett el, kérdenéd: sürű kalászok-e ezek széltől csapdosva? — Igen, ért vetései a' sorsnak, kész aratása az eseményeknek. Mi fehérlik, pirul, tarkállik amott? Sátrak, millyent csak kelet tud feszíteni; illyekben álmodhatá meg a' nagy prófeta a' húrikat, kik mindig ujak, 's körükben egyedül nem váltja az éltet unatkozás — 's a' drága kelmék' rendezésében pazér találékonyság, csín, kényelem, és fényüzés, csupán órákra lennének-e szánva? vagy nem versenyre szólitá-e itt ember a' természetet? 's győzött, szebbet 's múlóbbat alkotván mint amaz, melly hajnalban fejti, hogy estvére szárítsa el virágait, 's midőn a' lepke' szárnyát kihimzette, egy harmatcseppel lemossa az arany port róla. Azonban ugyan ott sötétlik is holmi; ernyő az, nap ellen, szennyes rongyférczelék. Ha alakot venne fel, a' tizcsapás' öltözetét kapna belölök a' mennyi nyomor, úgy miként szokás, hogy t. i. mindenike meztelen is legyen és eltakart. Ott tombol a' mén, arab fajból, czafranga ékesíti, 's nem terheli öt; 's ha egykor futamlék hona' pusztáin, nyomon üldözte a' számum, de karcsu lábszárait égő fövénynyel el nem csapkodhatá, és tova tőle egy gebének törik csaknem alá térde, ijeszt váz oldala. Avagy ez a' szent könyv' öszövér-tehene a' kövér mellett? és Jerikó' falai döledeznek-e a' kürtszóra? Nem a' proletarius csoport tisztelkedik közelgő kegyurának. Amott is kettészakad a' néptenger a' hirnök' feltartott bárdja előtt, mint a' vezér' pálczájára a' sós víz, 's ösvényt nyit néhányok' számára, örvénybe csap lépteik után. Ezek is főnökök, 's részökre bérlett párt. A' közép vagyonu, 's független nemesek, kisebb nagyobb csoportozatokban állanak közben, mint elszórt szigetet, téreken árnyadó fa, mint nem válrokonulhatott rész az egybeolvadó tömeg közt. Minden emberalak, ki a' mozgalmas mezőn nyüzsög, rész takar venni a' tanácskozásban, befolyni a' közállományra, intézni a' haza' jövendőjét, mert a' szent korona' tagja. Bizonyára e' korona csodálatos a' maga' szerkezetében, főrészei: arany, vas, és rozsda. De még eddiglen csak végtagjait látók a' tetemnek; tekintsünk már oda is, hová vezet minden eleresülés, hová a' véredények hordják az életet, a' szívre, a' vitatkozásoknak szánt küzd-homokra.

Képzeljünk egy alkalmas terjedelmü kört, törpe sorompókkal elrekesztve; a' választékok' szeszélyes színezetökkel, a' beltérre vezető kapuk három nemzet' lobogóival ékeskedő párkányokkal, 's rézczimeres homlokkal, a' rendező udvarmester' izléséről kedvező véleményt gerjesztenek. Épen kellő közepében a' keritéknek, imaboltozat hajójaként emelkedék aranynyal áttört szegélyeivel, 's nehéz sodrott bojtokkal, egy bársony mennyezet, beárnyalva a' zöld asztalt, mellyen sorban nyugvának az egész hont általán kötelező törvénykönyvek, a' külön nemzetek' kebelbeli szokásai, és a' hatóságok' közállományra vonatkozóbb szabadékai; szóval, mind azon szellemi alapkövek, mellyekre a' Lépes-féle unio' háromsági temploma fölépült. Nem valának kifelejtve a' királyi, továbbá a' magyar, székely, és szász pecsétek. De leginkább voná magára a' figyelmet, néhány napi rendre iktatott irományok között, egy pompás hüvelybe foglalt császári fermán; mivel annak titkos tartalma, a' mai gyülés' főtárgya, 's a' jövendő események' jelszava.

Az asztal körül itélőmester, és tanácsnokok ülének, közöttük kevéssé elkülönzött helyzetben egyszerü szörruhával Martinuzzi, egyedül fegyvertelen és nyugalmas.

Innentől ölnyi térre elkezdődének a' főnöki ülhelyek' koszorufonadéki, 's mérsékelt közzel egész a' korlátszélekig hatának.

Túl a' sorompókon, miként tetszett és lehete, állást választottak magoknak azok, kik nem valának a' hon' savai, azaz, kiket a' közvélemény, ön kicsinységök, vagy a' szerénység tilta a' rangavatottak' polczához járulni — számos, harczilag fegyverzett tömeg. Ki közölök korán érkezett, szerencsés helyet kapa a' vitatkozásokba be is folyhatni, sokan megelégülének, ha az erőtelibb szónokok' hangjait fülreveheték, 's végre nem kevesen csak jelekkel és szájról szájra vitt pártszavakkal láttathatának el, hogy alkalmas időben rekedtté üvöltsék gégéiket —.

Óra telék óra után míg megnéptelenült az előbb leirt tanyatér, 's ezen gyülpontba egybefolyhatának a' karok 's rendek. És senki sem irígyelte azon fáradalmas pillanatokat, mellyek közt az udvarmester' szárnyas pálczája- 's a' hirnökök tárogatóik' hatalmasan intő szavával, megszerzék a' tanácskozásra szükséges csendet.

Az országgyülést kinyitó ünnepélyességek felette egyszerüek valának. Mert az isteni tiszteletet azok, kik a' közönséges keresztény anyaszentegyház' aklához számittatának, úgy szintén az uj eszmék' hitsorsosai, saját szertartásaik szerint, még nap' költekor végzék.

Néhány közönyös tárgyak' előleges fölvétele, és a' fényes kapuhoz inditandó pártfogási rovat elnapolása után, az itélőmester mély hódolat' azon hunyászkodásával, melly a' szolgaság' iskolájában ösztönné oltatik, 's vérbe megy által, vevé 's bontá fel a' sorserejü fermánt; 's míg olvasta a' kényúr' rendelményeit, közel és távol csend és figyelem lön, mintha annyi egyes egy lénynyé olvadt volna, 's nélkülezné azt is, mi az élet' föltétele 's küljele — a' lélekzést.

Minket az olly lágy tapintásu, hajadon-szeliden pirosló, izletes, és csinnal készült hüvely' beltartalmának csak végszavai érdekelnek. „Parancsoljuk" — szól a' császár — „hogy János' fiát, kire, midőn sátrunkba hozatván szemeinket ráfordítók, 's homlokát első szülöttünk által megcsókoltatni engedtük, határtalan kegyelmet árasztánk, tüstént megkoronázzátok —; és azon Muftit, ki a' keresztségben György nevet kapott, minthogy a' királyné' kincsével rosszul sáfárkodik, 's nem különben fuvalkodott fel, mintha hatalmas szárnyaink' árnyába fogadtuk volna, kötözve küldjétek Stambulba. Reszkessetek és akként cselekedjetek — !"

A' félhold a' felmagasztalt életü idegrendszerre rémesen hatott. Az alvajáró emelkedik nyughelyéről, szédítő mélységek felett lejt el, egy zörej 's bukik. De mi a' neve neki? Remete vagy ellenpárt? — Az idő' szárnya suhog — az is hang! — Nem hallotok-e alázuhanást?

Petrovics tudván, hogy, a' székelyek' egy részén kivül, főleg a' közép birtoku nemesség az, melly legtántoríthatlanabbúl ragaszkodik a' baráthoz, 's ismervén azon gyanút és bizodalmatlanságot, mellyel ezen rend szoká a' közelebbi években fogadni a' főnökök által szönyegre vitt inditványokat: egy nem annyira magas rangu, mint széles birtoku, és ágazott viszonyu székely primort szemelt ki, a' Martinuzzi elleni ingerlés' első mozgatójául —.

Az erkölcsi eredmények' lélektelen eszközei iránt kevés érdekkel viseltetünk. Kicsoda régiség buvár nyomozá, hogy a' caudiumi furca minő fából állittatott fel? Ti porond- és mészkanalak a' sors' kezében, épüljön bár általatok Pantheon a' halhatatlanság' kincsei' őrzéséül, vagy cloaca a' senyvett hulladékok' elsöprésére, hatkabecsü tárgyak vagytok! —

Handorfyval olvasóim csak egyszer találkozának, akkor is nagyobb gondjaim miatt feledém öt közelebbről ismertetni. Meg kell vallani magam is igen keveset tudok róla, sőt egész családáról. Egykor csakugyan holmi avatag kéziratban — ha emlékezetem nem csal — felhozva látám, hogy a' nevezett személynek fia és örököse volt első, ki székely ős javaira adománylevelet kért, 's ezen szolgai tette által, nemzete' czimerét kettétörte. Ugyanott a' megjegyzendők' hasábjain irva vagyon az is, mikép a' fiatal Handrai' egyik pörös társa 's tehát halálos ellensége, minden úton be akará bizonyitani, hogy ezen úr törvénytelen ágyban fogantaték. De becsületes szándéka czélt nem ért, mivel a' környék' valamennyi aggastyánja késznek nyilatkozott, esküvel is pecsételni, hogy a' kérdésbe hozott fiú, alkatjára, 's egész természetére nézve tökéletesen hasonlit a' szomorodott özvegy' néhai férjéhez. De mind ezek nem ide tartozó dolgok. Nekünk jelenleg az atyával van ügyünk. Mert ő vala, ki a' fontos szerep' elvállalására hivatást érzett magában. Beszédébe — mellyet rendszeresség' mintájául egy iskolamester sem terjesztett mind e' mai napig növendékei elébe — érinté személyes meggyőződését, hogy

a' helytartó a' közjövedelmet legkiméletesebben mondva, szeszélye szerint kezelte, 's gyöngyellő ékesen szólással — t. i. homloka' minden porusaiból dúsan serkedett a' veríték — áradozék azon végromlás fölött, mellyet nem engedelmeskedés' esetében a' fényes kapu fog a' szegény hazára bocsátani. Jajveszékléséhez képest a' derék Roger' carmen miserabiléja, téged isten dicsérünk- 's folidézett rémképek mellett, a' tatárok' minden addigi tettei csupa dévajkodás vala.

Hogy részrehajlóknak ne láttassunk, mintha azt akarnók állítani, mikép' Handorfy' szónoklatára vön rögtön föl a' tömeg irgalmat — mint Áron' száraz pálczája az úr' igéretéből csirát és virágot — eleve megemlítjük, hogy már a' fermán' elolvasásakor, a' nép' lezsoldolt osztályainál nagy hajlam tapasztaltaték a' kihágásokra; szilaj ár volt az, 's csak egy hullám lökés kellett még, hogy gátjain tulcsapjon.

„El-el a' baráttal" kiálták most számoson a' korláton kivül levők — „Itt ma ember-halál lesz, ha mozogtok" válaszolák gyérebben azok, kik keblökbe a' helytartó' ügye iránt éreztek rokonszenvet. A' zaj mindinkább növekedett. A' lázadás kétségbeejtő alakot váltott. ***Kemény Zsigmond.***

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Sept. 13. Tündér lak. Víg opera 2 felv. Irta Egressy Benjamin. Zenéje Szerdahelyitől.

Sept. 14. Bérszünetben: A' párisi naplopó. Vígj. 2 felv. Bayard és Wanderbuch után ford. Nagy Ignácz. — Ezt követék a' beduinok' mutatványaik.

Sept. 15. Molnár és gyermeke. Szomorúját. 5 felv. Raupachtól ford. Szerdahelyi. Erdős mint vendég Reinhold Kristóf' szerepében.

Sept. 16. Őrültek' háza Dijonban. Színjáték 3 felv. Irta Prix Albert ford. N.

Egyveleg.

Gutenberg-ünnep Stuttgartban. — Míg talán más városokban a' sajtó-ünnep' megülése pénzbeli utófájdalmaktól kisértetik, a' stuttgarti megbizottság olly szerencsés, hogy fölöslegről rendelkezhetik. Ebből 100 forint örökös tőkeként adatik ki kamatokra és kamatok' kamataira egész 1940-ig, hogy az unokáknak az 5-dik százados ünnep' megtartása még könnyebbé tétessék. Ha hasonló összeg már Gutenberg' idejében kiadatott volna, annak kamataival nem csak minden gutenbergi ünnep beérte volna a' föld' hátán, hanem belőle szedők, nyomók és betüöntők is bőven élhetnének. Mert azon összegecske a' mondott módon 400 év alatt, ötivel százától, nem adna kevesebbet mint huszonkilencz ezer, kilenczszázhárom millió, háromszázhatvan ezer (29,903,360,000) forintot; 's ennek ötös kamatja egy évre: ezer, négyszázkilenczvenöt millió (1,495,000,000) forint. — Továbbá azon 150 forint, mellyet a' könyvnyomtató és betüöntő segédek adtak az ünnephez, a' többi maradványnyal együtt alaptőkéül szánaték ezen mesteremberek' özvegy és árvapénztárához.

Napoleon' sirja. — Szent Ilona' szigetének lakosai nagy mértékben tisztelik Napoleon' sirját, de nem történeti visszaemlékezésből vagy a' császár' árnyéka iránti hódolatból, hanem mint kereset-forrást számokra és utasok' oda csalogatóját, kiknek száma évről évre szaporodik. Egész magasztaltságot éreznek e' sír mellett, mint az ásványvizes falu' lakosai kutjok iránt. Nem kevessé ijedhettek meg tehát mikor azon szerencsétlen hirt meghallák, hogy Anglia átengedé a' nagy ember' csontait a' franczióknak. Ki van számítva, hogy a' sok útas, ki az alvó oroszlán' közelében akart lenni, évenként egy millió frankot költött el a' szigeten.

A' galambposták Belgium és Holland között olly pontosan vannak elrendezve, hogy Amsterdamban a' börze' végeztével a' brüsseli 's antwerpi börzék' pénzkeletét már tudják.

Eredeti párbaj. — Második Maximilián császárnak egy természetes lánya volt, Scharfegin Ilona nevü, noha anyja Ostfriesland grófnő volt. A' kisaszszony szép vala vidor elméjü és sok imádót számlált. Ezek közöl kettő főképen érdemesnek tartá magát a' szép kezekre ereje és vitézsége miatt. Ekkor Max császár, ki igen jó kedvü úr volt, különös német választá a' párviadalnak. Az, ki a' császár' szeme láttára zsákba dugja ellenfelét, nőül veheté a' kecses leányt. A' dijt Tauber Eberhard vitéz és udvari hadi tanácsos, Tolberg és Reineck' ura nyeré el, ki igen erős és több lábnyi szakálú férfiu volt. A' sokkal nagyobb spanyol zsákba dugatott 's megszégyenitve elhagyá az udvart.

Londoni tolvajcsin. London' egyik legpompásabb raktára előtt sok nép tolonga, a' kitett indiai 's chinai árúkat vizsgálván. A' bámulók' első sorában egy gentleman volt, ki egészen elmerülve látszék a' csodálatba. Egy másik ember melléje törekedett és hátulról úgy meglökte, hogy a' csinos dandy egyenesen a' boltba bukott, de egy torony-magasságu üvegtáblát összetördelve. A' keletkezett zürzavarban könnyen tovább állott a' bűnös, a' bolt' birtokosa pedig haragját csak a' félig künn, félig benn a' boltban fekvő gentlemanon töltheté ki. Ez azonban mentegetőzik 's ártatlanságát tanúkkal akarja bebizonyitani 's tájszójárásából kitetszik, hogy idegen. De a' bolt-ur mit sem akar arról tudni 's legalább az üvegtábla' árát követeli. Erre nagy vita keletkezék az érdekleti felek között. A' gentleman épen nem akar hajlani, mig amaz a' constablerrel nem fenyegeti. Ekkor igy szól: „Már mintsem a' törvény' szolgáival legyen dolgom, inkább megfizetek!" és tárczájából kivesz egy ötven fontos (500 forintos) bankjegyet és odaveti. A' felesleges pénzt visszaadák neki, mire ez szitkotódva 's dörmögve tovább megy. Csak másnap, midőn a' boltban észre vették, hogy a' bankjegy hamis, tudódott ki, hogy az egész dolog készakarva történt a' hamis pénz' jó pénzzeli becserélése végett. —*jd*—

Ungka Puti. — Egy állatot, mellyet ezen különös néven neveznek, nem régiben Angliába hoztak Macaoból, a' nélkül hogy tudatnék, micsoda országból származik sajátképen. Igen gyengének látszik, de rendkivül hajlékony és nagy idegerővel bir. Ha magát egy kezével a' fára akasztja, néhány perczig birja megtartani teste' egész sulyát. Tekintete szelid és kevés van benne amaz utálatos fintorgásból, mi a' majmokat különbözteti meg. Ingerült állapotban, rendkivül heves. Egészen növényi táplálékkal él, gyümölcscsel stb. Csodálatos ösztönnel bir, hogy az ember kisértetbe jő hinni, mintha meggondolva cselekednék.

Böngészet.

— Sehol sincs annyi szellemre szükségtek, mintha butát akartok valamiről meggyőzni.

— A' melly apának sok pénze van, annak fia rendszerint kevés erénynyel bir.

— Ki magának igen tetszik, nem fog tetszeni másoknak.

— Egyik nap birája a' másiknak, és az utolsó valamennyinek.

— A' haragos embernek egy pár pillanatra, a' képmutatónak mindig térj ki.

— Nincsenek üresebb emberek, mint kik magokkal vannak eltelve.

— Egy rosz szokást ma könnyebben legyőzhetsz mint holnap. Közli ***Vida.***

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 24. 1840.** **25. szám.**

Tartalom: A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által. Folytatás (*Hetényi János*). — Népdalok (*Erdélyi*). — Az országgyülés. Folytatás (*Kemény Zsigmond*) — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által.

(Folytatás).

Mi a' régi világ' erkölcsi egyszerüségéhez számláljuk, és inkább dicséretre mint korholásra méltónak nyilvánítjuk azt, hogy a' régi patriarchák' leányai, még az ékes Rákhel is, juhokat őriztek, itatták a' nyájat, sütöttek, főztek, fontak, szöttek, vartak. Volney' *) bizonysága szerint még ma is igy tesznek a' leggazdagabb beduinok' sőt sheikek' leányai. „Mikor, igy szól az emlitett utazó, beduinról, emirről szó van, ne kössük ezen névvel egybe az európai nagy urak' fogalmait. Itt a' sheik, ki ötszáz lónak és lovagnak ura, maga nyergeli meg saját lovát, saját kezével ad neki árpát és összevagdalt szalmát. Sátorában neje gyúrja a' tésztát, és főzi a' húst. Leányai mosnak, korsóval fejőkön, fátyollal képőkön, mennek a' forráskútra; melly jelenet a' homéri és ábrahámi idők' erkölcseit's szokásait varázsolja elönkbe. Igen: Homér épen igy festi a' gazdag Alcinous' leányát; kit ekkép nógat barátnéja:

Nausicaa! te minő rest lyánya vagy édes anyádnak.
Drága ruháid lám, milly elvettetve hevernek;
Mennyekzöd közel is már, 's szép ruha kellene ekkor
Rád, 's férjhez kik vesznek, azokra is illyeket adnod.
Menjünk hát reggel' föltüntivel el ruha-mosni:
És, hogy előbb készitsd el, majd követendelek én is**).

Gyönyörü egyszerüsége a' régi igénytelen hölgyeknek! melly őket mondhatlan bájjal ékesiti. De az még is sok, mit Homérnál találunk, és igazolja azt mit előbb mondék, hogy a' női egyenlőséget el nem ismert görögök szolgaleányokká aljasiták le hölgyeiket 's leányaikat: mit pedig ezen kegyes teremtmények épen nem érdemlének. Nem elég volt, hogy ezek örlöttek a' malomba; **) férfi és némberi szabók' kézművét gyakorlották; ***) férjeik' társalkodónéit tűrték: hanem ezek fölött férjeik' vendégeit a' fürdőbe megmosták, megkenték és új 's tiszta ruhákba öltöztették.

Telemachust az alatt fürdőbe vivé Polycasta,
Nestornak gyönyörű legkisebb fürge leánya.
És miután megmosta, meg is kenegette olajjal.
Rá dolmányt ada, 's arra terite palástot is ékest.
Testre hasonlóan az angyalhoz szálla ki kádból. ****)

*) Voyage en la Syrie et en Egypte: tom. I.

*) Odyss. VI w 25.
**) Odyss. VII w 104.
***) Odyss. VI w 28.
****) Odyss. III w 464.

Még Helena is alá adá magát ezen megalacsonyító kötelességnek, mert:

Hogy pedig őt — Ulyssest — fürdőbe vivém, 's
megkentem olajjal,
Rája ruhákat adék, 's hittel fogadám hogy előbb én—
Helena —
Nem fedezendem föl majd trójaiaknak Ulyssest,
Mig le nem ér gyorsjártú hajókhoz, 's sátoraikhoz *).

Kedvező alkalom nyílik itt nekem, az 1838-diki Tud. Gyűjtemény' májusi kötetében, az 1837-dik évi Athenaeumban kiadott értekezésem' némelly pontjai ellen fölszólalt jeles olvasottságú 's tudós férfiú' kivánatára 's kérésére, ezen tárgyban magamat 's nézeteimet bővebben kifejteni és ellenmondhatlan védokokkal 's adatokkal bebizonyítni azt, mit a' „Nőnembeliek' neveltetésének nagy befolyásáról a' férfiak' erkölcsi és ízlési miveltségére" czimű értekezésemben csak mellesleg érintettem; miként „való igaz, hogy a' görög bölcsek csekély veleményt nyilvánítnak a' nőnemről: és maga a' derék Plato is itt joggal gáncsolható; továbbá, a' drámairók, kötelességök szerint, úgy festették koruk' némbereit mint találták, és ez nem von le semmit irói érdemeikből, annál kevésbbé Hellas' dicsőségéből; és senkit a' görög örökbecsű irók' olvasásától el nem idegeníthet: végre, a' görög zárrendszer olly feszes és fonák hatású volt, hogy ha a' görög bölcsek a' szép hetaerák' társaságában a' bájosbb 's kellemesb asszonyiságot meg nem pillantják, ez által a' szépnek kedvelésére, minden nehézkes, és untató iránti idegenségre nem biratnak, soha a' görög férfiak' erkölcsi és szellemi müveltsége munkájok által olly tetőpontra nem hág, minőn azt a' régi emlékekből ítélve állani látjuk." Egy csipetnyit sem engedek tehát előbbi nézeteimből, söt a' dolgot újra megfontolván, erösödék ebbeli meggyőződésem.

Mi az első állitmányt illeti, előre bocsátva hogy a' görög bölcsek' karába nem csak az úgy nevezett bölcselkedők vagy philosophok, hanem a' törvényadók is, minő volt Lycurg és Solon, tartoznak, a' régi törvényhozás semmit olly világosan nem tanit mint azt, hogy a' nőnem általa kevésre becsülteték. Lycurg alig tekinté többnek a' nőt, mint valamelly fajzásra 's tenyésztetésre igen alkalmas nösténynt: mi megtetszik abból, hogy törvényt hoza, mellynél fogva ha talán koros férfinak fiatal neje volna, ezt ahhoz bevihesse, a' ki neki az ifjak közől legjobban tetszenék. Azt is megengedé, hogy ha ki házasodni nem akart, de derék magzat után sóvárgott, az illyen kérje meg olly nőnek férjét, ki már több derék magzatokat szült, engedje meg neki az ehhez való bemehetés által czéljának elérését *). Lycurg tehát a' nőspáráznaságot kitörlé a' vétkek' lajstromából, úgy nézvén a' némbert mint eszközt, nem pedig mint önállású lényt, kinek ha vannak kötelességei, bizonynyal vannak jogai is, mellyeket sem a' törvényhozás, sem férje le nem tapodhat. Ugyan ezen bölcs törvényadó, nem ismervén más czélját a' köz állománynak mint azt, hogy jó és izmos katonákat neveljen, melyre izmos némberek kivántatnak, megengedé a' spartai leányoknak, hogy nyilvános helyen meztelen birkozzanak a' meztelen ifjakkal több nézők' szeme' láttára **). Sőt Hermippus tanúsítja, miként Lycurg, távolítni akarván minden szerelmes kéjelgést a' párosodni akaró ifjaktól, azt rendelé, hogy az eladó leányok gyüljenek össze valamelly sötét terembe ugyan annyi számú ifjakkal együtt; és itt, ki mellyiket éri, legközelebb 's találomra rábökkenvén, azt vegye feleségül ***).

Nem sokkal volt Lycurgnál bölcsebb e' részben a' híres Plato; ki illyen szép eszmékkel akará gazdagitani a' világot, de a' mellyeket ez élethe lépni nem engede: „Leányok küzdendnek a' gymnasiumokban ifjakkal: pedig meztelen, és csupán erényeikkel, mint legtisztesb öltönyeikkel, fölékesítve. — Azon hadakozó ifjaknak és némbereknek nevei, kik egybekelni akarnak, egy edénybe fognak vettetni: igy csupán a' történet vezetendi egymás' karjai közé a' házasokat; de az előjárók' ügyes fogások által úgy intézendik el a' dolgot, hogy mindig olly párok kerüljenek együvé, kik által harczosaink' törzsöke saját tisztaságában fenn tartatik. Az illyen egybekelésekből származott kisdedek, mihelyt megszületnek, szüléiktől elvétetnek, és olly helyre vitetnek, hogy anyjok most egynek, majd másnak nyújtandja emlőit, a' nélkül hogy saját gyermekét ismerné: ezt pedig azért, hogy igy minden harczosok úgy tekintendik egymást mint testvérek, és nem is hallatszik majd egyéb, mint az atya', anya', fiu', leány', bátya', néne', gyöngéd nevei." ****) Elég ennyi a' Platò' köztársaságából; ki hajlan-

*) Odyss. IV vv 252.

*) Xenophon de republ. Laced. c. I.
**) Plutarchus in vita Lycurgi.
***) Hermippus ap. Athenaeum l. 13.
****) Plato de Republ. l. 5.

dó a' testvéreket is összeadni, és illyen törvényt hozni: „Minden nő, minden férfival közös legyen, 's ne ismerje se szüle saját magzatát, se gyermek nemzőit." Platoval bizonnyal nem halt meg a' törvényhozói bölcseség.

A' derék Solon' lélektana is alacsonyan gondolkodott a' nőnemről, midőn ezt nem vélte képesnek arra, hogy vegyes társaságban megőrizhesse tisztaságát. Csekély lábon áll az olly némber' erkölcsisége, kit el kell zárni, kit, ha kimegy a' háztól, sereg heréltnek vagy szolgaleánynak kell őrizni, hogy a' jó útról el ne térjen. Le van ott tiporva minden nőjog, hol a' férjnek megengedtetik másod rendü nőt, vagy ágyast tartani: illyenek pedig divatban voltak mind a' görögöknél, mind a' rómaiaknál. Sőt Moldenhawer állitja, *) miként Athenében tilos vala ugyan kezdetben a' kétnősség; de később kifogyván a' hadakozó ifjuság, megengedteték mindenkinek, hogy két nőt vegyen; kik közt egyik bennszülött, a' másik idegen lehete. Romában is J. Caesar megengedé, hogy mindenki annyi nőt vehessen, mennyi neki tetszik **); hanem Plutarchus szerint ezen joggal nem sokan éltek: de éltek csakugyan, jelesen a' triumvir Antonius, és Valentinianus császár, kiről Orosius irja, hogy a' kétnősséget mindenkinek megengedé. Hiába tisztitgatjuk tehát azt, a' mi tisztátalan, annál inkább mert

Valóban helytelen azon félelme Sz. J. úrnak, hogy ha valósággal illyen balvéleményben voltak Görögország' világszerte elhiresedett bölcsei, úgy félő, hogy ifjaink a' régi világ' örökbecsü míveinek olvasásától elidegenednek, és azon hellen dramairók' forgatásától, kik élethölcsességgel és müvészi jelességgel tündöklő munkákat alkotnak. Véleményünk szerint a' müvészet' köre egészen más mint a' philosophiáé, melly kettőt lehet ugyan egybekötni, és ez legjobb is: de ne feledjük, hogy legalaposb élethölcseséget lehet irásba foglalni müvészet nélkül, mint szinte gyönyörü müalakba lehet előadni a' legkárhozatosb elveket. Mi is becsüljük sőt forgatjuk örömmel 's haszonnal a' görög bölcsek és dramaticusok' remekeit; mert olly szép előadást és müvészi kiállitást sehol sem találunk, mint ezeknél: de élethölcseséget csakugyan nem belőlök, hanem a' názáreti bölcs' emlékeiből merítünk, mellyre oktatóknak különösen kell vigyázniok; mert vajmi örömest nyeli az ifjuság az édes mérget, a' müvészileg tökéletes, de gyakran sikamló elveket nyújtó classicus irókból. Jó lesz itt figyelemmel megolvasni azt, mit a' széplelkü Herder irt a' régi görög és latin irók' szemérmességéről, *) arany értekezés, mellyből czélunkra most csak ennyit emelünk ki: „Olly közönségnél, mellyhez a' nőnemnek nem szabad tartozni, ennek asszonyi erényessége sem lehet semmi befolyással az élet' tónjára: igy a' férfi-jellem teendi az egész' gondolkodása' módját. Mivel pedig különösen a' szemérmesség azaz erény, melly a' nőket ékesiti, nem fog rosz néven vétetni a' csupa férfiak' társaságában azon nyiltság, melly mindig szemérmetlenség' nevét viselné, ha mind két nem' hangja tenné a' társaság' hangulatát." Herdernek ezen éles észrevétele már némi kulcs gyanánt szolgál annak elértésére is, mi kissé merészen van ugyan mondva általam, de lélektanilag értve, semmi képtelent magában nem foglal, hogy a' görög bölcsek megpillantván a' szép hetaerákban a' bájos, és fesz nélküli asszonyiságot, levetkezték ez által azt a' pedánt és nehézkes modort, melly jellemzi a' mivelt némberek' társaságában soha nem forgott szobatudósokat, és mind szóval mind irással tett tanitásaikkal élénkebben hatottak növendékeik' jellemére.

Sz. J. úr kétkedik szavaimban, 's nem látja valószinünek, hogy egy első rangú hetaera, minő volt Aspasia, leczkét adhatott volna a' nagy Socratesnek is az ékesszólásban és politicában; egy Periclesnek mind kettőben. Ha tehát nekem nem hisz, higyen a' régiség' hiteles emlékeinek. Milly elragadó ékesszólásu és milly nagy politicus volt Pericles, Thucydides tanusitja, a' ki igy ir róla: „Valahányszor látta — Pericles — hogy az athenéi nép valamire helytelenül és nyakasan tör, lelketrázó beszédével arról mindig leverte; ha látta, hogy félnek, lelket öntött beléjök: úgy hogy szinre a' köztársaság, valóban pedig ezen nagy ember uralkodott." **) Socratest mindenki ismeri, nem szükség tehát öt jellemzeni. Lássuk már, minő befolyása volt emlitettem hetaerának e' két derék

*) I. D. H. Moldenhawers Einleitung in die Alterthümer. Leipzig. 1754. I. 245.

**) Helvius Cinna confessus est plerisque, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Caesar ferre jussisset cum ipse abesset, uti uxores, liberorum quaerendorum causa, quas e quot vellent, ducere liceret. Sveton. in vita Jul. Caesaris.

*) Kritische Wälder. Wien 1813. 2 Theil.

**) Belli peloponesiaci l. II. p. 141. edit. Francof. ai 1614 fol.

emberre. Socratesről több hiteles iró állítja, miként Aspasiától tanulta az ékesszólást és politicát. Athenaeus így ir: „Aspasia, ama' bölcs némber, ki Socrates' oktatója volt a' szónoklat' tanulmányában.“ *) Harpocration — ezen név alatt Ἀσπασια. — így: „Plato, Menexenus nevü párbeszédében tanusítja, hogy Socrates Aspasiától tanulta a' kormánytant.“ Így ir Plutarchus is Pericles' életében. Xenophon — Oeconomicon czimü iratában — ilyen szókat ad Socrates' szájába: Neked én példányul teszem föl Aspasiát, ki ezen dolgokat ügyesebben fölfogatja veled mint én.“ Periclesről pedig Plató irja — in Menexeno — hogy nem átallá elmondani azon szavalatokat, melyeket Aspasia fogalmazott.

Jól megjegyezzék azonban nyájas olvasóim, hogy midőn mi azon szellemi súlyt és hatást vitatjuk, mellyel hatott a' magas miveltségü Aspasia, hetaera társaival együtt, Görögország' legnagyobb embereire — ki mellesleg említve, mint Plutarchus emlékezetbe hagyta, oka lön előbb a' samusiakkal, azután a' megaraiakkal folytatott hadaknak, mellyeket követett a' peloponesusi véres háború — a' vételnek mentőlevelet irni korán sem akarunk. Mi Aspasiában roszaljuk azt, hogy sok tisztes athenei hölgyek, házához adván leányaikat csoda bölcseségre' hallgatására, ő ezeket a' szerelem' csinjaiba is beavatá. **) Arról azonban a' nagy Socrates' jelleme biztositékot nyújt nekünk, hogy a' hetaerák korán sem voltak erkölcsiségben olly mélyen süllyedt hölgyek, mint azok, kiket a' görög irók παλλακα névvel jegyeznek: mert különben olly tiszta erkölcsü lélek, mint ő, óvakodott volna ollyanok' küszöbén be is lépni; óta volna tanitványait is az ezekkeli társalgástól. Végre, hogy mindeneket egy szóba foglaljunk, a' görög törvényhozás és népnevelés itt gáncsolható, melly alacsonyan gondolkozván az erényre férfiakkal egyenlőn képes nőnemről, 's ezeket méltatlan rabságra 's ebből folyó fejtözetlenségre kárhoztatván, erős kisértetbe juttatá a' szépnek ellenállhatlanúl hódoló görög nemtöt; mellynek természet elleni vétkek lönek következései: midőn ma a' kereszténység föl-szabadítván a' hölgyeket, és eredeti de elveszett jogaikba vissza állítván, a' tisztes nők, el nem tűlva a' jó társaságoktól és férfiakkal vegyes mulatságoktól, olly miveltséghez juthatnak, és olly dicső szellemi éleményt nyujthatnak a' mivelt férfiaknak, hogy ezek borzalommal tekintik mellettök a' kivül szép, de belől undok kéjhölgyeket.

Heténi János.

(Vége következik.)

*) Deipnosophistae. l. V.
**) Plutarchus in Pericle.

Népdalok.

1.

Nem panaszlok, nem szokásom,
De panasz könyhullatásom.
A' merre én járok kelek,
Sárgulnak a' falevelek.

Örül a' hajló rózsaszál
Ha reá harmat' csepje száll.
Esnék az én könyüm reá,
Bimbóban elhervasztaná.

Fiú, fiú, mért volt tenned,
Lelkem beteg, szivem szenved.
Jövendőre nem gondoltál,
'S papi rendet választottál.

Oh ha látlak gyászruhában,
Megszakad szivem bujában.
Elsohajtok még utánad:
Adja isten, meg ne bánjad!

2.

Tavasz' vidulása,
A' kakuk' szólása,
Az én szerencsémnek
Búra fordulása.

Hallgatom zugását
Leveles erdőnek,
Szerelemvallását
Páros gerliczének.

Párját a' gerlicze
Fogadja zöld ágon;
Csak én vagyok magam
zen a' világon.

Erdélyi.

Az országgyülés.

(Folytatás).

Néhány lófők a' fogalmegy-fajból — kiknek teljes éltökben a' legolcsóbb mulatság az volt, melly csupán véres fökbe került — a' sorompók' beltérén mutatkozának közel Martinuzzihoz baljóslatos mozdulatokkal.

„Ide szentségtörő kezeitekkel“ — kiáltott ő, egy feszületet emelve fel, ez fegyverem a'

böszültek ellen, és a' szent lélek' hatalma, melly a' megpróbáltatáskor segédet nyujt az igesáfárainak. Illessétek, ha van bátorságtok, a' valóság' jegyét et christos Domini, azaz, az isten' felkentjét. Ti dudvák vagytok az igéret' földén, léha kalászok az úr' vetésein. Nem remegtek-e, kogy a' felhökből hangzani fog a' boszúló szó: bizony egyenként eltörlesztem öket, 's lábaitok előtt tüstént megnyilik a' föld, aperiens os suum, föltárván torkát, mélyeibe sodor, miként Dathont és Abiront.

A' székelyek, kiknek földét érczkarral tartá a' csanádi püspök az ös hitben, megszégyenülve, lélekjelenlét nélkül állának, 's füleikhez úgy csapkodtak a' dorgáló hangok, mint az alácsattant villám' szele, és durvaságok' kérge közöl föleszmélt lelkiösméretök, miként kelnek a' halottak' sirjaikból az itélet' trombita-szavára. —

‚'S minö lények vagytok ti?' ekkor György barát ujjával a' hozzá legközelebb állóra mutatott — te Pista, János' fia, az Adorján nemből, Waczman ágból, meggyóntad-e a' minap büneidet? Elébb jut ama' lator, kitől elfordult az idvezitö' kegyelme, paradicsomba, mint te, ha nem jobbitasz magadviseletén' — A' suhancz lesüté szemét, 's ki mögötte állott, félretartá arczát, félvén, hogy legott rajta tart szemlét az, ki martalékukból birájokká vált — 's különben vagytok-e nálanál ti többiek? — mennydörgé a' püspök — belöletek még elébb ki kell üzni az ördögöt, mielött becsületes emberek' körében megjelenhetnétek. — Recedite a tabernaculis, takarodjatok innen! — Percz sem telék el és új vendégeitől kitisztult a' tanácskozások' beltére.

De nem mindenütt és mindennél gyakoroltak ekkora hatást e' szavak. A' lélek-erö, hideg bátorság', körülmények' éber használata, tiszteletet vivnak ki magoknak. A' remete' ellenségei akartalanul tartózkodóbbak ezentul kifejezésben és tettben. Azonban többek' keble pánczélozva volt. Kik Wittembergából hozták meggyözödésöket, csaknem sértve érezték azt, a' másik tan' hirdetöjének néhány igék által az emberlelken vett nagy diadalán. A' többiek is részint nem osztozának a' székely suhanczok' kötöttségében, részint mint távolabb esök, könnyebben foghaták fel a' rájok közvetlenül nem is irányzott nyilakat. Még ingott a' mérleg, söt a' súly nagyobb volt a' királyné' részére. Most vala az alkalmas percz, hogy Petrovics föllépjen, különben közelget a' vész. Érzé is ö ösztönileg ezt, miként kóros test a' lég' nyomasztó oszlopain az időváltozást. Készülödöleg mozga, de a' zsibaj közt tüze nem birt szót követelni. És e' tüzbe az elutasitott Sybilla beveté könyveit. Talán az utolsó hármat? Vagy a' megmaradtakban épen azon rendek hiányzanak, melyek a' következö napok' dicsöségéröl jóslanak?

Martinuzzi élénken foglalá el az elsö részt a' beszélhetésre.

Közben megjegyzem, hogy az iménti lárma és mozgás közt, az elöszinen eddig nem látott lények szivárgának egyenként a' karzat mellé, 's ott kisded csoportot alkotva, tervböl, vagy történetesen, épen a' Petrovicsék mögötti háttért állák el, 's köztök Gyula' arcza vala kivehetö, ki némi jelt is váltott a' helytartóval.

Ez a' bánhoz fordult, a' nélkül, hogy egyenesen ellene intézné szavait.

‚Méltóságtok vádolnak, hogy nem lelkiösmeretesen kezelém a' kincstárt. Megengedem, hogy az jelenleg tömve nincs. De az égi kar' ennyi ostorozása után, olly számos belviszályok, 's külmegtámadtatások közt, hogy még is teli legyen, le kellett volna, uraim! fejteni ruháitokról azon drágaságokat, mellyekkel most itt olly nép-gúnyolva ékeskedtek. Én azonban — 's tán ez hibám? — a' magános jogokat sérteni nem szoktam. —

„Igen, nekünk csak rongyaink vannak" kiálták hátmegöl, míg a' fönökök megvetöleg piszszegetének. Egy halvány epedö patricius, ki sátortársa volt bizonyos spanyol lovagnak, 's töle holmi románczot, 's egy guitarret hozott emlékül, szenvedélyesen erösité, mikép a' királyné, kinek szépsége elött, ha a' régi jó idök el nem mulának, fényes hadjátékokon egész Európa tört volna lándsát, kénytelen néha nélkülözni, 's gyakran leghöbb vágyait visszafojtani. Az uracs zajt akart ütni, azonban a' tömeg türelmetlenül hangoztatá: „Halljuk a' helytartót." —

‚Tekintsenek önök nem azon borulatra, melly a' nemzet' arczán ül, mellyböl elébb fogja érni kegyetek' vetéseit jégeső, mint egyébünnen — nem oda, tekintsenek az égre föl, felhök vitorláznak a' kék boltozaton, 's ime minden lebbenésen változik alakjok; ök a' nö' vágyai. 'S megaranyozzuk e' mü mindennyi gözznek szegélyeit? miért ne, ha kincsünk olly kiapadhatatlan volna, mint a' nap' sugára.' —

„Az önére nem gúny e' hasonlítás, 's a' ki

apadhatatlan mellékszó“ — jegyzé meg Petrovics metsző hangulattal.

‚'S tehát az gúny, hogy enyém? Ti megérteni sem vagytok képesek mikép' férhet el egymás mellett az ország' zsebe és saját magatoké, a' nélkül, hogy példáznának kettős vedert, hol megtelik ez, mert üresen emelkedett fel amaz. Van is méltóságtoknak fogalmuk a' hús' izgatásai, a' vér' lázas felforrása, az érzékek' csábos játéka, és a' pártos akarat' fékezéséről az önmegtagadás' és szándékos szükölködés' azon erényei felöl, mellyeken mint erös sziklán épült rendünk' alkotmánya — 's pedig csoda-e ha ezek' segédével lehet közölünk, ki csaknem annyit szerzett, mennyit egy fönök zsákmánylani képes.‘ —

„Igen, a' sziklavárak utónállók' barlangjai; minap is a' patocsiak a' tölcsvári nyiláson megtizedelék csordáinkat“ kiáltá egy városi követ.

„Ez sértés“ rivallák néhányan a' sorompókon belöl, kardjaikra csapva.

„Nyeljétek békén el, uraim“ — szóla kivülről egy merészebb hang — „tiétek volt az év' többi napja, legyen miénk a' mai.“ —

„Felette czélirányos volna, ha fötisztelendöséged elébb számolna tárnoki hivataláról, ha csak azért is, mivel próbát kiállott ártatlanság' szájából egyedül nem látszik gyanúsításnak a' vád“ — mondja Petrovics indulattól rezgö hanggal.

‚Számolok annak, ha férfi-korra jut, kinek gyámjául rendelt a' végbagyomány. Nektek semmivel; azonban a' nemzetnek tartozom néhány kérdésekkel:

‚Kérdem, elöször, azon rendkivüli kiadás, melly dijúl nyujtatik idönként ollyak' számára, kik magyar lobogót iktatának az ostromlott vár' párkányára, vagy kik elöször törtenek rést az ellenség' fegyveres sorai közt, bünösen vala-e elpazarolva?

„Nem, nem — kiáltott egy vagdalt katona, föltárva forradásos mellét — ezen segédet én megérdemlettem.“

‚Kérdem továbbá, kik a' dicsöség' mezején hullottanak el, nem tevék utódaink iránt leköteleztté az országot; vagy talán e' haza Bál' szobra- 's oltáraira csorg az áldozat, hogy boszúja enyésztessék, 's nem, hogy kegyelme jutalmazzon? 's el volt tehát vesztegetve azon pénz, melly a' harczban elestek' árvái' felsegélésére a' számadásak' lapjain új hasábot nyitott?‘

„Nem — minden fillér olly becses, mint azon végbagyomány' szavai, mellyet vérével ir kardjára a' haldokló; hiszen annak helyét pótolja. Szegény testvérem árvájának csak igy készülhetelt jegyruhája el“ — szóla vontatva egy diák, könnyezö szemmel, maga is csodálkozván utóbb azon bátorságon, melly gondolatainak kifejezést adott.

‚Uraim! e' két rendkivüli nemét a' közkiadásoknak én hozám bé, rajtam nyugszik tehát érettek a' felelet' terhe.‘ —

Tetszés és éljen hangzék több felöl.

‚De ha csakugyan annyi szokatlan látogatásai közt az égnek, a' nép' vagyonának kezelöi csak szokott költségekre lehetének jogositva, kérdem nem kettös — polgári és erkölcsi — bün van bélyegül nyomva azon judás-pénzre, mellynek árában midön eladaték a' közügy, letörlödnek arczaitokról egyszersmind az isteni hasonlatosság, saját meggyözödés' és szabad akarat' ikervonásai. Rajtam nincs a' lélekvásárlás' festéke 's ti szóljatok ha igen e' máson?‘

„Nekem kezembe nyomott ugyan ö kegyelme, az adószedö úr, néhány garast, hogy a' Petrovics-párt mellett legénykedném, de én úgy tekintettem azt, mint talált kincset, mellyröl még nagy atyám mondá, hogy a' hol lelem, onnan vegyem, mivel föm érette nem fog soha megfájulni.“ —

„Ez mocskos rágalom“ — kiálták a' fönökök, de alig hallá valaki szavaikat; minden vádat szórt, vagy visszavádlást hárintott el, szabadkozott, óvást tön, tudakolá, és kérdöre vonaték. Az egész gyülés chaos volt, de mellynek alaktalanságain, hullámzása felett az úr lehete, 's általa foganszának csirái minden képzödésnek; t. i. az egymást látszatosan közönyösitö hatás és ellenhatás' küzdelmei közt létezett bizonyos viszony. Nagy lármát ütött a' Petrovics-párt, de kétségbeesés' hangjain kettöztetett eröködéssel, melly a' hallgatón félre vonultak, vagy a' vetélyfél' zászlója alá szegödök által okozott csorbát, pazérolt iparral törekedék eltakarni; a' barát' ügyével felekezök pedig iránylag hülepedettebbek, szavaikkal gazdálkodóbbak valának, mint ollyanok, kik épen ezen számitástalan mérséklésben birák a' gyözedelem' biztositékát.

Két egyed volt hallgatag 's néma: Gyula, ki részvéttel kisérte minden percz' szövedékeit és kifejlését; de miként jéglap a' folyam' belsö mozgását, ámulat leplezé el arczain a' szenvedélyek' hánykodásait — és a' barát. De kicso-

da mondja meg, nála a' vonalmak' mysteriumai mennyi titkot őrzének? —

* * *

Minő új látmány? az ég' oszlopai porhadának-e meg, 's roskad alá a' ketté repedt ivezet — vagy undort kapott a' föld, 's lázos rázkodással okádja szirtos torkán láváit? Olly sükétitő még sem a' zaj, csak a' dobbant sziv szorult görcsösen, 's az edényeit feszitő vér izgatá agyatokat hagymázos képekre. Nézzetek a' dombokra, mellyek elrekesztik a' várost országgyüléseitektől. Ott zászló ing, 's tetején tört kard' darabjai alkotnak aczél keresztet; 's mint zord fenyvek Hargita' homlokán, sorba férfiak állanak, most érkezett tagjai a' tanácskozásnak, 's jelszavaik „éljen a' helytartó" rendité kebleiteket meg. Ez a' sors' játéka — véletlen eset! Most az Izlám fia' mellére fonva karjait, hunnyász fövel kiáltaná: „csodálatosok allah' utai" de Martinuzzi hidegen, 's meglepetés nélkül járatja arczaitokon szemeit, mintha a' mai napra szánt események' összvegéhez gondosan oda számitotta volna azt is, mit ti történetesnek kereszteltétek. —

Olvasóim emlékeznek a' tüzhalmok mellett töltött éjre, 's gyanitják, hogy az agoszokás szerint közönséges felkelés' jeléül gyujtott mágyák terelék öszve e' sereget. Vezetőjök Bartha, a' csonka bajnok volt. Gyula 's néhány előre küldött ifjak adák a' barátnak megjelenésök által hirül a' székelyek' közelgetését.

A' korlátkivüli tömeg, mihelyt csitult bámulása, mint áldomásra felszólitást szokás, harsányon viszonozá az éljent. A' másik pártból azok, kik nem tudák lelkiösmeretességöket a' körülményekig lealkudni, mélyen hallgatának. mindenike józanabbnak hivén magát, hogysem vesztett ügy mellett szót emeljen. Petrovics körülnézett, mint ki kábitó álmaiból ébred — pusztán állottak körülötte az ülőhelyek. A' főnökök talán attól tartva, hogy a' sürgés közt rendetlenségbe jöhet öltözetök, jó alkalommal tovább szállának. Ott ült ö, Caledonia' látnokaként, ki mig hullám fölött kopár szirten vizsgálá a' felhők' borulatairól az ellenséges hajó' közelgetését, — honfiai magára a' tengerre ügyelvén — rég, még az első vitorlák' megszemlélésekor, biztos helyekre menekülének.

Bartha rést tört magának a' helytartó' intésére, 's a' sorompók előtt állott. —

‚Jöjön közelebb ön' — szóla György; a' csonka bajnok néhány lépést tön, azon tartással, mellyel parancs-szóra szemlén, vagy harczban szokás. ‚Hol önnek kardja? — kérdé a' barát — a' nemes azzal megyen közgyülésekre, jeléül, hogy szive aczélozva van az ügy' védelmére, mikép' vasa oldalán.' — Bartha sajgva tekintett a' lobogóra, hol kedves tört szablyája diszelgett. ‚Nyujtsa által a' bajnoknak az enyémet' — szóla parancsnoka Gyulához —, övedze föl ön. Ez nem fog még annak is pirulást okozni, ki Erdőd körül Lodronnal vérzett. Én nélkülözhetem. Az egyház' szolgáinak nemcsak azok fegyverei, mellyek hámorokban készülnek.'

Milly keveset tuda meglepetése közt szólani az, kit e' rendkivüli tisztelet ért, olly beszédessé vált maga a' tömeg. „E' kard mint nagy átok sujtá Rogendorf' népét." — „Dicsőbbet tön, megszabdalta Acsádit 's a' többi pártosokat." —„Akkor ügyibe meg is kövezők ám az álnok nyelvü tanácsosokat, a' csavargó lengyeleket." — „Az fejdelmi mulatság volt" — fejezé be egy agg huszár, ki az imént föltárt sebeivel akkora hatást gerjesztett — „van egy rozsda, melly még tündöklőbbé tenné e' szablyát, mint zománcza; úgyse géljen azon sárkányfaj' vére, melly a' helytartó ellen csábitgatá uralkodónönket, idvet érne, ha élére száradhatna." — Helybehagyás harsogott, fegyvercsattogással vegyesen, minden oldalról.

„Ez többé nem karok' és rendek' tanácskozása, hanem öszveesküvés" — kiáltá Petrovics. „Azzal, hogy egy bitófát állitunk föl, még nem verjük le az eget" — válaszola gúnyosan háta megől valaki, 's többen megtámadásra emelék karjaikat. ‚Halljuk a' bánt' — szóla komolyan György, 's csendre intett kezével. Ha egyszerre csapna az éjszakisark' minden hidege a' hévöv' háborgó hullámaira, válnék olly kietlen nyugalmassá a' tenger, mint a' nép itt. „Én ellentmondok a' gyülésnek; neve ennek kinpad, hol csigára vonják a' lelket, hogy örült fájdalmában hazudja el azon jelszót, mellyről ráösmernének, hogy istentől küldeték alá; játékasztal, hol a' sátán veti meg a' koczkákat, 's nyereségül kapja: erényt, hitet, és mind azon ereklyéket, mellyek által nyithatá meg az idomulás ellen jogait e' siralom' völgye' iránt a' menny; templomból épült bordélyház, 's benne a' szeplőtelen szüz' képét levervén, bachanst állitott az oltárokra, 's fertőjébe fetreng a' kéjhölgy lábai előtt az ittas nép; színhely, 's rajta torzképét adják az utolsó itéletnek, 's a' megváltó' szerepét bakó vállalta el; — ismétlem

mind ezek egyszersmind e' hely, de országgyülés nem. Én azt teszem, mit jó keresztény köteles, imát mondok lelkeitekért, és távozom." — Fenkölt homlokkal fordula meg a' bán, ő egyes pillanatokban birt azon lélekerővel, melly homályt vethete akárkire.

„Jó uram! van-e szárnyad — lábaid csodát nem, csak hétköznapi szolgálatokat tehetnek" — vigyorgá a' hátmegi székely. Többen fegyvert rántának, mig néhányan megütölést érzettek kebleikben.

‚Ki a' fővezért sérti, engesztelhetetlen ellenségem' — mennydörgé a' barát. Helyet, szabadtért! — Gyula, kisérje ön ő méltóságát, 's ügyeljen, hogy semmi féketlenség ne mocskolja be e' napot.' —

„Vissza pártfogadásoddal! derekam eltörhetik, de meghajolni előtted, gőgös pap, nem fog." —

Kemény Zsigmond.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Sept. 17. Joob Zsigmond' javára bérszünetben: Marino Faliero. Nagy opera 3 felv. Irta Bidera Ján. Em. ford Jakab István. Zenéje Donizettitől.

Sept. 18. Hagyjatok olvasni. Vígj. 1 felv. Töpfer után Nagy Ignácz, a' m. acad. költs. — Beduinok' mutatványaik.

Sept. 19. Fiesco. Szomorúj., 5 felv. Schillertől ford. Nagy Ignácz a' m. acad. költs. Lendvay Fiesco', Erdős Muley Hassan' szerepeikben mint vendégek léptek fel.

Egyveleg.

III. Fridrik Wilhelm és az őrmester. Ezen király igen nagy mértékben birta a' a' szem' emlékezetét. Történt egykor, hogy a' testőrségből egy őrmester, ki a' királynak tetszett, megszökék. Megfogatott, pörbe idéztetett 's halálra itéltetett. De Fridrik Wilhelm megkegyelmeze neki, a' mi nagy ritkaság a' poroszoknál, hol a' hadifenyiték hihetetlen szigorusággal kezeltetik. Azt is parancsolá a' király, hogy hajdani jóviseleteért visszavétessék ezredébe 's rangját is megtartsa. Mind a' mellett újra megszökött a' jobbithatlan vagy inkább szerelmes őrmester (mert szerelemből utálta meg azon életmódot, melly iránt hajdan olly hajlandósággal viseltetek); és most a' porosz rendőrök' minden fürkészetét kijátszá. Ez 1804-ben történt. Idő' multával az orosz háború kezdődött 's Russzia' szerencséjén Napoleoné hunyt el. A' porosz király mint győztes tére Berlinbe 's azután majnai Frankfurtba, hol nagy ünnepélyt készitének, hogy Németország' boszulóinak (ezek a' szövetségesek voltak) visszatérését dicsöitsék. Végetlen embertömeg tolonga az utczákon; az erkélyek a' német szövetség' zászlóival ékesitve, hölgyekkel voltak ellepve; a' házfedeleket a' nép foglalá el; szóval, kivülről iszonyú volt a' tolakodás. Tabornokaitól körülvéve vonult a' porosz király végig Frankfurt' városán, midőn figyelme hirtelen egyik ház' tetején akadt meg 's igy szolt a' mellette lovagló tábornokhoz: „Ez ő, bizonynyal ez: jegyezze meg kegyed a' ház számát magának." Azután folytatta útját mig a' kiválasztott fogadóba jutott. Alig érkezvén meg, hivatá a' tábornokot, kinek előbb a' megbizást adá, 's a' megjegyzett házhoz küldé, hogy tudakozza meg, nem lakik-e benne illyen és illyen nevü ember, 's ha úgy találja, vezesse ezt hozzá. A' segéd végrehajtá a' parancsot 's valóban úgy tapasztalá, hogy a' megnevezett férfiú tizenkét év előtt Frankfurtba házasodott és ott mint varga élődik. Valóban a' szegény őrmester volt — talám kevesebbé szerelmes mint hajdan, de több gyermek' atyja — ki megszökése óta Frankfurt' polgárait gazdagitá saruk és csizmákkal. Remegve vezették a' király elébe:

„Hah, te vagy csakugyan, őrmester" — szólitá nevén a' király — „igy köszönöd meg a' kegyelmet, mellyet irántad mutattam?"

A' szegény ember mentséget dörmögött, de a' melly egészen érthetetlen volt.

„Házas vagy, nőd, gyermekeid vannak? — ha most agyon lövetlek?"

‚Felségednek joga van rá!' felelt a' varga.

„Jol tudod, hogy azt nem teendem, nem éretted, mert te hálátlan és becsülettelen vagy, hanem nőd és gyermekeid' kedveért."

Azután egyik tisztéhez fordult és szóla: „Adjatok e' szegény ördögnek 25 Fridrik-aranyat a' neki okozott félelemért, azután pedig haza mehet."

—jd—

Évnegyedi előfizetés.

Az Athenaeum' 26. és a' Figyelmező' 39. számával bevégződik kettős folyóiratunk' harmadik évnegyedi folyamata: ennek következtében szives bizodalommal szólitjuk fel helybeli és távollevő tisztelt előfizetőinket, ne sajnálják rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni, hogy a' nyomatandó példányok' számát ahhoz alkalmazhassuk:

Ára helyben — — — 2 ft 30 kr.
— postán — — — 3 „ — „

Az első három évnegyedből még szolgálhatunk teljes példányokkal. — Egy úttal kérjük tisztelt előfizetőinket, hogy ha némellykor valamellyik számát lapjainknak nem kapják, iránta ne terheltessenek ott kérdést tenni, hol előfizettek, mert hivatalunkban a' szétküldözés pontosan történvén, postai tévedéseket a' legjobb szándékkal sem vagyunk képesek kipótlani. Gyakran olly anoktól is jönek panaszok hozzánk, kiknek procentualis előfizetők levén, nevei jegyző-könyvünkben elő sem fordúlnak. Az illyenek' panaszait kénytelenek vagyunk minden figyelem nélkül félre tenni.

A' szerk.

LAKVÁLTOZTATÁS.

Az Athenaeum 's Figyelmező' kiadó hivatala a' jövő hónapban a' Borz-útczába **222.** szám alatti Neumajer-házba, az apácza-templom' közelébe (földszint jobbra) fog áttétetni.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, september' 27. 1840.** **26. szám.**

Tartalom: A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által. Vége (*Hetényi János*). — Balzac. — Karpáti vihar (*T. L.*). — Az országgyülés. Vége (*Kemény Zsigmond*). — Az oroszlán' törvényszéke. — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Böngészet.

A' nőnem' emancipatiója a' kereszténység által.

(Vége.)

Térjünk ismét értekezésünk' elhagyott fonalára. Rómában felsőbb volt a' matrónák' polgári helyzete: de itt is a' férj birt egyedül ágyjoggal — jus thori — Romulus' polgári alkata csupán a' férfinak engedé meg az elválást, a' nőnek nem; itt is divatozott az ágyasok' tartása, a' nőnek itt sem volt szabad saját javairól végrendeletet tenni. De későbben, a' császárok alatt, megváltozott minden. Azok, kik jogaiktól sokáig megfosztva valának, saját férjeiknek zsarnokai lőnek. Szomorú kép az, mellyet Seneca és Juvenalis állítnak elönkbe a' római polgány asszonyokról. Az első igy ir rólok *): Hippocrates, az orvosok' legnagyobbika, azt mondá, hogy a' nőmbereknek sem hajaik el nem mennek, sem lábaikat a' köszvény nem bántja. De már ma mind két bajnak alávetvék. Ez nem onnan jön, hogy természetök, hanem onnan, hogy életrendök változott el. Ha ők szintolly kicsapongók mint a' férfiak, szint olly nyavalyáknak is kitétetvék mint ezek. Szintúgy éjjeleznek, dorbézolnak: sőt versenyzenek velök a' birkozásban és poharazásban: hánytatóval élnek, hogy újra megtölthessék gyomrukat étellel és borral; pajkosságban pedig, az istenek és istennék verjék meg őket, a' férfiakat is fölülmulják." Juvenalnál egy római megtámadja barátját azért, hogy az házasságról gondolkodik: „Ugyan micsoda Furia sugalhatta neked ezen vészteljes gondolatot? hiszen, ha magad' csakugyan el akarod veszteni, ott van a' magas ház' ablaka, ott az Emil' hídja; mellyekről leugorhatol."

Most már, úgy vélem, mindenki átláthatja miért érdemel a' kereszténység polgári hervadatlan érdemkoszorút? Azért, mert leirhatlan polgári bajokat okozott az, hogy a' nőnemről, és a' szenvedő néposztályról olly fonák nézetek uralkodtak még a' mivelt nemzeteknél is minőket röviden előadtam. Okozta jelesen azt, hogy a' kereszténység előtti házasságokat alig lehete illyeneknek nevezni. Hogyan? Hajdanta az összekelendő pároknak alig volt szólójuk a' párválasztásban, és ezek gyakran nem is látták egymást az egybekelés előtt. Néha a' nőkeresés szolgákra bizatott. Továbbá a' pogányoknál, jelesen még a' görögöknél is, divatban voltak a'

*) Epist. XCV.

vérelleni házasságok. Athenében még testvére leányát is elveheté szabadon mindenki. *) Rómában ezt Claudius engedé meg első, ki mint Svetonius írja róla: „Agrippinának, saját öcscse' Germanicus' leányának, kit mint közel rokonát szabadon csókolhata, hizelgő nyájassága által, szerelemre gyuladva, egy valakit arra bérle — Tacitus szerint Vitelliust — tenne indítványt a' főtanácsban az iránt, mikép a' köztársaság' java kívánja ezen házasságot; mi meg is lőn, és megengedtetett többeknek is az illynemű házasság, melly eddig vérelleninek tartatott." De az egybekelések is nem vallásos szertartással és a' törvény' fölügyelése 's biztosai által estek meg mint ma, hanem ezen fontos lépés szinte magános dolognak nézetett. Rómában, ha ki meg akart házasodni, maga oktából házához vitt valamelly némbert, kit kedvelt; ki ha egy egész évig folytában vele lakott, törvényes neje lön neki, de szakadatlanúl ott kelle az illyen személynek tartózkodni; mert ha három éjjel másutt hált, a' gyakorlat felbomolván, a' házasság-megszünt. Volt ugyan más neme is a' házasság-kötésnek, melly a' főpap — pontifex m. — előtt esett meg, tíz tanú' jelenlétében rozs lisztből készült áldozat' kiséretében. De ez csak a' nagy uraknál divatozott: sokkal szokottabb volt az előbb említettem modor, és az úgy nevezett coemtio, melly abban állott, hogy a' vőlegény megkérdé mátkájától: akarsz-e nőm lenni? mint ez is: akarsz-e férjem lenni? melly kérdésre, ha igennel feleltek egymásnak, a' menyasszony vőlegényének egy pénzt nyújtott, másik pénzt a' házi istenkék' elébe tett, harmadikat egy zacskóba: ekkor mindketten illették a' tüzet és vizet, és minden polgári vagy más befolyás nélkül megkötve lőn a' házasság: de a' melly a' minő hamar köttetett, olly hamar fel is bomlott.

Valóban a' pogányság, nem vevén azt illő tekintetbe, melly nagy befolyása van a' nőnemnek a' közállományi boldogságra, épen úgy mint jelenkorunk' barbár nemzetei, nem sokat ügyelt arra, miként kellene hív és kellemes nőket, okos anyákat, és jó polgárnőket nevelni? Ő még nem jutván el e' nagy eszmére, hogy az igaz házasság az emberiség' és az erény' iskolája, és nem ügyekezvén a' nemiösztönnek a' házasság általi megnemesítésén, ezzel azt nyerte, hogy házi nevelése fonák volt, népnevelésről gondolkozni alig lehete, és a' polgári társaság is zsarnoki alakot öltött. Igen: egyetlen rosz és helytelen fogalom a' nőnemről, lön szülő oka illyen sok bajoknak. Fonák volt tehát a' házi nevelés, főleg azért, mert az atya és férj akkor, nem csupán *nevelője* levén gyermekének, 's nem csupán holtigtartó *barátja* nejének, mint ma tartjuk a' kereszténységről felállított nézetek után, hanem nejének és gyermekeinek teljes hatalmu ura, elsőt ha vétett polgári, másodikat igazi halállal is kivégezhette. Nejét csekély oknál fogva önkényleg elküldhette házától, mellyel az rendkivül meggyaláztatott; gyermekét háromszor eladhatta pénzen *); sőt meg is ölhette szabadon, mint Agamemnon Iphigeniát, Virginius Virginiát. Hogyan lehetne ott okszeres nevelés, hol illy rémitő viszonyban áll a' nő, férjéhez, gyermek atyjához? A' félelem' elvének kell itt uralkodni, melly nem embereket, csupán rabszolgákat nevel. Vajjon boldogító-e illy körülmények között a' házasság? épen nem; sőt ollyan kinpad, mellytől mindenkinek futni kell. Futottak is; és már Lycurg azt rendelé, hogy az aggastyánok meztelen fussanak minden évben végig az utczákon üldözve és kergetve az őket verő némberektől. Augustus is kiváltságokkal csalogatá alattvalóit a' házasságra, minő volt a' három gyermeket fölnevelt atyák' joga. De még sem sikerült szándéka, mert a' házasságok mindig gyérebben történtek, mellyből az lett, hogy a' pogányság szemlátomást fogyott, az emberibb elveket tartó kereszténység pedig szaporodott: főleg azért, hogy ez elvvül tevén a' páros életben az egyenlőséget, és a' férjnek ugyan minden kötelességeit a' nagylelkűségben — melly a' némberi gyöngeségeket eltüri — a' nőnek pedig minden tartozásait a' tiszta szeretetben központositván, emberiség' iskolájává tevé a' házasságot; melly hatalmasan gyakorol bennünket szenvedelmeinknek a' törvény alá vetésében, egymás' eltürésében, az atyai példaadásban és kormányzásban, a' női szeretetnek erény általi megnyerésében, a' gazdálkodásban, iparban és takarékban. Milly sok erényfüzér! mellyeket a' pogányoknál csak olyan derék emberek' házánál lehete feltalálni, mint Agricola, Tacitus' ipa, kiről ez és nejéről

*) Nova nobis in fratrum filias conjugia, et aliis gentibus solennia nec lege ulla prohibita. Tacitus.

*) A' XII. táblai törvények között ez áll: Si pater filium ter venundedit, filius a patre liber esto.

igy: „Csoda egyetértésben éltenek mind végig, egyik a' másik iránt megelőző figyelemmel és tisztelettel viseltetvén."

De népnevelésről sem lehete addig gondolkozni, míg a' házi viszonyok olly borzasztó alakban léteztek. Minő vadság kegyetlenség bélyegzi a' sokaktól dicsért Lycurg' polgárait; kik saját gyermekeiket gyakran halálra kinozták, szoktatni akarván őket a' spartai nemeslelküséghez, mellyet a' fájdalmak' föl sem vevésében állani képzeltek: minő durva lelket árult el a' helota-vadászat? Pedig Lycurg volt azon első lángelmü, kinek eszébe villant meg először e' nagy eszme, hogy „a' közállománynak nem kell hanyagon nézni a' nevelés' ügyét, sőt a' népnevelés' legelső kötelességei közé tartozik, mert különben a' köz jólét és az uralkodók' trónja fel nem állhatnak." Ámde tervét ki nem vihette, és vitéz, de boldogtalan polgárokat nevelt; mert a' nőnemről, mint láttuk, és ennek rendeltetéséről igaz fogalma nem volt, mellyet eredetileg a' kerezténység' nagy alapítója terjesztett el. Ő előtte egy törvényadó sem gondolkozott helyesen az emberiség' egész felének viszonyairól; egy sem ismerte el ezeknek legszentebb kötelességeiken alapuló jogaikat; a' kényszerített házasságok által pedig olly kínos helyzetbe tevé gyakran, mint a' koporsóbani fölébredés, melly ellen az elválás csak igen csekély vigasztalást nyujthat. Gondolkoztak-e az ó világ' mogorva törvényadói arról, minő szellemi képességek léteznek a' némberekben? Tudták-e milly remekeket állíthatnak ki a' müvészeti és értelmi tanokban és gyakorlatokban? kivált ha el nem rontatnak a' mi iskolai kerengéseink és díbdábságaink által, hanem magára ama' nagy képzőnek a' természetnek kezére bizatnak?

Méltó is vala a' nőnem arra, hogy kivetetve a' szenvedő emberiség' osztályából, és eredeti emberjogaiba hatalmas karral vissza állíttatva, lépjen föl mint szabad és független testület a' polgári társaságban. Biztosan állíthatjuk, miként a' germanféle nemzetek azért legszabadabbak e' világ' minden nemzetei között, mert a' nőnemet soha még pogánykorukban is, mint Tacitusból látjuk, el nem nyomták: sőt ha a' hely' szük korlátai engednék, illőleg tanusítnám, miként a' magyarnak azon finom gyöngédsége, melly vele a' nőknek olly túlnyomó jogokat adata, bő forrása lőn polgári szabadságának. De itt népnevelésünk iszonyú bünt követett el. A' sötétkedők' szavára elhivé, hogy némbernek olvasni alig, irni tudni épen nem kell; és elhanyagolva lőn a' nemzeti nőnevelés, mellyből az lett, hogy a' közép és osztályok soká hevertek a' miveletlenség' homályában; a' felső osztályok pedig a' magyar némberi elhagyatottság miatt idegen hölgyekkel kelvén egybe — ezzel nemzetiségünk sok ideig földhöz sujtva lőn, és Kölcseynk keserün éneklé:

Vándor, állj meg! korcs volt anyja' vére,
Más faj állott a' kimúlt' helyére;
Gyenge fővel, romlott, szívtelen.

De hála, az éji sötét elmult; mivelt lelkü és hőbb keblü hölgyeink már, jeles költészeink' egybehangzó ipara, a' magas példák' jótékony hatása, és a' kor' méltányos és szelíd lelke által megnyeretének a' hazának: és imé azon nembeliek, kik a' kereszténység' kezdetében enyhítették a' szenvedő emberiség' kínjait, kik mint láttuk betegeket ápoltak, rabokat vigasztaltak, árvákat dajkáltak, éhezőket tápláltak, melengettek és illy csöndes de dicső úton polgárosították a' vadságba merült világot, jelenkorunkban is, mintegy jótékony nemtőtől ihletve, egyesületeket alakítnak, nagyaink' kegyes érzelmeire hatnak, derekasan polgárosítják honunkat; fölfogván szellemét ama' nagy emberbarátnak, kit bár eddig csak világpolgárnak hitt az emberiség, de rejtettebb tanai mutatják, hogy polgári érdemkoszorúi is szint' olly hervadatlanok és fénylők mint az a' fénykör, melly őt a' kereszten, mint emberiség' vértanuját, övedzi. Századunknak tehát legszebb dicsérete az, hogy keresztényileg emberi kezd lenni.

Hetényi János.

Balzac.

Balzac, franczia iró, naponként tizenhat órát dolgozik és soha csak egy perczenetet sem veszít el. Ha a' könyvnyomó műhelybe megyen nyomtatványt javítani, javítás közben is hirtelen leír egyet mást. Gyakran térde is iróasztalúl szolgál. Ha így kifáradtan, boszúsan, unatkozottan haza jö, roszkedvüség és leverettség által kínozva, mi az irók' életében gyakran előfordúl, és minden munkára alkalmatlanúl . . . . ekkor is még, minden rosz hangulata' daczára, tollhoz nyúl, erőszakot vesz magán 's ír és ír szakadatlanúl, mindent, mi fejében megfordúl. Más nap reggel elolvassa, mit illy rosz kedv-

ben és sietséggel irt, és negyven lapból talán négyet használ, a' többit elégeti. Balzac sokszor változtat és javít stylusán. Kéziratai tömvék kitörlött szavak és sorokkal és betoldottakkal 's a' betüszedőknek tömérdek fáradságok van velök. Ő maga gyakran mondja nevetve, hogy a' könyvnyomtatóknál borzasztó híre van nevének.

Szellemi segédforrásai ezen irónak valóban nagyszerüek. Tündöklő 's éber phantasiája mellett ismeretei is vannak és pedig kitisztult ismeretei, sok ágaiban az emberi tudománynak. Nincs semmi a' miben egészen járatlan volna: orvosi tudományok, physica, mathematica, geologia, törvénytan, ő mindenikkel foglalkodott, mindeniket tanulta. E' mellett kereskedési speculatiokat is ügyesen és sikerrel tud elintézni.

Balzac felöl különbféle anekdoták forognak, de mindeniknek nem lehet hitelt adni; azonban mindnyája azt árulja el, hogy neki a' különczködéshez hajlandósága van. Ő úgy van kedvencz dolgaival, mint más kitünő emberek, kik játékkal töltik el azon kevés időt, mi komoly foglalkodásaiktól fenn marad, 's neki szüksége van illy játékokra, hogy elmerüléseitől munkái felett, és kellemetlen eseteitől, melylyek az életben gyakorta találják, kinyugodhassék.

Balzac néhány criticustól valódilag megpiszkoltatott. Stylusa gyakran felcsavart, czikornyás, számtalan különös kitételekkel elrútitott, mellyek az olvasót megzavarják és ollyféle benyomást tesznek rá, mint azon kő, mellyet gyermekkéz a' patak' nyugalmas tükrébe vetett: de minden munkái ezen irónak minden lapon olly igen magokon hordják a' költői szellem' bélyegét, az emberi szívnek olly mély ismeretét árulják el, 's olly terjedelmes tudományt, hogy e' jeles elmét, minden pártosság nélkül is, csodálnunk kell. Utolsó műve még nincs megírva, irói pályája nincs bevégezve, és az olvasó közönség sok kárpótlékkal adós neki azon számtalan gúnyért és bántásért, mellyekkel olly otrombául halmoztatott el. (Europa).

Karpáti vihar.

I. Tájképfestőknek.

Mi az, mi a' bérczvidéken
Végig roppana? —
Természet' szent templomában
Rémes orgona!

Zengé isten' nagy haragját
Nemzetek felett,
Kiknél jog 's erény az undok
Önkény' gúnya lett.

Hozzá vad szelek süvöltnek
Tépett éji dalt,
Nedves szárnyon hordva széllel
Ijedést, halált.

Tűzokádó katlanná lón
A' kék ég' üre
'S zúgó árvizek' medrévé
Zöld mezők' tere.

Gazda' dús aranyreménye
Elgyalázva van,
'S ősz atyának könnye serked
Mord fájdalmiban.

Ah! ki az lengő hajakkal,
Rémült-pongyolán,
Vőlegény-vesztett menyasszony,
Vagy szülő talán?

Éj' sötétin a' mint áttör
A' villámos ég:
Festve ül elsáppadt arczin
Kínos veszteség.

Bölcső úszik a' habokban
'S benne kis leány,
Mélyen alva és örökké,
Kék és halovány.

'S fön a' bérczen zerge-útak'
Sikló szögletén,
Pályát vesztve, mélybe szédül
Szép vadászlegény!

Pap huzatja a' harangot
Falvak' tornyain,
Hangja tévedezve rezg el
Szélvész' szárnyain.

A' rablónak márványlelkét
Bánat szállja meg,
Félelmesse lesz szivének
A' vad rengeteg.

'S bús magánya' éjjelében,
Barlang' öbliben,
Társ után vágy, 's mélyen érzi
Roncsolt lelkiben:

„Boldog, a' kit öntudatja
Békén nyugni hágy,
'S csöndesen fog lágy ölébe
A' szerelmes ágy.“

Végre elnémultak a' vész'
Zúgó hangjai,
'S élnek még a' dúlt kebelnek
Éles kínjai.

Nem süvölt a' szél' zenéje,
Felderül az ég —
Visszatér-e vajjon egykor
A' szív-békeség?

II. Bűnös embereknek.

Ha rózsás korány mosolyg
Kék ég' boltjain,
Bűn 's csak bűn ébred vele
A' föld' hantjain.

És ha csöndes esteken
Szenderg a' berek,
Bűnt vadásznak árnyain
Földi emberek.

Dölyfösen tapodnak el
Minden szentet ők,
Árulók, kény' rabjai,
Álnok hitszegők.

Elviselnek lelkükön
Testvér-árulást
'S szent hon ellen esküvén
Szülő-gyilkolást;

Istenelve gőgösen
Gyáva énjöket,
Vér- 's átokkal terhelik
Szennyes keblöket.

'S bérctetőn feldörgenek
Isten' hangjai
Hogy magokba térjenek
Ember' fiai;

Össze rendül hangjain
A' föld és az ég,
'S föld' szinén, az ég alatt,
Lesz nagy békeség.

Jót fogad 's erényt dicsér,
Gyón és énekel,
Oltárt rak, tömjénre költ
Rémült Izrael.

Nagy buzgón istent imád
A' káromkodó,
Nem fut martalék után
A' bujálkodó;

Védkereszt mellé simul
A' sok hetyke gőg;
Vajjon lesz-e ennyi szent
Majd ha nem dörög?

III. Szerelmeseknek.

Bérczmagányban, a' leánytól,
Kit lelkem szeret,
Édes szívcserét kivánok,
Ah, de ő nevet!

Zúgó bérczpatakhoz érünk,
És én esküszöm:
Hogy forrásként fogyhatatlan
Lángoló tüzem.

És a' lányka mond mosolygva:
Férfi-szenvedély,
Mint a' bérczpatak, szilajka;
Csak lány' keble mély.

Lankadt bérczvirágra lépünk,
És én esküszöm:
Részvevés' harmatja nélkül
Elhervaszt tüzem.

'S mond a' lány ismét mosolygva:
„Új szerelm' dala
Felfrisíti a' növényt, melly
Hervadó vala.“

Nem lehet hát boldogúlnom?
Búsan gondolám,
És sötét kedv' néma réme
Súlyodott reám.

Ellenemre volt az égnek
Fénylő szőnyege,
'S mellyet vig csermelyke mormol,
A' vidám rege.

'S a' természet szánta búmat,
Elborúlt az ég,
Gyász felleg palástba bújt el
A' kék messzeség;

Vész fütyölt a' zengő ormok'
Barna homlokán,
Tarka villámok czikáztak
Égbe nyúlt fokán;

Bömbölt a' hegy' óriása
Mélyen 's magasan,
Karcsu fenyvek csikorogtak
Nagy fájdalmasan;

'S büszke lánykám karjaimba
Reszketőn rogyott,
Szép szemét reám függeszté,
Szem 's ég villogott;

És az első csattanással —
Oh irgalmas ég!
Első csókom érte ajkát,
'S lelkem' üdvesség.

T. L.

Az országgyülés.

(Vége.)

Volt valaki, ki egy morzsát az ellökött kegyből kincsekkel vásárolna meg. Ott munkálodék kézzel és lábbal, egész lihegéssel, fél eszmélettel, mind azon erővel, melly feszít és tol, a'

nélkül, hogy épen sértene, vagy kiváltan figyelmet gerjesztene — ott fárad Handorfy. Adnátok csak egy talpalatnyi tért neki, kivül a' szomszédok' körén, 's mi könnyen sarkaiból nem ki, hanem azokba visszafordítaná saját belvilágát. Mert ne gondoljátok, hogy mivel a' májfoltok az arczon olly bajoson gyógyíthatók, egyszersmind eltörölhetlenül betarkitják a' lélek' képét is. Nem kényes a' lelkiösméret, mint a' hermelin, melly, mintsem hótisztaságát mocsok érje, inkább az életet áldozza föl. Ereszszétek csak el, megfürdött ugyan veritékében, nyirkos mint a' tóba hullott uszkár, de a' kedves házi tüzhely mellett, a' kényelmes karosszékben legott megszárítaná magát, 's volna hajszálig viszont a' régi, 's jó föltételek alatt tizszer is elvállalná éltében az izzasztó megbizást. Hiába, hasztalan! kőfalként állanak körüle az érczszivüek, ha rimánkodnék, talán szeszélyből is még inkább szoritnák a' korlátokhoz. Rosz jósló legyek, de a' nemzetes úr, végig várja az egész tréfát, 's pedig csak kezdete volt inye szerint, folytatása unalmasabb a' nagy böjtnél is.

Martinuzzi, midőn látá, hogy szilárd parancsa' daczára is, az ingerült tömeg közt biztositva eléggé nincs a' tavozó Petrovics, magához inté az udvarmestert. Percz alatt trombiták rivallának, a' nép' figyelme' elvonásául, 's harsogó torokkal hirdeték a' hirnökök: „Szólani kiván a' helytartó.“ — Ez elég volt arra, hogy rést kapjon gyülekező kiséretéig a' bán; 's csakhamar elhagyá azon tért, mellyet csatahelyül nem ő választa ugyan, rajta mindazonáltal győződelmet álmodék.

‚Igazgatási elvünk volt eddig — kezdé a' barát ünnepélyes hanggal, melly szórakozástalan elmét követelt, 's csak teljes részvéttel elégülheték meg — Zápolyának és nekem minden törekvésünk abban központosult, hogy tartassék fen ugyan általánosan, a' körülmények' jobbra fordultáig, a' hatalmas kapu' pártfogói joga hazánkban, de minden közbeszólása belügyeink' intézesében teljes erővel gátoltassék. És János királynak legmagasabb érdeme, azon nyolczvan ezer fegyveres, mellyet Gritti' megölésekor a' szélekre vont, 's kelet' bősz népébe félelmet olta a' Mohácsnál meggyalázott lobogok iránt. Vevétek-e azonban észre, atyámfiai, a' mai nap miről vala szó? Azon személy, kinek nevét én számra venni unom, hiszen ő csak álarcz, melly alá hatalmasok rejtőzének, csak köntös, mit megragada kezével az erényét óvó József,

de nem a' bűnös csábító maga; azon személy a' következő igékkel „a' császár parancsa szerint küldjétek kötözve hozzá a' helytartót“ nemcsak ezt mondá: „kinokat szenvedjen a' remete.“ Mert terhelje bár karomat békó a' hét torony' börtönében, vagy levágott fejem a' póznát, párkányain annak, mellesleges dolog. Hány vértanu fog még több szenvedést bevallani a' nagy biró előtt? 'S nemcsak azt akará továbbá, hogy ez ország állitott gyámjától fosztassék meg. Sziklán is tenyészhetik egy árva cser; de kopár homlokát annak ezért még senki áldásos földnek nem nevezé. Elhagyatott nemzet, mellynek sorsa egyesek' életétől függ. Hazámban ha bukom én, erősebb fog lépni nyomomba. Többre törekvék ő. Megölni az anyja' gyermekét, 's elvenni tőle egyszersmind a' termékenyítő erőt — ez vala terve. Idézett indítványa az események' azon lánczsorát fonta volna, mellyben az első szem, a' töröknek kebelbeli ügyeinkbe folytonos elegyülése, 's a' végső: nemzeti létünk' halála. Mert ha biró és büntető minden közállományra vonatkozó személyes vitáinkba a' fényes kapu, mi könnyü leend mindig ürügyet lelni egyesek' lakoltatása végett behozni jancsárait, vagy ránk küldeni a' tatár-csordát, a' nélkül, hogy e' tette had, 's következőleg nemzeti fölkelésre, ok volna. Néhány illy nemü vállalat tisztába fogja hozni a' határszél' ösvényei közt mikép' lehet legbiztosabban sergeket vezetni keresztül, a' keskeny és zárt helyeken hogyan hatolni át, micsoda irányba eresülnek útaink az ország' szive felé, hol gázolhatók a' folyamok, vagy szükséges a' féketlen ár' fölébe hidat feszíteni, mellyek erősebb váraink, 's azok' kerítésein tört csorbát meddig képes feledtetni harczosaink' száma, és keblök' ércze, 's akkor örökre oda vagyunk. Néhány év alatt karcsu tornyaink elfogják veszteni ércnyelvöket, a' minarettekről dervisek kiáltják első mosdáskor, és szürkületes alkonyban allah' nevét. A' pokol a' kék égre gúnyúl a' félhold' szarvát tüzi fel, 's a' nyomasztó légmérséklet alatt, mint circei körben, emelt arczotok, mellyért embernek czimezének, föld felé fog görnyedni, 's a' jövő kor' természettudósai, a' magyarfajt ha keresik, igavonó barmok' sorában találják fel. Ha ti azt ohajtjátok, számüzzetek még most. Mert a' sors és vándorbotom vezéreljen bár oda, hol a' mérges fa' óriás árnyát fehérlő csontok jelelik ki, a' hervatag virág mirigyet párolog, a' tavasz' közelgetését fojtó szelek adják az égő fövénynek

hirűl, édenkert lesz előttem e' sivatag honomhoz képest. Számüzzetek engem, mert nem akarok itt meghalni; siromban is üldözne azon gondolat, hogy a' nagy itéletkor, ha össze kell szerkeztetni tagjainkat, majd e' dobogó szivet, hazám' földjére épült mecset' téglái közől kell egybegyüjtenem; Phalaris' bikájává válnék maga a' menny, alá égő tüzet gerjesztene az emlékezet, lelkem azon kinokat szenvedné, mellyeket csak test' fogalmával tudunk egybekötni, jajveszéklésem irtózatos hangokat váltana, és maga az alkotó megbánná, hogy mindent hall.'

„Ne kételkedjél, mi parancsod szerint ontjuk vérünket" — harsogá ezer mell —.

A' barát, nemével a' kimerülésnek hanyatlott székébe vissza, szemei a' földet keresék, arcza borult, a' homlok' boltozatain villamlék meg a' lelkesedés' tüze, 's kialudt, és a' csodaerő, teljesitve küldetését, nem jelent többé meg a' gyülekezetnek, mint a' galamb, miután a' választottak minden nyelven megszólamlának. De visszavonjuk hasonlitásunkat, a' szelid kép nem illik azon lapra, hova a' következendő rendeket irjuk.

Handorfy úgy vala a' sorompok előtt, mint egy szégyenpad, mellyre mind azt, mi gyalázatos a' polgári társaságban van, a' nép' kurjongotásául köznézetre fölállitják — száz pillantat nyilazta keresztül. — „Ő boszankodást okozott a' helytartónak" — kiáltozák — „nem, nem szomoruságot" ... „csapjuk le fejét ..." „dobjuk a' porba"..... „Kár szablyánkért, olly hús a' férgeknek sem kell; meglássátok, még épen marad a' szentek' ereklyéi' kicsufolásául!" .... „Tudom én mit kell tenni; közerővel rontsuk házát le, miként öseink fenyíték az árulokat Agyagfalván, 's egyebütt" .... „Helyes!" rivallák 's egy nagy folt szakadott ki az országgyülés' lélekző szönyegéből, 's mint terhes felhő vonult e' székely primor' szomszédos laka felé.

A' maradók és menők közt határozatlanúl álla valaki, mintha mérlegelné, mellyik oldalon vonja alá a' serpenyőt az okok' tulsulya. Nyommasztók lehetnének gondolatai, mert alattok megrázkodának az idegek; 's ha most nem tántorgottak e' lábak, úgy még embernek soha föszédülés nem volt nyavalyája. Mit tegyen? a' mult napok el valának hirtelenkedve, és a' tölt időt nem lehet felkéretni, mint szökevény szolgát, hogy megtérvén, rabja legyen még egyszer szándékainknak. Egy erősebb pillanat kellett vala a' kisértések ellen, most boldogabb ő, mint más, mert tud mohóbban élvezni; de gyenge volt a' határozó percz még gyarlóbb mint eltében a' többiek is.

Nem távol tőle egy merev arcz függ beesett szemeivel rajta. Mért nincs szenvedélye ez embernek? Hideg szobor ő, mellynek homlokán irás nem jeleli, mi okból állíttaték föl. Hogyan veté a' vak eset egymáshoz illy közel a' jégsark' és hév öv' képviselőit.

„Üszköt, gyujtó szereket" — kiált az elsőbbik — „perzseljük össze Handorfy' házát" — 's győzvén kétkedésén, kábán rohan az ostromlók után. És a' másik, mint árny, kiséri hallgatva, nyomdokait.

Ezen két személy a' tétovázó várnagy, és a' különcz Kruppai valának.

Kemény Zsigmond.

Az oroszlán' törvényszéke.

Az állatok' királya törvényszéket tartott. Méltóságosan lengettek sörényei rettegett halantékain. Szemében villámok, mellében mennydörgés 's az állatok reszketve állták őt körül.

A' hiv házi eb vezeté be parancsára a' vétkeseket, és a' király' éles szeme egyszerre belsejökbe hatván, megtalála a' vétket, melly mindeniknek szivébe vala irva.

A' medve, farkas, vadkan, róka, kigyó bünöseknek találtattak; rájok bizonyodott a' ravaszság, másé után sovárgás, hütlenség, halálanság, rablás, gyilkosság 's egyéb tettek' büne, és a' királyi oroszlán szólott:

„Ezennel számüzve lesztek községünkből, és védtelenül martalékivá hagyva a' vadász' nyilának, hálójának 's gyilkoló ónjának."

Körültekintő szeme most egyszerre a' legnagyobb csodálkozással födözé fel az állatok között egy embert. Szivébe nézett és benne ezt látá irva: r á g a l m a z á s.

Gondolatokba merült néhány perczenetig a' komoly biró, azután igy szóla: „Rágalom ez ember' büne? Ti, tanácsosaim, meg tudjátok-e ti nekem ezen szó' értelmét fejteni?"

A' nemes ló, az okos elefánt, az ügyes szarvas tagadólag csóválák meg fejöket és hallgatának.

„Megvallom, mond ő tovább, én sem értem, mi legyen a' rágalom: de annak valami borzasztó véteknek kell lennie, hogy miatta a' sors az embert az állatok' hatalmába adta. Tel-

jesedjék tehát az istenek' akarata: adjátok át e' bűnös embert a' tigris' haragjának. *Sz.*

Magyar játékszíni krónika.

Sept. 20. Bérszünetben: Nevelő ezer bajban. Vígj. 1. felv. ford. Zsivora József. — Beduinok' mutatványaik.

Sept. 21. Lignerolles Luiza. Dráma 5 felv. Dinaux és Legouve után ford. Tompa Imre a' m. acad. költségén. Lendvay mint vendég Henry' szerepében.

Sept. 22. Vallomások. Vígj. 3 felv. Bauernfeld után M. K. — Lendvay mint vendég Adolf' szerepében.

Sept. 23. Gemma di Vergy. Nagy opera 2 felv. Irta Bidera Ján. Em. ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől.

A' színházi igazgatóság köz hírül adja, hogy folyó évi octob. 1. napjától 1841 apríl. 1. napjáig adandó színi- és opera-mutatványokra félévre bérlet nyittatik következendő árban váltóban:

	Félév.	Évnegyed.	Egy hónap.	
	ft	ft	ft	kr
Földszinti 's 1. emel. páholy	550	—	—	30
Második emeleti páholy . .	440	—	—	—
Zártszék földszint	75	45	17	30
— 2. emeletben . .	60	35	14	—
Földszinti bemenet	48	28	12	30
Második emeleti bemenet .	42	22	10	—

Mellyről a' t. cz. közönség teendő rendelkezhetés végett egész tisztelettel értesíttetik; egyszersmind megkéretnek az eddigi t. cz. bérlő uraságok, hogy a' felől, kívánják-e páholy 's egyéb bérlett helyeiket tovább is megtartani, a' pénztárnokot legfelebb folyó hónap' 28-áig értesíteni méltóztatnának. Bérleni lehet naponként reggel 10 órától kezdve Gerenday pénztárnok úrnál Magyar utczában a' hatvani kaputól 3-dik házban 478. szám alatt az emeletben és estenként a' színházi pénztárnál. Költ Pesten, sept. 22. 1840.

Egyveleg.

Mahagoni. — Swietánia Mahagoni az ismeretes mahagonfa, vagy acajou, közönségesen sziklákon nő, mellyeket vastag gyökerei gyakran szétrepesztenek. Magossága rendkivűli, derekának nem ritkán 4' az átmérője. Amerikában hajókat épitenek belőle, mellyekben az ágyutekék is megakadnak; nálunk legbecsebb bútornak tartatik. Férgek nem bántják. Legszebb és legjobb illyen acajou vagy mahagonfával szolgálnak Gvatemála' Mosquitó partjain lévő erdőségek. Mindjárt karácson után levágatik a' nedves évszak' végével, a' mikor közönségesen Honduraszpartokon igen nagy élénkség uralkodik. Méltó tudni, miként jutott ezen becses fa európai ébenfaművesek' műhelyeibe. 1724 körül élt Londonban bizonyos Gibbons nevű orvos, kit testvére egy illyen Nyugotindiából sulyterhül hozott nagy fadarabbal ajándékoza meg. Az ácsok szerszámaiknak igen keménynek találván e' fát, elvetették. Dr. Gibbons átada az asztalosnak, hogy szekrényt készítsen belőle; 's ennek is, csak miután erre való különös keménységű szerszámokat csináltatott, sikerült a' rá bizott munkát elvégezni. Ezen asztalos' neve, ki első készített mahagonból Európában bútort, neve Wollaston. E' szekrény olly szép volt, 's olly sok csodálói akadtak, hogy ez időtől illy nemű fa utáni tudakozódás közönséges lett. A' serény angolok nem hagyák magoknak a' dolgot kétszer mondatni, 's a' favágás Honduraszpartokon elkezdődék. E' munkára négerek használtatnak, mint kik a' nedves forróságot legjobban állják ki. Tiz, egész harmincz emberből álló csoportokba osztatnak, mellyeknek a' legügyesebb adatik vezérül. Augustus' elején kiküldetik ezen néger az őserdőkben egy illy nemű legszebb fákból álló helyet keresni. Ha talált illyen helyet, elkezdődik a' favágás, rendszerint 12 lábnyira a' föld felett. Dereka legjobb darabnak tartatik, díszmunkának finomszövetű ágai valók. A' legjobb darabok kiválogattatnak, többit a' négerek használják holmi csekélyebb házi eszközök' készítésére, némi nyereséggel. A' tuskók aztán görkocsikon a' kikötés' helyére vitetnek, mi igen fáradságos munka, mivel az utakat ki kell előbb vágni. Most a' mahagonfa gerendákba vágatik, mellyek a' vonómarha' erejéhez alkalmazvák; minél vastagabb a' fa, annál rövidebbre vágatnak a' tuskók. Vannak fák, mellyekből 300 köblábnyi gerendákat vágnak, midőn mások 3000 köblábnyiakat adnak. Az eddig Honduraszban vágott legnagyobb illyen gerenda 17' hosszú, 57" széles és 64" vastag volt, 's 5168 felületű 15,000 fontot nyomott. A' gerendák négyszegükre vágatnak a' szán- vagy kocsikróli legördülés' megakadályozására. A' száraz idő' bekövetkeztével el kell a' fát hordani, mert minden évszakon a' föld görkocsikra nézve igen nedves. Hogy a' baromnak munkája könnyítessék, a' tovaszállítás éjjel történik, mert a' nap' heve az igás marhát nagyon eltikkasztaná. E' munka a' hajóra-szállitásig öt egész hónapig tart, 's nagy költséggel jár. ***Molitórisz Adolf.***

Villa Napoleon. — Nem rég Párisban egy társaság alakult épitők és mérnökökből, hogy a' főváros közelén nagyszerű helyet állitson elő kerti és más mulattató készületekkel. E' mulató hely roppant mértékben fog készíttetni a' boulogni erdő' tőszomszédságában és minden e' nemüt fölülmuland. Neve „Villa Napoleon" lesz.

Az elemi testvérek. — Livorno' közelén egy faluban négy testvér lakik, kiket négy elemnek vagy a' négy elemi testvérnek szoktak hini. A' legidősbik ugyan is kovács, ki a' tűz által táplálkozik; a' másik halász, tehát a' vizből szedi élelmét; a' harmadik kertész, 's igy a' föld' terméséből él; a' negyedik pedig molnár egy szél-malomban.

Megehető újság. — Julius' elseje óta Boulogneban játékszíni újság adatik ki drága ostyán, 's a' betük rá csokoláddal nyomatnak. Ez kétségen kivül eddigelé legizesebb hirlap. *—jd—*

Böngészet.

— Azoktól roszúl itéltetni meg, kik minden jót gyaláznak dicséret.

— Azon ember, ki bár sok tökélyekkel bir, soha nem szól felőlök még egyszer olly nagy.

Közli ***Vida.***

LAKVÁLTOZTATÁS.

Az Athenaeum 's Figyelmező' kiadó hivatala a' jövő hónapban a' Borz-útczába **222**. szám alatti Neumajer-házba, az apácza-templom' közelébe (földszint jobbra) fog áttétetni.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 1. 1840.** **27. szám.**

Tartalom: Jacotot löweni professor' tanításmódja (*Briedl Fidél*). — Franczia és német tragoediák (*Sz*).— Ég (*Nagy Imre*).— Kétkedés (*Szücs Dániel*). — Sirvers (*Vörösmarty*). — Bog, a' halász (—*r*—).— Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére. —

Jacotot löweni professor' tanításmódja.

—

Jacotot franczia, Dijonban született: tanulmányait Párisban végzé, és ügyvéddé lön: később a' régi nyelvek' tanítójává nevezteték ki, utóbb pattantyus kapitány, 's a' fő hadi kormánynál titoknoki hivatalt nyert; ismét a' mathematicát, 's jelenleg a' löweni egyetemnél a' franczia nyelvet, 's literaturát tanítja mintegy husz évtől fogva. E' hosszú, tapasztalatokkal gazdag tanítói pályán át ő egy általános tanítási eszmét egyenes terve és nézetei szerint létesíte, nem csekély sikerrel, habár ujítása által nem kevesebb ellenséget, mint barátot szerze is magának. Életének most felhozott vázlataiból szabad következtetni, hogy ő nem csupán mint szobatudós könyvekből ismeri a' világot, 's embereket, hanem mint practicus tanítónak számtalan alkalma lehete az eddig divatozott tanítási módok, 's tervek fölött mélyebben eszmélkednie, 's azoknak sokoldalu hiányait, és fogyatkozásait alaposan föl is fedezni.

Elvei, vagy jobban tételei, mellyeken tanitási módja alapszik, ezek: „Minden ember egyenlő értelemmel — Intellingenz — bir", 's „mindenkiben mindenek".

Az első tétel alkalmasint ennyit jelent, hogy t.i. minden ember hasonnemü, 's egyiránt szerkeztetett észszel bir, mellynek fő bélyege abban áll, hogy müködési, és munkálkodási köre határokat nem ismer. Azt pedig a' föntebbi tétel vagy állítás épen nem jelentheti: mintha minden embernek észtehetsége egyenlő volna, tekintve azon szellemi helyzetet 's ügyességet, melly szerint akármit is könnyen fölfoghunk, kivinnünk, habozás nélkül létesitenünk, minden tárgy-, 's dologról a' legalkalmasabb itéletet hoznunk, 's bármelly esetek, 's körülmények közt egyaránt lehessen. Az emberbe oltott és vele született szellemi erő' lényege, hajlama, 's mivelődhetése szerint mindenkiben ugyanazon egy, 's hasonló; és csak erősebb vagy gyengébb külnyilatkozmányai és müködései által, mellyeket az emberi akarat nem kevesbbé föltételez, és korlátolhat, mint a' természet, 's körülmények, válik különbözővé 's hasonlatlanná. Ha mi a' lélek' fejlődése, mivelődése-, és tökéletesitéséről szólunk, sajátlanul kell azt értenünk, mert az emberi szellemnek, mint általán a' szellemnek, valami változhatlannak, önmagához teljes ha-

sonlónak kell lennie; 's azon szellem 's léleknek, melly tulajdonlag az embert emberré teszi, folyton ugyanazon egynek kell maradnia, különben megszünnék ember az lenni, a' mi. 'S ha itt változásokat és különbségeket tapasztalunk is, ezek, részint a' körülményektől és kültermészettől, részint az akarat' gyengébb vagy szilárdabb álláspontjától — Jacotot hanyagság, 's iparral jeleli ezt — és a' lélek' szórakodott, vagy figyelmes működésétől és munkásságától származnak.

Jacototnak ez állításával szivesen osztozik minden nevelő 's tanító, ha mindjárt tudata róla nem volna is; mert minden tanító előre föltészi, hogy tanítványai képesek azt fölfogni, 's megtanulni, mi világosan és értelmesen terjesztetik eléjök, kivevén, ha a' szükséges figyelem és szorgalom hiányzanék bennök.

Második állítása 's föltéte Jacototnak a' tanítás' anyagjaira vonatkozik, és kevesebb ellenmondásra nyujt alkalmat, miután egyedül a' tanító' tudományossága 's ügyességétől függ, vajjon képes-e nevendékeit egy előleg meghatározott, vagy önkényleg és szántszándékosan választ pontból kiindulva, minden gondolható irány szerint az emberi ismeret' tág mezején biztosan és czélszerüleg elvezetni azon határhoz 's czélhoz, mellyhez sokan az ó, 's eddig divatozott tanításmódok szerint eljutni törekedtenek?

E' tanításmódnak szelleme rokon Pestalozziéval. Mindkettő a' lelket munkásságba helyzeni, 's annak ismeretek utáni törekedő vágyát tanusitani, folyvást emelni, 's egy nélkülözhetlen szükséggé — ember' másod természetévé — tenni; továbbá az emberi szellem, 's léleknek a' lehető legnagyobb hatalmat 's uralkodást mind a' fölött, mi emberben, körüle mellette, 's általán a' természetben, anyagi, tulajdonitani igyekszik. Hogy pedig a' szellem, 's lélek' e' hatalma és uralkodása minden anyagi fölött — Jacotot szellemi fölszabadulás, vagy teljeskoruságnak mondja — biztosabban elérethessék, megkivánja az öngyőzelmet, 's igy a' stoica, 's keresztény morál' legfőbb nézeteivel találkozik; azonban az élet' első, 's legnemesb czéljának nem a' tudást, hanem a' bölcseséget — az erénynek teljesen megfelelő gondolkodást, akaratot és cselekvést — állitja.

A' czélszerü tanitás, 's tanulásra, az ismeretek' gondos megszerzésére, fölfogására, 's az emberi és természeti tárgyaknak, mellyeket a' tapasztalás nyujt, lényegbeli belátásra, leghatha-

tósabb eszköznek az emlékezet' szakadatlan gyakorlatát és szilárditását mondja. Ez állitással: „Gyakorold tanítványid' emlékezetét azon készségig, 's biztosságig, melly a' hibázhatlansággal határos" közelit Jacotot a' régiebb tanításmódokhoz, úgy mindazáltal, hogy az újabb móddal, melly csupán, 's majd kizárólag az értelem' kiképezését tárgyazza, teljesen kezet ne fogjon. Mert ő először az emlékezet által nyujt, 's viszen anyagot a' léleknek, mellyet ez fokonként vizsgálódva, 's a' lényegig elhatva, bizonyos alakba öltöztet, vagy is tökéletesen kidolgozza azt; 's ez által távozik az emlitett tanító a' régiebb tanítói, 's csupán az emlékezetet kiképző módtól, és közelit valamennyire az új, egyedül az értelmet mivelő rendszerhez.

A' mód, mellyel Jacotot a' lelket foglalatoskodtatja, hogy a' kidolgozandó anyag' teljes hatalmába kerüljön, ugyanaz, mellyet a' lélek természeténél fogva az emberi kor' első szakában, hol öntudatról, szilárd szándék, határozottság és tartósságról még szó nincs, 's nem is lehet, követ. A' szellemi, 's értelmi működés és munkásság vagy tagló, vagy összekötő — analytisch, syntetisch — és gyakran olly szapora változékonysággal és sebes egymásutáni következéssel, hogy e' két külön munkálat egygyé látszik összeolvadni. Miután t. i. az ismeret', 's tudatnak bizonyos tárgya, például: egy kis történetecske, könyvnélkül betanultatott, azonnal szorgalmas vizsgálat alá bocsáttatik, lényeges részeire szétosztatik, a' ben rejtező erkölcsi, vagy akármi másnemü igazság kifejtetik 's elkülönöztetik, és eltávozott, vagy hasonló körülményekkel fölékesitve elmondatik. Az olvasás' megtanulása szolgáljon itt fölvilágositó például.

Jacotot' iskolájában a' betüzésnek, 's fönhangú szótagolásnak nincs helye; hanem a' tanító fölveszen egy rövid 's értelmes mondatot, vagy tüzetet valamelly könyvből, 's ezt fönhanggal elolvassa, oda mutat minden olvasott szóra és részint elő-, részint utánmondással betanultatja könyvnélkül a' mondatot vagy tüzetet—sententia vel pericopa —; azután felszólittatnak, s kénytetnek a' tanítványok először sor szerint, utóbb sor 's renden kivül, elölről hátra, vagy hátulról előre minden szavat megmutatni, melly kimondaték. Ha ez többször, 's hiba nélkül történt, 's a' tanító tapasztalja, hogy növendékei a' fölvett tüzetet hiven tartják meg emlékezetökben, elosztatik minden szó egyes tagjaira, 's ezek szerint mondatik ki, 's a' tanitványoknak

félbeszakasztás nélkül utánozniok kell tiszta kimondással az egész tüzetet; ezentul megneveztetnek az egyes tagok, mellyeket a' növendékeknek sor szerint, vagy soron kivül elölről hátra, 's hátulról előre meg kell mutatniok. Ha ugyanazon egy szó, vagy tag a' fölvett tüzetben többször kerülne elő, kérdést teszen a' tanító, mellyre a' tanítvány a' szónak' tiszta kiejtésével, 's azonnali kimutatásával felel. Végre, ha a' nevendékek eléggé gyakorlottak a' szótagolásban, 's hiba nélkül tudnak akármelly mondatot is elosztani tagjaira, következik a' betüzés vagyis a' szavaknak elosztása betüikre, 's itt is a' fönmondott mód tartatik kéznél mindaddig, míg a' kisded a' mondatot hiba nélkül kiejteni, minden szavat, szótagot és betüt tisztán kimutatni nem tudja.

Miután a' tanulók az első mondatot jól betanulták és szétosztották lényeges 's mellékes részeire hiba nélkül, fölvétetik egy másik valamivel hosszabb tüzet, és szintúgy, mint az első, betanultatik könyvnélkül, úgy mindazonáltal, hogy amaz szorgalmasan ismételtessék. Következik a' betanulásra a' vizsgálat, vajjon a' fölvett tüzetben találkozik-e olly szó, szótag vagy betü, melly az előbbiben már előfordult? 's ha e' második mondat néhány új szavat, szótagot 's betüt foglalna magában, a' gyermekeknek kell azokat kikeresniök és jelelniök az említett mód szerint; ha elég ügyességgel birnak a' tanitványok, és hiba nélkül végzik a' vizsgálalot a' fölvett tüzet körül, áttér a' tanító egy harmadik negyedik tüzetre, 's igy tovább, ugyanazon egy módot követve.

Az illy nemü olvasási gyakorlatokkal kezdettől fogva össze vannak kapcsolva az irás' gyakorlatai; t. i. mit a' gyermekek olvasnak, 's könyvnélkül betanulnak, azt azonnal szépen 's hibátlanul, a' helyesirás' szabályai szerint le is kell irniok. Jacotot tehát Pestalozzi' német követőinek ellenében, kik irva tanítanak olvasni, olvasva tanit irni.

Hogy e' mód szerint a' növendék gyorsan 's könnyeden tehet elömenetelt, bizonyos, mert ki egykét, legfölebb három lapon át a' fölhozott útmutatás, 's móddal gyakoroltatik, az kivévén, néhány egyes, ritkább és szokatlanabb szavat csak hamar olvas a' legnagyobb készség és ügyességgel. A' helyesirási gyakorlatokra pedig elég egy év untig, holott nálunk a' kisdedek hat évi iskolázás után sem tudnak tisztán 's hibátlanul irni, mellynek egyik fő oka az is, hogy

magok a' tanítók sem jártasak eléggé a' helyesirásban, vagy ha valamennyire jártasak is benne, hamar megunják a' gyermekekkeli veszödséget.

A' helyesirási gyakorlatokról tér át tulajdonlag a' tanító a' nyelv' oktatására. A' mód, mellyet itt követ Jacotot, szintén különös. Nem kezdi ő a' tanítást, mint nálunk szokás, a' nyelv vagy beszéd' részein, az ejtegetésen, ige' hajtogatásan avagy szókötésen, hanem egy olvasásra szánt darabnak, például: történet vagy mesének teljes vizsgálatával és szétbonczolásával. Igy a' német nyelv' oktatásában közönségesen Campe' Robinzonja tétetik alapul; lassudan t. i. és lépcsönként betanulnak könyvnélkül a' kisdedek néhány estvét, 's folyton mindennapi ismétlés által emlékezetök' tulajdonává teszik azt, de már az első szakaszoknál kezdödik a' stylisticai vizsgálat és gyakorlat. Először is a' tanító rövid kérdések, vagy általánosabb föladatok által kényteti tanítványát az emlékezetben levö darab' foglalatának más szavakkali és sorbani világos elöadására, azután a' hasonló 's hasonlító kifejezések' értelme fejtetik ki, nem a' tanító, hanem tanuló által, kihez új 's újabb kérdések 's föladatok intéztetnek. Azonban e' gyakorlat csak akkor kezdödik, midön az emlékezet már elég anyaggal láttaték el, 's több hasonló 's hasonlító szavak' — Synonymen, Homonymen — birtokában van a' tanítvány. Minden elöadás a' könyvnélkül betanult olvasási darabból elvont példa által világósittatik föl. Hiányos elöadás' esetében csupán a' hibákra figyelteti a' tanító növendékét, 's útba igazitja öt, de a' hibákat a' tanítványnak kell kijavítnia. 'S ezen gyakorlatok mind addig folytattatnak legnagyobb szorgalommal, mig a' tanítvány elég ügyességet, 's készséget nem szerze magának; következik azután kisebb elbeszélések, mesék, történeteknek 'st. eff. mellyekben valamelly alapgondolat, vagy igazság foglaltatik, utánzása. Az utánzásban elején mindenek csak szóról szóra kivántatnak meg, később az értelem tartatik szem előtt, azután szabadon, 's új fordulatokkal mondatik el minden, míg végre a' fölvett eszme, gondolat, igazság, történet stb. teljes szabadsággal vétetik munka alá, 's új öltözetbe burkoltatik, és mindez részint szóval, részint irással történik; 's valamint a' gyakorlatok' elején csupán hasonló, és hasonlító szavak vétettek vizsgálat alá, úgy most hasonló, 's hasonlító beszédmódok, idomok, változó képek, gon-

dolatok 's itéletek birháltatnak, világosíttatnak, utánképeztetnek, és szabadon új körülményekkel ékesítve alakíttatnak, 's miként elébb meg kelle határoztatnia az olvasási darab, például: a' történet, mese alapgondolat, 's igazságának, úgy most szabadon kell a' gondolatok 's fordulatoknak a' minta szerint fejtetniök. — Fokonként a' tanítvány a' styl' minden nemein átvezettetik 's folyton gyakoroltatik u. m. elbeszélésekben, szó 's irásbeli előadásokban, beszédekben, különbféle értekezésekben, beszélgetésekben stb. 's mind ez a' tanítványok' részéről lehetséges, kik az emlékezet' folyton gyakorlata és élesítése, a' mindennapi viszonyos beszélgetés, magyarázás 's előterjesztés által, szükségkép korán birtokába jutottak a' szavak, szófordulatok, és előadási idomok' bőségébe.

A' grammaticai oktatás valamivel későbbre halasztatik, de mihelyt a' szorosabb stylisticai gyakorlatok elővétetnek, párhuzamosan történik vele a' nyelvtan' előadása is. E' végre egy lehető rövid, minden példa nélküli nyelvtan választatik; a' tanítvány egyik szabály után megjegyzi a' másikat, és azonnal kénytetik vagy emlékezetéből, vagy a' kéznél levő olvasó könyvből egy alkalmas, a' nyelvtani szabályt magában foglaló példát fölhozni, mit megtennie igen könnyü, miután az egész nyelvtanban tán egy szabály sem találkozandik, mellyet maga a' tanítvány nem használt, vagy tanítója által használtatni nem látott volna. 'S így a' nyelvtan' oktatásában a' tanító folyton oda ügyel, hogy a' gyermeknek vidám, 's önmunkásságu figyelme mindenkor a' lehető legnagyobb elevenségben és készségben föntartassék.

Különös sikerrel használtaik e' mód idegen élő-, és holt nyelvek' megtanulásánál. A' tanítványnak egy bizonyos előleg könyvnélkül betanult darabnak fordítása tétetik elébe, ki a' nyert útmutatás szerint kikeresi a' tüzetnek megfelelő idegen nyelv' szavait, míg később, például a' német-, franczia vagy angol czikkeket tökéletesen adja a' megtanulandó nyelv' szavaival. Ha illy módon valamelly rész, vagy szakasz teljes, habár először csak mechanicai értelemmel adatott is, következik a' nyelvtani tagolás, 's összekötés — analysis, synthesis — és szorosabban egybekapcsoltatik a' később magyarázandó tárgyakkal. 'S mindenek előtt az idomokra, azután a' szókötésre irányoztatik a' tanitvány' figyelme. És itt is a' leggyorsabb 's alaposabb előmenetel koronázza a' czélszerüleg alkalmazott jacototi tanításmódot, melly szerint bármelly idegen, különösen élő nyelven, az olvasásban, könyvnélküli tanulásban, fordításban, a' tanultak és olvasottak' fejtegetésében, leirásában vagy utánzásában, a' szó, 's irásbeli gyakorlatokban, nem kevesbbé sikerültebb következményeket, és legszebb eredményeket várhatni, mint az anyai nyelven.

A' mathematica, földrajz, történet, 's természettanban szintén jó sikerrel használtatik az imént leirt tanítási rendszer. Mi móddal? arról néhány év előtt nyujta Jacotot némi fölvilágosításokat és jegyzeteket. Az általános szabály: „Tanuljatok minden könyvet jól ismerni, érteni, lényegében fölfogni, a' rokonnemüeket ügyesen arra átvinni, és nem fogtok hibázhatni", némi módosítások mellett, mellyeket a' tanulandó tárgyak' természete szab, az említett tudományokra is vonatkozik. Így például a' földrajz' tanáról egyenest úgy nyilatkozik Jacotot, hogy ennek tanítása-, 's megtanulására szolgáló legbecsesebb könyv a' földabrosz, mellyet legnagyobb buzgalommal kelljen forgatni, és soha a' szem elől el nem takarítani. A' hangászat, és festészetben szinte a' legszebb eredményeket szülé e' tanításmód' használata, valamint a' rajzolásban is, mellyet egyes, 's egyszerübb tárgyakon kiván megkezdeni, 's mindaddig szorgalmasan a' nevendéket gyakoroltatni, míg tökéletesen, 's lehető legnagyobb hűséggel, nem adja azokat vissza, azontul javalja a' nehezebbekre való átmenetelt az előbbi szabályt szorgosan követve, 's ő hiszi, hogy e' módon leghamarább képes bármelly tudomány, és müvészetben is lángeszeket — genieket — teremteni.

Briedl Fidél.

Franczia és német tragoediák.

A' különbség, melly a' német 's franczia tragoedia közt van, onnan ered, hogy a' németek egészen újat akarnak teremteni, a' francziák ellenben megelégszenek a' régiek' megigazításával. Nagyobb része a' franczia nevezetesebb müveknek csak akkor jutott el azon felsőbb helyre, hol most szemléljük, miután több század' első emberei által dolgozattak ki.

A' német tragoedia nem egyéb mint a' görögök' tragoediája, magából értődvén: azon módosításokkal, mellyeket a' korok' különbsége

magával hozott. A' görögök mindjárt a' scenéria' pompáját ügyekeztek öszhangzatba tenni a' színpadi játékkal, innen az álarczok, karok és öltözetek. De minthogy a' müvészetek, mellyek minden tudományokkal karöltve járnak, csecsemő állapotban voltanak, csak hamar ismét azon egyszerüséghez vitettek vissza, mellyeket bennök olly nagyon csodálunk. Olvastassék meg Serviusban, mire vala szükség a' régiek' színházában, hogy diszitményi változások eszközöltessenek.

Egészen megfordítva a' németek. Ők használtak mindent az újabb idők' találmányaiból, mit csak használniok lehete, tragoediáik' fogyatkozási és hibáinak elpalástolására. Mivel a' szívhez nem szólhattak, a' szemhez szólottak. Szerencsések, ha a' kimért határok közt mozgani tudtak volna! De ez aztán oka, hogy a' német és angol müvek, mellyek franczia színpadra hozatnak, itt kevesebb hatással birnak többnyire mintha az ember öket olvassa. Hibáiktól t. i. mellyek a' mü' elrendelésében és characterek' tartásában vannak, meg nem szabadittatnak, ellenben színpadi pompájoktól, mi azon fogyatkozások' pótléka volna, megfosztatnak.

Stael asszonyság a' franczia tragoediairók' elsőségét a' németek felett még más oknak is tulajdonítja és észrevétele nincs alap nélkül. Franczia ország' nagy emberei egy's ugyanazon fény és gyúpontban voltak egyesülve, a' németek ellenben elszórvák, egyik itt, másik amott. Két lángeszü emberrel úgy van a' dolog, mint két villanyos folyadékkal, viszonyos érintkezésbe kell öket hozni, hogy szikrákat adhassanak.

(Hugo Victor után). ***Sz.***

É g.

Távol' homályán
Ten föd felett,
Nem ég, mit úgy szö
A' képzelet.

Nem ég, ne mondd azt,
Csak levegő,
Mit lepleül hord
Örök idő.

Kéjid' dalára
Hideg marad,
Hozzá ha felsirsz
Vigaszt nem ad. —

Testvérek együtt
Hűn érzenek,
Örülnek avagy
Kesergenek.

A' résztvevő lány'
Hü kebele
Saját szivednek
Rokon fele.

Lánykád' szivéből
Az érezet,
Szemébe átfut
Mint hü követ.

'S öröm dalodra
Ragyogva gyul;
Ha szólsz keservet:
Harmatja hull.

Ne mondd, hogy ég a'
Kék messzeség;
Lánykád' szemében
Dereng az ég.

Nagy Imre.

K é t k e d é s.

Él még apám 's anyám,
Él egyetlen hugom,
Élnek barátaim:
Bánatra nincs okom.

Egy lány iránt lobog
Bennem hő érzelem,
Ő hü, el nem hagyand;
Nincs mit kesergenem. —

Honom virágozik
Szellem' virágival,
Pusztitva a' csata
Mezőin nem rival.

Oh még is szivemen
Dúl titkos fájdalom —
Talán mégis — talán
Miattad, szép honom!

Szücs Dániel.

S i r v e r s.

Hol van a' gazdag erő? hol az élet' hajnala? Eltünt
'S egy fiatal szivnek hév dobogása megállt;
Sirjánál virraszt a' szülék' fájdalma: fioknak
Éltet előbb, most e' gyász követ adni mi kin!

Vörösmarty.

Bog, a' halász.

Franczia novella.

Ha az ember nap' keltével Saint Pierre-Martinique-ból Fort Royal felé indul, 's útját folyvást a' tengermelléken követi, a' legtarkább tájrajzokat, a' legregényesebb hegységeket látja szemei előtt elhaladni. Nevető öblök után, mellyek völgyekbe 's továbbá a' hegytorkolatokba vesznek, majd magas, a' tengerre kihajló vagy hegyesen összefutó virágzó, cacteákkal födött bérczek következnek, majd viruló, a' tetőkről egészen le a' homokos partokig nyuló czukorültetvények, majd nyájas helységek, sűrű erdőktől körülvéve, mellyekből kókosz- és pálmafák' sudarai toronyként nyúlnak ki. De mindenek felett a' tenger' partján itt ott egy egy folyóvíz' torkolata körül elszórt halászkunyhók nyujtanak, a' napsugaraira kifeszített nagy hálóikkal, nyájas tekintetet, 's azon töredékeny, egyetlen fatörzsökből vájott 's tűzon megkeményített ladikok, mellyek naponta a' tengert minden irányaiban keresztül szeldelik.

A' tengermellék leglátogatottabb helye a' halászoknak, mert sehol sem olly nyereményes a' halászat, mint itt. Némelly évrészekben azonban e' felett még egy más, nem kissé érdekes, látványt is nyujt e' hely. A' halászok t. i. 's hajósok az egész vidékből összejönek versenyhajózásra, mi abban áll, hogy a' versenyzők' mellyike birja legtöbb ügyesség- 's erővel csolnakát, ezen mások közől, mellyeknek hasonló czéljok van, kiküzdeni, 's vele gyakran csaknem három mérföldnyi tért befutni.

Adott jelre bizonyos pontról mindnyájan elindulnak, a' szent szűznek, mellyet a' vészek' fokánál Saint Pierre és Fort Royal között állított fel a' hajósok' buzgósága, egy új fehér muselin köpönyeget 's új koronát nyujtani, hogy ótalmával továbbá is segítse őket. Mihelyt csolnakaikba vagy ladikaikba szállottak, mindent elkövetnek, hogy a' nyert elsőséget megtartsák, vagy mások felett elsőséget nyerhessenek. Sűrű veriték gyöngyözik rezes arczaikon, széles mellökön, izmos karjaikon, mellyeknek izmai kidudorodnak 's az evezés' erőszakától felcsattanással fenyegetnek. A' csónakok fehér habözönnek közepette madársebességgel lebegnek el. E' buzgó versenyfutásban nem egy fáradságosan kiküzdött dicsőség vész el, hogy másnak csináljon helyet. Minden pillanatnyi győzelem, mellyet egyik csolnak a' másik felett kivi, a' háttérben álló asszonyok által rivalgással jelentetik, mit tengeri csigákkal eszközlenek. A' győzöttek hallgatnak 's azon vannak, hogy elvesztett elsőségöket ismét visszanyerhessék. Végre elérik a' czélpontot. A' diadalmas csolnakot egy valamennyi csolnakról megzendülő mintegy 300 tengeri csiga által eszközlött diadalrivalgás üdvözli, melly borzadalmas hangának egész zenéje az egy hosszan kibúgó „buum"-ban áll. A' legkésőbb érkezőket is diadalrivalgás fogadja, de már gúnyos értelemből. E' keletkeztében egészen ártatlan versenyfutás végre az útközben elforduló elménczkedések 's gúnyolódások által gyakran komoly verekedéssé fajul, 's közönségesen egy pár bezúzott fej, egykét összetört kar az ünnepélynek egészen más irányt ad, melly grog-áldomásokkal 's dobszóra eljárt tánczokkal végződik.

A' martiniquei halászok többnyire a' szabad színesek' osztályába tartoznak. Általában mind szép alkotásuak, erősek és ügyesek, rettenthetlenségben és bátorságban bármelly nemzettel mérköznek, 's néha olly daczot fejtenek ki, melly ezen minden nevelés nélkül tenyésző embereknél durva vadsághoz hasonlít. Mindazáltal emberiek. Igen mértékletesen élnek 's kevésre szorúlnak. Némellyek közölök bizonyos tekintetben jó módban élnek, 's minthogy a' halászat a' gyarmatokban igen jövedelmes, általában kevés szükséget látnak.

'S voltak ez emberek között veszélyes időkben ollyak, kik természettől nyert lelki tehetségeik által magokat kitünteték; némellyek igen igen fontos szolgálatokat tevének. Ezek számába tartozik Bog, a' halász.

18... ban a' flamandi öbölben, másfél ágyúlövetnyire Saint-Louis erősségtől, egy horgonyt vetett angol hajósszázadot lehete látni, melly a' Martinique előtti szoros hadizárt képezé, amaz iszonyú emlékezetű hadizárt! Míg tartott, az éhhalál minden szörnyeivel dúlakodott e' gyarmatban. Napról napra ritkábbak lőnek a' szállító eszközök, az ország' belsejéből eredő segédforrások kimeríttetének 's a' négerek, kik titkon a' függetlenség' szellemén munkálkodtak 's különböző helyeken csapatokba egyesültek, mindent a' mi kezeikbe került, fosztogatásnak adtak.

A' tengernek az angolok általi bekerítése óta a' halászat lehetlenné lőn, 's az egész Saint-Paul és Ford-Royal közötti vidék, melly máskor olly élénk, népes és vidám vala, a' legteljе-

sebb pusztulásnak képét adá. Azon helyen, hol előbb a' halászkunyhók állottak, még csak egyeseket lehete itt ott látni a' hátramaradt romok' meggyujtott világánál.

A' halászok máshova menekültek; egy része a' békételenek' seregéhez csatlakozék, másika a' franczia sereg' gyér sorait szaporitá. Ez utóbbiak közé tartozék Bog és fia is. Az ifjabb Bog 18 éves fiatal ember volt, de a' férfikor' egész erőteljében 's atyjának elválhatlan társa munkáiban és veszélyeiben. Öröm vala, e' két embert együtt látni, miképen együtt gyarló csolnakokban ültek 's a' hullámokat villámsebességgel átszeldelék, míg nem a' nap utólsó sugárait veté a' tengerre; miképen hazajövet hálóikat kiveték, 's mint evezett az ifjú, 's mint merült el olly korán kifejlett fia' nézésébe az apa, ki a' kormányt vivé. Bog, fiával és feleségével a' franczia sereg' védelme alatt Fort Bourbonba ment.

Közben eljött a' pillanat, mellyben az angolokuak, vagy a' hadizárral felhagyniok, vagy kiszállást kelle próbálniok. Egy világos éjjel, minők ez éghajlat alatt nem ritkán találtatnak, Villaret Joyeuse admirál, a' Bourbon erősségbeli franczia csapat' parancsnoka, az ellenségi hajósosztály' rendkivüli mozgalmáról tudósittaték. Mivel e' hajósosztály' egy része horgonyait beszedé 's az ellenségnek partra szállásától lehete tartani, tehát főbenjáró fontosságú vala, P....chevaliert, ki a' Trou-au-Chatban szállásozó 's a' flamandi öböl által Fort-Royaltól elmetszett seregosztályt vezérlé, hovahamarább tudósitani, hogy a' fenyegetett pont felé azonnal megindúljon, az ellenség' kiszállásának ellenszegülendő. De minden közlekedés el vala vágva. Szárazon a' legnagyobb gyorsaság is hasztalan fogott lenni, mert Fort-Bourbonból Trou-au-Chatig legalább három napi út vala, vizen pedig az angol hajóhad' szine előtt kelle elmenni, melly a' kikötőt ágyuival őrizé. Csak egy jeles uszó, ki koronként víz alatt uszandhatott, remélheté az ellenség' őrfigyelmét kikerülni. De a' távolság nagy vala 's a' veszélyen kivül, hogy az ellenségtől észrevétetik 's elfogatik, nem kevésbbé lehete a' czápáktól félni, mellyek e' vizekben tartózkodnak. Csak egyetlen egy ember találkozott, ki e' nehéz és veszélyteljes megbizás' teljesitésének dicsőségeért égett, 's ez ember Bog vala.

A' parancsnokság' utasitásaival ellátva, titkon 's legnagyobb sietséggel kiindult az erősségből, 's midőn Fort-Louis' tövében annak a tengerbe messze benyuló töltésére ért, nagy becsü csomóját vászon övbe takará, mellyet derekára kötött, keresztet vete magára a' vizbe áhitattal merített kezével 's a' tengerbe rohant. Egy órával elindulta után viradni kezde, 's nem sokára fényben állott a' láthatár a' nap' sugaraitól. Bog aggódni kezde, hogy a' nap olly hamar elérkezék, azonban eléré az utolsó ellenségi hajót is, a' nélkül, hogy fölfedeztetésének valamelly jelét észrevehette volna. Az út mármár meg vala téve, 's a' czél már világosan szemei előtt állott. Ekkor a' hajóból hirtelen egy csolnak ereszteték le, matrózok szökének bele. E' jelenetre Bog kétszerezé erőködéseit, de hiában; még egy negyedórányira vala a' parttól, midőn őt a' csolnak eléré.

Fél puskalövésnyire tőle, egy matróz reá kiálta, jöjön a' hajóra, de Bog minden válasz helyett alá merült 's míg csak lélekzete engedé, víz alatt úszott. Illy móddal többször sikerült neki, üzőit nyomáról eltéríteni; de végre az angolok' egyike, a' hosszas ellentálláson felbőszülve, a' tengerbe ugrott, őt megragadni 's a' csolnaknak közeledhetésre időt hagyni. Alkalmasint az vala a' csolnak' parancsolatja, hogy az úszót élve fogja el, tőle ekképen több felvilágositást remélvén. Bog azonban elkészülve várá ellenségét, 's erejét összeszedendő, nyugodtan kinyujtózván, viteté magát a' hullámoktól. Nem sokára a' két úszó iszonyún átkarolá egymást izmos karjaival, 's emberi erőt haladó hatalommal tartá átkapcsolva. Nehéz fogott lenni, két vivót találni, kik egymásra méltóbbak leendének, annyira hasonlók valának egymáshoz erőre, ügyességre 's azon elemnek, melly őket vivé, ismeretére nézve. A' csolnak' legénysége, melly biztosnak hivé martalékát, tapsolt, 's épen közeledni akara feléjök. E' pillanatban fehéres füst' gomolyodék ki Saint-Louis' erősségének egyik ágyúrésén, egy golyó süvöltve csapott le pár lépésnyire a' csolnak előtt, 's azonnal számos egyéb követé azt. Hogy a' lövéskörből kijöjenek, kénytelenek valának a' matrózok legnagyobb erőködéssel tovább evezni 's hajójok felé jobban közeledni, nem is kételkedvén, hogy pajtásuk majd úszva követendi őket. De a' változás mind ez, mind Bog előtt nem lőn tudva. Erősen átkulcsolva egymást, mélyen lemerültek a' víz alá 's kiki közölök hosszabb lélekzetére számolt, hogy társán könnyebben győzedelmeskedhessék. De mindkette-

jöknek egyszerre fogyott ki lélekzetök; várakozásaikban megcsalatkozva elbocsáták tehát egymást's újra megjelentek a' víz' szinén. Midőn most szemeiket körüljártaták, észrevevék, miképen a' csolnak eltávolodott 's fejeik felett golyókat hallának süvölteni. Kipihenve kissé, a' viadal újra 's még nagyobb elkeserültséggel folytattatott, de már kevesebb egyformasággal. Bog első vala most, ki ellenségére rohant, mert angollal viaskodni a' nélkül, hogy azt halva hagyná a' csatamezőn, e' gondolat széttépte volna logicája' fonalát. De az angol, ki késsel vala fegyverkezve, melylyet a' hajósok' szokásaként nyakán fűzve hordozott, Bogot megszúrá azon pillanatban, mellyben ez őt át akará karolni. A' kés oldalaslag mélyen benyomult a' mell' izmaiba 's mély sebet fakasztott, Bog azonban mégis megragadá ellenét egyik kezével karjánál, a' másikkal hatalmasan lenyomá, 's iparkodék őt víz alatt tartani. Hanem a' vér özönnel folyt a' sebből, a' kéz ellankadt, végső erejét akará összeszedni 's ujjait görcsösen szoritá össze a' matróz' karján, ekkor elhagyá ereje 's ő a' mélybe zuhant.... E' pillanatban, egészen közel hozzá, egy gyors uszónak lobicskolása hallatszék. Gondolatainak megzavarodása mellett is érezé, magát egy erős kar által megragadtatni 's fentartatni... De többé mitsem érezett; annyi erőködés és sebe által ellankasztva, elvesztő eszméletét. Az angol matróz ellenben egy késlőfés által mellbe találva, még egy pillanatig fentartá magát, de azonnal lemerült, 's örökre eltünt. —r—

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Sept. 24. Eleven holt házaspár. Vígj. 1 felv. Ford. Telepy György. — Beduinok' mutatványaik.

Sept. 25. Monaldeschi. Szomorúj. 3 felv. Irta Dumas ford. Havi a' m. acad. költs. — Lendvay mint vendég a' czímszerepben.

Sept. 26. Fidelio. Nagy opera 2 felv. Irta Treitschke, ford. Lengei. Zenéje Beethoventől.

Egyveleg.

Mindenkinek megvan saját véleménye. A' kalmukok' tanitása szerint a' világ' közepe egy oszlopból áll, melly körül forog minden. Tiz millió csillag van, mellyek vas karikákkal vannak az éghez foglalva. A' nap tüzből és üvegből, a' hold vízből és üvegből áll.

A' legöregebb lengyel katona. Varsóban a' hajdani lengyel tábornak egy katonája halt meg, (neve Rynckievitz Bódog) 123 éves korában.

Adakozások Kölcsey' emlékére.

VI. Közlés.

Szemere György úrnál Ungban: Kölcsei Kende László 5 ft, Thuránszky István 1 ft, Bölcsei Buday Vincze 1 ft, Pálóczi id. Horváth Gábor 1 ft, Thuránszky Kálmán 1 ft, b. Ghilányi Sándor 1 ft, ifj. Pálóczi Horváth Gábor 1 ft, Villei Pribék Miklós 1 ft, Korláth György 1 ft, Teleki Balogh Vincze 1 ft, Szathmári Király Pál 1 ft, Butkai Viczmándy Ágoston 1 ft, Thuriki Thuránszky Farkas 1 ft, Berzeviczy Flórián 1 ft, Szőke Zsigmond 1 ft, Novajkay Sámuel 20 kr, Nyeviczky József 1 ft, a' gyüjtő maga 10 ft. — Összesen 30 ft 20 kr. peng.

Markovics József úrnál: Fest János 30 kr, Orbok János 10 kr, Szivós Miklós 30 kr, Georgevics 20 kr, Hoffmann 20 kr, Pestyén Tódor 1 ft, Kiss András 1 ft, Ungváry János 1 ft, Csiki Mihály 2 ft, Fechtig Károly 2 ft, Kovács Ferencz 10 kr, Millenkovics Sztoján 1 ft, Kiss Ferencz 20 kr, Hosszú Illés 20 kr, Frunner Zsigmond 1 ft, Moys Antal 20 kr, a' gyüjtő maga 2 ft. — Összesen 14 ft pengőben.

Báró Vécsey Pál úrnál Zemplénben: Musinszky Ignácz 1 ft, Nádaskay Mihály 1 ft, a' gyüjtő maga 10 ft. — Összesen 12 ft peng.

Bajza Józsefnél: Török Gábor 2 ft, Kiss Károly 3 ft. — Összesen 5 ft pengő.

E' VI. közlési összeg 61 ft 20 kr. pengőben. Sept. 14. 1840.

Bajza József m. k.
a' Kölcsey-eml.-társ. jegyzője.

Évnegyedi előfizetés.

Az Athenaeum' 26. és a' Figyelmező' 39. számával bevégződött kettős folyóiratunk' harmadik évnegyedi folyamata: ennek következtében szives bizodalommal szólítjuk fel helybeli és távollevő tisztelt előfizetőinket, ne sajnálják rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni, hogy a' nyomatandó példányok' számát ahhoz alkalmazhassuk:

Ára helyben — — — 2 ft 30 kr.
— postán — — — 3 „ — „

Az első három évnegyedből még szolgálhatunk teljes példányokkal. — Egy úttal kérjük tisztelt előfizetőinket, hogy ha némellykor valamellyik számát lapjainknak nem kapják, iránta ne terheltessenek ott kérdést tenni, hol előfizettek, mert hivatalunkban a' szétküldözés pontosan történvén, postai tévedéseket a' legjobb szándékkal sem vagyunk képesek kipótlani. Gyakran olylyanoktól is jönek panaszok hozzánk, kiknek, procentualis előfizetők levén, neve jegyző-könyvünkben elő sem fordúlnak. Az illyenek' panaszait kénytelenek vagyunk minden figyelem nélkül félre tenni.

A' szerk.

LAKVÁLTOZTATÁS.

Az Athenaeum 's Figyelmező' kiadó hivatala a' Borz-útczába **222.** szám alatti Neumajer-házba, az apácza-templom' közelébe (földszint jobbra) fog áttétetni.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 4. 1840.** **28. szám.**

Tartalom: Természeti és történeti jog (*Kéri*). — Tátrai képek (*T. L.*). — A' korona (*K. G.*). — Bog, a' halász. Vége (—*r*—). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Böngészet (*Fábián*).

Természeti és történeti jog.

Szélesb értelemben a' történeti joghoz tartozik mind az, a' mi valamelly időben 's helyen jognak tartatott. Szorosb értelemben 's főleg korunk' nagy elvkérdéseire vonatkozva, csupán a' hosszas fenállás által némileg megszentelt jogot értjük e' név alatt. Legszorosb és leggyakorlatibb tekintetben pedig csak azon jognak adjuk e' nevet, melly a' franczia' lázadás' kitörésekor tettleg fenállott, nem tekintvén arra, vajjon ma is fenáll-e még, vagy napjaink' nagy mozgásai által erön kivül tétetett.

A' történeti jog' fogalmára tehát e' kettő kivántatik meg: 1) hogy hosszasb ideig fenállott, 's így az idő által némileg megerösíttetett 's megszenteltetett, 2) hogy valóban jogúl tartatott legyen. Mert e' második által különbözik az elismert csupán facti állapotoktól, p. o. csupán hadi erő által, bár igen hosszas időkön át, egy népre erőltetett állapotok- 's viszonyoktól, vagy még vita alatti igényektől, vagy végre tárgy- és czélra nézve csak átmenőleg mutatkozó rendszabályoktól. Azonban valamelly lettdolog már az által is joggá leszen, ha egy részről annak jogszerü eredete állíttatik, más részről pedig vagy épen nem, vagy foganat nélkül elleneztetik. Gyakran tehát csupán erőbitorlás egy részről, 's tudatlanság, erőtlenség vagy gyávaság által okozott türés más részről, a' mi a' jelenben történeti jogúl tekintett lettdolognak eredetet ada; 's ezért ha valami történeti jognak látszik, még azért valódi, azaz észszerü elismerésre nem mindig számolhat.

A' történeti jog' pártolói igen szeretnek azon szempontból indulni ki ennek védelmében, hogy a' történeti jogokban mindig csak a' nép' akarata, a' nemzeti szellem van kifejezve; hogy azok a' nép' életéből és sajátságos természeti hajlomaiból fejlettek ki, 's hogy ez okból örült és bünös törekvés illyen történeti jognak úgynevezett természeti, vagy tiszta észjogot tenni ellenébe, 's ez által amazt kiszoritani akarni. — Ezen okoskodás azonban egészen hamis és silány. A' történeti jog ugyan is legfontosabb részeiben, bátran állíthatjuk, sehol sem fejlett ki a' nép' szelleméből 's lelkületéből, hanem inkább — egészen vagy nagy részben — erőbitorlásból vagy csalárdságból származott, egy eszméletlen vagy elrettent, lesújtott 's elvakitott néppel szemközt. Így például győzedelmes hadvezérek vagy eszes hierarchia jármot tevének

az erőtlen vagy együgyű tömeg' nyakába, és saját személyeik', családaik' vagy rokonaik' javára számított törvényt erőltettek arra, szerencsésen elnyomván a' szabadság érzelemnek minden emelkedni akaró hangját, a' természeti jognak minden sejtését. 'S ha illyen a' népekre erőszak vagy csalárdság által feleröltetett intézvények évek' során 's néhány nemzedéken' keresztül fenállottak: minden későbbi ellenzés bünné bélyegezteték; a' csupán tettleg származott 's folytatott viszonyok igaz jogokúl tekintettek, 's az elvakított, józanabb eszmék' kifejlésének minden lehetségétől megfosztott népek is jogokúl' tiszteték azokat, 's csak hosszas elnyomás által kényszerültek azon szellemi 's lelkületi állapotba, mellyből — a' historiai jog' védőinek megforditott álokoskodása szerint — a' történeti jog származott. — Vajjon azon történeti jog, melly a' spártai helotákat 's általában az ó és ujabb kor' rabszolgáit dologkká alacsonyitá, a' rabszolgák' akaratjából 's lelkületéből származott-e? — az elnyomókéból igen is, de nem az elnyomottakéból! 's ha ez utóbbiak lassanként beleszoktak is állapotjokba, vagy türték azt, mint szükséges roszat, sőt ha végre, a' szolgaság' hosszabb tartása által lelkületeikre a' szolgaiság' bélyege ragadt is: úgy hiszem, még is merész állitás volna, hogy a' rabszolga-jog azoknak akaratjából származott. — Hasonlót mondhatni a' despotismus alatt nyögő birodalmakról. Mindenütt, hol efféle történeti, positiv jog áll fen, erőszak hozá azt be, 's a' tömeg vagy kényszeritve, vagy eszméletlen, vagy az ellenszegülés' sikere iránt elcsüggedve türé. A' hinduk' történeti joga bizonnyal nem származott a' pariák' egyezésével, valamint minden egyéb előjogok az elnyomottak' szabad akaratjából.

E' rövid megjegyzések is kétségen kivül teszik a' történeti jogok' föltétlen tisztelése- vagy épen vak imádásának fonákságát. A' történeti jog az, melly a' rabszolgaságot, az embereknek dologkká alacsonyitását, századokon át fentartá 's mai napig is sok helytt fentartja. Az hivta létre a' kaszt-rendszert, 's az tartá fen többé vagy kevésbbé vastag formákban mai napig. Az teremté és szentelé meg ugyanazon föld', egyazon haza' polgárainak különböző osztályokra születésnél fogva különzését. A' természeti egyenlőség' helyére az tevé az előkelő néposztályok' kiváltságait, 's ennek ellenébe a' köznép' polgári és politicai kiskorúságát; ez állitott fel még a' köznép közt is jogkorlátozó és szabadság-gyilkoló válaszfalakat, czéhek és testületek által. A' polgári társaság' jótéteményeit kizárólag némelly osztályokra árasztá, 's annak terheit nagyobb részben a' többik' vállára tevé. Megszentelé az az auto da fék' szörnyeit is, 's egyazon haza' gyermekeit külső formák miatt vérontásra ingerlé egymás ellen. A' legundokabb erőszakot — mint a' hajótörést szenvedettek' megfosztását 's szolgaságba vetését — 's a' legszemtelenebb bujálkodást — mint némelly helyeken a' földesurakat illető „ius primae noctis" — a' jog' megszentségtelenitett czimével ruházá fel, 's még az emberevést is szárnyai alá vevé. — Ez tartja fen mai napig Angliában a' matrózvadászatot (Matrosenpressen), a' kilenczfarku macskát stb. 's az amerikai szabad statusokban a' feketék' rabszolgaságát.

Csoda-e tehát, hogy az ujabb kor' szelleme, melly a' tudományok' haladása által az észigazságok' ismeretére 's az emberi méltóság' tisztelésére felvergődött — a' történeti jog' ezer képtelensége ellen feltámadt, 's hogy az abban foglalt esztelenségek' 's méltatlanságok', nevetséges igénylések', köz és magányjó' átkos akadályainak csak igen kevés jóval vegyült tömegét leküzdeni, 's a' szolgailag tisztelt történeti jog' oltára helyébe a' természeti jogét, az észszerü- és jónak szabad, önkényes tisztelését, állitani törekszik? — hogy a' történeti jogviszonyok' gyógyithatlanságát elismervén, annyira is ment, hogy a' fenállónak teljes elmellőzésével a' társas rend' egészen új épületét állittsa fel tisztán észszerü jog' alapján? —

De az ujabb kor' szelleme valóban meg is kezdé a' harczot a' történeti jog, vagy inkább annak képtelenségei ellen. 'S e' harcz' folytában nem lehet érdektelen annak fejtegetése: „Mit igényel az észjog a' történeti joggal szemközt? micsoda korlátokat kell szabni mindkettőnek? micsoda úton 's elvek szerint lehet a' kettő közt kitört, 's hevesen folyó küzdést bevégezni?"

Az ujabb kornak két fő iránya van: egyik az észjog' uralkodásának megállapitására törekvés, másik a' történeti jog' imádása. Ennek jelszava: „a' történeti jog' urakodása" 's ezért a' másik irányban nem egyebet lát, mint egy erőszakos, dühös, felbőszült dulási vágyat minden fenálló ellen, legyen az jó vagy rosz. Amannak jelszava „az észjog' uralkodása." — E' két rendszer, vagy iskola közt egy

harmadik, némileg közvetítő akar keletkezni, a' „reform", melly abban áll, hogyha a' történeti jog az észjoggal vagy közjóval ellenkezik, annak eltörlésére vagy javítására figyelni kell ugyan, de ezen javításnak sohasem kell rögtön vagy épen erőszakosan, és sohasem csupán elméleti elvek szerint történni, hanem csak lassan, vigyázva, békésen, 's úgy, hogy a' történetiből mindenkor csak az metszessék le, mi már magát túlélte, 's szellemnélküli holt formává lön; az ujonta behozandót pedig mindenkor történeti alapra kell építeni, 's így ezt némileg idő szerint képezni, javítani, előre vezetni.

Bármilly hizelgők azonban e' rendszernek hangjai, közelebbről megvizsgálva egészen vigasztalás nélkül hagynak. Nincs benne világosság és elhatározottság, különféle magyarázatokra ad alkalmat 's úgy szolgálhat egyik mint másik pártnak mentségére. Mi a' status' testén elaggott vagy elhalt, 's mit lehet hát arról lemetszeni 's eltávoztatni? — Az észjogi iskola' pártolója így fog felelni: mind azt elaggott 's elhaltnak kell tekinteni, a' mi a' nemzetben felébredt józanabb eszmélettel ellenkezik, mind azt, mi felett a' józan közvélemény kimondá kárhoztató ítéletét, minek tehát nincs többé alapja a' nép' szellemében 's lelkületében. Mind ezt tehát el kell törölni, nem ugyan egyszerre, hanem egyiket másik után, mérséklett uton 's a' törvényhozás' békes pályáján; de más részről nem is halogatva, vonakodva, hanem elhatározottan 's a' szükségnek és segélyért kiáltó közvéleménynek megfelelő sietséggel 's készséggel. A' történeti mezőt sem kell egészen elmellőzni; minden rajta levő fentartassék, ha jó; 's az új építmények is lehetőleg a' régiekkel egyezőleg és összefüggőleg történjenek. — Ellenben a' történeti jog' barátja is hasznosnak állíthatja a' reform-rendszert, 's az attól kölcsönzött szólásformákkal a' maga' legvastagasabb tulságait is szépítheti. Azt fogja mondani, hogy minden, a' mit nehézségek nélkül eltörleni nem lehet, épen ez által jelét adja, hogy még életerős, 's a' status' eleven húsához tartozik; 's ha talán egyik vagy másik intézvény csökkenést árul is el előbbi időkhöz képest, orvosszerek által még helyre állíttathatik. Semmi esetre nem kell sietni; vigyázva 's óvakodva, jogok' és érdekek' kellemetlen 's fájós érintése, béke 's megelégültség' zavarása nélkül, tehát csak szép lassan, elegendő előkészítés után 's minden oldalróli megegyezéssel készüljenek a' reformok, tehát, igazat szólva, épen ne készüljenek, hanem egy soha el nem érendő, a' közelíteni akaróktól mindig eltérő czél legyen a' nemzetek' egyedül kielégítése.

A' reform-rendszer, mint kétalaku, 's nem békülésre, hanem az ellenkező irányok' befátyolozására vezető és így magában elvtelen, nem nyerheti a' haladás' igaz barátinak helyeslését. Pártolói nagyrészint álarczás történetjogbarátok, de kiknek nincs elég bátorságuk a' közvéleménynyel daczolni 's minden javításnak az észjog' szellemében, nyiltan és föltétlenül ellenszegülni; vagy jóakaratu ugyan, de erőtlen emberek, kik örömest békében 's nyugalomban élnének egész világgal, reszketnek minden levélmozdulástól, hisznek az ellenpárt' szép szavainak, jobb jövő' reményét kárpótlásul veszik a' nyomorú jelenért, 's zavaros eszmék által elfogúlva, nem hiszik az ellentétek' egyesülésének lehetségét. A' reform' ezen altató, kábító rendszere főleg Németországban talált nagy pártra, épen azért, mert ezen nemzetnél a' jószívűség uralkodó tulajdon, 's mert kényelmes dolog a' két ellentét közti nehéz választást egy középút' megragadása által kerülni ki, ezen a' középszerűségnek tetsző szabály szerint: „in medio virtus et veritas." (Németből). ***Kéri.***

(Vége következik.)

Tátrai képek.

I. Zöld tónál.

1.

Fenn, bérczfalak között,
Hol buszke saskesely'
Mohos tanyája van,
Smaragdtó ünnepel;

Fölötte szirtpadon
Gyorslábu zerge áll,
'S félénken néz körül
Szelek' zugásinál.

'S ha látja tükriben
Ön karcsu termetét,
Ijedve fölriad
'S fut, mentve életét.

Széllel versent rohan
Hó csillog nyomdokán,
'S álomként eltünik
Bércz' felleges fokán.

2.

A' tó magányosan
És elhagyatva áll,
Habjátékot sem úz
Szelek' zugásinál;

Nincs partjain virág,
Melly tarka szirmait
Enyelgve áztató,
Csókolja habjait.

A' nap se füzi rá
Sugárzó fényövét,
Csak elvált bérczdarab
Zavarja tükörét.

Úgy ül bérczágyban ott,
Miként ha ősz vitéz'
Szemébe régi bú
Végső könyűt idéz.

Mit sírtok, oh hegyek!
Elrejtett könnyeket,
Hazámra vettetek
Talán tekintetet?

Tudjátok, oh hegyek,
Szilárd nagy oszlopok,
Megsúgták részvevőn
A' szomszéd csillagok:

Hogy dúlja átkosan
Csatázó belvihar,
'S hogy bőszült körme, ön
Szivében tépve, mar!

Vagy éjszakról hoza
A' szél bús híreket,
Mint zúz el vad boszú
Nemes hősnépeket?

Éjszakra 's délre nincs
Vigasztaló jövő,
Azért sír könnyeket
A' gránit szirttető.

II. Arabis alpina.

Bérczek' síma homlokára
Vitt a' rémes, puszta út
Föl, hová a' völgy' lakója
Édes borzadozva jut.

'S hol növényzet nem virúl már
Vad sziklák' kopár falán,
Kis szelíd virágra leltem
Óriás bércz' oldalán.

A' hímes testvérseregtől
Elszakasztva messzire,
Olly szelíden bízva hajlott
A' kemény férj' keblire.

Nem lebegte szent magányát
Játszi pillangó körül,
Mellynek égő keblet tárva
A' kaczér virág örül.

'S a' szilárd férj' szikla keble
Védte őt az éjszaki
Szél' dühétől, melly a' tölgyet
Mérgesen szaggatja ki.

Táplálékot nyújta néki
Önszivének nedviből —
És buzoghat ennyi érzés
Bérczagyú férj' kebliből?

Háziságnak szende képe!
Itt találok-é reád?
Szép leczkéid', szent természet!
Bérczek' homlokán irád?

III. Havasi rózsa.

Szép, rónai rózsa'
Piros levele
Szint 's illatot áraszt
Gazdag kebele:

De tövis szuronyokkal
Van véve körül,
'S tépője, ha vérzik,
Nem egészen örül.

Szelíd a' hegyi rózsa,
Nem környezi tőr,
Kebledre ha tűzted
Nem sért irigy őr.

Kegyes asszonyisággal
Átadja magát,
Tövistelen a' kéj,
Mit kelleme ád.

Fel bérczre! ki tiszta
Tövistelenül
Élvezni kíván kéjt,
'S keblére derül.

Közel itt az azúrég
'S csillagkoszorú,
Sugárin eloszlik
A' völgyi ború.

IV. Nefelejts, a' hó között.

Hómezőnek kellő közepében
Emlényt láték fölvirágzani,
És szerény dísz' gyöngéd kellemében
Kék szemekkel rám pillantani.

Hogy jutál e' helyre, gyönge gyermek?
Számüzetve társaid közül,
Eltaszítva enyhe völgy' öléből,
Hol családod fris patakra dűl.

'S dél' hevében tiszta habba mártja
Újult éltet szíva, szirmait,
'S édelegve vészi 's adja vissza
Hímes pillék' lenge csókjait.

Ah, te nem — magányod olly unalmas,
Kék szemednek, nincs, ki könnyeit
Szánja részvevő kebellel, és nincs,
A' ki értse nőerényeid.

Mint ha kis lányt, tiszta, bájos édest
Udvarok' jegére visznek el,
'S ott virágzik, szent szerény diszében,
Olly magánosan, érzelmivel;

Mint ez emlényt fényes és hideg hó,
Jégfejeknek fondor tervei
Úgy veszik körül szegény szivecskét,
'S olly hiában hullnak könnyei.

Csak ha völgyi vándor néz föl ollykor
A' magasra érzőbb keblivel,
Méltányolva az tekinti sorsát,
Az vegyíti könnyit könnyivel.

T. L.

A' korona.

(Cambaceres' emlékiratiból.)

A' császárnak minden akarata szerint ment; csaknem annyi királyt csinála, mint tábornokot. Murat a' bergi nagyherczegséget a' nápolyi trónnal váltotta föl, midőn egy reggel bejelenteték, hogy udvaromba kocsi jött 's egy nagy, izmos és szép hajdu nőt hoza termembe 's pamlagra üllteté. . . . Ah könyörű ég! — gondolám — ő császári fönnsége az, a' gvastallai herczegnő (Borghese asszonyság, a' szép Bonaparte Paulina)! Hozzá siettem, midőn történetből az ablakon kipillantva, a' császárt látom jöni. Milly találkozás! Scylla és Charybdis! Talán azt szinlettem volna, hogy a' fő urra nem ismerék, ha parancsolólag nem int reám. Ez intésnek engedelmeskednem kellett; először hát Napoleon elébe mentem.

— Herczeg — mondá — tudom, hogy hugom akar önnel szólni; hallani kivánom panaszait. Vigasztalja; semmire se kötelezzen engem 's most ne várakoztassa többé, mert soha sem bocsátaná meg önnek.

Rosz fogadtatást vártam a' herczegnőtől, de sokkal roszabb lön, mint vártam. Mihelyt meglátott, udvaritlanságomat korholá 's keserün panaszkodott, hogy az ajtóban elébe nem jövék. Kihagyám beszélni; aztán válaszoltam: „Ha császári fölséged azon szerencséről, melyyel megtisztelni méltóztatik, tudósít, kötelességemet tettem volna; a' jövőt kitalálni képtelen vagyok. Csak most tudom meg embereimtől, hogy fölséges uralkodóm' húga házamban van."

— Húga! . . . Uram, mondja: a' szerencsétlen, elhagyatott, nyomorú rabszolganő!

— Fölség — felelém — lehetséges-e, hogy igy panaszkodhatik, annyi kegyjeltől árasztatva el?

— Én, kegyjelektől! Milly gúny nekem, ki porba tapostatom.

— Nem császári herczegnőrangba emelte-e, nem adta-e kegyednek a' gvastallai herczegséget 's férjül egy római herczeget?

— Szép házasság! szép helyzet! Valóban kevélykednem kell benne, ha látom, hogy Karolin királynő, sógornőm királynő 's Jozefin' leánya királynő vagy közel van hozzá; Jerom' nőjének is királysága lesz; Eliza rövid idő alatt fölém emelkedendik és nekem . . . nekem semmim sincs! Hallja, mit akarok önnek mondani. Menjen Bonapartehoz 's mondja meg neki, hogy királynővé kell engem tennie, vagy valamit csinálok, a' mi neki nem tetszendik.

— 'S a' mitől a' kegyed' barátsága bennünket megkiméland.

— Én szeressem öt! Utálom az embertelen szörnyet.

— Herczegnő — mondám, igen elcsodálkozva, tudván, hogy Napoleon mindent hall — Francziaországban a' falaknak is fülei vannak.

— Nevetem öt és rendőrségét; magam mondandom mind el azt neki; igen, Angliába szököm.

Felelni akartam, de a' császár megkimélt a' fáradságtól. Az ajtót kinyitá 's egyszerre az elijedett herczegnő előtt állt.

— Esztelen — mondá — nem Angliába, de az elmekórházba megy.

— Ah, utánam jövél? — válaszolt —. Olly filkónak gondolál, hogy tőled eljövén, a Szainába ugrom, mint fenyegettelek? — Ezt az urat itt akartam rábirni, hogy veled szóljon. Nekem korona kell, édes kis Napoleonom; mellyik? igen mindegy. Tégy portugál, dán, vagy akar micsoda királynővé; még Schweitz vagy Korfu fölött is fognék uralkodni, de királykorona kell. Te rosz ember, még megölsz! . . .

Könypatak omlott ki erre szép szemeiből; sz ava hizelgő hangba ment át. A' herczegnő kétségkivül mindig kecses volt, de e' perczben ellenállhatlannak látszott nekem 's nem csodálkozám, hogy a' császárral annyira birt.

Ez, milly haragos volt először, úgy mindig csöndesült, míg végre így szólt: Elégült vagy-e már? Nem teremthetek tetszés szerint királyságokat 's azon felül férjed nem franczia.

— Hagyj elválnom.

— Attól mentsem isten.

— Királynő akarok lenni, vagy Londonba megyek.

— Elmekórházba küldelek.

— Úgy megfojtom magam, mielőtt bevinnének.

Nem tudom, mire emlékezteté Nnpoleont e' fenyegetés, de láttam, hogy izmai vonaglottak, szemei szikráztak 's vérig harapta ajkait. Végre, alig birva magával, így szólt: Annál jobb; úgy őrülttől mentesz meg, ki több bajt és nyugtalanságot okoz nekem egész Európánál.

— Azt tudom és nem csodálkozom rajta, mert véredből való vagyok 's jellemeddel birok. Ah Napoleon, kevély lehetnél, hogy illy szép nő hasonlit hozzád.

'S a' kaczér nő mosolygva nézett rá 's égető pillantásokkal árasztotta el.

Az erkölcsszigor Napoleon egy általában ki nem állhatá az illy viseletet; ismeré a' Paulinához viszonyáról keringő iszonyú hireket 's boszankodva vette észre, hogy huga ad rá gyermekes viseletével okot.

— Sajnállak — monda végre — de parancsolom, menj tüstént anyádhoz 's várd be ott a' parancsokat, miket a' főkanczellár hozand.

— Nekem királykorona kell! ....

— Panaszaitokat hallva, azt lehetne hinni, hogy benneteket megholt király-atyánk' örökében megcsaltalak.

A' császár először mondá e' szavakat 's azok minden egyébnél többet hatottak. A' herczegnő elszégyelte magát, a' multba nézve vissza 's meggondolva, milly magasra szállt bátyja' segélyével. Napoleonnak is észre kellett venni gondolatváltozását; a' herczegnő' komornáját hivatta 's a' császárnő-anyához parancsolá kisérni.

Midőn elment, így szólt hozzám Napoleon: Itt élte meg ön egyikét azon ezer jelenetnek, mikkel szünetlenül kinoztatom 's miket én, a' kegyetlen zsarnok, türelmesen elnézek. Ma reggel hozzám jött, kegyetlenül kiszidott 's végre vizbe-ugrással fenyegetett. Ismerem 's valami rosztól tartók, azért követtem az első kocsin, mit a' Tuilleriak' udvarában leltem. Királykorona egy Borghesenek! Az egész sereg föllázadna.

Valóságos herczeg ő, jól tudom, de az én királyaimnak véremből kell lenniök vagy a' vérkeresztséget megkapniok. De valamiben teljesitni akarom kivánatát. Férje piemonti kormányzó légyen; mondja meg azt neki; 's egy millió francot adok, hogy adósságaitól megmenekedhessék 's gyémántjait újra foglaltathassa. Ah, herczeg, a' számos család nagy teher az én helyemen levőknek 's mindig irigylém Melchisedeck' szerencséjét, kinek, a' mennyire tudjuk, sem apja, sem anyja, sem fi-, de különösen nőtestvérei nem valának.

Nevetnem kellett. A' császár a' Tuilleriákba tért 's én Leticzia asszonysághoz mentem. Ő a' szép szeszélyes herczegnőnek már szemrehányásokat tett.

Végzém megbizásomat, de látva, hogy fölötte anya és leánya közt új vita keletkezett, sietve távozám, a' császárnak jelentést viendő. Az új, felvonulni látott vihart sem hallgattam el.

— Igen, ismerem öt — monda Napoleon —. Mindenkép királynő akar lenni 's még is soha sem leend. **K. G.**

Bog, a' halász.

(Vége.)

Azon pillanatban, midőn Bog Bourbon erősségét odahagyá, Tóbiás azon úton, melyen apja a' tengerre ment, őrt állott. A' gondolatnál, hogy ez annyi veszélynek megy elébe, felhevült agya, mindent elfelejtett, elveté fegyverét 's apja után rohant, olly reményben, hogy veszélyeit megoszsza, vagy, szükség' esetében, vele meghaljon.

A' csillagok halványulni kezdének az égen, mire Tóbiás a' tenger' partjára ért, buzgón felfohászkodék istenéhez, 's megcsókolá azon kis keresztet, mellyet ébenfából szivén hordozott. A' tenger csendes vala, egy szellőcske sem mozdult, a' hullámok hab nélkül omlának, szeliden és szabályosan. Sok ideig uszott Tóbiás azon irányban, mellyet apja vett; szemei messze kalandozának, a' nélkül, hogy valamit felfedezett volna. Végre, messze maga előtt, egy csolnakot pillanta meg, hatalmas kezektől hajtva, a' hullámok felett elröppenni. Szemeit e' tárgyra irányozva, kettőzteté gyorsaságát, hogy feléje közeledjék. A' szolga' mozgásai nem sokára elárulák a' dolog' egész valóságát. ... Az ő apját, édes apját halál fenyegeti! 's ő olly távol van hozzá segélyével!

Mindegyik hullám, mellyet ketté osztott, közelebb 's közelebb hozá szemeinek a' szomorú képet, minél inkább közeledett, annál világosabbak levének a' tárgyak, 's kétségbeesés marczongá szivét.

Az erősségbőli ágyúzás 's a' csolnak visszavonulta ujra reményt gerjesztének benne; bizonyára, apja megmentetett! De milly nagy vala azonnal rémülete, megpillantván a' heves viaskodást, melly apja 's az angol között kezdődött. „Bátran!" kiáltá atyjának, de szava elhalt a' hullámok' egyhangú zajában.

Végre még csak egy pár ölnyi távolság van hátra, 's ő a' viaskodókat elérendi. . . 'S elérte őket. Az öröm, a' harag, a' boszúvágy ittassá teszik őt, nem kiált többé, de röpül az utósó hullámon át. . . .

A' kést az angol kezéből kicsavarni, annak keblébe döfni, apját karjaiból kifejteni, őt megragadni 's felrántani, egy pillanat' müve volt. Erre, drága terhével fáradságosan úszva, utját a' part felé tovább folytatá. Bátorsága bizodalmat önte belé ereje iránt, de ez a' parttól néhány ölnyire elhagyá őt. Terhét vallairól lesikamlani érezé 's karjai nem birák visszatartóztatni. Megborzadva a' gondolattól, hogy még élő atyját a' hullámoknak kell átengednie, kétségbeesve elsikoltá magát. Ez új paroxismus a' pillanatra egész erejét visszaadá neki, 's ő eléré — a' partot. Lelkendezve vonszolá apját maga után 's a' homokra fekteté őt. Bog első pillanatra legkisebb életjelt sem ada. Tóbiás ráborúlt 's mivel holtnak hivé, keserü sirásra fakadott.

Azonban Bog csak ájulásban volt, vagy még inkább, felette nagy gyengültsége őt mély, érzéketlen álomba ejté. Tóbiás, maga is felette elbágyadva, képtelen vala őt a' parttól elvinni, mellyen a' nap forró sugaraival égetett, befödé őt a' tengeri pálmának zöld leveleivel 's eltávozék segélyt keresni.

Mintegy fél óra mulhatott, midőn egy csapat dragonyos jelent meg, melly a' vidékben körjárást tarta, 's a' helyre is eljött, hol Bog feküvék. A' tiszt, ki velök vala, sejté, hogy a' testet valamelly különös körülmény hozhatta oda, 's legénységét azonnal visszafordítá, de nem nagy távolságról a' parttól visszafordítá lovát 's megeresztett kantárszárral érkezék Boghoz, leszállott, megvizsgálá a' vászon övet, mellyet amannak derekán első pillanatra észre vett vala, kivevé belőle az irományokat, mellyek Villaret Joyeuse' parancsait foglalák magokban. Mi lett ezen irományokból? Soha sem kerültek napfényre.

Kis idő mulva Bog egy szegény kunyhóba hozaték, leveles ágyba tételték 's egy a' gyógyszerek' titkaiba avatott néger' ápolására bizaték. Tóbiás, ki hiába kereste az apjára bizott irományokat, azonnal a' táborba sietett P.... parancsnokot szóval tudósitandja apja' megbizásáról, de a' tiszt, kihez fordult, hogy őt P.... parancsnokhoz vezesse, nem akart szavainak hinni, 's azon ürügy alatt, hogy a' lázitók' pártjához tartozik, őt bezáratá.

E' közben az angolok kardcsapás nélkül kiszállottak; diadalmenetöket folytaták 's elkezdék Fort-Bourbon' ostromát. Egy maroknyi ember feltartóztathatta volna őket azon szorosokban, mellyeken át kelle menniök, de P.... parancsnok nem kapott utasitást!

Egy este, az angolok által tett ostromrohanás után, a' hold tisztán és világosan emelkedék fel Bourbon erősség felett 's szomorú látványt világita meg. Közepette feldöntött ágyúknak, szétrombolt faldaraboknak, eltördelt fegyvereknek 's körülfekvő holtaknak egy fiatal mulattot lehete látni, ébenfából kereszt csüggvén nyakáról, feje golyótól vala széthasgatva. Mellette atyja ült, az élettelen tetemet görcsösen tartva karjai között, 's előtte anyja térdepelt, érette imádkozva.

* * *

Midőn 1837-ben kirándulást tettem Martinique' szigetén, a' fergeteg egy szegény kunyhóba kényszeritett, 's éjjelre szállást kelle kérnem. A' kunyhó' egyetlen lakója egy aggastyán vala a' mulattok' osztályából, ki a' hamuban néhány maniok-gyökeret pirita magának. Másnap reggel azon zöld halom iránt kérdezém őt, melly háza előtt mint valamelly sirhalom állott. A' halom' három lénynek takará hamvait, mellyek neki kedvesek voltak, anyja', feleségе és fia' hamvait. Az aggastyán maga Bog volt.

—r—

Magyar játékszini krónika.

Sept. 27. Garabonczás diák. Tüneményes vigjáték 3 szakaszban, népdallal, énekkel 's tánczczal. Irta Munkácsy János. Zenéje Páli Elektől.

Sept. 28. A' beduinok' javára bérszünetben: A' leégett ház. Vigjáték 1 felvonásban. Schikaneder-től. — Beduinok' mutatványaik.

Sept. 29. Angelo, Padua' zsarnoka. Dráma 4 felvonásb. Irta Hugo Victor. Ford. Csató Pál, a' m. acad. költs. Lendvay mint vendég Rodolfo' szerepében.

Sept. 30. Az ikrek. Vígj. 4 felv. Franczia eredeti után Schneidertől, ford. Nagy Ignácz.

Egyveleg.

A' szabadság' istennőjének szobra Párisban aprilis' 29. a' juliusi szoborra tétetett. A' munkálat, mellyet Duc architect intéze, a' belügyek' ministere, és egy nagy tömeg nép' jelenlétében, négy órán át tartott. A' szobornak szárnya van, jobbjában égő lámpát baljában széttörött bilincseket tart, egyik lábát a' légbe emelve, a' másikat egy földtékére téve. Arcza nyugot felé van fordulva.

Leliére kapitány, ki azon csapatot vezérlette, melly a' sokkal nagyobb számú arab seregnek olly sokáig ellenállott egy kardot kapott, mellyen ezen irás van: „A' mazagrani vitézek' legvitézbikének."

Délamerikai templomok. — Stephens és Catherwood urak Új-Yorkból, kik jelenleg Guatemalaban tartózkodnak, tudósítást közlének antiquariusi fölfedezéseikről Quirche és Palenque között. Régi templomokat és szobrokat, huszonhat lábnyi magasakat, a' palenqui-ekhez hasonlókat találtak. Ezen művek' némellyike a' phoeniciai és chartagoi maradványokhoz hasonlít, és illy fölfedezésekből alig ha még az is be nem bizonyodik egykor, hogy Amerika nem új, hanem igen is régi világ.

Müller János' emléke. — A' bajor király, a' híres historicusnak állítandó emlék iránti felszólítás' következtében, az érdemes férfiú' sírján Kasselben, egy emléket szándékozik készíttetni.

Az éjszakamerikaiak' vakmerészsége. — Mind a' mellett, hogy a' vaspályázás és gőzhajózás Éjszakamerikában olly magas fokon áll, a' kapitányok' versenyzése és meggondolatlan intézkedése által a' legborzasztóbb szerencsétlenségeknek lesznek okaivá. Egy ottani lap kiszámítá, hogy egyetlenegy évben 1750 személy lett ezen utazások' áldozatáva.

Siberia. — Ha az éjszaki földsarki tengerhez közeledünk, a' fák mindinkább ritkák és kicsinyek lesznek. Worchoyansktól éjszak felé a' vákony és kajsza fatörzsökök sűrű szürke mohhal, mint szőrruházattal födvék, mellyet a' természet az éjszaki szél' pusztító hatása ellen védelmül készített. Kevéssé belebb éjszak felé itt ott nyomorú törpenyír-bokrokat találni, de a' 70° túl, már nincs egy fa, egy csalit; az egész tér, melly messze tart mint egy óczeán, mérhetlen mocsáros sík, mellyen itt ott apró tavak látszanak. Ezen sík az ország nyelvén Tundra-nak neveztetik. A' jeges föld, melly hihetőleg ezer év óta fagyva van, épen semmi növényt nem terem, kivéve azon száraz mohot, melly csaknem az egész országban tenyészik. Itt ott, mélyebb helyeken, hova a' jegek' szele nem érhet, mutatkoznak kevés fűszálak, mellyeket ritkaságuk miatt külföldi növényeknek hinnénk. Patakokat ritkán találni a' Tundrán: ellenben sok tavat, mellyek nagyok és többnyire gazdagok halakban. Minden képzeletet fölül halad a' borzasztó síri csend ezen kietlen pusztaságon, mellyet csak télen látogatnak meg történetesen rókák és kisded csapat irámszarvasok. Télen ezen állatok mind igen félénkek. Az ember' vagy vadászeb' szagát olly élesen és olly hirtelen megérzik, hogy lehetetlen hozzájok lövettávolra közeledni. Martius és aprilisban elvesztik ezen éles szaglásukat, 's ez időben nemcsak nem távolodnak az útasok és vadászoktól, hanem a' szánok körül futosnak.

Böngészet.

— Az embert eltűrik a' társaságban, ha róla közönségesen tudatik is, hogy lelkiösmérete olly rosz tettekért, mellyek törvény' súlya alá nem estek, minden csepp vérben szívét verdesi. De mihelyt az illy embernek valaki egy pofot ád 's az ezt rangjához illőleg nem viszonozza, azonnal semmi becsületes ember vele többé nem tart. Mi gondunk neki belsejére? külső teszi az embert.

— A' ki rosszúl hangolt műszeren akar játszani, csak mondjon a' szerencsésnek igazságokat, 's vigasztalja a' szerencsétlent.

— Lelki tehetségeink' legszebb, legritkább 's legboldogabb párosodása az, midőn magas költői képzőerő párosul az észszel egy olly hivatalbeli embernél, ki a' világban él, abban élni kénytelen, és még is költő maradni akar, minthogy ebben legszebb éldeletét, legerősb támaszát leli. Hanem az ollyan vigyázzon, hogy a' képdús hitves a' komoly, szigorú férjen igen nagy hatalmat ne gyakoroljon. Ennek tudnia kell a' hő, lelkesült jegyest szelíd álomra bírni, hahogy a' munkás életben hatni és cselekedni akar. A' szerelmes férjnek legfölebb is csak annyit engedhetni meg, hogy ollykor, édesen szendergő jegyesére egy csókot lophasson, nehogy ennek szíve az elválás alatt felettébb meghűljön. Csak midőn a' komoly férj, végzett napi munkája után a' csendes titkos terembe lép, szabad a' szép alvónak egészen fölébrednie.

(Klinger után) ***Fábián.***

Évnegyedi előfizetés.

Az Athenaeum' 26. és a' Figyelmező' 39. számával bevégződött kettős folyóiratunk' harmadik évnegyedi folyamata: ennek következtében szíves bizodalommal szólítjuk fel helybeli és távollevő tisztelt előfizetőinket, ne sajnálják rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni, hogy a' nyomatandó példányok' számát ahhoz alkalmazhassuk:

Ára helyben — — — 2 ft 30 kr.
— postán — — — 3 „ — „

Az első három évnegyedből még szolgálhatunk teljes példányokkal. — Egy úttal kérjük tisztelt előfizetőinket, hogy ha némellykor valamellyik számát lapjainknak nem kapják, iránta ne terheltessenek ott kérdést tenni, hol előfizettek, mert hivatalunkban a' szétküldözés pontosan történvén, postai tévedéseket a' legjobb szándékkal sem vagyunk képesek kipótlani. Gyakran olylyanoktól is jönek panaszok hozzánk, kiknek, procentualis előfizetők levén, nevei jegyző-könyvünkben elő sem fordúlnak. Az illyenek' panaszait kénytelenek vagyunk minden figyelem nélkül félre tenni. ***A' szerk.***

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 8. 1840.** **29. szám.**

Tartalom: Természeti és történeti jog. Vége (*Kéri*). — Hamilton Sándor (Gróf *Vay Dániel*). — Az igazság (*Fábián*). — Intés (*Nagy Imre*). — Daguerréotyp a' háremben (*Garády*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére. —

Természeti és történeti jog.

(Vége.)

De kerüljük a' két ellenkező tévutat 's tulságot is, 's keressük e' kettő közt a' helyes, az igazság és jog' útját kitüzö középet. — Ha tehát e' kérdés tétetik fel: „Mellyik érdemel nagyobb tiszteletet, az észjog, vagy történeti jog 's mellyiket ilieti a' hatalom és uraság?"— kétség kivül az észjognak adjuk az elsöbbséget. Mindazon esetben tehát, midön a' történeti jog ellenkezik a' természetivel, amannak kell engedni, tehát vagy megszünni vagy emezzel 's a' közjóval hangegyenbe hozatni; az észjog ellenben a' vele rokon 's megegyező történeti jogot is fedezi pajzsával, de soha sem mond le örök igényeiről ennek kedveért.

Rosz akaratu vagy buta félreértések' eltávolitására azonban szükséges bövebben kifejteni: micsoda értelemben kell venni a' természeti jognak a' történeti ellen viselt háborúját?

1) A' történeti jogok' nagy része, mint minden helyesen szerzett magánjog úgy tekintetik, mint észjogilag is érvényes, tehát illethetlen. Helyesen szerzett magánjogokúl pedig azok tekinthetők, mellyek valamelly érvényesnek ismert magánjogi czímnél fogva jutottak a' szerző' birtokába. Illyen magánjogi czímek: eredeti szerzés foglalás és formaadás által, szerződés, örökösödés 's végre elidösités. De itt kettőt kell feltenni, először: hogy a' jog' tartalma vagy tárgya az észjoggal ne ellenkezzék, 's másodszor, hogyha az állitólag helyesen szerzett jog' birtokosával ollyan valaki áll szemközt, ki az iránt valamire kötelezve van, a' szerzés' czime valóban erre vonatkozó 's ez ellen szóló legyen. Az első föltét' hiányában, mint p. o. a' jus primae noctis, parti jog 's hasonlóknál, nincs is valódi jog, hanem csak tettleges, bár a' törvényhozó vagy státushatalom által ideiglen türt, gyakorlat; a' másik föltét' hiányában pedig, p. o. valamelly vásárlott tizedjognál, a' czim magánjogilag érvenyes ugyan az ellen, kitöl a' jog szerezve van, de nem az ellen, kinek köteleztetése van szóban. Ez utóbbi folyvást csak a' törvény által 's igy közjogilag köteleztetik.

2) Az is, a' mit csupán törvény' engedelménél vagy törvényben nyugvó jognál fogva szerzettem vagy juttaték birtokomba, visszavehetlenül enyém, mint p. o. a' már általvett tized-gabona, vagy törvényes földes úri jognál

fogva beszedett adók 's tartozások. De nem így áll a' beszedés vagy jövedelemhúzás' jogára nézve, a' mennyiben ez csak a' törvénynél vagy szokásnál, nem pedig nyilvánosan kimutatható valódi szerződésnél fogva gyakoroltatik. Egy csupán költött, praesumtiv, vagy elegendő hihetőségi ok nélkül feltett szerződés ugyan is nem adhat a' jognak magánjogi charactert. — A' törvényben, vagy ezzel egyenerejű szokásban gyökerező tulajdoni jog, valamint törvény által hozatott be, úgy újabb törvény által megsemmisíttethetik. Mert senkinek sincs joga azt kívánni, hogy a' törvény folyvást 's örökké fenálljon, és így a' törvényben nyugvó jogok' örök tartását kívánni szinte nincs. 'S csak azon esetben lehet a' megszüntetett jogért arányos kárpótlást kívánni, ha talán a' statushatalom. vagy a' község maga (a' mi azonban igen ritkán fordul elő) — a' törvény által behozott jogot külön szerződés által is megerősítette, 's az azzal felruházott személyt biztosította volna. Az egész státushatalmat semmi törvény nem köti, azaz, szabadakaratától függ a' törvény' fentartása vagy eltörlése; sőt nincs is joga a' jövendőt megkötni akarni, 's egy illy értelemben kötött szerződés mindenkor e' záradékot foglalná magában: „a' közjó' kára, 's a' jövő nemzedékek' jogainak rövidsége nélkül." — Mihelyt tehát a' státushatalom észre veszi, hogy egy általa előbb felállított jog a' jövő nemzedékek' jogaival vagy a' közjóval ellenkezik; vagy hogy az, jóllehet behozatala' idejekor jó és czélszerű, a' változott körülmények miatt az egésznek káros, vagy a' kötelezetteknek igen terhes: nem csak joga, hanem egyszersmind kötelessége is azt eltörleni, vagy a' természeti jog, méltányosság, emberiség 's politicához képest, változtatni. Csak hogy illyen eltörlő határozat visszahatólag erővel soha se birjon, azaz: eltörlött törvény' fenállásának ideje alatt jogosan szerzett birtok a' változás által ne szenvedjen rövidséget.

3) Ha a' mondott esetekben, a' magánjogi körben is szabados, sőt szükséges a' jogoknak törvényváltoztatás általi eltörlése vagy módosítása: annál erősben áll ugyanez állítás azon történeti jogokra nézve, mellyek nem csak eredetök 's alapjok-, hanem tárgyok és tartalmokra nézve is nyilván közjogi körbe tartoznak. Ide tartozók mind azon jogok, mellyeket a' törvény a' státuspolgároknak, mint illyeneknek, engede, p. o. a' nemesség', czéhbeliek' jogai, az ipar és kereskedés' előmozdítására czélozó szabadalmak, egyedárusságok, adó 's katonáskodástóli mentesség stb. Főkép pedig ide számlálhatók az úgy nevezett politicai jogok, alkotmányos jogok, p. o. activ és passiv választási jog. — Ezen jogok közől már némellyek a' természeti, vagy általános közjogban gyökereznek p. o. a' törvény előtti egyenlőség, a' közterhek' egyenlő viselése, kivándorlási jog, lelkiösmeret' szabadsága stb. A' történeti jog tehát, ha ezeket elismeri 's megerősíti is, de nem alkotá; 's ha e' jogok illethetlenek, ez egyenesen az észjog' szentségéből következik, mellyet a' történeti jog ez esetekben gyakorlatilag is elfogada 's megerősíte. De a' mi az efféle tisztán történeti jogokat illeti, világos, hogy ugyanazon hatalom' tetszésétől függenek, melly őket létre hozá. t. i. a' törvényhozó státushatalométól, melly csak az örök vagy természeti jog' és politicai bölcseség' kívánatainak van alávetve; olly határozatok ezek, miket a' törvényhozó hatalom saját érdekében, azaz a' státusczél' elérése tekintetéből, állitott fel; 's jövendőre nézve nem akará megkötni, nem is kötheté meg önkezeit, hanem szükségkép fentartá magának a' szabadságot, hogy az előbbi határozatot minden pillanatban, midőn azt változott körülmények, vagy meggyőződés kívánják, visszavonhassa 's más valamit határozhasson a' politicai ismeret 's tapasztalás' haladásaihoz képest. Az illy határozat, mint törvény, kötelező ugyan minden a' statushatalomnak alávetett polgárra és osztályra nézve, de nem magára a' státushatalomra, melly itt, valamint egyesek, saját jogi körében perczenként más végzést hozhat, más eszközt választhat végvégczéljai' elérésére 's ezt törvényhozói uton ki is hirdetheti alattvalóinak.

4) Ezen alapszabály alul vannak még is kivételek. Mert a' státushatalom is korlátozva van cselekvéseiben az észjog' örök törvényei által. De az is megtörténik 's igen jól történik, hogy a' történeti közjognak némelly kitünőleg fontos és üdvös, 's egyszermind bitorlás általi sértésnek könnyen kitett részei az állandóság' mesterséges biztosítékával vétetnek körül. Illyen biztosítéknak tekinthetni, ha a' jogok' sérthetetlenségének annál nagyobb erősségeül az ezen jogokkal felruházott személyek közt szerződések köttetnek, 's így azon jogok a' magánjog' pajzsa alá jutnak, vagy ha némelly, azon jogok' eltörlését 's változtatását nehezítő formák állíttatnak fel, mellyek elhirtelenkedés,

vagy csalárdság, vagy általában, pillanatnyi elfogultság ellen védenek. Így p. o. a' monarchiai alkotmány' állandósága 's egyes uralkodó házak' történeti joga saját alapszerződések' pajzsa alá igen bölcsen tétetik. —

5) A' mit tehát a' törvényhozó hatalom a' történeti jogokra nézve rendel, azt jogosan rendeli, 's az ellen a' történeti jogok szentsége' tekintetéből kifogást tenni nem lehet. Ezen jogok' eltörlése és kényszerinti változtatása folyvást hatalmában áll, 's e' hatalom' gyakorlata közben soha sem kell a' joggal birók' érdekét, hanem mindenkor a' közérdeket tekintenie. Ha e' hatalma' gyakorlása közben tévedni talál, a' mi az emberi értelem' korlátozottsága 's tökéletlensége mellett, minden biztosító alkotmányos óvások' daczára is, nem egészen kikerülhető; 's ha később a' tapasztalás által jobbra tanittatik: mindig visszatérhet arra, a' mit hirtelenkedve eltörlött, és soha sem a' történeti jog az, a' mi hatalmát korlátolja, hanem csupán a' közjó' tekintete, a' politicai bölcseség.

6) Már ezen politicai bölcseségnek minden esetre figyelemmel kell lenni a' történeti jogra, mint minden fenállóra, mert nem Utópiában, hanem bizonyos és meghatározott statusokban élünk. Tekintetbe veendi tehát valamint a' nép' miveltségi állapotját, szokásait, erkölcseit, számát, osztályait, vallását, úgy a' történet-jogi viszonyokat is, mert csak a' fennállónak, a' létezőnek ismeretéből lehet alapos itéletet hozni, mik annak gyöngéi, csorbái, szükségei, 's az orvoslás' legjobb, biztosb, könnyebb módja. A' törvényhozás tehát ha a' közügyek' javításának szép munkájába vág, új épületét kétségkivül a' valóban fenállónak, a' történetileg létezőnek alapján épitendi fel, de nem úgy, hogy a' régi épület' minden falát megtartsa, vagy csak a' már ledölt falak' meglevő alapjaira építsen, hanem úgy, hogy a' régi épület' még jó és haszonvehető részeit megtartsa, 's hol a' czélnak ezáltal megfelel, csupán a' megkárosult részek' kijavitására szoritkozzék, sőt még a' hibás, lerontásra szánt részeket is akkorig fentartsa, 's a' ledőlés ellen mesterséges gyámolokkal is mind addig ótalmazza ugyan, mig azok egyéb, megtartást érdemlő részeket is magokkal ránthatának: de ott, hol a' kimélésre vagy halogatásra illy' okok nincsenek, gyorsan 's komolyan munkáljon, 's kérlelhetlenül lerontson mindent, a' mi az üdvesnek vagy szükségesnek hitt újépületnek útjába áll.

7) Legkevesbbé állhat meg azoknak doctrinája, kik azt tanitják, hogy csak a' már elhalt vagy haldokló részeket lehet lemetszeni a' történeti jogok' fájáról, és semmi ollyast nem, a' mi még erőben díszlik. — Ha megtartásról vagy eltörlésről van szó: nem azt kell tekintetbe venni: mi új, mi ó, mi erős vagy hervatag, hanem: mi jó, 's mi rosz, mi igazságos, mi igazságtalan. A' roszat, az igazságtalant ki kell tépni, bármi zöld és erőteljes is; sőt annál nagyobb hévvel küzdeni ellene, minél több ellenszegülési erővel bir. Elvárja-e az okos kertész, míg a' bujálkodva tenyésző gyom elszárad, vagy annak idejében kigyomlálja azt? csak az elfonnyadt fattyunövéseket metszi-e le a' gyümölcsfáról? Nem! — ezeket is leszórja ugyan, mert károsak is, rútak is, de még nagyobb buzgalmat fordit a' fris, a' növekedő gyom' kiirtására, 's azon eleven növések' lemetszésére, mellyek a' fa' koronáját elundokítják, a' gyümölcstermő ágak' életnevét kiszivják. Mint a' kertben, úgy a' státusban. Bölcs törvényhozás nem várja el, míg valamelly káros intézvény magától elhal 's így káros lenni megszűnik. Ha a' rabszolgaság, inquisitio, kilenczfarku macska, matróz-vadászat stb mostanában jöttek volna divatba, addig kellene ezeket a' világból kiirtani, míg sok roszat nem tettek, nem pedig hatni és dúlni engedni mindakkorig, míg saját benső rothadásuk által megemésztetnek (Németből)

Kéri.

Hamilton Sándor. *)

Hamilton 1757-ben az angol-keletindiai Nevis-szigeten, nem messze Antiguatól, született angol atya-, de szigetbeli anyától. Tizenhat éves korában a' Columbia-egyetem' növendéke lőn Ujyorkban, hova anyja kiköltözött. Alig látogatá egy évig az iskolát, 's már jeles próbáját adá tehetségének, 's még pedig a' gyarmatok' jogairóli vitatkozás' alkalmával; állitásai' támogatásául több értekezést nyomata, olly férfias és érett stylt, a' megmutatás' olly erőjét, a' nézetek' alapos- és szilárdságát bizonyitókat, hogy közönségesen Jay', az ismert szabadszellemü iró' munkáinak ismertettek. Miután egyszer nyilvánosan föllépett, nem engedé meg többé az ifju' tüzesze tovább egyetemi visszavonulásban maradni; 19 éves volt,

*) Encyclopaedia americana, Libertől.

midön az amerikai szabadságbajnokok' seregébe lépett, még pedig pattantyuskapitány-ranggal. Ez állásában vonta a' nagy föparancsnok' Washington' figyelmét magára, ki alezredesi ranggal hadsegédeül nevezé az akkor (1777) csak 20 éves Hamiltont. Ez időtől elválhatlan társa volt a' had alatt, 's általa, 's a' nevezetes kormányfiaktól gyakran hivatott meg tanácskozásra a' legfontosb ügyekben is.

Mint tábornoksegéd hatott Hamilton a' brandywinei, germantowni és monmouthi ütközetekben; Yorktown' ostrománál kérelme' következtében, azon csapatosztályt vezérlé, melly 1787-d. october' 14. az ellenség' egy külbástyáját bevevé. E' csatában különösen kitünteté magát hösbátorságával.

A' békekötés után Hamilton örnagy, akkor 24 éves, a' törvényt kezdé tanulni, mivel nőt és családot kelle táplálnia. Csak hamar engedélyt nyert, ügyvédül lépni föl. 1782-ben a' törvényhozó-testület' tagává választaték Uj-York-status' részéről, hol csak hamar legnagyobb befolyást és kitüntetést nyert, 's mindig tagja, néha elnöke volt azon választmányoknak, mikre a' status' és nemzet' legfontosb ügyeinek elintézése bizatott. Közleményei megjegyzésre méltók voltak a' gond 's nyomatékosság miatt, mellyek minden iratait jellemzették. — A' gyülés' bevégeztével visszatért Uj-Yorkba, hol ügyvédi pályáját kitünő szerencsével folytatá. 1786-ban statustörvényhozó taggá választaték, 's különös sükerrel fáradozott egy komoly szakadásnak Vermont 's Uj-York közt megakadályozásába, kik bizonyos környekrei törvényhatósági jogok miatt villongásba voltak. Hamilton választaték Uj-York-status' követéül a' conventbe, melly Philadelphiában gyült öszve, az Egyesült-statusoknak alkotmányt szerzendö. Minthogy e' conventgyülések zárt ajtókkal tartattak és jegyzökönyvük soha sem tétetett köztudomásul, nem mutathatni ki, minö részt vett abban Hamilton. Annyi mégis bizonyos, hogy a' haza legalább épen annyit köszönhet neki az alkotmány' tökéletesitésében, mint azon tisztelt gyülekezet' bármelly egyéb tagjának. Hamilton' és Madison' érdeme és müve az. A' conventtöli elfogadása után Madison- és Jay-val egyesült Hamilton a' közönséget az uj oklevél' részére készíteni. Az e' czélból irt, 's 1787-ben és 1788-ban az uj-yorki néphez intézett értekezések „Federalist" név alatt ismeretesek, tökéletesen elérték a' czélt, mellyre szánva voltak; legnagyobb részöket Hamilton adá, 1788-ban tagja volt az Uj-Yorki status-conventnek; melly az egyesület-alkotmány fölötti tanácskozásra gyült össze, 's ez, kitünöleg az ö ösztönzetére, sikerült. 1789-ben az Egyesület-kormány' alakitásakor, kincstártitoknokká neveztetett; e' fontos hivatal nagy lelke' egész erejének megfeszitését kivánta; mert a' statushitel akkor legmélyebb bukásban volt, mivel statisticai jelentések az ország' segélyforrásairól még nem próbáltattak. Még ekkor mély tudatlanság volt az ország' fináncziai erőiről—mint néhány Europai' statusban. De mielőtt Hamilton öt évig folytatott hivatalát letevé, a' statushitelt még eddig minden ország' történetében példátlan magasságra emelé, 's pénzügyrendszerével a' legnagyobb tekintet vivá ki magának kora' legcompetensebb emberei előtt. A' congressushoz küldött hivatalos tudósitásai remekművekül nézetnek, védett elvei még most is nagy befolyást gyakorolnak az amerikai pénzügy-departamentra.

Mig Hamilton kincstártitoknok volt, hivatalánál fogva egy vala Washington elnök' titkostanácsnokai közöl, és olly nagy volt-e minden kormányfi' példányának bizalma növendéke' becsület- és tehetségeibe, hogy ritkán vevé elő valamelly szabályát a' végrehajtó hatalomnak, mielőtt vele tanácskoznék. Hamilton volt, ki különösen ösztönzé az elnököt a' neutralitas-proclamatióra mellyet 1793-ban bocsáta ki egy franczia köztársasági minister' próbája' következésében, az Egyesült-statusokat az angol-franczia hadbani részvétre ösztönözni. E' szabályokat egész sor értekezéssel ótalmazá Hamilton, Pacificus aláirással, miknek sikerült népszerüvé lenni.

1795-ben lemonda hivataláról 's visszavonult, mert magángyakorlatával mint ügyvéd, inkább reménylé táplálhatni számos családját. De már 1798-ban, midön franczia megtámadástól lehete félni, és időközi sereg hivatott öszve, a' hazaparancsnak engednie kellett. Adams elnök Washington elődének kinálta a' föparancsnokságot, mit az elfogada, de csak azon föltét alatt, ha Hamilton örnagy felügyelő czim alatt második kormányzónak neveztetik. Ez megtörtént 's Hamilton rövid időn e' sereg' rendezetét 's fenyitékét magas polczára vitte a' tökélynek. Washington' halála után a' főkormányzást öröklé. De a' tábornagyi örmester czim fel nem födözött okoknál fogva megtagadtatott tőle. Miután a' sereg a' franczia

és az egyesült-statusok közti ellenségeskedések' megszünése után eleresztetett, örnagy Hamilton a' kormánykarhoz tére vissza 's növekedő tekintettel és magasult nyereséggel maradt itt 1804-ig.

'S milly véget ért illy férfiu, kit a' status' tisztelt, ki igaz segitője volt a' nemzetnek a' legszükebb időben? — Egy utálatos gonosztevő' kezétől esett el.

1804. juniusban levelet vőn Burr ezredestől, egy vad demagog dühöngtől (kinek gyülöletét a' magas érdemü Hamilton épen azért vonà magára, mert becsületesség, ész és hazafiusággal tündöklött, úgy hogy politicai harczok személyes lön), mellyben Hamilton felszólíttatott, némelly nyilvánitást, mit Burr sértőknek talált, vagy elismerni vagy visszahúzni. A' kihivás' hangja olly módu volt, hogy Hamilton magát az amerikai még mindig uralkodó párviadaldühhöz alkalmazva, kénytelen volt egy gonosztevő' gyilkos szándékának hódolni, 's ki kelle állnia. julius' 11. Hobokenben, New Jersey-status' szélén, nem messze New Jersey városától ment végbe a' párharcz. Burr lött előbb, és halálosan sebesülve rogyott öszve a' kipótolhatlan honbarát, azon helyt, hol kevéssel előbb legidősb fia párviadalban gyilkoltatott meg. Nagy kinok közt holt meg következő nap délután. Halála, illy halála, az Egyesültstatusok' minden felekezetére mély benyomást tőn; minden jó gondolkodásu polgár érzé, mit veszte Washington' növendékében 's barátjában. Olly had- és kormányfi, népbarát és ügyes iró, mint Hamilton, mindenhol ritka. 1808-ban jelent meg munkái' gyüjteménye, három 8r. kötetben, Uj Yorkban. — Hamilton tábornok a' foederalisticuspárt fejének tartaték, 's ezért gyülöltetett a' democraták- 's úgy nevezett republicanusoktól; azzal vádoltatván, hogy az egyesületi-alkotmányt szerkesztő conventet ő birá olly kormányformára melly monarchiai vagy önkényrendszerre vihetne. Illy elemek azonban az Egyesült-statusok' még most is fennálló alkotmányában épen nincsenek. Hamilton gyöngité a' foederalisticus pártot, Adams-t Washington' utódát feladván, kinek kormányzását nem helyeslé 's kormánytehetségeiben gyanakodék. Természetes, hogy Washingtont követni hivatalban nehéz vala. De Hamilton' viselete általában 's bizalmas levelezése mutatják, hogy komolyan tigyekezék az alkotmány' föntartásán, mit alakitni segitett, 's hogy Adams elleni bánása igaz hazafiui alapon nyugvék. Annyi általában el van ismerve, hogy lelkiösmeretesebben, ügyesebben 's nagyobb hatással az egyesületi-kormány' elrendezése 's kivitele mellett soha senki sem dolgozott, mint Hamilton Sándor.

Gróf *Vay Dániel.*

Az igazság.

Méltatlanúl cselekednénk, ha az embereket 's tanitásaikat mindig kortársaik' véleménye szerint akarnók megitélni. Alig van a' társaságot, egyházat és statust illető valami fontos igazság, mellyet valaha eretnekségnek 's felségsértésnek ne tartottak volna, és az egykor hóhérkéz által ünnepélyesen megégetett munkákat később a' miveltebbek' 's jobbérzésüek' kezei közt forogni láttuk. Az igazságokat az idő termi 's érleli meg, valamint a' mező gyümölcseit; azok szintúgy bimbóznak, virágoznak, mig végre ennivalókká válnak. Nem minden éghajlat, nem minden évszak termi meg ugyanazon gyümölcsöt. Gyakran századok kivántatnak ahhoz, hogy az ember és társaság valamelly igazság' felfogására 's elfogadására felneveltessék és elkészittessék. És talán vannak olly igazságok, mellyeknek megértésére a' társaság soha el nem jutand 's mellyeket örökké veszedelmes tévelygések gyanánt fogna üldözni, hahogy vele közöltetnének. Vajjon egyik ivadék, egyik század nem büntette-e mint gonoszságot, nem nevette-e mint ostobaságot, mit a' másik hös-erény és fenséges bölcseség gyanánt tisztelt? Igen is, én azt hiszem, hogy a' legnagyobb férfiak, azok, kik nemzedékök 's koruk felett legmagasabban állottak, ritkán birták magokat arra elszánni, hogy azt, mit részökről legszentebb és legfőbb igazságnak ismertek el, nyilván is kimondják. Fontenelle ezt mondá: „Ha markom tele volna igazsággal, ki nem nyitnám, vagy csak legnagyobb vigyázattal fognám azt kinyitni.“ Ugyan ez értelemben mondatja Goethe is Fausttal:

„Ja, was man so erkennen heiszt!
Wer darf das Kind beim rechten Namen nennen?
Die Wenigen, was davon erkannt,
Die thoerigt g'nug ihr volles Herz nicht wahrten,
Dem Poebel ihr Gefühl; ihr Schauen offenbarten,
Hat man von je gekreuzigt und verbrannt.“

Nem vagyok olly vakmerő, hogy korunkat lenézzem, vagy magamat rajta fölülemelni akarjam; de azon ösvénynél fogva, mellyet minden

idők 's bennök az emberek követni szoktak, szabad hinnem, hogy a' jövő kor bölcseséget 's igazságot fog találni némelly állításban, melyet mi ostobaságnak 's hazudságnak bélyegeztünk; és hogy történetkönyvünkben több olly czikkely, melly nekünk dicsőségesen előadva lenni láttatik, annak jóváhagyását meg nem nyerendi. (Németből) ***Fábián.***

Intés.

Felejtsd el,
Felejtsd a' gyászos multakat,
Az elviharzott gondokat.
Gyászos múltnak
Vissza gondolása:
Elviharzott
Kinnak sarjadása. —

Ne vizsgáld
Jövődnek titkos fátyolát;
Ne kérdd: holnap mit hoz rád?
'S tám ha vészt hoz
Átkos éjjelébe:
Sziklaként állj
Sorsod' ellenébe.

Felejtsd el
Multnak, jövőnek gondjait,
Szedd a' jelen' virágait.
Mult, jövő csak
Kínokat teremnek,
Szedd gyümölcsét
A' boldog jelennek.

Nagy Imre.

Daguerréotyp a' háremben.

Franczia novella.

Mindenki tudja, hogy Vernet Horácz, a' hires festő, nemrég az aegyptusi basánál vala. E' látogatást a' következő keleti kaland különösen érdekessé tevé.

A' hires művész már egy hét óta volt Alexandriában. Az alkirálylyal egy azon palotában lakott 's hosszu aegyptusi köpönyegbe burkoltan a' város' utczáit naponként bejárá. Valahányszor korán reggel e' kiindulásaihoz fogott, azon hozzáférhetlen terrasseok alatt, mellyeken a' basa' női sétálának, kelle elmennie.

Midőn egykor illő órában sétálni indult 's a' nevezett terrasse-tájra ért, az utczában csaknem egyedül látá magát 's egy, tetszőleg hozzá intézett, tárgy lábaihoz esék a' porba... Benne fehér rózsára ismert, melly veres szalagra kötve vala 's fölemelé azt. Ugyanekkor a' terasse' mellvédfalán egy azon szinü öv' végét ide 's oda lebegni látá.

Mit jelent ez? kérdé magában az álmélkodó festész. 'S az Ezeregy-éj' beszélyeire gondolva, tevé hozzá: ez szerelemvallomás!'

'S valóban ki ne találta volna fel e' jelképes küldemény' nyelvét? E' fehér rózsa nem azt akará-e jelenteni: ‚Én hárem' szüze vagyok' 's a' kocsánjára kötött veres szalag: ‚Én érted lángolok, de rabnő vagyok'.

Ünnepelt művészünk, fájdalom, már tiszteletre méltó férfiú 's dicskoronája fehér hajakkal vegyes.

‚Alkalmasint másnak tartanak' mondá magában philosophi mosolylyal.

'S midőn magát körülnézé, nagy csodáltára az egész utczát puszta- 's elhagyvának lelé.

‚E' rózsa ha nincs is nekem szánva, legalább jogom van azt megtartani.'

Azután a' virág' illatában gyönyörködve, útját tovább folytatá, akaratlanul is ama' különös kalandra gondolva.

Másnap is, ugyanazon helyen elmenve, arra gondola 's — lábaihoz második rózsa esék 's feje fölött ujra az öv lebege. Harmadnap harmadik virágot lele 's harmadizben amaz övjelet 's ez így történt egész héten.

‚E' szerint bizonyosan r á d czéloznak! mondá, hatodik rózsát emelve föl a' művész. Kétségkivül gazdám' valamellyik nejét elcsábitám 's második József vagyok a' mostani Pharaónál.

Mi alatt így tréfált, Vernet Horácz mégis fondorlatokat gyanita 's nem bizonyos lélekismereti nyugtalanság nélkül Mehmed Alihoz ment. Egyébiránt az ismeretlennő' fölfedezésére legkisebb nyomot sem lelhete; a' basa' palotájában nő-lényárnyat sem látá 's a' rózsák a' hárem' terrasseáról hullani megszüntek.

Az alatt a' művész hosszasan mulatkozott az alkirálylyal mindennap. Egy illyen mulatkozásnál Vernet Horácz többi közt a' Daguerréotypet is magyarázá Mehmednek, kit annyira magán kivül ragadott e' nevezetes találmány, hogy enkezével próbát tenni ohajtana. A' basa tehát a' fényképfestészet' törvényeit 's bánásmódját több napig tanulá 's rövid idő alatt meglehetősen járatos levén azokban a' tanitvány, fényes jeleit akará adni tudományának.

‚Ha holnap szép idő lesz, szólt a' föstészhez, megtekintjük nagy révmunkálatainkat; cso-

dálatos műszereket magammal viszem 's a' csoda' elővarázslásával magam foglalkodom.'

Másnap Aegyptus' napja égően derülvén föl, a' művész 's alkirály több tiszttel elindulának. Midőn épen a' nők' fürdőházai előtt ellovaglának, Vernet Horácz' lova rögtön megálla.

Gyönyörü virágkoszoru esett elébe a' nyeregbe, 's e' kitünő kegyjelhez egész kisérete szerencsét kivána neki.

‚Regényem' második szakasza, gondolá a' művész; szerető ismeretlennőm e' házban fürdik!'

Látván, hogy koszoruját nagy kandian vizsgálják, ő is pontosabban szemlélgetni kezdé. A' virágok szintolly kitünők, mint ritkák 's összeillesztésök még jelesb vala. Kétségkivül valami szép képjeliratot foglalának magokban, mit meg nem magyarázhatni a' művész igen sajnála.

„Ön, uram, e' balzamillatu követség' értelmét keresi, szólt a' basa' mamelukjainak egy fiatal' tiszte, ki franciául folyvást beszélt, ha megengedi, azt csak egy perczig vizsgálhatnom, megmagyarázom."

‚Igen szivesen' viszonzá a' föstész 's koszoruját a' tisztnek nyomban átadá.

Ez minden oldalról megvizsgálá azt, minden virág' illatát magába szivá, azután nyilatkozék.

„Szivdobogásaim mondják, hogy önt szeretem; szivdobogásai mondják-e, hogy ön engem' szeret? Testem szintolly szabad minden mocsoktól, mint lelkem tiszta minden szenvedélytől; ön' lelke szintolly szüzileg tiszta-e minden állhatatlanságtól? Én csak szabadság után epedek, hogy ö n' rabnője lehessek; akar-e uram lenni 's engem' szabadságra segiteni? Ne reggel, hanem este sétáljon a' terrasseok' hosszában. A' fehér rózsák folyton hullanak önre, o bensőleg szerettem! 's a' rózsák' illata este nem kevesbbé, mint reggel, édes. — Ha valaha találkozik velem, veres övemről rám ismer."

Vége levén az olvasmány' ez' új nemének, a' tiszt visszaadá koszoruját a' művésznek, ki, ámbár maga a' basa is szerencsét kivánt neki, elgondolkodva marada 's arczai némi mosolyárnyéklatot mutatának.

‚Uram, köszönöm önnek, mondá udvarias tolmácsának Vernet Horácz, de kérem, végezze is be munkáját 's e' levélhez méltó választ szerkeszszen.'

„Az nem tartand sokáig" viszonzá a' tiszt, a' koszorút legott fölfejtve.

A' virágok' összeillesztését igen könnyen megváltoztatva, azoknak következő magyarázatot ada:

„Igenis, szivdobogásaim mondják, hogy önt szeretem; lelkem, mint öné szabad, igenis, minden állhatatlanságtól! Azon egyetlen föltét alatt, hogy rabja, nem ura legyek, meg akarom önt szabaditani. Ma este a' terrasseok alatt emléket várandok öntől, kimondhatlanúl kedvesem! Reggel vagy este csak ön után vágyom. Bárhol találand, kék köpönyegemről rám ismér."

‚Gyönyörü, uram, gyönyörü!' kiáltott, koszoruját visszavéve, a' föstész.

„„Gyönyörü!"" ismétlé a' kiséret, melly e' perczben a' révhez ére.

Némi ideig a' művész' kalandjáról beszéltek még, ő pedig elfeledni látszék azt, mivel a' Daguerréotyp- kizárólag igénylé öt.

Néhány intés- és csekély segélylyel az alkirály meglehetősen szerencsés próbákat tön 's a' camera obscurában általa elteritett érczre a révet 's várost megvilágító fényes nap igen csinosan rajzolá le a' perspectivet. A' horgonyt vető járművekkel elfödött révpartot, a' messze távolban tükröző nagy tengert, a' fekete szirteken tul emelkedő fénytornyokat, a' rózsás granitból habokba épitett rév töltést, az új város' fehér házait, a' necropolis' sötét romait, a' részint árkokban 's boltokban mozdulatlan, részint mecsettetőkön karjaikat mozgató arábokat, mindent, mindent előállitott a' Daguerréotyp. Három külön látpontról háromszor tön próbát a' basa 's háromszor lön szerencsés foganattal koronázva; e' szerint, személyesen kivánván neki szerencsét tanitója, eltökélé magában tanitót játszani. Kisérő fiatal tiszteihez fordula tehát 's mivel próbájok, mint a' három előbbi, sikerült, a' basa fénykép-festészet' mesteréül lön kinevezve! Olly elégült volt enmagával, hogy e' pillanatban egész Aegyptus előtt művészkedheték vala 's ez eszmének rá nézve valóban szomorú következetei lehettek volna.

Garády.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Octob. 1. Peleskei notárius. Eredeti énekes bohózat Gaaltól. Zenéjét irta Thern.

Octob. 2. Először: Enzio király. Történeti szomorujáték 5 felv. Irta Raupach Erneszt, ford. Fáncsy Lajos. Lendvay mint vendég a' czimszerepben,

Octob. 3. Fra-Diavolo, vagy a' terracinai fo-

gadó. Opera 3 felv. Irta Scribe ford. Szerdahelyi: Zenéje Aubertől.

Octob. 4. Az arany király; madarász és uszkárnyiró. Regényes bohózat 2 szakaszban énekekkel. Hopp után ford. Fáncsy Lajos. Zenéje Müller Adolftól.

Egyveleg.

Rahnemann' szobra. Hahnemannak Woltreck által gypszből készült szobra, mellyről már az Athenaeum is emlékezett, a' híres orvos' apotheosisát képezi. Antik öltözetben ül az erőteljes szép öreg egy sziklán 's teremtésének magas érzetében, egy vésővel jobbjában, a' balkezében tartott táblára mutat, mellyre ezen szavak vésvék: Similia similibus curantur. Woltrech ezen szép művön az egész lefolyt télen át dolgozott, saját vonzalmából. Rómában majd márványból szándékozik azt kifaragni.

A' négerfej. — Egy müvelt szép fiatal creolnő —hirleli egyik párisi lap — néhány hét előtt férjével, egy ifju ügyvéddel, sétálni ment a' Boulevardnn. Egy ritkaságokkal kereskedőnek boltja előtt a' nő hirtelen elájult. — A' nevezetességek között t. i. mellyek ott nézésül ki voltak téve, egy ifju négernek, kit a' nő előbb szeretett, 's ki sz. Domingóból ismeretlen okoknál fogva eltünt, jól gondviselt fejét pillantá meg kitéve. A' hatás, mellyet ezen rémitő pillantat a' hölgyre tőn, olly nagy volt, hogy a' körül állók kénytelenek valának őt egy orvosnak közel lakására vinni. A' kalmár ezen fejet egy creol matróztól vásárlotta. Párisban lakó hayti-ak most minden eszközt használni akarnak, hogy kitudhassák, micsoda vétek vagy eset által vesztette el ez ifju néger életét.

Adakozások Kölcsey' emlékére.

VII. Közlés.

Kapy István úrnál Sárosban: Péchy Benjamin 2 ft, Rolly Sámuel 2 ft, Szulyovszky Gusztáv 2 ft, Máriássy 2 ft, Csukar János 48 kr, Berzeviczy Emánuel 20 kr, Büdes Kuthy József 20 kr, Dobacs Edvard 20 kr, Munkáchy András 20 kr, Kukemezey Mihály 1 ft, Gombos Kálmán 1 ft, Sztankay József 1 ft, Hrabiczy 1 ft, Dessewffy József 20 kr, Semsey Albert 1 ft, Simonffy Sámuel 20 kr, Berthoty Lajos 20 kr, Hodosy Ambrus 20 kr, Ruszolaviczy Edvard 20 kr, Balpataky Ambrus 20 kr, Semsey Pál 20 kr, Hedvig Erneszt 1 ft, Rholly Antal 1 ft, Bornemisza Sándor 40 kr, Bornemisza Ágoston 40 kr, Ujházy László 5 ft, a' gyüjtő maga 2 ft. — Öszvesen 27 ft, 48 kr. peng. p.

Péczely József urnál Debreczenben: Szoboszlai Pap István 2 ft, Steinacker Gusztáv 4 ft, Kerekes Ferencz 1 ft 12 kr, Zákány József 2 ft, Erdélyi József 2 ft, Aranyi István 1 ft, Vecsey József 2 ft, Csécsi Imre 2 ft, Kalós Móses 1 ft, Sarkadi Mihály 1 ft, Papszász Amália 1 ft, Papszász Kati 1 ft, Papszász Jolánta 1 ft, Kovách László 24 kr, Kálmánczhelyi Gábor 1 ft, Vámosy Károly 2 ft, Simonffy Dániel 2 ft, Gerzsenyi Gábor 1 ft, a' gyüjtő maga 4 ft p. — Öszvesen 31 ft 36 kr pengöben.

Sréter János úrnál Nógrádban: Baloghy Mihály 1 ft, Baloghy Lajos 1 ft, Diószeghy Tadé 1 ft, Fajnor János 20 kr, Farkas Károly 1 ft, ifj. Gellén Imre 40 kr, Repeczky Ferencz 1 ft, Jankovics László 1 ft, Frideczky 40 kr, Szakall Antal 40 kr, Plachy Károly 40 kr, báró Podmaniczky Mihály 5 ft, Desseöffy József 2 ft, Desseöffy Otto 1 ft, Szontagh Sámuel 2 ft, Szerémy Antal 1 ft, Prónay János 2 ft, Préni Elek 2 ft, Szontagh Ferencz 1 ft, Mocsáry János 1 ft, Szontagh István 1 ft, Folkusházy József 20 kr, Csemiczky Edvárd 40 kr, Kalmár István 20 kr, Baloghi Elek 3 ft, Baloghi László 1 ft, Szentiváni Károly 2 ft, M. Hortense Apostolesa 40 kr, Sréter Horácz 1 ft, Somogyi Károly 1 ft, a' gyüjtő maga 5 ft. — Öszvesen 42 ft, pengőb.

E' VII. közlési öszveg 101 ft 24 kr pengöben. Pest, sept. 25. 1040.

Bajza József m. k.
a' Kölcsey-eml.-társ. jegyzője.

Évnegyedi előfizetés.

Az Athenaeum' 26. és a' Figyelmező' 39. számával bevégződött kettős folyóiratunk' harmadik évnegyedi folyamata: ennek következtében szives bizodalommal szólítjuk fel helybeli és távollevő tisztelt előfizetőinket, ne sajnálják rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni, hogy a' nyomatandó példányok' számát ahhoz alkalmazhassuk:

Ára helyben — — — 2 ft 30 kr.
— postán — — — 3 „ — „

Az első három évnegyedből még szolgálhatunk teljes példányokkal. — Egy úttal kérjük tisztelt előfizetőinket, hogy ha némellykor valamellyik számát lapjainknak nem kapják, iránta ne terheltessenek ott kérdést tenni, hol előfizettek, mert hivatalunkban a' szétküldözés pontosan történvén, postai tévedéseket a' legjobb szándékkal sem vagyunk képesek kipótlani. Gyakran olylyanoktól is jönek panaszok hozzánk, kiknek, procentualis előfizetők levén, nevei jegyző-könyvünkben elő sem fordúlnak. Az illyenek' panaszait kénytelenek vagyunk minden figyelem nélkül félre tenni.

A' szerk.

LAKVÁLTOZTATÁS.

Az Athenaeum 's Figyelmező' kiadó hivatala a' Borz-útczába, **222.** szám alatti Neumajer-házba, az apácza-templom' közelébe (földszint jobbra) tétetett át.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 11. 1840.** **30. szám.**

Tartalom: Egykét szó az óvásról (*Jászay Pál*). — Lessing (*Ugod*). — Téli dal (*Pájer*). — Daguerréotyp a' háremben (*Garády*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg. — Böngészet.

Egykét szó az óvásról:

„ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből fogadná el" (64. §.)

DR. WILDNER IGNÁCZTÓL.

(Beküldetett.)

Vajha minél gondosb buvárlat alá vétetnének Magyarország' új hiteltörvényei! hazánkat innen csak áldás követné. Ám vegyük köz vitatás alá, de azért, hogy azokat minél egyszerűbben fejtsük meg, ne pedig hogy belőlök ellentéteket bontsunk ki, vagy homályt keressünk ott, hol az elveiben mint irányában terjedelemdúsan átvizsgált törvény, világosan szól. Így, az itt czímül kitüzött villongás alatti kérdés' egyszerü megfejtése, tán példáúl szolgálna, milly könnyü minden külföldi törvényekre és irókra hivatkozás nélkül is eljutni a' czélzott világhoz, egyedül magok a' honi törvények' vezérlete után.

* * *

Az, ki a' váltót névbecsülésből fogadja el (névbecsüli), azt akarja, hogy fizetés után (váltójogi) viszkeresete legyen a' megbecsült és ennek előzői ellen (84. §.) azt is akarja tehát, hogy a' fizetéskor a' bemutató neki mindazon okleveleket átadja, mellyeken azon viszkereset alapszik (120. §.) Ugyde a' viszkereset azon feltételen alapszik, hogy a' megtagadott (közönséges) elfogadás iránt az óvás megtétetett és az előzőkkel közöltetett; és így az intézőért névbecsülő intézvényezett is meg fogja kivánni, hogy neki a' váltó' kifizetésekor az óvás és annak közlését tanúsító oklevelek átadassanak; mi annyit teszen, hogy ezen okleveleket a' bemutató tartozik megszerezni, tartozik tehát az óvást is megtétetni és közöltetni. Ha ezt elmulasztaná, a' névbecsülő késedelmet vetne ellene, 's magát minden további fizetési kötelességtől mentnek nyilatkoztatná (108. §.), mert a' fizetés végett bemutató, miként a' 120. §. szerint tartoznék, az óvást elő nem mutathatná! Az óvásról és viszkeresetről szóló honi rendeletek tehát, mellyek pedig ezen kérdésnél mindenek felett valának tekintetbe veendők, minden kétséget eloszlatnak az iránt, hogy a' kérdéses esetben az óvást megtenni és közleni kell.

Lássuk immár, vajjon a' váltótörvénykönyv' egyéb rendeletei ellenkezésben vannak-e ezen §§-kal, és vajjon csakugyan ollyan homályosak-e, millyeneknek lenni követeltetnek? — A' 74. §. igen világosan, és minden kétesség nél-

kül (betű szerint) azon feltételhez köti az intézvényezett abbeli jogát hogy a' váltót a' kibocsátó becsületeért elfogadja, ha az intézvényezett ellen az óvás megtétetett. A' 106. §., hol világosan az intézvényezett által az intézőre névbecsülésből teljesítendő fizetésről van szó, azt határozza, hogy az intézvényezett óvás által tartozik viszkeresetét fentartani. A' 115. §. a' névbecsülésből fizető' viszkereseti jogát a' megbecsült ellen, világosan azon feltételhez köti, ha az óvástétel és annak közlése körül minden, mit a' törvény megkiván, pontosan teljesíttetett; minek tehát az intézőért névbecsülésből fizetőre nézve is állani kell. E' részben nem lehet ellenvetni, hogy itt a' névbecsülésből fizetőről van a' szó, mert a' névbecsülésből elfogadó is mindenkor névbecsülésből fizető a' megbecsültre nézve, következésképen a' névbecsülésből elfogadó is minden különbség nélkül, tehát az elfogadást az intéző' névbecsüléséből teljesítő is, tartozik az óvástétel és annak közlése körüli törvényes megkivántatóságok' pontosan teljesültét igazolni, ha akarja, hogy viszkeresete legyen.

Eddig tehát teljes összhangzás van a' törvényben, mi akkor sem zavartatik meg, ha még a' 64. §. adatik hozzá, melly első részében ezt mondja: „Ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből sem fogadná el, az óvás a' 60-dik szakasz' értelmében tüstént megteendő." Ezen szavakban semmi sincsen arról, hogy ha az intézvényezett a' váltót a' kibocsátóra névbecsülésből fogadja el, óvást nem kell tenni, következésképen ezen §. szavaiban semmi ellenkezés nincsen a' fenebb idézett szabályokkal, sőt inkább ezen szavakból igen világos, hogy itt azon eset, midőn az intézvényezett az elfogadást névbecsülésből teljesíti, az óvást illetőleg épen nem határoztatik el, honnan önkényt foly, hogy e' részben a' fenebbi szabályokhoz kell ragaszkodni, és az óvástétel' szükséges voltát következtetni.

Ezekből világos, hogy az ellenkezés a' törvényre hirtelenkedve van rá fogva, és pedig épen az észtan' azon szabálya' ellenére, hogy a' feltételes tételeknél egyenes ellentételeknek helye nincsen; felette csalatkoznék tehát az, ki például a' jelen törvény' azon szabályából, hogy ha a' váltó a' kibocsáthatási nem képesség miatt erőtelen is, a' hátiratok még is érvényesek, azt akarná következtetni: hogy ha a' váltót, arra képes bocsátotta ki, a' hátiratok erőtelenek. Épen úgy vétene az észtan ellen az, ki azon tételből: „ha az ember nem tanult, hibát követ el" azt következtetné, hogy: „ha tehát az ember tanult, hibát nem követ el" bárha naponként ellenkezőt tapasztalunk is; — vagy ezen tételből: „ha valamelly élő és mozgó lény nem ember, tehát állat" illy következtetést akarna húzni: „és így ha ember, nem állat" mind a' mellett, hogy az ember eszes állat; vagy végre ezen igen helyes tételből: „a' mező, ha eső nem esik is, nedves" (mert talán megöntöztetett) ezt akarná következtetni: „és így ha eső esik, a' mező nem nedves!!" — Épen illy képtelen azon következtetés, melly minap ezen lapokban tétetett, mert az szinte tagadja, hogy a' mező nedves volna ha eső esik, mivel így van felállítva: ha a' váltó az intézőre névbecsülésből sem fogadtatik el, óvást kell tenni, következésképen, ha az intézőre névbecsülésből elfogadtatik, óvást nem kell tenni (a' mező ha eső esik, nem nedves). — A' 64. §. tehát észtanilag helyes magyarázat mellett semmi ellenkezést nem foglal magában a' tövény' egyéb rendeleteivel, mert a' kérdéses tételt (az intézőre teljesített névbecsülést) nem határozza el, hanem iránta bennünket egyenesen azon fenebbi egyéb helyekre utasít, hol az ex professo van elhatározva. Még kevésbbé kellett volna azon körülményből, hogy az illyen névbecsülésnél biztosítási viszkeresetnek nincsen helye, azt következtetni, hogy tehát az óvást sem kell megtenni és közleni; mert ezen következtetés azon képtelenségre vezetne, hogy a' névbecsülés' mindazon eseteiben, hol a' biztosítási viszkereset az óvásba belé nem tétetik (82. §.), és így az abbeli jognak sincsen helye, óvást nem kell tenni, és nem kell közleni, mi pedig minden törvény ellen volna! — Valamint ezen ellenkezés csak az észtani szabályok' ellenére van a' törvényre ráokoskodva, úgy a' 61. és 62. §§. követelt homályossága is alkalmasint csak ezen kútfőből eredhet; legalább én semmi nehézségre nem találtam fejtegetésöknél.

A' fenebbiek' előterjesztéséből még egy más nagy tévelygést is el lehet talán hárítani, melly ezen lapokban nyilváníttatott. Az mondatott tudniillik: „hogy az intézvényezett, ha az intézőre, előlegesen tett óvat nélkül fogadja el névbecsülésből a' váltót, váltói szigorúságú kötelezettést vállal ugyan magára, de viszkereseti, kárpót-

lási váltói jogot az ellen, kire névbecsülésből előleges óvat nélkül fogadta el, magának nem szerez; őrizkedjék tehát az intézvényezett a' váltót óvat nélkül névbecsülésből még intézőre is elfogadni." Én épen ellenkezőleg azt állítom, hogy ha az intézvényezett valami okosat akar tenni, fogadja el a' váltót akárkinek (bár magának az intézőnek) becsületére minden óvás nélkül, (ha a' bemutató ollyan gondatlan, hogy abban megegyez), és semmit se gondoljon azon úgy nevezett váltói szigorúságu kötelezteléssel; mert a' bemutató az óvás' megtétele és közlése' elhanyagolásával késedelmet követett el, mihelyt pedig a' váltó tulajdonos késedelmet követ el, a' névbecsülő a' megbecsülttel együtt fel van szabadúlva (108. §.); 's kérdem: hol marad itt aztán a' váltói szigoruságú kötelezletés? — Hogy pedig itt késedelem van elkövetve, igen világos. Ugyan is, a' névbecsülő a' váltót a' megbecsült elleni váltójogszerü viszkereset' feltétele alatt fogadja el, következésképen a' bemutató köteles a' fizetés' alkalmával a' fizetésre kész névbecsülőnek, a' 120. §. értelmében, az óvást a' tudtuladást tanúsító oklevéllel együtt, mellyek mindketten feltételei a' viszkeresetnek (138. §.), kezéhéz szolgáltatni; ha a' bemutató ezen kötelességét nem teljesiti, készen áll a' késedelem, mert a' kötelesség vétkes hibából nincsen teljesitve, az illy késedelem pedig az előzők elleni váltójogszerü viszkereset' elenyésztét vonja maga után; nem állott elő tehát azon feltétel sem, melly alatt a' névbecsülés történt, és igy ennek sükere is megszünt. A' fenebbi tanácslások tehát nem épen a' legjobban vannak adva.

Épen illy kevéssé alkalmasnak látszik nekem e' részben külföldi törvényekből és irókból meríteni magyarázatot. Honi törvényünk szolgálhat itt egyedül kútfejéül minden magyarázatnak, csupán ebben van a' magyar törvényhozás' akaratja kifejezve, melly egyetlen vezér-csillaga lehet mind a' birónak mind a' feleknek, 's a' külföldi törvények és irók, bár mennyire egyezzenek is azzal, vagy tőle különbözzenek, a' magyarázat' alapjául soha sem szolgálhatnak. Minket csak honi törvényünk' összefüggéséből, vezérelvéből vagy hasonszabályából merített okadat köthet, habár minden külföldi törvények, 's ezekből okoskodó irók ellenkező nézettel volnának is, mert amott törvényhozónk' akaratja (mit meggondolt és elhatározni kivánt) áll előttünk, itt nem, reánk nézve pedig saját törvényhozónk' akaratja bir kötelező erővel nem a' külföldié! Ez által azonban teljességgel nem akarom azt mondani, mintha azon törvényekre és irókra épen nem kellene gondot fordítani; ezeknek áttanulása legbiztosabb eszköz arra, hogy czélszerü javitási javaslatokat tehessünk, mert minden törvény, mint emberi mü, lassú tökéletesbülésnek van kitéve, miként minden egyes ember is csak lassadán lehet értelmesebbé; és igy azok bő alapul szolgálandnak az elmélet' mezején, de a' honi törvények' alkalmazásánál (a' gyakorlatnál, pedig a' magyarázat gyakorlatot képez) csalóka fény lesznek, melly bennünket könnyen olly vidékekre vezethet, honnan többé haza nem találunk.

Őrizkedjünk továbbá a' csak látszó ellenkezeteket nem merni megfejteni; a' jó jogásznak összhangzatot kell tudni a' törvényhozó' akaratjába teremteni, 's azt soha a' látszó ellenkezetek' martalékául nem engedni; Róma' jogászait is ez tette halhatlanná, és pedig teljes joggal, mert ócsárlani igen könnyü, erre a' felületesség is elég, de az ócsárlatnak világos okokkal lerontására mélyen ható szellem kivántatik.

De leginkább őrizkedjünk a' törvény' szerkezetének úgynevezett helyre állitgatásától, ez általan fogva egyedül a' törvényhozót és nem a' magyarázót illeti; a' magyarázónak nem szabad a' §-t másképen olvasni, mint azt a' törvényhozó összeállitotta, 's az illy helyreállitgatások ritkán szoktak jól kiütni. A' 64. §. szerkezetének helyre állítása igy javasoltatott: „Ha az intézvényezett az ovott váltót az intézőre névbecsülésről sem fogadná el; bemutató" stb. — Az észtan szerint a' „sem" (is nem) szócskát magában foglaló tétel, mindenkor több másokból összehúzott (megrövidített); ki nem tudja például, hogy ezen tétel: „az emberek sem halhatlanok" ezen tételekből van összehuzva: „a' növények nem halhatlanok, az állatok nem hallhatlanok, tehát az emberek sem (is nem) halhatlanok?" Ha már azon tételt, melly a' 64. §-ban a' sem által irányoztatik, felkeressük, az bizonyosan a' közönséges elfogadás leszen, a' tételek tehát igy állanának: „Ha az intézvényezett a' váltót közönségesen nem fogadja el, és az intéző' névbecsüléséből sem (is nem) fogadja el, az óvás" stb. Ha ezen állitásom helyes, miről talán senki sem fog kételkedni, akkor aztán igen bizonyos, hogy itt felette nem helyén volna az óvott váltóról

beszélni, mert ezen kifejezés nem illik az elfogadás' mindkét nemére.

Jászay Pál.

Lessing.

Luther óta nem szült Németország sem jobb sem nagyobb embert mint Lessing. Ők ketten a' németek' gyönyöre 's kevélysége. Lutherhez hasonlólag nem csak az által hatott Lessing, a' mit valódilag tett, hanem az által, hogy a' német népet a' maga belsejében felizgatá és criticája, polemiája által üdvös lélekmozgalmat eszközle. Ő korának élő criticája volt és egész élete polemia. Ezen criticája kiterjeszkedett a' gondolat' 's érzés, a' vallástudomány és müvészet' legtávolabb birodalmába. Ezen polemia legyőzött minden ellenséget, és megerősíté öt minden győzelem után. Lessingnek, miként maga is meggyóná, szüksége volt ezen csatákra, ön szellemi kifejlésére. Ő egészen azon mesés normannhoz hasonlita, ki elméjét, tudományát 's erejét öröklötte mind azon férfiaknak, kiket csatában megölt 's ezen szer által végtére minden lehető elsőségi tehetségekkel birt. Könnyü megfogni, hogy illyen csatakedvelő bajnok nem kis zajt ütött Németországban, a' csendes Németországban, melly akkor még vasárnapibblag csendes volt mint ma. Elbámészkodott mindenki irói vakmerészségén. De épen ez szolgált neki nem kis segédül; mert merni! a' sikernek titka literaturában úgy mint forradalomban és — szerelemben. Lessing' fegyvere előtt mindenki reszketett. Egy fej sem volt töle biztos. Ő néhány koponyát pajkosságból is lesujtott és ekkor még eléggé gonosz volt, azt földről fölemelvén, felmutatni a' közönségnek, hogy az belül üres. Kit fegyvere el nem ért, azt elménczsége' nyilaival ölte meg. Barátjai csodálták ezen nyilak' tarka tollait, ellenségei pedig szivökben érzették azoknak hegyeit. A' lessingi elménczség hasonlit azon enjoument, azon saite, azon szökő saillie-hez, minőket Párisban ismerünk. Elménczsége nem volt párisi agárka, melly saját árnyéka után fut; az ő elménczsége egy kandúr volt, melly az egérrel játszik, mielőtt azt megölné.

Igen, a' polemia volt Lessing' öröme 's azért nem igen sokat fontolgatá soha, ha az ellenség méltó-e hozzá. Ezen polemiája által néhány nevet ragadott ki érdemlett feledékenységéből. Sok parányi irócskát lelkes gúnyaival és becses humorával mintegy behálózta, kik Lessing' munkáiban most már örökre élni fognak, mint azon bogarak, mellyek a' borostyánkőben megfogódtak. Az által, hogy ellenségeit megölte, egyszersmind halhatatlanokká tevé öket. Ki hallott volna valaha közölünk azon Klotz felöl valamit, kire Lessing annyi gúnyt és elme-élt pazarlott el? Azon szikladarabok, mellyeket ő ezen szegény antiquariusra sujtott, 's mellyekkel öt össze zúzta, most annak el nem enyésző emlékei.

Nevezetes, hogy Németország' legelmésebb embere, egyszersmind a' legbecsületesebb is volt. Semmi sem hasonlitható az ő igazságszeretetéhez. Lessing a' hazudságnak semmi concessiót nem adott, még akkor sem, ha általa a' világi okosak' szokott módja szerint, az igazság' győzedelmét segélhette volna is elő. Ő mindent képes volt az igazságért tenni, csak hazudni nem. Ki az igazságot álarcz és kendőzés által is ügyekszik elszerzeni, az annak keritője csak, de nem szerelmese.

Buffon azon szép szava: „A' stylus az ember maga" senkire olly igen nem alkalmazható mint Lessingre. Az ő irásmódja egészen az, a' mi charactere: igaz, szilárd, piperétlen szép, és nagyszerü, bennső ereje által. Stylusa egészen a' római épités' stylusa: a' legnagyobb szilárdság legnagyobb egyszerüség mellett. Mint négyszegkövek nyugszanak a' tételek egymás mellett, 's mint azoknál a' súly' törvénye, úgy ezeknél a' logicai következmények a' láthatlan összekötő eszköz. Ezért a' lessingi prosában olly kevés a' pótló ige és fordulati mesterség, melly mások' periodusaiban mint agyag és mész. Szinte illy kevés nála ama' gondolat-pipere, mellyet ti szép phrasisoknak neveztek.

Hogy olly férfiú mint Lessing nem lehetett boldog, könnyen megfoghatjátok. Ha ő az igazságot nem szerette, ha érette nem küzdött volna is mindenütt, neki még is szerencsétlennek kelle lennie, mert lángelme volt. Mindent megbocsátanak az emberek, mond minapában egy sohajtozó poeta: gazdagságot, fényes származást, jó termetet, meghagyják még talentumodat is: de a' lángelme iránt kérlelhetetlenek. Ah és ha a' gonosz akarat kivülről nem ütköznék is belé, magában van az ellenség, melly neki nyomort készit. Azért a' nagy emberek' története örökké martyrok' legendája; ha nem szenvedtek is a' nagy emberiségért, saját nagyságokért szenvedtek; létök' nagyszerüségeért, philister-

telenségökért, kedvetlenségökért a' csillogó aljasság és az öket környező mosolygó gonoszság iránt, olly kedvetlenség, melly öket túlságokra vezeti; például színházhoz vagy játékhoz, mint a' szegény Lessinget.

Mást azonban ennél a' rágalomajak nem tud róla mondani és életirásából csak azt értjük, hogy a' szép komédiásnék mulattatóbbaknak tetszettek neki, mint a' tisztelet' bálványai, és a' néma kártyák nagyobb gyönyört adtak neki, mint a' fecsegő volfianusok.

Szivszaggató, midőn ezen életirásban olvassuk, mint tagada meg a' sors ezen férfiútól minden örömet, 's mint nem engedé még csak azt sem, hogy naponkénti küzdései után családja' körében magát kinyughassa. Egyszer látszott neki a' szerencse kedvezni, midőn egy kedves hölgyet 's egy gyermeket ada neki — de ezen szerencse ollyan volt mint a' napsugár, melly egy átrepülő madár' szárnyait aranyozza; eltünt az hirtelen: a' hölgy gyermekágyban halt el, 's a' gyermek nem sokára születése után, 's erről irá ő egy barátjának ama' borzasztólag elmés szavakat:

„Az én örömem rövid vala. Nem örömest vesztém el ezen fiamat! mert neki annyi esze volt! annyi esze! — Ne higye ön, hogy az atyalét' kevés órája engem is majom-atyává tett volna. Én értem, mit mondok. — Nem volt-e az ész, hogy öt vas horgokkal kellett a' világra kihúzni? Hogy olly hamar megsejté a' világi csalárdságot! Nem volt-e az ész, hogy mindjárt az első alkalmat használá odább állani? — Én is akarám egyszer, hogy olly jól legyen dolgom mint másoknak, de roszúl jártam vele."

Egy szerencsétlensége volt Lessingnek, mellyről barátjai előtt soha sem nyilatkozott: ez az ő borzasztó egyedülléte vala, szellemi egyedülléte. Néhányan kortársai közül szerették, de egyike sem értette öt. Mendelsohn, legjobb barátja, buzgóan védé öt, midőn spinozismussal vádoltatott. Védelem és buzgóság olly nevetségesek voltak, mint feleslegek. Légy nyugott sirodban, öreg Móses; a' te Lessinged útban volt ugyan ezen iszonyú tévedéshez, ezen sajnálatra méltó szerencsétlenséghez, de a' mindenható, az égi atya még jókor megmentette öt a' halál által. Nyugtasd meg magadat! a' te Lessinged nem volt spinozista, mint a' rágalom hirdeté; ő mint jó deista halt meg, hasonlólag az Allgemeine deutsche Bibliothek-hez.

Lessing csak propheta volt, ki a' második testamentomból a' harmadikat magyarázta. Mi öt Luther' folytatójának nevezők 's leginkább mint illyenről szándékunk itt szólni. Mit teve a' német müvészetre nézve nem csak criticája, hanem példája által is, arról sokan szólottak. Mi más szempontból fogjuk öt kiemelni és nekünk philosophiai és theologiai harczai fontosbak mint dramaturgiája és drámai. Ezen utóbbiaknak társalkodási nevezetességök van, és Bölcs Nathan sajátképen nem csak jó szinmü, hanem egy philosophico-theologicus értekezés a tiszta deismus' javára. A' müvészet Lessingnek szónokszék is volt, és ha öt a' cathedráról vagy predikátori székről lelökték, színpadra állott és ott beszélt még világosabban és még nagyobb közönséget hódítva meg.

Mondók, hogy Lessing Luthert folytatta. Miután Luther bennünket a' traditiótól megszabadíta és a' Bibliát a' kereszténység' egyedüli forrásává emelte, ekkor egy mereven szószolgálat állott be, és a' betü épen olly zsarnokilag uralkodott mint előbb a' traditio. Ezen betüzsarnokságtóli megszabadulásra Lessing legtöbbet tett. Mint Luther nem maga volt, ki a' traditiót ostromlá, úgy Lessing is nem maga harczolt ugyan, de leghatalmasabban, a' betü' hatalma ellen. Itt zeng legharsányabban harczszózata. Itt emelinti ő szablyáját legörömestebb 's az tündöklik és öl. De itt legerősebben is zaklattatik a' fekete sereg által és illy zaklatás közben kiálta ő fel egyszer: „O sancta simplicitas! — De én még nem vagyok ott, úgy mond, hol azon jámbor férfiú, ki ezt kiáltá 's csupán ezt kiálthatta még. (Hus János a' máglyán). Előbb hallgasson ki, előbb itéljen meg, ki hallani és itélni akar és tud. O bár csak ő itélhetne, ő kit legörömestebb látnék birámnak. — Luther, te! — Félreismert nagy ember! — És senki által jobban félre nem ismert, mint azon nyakasok által, kik papucsaiddal kezökben az általad tört pályán, kiáltozva, de egykedvüleg tova csoszognak. — Te megszabadítál bennünket a' traditio' jármától, ki fog bennünket a' betü' kiállhatatlan igájától megmenteni. Ki alkot nekünk kereszténységet, minőt te most tanítanál, minőt Krisztus maga tanítani fogna?"

Igen, a' betü, mondá Lessing, a' kereszténység' legutolsó héja és csak ennek elenyésztével lép elő a' szellem. Ezen szellem pedig nem más, mint a' mit a' Wolf' philosophusai demonstrálni véltek, mit a' philantropok kedélyökben éreztek, mit Mendelsohn a' mosaismusban talált,

mit a' szabad kömüvesek énekeltek, mit a' poeták fütyöltek, mi akkor Németországban minden formák alatt megjelent: a' tiszta istenség!

Lessing meghalt Braunschweigban 1781. félre ismerve, gyülölve és lezajogva. (Németből).

Ugod.

Téli dal.

Pikkelyekbe' száll a' hó
'S ül a' látkörön,
Mint ezüstpor csillogó
Úri tükrön.

Varju, csóka fönkereng,
Egy csoportozat.
Mint agyamban a' sötét,
Rémes gondolat.

Ablakomnak lapjain
Dér, 's fagy olvadoz,
Bús szemembe fájdalom'
Gyöngye harmatoz.

Záz virit a' rózsafán,
Mint a' liliom;
A' halálnak szine leng
Sáppadt ajkimon. —

Üdvözöllek, gyászridteg
Téli tünemény!
Szenvedésre átkozó
Sorsom' végzetén.

Oh beh! híven tükrözöd
Pálya' 's létköröm.
Mint halálszín arczomat
Fényes tükröm.

Pájer.

Daguerréotyp a' háremben.

(Vége.)

‚Térjünk vissza a' palotába, szólt élenken Mehemed Ali a' müvészhez. E' Daguerréotypot, néhány fényfogékony érczlappal, egy órára rendelkezesem alá adod.'

„Fönséged meg lesz elégedve" viszonzá finom illedékkel Vernet Horácz.

De bizonyos borzalmat, midőn Mehmedtől nőit nevezni hallá, el nem nyomhatott.

„Nőinek, fönséges úr? kiálta Vernet a' még kezeiben levő virágkoszorút erősen összeszorítva; nőinek akar ott fényképfestést mutatni?"

‚Mint mondád, válaszolt mosolyogva a' basa, 's e' miatt müszeredet ez uttal tanácsod nélkül kell használnom.'

Bármi polgárisodott vala is a' moslemek' agg főnöke, a' müvész még is észrevevé, hogy háreménél a' keleti féltékenység folyvást örködék 's a' fejér rózsákra gondolva szörnyü kisértéssel szólt magában:

„Mi dicső alkalom látni a' veres övü Odaliskát, ha Daguerréotypommel a' hárembe mehetnék!"

De hasztalanúl jegyzé meg a' basának, mi kevéssé biztos még e' müvészetgyakorlatban, mi szükséges még neki a' tanács, bizalmával mi lealacsonyulásnak teszi ki magát, ha munkája nem sikerül, minden neje előtt 's mikép vele, öreg 's tapasztalt tanítóval, diszes kivételt teend.... Mind ezen, valóban jeles okokra gonosz fejrázással 's palotabejárásánál ismételt szavaival, fejér szakállát kezével lesimítva, felelt a' basa:

‚Daguerréotypod', kedves vendégem, egy órára, öt, előre elkészített, érczlappal!'

Vernet Horácz sohajtva mondott le 's a' fényképiró nélküle lépett hölgyei' teremébe.

Olvasónk méltó képet gondolhat magának a' fényképiró- 's müvészünk' felzúdult belsejéről.

A' hárem' hozzáférhetlen fenpontján, honnan a' fejér rózsák hullának, az árnyas terrasseon, van az öreg basa fiatal Odaliskáival. E' fris arczok 's mosolygó öltönyök közt a' nap csak fejér szakállát, aranynyal hímzett fövegét, 's bőrprémes kaftánját látja portázni. Az erkély' könyöklőjére vigyázva állítván fel a' Daguerréotypot, minden hölgy kerevetét 's takaróit elhagyja, látni a' müvészet' csodamüveit. Mehmed egy, a' müvész által elkészített érczlapot vesz, a' lencse' gyúpontja alá teszi 's néhány perczig vár... Azután a' lapot, fénynyel telvének hivén, a' camera obscurából kiveszi, a' bánásmódnak, melly a' festvényt láthatónak teendő, aláveti, 's a' nagy csoda' kifejlését minden hölgy legnagyobb kandisággal várja.

De, oh bübáj! a' csoda nem történik!... Eredeti fényét az ezüstlap el nem veszté 's csak a' basa' arcza föstekezék kiborveresre.

‚Igen hirtelenkedtem!' mondá daczosan Mehmed.

'S a' munkát újra, még pedig lassabban kezdé, de kedvezőbb eredvény nélkül.

‚Hogyan van ez? kiálta egészen megzavarodva, vagy elhibáztam valamit, vagy némi csekélységet elfeledék.'

Eszméit, hosszasan hallgatva, törekvék rendbeszedni 's a' munkálatot újult hévvel kezdé. De hasztalan! A' csoda ismét balul üt ki! Negyed-, ötödszörre is balul üt ki! 'S a' hatalmas Mehmed megsemmitve, a' szegény alakosnál, ki serlegkeringtetését eltéveszté, boszúsabban ámulva, diványra{ül le.

Pironkodását a' hölgyek' gonosz suttogása dühhé változtatá. A' kárhozatos müszerre rohant 's kevés hiányzék, hogy össze nem zuzá azt. Minden oldalra forgatá, minden fölszínét vizsgálá 's okultabb még sem lön!

Hogyan kell kigázolnia? hogyan boszút vennie? mi által? — Csak egy eszköze 's ez Vernet Horácz' háremhe hivatása vala!

Sokáig vonakodott ezen utolsó lépéstől a' basa, de önszeretete végtére is győzött féltékenységén 's egy rabszolgának rögtön el kelle hini a' müvészt.

A' müvész nyomban megjelent 's az első nő, kit mindnyájok közt észrevön, a' veres övü Odaliska, a' hárem' valódi gyöngye, a' tizenhét éves ragyogó nap vala.

De hogyan van, hogy az Odaliska szintolly nyugott, mint felindulva Vernet? Hidegvérü, vagy büvölt? Eltévesztés vagy csalatkozás? A' müvésznek úgy tetszék, hogy különös titok van leleplezve 's kétségkivül mi is azon esetben vagyunk.

Szintolly kéjjel, mint figyelmesen hallgatott, de aligha a' basára, Vernet Horácz, 's csak a' háremre vetett kém- és hosszas pillantás után méltatá próbavizsgálatra a' fényképfestést.

‚Prófétára mondom! kiálta színlett meglepetéssel, bocsásson meg szórakozottságomért fönséged, a' lapokat ibolóval ellátni elfeledém.'

Tudva van, miszerint ennek meg kell a' müködést előzni. Innen származtak tehát az egymást ért, roszúl sikerült kisérletek, mellyek annyira megszégyeniték az alkirályt 's minek oka az állitott feledékenység vala....

Mehmed Ali legott eltalálá e' hadfortélyt 's annál készebb volt azt mentegetni, mivel benne saját igazolását lelé.

„Féltékenységem hiúságom' kedveért megbocsát, súgá mosolygva Vernet Horácz' fülébe, mert szintugy vagy elfogulva háremem, mint én Daguerréotypod iránt; mi barátságosan végzünk egymással. Ha néhány **ibolózott** lapot hozasz, a' háremet kedvedre megnézheted."

Vernet Horácz ezt nem mondatá magának kétszer; néhány percz mulva újra ott terme. Ez úttal a' müvész 's alkirály egyiránt elégültek valának egymással, mert mig hölgyeit emez sikerült fényképföstéssel csodálatra ragadá, virágkoszorúválaszát amaz a' veres övü Odaliska' kezeibe csempezé....

De mikép van, hogy a' basa a' tetszészaj közepett, mellyben részesült, megfordul 's villámló szeme meglepetést és dühöt mutat? ... Miért sápul és reszket Vernet Horácz, midön a' basa' kezét gyilok után nyulni látja? ...

Mehmed Ali a' festész' 's Odaliska' mozdulatait észrevevé 's az övön saját szemei előtt összeillesztett koszorúra ismert! —

‚Elvesztem! inkább halva mint élve mondá magában Vernet Horácz, regényemnek, mint keleten minden történeti regénynek, pallos vagy zsinór vetend véget.'

De gondoljuk meg müvészünk' bámultát 's örömét, midön Mehmed' szemét jóságig szelidülni 's a' fenyegetőleg összevont ajkakat csaknem szeretetreméltó mosolyt hirdetni látá.

„Száz év előtt fejed bizonyosan földön hengerül vala, szólt az alkirály, de én nem vagyok basa, mint a' többiek 's mivel e' fiatal hajadonnal semmi dolgom, neki úgy, mint neked, megbocsátok 's minthogy a' leány neked tetszik, neked ajándékozom."

‚'S én elfogadom! kiálta az elragadtatott festész, de azon föltét alatt, hogy vele szabadon rendelkezhetem.'

„Aegyptusban azt közelebbről magyarázni szükségtelen, viszonzá Mehmed. Ő, mint Daguerréotypod, tiéd!"

‚Ön kétségkivül a' legnagyobb basa! kiáltott a' müvész 's fönséged' palotájában két lényt teszek szerencséssé!' —

'S a' szép Odaliskát, ki fölötte remegtében mindezt meg nem foghatá, tovavive legott a' mamelukok' tisztéhez vezeté, ki a' gyönyörü koszorút olly szépen magyarázá 's mielőtt meglepetéséből felüdülhet vala, a' leányt karjaiba veté.

‚Ő öné!' szóla 's mindkettejöket magokra hagyá.

Az ünnepelt müvész azután munkáihoz téré.

Könnyü megértenünk, hogy ezen esemény' kifejlése egészen egyszerü személycseréből, mellyet Vernet Horácz a' révsétakor kilesett, álla. A' tiszt' zavarodottsága a' fürdőház előtt világosan megérteté vele ama' virágnyelv' összefüggését. Alkatai' hasonlósága 's köpönyegeik' színe egészen megmagyarázá a' többit 's

meg levén győződve az aegyptusi' nemes jelleméről, segélyét ama' szerelemszolgálathoz szivesen adá.

... A' hires festész' egyik barátja kezeskedék e' kaland' valóságáról 's az egy kecses kép' tárgya leend, melly az 1841-ki műkiállításban jelenendik meg.

Garády

Magyar játékszíni krónika.

Octob. 5. Örökké. Vígj. 2 felvonásban. Irta Scribe, ford. Csató Pál, a' m. acad. költs. — Hubenayné mint vendég Mathild' szerepében. — Ezt követte: Arlequin mint csontváz. Bohózatos némajáték 2 szakaszb. Hasenhuttól. Zenéje Böhm Móricztól.

Octob. 6. Tündérlak. Víg opera 2 felv. Irta Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Octob. 7. Falusi egyszerűség. Vígjáték 4 felv. Töpfertől, ford. Nagy Ignácz, a' m. acad. költs. Hubenayné mint a' színház új tagja Sárika', Lendvay mint vendég Caesar' szerepében.

Egyveleg.

Az apai hatalom Görögországban. — Kevés évvel ezelőtt még Görögországban minden törvények' gúnyolatára az apai hatalomnak borzasztó példáit látjuk. Argosban egy apa, családi tanácsban, csodaszépségű leányát, ki egy ifju görög által elhagyá magát csabíttatni, és két napig nála maradott, az élve-temettetés' borzasztó büntetésére itélte, 's az ítéletet végre is hajtá. Szegényt egy verembe dugták és nyakig körül tömék földdel. Iszonyú szomjúságában még egy ital vizet kért; apja adott neki 's aztán berakta fejét gyöppel. Midőn a' törvényhatóság megérkezett, már halva volt. Az apa fogházba vitetvén, átadatott a' törvényszéknek. A' praefectus, ki őt elfogatá, az útczán megjelenvén, egy nagy sereg család-apa és más lakosok által a' pap' vezérlete alatt megállíttatott, kik mindnyájan hevesen ellenmondának ezen elfogatásnak, azt állítván, hogy az apának ezen bánásmódhoz, becsületéről elfeledkezett leánya iránt, teljes joga volt. A' gyilkos apa azonban mind ezek' ellenére két évi fogságra ítéltetett.

Themse-tunnel. — Angol lapok' tudósítása szerint a' tunnel' munkálatai sebesen mennek elő. 1300 lábnyi hosszaságából még csak 35 láb hibázik, 's ezen utolsó munka három négy hónap alatt, fel millió font sterling költséggel, végre fog hajtatni.

Viktória királynő' házi költségei évenként: kenyérre 2050 ft sterling. — Vajra, szalonnára, sajtra, tojásra 4976. — Tejre és tejfelre: 1478. — Húsra: 9372. — Fűszerre: 4644. — Olasz árukra millyen a' sardella, táblaolaj 's t. eff.: 1793. — Becsinált gyümölcs és czukorsüteményekre: 1741. — Zöldségre: 487. — Borra: 4850. — Liqueurre 's hasonnemüre: 1843. — Sörre 's egyéb angol italokra: 2811. — Viaszgyertyára: 1937. — Faggyú-világításra 679. — Lámpákra: 4600. — Tüzelékre: 6846. — Papirosra, tollra, tintára: 824. — Asztalosoknak igazításokért: 376. — Rézmüveseknek igazításokért: 890. — Eltörött porczelán és üvegnemük' kiegészítésére: 1328. — Ágy- és asztali nemü' kiigazítására: 1085. — Ágy és asztali nemük' mosására: 3130. — Ezüst edények' igazítására: 355.

Ó görög színmüvészet. — A' régi görögök' világa igen különbözik a' miénktől! Mi nálunk futólagos mulatság, nálok szent, tiszteletre méltó eszköz vala a' szív és ész' mivelődésére. Mi náluuk türetik, 's némileg megnehezíttetik, ott tiszteletre talált és a' status' felügyelésére mindenek fölött. Athenében eleinten a' színház fából volt. De nem sokára, Sophocles' befolyása által, fölemelkedtek ama' fennséges amphitheatrumok mindennemü gépekkel az istenek megjelenésére, az alvilág 's paloták és templomok 's egész városoknak feltüntetésére. Mit Európa' első színházai mutatnak, itt is látható volt, nagyobb pompában és rendben és tartósságban. Nyilt vala a' hely, hol a' nézők ültenek; a' nagy félkörök terjedelmes oszlopsorozattal voltak ellátva, mellyeken drága szövetből sátorok kihúzvák a' nap' heve és eső ellen. Szobrok ékesíték a' legfensőbb folyosókat és csatornákból illatos vizek folydogáltak. Tiz biró itélte el a' drámai müvek' becsét Athenében. Kitünő érdem, tárgyismeret, részrehajlatlanság, ada nekik jogot jutalmat és büntetést osztani: jutalmat a' talentumnak, büntetést a' szemtelenségnek. Jaj vala azon színésznek, ki jogtalanúl fel mere lépni. Gyakran megvesszőztetést várhatott magára; midőn ellenben Sophocles a' maga Antigonejával a' samosi praefecturát nyerte el, és mind neki, mind Aeschylusnak és Euripidesnek szobrok emeltettek. Aegyptus' királya kivánta könyvtára' számára Euripides' tragoediáinak teljes kéziratát. E' kéziratok az atheneiek' statuskönyvtárában voltak, kik féltékenyek e' kincsökre, megtagadták annak másoltatását. Csak élelmi szükség vihette őket rá, hogy később gabonáért megengedék a' másoltatást. Midőn Siciliában egy véres lázadás ütött ki, a' közönséges mészárlásban mind azok kimélve maradtak, kik a' nagy tragicusokból verseket tudtak elmondani. Színészek és színmüköltők többnyire ugyanazon személyek voltak. Sophocles, gyenge melle miatt, kivételt tőn. Aeschylus egykor játszása alatt csaknem agyon követetett: mert úgy tetszett, hogy egyik, egyébiránt jeles, müvében Ceres' mysteriumait akarta nevetségessé tenni. Egy kétértelmü szó illy dolgokban könnyen halálos lehetett. Személyt lehetett gúnyolni, ha mindjárt Socrates volt is: de a' szentet csak tisztelettel volt szabad említeni; mert ez az istenek' tiszteletének volt helye 's oltárjok az előtérben állott. A' színpadnak kötelessége volt tanítani, a' gondolatot a' földiektől elvonni, a' szivet nemesíteni és a' szenvedélyeket csillapítani. Mennyire másként van mind ez napjainkban!

Bön gészet.

— A' kiállott veszélyek' legnagyobb jutalma a' tapasztalás.

— A' remény úti költség az emberi életre.

— A' lélek' szépsége a' korral nevekedik, valamint a' testé a' korral fogy.

— Csak a' lelki nagyság a' valódi nagyság.

— Sok emberben van tehetség bölcsnek, kevésben okosnak, legkevesebben nagylelkünek lenni.

— Tévedni emberi dolog, de a' tévedést elismerni csak nagy emberek' tulajdona. Közli ***Vida.***

LAKVÁLTOZTATÁS.

Az Athenaeum 's Figyelmező' kiadó hivatala a' Borz-útczába, **222.** szám alatti Neumajer-házba, az apácza-templom' közelébe (földszint jobbra) tétetett át.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 15. 1840.** **31. szám.**

artalom: A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban (*Török János*). — Sejtés (*Riskó Ignácz*). — Reg (*Alpár*). St. Just' lámpája. (—*jd*—). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére. —

A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban.

> ..... Alitur vitium, vivitque tegendo,
> Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
> Abnegat. ..... *Virg.*

A' földmivelés' viszonyai valamelly nemzet' státus-életéhez különféleképp' módosittatnak, részint azon intézvények által, mellyeken a' nemzet' társas rendszere alapúl, részint azon körülményeknél fogva, mellyekbe az országot éghajlata, fekvése és politicai összeköttetése is helyezik. Ezen viszonyok sok változásokon mentek az újabb időkben keresztül, mióta t. i. az emberiség' érdekei általában a' nemzeteket nagyobb mértékben foglalkodtatják.

Hogy a' törvényhozás az európai státusok' nagyobb részében, 's különösen Mapyarországban, igen mostohán bánt eddig a' földmiveléssel, 's hogy annak ügye még mindig nem azon ponton áll, hol azt a' társaság' érdekei kivánnák, senki sem fogja tagadni. A' leghiresb státusférfiak is, kiknek a' pillanatnyi segély inkább, mintsem a' tartós közjóllét' megerösítése fekszik szivökön, örömestebb munkálódnak az ipar' és kereskedés', mint a' mezei gazdaság kifejlésén, sőt amazokat gyakran ennek rovására pártolják. Azonban a' státus-emberek' ezen káros következményü balfogása csalódáson épül, mert, ha egy részről igaz, hogy csupán földmivelés által nem emelkedhetik is a' nép rendkivüli gazdagságra, 's hogy földmivelő népeknél a' legkedvezőbb esetben is csak mérséklett vagyonosságot tapasztalunk a' nagyobb rész közt elárasztva; úgy más részről tagadhatlan, hogy a' földmivelés, melly csak az értelemmel párosult szorgalomnak nyujtja áldását, nem koczkajáték, mint a' kereskedés; 's hogy a' nemzetek' jólléte nem egyes nyerészkedő vállalkozásokon, hanem az összes termesztés' és vagyonszerzés' feleslegén alapúl; 's ezen, habár lassú, de biztos úton elért vagyonosság, nem pedig a' dús állapot, bélyege egy jól rendezett intézvényü országnak. — Hol a' mezei gazdaság virágzik, ott a' mesterségek, gyárok és kereskedés is emelkednek; de a' legvirágzóbb országos kereskedés mellett is nyomorogthat a' nép, ha a' földmivelés elhanyagoltatik. — A' történet' leghitelesb tanúja ezen állitásoknak: nem tagadhatni ugyan, hogy kereskedő népek a' világ' piaczán fényesb szerepet játszanak, mint a' csupán földmivelők, kiknek nyugodt 's biz-

tos állapotjuk mellett is, többnyire hiányzik azon feszült erő, vállalkozási szellem és szabadság-szeretet, 's mind azon tulajdon, melly nagy tetteket szül, 's egy nép' hatáskörét mind physicai, mind szellemi tekintetben szünet nélkül tágítja. De a' tapasztalás bizonyítja, hogy az illy fényes állapot nem tartós, mert mélyebb alapja nincs. Sidon és Tyrus' vakító fénye nyom nélkül enyészett el. A' legtartósb hatalmat, a' legvalódibb jóllétet, azon népeknek biztosítja a' sors, mellyek mesterséget és kereskedést, tudományt és müvészetet sikerrel üzni elegendő szellemmel birnak ugyan: de nemzeti gazdagságok' alapjául, 's foglalatosságuk' leglényegesb tárgyául a' fölmivelést választják, vagy ha helyzetök, 's viszonyaik a' kereskedésre, gyártásra és tengerészetre kedvezőbbek volnának is, még is a' mezei gazdaságra annyi erőt szánnak, a' mennyi a' körülményekhez képest szükséges.—Ne felejtsük,hogy a' legnagyobb kereskedő nemzeteknél, Angolországban és Hollandiában, a' földmivelés is magas fokon áll. Szinte az amerikai egyesült státusok' csodálatos virágzata (intézvényiket nem tekintve) nagy részint onnét ered, hogy vagyonosságuk' alapját a' földmivelés teszi.

Hazánknak is, mind politicai összeköttetésénél, mind physicai fekvésénél fogva, föképen a' mezei gazdaság van pályául kitüzve; 's ugyan haladott-e ő' pályán olly arányban, mint a' hasonló körülmények közt levő szomszéd? nemzetek? — Valóban nem, noha a' magyar nemzetnek törvényhozási jogánál fogva olly könnyü lett volna már régen, mind azon nyomasztó akadályokat megszüntetni, mellyek a' földmivelés' kifejlését szegény honunkban mind eddig gátolták, 's mellyek már rég elenyészett ó korból veszik eredetöket, de a' végtelenül megváltozott jelenkornak szellemével a' legellenségesb irányban állván, csak kártékonyan hatnak. — Némellyek ezen akadályok közől azonban a' nemzet' erkölcsi állapotjában feküsznek, 's azokat feszegetni jelen értekezésem' czélján kivül fekszik; egyedül azon gátjairól földmivelésünknek kivántam itt nézeteimet közleni, mellyek magából a' földbirtoki jogállapotból származnak, 's mellyeken tettleges törvények által lehet segiteni. — A' tárgy bővebb fejtegetése' kedvéért, hazai történetink' nyomán fogom nézeteimet kifejteni.

Azon viszontagságok, mellyeken a' földmivelés' ügye hazánkban honosulásunk óta keresztül ment, minden egykorú nemzetekéivel közösek, 's az átélt különbféle korszakok' sajátságainak bélyegét viselik. — Vitéz eleink inkább táborozásban és vadászatban gyönyörködtek; azért is letelepedésökkor a' földmivelést részint szolgáikra, részint a' legyözött bennszülöttekre bizták; 's valamint az uj hon' védelme 's megerősítése majdnem szünet nélkül fegyverben tartotta a' hóditó magyart, 's ő' miatt ő a' szelidebb polgári élethez csak igen nehezen szokhatott; úgy más részről csupán nem szabadokra levén bizva a' földmivelés, azzal foglalkodni szolgai alacsonságnak tekintetett; melly balitélet, mint látjuk, még ma sem enyészett el egészen, mert a' legdurvább kézmüves is különbnek tartja magát a' földmivelőnél.

A' keresztény hit' terjedése sz. István alatt a' nemzet' vadságát enyhité, 's a' már hosszasb tartózkodás az országban, uj nemzedékek' támadása 's szaporodása, és a' polgárosodás' némileges feléledése kedvezni látszott ugyan a' földmivelés' ügyének, 's egyszersmind a' hős eldődink közt felosztott országban nem csekély lehetett a' földmiveléssel foglalkodó független földbirtokosok' száma; de a' szomszédnemzetektől lassanként hozzánk is becsuszamló feudalis rendszer, 's a' thrón' ingatagsága mellett szüntelen tartó belső villongások széles tért nyitottak azon kénynek, melly majd erőszak, majd fortély által mindent a' hatalmasbak' birtokába ejtett, 's számtalan kisebb, de független birtokost hübéressé változtatott, mi annál könnyebben volt eszközlhető, minél nagyobb volt azoknak száma, kik a' megúnt 's visszaélések miatt terhes, tábori szolgálattól menekülni akarván, kényelmökért a' terhet magára vállaló hatalmasbnak szabadságokat feláldozák. 'S itt veszi eredetét a' jobbágyság. —

A' földnek egyenes adóztatása sz. István alatt kezdődött, ki az Izrael' alkotmányában más fennállott tizedrendszerrel megismerkedvén, az egyház' fentartására a' föld' minden termesztményire dézmát vetett, de úgy tetszik, még akkor minden birtokválogatás nélkül, mert, ha a' későbben (1092) sz. László királyunk által a' zabolchi zsinaton a'dézma' visszatartoztatói ellen kiszabott büntetések' új megerősítését közelebbről megfontoljuk, a' fenyiték' megnyitása nem a' gyenge szolgai részét a' népnek, hanem egyedül a' hatalmasbakat érdekelhette, kik t. i. képesek voltak a' törvénynek ellenszegülni. —

A' dézmához járult Nagy Lajos alatt a' kilenczed is, melly azonban mint földes úri haszonvétel egyedül a' jobbágyokra volt róva.

Azonban egy részről az elnyomás, más részről a' békétlenség napról napra növekedett az országban, 's midőn II. László alatt a' pápai bulla a' kereszt' védelmére a' magyar parasztságot felfegyverzé, — a' legfőbb fokra hágott elkeseredés, czélt tévesztve, szilaj indulatok közt tört ki, 's az úgy nevezett k u r u c z v i l á g' rémítő példáját adta a' visszaélések által előidézett kétségbeesésnek! — De ámbár a' pór' türelmetlenségeért nyomban szörnyen bünhödött; mégis az erre következő budai országgyülésen a' jobbágyokra nézve hozott boldogtalan rendszabályok sokkal méltatlanabbak voltak, mint mind azon rémítő kinzások, mellyeket Zápolya' találékony esze kigondolt. Itt végeztetett a' jobbágyság örökös kiskorusága, 's mind önvédelme, mind tulajdon-szerzésre való képtelensége; — itt mérettek ki rá mind azon terhek és adózások, mellyeket csaknem maig viselni tartozik. — A' csalatkozott, 's önérdekeiket nem ismerő törvényhozók itt hozott végzéseik a' földmivelést országszerte tönkre juttaták, 's a' hon' virágzását nagyobb mértékben akadályoztaták a' török igánál. —

Dicséretesen törekedtek későbbi fejedelmeink ezen, a' közérdekkel annyira ellenkező viszonyokon segíteni, míg végre a' tizennyolczadik században józanabb státuselvek győzedelmeskedvén, Mária Terézia urbéri rendszabályai által a' javítást megkezdte, melly pályán II. József tüzes elveinél fogva állhatatosan nyomúlt előre, 's az örökös jobbágyságot hazánkban is végképen eltörlé; de azt, mit szive olly igen óhajtott: a' jobbágyság' terhét t. i. annyira leszállítani, hogy adózásait levonván, néki a' brutto jövedelemből még 70% megmaradjon, el nem érte, 's így a' szegény paraszt akkor a' szabad költözésnél egyebet nem nyerhetett. —

Azonban a' mult század' végén kifejlett, 's egész Európában sebesen elterjedt nemesebb eszmék a' még fennálló 's százados szokásokon épült viszonyoknak is más irányt adtak; míg végtére hazánk is, a' korszellemtől ihletve, felébredt, 's azon bilincseknek feloldására sietett, mellyekbe féltékeny őseink a' földmivelést méltatlanúl verték.

Legkésőbb maradékink is forró hálával és tisztelettel fogják azon törvényhozókat említeni, kiknek a' legközelebbi két országgyülésen alkotott urbéri törvényinket köszönnünk kell; mert bölcs végzéseik által egy jövendő országos javítás' reményteljes magvát hintették el, melly bizonyosan kikél, 's egykor édes gyümölcsöt hozand, ha a' nemzet a' gyenge növényeket rokon kebellel ápolni tudja 's a' javítás' pályáján rendületlenül nyomúl előre, mert vannak még némellyek, miknek megszüntetése nélkül a' nemzeti szorgalom' és földmivelés' emelkedése, azaz a' hon' virágzása, nem remélhető. — Ezen intézvények között fő szerepet játsza 1-ször a z ő s i s é g, 2-szor a' j o b b á g y n a k a' t u l a j d o n s z e r z é s b ő l i k i r e k e s z t é s e.

A' nagyravágyás' kitünő bélyege volt mindenkoron, hogy szüntelen a' nemzetség' hatalmát emelni 's erősíteni törekedett, mert korán észrevették az emberek, hogy dús és hatalmas családok, mellyek szüntelen osztozások által erejöket vesztegették, lassanként előbbi magas polczaikról leszállottak, jelentőségöket elveszték, 's végre az okosbak és erősbek' igen kivánatos martalékává lettek; hogy ellenben fő úri hatalomra azon nemzetségek vergődtek fel leghamarább, kik a' birtok-feloszthatlanság' elvének legelőször hódoltak. — Mi a' fensőbb körökben illy jó sikert mutatott, azt a' közép és alsó rendü nemesség is utánozta, 's a' földbirtokos nem vélte családja' 's késő maradékai' biztosítását hathatósban eszközleni, mintha végrendelés által jószága' elidegeníthetlenségét vagy feloszthatlanságát nyilvánitá, 's az által az elötte olly becses czél' elérését eszközlé, hogy a' jószág a' család' birtokától soha el ne essék. — 'S itt van az ősiség' eredetének rövid története, melly a' középkorban a' külföld' egyéb feudális intézvényivel együtt hazánkba becsúszott, 's melly midőn künn már nyomát is vesztve csak névben él, nálunk még most is teljes erejében virágzik 's a' nép' tenyésztő erejének kifejlését hátráltatja. — Nagy S z é c h e n y i n k már e' tárgyról olly terjedelmesen, alaposan és lelkesen szólott, hogy én csak untatni fognám a' közönséget, ha e' lapokat ismétlésekkel tölteném; azért is e' részben a' t. olvasókat az ő munkáira utasitván, az ősiség' csak azon ágazatjáról akarok néhány szót szólani, melly hazánkban majoratus vagy senioratus név alatt ismeretes. — Ez a' két rendü intézvény azon időkben támadt, midőn még a' földbirtok a' hatalom' egyedüles feltétele 's egyszersmind jól kiszámolt eszköz volt arra, hogy az illető nemzetségek' fénye

és politicai jelentősége fenntartassék; mert való, hogy ezen óvószer hiányában sok család, melly gazdagságra, rangra, 's befolyásra nézve a' közönséges polgárt ma felül mulja, legalább ivadékának egy részében már rég leszállott volna a' szegényebb sorsú polgár' alacsony körébe. — Azonban a' földbirtok' kizárólagos tulnyomósága már menthetetlenül elenyészett, 's pénz, és státusszolgálat nem sikeretlenül vetélkednek ma már az elsőségért bármi kiterjedt földbirtokkal. — Azon elvek, mellyekre sokan ezen intézvények' pártolói közől hivatkoznak, már elavultak; a' thrón és nemzetiség' legerősb támaszát nem egyes nemzetségek' fennlétében, hanem a' nemzet' szellemében fogjuk fellelni. — 'S ha a' hatási rendszerben nem bizonyos nemzetségek', vagy bizonyos néposztály' érdekeit; hanem a' nemzet' összes jóllétét 's a' haladó kor' kivánatit veszszük tekintetbe, úgy az ősiségnek minél előbbi eltörlését szivünkből kell ohajtanunk, mert az sem a' józan státusgazdasággal, sem egy képviseleti országlás' elveivel, sem a' népszerüség' érdekeivel öszve nem fér, azon felszámíthatlan veszteséget nem is tekintve, melly a' nemzeti iparra, 's tenyésztésre részint az aviticitási, részint azon egyoldalú rendszerből ered, melly a' legitimitás' örve alatt az ingatlan birtokot bizonyos néposztályhoz köti. — Mennyire ellenkezik a' természettel az ősiség, azt sok szülék mélyen fogják érezni, midőn első szülöttjöknek, ki tán legkevesebb kedvezést sem érdemel, többi szeretett gyermekeiket feláldozni, 's azokat majdnem minden örökségtől megfosztani kénytelenek, egy fonák intézvény miatt, mellyet benső meggyözödésök' ellenére 's a' közjó' világos kárával fenntartani kötelesek. — Az angol nemesi rendszer is ezen az intézvényen épült, mellynek léte, egy gazdag és hatalmas aristocratia' fenntartása által, korántsem használ annyit a' statusnak, mint a' mennyit az általa előidézett nepotismus, a' család' szegényebb tagjainak a' státustisztségekbe való becsusztatása által árt. Hát a' szabadsággal, mellyre olly méltán büszke a' magyar nemes, hogyan egyez meg egy intézvény, melly a' birtokost legtermészetesb jogától megfosztja, jószágát kénye szerint használhatni? El adhatja-e azt rokonai' megegyezése nélkül? — 's eladhatja-e csak egy részét is terjedelmes jószágának, hogy ennek árával a' megtartottat javíthassa és sokszorta jövedelmezőbbé tehesse, mint előbb az egész birtok vala; vagy hogy hitelezőitől megmenekedhessék, kiket egyébként rendes jövedelméből kielégíteni nem képes? — Mit veszt illy intézvény által az országos hitel, a' birtok' biztossága, 's a' földmivelés' magosb kifejlése, azt Széchenyink kimerítve rajzolta. —

Ősiségen alapuló nagy terjedelmű jószágok' birtoka Magyarországban rokon hatású azon körülménynyel, midőn egy R —, vagy S—kezében a' tőkepénzek öszve vannak halmozva, azaz függetlenné teszi magát a' statustól; inkább gyarapodik, mintsem gyarapít, köz adót nem visel, 's bizonyos keresetekben sem hazát nem ismer, sem reá nem szorúl. E' mellett nagy birtokon mezei gazdasági tekintetben bizonyos tespedség látszható, melly miatt a' tiszta jövedelem nem növekedhetik; az aránytalanúl nagy birtok több mint kettöztetett felügyelést kiván, sok tőkét elnyel, mégis gyéren gyümölcsözik; 's annyi bizonyos, hogy egy 10,000 holdra terjedő birtok félannyi jövedelmet sem hajt, mintha ugyanazon térség több birtokos közt volna felosztva; 's ha bár a' veszteséget itt általányos jövedelme mellett a' birtokos nem érzi is olly mélyen, de a' nemzeti összes vagyonra nézve a' hézag tetemes. —

A' birtok' felosztása bizonyos mértékben (mert én egész lelkemből osztozom gróf Széchenyi' véleményében a' minimumra nézve) a' föld' értékét, 's ezzel a' munkát és munkásságot egyaránt neveli, természetesen tehát a' nemzeti vagyont és jóllétet is szaporítja. —

Szinte az ősiség' megszüntetésétől függ a' puszták' gyarmatosíthatása is, ezen lényeges előmozditója a' független földbirtokos polgárok' szaporításának, mi hazánk' benső erejének olly nélkülezhetlen feltétele, kivált, ha egyszersmind a' nemes birtok' örökös megvásárolhatása a' nemteleneknek is megengedtetik; melly rendszabálynak jótékony következésit csak a' vak nem latja, ki eléggé méltányolni nem tudja, mennyire emelkedhetik a' birtok' becse a' növekedő concurrentia által (megszünvén a' tőkék' öszvehalmozása minden ártalmas miveletivel együtt) 's milly nagy mértékben élesztetik általa az ösztön munkásságra és vagyonszerzésre, a' nélkül, hogy ezen rendszabály a' nemest nemtelenné változtatná.

Szóval, nagy nemzetségi jószágok' felosztathatlansága, vagy a' birtoknak valamelly néposztályhoz kiváltságképeni kötése, 's annak megvételétől egy más polgári osztálynak elzárása, korunk' tisztább eszméivel ellenkező, a'

nemzet' eldarabolására czélzó, 's a' státuserő' forrását elfojtó intézvények, mellyeknek törvényes megváltoztatását 's javítását a' nemzet' boldogsága sürgeti.

E' bajon csekély véleményem szerint legegyszerűbb módon csak úgy lehet segíteni, ha 1-ször országos végzés minden ősiséget és családi rendelményeket eltöröl; 2-szor azokat minden a' multra visszaható erejöktől megfosztja, 's helyökbe a' közönséges örökösödési rendszert állítja; 's végre 3-szor a' haza' polgárait minden különböztetés nélkül jószágbirtokra képesnek nyilvánít és a' birtok-felosztásra (kitüzvén a' minimumot) engedelmet ad.

A' felosztható kérdés a' jobbágytelkekre nézve ellenben egészen máskép áll, mert bizonyos nagyságú vagy jövedelmü jobbágytelkeknek felosztathatlansága az országban nem csak minden tekintetben czélirányos, hanem szükséges is. — Először is a' társaság' mind azon osztályai, mellyek tulajdonkép nem földmivelők, élelmi szükségeikre nézve azon feleslegre támaszkodnak, mi a' termesztők' házi fogyasztásán felül fenn marad; 's ezen osztályok' kenyerét biztosítani a' státus' kötelessége. — Már pedig ki csak annyi földet mivel, miből csupán a' család' számára kivántató mennyiséget teremtheti elő, az a' nem földmivelő osztályok' fogyasztási szükségeinek fedezésére mitsem engedhet át. Tehát czélszerü és kivánatos, hogy kivált ha a' nagyobb földbirtokok a' felosztathatlanság' megszüntetése által idővel elenyésznének, minél nagyobb számú kisebb földbirtokosok létezzenek, kik a' piaczot a' szükséges élelmi termékekkel böven ellátják. —

Török János.

(Folytattatik)

Sejtés.

A' nyári nap kelettől nyúgotig
Ha megfutá felhőtlen útait,
Ketté szakad, mint egy arany golyó,
'S megosztja búcsuzó sugárait.

Fényében ég az ó 's az új világ,
De fénye perczenként halványodik;
A' fél golyó kicsinded ív leszen,
Még egy sugár... 's végkép leáldozik.

Ki mondja meg, nem igy van-é veled,
Nem igy lesz-é, imádott hitvesem?
Ki kétfelé szakasztád szivedet,
Hogy birjam én, és birja gyermekem.

Hervadsz te is naponként sír felé
'S fogysz egyre mint nyáresti napvilág;
Ne szállj, ne szállj egemről még alá,
Vak éjbe hull, ha elhúnysz, a' világ.

Riskó Ignácz.

Reg.

A' hajnal bérczen áll,
Játszó gyerek gyanánt;
'S ég' drága gyöngyivel
Behint erdőt, virányt.

De atyja jő: a' nap,
Őt visszakergeti
'S pazarlott kincseit
A' földről fölszedi.

Alpár.

St. Just' lámpája.

Franczia novella.

Még nincs egy század, hogy Narbonneban, azon kápolna' közepén, melly Bátor Fülöp' sirjától jobbra van St. Just' egyházában, pompás ezüst lámpa égett. Ezen edényt egy a' legfinomabb olaj táplálta, minőt az olajfa' legszebb gyümölcse adhat. Gondviselése sem volt az egyházfi' vagy ennek cselédei' durva kezére bizva, egy fiatal lelkész bizaték meg rendesen tisztogatásával 's neki kelle gondoskodni, hogy legtisztább fénynyel világitson. 1734-ben ellopaték e' díszes lámpa, 's azután gyertyával pótoltaték, mellynek szinte szakadatlanul kelle égnie. De a' gyertya nem tön hasonló kegyes benyomást a' gyülekezetre, mint az őszerü lámpa 's 1750 körül megszüntek gyertyát égetni helyette. Még él néhány agg apa, kik láták azon gyertyát égni 's kik róla nekem beszéltek. A' lámpa' eredetéről következőt hallottam.

Február' 12-kén 1347, éjfél felé, egy fiatal bajnok, alig tizenkilencz évü, négy harczfival megállapodék Marrechi Lubiano, a' gazdag lombardinak háza előtt, ki Narbonne' városában telepedék le 's ott jól kamatozó kereskedést üze. Leugráltak lovaikról 's midőn első kiáltásokra meg nem nyilt a' kapu, épen készülőben voltak azt betörni: ekkor csikorogva fordult meg a' nehéz kulcs a' závárban 's a' fegyveresek egy szüken világított előcsarnokba nyomultak. Egy kis öreg ember, igen mindennapi arczulatu, kémlő nyugtalan tekintettel, melly a' kalmároknál nem szokatlan, nyita nekik kaput. Most főképen mindnyájának arczát és kezeit

látszék vizsgálóra venni. A' mint a' harczfiak az előcsarnokba nyomultak, egy fiatal lányka könnyü éji ruhában siete előre a' bajnokhoz, 's e' szavakkal dölt nyakába: Végre, végre, Joëzem; ah régóta várlak, már messzéről hallám lovag' és teherhordó barmaid' robaját.

De megrettenve vonult vissza a' bajnoktól, mert pánczélának sima vasa jéghidegen érinté meg virágzó arczait. Hosszan nézé meg az idegent, azután székre veté magát és fohászkodott: „Oh ez nem Joëz!"

„Nem, — felelt a' bajnok — én nem vagyok a' cordovai Joëz, a' szép kalmárfi, ki biborruhákkal kereskedik 's mátkámnak, Marrechi Dianának, nem hozok drága ajándékokat. Én Jean de Lille Jourdain vagyok 's uramnak, a' franczia királynak, parancsait jöttem teljesíteni."

‚Igen jól van, felelt a' kereskedő, menj vissza kamarádba, Diánám, hiszem, hogy Jourdan Lille urat magam is méltólag tudom házunkban mint vendéget elfogadni."

‚Az nem szükséges, felele nyersen a' bajnok, mert e' pillanat óta nincs neked és a' tiéidnek sem házatok, sem udvartok. Mindnyájotok fogoly, javaitok zár alá vetvék.'

„Félre beszélsz, kiálta a' lombardi 's a' bajnoknak egészen ábrázata elé tartá a' lámpát; — vagy nem, te gyermek vagy, ki játékot akar velem üzni; de őrizkedjél! mi ezen város' birájának védelme alatt állunk, kinek izmos apródai többször megfenyíték azon szilaj ifjakat, kik védlevelét nem akarák tisztelni; itt, nézz ide, itt áll a' város' czimere a' védlevél alatt, melyért tiz arany tallért tettem le 's mellynek erejénél fogva, mindennel kereskedhetem a' mivel tetszik. Hagyd el tehát házamat, ha nem akarod, hogy szomszédaimat segedelmül hivjam és te meglakolj."

‚Gyorsan, fijak! — kiálta embereihez a' bajnok, mutassátok meg ezen lombárdinak, miképen tetszik Fülöp királynak, birtokait elfoglalni, hogy magát kártalanítsa, midőn a' langvedoci rendek segédpénzeiket megtagadák tőle.

A' hazafiak engedelmeskedtek 's megkötéék az öreget, ki meg sem is gondolhatá, hogy a' mi vele üzetik, szomorú valóság: az egész olly gyorsan és váratlanul hajtaték végre. Diana, szintúgy mint atyja, magán kivül volt az ijedés és bámulat miatt; a' szél játszék könnyü ruháival, az előszoba' hideg kövei megmereviték mezitlen lábait, 's ő arra nem is gondolt; pillantása mereven és majdnem őrültéhez hasolóan, Jeanra volt fordítva.

„Ah, isten' irgalmáért! így kiálta föl a' kétségbe eső atya, — mi lesz belőlünk!"

‚Azt megmonhatom, felelt a' bajnok, te mint családod' feje az egész város és tartománybeli lombardokkal, homályos tömlöczbe vettetel, ott ordíthattok, míg urunknak a' királynak tetszeni fog kiszabaditani benneteket.' —

„És házam! kiálta az öreg, mi leend házamból? Jaj nekem, — kincseim, árúim, mi lesz belőlök?"

‚Házad' kulcsait magunkkal viszszük, előbb azt jól bezárva. Azután eljőnek a' király' meghatalmazottai 's jót állok, semmit el nem hagyandanak veszni, a' mi benne aranyból van vagy aranyat ér.'

„Igaz isten! — nyögé az öreg, kit a' bal szerencse olly vihar-sebesen sujta, hogy annak egész nagyságát nem birta áttekinteni; „Gyermekem, lányom, mi lesz tebelőled?"

‚Lányod a' városból kihajtatik a' lombardok' többi női 's lányival.'

„A' városból kihajtatik!" kiálta föl Marechi.

‚A' városból kihajtatik, még pedig ezen órában szóla Jean egykedvüleg.

Dianát ez iszonyú szó fölkelté néma elmerüléséből, megfogta görcsösen a' vitéz' karját, soká nézé meg, 's nyujtott szóval kérdezé: „De hol találand meg Joëz, ha házunkból kiüztök?",

A' vitéz kénytelen akarata ellen némi részvéttel lenni a' szép leány iránt. És ő szép vala, szép mint Olaszország' valódi lánya; fekete haja hosszú fürtökben hulla alabastrom vállaira le, keble vadúl hullámzék, szeméből hirtelen és kevély elhatározás szóla ki.

„Istenemre, Joëz találja meg öt, a' hol akarja — felelt egyik a' hazafiak közöl: — ne feledje el, vitéz ur, hogy szürkület előtt még tizenhárom lombardit kell megfognunk; mint e' vén rókát itt. Ha sokáig tartózkodunk az aszszonyok könyüinél, nem érendünk véget."

Igazad van, szólt a' gondolatokba merült bajnok. — Föl tehát, szüz, készülj, a' város' kapujáig el fogunk kisérni.'

„Illy hideg éjszakán! kiálta föl atyja — az annyit tesz, mint a' gyönge teremtményt megölni. Irgalmat neki! Irgalmat, nagyságos ur! Ne üzzék illy éjszakán ki a' városból!"

„„Ne hajtsatok ki illy éjszakán a' városból, hagyjatok még Narbonnéban! — esdeklék Dia-

na, magát a' bajnok' lábaihoz vetve. Házunk küszöbénél virasztandok, némán, szótalanúl, mint a' halott. Szegény lelkem' üdvére, csak Joëzet várandom, mást semmit, csak ez éjjelen által; ha hajnallik, és ő nem jö meg, bú és hideg miatt meghaltam 's titeket senki sem fog vádolni, hogy hibáztatok igen irgalmas levén irántam."

Jean majdnem rá hagyta magát beszélni; ekkor egy ló' dobogása hallék az éjben. Diana azt remélvén, hogy Joëze jö meg végtére, az ajtóhoz siete, de fáklyavilág ijeszté öt viszsza, 's Galois de la Baume gúnyolva így kiálta az utczáról az ifjú bajnokhoz: „Valóban, jól látom, hogy azon városnegyedben vagyunk, hol a' nemes de Lille Jourdainnak kell tisztét végeznie. De ő soha sem hamarkodik, 's a' király parancsainak teljesítésében egészen atyja' példáját követi. Isten irgalmazzon az árulóknak!"

'S nyargalva távozott el kiséretével.

Jean átlátta, hogy Galois de la Baume, ki atyját az udvarnál rágalmazá söt generallieutenanti helyéről a' narbonnei grófságban elmozditá, nem nyugvandik öt is hanyagsággal vádolni a' királynál, mint atyját többször rágalmazólag befeketité. Elfordítá tehát szemeit a' fiatal leányról 's embereinek parancsolá, vigyék el öt. Diana belé kapaszkodott 's inkább halált kére kezétől, mint sem segély és vigasztalás nélkül a' városból kiüzessék. Végre bágyadtan összeroggyott. A' harczfiak elhurczolák öt és az öreg Lubianót.

„Isten veled, gyermekem, isten veled! nyögé az öreg — „oh csak halnál meg előttem!"

Diána utolsó erejét szedé össze, villámpillantást vete Jeanon keresztül, a' legnagyobb gyülölséggel. „Én nem akarok meghalni!" kiálta atyjához. —*jd*—

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Octob. 8. Intermezzo, vagy a' falusi úrfi a' fővárosban. Vígj. 5 felv. Kotzebuetól. Hubenay mint szerződött tag Mátyás' szerepében először lépett fel.

Octob. 9. Zampa vagy a' márvány hölgy. Nagy opera 3 felv. Irta Melesville. Zenéje Heroldtól.

Octob. 10. Griseldis. Drámai költemény 5 felv. Halm Fridriktől ford. Fáncsy Lajos.

Octob. 11. Nőragadás az álarczos bálból. Bohózat dalokkal és tánczczal, 3 felv. Schieck után Fekete Soma. Zenéje Müller Adolftól.

Egyveleg.

Cserkaszk. A' doni kozákok' ezen fővárosa a' Don folyó' jobb partján fekszik. Don az országnyelvén folyó vizet jelent, innen a' folyók' nevei: Don, Donez, Dnieper, Dniester, Düna. Cserkaszk úgy van építve mint Velencze; a' házak magas czölöpökön állanak. Az évenkénti áradások, mellyek aprilistól juniusig tartanak, teszik szükségessé ezen építésmódot. Az utczák' közepén hosszában fahidak vannak, mellyekhez minden ház-ajtóból kisebb fahidakon mehetni: kocsizni és lovaglani e' szerint e' városban nem lehet. Taganrogból, az azowi tenger' mellékén, és Krimmből az itteni igen jeles kalmárboltok görög és török árú czikkekkel, valamint theával, czukorral, kávéval és borral nagy mennyiségben töltetnek meg, 's azért ezen czikkek itt rendkivül olcsók is. — A' férfi lakosok mind egyféle öltözetben járnak, kék szinü veres hajtókájú kozáköltönyben. A' nök' öltözete fél keleties ízlésü, és minden divatlaphoz tárgyúl szolgálhatna a' legszebb rajzoknak. A' kozák székesvárosi lánykának azon elsősége van egyéb testvérei fölött, hogy kecsei elevensége tartósabb; ifjúsága az idővel látszik daczolni akarni. A' fiatal kozáknőnek nincs szüksége magát festeni, erős egészsége a' legbujább színben virit gyönyörü arczain; csak korosabb nők, kecseik' késő őszében, nyúlnak a' piros és fehér színhez. — Az itteni pezsgőbor, mellynek neve symlianskii, igen erős pezsgésü 's egész Oroszországba szétküldöztetik; egy más nemü veres bor hasonlít a' petit-bourgognéhoz. A' sokat és jól ivás divat, még a' szép kozáknők is örömest vesznek részt az efféle bacchanaliákban. Egy tüzes kozáklánykával karöltve, 's egy pohár pezsgő symlianskiival nem nehéz elfeledni Europa' nagy székes-városait, hideg szépeivel. — A' város' nevezetességei közé tartozik a' nagy főtemplom, melly mérhetlen gazdagságával bir az arany, ezüst, drágaköveknek 's leginkább gyöngyöknek. A' magas és széles oltárfal tele van rakva gyöngyökkel, mellyek között csodálatos nagyságúak találtatnak, hogy hozzájok hasonlókat Europának kevés drágakő-készületei mutathatnak. Általában itt rendkivüli gazdagság van. Vannak családok, kik egész fazék aranynyal birnak, mellyeket a' gyermekek szüléiktől meg nem számítva öröklenek. Házasulandó ifjaink elénekelhetnék: „Cserkaszk! hol van, ki mondja meg?" és hozhatnának haza, ama' gyönyörü kozáklánykákból és aranynyal töltött fazekakból. Itt bizonyosan mindkettő tetszésre tarthatna számot.

A' belvederi Apollót és Laocoont hir szerint — ő szentségétől az orosz czár két millió négyszász ezer talléron megvette.

Mindennek van határa. Angliában tett próbák bizonyitják, hogy a' vasutak' sebességének is van határa, mellyet meghaladni nem lehet. Ez előtt a' levegő' ellenállását nem tudták szorosan: de Arago' jelentése a' párisi academiában 25 mérföldet egy óra alatt, a' legnagyobb erő' használata és a' vaspálya legmélyebb hajlása mellett, a' lehető legnagyobb gyorsaságnak mond.

A' perzsák' Manes-e. Ha egy ifjú perzsa a' lánykának, ki neki tetszik, érzelmeit akarja kifejezni egy darab mastixot küld neki, mi ennyit teszen: szép lányka, én szeretlek téged! vagy aloet küld, mi ennyit teszen: Egyetlen enyhitője lelkemnek! — Vagy egy selyemfonalat, mi ezt akarja mondani: Te szivem' királynője vagy! Egy kis liszt ezt teszi: Mit tettem, hogy rám haragszol? — Egy kevés dohány: Számolj állhatatosságomra! — A' czéklának ez értelme: Kegyetlen! begyességed megöl engem! — Egy korallfüzér: Minden vagyonom tiéd! — Egy szál szegfü: Örökké tiéd! Egy kis só: Engedd együtt legyünk éjjel 's nappal! — Ebből látni, hogy a' perzsák' manes-e nem egyéb mint szerelem-nyilatkoz-

ványok és levelek, mellyekben nem szavak, hanem dolgok beszélnek.

Böngészet.

Egy bálterem! minő színpad, mint elkoptatva regényekben 's köz életben! — 's mégis a' bálteremek egészen saját characterrel birnak, és saját érzéssel lepnek meg mindenféle lelkületet és kort. — Van valami a' világításban, embertolongásban, zenében, a' mi a' képzelettel 's romanticával rokon gondolatokat ébreszt. — Bizonyos kort túl élt emberek előtt melancholicus hely. Feléleszti azon világosb és kellemesb képeket, mellyek az ifjukor' csapongó vágyaival összefüggenek, árnyékokkal, mellyek szerelemnek tetszettek, de az nem valának. Számos kora és kedves emlékezeteink vannak összefonva ezen sima pallókkal, fájdalmasan víg zenével, 's azon nyugalmas szögletekkel és zugokkal, hol a' szív körül repkedő, de azt mélyen nem érdeklő beszédek tartattak. Azon komorabb bölcseség' korában, melly a' szenvedélyeket követi, magánosan és rokonszenv nélkül látjuk az alakokat bolygani, pillangók után, mellyek nem vakitnak többé, virágok közt, mellyeknek nincs előttünk illata. — Bárhonnét jőjön, de igaz, hogy ezen jelenések legerősben emlékeztetnek az ifjukor' eltüntére! — olly közel érintkezésbe jövünk ott az ifjui, röpke örömekkel, mellyek egykor mulattatának, 's mellyeknek most virága hullott. — Boldog az ember, ki a' zengő czimbalomtól, 's képtártól elfordúlhat, otthoni nyájas szívre 's mosolygó szemre gondolva. De kiknek nincs otthonuk, — 's ezek' száma nagy — sehol sem érzik élénkebben remeteségöket, mint illy tolongásban.

Kéri.

— Az encyclopaediák 's szótárok ellen az a' panasza némellyeknek, hogy ezek a' komoly 's alapos tudományosságra káros hatással vannak, 's elősegitik a' féltudósságot 's felületességet. Én ezt el nem hihetem. Tudáskörünk elannyira kiterjedett, hogy egy emberélet alig elegendő e' terepélyes fának csak néhány ágaira is szert tehetni. Valami az útat a' czélhoz rövidíti, időt, fáradságot kimél, mind azt mint nyereséget köszönettel kell vennünk. Az encyclopaediák pedig, mint a' mellyek kinek kinek a' maga tárgyát kifejt-e és formába öntve adják elébe; mellyek az elszórtat szorgalmasan egybegyüjtötték, az egybegyüjtöttet okosan elrendelték 's előterjesztették, kitkit elvezetnek mindjárt azon forráshoz, hol szükségeihez képest meríthet, — megmentik a' kesergéstől, egybevetéstől, hasonlítgatástól, és igy idejét, fáradságát, költségét, mellyeket erre kellett volna forditnia, megkimélék. Az encyclopaediák 's velek rokonnemü munkák a' vizsgálódás' és tudás' birodalmában, a' szellemi közlekedés- 's tanításra nézve szintollyanok, mint a' csinált útak, folyók, csatornák, gőzhajók, gőzkocsik és vasútak a' kereskedésre, közlekedésre 's útazásra nézve, t. i. gyorsabb és könnyebb eszközök a' czélra. 'S ezek volnának-e megvetendők? Hogy az encyclopaediák 's szótárak a' kornak szükségévé váltak, mutatják az e' nembeli számos munkák, mellyek több kevesebb sikerrel e' szükséget pótolni törekednek. (Németből)

Fábián.

Adakozások Kölcsey' emlékére.

VIII. Közlés.

Stettner György úrnál Pápán: AuguszKárol, hites ügyvéd 1 ft, Balogh Illyés, lélekpásztorság' jeleltje 1 ft, Baráth József, költészet' tanitója 1 ft, Barcza (Nagy Alásonyi) Pál ns Veszprém megye' szolgabirája 1 ft, Beöthy Károl, 2d. évi jogász 1 ft, Bezerédj (Bezerédi) Mihály, urad. praef. és tbiró 1 ft, Biczó Ferencz 2d. évi jogász 1 ft, Bihary Gedeon logicus 24 kr, Chalupka Endre, 2d. évi jogász 2 ft, Cseresnyész (Felső Öri) Sándor, ns Veszprém megye' főorvosa 's tbiró 1 ft, Czibor Ferencz, philosophia' professora 1 ft, Diénes (Nemes Népi) Lajos 2d. évi jogász 4 ft, Dinnyés Sándor 2d. évi jógász 2 ft, Erős József 1sö évi jogász 6 ft, Fejér Lajos 2d. évi jogász 1 ft, Tittler István mezőlaki uradalmi kasznár 1 ft, Forintos János mező laki uradalmi ügyész 2 ft, Fülöp József ns Veszprém megye' mérnöke 1 ft, Gál (Vámosi és sz. Gáli) Imre 2d. évi jogász 2 ft, Gerenday József, lélekpásztorság' jeleltje 1 ft, Gózon Lajos 2d. évi jogász 1 ft, Gyenge Károl 2d. évi jogász, 32 kr, Halasi Károl 2d. évi jogász 1 ft, Hamar Dániel lélekpásztorság' jeleltje 1 ft, Hoffelder József urad. főorvos 1 ft, Horváth Imre vanyolai urad. ügyész 1 ft, Horváth István, hit. ügyv. 1 ft, Huszár Elek 2d. évi jogász 1 ft, 12 kr, IhászJános hit. ügyv. 1 ft, Ihász Lajos ns Veszprém megye' esküttje 1 ft, Jákoy Sámuel 2d. évi jogász 1 ft, Jeremiás Lajos' collegium' seniora 1 ft, Kenessey Kálmán 2d. évi jogász 2 ft, Kerkapoly Pongrácz 1sö évi jogász 5 ft, Kis (Böszörményi) Károl 2d. évi jogász 4 ft, Kisfaludy (Kisfaludi) Kristóf 2d. évi jogász 5 ft, Koroncz László plébános esperes és táblabiró 1 ft, László Jónás evang. lelkész 30 kr, Liszkay József, dadi reform. lelkész ns Komárom megyében 3 ft 6 kr, Nagy Imre 2d. évi jogász 2 ft, Nagy Sándor collegium' ellenőre 1 ft, Nagy Sándor 2d. évi jogász 2 ft, Pap János ns Veszprém megye' főszolgabirája 1 ft, Pap Nina kisasszony 2 ft, Pálfi Károl tb vgye' tbirája 1 ft, Pályi Pál 2d. évi jogász 1 ft, pápai casino 5 ft, Pápay Miklós urad. ügyész 2 ft, Sárközy Sámuel 2d. évi jogász 2 ft, Sáska Imre 2d. évi jogász 1 ft 12 kr. Stettner Gyula 1 ft, Stettner Lila 1 ft, Szabó (Öri) Sándor 1sö évi jogász 2 ft, Szakonyi Lajos ns Veszprém megye' adószedője 's tbirája 40 kr, Szalay Kálmán 2d. évi jogász 1 ft, Szánthó Gábor 2d. évi jogász 1 ft, Szij György szónoklat' tanitója 1 ft, Szűcs István 2d. évi jogász 1 ft 12 kr, Szűcs János 2d. évi jogász 40 kr, Szűcs Sándor 2d. évi jogász 1 ft, Szűcs (Tasnádi) Vilmos 1sö évi jogász 2 aranyat, Takó Lajos 2d. évi jógász 2 ft, Thaly Julia Stettner Györgyné 2 ft, Thaly Róza kisasszony 2 ft, Tóth János 2d. évi jogász 1 ft, Tóth Lajos Somlóvári és tb. uradalom' ügyésze 1 ft 12 kr. Tökés László 2d. évi jógász 1 ft, Vajda (Rába-Bogyoszlói) Margit, F. őri Rába Boldizsár' kir. tanácsos' özvegye 4 ft, Verdy György 2 évi jogász 2d. ft, Vermes (Budafalvi) Illyés urad. ügyész és tbiró 2 ft, Vég Vincze 2d. évi jogász 1 ft, Vidos (Koltai) Pál 1sö évi jogász 6 ft, Zmeskál (Domanoveczi) József 2d. évi jogász 2 ft, Zsoldos Krisztina, Vecsey Károl Veszprém megyei főszolgabiró' özvegye 2 ft, a' gyüjtő maga 8 ft. — Összvesen 131 ft 40 kr pengőb. és két arany.

A' Jelenkor' szerkesztőségénél: egy névtelen 6 ft pengőb.

A' VIII. közlési összveg 137 ft 40 kr pengőben és 2 arany.

Igazitás: A' VI. közlés' végén a' Török Gábor név Török Jánossá igazittassék. Octob. 8. 1840.

Rajza József m. k.
a' Kölcsey-eml.-társ. jegyzője.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

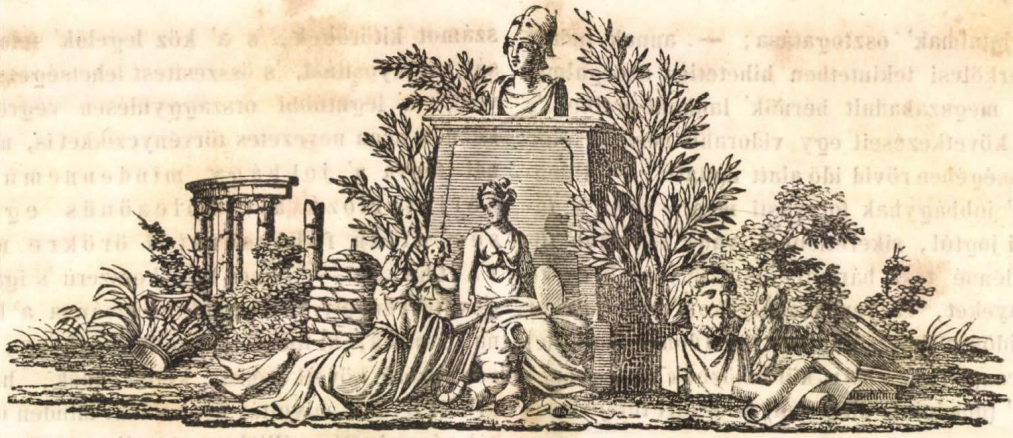

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 18. 1840.** **32. szám.**

Tartalom: A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban. Folytatás (*Török János*). — Kliegel' betüosztó és rakó gyors gépei (*S. F.*). — St. Just' lámpája. Vége (—*jd*—). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg.

A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban.

(Folytatás.)

Fontos itt még azon körülmény is, hogy a' telkeknek korlátlan eldarabolhatása által a' polgári osztály önállása gyökereiben megromlanék, holott a' nemzet' erejének egyik fő biztosítéka az, ha azt minél több olly polgárok alkotják, kik illő munkásság mellett a' vagyonosság és függetlenség' bizonyos lépcsőjére juthatnak. — Illy polgárok' számának a' munkás osztályok közt a' lehetségig terjedő nevelése a' józan statusgazdálkodás' fő feladásai közé tartozik. — A' legegyenesb mód erre a' városi negyedtelkek, 's az urbéri egész telkek' felosztathatlansága. Ezen rendszabály nélkül a' jobbágyság' nagyobb része rövid idő mulva inségben nyomorgó zsellérek és napszámosok' csoportjává, 's a' társaság' politicai érdekeire nézve haszontalan zerussá válnék, holott annak kell azon egészséges törzsöknek lenni, melly, ha egyszer fényüzés, elkorcsulás, 's a' váras' puha kényei a' nemzet' egy részét romlással fenyegetik, időnként új életteljes sarjadékot hajtson, 's a' status' megujulására, és a' nemzet' ősi erényeinek és szabadságának fölelevenítésére erkölcsi és physicai épségü új alapot nyujtson. —

De valamint továbbá az ősiség' megszüntetésével az azzal szoros összefüggésben álló, 's a' nemtelent nemes jószágok' örökös birtokából kizáró törvény' eltörlése kivánatos; úgy más részről a' nemzet érdekeivel ellenkezik, hogy a' magyar jobbágy a' használatában levő telket még tovább is nem mint tulajdonát birja. A' jobbágytelkeknek feudális függése (habár csak tetszőleg is) valamelly földesuri hatalomtól, komor árnyéklata ama' zavart jogállapotnak, melly a' középkor' intézvényiből folyván ki, törvényszerüségét ősi czimében, 's állandóságát a' chinai rendszerben keresi, 's valamint egy részről a' legélesebb gúny századunk' olly igen hiresztelt philosophiai czimére, úgy egyik nevezetesb oka a' magyar jobbágyság közt annyira kitünő terpedtségnek. — Tekintsünk bár Európa' legmiveltebb 's legvirágzóbb statusaira, mindenütt fogjuk tapasztalni, hogy a' földmivelésnek nálok évről évre szembetünőbb virágzása nagyobb részt azon természeti ösztönből ered, melly minden ember' munkásságát kettőzteti, midőn sajátjáért fáradoz. — Ez a' szó „tulajdon" nagyobb varázs erővel bir, mint bármilly

nagy jutalmak' osztogatása; — annak tudata már erkölcsi tekintetben hihetetlen szorgalmat önt a' megszabadult bérnök' lankadt ereibe, 's áldott következéseit egy vidorabb nemzeti élet' elevenségében rövid idő alatt mutatja. — Ellenben a' jobbágynak folyvásti megfosztása a' tulajdoni jogtól, sikeretlenné, vagy legalább tökélyetlenné tesz bármilly jótékony és kedvező törvényeket, és rendszabályokat, még akkor is, midőn a' használhatási jog (dominium utile) csak csupán szóban különböznék az egyenes birtok' (dominium directum) földesuri tulajdonságától.

De miért is volna a' nemzet' földmivelő része alábbvaló a' hon' mesterséget üző vagy kereskedő polgárainál, kik nagy részt királyi városokba vonulva, földesuri jogokat gyakorolnak? — Igaz, hogy az értelem és miveltség, melly ezen osztályoknál már magasb fokon áll, polgári állásukhoz a' közvéleményben bizonyos tekintetet köt; igaz, hogy müvészet és kereskedés csak szabadabb viszonyok közt tenyészhet; de a' földmivelés sem emelkedhetik korlátok között, holott tagadhatatlan, hogy minden egyéb emberi foglalatosság vagy nemzője, vagy dajkája, 's a' statusleté, erő és hatalom' legmélyebb alapja, melly a' köz figyelemben 's az alkotmány' jótéteményeiben annál méltábban osztozik, minél fontosb milliókra terjedő földmivelő hontársinknak jólléte az emberiség' jelen körülményei között.

Szóval, csalatkozunk, ha azt hiszszük, hogy jobbágytelkeinkre virányt, 's a' pór' szivébe honszeretetet idézhetünk, míg csak az meg nem szünik tulajdon telkén haszonbérlő lenni; míg csak az a' birtokos' polgári méltóságára emelve, 's hazájához valódi haszon, 's erkölcsi és anyagi érdekek által szorosban lánczolva nincsen.

Ámde azon jótékony rendszabálynak, mellynél fogva a' jobbágy telkeit, mint tulajdonát birhassa, 's kénye és belátása szerint mivelhesse, egyik lényeges része, sőt feltétele az, hogy lakát és földeit a' rajtok fekvő urbéri adózásoktól is felszabadíthassa, mert e' nélkül a' jobbágynak tulajdont adni annyit tenne, mint valamelly foglyot azon föltétel alatt bocsátani szabadon, hogy köteles legyen a' lábaira vert mázsás vasat holtaiglan hurczolni. — Bölcsen átláták ezt küldetésökben híven eljáró nemzeti képviselőink, kik, miután az 1832/6-iki országgyülésen az urbéri terhek' szomorú sorából nem megvetendő számot kitöröltek, 's a' köz legelők' felosztását, arányosítást, 's összesítést lehetségessé tevék; a' legutóbbi országgyülésen végre kiküzdék azon nevezetes törvényczikket is, mellynél fogva a' jobbágy mindennemü urbéri tartozásait kölcsönös egyesség' utján földesurától örökre megválthassa. — Nincs ki e' korszerü 's igazságos törvényért szerencsét ne kivánna a' hazának; nincs, ki annak szintolly jótékony, mint nagyszerü következésein kételkednék, ha az urbéri terhek' mivoltát és hatását minden oldalról részrehajlás nélkül megbirálja. — De milly kevesen vannak, kik a' természetté vált szokástól megválni, 's egy olly haszonvételről lemondani képesek, mellynek kényelmeit véleményök szerint a' legjobb váltságbér sem pótolja. A' földbirtokosok' legnagyobb része rendkivüli áldozatnak 's anyagi érdekei' rövidítésének tekinti, ha valamellyik jobbágya megválthatási kérelmében megegyez. 'S ezen tévedés olly általános, annyira megrögzött, hogy az érintett törvénynek még fél század mulva sem fogjuk sikerét tapasztalni, hacsak alkalmazása kényszerítőleg nem fog életbe hozatni.

Adja isten, hogy jövendölésem alaptalan legyen; de a' mennyire a' birtokosság mostani gondolkozásmódját, 's a' nép' korlátozott értelmét ismerem, méltán aggódom, hogy kényszerítő rendszabályok, 's meghatározott váltsági árszabás nélkül az 1839—40-d. 7-d. törvényczikkely 9-dik §-nak mind addig nem fogjuk élvezni gyümölcseit, míg csak általános felvilágosodás, 's a' nemzeti gazdálkodás' józanabb elvei a' nemzet' minden osztályait át nem haták. — Mikor fog szegény hazánknak ezen arany korszak megnyilni? az ugyan halandó szem előtt rejtve van; de tettleges állapotunkból következtetve, számíthatunk-e arra egy pár nemzedéki időszak előtt? Számíthatunk-e arra, ha megfontoljuk, hogy előitéletek és szokás által megrögzött rosz intézvényeket a' legbensőbb meggyőződés, 's a' legtisztább ész' hatalma sem képes gyakran kényszerítés nélkül megrendíteni, ha vak önzés utját állja a' javításnak?

Hazám' felvilágosult fiai bizonyosan osztoznak fenn nyilvánitott véleményemben; azokra nézve pedig, kik tán vagy a' régihez való ragaszkodásból, vagy rosszúl értett szabadalmaik' fölösleges féltéséből urbéri viszonyaik' további épen tartását ohajtják, vagy kik tán ez ügyet olly fontosnak nem tartván, azt eddig figyel-

mökre sem méltaták, tán nem lesz egészen sikeretlen az urbéri terheknek, 's nevezetesen a' szakmánynak és dézmának ártalmas oldalait rövideden előadni, 's megmutatni, hogy az urbéri adózások, 's ezek között főképen a' dézma és szakmány, a' nélkül, hogy általok a' birtokos' állapotja lényegesen gyarapodnék, a' földmivelő néposztály' elcsüggesztése 's lenyügözése által, a' mezei gazdaság' országos emelkedését gátolják, 's így a' nemzeti jóllétet veszélyeztetik; ennél fogva a' nemesb jogeszméknek, 's a' statusgazdaság' tisztább elveinek hódoló korunk' szelleme eltörlésöket élénken sürgeti.

A' szakmánynak csak kárhozatos oldalai vannak, tekintsük azt akár mezei, akár statusgazdasági tekintetben. — Azon durva korszakban, midőn a' földmivelés még csak egyedül a' mindennapi kenyér' termesztésével bajlódott, a' szakmány pótolhatta némileg a' munka' szükségét; de azon arányban, mellyben a' szaporodott szükség, 's az ebből szivárgott okúlás a' mezei gazdát élénkebb munkásságra birta, 's benne a' tiszta nyereség utáni vágyat ébreszté, csökkent a' szakmány' becse és reménylett sikere, úgy hogy (bátran lehet állítani) a' szakmány minden törvény, szoros felügyelés, és fenyíték' ellenére ma már csak idő- és munka-pazarlás. — Azon korszakban, midőn mind az egyesek', mind a' status' szükségei csekélyek voltak, a' föld pedig eleget nyujtott silány munka és csekély termés mellett is a' népség' táplálatára, midőn az úr gondos munkát nem követelt, a' jobbágy pedig idejét becsülni nem tudta; akkor a' jog és kötelesség, a' követelés és tartozás' miségére 's minőségére olly gondosan nem ügyeltek. — Azóta a' körülmények tetemesen változtak, a' statusok' szükségei növekedtek, 's az adó a' jobbágyok' csekély jövedelmére vettetett. — A' földesurak új élvezetekkel ismerkedének meg, 's költség-szaporodás volt azoknak elkerülhetetlen következése. A' növekedő népesség a' föld' gondosb használatát sürgeté, 's az előkor' könnyelmű bánásmódját számüzé. A' mezei gazdaság' körén theoria és praxis naponként tágított 's új rendszereket létesített. — Ekkor a' földbirtokos is nagyobb munkásságot követelt robotosától, ez pedig, észrevevén az idő' és munka' becsét, 's tulajdon földe mivelésére is több gondot fordítván, ezen fölül pedig a' köz adóval is évenként nagyobb mértékben terheltetvén, mindig kedvetlenebbül teljesíté szakmányi tartozásait, 's ezen körülmények között virradt meg az 1832/6-ki országgyülés, melly végre a' jobbágynak szakmányi tartozásait törvényesen meghatározta, a' birtokos' követeléseit bizonyos korlátok közé szorítá, 's a' megállapított jog és kötelesség' viszonyos áthágására büntetéseket szabott. — 'S így lőn az ős kori hagyomány törvényessé téve 's egy törvényes urbéri viszonyosság alkotva, melly a' jobbágyra nézve nyomasztóbb, mint a' tulajdonosra nézve hasznos, sőt ennek sok tekintetben káros, a' földmivelés' országos emelkedésére nézve pedig zsibbasztó és leverő.

A' jobbágy idejének nagy részét idegen jószág' megmunkálására fordítani tartozván, e' miatt, ha tulajdon gazdaságát elhanyagolni nem akarja, gyakran tetemes költség-szaporítással több cselédet 's marhát tartani kénytelen, ellenben, ha ezt nem cselekszi, saját dolgait mulasztja el; 's így végtére folyvást gátoltatván csekély vagyonának czélszerü kezelésében, elkeseredik, napról napra tunyább 's kedvetlenebb lesz, minden lépte mozgonyi egykedvüség vagy akaratlanság; igához szoktatott, 's egy jobb lét' ingerére nem fogékony lelke nem képes fölemelkedni a' mindennapiság szük köréből 's egész élete csak lassú sorvadás; gazdasága folyvást leebb száll; lassanként minden erőből kifogyó földei, mellyekkel a' haza csak terjedelemre nagyobb, alig termik meg silány kenyerét, vele egy sorson nyomorgó, 's kórón rágódó marhái pedig sem igába, sem vágószékre nem valók. — Elég indító okok, reménylem, hogy az adózó néposztályra nézve a' robot' megszüntetése kivánatos legyen.

De méltán osztoznak ez ohajtásban a' birtokosok is, kiknek nem lehet közönös, vajjon szófogadó, értelmes, és szorgalmas munkásokkal vagyon-e dolgok, vagy csak robotosokkal, kik az eléjök szabott munkát kedvetlenül 's csak felületesen végzik, a' tulajdonos' javával és a' munka' sikerével nem törődnek, 's kiktől a' tulajdonos maga sem vár jobbat. Ezekre ollyast, mi gondos vigyázatot és értelmet kiván, bizni sem lehet, sőt általok egyenesen akadályozva van a' gazdaság' rendszerezése; az egész jószág chinai egyformaság' jellemét ölti magára, 's a' tulajdonosnak egyedül a' szakmányi ingyenmunka' kedvéért le kell mondani jövedelme' emelkedéséről.

'S ha így az előrebocsátott lettdolgokból kiindulva megfontoljuk, hogy a' szakmány hazánkban a' legnagyobb földbirtokok korszerü

kifejlését és virágzását hátráltatja; hogy a' robotolás a' jobbágynak mindig többe kerül, mint a' mennyit a' földesúrnak használ, sőt a' silány szakmánymunka értéke, 's a' rá fordított költség között még csak közelítő arány sincs, hogy a' jobbágy amúgy is a' számtalan (házi, hadi, egyházi, községi stb.) adózások' terhe alatt görbed; hogy a' szakmányi állapotban természetté váló tunyaság és hanyagság' szellemét a' jobbágy tulajdon életébe is átviszi; hogy végre azon tömérdek erőpazarlás által, melly a' szakmányos gazdaságtól elválhatatlan, hazánkban évenként a' nemzeti vagyonból több milliónyi érték elvész; ha, mondom, ezt mind jól megfontoljuk, egy pillanatig sem fogunk kételkedni; hogy a' robót' megszüntetése a' statusnak, birtokosnak és jobbágynak egyenlőleg érdekében fekszik.

Mi a' dézmát illeti, annak kártékony hatása tán még fölülmulja a' szakmányét, 's hasonló a' kertész-ollóhoz, melly a' szorgalom' nevelkedését gátolja, 's a' földmivelést egyenesen anyagi érdekeiben csonkítja. — A' dézma már elvre nézve kárhozatos, miután nem tagadhatni, hogy minden adó, melly a' polgárnak nem tiszta jövedelmére, hanem nyers termékeire vagyon kivetve, a' nemzeti összes vagyont támadja meg. — A' dézma is a' földnek nyers terméséből vétetik, a' nélkül hogy tekintetbe vétetnék, mit lehet abból egyenesen a' szántóföldnek, mit a' ráfordított munkának, 's mit végre a' netalán feláldozott javítási tőkének tulajdonítani? — 'S minthogy ott, hol a' jobbágy jelenleg nagyobb termésekre tesz szert, a' kedvező siker többnyire költség-szaporítással, 's erőltetett munkássággal eszközöltetik; természetesen a' dézmának is nagyobb része sujtja a' javító tőkét és a' jobbágy' fáradságát, mint magát a' földet, úgy hogy ezen adó a' föld' tiszta jövedelmének legnagyobb részét fölfalja. — Nemde, ha a' kilenczed és tized alatt álló földnek ötöd része a' tulajdonos' számára egészen kimetszetnék, ennek kellene a' rajta fekvő adót, 's a' munkáltatási költséget is viselni? Midőn most mindkettő a' jobbágyot terheli, kinek mind addig, míg ezen adózási terh fenn áll, nincs érdekében földei' javítására munkát 's költséget fordítani, 's nagyobb haszonnal fogja mindenkor pénzét kamatra kiadni, mint azt telkébe ölni. — Vegyük p. o. hogy a' jobbágy képes volna 600 forintnyi tőkével földei' jövedelmét évenként 30 forinttal vagy tán többel is nevelni; akkor vállalkozása meglehetősen kifizetné magát; igen de ezen emelkedett jövedelemből a' kilenczed, 's tized' tulajdonosa elvesz 6 forintot, 's a' vállalkozónak csak 24 forint marad; nem tett volna-e tehát a' jobbágy okosban, ha pénzét a' munka és koczkáztatás' elmellőzésével egyenesen 5% kamatra adta volna ki, 's volt-e valami joga a' dézmatulajdonosnak a' jobbágy 30 forintjára?

Fekszik továbbá a' dézmában egy más igazságtalanság is; Pálnak p. o. brutto jövedelme tesz 400 ftot, 's mivel a' föld termékeny, 's a' körülmények kedvezők, költsége csak kétszáz forintot tesz, 's így 200 ft tiszta haszna marad; Péternek is 400 ft brutto jövedelme, de mivel földe silány, 's körülményei mostohák, költsége 300 ftra rug, 's így tiszta jövedelme csak 100 forintra megy. A' dézma-tulajdonos Pétertől is, Páltól is különbség nélkül a' 400 ft értékű nyers termékből 80 ftot vesz ki maga számára, 's első pillanatra úgy látszik, igazságosan, mert a' két jobbágy' földei térségre hasonlók, de a' két jobbágyot tulajdon hibájok nélkül egyenetlen arányban érte a' teher, mert az egyik 2/5, a' másik pedig 4/5 részét veszté el tiszta jövedelmének.

Ezen fölül a' jobbágy szalmája' ötöd részétől, 's így nagy mennyiségű trágya-anyagtól is megfosztatik, melly veszteség már maga elegendő a' földmivelés' emelkedését tetemesen gátolni; továbbá a' dézma a' földmivelés' józanabb módját akadályoztatja, 's a' jobbágyot úgy szólván kényszeríti, sokszor jobb belátását a' szokásnak, 's gyakran a' legfonákabb rendtartásnak feláldozni, mert azon kivül, hogy a' termesztési anyagnak a' föld' természetéhez képesti megváltoztatása a' dézmáló és dézmá-adók között kétségkivül pört 's végtelen viszálkodást szülne, egyszersmind a' jobbágy költséges javításai és köz hasznú vállalkozása a' dézma' terhe alatt csak sikeretlen próbákká válnának. — Ellenben, a' tulajdonos sem számolhat folyvást biztos és állandó jövedelemre, nem említvén a' sok kellemetlen perpatvart, gyülölséget, és elkeseredést, melly a' dézmával szokott járni. — Mind ezen kölcsönös rövidségek mellett pedig kiszámíthatatlan a' status' vesztesége, mi rá ezen intézvényből részint erkölcsi, részint anyagi tekintetben háramlik.

Török János.

(Vége következik.)

Kliegel' betűosztó 's rakó gepei.

Kliegel József hazánkfiának betüosztó és betürakó gyors gépét, egy azoknak megvizsgálására nevezett academiai küldöttség, mellynek tagjai voltak: Schedius Lajos, Schedel Ferencz, Balogh Pál, Győry Sándor és Vörösmarty Mihál, megvizsgálván; rólok a' tudós társaság' junius' 23. tartott kis gyülésében a' következő véleményt terjesztette elő, mellyet mi a' Tudománytár' augustusi füzetéből közlünk:

„Tekintetes Tudós Társaság! A' Tek. Társaság' megbizásából folyó hónap' 16-kán a' nagyméltóságú elnök úr' 's más számos academiai tagok' jelenlétében, és külön is, megtekintettük Kliegel József hazánkfia' két rendbeli gépét, 's mind elömutatásait, mind magyarázatait figyelemmel kisértük.

A' feltaláló' kérelmére a' gépezetek' bár nagyjábani leirását mellőzvén; még most csak a' tapasztalt eredmények 's a' találmány' hasznáról véleményünk' előadására szoritkozunk.

Kliegel úr' találmánya két rendbeli gépből áll, mellyek' elseje a' nyomtatás után szétszedendő betüoszlopokat bontja fel elemeibe, 's minden betüt és jegyet külön szekrénykékbe rak le; másika ismét azok' sebes szedésére és összeállítására szolgál. A' két mű szoros rokonságban áll, 's egymást egészíti ki, úgy, hogy habár külön mindenik csodálatos sebességgel és pontossággal teljesíti is rendeltetését; a' czélnak teljesen csak együtt felelnek meg: mert egyenként vagy az egyik vagy a' másik gép mellé számos betüszedő kivántatnék, ki a' szétrakott anyagot arányos sebességgel ismét feldolgozza, vagy a' feldolgozottat szintúgy szétoszsza, nehogy a' forgásban lévü betütömeg egy vagy más úton használatlanúl 's igy kamathajtás nélkül heverjen.

A' betüosztó gyors gép' mintája harmincz különféle betü és irásjegy' elválasztására készült. Kliegel úr egy, különösen a' szétosztandó betüoszlop' felvételére alkalmazott szekrénykébe egy 64 betüből álló sort bocsátott, miután azok ellenőrségül elébb összejegyeztettek. E' betüszekrény azután a' mintagépre tétetvén, egy bóda' (forgatyú) forgatásával az egész gép munkásságba tétetett, úgy hogy minden egyes fordítás által egy egy betü a' választómübe vezettetnék, 's ebből külön nyilásokon, mindenik a' neki rendelt helyre tolatnék.

A' próba egyes betükkel, mellyeket Kliegel urnak általadtunk, ismételtetett, 's azok a' bódának egy egy fordítására mindig kirendelt helyökön jelentek meg; kivévén, ha a' betü nem rendes fekvésében eresztetett a' gépbe, mi a' felebbi próbánál is tapasztaltatott, hol szinte történt, hogy egy pár betü megfordítva lenne a' sorba iktatva. Ugyan ezt teendi a' gép mind azon betük és jegyekkel, mellyek ritkábban fordulván elő, mint például az algebrai, csillagászati, vegytani stb. jegyek, vagy közbe iktatott görög, arab stb. szavak, 's mellyekre a' gép még alkalmazva nincs, sőt a' külön betünemekkel is, úgy hogy ha például a' gép antiquára leszen igaztva, valamennyi a' szedésbe vegyült fractura, betükülönbség nélkül, egy helyt választatik majd ki, hogy utóbb, midőn a' gép fracturára alkalmaztatik, ez betü szerint is felosztassék.

Mi Kliegel úr' gyors betüosztóját illeti, annak nagyban is kivihetőségéről és gyakorlatiságáról kétségünk nincsen. A' mit az, a' feltaláló által önkezüleg, 's ezer próbálgatások közt természetesen minden szigorúbb szabatosság nélkül készülve, harmincz betüvel véghez viszen, azt gyakorlott kézmüvesek által alkotva, bár több jegyekre alkalmazva is, szükségkép sebesebben és szabatosabban fogja eszközölni.

Csak egy része hiányzik még, t. i. a' betütárak, mint feltaláló nevezi, mellyek a' kiválasztott betümennyiséget soronként felveendik, de ezek' alkalmazásában 's minden sor' megtölte után azoknak szükséges tovább mozdíthatásában semmi nehézség sem fordulván elő; a' gyors betüosztót már is a' rendeltetésöknek szerencsésen megfelelő gépezetek' sorába véljük iktathatni.

A' betüszedő gyors gép' mintája eddig elő csak három betüre van alkalmazva. Valamint az osztó gép bódára vagyis forgatyúra, úgy ez billentyüre van. Minden billentyü-nyomintás, hasonlólag a' zongora' alkotmányához, a' gépre állított betütárakból egy egy betüt, jegyet, vagy spatiumot vezet a' maga helyére, akár egyszerre, akár egymás után érintessenek a' billentyük, mindegy: de ebben fekszik azon lehetőség, mi szerint e' mü, ügyes szedő' kezei alatt, sebesség' tekintetében csodálatos eredményeket állíthat fel.

Nem tagadhatjuk, az eszme itt olly merész, a' gépezet első szemre olly szövevényesnek látszik, hogy eleinte a' kivihetőség, vagy inkább gyakorlatiság iránt némi aggodalmat éreztünk, de a' szorosabb vizsgálat azt is eloszlatta. A'

valódi nehézségek meg vannak győzve. A' gép, sok részei' ellenére is nem szövevényes; t. i. az eszme egyszerű, 's a' részek csak ismétlődés által sokszorosodnak. Az megfelelhet czéljának, ha szerfeletti kívánságok nem fogják terhelni. Tarka szedések, több nyelvbeli, 's külön alaku és nagyságu betükből állók, úgy sokféle jegyekkel, számokkal, formulákkal stb; a' lehetség' körében fekszenek ugyan, de a' nyereség csak csekély lenne; mert a' játék ugyan azon arányban lassudnék, a' mellyben nehezednék: 's hézag még azon felül is sok maradna, mellyet szabad kéznek kellene pótlani.

Egyforma folyó textus' szedése ellenben, millyenek többnyire a' hirlapoké, iskola-, nép-'s ájtatossági könyveké, szépliteraturai munkáké stb, akár sebesség, akár hibátlanság' tekintetében merészebb remények' betöltésével is kecsegtet: mert nem kell feledni, hogy a' betühibák' egy része ugyan szedési hiba, de talán nem kisebb része l e r a k ó i, melly foglalatosságot, mint felebb előadni szerencsénk volt, az osztógép tökéletes csalhatatlansággal végzi.

Továbbá, a' feltaláló előadása szerint, az osztógép nyolcz, a' szedőgép négy művel köttethetvén össze, egy erő ugyan annyi idő alatt az eredményt amott nyolczszoríthatja, itt négyszeritheti.

Meg kell még a' szedőgépről jegyeznünk, hogy az négy rendbeli nagyságú betüre készül. Minthogy az apróbbak vagy nagyobbak csak kivételképen, 's czimül, oldaljegyzésekben stb fordulnak elő, szabad kézből fognak pótoltatni, midőn az oszlop szerkesztetik, lapszám, oszlopczim, kötőjegy, ha tetszik lapör stb felrakatik, a' netalán szükséges jegyek is beeresztetnek, 's az osztályok, új kezdetek, a' versek stb elrendezése vitetik véghez.

E' találmány' szellemi becse meghatározására az anyagit kell alapul vennünk.

Az osztógép' bódája' megfordítására a' mintánál 1 1/2 másodpercz kivántatik, a' kivitt gépben csak egy fog kivántatni. Minthogy igy egy első percz alatt 60, a' nyolczas műben pedig nyolczszor annyi, azaz: 480, 's igy egy óra alatt 28,800 betü osztathatik szét, hogy 20 óra alatt 35 iv ciceroszedés (16 ezer betűt számitván egy ivre) osztathatik el, mi ugyan annyi idő alatt mintegy 23 szedőt foglalkodtatna. Mihez még az veendő, hogy Kliegel úr a' gépet egy óramü által fogja hajtatni, melly éjjel nappal, vasár- és ünnepnap is jár, és csak egy szolgát kiván, ki koronként felrakja az oszlopokat, 's elszedi az osztott betümennyiséget.

A' szedőgépnél kisebb, és nem illy egyenlő az eredmény. De közép számokat vevén fel, ha minden fél másodperczre csak egy billentést számitunk, az egyszerű gépen egy ciceroiv 49' 52'' alatt játszathatik le, tehát annyi, a' mennyit ennyi idő alatt csak 13 szedő birna véghez vinni.

Kliegel úrnak elönkbe terjesztett, 's másolatban ide mellékelt számitása szerint, ha már most általjában közép számokat veszünk, 's mind a' szedés-dijt, mind a' nyert helyet, fütést és világitást, mind a' procentuatiót tekintjük, úgy a' gépek megszerzési árát is levonjuk, a' két gép közép becscsel együtt 160 ezer ft. kamatját fogja hajtani.

Ezek után világos, hogy Kliegel úr' gépeivel, kivált ha gyorssajtóval is párosittatnak, a' könyvkiadási költségeknek legalább egy harmad résznyire kell sülyedniök.

A' Tek. Társaság láthatja innen, milly hatást gyakorolhat az egykor a' népoktatás és hasznos eszmék' terjesztésére. A' legszegényebb szüle is képes leszen gyermekeinek a' szükséges könyveket megvásárlani, legközépszerübb vagyonú is tarthat magának vagy egy lapot ismereteinek folyvásti nevelésére; 's ha Gutenberg időszakot képezett a' polgárisodásban, Kliegel' találmánya, a' tökély' azon pontján, mellyre képes, a' nyomtatás' mesterségében fog olly időszakot alkotni, millyen e' négy század alatt fel nem tünt.

Ezért a' küldöttség azon ohajtás' kifejezésével rekeszti be tudósitását, bár jeles hazánkfia, ha gépei felépitve lesznek, 's a' rólok támadt reményeknek meg fognak felelni: országos jutalmát vegye fáradozásainak.

Ha Daguerre, szép találmányáért 6000 francot nyert évi dijúl, Kliegel e' sokkal hasznosabbért megérdemli, hogy róla a' haza, a' nemzet' méltóságához 's a' találmány' közhasznuságához képest gondoskodjék." —

'S ime, alig lépett fel Daguerre a' maga fényirásával, akadtak Német- és Angolországban, kik a' találmány' korábbiságát magoknak igyekeztek tulajdonitani; — 's alig megyen híre Kliegel' találmányának, már is azt olvassuk némelly külföldi hirlapokban, hogy Franczia ország is hasonló találmánynyal lépend fel rövid nap mulva. Egy párizsi levelező, augustusban, ezt irja (Allgemeine Press-Zeitung, 69. 's 70. sz.): „Több lapok nem rég egy felette nagy fontosságú találmányról adtak tudósitást, melly Pesten Ma-

gyarországban keletkezett volna (gemacht worden sein soll). A' dolog egy felette egyszerü mechanicai készületből áll, mellyel a' betük' szedése és osztása a' legnagyobb sebességgel eszközöltetnék. Reménylem, hogy ön előtt kedves leszen megtudni, hogy a' francziák a' nyomtatómesterség' tökéletesítésében nem hagyták magokat felülmulatni. Két földink több idő óta arra egyesíté iparkodását, hogy olly gépet állítsanak elő, melly a' köz hirdetések szerint a' magyar feltaláló' készületét sikerére nézve jóval felülhaladja; 's fáradozásokat csakugyan a' legkedvezőbb foganat koronázta. Már több hónap előtt tettek lépéseket Angliában és Franciaországban a' szükséges szabadalmak' kinyerésére: hogy találmányuk' gyümölcseit magoknak biztosítsák; 's nem kétkedhetni, hogy azokat valóságos franczia találmányukért meg is fogják kapni, melly egy rég érzett szükségen segítend, és Gutenberg' drága adományát a' tökély' legmagasb fokára emelendi."

Valóban, a' milly örvendetes, ránk nézve másfelül szintolly sajnos tudósítás, ha való! Örvendetes az ügyért; sajnos, mert általa megfosztatik hazánk — ha talán nem is a prioritas', de alkalmasint — a' létesítés' dicsőségétől! Ha való! Nem tehetnénk-e magunknak szemrehányást, hogy lanyhán fogtuk a' dolgot; hogy nem volt, midőn a' haza képviselői országosan együtt ültek, ki az eszme' nagyszerűsége által elkapatva, legott országos vizsgálatot ajánlott, mellyre rögtön országos segedelem, országos pártfogás és országos jutalom következvén, az eszme talán már létesítve, a' minta kivive, az ügy, a' kiviteli prioritas, 's e' részben a' nemzeti dicsőség kiküzdve lehetne! — Ha való! de hazafiúi féltékenységünk még azzal vigasztalhatja magát, hogy a' vett hír nagyon határozatlan, fontosságához mérve nem eléggé elterjedett, 's talán csak előpostája egy, Kliegel találmánya által a' külföldön felköltött eszme' létesülő félben voltának; talán épen ennek utánzása, mert valóban a' mi hazafi társunk sokkal több liberalitást fejtett ki találmánya' előmutatásában, mint szoktak mások: de nem volt-e kénytelen ezzel, miután, országos figyelmet nem nyervén, a' közönség' bizodalmára szorult? Mi már most csak azon ohajtást fejezzük ki, hogy mind azok, kik magokat nevök' aláirásával a' vállalat' előmozditására kötelezték, tiz forintjokat minél előbb a' haza' oltárára letegyék, 's ezzel is megközelitsék az órát, mellyben Kliegel elmondhassa: Kész a' mü; vitatkozzatok most a' korábbiság felett; engem öntudatom nyugtat meg.

S. F.

St. Just' lámpája.

(Vége.)

Tizenöt hóval ez iszonyú éj után Jean de Lille Jourdain lágy selyem párnákon ült a' szép de la Baum Rasselinda' lábainál. A' lány szereté öt és szivesen hallá első kalandai 's tetteinek előadását. Jean anyja, a' kevély de Levis Isabella, a' szerelmes pár mellett ült és mosolyogva vizsgálta őket. Olly szépek valának: a' lány szőke és gyöngéd karcsu tagjai, zörgő fehérselyem ruhától folyva körül, buja lágyságu széken nyugodtak, ő majd imádkozó helyezetben vala előtte, mint valami szent előtt, szemeit felé irányozva föl, mig a' lány szelid pillantásai őrajta nyugodtak. Mosolyogva figyelt az ifjúra, hisz' szavai hangja olly édes volt, olly hizelkedő; — az ifjú pedig boldognak érzé magát nézésében, gondolatai azon reggelen csüggtek, mellyen a' menyekzői ünnepély öt övévé teendi. Mennyire örvendhete Lille Jourdain asszonyság is, ki szerencsés sikerrel munkálkodék, ezen egybekötetés által örökre félbeszakasztani az ellenségeskedést a' Lille Jourdain és a' la Baume nemes házak között.

A' nap hanyatlott. Ezen időben minden virág édesebben illatozik, könnyü fellegek usznak az égben, a' természet gazdagabb, bőségszarva mámoritóbb kincseket ad, ekkor nyugton, csendesen szeretünk lenni. Jean és Rasselinda is elhallgattak. Jean feje Rasselinda térdein nyugodott 's ennek keze annak fürteiben játszott. Mindenik ugyanazon gondolattól részegedett meg, ugyanazon napsugártól, azon tavaszi illattól. Minden más lételről és életről megfelejtkeztek, csak szerelmök vala gondolatjok, 's még a' pestis sem juta eszökbe, melly néhány hónap óta mint valami szörnyü araló munkálkodott Langvedoc' remegő népe között. Egyikében éltek azon óráknak, mellyek emléke soha nem enyészik el, mellyek a' gondatlan ifjúnak több kincset osztanak, mint a' mennyit a' legbölcsebb és legáldottabb kor is magáénak mondhat.

Ekkor a' góth terem nehéz ajtaja hirtelen megnyilt és egy fátyolos nő lépe be. Jean gyorsan elébe ment 's kedves álmaiból kellemetlenül levén fölveretve, megkérdezé az idegent, mi kivánata van.

„Jean de Lille Jourdain, szólt ez ünnepélyes hangon, e' szép szűz itt nem Rasselinda, a' te menyasszonyod?"

E' szavak' hangjánál remege Rasselinda 's nyugtalan pillanatát Jeanra vetette. Elhagyott szerelem szomorú történetétől félt 's tulajdon boldogságáért remegett. Jean pedig röviden felelt az idegennek: ‚Igen, ő menyasszonyom!"

„Jól van, mondá a' fátyolos, lassan és ünnepélyesen mint az előtt. Gyorsan siete vissza az ajtóhoz, azt becsuká 's visszalépe Rasselinda elé. Gondosan vizsgálta meg ezt sűrü fekete fátyolán által, azután lassan és olly hangon szóla, mint ha épen most gondolná, a' mit mond: igen, ő szép, szebb mint gondolám, mint reménylém."

‚Mi gondod rá?' kiáltá Jean haragosan.

„Mi gondom rá" válaszolt az idegen, 's látni lehete, hogy remeg: most tudom, hogy szerelmed hozzá nem azon mulékony érzelem, melly a' hogy jött, könnyen, fájdalom nélkül, tova száll. Mi gondom rá? — ismétlé a' nő 's közelebb lépe Jeanhoz — most már tudom, hogy elhagyásának gondolata a' legiszonyúbb kin lesz számodra."

‚Őt elhagynom? ismétlé hevesen a' bajnok — mit akar ez asszony tőlünk? ki bocsátá őt be várunkba?'

„Mit akarok? felelt a' fátyolos; figyelmeztetni a' veszélyre, melly téged szép menyasszonyoddal fenyeget. El akarnak benneteket választani, így határozá el egy ravasz ellenség."

‚Nincs ellenség, kitől féljek, kik hátráltatni tudnának, felele kevélyen de Lille Jourdain úr; senkitől sem félek, hála váram' sánczainak, hála jó kardomnak, ha Foix gróf, ha Armagnac, sőt ha maga a' franczia király fenyegetne is.'

„'S ezen ellenség, folytatá az ismeretlen, üres, ünnepélyes hangján, csak egy szegény asszony. De sánczaid és jó kardod daczára is olly biztosan talál boszúja, mint a' halál' karja." Ezzel közelebb járult Rasselindához; Jean, kivont gyilokkal jobbjában, közéjök veté magát. Szíve sötét gyanutól hányaték, noha nem tudá okát adni, hogyan félhet egy magános, hihetőleg eszétől fosztott asszonytól. És még is félt, és szava remege, midőn még egyszer kiáltá: Mondd meg tehát végre, mit kívánsz tőlünk, és ki vagy?

„Ki vagyok? Marrechi Diána vagyok; mit akarok? éltedet akarom, kevély bajnok...."

Rasselinda hangosan folkiálta e' fenyegetésnél; Jean pedig, szégyenelve a' félelmet, mellyet az idegen okoza neki, megvető gúnynyal méré őt, ki gyülölség és boszúörömtől üzetve indulatosan folytatá: én vagyok azon Marrechi Diána, ki előtted térdele, ki kétségbe eső szívvel esdeklett, hagynád őt félmeztelenen, viharban és esőben azon ház küszöbénél várakozni, mellyet ősz apja magáénak monda, hogy jegyesével találkozhassék; én vagyok Marrechi Diána, kit lábaddal visszataszitál.

„Már beértem veled, bohó leány, felele Lille Jourdain úr, hagyd el e' szobát, vagy szolgáim kimutatandják utadat a' várból."

‚Azt nem fogják merészelni" felele Diána keserűen.

„Tehát én teszem! — kiálta a' bajnok dühösen, megfogá karjával Diánát, ki akará húzni a' szobából: ekkor a' lány megfogá görcsös dühében kezét és saját kezébe szorítá, melly hideg vala mint a' halál. Már Jean egész az ajtóig hurczolá, midőn megállt a' hölgy és így szólt: légy békével, most már megyek, de légy iránta egy szívességgel, hagyd még egyszer látnom mátkádat; mindazon sok roszért, mellyel illettél, add ezen egy csekély kedvezést. Tartsd erősen kezemet; lelkem idvére, nem fogom őt illetni; csak látni akarom utolszor."

Rasselinda, ki félve és remegve az élemedett Lille Jourdain asszonyság karjaiba vonult, most Diána elé lépett. Jean szép menyasszonya alig mert az irtózatos idegenre pillantani. Mély hallgatás uralkodott egy ideig mindnyájokon; Diána félre veté fátyolát; erős kézzel taszitá Jeant tova és szólt: Itt van, de la Baume Rasselinda, vedd Marrechi Diána kezeiből vissza vőlegényedet. Igen, Lille Jourdain, hol vannak sánczaid, hol van jó kardod, mit érnek egy nyomorú lány boszúja ellen. Boldogtalan, csak mereszd rám zavart pillanataidat. Megboszulám magamat. Testemben a' pestis dühöng, te kezet adál, és a' pokoli kórság magvát testedben birod. Nézz ide most, mi szép menyasszonyod; nem, hitemre, illy szép maga Joëz nem volt."

Rasselinde Jean karjaiba akará magát vetni, de ez kerülé őt; „Menj — így kiálta föl félőrülten — menj, ne érints meg, többé nem vagyok vőlegényed."

‚Nekem esküvé magát — szólt Diána — ő enyém, nézd Rasselinda, hogy szeretem őt.' És mint kigyó körül karolá őt, homlokára ajkaira nyomá dögvészes csókjait, 's ordita mint a' zsákmányát széttépő hyéna. Sem Jean anyja, sem mátkája nem mehettek segedelmére. Láták, mint tekergeti magát Diána ölelései közt, és csak sükertelen segélykiáltások és könyűjök vala. Inasok siettek elő, de Diána fekete alakját látván, mint képszobrok állottak meg az ajtóknál, 's nem bátorkodtak urokon segíteni. Végre Jean maga szabadítá meg magát az iszonyatostól, sikerülvén neki gyilkát megfogni, mellyet ellenségének szivébe szúrt.

E' szörnyű jelenés alatt Lille Jourdain asszonyság fogadást tön, hogy St. Justnek lámpát fog áldozni, ha fia a' vészből megmenekszik. Hat hold szőlőt is ajánla az egyház papjainak, mint jövedelemforrást azon olajra, melly a' lámpában égjen, ha fia meggyógyuland. És Jean valóban nem halt meg dögvészben, de azt beszéli a' monda, hogy bal kezét, mellybe Diána dühösen harapott, nem tudá többé használni. Az oklevelekben ezért neveztetik a' holtkezű úrnak, 's neve így áll többször fölirva azon hadakban, melyeket a' langvedoci nép az angolokkal viselt.

—*jd*—

Magyar játékszini krónika.

Octob. 12. Lendvay' javára bérszünetben: Szerettetni vagy meghalni. Vígj. 1 felv. Francziából Dessoir, magyarra ford. Balogh István. — Ezt követé először: Zolky, a' vén diák. Dráma 2 felv. Maltitz után Fekete Soma, a' m. acad. költs.

Oct. 13. Bűvös vadász. Nagy opera 4 felv. Irta Kind, ford. Szerdahelyi. Zenéje Webertől.

Oct. 14. Haramják. Dráma 5 felv. Schillertől. Ford. Schedel Ferencz. Lendvay mint vendég Károly' szerepében.

Egyveleg.

Aczél. — John Vimbridge, Presteignban, egy vegytani bánásmódot talált fel, melly által az aczél úgy megkeményíttetik, hogy az üveget még könnyebben metszi el, mint a' gyémánt. (Gardener's Gazette).

Soulié Fridrik franczia iró visszautaztában Baden-Badenből, pár napot Brüsselben, ezen classicai városában az utánnyomásnak, tölte el. Egyike ottani ismerőseinek felszólitá, írna valamit emlékkönyvébe. Ő a' következőket irta bele: „Ez nem utánnyomása Soulié Fridrik' kéziratának."

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 22. 1840.** **33. szám.**

Tartalom: A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban. Vége (*Török János*). — Menekvés (*Lakner Sándor*). — Miss P. emlékkönyvébe (*Vörösmarty*). — A' puszta (*Jósika Miklós*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

A' földmivelés' akadályairól 's azok' elhárításáról Magyarországban.

(Vége.)

Mindezt méltó figyelembe vevék a' nemzet' képviselői, midőn a' megválthatási törvény czikket alkoták; de mint fent érintém, ezen rendszabálynak még félszázad mulva sem látjuk kivánt sikerét, ha a' dolgot a' felek' szabad egyezkedésére bizzuk; mert habár a' megyei utasítások úgy szólván egyhangulag kivánták is e' törvényt; mégis, a' földes urak' nagy része privatim egészen másképen gondolkodik, és minden kitelhető módon azon fog lenni, hogy a'jobbágyok hasonló megváltási kérelmeket ne nyilvánítsanak, 's hol ezen törekvés nem használ, olly szerfölött tulzó követelésekkel fog a' birtokos a' jobbágy' kivánatai elébe lépni, hogy az egyezkedés nem sikerülelend.

Itt tehát csak egy mód van a' törvény' életbe léptetésére, ha t. i. a' nemzeti közakarat a' jobbágy' megváltási szándékához a' tulajdonossal szemközt *kényszerítő jogot* kapcsol. — Hogy erre a' státus fel vagyon hatalmazva, azt, reménylem, megmutatni bővebb próbákkal nem szükséges; mert valamint kétségtelen joga vagyon a' statusnak egyes polgárok' tulajdonát nyilvános czélok' elérésére kárpótlás mellett elvenni; úgy teljes szabadságában áll a' közjóval ellenkező intézvényeket eltörölni, mihelyt azok kártalaníttatnak, kiknek azon intézvényekből eddig bizonyos hasznot húzni törvényes igényök volt; mert habár az urbéri adózások első pillanatra, mint a' hűbéri korszak' szerencsétlen szülöttjei, igazságtalanoknak látszanak is: de eredeti természetöket már elvesztek, 's vevés, csere, örökség v. felségi donatio' útján már régen magányos joggá változtak 's azokat napjainkban a' földes úr csak bona fide birhatja, kitől törvényesen kivánni nem lehet, hogy kétségtelen tulajdonát, 's gyakran vagyona' nagy részét a' jobbágynak ingyen oda ajándékozza, 's még csak egy esetet mutat a' történet, mellyben ezen adózások minden kárpótlás nélkül töröltettek el. — A' közjólét és polgárisodás' feltétele, 's a' státus' szent feladása a' tulajdont tisztelni. De azt, ha a' kölcsönös megegyezés' szüksége megszüntetvén, a' jobbágy felhatalmaztatik, hogy földes urát a' váltságbér' felvételére kényszeríthesse, 's így birtokát a' rajta fekvő örökös passivtól felszabadíthassa, józan értelemben nem lehet tulajdon-sértésnek

keresztelni, mert egy státuspolgárnak sincs igénye bizonyos jövedelmet olly úton húzni, melly által egyszersmind a' nemzeti jólét is csorbíttatik. Valamint azonban a' tulajdonosnak nagyobb része előfordúló esetekben a' váltsági bért minél magasbra törekszik csigázni, úgy az adózó, ha kénye szerint kényszeríthetné földes urát, valóban csekélységet igérne tartozásaiért. — 'S itt volna ujonnan az egyezkedés' megakadása. A' törvényhozás' további feladása volna tehát egy bizonyos kulcsról és szabályról gondoskodni, melly az urbéri megváltásoknak általában alapúl szolgálhatna, mi is nem olly könnyű, mint gondolnók; 's ahhoz nem kevésb tárgy, mint lélekismeret kivántatik; 's minthogy az egész hazára nézve egyenlő váltsági-mértéklább nem állhat, tehát az ország' külön részeiben több rendű 's dologhoz értőkből szerkesztett küldöttségeknek kellene kineveztetniök, mellyeknek kötelessége volna a' váltságbéri kulcsot és arányt a' viszonyokhoz képest kidolgozni, részrehajlás nélkül megbirálván az urbéri terhek' valódi értékét meghatározó helybeli körülményeket, 's különösen számbavevén mind a' tulajdonosnak az urbéri haszonvételekkel összekötött terheit, és költségeit, mind pedig azt, hogy az urbéri terhek által az adózó mindig többet veszt, mint mit a' tulajdonos nyer, 's hogy bizonyos tőke becsesb egy kétséges eredetü 's az idő' viszontagságaitól függő jövedelemnél.

Ezen küldöttségek' kötelessége volna továbbá az előforduló szerződéseket intézni, 's a' jobbágyokat a' megváltásra buzdítani, mert fájdalom! ezeknél a' szokáshoz való ragaszkodás még erösb mint más néposztályoknál, úgy hogy gyakran csodálatos ellenmondásban a' természetes önzéssel, inkább régi boldogtalan állapotukban 's szegénységökben maradnak, hogy sem megszokott viszonyaikból, bármilly kecsegtető jövendőt mutassunk is nekik, csak egyegy hajszálnyit is mozdúljanak; de mint a' gyermeket, ki tanítója' szándékát megmagyarázni nem képes, úgy kell a' szükértelmü jobbágyot is, ki a' törvényhozók' messzeható számításait át nem látja, önjavára kényszeríteni. A' küldöttségek' buzdításainak még nagy nyomatékúl, 's kétségkivül hathatós ösztönül szolgálna, ha a' magokat megváltó jobbágyoknak a' házi és hadi adóból néhány évig bizonyos mennyiség el engedtetnék, valamint például az austriai tartományokban az új épitőnek is néhány évig a' háztól járó adó elengedtetik. — Áldozat olly ügyért, melly jótékony következéseivel az egyetemes emelkedésre, 's a' nemzeti jólét' tágosb megalapitására hat, a' maga rendén van, 's azon status, melly hasonló esetben segedelmét megtagadná, hasonlítana azon fösvényhez, ki pénzét, a' helyett, hogy biztos helyre kamatra adná, 's az által tőkéjét gyarapítaná, kertjébe elássa, és zsugoriságból önmagát is nélkülözésekkel gyötörvén, tulajdon vesztét sietteti.

Mind e' mellett a' megváltás igen lassan fog haladni, ha itt még egy harmadik rendszabálylyal nem leszünk a' jobbágynak segedelmére. — A' vagyonosabb, de csekélyebb számú jobbágyok, mint bizton remenylem, ha kényszerítőleg léphetnek fel, rövid idő mulva felszabadúlnak urbéri tartozásaik' terhe alól; de a szegényebb, milliókra menő osztály, melly most egyéb adóját sem képes készpénzzel leróni, mit fog tenni? — A' szegény, a' pénzértékét túlbecsülő ember, ha a' váltságbér' mennyiségét meghallja, vissza fog ijedni az előtte iszonyúnak tettsző summától, 's kétségbeesvén annak megszerezhetése felől, még szerencsének tartja, ha előbbi viszonyai között megmaradhat, eszébe sem jutván, hogy jelen terhei messze felül mulják azon tőke' kamatait, mellyel magát megváltani képes volna. — Ezen egy részről kétségbeejtő, más részről apathiával fenyegető zavarban a' törvényhozás egy nemzeti kölcsön-bank' felállításában fogja a' legsikeresb gyógyszert lelni, melly a' jobbágynak a' váltsági tőkét czélszerü biztositó föltételek mellett előlegezvén, mind azt, mind a' tulajdonost azon kivánatos állapotba helyezi, hogy mindegyik a' magáét, kénye 's belátása szerint, korlátlanúl használhatja.

Illy nemzeti kölcsönbanknak méltó példányúl szolgálna a' bajorországi kölcsön- és váltóbank, mellynek egyik lényeges feladása fekvő jószágokra kölcsönt adni, 's az által a' tulajdonost vagy a' jószágán fekvő terhek' lerovására, vagy annak czélszerü javitására képessé tenni. — Ezen banknál minden úri- és jobbágyi fekvő birtokra kapni a' becsüértékig kölcsönt, a' legkisebb summa mindazáltai 500 ft.— A' visszafizetés részletenként történik ollyképen, hogy az adós, a' tőkétől járó ötös kamaton fölül, még tartozik évenként a' tőkének egy százaliát a' bank' pénztárába letenni, minek következésében 43 év alatt az adósság tökéletesen letisztázva, a' tulajdonosnak, vagy örökösének az adóslevél visszaadatik, így például: ha ná-

lunk egy jobbágytelek' megváltási tőkéje 500 pengő forintot tenne, a' 25 forintnyi ötös kamaton kivül még öt forintot tartoznék részletes lerovás' fejében (Annuitaet) fizetni, 's 43 év mulva minden adósságtól menten birná jószágát, mellyet azon pillanatban, midőn földes urát kielégíti, amúgy is korlátlanúl és szabadon használ. Természetes, hogy azon arányban, mellyben valaki ezen kénytetett lerováson fölül önként is részletes fizetéseket tesz, hamarább is felszabadíthatja magát adós állapotjából. — 'S ezen úton kétségkivül legrövidebb idő alatt lehetne hazánkban az urbéri viszonyokat megszüntetni, 's most, midőn egy nemzeti bank' felállítása a' lefolyt országgyülésen amúgy is megpendíttetett, a' váltó törvények pedig valóságosan élethe is léptek, nem volna érdem nélkül, ha egy dologhoz értő a' fenn említett bajor kölcsön-bank' alaprendszabályait magyar nyelvre fordítva, 's honi körülményeinkkel öszvehasonlítva, ezen közhasznú 's külföldi testvéreit jelességre sok tekintetben fölülmuló intézetet a' magyar közönséggel megismertetné, hogy igy a' jövő országgyülésre ahhoz képest lehetne adni utasításokat.

Mi egyébiránt a' gabona-dézmát illeti, az, mint fenn érintém, a' papi tizedre, és földes úri kilenczedre oszlik; 's néha ma már mindkettő magánjogi természetet öltött, mégis úgy látszik előttem, hogy ezen tartozatok' megváltásánál némi különbséget kell tennünk; a' kilenczed egyenesen a' földes urat illeti, 's azt csak jobbágy tartozik viselni, 's igy ezen tehert megváltani is a' jobbágy maga erejéből köteles; de a' tized, bár ki mit mondjon is, eredetileg az egyház' fenntartására kiszabott nyilvános adó volt, melly csak idő' jártával lett a' jobbágyság' állandó terhévé, mellyhez most sem a' nemesség, sem azon nemtelen catholicusok nem járulnak, kiknek szántóföldeik nincsenek. Elfogulatlan lélekkel senki sem fogja tagadhatni, hogy ez az igazsággal meg nem egyeztethető 's hogy a' nemzet ezt csak az által teheti jóvá, ha ezen terhet magára átvállalja, 's a' megváltási költséget a' nemzeti kincstárból fedezi. —

A' füstpénz, 's egyéb itt ott divatozó kész pénzbeli urbéri tartózások' tőkeítése, valamint a' robot-váltságbér' meghatározása is sokkal egyszerübb, 's kiegyenlítésök nem kiván nagy fáradságot; a' dézma-érték' kiszámítása már szövevényesb, 's majd nem minden vidékén hazánknak változik; de magában ez sem boszorkányság, 's ha azt nagyobb évszámból vett arányhoz szabott kamatláb szerint veszszük, 's figyelemmel vagyunk mind azon viszonyokra, mellyek a' dézma-rendszerből a' tulajdonosra, adózóra, és statusra háramolnak, 's keblünk szintolly melegen ver a' szerencsétlen jobbágyért, mint földes ura' igazságos követelésiért, bizonyosan megfogjuk a' mérleget lelni, mellyel mind a' két fél' igényeit sulyegyenbe hozhatjuk, 's kiegyenlíthetjük. —

'S ha igy végre a' köz legelők felosztva, az urbéri telkek' összesítve, 's az urbéri adózások megváltva lesznek; akkor majd a' földmivelő osztály is elfoglalja a' polgári társaságban azon állást, mellyből azt eddig is kizárni józan státuselvek szerint a' közérdek' kártékony megcsonkítása volt; akkor a' jobbágy tulajdonosi jogaiba lépve, kibékül vélt elnyomóival, 's velök kezet fogva fog a' közjó' előmozdításán munkalódni, akkor a' patriarchális színleges függés megszünik, a' legszegényebb szolga is az egy törvény' ótalma alatt áll, 's a' már magokat rég túlélt urszékek' helyébe állandó polgári törvényszékek, béke-birák, községi rendszerek, 's esküdtek lépnek; 's szóval akkor eltünnek polgári életünkből mind azon félszegségek, mellyek most a' nemzet' egységét, 's hatalma és alkotmánya' korszerü kifejlését olly méltatlanúl gátolják. —

Azon szükkeblüek, kiknek hiú törekvése: csak a' hübéri rendszer' még fenálló veszélyes maradványait folyvást fenntartani, vagy azokba új életet önteni, legyenek meggyőződve, hogy nincs azon emberi hatalom, melly a' közvéleménynyel és korszellemmel ellenkező, 's az élő nemzedék' érdekeivel homlokegyenest öszve ütköző bármilly ó intézvényeket folyvást fenntartson, 's ezt kivánni annyi volna, mint a' törvényhozást vasra verni, 's az elődök' büneiért, sőt a' körülmények' változásáért is a' felelet' terhét a' későbbi nemzedékekre tolni; illy formán a' törvényhozás által akármikor szabott, vagy csak türt terhek is örökség gyanánt maradnának az utódokra, 's egy kegyetlen törvényhozónak századok előtt kijelentett fonák akarata, vagy valamelly merészlet és türés' ó kora a' mai felvilágosúlt nép' józan közakaratát minden erejétől megfosztaná, 's igy az észjognak sirba kelle szállani.

A' józan ész óvakodik rögtönzött újításoktól, sületlen agyrémektől, 's az eldorádói ábrándozásokból meritett, 's minden historiai viszonyt megvető elvont elvektől; de az ellenke-

zö túlságos theorián, azon vak materialismuson sem függ, melly az élő nemzedék' szükségeiről 's igazairól megfelejtkezve, a' tettleges jogállapotot tüzi ki alapelvének. Hazánk ezen szélsőségek között a' legbiztosb ösvényt, a' béke és szeretet, önkénytes javítás, 's léptenkénti haladás' útját fogja választani, 's felvilágosúlt képviselői 's tiszta szándékú kormánya' segedelmével, erőszakos rázkodások nélkül fog eljutni a' nemzeti, polgári és jogi egységhez.

Török János.

Menekvés.

Ha teljesítlenül
Csalóka a' remény,
'S hajóm sülyedve küzd
Az élet' tengerén:

Könyörgve nézdelem
A' csillagezredet,
Melly biztatón ragyog
Tört árboczom felett.

'S míg rózsapir fakad
Sötétlő éj után,
Lecsillapúl a' vész
Új regnek hajnalán;

'S velem, kit sujtoló
Aggály remegtetett,
A' pályaczél' szelid
Nemtője fog kezet.

Lakner Sándor.

Miss P. emlékkönyvébe.

Mit kérjünk születendő nép, magas Anglia, tőled?
Harczi szerencsét, vagy békei müveidet?
Adj példát honn 's künn jól tenni az emberiséggel,
'S e' kis nép nyomodon küzdeni 's élni tanúl.

Vörösmarty.

A' puszta. *)

Boldog Magyarország! A' végzet tárházait nyitá meg neked: hegyeidnek szive ércz és só, téreid 's völgyeid arany hullámokban ringatják az ősz' áldásait, rengetegeid sötétek mint éjfél, folyóid ezüst szárnyakon hálózzák körül a' terjedt

*) Mutatvány Jósika' Miklós' „Zrinyi a' költő" czimü regényéből, melly 1841 vége felé fog megjelenni.

megyéket. Te egy világ vagy kicsinyben! Thratia' sikjai, az éjszak' jeges csúcsai, a' dél' lanyha melege, a' kelet' fénye, átfuvall határidon. Néped szép, erős, mint nem más; a' szomszédok' irigysége nemes önérzetét büszkeségnek nevezi: e' nép hü, munkás, minden szépnek nagynak sarját rejti szive; — még is, oh hon! te szegény vagy! veséidben harcz dúl! e' nagy e' dicső egész, el van darabolva; egység, összetartás nincsen sehol!

Tágas pusztáid üresen állanak, nem hullámzik érett kalásztenger aggott ugarjain. Mérhetlen üre ez a' száraz avarnak, mellyen ördögborda 's a' lenge katang hömpölygnek vihar' ölében. — Ott hol szorgalom, béke áldást terjesztnének, vad tatárok' máglyái lobognak, 's durva nép, szegény és büszke, szennyes és dobzódó ömleszti szét sátrait. — Távol a' látkör' kékes szélein egy alföldi város' tornyai emelkednek alacsony zsindely födelek közől. Körfalai, bástyái nincsenek, magasra emelt árok karókkal erősitve minden védelme; de keblében vész- és gondnak edzett nép lakik. Ha a' vidékit kérded, hidegen 's komolyan felel: „ez Debreczen!"

Láttatok-e terjedt falut? melly csak félszázad óta kezdi némi külszinét a' városi alaknak magára ölteni, mellynek kövezetlen útczáin az év' nagy részében sár- és esőtorlat hömpölyög, 's népe, minden egykedvüsége mellett, széles, tulpiros, makacs arczának, szükség' esetében minden áldozatra kész — ez Debreczen!

Kevés város van honunkban, melly főleg a' török birtok' korában 's később is annyi rettegésnek, annyi nyugtalanságnak lett volna kitéve. Ezen embertanya oda szórva a' puszták' homokjába vérkönyüket sirt, története haramia regény, vagy dicső képe kifogyhatlan áldozatoknak. Sok, sok év telt el, 's az egyszerü háztömeg mindig szélesedett határiban; kiterjedése roppant, még sem mutat csak egy emléket is azon iszonyu korból, mellynek csatatére volt. A' mi ott szebb, érdekesb, az új; nincs min a' hon' fiának füle, mint a' hajdan' viszhangján megcsöndüljön; nincs látvány, mellyen a' bámuló szem, mint egykori nagyságnak vagy kisdedségnek romjain legeljen; hely nincsen, mellyre mutatva az atya így szóljon fiához: oda nézz, ez a' város' egyik birájának emlékére emeltetett, midön udvarát 's tüzelőjét pogány 's keresztény erőszak ellen védette; amaz ősz lak' kiálló erkélyeivel egy hős' születési helye, ki-

nek fényes neve, honunk' multjának évkönyveiben ragyog; onnan amaz agg toronyból védette nejét 's gyermekeit a' polgár; e' falak mögött küzdötte a' nép' a' halálcsatát! — Semmi, semmi sincs! — Egy pont nincs a' visszaemlékezésre! csak a' tág puszta, mellynek viharjátéka hösök' porait lengeti homokgyürükben; csak a' szelid, magasan boltozó ég világító napjával, melly sok vért látott ott folyni, sok tusát kiküzdeni!

Magas lakok, új házak emelkedtek azóta: a' szellös utczák raktárakkal telvék; de a' köznép' keblében szürgubái 's torz fejkötői alatt egy nagy gondolat sem leng: 's ezen elegyében a' meglepö vonásoknak néha 's a' feszes, bután gögös, kifejezés nélküli szatócs és kufár-arczoknak, minden egyszerü, minden az élet' apró gondjaival elfoglalva köznapi létet él, magasb élv, magasb erény, 's kéjelgö vágyak nélkül!

De van egy pont, hol lélek lakik, egy pont, melly a' köznapi életből kiemelkedve mindig 's mindenhol meleget 's világot áraszt: ez az értelmesbek' köre, magasb szellemtől füzérré alkotva, mellynek egyesei, mint láncz' karikái, egy egészet képeznek, 's e' kör lelkes, dús akaratban 's gondolatban, ivadéka egy felvilágosodottabb kornak.

Határai sem változtak: az erdöszigetek ott állanak mint hajdan, bár jóval szükebb körüek. A' néma Hortobágyon a' kutak' gémei inognak. Ott még a' nádfödte disztelen tanyák, ott az eső' mocsárai, ott a' gólyák, darvak, ott a' puszták' fia, a' szennyes, zsírt csepegö csikós, ki nevet, eszik, lop és imádkozik. — Mi sem változott!

De e' puszták nagyszerüek még is: van tekintetökben valami saját, valami meglepö: föleg most e' pillanatban, midön a' korány rézhullámival önti el a' távol látkör' csipkézö széleit, mérhetlen térben sovárg a' szomju tekintet, a' gyep a' harmat' nedvétől elevenebb színbe öltözött; 's e' szín a' távol' minden árnyéklatait veszi fel: hol a' smaragd' zöldje emelkedik ki, hol a' topáz' aranya vonul át, míg a' látkör' párkányain minden halvány kékké olvad 's az eget csókolja. Kiterjesztett szönyeg ez, csalóka színekkel, mellyek hol távoznak, hol érkeznek 's melly minden pillanatban tág egyszerüsége mellett újabb tekintetet nyujt.

* * *

Septemberi reggel volt. A' puszta egész érdekes jellemében tünt fel; úgy tetszett, mintha

kelet felé tág sugártenger terjedne, 's ernyöjének redöi közt erdö emelkednék. Szeszélyes árnyak magosan rajzolák magokat a' lángoló ég' öbölfalain, mintha annyi centaurok csatáznának egymással. Ollykor mondanád, hogy tündérváros merül fel a' köd' homályiból; vagy annyi bálványok nyujtanák magasra fejeiket, míg óriási karjaik a' lég' ivein törnek keresztül. — — Csalódás! — Közeledel: a' város eltünt, az erdök apró bozóttá váltak, a' tünde viz-szönyegek' gyémánt hullámai hátrább meg hátrább vonulnak, — minden puszta, mindenütt félig leélt gyep terjeng elötted, a' sugarak eltüntek 's az ég' redötlen homlokán hosszú villában egy sereg daru mind az, a' mit szemed lát.

Néha ömlengö rétegekben fekszik a' köd e' kopár téreken, mint halotti szemfödél; kanyarodásaiban felhöhöz hasonlít, melly égből száll lassan alá; közelebb jösz, akkor szétteríti szárnyait 's mint kárpit alól, távol vidékekbe süllyed a' látás, hol újra folyókat látsz, hol óriási árnyak 's néma rengetegek játszák szemeidet. — A' délibáb ez! — Nem mindig jelenik meg illy ünnepélyes fényben; ritkák a' tündérpaloták, a' lángfüzérek, a' virágszönyegek. Századokban egyszer, mint a' néha déli égaljakig terjedö éjszaki fény, látod a' délibábot fénykoszorúi közt; de mindennap, melly tiszta 's felhötlen, láthatod a' tág pusztákon köznapi öltözetében messze terjedö tavak' palástjában, mellyek eltünnek, ha lépteid közelebb visznek.

E' változó jelenetek üzék 1646. septembr' 5-dikén tünde játékokat a' hortobágyi pusztán. Végre a' szép jelenet eltünt 's köd burkaiból a' nap emelkedett. Tekintete iszonyu, rubin világnak mondanád, olly óriási volt nagysága. Miként felebb 's felebb jött, fénye világosb lön, 's a' tág puszta, sugárözönétől átöntve, egész nagyszerü mélységében bontakozott ki.

Nem volt ez üres, úgy tetszett, mintha erdö sötét levélpompában borulna keleti széleire. Csak késöbb, midön a' szem a' világot megszokta, veheté ki, hogy mit erdönek látott, az foszlányokba tépett füstfelleg volt, mellyet a' puszta' szelei szaggatának szét. A' füst máglyákból gomolygott fel, mellyek fehér és veres csikú sátrak közt emelkedtek.

Tatárok! igen tatárok! Ismeri e' föld e' vándor népet, melly kisded ménein olly sokszor kobozá fel e' sivatagot; melly minden támadás elöl gyors menekvésben keresett segédet, de a' hol támadóra, 's védelemre nem talált, köny-

nyü diadallal raboltt, égetett 's foglyokat fűzött hosszú szíjakra.

A' mult estve érkezett ide Mirza kán vad seregével. A' debreczeniek a' hold' fényében terjedő füsttornyokból gyanították közellétét; de bizonyost nem tudtak. Azonban a' nemes tanács jónak látta tüstént összeülni, 's a' netalán rájok következő, igen is megszokott, zsarolásról tanácskozni. — Különös, hogy akkor tájban, ha valamelly városnak választása lenne török magyar vagy tatár tanyázók közt, a' legtöbb a' tatárokat választotta volna. Ennek oka fejthető: a' tatárok csak nyitott falvaknak voltak veszedelmes látogatói, mert többnyire felgyujtották. Úgy tekintették ők ezeket, mint hordható sátraikat, vagy öntanyáikat. Egy tatár helység néhány nap alatt felépül. Ők az égetéssel úgy bántak mint a' munkától félő földmivelő az irtással, könnyebbnek találja az erdőt leégetni, mint irtó kapával kiásni gyökereit. Mikor a' faluk lángoltak, a' nép szerte szaladt, 's a' tatár legnagyobb kéjelemmel szedte el a' mi kezei közé jött. Étel ital volt mindig első gondolatja; ha szomja, éhsége ki volt elégítve, őreit kivéve, végig nyúlt a' földön 's olly mélyen aludt, hogy rendre leszegezhetnéd kardoddal. Ha rabokat fűzött szíjra, azoknak váltságából otthon lovat 's marhát vásárolt. De ha városhoz közeledett, nem mert gyujtogatni, mert e' népben kevés bátorság volt, 's hol védelemtől tartott, más útat választa vágyait kielégíteni. Többnyire valakit felfogott, 's kemény fenyegetőzések közt a' városba küldötte, hogy onnan marhát, kenyeret, bort kaphasson, mit a' városiak legtöbbször pontosan teljesítettek. Ha ez sikerült, a' tatárok vigadtak 's addig a' polgárok nyugalomban lehettek. Ha a' zsarolás megtagadtatott: akkor neméhen az elzártságnak voltak, mert a' tatárok minden városit felfogtak, kihez hozzá férhettek: 's illy esetben csak a' legnagyobb váltságdij ada szabadulási reményt, 's ez is ritkán.

De hová magyar 's török seregek közeledtek, akár barát akár ellenség volt az, a' zsarolásoknak nem volt vége, főleg német, spanyol 's olasz vezérek alatt. Hónapokig, néha évekig sínlették meg faluk, várak, városok az illy látogatást.

Ha Ortélnek hihetünk, Mirza kán sok tekintetben különbözött a' többi tatár főnököktől. Hosszas mulatása a' fényes kapunál, Stambulban, 's ott több olasz-, főleg velenczeiekkeli társalkodás némi szinezetét a' miveltségnek kölcsönözé neki. Tagadhatlan, hogy a' legdurvább népek' egyedei közt is ollykor nagyszerü tulajdonok 's meglepő természeti hajlamok fejlenek ki. Mirza kánról azt mondhatjuk, hogy benne valami nyers nemesség mutatkozott, mondhatlan erővel és szilárdsággal párulva. Jellemének fő szinezete neme a' pórgőgnek volt első tekintetre; de szelidité valódi önbecsérzet e' homályfoltját lelkének. Ő egy terv' kivitelében egyébről nem gondolkozott, mint időről. Ha ideje volt, nehézségek soha sem aggaszták; sőt ezek egészen kivül estek számításai' körén. E' mellett volt benne valami daczos vetélyvágy, Ő barátban ellenségben a' magánál feltünőbbeket leginkább, 's némi szenvedélylyel vetette meg. E' gyöngeség annyira ment, hogy e' tekintetben gondolkozása saját irányt nyert. Ő ollyképen vette a' dolgot, mint gazdag birtokos, kinek kellemetlen hallani, hogy másnak többje van. E' vetélyvágy vagy inkább rejtett irigység még a' nőnemet sem rekeszté ki. Mirza kánt semmivel sem lehetett gyorsabban felingerleni, mintha valaki azt állitotta: hogy a' magyar honi nők' többjeiben férfiui lélek 's bátorság van. Különös, de e' sajátságos félig vad férfiunak jellemében ellentállhatlan volt azon visszatetszés, mellyet a' keresztény nők' önálló helyzete idézett elő kevély lelkében. Ő ha tehetné, egy csapással az egész nőnemet rabigába vonná; csak azért, mivel büszkeségét sérté, hogy e' nálok, háremekbe zárt lények, Magyarországon váraikat védék, sőt koronát viseltek.

Ábrándjai közé tartozott: egyét a' legfeltünőbb nőknek elfogni; azzal az alárendeltetés' 's a' rabság' egész súlyát éreztetni. A' mi kedélyének e' túlfeszültségét még fejthetlenebbé teszi, az, hogy e' főnök nem volt érzéketlen. Nyolcz neje közöl, hét rabszolgalója, de egy királynéja volt. Mondhatlan gyöngédséggel hódolt ez utóbbinak, ki őt mindenhová követte.

E' nő valóban meglepő teremtmény volt. Őt a' seregben felsőbb nemü lénynek tekinték. Mirza kán olly ájtatos tiszteletet követelt neje iránt, melly határos volt istenitéssel. Ugyanazon sátorban lakott ferjével 's e' szövet-laknak egész elrendezése mutatá, hogy e' nő az akkori ismert kényelmek' minden nemeivel megbarátkozott; e' mellett jó izlés 's neme a' szenvedélyes élvvágynak őt alkalmassá tevé, mindazt mit a' kelet érzékek' gyönyörködtetésére nyujt, kapcsolatba hozni, sőt azonitni ama' gyöngédebb nemü választékossággal, mellyet ha egyszer

megszoktunk, minden aljasb 's durvább nemü elviselhetlen előttünk. Honnan vette e' lény ízlését, honnan módját, ki volt ő, minő tájnak viszonyai közt rengett bölcsője, 's a' sorsnak melly viszonya hozta e' gyöngyöt egy tatár kán' karjai közé, a' seregben senki sem tudta.

A' tábor hosszas körben terjedt. A' kán' sátra szintazon durva fehér és veres szövetből készült, mint a' többiek, 's külről csak terjedelme által különbözteté magát. Ázsia' pusztáiból jött a' nép ide, melly e' sátrak körül sürgött: külsője semmihez sem hasonlított, mit e' nemben szem valaha látott, 's öltözete semmi nemzeti bélyegre nem mutatott. Itt egy kaftánt, amott egy dolmányt látott a' szem; majd egy rosz szür vagy köpönyeg vagy durva pokrócz mutatkozott, melly a' derékhoz kötéllel volt szorítva. Az Ázsiából hozott viselet rég' lerongyolt rólok; ki mit rablott, lopott, vette magára: nem egy e' majomfejü alakok közől, öltötte fel mint inget a' magyar asszonyok' aranynyal áttört nehéz szoknyáit, mellyeken handsárjával szabadított rést karjainak, míg fejét tatár kalpag, magyar süveg, vagy német sisak födte. A' nyelv mellyet beszéltek, bábeli zavar volt, könnyen észre lehetett venni, hogy több nemzetség' fiai, tatárok, baskirok, szelcsutkok, egyesültek e' hordában. A' vad táborban nyugtalan járás kelés 's neme a' résen állásnak mutatkozott, melly az illy nap alatt lakó népnél mindennapi. Magas máglyák pattogtak, mellyekben a' legkülönbözőbb nemü anyagok adtak a' sápadt napalian kékes lángnak táplálatot. E' tüzbálványok körül guggon ültek, vagy csoportozatokba szorulva álltak a' tatárok; lovaik, rövid pányvákkal biztosítva, a' gyér sárga füvet rágták. Tekintetök semmire sem emlékeztetett kevesbbé, mint azon szebb, nemesebb fajára a' lovaknak, mellyekkel Ázsia' belseje olly gazdag. Csak a' kán' sátra mögött lehetett hat ményt látni, gazdagon csujtározva, mellyek orraikat emelték föl nyerítve, 's karcsú tagjaikat nyujtogaták. Majdnem fekete arczú, 's valamivel tisztábban öltözött ifjak, mint a' többi, hánytak árpát börzsákokból elejökbe.

A' kán' sátorának nyilását szövetkárpit födé, úgy tetszett, hogy serege keveset gondol vele: mert élénk zaj hallatszott mindenhol, föleg a' tábor' közepén, hol egy fiatal ökör gerendányi nyársra vonva sült, míg a' körülállók az alig pörkölt húsból nagy darabokat szeltek le, szét marczangolván azokat fogaikkal, hogy szakállaikon a' vér patakzott le.

Egy óra telhetett el. A' szem Debreczen felől poroszlopot vett észre, melly iszonyú gyorsasággal közeledett. Száguldó lónak nyomai alól kelt ez; nem sokára látni lehete, hogy a' lovag, ki mint vihar jő, korántsem tatár, hanem egy azon puszták' fiai közől, kik mint a' csikósok vagy juhászok, akkor tájban inkább mint valaha, kóbor 's hevenyészett életet éltek. A' lovag' kiséretében két meglett korú tatár bontakozott maradozva a' por' ködéből. Az első lovag a' sátrak' közelébe érve azonnal mintegy husz tatártól körülvétetett, kik nagy gyorsasággal tőnek hozzá kérdéseket tatár nyelven; mellyekre a' jámbor csikós, kinek arcza bár halálsápadt volt legkisebb félelemre sem mutatott, természetesen szót sem tudott felelni. Szavak' hián élénk kézmozdulatokkal ügyekezett a' vizsga tudakolóknak valamit magyarázni, vagy inkább őket megnyugtatni, mit viszont ezek nem látszottak érteni. Végre egy öreg férfiu lépett a' jöttnek közelébe; tekintete e' vénnek hatásteljes volt: fejét szennyes tekercs borítá, szakálla övig ért, 's beesett arcza egészen azon keleti vonásokat láttatá, mellyek sehol sem valának ritkábbak, mint e' pisze orrú, tágra hasított szájú emberfaj közt, mellyet a' magyar hadfi akkor tájban kutyafejü tatárnak nevezett.

‚Mi hirt hoztál eb?' kiáltott az öreg a' magyar csikósra, ki könnyen emelintett fövegén.

„A' nemes tanács, mindent elküld nagyságtoknak" — felelt a' csikós, az öt kisérő két tatárra tekintve, kik szavait igazolni látszottak, hallatlan gyorsasággal szónokolván, míg ollykor Debreczen felé mutattak. Nem sokára néhány durva készületü szekér, 's mintegy hat darab marha közeledett.

A' csikós, mint láttuk, megszokván az akkori mód szerint a' törököket 's a' tatárokat nagyságolni, a' vén szakállast is így szólította meg, ki egyébiránt nem sok tudomást látszott venni a' ráruházott czimzetből, 's a' kán' sátra felé intézte lépteit.

‚Hallod-e ficzkó! mond távozva: te itt maradsz, míg visszatérek; aztán, ha nyársba nem vonat az úr, tovább mehetsz.'

A' csikós ezen utóbbi barátságos nyilatkozásra, zsiros ingének lobogó újjával törlötte le a' verejtéket poros homlokáról, de nem felelt, hanem némi daczczal, mellynek kifejezése csak halkan alakult arczán, tekintett a' távozó után; azután szétjártatá szemeit, 's míg a' körüle lézengő tatárok a' Debreczen felől jövő szekerek-

re bámultak, suhanczunk egy közel hozzá pányvájából szabadult lóra kacsingatott. Néhány perczig úgy tetszett, mintha valamit fontolgatna magában; egyszerre három roppant ugrást tett, mellyek' harmadika öt a' kantározatlan 's nyergetlen lónak hátára szállítá. Ezzel sarkantyúit ereszté annak véknyába, ostorával nyaka közé vert 's iszonyú kurjantás után tova száguldott.

A' tatárok utána bámultak, de egy perczig csak; a' csodálkozás' kiáltása hangzott, azután néhányan kantárt vetettek lovaikra 's a' csikós után eredtek. Azonban úgy látszott, hogy ennek kiséretében a' szerencse van, mert a' ló, mellyet a' véletlen játszott alája, a' legjobbak' egyike volt, 's aligha nem tartozott e' hevenyészett lócsiszár' régibb ismerői közé, olly otthon találta magát hátán. A' ló, az első meglepetés után, midőn hátán a' lovag' terhét, serénye' fodraiban marka' erejét érzé, roppant ugrásokat tett, 's rugdosott fel, úgy, hogy hozzá közelítni nem lett volna tanácsos. De midőn a' felbőszült állat látta, hogy ezen árományos kezelés' ellenére is a' csikós mintegy gerinczére van nőve, szelek szárnyain rohant. Lovagunk nyakára feküdt; lábaival mint gyürüvel fogta át; süvege lehullott; lobogó ingéből a' szél hólyagot dagasztott; néhány nyíl 's kopja surrant utána; ő hátra sem tekintett. Öt percz mulva a' délibáb' tavai közt egy kétes fekete pont úszott, 's az üldözők messze maradtak.

A' táborban ez esetet már feledni kezdék, mikor a' tatárok sikeretlen vadászatukból tajtékba borult gebéiken vissza érkeztek. A' sátrak' közelében öket a' vad csoport' gúnyos hahotája üdvezlé. ***Jósika Miklós.***

(Folytattatik)

Magyar játékszíni krónika.

Octob. 15. Kastély az országúton Vígj. 1 felv. Kotzebue után. — Zolky a' vén diák. Dráma 2 felv. Maltitz után ford. Fekete Soma, a' magy. acad. költs. Lendvay mint vendég a' czímszerepben.

Octob. 16. Sevillai borbély. Vig opera 5 felv. Zenéje Rossinitól. Ford Bántó.

Octob. 17. Lear király. Szomorúj. 5 felv. Irta Shakespeare.

Octob. 18. Királyleány mint koldusnő. Raupach után. Lendvay mint vendég Sancho Perez' szerepében.

Egyveleg.

Vegyetek példát! Georges kisasszony, ama' világhirü müvésznő, a' franczia színpad' dísze, a' felülmúlhatlan tragicai előadó, kinek harmincz év előtt 80,000 franc évi fizetése volt, kinek ékszerei főszerepeiben, mint Cleopatra, Antonina, Jozefina' császárnééira homályt vetének, kinek előtermeiben senatorok és marsalok időztek leverjei' alkalmával, mellyek izletesek és pompásak valának; Georges kisasszony most igen szegény és szorult állapotban van. Halovány és ránczos arczczal, sínlő gyenge testtel, vándorolt át ezen nyáron Franczia-ország' kis színpadain, hogy nyomorú kis díjért azon szerepeket játsza, mellyeket fényes időszakában Páris, Lipcse, Dresda és Erfurtban császárok és királyok' tapsai közt olly méltólag játsza. Ezen szempillantatban Georges egy színésztársasággal Odessában van, hol ez őszön át előadásokat fog tartani. Például szolgálhat ez énekesek és színészeknek, kik jelenleg bálványoztatnak, hogy a' jelenben ne feledkezzenek meg jövőikről, ne bizzák el magokat olly igen, mert ez istenítéseknek kevés idő, egy betegség is, véget vethet.

Sz. Pétervára két mérföldnyi téren fekszik; 13 részből és 55 városnegyedből áll, 147 görög szertartású és 21 más hitü temploma van, mellyekben 16 különböző nyelven tartatik istentisztelet. A' házak' száma utolsó (1838.) számítás szerint 8661, mellyekből 3243 kőből, 5418 fából van. 1838d. becslés szerint a' templomok és korona-épületeken kivül értékök 157,999,869 rubelt tesz. 375 utczái vannak, 24 igen szép tágas piaczai, és 13 vásártére 4863 bódéval. A' népesség 450,000, mellyek közt 40,000 bel, 50,000 pedig külföldi.

A' vad elefant' ügyessége. Ezen óriás állat vadon állapotban hasonlatlanúl gyorsabb a' legjobb lónál. Ezt tapasztalá nem régiben szerencsétlenségére két angol, kik Ceylon' szigetén egy vadászat' alkalmával egy vad elefantot puskalövésekkel támadának meg és legkevesbbé sem gyaníták, hogy ezen nehézkesnek látszó teremtmény öket a' sürün öszvenőtt fák' minden tekervényei között üzni és utól érni képes legyen. Hasztalan huzta meg magát a' vadászok' egyike a' legsürübb cserjében; az elefant nyomozó tehetsége fölül haladja minden állatét. Minden fordulatokon keresztül kisérte az a' futónak nyomát, megszagolá a' legmélyebb sürüben, és kihúzván öt onnan ormányával darabokra töré. Alig volt ideje és ereje a' másiknak egy magas fára kúszni, honnan társa' iszonyu sorsát szemlélte. De itt is megszagolta ellenségét a' dühös állat, és sok ideig ört álla a' fa alatt, hol a' remegő és elbágyadt menekvőnek mind addig kelle várakoznia, míg szőrnyű üldözőjét az éhség tovább nem hajtotta.

Ney' szavai. Ney mint tudva van, szive egész mélyében szigorú republicanus volt és első consulának „megcsászárodása" teljességgel nem volt ínyére. „De Ney, mond Bonaparte koronáztatási napja' estvéjén, egész Páris talpon vala, hogy engem mint császárt láthasson." — „Ej no, felelt Ney egészen szárazon, ez mind semmi! Tedd magadnak egyszer azt a' tréfát és lövesd magad töltetlen fegyverrel agyon. Fogadom, egész Franczia-ország össze fog özönleni." — E' szót soha sem feledé el Neynek Napoleon.

Különös egybetalálkozás. Schandauban, egy kis szász városkában, a' pap, kit a' megholt porosz király Töplitzben mulatása' alkalmával többször meg szokott látogatni, épen azon napon halt meg, melly a' porosz királyi pálczát a' korona-örökösnek kezébe adá. Mint a' király, e' pap is augustus' 3. született 1770-ben.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy ív. velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában 222 szám alatti Neumajer-házban, az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, october' 25. 1840.** **34. szám.**

Tartalom: Próbajárulat a' magnes-álom' elméletének fejtegetéséhez (*Katona Géza*). — Az ismeretlen nőhöz (*Adorján*). — A' puszta (*Jósika Miklós*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Böngészet.

Próbajárulat
a' magnesálom' elméletének fejtegetéséhez.

A' lélektani vizsgálatokra némi fényt árasztanak kétségkivül az álom 's különösen a' deléjes álom' tünetei is. A' deléjes (magneticus) álom pedig — mint tudva van — vagy önként magában, vagy deléjes kézhuzások (mesmerismus) által szokott kifejlödni az emberben. Mi tünemények mutatkoznak a' deléjes álom alatt, egy része az embereknek tapasztalásból, más része előadás után tudja. Ama' hiszi a' lettdolgot, mert látta és tapasztalta azt; ennek fele mesének tartja a' hallottat, mert úgymond nem akar hinni csodákat; más fele pedig hajlik hinni azt, mit szavahihető, 's természet-vizsgáló emberek' előadásából hallott vala. Értekező a' három fél közöl az utósóhoz tartozik, mint bámulója a' természet' örök törvényei' ollykori fölzavarodásának 's megkisértője ezen kérdés' fejtésének: megeshető és hihető-e az, mi a' deléjes álomkor megtörténni mondatik, 's ha megeshető, honnan és miképen magyarázható az?

A' magyarázat' alapjául az állat és ember bonczélettanját (physiologia) tevén le, ugyan azt szüntelen szem előtt tartandom. Illy pontból indulva a' növénynek, mint physiologiai lénynek csak egyféle életet, ugymint tengéletet (vita vegetativa) tulajdonítunk. Az állatban két féle életet különböztetünk meg, úgymint növényit (vagy tengéletet) és állatit (t. i. önkényü mozgásit, és érzésit). Az embernek mint értelmes állatnak már háromféle az élete, jelesül: növényi, állati, és értelmi (vagy szellemi).

Az állatnak növényéletére kivántatik nyirk (lympha) vagy vér, melly kútforrásául szolgáljon az egész test' anyagi kiképzésének. Az állati élet' mozgási nemének előtüntetésére kell főleg izom — (hús, musculus) az érzésinek pedig idegrendszer. Az értelmi vagy emberi élet' gyakorlására olly tisztált és langolt (alcoholizált) idegzet, 's az idegzetnek olly alkotásu központja kivántatik, millyen van az emberben.

Az emberi agyat, mint központját az agyidegrendszernek *), úgy lehet képzelni, mint

*) Világosb felfogás, 's a' zavart értelem' kerülése végett, az egész idegrendszer' részletes felosztását ide csatoljuk:

1. Agy (v. állat-életi) idegrendszer. Ide tartoznak: α) a' koponyaagy, a' gerinczagy,

egy hatalmas uralkodót a' test-szerkezet' állati életén. Már lakhelyűl is a' test' legmagasb részét, a' fejet, választá ki magának, 's körülépítkezék egy gömbölyű várral a' koponyával. Másod, és első rangu szolgái — az idegek — által, több mint ötszáz izomnak, egyedűl önkényétől függőknek, szórja parancsait, hogy mindegyik mozogjon a' maga módja szerint 's engedelmeskedjék vakon; parancsol az érzékmüveknek, és viszont értesíttetik rögtön: mit tapintanak az ujjak, mit ízlel a' nyelv, mit szagol az orr, lát a' szem, hall a' fül. Megtörténhetik, hogy az érzési, vagy mozgási idegszolgák' valamellyike meghal, munka vagy munkátlanság miatt, 's akkor maradhat ugyan ép szerkezetben (tengéletére nézve) az érzékmű, például a' szem, de az elhalt vagy elbénult látideg (nervus opticus) szolga nem vihetvén hirűl urának a' látnivaló tárgyakat, a' vakságnak egy neme áll elő, melly látbénulásnak (amaurosis) rosz néven fekete hályognak neveztetik. Így veszhet el a' többi érzékek' tehetsége, így a' mozgó tagoké is szélütés, bénulás alakban.

Lakik még testünkben egy kisebb rangú uralkodó agy, a' dúczidegrendszer' központja, melly hasüregi lakásában a' belrészek' élete — tehát a' tengélet — fölött őrködik. A' belek nem a' koponya, hanem a' hasagy' intésére hajlanak, mivel a' parancsvivő idegek' nagy száma, a' dúczrendszerből szolgál a' belrészekre.

Az agyrendszer az állati (érző 's mozgó) és szellemi, a' dúczrendszer a' növényi életet kormányozza. Az agy parancsosztó, az ideg parancsvivő. — A' koponyaagy büszkébb és nemesebb a' hasagynál. Mutatja már azt a' pompás lakhely is a' fejen, tömött nagysága, rendeltetésének nemesebb czélja stb. Honnan ama' mintegy napja, eme' pedig holdja lehet testünk' planetai rendszerének.

A' lélek a' koponyaagyat választotta magának életmüvéül, 's míveli benne és általa, mit mivelnie lehet. De támadhat zavar és idegtusa az életműségben, akár betegség, akár deléjes huzások (mesmerismus) által; mikor a' lélek kényteleníttetik elhagyni őstanyáját a' napot; átköltözni alacsonyabb telekbe a' holdba, hol

az agyacs, és a' nyultagy; β) a' koponya- és gerinczagyból eredő idegek.

2. Dúcz (v. növényéleti) idegrendszer. Ide tartozik a' nagy együttérzideg az idegdúczokkal (ganglia) és fonatokkal (plexus).

fölemeli a' növényi életet állativá, az állatit tiszta szellemivé, 's munkálódik lazabb kötelékek között. Miért és miképen esik az? nem tudhatni 's nem tapogathatni ki; de hogy még is megeshetik, és hogy akkor szokatlan tünemények jöhetnek szőnyegre, a' következő pontok vezessenek a' megfejtéshez.

1. A' lélek' némelly munkálatai korlátlanabbak és szabadabbak a' rendszerinti természetes álomban is mint ébrenlétkor; tehát a' rendkivűli álomban, még szabadabbak 's bámulatosbak lehetnek. A' balzamhintő, 's halállal testvér álom állati életünk' legfontosabb működéseit szünteti meg; lágyan tapintó újjainak illetésével idegeket és izmokat altat el, érzékek' munkáit oltja el. A' lélek azonban folyvást üzi munkálatait saját birodalmában, 's minél mélyebb az álom, annál szabadabban. Álomban elevenebbeknek tetszenek az érzések, hevesbeknek az indulatok, hatóbbaknak a' tettek; a' gondolat 's lehetség' összekötése könnyebb, tekintetünk vidorabb, a' környező fény szebb; — lépésünk sokszor repüléssé válik, termetünk nagyobb, elhatárzásunk eröteljesb, munkásságunk szabadabb. 'S noha mindezek a' testtől függnek: — minthogy a' léleknek minden legkisebb körülménye kényteleníttetik egyhangulatban lenni a' testtel — mindazáltal az álom' csoda tapasztalásából kisül, hogy létszerkezetünknek nem minden része tartozik egyenlően hozzánk, hogy testgépünknek művei ellankadhatnak, midőn a' fő, a' teremtő erő, csupán a' visszaemlekezésből eszményesben, elevenebben, szabadabban működik. Így áll a' dolog a' rendszerinti álommal is; és ez csak úgy bámulásunkra szolgálna mint a' deléjes álom' tünete, ha a' minden éjjeli szokás által nem csökkenne a' csodálkozás' ereje; hát mikor önként, vagy mesmerismus által hintetik el a' deléjes álom' balzama, mikoron a' lélek még teljesebben oldozhatja fel magát testi kötelékeiből, választván magának tetszés szerinti organumot, miért ne tüntethetné ki teljesebben hatalmas erejét amaz isteni szikra a' lélek? miért ne láthatna a' dolgok' legmélyebb sötétségébe, 's legnagyobb távolságába? miért ne pillanthatna a' jövendők' titkaiba? Hiszen már Muratori (Tract. de imaginatione) ezt mondá: „Miképen csodálhatják az emberek a' jövendölést; midőn az elmultaknak elmébe vissza hozásán az emlekezésen nem csodálkoznak; holott ezen tehetségét a' lé-

leknek, ezen módját az eszmék' vissza hozásának szintolly nehéz megfejteni mint a' jóslási tehetséget."

Még a' testi világban is bámulatos változások szoktak történni alvás alatt. Például szolgáljon a' hernyó' bábkori alvása. Midőn a' bábos álom végéhez közelget, ötszörösen nagyobbakká válnak a' szárnyak, kevés percz alatt, erő, fény, és olly sugaraktól szivárványozva, mellyek a' nap alatt legszebbek. Ha még a' lompos hernyó-test is így fejti ki szárnyait alváskor, hát az emberi lélek, melly bilincsek közt is tud repkedni, deléjes álomban ne füzhetne mennyei szárnyakat magára?

2. A' fogva tartott de felszabadított erők mind az anyagi és szellemi, mind a' testi és lelki világban határtalanul működhetnek. Egy vékony anyag, tudniillik a' levegő, mozgásba hozatván, mint szél kőfalakat dönt le, a' hegyekből mázsányi köveket teper a' völgybe, villámos tüneményeit elhallgatva. Mit tehet a' föld' gyomrába szorított, de onnan kiszabadult vegyfolyamos erő, a' földrengés 's tüzhányás' rettenetes példái mutatják. Mi váratlan tetteket vihetnek véghez a' kényuraság' járma alól fölszabadult népek, a' történet' könyvei beszélik. 'S a' lélek ne hozhatna-e elő megszokott munkáitól különböző 's magasztos tüneteket, azon idegek által, mellyeket a' vegetatio' alacsony szolgálatából feloldozván, a' szellemiség' lovagaivá ütött. Hiszen az egy eredetileg életünk' kezdetén szinte azon köz szolgálatot tette, mint akármelly más tápláló idegrendszer' dúcza (ganglion) és így ő is csak a' tengéletnek szolgája volt, melly még is aztán a' többi idegeknek költségére későbben neki hízakodik, a' más idegrendszert egészen igájába veti, maga pedig eleinte ki felé a' nagyvilágba kezd munkálkodni, alkotván a' világtudatot, továbbá maga magába visszatér 's alkotja az öntudatot. Hasonló az egy ezen tekintetből Bugát tr. elmés hasonlításaként az alacsony születésü testvéreknek egyikéhez, ki testi és lelki hajlamai' tekintetéből ügyesebb levén, a' többi testvérek közől kiválva úrrá leszen, a' többi testvérek pórnépnek maradván. Ezeket tudván, azt kérdi ugyancsak Bugát: „Vajjon csak az agynak van-e egyedül azon kiváltsága, hogy maga alkothat magának világot, vajjon nem lehet-e bizonyos körülmények közt másiknak is ezen tulajdona legalább egy időre?" A' lélek egy időre miért ne magasztalhatná fel a' lealázottat, de egy gyurmából alkottat, elhagyván kényelmes fészkét, 's letelepedvén az idegrendszer' alvidékére? hogy itten szinte mint amott, csodát eszközöljön, noha már amott a' neki szokás miatt bármelly magas tette sem tartatik többé csodának.

Az izgékonysági tehetség is illy törvénynél fogva szabadul fel bizonyos időben a' közérzet' (sensorium commune) hatalmából. Az izmok csak akkor tehetnek mozgást egészség' állapotjában, mikor a' közérzet akarja és jónak látja. Az úgy nevezett halálozáskor azonban, midőn már a' közérzet is elenyészik, még fölmarad az izomélet darab ideig, sőt felmagasztaltatik az, minthogy már önkényes ura levén magának, nem függ a' közérzettől, 's így jönek elő a' rángások, görcsös vonaglások annál nagyobb mértékben, minél inkább végéhez siet a' közérzet.

3. Az ellenhatás' (antagonismus) törvényei is derítnek némi fényt a' deléjes álom' tüneteire. A' dúczrendszer alsóbb rangú szerepet játszik ép testben, mint az agyrendszer. De midőn szunnyadásba merül amaz, és elhagyatik a' lélektől; fölébred emez, 's nem saját kötelességeit, de az agyéit teljesíti már magasztalt fokozatban. Ugyan azon dúczrendszer' idege lát is, hall is, szagol is, tapogat is, ha mindjárt nem jő is közvetlen érintésbe a' kültárgyakkal. A' szívgödör vagy gyomortáj látja az irást és könyvet, mellyet reá tesznek, 's olvassa a' deléjálmú, ízleli a' czukor vagy só-olvadékot, mellyel megkenik a' gyomortáját, a' dúczba vonult lélek chinai kőfalakon, 's alpeseken átlát, a' jövendőbe benéz.

4. Csodálatosnak tetszik, hogy a' gyomortáj midőn lát, hall, ízlel és tapint, elfoglalja a' fül, szem, nyelv' érzőtehetségeit, sőt mint elfoglaló sokkal határtalanabbul tünteti elő a' tehetségeket; nemkülönben, hogy a' lélek' szellemi ereje magasb fokozatban mutatkozik az új telepen. Azonban hogy ezen hely és erő-cserélés megeshető, és hogy a' csere után magasb lelkitehetségek kifejthetők; a' hasonlító boncz-élettanból (anatomico-physiologia comparativa) ki fogjuk mutatni. A' nyálkányoknál (mollusca) a' falámok (Fühlhörner) a' szem' helyét pótolják, a' falám' izma a' látidegét. A' rovarnál (insectum) az életmüves erők minden tagban egyenlően vannak elosztva. Az agy nagyon kicsiny, az ideges kevesek. De nézzétek a' rovarnak fejét, szemét, falámját, lábait, szárnyait, nézzé-

tek azon roppant terhet, mellyet egy hangya, egy méh elbir, 's azon erőt, mellyet egy haragos darázs mutat, nézzétek az 5000 izmot, melyeket Lyonnes megszámlált egy hernyóban, nézzétek a' műveket, mellyeket érzékeikkel 's tagjaikkal végbez visznek, 's húzzatok következést az életműves erők' teljességére, a' minden tagban egyenlő othonossággal munkálókéra. Az állatnak feje még kisded vala öszpontositani az életingereket; tehát a' gazdag természet minden tagba elosztá és elterjeszté azokat. A' falámok érzékek, a' lábak izmok és kezek, a' dúczok, agyak, minden izomrost verő szív is egyszersmind. — Előhozzam-e a' legalsóbb rangu állatkákat az ázalék-férgeket, mellyek érzékmű nélkül látnak, hallanak, szagolnak, izlelnek, tapintanak, csupán egyéletmű, tudnillik a' bél' segedelmével, mert ők nem egyébből csak bélből állanak. Mesmerismus által találják ők fel eledelöket, veszik észre a' világosságot a' világban és magokban, 's lesznek önlátókká, mert valósággal átlátszók is. Ők Mesmerek mint Oken mondja. A' deléjes álomban a' belrészek igy válnak érzékekké. Idegek és belek igy egyesülnek egy czélra. A' tengélet (vita vegetativa) állati életté emelkedik, a' növényből állat lesz. A' hasi új érzékművektől idegen lesz már ekkor a' növényféle működés, melly akképen vonul el tőlök, miképen az eredeti érzékművektől a' külvilági tárgyak vonulának félre. Mind azt tehát, a' mi csak növényi és anyagi, úgy nézi a' deléjes alvó, mint egy külvilágot öntestében. Az alvó tulajdon belrészeit látja. Önlátó világlátó lesz.

De az állati lény nem állapodik itt meg, felszabaditja magát mind attól, a' mi csak anyagi. Az állati ekképen olly magas lépcsőre hág, millyen elérhető ez alkotott világban. Tiszta állat lesz, minden anyagi minden növényi nélkül. Az önlátó tiszta szellem lesz, 's ehhez méltólag működendik. A' deléjes alvó átlátja a' világi dolgok' viszonyait, a' világ' alkatát és czélját. Főleg azon tárgyakra függeszti figyelmét, mellyek saját énjét érdeklik u. m. betegségére, halálra, szeretetteire, barátaira, rokonaira, elleneire. Átlátja cselekvésök' rugóját és szellemét. Látnok, jósló, orvos lesz. De mint tiszta szellem soká nem létezhetik, különben fölemésztené a' testi lepelt. Mig az alvók ekképen foglalkodnak a' hozzájok tartozókkal, fölébrednek, mielőtt idejök lett volna más világi viszonyokra is fordítani figyelmöket. — Ide járul az is, hogy állapodott idejü embereknek ritkán van szerencséjök látnokokká válhatni. Többnyire nőszemélyek, kik nem a' valódi hanem a' szerelmi világban élnek, gyenge férfiak, kiknél erősb az érzés mint a' gondolkodás, búskomor ifjak, és más illyenek lesznek mesmer-álom' tárgyaivá.

5. Minél központosultabb az idegtömeg az állatban; annál központosultabb a' közérzet is. Minthogy az emberben a' koponyában töményült össze az idegzet, ottan lön központosulva a' közérzet is. A' póknak, vagy légynek kiszakitott lábában sokáig szemlélhetni a' közérzet' tüneteit. A' teknősbékának teste sokáig és erősen mozog, miután feje elvétetett is, a' méhnek fulánkja kiszakitás után is szurni törekszik. Embernél nincs úgy szétosztva az életerő és közérzet minden tagban; innen fejvételkor, ha az ember' nyakáról leszeletik a' fej, mi hamar elhal a' törzsök 's szünik mozogni, de a' fejben sokáig fölmarad a' közérzet. Igy az egészséges és természetes rendü állapot' esetében. De midőn mesmerféle, vagy önkényü idegtusa alatt útat tévesztenek az erők; a' gócz sugarokra, a' centrum peripheriára oszlik, a' növény állattá, az állat szellemmé, a' lelketlen lelkessé, az ember istenné válik.

Dr. Katona Géza.

Az ismeretlen nőhöz.

Hajadnak szine olly setét,
Varázsló tűz ég szép szemedben,
Od' adnám szivem' életét,
Érted mindent, ha kellemedben
Csak egyszer rám tekintenél.
Oh lány, te szép vagy! A' mi él,
Mi eddig élt e' nagy világon,
Hány rózsa nyilt hajló zöld ágon,
Termett virág a' kert' füvében,
Csillag sugárzott ég' ivében,
Olly szépek ők nem voltanak
Miként te vagy nekem,
Te bájoló szelid alak
Szép ismeretlenem.
Prometheusként hő tüzet gyújt
Édes pillantatod,
És annak élvet, kéjt, gyönyört nyújt,
Kinn perczig nyugtatod.

E' szív, melly annyit szenvedett,
Még egyszer felmozdúl
'S lelkembe vésvén képedet,
Emlékéhez simúl.
Áhitatos, mély, szent indúlat
A' vágy, melly benne kél,

Mellytől eped, csapong, és gyúlad
'S mit egykor birt arról beszél.
Ő, mint levél az őszi gallyon,
Melly hervad és kész hogy meghaljon,
Ha a' napsúgár rátekint,
Zöldelni, élni vágy megint.

Ajkidról a' hang mélyen megható,
Bár egyszer hallanám,
Ollyan lehet mint hárfa-szó,
Mellyet lengyelkéz szív után ver.
Mélyen kebelre hat
'S kivántat véle jobbakat. —
Boldog, ki téged ismer,
És kit megértesz küszdésében.
Ím én is érzelmim' hevében,
Áldoznám szívem' szivedért,
Idvességem' szerelmedért.
Bocsáss meg énnekem,
Bocsáss meg e' lángzó kebelnek —
Ha érzeményi érted kelnek,
'S őket el nem fedezhetem.
Szívem egy óczeán,
Indulatok viharként járják
És belsejét előbe tárják —
Ne vesd meg őt, leány!

Adorján.

A' puszta.

(Folytatás.)

A' debreczeni szekerek e' közben közeledtek, kiséretökben csak egy megtett korú polgár jött, a' többiek, a' kocsisokat kivévén, egyenként elmaradoztak. Mihelyt a' szekerek megérkeztek, a' kán is kilépett sátorából. Tekintete ezen ifjú főnöknek valóban érdekes volt. Arcza legfelebb húsz évre mutatott, felső ajkát 's álla' közepét barna göndör pelyhek lepték el: vonásai bár nem egészen keletiek, még is szabályosak voltak. A' kán ezen átolvadását vonásainak a' kalmuk tompa arczból, az arab keskenyebb 's nemesb vonásokba, anyjától öröklötte, ki cserkesz születés volt. A' tatár dolmányt kivéve törökös öltözete szépen rajzolá választékos termetét. Arcza' kifejezésében erő 's jó indulat egyesültek, e' mellett valami derültség sugárzott, melly, miként alattvalói állíták, nem volt mindennapi, de mindig jó jóslatú. Midőn e' vidámság mutatkozott, akkor vagy sokat igérő merény' küszöbén állottak, vagy legalább bizonyosan tudták, hogy a' nap büntetések nélkül halad le.

A' debreczeni polgár rövid bőr ködmönében, igen foglalatosnak mutatá magát a' szekerek körül; emberünkön szembeszökő volt azon aprólékos részletesség, melly a' kisebb, főleg anyagi

tárgyakkal bibelődő hivatalokkal együtt szokott járni, 's nem ritkán bizonyos nevetséges rátartással párul. Tisztes polgárunk jóval túl lehetett a' negyvenen, de rajta sokkal kevésbbé, mint akár ki máson, lehetett a' zaklatott Debreczen' sokszori inségét 's éhségét észre venni; mert ő igen egészségesen nézett ki; kerek, pozsgás arcza, apró égszín szemei, kiálló hegyes hasa, izmos, kissé karika lábai, 's egész gömbölyű termete, a' jólélés' eszméjét látszottak létesíteni. Egyébiránt tekintete, módja 's főleg egykedvüsége mutaták, hogy ez nem első küldöttsége, 's tatárok, törökök közt többször megfordult.

„Hol a' tolmács?" kérdé azoktól, kik a' szekereket körülfogták, a' lovakat nézegették, fölfelemelve lábaikat 's fogaikat vizsgálva: mire a' kocsisok igen savanyú képet csináltak ugyan, de teljes igyekezettel voltak kedvetlenségöket erőtetett nyájassággal födözni. A' polgár' kérdésére azonnal elé állott azon öreg tatár, kit felebb a' csikóssal láttunk szólani.

„Mit hoztatok?" szólt a' tolmács.

A' polgár süveget emelt, a' közeledő kán előtt vidámon, de mélyen meghajtván magát, tétova nélkül kezdette szekereinek tartalmát elöszámlálni.

„Itt, mond: néhány zsák babot 's lisztet hoztam. A' főbiró 's a' nemes tanács bocsánatot kér a' nagyságos kán ő kegyelmétől, hogy ezúttal kész kenyerekkel nem szolgálhat; de mivel az izenet későn jött, csak azzal állunk elő, a' mit hirtelen kaphattunk. Ő nagysága' számára itt egy fazék lépes mézet hoztam, befött szilvát, 's egy pár szép debreczeni kenyeret, mellyet nemzetes főbiróné asszonyom maga sütött; itt ezen tömlökben túró van; ama' bödönben ott méhser —'. Minden czikket, mellyet a' derék polgár megnevezett, azonnal elő is mutatá.

„Bort hoztatok-e?" kérdé a' tolmács, miután a' kánnal néhány szót váltott tatárul.

„Ha hoztunk-e? kérdé felelve a' polgár: teringettét, hoztam ám! még pedig tiszteletes Botfi Pál uram' pinczejéből, kinek legjobb bora van Ha nagyságod megengedi, egyszeribe eresztünk belőle kóstolóra.'

„Hadd lássuk", mond a' tolmács, kinek a' polgár' feszületlen módja, vidámsága, 's készsége tetszeni látszottak.

Azonnal egy kancsó megtelt borral, a' kán megkóstolván, helybenhagyólag intett a' polgárnak; azután megfordult, 's maga is nézegetni kezdé a' szekerekbe fogott lovakat. A' debre-

czeni ember mindig szemmel kisérte a' kánt, de úgy tetszett, hogy nem sokat gondol a' szemlével, mellyet a' főnök tartott. Meg kell adni a' nemes tanácsnak, hogy az illy zsarolásokba remekül bele okult; 's a' hol csak lehetett, megtudta magát óvni a' kártól. E' kórhadt szekerekbe fogott lovak például olly hallatlan sovány gerhék voltak, hogy közölök a' legszorultabb tatár horda sem tudott volna paripát szemelni.

Mirza kán végig nézvén e' böjtös tekintetü elkényszeredett állatokat, elmosolyodott; de a' tolmács boszúsan fordult a' polgár felé: „Eh, kutya! mond: jobb lovakat is foghattatok volna a' szekerek elébe, csoda, hogy ki nem döltek eddig, lábaik olly szanaszét állnak, mint egy rosz lóczáéi: pedig gondolhattátok, hogy lóra is van szükségünk, ha nem ülni rajtok, legalább megenni."

‚Nagyságos tolmács uram! szólt fontos tekintettel a' polgár: ha szolgálhatunk ezekkel a' marhákkal, örömest átengedjük. Igaz, nem a' legjobb tartásuk volt, soványkák szegények, de ha egy kis abrakot kapnak, egy sem hág nyomukba, igen igen jó fajú lovak.'

„Jó fajúak? riaszt rá a' tolmács boszúsan: talán még fiatalok is? alig van tizenöt éves egyik egyik."

‚Eh de hogy, felelt a' polgár: csak egyenek — — majd!'

„Hallgass, szólt a' tolmács: holnap reggel indulunk innen, ha addig négy jó paripát nem kerittek, mind a' négy végén felgyujtjuk a' várost." . . . . . .

A' tolmács végre a' kán' parancsára kiadá az útat a' jötteknek, értésökre adván, hogy rosz gebéiket is magokkal vihetik, mivel azok fel nem érik mit egy hétig ennének.

A' nyájas polgár mind ezekre helybenhagyó főhajtással felelt, azután parancsot osztván a' kocsisoknak, üres szekereivel lassan kiindult a' táborból. Igen csendesen haladtak mintegy ezer lépésnyire. Akkor a' polgár megállitá a' lovakat, a' szekerek' egyikéből az ötödik lovat kifogatá, 's olly könnyüséggel vetette magát hátára, mellyet róla senki sem gyaníthata. Azután a' tatár tábor felé fordult.

‚Akasztófára való, ronda, czudar, zsivány nép! kiáltott: kutyák, ebek, haramiák! gebedjetek meg egyről egyig, kánostól, tolmácsostól, a' varjak vájják ki agyvelőtöket, száradjatok a' nyárson, 's menjetek mindannyian a' pokol' mélységes fenekére! Illyen amollyan alávaló piszkos kutyák. — — Uff!' pihegett a' polgár ezen apostroph után, kigombolván bör ködmönét. Csak hogy jól kikáromkodtam magamat; most már könnyebben vagyok. Verjetek a' lovak' nyaka közé, menjünk mint mehetünk! — Ezzel a' kocsisok szélnek ereszték a' zsiros ostorokat 's mint villám távoztak. Utánok a' szél felkapta az ördög-bordákat, 's távolról a' tatárok' hahotája hallatszott.

‚Mahometre! mond a' kán, megállva sátora előtt: ezek a' görbe lovak úgy futnak, mint a' bessarabi mén, pedig aligha egy marok árpát láttak életökben.

A' kán még darabig a' távozók után nézett, azután a' hozott élelemszerek' elosztása 's a' marhák iránt megtevén rendeleteit, sátrához közeledett, ennek szárnyai felnyiltak, 's belseje érdekes szemlét nyújta. A' durva külső szövetfalak, belül a' legszebb perzsiai szönyegekkel voltak béllelve, a' sátor' ezen első osztálya lágy párnákból halmozott kerevettel volt körözve, 's a' puszták' padolatának gyöpét gyapjas szönyeg lepte el. Most a' belső osztály' selyem lepleit szellözé a' kán, 's vándor palotájának belsejébe lépett; selyem szövetek fellegzék ezt körül, hullámzó redőkben, mellyeket nagy értékü boglárok szoritának: majdnem egy izléssel bútorozott elfogadó teremnek kényelmei mutatkoztak itt. Nemcsak dagadó kerevetek, tábori székek 's egy asztal látszottak benne, hanem e' felett egy szétszedhető állvány magyar 's török fegyverekkel. Az asztalon billikomok 's csészék állottak ezüstből, az egyik kerevetet Mirza kán' tábori ágya foglalá el, fénylő tigris bőrökkel borítva. De a' mi itt először tünt fel: egy gyöngéd nő-alak volt. Öltözetéről itélve nem lehetett hirtelen elhatározni, minő nemzet' szülötte, csak lenge felső öltönye alól kihólyagzó fehér bő nadrágja láttatá, hogy legalább némileg a' keleti izléshez kivánja magát alkalmazni. Arcza e' hölgynek a' legszabályosabb vonásokat láttatá, mellyek, valamint hófehér szine, inkább görög mint keleti szelemüek voltak. Ezen érdekes arczot barna fürtök 's szép tüzü sötét szemek egészíték ki. Szemben a' kán' ágyával látjuk öt végig nyulva: könyöke hengeralakú vörös vánkoson nyugodott, mig keze karcsu mandolint tartott, mellynek idegeit pengeték gyöngéd ujjai. A' hölgy' helyzetében azon kecs és gyöngédség tünt fel, melly sehol sem ritkább, mint a' háremek' lakóinál, kik föleg ülve 's he-

verve igen keveset szoktak, az egy kényelmet kivéve, minden egyébbel gondolni.

‚Colomba! mond a' kán vidámon, tábori széken foglalván helyet a' hölgy' feje' közelében: Eleségünk böven van, de mire leginkább vágytam, aligha itt teljesül; Zrinyi, miként kémeim állítják, most Tótországon portyázik.'

„Nem tudom, Mirza, felelt a' hölgy: minő különös szeszély épen Zrinyit elfogni akarni. A' legkülönösebb az, hogy olly könnyen szólasz e' merényről, e' lehetlenségről — —"

‚Lehetlenségről?' vágott közbe a' tatár.

„Igen, folytatá emeltebb hangon Colomba: e' lehetlenségről mellyről úgy beszélsz, mint ha a' debreczeni bírót kellene kézhez keríteni."

‚A' bírót? azt meghagyom: mit is nyernék vele? Mahomedre! ha olly domboru mint követje, ki csak most hagyá el táboromat, minden héten egy ökrömbe kerülne; aztán, jó ember a' debreczeni biró, mindig ad, soha sem vesz; inkább szeretem öt a' biróné mellett. Ha elfogatnám, makacsabbat választhatnának. — Zrinyi olly ember mint akárki más; de alkalmatlan! Csatarendben nem igen meri magát mutatni; borzasztó hiúsága okozza, hogy apróbb tusákban keres olcsó áron hősi hírt. Inkább szeretném huszárjait, ezek éjet napot egygyé tesznek, mint gyűrűt veszik Miklóst 's öcscsét Pétert körül; ott benn aztán könnyű vitézkedni; azért látja az ember öket mindenhol, néha mint villámot az égből lecsapni. Egy pár jó agár, alláhra! nem egyéb; míg e' kettő él, nem alhatik az ember csendesen, nem tudja mellyik perczben hangzik a' tárogató a' tanya' közelében. Ha e' szenvedélye nem volna e' gyaurnak, mit sem gondolnék vele, részemről felét sem hiszem annak, mit a' hír róla mond.'

„Pedig aligha felét mondja a' valónak", jegyzé meg a' hölgy, félre vetvén mandolinját, 's gömbölyű karját a' kán' nyaka körül fűzve, míg szemei, délies szenvedélylyel merültek a' deli ifjú' tekintetébe.

‚Zrinyi! 's mindig ő! nevetséges bibelődése az embereknek egy bábbal, ha egyszer ajkaikra vették. Mi e' Zrinyi, ki ő? bátor portyázó, — mellyik tatárom nem az?'

„Bátorság 's bátorság közt nagy különbség van, lelkem' üdve! folytatá nyájas mosolylyal Colomba, míg havas kezecskéi a' kán' arczát szorították dagadó keblére. — Zrinyi nem minden napi ember! Tizennégy éves korában fölovászmester volt, huszonhat éves korában horvátországi bán, udvara telve lelkes fiatalsággal, melly öt isteníti, 's boldog, ha zászlai alatt vívhat. Zrinyi nemcsak nagy, ő nagyszerű, neve egyedül olly hatást gyakorol, mint egy táboré." Colomba közelebb vonta Mirzát magához 's mondhatlan szenvedélylyel árasztá rá hizelgéseit, úgy bánt ő e' vad harczfival mint oroszlánnal, kit ha veregetünk, mindig közel a' táplálat, melly haragja' kitörését féken tartja."

‚Épen mivel ennyit beszélnek róla, mivel hölgyek 's gyermekek bálványozzák, szeretnék szeme közé nézni; magamat egy cseppel sem tartom kisebbnek nála.'

„Ennek én örülök!" kiálta fel a' hölgy.

‚Tizennégy éves korában szintugy lehetett fölovászmester, mint nyolcz éves korában. Az illy hivatal e' gyauroknál puszta név, nem egyéb. Én hét éves koromban atyámnak minden paripáit megültem, mint tizenkét éves egy kalandból sem maradtam ki, most huszonkét évü vagyok 's kánja négy nemzetségnek, szabad mint oroszlán, úr élet halál felett, törvény 's tanács nélkül; több királynál, ezer bánnál több, 's nekem, mi Zrinyinek nincs, egy hölgyem van, Mahomed' hetedik egéből, te, oh Colomba!'

„Mirza! ugy-e, ugy-e? te szeretsz? ah mondd ezt nékem! ismételd minden nap, minden órában, hogy — — engem — — szeretsz! Ember! ha tudnád, mennyi üdv van e' hiedelemben, mennyi üdv azon tudatban, hogy van, ki engem szerethet, hogy én szeretek, hogy szeretni tudok még." — A' hölgy' arczán szenvedélyes kifejezés ült, homloka' márványán, mint bíbora a' távoli éjszaki fénynek, álmak vonultak el, 's visszaemlékezések a' mult' homályiból.

‚Colomba! adj nekem azon serbetből, mellyet csak te tudsz készíteni, melly hűsebb, édesebb minden italnál. Nyujtsd te a' csészét nekem, kerítsék azt ujjaid körül, mint gyürü elefánt agyarból; mióta te vagy velem, más életet élek.'

A' hölgy felemelkedett fekvéséből, nem sokára egy kis findsa ezüst aljjal tündöklött kezében. A' tatár a' szép hölgy' nectárát vonó ajkaihoz. Ölébe húzá Colombát, a' hölgy arcza nyugodt vállán. ‚Éltem hajnala, szólt a' kán: ha e' hadviselésből haza térek, tanyámon egy sátor fog emelkedni, millyen a' nagy úr' szövetcsarnoka. A' vadság kihalt keblemből, én élni akarok! A' kánnak nem lesz háreme többé, neje lesz, egy, örökre, életre halálra, mindenkorra egy! Bársony nyergen fogsz követni, legszebb ménemen, öledben pihenek a' csata után, öled-

ben, ha gond köröz, öledben a' hosszú éjen át, melly rövid lesz, mint a' muló percz.“ — A' kán a' szép hölgyet átkarolta. Ő soha sem szeretett eddig, ez első szerelme volt. Ő az élvezet' gyönyörét feledé szerelmében, 's háreme' rabnői mint szolgáló ebek tetszettek neki, kik szivét 's lelkét üresen hagyák.

Jósika Miklós.

(Vége következik.)

Magyar játékszíni krónika.

Octob. 19. Először: Kakas és Hector. Vígj. 3 felv. Raupach után ford. Zsivora József, a' m. acad. költs.

Octob. 20. Hamlet. Szomorúj. 5 felv. Shakespeare után eredetiből ford. Vajda Péter, a' m. acad. költs. — Lendvay a' czimszerepben mint vendég utólszor lépett fel.

Octob. 21. Bérszünetben először: A' vendégszerep. Eredeti vígjáték 1 felvonásban Nagy Ignácztól. — Ezt követé: A' német- 's franczia-országi műutazásból hazatért Veszter Sándor magyar tánczművész és igazgatása alatti Farkas és Biharifélе nemzeti zenésztársaság' első tánez és zenészeti versenye három szakaszban.

Egyveleg.

Nevezetes öngyilkosság. — Nem rég Párisban egy szegény napszámost ajtaja előtt fölakasztva találtak. Egyik hirlap ezt beszéli róla: Dugat József szegény, fiatal, sovány, halavány és szenvedő ember volt, bágyadt és halálsápadt szinü, mint nagy városokban nem ritkaság; erő és indulat nélkül, azon emberek közé tartozó, kikről azt szoktuk mondani: csak hálni jár belejök a' lélek. Dugat József a' phrenologiai gyüjtemény' számára több év óta csontokat és kaponyákat málasztott. Egy szegény padlásszobában lakott csontok és halálfejek között. Minden gerendán egy csörgő váz csüggött 's ha estve a' félig nyilt ablakon szél fújt be 's a' mozgó csontokat egymáshoz verte, könnyen hiheté az ember, hogy akasztófa alatt van. Dugat azonban nem gondolt erre; a' szokás megbarátkoztatá e' tárgyakkal 's ő nem ijede meg, ha reggel fölébredvén, első pillantása is az ágya fölött csüggő halálfejre esett. E' szerencsés közönösség jó darabig tarta. De egykor csontok hozattak hozzá, mellyeket rútúl képzetségöknél fogva Edward nevű barátjaénak ismert meg. Ez igen erős és czivakodó ember volt, 's hajdan Dugat is hozzá hasonlíta. Dugat csak ezen egy embert látogatá meg 's úgy szólva ösztönszerüleg védelme alá veté magát. Félénken, aggodalmasan szereté őt, mint eb az urát, ki őt megveri. Edward egy hónap óta kórházban volt és meghalt. Dugat borzadva ismere tetemeire. Több napig nem merészlé megérinteni. Úgy tetszék neki, mintha az első vágásra föl kellene a' váznak kelnie, hogy őt vakmerőségéért megbüntesse. Végre legyőzvén félelmét, dologhoz láta, de az erőlködés, mellyet kifejte, minden erejét fölemészté. Mindenütt üldözé a' váz, 's megfertőztetéssel vádolá. A' látmányok napról napra ijesztőbbek lettek. Beteg képzelődésében mind azoktól üldözve látta magát, kiknek koponyájáról a' húst levakarta. Minden vázat iszonyú zörejjel láta maga után szaladni. Végre olly rettentők lettek a' látványok, hogy a' szerencsétlen azokat ki nem állhatá, hanem nyomorainak véget vetendő, magát fölakasztá.

Emlékezetes dolog. — Egy éjszakamerikai hirlap arra figyelmeztet, hogy Éjszakamerika' függetlenségi nyilatkozványának 56 aláirója e' cselekvés után 56 év alatt mind meghalt, az elnökök is rendre 56-dik évökben haltak meg 's hogy az egyesület létele' 56-dik évében Délicarolina' egyenetlenkedése által majdnem föjbomlott.

Esernyők mint sétabotok. — Párisban olly esernyőket készitenek, mellyek egyszersmind sétabotok gyanánt használhatók. Átmérőjök nem hosszabb egy újnyinál 's legfölebb 20 latot nyomnak. A' mükészület bennök igen egyszerű és könnyü, 's arra megy ki, hogy a' selyemtakaró magától összegördül és tekeredik, fölötte pedig a' halcsontok fekete, fényes, hajlékony hüvelyt képeznek. —*jd*—

Az Ararat' beomlása. — Az egész világ ingadoz; még az értelmes, öreg tapasztalt hegyek is, mint az Ararat, mellyen Noe' bárkája hajdani időben az egyetemes ingáskor is megállapodást lelt, remegni kezdenek. Az Ararat hegyi földingás felől Tiflisből közelebbi tudósitások érkeztek. Nasicsekán nevü város teljesen összeromboltatott, Freiwanban minden épületek megsérültek és Armeniának két kerülete, és ezen két kerületben minden falu, elpusztult. A' föld annyira megrepedt, hogy minden gyapott és ris-termésnek vége lett viz-hiány miatt. A' legnevezetesebb Ararat' közelében történt. Az Ararat' hegyének iszonyú tömege alapjaitól elválva hét mérföldnyi távolságra hagyta nyomait rombolásának és a' többek között Achuri nevü falu Pompejihez és Herculanumhoz hasonlólag eltemettetett. Itt az iszonyú sziklatömegek alatt ezer ember van elfödve. Ugyan ez alkalommal egy sürü folyadék tört elő, melly később folyammá változott, az Ararat' megnyilt belsejéből, beönté ezen iszonyú földromokat és közölök Archuri' szerencsétlen lakóinak testét, és döglött lovakat, ökröket, eleséget stb. mosott ki.

A' florenczíai szalmakalapok buzaszalmából készülnek, melly Pistoja' vidékén terem. E' búza igen sovány és száraz földben nő. A' szalma, mielőtt egészen megérnék, kitépetik és mindkét végén elvágatik, hogy csak négy öt hüvelknyi hosszú legyen, 's igy kis csomókban fonónőknek adatik el. Aztán fiatal lyánykák által válogattatnak ki, kik ezen munkába tökéletesen be vannak tanulva. Egyik a' legvastagabb, másik harmadik a' véknyabb, negyedik és ötödik a' legvéknyabb szálakat szedi ki. Igy a' fononők előtt öt féle szálak vannak 's ekkor kezdődik a' munka: a' szalma' összefonása.

Böngészet.

— Vannak dolgok, mellyek pillanat alatt kivihetők 's mások, mellyek' kivitelére egész emberélet kivántatik. Ritkán történik, hogy a' pillanat' embere tartós hatásra alkalmas legyen 's a' szorgalmas, munkás ritkán alkalmas szükség' esetében gyorsan elhatárzó tettet véghez vinni. Még is zavaros időkben ritkán cseréltetnek fel előbb a' személyek, mint a' szükség kényszerit. A' békében kiszolgált tanácsosok és tábornokok közönségesen előbb önhibáik' súlya alatt rogynak le, míg a' lelkes ifju fejek föléb juthatnak.

(Menzel után) ***Gabányi.***

— Mire való az élet, mellyben csak azért élünk, hogy meghaljunk? mire való az élet, mellyben a' jelen, vagy is a' valóságos lét csak egy olly keskeny ösvény, mint a' kötéltánczos' zsinege, a' múlt 's jövő ellenben igen is szemtelen kényelmességben terülnek el? Ugyan van-e jelen? Hiszen mielőtt azt magamnak képzelhetném, már multtá vált; az idő' porczikái, vagy pillanatai, kisikamlanak elmém' újjai alól, mint a' fodrodzó hullámok és csak egymáshozi hasonlatosságuk képez belőlök némi csalóka egészet. Minő élet az, mellyben csak élni akarunk, vagy éltünk, de nem élünk? Igehajtogatás jelenidő nélkül.

(Németből) ***Fábián.***

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, octobr' 29. 1840.** **35. szám.**

Tartalom: Még egy mutatvány. D. Wildner' „Hiteltörvények" című munkájából (*Jászay Pál*). — A' puszta. Vége. (*Jósika Miklós*). — Egyveleg. — Előfizetési figyelmeztetés.

Még egy mutatvány

D. Wildner' „Hiteltörvények" című munkájából *).

61. §.

Ha az intézvényezett a' váltót az intézőre bár csak névbecsülésből is elfogadta, további bemutatásnak szükségbeli útalványozottaknál (Nothaddressaten), *ha netalán lennének* **), *helye nincsen.*

Mindenek előtt arra kell itt figyelmeztetnem, mi különbség van a' jogbeli következményekre nézve, az intézőt illetőleg, a' közönséges elfogadás és névbecsülés között. A' közönséges elfogadót, ha a' megbizást teljesítette, és a' kifizetést véghez vitte, következésképen arra, hogy az intézőn mint meghatalmazóján elégtételt követelhessen, jogot nyert, semmi váltójog nem illeti (87. §.), de igen a' névbecsülőt; a' váltó' kibocsátója által nem fedezett intézvényezettnek tehát mindig az leszen ohajtása, hogy neki, ha elfogad is, a' váltó' kifizetése után váltójoga legyen a' kibocsátó ellen, azaz, hogy ő az elfogadást a' kibocsátóra csupán névbecsülésből tegye (kell-e ez iránt óvást tenni, 's azt a' kibocsátóval közleni, a' 64. §. és a' VIII. fejezet' vizsgálata alá tartozó kérdés). Ezen névbecsülési elfogadás sem a' bemutatót sem a' forgatókat nem érdekli, amazt nem, mert ő épen azon elfogadáshoz jut, melly neki igértetett, és ő reá nézve egészen mindegynek kell lenni, akármiképen biztosítja is magát az elfogadó a' kibocsátó mint megbizója ellen; ezeket nem, mert semmi nagyobb kötelezés rájok nem háromlik, mint melly már előbb volt, sőt ellenkezőleg azon fenyegető veszélytől megszabadúlnak, hogy ha az elfogadás egészen megtagadtatnék, ők a' váltósummának azonnali lefizetésére szoríttassanak. Az intézőre névbecsülésből elfogadásnak ezen mind a' bemutatóra, mind a' netaláni forgatókra nézve, közönbös voltából már, a' jelen § rendelete önként következik. Többször történik tudnillik, hogy vagy a' kibocsátó, vagy valamellyik forgató, azon aggódva, hogy ő talán az el-nem-fogadás' 's az ellene támasztandó viszkereset' esetében megkárosodhatnék, az intézvényezett neve (az útalvány = *Addresse*) alá még valamelly más nevet teszen, 's így egykét szóval kijelenti, hogy azon esetben, ha az első intézvényezett

*) Lásd Athen. 1840. II. 23. szám.

**) „volnának" *A' ford.*

elfogadni nem akarna, ezen másik megnevezett teljesítse az elfogadást. Ezt szükségbeli útalványnak (*Nothaddresse*), a' megnevezett személyt pedig szükségbeli utalványozottnak nevezik; például:

Székesfejérvár, august. 2-kán 1840.

F. e. december' 31-kén fizessen ön e' váltónál fogva *Könyves J.* úrnak vagy rendelvényesének ezer ezüst forintot.

Mosó Károly úrhoz Köszegen, szükség' esetében: *Holló Mátyás* úrhoz ugyanott. *Eger J.*

Ezen egész hozzátétel: „szükség esetében Holló Mátyás úrhoz" a' szükségbeli útalvány, Holló Mátyás pedig a' szükségbeli utalványozott, mert ezen szavak által: „szükség' esetében" azon körülmény van kijelentve, hogy Holló akkor fogadjon el vagy fizessen, ha Mosó el nem fogadna vagy nem fizetne. Ha tehát Mosó Károly a' váltót, Eger J.-ra habár csak névbecsülésből is elfogadta, az intézvényes Könyves J. vagy valamellyik forgató Hollóhoz többé nem fordúlhat; melly rendelet mellett a' fentebbi okokon felül még az is harczol, hogy a' szükségbeli utalvány' szükségessége már elő nem áll, mert az elfogadást épen az első intézvényezett teljesítette azért, ki öt e' végett megbízta.

Ez azonban csak akkor áll, ha az intézvényezett az intézőért tette a' névbecsülési elfogadást, tehát nem akkor is, ha azt valamellyik forgatóért (kivévén a' kibocsátót, mert ez is lehet forgató) cselekedte, mert ezen esetben, az intézvényezett a' kibocsátó' megbizását feltételetlenül elfogadni nem akarván, a' szükségbeli útalvány' szükségessége valósággal előáll, következésképp a' szükségbeli útalványozotthoz kell fordulni, azaz, a' 64. §. szabályát követni, minek okát ott bővebben meglátjuk.

62. §.

*Ha több intézvényezett ezen szócskával „és" köttetik össze, a' váltót elfogadás végett mindeniknél be kell mutatni, és ha közölök csak egyik is az elfogadást megtagadná, szükségbeli utalványozottak pedig nem lennének *) a' bemutató azonnal óvást tehet és az előzőkkel közölheti.*

Igen gyakran megtörténik, hogy a' váltó ezen szócskával „és" összekötött több személyekre szóló utalványnyal adatik ki, például: Papucs J. úrhoz és feleségéhez Teréziához, vagy: Pecsét J. úrhoz és társaihoz stb. mi által az intéző azt adja értésül, hogy az ő akaratja az, miszerént a' váltót ezek mind fogadják el, honnan önként következik, hogy azt mindeniknél is be kell mutatni; és minthogy az intézvényes vagy forgatmányos a' váltó' átvétele által csak annyit igért, hogy ő akkor leszen megelégedve, ha azt az intézvényezettek mindnyájan elfogadják, azonnal felmentetik igéretétől, mihelyt ezek közöl az elfogadást csak egy is megtagadja, a' honnan következik, hogy viszkereseti jogával is élhet, és így óvást tehet 's azt elküldheti, előre feltévén, hogy szükségbeli utalványozott egy sincsen, mert különben a' váltót mindegyik intézvényezettnél be kellene mutatni, és mindegyik, még az elfogadók ellen is, óvást tenni, 's csak ezután a' szükségbeli utalványozottakhoz fordulni. (64. §.).

Innen az is foly, hogy a' bemutatónak azon esetben, ha az intézés valamelly társaságra (legyen az közönséges vagy bár részvényes társaság) történik, és ezen társaságnak semmi czímvezetője nem volna, a' társaságnak minden egyes tagját meg kellene keresnie, és ha közölök az elfogadást csak egy is megtagadná, viszkereseti jogával élhetne, tehát óvást tehetne 's azt elküldhetné, föként minthogy a' társaság, úgy mint társaság, külsőleg csak minden tagnak egyenlő értelmével köteleztethetik. Az olly váltót tehát, mellyben valamelly czímvezetőtelen társaság van intézvényezettnek kijelelve, a' nélkül hogy a' tagok is megneveztetnének, azért tanácsosb viszszavetni, mert az adós nincsen világosan kitéve, különben tömérdek szaladgálást és veszélyt veszen az ember nyakára, még akkor is, ha a' társaság be van jegyezve, minthogy előbb a' társasági szerződést kell megnézni, és aztán az egymástól talán távol lakó tagokat felkeresgetni.

Azonban a' törvény csak ezen kifejezéssel él: „tehet", miből igen bizonyosnak látszik, hogy a' bemutató nem kénytelen viszkereseti jogával élni, hogy tehát az összekötött intézvényezettek' egyikének elfogadásával is megelégedhetik, a' nélkül, hogy azon esetben, ha ezen elfogadó a' fizetést netalán megtagadná, fizetési viszkereseti jogát, ha az óvás meg nem tétetett volna, elvesztené,

63. §.

Ha pedig több intézvényezett ezen szócskával „vagy" köttetik össze, intézvényezettnek tulajdonkép csak az, a' ki nevezve legelül va-

*) „nem volnának" *A' ford.*

gyon, a' többi pedig szükségbeli utalványozottnak tekintetik, bár erről a' váltóban világos említés nem lenne *) *is.*

Ha tehát a' váltóbeli utalvány így szól: Csipkés F. úrhoz, vagy Fodor Mátyáshoz vagy Bátor Jánoshoz; a' tulajdonképeni intézvényezett csak Csipkés F., Fodor Mátyás és Bátor János pedig szükségbeli utalványozottak, kikhez csak akkor lehet fordulni, ha csipkés F. a' váltót sem közönségesen, sem a' kibocsátó' névbecsüléséből el nem fogadná. Jelen rendelet, az észtannak azon különválasztó törvényén (*Disjunctions-Gesetz*) alapszik, miszerint az intéző csak egyet kivánt elfogadónak tekinteni, és pedig a' későbbit csak akkor, ha az általa előbb gondolt és megnevezett el nem fogadna. Mi tehát a' következő §§-ban a' szükségbeli utalványozottról áll, áll ezen későbbi az előbb nevezetthez „vagy" szóval kötött intézvényezettről is.

64. §.

Ha az intézvényezett **) *a' váltót az intézőre névbecsülésből* (ad honorem, zur Ehre) *sem fogadná el, az óvás a' 60-dik szakasz' értelmében tüstént megteendő és az előzőkkel közlendő; azonkivül* ***) *a' bemutató köteles a' váltót óvás-tétel után a' helybenlevő szükségbeli utalványozottnak legfelebb következő napon ugyan e' végből* ****) *bemutatni.*

Az látszik ezen §-ból következni, hogy azon esetben, ha az intézvényezett a' váltót a' kibocsátóra névbecsülésből elfogadja, óvást nem kell tenni, mert a' törvény az óvástételt azon előfeltételtől függeszti fel, hogy az első intézvényezett a' kibocsátóra névbecsülésből sem fogadott el. Ezen rendelet igen könnyen megfoghatónak is látszik, mert az óvás csak azon körülménynek szolgálna bizonyságául, hogy a' váltó az intézvényezettnek elfogadás végett annak rende szerint bemutattatott, 's az elfogadás mind e' mellett megtagadtatott; már az első körülményről maga a' váltó teszen bizonyságot, mert az elfogadás ráiratik, a' második pedig elő nem állott, tehát az óvás felesleges. Azonban a' 74, 79, 84, és 138. §§-ból, hol az eset világosan határoztatik el, ellenkező tünik ki (lásd a' 157. §. melletti jegyzéket). Az óvásnak a' 126. §-ban előadott czéljából önkényt az is folyt, hogy ha az intézvényezett a' kibocsátóra akár közönségesen akár névbecsülésből nem akar elfogadni, az óvást megtenni és az előzökkel közleni kell, mert ekkor sincs semmi a' váltón, tehát azon körülményt, hogy az elfogadás kivántatott ugyan, de megtagadtatott, közoklevéllel kell bebizonyitani, azaz óvást tenni (126. §.) Minden óvás ezen felül még az előzökkel is közlendő, miről majd a' IX. fejezetben bővebben leszen szó; itt csak arra kivánok figyelmeztetni, hogy azon esetben, midőn a' váltót a' szükségbeli utalványok miatt (tehát a' 63. §. esetében is) még több más intézvényezetteknél is be kell mutatni, a' minden esetre tüstént megteendő óvást az előzökkel csak akkor kell közleni, ha a' szükségbeli utalványozott az elfogadást vagy megtagadta, vagy nyilvánitotta, mert a' 134. §. azt rendeli, hogy azon esetben, ha a' szükségbeli utalványozott szinte tagadólag felelne, következésképp ellene is óvást kellene tenni, ez, maga az (első) intézvényezett ellen tett óvással ugyanazon oklevélbe iktattassék, mi előre felteszi, hogy az első óvással várakozni kell addig, mig a' szükségbeli utalványozottaknál történendő bemutatás' eredménye nem tudatik, mert ezen rendeletnek semmi egyéb nem lehet oka, minthogy az óvásnak felette gyakori közlései által a' perbeli költségek szükségtelenül ne szaporittassanak. Az itt előadott okoskodás annál bizonyosb, mert a' 79. §. szerint a' szükségbeli utalványozott általi elfogadást névbecsülésnek kell tekinteni, ennél pedig az óvás' közlése csak később történik, minthogy a' bemutató az óvástételi oklevélben biztositás' viszkereseti jogát nyilván tartozik fenntartani, hacsak azt nem akarja, hogy annak idejében csupán fizetési viszkeresete legyen (82. §.). Nem kell végre feledni, hogy a' törvény ezt mondja: „azonkivül" mi nyilván ennyit jelent „ezen eseten kivül" ezen eset pedig, minthogy csak a' §. második része teszen fel előre szükségbeli utalványozottat, világosan az, midőn semmi szükségbeli utalványozott nincsen, úgy hogy a' törvény a' §' első részében az óvás' tüsténti közlését csupán azért rendeli, mert előre felteszi, hogy szükségbeli utalványozottak nincsenek, különben pedig (a' második részében) a' váltónak és az óvásnak a' legközelebbi szükségbeli utalványozottnál előmutatását parancsolja, mi az óvásnak tüsténti közlését kizárja.

Azon esetben már midőn szükségbeli utal-

*) „nem volna." *A' ford.*

**) „a' tulajdonképeni intézvényezett." *A' ford.*

***) „és közlendő az előzőkkel; különben (ha t. i. szükségbeli utalványozottak vannak) stb. *A' ford.*

****) Elfogadás végett. *A' ford.*

ványozottak is vannak, a' bemutatónak előbb óvást kell tennie, és az óvási oklevélbe azt, hogy biztosítási viszkeresetét az előzők ellen magának fentartja, bele iktattatnia (79. és 82. §§.); így aztán a' szükségbeli utalványozottakhoz azon sorban fordúlnia, melly a' 65. §-ban kijeleltetik. Az időre nézve, melly alatt ez történendő, a' törvény különbséget teszen a' „helyben" (ugyanott) és a' nem-helyben (az intézvényezett' lakásától különböző helyen) levő szükségbeli utalványozottak között, és azt határozza, hogy az elsőbbeknek a' váltót legfelebb a' következő napon kell bemutatni. Minthogy pedig a' törvény a' szükségbeli utalványozottat általában minden különböztetés nélkül említi, a' bemutatásnak legfelebb a' következő napon minden szükségbeli utalványozottnál meg kellene történni. De miként lehet ez? kérdhetni, holott a' 127. §. szerint az (első) intézvényezett ellen csak 24 óra sőt illetőleg csak 8 nap alatt kell az óvási oklevelet kiadni; hiszen ez által lehetlenné leszen a' szükségbeli utalványozottakat 24 óra alatt felkeresni, és még lehetlenebbé (ha ugyan a' lehetőségnek lépcsői lehetnek) velek mindnyájokkal a' következő napig végezni, 's közölök, ha az elfogadást szinte megtagadnák, a' 66. §'. értelmében mindegyik ellen óvást tenni. Azonban az elsőbb nehézség elenyészik, ha gondolóra vétetik, hogy ezen 64. § kezdő határidőül (*terminus a quo*) nem a' napot, mellyen az intézvényezettnél a' bemutatás történik, hanem az óváskivétele' idejét tüzi ki, mivel ezt mondja: „óvástétel után,....következő napon" a' miért is a' 135. § azt rendeli, hogy az óvási oklevelen azon nap is feljegyeztessék, mellyen az oklevél az óvástevőnek kezéhez adatott, melly rendeletek a' törvény' szellemének egészen megfelelnek. Mi a' második nehézséget illeti, ez is megszüntethető, 's a' jelen §. a' 66. §-sal megegyeztethető, mert ezen 64. §'. általános kifejezését úgy is lehet magyarázni, hogy a' váltót mindegyik szükségbeli utalványozottnál be kell mutatni elfogadás végett, melly esetben aztán azon kifejezés' értelme az leszen, hogy a' váltót mindegyik szükségbeli utalványozottnál legfelebb az (elsőbb) utalványozott elleni óvás' kivétele után következő napon kell elfogadás végett bemutatni, melly magyarázat csakugyan a' helyesebb is, mert az említett kifejezésnek a' 66. §-sal egybefüggéséből szükségképen ez következik, különben a' két szakasz világos ellenkezésben volna egymással. E' mellett áll a' 101. §. hasonszabálya is.

De mi történik azon szükségbeli utalványozottakkal, kik nem helybeliek (nem az intézvényezett' lakóhelyén laknak)? Ezekre nézve úgy látszik a' II. Rész' sommás eljárásról szóló fejezetét kell hasonszabályul venni, melly azt rendeli, hogy a' végzés elleni kifogásokat 24 óra alatt kell ugyan beadni, azon esetben azonban, midőn a' panaszlott a' törvényszék' helyétől távol lakik, a' 24 órához a' kifogásoknak postán történendő megküldetésére szükséges idő is hozzá számittassék. Itt már az eset egészen hasonló, a' bemutatásnak itt is 24 óra alatt kellene történni, de ez a' távollakás miatt, valamint amott a' beadás, lehetetlen, tehát a' postajárásra szükséges időt a' 24 órához itt is hozzá kell számítani.

65. §.

*Több szükségbeli utalványozottak közől a' váltót *) annál kell előbb bemutatni, ki korábbi kötelezettnek utalványozottja **); ha pedig ezen elsőbbség a' váltóból ki nem tetszenék, a' bemutató sort tetszése szerint tarthat.*

Jelen § első része a' 79. § azon elvével, hogy a' szükségbeli utalványozottak általi elfogadások névbecsülési elfogadásoknak tekintendők, igen következetesen egyezik, mert ezekre nézve azon alapszabály áll, hogy azon névbecsülő bír elsőbbséggel, ki korábbi váltókötelezettért névbecsül (76. §.), következésképen ugyanannak kell itt is állani. Ha tehát a' kibocsátó nevezett ki valakit szükségbeli utalványozottul, a' váltót ennél kell legelőbb bemutatni; így az intézvényes (mint első forgató) által kijelelt szükségbeli utalványozottnál előbb, mint annál, kit a' második forgató jelelt ki stb. Hogy pedig a' bemutató ezen sort köteles legyen megtartani, magából a' váltóból kell kitetszeni: ki tette a' szükségbeli utalványozott' kijelelését, különben e' jelen § utólsó része szerint, a' bemutatónak szabad választása van a' szükségbeli utalványozottak között. Ha a' szükségbeli utalványt nem világosan valamelly más előző írta a' váltóra, a' hihetőség a' mellett áll, hogy azt a' kibocsátó tette, mi a' 78. és 79. §§. összehasonlításából igen egyszerűen következik.

---

*) „mindig" *A' ford.*

**) „két korábbi váltókötelezett nevezett ki szükségbeli utalványozottúl." *A' ford.*

A' törvény a' szabad választást azért engedi meg, mert a' váltó' hitele' emelésére sokkal czélirányosb, hogy a' bemutató maga keresse ki magának azt, kit legalkalmatosbnak gondol; ott azonban, hol magányszerződés áll ellent, melly a' váltónak valamelly világosan korábbi kötelezett által kijelelt szükségbeli utalványnyal átvételéül tekintendő, ezen elvet a' törvényhozás nem követheti. A' szabad választásnak természet szerint akkor is helye van, ha az elül nevezett intézvényezett után még, a' „vagy" szóval összekötött több intézvényezettek következnek, mert ezeket ugyanazon egy váltókötelezett jegyzette a' váltóra szükségbeli utalványozottakul, következéskép a' jelen § értelmében közöttök semmi elsőbbség ki nem tetszhetik.

66. §.

*Azon esetben, midőn a' bemutató az előbbiek szerint *) bizonyos sort tartani köteles, a' bemutatást csak az elfogadni nem akaró utalványozott **) ellen tett óvás után folytathatja, az óvásokat pedig előzőivel* (Vormänner) *a' megszabott mód szerint közleni, 's ekképen említett kötelességének teljesítését igazolni tartozik.*

Ezen § már előre felteszi, hogy az (első) intézvényezett ellen az óvás megtétetett, és csak azon esetről beszél, midőn egyik szükségbeli utalványozottól a' másikhoz kell menni azért, mert a' korábbi szükségbeli utalványozott szinte nem akarta a' váltót elfogadni; de még ezen esetet sem foglalja egész kiterjedésben magába, hanem annak csak azon részét, midőn a' bemutatónak vagy a' törvény vagy maga a' váltó által, bizonyos sor van a' bemutatásra nézve kiszabva, midőn tehát vagy ki tetszik a' váltóból, hogy a' szükségbeli utalványozottat mellyik korábbi váltókötelezett jegyzette reá, vagy pedig a' sor a' váltóban névszerint ki van jelelve, például, hogy elébb A-hoz aztán B-hez 's így tovább, kell menni. Ezen esetben a' bemutató magát előzői előtt, ha ellenek visszkeresettel akar élni, igazolni tartozik a' felől, hogy a' bemutatást teljesítette, és pedig a' törvény vagy szerződés szerint kiszabott sorban teljesítette, 's az elfogadások szinte azon sorban tagadtattak meg, azaz, az elfogadást megtagadó minden korábbi szükségbeli utalványozott ellen tartozik az óvást elébb megtenni, hogy aztán a' váltót a' későbbieknek érvényesen mutathassa be elfogadás végett. Hogy a' megtett óvást az előzőknek is tudtára kell adni, a' IX. fejezetből fog bővebben kitetszeni. Mi határidő alatt kell a' bemutatásnak egyik szükségbeli utalványozottól a' másikig történni, a' 64. §-nál adatott elő, a' 134. §. pedig azt rendeli, hogy ezen esetben az óvások mind ugyanazon egy oklevélbe foglaltassanak; tudnillik, legelül az intézvényezett elleni óvás, azután az első szükségbeli utalványozott elleni, majd a' későbbi szükségbeli utalványozott elleni, 's így tovább sorjában.

De hát azon esetben, midőn a' bemutatónak szabad választása van a' szükségbeli utalványozottak között (65. §.) soha sem szükséges-e az (első) intézvényezetten kivül más ellen) óvást tenni? Itt különbséget kell tenni, vajjon azon szükségbeli utalványozottak közől, kik között a' bemutatónak választása van, elfogadja-e valamellyik a' váltót vagy sem; az elsőbb esetben, a' többi szükségbeli utalványozottak ellen még akkor sem szükséges semmi további óvástétel, ha ezek netalán az elfogadó előtt tagadták volna meg az elfogadást, mert a' bemutató nem tartozott sort tartani, nem tartozik tehát magát a' sor' megtartása felől igazolni is, következéskép óvást tenni annyival inkább nem, mert már a' szükségbeli utalványozottak' valamellyike által teljesített elfogadásból eléggé kitetszik, hogy a' bemutató a' bemutatást teljesítette. Ha azonban az elfogadást valamennyi szükségbeli utalványozott megtagadná, akkor óvást és pedig valamennyi ellen kell tenni, 's azt elküldeni, mert az intézvényes és rendelményese azt nyilvánította a' kibocsátónak, hogy ő azok' akármellyikének elfogadásával meg leszen elégedve, különben a' váltót a' benne megnevezett szükségbeli utalványokkal nem vette volna át; köteles tehát már a' szerződés szerint, az elfogadást mind az intézvényezettnél, mind pedig valamennyi szükségbeli utalványozottnál is eszközölni ügyekezni, és így magát igazolni is a' felől, hogy ebbeli ügyekezete mindnyájánál hasztalan volt, mi csupán a' valamennyi ellen megtett óvás által történhetik. Az óvástétel' czéljából következtetett ezen eredményt, a' 60 § közönséges szabálya is tanúsitja, melly szerint minden esetre óvást kell tenni, akár egye-

*) „a' váltónak több szükségbeli utalványozottaknál bemutatásában." *A' ford.*

**) „szükségbeli utalványozott." *A' ford.*

nesen akár mellékesen tagadtatik is meg az elfogadás. *) **Jászay Pál.**

(Vége következik.)

A' puszta.

(Vége.)

A' tág pusztát végig söprötték már a' sátrak' hosszu esti árnyai. A' nádas mocsárokban a' bölön' tompa bödülése hangzott, mig szélein magas lábu gólyák kerepeltek. Az ég' öblét fellegek hinték el, feketék, sürük, 's ölükben villámokat rejtők; bús nyomások a' puszták' szelét rázta fel ritka álmából, sípolva dagasztván a' sátrak' öbleit; mig a' mágyák' perjéjét szórta a' szél, a' száradó avarban. Néhány ölnyire a' tanyától a' fü lángra kapott, 's mint tüzfolyam rágott maga körül; fölötte kék füst koválygott. Majd lángtóvá terjedett, majd a' dühös szél elfujta félig, hogy annál vigabban loboghjon fel. A' tanya e' tüzhaboknak világában rajzolá le magát, sötéten mint árny-kép. Két tatár kerülte lóháton a' tanyát csendesen léptetve tág gyürübe. Végre a' lángok elapadtak, 's az éj holló szárnyaival körülfogta a' sivatagot.

‚Közel vagyunk már, uram!' suttogott mintegy ezer lépésnyire a' tatár táborból egy hang, mellyet aligha nem hallottunk már valahol, olly ösmerősnek tetszik előttünk.

„Csitt!" suttogott egy másik szózat; 's a' kétes sötétben csak igen közelitve lehetett egy sajátságos csapatot észre venni. Mintegy kétszáz lovag lehetett; csak a' dühös szél, 's a' felleges éj' sötéte okozá, hogy közeledésöket a' tatár őrszemek észre nem vették.

Ki a' magyar seregek' fegyverzetét ismerte, azonnal tudhatá, hogy huszárok. Arczaikat ki nem lehete venni; csak bozontos farkasbör kalpagjaik 's kaczagányaik fehérlettek kétesen. Néhány villám ölelte az eget át, 's pillanatra varázs kékjét önté e' merész dandárnak naptól barnult bátraira, 's egy deli férfiu alakra éj sötét paripán, könnyü sodrony ümegben, kerek sisakkal, mellynek tetején sastoll ült.

„Csitt! ismétlé az utóbbi hang, melly a' most leirt fiatal levente' ajkairól kelt: mondd meg nekem Leonard! Mirza kán bizonyosan köztök van-e?"

‚Ott uram, felelt a' megszólított: mintegy négyszáz tatárral, kiknek a' mint észre vehettem, nem a' legjobb lovaik vannak'.

„‚Kérd csak öt Miklós! hogy került a' tatárok közé?'" szólt egy másik hang.

„Nos, szólj Leonard, de röviden; még tüzet látok a' tanyán, aligha a' debreczeni hordók körül nem tombolnak, azért még időnk van, szólj!"

‚Parancsodra uram, felelt Leonard: messziről szemmel tartottam a' tatárokat, 's mindig kisértem, míg itt letelepedtek. Egyszerre, midőn épen vissza akartam térni tudósításommal, néhány tatár hátulról megkerült; futásra nem maradt idő; ha kettő lett volna vagy három, talán ha négy is, a' magyarok' istene' nevére mondom! fokosommal közikbe vertem volna; de többen voltak húsznál. Azonban fel lesz nálam róva!'

‚Miért nem eresztetted sarkantyudat lovadba?" szólt a' sastollas lovag.

‚Uram, késő volt, 's jobbat gondoltam ennél; hirtelen eszembe jutott, hogy ha a' tanyát nem látom, még is csak féltudósítással térek vissza; igy pedig csikós öltözetben ezek az emberek nem sokat fognak velem gondolni; aztán jó szerencsémben is biztam. Kegyelmed két hét óta van köztünk 's én még semmit sem tehettem, ez felbátorított.'

„Erről ismerek rád Leonard, mond az előbb szóló szives hangon: Mi történt tovább?"

‚A' táborba vezettek. Uram csak elbámultam, midőn egyik a' tatárok közül magyarúl szólított meg. Hallod-e suhancz, mond parancsoló hangon: add ide fokosodat, szállj le lovadról, ülj e' jámborra itt, folytatá egy rosz gerhére mutatva, 's eredj Debreczenbe, mondd meg a' bírónak, ha hajnalig hat darab marhát 's négy szekér bort 's kenyeret nem küld a' tanyába, kiperzselem mint a' borzot. Négyen kisérnek tatárim közül a' város' végeig, ha csalásban jársz, karóra vonatlak, most mehetsz! — Visszajövet gondolám, hogy a' táborba férhetek, azért elmentem Debreczenbe; a' nemes tanácstól az adandókat kicsikartam, a' többit tudod uram.'

„Halljátok! mond a' Miklós néven szólított lovag: ha a' tatár egyszer alszik, ágyú szó sem ébreszti fel; minden attól függ, hirtelen meglepni az őrszemeket: míg a' többi a' zajra felébred, a' Mirza' sátrát körülfoghatjuk. — A' mágyák vonaglanak, induljunk!"

---

*) A' szükségbeli utalványok felől semmi más országbeli váltótörvényekben nem találtam olly határozott rendeleteket, mint a' mellyek a' jelen törvényben eddig előadattak.

A' kán' sátorában csend volt, a' tatárok hosszan nyultak a' máglyák körül; vagy összebújva hevertek a' gömbölyü sátrak alatt rémletesen horkolva: de nem mindnyájan aludtak. A' lovag őrökön kivül a' kán' kárpitjai közelében két nagy fejü baskir állt hosszú dsidákra támaszkodva, szemeiket a' futó fellegekre irányozták, mellyek az ég' tartós morgása közben kétes lángban úszva siettek kelet felé, mig nyugotra keskeny azúr öv nyilt elhintve csillagokkal.

‚Zúg a' szél Colomba!' mond a' kán, szorosan ölelve át hölgyét, melly könnyü patyolat' rétegei közt lankadtan hevert az egyik kereveten.

„Oh Mirza! mond a' hölgy: minő komor élet ez! miért mindig e' vész, e' csata? sátrad' falait a' keleti szél nyomja befelé, mig czövekei csikorognak: túl az éj' ölében bús horkolás hangzik, halál örködik itt a' tatár' küszöbén 's a' hajnal csatára hív.“

‚Colomba! igy szeretem az életet én, gond 's baj közt mi édes a' nyugvás' órája, mi menynyei egy ölelés itt e' szövet' védelme alatt, mig künn a' vihar szól.'

„Ah, mert, te a' béke' virágit nem ismered; mert márvány falak nem óvtak az éjszak' dühétől; te a' kényelmet megveted, mint allah' paradicsomát a' gyaur, mert nem ismered azt. Ládd e' kalandos élet helyett szebb életet élhetnénk. Te roppant kincsesel birsz, 's e' kulcs minden zárt fel nyit. Választhatsz, élhetsz a' világ' bár mellyik városában, 's az istennel, mellyet szekrényeidben hordasz, üdvöz leszesz, 's mecsetek emelkednek neked mindenhol. A' hajnal béke' ölén virágok közt nyilik neked, az est dalhangjain ringat álomba.“

‚Elpuhulva mint nő, akarod hogy éljek? Alláhra! mi tartóztathatott eddig is ettől? gondolod, hogy mindig sátrak' mennyezete borult fejemre? pusztáinkon magas lakok emelkednek, óriásiak, mint a' faj, melly koczkáikat tornyozá egymásra. Ha nem is olly kényelem lehet teremeimben, mint az olasz föld' márvány ivei alatt, nálunk is tudnak élni. Pazar kénynyel élhet a' kán, kinek élvezet kedvesb dicsőségnél, ki inkább hever háremek' pelyhein mint künn a' csillagos ég alatt, vagy dúló szelek' bölcsőjében ha vihar zúg.'

E' pillanatban iszonyu orditás hangzott; a' magyar sergek' hadkiáltása: Jézus! Jézus! Jézus! tombolás, zaj, rikoltás, 's minden mi egy hirtelen éji támadást követ. A' sátor előtt kinhang mint a' halálra sebzetté.

‚Ez támadás!' kiált fel Mirza, handsárját ragadva fel egy tábori székről.

A' sátor nyilt: 's egy ifju lépett be két másnak kiséretében; derekát sodrony-üveg födte, fején gömbölyü sisak ült.

„Mirza! szólt a' férfiu törökül: te vágytál velem megismerkedni, a' mint hallom; itt vagyok! táborod hatalmamban, magad foglyom.“

Mirza alig állhatott négy öt lépésnyire a' szólótól; első mozdulata a' handsár' fölemelése volt, a' másodikkal pisztolyt ragadott, melly mellette függött az állványon.

‚Ismerlek, te Zrinyi Miklós vagy!' ezzel csendesen irányozva emelte fel pisztolyát.

„Megállj! sikoltott Colomba karját megragadva: — ne lőjj! ez meghal, de künn százak vannak, kik megboszulják.“'

Zrinyi, mert ő volt, hidegen vonta elő övébe szúrt pisztolyát.

Mirza óriási erővel rugta félre lábával Colombát, 's a' pisztolyt Zrinyire sütötte; de mivel a' hölgy szorosan ragaszkodott karjába, a' lövés félre ment 's olma a' sátrat lyuggatta ki.

Zrinyi pisztolyát akarta elsütni, midőn egyszerre Colombára tekintett; úgy tetszett neki, mintha e' meglepő szépségü lényt már valaha látta volna.

A' jelenet leirhatlan hatásu volt; bár azt csak pillanatra ragadhatjuk meg: perczenként változván. A' sátor' becsét két égő lámpa világitotta, mellynek sugára a' veres szövet-falakba ütközvén, varázs színezetbe fürösztött mindent. Az ifju tatár kerék feszszel fején, a' kisütött pisztolylyal kezében, mondhatlan kevélységgel tekintett Zrinyire, mig pillanatig szép vonásain harag villant keresztül. Zrinyi ellenben azon nyugodt tartással várta az újabb megtámadást, mellyet erőérzet és öntudat adnak. Követői, felsőségétől leigézve 's emelt fegyverrel intésre várva, egészíték ki ezen érdekes csoportozatot. Mind ez egykét másodpercznek müve volt, a' jövőben a' helyzet változott.

Colomba élénk hirtelenséggel vetette magát Zrinyi 's a' kán közé; a' sátor' nyilásán többen rohantak be, künn, iszonyu zsinat, fegyverropogás 's csata-zaj hangzott.

„Megálljatok! kiált Zrinyi a' bejöttekre: egy lépést se! — Mig Zrinyi megállitá kiséretét, egye keletkezett azon kétes authomati szüneteknek, mellyek olly ismeretesek azok előtt,

kik nem egyszer életökben bizonyos halállal, 's hatalmas ellennel álltak szemközt. Minden gondolat ilyenkor a' jövő percznek hüvelyébe szorul, varázs neme zsibbasztja a' kart, melly csapásra kész, 's még is vesztegel; szorongató számítás futja a' jövő percznek eredményét keresztül, illyenkor minden egy pillanat' müve, illy helyzeteket az életben felfogni lehetlen, ezt csak az irás' hatalma szegezheti emléklapokra. Illyenben volt a' két levente, Colombának arcza lángra gyúlt, kezei görcsösen emelkedtek, kiterjesztve az égnek, márvány szoborhoz hasonlított ő, 's tekintete, melly a' két ellenség közt sovárgott, kétségbeeséssel látszatott vívni.

„Mirza kán! mond Zrínyi azon másolhatlan nemességgel, melly neki inkább mint akárkinek sajátja volt: te velem találkozni akartál, illő hogy ezen találkozás az egyenlőséget állítsa köztünk helyre, itt többen állanak szemközt veled; táborod a' hadi sorsnak martaléka, de te Mirza kán szabad vagy, mi még találkozni fogunk együtt, úgy hiszem.“

Roszalló morgás hallatszott a' bejöttek közt.

‚Tudod-e kinek adod a' szabadságot, bátyám!‘ szólt indulatosan közbe egy csinos ifjut, meglepő hasonlatossággal Zrínyihez, roppant egyenes kardját emelve csapásra.

„A' szabadságot vívni velem, öcsém Péter, olly ellenségnek adom, ki vágyott velem találkozni. Kikeriljem-e őt? 's karját kötözzem le? — Ő követni fog bennünket, ha szavát adja, hogy viadal előtt velem el nem hagyja táborunkat — tartsd meg fegyveredet Mirza kán! szavadat várom.“

Mirza kán e' pillanatban Zrínyire bámult: szavai magyarul levén intézve öcscséhez; ő azokat csak félig értette. Zrínyi törökül ismétlé a' mondottakat. Újra szünet lőn, melly közben minden arczon feszültség tünt fel. Colomba felegyenesedett, aggódó gonddal kisértek szemei minden mozdulatot.

A' kán egyszerre magasra emelte handsárát, 's egy óriási vágással, mellynek gyorsaságát nincs szem melly kisérhetné, tágas rést kanyarított a' sátor' szövetén, ezt tenni, 's könnyü ugrással mint zerge sátra mögött termeni, egy percz' müve volt. Lovai körül magyar huszárok állottak már, kik azokat czövekeiktől szabaditák. Egyikét e' hadfiak közöl egy szurás terítette a' ló' elébe, a' jövő pillanatban a' mén urának nemes terhét érzé derekán 's mint a' fergeteg röpült a' hortobágyi puszta' hosszában.

Jósika Miklós.

Egyveleg.

Nem kell a' szerelemmel játszani. Egy igen gazdag angol lordnak egyetlen egy kellemes de komoly tekintetü fia volt. A' fiú' kedve is borús volt 's dögvészképen kerülé az asszonyokat és leányokat. A' szülők, félvén hogy ha fiok irtózattal fog a' házasság iránt viseltetni, törzsökök kihalhat, egy kis vigjátékot gondoltak ki, hogy őt részvétre ébresszék. Rábeszéltek egy alacson születésü leányt, a' legszebbiket az előkeríthetők közöl, hogy hagyja magát a' parkban egy fához kötözni épen mikor a' fiatal lord arra sétáland. A' leány rá álla, megkötözteték és segélyért kiáltoza. Az ifjú hallván kiáltásait, feléje siet, a' kötözni szándékozó emberek megszaladnak. A' lányka föloldoztatik és félájultan a' várban vitetik. Orvosért küldenek, ki szinte be volt a' játékba avatba, és lázt vesz a' lánynál észre 's orvosságot rendel. Az ifjú legnagyobb gond és figyelemmel forog a' megszabaditott körül, ki magát igen hálásnak mutatja 's az ifjút megmentőjének nevezgeti. Lassanként ismét magához jö, láza elhagyja, erőre kap, az ifju lord pedig belé szeret 's kinyilvánitja szülői előtt, hogy a' leányt elveendi. Most már ideje volt, a' szépet éppé tenni 's elküldeni. De az ifjú most még komorabb lőn, mint a' regényes orvoslás előtt vala. Mit tehete a' főnemes pár, minthogy engedelmet adjon fiának a' házasságra olly leánynyal, ki szerepét igen nagy tökélylyel játszá. Az ifju lord erre minden bú-ábrándjából kigyógyult. A' varró lánykából pedig Ós-anglia legelőkelőbb hölgyeinek egyike vált.

Előfizetési figyelmeztetés.

Közelgetvén az 1841. évben lapjaink' ötödik éve folyamata, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé a' jövő november' elején beálló pesti vásárra, midőn minden tájról érkezendő alkalmak által legkönnyebben tétethetik meg kettős folyóiratunkra az előfizetés. — Azokat kik a' jövő félévben tartózkodásuk' helyét meg fogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Borz-útcza 222. szám) előfizetni, különben a' legjobb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, vagy a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik, kivált a' személy és helységek' neveié minden tévedések' elhárítására. Lapunk' ára marad mint eddig

Helyben 5 ft postán 5 ft 48 kr.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy ív, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boriték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában 222. szám alatti Neumajer-házban, az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 1. 1840.** **36. szám.**

Tartalom: Még egy mutatvány dr. Wildner' „Hiteltörvények" című munkájából. Vége (*Jászay Pál*). — Bérczi és völgyi patak (*Riskó Ignácz*). — Colomba. Novella (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Előfizetési figyelmeztetés.

Még egy mutatvány

Dr. Wildner' „Hiteltörvények" című munkájából.

(Vége.)

67. §.

*Ha az elfogadás végetti bemutatásban, vagy az óvásnak kivételében, avvagy közlés végetti megindításában késedelem történt, annak, ki által *) a' késedelem történt, minden előzőire váltójogi viszkeresete teljesen elenyészett **), sőt a' forgatók ellen még közjogi keresete sincsen, a' kibocsátó ellen azonban közönséges elévülés' ideje alatti közjogi viszkeresete csak annyiban enyészik el, a' mennyiben ez betudja bizonyítani, hogy a' váltó' lejártakor (Verfallszeit) az intézvényezett ellen kétségtelen követelése volt, 's annak kielégítésére az intézvényezett akkor még elegendő értékkel birt; de illy esetben ezen követelését a' váltó' erejéig a' váltótulajdonosnak általengedni tartozik.*

A' Bevezetésben, a' váltótörvényhozásnak elvéül mutattam ki, hogy a' mennyire csak a' magányjoggal megegyeztethető, a' váltójogilag megkötött tőkepénzek ezen kötelék alól minél előbb felszabadíttassanak. Legillőbb alkalom adja magát elő e' részben a' késedelemnél, azaz: valamelly a' törvény által meghatározott bizonyos időben és módon teljesítendő cselekvénynek elmulasztásánál. Az itt kérdésben forgó cselekvények, mellyeknek teljesítésére nézve az idő törvényesen ki van szabva: az elfogadás végetti bemutatás, az óvástétel, és ennek az előzőkkel közlése; ha ezek a' törvényesen végpontokúl kitüzött határidőkben nem teljesíttettek, vagy, a' mi mindegy, nem úgy teljesíttettek miként a' törvény parancsolja, késedelem áll elő. Késedelem történt tehát, ha a' lát után (*nach Sicht*) lejáró váltó az 53—57. §§-ban kitüzött idők alatt, elfogadás végett vagy épen be nem mutattatott, vagy nem a' törvény szerint e' végett kiszabott oklevél mutattatott elő; vagy az előmutatás nem az 58. §-ban kijelelt személy által, vagy nem az 59. §-ban megnevezettnek teljesíttetett;

*) A' latin: „*cujus facto remora intercessit*" kifejezést világosban így lehetne tenni: „*cujus culpa remora intercessit*", noha már a' *remora* (mora) is magában foglalja a' hiba' fogalmát.

**) „Ha az elfogadás végetti bemutatásban, vagy az óvástételben 's annak közlésében késedelem történt, annak kinek hibája által a' késedelem történt, előzői elleni minden váltójogi viszkeresete teljesen elenyészett" stb. *A' ford.*

vagy ha a' váltó, miután azt az intézvényezett elfogadni nem akarta, a' szükségbeli utalványozottaknak be nem mutattatott, vagy bemutattatott ugyan, de nem azon sorban, mellyet a' törvény meghatároz; vagy ha az elfogadást megtagadó intézvényezett, avvagy a' sorjában megkeresett szükségbeli utalványozottak ellen óvás nem tétetett, vagy tétetett ugyan, de az e' részben kiszabott időn túl, vagy pedig az óvástételben a' szükséges sor meg nem tartatott, stb.

A' késedelem azonban, azaz, a' törvény által meghatározott bizonyos időben és módon teljesítendő cselekvénynek elmulasztása, magában még nem elég arra, hogy a' jelen §-ban kijelentett jogbeli következést húzza maga után, hanem szükséges, hogy e' részben „hiba" (*Verschulden*) történt legyen, mert a' törvény' ezen kifejezését: „ki által a' késedelem történt" így kell érteni: „kinek hibája által." A' törvény a' hibázást (*Schuldtragen*) közelebbről nem határozza meg, ezért e' részben a' közönséges nyelvszokáshoz kell folyamodnunk, melly szerint a' késedelem' hibája azt terheli, kinek szándékában és elhatározásában, azaz kinek akaratjában a' törvényes időben és módon teljesítendett cselekvény' elmulasztásának oka fekszik. Ezen ok, vagy egyenesen vagy mellékesen fekhetik az akaratban, amott a' cselekvény' elmulasztása közvetlenül van szándékolva és elhatározva (akarva) 's ez szántszándékos késedelemnek neveztetik, itt pedig, bár a' törvényes időben és módon teljesítendő cselekvény vala szándéklandó, még is más cselekvények szándékoltattak és határoztattak el (figyelem és szorgalom hiányzik), mit elvétésnek (*Versehen*) mondanak. Szükség tehát, hogy vagy szántszándékos v. elvétésbeli késedelem történjék.

Ha már a' késedelem, az elfogadás végetti bemutatásban, vagy az óvástételben és ennek közlésében, hibából (azaz szántszándékkal vagy elvétésből) történik, a' váltószerű viszkereseti jog az előzők ellen teljesen elenyészik, azaz, a' forgatók és a' kibocsátó, kiktől a' váltó a' hibásan késedelmező váltóbirtokoshoz jött, a' kikötött váltósummának pontos kifizettetésére nézve többé váltójogilag nem kötelezettek, hanem minden váltójogbeli kötelezettségtől mentesek. Ezen rendelet annál igazságosb, mert nemcsak egybehangzik azon elvvel, hogy az annyira szigorúan megkötött tőkepénzek, a' közlekedésnek mennél előbb visszaadassanak, de a' magányjog' alaptételeivel is megegyeztethető; ugyan is az intézvényes és ennek rendelményese azt igérik, hogy ők az intézvényezettnek annak idejében és módjával teljesítendő elfogadásával megelégszenek, és csak ellenkező esetben fordúlnak előzőik (a' forgatók és kibocsátó) ellen; miután azonban ők (az intézvényes vagy rendelményese) az elfogadás végetti bemutatást, a' törvényes módon és időben teljesíteni vagy szántszándékkal vagy elvétésből elmulasztották, avvagy legalább az óvástételt és annak tudtúl-adását, tehát a' viszkereseti jognak egy törvényes feltételét, hibából elmellőzték, semmit egyebet nem lehet hinni, mint hogy a' szerződéstől visszaléptek 's így váltójogbeli viszkeresetőkről is lemondottak, melly hihetőséget a' törvényhozás a' fenebb elv mellett még inkább felállíthatá. Ez tehát az oka a' viszkereseti jog' elvesztésének, nem pedig a' váltókötelezetteknek a' vétlen (*unverschuldet*) és vélt (*vermeintlich*) kár ellen óvatalmazása, mert az előzőt, minthogy a' váltó szigor szerint kívánta magát kötelezni, és így a' velebánás is csak saját akaratja szerint történnék, semmi vétlen kár nem érhetné, ha további kötelezetésre szoríttatnék is, mivel ott, hol akarat van, vétlen kárt nem lehet gondolni, hacsak minden nyelvszokás' ellenére azt nem mondanók, hogy a' vételpénzre (*Kaufschilling*) nézve birói foglalás alá vetett vevő is vétlen kárt szenved; mind addig tehát, míg nem bizonyíttatik, hogy az előző' kötelezésbeli akaratja a' késedelmen is túl nem terjed, fonák okoskodás volna azt állítani, hogy vétlen kárt szenved.

Ezen tan' következtében már, a' viszkereseti jog semmi olly esetben el nem enyészik, hol az elfogadás- vagy óvástétel- és tudtuladásbeli késedelem' oka nem a' váltóbirtokos' akaratjában, hanem valamelly külső akadályban fekszik. Ha tehát a' törvény, az elfogadás végetti bemutatás vagy az óvástétel és tudtúladás' ideje és módja iránt homályos volna, a' viszkereseti jog el nem enyészhetnék, mert ekkor a' hibás lépés magának a' törvénynek értelmén alapúlna, mit hibául tulajdonítani senkinek sem lehet; így nem enyésznék el a' viszkereseti jog akkor sem, ha például a' bemutatás öntudattól megfosztó betegség miatt maradna el, vagy a' váltóbirtokos' halála jöne közbe, vagy a' posta' megérkeztét természeti események gátolnák, a'

váltó ideje' korán megérkeztét tengeri vészek hátráltatnák, az elfogadás végetti elküldést dögvész elleni veszteglő-intézetek nehezítenék, háborúk és több efféle körülmények adnák elő magokat. Az ebbeli esetek ollykor ollyanok lehetnek, hogy kétség támad, vajjon lehet-e a' késedelmet hibául tulajdonítani vagy sem; illyenkor azonban a' hihetőség a' mellett áll, hogy nem lehet, mert a' jog mind addig erejében marad, míg a' megszüntét igazoló lettdolgok szigorúan be nem bizonyíttatnak, itt pedig miként már az előfeltételből magából következik, a' hibát igazoló lettdolgot bebizonyítani nem lehet.

Azon kérdésre, ki és miképen tartozik az elkövetett hibát igazolni? az eljárásnál fogok szólani.

Mi az előzők' köztörvény szerint kötelezettsége iránti jog elvesztését illeti, itt a' kibocsátó és a' többi előzők között különbséget kell tenni. Ezen utóbbiakra (a' forgatókra) nézve, még a' köz-törvény szerinti kötelezettség is egészen elenyészik; melly rendelet a' fenebbi okokon alapszik, ugyan is azon elv, hogy a' tőkepénzek sokáig megkötve ne tartassanak, igen tökéletlenül tartatnék fel, ha a' jótállási kötelességnek a' köztörvény szerint ismét erő tulajdoníttatnék, sőt csorbulás esnék a' magányjogon is, minthogy ezen jótállási kötelezettségre nézve a' fenebbiek' értelmében már lemondás történt. Máskép áll azonban a' dolog a' kibocsátóra nézve, ez köztörvény szerint az egész elévülés' ideje alatt lekötelezett marad, hacsak azon kifogás által meg nem szabadul, hogy neki a' váltó' lejártakor az intézvényezett ellen kétségtelen követelése volt, 's annak kielégítésére az intézvényezett akkor még elegendő értékkel birt; mert csak ebből tetszhetik ki, hogy az elfogadás valósággal teljesíttetett volna, ha hibás késedelem nem követtetik el, hogy tehát az intéző, az intézvényesnek fogadott igéretét bizonyosan betölti vala. Hogy ezen követelés akkor is fenállana, ha az intéző az intézvényezettet az elfogadásra nézve fedezte, azaz neki vagy a' váltósummát készpénzül lefizette vagy pedig részére zálogot szerzett volna, magából a' kétségtelen követelés' fogalmából világos. Hogy pedig az intéző (kibocsátó) a' köztörvényszékek előtt — mert a' váltótörvényszék hatósága alá többé semmi esetre sem tartozik — ezen kifogással élhessen, készen kell lennie arra, hogy követelését a' váltótulajdonosnak a' váltó' erejéig átengedje.

A' köztörvény szerinti követelés iránti jelen rendeletek a' váltójoghoz tulajdonképen nem tartoznak ugyan, mivel azonban a' köztörvények előtt a' felett könnyen kétség támadhatna, minthogy az az utasítványok' (*Assignationen*) tanában Magyarországon még teljesen kifejtve nincsen, igen tanácsos volt azokat ide iktatni.

Jászay Pál.

Bérczi és völgyi patak.

1.

Zúgó bérczi patak! hova küzdesz illy vad erőben?
Oh igen, a' völgyek' csendes ölébe sietsz.
Szikla helyett ott parti virág csókdossa folyásod'
'S ábrandos vizeden lágy moraj' álma borong.
Küzdve, miként te, foly, és szirtekbe ütődve, az élet
'S megnyugató völgyként zárja ölébe a' sír.

2.

Vad, szilaj ár, felhőket ütő bércz' gyermeke voltam,
Szirtek közt útat zúgva, rohanva törék.
Most koszorús rétek 's buja szántóföldeken úszva,
Csendes völgyi patak, zajtalan omlom alá;
Nyers, de erőben dús, ifjúnak tűkre amottan,
Itt nemesen nyúgott férfiú' képe vagyok.

Riskó Ignácz.

C o l o m b a. *)

Novella. Mérimée P. után.

Povera, orfana, zitella,
Senza eugini carnali!
Mà per far la to vindetta
Sta siguru, vasta anche ella.
Egy kesergő korz-dalból.

I.

181...dik évi october' első napjaiban érkezett sir Nevil Tamás ezredes, irlandi születés és jeles katonatiszt az angol hadseregnél, Olaszországból visszautazólag Marseillebe, 's leá-

*) Terjedelmesb novellákat az Athenaeum ritkán 's igen tartózkodva szokott közleni, mert az efféle iratok többnyire vesztenek hatásukból gyakori megszakasztás által. A' jelen elbeszélés' közlésével kivételt kívánunk tenni, mert úgy hiszszük, többszöri megszaggatás' daczára is fen fogja az tartani érdekét elejétől végiglen, és köztetszést nyerend magyar olvasóink előtt is, valamint Francziaországban nyert, hol megjelenésekor mindjárt szokatlan figyelmet gerjeszte a' széplíteratura' minden baráti között, 's méltán, mert tagadhatatlanúl meglepő tünemény és a' legjobbak közé tartozik, mi e' nemben iratott. Ki azonban tisztelt olvasóink közől nem előbb, csak ha egészen közölve lesz, és akkor egyhuzamban fogja azt végig olvasni, sokkal több éleményt merítend belőle.

A' szerk.

nyával a' Beauveau nevű fogadóban szállott meg. Az utazók' stereotypszerűvé lett csodálása bizonyos ellenhatást tapasztalt; és most sok utazó, hogy magát kitüntesse, Horácz' „nil admirari" szavait választja jelmondatúl. Az elégületlen utazók' imez osztályába tartozott miss Lydia, az ezredes' egyetlen leánya is. Ő Rafaelnek Krisztus-megdicsőülését csak középszerű festvénynek tartá, 's a' Vezuv' kitörését nem sokkal nagyobbszerű látványnak, mint mellyet a' birminghami füstölgő tüzaknás-kemenczék nyujtanak. Szóval: ő Olaszországot különösen azért gáncsolá, hogy nincs helybeli színezete, nincs bizonyos határzott jelleme. Miss Lydia eleinte kecsegteté magát, hogy a' havasokon tul olly tárgyakat lelend, miket még előtte senki sem látott, 's mellyekről ő, mikép egy régi vigjátékban mondatik, legalább becsületes emberekkel beszélgethet. De reményében csalatkozott, mert földiei őt már mindenben megelőzték, 's imigy kétségbe esve az iránt, hogy valahol még legkisebb ujat vagy eddig nem látottat födözhessen föl, csakhamar az ellenzési oldalra hajlott. De csakugyan igen kellemetlen dolog is, nem szólhatni Olaszország' csodáiról, a' nélkül hogy valaki mondaná: „Kegyed kétségkivül ismeri Rafael' művét a' ***i várban? Az legszebb festvény egész Olaszországban!" És épen ezen képet mulasztá el a' kérdeztetett megnézni. Mivel tehát mindent látni igen nagy időtékozlással jár, sokkal egyszerűbb dolog mindent eleve kizárólag gáncsolni 's kárhoztatni.

Miss Lydia a' Beauveau-hôtelben egy édes csalódásából boszúsan eszmélt föl. Ő egy pelasgi vagy cyclopi kapunak igen csinos vázrajzát hozta magával Segniből, melly, hiedelme szerint, még eddig minden rajzoló' figyelmét elkerülte. 'S ime most lady Frances Fenwick, kivel Marseille-ben véletlenül találkozék, megmutatja neki rajzkönyvét, hol egy sonnet 's egy szárított virág közt a' kérdéses kapu ékesen színézve pompázott. Miss Lydia a' segnii kaput komornájának ajándékozá 's szemében ezentúl a' pelasgi épitvények minden tekintetöket elveszték.

Ezen olaszországróli mostoha nézetekben Nevil ezredes tökéletesen osztozott; nála, nejének halála óta, szokássá vált mindent csak miss Lydia' szemeivel nézni. Ő tudta, hogy leánya Olaszországban unatkozott, 's ez elég nyomos ok volt arra, hogy ez országot e' világon a' legridegebb 's untatóbb tartománynak higye. A' szobrok- és festvényekre nézve nem valának ugyan semmi kifogásai, de azt biztosan állithatá, hogy a' vadászat az olasz tartományban igen rosz volt, 's hogy hosszú mérföldeket kelle a' nap' égető sugárinál a' római Campagnában befutnia, míg egy pár hitvány vörös fogolymadarat lőhetett.

Az ezredes, Marseillebe érkezte után, másnap Ellis kapitányt, egykori adjutansát, ki hat hétig volt Korzikában, magához ebédre hivá meg. A' kapitány miss Lydiának egy igen szép bandita-történetet beszélt el, melly azon kitünő érdemmel birt, hogy legkevésbbé sem hasonlitott azon gazember-novellákhoz, mellyekkel miss Lydiát utközben Rómától Nápolyig olly gyakran mulattaták. Ebéd' végeztével, midőn a' két úr bordeaux-palaczkival magára maradt, a' vadászat került szónyegre 's az ezredes most hallá, hogy nincs a' földön olly tartomány, hol szebb, gazdagabb 's változatosb vadászat ajánlkozzék, mint Korzikában. — Az ember ott igen sok vadkant lát, de ezeket jól meg kell különböztetni a' közönséges disznóktól, mellyekkel rendkivül nagy hasonlatosságok van; 's ha a' vadász véletlenül egy vadkan helyett közönséges disznót lő, úgy a' pásztorokkal nagy bajba keveredik. Akkor ezek az erdőkből 's bozótokból tetőtől-talpig fegyverzetten törnek elő, állatikat jól megfizettetik, 's az ügyetlen vadászt még ki is kaczagják. Továbbá találhat ön itt karmantyút; ez igen ritka állat, mellyre egyebütt sehol sem akadhatni, egyszersmind fölséges vad, de nehéz fölverni; van ezenkivül szarvas, dámvad, fáczán, fogolymadár, szóval, mindennemű legjobb vad. Ha ezredes úr még barátja a' vadászatnak, tessék Korzikába menni; ott ön, mint egyik vendéglőm mondá, minden képzelhető vadra lőhet, húros rigótól kezdve az emberig.

Theánál a' kapitány még egy történet' elbeszélésével mulattatá miss Lydiát a' v e n d e t t a t r a n s v e r s a l e *) felöl, melly még sokkal eredetibb volt az elsőnél, és szenvedélyes vonzalmat költött az ezredes' leányában, midőn elötte leirta azon tartomány' vad tekintetét, mellyhez nincs hasonló e' földön, midőn rajzolá lakosinak eredeti jellemét, vendégszeretetöket 's ősi szokásikat. Végre a' miss' lábaihoz egy igen csinos kis tört fektetett, melly nem annyira külseje 's egyszerü markolata, mint származása által érdemelt figyelmet. — Ellis kapitány egy banditától nyeré azt, 's innét önként folyt a' következés, t. i. hogy az már sok embervértől párolgott. Miss Lydia öve alá rejté a' tört, majd ágymelletti asztalkájára fekteté 's kétszer huzta ki hüvelyéből, mielőtt elaludt. Az ezredes pedig álmodá, hogy karmantyút öl 's hogy tulajdonosa tetemes pénzt követel érte, mit ő örömest meg is fizetett, mert az elejtett vad igen nevezetes állat vala, melly vadkanhoz hasonlitott, de szarvai voltak mint a' szarvasnak, és farka mint a' fáczánnak.

„Ellis beszéli, hogy Korzika' szigetén fölséges a' vadászat — szólt az ezredes, reggelizés közben, leányához — ha olly igen messze nem volna, szeretnék legalább tizennégy napra oda rándulni."

„No's — válaszolt miss Lydia — miért ne utazhatnánk mi Korzikába? Te ott vadásznál atyám, én pedig rajzolnék. Nagy örömemre szolgálna, ha albumom birhatná rajzát azon barlangnak, mellyről tegnap Ellis kapitány beszélt, 's hova Napoleon, mint gyermek, leczkéit tanulgatni járt.' Ez volt talán a' legelső eset, hogy

*) Így neveztetik azon boszuállás, mellyet a' korzikaiak a' megsértőnek valamelly közelebb vagy távolabb rokonán gyakorolnak.

olly ohajtás, mellyet az ezredes nyilványtott, leánya' részéről tökéletes helybenhagyást 's elismerést nyert. Megörült e' nemvárt engedékenységen az atya, de még is egykét ellenvetésit nem hallgathatá el, ő említést tőn a' tartomány' vadságáról, 's különösen egy hölgyre nézve milly bajos ott az utazás; azonban miss Lydia semmitől sem félt, ő szenvedélyes kedvelője volt a' lovagutazásnak 's váltig állítá, hogy rá nézve valóságos ünnep: lóháton és szabad ég alatt tölteni az éjszakát; végre azzal fenyegetőzött, hogy ha atyja lemond a' Korzikába utazásról, úgy ő Kisázsiába szándékozik menni. Szóval: ő mindenre el volt a' legjobb válaszszal látva. Korzikában még soha sem voltak angol hölgyek, neki tehát e' tartományt látni kelle. 'S milly szerencse, ha majd hazájába visszatérte után Saint James placeban albumát mutathatá. Miért fordít, kedves miss, olly hamar tul e' csinos rajzolaton? — Ah, csupa semmiség. Csak vázrajz, mellyet egy korzikai banditáról sietve készíték, ki nekünk kalauzúl szolgált... Hogy hogy, ön Korzikában is volt?....

Akkor még Francziaország és Korzika közt nem jártak gőzhajók, 's így az ezredes egy könnyű hajót bérlele ki, hogy rajta eljuthassanak azon szigetbe, mellyet miss Lydia felfödözni szándékozott. Az ezredes még azon nap levelet irt Párisba, hogy lemondjon a' szállásról, melly már ott számára elkészítve volt 's csakhamar egy korzgoëlettének, melly Ajaccióba vala vitorlázandó, birtokosával egyességre lépett. A' goëlettén két, türhetőleg butorzott terem volt, a' hajó elláttaték élelemszerekkel; a' hajótulajdonos megesküdött, hogy egyik öreg matróza igen ügyes szakács, 's igéré a' signorának, hogy az utazást szép csöndes tenger 's kedvező szél fogja kellemesíteni. Ezenkivül az ezredes, leánya' kivánságára, a' korz hajó' birtokosával még azt is elvégezte, hogy más utazót a' hajóra fölvenni nem szabad, 's a' szigetet parthosszat a' hajónak körül kell járnia, hogy a' tengerről minden hegyet láthassanak.

II.

Az elindulásra kitüzött napon már korán reggel minden szükséges pogyász a' hajóra takaríttaték; de a' goëlette csak alkonyatkor, midön erősebb szél kezde fúni, vala utnak eredendő. Az ezredes a' rév' partkövezetén sétálgatott leányával 's várakoztak az indulásra; 's ime a' hajótulajdonos azon kéressel járul hozzájok: engednék meg, hogy egyik rokonát, t. i. fia' keresztatyjának öcscsét, a' hajóra fölvehesse, kinek igen sürgetős ügyben vissza kell hazájába térnie, hajót pedig nem találhat, melly épen most oda indulna. „Az én rokonom fölséges ifjoncz", szóla dicsérgetőleg Matei kapitány, „derék katona, ő a' gárdabeli vadászgyalogságnál szolgált; ha a' másik még császár volna, úgy ő már egy ezredes' vállrojtját viselné."

‚Mivel katona . . .' szólt Nevil ezredes 's már kész vala hozzá függeszteni: tehát bizvást velünk jöhet; de miss Lydia hirtelen imígy szólt atyjához angolul: „‚Egy gyalogtiszt . . (atyja a' lovasságnál szolgált, 's miss Lydia minden más katonaosztályt 's fegyvernemet megvetett) 's talán még neveletlen ember is, ki majd tengeri nyavalyába esik, 's a' hajózás alatt minden örömünket megrontja.'"

Az öreg Matei egy szót sem érte angolul, de miss Lydiának kedvetlenül összevont szájáról még is sejté, hogy az új utitárs neki nem tetszik; 's most rokonáról nagy dicsérő beszédet kezde tartani, melly azon erősítéssel végződött, hogy ez igen müvelt férfi, ki káplárok' családjából származott 's ki az ezredes urnak bizonyosan nem leend utjában, mert ő — t. i. a' hajótulajdonos — neki valamelly zugban fog helyet jelelni, hol jelenlétét majd észre sem vehetni.

Az ezredes és miss Nevil előtt valami különösnek tetszék, hallván, hogy Korzikában olly családok vannak, mellyeknél apáról fira száll a' káplárság; de csakhamar ismét megnyugodtak, gondolván, hogy Matei' rokona gyalogsági káplár, kit ez ingyen szándékozik magával elvinni. Ha az idegen ember valami előbbkelő katonatiszt, akkor az illedelem' törvénye parancsolta volna, hogy vele a' hajón beszélgessenek 's társalkodjanak; de káplár nem sok figyelmet érdemel; az jelentőség-nélküli lény, hacsak háta mögött nem áll puskáraszegzett szuronyokkal csapata, titeket oda kisérni, hova senki sem megy örömest.

„Nem fogja ön' rokonát megszállni a' tengeri betegség?" kérdé hidegen miss Nevil.

„„Nem, signora. Neki sziklakemény szive van mind tengeren mind szárazon.'"

„No's így tehát fölveheti ön a' hajóra."

‚Így tehát fölveheti a' hajóra öt' ismétlé leánya' szavait az ezredes, 's ezzel tovább folytaták a' tenger-öbölnél sétájokat.

Mintegy öt órakor estve Matei kapitány utánok indult, hogy őket a' goëlette' födözetére szállítsa. A' csolnaknál, melly őket a' goëlettehez viendő vala, egy nyulánk fiatal férfit találtak, szorosan begombolt világoskék felköntösben, arczszine barna volt, szemei feketék 's eszességtükrözők, homloka nyilt 's arczvonásai derültek. Szilárd magatartása 's a' szabályosan rendezett bajusz legott megismérteték a' katonát. Midön az ifju férfi az ezredest megpillantá, utisüvegét levevé, 's válogatott szavakkal, a' nélkül hogy zavarba jöne, nyilványtá köszönetét azon szivességért, mellyel iránta viseltetett.

‚Örülök, jó legénykém, hogy hasznodra lehetek' felelt az ezredes könnyü fejbillentéssel 's a' csolnakba ugrott.

„Ön' angolja nem szabálykedvelő" szólt a' fiatal ember lassu hangon 's olaszúl a' gazdahajóshoz.

Ez, hüvelykujját balszeme alá tartván, száját összehúzta. Ki a' jelbeszédet ismeri, az tudja, mit jelentett ez által a' hajós-gazda, t. i. hogy az angol érti az olasz nyelvet, 's egyszersmind furcsa ember. — A' fiatal idegen mosolyga 's Matei' jeleire válaszúl homlokára mutatott, mintha azt akarná mondani: minden angol' fejében van egy kis hiba. Azután leült 's

figyelmes pillanatokkal, de nem vakmerően, vizsgálta szép utitársnéját.

„Még is szép tartásuk van a' franczia katonáknak" szólt az ezredes leányához angolul, „épen azért teremtenek belölök olly könnyen tiszteket." Azután az idegenhez fordult 's kérdé francziául: „Ugyan, jó barátom, mellyik ezredben szolgáltál?"

Ez bátyja' keresztkomájának atyját könyökével gyöngén illeté 's kétes mosolylyal válaszolá, hogy ő eleinte a' császári vadász-őrseregnél, később pedig a' hetedik könnyü gyalogezredben szolgált.

„Voltál-e Waterloonál? Úgy látszik, te még igen fiatal vagy."

‚Szolgálatjára, ezredes úr, az eddig egyetlen táborozásom volt.'

„Fölér kettővel" viszonzá az ezredes.

Az ifjú korzikai ajakit harapta.

„„Papa, szólt atyjához angolul miss Lydia, ugyan kérdezd meg tőle, szeretik-e a' korzikaiak Bonapartejokat.""

Mielőtt még az ezredes e' kérdést francziára fordította, már az ifjú férfi angol nyelven meglehetős könnyüséggel válaszolt: ‚Ön tudja mademoiselle, hogy saját honában senki sem próféta. Mi, a' császár' földiei, talán kevésbbé szeretjük őt, mint a' francziák. Mi engem illet, én szeretem őt és rendkivül tisztelem, ámbár azelőtt családom 's az övé ellenséges viszonyban állottak egymáshoz.'

„Te angolul is beszélsz, barátom", szólt az ezredes.

‚Igen rosszul, ezt ön hihetőleg már vette is észre.'

Ámbár miss Lydiát azon határozott hang, mellyen az idegen férfi beszélt, némileg sértette, még is nevetnie kellett, ha a' császár 's egy kaplár közti személyes ellenségeskedésre gondolt. Ő ezt a' korznépi különösségek' egyik nem utolsó példányának tekinté 's így e' vonást naplójába jegyezni határozta.

„Te talán, jó barátom, fogoly voltál Angliában?" kérdé sir Tamás.

‚Nem, ezredes úr, én az angol nyelvet gyermekségemben fogoly angoltól tanultam.'

Azután pedig miss Nevilhez fordult: ‚Matei beszélé nekem, hogy ön, mademoiselle, most Olaszországból tér vissza; ön bizonyosan a' tiszta toskan nyelvet beszéli, 's attól tartok, hogy a' mi rendetlen szóejtésünket nem érti.'

„Leányom minden olaszországi tájbeszédet ért — szólt az ezredes — ő igen szép nyelvismérettel bir. Nálam ez máskép van."

‚Fogná-e, mademoiselle, ezen vers-sorokat érteni, azok korz-dalaink' egyikében foglaltatnak 's egy pásztor énekli kedveséhez:

S'entrassi 'ndru Paradisu, santu, santu,
E nun travassi a tià mi n'esciria.' *)

Miss Lydia értette; hanem a' citatumot merésznek lelé 's merészebbnek még azon pillanatot, melly azt kisérte. Ő arczpirulva válaszolt: „„Capisco.""

„És te szabadsággal utazol hazádba?"

‚Nem, ezredes úr. Én most csak félfizetést huzok, hihetőleg azért, mert Waterloonál voltam 's Napoleon' földie vagyok. Én most az apai házhoz térek remény-árván 's pénzben szegény, mint a' katonadal hangzik.' És az ifjú mély sohajjal pillantott ég felé.

Az ezredes zsebébe nyult, egy aranyat veve ki 's egy phrasis után azt udvariasan szerencsétlen ellenségének kezébe iparkodott csúsztatni; nevetve mondá aztán: „Engem is félfizetésre szoritottak. De neked .... jó barátom, félfizetéseddel nehezen marad annyi, hogy magadnak dohányt vehess. Nesze káplár!"

És ő az aranyat az idegen' kezébe akará nyomni. — Az ifju korzikai' arcza lángvörösre gyúlt, ajakit fogaihoz szivá 's haragos válaszra készült. De csakhamar ismét megeszmélé magát 's hangos nevetésre fakadt. Az ezredes, ki az aranyat még kezében tartá, mintegy megkövülten állott helyében.

‚Ezredes', szólt az ifjú férfi, most ismét komolyabb alakot öltve, legyen szabad önnek két dologra nézve tanácsot adnom. Először: ne kinálj̈on soha korzikait pénzzel, mert találkoznak honosim közt sokan, kik elég nyersek azt önnek fejéhez dobni; 's másodszor: ne adjon ön az embereknek czímeket, minőket ezek nem kivánnak. Ön engem káplárnak nevez, én pedig hadnagy vagyok. A' különbség kétségkivül nem nagy, de ....'

„Hadnagy!" — felszólalt sir Tamás — „Hadnagy! de hisz Matei nekem azt mondá, hogy ön káplár, valamint ön atyja, nagyatyja 's valamennyi öse is az volt."

E' szavaknál az idegen ismét hangosan nevetett olly jókedvüleg, hogy a' hajós-úr 's két matróza verseny-chorusként utánzák.

‚Engedelmet, ezredes úr, megszólalt végre az idegen. — Ezen czím-csere igen szép 's én a' tévedést nem mindjárt érthetém. Úgy van. Nemzetségem büszkélkedik, hogy káplárokat számlál ősei közt; de ezen korzikai káplárok nem viseltek vállrojtot 's egyenszinü hajtókát köntösükön. A' negyelem' 1100-dik évének végefelé néhány község a' vár-urak' zsarnok hatalma ellen felzendült; e' községek néhány vezért választának, kiket ők kaplároknak neveztek. Szigethonunkban tehát kitünő érdem, 's tisztelet, illy nemü népvezetőktől származni.'

„Ah bocsásson meg ön; ez balértésem' hibája volt" — monda békitő hangon az ezredes — „ön maga látja, hogy ártatlan vagyok a' dologban 's nem fog rám nehezteleni." Ezt mondván kezét nyujtá az idegennek.

‚Ez igazságos büntetés volt a' korábbi fenhéjazásért, ezredes úr, viszonzá az ifjú férfi, még folyvást nevetve 's hatalmasan rázta meg az angolnak kezét — 's én e' miatt legkevésbbé sem neheztelek önre. Mivel engem Matei barátom olly rosszul mutatott be önnek, tehát legyen szabad önmagamnak most bemutatni magamat. Nevem Orso della Rebbia 's félhópénzes

*) 'S ha én szent, szent paradicsomba jőnék, 's téged benn nem találnálak, ismét távoznám.

hadnagy vagyok, és ha ön, mikép két szép kutyájáról gyanitom, vadászhatás végett utazik Korzikába, úgy igen fogok örvendeni, ha önt a' mi erdeinkbe 's hegyeinkre kalauzolnom szabad leend — ha tudniillik, sohajtva függeszté hozzá, honom' vidékit még el nem feledtem.'

E' pillanatban a' csolnak a' goëlettennél termett. A' hadnagy karját kinálta miss Lydiának, azután pedig atyját segité a' hajó-fedélzetre lépni. Sir Tamás még folyvást nagy zavarban lévén korábbi tévedése 's azon bántalom miatt, mellyel olly ifjú férfit nem akarva illetett, ki a' tizenegyedik keresztény századból származtatá őseit, a' nélkül hogy leánya' megegyezésére várakoznék, della Rebbiát magához vacsorára hivá, egyuttal kezét sok mentegetőzés közt még egyszer barátságosan megszoritván. Miss Lydia e' miatt redőzte ugyan kissé homlokát, de valódilag még sem neheztelt, mert hiszen most tudta, mi egy korzikai káplár. Ezenkivül az új ismeretség iránt sem érzett különös ellenszenvet, sőt a' vendégen még bizonyos aristocratai jellemet vön észre, csakhogy regényhősül igen elevennek 's vidornak látszék.

„Della Rebbia hadnagy úr!" szólt vacsoránál az ezredes, kezében tartva a' maderaival töltött serleget 's angol szokás szerint vendégére köszöntve, „én önnek sok földiét láttam Spanyolországban, mondhatom ügyes tiralleur-ök voltak."

‚Úgy van, ezredes úr, válaszolt a' hadnagy komolyan, sok korzikai maradt Spanyolországban.'

„Nem fogom soha feledni egy korzikai zászlóaljnak vitéz magatartását a' vittoriai csatában" folytatá sir Tamás, 's valóban van is, itt mellét vakarta, több mint egy okom rá emlékezni. Ők egész nap lődöztek a' kertekben és sövények mögött 's már nem is tudom, hány emberünket 's lovunkat löték agyon. Midőn hátrálniok kelle, összesereglének 's rendezett hadcsapatban vonultak el. Gondoljuk, hogy a' sikságon majd bosszut állhatunk rajtok, de az átkozott ficzkók — engedelmet hadnagy úr — a' derék katonák akarám mondani, négyszöget képeztek 's ezt megtörnünk lehetlen volt. A' négyszeg' közepén, úgy tetszik mintha most is itt előttem látnám, szorosan a' sas mellett, kis fekete lovon ült egy haditiszt, ki olly nyugalmasan szivogatta czigarróját, mintha egy kávéház' erkélyén ülne. Néhanéha tábori muzsikájok vadúl harsogva zendült meg, mintegy gúnyolólag bennünket. Én két első lovas századomat vezetem ellenök. . . De lovasaim, a' helyett, hogy a' négyszeget keresztültörnék, félrekanyarodnak 's kénytelenek rendetlenségben visszahuzódni; több mint egy ló veszté el emberét . . . 's a' pokolmuzsika még folyvást harsogott. Midőn a' füst, melly a' zászlóaljt sürün borítá, kissé oszladozott, ismét látám a' lovastisztet a' sas mellett állani, szájában tartva czigarróját. Böszülten vezeték két új lovas századot a' négyszög ellen. Puskájok hallgatott, az aczélkakasok és kovák az egész napi sürü tüzeléstől megkoptak; hanem a' katonák hat-embermagasan tarták szuronyaikat lovaink' orra elébe, és mi mint egy kőfal előtt állottunk. Én kiáltozék, buzditám vitézimet, lágyékba döfém lovamat; ekkor azon tiszt, kiről önnek beszéltem, végre kivevé szájából czigarróját 's engem egyik emberének kijelelt kezével. Én valami illyest hallottam: al capello bianco! — Csákómon akkor fejér kócsagot viselék. — Többé azután semmit sem hallottam, mert egy golyó repült át mellemen. Igen szép zászlóalj volt, 's első a' tizennyolczadik könnyü gyalog ezredből; később esett tudtomra, hogy az csupa korzikaiakból állott."

‚Igen', válaszolt Orso, kinek szemei ezen elbeszélésnél villogtak, ‚ők a' visszavonulást fedezték 's átalmazták sasukat; hanem e' bátor vitézek' két harmadrésze Vittoria' síkján nyugszik.'

„Tudja ön talán nevét azon katonatisztnek, ki e' zászlóaljat vezérlé?"

‚Ő atyám volt, akkor őrnagy a' tizennyolczadik könnyü-gyalogságnál; szilárd viseleteért e' szomorú napon ezredessé lön.'

„Ön' atyja volt az! Valóban derék, bátor férfi volt! Örülnék, ha ismét láthatnám őt, 's én bizonyosan rá ismernék. — Él még?"

‚Nem, ezredes úr', válaszolt az ifjú férfi szomorún.

„Volt ő Waterloonál is?"

‚Igen, de neki nem jutott azon szerencse, hogy csatamezőn essék el. . . Ő Korzikában halt meg . . . két év előtt. . . . . Istenem, milly szép ez a' tenger! Tiz éve már, hogy a' földközi tengert nem láttam. Nem találja ön is e' tengert szebbnek, mint az óczeánt, miss Nevil?'

„„Vize nagyon kék . . . 's a' hullámok nem eléggé nagyszerük.""

‚Ön tehát a' vad szépség' kedvelője? Így, reménylem, tetszeni fog önnek Korzika.'

„Az én leányom — monda sir Tamás — minden rendkivülit kedvel; 's épen azért neki Olaszország nem tetszik."

‚Én Olaszországból csak Pisát ismerem', viszonza della Rebbia, ‚ott meglátogatám a' collegiumot; még most sem gondolhatok álmélkodás nélkül a' Campo Santora, a' főtemplomra, a' ferde toronyra. De különösen elevenen áll szemeim előtt Campo Santo. Emlékezik még ön Orgagna' haláláról? én talán rajzolni tudnám, olly élő vonásokkal van minden még emlékezetembe nyomva.'

Miss Lydia attól tarta, hogy a' hadnagyot majd enthusiasmusa nagyon is messze ragadja, 's azért ásitozva mondá: „„Bizony igen csinos mű. — Bocsáss meg, atyám, egy kis fejfájásom van, szobámba kivánkozom.""

Miss Lydia megcsókolá atyja' homlokát, Orsonak feszes méltósággal bucsúköszönetet inte 's távozott. A' két férfi egymással még sokáig háboruról beszélgetett.

A' beszéd' további folyamából kiviláglott, hogy ők a' waterlooi forró napon egymással szemközt állottak 's igen közel kerültek egymáshoz. Ez új ismeretségőket annál szorosabbá

tevé. Szóba hozák Napoleont, Wellingtont és Blüchert. Azután együtt szarvas- és vadkan vadászatra mentek. Végre, mivel már közel vala éjfél 's minden bordeauxi palaczk kiürült, az ezredes megszorítá még egyszer a' hadnagy' kezét 's azon reményét fejezé ki, hogy ezen olly különös módon szövödött ismeretség őket egymáshoz még közelebb is hozandja. Ekkor elváltanak, 's mindegyik nyugalomra tért.

Szenvey.

(Folytatása következik.)

Magyar játékszini krónika.

Octob. 22. Régi pénzek, vagy az erdélyiek' Magyarországban. Eredeti vígjáték 5 felvonásb. Fáy Andrástól.

Octob. 23. Bérszünetben: Két korona. Vígj. 1 felv. Moreau után Szentai György. — Veszter Sándor és társasága második táncz és zenészeti versenye.

Octob. 24. Cillei Fridrik. Eredeti dráma 3 felv. Szigligetitől.

Octob. 25. Majom és vőlegény. Bohózat 3 felv. Irta Nestroy. Zenéje Ott-tól.

Octob. 26. Két színész. Vígj. 3 felv. Löwenthal után Nagy Elek, a' m. acad. költségén. — Veszter Sándor és társasága harmadik versenye.

Octob. 27. A' notre-damei toronyőr. Dráma 6 felv. Hugo Victor után Birchpfeiffer Ford. Fáncsy, a' m. acad. költs.

Egyveleg.

Nemes-Literati Sámuel a' honi régiségek' szorgalmas gyüjtője — a' pesti Tageblatt szerint — Magyarország' szomszéd tartományaiban teszen archaeologia utazást, mellynek bevégeztével, évek óta nagy pénzáldozattal, a' monarchiában és azon kivül gyüjtött régiségeit rendszerbe foglalni és a' tudományosan mivelt közönségnek használatúl megnyitni szándékozik. Ezen felállitandó antiquariusi terem kétségkivül igen érdekes leend mind azon hazafiaknak, kik e' tapasztalt antiquarius' jól rendezett és tanulságos gyüjteményében nem csak őseink' hadi eseményeit időrendben áttekinteni, hanem Magyarország' művészeti és miveltségi történeteit is tanulni ohajtják, 's őket igen nagy mértékben fogja kielégiteni. Képző-művészeti készitmények, sculpturai emlékek, ritka festmények stb. a' mivelődés' kezdetétől Magyarországban az újabb időkig; nyomtatási incunabulák Feger Theobald, Rüm György, Pann János, Kaym Orbán, Heckels István, Schaller Jakab, Milcher Mátyás és másoktól; egyes fegyverdarabok és egész fegyverzetek; magyar királyok' pénzei, czimerek, gyürük, sarcophagok, egyéb maradványaival hires magyar hősöknek, vagy történetileg nevezetes, vagy elhirhedett embereknek, szóval, számos tiszteletre méltó maradványai az ősz régiségnek fogják ezen museumot ékesiteni. Két évtized óta gazdagitja Literati-Nemes úr az elhiresedett Jankovich Miklós' gyüjteményét — melly most már a' nemzeti museum' tulajdona — sok megfizethetetlen tárgyakkal; ki kételkedhetik e' szerint, hogy ő, a' régiségek' megitélésében competens biró, maga museuma' számára a' legritkább dolgokat tartá meg?

— — *d.*

Honi szobrászat.

A' honi szobrászat' pártolására, különösen Mátyás király' lovagszobrának köz helyeni fölállitására alakult társaság' részéről közzé tétetik:

a) Mind azon f. cz. urak és asszonyságok, kikhez ezen társaság' részéről aláirási ivek küldettek' újonnan felszólittatnak, hogy iveiket az aláirók' neveikkel 's beszedett pénzekkel együtt, vagyha aláirók épen nem találkoztak volna, magokat a' puszta iveket is f. e. november' 13-án Pesten nemes Pest megye' tanácskozási nagyobb termében tartandó társasági nagy gyülésre okvetlen beküldeni, vagy a' mit e' társaság még inkább ohajtana, magokkal behozni szivesked-nének.

b) Művész Ferenczy István úr a' társaság' folyó évi april' 4-kén költ megbizása' következtében a' lovagszobrot, és domború munkákat gipszből, a' talapzatot pedig deszkából harmad rész nagyságban elkészitvén, illetőleg elkészittetvén; ezen minta, melly felállitva a' művész' tervét egész nagyszerüségében tünteti elő, mai naptól kezdve jelenleg, és még ez után is egyideig, a' művész' dolgozó termében Budán; később pedig — mi szintigy hirlapok' útján fog közzé tétetni — nemes Pest megye' nagyobb termében leszen látható. Költ Pesten a' fentebb érintett társaság' választottságának september' 30-kán 1840. évben tartott üléséből.

Nyáry Pál m. k.,
egyesületi jegyző.

Előfizetési figyelmeztetés.

Közelgetvén az 1841. évben lapjaink' ötödik évi folyamata, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé a' jövő november' elején beálló pesti vásárra, midőn minden tájról érkezendő alkalmak által legkönnyebben tétethetik meg kettős folyóiratunkra az előfizetés. — Azokat, kik a' jövő félévben tartózkodásuk' helyét meg fogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Borz-útcza 222. szám) előfizetni, különben a' legjobb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, vagy a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik, kivált a' személy és helységek' neveié, minden tévedések' elhárítására. Lapunk' ára marad mint eddig

Helyben 5 ft postán 5 ft 48 kr.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 5. 1840.** **37. szám.**

Tartalom: Uwarow' emlékbeszéde Goethe felett. (*Kazinczy Gábor*). — Colomba. Folytatás. (*Szemrey*). — Magyar játékszini kronika. — Egyveleg. — Előfizetési figyelmeztetés.

Uwarow' emlékbeszéde Goethe felett. *)

—

A' múlt évet a' tudományok- valamint az academiára nézve a' legszámosb 's érzékenyebb vesztések jelelék. Külföldi tagaink közöl Cuvier, Goethe, Sestini, Rémusat, Champollion, Zach, Chaptal és Lodert láttuk búcsút veni tőlünk. Ugy látszik, mint ha a' halál, kettőzött csapásokkal érvén a' valóban europai férfiak legjelesbjeit, kiket épen most nevezénk, a' szellemi élet' catastrophjait a' politicainak sorsához hasonlag akarta volna alakitni. Mindent kiegyenlitő hatalmával, az értelmesség' legmagasb fokáig merészkedék, mig ugyan azon időben egy más, nem kevésbbé sorsteljes, nem kevésbbé föltétlenebb hatalom, a' politicai világ' magasságait tizedelte; 's ha bár az általános müveltségért mitsem retteghetünk, ha bár a' haladás' örök törvénye soha meg nem szünhetik társasági létünk' szükséges föltéte lenni: legalább világos, hogy minden oldalról azon átmeneti-korszakok' egyikébe lépünk be, mik az emberi szellem' évkönyveiben nem ismeretlenek; korszakok, mik egyszersmind nyugton állnak 's előhaladnak, mikben az értelmesség' alaposztálytörvénye utáni vágyódás, egyszersmind utolsó jelképe 's legfőbb hajlama látszik lenni a' társaságnak.

Bocsánatot, uraim, hogy mindjárt előadásom' első sorai óta a' közönséges hangtól eltávozám, melly az e' nemü dolgozatok' sajáta; de megengedik önök nekem, hogy nehéz volna azon korban, mellyben élünk, nem egyetemes eszmék' körébe menekülni 's ott az egység' elvét fölkeresni, midőn a' szembeötlő rend, melly az eseményeket összefüzi, különös zavartságokban eltünni látszik előttünk.

Azon hires férfiak' számában, kiktől a' tudományok és academia olly kegyetlenül megfosztaték, van egy, ki iránt mint academicus kötelezettnek érzem magam' a' szeretet' és tisztelet' utolsó adóját megadni. Goetheről akarok szólani. E' társaság' egyéb tagai jobban rajzolhatandják nálam Cuvier' roppant befolyását a' természettanokra, Champollion', Rémusat', Sestini' széles tudományosságát; nekem tartaték föl, gondolom, önöknek ma Goetheről beszélni; róla, kit méltányolni lelkiösmeretes, de balitélettől szabad tanulmány 's hosszu és gyakori

*)Ez emlékbeszédet Uwarow mint a'szentpétervári academia' elnöke mondá Goethe' halálnapja' ünnepén.
K. G.

közlekedés képesíte; róla, kit mostantól fogva azon régiekként itélhetünk meg, kiknek csupán igazsággal tartozunk, 's kiknek csöndes hallgató képök tiszteletet parancsol, de sem gyűlöletet nem költ többé, sem szerelmet.

Ne kivánjanak tőlem, uraim, biographiai részleteket e' joggal hires férfiu' életéről; születése' és halála' napjai 's egy olly nyugodt, mint dús élet' legfőbb eseményeinek fölszámlálása mindenütt föllelhető; ez egyességeket mind ismerik önök; senki sincs itt, ki azon fölséges 's eredeti teremtések' befolyása' varázsát nem érzette volna, mikben Goethe sok oldalu, 's ha szabad mondanom: prismaticus genieje fáradatlanúl játszék, 's a' sziv' legmélyebb érzeményeit, a' képzelet' legmerészebb röpteit, a' philosophi éleselme' legfinomabb jegyzeteit fölváltva sugározá vissza.

Figyelemmel olvasám annak nagyobb részét, mit Goethéről irtak; ez itéletek általában kevessé helyeseknek 's kevessé pontosaknak látszanak nekem; az enthusiasticus életiró' tolla alatt majd ama' képzelt magasságokban látjuk nagyitva őt, hol az iró' jelleme felboncolás elől elsiklik; majd olly kisszerü, nyomoru viszonyokba látjuk törpitve, millyenekbe a' legközönségesebb journalistát alig lehetne állitni. Az egyik Shakspearrel, a' másik Voltairrel hasonlítja öszve; ugy hiszem, valahol párhúzamot olvasék Goethe és Mohammed vagy Napoleon között, nem emlékszem többé, mellyikkel a' kettő közől. Önökre hagyom, uraim, megitélni, mi igaz lehet e' pöffeszkedő phrasisokban, mikben természet és vizsgálat tökélyesen hiányzanak.

Hogy Goethe' befolyását honára és századára helyesen megitélhessük, először azon korba kell magunkat visszatenni, mellyben ő a' literaturai látkörön megjelent. A' franczia társasági szerkezet, melly a' XVIII. század' saturnaliáiban tökélyesen elveszett, még minden szellemnek ösztönt ada. A' német literatura egyszerre idomai' öseredeti feszességével 's módszeres kórral kinlódék a' rajnántúli példányokat utánozni; azaz két ellenkező, csaknem ellenséges állapot' kétszeres károsságát egyesité magában. Bodmer' iskolája, mit Németországban schweizinak neveznek, kifáradt patriarchai sátor alatt az epicai idomot ujra föléleszteni. A' leipzigi iskola nemzeti szinházat kivánt, 's az alatt nehézkes prosát alakita magának, mellynek végetlen participiumai a' legdurvább fület, a' legtürelmesb lelket is kifáraszták. Néhány nevezetes férfiu, kivált Haller és Klopstock, a' lyrai idomokban ujra fölséges eszméket hozának elő, de szabályszerüség- 's alapzat nélküli rimrendszerrel kinlódának; költésztant akkor ugyanazon előitélettel akartak megalapitni, mellyel a' nemzetiség' elvét Tacitus' mesés szóhagyományaiban a' germánokról keresék. Lessing töré egyedül a' valódi utat, de talentuma általános criticai természete elég világosságot nem terjeszthete ott, hol minden zavar, rendetlenség vala. 'S ha végre e' literariai anarchia' közepéből egy kitünő talentum, Wieland, magának új pályát nyitott, csak iskoláját buktatá a' franczia modor' utánzatába, annak kecse, természetessége 's élénksége nélkül; fárasztó terméketlen törekvés, melly csak arra való volt, hogy az egymást futni határzott elemeket össze kényszerítse; szomoru egyesület, mellynél az erkölcstelenség még csak a' csinnal sem mentheti magát, 's minél a' nemzeti genius eredeti tulajdonai a' hitvány dicsvágynak: idegen hibák tulzásával ékeskedni, áldoztatnak föl.

Nézzük legfőkép, hogy e' korszakban az emberi szellem' egész munkássága a' szellemi élet' haladásaira irányoztaték, 's hogy abból, mit korunkban a' közvélemény elnyeldes, akkor semmi sem hata be a' tömeg' szenvedélyeibe. A' kitört forradalmak csöndesen, kétségeken kivül készültek elő, de kor', események', eszmék' eredményei sokkal inkább egyes emberek' vagy pártok' müvénél, távolról érettek, észre nem vett pontokként a' látkörön, mik közeledő zivatarokat rejtnek el tőlünk. Akkor egy könyv történet, egy új eszme tünemény, egy philosophi rendszer korszak, egy mü párt' jelképe volt; akkor a' színi egységek' szabálya társasági elvként harczoltatott meg 's védelmezteték; Gluck mint ujitó, Shakspeare mint barbarus, ki a' nyilvános rend' tartósságát fenyegeté, az encyclopaedisták mint uj hit' védői, támadtattak meg; legkivált Németország sajátságos színhelyét mutatá a' gondolat' munkás és tartós kifejlésének, minden egyéb életjel' helyét elfoglalónak, 's a' reflexio' magas érettségének, melly önmagába mélyedni szoritkozék. Akkor a' Rajnától a' Spreeig egy metaphysicai syllogismus lelkesité a' kedélyeket; egy váratlan következménysor, egy uj categoria szétrepeszté a' társaságot; magok a' statusok, nem politicai jelentőségek után, de szellemmüveltségök foka 's azon szellemi hatalom szerint osztályoztattak, mit a' többi Németországra gyakorlának.

E' kinézések közt tünt fel Goethe; azon csodálatos természetek' egyikével, mik a' legellenkezőbb tulajdonokat egyesíték; századától 's polgári helyzetétől kegyeltetve, már jókor észrevette a' távolban az álláspontot, mit egykor kivivandnia kelljen. Sok időig késedezni látszott az odavezető úton; de e' késedezés, távol őt a' czéltól elvezetni, csak ritka szelleme' minden kincseinek kifejlesztéseül szolgál. E' késedezés visszahatásban állt a' korkörülményekkel, visszahatásban írónk' személyes jellemével. Enthusiasticus 's őszinte közönség előtt, melly becsületes állhatatossággal várta a' nyelv' törvényhozóit 's az izlés' oraculumát, lépett föl Goethe, literariai meggyőződések, bölcsészeti dogmák' hite, az eszmékben kitartás, enthusiasmus és nemzetiség nélkül; és a' mi legkülönösebb, épen az ellenzetek által, miket soha el nem titkolt, terjeszkedett ki uralkodása 's növekedék, épen általok alapíttaték meg azon roppant szellemi hatalom, mellynek királypálczája, bár mit mondjanak is ellene, élte' utolsó napjáig kezében maradt. Soha nem alacsonyodék le Goethe, a' közvélemény' irányainak hizelegni; talentuma' büverejével magával ragadta őt, 's aztán ismét az ellenkező oldalra taszitá vissza. Ha elfáradva hosszu tévutaitól, állandó nyugpontot, szilárd rendszert akart maga Goethe' nyilatkozványaira emeltetni: makacs genieje ábkan lelé tetszését, egyszerre feldúlni művét, mint az arab, ki a' puszta' közepében, a' sátort, melly épen most vevé védelmébe karaván-ját, letapossa, 's a' karaván türelmesen 's lemondva megy vele tovább. Ha a' közvélemény végre kegyenczirója' munkáinak valódi irányát föllelni hivé, tüstént mást veve föl, 's rögtön azon ponton állt, mitől örökre távol hivék. Valódi Proteus, de önakaratu makacs Proteus, mint Ariel és Mephistopheles, mindig kortársai' elején, mindig a' legerősb, legügyesb, mindig utánozhatlan. Goethe soha sem áldoza föl valamit népszerüségének, 's még is mindig megtartotta azt.

A' német szellem' lénye szerint mély és ábrándozó, elégületlenségre hajlandó emberek 's viszonyok iránt; a' szerelem' eszménykörei felé fordul, csatában az élet' valóságaival — 's ime, Goethe Wertherét irja, tán százada' legnagyobb drámáját, 's itt megáll; a' mü' tökélyessége megöli az utánzást, 's a' szerző elégülten, hogy e' többé meghághatlan pályát megfutá, csak azért tér rá vissza, hogy saját sugalmai fölött nevessen; ha földiei testtel és lélekkel a' lovagiság' századaiba mélyednek, ha szinmüvek és regények gót tornyokkal tömetnek meg, vas sisakok és fenyegető láncsákkal czifráztatnak föl; müvészet 's igazság nélküli productiók: Goethe haragra gyúl, 's a' nagy Berlichingeni Götz lép elő szelleméből, a' természetesség', dramai erő', nemzeti szin' ama' mestermüve, melly a' közönség előtt mind azt nyomorunak tünteti föl, mi neki addig a' más munkákban tetszett; de miután e' mestermüvet bevégezé, elcsukja ez útat, hogy rá soha vissza ne térjen többé. Ha a' görögök' tiszta szépségéről van szó, legkivált azon magas született finom tapintatról, mit dramai müveik' utánzása kíván, Goethe itt is, a' középkor' czifraságait elhányva, egy Iphigeniát ad nekünk, csinost és tisztát, mint görög szobor, zenedúst, mint sapphoi dal, szüzet és komoly izlésben tartottat, mint a' Herculanum' hamvaiban feltalált, nyomatlan papyrus; vagy római elegiáit adja, Tibull' és Propertz' minden legszebb mestermüvéhez hasonlíthatókat. Hol Németországot előszeretet kapja meg az olasz föld' dús literaturája iránt; ha elragadtatik azon harmonia' kecsétől, melly olly túl gazdag, mint azon föld, mellyből felfakadoz, olly lángoló, mint a' nap, melly besugározza, olly lágy és kéjdús, mint a' nép, melly hallja: akkor Goethe Tasso Torquatójában olly muzsikai, olly igaz, olly déli természetet állit föl, 's olly accentuált nyelvben, hogy egy utánzója sem hoza elő valamit, melly csak távolról is közeledhetett volna geniusa' e' dicső teremtményéhez.

Forduljunk már most más eszmekörhez 's Goethét egészén hasonló úton lelendjük. Ha egykor egy nép' megszabadításának látnók rajzát, egyetlen egy férfiu' halála által megjóslottat adá Egmontban; később midőn a' forradalmak' zivatarai felviharzának, Goethe, távol az általános mozgáshoz csatlakozni, kevély 's megvető hallgatásba zárkozék. Nem csak aristocratának tartá magát elvekben, izlésben 's érzésmódban, mikor minden aristocratiáról lemondtak, de nyilvánosan is legmélyebb megvetését is jelenti a' tömeg' diadalmaskodó nézeteinek. Hasonlókép midőn a' vallástalan rendszerek Németországba behatának, midőn az elvont idomok' kora az erkölcstanok' minden alapzatát földúlá: Goethe földiei' fékezetlen szenvedélyén metaphysicai speculatiók iránt, sajnálkozott, 's sarcasmusaival üldözé dolgos hitlen-

ségöket. A' kantianismus iránti általános lelkesedés közepett csekély tisztelettel volt iránta, 's végre olvashatlanoknak nyilvánitá a' königsbergi philosoph' nehéz érthetőségü munkáit, *) mik ekkor oraculumszavak valának, de miknek most általában czimeiket is alig ismerik.

(Folytattatik)

Colomba.

(Folytatás).

III.

Szép éjszaka volt; a' hold a' hullámokon ragyogtatá képét 's a' hajó a' kedvező szélben vigan tova lebbent; miss Lydia még nem alhaték, 's csak egy avatlannak jelenléte gátolá öt azon örömélvezésben, mellyre tengeren 's holdvilágos éjszakán minden élö lény vonzalmat érez, kinek csak egy szikra költöiség jutott. Midön gondolá, hogy az ifjú hadnagyot mint prósai természetü lényt, már leigázta az álom, tüstént fölkele, meleg palástba burkozék, fölkelté alvó komornáját 's vele a' födélzetre ment. Senki sem vala ott, csupán a' kormánytartó matróz, ki bizonyos kesergö dalt korz-tájbeszédben némi vad 's egyhangú melodia szerint énekelt. Ezen ének az éj' csöndében saját hatással birt. — Miss Lydia nem foghatá fel egészen tartalmát a' matróz' dalának. Számos közhelyei közöl egyiket erőteljes stropha költé figyelmét föl, de mindig — 's épen a' legérdekesb helyeknél — fordultak olly korznépi sajátos kifejezések elő, miket nem értett. Annyit azonban igen, hogy a' dalban gyilkosságról van szó. E' dal csodálatos keveréke volt az irtóztató fenyegetözések- 's vádpanaszoknak 's a' nemes halott' magasztalásinak. Miss Lydia néhány versszakot emlékezetében megtartott, mellyek körülbelül imigy hangzának:

Homlokát sem ágyúk sem szuronyok nem sápíthaták meg; — derült volt ő a' harczmezőn, mint nyári ég; — sólyom volt, a' sasnak barátja. — Barátinak sivatag' méze volt, ellenségeinek haragos tenger. — Ő a' napnál fönségesb volt 's a' holdnál szelidebb. — Öt, kit Franeziaország' ellenségei nem ejthettek el, saját honosi verték agyon orgyilkosúl, mikép Vittolo, Samviero Corso-t agyon verte **). — Függeszszétek falra, szemem elé, becsületkeresztem', mellyet a' csaták' mezején nyerék; — szalagja piros, de üngem pirosabb még. — O fiam, fiam az idegen honban — viseljétek keresztemnek 's véres üngömnek gondját. — Két lyukat fog ő látni rajta; minden lyukért egy lyukat egy másik ümögbe. — De teljes-e akkor a' bosszuállás? — A' kezet kell birnom, melly lött; a' szemet, melly czélzott; a' szivet, melly ki gond.....

A' matróz hirtelen elhallgatott. ‚Miért nem dalol kend tovább?' kérdé miss Nevil.

A' matróz egy alakra mutatott, ki a' hágcsón a' födélzetre lépett. Ez Orso volt, ki hasonlag a' gyönyörü éj' kellemes hüsét élvezni akará.

‚Ah folytassa kend, folytassa kesergö dalát — szólt hozzá Lydia — én örömmel hallgatnám azt.'

A' matróz feléje hajlott 's igen lassúdad hangon mondá: „Én senkinek sem adok rimbeccu-t."

‚Hogyhogy; ..... ?'

A' matróz hallgata, és fütyölt.

„Ugyan kérem miss Nevil, illy szókkal fordult Orso a' fiatal hölgyhöz, tekintse csak földközi tengerünket; ön csodálkozva kénytelen megvallani, hogy másutt sehol sincs illy bájos holdvilág."

‚Ez még nem is volt figyelmem' tárgya; buvár elmém a' korz nyelv' sajátságiba merült el. A' matróz egy igen tragicai tartalmú kesergő dalt énekelt, de azt épen a' legszebb pillanatban szakasztá félbe.'

A' matróz meghajlott, mintha az éjszakmutatót akarná vizsgálni, 's jót ránta miss Nevil' palástján; ez által tudatá, hogy dalát a' hadnagy' jelenlétében folytatnia nem lehet.

„Mit éneklél imént Paolo Francé — kérdé Orso — egy balladát vagy vocerót *)? Signora érti a' korz nyelvet 's szeretné a' dal' végét is hallani."

„„Elfelejtém már Ors' Anton';"" 's ezzel hangosan, a' mint csak torka engedé, egy dicsérö dalt kezde énekelni a' boldogságos szüzről.

Miss Lydia szórakozottan hallgatá, 's a' matrózt vonakodott bövebb kérdésivel faggatni; mindazáltal föltevé magában, hogy később majd a' mesemegfejtéshöz kulcsot keres. Ám de komornája, ki florenczíai születés volt 's a' korz nyelvet semmivel sem érté jobban, mint kisasszonya, szörnyen gyötreték a' kiváncsiságtól 's ő mielőtt neki még Lydia inthetett volna, illy kérdéssel fordult Orsohoz: „„„Kapitány úr, mit jelent e' szó: rimbeccu?""""

„Az annyit jelent, mint egy korzikait a' leghalálosabb módon megbántani, neki szemére vetni, hogy magát nem boszúlta meg. Ki hozta Önnek elö a' rimbeccu szót **)."

---

*) Lásd Schillerreli levelezését több helyen.

**) Vittolo' neve a' korznépnél még ma is átkozott, 's annyit jelent, mint: áruló.

*) Ha egy férfi meghalt, 's föleg ha meggyilkoltatott, akkor annak hült tetemét egy asztalra szokás fektetni, 's a' nemzetségéhez tartozó asszonyok, vagy nőrokonok, vagy olly némberek is, kik a' családdal semmi rokonságban nem állnak ugyan, de költészeti tehetségökről ismeretesek — számos hallgatóság előtt gyászdalokat improvizálnak a' tartomány' nyelvén. Illy némbereket ‚vocerátrici'knek, vagy a' korz hangejtés szerint bucerátrici'knak neveznek; magát pedig a' gyász- v. kesergő dalt a' sziget' keleti oldalán ‚vocero, buceru, v. buceratu'nak, 's a' másikon, ‚ballatá'nak hiják. A' ‚vocero' valamint a' vele rokon ‚vocerar' és ‚voceratrice' szók is a' latin ‚vociferare' (csevegni) szótól származnak. Néha több nőszemély improvizál illy gyászdalokat egymás után.

**) ‚Rimbeccare', olasz nyelven annyit jelent, mint: visszavetni. Korzikai értelemben: valakit nyilván sértő szemrehányással illetni. Így illetik rimbeccuval egy megöletettnek fiát, midön azt mondják

‚Tegnap Marseilleban felelé hirtelen miss Lydia, élt e' szóval a' goelette' tulajdonosa.'

„És, kiről beszélt ö akkor?" kérdé Orso élénken.

‚Ah, egy régi történetet beszélt nekünk,... úgy tartom, Vanina d' Ornano' esetét.'

„Vanina' halála, gondolom, hösünket, a' derék Sampierót ön előtt nem igen szeretetre méltó alakban tünteté föl?"

„'S ön annak tettét csakugyan hösi tettnek tartja?" kérdé miss Nevil.

‚Büntettét legalább mentik idökorának vad szokásai. Ezenkivül Sampiero a' genuiakkal akkor életre 's halálra folytatott harczot; érdemlett volna-e még legkisebb bizodalmat honositól, ha azokat szigorún nem bünteti vala, kik a' genua akkal alkudozásba bocsátkozni törekvének?'

„„Vanina, megszólalt a' matróz, férjének engedelme és tudta nélkül távozott el, 's igy ennek teljes joga volt neje' nyakát kitekerni.""

‚De hisz' ö, veté közbe miss Lydia, férje iránti szeretetből távozott el: ö férjét szándékozott megmenteni, 's azért sietett a' genuaiakhoz, hogy tölök esdeklésivel férje' számára kegyelmet nyerjen.'

„Kegyelemért esdekleni annyi volt, mint férjét meggyalázni" viszonzá Orso.

‚'S a' nőt saját kézzel megölni, szóla tovább miss Nevil, egy vad szörnyeteg' tette volt.'

„Ön tudja, hogy a' nö magának kegyelmül kérte ki: meghalhatni férje' keze által. — Othellót is gyilkosnak tarja ön?"

‚Milly nagy különbség! Othello nöféltö vala, Sampiero csak hiú.'

„'S a' féltékenység nem egyszersmind hiúság? Az szerelem' hiusága, 's ön ezt talán inditó okáért védi."

Miss Lydia méltóságteljes pillanatot vete Orsora, 's kérdé a' matróztól: ‚mikor fog a' goëlette a' kikötöbe érkezni.'

„„Holnapután felelt a' matróz, ha t. i. szelünk kedvező marad.""

‚Vajha már láthatnám Ajacciót, mert valóban e' hajó már is untatni kezd.'

Miss Lydia itt karon fogta komornáját 's a' födözeten néhányszor fel 's alá járt; Orso pedig a' kormány mellett állva maradt, nem tudhatván kövesse-e öt, vagy pedig felhagyjon olly mulatsággal, melly a' missnek terhére látszék lenni.

„„Madonna' vérére mondom, szép leányzó!" — mond a' matróz — ha függö ágyamban minden bolha hozzá hasonlitna, nem panaszkodnám, hogy csipnek.""

Miss Lydia meglehet hallotta kecseinek e' comicai dicsértetését 's bosszankodott, mert csak hamar aztán szobájába tért. Nem sokára Orso is lenyugovék. Mihelyt a' hadnagy a' födözetet elhagyta, Lydia' komornája legott ismét a' matróznál termett, 's miután ezt sokáig 's hosszasan kikérdezte, urnéjának következő tudósitást vitt: A' ballata, mellyet Orso' megjelenése félbenszakasztatott, Orso' atyjának, della Rebbia ezredesnek halálára, ki két év előtt orgyilkos kezek által esett el, költeték. A' matróz nem kétlé, hogy Orso, bosszúállhatás végett, tér vissza Korzikába, 's állitá, hogy rövid idő mulva Pietranera faluban fris hust látandnak. Ezen, korznépi sajátlagos kifejezés' átfordításából a' fiatal angol hölgy világosan következteté, hogy Orso úr két vagy három embert agyon ütni szándékozik, kik t. i. gyanúban állván, hogy atyját megölték, a' fenyitö hatóságtól vizsgálát alá vonattak ugyan, de ártatlanok- 's hótisztáknak találtattak, mivel t. i. pénzökkel birákat 's ügyvédeket, rendörispánt 's poroszlókat megvesztegettek. — Korzika' szigetén, imigy nyilatkozék az öreg matróz, nincs igazságszolgáltatás, 's nekem százszor kedvesebb egy jó puska, mint egy tanács a' királyi törvényszéknél; ha az embernek ellensége van, akkor a' három S közöl válaszszon *).

Ezen érdekes közlések miss Lydiának della Rebbia hadnagy felöli véleményét igen kedvezöleg változtaták meg... Ö mostantól fogva a' regényest kedvelő angol hölgy' szemében nevezetes és nagy jelentöségü személy lön. Most Lydia' képzeletében Orso' öszinteségre 's azon elfogultság nélküli nyilt és kedélyes mód, mellyel magát kifejezni szokta, érdemmé magasult, mert azok képezék, véleménye szerint, azon keresztül láthatlan fátyolt, mellybe a' szilárd férfi jellem olly örömest burkolja terveit, hogy azokat senki ne sejthesse. Szemei előtt Orso egy második Fiesco volt, ki hasonlóképp a' könnyelmüség' leple alatt legmerészebb föltéteket rejtett, 's ámbár kevesbbé dicsöséges, egykét gazembert agyon verni, mintsem hazáját megszabaditani, azért a' szép boszuállás is mindig szép, 's a' hölgyek szeretik, ha a' hös nem mindig embere a' politicának. Midön miss Nevil a' hadnagy' characterét illy komolyan tanulgatná, észre vette azt is, hogy igen nagy, barna szemei 's fehér fogai vannak, hogy bizonyos müveltséggel 's idomzatos testalkattal bir, 's a' fensöbb rendüek' udvarias társalgási módjában sem járatlan. Miss Nevil másnap gyakran beszélgetett' vele 's a' hadnagy' társalgása érdeklé öt. A' miss sokat tudakozódék hazájáról 's ö minden kérdésre körülményesen 's kielégitöleg válaszolt, Korzika, mellyet igen ifjantan hagyott el, elöször hogy a' collegiumot 's azután hogy a' katonai képző-iskolát látogassa, legköltöibb szinekkel pompázott fiatal lelke előtt. Szava élénkebb és fellengző leve, midön a' honi hegységek 's erdökről 's földieinek erkölcsei- és szokásiról beszélt. E' szó: ‚bosszuállás', melly Korzikában olly gyakran mondatik ki, természetesen többször előfordult beszédében. Miss Ly-

neki, hogy atyja még nincs megboszúlva. E' szó bizonyos intésül szolgál annak, ki valamelly szenvedett bántalmat még vérrel nem mosott le. A' genuai törvény azt, ki egy másiknak imbeccut adott, igen súlyosan bünteté.

*) A' korzikaiaknál sajátszerü kifejezés, melly imezt jelenti: schiopetto, stiletto, strada (puska, tör, futamlás).

dia nem kevessé álmélkodott, midőn Orsotól a' családok közt megöröklött gyülölséget, mikép az honosinál uralkodik, általánosan kárhoztatni hallá. E' gyülölséget csak a' póroknál volt némileg hajlandó mentegetni, mondván: ‚hogy a' Vendetta a' szegények' párviadala.' Ez annyiban igaz, folytatá beszédét Orso, ‚hogy gyilkolások csak bizonyos szabályszerű kihivások után történnek. „Vigyázz magadra, én vigyázok magamra", ezek azon szavak, miket két ellenség soha sem mulaszt el kimondani, mielőtt egymásnak lest vetnének. Nálunk minden esetre több gyilkosság történik, mint más országokban, ön, szép miss, e' vétségeknek egy nemtelen indító okát sem lelendi. Korzika' szigetén sok gyilkos van, de egy tolvaj sincs.'

Midőn e' szókat a' boszuállás és gyilkosság' a' hadnagy kimondá, élénk figyelemmel tekinte rá miss Lydia, de arczán a' felindulás' legkisebb jelét sem láthatá. Mivel azonban meggyőződék, hogy della Rebbia elég lelki erővel bír, terveit mindenki' szemei előtt — az övéit természetesen kivéve — mind végig titkolni, tehát szilárdul hivé, hogy a' megöletett ezredes' árnyékának már nem sokáig kellend az engesztelő-áldozatra várni.

A' goëlette már Korzikával szemközt járt. Matei kapitány a' tengerpart' legjelesebb pontjait megnevezte, 's jóllehet a' fiatal angol hölgy valamennyi közől csak egyet sem ismert, még is örömest előszámláltatá azokat magának. Néhanéha sir Tamás távcsövön által egy v. más szigethonit pillanta meg, ki barna öltözetben, hosszú puskával fegyverzetten 's kis lovon ülve meredek hegylejtőkön ügetett alá. Miss Lydia mindegyikben bandität, vagy olly fiút képzelt, ki atyjának halálát boszúlja meg; de Orso bizonyossá tevé őt, hogy illy hosszúpuskás férfi hihetőleg a' közel falunak egy békés lakosa, ki foglalatosságában útazik, 's az öldöklő fegyvert nem megtámadás, hanem divat végett hordozza, mikép egy dandy soha sem tesz sétaútat czifra pálczája nélkül. Miss Lydia gondolá, hogy puska, jóllehet azt törnél kevésbbé nemes fegyvernek kell tartani, még is férfihoz illőbb, mint egy prosaicus sétabot; 's épen jókor ötlött eszébe, hogy Byron lord' szerencsétlen hősei mindnyájan golyó, nem pedig classicus gyilok, által esnek el.

Az utazók háromnapi hajózás után kikötöttek 's szemeiknek Ajaccio' gyönyörű panoramája kínálkozott. Méltán a' nápolyi golfhoz hasonlíthatni azt, 's épen akkor, midőn révbe szállt a' goëlette, borítá egy felgyujtott erdődarab a' puenta di Giratot füsttel, 's imígy emlékeztete az Vezuvra 's emelé a' hasonlatosságot. De hogy a' hasonlatosság még nagyobb és szembeötlőbb legyen, Attila' sergeinek pusztitva kellene Nápolyba rontaniok, mert Ajaccio körül minden puszta és élettelen. Azon nyájas külsejű házak helyett, mellyek ott Castellamare-tól kezdve egész a' Misene-fokig mindenütt mutatkoznak, az ajaccioi tenger-öbölben csak sötét vadonbozótokat láthatni, 's ezek mögött hegyeket, de semmi majort, semmi mezei jószágot. Csak itt amott a' város körüli magasokon bukik a' sötétzöld háttérből néhány fehér ház elő, 's ezek kápolnák a' holtak' emlékezetére, és nemzetségi sirboltok. E' tartományban minden valami sötét és komoly jellemet visel.

A' város' tekintete, főleg e' korszakban, még emelé azon kedvetlen benyomást, mellyet környületei nemzének. Az utczákon semmi vidor életjelenség, csak kevés 's mindig ugyanazon ember-alakok jártak kullogva szerte. A' nőnemből csak pórasszonyokat láthatni, kik gyümölcseiket árulják. Itt nem hallhatni, mint más olaszországi városokban, hangos beszédet, nevetkezést vagy énekszót. Némellykor egy sürű lombozatú fa' árnyékában fegyveres pórok kártyáznak; mások pedig nézik a' játékot. Ők e' mulatságnál nem kiáltoznak 's nem czivódnak soha; ha a' játék élénkebb lesz, pisztolylövések esnek, 's ez fenyegetőzés' jele. A' korzikai ember, természeténél fogva, komoly és hallgatag. Alkonyatkor egy két alak jelenik meg az utczákon magát hűtözni az estlehelnél; sétálni mindig csak idegenek szoktak. A' szigethoni többnyire csak ajtaja előtt veszteg el; mindegyik lesben állni látszik, mint fészkén a' sólyom.

IV.

Korzikában megérkezvén, miután miss Lydia azon hajlékot meglátogatta, hol Napoleon született 's magának e' házból egy szőnyegdarabkát nem a' leglélekisméretesb módon szerzett, már második napon őt is utólérte azon szomorúság, melly minden utazót megszáll, ki magát olly országban látja, mellynek barátságtalan rideg szokásai őt egy önkénytelen remete-életre kárhoztatják. Ő átkozta ötletét 's annak kútfejét, Ellis kapitányt. Azonnal ismét visszautazzék-e? nem! ez hírét, mint félelmetlen utazóét, koczkáztatta volna; 's így eltökélé magában, hogy hősi lélekkel tür 's az időt öli, a' mint lehet. Ő föstéket 's rajz-ónt vön magához, a' tengeröböl' több pontjait vázolá 's egy dinnyeárúló vén naplopónak arczképét festé le, ki hófehér szakállának daczára is egy ravasz kópé' arczvonalmival bírt. De mivel a' rajzolás és föstés még nem elégge biztositá őt az unalom ellen, tehát föltevé magában, hogy a' káplárok' ivadékának fejét megzavarja, 's ez nem is volt nehéz munka, mert, úgy látszék, Orso a' falujába-utazással épen nem sietett, hanem Ajacciobban maradt, ámbár ott egy lakossal sem társalkodék. Egyébiránt a' hadnagyra nézve miss Lydiának igen nemes czélja volt; ő ezen korzikai medvét képezni, civilizálni akará, 's elmozditani azon sötét 's vad föltételtől, melly őt honába hozta. — Mióta miss Lydia dicséretes feladásául tűzé a' hadnagyot tanulni, nemcsak egyszer szólt imígy magához: kár lenne ezen fiatal embert a' végveszély' örvényébe rohanni engedni; ha pedig egy vérszomjas és boszúlehelő korzikait megtéríthet, akkor ez neki mint hölgynek, nagy dicsőségére válik.

Azonban utazóinkra nézve a' napok imígy folytak le. Reggel az ezredes és Orso már korán vadászatra ment; miss Lydia azalatt rajzolt,

vagy barátnéihoz irt, csupán hogy leveleit Ajaccioból indithassa el. Esti hat óra felé a' vadászok visszatértek a' lött vaddal; ekkor asztalhoz ültek; ebéd után miss Lydia énekelt, az ezredes elaludt, 's a' fiatalok csupa unalomból hosszu órákig cseveghetek egymással.

Nevil ezredest bizonyos formalitas utilevele miatt kényszeríté a' préfethez látogatóul menni; ez, mint többnyire minden, Korzikában tartózkodó franczia tisztviselő, rendkivül unatkozván, igen megörült egy gazdag angolnak érkezésén, ki a' főbb-ranguakhoz tartozott 's egy szép leánygyermek' társaságában utazott. Ő sietett tehát az ezredesnek néhány nap mulva viszszaadni a' látogatást. Midőn ez történendő vala, sir Tamás épen asztaltól kele föl, igen kényelmesen végig nyujtózott pamlagán, 's elszenderedni készült, leánya egy félrozzant zongorán játszott, Orso pedig a' kóta-lapokat forgatta hozzá 's szeme a' játszó hölgy' gazdag, aranyszög haján nyugovék. Midőn a' préfet belépett, megnémult a' zongora, az ezredes fölkelt, szemeit dörzsölé, 's leányát bemutatá a' préfetnek; ‚della Rebbia urat, kétségkivül már ismerni fogja ön', szóla sir Nevil a' préfethez folytatólag.

„Ön talán della Rebbia megholt ezredesnek fia?" kérdé Orsótól a' préfet, némi zavarodással.

„„Igen, préfet úr.""

„Volt szerencsém, ön' atyját ismerni."

A' kezdő-társalgás' szófonala csak hamar véget ért. Sir Tamás gyakran nemakarva is ásíta; Orso, szabadelmű helyzetében nem akart a' hatalom' béres szolgájával beszédet folytatni, 's igy miss Lydia egyedül fizette a' mulatság' költségét. A' préfet, mint látszék, igen szivesen beszélgetett vele; neki különös örömül szolgált, egy dámával, ki az europai társaság' minden előbbkelőit ismerte, Párisról cseveghetni. Ő időnként, mi alatt mindig tovább beszélt, különös kandisággal tekintett Orsora.

„Ön Mademoiselle, della Rebbia urral a' szárazföldön ismerkedék meg"? kérdé az angolhölgytől a' préfet.

Miss Lydia némi zavarral válaszolá, hogy ő azon hajón, melly őket Korzikába hozta, jutott della Rebbia' ismeretségéhez.

„Ő igen müvelt fiatal férfi, szóla kissé halkabban a' préfet, nem tudatta önnel, függeszté még halkabban hozzá, mi okból tért honába vissza?"

Miss Lydia büszke állását most elfoglalá, melly neki különösen illett 's imigy szólt: „„Én ezt tőle nem kérdeztem; tudakozódjék ön ez iránt személyesen nála.""

A' préfet most elhallgatott; de egy pillanattal később, midőn Orsótól néhány angol szót sir Tamáshoz intéztetni hallott, feléje fordula, mondván: „Hadnagy úr ön sokat utazott. Bizonyosan már meg is feledkezett Korzikáról... 's annak szokásiról."

„„Való igaz, én honföldemet igen ifjantan hagyám el.""

„Ön még folyvást a' hadsereghöz tartozik?"

„„Én félfizetést húzok, préfet úr.""

„Ön olly sokáig szolgált a' franczia hadseregben, hogy már bizonyosan egész franczia-vá lett; én legalább nem kétlem, hadnagy úr." E' végszavakat különös nyomadékos hangon mondá.

A' korzikaiak nem épen különös dicséretnek tartják, ha valaki emlékezteti őket, hogy Franczia-országhoz tartoznak. Ők népet akarnak képezni, magán-állót, 's ezt tanusítja erős vonásokkal jellemzett nemzetiségök. Orso tehát némileg megsértetve érzé magát 's mondá: „„'s azt gondolja préfet úr, hogy a' korzikai csak úgy lehet becsületes ember, ha a' franczia hadseregnél szolgált?""

„Nem, koránsem; azt nem gondolom, én csak e' tartomány' bizonyos szokásiról szólok, mellyek nem olly nemüek, hogy azokat egy királyi tisztviselő látni kivánná." Ő itt e' szónak: ‚szokásiról' különös hangsúlyt adott, 's arcza a' legkomolyabb kifejezést ölté fel. Csak hamar azután fölkerekedék 's távozott. Lydiának meg kellett igérnie, hogy nejét a' préfet-lakban meg fogja látogatni.

Midőn a' préfet már eltávozott, monda miss Lydia: „Korzikába kellett jönnöm, hogy megtudjam, mi és ki legyen egy préfet; ez legalább türhetőleg barátságosnak és szeretetre méltónak látszik."

‚Nekem pedig nem, válaszola Orso, én öt különös embernek találom, leginkább az által, a' mint az egyes szókat hangfokozá 's tisztviselői személyének titokteljes jelentőséget ada.'

Sir Tamás azalatt mélyen elaludt; miss Lydia halkan imigy szólt: „És nekem, — nekem pedig úgy tetszik, hogy a' préfet nem volt olly titokteljes lény, mint ön állitja, mert én, úgy hiszem: értettem öt."

‚Ön igen éleslátással bir, miss Nevil; ha ön a' préfet' szavaiban valami jelentőséget talál, úgy valóban ön maga adá azoknak azt.'

„Úgy gondolom, della Rebbia úr, ön ezen virágos mondatkát egy párisi vandeville-ből kölcsönzé; — hanem.... akarja ön, hogy tanújeleit adjam éleslátásomnak; én némileg büvésznő vagyok 's tudom, azok, kiket kétszer láttam, mit gondolnak."

‚Boldog isten! ön engem félelembe hoz; ha ön olvashatná gondolatim', nem tudom, örülnöm kellene-e rajta vagy aggódnom.....'

„Della Rebbia úr, felelt miss Nevil elpirulva, mi még csak néhány nap óta ismerjük egymást, de tengeren és vad tartományokban — Ön, reménylem, megbocsát ezen kifejezésemért — igen is, vad tartományokban az ember hamarább ismerkedik, mint egyebütt..... Ne csodálkozzék tehát, ha én önnek mint barátnéja némi dolgokról beszélek, mellyek önt igen közelről érdeklik 's mellyekről tulajdonkép idegen nőszemélynek hallgatnia kellene."

‚O ne mondja ki ön e' szót többé, esdekle Orso, a' másik nekem sokkal kedvesebb volt.'

„No's tehát, a' nélkül hogy ön' titkaiba nyomulni akartam volna, már azokat egy rész-

ben kitudtam 's mondhatom, aggasztanak. Én tudom, hogy önt és családját sulyos szerencsétlenség érte; továbbá, nekem már sokat beszéltek ön' honosinak, a' szigetlakóknak, bosszuállást szomjazó jelleméről.... Nem illyesmire czélzott-e kétes szavaival a' préfet?"

‚Miss Lydia, 's gondolhatná ön?' szóla Orso 's arczát halálhalványság lepé el.

„Jó, della Rebbia úr, én tudom, ön gentleman, kinek szive csupa becsületérzés" szavába vágott miss Lydia. Ön maga beszélé nekem, hogy honában csak közrendű emberek, t. i. pórok gyakorolják még a' vendettát, mellyet ön a' párharcz' egy nemének nevez....."

‚És tarthatna ön valaha engem gyilkosságra képesnek?'

„Mivel önnek, Orso ur, illyesmiről beszélek, gondolom meggyőződik, hogy nem kétkedem önben; 's ha e' tárgyat itt szóba hozom", folytatá pirulva, tehát ez azért történik, mivel azt gondolám, hogy ön honába visszatérve 's talán kegyetlen előítéletektől üldöztetve! örömest tudni akarná, hogy t. i. egy barátnéja önt azon bátorság végett becsüli, mellyel ön azoknak ellenáll. — De ne beszéljünk tovább e' gonosz dologról; fejem fáj miattok 's különben is már késő az idő. Isten velünk mára." 'S ezzel kezét nyujtá a' hadnagynak.

Orso komolyan szorítá meg azt ‚Tudja meg miss, mondá halk szózattal, hogy vannak pillanatok, melyekben engem is megragad honosim' e' szenvedélye. Néha, midőn szegény atyámra gondolok .... borzasztó képek tünnek föl emlékezetemben. Fogadja ön hálámat, örökre megszabadultam tőlök. Fogadja ön legmélyebb hálámat.'

Orso még folytatni akará, ... de miss Lydia véletlenül egy theakanalat ejtett el, 's az ezredes a' zajra fölébredt.

„Della Rebbia, szólalt meg Sir Nevil, holnap reggel pontban 5 órakor vadászni megyünk! — Tartsa magát készen."

‚Minden bizonynyal, ezredes ur!'

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Octob. 28. A' sánta orvos, vagy hasonszenves orvoslás. Vigj. 3 felv. Leithner után ford. Zsivora József a' m. acad. költs. — Veszter Sándor és zenésztársasága' negyedik versenye.

Octob. 29. Belle-Isle Gabriela. Dráma 5 felv. Irta Dumas Sándor ford. Nagy Elek a' m. acad. költs.

Octob. 30. Mint teheti az ember szerencséjét? Vigj. 1 felv. Irták Scribe és Mazéres, ford. Jakab István, a' m. acad. költs. — Veszter Sándor és társasága' ötödik versenye.

Octob. 31. Bérszünetben Hasenhut' javára: Nagy hangászati és szavalati academia. Ezt követé: Arlequin mint angol lovagmester, vagy Pierrot mint dajka. Néma játék 1 felv. Hasenhut Lénárdtól. Zenéje Ellenbogen Adolftól.

Egyveleg.

A' chinai kertek Ezekben sem rétek, sem facsoportozatok, sem árnyas erdők vagy szép kilátások nincsenek. Csupán számtalan apró négyszögek láttatnak itt, alacson téglafalak által képezve. E' falak porczellánczserép sorokkal vannak megrakva mellyekben mindenféle faju növények és virágok tenyésznek. Az egyik négyszegtől a' másikhoz vezető utak olly keskenyek, hogy sétálásra alig használhatók. Sőt annyira szokás őket gödrök és árkokkal megszaggatni, hogy minden lépés bajjal történik rajtok. Mig tehát Európában a' természet' szépségeit szokás utánozni, addig a' chinai a' természetnek iparkodik mindenféle fogás által nyakát szegni. Nincs ugyan egy chinai kert is viz nélkül, de az többnyire álló 's a' benne lévő növényekkel együtt porhad. Szikláknak is mindenütt kell lenni, de ezek olly aprók és ritkák, hogy gyermekjátékhoz sem volnának elegendők. Annál inkább ékesitvék a' lépcsők, ablakok és a' szobák virágedényekkel, mellyekben örök bokréták illatoznak élő növények és bokrokból. E' czélra használtatnak azon sok virágedények, mellyek közől egy kettő mint ritkaság hozzánkig eltéved. De a' chinaiak abban helyezik fő mesterségöket, ha minden növényt törpévé tudnak zsugorítani, ismét igen kevélyek öt hat ujnyi magas tölgyeik körösfáik és fenyveikre. A' fiatal növényeket csekély edényekbe ültetik, hol gyökereket nem igen eresztethetnek, következőleg magasra sem gyarapodhatnak, mi végre igen fösvényen is öntöztetnek. Nem csak az új levelek, hanem a' hajtások is gondosan lecsutittatnak és vassodronyok által annyira ficzamittatnak és tekertetnek, hogy a' meggátolt nevekedés a' kérgen igen rút gubákat és völgyeket okoz, 's egyáltalában valódi ferde szülteket hoz elő, mellyek különösségeik miatt csodáltatnak. Ellenben minden módon iparkodnak a' virágokat nagyokká tenni, a' chinai virágpompáskodás' mesterségében még Holland is jól hátra marad tölök.

—*jd*—

Előfizetési figyelmeztetés.

Közelgetvén az 1841. évben lapjaink' ötödik évi folyamata, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé a' jövő novemberʼ elején beálló pesti vásárra, midőn minden tájról érkezendő alkalmak által legkönnyebben tétethetik meg kettős folyóiratunkra az előfizetés. — Azokat, kik a' jövő félévben tartózkodásuk' helyét meg fogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Borz-útcza 222. szám) előfizetni, különben a' legjobb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, vagy a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik, kivált a' személy és helységek' neveié, minden tévedések' elhárítására. Lapunk' ára marad mint eddig

Helyben 5 ft postán 5 ft 48 kr.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 8. 1840.** **38. szám.**

Tartalom: Zárszavam az óvásról (*Wildner Ignácz*). — Tőlem is egy szó sok szóra (*Ferenczy*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg.

Zárszavam az óvásról:

„ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből fogadná el.“ *)

—

Hogy a' törvények' (nem hiteles) magyarázatára a' nyelvtanok' szerzőinek szintúgy van hivatások mint a' philologusoknak, a' tapasztalás bizonyitja; ezért a' bár heves, de mind e' mellett a' tudomány 's a' kedves hon' érdeke mellett támasztott vitatkozás' szabályai elleni vétségektől óvakodni kivánván, a' megsértett hiuságot 's hibázhatatlansági képzelgést érintetlen hagyjuk, és csöndes vérrel ügyekszünk visszaverni a' némileg hirtelen megrohanásokat, meggyőződve felőle, hogy egyedül ez a' tudományok' méltóságával egyező, 's a' felvilágosodáshoz vezető ösvény.

Sajnálnom kell először is, hogy ellenesem a' czimül tüzött kérdés iránt általam mondottakat mind magára értette. Én némelly tévutakra, mellyek a' törvények' magyarázatában kerülendők, általában kivántam figyelmeztetni, 's bár némelly példákat az ő értekezéséből is hoztam fel, eszem' ágába sem jött azokat mind ellenesemre érteni. Hazám' érdekében láttam állani, ennek új törvényeit a' homályossági és ellenkezetességi könnyelmü szemrehányásoktól buzgóan védeni, 's inteni, hogy azok önmagokból és ne külföldi törvényekből merített vélemények' rátolásával magyaráztassanak. Ezen czélzatom, úgy hiszem, csak hasznos, csak jó! ha azonban ellenesem, mind e' mellett, felvett hangját kivánja tovább is folytatni — pedig hogy kivánja „Tőlem is még egypár szava“ bizonyitja, hol a' kérdéses §§. homályosságát és ellenkezetét, mint mellyeket az én okoskodásom sem volt képes eloszlatni, most is erősen állitja — 's ha abban, hogy az új törvényre hirlapokban homályt vet, gyönyörüségét találja, csak rajta! én abbeli szent kötelességemnek, miképen azt az ábránd' illyetén kitöréseitől óvjam, eleget tettem, 's biztosan reméllem, az én többi olly igaz lelkü honosim, a' köz érdek mellett tett ezen léptemet javallani fogják.

De hogy tudományos vitánk különösb tárgyára térjek, mindketten erősen hiszszük: „hogy a' bemutatónak, ha az intézvényezett, a' váltót az intézőre névbecsülésből fogadná el, óvást kell tennie“, ezen tétel közöttünk nem volt villongó. Épen igy hiszszük azt is erősen, hogy

*) L. Császár úr' czikkelyét a' Századunkat.

ezen óvástételi kötelességet más §§-ból (a' 64. §-szon kivül) könnyen meg lehet mutatni. Küzdünk tehát egyedül:

a) A' 64. §-ban lenni állított homály és ellentét;

b) az intézvényezettnek adott azon tanács: hogy a' váltót csak az óvás' elömutatása után fogadja el az intézőre névbecsülésből;

c) a' 64. §. merészlett helyreállítgatása felett.

a) Ha értekező úr tovább is azt állítja: „hogy a' 64. és 74. törvényszakaszok egymással ellenkezésben vannak", akkor aztán nem tudom miként tévelyedhetik azon következetlenségre, hogy a' kérdéses esetben az óvástételt még is kötelességnek állítsa, mert az, mit a' 74. §. ezen kötelességről említ, az ellenkező 64. §. által *meg volna semmítve* (egyenlő erejü + és — egymást megsemmitik). Tettlegesen tehát értekező úr is elismeri, hogy a' két §§. között nincsen ellenkezés, habár szavakkal ellene küzd is. Valóban az észtani szabályoknak jókora elhanyagolása kivántatik meg reá, a' 64. §. kezdetéből: „Ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből sem fogadná el, az óvás megteendő", azon tételt következtetni: „ha pedig intézvényezett a' váltót intézőre névbecsülésből elfogadná, óvatot nem kell tenni." Ezen tétel nem áll a' 64. §-ban, ha pedig benne nem áll, a' 64. §. ellenkezésben sem lehet a' 74. §-szal! — Hogy az észtan, a' 64. §-ból húzott ezen tételeket, egymással egyenesen ellenállítani nem engedi, a' legvilágosban megmutattam ama' példában, mert ezen tételből: „A' mező ha eső nem esik is nedves", ezen tételt nem lehet következtetni: „tehát ha eső esik a' mező nem nedves"; a' millyen képtelen ezen ellenállítás, épen olyan képtelen az is, mellyet az értekező úr a' 64. §-ban használt. Értekező úr ugyan e' részben „álbölcselkedést" (Sophisterei) talál, és teljes igazzal, mert az ő következtetése a' 64. §. kezdetéből nem egyéb illyen álbölcselkedésnél, mit én csak tovább folytattam, és több példákban ismételtem, egyedül azért, hogy azon képtelen következtetések által megmutassam, mi szerint az értekező úr' egész okoskodása álbölcselkedés! Vagy talán nekem nem szabad az értekező úr' okoskodását utánoznom? Ha azonban értekező urat bosszantja, hogy én ezen úton szembeötlő helytelenségekre bukkantam, ne maradt volna olly konokul okoskodása mellett, mert az ő 64. §-ból előállított következtetése valóban olly képtelen, milly képtelen az én következtetésem, hogy „ha eső esik a' mező nem nedves." — Az én magyarázatomat a' 64. §. iránt, csak részben hita fel ellenesem, mert azt, mit a' látszólagosság' eloszlatása végett közvetlenül utána tettem, kihagyta; én ott csak igen röviden kivántam a' tárgyat érinteni, mert illető olvasóim felől az észtan abcé-jében jártasságot már előre feltettem. Egyébiránt semmi mondóm nem volna ellene, ha ellenesem csupán látszólagos ellentétekről kivánván szólani, a' látszólagosságot azonnal ügyekszik vala eloszlatni, mert igy az én czélom, hogy az új törvény ne becsméreltessék, de becsülete fentartassék, el volna érve, — azonban értekező úrnak ez szándékában nem volt, mert válaszában mostan is erősen állitja, hogy az ellenkezet még sincs eloszlatva!!! — Én hiszem, küzdésünk' nézői közöttünk hozhatnak itéletet, 's ha ez ellenem szólal fel, alá vetem magamat, mert a' hazának már használva van, 's én egyedül ezen törekszem.

b) Itt értekező úr ismét állítja, hogy az intézvényezettnek azon vigyázattal kell élnie, mi szerint mielőtt a' váltót névbecsülésből elfogadná, az óvást magának elömutattassa; 's a' 88. §-ra hivatkozik, mellynél fogva „ha előleges ovat nélkül fogad el valaki névbecsülésből váltót, azt jog nélkül teszi" (74. §.), következésképp „ő a' váltóhitelezőnek váltójogilag tartozik fizetni, maga pedig viszkeresetet (váltóit) nem gyakorolhat." Meg fogja engedni az értekező úr, hogy ezen a' maga nemében valóban eredeti nézetére azt feleljem, hogy az:

1. következetlen (inconsequent); mert mi okért legyen aztán az a' bemutató' kötelessége, hogy az óvás megtétessék? és miért nem az intézvényezetté? holott csak ezen utóbbinak van rá szüksége, hogy általa viszkeresetét megindíthassa! 's mi okért legyen az óvásnak az előzőkkel közlése a' bemutató' kötelessége, és miért nem az intézvényezetté? Nem hatalmában volna-e ez által a' bemutatónak, az intézvényezett' viszkereseti jogát bár minemü késedelem' elkövetése által is semmivé tenni, mind a' mellett, hogy ő az intézvényezettet váltójogilagos fizetési kötelességben tartaná? az intézvényezettet! ki olly nyilván kijelentette abbeli akaratját, hogy ő csak úgy kiván váltójogilag kötelezve lenni, ha a' maga előzői ellen viszkeresettel élhet. Ha értekező úr e' részben következetes akart volna maradni, az intézvényezettnek kell vala az óvás' megtételét és előzőkkel közlését kötelességeül tennie, különben messziről sem adott neki jó tanácsot, mert még az által, hogy ő az óvásnak a' bemutató általi megtétele felől meggyőződik, nem sokra boldogul, minthogy később az óvás' közlésében elkövethető késedelem által a' bemutató őt ismét megfoszthatná viszkereseti jogától, mi ellen az intézvényezett ('s általában semmi névbecsülő) nem találhatna a' törvényben oltalmat. — De állitom tovább még ez ellen azt is:

2. hogy ha az intézvényezett' ('s minden névbecsülő') névbecsülési joga csak az előleges óvástételtől függene is, következésképp az óvás nélkül névbecsülő intézvényezett (vagy bárki más) a' váltóbirtokosnak váltójogilag kötelezve volna is, ezen kötelezettség elenyészne, mihelyt a' fizetés végetti bemutatásnál az óvási oklevél 's annak közlése felőli bizonyitvány elő nem mutattatnék. Ezen állitásom' igazolása tekintetéből azon az értekező úr által is megengedett tételre hivatkozom, mellyben mindketten megegyezünk, hogy t. i. a' bemutatónak a' névbecsülési

elfogadásnál kötelessége az óvást megtenni és közleni. Ezen kötelesség' teljesítését igazolni kell, és így a' névbecsülőnek joga van a' fizetés végetti bemutatásnál megkívánni, hogy ezen kötelesség' teljesítése igazoltassék, azaz neki a' 120. §. szerint a' váltóval együtt az óvás és annak közlését tanusító oklevél is átadassék; ha a' bemutató ezen kötelességét nem teljesíti, késedelmet követ el (nem az elfogadás végetti bemutatásban, miként értekező úr gondolja! — — — hanem) a' fizetés végetti bemutatásban, 's ez által a' névbecsülő a' 108. §. egyszerü szavai szerint a' fizetési kötelességtől, ha azt a' 88. §. értelmében magára háritotta volna is, ismét felmentetnék. — Ellenesem tehát a' 88. §-ra hivatkozás által semmit sem nyert, mert itt a' kérdés nem a' körül forog, vajjon vállalt-e el köteleztetést, hanem a' körül, vajjon a' bemutató által elkövetett késedelem miatt a' fizetés végetti bemutatásnál felszabadúl-e ezen köteleztetéstől? melly kérdésre nem lehet nem igennel felelni. Ha a' névbecsülési jog csupán az óvás' előfeltétele alatt lehető, azon jog szinte csupán azon óvásnak az előzökkel közlésebeli előfeltétel alatt állhat fenn; ellenesém tehát, azon esetben, ha a' bemutató ezen közlést elmulasztotta, 's így a' fizetési bemutatásnál az azt tanusító oklevelet elő nem mutathatja, bizonyosan azt fogja maga is állítani, hogy a' névbecsülő elleni jog elenyészett (108. §.), noha ugyan az óvás' közlése nélkül jog már nem is volt a' névbecsülési elfogadáshoz — miért lenne ez máskép az óvás' megtételebeli késedelemnél? — De legkülönösbnek tetszik nekem, hogy ellenesem azt mondja, mi szerint én a' 108. §. rendeletét hasonszabályként (analogisch) az elfogadás végetti bemutatási késedelemre is ki akarom terjeszteni! Hiszen új váltójogunk' rendszere felől még is csak leszen annyi fogalma, hogy a' névbecsülésnél (Honoration) elkövetett minden késedelemnek egyszersmind fizetés végetti bemutatási késedelemnek is kell lennie, minthogy a' bemutató ezen utóbbi' alkalmával a' 120. §. szerint mind azon okleveleket tartozik átadni, mellyek a' viszkereseti jog' fentartása bizonyságául szolgálnak, a' mennyiben a' névbecsülő az elfogadást csak az őt illető viszkereset' feltétele alatt teljesítette! — — —

Állítom ezen felül:

3. Hogy a' névbecsülésből elfogadási jog, nemcsak az előleges óvás után lehet, de a' névbecsülés az óvás' megtétele előtt is érvényesen, tehát a' viszkereset' jogbeli következésével történhetik. Igaz, hogy a' 74. §. azon szavaiból: „Ha az óvás megtétetett, ezután a' váltót — — — — akárki — — — névbecsülésből — — — — elfogadhatja", az következik, hogy az intézvényezettnek, mint másnak bárkinek is, az óvás' megtétele után joga van névbecsülni, mit senki sem fog kétleni; azonban azon következtetés, mellyet az értekező úr innen tovább akar húzni, hogy: „tehát ha az óvás (előlegesen) meg nem tétetett, senki is érvényesen nem névbecsülhet" épen úgy az észtan' törvényei ellen van, mint az, melly a' 64. §-ból huzatott, mert a' feltételes tételekből egyenes ellentételeket itt sem lehet következtetni, például ebből: „ha az A. tárgy ember, úgy állat is" (mert az ember okos állat), nem lehet következtetni, hogy: „ha tehát az A. tárgy nem ember, úgy nem is állat", mert azon tárgy mind a' mellett, hogy nem ember, állat valóban lehet. — Ha pedig a' 74. §-ban, ki nem mondatott, hogy előleges óvás nélkül névbecsülési jog nincsen, minden ellentét nélkül állíthatni, hogy lehetnek esetek, hol névbecsülési jog előleges óvás nélkül is van; ez a' 131. §-ban nyilván is ki van jelentve, mellynek f) alatti rendeletében igen világosan áll, hogy az óvási oklevélben, „ha a' váltót valamelly névbecsülő elfogadná, ennek *neve* és a' *történt* elfogadás *kitétessék*", mi pedig ismét igen világosan előre felteszi, hogy a' névbecsülő által az elfogadás előbb történt, mint az óvás megtétetett volna, (különben a' névbecsülésből elfogadó' neve, és a' történt névbecsülési elfogadás az óvási oklevélbe nem iktattathatnék!), hogy tehát óvástétel előtt is lehet jog a' névbecsülésre, hacsak a' 131. §-t ügyetlennek nem akarjuk venni. Ezen igazolt állításomból következtetem:

4. Hogy az, ki a' névbecsülési elfogadást kereken teljesíti, 's az óvástétellel semmit sem gondolva, azt, valamint az óvás' közlését is egyedül a' bemutatóra hagyja, a' névbecsülést nem jog nélkül teszi, következésképp a' 88. §. rendelete alá nem is eshetik, mi által az értekező úr' okoskodása semmivé van téve (auf Null reducirt). Az alap, mellyen ezen okoskodás épült, értekező úrnak ismét azon, az észtan' törvényeit könnyen átszökő kedvencz vonzalmában mutatkozik, mellynél fogva a' feltételt a' feltéttel összekötő tételeket egyenesen egymás' ellenébe állítja, azaz, ellenmondólagosakká (contradictorisch) változtatja, 's egymással ismét összeköti; például, ezen tételekből: „ha eső nem esik is, a' mező még is nedves", ezen tételeket alakítja: „tehát ha eső esik, a' mező nem nedves." — Ha ellenesem evvel felhagyni, 's azon tanácsomat követni akarná, hogy a' váltótörvényeket szigorúan az észtan' elvei szerint tekintse, a' fényt észre venné, 's azon törvények' világosságának és ellentétlenségének épen olly buzgó véde lenne, milly szerencsétlen augurja most az ellenkezőnek. — Állítom végre:

5. Hogy azon rendelet, mi szerint a' névbecsülőnek joga legyen a' váltót névbecsülésből minden előleges óvás nélkül elfogadni, és mind ezt, mind pedig a' közlést egyedül a' bemutató' gondjára hagyni, nemcsak az észjoggal, de a' váltópoliticával is egyezik; az észjoggal, mert e' szerint a' feltételes igéretnek csak akkor kell szükségkép teljesíttetnie, ha a' feltétel elő áll; úgyde a' névbecsülő a' váltószigor szerinti fizetést csak azon feltétel alatt igérte, ha neki a' fizetés' alkalmával a' váltóbir-

tokos azon eszközöket, mellyeknél fogva viszkeresetét megindíthatja, kezéhez fogja szolgáltatni, következéskép ő, ha a' váltóbirtokos az óvásról és annak közlését tanusító oklevelekről nem gondoskodott, úgy ezeket elő sem adhatja, fizetésre nem szoríttathatik, honnan önkényt folyt, hogy a' névbecsülőnek előlegesen semmi gondjának sem kell arra lenni, vajjon az ő névbecsülése iránt az óvás megtétetett és közöltetett-e vagy sem. — A' váltópolitikával pedig egyezik, mert előbb találkozik névbecsülő, ha ennek annyiféle dolgokról nem kell gondoskodnia, 's a' késedelem felőli nagy aggodalom miatt talán minden kedvét is elvesztenie; és mert továbbá a' bemutató, kinek a' váltó kezénél van, 's kinek az óvást megtétetni és közöltetni saját érdeke miatt is szükséges, minthogy biztosítási-, vagy azon esetben ha a' névbecsülő nem fizetne, fizetési-viszkeresetet támaszthat, hol magát a' mindkét óvás' előmutatásával tartozik igazolni, mindezekről könnyebben gondoskodhatik; miért is ügyetlenség volna a' törvényhozástól, a' névbecsülőnek tenni kötelességeül, hogy a' bemutató' ezen lépteire ő vigyázzon fel. A' váltópolitica tehát, az észjog, és a' tevőleges törvény egyiránt a' mellett áll, hogy a' névbecsülőnek az óvástétellel és közléssel nem előbb csak a' fizetéskor szükség gondolnia! — Ne féljen attól értekező úr, hogy „ez sarkaiban ingatná meg az egész váltójogi szigorúságot", mert e' mellett a' névbecsülő szigorúan kötelezteték igérete' teljesítésére, egyszersmind pedig a' bemutató is szigorúan szoríttatik, hogy azon igéret' feltételét, azaz a' viszkereset megindíthatására szükséges oklevelek' átadását, szinte teljesítse; holott értekező úr a' maga új theoriájával azt, ki feltételesen igért, feltételetlenül kötelezteti, 's a' bemutatót teljességgel nem akarja arra szoritani, hogy az óvás' megtétele és közlésebeli kötelességének teljesítését igazolja. Vagy talán értekező úr a' váltójogi szigorúság alatt jog és politica nélküli végrehajtást ért?

c) Értekező úr, helyreállitgatási vakmerőségét is említi; miután ő elég szerény ezen tettét önmaga czimzeni legalkalmasb nevén, 's a' publicum előtt ismét jóvá tenni azt mit elrontani ügyekezett — mert a' király 's az országgyülés iránt mindenki ugyan, de főként az tartozik sérthetlen tisztelettel viseltetni, ki azért ir, hogy a' törvények' követését könnyitse! — én öt e' részben csak távolról kivánom kisérni. Értekező úr itt egészen következetes engedékenységében, mert miután átlátja, hogy a' törvény' szerkezetének általa javaslott helyreállítása nem jó volna, egy újabbat javasol, t. i. ezt: „Ha az intézvényezett a' váltót *közönségesen nem* fogadja el, és *azon óvott* váltót intéző névbecsüléséből sem fogadja el" — — — —, nem világosan kijelenti-e itt ellenesem, hogy az én logicám a' helyesb, 's ő igen tudja szél után forgatni a' köpönyeget? — Az általa felhivott 1833-ki Entwurf einer Wechselordnung felől észre vehette volna értekező úr, hogy az már hét éves, 's ezért javitásokra van szüksége, mik rajta csaknem 1/3 részben valósággal tétettek is. Mi azonban a' nekem szememre vetett interpolatiót illeti, tudnia kell értekező úrnak, hogy a' „Trassat" szó németben mind a' tulajdonképeni intézvényezettet (eigentlicher Trassat), mind pedig a' szükségbeli utalványozottat (Nothadressat) is jelentheti, holott a' magyar „intézvényezett" alatt mindenkor csupán az elsőbb értetik, a' miért tehát én, hogy a' magyart helyesen fordítsam, kénytelen voltam a' „der eigentliche Trassat" kifejezéssel élni; helyes fordítást pedig nem lehet interpolatiónak nevezni, mert hiszen gyakran történhetik, hogy a' német kifejezésben szükségkép több szavat kell felvenni, mint mennyi a' magyarban áll, mi megfordítva is igaz. — Miután egyébiránt a' latin textus a' magyarral együtt Ő Felségének szinte felterjesztetett, 's az országgyülés által jóváhagyatott, azt tán csak még sem nevezheti értekező úr interpolatiónak, ha ollykor a' latin textust is használom. Milly gyermekes!

Dr. Wildner Ignácz.

(Vége következik.)

Tőlem is egy szó sok szóra. *)

Alulirt Mátyás' szobrának müvésze, az egyesületnek közönség eleibe adott felszólításához képest, méltán azt várhattam, hogy a' dolghoz értők, magát az emléket illető müvészi észrevételekkel fognak fellépni, miket érdemökhöz képest méltatni el nem mulasztottam volna, azonban más történt; müvészi észrevételek helyett a' müvész' személye támadtatott meg, méltatlan, alaptalan véleményekkel, jóslatokkal, sőt rágalmakkal.

A' mi Mátyás' emléke felől mondandó volt, azt már a honi szobrászat' könyvecskéjébe, két kiterjedt articulusba elmondám; most tehát csak azokhoz van szóm, 's ezekből is kiveszem Abonyi Istvánt, kinek csak az a' hibája, hogy azt mit irt privative lehetett volna közlenie, és én is privative feleltem volna: azokhoz, mondom, kik ez ügyben felszólaltak, 's számok ha nem legio is, 12 tán lehet.

Más dolog a' halálról beszélni, más pedig meghalni; úgy más dolog egy mesteri müvdarabot valaha valahol látni, más a' müvészetről irni akarni; megint más egy müvet előállitani. Ha pedig az arról irni akarás olly rosz kezekbe kerül, kik előtt úgy látszik, mindig két iróedény áll, az egyik tentával, a' másik epével telve, hogy most ebbe, majd amabba márthassák tollukat, mint az itt szóban lévő tán 12-nek, kik a' Mátyás' emléke ellen fogcsikorgatva állottak fel; mint tigris, mellynek nyelve olly durva, hogy még mikor nyal, akkor is vért bocsájt;

*) A' szerző' kivánsága szerint — az orthographiát kivéve — szóról szóra közöltetik, mint iratott.

mint tövises kórók, mellyekhez nem lehet olly vigyázattal nyúlni, hogy ne szurnának; mint scorpiók, mellyeknek fulánkjok mindig döfésre van szegezve; mint pókok, mellyek nem csak a' templomi szent edényeket, de magok Jupiter és Hercules' dicső arczait is hálóval beszövik; és sz. Ágostonnal szólva „Qui et alios vult errare ut error suus lateat": ha mondom illy kezekbe kerül, akkor ők magok magokat hozzák olly labyrinthba, mellyből nincs fonal, melly öket kivezesse, ezeknek csak ezt mondom: „Vivere si recte nescis concede peritis" stb.

Különben mi müvészek megismerjük, hogy nincs e' világon olly tiszta hig folyamú kristályos ész, hogy ha az a' bölcseség' világához tétetik, ne vetne valami árnyékot: ki az az ember, ki magát olly tökéletesnek higye, mint a' 24 karatos arany? hogy munkái semmi pótlékot, vagy elvételt ne kivánnának? Magok az égi testek, remekjei a' természetnek, sem hibátlanok. A' nap, hold, foltosok, a' csillagok egyik ködös, a' másik melancholicus, a' scorpiónak hibázik egyik lába, a' Pegazus, a' bika csak fél figurák; vagy nézzük azokat a' könyveket, mellyeknek nagy hirek, nagy méltóságok van, és igen felségesek; épen minden hiány nélküliek-e? magáról a' jó Homerosról nem mondhatjuk-e el ollykor ollykor, hogy szundikált: „Quandocunque *) dormitat, — vagy a' száz szemü Argusok nem alusznak-e néha el? illyen 's efféle hibákat elismerünk mi müvészek. Et hanc veniam petimus damusque **). De nem az ollyakat, miket azon tán 12-tő felhord, kiket hasonlíthatok azon néphez, melly elébb a' napot imádta ugyan, de napbeli fogyatkozás történve, el kezdé olcsárolni, csúfos kifejezésekkel illetni, hogy az a' dicső test is meghomályosodott, míg egy bölcs közikbe megyen, és emlékezteti, hogy ha ők a' napot meghomályosodottnak látják az nem a' nap, hanem az ő szemök' hibája, mert nem tudják, hogy más égi test ment a' nap és az ö szemök közibe. — Így, voltak olly emberek is, a' kik öregedvén, szemök gyöngült; akár hova mentek, minden szobát setétnek találtak. Hogy ezek az urak nem látják rajzomban azt, mit látni kellene, nem csudálom; kinek csak holdvilághoz szokott szeme van, az nem nézhet mint sas merőn a' napba, 's ha egy anyaméhében csak néhány hónapos kis gyermeket már kiformált arczvonással, karcsú derék, széles mely, és sugár lábakkal ohajtanak; hogy ők egy kész müvet tán valahol láttak ugyan, de annak születését, növése' crisisét soha sem látták, arról én nem tehetek: várják el ezek az urak az érettség' idejét, bizzák a' munkát ahhoz értőkre, ne kárhoztassák azt, mihez nem értenek, ne gúnyolják azt, mi nekik nem tetszik, ne marczongják azt mit nem tudnak megrágni. — De ezek mind méltó társak egymáshoz, csak irkálnak, intenek, tanácsolnak, 's midőn mindenből (nem értvén hozzája) csakhamar kifogynak, neki állanak a' hazafiságnak, 's talán még tele poharrakat is ürítenek a' haza' éljenére; illyenekről mondá egy jeles költönk egy ízben:

Semmit nem használok jótévő hazámnak
Üres hangján kivül vivátozó számnak!

Ismerem én is egy nemét a' hazafiságnak, sőt már 40 éve, hogy gyakorlom, de nem a' divatruhák' bódéjába; sem nem a' szabók' gyüszüjébe keresem (jóllehet abba sem maradtam én el): mire behártyázott sebem, pecsétes diplomáim, arany 's ezüst emlékpénzeim, a' bécsi 's római academiák, de különösen a' müvészek' Pantheonja a' vaticani gyüjtemény tanút tehet. Nélkülem költetlen feküdnének még most is álmaikba az öreg Hunyadi János 's fia László, ha én még Rómába emlékpénzekkel nem támasztám vala föl; nyugodnék Csokonai 's a' müvészet' kezdete pásztorleány alakban, nem tünt volna fel az arczát leleplező Pannonia, ha én napfényre nem hoztam volna, a' nélkül, hogy valakinek egy krajczárjába került: igyekeztem 12 év alatt külföldön idegen népek előtt a' magyar nevet tiszteletben tartatni, más 16 év alatt hazámba az elhunyt virtusokat felkölteni. Illyen 's illyekhez hasonlók az én hazafiságról, 's nemzet' méltóságáról való eszméim, mi ezeknek az uraknak mindig szájokba van, 's illyeket ajánlgatok én a' mindig és mindenbe birálgató tudálékosoknak, 's kérem legyen türedelmök, míg bölcseség-fogok kijő, melly Aristoteles szerint nagyon későn szokott kinőni; — válaszszanak magoknak annyi hiány közt, mint hazánkba van, pályát, menjenek ki a' külföldre, de legalább tiz évre, tanulják meg practice p. o. a' selyemtenyésztést, a' selyemposztó 's gőzerőmüvek' készitését, a' hajózás' mesterségét, vagy csak legalább a' champagniai-készitést, álljanak olly helyeken szolgálatba, durva ruhába, tettessenek szerelmet, esküdjenek hüséget mind addig míg minden titokba be vannak avatva, akkor mint megrakott méhek jöjenek; de valósággal jöjenek szeretett hazánkba, hogy ne kelljen még csak egy hajóskapitányságot is idegenre biznunk, és midőn a' grániczot felénk átlépik 's a' külföld' harminczad-tisztjei az ő 's mások butyraikat vizsgálják, kiki elmondhassa magába „keressetek csak — ama' végh ossza nélküli társzekereket is dúljátok össze vissza, kutassatok, de a' legnagyobb harminczadi csalás, 's milliomot érő contraband, csak a' lepésbe van, melylyet előttetek hazám földére teszek.

Zárólag még egy mondani valóm van; ha ezek az urak, szájokat gúnyolásra még máskor is feltátják, ne bábához illő szavakat hányjanak mankóra, hanem férfiasan abban a' dologban, mellyről szólni akarnak, egy kis jártasságuknak adják jelét: nehogy Mutius Scaevolaként a' fővezér helyett, a' szolgát öljék meg. Viseljék magokat úgy, hogy ne kellessen melléjek ember, ki kardjokat a' csapásba vissza tartsa, miként tett a' Sibilla Aeneassal, mikor az árnyékok' országába a' lelkekhez vagdalt,

*) Quandoque . . . . . *A' szerk.*
**) Petimusque, damusque vicissim. *A' szerk.*

's a' nélkül hogy azoknak árthatott volna, csak ön magát fárasztván.

Most már pennám asztalomra teszem 's atyám rég meghagyásának, a' Mátyás-emléki választottság, a' haza' 's világ' várakozásának akarva megfelelni: fontosb dolgaim vannak. Többször említett, birálkodó gúnyolódó tudálékos uraiméknak Oresteskénti csak ezt felelem: „A' csapásokból fogjátok megtudni — ha Atrides' fia vagyok-e?“ —

Ferenczy.

Colomba.

(Folytatás.)

V.

Másnap, kevéssel a' két vadász' hazatérte előtt, miss Nevil — ki komornájával a' tengerparton sétálni volt 's épen vendégházi lakába tért vissza — egy fekete öltözetü fiatal hölgyet látott, kicsiny, de erős paripán a' városba lovagolni. Kisérte öt egy paraszt vagy pásztorféle ember, félig kopott, szürke ujjas mellényben: hátán vállszijra akasztva egy üvegcsutorát hordott; öve alatt pisztoly 's kezében puska; szóval: costümje ollyan volt, millyent melodrámák 's rendkivüli nézőjátékok kölcsönzenek hőseiknek, a' banditáknak, de melly Korzikában egyszersmind a' becsületes emberek' sajátja. Az ismeretlen hölgy' szépsége magára voná miss Lydia' figyelmét. Ő mintegy husz éves lehetett; arczszine fehér, szeme kék, ajaki klárispirosak 's fogai tündöklő fehérek, mint elefántcsont. Arcza büszkeséget, gyászt és nyugtalan várást fejezett ki. Fejét fekete selyemfátyol, az ugynevezett ‚mezzaro' fedé, mellyet a' genuaiak hoztak divatba Korzika' szigetén 's melly egy szép alak' bájait olly csodásan emeli. A' fátyol alatt hosszú, legszebb gesztenyeszin hajfonadékok egy turbánnemü fejdiszt képeztek; az ismeretlen alak' öltözete igen tiszta, de rendkivül egyszerü vala.

Miss Nevilnek elég ideje volt nézhetni az idegen leányzót, mert ez megállapodott az úton 's egy mellette elmenőtől bizonyos tárgyban — 's mint szemeinek eleven játéka tanúsitá, különös érdeklettel — felvilágositást kért. Választ nyervén, lovát tüstént gyorsabb haladásra ösztönzé, 's az ügetve vitte öt egeszen azon fogadóházig, mellyben sir Tamás és Orso szállásoltak. Miután itt a' fogadóssal néhány szót beszélt, lováról lepattant 's a' kapunál egy köpadra ült, szolgája pedig a' lovakat istálóba vezette. Miss Lydia párisi divatruhájában többször ment el az idegen hölgy előtt, a' nélkül hogy ez csak egyszer is fölvetné szemeit. Midőn egy óranegyeddel később a' miss kitekinte ablakán, még folyvást köpadon ült az ismeretlen némber. Nem sokára a' ház' udvarába lép a' vadászatról érkező ezredes és Orso.

A' fogadós most az idegen hölgynek néhány szót monda 's ujjával della Rebbiára mutatott. A' leányka elpirult, a' padról felszökött, néhány lépésnyire elibe ment 's végre némán 's tétovázva megállt. Orso merően pillanta rá. ‚Te — imigy szólt a' nőalak alig hallható hangon — te Orso Antonio della Rebbia vagy? Én — én Colomba vagyok...'

„Colomba!“ kiálta fel Orso 's a' szép hölgyet hévvel ölelé 's csókolá; min az ezredes és leánya némileg csodálkoztak, mert Angliában nem szokás utczán ölelkezni.

‚Kedves bátyám, monda Colomba, megbocsáss, hogy engedelmed nélkül jövék ide; hallám barátinktól, hogy Ajaccióba érkeztél, 's nekem olly nagy vigasztalásul szolgál téged láthatni....'

Orso a' hölgyet még folyvást átölelve tartá, azután bemutatá az ezredesnek: „Az én hugom, sir; én nem ismertem volna rá, ha nevét nem mondja meg. Colomba, ezen úr sir Nevil Tamás, angol ezredes. Ön megbocsát sir, ha ma nem osztozhatom azon szerencsében, hogy önnek asztali vendége legyek... Az én hugom...“

„„Ej, patvar vigye dolgát, ugyan hol akar ön falatozni barátom? szólt némi nehezteléssel az ezredes, hát nem tudja ön is valamint én, hogy ezen átkozott csárdában nincs két vendégtársaság' számára étel? a' mi meg van rendelve, az miénk. Ön' huga nagy örömet szerzend lányomnak, ha társaságunkhoz kiván tartozni.““

Colomba itt bátyjára tekintett, ki magát nem sokáig hagyá kéretni; 's most mindnyájan a' fogadóház' legtágabb szobájába léptek, melly szükségkép az ezredesnek mulató- 's ebédlő-teremül szolgált. Signora della Rebbia, midőn miss Nevilnek bemutattaték, mélyen meghajtá magát, de egy szót sem beszélt. Azonban e' viseletmód nem származott ügyetlenségből, csak hogy az egészen sajátszerü 's idegen nemü volt. Ő épen ez által nyerte meg miss Nevil' tetszését, és mivel a' fogadóházban minden szobát az ezredes 's ennek szolgái foglaltak el, tehát Lydia olly igen szives, vagy ha akarjuk, olly igen kiváncsi volt, hogy saját hálótermében ajánlott ágyat Orso' hugának.

Colomba néhány szót rebegett köszönetül 's indult a' miss' komornája után, hogy toilettejét, ha talán a' nap- vagy portól szenvedett, kellő rendbe hozza. Midőn ismét a' terembe lépett, megállapodék az ezredes' lőfegyverei előtt, miket a' vadászok egy sarokba támasztának. ‚Milly szép fegyverek, szólt Colomba, tiéid bátyám?'

„Nem, az ezredes uréi; azok angol fegyverek, és szintolly jók mint szépek.“

‚Vajha neked is volna kedves bátyám illy fegyvered.'

„„E' három közt van már Orsónak is egy, szóla az ezredes. Ő igen ért hozzá; ma tizennégyszer lőtt 's tizennégyszer talált.““

Most a' két férfi sokáig vitázott, mert della Rebbia az ezredes' ajándékát nem akarta elfogadni; de utóbb még is testvérének nagy megelégedésére, miképen ezt arczán a' gyermeki öröm tanusitá, kénytelen volt a' hadnagy engedni. „„Válaszszon egyet, kedves Orsom, a' három közül““ szólt az ezredes. — Orso még mindig vonakodott. No's tehát válaszszon ön he-

lyett testvére.“‘ — Colomba ezt magának kétszer sem hagyá mondani; ő a legegyszerűbbet választá ki, melly azonban egy nagy csövü fölséges manton *) volt. — ‚E' fegyver, mondá Colomba, hatalmasan fogja golyóját hordozni.‘

Orso nem csekély zavarban volt 's alig találá szót az ezredesnek e' különös kegyét méltólag hálálni; az étek asztalra hozaték 's ez Orsonak most igen kedve szerint történt. Miss Lydia nem kevéssé örült, látván, hogy Colomba, ki eleinte vonakodott asztalhoz ülni, mint jó catholicus keresztény, magára evés előtt keresztet vet. Szép, gondolá miss Lydia, itt még eredeti természet van, 's föltevé magában, hogy az ősi korzikai erkölcsöknek ezen hiv képviselője fölött vizsgálatokat tesz, mellyek bizonyosan érdekesek lesznek. Orso némi aggodalomban volt, ő t. i. attól tarta, hogy testvére majd talán ollyasmit cselekszik vagy mond, mi által nagyon is elárulja falusi származását. De Colomba folyvást bátyján tartá szemeit, 's mindenben, a' mit tőn, pontosan ennek müvelt világi életmódjához alkalmazkodék. Néha merően 's a' szomorúságnak saját kifejezésével tekintett rá, 's ha illyenkor Orso' pillanatai az övéivel találkoztak, a' fitestvér első fordítá el róla szemeit, mint ha egy kérdésnek kitérni szándékoznék, mellyet huga némán intézett hozzá 's mellynek értelmét lelke vajmi hamar felfogta. A' társalgás franczia nyelven folyt, mert olaszúl az ezredes igen törve beszélt. Colomba érté a' nyelvet, 's azon néhány szót jól 's tisztán ejté ki, mellyeket szives vendéglőihez intéznie kellett.

Asztal után az ezredes, ki a' két testvér közötti feszültséget észrevéve, szokott őszinteséggel kérdezé Orsot, nincs-e kivánsága signora Colombával magánosan beszélgetni, 's ha igen, úgy késznek nyilatkozott a' mellék terembe vonulni leányával. Orso legott szerényen köszöné meg az ezredesnek ezen kitünő kegyét 's ajánlatára válaszolá, hogy Pietranerában még elég idejök leend egymással testvérileg cseveghetni. Pietranera volt neve azon falunak, mellyben Orso' birtoka feküdt 's hol ezentúl lakni kivánt.

Az ezredes tehát szokott helyére, a' pamlagra települt; miss Nevil pedig, miután Colombával hasztalan törekvék majd egy majd más tárgyról beszédbe eredni, kérte Orsót, olvasson föl nekik egy éneket Dante kedvenczköltőjének munkájából. Orso a' ‚Pokol‘ból azon éneket választá, melly Francesca da Rimini' episodját tartalmazza, 's különös erőkifejezéssel olvasá a' fölséges terzinákat, mellyekben olly festőileg adatik elő, milly veszélyes kettőhöz szerelemkönyvet olvasni. E' szavalás közben Colomba asztalhoz közeledék; fejét fölemelte, szemei villogtak, 's arcza majd kipirult, majd ismét elsápula. Még is csak fölséges az olasz természet' létalkata; előtte világos és értelmes a' poesis, és nem szorult rideg szobabölcsre, ki neki annak szépségeit elöszámlálgassa!

*) Egy párisi puskagyártó' neve, kinek készítvényei igen nagy áron kelnek.

Midőn Orso az éneket végig olvasta, felszólalt Colomba: ‚Be szép ez, bátyám! — ki ezen költemény' szerzője?‘

Orso némileg szórakozottá lőn 's helyette miss Lydia mosolygva felelé, hogy az egy florenczi költő, ki már több század előtt halt meg.

„Én oda adom neked olvasásul Dantét, ha majd Pietranerában leszünk“, mondá Orso.

‚Istenem, milly szép versek!‘ ismétlé Colomba és ő két vagy három terzinát, mellyeket emlékezetében megőrzött, hangosan és sokkal nagyobb erőkifejezéssel szavalt el, mintsem bátyja azokat olvasta.

Miss Lydia álmélkodott. „„Úgy látszik, ön nagy barátnéja a' költészetnek, signora — szólt Colombához; mint irigylem önnek azon szerencsét, hogy Dantét még most is, annyi század után, új könyv gyanánt olvashatja.“‘

„Ön, szemtanúja, miss, milly varázserő rejtezik Dante' verseiben, úgy hogy azok még egy vad leánykát is mélyen meghatnak, ki egyebet nem ismer — a' Paternosternél. . . — De nem, még is csalatkozom; épen most jut eszembe, hogy Colomba is e' mesterség' avatottja. Ő mint gyermek már rímeléssel bajlódott, 's atyám azt irá egykor levelében hozzám, hogy hugom Pietranerában 's legalább is két mérföldnyire annak környékén a' legnagyobb voceratrice.“

Colomba esdeklőleg pillanta bátyjára; miss Nevil már több izben hallott egyet mást a' korzikai hevenyész-némberek felől, 's ő rendkivül kivánesi volt, illy lényt eredeti minőségében hallhatni. Ő most Colombát zaklatá kérelmivel, adná ezen szép talentomának némi bizonyitványát. Orso most igen sajnálta, hogy testvérének ezen költői tehetségéről olly magasztalólag szólt; hiába mondotta aztán, hogy semmi sincs közönségesebb egy korzikai hallatánál, és hogy az valóságos hazaárulást követne el, ki dantei terzinák után korz verseket szavalna. De miss Nevil makacsul ragaszkodott kivánságához, 's Orso végre kénytelen volt, noha egészen akaratja és kedve ellen, ezt mondani hugának: „No's tehát költs hevenyében valamit, de ne légy hosszadalmas.“

Colomba mélyen sohajta föl, egy perczig némán földre tekintett, aztán viszont a' terem' boltozatára pillanta, kezével elfödé szemeit, 's akadozó hangon a' következő strophákat éneklé vagy inkább szavalá:

A' leányka és gerlicze.

Egy völgyben távol a' nagy hegyvadontól, — egy óráig száll csak naponként napsugár oda — Itt árnyba rejtve mélyen áll egy barna ház — Fü sarjadzik küszöbén — Ablakok 's ajtók zárvák örökké — Füst nem gomolyg a' kéményből soha — De délkor a' nap hogyha jő, egy ablak megnyilik — 's az árva, rokkájával lép ajtó' elébe — Ő fon 's igen gyászos dalt énekel — És semmi dalszó nem felel dalára. — Im egy napon, napján a' gyöngy tavasznak — közelben fára ült egy gerlicze — ‚Szüz‘ mondá, ‚nem csupán magad kesergesz — Egy vadveréb jó társam' elrabolta.‘ — „Hol a' rabló veréb? mutasd nekem meg — 'S ha a' magas felhők között repülne, lövésem őt elejti — De jaj nekem szegény leánynak, ki adja vissza bátyámat

nekem, — bátyámat, a' ki távol földön él?" — ‚Szűz! monddsza, bátyád hol mulat, mi földön? — és engem szárnyaim hozzá vezetnek.'

„Már ez igazán szíves és jólnevelt galamb volt" monda Orso, és hugát karjai közé zárta érzékeny megindulással, mi némileg meghazudtolni látszott azon derült jó kedvet 's tréfás vidor hangulatot, mellyre magát erőteté.

„„Ön' dala signora valóban igen szép, mond miss Lydia, kérem, irja be ön azt emlékkönyvembe. Én majd angol nyelvre fogom átfordítatni 's hozzá hangszerzeményt készítetni."""

A' jószívű ezredes, ki a' hevenyészett dalnak egy szavát sem érté, leányának példája szerint hasonlóképen győzte azt magasztalásokkal halmozni. Miss Lydia előmutatta albumát, 's álmélkodó szemtanúja lőn azon különös módnak, melly szerint az improvisatrice írt, hogy a' papiros megkiméltessék. A' versszakok nem valának különsorozva, hanem tömötten 's megszakadás nélkül következtek egymás után 's a' lapot egész szélességében foglalták el. Még a' signora' helyesirása ellen is lehetett volna némi kifogás. Miss Nevil e' miatt néha önkénytelen mosolygott, és Orso' testvéri hiúságát ez kimondhatlanul kínzá.

Midőn a' lefekvés' órája jelen volt, a' két fiatal hölgy együtt a' hálóterembe vonult. Itt Colomba — azalatt míg miss Lydia függőit, nyakláncát 's karkötőit magáról leoldotta — valamit ruhája' vállfüzetytyűjéből kihuzott, 's azt gondosan mezzarója alá rejtette; azután letérdelt 's igen ájtatosan imádkozott. Két percz mulva már ágyban feküdt. Miss Lydia, ki egykissé kandias természettel birt, az asztalhoz közelge, mellyen Colomba' selyemfátyola feküvék, úgy leve, mint ha tűt keresne ott, 's ekkor egy meglehetős hosszú tőrt pillanta meg, mellynek markolata és hüvelye igen díszesen volt ezüsttel és elefántcsonttal kirakva. A' fegyver szemlátomást már régi készítvény vala 's a' műértőkre nézve nagy becsű.

‚Honi szokás az, hogy a' fiatal hölgyek tőrt viselnek a' füzettyű alatt?' kérdezé miss Lydia.

„Kénytelenek vagyunk, sohajtva válaszolt Colomba, itt sok rosz ember van."

‚'S volna önnek signora elég bátorsága, vele döfést tenni?' Lydia kihúzta hüvelyéből a' tőrt 's a' légben hadarászott vele, mikép szinpadi hősektől látta.

„Igen, ha szükség parancsolná, felelt szeliden 's édesen csengő szózattal Colomba, ha magamat vagy barátimat védelmeznem kellene. . . . De azt nem úgy kell tartani, mikép ön most; ön magamagát sérthetné meg, ha az, ki ellen a' döfést intézi, hátravonulna. — Colomba kezébe vevé a' tőrt 's ágyában felült. Nézze ön, így kell a' tőrt forgatni, hogy a' döfés halálos legyen. — Ah, boldog ember az, kinek illy fegyverre nincs szüksége!"

Itt Colomba' kebléből mély sohaj tört elő; ismét lefeküdt 's szemeit behúnyta. Nem képzelhetni fönségesb, kedvesebb, nemesebb és szüziebb némberfőt. Ha Phidias most Minerva' képszobrát akarná faragni, nem választhatna ezen dicső művéhez jelesebb mintát.

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszíni krónika.

November' 1. A' vendégszerep. Vígjáték 1 felv. Nagy Ignácztól. Ezt követé másodszor: Arlequin mint angol lovagművész, vagy Pierrot mint dajka. Némajáték 1 felv. Hasenhut Leonardtól. Zenéje Ellenbogen Adolftól.

Novemb. 2. A' színház zárva.

Novemb. 3. Veszter Sándor' és társai' javára, bérszünetben: Ludas Matyi. Eredeti énekes bohózat 3 felvonásban. Irta Balog István, zenéjét szerzette Szerdahelyi József.

Novemb. 4. Zrínyi, vagy Szigetvár' ostroma. Hősi szomorújáték. 5 felv. Irta Körner. Fordította Szemere Pál. Veszter Sándor úr, Újlaki Péter' szerepében, e' nemzeti színpadon, első szini próbáját tevé.

Egyveleg.

Amerikai de-Manxkodások. — Egy éjszakamerikai levél így ir: Hazánkban nem rég egy kigyó öleték meg, melly nem vala rövidebb husz lábnyinál. Felmetszetvén, testében két mókust, öt madarat és két néger-gyermeket találtak. Egy másik hirlap, emezt kigúnyolandó, ezt teszi hozzá: Ez még mind semmi. A' mi vidékünkön 40 singnyi hosszú kigyót ütöttek agyon. Mikor fölnyitók, testében egy családi bibliát találtunk, és még anyagszereket egy három emeletű házhoz, három nagy katulyát Morison labdacsaival 's azok használási módjával; egy mérföld be nem végzett vasutat, három elveszett lovat, egy csomag lotteriasorsot, egy pár kontárhegedüst bőgővel és trombitával, tervet egy még alapnélküli városhoz és három pár vizhatlan csizmát.

Mehemed Ali' szakálla. — Minapában egy angol dáma, egy a' keletindiai társaság' szolgálatában levő tiszt' felesége, Alexandriába érkezett 's megkéreté az alkirályt, küldene számára egy fürtöt hajából, mert élete' föladásául tevé, minden korabeli híres uralkodók' hajából gyujteményt készíteni. Mehemed Ali ezt felelteté neki: haja nem lévén, fürtöt sem küldhet neki. Mivel pedig továbbá ő távol van attól, hogy híres magánuralkodó volna, már csekély érdeméröli meggyőződése is eltiltaná, hogy a' neki olly hizelkedő kivánatot teljesítse. De a' dáma iránt jó akaratát bebizonyitandó, megigéré, hogy végrendeletében örökösének utasítást adand, hogy halála után teljes szakállát átszolgáltassa a' hölgynek, ha kivánatától mind addig el nem áll.

Európa' legnagyobb ágyuja. — A' metzi fegyvertárban egész Európa' leghosszabb és nehezebb ágyuja látható. Ez 1520ben önteték és 1800ban Ehrenbreitstein' elfoglalásakor a' franczíák által elviteték. Hossza 17 láb, súlya 22,500 font. Szájának átmérője 10¾ ujjnyi. A' golyó ez ágyuhoz 157 fontot nyom, 52 font lópor szükséges hozzá. Neve ezen iszonyú tábori kigyónak: grif.

Emberáldozat. — Boney folyamnál Afrikában a' benszülöttektől minden harmadik évben föláldoztatik a' legszebbnek talált szűzleány, hogy Ihu Ihu rosz szellem kibékéltettessék. Egy deszkán a' folyam' torkolatához vitetik 's levettetik, hol a' czapák pillanat alatt elnyelik. A' kiválasztott leány kevélykedik szerencséjében, azt hivén, hogy az isten' felesége lesz. —*jd*—

IGAZÍTÁS. Az Athenaeum' 36. számában az 575dik szeleten *Nemes-Literáti Sámuel* hibásan áll e' helyett: *Literáti Nemes Sámuel.*

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftou. Kiadó-hivatal Pesten, Borz-útcza 222. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 12. 1840.** **39. szám.**

Tartalom: Uwarow' emlékbeszéde Goethe felett. Vége (*Kazinczy Gábor*). — Zárszavam az óvásról. Vége (*Dr. Wildner Ignácz. és Jászay Pál*). — Colomba. Folytatás. (*Szenvey*). —

Uwarow' emlékbeszéde Goethe felett.

(V é g e)

Nem igénylem magamnak, uraim, e' szük rámába Goethe' számos munkáit mind bezárni akarni; csak néhányat idézek, kimutatni azon irányt, mit geniusa vön, 's azon útakat, miken hona' tudományos dictaturáját kivívá, új, különös, phantasticus utak, miken más, mint ö, soha nem járhatott volna; itt, jegyezzék meg jól, hibázik minden hasonlat, mit Goethe és Voltaire, vagy bármi más, hasonló természetü ember között tönek. Ha sikerült neki százada' szellemét maga alá vetni, az tartós, élénk, nyilt oppositio által történt ellene. E' cselekvésmód tán bölcsen kiszámított volt, tán Goethe mélyebb elmével látta át nemzete' sajátságos jellemét, azon komoly gondolkodó, mély érzelmü, nyilt jellemet, minek kétségkül ezen élö paradoxon kellett, hogy minden következményében kifejlödjék; mindig bizonyos marad, hogy Goethe, nem gondolva a' népkegyvel, negyven éven át ennek bálványa 's elkényesztetett gyermeke volt; hogy kevélység 's makacssággal tele, vég- és szünetlenül a' jelenkor' törekvései, a' nap' minden szenvedélye ellen nyilatkozék: hogy ellentétben Voltairerel, körülirás nélkül kijelenté, hogy a' tömeg' helyesléstapsa neki csak roszul esik 's rettegést okoz, *) milly képtelen ez literaturában úgy mint politicában magát önmaga által kormányozni. Faust, genieje' egyik csodálatra legméltóbb teremtménye, végre mi más, szigorú és mély ironia' müvénél, nagyszerü, Rabelais- vagy Shakspeareféle gúynál a' német szellem' módjában, minden mélységet kifürkészni, minden mysteriumba lemélyedni; olly irány, mit a' transcendentalis philosophia a' mania' egy nemével tüzelt föl, 's mellynek elromboló haladását minden későbbi philosophiák sietteték. Épen Németországban valék, midön Faust megjelent; nehéz volna a' lelkesület' és harag' kettös benyomását lefesteni, mit e' mü ébreszte. Találva érzék magokat csalatkozásaikban, halálosan megsebesitve 's átfurva minden oldalról; 's a' látnok (mint akkor nevezék) még sem nyilváníta soha magasb sugalmakat, soha szerencsésebb dramai conceptiot, soha mélyebb vizsga pillantást, mint e'

*) Mein Lied ertönt der unbekannten Menge,
Ihr Beyfall selbst macht meinem Herzen bang.
Faust.

kegyetlen fegyvert vévén elő; soha sem monda élénkebben harczot a' korszellemnek, soha nem tagadá gúnyosb hitlenséggel haladásait. E' különszerü benyomásoktól megharczoltan, Goethe' egy kortársa sem merészkedék a' genius' e' müvét, képzetereje e' nevezetes szeszét, sikerreménynyel támadni meg. Aláveték magokat az értelmi ostorozásnak, mondván: „αυτος εφα" a' mester mondá.

Goethe' és közönsége' viszonyának különössége számtalan halmagyarázatra adott alkalmat, miket a' nagy művész nem győze nevetni, mindazáltal a' kivánesi 's jó lelkeknek megengedve a' gyönyört, szavai' titokteljes értelmét kikutatni 's cselekvése' rejtett motivjait fontos arczczal kitalálni. E' viseletmód, e' szinpadi állás végre szokottá vált Goethénél; de a' bizalmasság' óráiban a' természetesség erősb lőn a' fitogatásnál (affectatio). Emlékezem, hogy a' Schlegel' testvérek egyike beszélte nekem: Goethe' szemei előtt tisztázá le egy poetai müvét: rögtön megállapodva az irásban, megindúlt 's tiszteletes hangon merészkedék néhány vers' valódi értelméről kérdezösködni, mikről Németországban már száz hypothesist állitanak föl. Goethe nevetni kezdett 's ez volt válasza: „ah hagyja csak ön e' rejtélyeket; midőn e' verseket csináltam, gondolám, hogy van valami értelmök; ez minden, mit rólok most önnek mondhatok."

Goethe minden tárgyban, egész a' nyelvtanig, tökélyes megvetéssel viselteték minden didacticai szabály 's általános theoriák iránt. Olly életkorban, midőn a' nehézségek' sarkantyuúl szolgálnak, én is könyvet próbáltam irni német nyelven. *) E' könyv, mellynek czimét tán néhányan a' jelenlevők közől még el nem feledék, megjelent 's a' nagy világnak Goethe' patrociniuma alatt adatott át, ki tulajdonképi okozata volt. Ajánló levelemben elmondám neki, hogy genieje' csodateljes teremtményei, miket a' német földön ifju hévvel nyeldesék el, érett korban még vigasztalás', öröm' forrásai nekem; hogy e' munkát a' német müvészet' és nyelv' nagy mesterének azon reményben ajánlom, egykor kezéből venni hona' literaturájának polgárijogát stb. E' könyv hosszu levelezés' tárgya volt Goethevel. Az első példányt kezéhez küldvén, egy bizalmas levélben megirám, hogy a' könyvben hihetőleg néhány idegen szerü, kevesbbé német nyelvfordulatot, 's tán néhány soloecismust is lelend, miktől hallásom nem eléggé óva; hozzá toldván egyszersmind, hogy hasztalan kerestem német tudóst; ki a' fáradságot elvállalta volna, kéziratom' nyelvét áttekinteni. Goethe erre igy felelt: „Igen kérem önt, 's mert szükség, kivánom az igéretet, hogy kéziratait soha se bizza németre a' végett, mit ön nyelv-revisionak nevez; minden esetre elvenné mind azt, mi szememben becsét teszi, számtalan szép dolgot hordván bele, mikre kevés gondom. Éldelje ön békében azon roppant nyereséget, hogy a' német grammaticát nem ismeri. 32 év óta dolgozom rajta, hogy elfeledjem." A' nagy látnok' kijelelt elöszeretete' daczára, e' sorokban még is ironia' lágy árnyéklatát lelhettem volna, ha ugyan azon időben, ugyan e' dicsérő beszédet 's nézetet nem mondta volna ki azon gyüjteményében, mit akkor e' czim alatt: Kunst und Alterthum adott.

Emlékezeteim' 's a' nevezetes férfiuvali hoszu levelezésem' aknáiból könnyen számos részletet emelhetnék ki, 's több érdekes fölfedezést tárhatnék fel önöknek; de ez messze túl hágná e' sorok' keskeny körét, 's hogy önök engedékenységével vissza ne éljek, csak arra szoritkozom, hogy néhány szóval Goethe' azon munkáit kijeleljem, mik közvetlenebb viszonyokban állnak azon tudományokkal, miket az academia névszerint tanúlmányúl tüze ki.

Minél inkább undorodék Goethe' szelleme minden mesterséges rendszertől, úgy a' szemléletben mint gyakorlatban, annál inkább kellett a' természettanok' tanulmányához legbensőbb egyenkéntiségökben (Einzelnheit) vonzatnia. E' részleteket nagy buzgalommal müvelte ő; de a' mellett, mint mindenütt, egy rendszer előtt sem hajta fejet, egy theoriától sem fogatá meg magát; útját mint vizsgáló tevé, egyedül ment előre és szabadon.

Igy lett a' physicában a' fény' vagy is inkább a' szinek' theoriája, tanulmányai' kegyenczárgyává. Goethe a' legnagyobb tekintetben álló tanvélemények' egyikéhez sem rakaszkodék; az emanatióé kis szerü- csaknem nevetségesnek tetszék neki; a' vibratióé, mit csak dynamiai látpontjából néze, nem arra való volt, hogy őt megfogja. Szerinte a' szinek' eredete részint egy ködteljes mediumban van, mi által a' fényt kapjuk, részint e' medium' segélyével, mi maga meg van világositva, de sötét alapon nyugszik. A' prisma' jelenetei szellemének hasonlag inkább

*) Nonnos von Pannopolis, der Dichter. Ein Beytrag zur Geschichte der griechischen Poesi. Sz. Pétervár. 1816. 4r.

költői mint didacticai alakban tüntek föl; vizsgálatai szerint, miket munkáiból kell kivennünk, de kevés szóban világosan 's pontosan előadni nehéz, középdolog volt az a' fény és sötétség közt, egy neme a' fátyolnak, mit ez amarra vete. Nem merészkedem e' nézetek' védelmezőéül föllállni, miket önök tán inkább lelkeseknek, mint megállóknak lelendnek; de legalább hozzá kell tennem, ha bár Goethe' theoriáját el nem fogadjuk is, de szép és számos tapasztalatai a' szintan' birálmában, fölvilágosodott és párttalan férfiak' tiszteletét biztositandják neki.

Tegyük magunkat azon korszakba, midőn Werner' geonosticai tana először megjelent, 's látandjuk, milly tudnivágytól, milly lángtól kellett egy olly genienek, mint a' goethei, ez annyira új 's olly csábító theoria' látásánál meglelkesülni. 'S valóban Goethe egyik legtartósb életfoglalkodásává tette azt; nagy gyüjteményeket szerze, legkivált a' végett, hogy a' két jelenetről számolhasson magának, mik leginkább meglepék: úgymint az érczek' alakulása 's a' tüz' befolyása a' földgolyó' külöldalára. Az első tárgy fölötti vizsgálatai csak sejtelmek voltak, csak jegyzetek; nem ismeré a' nagy felfödözéseket Davy óta, 's tán nem fogá föl minden lettdolog' lánczolatát, mik a' tudomány' alapját teszik. Mi a' második pontot illeti, Goethe' vizsgálatai Csehország' vulcáni maradványairól, ezen olly eszmekövetkezményből, mellynek ellenzője sincs többé, meritett vizsgálatai mutatják szelleme' 's ritka éleselméje' erejét, ha meggondoljuk, hogy azt olly korban tevé, midőn a' neptuni tanok uralkodának a' geologián.

Morphologiájában azt mondja Goethe, ott, hol Linnéről beszél: azon nagy hatás, mit a' svéd természetvizsgáló' halhatlan munkái reá tevének, egyszersmind azon kellékkel egyesült, azt, mit amaz olly sok gonddal elválaszta 's felosztott, egészszé egyesitni, egységet 's analogiákat keresni, hol Linne csak ellenzeteket láta. Ez volt az irány, mit füvésztani tanulmányának adott. Azon igyekezetnek, a' növényvilág' idomainak roppant különféleségében az ősi, a' plasticai idomot fölfedezni, áldozá minden nyomozását. Nézete szerint azon levél, melly ez eredeti alakot mutatja: az a' levél, melly majd fölmenő, majd leszálló metamorphosisban fejlődik ki; egy theoria, melly korunkban körülbelül általános lön, 's mit híres füvészek, legújabban elfogadának *). Jegyezzük meg ez alkalommal, hogy Goethe tán a' legelső volt, ki kora' egyik legnagyobb physiologja Wolff Gáspár Fridriknek, academiánk' tagjának igazságot szolgáltata. Ismerik, uraim, e' férfiu nagy müveit's tudják méltánylani; de azt is tudják, hogy e' tudós' szerény 's lelkismeretes érdeme csillogóbb nevektől elsötétitteték, 's e' tekintetben hálát mondandnak Goethenek, hogy félre nem ismeré.

A' zoologia, lánghevének, a' természettan' minden tagját ismerni, idegen nem maradt; oda is ugyan azon vizsga szellemet, ugyan azon éleselmét hozá. Goethe az állati organismus' minden részét épen olly sok gondossággal, tudnivágygyal tanulá, mint a' növények' életének legfinomabb ágazatait, ott is, egy öseredeti plasticai idomot akart levonni, 's előre kimondá, hogy oda csak az összehasonlító boncztan' segélyével juthatni, mi azóta a' tudomány' szabálya 's fénye lőn. Goethe legfőkép az osteologiával foglalkodék, 's jókor átlátta azt, mi azóta általában elfogadtaték, t. i. hogy az agykopnya' csontjai csak a' hátgerinczcsont' módositásai. Vegyünk tekintetbe egy új vizsgálatot, mit még a' boncztan Goethénknek köszön; sok ideig erősen hivék az ember' organicai különségét az állatoktól, mit az os intermaxillare' hiányában kerestek, melly csontban a' metsző fogak a' felső állcsontban vannak, melly hasonlag a' majmoknál igen kiötlő. Goethe nem hajta föt e' vállvonalnak, de sok tapasztalás és vizsgálat után megmutatá ugyan azon csont' lételét az emberi állkapczában. Nem volt volna e' fölfedezésben más egyéb puszta osteologiai furcsaságnál? Vagy én csalatkozom, vagy Mephistopheles' nem tudom mellyik sugalma volt e' tanúlságban, a' képzelt testi különbösitő jelt, mit az emberi gőg' szellemi túlnyomóságához tóldani jónak lelt, megsemmisitni; a' genie, mint Goethe, egyszerü vizsgálatot nem üz olly soká, ha e' vizsgálat egyszersmind egy eszmét sem zár magába. Egyébiránt az igazság általában parancsolja, Goethet nem ez vagy más egyes törekvésben, ez vagy más percznyi szellemirányban nézni; egész organisatiója' összehatásában, épen olly széles, mint ragyogó hajlamai' egyesületében; végre a' társaséletbeni szerepe' játékában kell e' csodálatos értelmességet, e' tüneményszerü ügyességet, az emberi tudás' legkülönnemübb ágaiban, szemügyre venni. Olly felvilágosodott férfiak' egyesületéhez, mint önök, illő még egy utolsó hódolatot hozni e' férfiu'

*) Meyer Erneszt, königsbergi professor stb.

emlékének, kinek befolyása Europára és honára, olly nagy vala, hogy sirszobra, Schiller' és Herder' sírkövei közé állítva, egész korszakot, egész századot foglal magában. A' tudomány' dicsősége: mindenek' dicsőségét mintegy sugárcsomóba egyesíteni, de legszebb diadala abban áll, kiüzni a' szellemből minden egyoldalu itéletet, minden pusztán egyedi érzeményt, minden szük keblü szenvedélyes magasztalást; az értelmesség' biralmát, a' régiek' elysiumaként, a' feledés' folyama válaszsza el.

Szabadjon még egy jegyzést tennem. Látják, uraim, milly különféle analogiák' sokaságát mutatja hasonlitólag a' politicai testek' 's az emberi értelem' haladása; csaknem mindenütt 's minden században következtethetünk az egyik'állapotáról, a' másikéra. Europa' nagy részére nézve a' literaturában mint a' morálban el tünt az egyed' vagy egy kis szám' auctoritása; rá nézve már azon korszak veszi kezdetét, mit egy lelkes iró olly jól jelelt meg, a' névtelen korszak' nevével. Azon visszahatásnak, mi a' legutolsóbb időkben Goethe' életétől, irásai sőt személyei ellen nyilatkozék, semmi más alapja nem vala; a' forradalom volt, a' templom' kapuiban zajgó, mellyben, olly sok időig áldozának. Németország, e' nevezetes férfiut elvesztvén, az egyetlent 's legutolsót veszté literariai monarcháinak, egy monarchát, kit a' kormánytrónra úgy genieje' törvényszerü joga, mint földiei' egyhangu összes akarata emelt, de a' legfőbb mértékben inconstitutionalis monarchát, készt haragra gyúlni, ha a' chartaról szót tevének, számos alattvalói' szellemi ügyeiről egyedül gondoskodót, mindenek fölött, távol levőt, népe' souverainitását megengedni a' literatura 's tudományok' tárgyaiban.

Kazinczy Gábor.

Zárszavam az óvásról

„ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből fogadná el".

(Vége.)

Mi a' külföldi váltójogtudósok' használatát illeti, valóban úgy látszik, hogy ellenesem ezt már annyira vitte, miszerint az ő munkájában, mindaz, mi benne a' magyar törvény' textusán fölül találtatik, csaknem egészen Wagnernek az 1763-ki Váltórendről irott híres munkájából ered, ezen utóbbi munka pedig, igen helyes volta mellett is, gyakran olly kevessé alkalmazható a' magyar váltójogra, hogy nekem igazán meg lehet bocsátani, ha azon ohajtásomat fejezem ki: bárcsak, a' magyar váltójog' magyarázatában, senki se használná a' külföldi váltójogtudósokat; mert hiszen ezek által úgy sem lehet semmit bizonyitani; 's ha a' honi törvény' §§-ra nem hivatkozhatunk, hasztalan minden bizonyitási igyekezetünk, bárha azon külföldi munkákból egész lapokat irnánk is ki. Mi csak a' magyar törvényhozás' akaratját tartozunk uralni; azt tartsuk tiszteletben, azt vegyük pontos vizsgálat alá 's csak az legyen vezérvilágunk, mit Magyarországnak királya 's országgyülése meggondolt és elhatározott! —

Még egy szót azon szemrehányásra is, miképen én a' magyar nyelvet nem értem. Sajnálkozva kell megvallanom, hogy minden reá fordított fáradságom mellett sem vihettem még annyira, miszerint értekező úrnak ezen nyelven válaszolhatnék, — egykor tán eljuthatok ehhez is! — De hát azért abbeli törekvésemet, hogy a' hazának lehetőségig használjak, 's annak új törvényeire homályt húzni ne engedjek, kisebbiti-e ez? és nem nyomorú bástya-e az, melly mögé ellenesem búni ügyekszik? — nem volna-e egy magyar is, ki értekező úr' mind helyes mind fonák nézeteit nekem németre ügyesen lefordithatja? és az értekező úr' vajudásai nem mutatják-e, hogy ez igy történt?

Álljon végül itt azon ohajtás: őrizkedjünk az illy logicatalan következtetésektől: „tehát ha eső esik, a' mező nem nedves", úgy a' 64. §. bizonyosan világos leszen, és egy §-sal sem fog ellenkezni, a' 74. §-ból nem fog következni, hogy csak elöleges óvat' elöfeltétele alatt lehet joggal névbecsülni stb, — és különösen őrizkedjünk az elménczkedő álbölcselkedéstől, az ábránd' szüleményétől!—úgy a' hazának használni fogunk, 's a' világ előtt férfias törekvésünknek adandjuk példáját a' tudományok mezején. *)

Dr. Wildner Ignácz.

Eddig a' váltójog. Mi a' philologiát illeti, e' részben a' fordító — ki igen sajnálja, hogy az „Óvások" szerzőjével, mint soha sehol nem ellenesével, itt 's igy kell találkoznia — van a' publicum előtt felszólítva, tehát szólania kell, röviden, csak a' dolog' érdemére; mert mellékes kérdésekre az időt veszteni kár, és nyugodtan, mert vétséget legalább nagyot, abban nem látott 's nem lát, hogy az „Egykét szó" czikkely' jeles iróját igyekezett a' magyar literaturának megtartani, 's magyar hirlapokba hozni azokat, mik idegenekbe valának menendők. — Hogy a' váltójog' literaturája honunkban még zsenge állapotban van, 's igy e' pályán csak középszerüen is megjelenni vajmi nehéz, az „Óvások" munkás szerzője is igen jól fogja tudni, mert kétségkivül észrevette, mikép maga a' törvény a' solidarisch kifejezésére is, majd „együtt és egymásért" majd „egymásért egészben", „egészben és egymásért" „egészben" 's „egyetemesen" szavakat használ; 's mikép benne a' „Gericht" és „gerichtliche Person" hol a'

---

*) Értekező úrnak gyermekes elménczkedése engem „Pater Zeüsnek" nevez; tán a' megpaskolt Gigas' szerepét kivánja játszani? — Nem hittem hogy még mythologiai váltójoghoz is legyen szerencsénk.

letételnek kell történni: „bírónak“, bíróságnak és törvényes személynek“ „törvényszéknek és bírói személynek“, „hatóságnak“, 's „bírói hatóságnak“ is mondatik; mi eléggé mutatja, hogy váltójogi műszavaink némileg még most sincsenek általánosan megállapítva. Igen szükség tehát, hogy minden, ki a' váltójogi literaturában mint törvénymagyarázó lép fel, egyszersmind a' philologiában is jártas legyen, — mennyire menjen ezen jártasság, azaz elég-e, hogy csak közlegény philologus legyen, vagy hadnagy grammaticus? nem ide tartozó kérdés — annyival inkább, mert a' philologia mindenkor segéd eszköze marad a' törvény' magyarázatának, 's valamint igaz az „Óvások“ szerzőjének azon állítása: hogy „sajnos volna, ha a' törvény úgy alkottatnék, hogy azt csak philologusok értsék meg“, úgy szinte igaz is: hogy még sajnosabb volna, ha az úgy alkottatnék, hogy azt a' philologusok *se* (is ne) értsék, kiknek — miként a' tapasztalás bizonyitja — igen sok bajok van, köz életben is, a' törvényekkel.“ Valóban én azt, hogy az „Óvások“ szerzője „Magyar váltójog“ munkájában „Bemenet“et használ „Bevezetés“ helyett, nem nézhetem egyébnek, mint philologiai bajlódásnak, — és nem ismeri-e el önmaga a' philologiai bajlódást a' „hiu költség“, 's illyetén kifejezésben: „ha intézvényezett a' váltót intézőre névbecsülésből elfogadná?“ Nem el kell-e ezt olvasnia kétszer is mindennek, ki magyarul jól tud is, míg megérti, hogy szerző ezt akarja mondani: ha az intézvényezett a' váltót az intézőre névbecsülésből elfogadná; érti-e ezt minden, ki magyarul tud, egyszeri de kétszeri vagy bár háromszori olvasásra is: a' váltót intézőre névbecsülésből elfogadó intézvényezett ellen teendő ovat.“!! Ha a' törvény igy alkottatott volna, ezt valóban még philologusok sem (is nem) értenék.

Én a' századunki czikkely' fordításában „a' feltétel nem állott elö“ kifejezést igaz a' német „die Bedingung ist nicht eingetreten“ mondásból vettem át, de ez nehezen érdemlé azon tréfás megjegyzést hogy „feltétel nem áll sem elö sem hátra“ mert feltétel, vágy, remény stb elö-állhat, a' nélkül hogy teljesednék vagy teljesedhetnék, 's ott hol én használtam: „A' névbecsülö a' váltót a' viszkereset' feltétele alatt fogadja el, következéskép a' bemutató köteles az óvást, melly feltétele a' viszkeresetnek, a' névbecsülönek kezéhez szolgáltatni; ha a' bemutató ezen kötelességet nem teljesiti, készen áll a' késedelem, 's a' viszkereset elenyészik, nem állott elö tehát azon feltétel, igy a' névbecsülés' sükere is megszünt“ tán annál kevesbbé rosz, mert ez igen gyakori 's csaknem saját kifejezés a' német váltójogi nyelvben.

Hogy a' sem, egyszer és nem-mel, másszor is nem-mel adatott a' Századunkban, a' szegény betüszedő' hibája, 's valóban sajnálom, hogy csaknem nyelv-trigonometriára adott alkalmat.

Hogy „villongás“ olly nagy jelentésü szó legyen, nem gondoltam, én controversiat akartam a' német Streit után vele kifejezni, 's valóban ott, hol én anyanyelvemet tanultam, a' villongó alatt senki sem ért egyebet mint controversumot; — Páriz-Pápai szerint: villongás vagy villangás = certatio, altercatio, contentio, Zank, Streit, Hader, — vitatás = oppugnatio, *Bestürmung*, — Bestreitung; — az egyik tehát tizenkilencz, a' másik egy hián húsz, sőt ezen utóbbi talán egészen húsz. — Engedje végre a' tőlem valóban mindig becsült „Óvások“ szerzője, hogy azon általa felhivott tös gyökeres magyar szólást: „te látsz, en pedig *semmit sem* látok“ kivánsága szerint „a' philologia' tégelyében az észtan' szabályainál fogva“ igy oszlathassam fel: mindezekben én látok *valamit*, te pedig ezen *valamit sem* (is nem) látod“ vagy: „még *valamit sem* (is nem) látsz“, 's hogy itt a' valami helyébe, mit én, mint philologus látok, vagy a' századunki czikkely' irója mint váltójogász lát, a' grammaticus' részéről a' „semmi“ (is-nem-mi) lép, még pedig pleonasmusként egy második sem-mel, az „Óvások“ munkás szerzője, mint egyszersmind a' „Grammatica ungherese“ irója, ha akarja, könnyen átláthatja, és ha azon tételt igy állitja: „ha én látok *valamit*, te pedig még *valamit sem* (azaz *semmit sem*) látsz“ következményt is könnyen húzhat.

Hoc quoque quam volui plus est; cane Musa receptus.

Jászay Pál, mint fordító.

Colomba.

(Folytatás).

VI.

Az elbeszélő csak azért, hogy hü maradjon az öreg Horácz' tanításához, vezette olvasóit mindjárt a' dolgok' közepébe. Most, midőn a' szép Colomba, Orso, az ezredes és leánya, szóval, minden alszik, most helyesnek látja, azokat, kik e' történetnek talán némi figyelmet áldoznak, néhány részletekkel megismertetni, miket későbbi események' felvilágositására itt elhallgatni nem lehet. Már említve volt, hogy Orso' atyja, della Rebbia ezredes, orgyilkosok' keze által esett el. Ámde Korzikában az embert egészen más indító okból gyilkolják meg, mint müvelt országokban; a' gyilkosok 'e szigeten nem szökevény gonosztevők, kik a' pénzhez-jutásra nem ismernek jobb módot, mint megölni a' gazdagot. Korzikában a' gyilkolás többnyire mindig ellenség' munkája; hanem annak valódi okát megmondani, mellynélfogvást egy korzikainak ellensége van, gyakran igen bajos dolog. Számos család régi szokásból gyülöli egymást; de hogy miért? ezt talán többé senki sem tudja.

Azon család, mellynek egyik tagja della Rebbia ezredes volt, sok más családot gyülölt, de különösen a' Barricinik' nemzetségét; a' környéken sokan beszélték, hogy a' tizenhatodik században egy della Rebbia a' Barricini-háznak egy leányszülöttét elcsábitá, 's hogy e' miatt a' megbecstelenített leánynak egyik rokonától meggyilkoltatott. Mások a' dolgot ismét ellenkezőleg magyarázták; ezek' állítása szerint az elcsábított hajadon a' della Rebbia-ház' szülötte volt, a' megöletett csábító pedig egy Barricini. Csak annyi bizonyos, hogy — mint a' korzikai szokta mondani — e' két ház között vér uralkodott. Amaz első gyilkosság azonban több vérontást nem szült, főleg azért, mivel mindkét ház a' genuiaktól egyaránt üldöztetett, 's e' miatt a' két ház' fiatal férfiai, legjobb életkorokban, idegen hadi szolgálatot szoktak vállalni, melly nekik nem sok időt hagya nemzetségi czivódásaik' vérrel kiegyenlítésére. A' mult század' utolján egy della Rebbia, ki mint katonatiszt szolgált Nápolyban, történetesen egy fogadóházban vala; itt ő idegen katonatisztekkel czivódásba keveredett; ezek őt gyalázták 's többi közt korzikai bakkecskének nevezték; della Rebbia kardot ránta, de egy maga levén három ellen, részére a' tusa nem igen nagy szerencsével végződött volna, ha ugyan akkor egy másik idegen férfi, illy felkiáltással: „én is korzfi vagyok" segítségére nem siet! Ezen idegen egy Barricini volt, ki az előtt földijét még csak nem is ösmerte. Midőn kettejök közt nyilatkozásra került, egymásnak örök barátságot fogadtak, mert szárazföldön a' korzikaiak örömest csatlakoznak egymáshoz, de szigeti honukban ez egészen másképen van. Míg della Rebbia és Barricini Olaszországban éltek, igen jó barátok valának, de mihelyt ismét visszatértek honukba, már csak igen ritkán látták egymást, noha ugyanazon helységben laktak, 's midőn meghaltak, azon hir keringe róluk, hogy legalább is van öt vagy hat éve már, mióta egymásnak utólszor köszöntek. Fiaik is hasonló etiquetté-ben éltek, mint a' szigeten mondani szokás. Az egyik, Ghilfuccio, Orsonak atyja volt, a' másik Giudice Barricini; amaz katonatiszt, ez pedig ügyvéd. Mindkettő külön családot alapított, 's mivel őket már sorspályájok különválasztá, majd soha sem volt alkalmok egymást láthatni, vagy egymásról valamit hallhatni.

Azonban egykor — mintegy 1809-d. év körül — midőn Giudice az újságban olvasta, hogy Ghilfuccio della Rebbia kapitány a' becsületrend' keresztjét nyerte meg, tanúk előtt mondotta, hogy ő ezen épen nem csodálkozik, miután X* tábornok a' családot különösen pártolja. Ezen észrevételt Ghilfuccionak, ki akkor a' császár' hadsergével Bécsben volt, hirűl adták 's ez egy korzikainak azt mondá, hogy ő hazájába visszatértekor Guidicét igen gazdagnak lelendi, mert ő tetemesebb pénzt húz azon pörökből, miket elveszt, mintsem mellyeket megnyer. Soha sem lehete kitudni, vajjon Ghilfuccio ezen szókkal arra czélzott-e, hogy Barricini rászedi 's megcsalja védenczeit, vagy pedig csupán azt értette, hogy egy vesztett pör a' jogtudósnak gyümölcsözőbb, mint ollyan, mellyet megnyert. Elég az hozzá, ezen epigramm Barricini ügyvéd' fülébe jött 's ő azt eleven emlékezetben tartá; 1812-ben ügyekezett még a' község' mairejévé is lehetni, 's valóban számára a' legkedvezőbb kilátás mutatkozott; ekkor X* tábornok a' préfethez írt 's ajánlá neki a' föntebbi hivatalra Ghilfuccio asszonynak egyik rokonát; a' préfet sietett a' tábornok' szives kérelmét foganatosítni 's Barricini nem kétkedék, hogy reményét della Rebbia' ármánykodása és cselszövényei hiúsiták meg. Midőn a' császár megbukott, a' tábornok' gyámoltja bonapartistának vádoltaték 's hivatalát most Barricini foglalta el. A' hires százznapi uralkodás alatt ismét elmozdíttaték ugyan hivatalától; de mihelyt ezen viharnak vége volt, fényes szertartással lépett ismét a' helybiróság' 's minden keresztelési 's halálozási jegyzékek' birtokába.

Most szerencsecsillaga tisztább fényben ragyogott, mint valaha. Della Rebbia ezredesnek, ki féldíjassá lőn 's születése' helyén Pietranerában élt, az ármányok' és ügyészi fogások' százfejű szörnyeivel kelle harczolnia. Elsőbb is kárpótlásra szoríttaték, mivel lovát a' megirt' rétjén kapták; azután azon ürügy alatt, hogy a' templom' padlata sürgetős javítást kíván, Barricini egy követ elmozdíttatott, mellyen della Rebbia' nemzetségczímere díszlék 's melly ugyan ezen nemzetség' egyik tagjának sírját födözte. Ha az ezredes' zöldség- vagy veteménykertében a' kecskék néha bármi nagy kárt 's pusztítást okoztak, a' mairenék az állatok' gazdái nyertek mindig igazságot; nem sokára azon kalmár, ki Pietranerában postamester volt 's a' mezőbiztos — mindketten a' della Rebbiák' védenczei — letétettek, 's hivatalukat a' Barricinik' pártolttai nyerék el.

Az ezredes' nője meghalt; a' jó asszony, mikép éltében nyilvánítá, egy kis ligetben, hol örömest mulatott, ohajta eltemettetni. Csakhamar kinyilatkoztatá a' maire, hogy az ezredes' nejének a' község' sírkertjében kell eltemettetni, mert ő nincs meghatalmazva, elkülönzött temetőhelyet engedni. Az ezredes felbőszült 's kinyilatkoztatá, hogy azalatt, míg a' meghatalmazás a' maire úr' kezeihez jövend, neje azon helyen fog eltakaríttatni, mellyet magának nyugalomtanyául választa; 's az ezredes ugyanott sirt kezde ásatni. Maga részéről a' maire egyet a' köztemetőben ásatott, 's fegyveres poroszló' kat rendelt a' faluba, hogy imígy a' törvény' ereje 's a' hatóság' tekintete biztosíttassék. A' temetés' napján a' két párt egymással szemközt álla, 's méltán lehete félni, hogy a' holttest körül véres czivódás támadand. Mintegy negyven, jólfegyverzett paraszt, mindnyájan a' halott' rokoninak részén állva, kényszeríték a' papot, templomból ligetbe kisérni a' koporsót; ennek ellenszegült a' maire, ennek mindkét fia, valamennyi védencze 's a' poroszlók. Midőn a' maire megjelent 's a' gyászkiséretet felszólítá, induljon a' köztemető felé, ez őt gúnykiáltásokkal 's fenyegetésekkel fogadta; a' halotť pártja képezé a'

többséget 's erősen eltökéltnek látszék — nem engedni. A' maire' szemei előtt tölték meg sokan fegyveröket; egy pásztorember czélzott is rá, de az ezredes öt e' szavakkal tartóztatá vissza: „Senki se merjen lőni, ha csak én nem parancsolom.“ A' maire, ki a' golyók iránt természeti idegenséggel bírt, övéivel visszahuzódik 's a' gyászmenet minden akadály nélkül folytatta útját, egyszersmind jónak gondolá a' maire' háza előtt vonulni el. Itt egy oktondi felkiálta: „éljen a' császár.“ Két vagy három szózat vegyült e' kiáltásba; della Rebbia' párthivei feldühödvén, a' mairenak egy ökrét akarák megölni, melly véletlenül útjokat elzárta. Szerencsére az ezredes ezen erőszakoskodást meggátolá.

A' maire nem késett irásba foglalni 's a' préfetnek ékes nyelven 's igen válogatott szavakkal tudtára adni e' vadnál vadabb botrányos eseményt, mellynél kétségkivül az is meg volt említve sőt különösen kiemelve, hogy minden isteni 's emberi törvény lábbal tiportaték, hogy az elöljáró' méltósága, a' lelkész' tekintete megsértetett; hogy della Rebbia ezredes magát a' bonapartista czimborák' főnökeül tevé, olly szándékból, hogy a' tron-öröklési rendet erőhatalommal megváltoztassa 's polgári háborút támaszszon, ennélfogvást világos részese azon büntetteknek, mikről a' fenyitötörvénykönyv' 86. 's 96. czikke már gondoskodott.

Ama' dologmagyitások, mellyekkel a' maire előterjesztésiben élt, csökkenték a' vád' hatását. Az ezredes irt a' préfethez és a' király' ügyészéhez; megholt nőjének egy rokona a' szigetí képviselő követének is igen meleg barátja volt, illy hatalmas pártfogások azt eszközlék, hogy az egész ármány dugába dőlt. Az ezredes' megholt neje a' ligeti sirban háborittatlanul nyughatott 's csupán azon oktondi, ki azt kiáltá: „éljen a' császár“ került tizennégy napi hüsre.

Barricini ügyvéd igen bosszankodván, hogy reá nézve ezen dolog olly mostohán ütött ki, most ágyutelepeit egy más oldalról játszatá. Ő igényt követelt egy patak' birtokára, melly az ezredesnek egy malmát hajtotta. Ebből pör kerekedett, 's a' mint látszék, hosszú időkre terjedő. Egy év mulva a' pörös ügy csakugyan érett vala az eldöntésre, 's az itélőszék hajlandónak látszék az ezredes' javára szavazni; ekkor Barricini a' királyi ügyésznek egy levelet nyujtott be, melly bizonyos Agostini, elhirült banditától volt aláirva 's mellyben a' maire meggyilkolás- 's felgyujtással fenyegetteték, ha követelésitül el nem áll. Közösen tudva van, hogy Korzikában egy banditának pártolása milly hathatós, 's ezen emberek sokszor barátaik' javára a' czivódások 's viták' minden nemeibe avatkoznak. A' maire most, az ezredes' ellenében, hasznot akart e' levélből húzni, midőn egy új esemény által a' pör-ügy még bonyolódottabb lön. Agostini t. i. irt a' király' ügyészéhez 's panaszkodott, hogy valaki kezeirását utánzá 's ezen gazcselekvény által gyanúsitá becsületét, mert ő most a' világ előtt úgy áll, mint befolyásával nyerészkedő férfi: ‚De ha én a' hamisitónak nyomára jövök“, illy szókkal rekeszté az igazság' emberéhez irt levelét, „példásan fogom megbüntetni.“

Most kiviláglott, hogy a' mairehöz intézett fenyegető levelet nem Agostini irta. A' della Rebbiák most a' Barriciniket vádlák hamisitásról, mit ezek csak azért követtek el, hogy az ezredest a' birák' szemében gyülöletessé tegyék 's öt olly férfinak nyilványitsák, ki egy banditával czimborál; a' Barricinik ezen vádat elleneikre utasiták vissza. Mindkét párt lefárasztá magát az egymás elleni fenyegetésekben 's a' törvényhatóság nem tudta, hol keresse a' vétkeseket.

Csakhamar ezen esemény után Ghilfuccio della Rebbia ezredes meggyilkoltatott. Következő jött e' tárgyban az itélőszékeknek tudomásul: Aug. 2-kán 181 —, midőn már alkonyodni kezde, egy asszony, ki szénát vive hátán Pietranerába, közel hozzá két puskalövést hallott 's a' mint előtte rémlék, egy mély úton, melly a' faluba vezetett. Majd közvetlenül reá egy férfi tünt szemébe, ki a' szőlőhegyek' tövében egy gyalogösvényen a' falu felé sietett. E' férfi egy pillanatra megállapodék 's körültekinte, de mivel mintegy ötszáz lépésnyi térköz választá Pietri asszonytul 's ezenkivül szájában még egy szőlőlevelet is tartott, melly arczát úgy szolván egészen eltakarta, tehát nem ismerheté meg. Ő kezével egy czimborájának jelt ada, hanem ennek mélyebben kellett a' szőlőhegyek közt lappangnia, mert a' nember nem látta öt.

Pietri asszony szénanyalábját letevé 's a' mély útba sietett; itt talált ő della Rebbia ezredesre, ki két golyótól sulyosan megsebesitve, vérében feküdt. Mellette a' földön töltött fegyvere 's a' kakas felhúzva, mintha magát hirtelen egy megtámadója ellen akarta volna védeni, egy másik hihetőleg orgyilkosúl hátba lövé öt. Az ezredes a' földön ide 's tova hempelgett, halállal küzdve; ő már egy szót sem szólhatott, mit az orvosok később azon körülményből fejtének meg, mivel egy golyó a' tüdőt erősen megsértette. Hasztalan iparkodott a' jó asszony öt lábára állitani 's hasztalan intézett hozzá kérdéseket. Látta ugyan, a' sebesült beszélni akar, de szájából nem jöve érthető hang. Mivel a' nember észrevevé, hogy zsebében valamit keres, tehát maga nyult bele 's egy kis levéltárczát huzott ki abból, mellyet kibontottan neki általnyujtott.

A' sebesült kivevé tárczájából rajzónát 's irni törekvék. A' nember látta is, hogy néhány betüt jegyez, de mivel olvasásban járatlan volt, a' nő azok' értelmét semmiképp sem foghatá fel. Nem sokára az ezredes már irni sem vala képes; tárczáját a' nember' kezében hagyá, mellyet utólsó erőködéssel szoríta meg, egyszersmind különös kifejezéssel tekintett rá, mintha akarná mondani (ezek a' nőtanú' saját szavai): „e' tárcza fontosat rejt, nevét gyilkosomnak.“ Pietri asszony a' faluba indult segitségért; útközben Barricini mairerel 's ennek Vincentello fiával találkozott. Az alatt mármár sötét estve lön. — Ő elbeszélé, a' mit látott. A' maire átvevé

a' tárczát 's vele a' hivatalba futott, hogy tiszti övét felkösse 's fiát 's a' poroszlókat kiséretül maga mellé vegye. Midőn Pietri Magdolna a' fiatal Vincentellóval egyedül maradt, javaslá ennek, jöjön vele a' nevezett helyre 's az ezredesnek, ha talán élne még, nyujtsanak együtt segédkezeket; de Vincentello válaszolá, ha ő a' sebesülthez közelítne, ki nemzetségének makacs ellensége volt, úgy az emberek könnyen azt mondhatnák; hogy ő ölte meg. A' maire kevés idő mulva a' gyilkosság' színhelyére ment; az ezredest már ekkor holtnak találta; a' holttestet elviteté, 's a' gyászos történetet minden hallott részletivel irásba foglalta. Mind azon, igen természetes okokból megfejthető zavarodás' daczára, melly e' borzasztó jelenetnél a' mairet megszállá, sem mulasztotta el az ezredes' tárczáját lepecsételni 's minden csak gondolható nyomozásokat megrendelni; azonban egy sem vezérlett valami fontos felfödözésre. Midőn a' vizsgáló biró eljött, a' levéltárcza megnyittaték 's egy vérfoltos papiroson e' betüket: Agostin.... lehete látni, reszkető kézzel ugyan, de azért még is olvashatólag irva. A' biró nem kétkedék, hogy az ezredes az Agostini névvel gyilkosát akará tudatni; hanem Colomba della Rebbia, ki a' vizsgálóbiró által meghivatott, látni akará a' levéltárczát; midőn sokáig ide 's tova forgatott benne, kezével a' maire-re mutatott 's mondá: „itt a' gyilkos!" Ekkor elbeszélé világosan és tisztán — mi azon irtóztató fájdalomnál, mellyet szenvedett, valóban álmélkodásra méltó — elbeszélé Colomba, hogy atyja néhány nap előtt fiától levelet kapott 's hogy e' levelet elégette de csak akkor, miután Orso' adressét, kinek ezrede megváltoztatta őrségi szállását, rajzónnal levéltárczájába beirta. Most pedig ezen adresse már hiányzott a' tárczában 's Colomba innét azt következtette, hpgy a' maire azon lapot, mellyre az irva volt, kiszaggatta, mert az ugyanaz, mellyre atyja feljegyzé gyilkosának nevét; ezen név' helyébe most — Colomba' vádlása szerint — az Agostini nevet a' maire maga irta. A' vizsgáló biró valóban észre vette, hogy egy papiros lap a' tárcza' füzetéből hiányzik; de szorosabb vizsgálásnál sokkal több sült ki, az t. i., hogy a' tárczából számos lap ki vala tépve 's tanúk bizonyíták, miszerint az ezredesnek szokása volt tárczájából lapokat kitépni, hogy velök czigarróit meggyújtsa; igen valószinü tehát, hogy tévedésbül azon lapot is, mellyre fiának adresséjegyzé föl, elégette. Azonkivül bebizonyult, hogy a' maire akkor, midőn a' tárczát Pietri asszony' kezéből átvette, az esti sötétség miatt abban már mit sem olvashatott; továbbá tanúk bizonyíták, hogy ugyanakkor az úton, tisztlakába költözvén, egy pillanatig sem állapodott meg, 's hogy a' poroszlók' őrmestere kisérte öt oda, 's ez önszemeivel látta, midőn ez lámpát gyújtott, a' tárczát papirosba takarta 's lepecsételte.

Midőn a' poroszló örmester tanúvallomását bevégzé, Colomba félig őrjöngve a' fájdalom 's dühösség miatt lábaihoz omlott 's mindenre, a' mi szent kérte öt, vallja meg, nem hagyta-e a' mairet csak egy pillanatig is magányosan. Az örmester, szemlátomást megindulva Colomba' fájdalmán, némi tétovázás után megvallotta, hogy a' maire úr egy mellékterembe ment egy iv papirosért a' tárcza' beboritékozhatása végett, de ott egy pillanatig sem maradt 's azalatt is, mig a' papirost sötétben egyik iróasztalából elökereste, folyvást beszélgetett vele. Ezen felül a' véres tárcza, mig a' maire a' mellékterembe rándult, ugyanazon helyen, t. i. az asztalon, hova azt a' maire mindjárt beléptekor dobta, érintetlen maradt.

Barricini ügyvéd legmélyebb nyugalommal nyilatkozék. Ő, ugymond, menthetőnek találja signora della Rebbia' hevességét 's örömest ajánlkozik a' legkimérítőbb önvédelemre. Ő bebizonyítá, hogy egész estve a' helységben maradt; hogy fia Vincentillo azon időpillanatban, mellyben a' gyilkosság történhetett, nála a' tisztilakban volt; hogy végre fia Orlanduccio ugyan azon nap lázban szenvedvén, ágyát sem hagyta el. Ő házában minden lőfegyvert, puskát, pisztolyt előmutatott, 's mindenki meggyőződheték, hogy már huzamosb idő óta egyikkel sem történt lövés. Továbbá a' tárczára nézve mondá, hogy ő annak fontosságát azonnal megismerte 's épen azért pecsételte azt rögtön be 's szolgáltatta segédjének kezeihez, mivel előre látta, hogy már csak azért is, mivel az ezredeshez ellenséges viszonyban élt, nem fog ment maradhatni a' gyanusítás terhétől. Végre emlékezetbe hozta, hogy Agostini halállal fenyegeté azt, ki nevében levelet irt, 's mondotta, hogy e' nyomorúlt ember hihetőleg az ezredest magát gondolta a' levél' hamisítójának 's ugyan e' miatt ölte is meg. Banditáknál illy boszuállás hasonló okokból koránsem példa nélküli.

Öt nap mulva, della Rebbia ezredes' halála után Agostini egy voltigeur-csapattól hirtelen megtámadtatott 's legmakacsabb ellenállás után agyon lövetett. Nála Colombának egy levelére akadtak, mellyben a' bandität a' leányzó, mindenre a' mi szent, kéri, nyilatkoztassa ki, ő követte el azon gyilkosságot, mellyről vádoltatik, vagy nem, mivel a' bandita nem felelt, mindenki azt következteté, hogy nem volt bátorsága, egy leányzónak megmondani, hogy atyját ő ölte meg. Még is olly emberek, kik Agostini' characterét mélyebben ismerték, szép csöndesen azt sugdosták egymás fülébe: ha a' bandita lőtte volna agyon az ezredest, akkor bizonyosan dicsekedett volna ezen tettével. Egy másik bandita, ki a' környéken Brandolaccio név alatt hirült el, levelet intézett Colombához, mellyben czimboráját Agostinit, becsületszavára ártatlannak nyilatkoztatja; de az egyetlen ok, mellyet erre nézve felhozott, az volt, miszerint Agostini neki soha sem mondotta, hogy ő az ezredest csak legtávolabbról is azon levél' hamisítójának gyanítja.

Mind ebből az következett, hogy a' Barriciniket többé senki sem háborgatta, hogy a' vizsgáló biró a' maire-t józan és nemes magaviseleteért különösen megdicsérte; és hogy ez, nemes lelküsége' még nagyobb kitüntetéseül, minden követelésiről a' patakra nézve lemondott, melly miatt ő az ezredessel egykor pörbe 's czivódásba keveredett.

Colomba, a' honi szokás szerint, egy ballatát vagy is gyászköltemányt szavalt el atyjának hülttetemi fölött 's valamennyi barátinak 's rokoninak jelenlétében. Ő abban a' Barricinik iránt egész gyülölségét fejezte ki, nyiltan gyilkosságról vádolta őket 's fenyegette bátyjának Orsonak boszuállásával. Ezen, csakhamar népszerüvé vált ballatát éneklé a' goelette' öreg matróza, 's ez tetszett meg annyira miss Lydiának. A' fiatal hadnagy ezredével Franciaország' éjszaki határán tartózkodott, midőn hirt vőn atyja' haláláról; ő legott szabadságot kért haza utazásra, de az tőle megtagadtaték. Huga' első leveléből ő is a' Barriciniket tartá atyja' gyilkosinak; de később e' szomoru tárgyban valamennyi oklevél és tanúirat másolatban kezéhez jutott, 's a' nyomozóbirósághoz egy privátlevele bizonyossá tevé öt, hogy az egyetlen galád vétkes és gonosztevő — Agostini bandita volt. Colomba minden harmadik hónapban irt levelet bátyjához, 's elsőrozta neki gyanuja' minden okait, miket bizonyitványoknak nevezett. Valahányszor illy levél kezéhez jutott, önkénytelen lázadt fel korz vére, 's néhanéha osztozott is huga' gyanújában; de feleleteiben mindig azt irá, hogy gyanúsításai nem birnak legkisebb valószinüséggel 's igy hitelt sem érdemelnek. Orso megtiltá utóbb hugának — ámbár hasztalan — hogy neki e' tárgyban többé egy szót se irjon, két év enyészett el igy, ezek' elmultával Orso félfizetésre szoríttaték 's most épen arról eszmélt, hogy hazájába térjen vissza, de nem azért, hogy olly embereken álljon boszút, kiket ártatlanoknak hitt, hanem hogy hugának férjet teremtsen 's apai kis birtokát eladja, ha t. i. a' bejövendő pénz olly tetemes lenne, hogy abból a' száraz földön némi kényelemmel élhetne.

Szenvey.

(Folytattatik.)

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: ***BAJZA.***

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 15. 1840.** **40. szám.**

Tartalom: Újabb nyomozások az egervölgyi franczia gyarmatokról (*Jerney János*). — Kis lány' változása (*Ruttkay Emil*). — Viszonlátás. Esdeklés (*Riskó Ignácz*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg (—*r*—).

Újabb nyomozások az egervölgyi franczia gyarmatokról.

—

Az Athenaeum' 1838. II. 8. és 42. számaiban, figyelmeztetésül, némi fölhivás mellett, az egervölgyi franczia gyarmatokról értekezvén, hitelesen bebizonyitám: miként a' XIV—XVI. században Eger' vidékén, az ugynevezett Egervölgyében, néhány franczia gyarmatok voltak, saját nemzeti nyelvöket beszélök 's különös bireáktól (Comes vallis agriensis) kormányzottak. — Ámbár sikeretlenül maradt e' jövevények' honunkbeli állapotját bővebben világositó adatok' közlése iránti fölszólitásom, 's nem gyüjthetek olly tanútételeket, mik e' kérdést kellőleg kielégitnék; közlöm még is azon eddigelé általam érintetlen hagyott bizonyitványokat, melyek *a*) eredetökre, *b*) itteni lakhelyeikre világitáskép vonatkoznak és a' további nyomozásra hihetően könnyebbitésül szolgálandók.

E' szállitvány-népség' eredetéről honi iratinkban található kifejezések pontosan egybevágnak a' belga krónikák' tanútételével; szerintök megbizonyúl, hogy csakugyan Belgiumból a' leodiumi (lüttichi) püspökségből költöztek be, miről más alkalommal már hiteles adatokat közlék. — Martene' gyüjteményében (Scriptor. Veter. Tom. IV. 1216.) az 1447-ik évre következő fontos és igen érdekes történet foglaltatik: „Ugyanazon julius hónapban, midőn Achen' városában (in urbe Aquensi) az ereklyék mutattatnának, oda jöttek némelyek Magyarországból, lüttichi szójáráson beszélők (loquentes idioma Leodiense), állitván, hogy hallották legyen eleiktől, miként hajdan nagy éhség miatt, melly a' hazában és Lüttich' városában vala, onnan költöztek és Magyarországba mentek, és Magyarország' királya nekik helyeket adott lakóul, valamint egykor Reginard úr lüttichi püspök szükség meg éhség miatt az ő hozzá futamló magyaroknak Lüttich' városában hajlékot adott és rendelt, melly maiglan magyarok falvának (vicus Hungarorum) hivatik. Mit az acheniek hallván, tanácslák nekik, hogy Lüttich' városába térnének ezen dolog' valóságát megvizsgálandók. A' mit meg is tettek, és a' lüttichiektől szivesen fogadtattak; 's ezeket megtudván János püspök úr, fölhányatá a' krónikákat és régi történeteket. Keresteték és föltaláltaték: azoknak 1052ik évben, Wazo lüttichi püspök' idejében köz szükség és éhség miatt Lüttichből kimenetele és a'

magyarországi királytól szivesen fogadtatása, kiknek meghagyá a' király, hogy nyelvöket ne felednék 's meg ne változtatnák. Hol nagy sokaságra növekedtek és sok falucskákat betöltöttek, mellyek közönségesen franczia helyeknek (Gallica loca) hivatnak ott. Mikről a' lüttichi úr (püspök) bizonyság-levelet adott nekik Lőrincz magyarországi királyhoz és Anthelm egri püspökhöz, kinek megyéjében tartozkodnak a' fönemlített lüttichiek. Költ 1447. julius' 15." — Megjegyzi ezekre Pray (Dissert. Hist. crit. in Annales vet. Hunn. Avar. et Hung. pag. 166.), hogy a' Lőrincz király helyett, Lőrincz nádort (prorex) kell tenni, miután azon korban Hederváry Lőrincz vala nádor; Anthelmus' helyébe pedig László püspök (Ladislaus de Hedervára) iktatandó, ki 1447-ben kormányzá az egri megyét; úgy szinte arról is értesit, miként ezen történetet a' zandfliesi krónika is hasonlólag Martenenél (Tom. V. pag. 455.) előadván, a' kiköltözés' éve nem 1052-re, mint fönebb, hanem 1317-re legyen tüzve; mi Robert Károly' korára esvén, valószinübb és elfogadhatóbb, honi bizonyitványainkkal pedig, mint előbbi vizsgálódásimban láthatni, meg is egyez. — Úgy vélem, nem hagy senkit figyelemre gerjedés nélkül e' krónika' magyaroknak Lüttichbe költözését és róluk a' város' egy részének még 1447-ben magyar falva (vicus Hungarorum) neveztetését bizonyitó sora. *)

A' kétségkivül lüttichi származásu franczia' honunkbeli lakhelyének — mit Oláh Miklós „egervölgyi néhány falu" (aliquot pagi in valle Agriensi) **), a' pápai követ' tudósitása „elkülönözött tartomány" (provincia separata) ***) kitétellel nevez — közelebbi meghatározása végett tudnunk kell, minő rész hivaték tulajdonképen Egervölgyének?

Hajdan időkben már divatozó e' geographiai nevezet; IV. Béla kir. az egri püspökség' régi birtokait és jogait megerősítő 1261-iki levelében meghatározattan adatik elő a' benne fekvő helységek' elsorozása által: midőn a' püspökség' jószágai igy emlittetnek: „Tota *vallis Agriensis* incipiendo a terra Nobilium de Bél, et a terra Magyvár (Nagy-győr) Castri nostri de Borsod; quae quidem vallis Agriensis per decliuium directum, per valles etiam collaterales extendit se usque ad terras nobilium de Scemere et de Fornos; ubi tales villae sunt fundatae: prima Fel-Tárkány, secunda Altárkány, tertia Fel-németh, quarta civitas Agriensis; item Felemer, item Tallya, Mogor; item Tallya, Nagy dicta, item Maklar, item Kereszt-földe, item Endred; item Apáty, item Zenhalom, item Szephaza (Isopfaja), item Buda, item Aban, item Desmas, Szikszó, item Kerecsend, cum duabus possessionibus villarum, item Bakta, item Fidemes, item Seres (Cherep) cum quatuor sessionibus villarum item Szelenz, Noszvay, item Kis-Győr, item Harsány cum Vajta, et suis conditionariis, ac cum duabus sessionibus villarum; inter suas metas villa Poph cum Gyulay et suis conditionariis prope Henzeviche, item villa Siralcz prope fluvium Hernad." — Ez oklevélről azonban megjegyzendő, miként nem eredetiből vont hiv, hanem hiányos másolat után adaték Katona, Kaprinai, Bárdossi és legujabban Fejér György által (Codex Diplom. Hung. Tom. IV. vol. III. pag. 36.), a' helyek' nevei nem elég pontossággal, 's közben záradéki helytelen magyarázattal irvák; illy hibát azonban helyrepótolják e' később időbeli iratok' egybevetése. Kezeimnél vannak ugyan is az egrivár' és püspökség' jövedelmeit illető XVI-ik századi hiteles eredeti lajstromok, mellyeknek egyikében 1553-ról áll:

„Bona Episcopatus."

„Fel nemeth.	Tharkan.
Zeoleoske.	Agria.
Nagy Thallya.	Maklar.
Solymos.	Pyspeky.
Harsan.	Zyrak.
Tyhemer Capituli.	Nozway Cartusianorum Seercz similiter cartusianorum." —

Egy másik 1572-ikben készült összeirásban:

„Nomina oppidorum et pagorum ad arcem Agriensem proprie pertinentium."

„Agriae Theatrum ibidem.		Felnemeth.
Olaz vcza,	Plateae Agr.	Czegled.
Zabadhel,		Alsó Tharkan.
Szeoleoske.		Sayohyduegh.
Heycze.		Szent Marya."

*) Érdekes volna külföldön utazó honfi társaink által annak megvizsgálása: vajjon él-e még e' nevezet Lüttichben, 's van-e fön a' váras' levéltárában e' magyar telepről némi tanúirat? —

**) Athenaeum' 1838, II. 125. szel.

***) U. o. 665. szel.

„Infrascripti pagi turcis subiugantur.“

„Nagy Thallya.	Maklar.
Zyhalom.	Abon.
Kys Buda.	Puztazykzo.
Mezeo Hydwegh.	Sarud.
Thyszahalaaz.	Tysza Nana.
Ewrs.	Ewruen.
Kereztes Pyspeky.	Thurkewy.
Thur keddy.	Solymos.
Geongeos Pyspeky.	Harsaan.
Papy.	Kewrth.
Kapolna.	Szyrak.

Sercz olim fratrum Carthusianorum nunc ad Agriam possidetur.“

„Desertae.“

Dob.	Zeenpatak.
Felseo Tharkan.	Kys Maklar.
Kys Kompolth.	Beóthelek, stb.“

Ezekből könnyen kijavíthatók a' bélai oklevél' helyeinek nevei, mellyek maiglan nagyobb részben fönlévén ismertetnek Heves és Borsod vármegye' Eger-patak körül és távulabb fekvő vidékein. Nem más, mint ezen helységek' némellyikében kelle szükségkép létezniök a' franczia gyarmatoknak.

Egervölgy, mint Heves vármegye' politicai osztályrésze a' XVI. századi iratokban is előfordul. A' püspökség' tized-jövedelmeit tárgyazó egy 1548-iki lajstromban, illy czímet viselőben: „1548. Introitus frugum ex diversis possessionibus ante ingressum Domini Alexandri a vigesimo Julii usque 5. Februarii“ a' zab dézsmát beadó megyei vidékek illy rendel irvák: 1. *Vallis Agriensis.* 2. Comitatus Hevesiensis. 3. Districtus Nagy Heves. 4. Districtus Debrewwelgw. 5. Districtus Mohy. Az első osztálynál megnevezett e' négy helység' u. m. Felnemeth, NaghThallya, Zwlwskys és Maklar' rovatánál gondosan megvizsgálván azon 33 lakos' nevét, kiknek szekereik az illető zab dézsmát behordák, mind a' legmagyarabbaknak találám azokat *); miből méltán következtetem: hogy már ekkoron, legalább a' mondott 4 helységben nem laktak francziák. A' többi helységekre nézve is nem csekély adatokat birván gyüjteményem az 1548. éven alól, minden illető sorokat különös figyelemmel megolvasám, de sehol francziák' emlékezetére nem találtam. Föltéve mindazáltal még 1536-ban, midőn Oláh Miklós tudósítását irá az egervölgyi francziákról ott léteztét franczia gyarmatoknak, 's mint irja, nemzeti nyelvöket beszélőknek, kénytelen vagyok illy körülményeknél fogva azt hinni, hogy a' török zsarnokság Eger' vidékire harapoztával mindjárt kezdetben lakhelyeikből fölkerekedve, más nyugalmas messzi vidéken, vagy talán a' külföldön keresének és találtanak szállást, Egervölgyébe soha vissza nem térők. Illy költözések- 's elfutamlásoknak nem könnyü példáját mutatni azon félelmes időkből. Maga a' már idézett 1553-iki egri lajstrom tartja egy helyén épen a' kérdéses vidék' lakosairól: „Census ordinarii oppidorum Felnemeth Agria possessionum Nagy Tallya Maklar és Czegled pro festis diui Georgy Martyris et Sancti Michaelis vt domos restaurarent et Absentes magis redire studerent, propterque maximos in re maxime necessaria Arcis diruti exhibitos eisdem civibus sunt relaxati.“ — Nem is hihetem más részről, hogy a' több századon által nyelvét hiven megőrző franczia népség e' XVI-ik fölötte zavaros század' másik felében olly rögtön és minden nemzeti jellem' meg nyelv' nyoma nélkül olvadott volna össze magyar eleinkkel. Örvendnék azonban, ha valaki ellenkezőről győzne meg.

Jerney János.

*) Illyenek: Balky, Barze, Bene, Boros, Czonko, Chengery, Cyzar, Feyr, Futhaky, Kovács, Nagh, Pallfy, Toth, Wargha, Was, Zekel, Zavan stb.

Kis lány' változása.

Egykor baloldalán is
Mélyen elszenderült
Arczán csendes szivének
Bájló vonása ült.

Ám most nyugodni menvén
Szivén nem fekhetik,
Szivébe jöttek zajló
Szerelmi érzetek.

Rutkay Emil.

Viszonlás.

Hosszú évsor után te vagy-é kit látok, Adelma?
Egykor gyermekidőm' álma, reménye, hite.
'S így szomorú gyászban, így látlak-e, özvegyet, újra,
Míg engem szerető hölgy mosolyogva ölel?
Látásod keserűn édes, mint voltak az órák,
Hol meleg emléked multak' ölébe ragadt.

Esdeklés.

Görögből.

Harmatos éj, álmok' kegyes osztogatója! boritsd el
A' fáradt szemeket fátyolod' árnyaival.
Hozz álmot nekem is szemeimre, szelídet, öröklőt,
Mellynek balgatag ajk e' nevet adta: halál.

Riskó Ignácz.

Colomba.

(Folytatás.)

VII.

Orso — vagy azért mert hugának eljövetele ismét élénkebben emlékeztette az apai hajlékra, vagy azért, mert Colombának sajátszerü magatartása müvelt angol barátai' körében rá nézve kissé nyomasztó lőn — kinyilatkoztatta, hogy jövő nap reggel Ajacciót elhagyni, 's Pietranerába visszatérni szándékozik. Mindazáltal az ezredesnek előbb meg kellett igérnie, hogy őt, ha Bastiába fog utazni, egyszerü kis falusi lakában meglátogatja; ő viszont biztatá az ezredest, hogy Pietranera' környékén puskája' számára tömérdek szarvast, dámvadat, fáczánt, vaddisznót és mindennemü vadat találand.

Elutazásuk előtti napon Orso a' vadászat helyett sétálást ajánlott a' tengerparton. Ő karjával kinálá miss Lydiát 's vele szabadon 's háboríttatlanúl beszélhetett, mert Colomba a' városban maradt némi tárgyak' bevásárlása végett; az ezredes pedig minden pillanatban tova futott, hogy húrosrigókat 's verebeket lőjön, min a' vele szemközt találkozó parasztok nem győztek csodálkozni, nem foghatván meg, mikép vesztegethet valaki löport illy haszontalan dibdáb vadra.

A' három sétáló azon uton ment, melly a' görögök' kápolnájához vezet, honnan legszebb kilátás ajánlkozik a' tengeröbölre; de ők a' tengerre 's a' gyönyörü vidékre most nem ügyeltek. ‚Miss Lydia — megszólalt Orso huzamos és csaknem gyötrő hallgatás után — mondja ön meg őszintén, mikép vélekedik hugomról?'

„Ő nekem igen tetszik, válaszolt miss Nevil; 's inkább mint ön, függeszté mosolygva hozzá, mert ő valódi korz leányzó, ön ellenben egy túlmüvelt vadember."

‚Túlmüvelt! . . . . És még is érzem, mint vadúlok ismét el, mióta e' szigetbe léptem. Ezer vérengző gondolat zavarja elmémet. . . Szükséggé vált nálam, önnel még egyszer bizodalmasan cseveghetni, mielőtt vadon magányomba temetkezném.'

„Bátorodjék ön, tekintse csak testvérének szilárd elszántságát, tekintse nemes resignatióját; ő példányképül szolgálhat önnek."

‚Ah! kedves miss, ön csalatkozik; ön Colombát elszántnak 's megnyugodottnak gondolja. Még nekem ő egy szót sem mondott, de szemének minden pillanatából olvashatom, a' mit én tőlem vár.'

„'S mit vár tehát öntől?"

‚Ah, semmit, csupa csekélységet. . . Ő próbát vár tőlem, vajjon ön' atyjának puskája eltalálja-e az embert is olly pontosan, mint a' fogolymadarakat.'

„Milly gondolat! 's mint képes ön illyesmit csak gyanítani is, miután ön maga mondá, hogy Colomba még ön előtt egy szót sem ejtett a' boszuállásról? Már ez öntől mint testvértől nemcsak nem szép, de förtelmes."

‚Ha hugom boszuállást nem forgatna elmélyében, úgy velem tüstént atyánkról beszélt volna; ezt azonban nem cselekvé. Ő továbbá megnevezte volna azok' neveit, kiket igazságtalánúl — mint erösen hiszem — atyánk' gyilkosinak tart. De Colomba erről hallgat, mint a' sír. Lássa, kedves miss, mi korzikaiak igen ravasz emberek vagyunk. Hugom jól tudja, hogy még nem egészen kerített hatalmába 's ő engem nem akar elrezzenteni, ha még menekhetem elöle. Engem egy tátongó mélység' szélére vezetni 's azután, ha fejem szédül, bele taszítani, ez egyedüli szándéka.' — Orso most némi körülményesb adatokat beszélt atyja' haláláról 's minden jelekről, mellyek Agostinit gyilkosnak bélyegzék. ‚Azonban Colombát — folytatá tovább — semmi sem győzheté meg, ezt én még utóbbi leveléből sejtettem. Ő a' Barriciniknek halált esküdött; és miss Nevil, ön láthatja, milly bizodalmam van önhöz . . . . azok talán már nem is élnének, ha hugom azon, nevelés által beoltott előítéletet nem táplálná, hogy hozzám mostani családfönökhöz tartozik, boszútállni, 's hogy a' boszuállás végrehajtassék, sürgeti becsületem.'

„Valóban della Rebbia úr, ön testvérét rágalmazni 's kisebbíteni akarja csak."

‚Nem nem . . . . ön maga mondá előbb, hogy Colomba valódi korz leányzó . . . . ő csak azt gondolja, mit valamennyi földim gondol. — Tudja-e ön, miért valék tegnap olly roszkedvü?'

„Nem, de ön' arcza néhány nap óta egyáltaljában igen sötét és mogorva . . . . ön ismeretségünk' első napjaiban sokkal vigabb és szeretetre méltóbb volt."

‚Sőt épen tegnap voltam derültebb 's vigabb, mint egyébkor szoktam lenni. Én önt olly jónak 's kimélőnek tapasztalám hugom iránt. Mi — ön' atyja t. i. és én — egy csolnakon a' vadászatról tértünk vissza. Tudja-e ön, mit mondott nekem ördögi beszédmodorban az evező-legények' egyike? Ön Ors' Anton' sok vadat lőtt, de látni fogja, hogy Orlanduccio Barricini még önnél is jobb vadász.'

„No's vajjon mi borzasztó rejtezik tehát e' szókban? Olly rendkivül nagy érdemnek tekinti ön azt, ha ügyes vadásznak mondják?"

‚Ah, hisz' a' nyomorult ezzel csak azt akará mondani, hogy nincs bátorságom Orlanducciót megölni.'

„Megvallom, della Rebbia úr, ön engem félelembe ejt. Úgy látszik, Korzika sziget-levegője nemcsak láznyavalyát, hanem örjöngést is szül; szerencse, hogy nem sokára elhagyjuk."

‚Nem addig, mielőtt ön mademoiselle Pietranerát meglátogatta; ön ezt megígéré hugomnak.'

„És ha mi ezen igéretünket megszegnök, bizonyosan valamelly irtóztató boszuállástól tarthatnánk, nemde?“

‚Emlékezik még ön, mit beszélt nekünk minap ön' atyja azon indusokról, kik a' keletindiai társaság' kormányzóit fenyegették, hogy készek éh-halált szenvedni, ha kérelmök megtagadtatik?‘

„Tehát ön is kész volna magát éhhalálnak áldozni? már ezt csak ugyan kétlem. Egy napig talán tartózkodnék ön az evéstől, hanem azután signora Colomba olly ízletes brucciót *) hozna, hogy öngyilkos szándékáról ön legott ismét lemondana.“

‚Ön' gúnyfulánkja igen mérges, miss Nevil; ön még is kissé kímélhetne engem. Én egyedül állok itt. Csak ön óhat meg engem az őrjöngéstől; ön védangyalom volt és most....‘

„És most, viszonzá Lydia komoly hangon, most ön, hogy ingatag 's könnyen változó elméjét épségben tartsa, becsületét mint férfi és katona és ... itt lehajolt, hogy virágokat szakítson, és emlékezetét védangyalára, ha t. i. ennek némi ereje van ön felett...“

‚Oh, miss Nevil, 's csakugyan szabad táplálnom azon gondolatot, hogy ön némi részvéttel.....‘

„Hallgasson meg ön, válaszolt miss Lydia érzékenyen megilletődve, mivel ön gyermek, tehát úgy kívánok bánni önnel mint gyermekkel. Midőn még kis leányka voltam, anyámtól egy ékes lánczot nyertem ajándékul, mellyet bírni igen igen ohajték; de ő így szólt hozzám, midőn azt nekem adta: emlékezzél meg, valahányszor nyakadba függeszted, hogy még nem értesz franczíául. A' lánc ezen intés által előttem kissé vesztett becséből; rám nézve ezen lánczban némi nyomasztó volt. De franczíául csak ugyan megtanultam. Nézze ön itt e' gyürüt; az egy aegyptusi bogár, 's önnek hinnie kell, ha mondom, hogy azt a' pyramidák' egyikében találták. A' különös furcsa alak rajta, mellyet ön talán egy borospalaczknak tart, az emberi életet ábrázolja. Hazámban sok ember van, kik ezen hieroglypheket igen ismerik. A' másik jelkép egy paizs; azután egy kar következik, melly lándsát tart, 's ennek értelme: ütközet, harcz. E' jegyek' összekötése pedig képezi azon mondatot, mellyet én igen jelelőnek találok: Az élet—harcz. Egyébiránt ne gondolja ön, hogy én a' hieroglypheket tulajdon fejemből akarom fejtegetni; egy kenyértudós ajándékozott meg engem szegény tudatlan lyánykát ezen darabka bölcseséggel. Ime, önnek adom bogarkámat. Ha ön' fejébe gonosz korz ötlet lopózik, pillantson ezen talismanomra, 's értse, hogy illik önnek a' harczból győzedelmesen kilépni, mire bennünket gonosz szenvedélyek kényszerítnek. — De valóban, én épen nem roszul szónoklok.“

‚Bizonyosan, emlékezni fogok önre miss Nevil 's magamnak azt mondani...‘

*) Bizonyos neme az irónak 's a' korzikaiak' kedvencz étke.

„Mondja magának ön, hogy van egy barátnéja, ki bánkódni fogna, ha azt hallaná, hogy ... hogy ön felakasztatott; de hiszen ez ön öseinek, a' káplár uraknak, is igen sok bajt 's bánatot okozna.“ — Ekkor nevetve odahagyá Orsót miss Lydia, 's atyjához futott mondván: „Papa; ugyan hagyj békét a' szegény verebek- és fecskéknek, jer velünk, mi Napoleon' barlangjában majd különféle poetait fogunk érezni.“

VIII.

Az elutazásban, habár csak rövid időre történik is az, mindig valami ünnepélyes van. Orso korahajnalon szándéklott hugával utra kelni 's már a' mult nap' estvéjén búcsút vön miss Lydiától, mert nem reménylé, hogy épen miatta a' pontos hölgy majd a' késönkelés' szép szabályában kivételt tesz. Bucsúszava komoly és hideg volt. Lydia a' tengerparton folytatott beszélgetés óta attól tarta, hogy Orso iránt talán igen is élénk részvételt mutatott, Orsót pedig ingerkedései és különösen azon vidor hang, mellyre olly gyorsan ismét általtért, elkedvetleníték. Egy pillanatig Orso azt gondolá, hogy a' fiatal angol hölgy iránta az ébredező hajlandóság' érzelmét rejti keblében; majd ismét gúnyszavai után kénytelen volt azt hinni, hogy miss Lydia őt csak olly közönséges uti-ismeretségnek tekinti, mellyről az ember hamar ismét megfeledkezik. Milly nagy volt tehát meglepetése, midőn reggel Orso az ezredessel kávénál ült 's miss Lydiát Colombával a' terembe lépni látta. Ő már öt órakor fölkelt 's ez angol dámától, különösen miss Lydiától olly áldozat vala, mire Orso egy kissé büszké is lehetett.

‚Igen sajnálom miss, megszólalt Orso, hogy olly korán megzavarták nyugalma. Hugom önt bizonyosan akaratja ellen kelté föl 's e' miatt, úgy hiszem, nem kissé neheztel ránk. Talán szeretné, vajha már is fel akasztva volnék.‘

„Nem, válaszolt miss Lydia halk szózattal 's olaszúl, csakhogy atyja őt meg ne értse; de ön tegnap ártatlan faggatásaim végett rám megneheztelt 's én nem akarnám, hogy ön rólam, alázatos szolgálójáról rosz véleménynyel távozzék. Milly szörnyü nép vagytok ti korzikaiak! — No's isten maradjon önnel a' minél előbbi viszonlátásig“, 's itt kezét nyujtá a' hadnagynak.

Orso csak egy sohajjal volt képes felelni. Colomba hozzá közelített, egy ablakszögbe vezeté 's vele néhány szót halkan beszélt.

‚Az én hugom, fordult azután Orso miss Nevilhez, önt kedves miss, valami különös tárgygyal kívánja megajándékozni; nekünk szegény korzikaiaknak épen nem sok adnivalónk van — kivevén hajlandóságunkat . . . és ezt semmi idő nem képes meggyöngíteni. Hugom mondá, hogy önnek ezen tőr megtetszett. E' fegyver családunkban öröklött régi vagyon. Hihetőleg egykor azon káplárok' egyikének öve alatt díszlett, kiknek én az önnel ismerkedhetés' szerencséjét köszönöm. Colomba megegyezésemet gondolá szükségesnek, mielőtt bátorkodott vele önt megkínálni, 's én valóban nem tudom.

adjam-e hozzá megegyezésemet, mert attól tartok, hogy ön kinevet bennünket ajándékunkért.'

„A' tör igen szép, válaszolt miss Lydia, de az család-vagyon 's így azt nem szabad elfogadnom."

„„Az nem atyám' töre, viszonzá Colomba élénken, Theodor ajándékozá azt nagyapáim' egyikének. Ön igen megörvendeztet bennünket, ha emlékül tőlünk elfogadja.""

‚Valóban, miss Lydia, függeszté Orso hozzá, egy király' törét önnek megvetnie nem szabad.'

Egy ritkaság-kedvelőre nézve ama' kalandos Theodor király' maradványai százszor becsesbek, mint a' leghatalmasb fejdelmekéi. A' megkisértés tehát igen erős vala és miss Lydia már előre képzelé azon nagyszerü hatást, melylyet ezen ritka fegyver az ő fényes pipere-asztalán st. James-placeban gyakorlani fog. „Ha nem úgy, szólt, a' tört vonakodva kezébe vevén 's nyájas mosolylyal Colombához fordulván, kedves signora, én nem engedhetem meg, nekem nem szabad megengednem, hogy ön fegyvertelen utazzék el."

„„Hisz' bátyám velem van, felelt Colomba büszkén, 's velünk azon lőfegyver, mellyel ön' atyja minket megajándékozott. — Orso, reménylem, golyóra töltötted?""

Miss Nevil megtartá a' tört; és Colomba, hogy a' veszélyt elhárítsa, melly támadni szokott, ha egy barátnak szuró vagy vágó fegyvert ajándékozunk, egy sou-t fizettetett magának érte.

Végre mindkettőnek indulnia kelle. Orso még egyszer megszóritá miss Nevil' kezét. Colomba megölelte öt 's azután rózsapiros ajakit az ezredes' arczához közelitteté, kit egészen magán kivül ragadott ezen korz udvariság. A' salon' ablakából nézte miss Lydia, midőn lóra ült a' két testvér. Colomba' szemeiben bizonyos szilaj kár-öröm csillogott, mit az angol hölgy még eddig nála nem vett észre. A' fiatal erőteljes lyányka, becsületről fogalmában ábrándos és vakbuzgó, homlokán hordva a' büszkeséget, ajakit gúnyos mosolyra ferditve, 's a' fegyverzett ifjút, mint valamelly sötét vállalatra magával vezetve, emlékezteté miss Lydiát ismét Orso' aggodalmira 's ő Colombában Orso' gonosz szellemét gondolta látni, melly öt a' kárhozat' örvényébe vezérli. Orso már lovon ülve még egyszer felpillantott hozzá. Gondolatát találta-e ki, vagy pedig isten hozzád-ot akart még egyszer mondani, Orso vevé az aegyptusi gyürűt, melylyet egy szalaghoz kötött 's ajakihoz szoritá azt. Miss Lydia elpirulva lépett az ablaktól vissza, 's midőn ismét az udvarra letekintett, a' két korz testvér vágtatva ment kisded lován a' hegyek felé. Fél órával később az ezredes távcsövön által mutatá meg leányának őket, midőn a' golfon alálovaglának, 's Lydia látta, hogy Orso még gyakran vissza tekintett a' város felé, míg végre mindkét lovag elenyészett a' sürűben.

Midőn miss Lydia a' tükörbe tekintett, úgy rémlék előtte, mintha arcza most halaványabb volna. Mit gondolhat vajjon e' fiatal ember róla? kérdezé önmagától. És mit gondolok róla én? És miért gondolkozom csupán róla? . . . Utazási ismeretség — semmi egyéb. — De miért jöttem csak e' szigetre? . . . Ah bizonyosan, én nem szeretem öt. . . Nem, nem . . . ez lehetetlen. . . És Colomba — —. Én egy voceratrice' sógorasszonya, ki nagy hosszú tört hordoz. . . Ő észrevevé, hogy még most is kezében tartja a' Theodor király' fegyverét 's asztalra hajitá. Colomba Londonban mint táncz0l az almackon! . . . Szent isten! milly feltünő jelenet volna ez! — Ő szeret engem, arról meg vagyok győződve. . . Ah! ő csak regényhős, kinek kalandori életpályáját egy kis ideig félbeszakasztám. . . . De vajjon igaz-e, hogy atyjáért boszút akart állni? . . .

Miss Lydia az ágyra veté magát 's alunni törekvék, de hasztalan; ő még sokáig folytatá magánbeszédét 's százszor is mondá: Orso della Rebbia öt legkevésbbé sem érdekli, azelőtt sem érdeklette, 's ezentúl még kevésbbé fogja érdekelni.

IX.

Orso azalatt hugával utazott. Eleinte lovaik' gyors futása ellenzé, hogy egymással beszélgessenek. De midőn az igen meredek hegyiút lassúbb haladást parancsolt, a' testvérek néhány szót kezdének váltani nemesszivü barátaikról, kiket csak imént hagytak el. Colomba lelkesülten szólott Lydia' szépségéről, szőke hajáról 's kellemes lényéről. Azután kérdezte, vajjon az ezredes olly gazdag-e, mint látszik, 's egyetlen leánya e' miss Lydia. ‚Úgy tartom egy férfi itt jó szerencsét tehetne, jegyzé meg Colomba; atyja, mint észrevettem, igen kedvel téged....' És midőn Orso nem válaszolt, imigy folytatá: ‚Nemzetségünk azelőtt gazdag volt, még most is a' legtehetősbek közé tartozik a' szigeten, mind ezen signori-k *) csak bastardok; a' káplárcsaládokban létezik csak még nemesség, 's te tudod Orso, hogy a' legidősb káplárok' származéka vagy. Te tudod, hogy nemzetségünk tulajdonkép a' hegyentulról **) ered 's hogy polgári háborúk kényszeriték a' másik oldalra költözködni. Orso, ha én te volnék, legkevésbbé sem tartózkodnám miss Lydiát nőül kérni...' Orso itt vállait vonitá. ‚A' nászajándékból megvenném azután a' falsettai erdőséget 's a' miéinkkel határos szőlőket; ezenfelül egy szép köházat épittetnék magamnak 's a' régi tornyot, hol bel Missere Henrik gróf' ***) ide-

*) ‚Signori'knak nevezik Korzikában a' feudalis földesurakat. Ezek' 's a' corporali-k' családa közt élénk becsféltés uralkodik a' nemességre nézve.

**) Azaz: a' keleti oldalról. A' ‚di là dei monti, igen divatos különböző értelemmel bir — annak állásához képest, ki azt használni szokta. Korzikát éjszaktól délfelé egy hegyláncz választja el.

***) Arrigo bel Missere gróf 1000-dik év körül halt meg K. sz. után. Beszélik, hogy halálakor a' légből egy szózat hallatszék, melly ezen jósigéket mondá:

E morto il conte Arrigo bel Missere
E Corsica sarà di male in peggio.

jében Sambuccio annyi mórt agyonvert, egy osztálylyal magasbra emeltetném.'

„Colomba, te nagy bohó vagy", válaszola 's lovát sebes ügetésre ösztönzé.

,Te férfi vagy Ors' Anton', 's bizonyosan jobban tudod, mint én lány, mitévő légy. Azt azonban szeretném tudni, mi kifogást tehet az angol a' veled atyafiságba lépésre nézve. Vannak-e káplárok Angliában? . . . .'

Meglehetős hosszú lovaglás után Orso 's az igen beszédes Colomba egy kis faluhoz érkeztek, nem messze Bocognanotól; itt megállapodtak, hogy családjok' egy jó barátjánál ebédhez üljenek 's az éjszakát is itt töltsék. A' gazda őket olly példás vendégszeretettel fogadta, mellyet csak az képes kellőleg méltányolni, ki azt maga személyesen élvezte. Másnap reggel a' vendégszerető barát, ki della Rebbia' anyjának komája volt, a' tovább utazókat házától majd egy mérföldnyire kisérte.

„Látja ön ezen sürű pagonyt, szólt a' jó barát elváláskor Orsóhoz, egy férfi, ki valamelly szerencsétlenséget okozott, tiz évig ott csöndesen élhetne, a' nélkül hogy poroszlók és voltigeurök jöjenek öt innét tova vinni. Ezen vadonbozót a' vizzanovai erdő mellett fekszik 's ha az embernek Bocognanóban vagy a' környéken baráti vannak, úgy nem szenved szükséget. Önnek itt fölséges fegyvere van; már ez jól is messze is vihet. Madonna' vérére mondom, fölséges cső! Már ezt valami jobbra is használhatni, mint csupán vadkan-lövésre."

Orso hidegen felelé, hogy az angol cső 's hogy a' golyót igen messze viszi. Azután kezet szorítának, 's mindegyik kitüzött czéljára lovagolt.

Midőn a' testvérek már közel valának Pietranerához, egy mély völgy' torkolátánál, mellyen átmenniök kelle, hét vagy nyolcz puskákkal fegyverzett férfit pillantának meg; közölök némellyek kövön ültek, mások a' puha füben heverésztek, néhány pedig örködni látszék. Közel hozzájok lovaik legeltek. Colomba egy ideig távcsövön szemlélgette őket, mellyet egy nagy bőrtáskából huzott ki, millyennel minden korzikai el van látva. „A' mi embereink, mondá azután derült kedvvel. Pieruccio pontosan eljárt megbizatásában."

,Micsoda emberek?' kérdé Orso.

„A' mi pásztoraink, felelt Colomba; tegnapelőtt estve Pierucciót előre küldém, hogy ezen derék embereket gyüjtse össze, kik aztán téged egészen házunkig kisérjenek. Nem illik, hogy minden kiséret nélkül lovagolj Pietranerába, 's tudnod kell azt is, hogy a' Barricinik mindenre képesek."

,Colomba, szólalt meg Orso szigorú hangon, én már annyiszor kértelek, ne beszélj nekem többé a' Barricinikről, 's alaptalan gyanúddal hagyj föl. Én részemről legalább nem teszem ki magamat nevetségnek, hogy illy naplopók' társaságában térjek haza, és én igen röstellem, hogy minden tudtom nélkül itt őket összegyülesztéd.'

„Te megfelejtkeztél honodról, bátyám. Kötelességem vigyázni rád, ha gondolatlanúl veszélynek indulsz. Nekem úgy kelle cselekednem, a' mint cselekedtem."

Most a' vadászok észrevevék őket, lovaikhoz futottak és sebesvágtatva nyargaltak felejök.

,Éljen Ors' Anton'! kiálta egy hófejér szakállu izmos öreg. Ő valódi képmása atyjának, csakhogy magasabb még és erősebb, mint ő vala. És milly fölséges puskája van. Az emberek beszélni fognak e' puskáról Ors' Anton'!'

„Éljen Ors' Anton', ismétlék a' pásztorok mindnyájan hangos chorusban: mi tudtuk, hogy végre még is el fog jöni."

,Ah, Ors' Anton'! megszólalt egy naptól barnított szálas ficzkó, ha ön atyja most itt volna, milly örömmel zárná szivéhez. A' derék jó férfi még ma is élne, ha nekem engedte volna által a' dolog' elintézését Guidicéval. A' jólelkü becsületes úr akkor szavaimnak nem hitt, 's később tapasztalnia kellett, hogy igazam volt.'

„No's hagyján, gondolá az ösz szakállos, most a' sor majd Guidicéra kerül."

,Éljen Ors' Anton'!' 's mintegy tizenkét lövés kiséré ezen üdvezlést.

Orso igen roszkedvü vala; egy ideig a' nagy zavarban — mivel kiki beszélt 's kezét akará megszoritani — szóhoz sem juthatott. Végre olly hangon, mellyen egyébkor gyalog csapatjához szokott beszélni, ha valakit megdorgált vagy börtönbe küldött mondá: ,Barátim, köszönöm hajlandóságtokat, mellyet irántam 's atyámra nézve mutattok; de én senkitől sem kérek tanácsot, 's magam is igen jól tudom, mitévő legyek.'

„Igaza van, igaza van, kiáltozának a' pásztorok, összevissza. Ön tudja, hogy számolhat reánk."

,Igen, én számot tartok reátok, de most egyikre sincs szükségem, 's házamat veszély nem fenyegeti. Csak térjetek vissza nyájaitokhoz, én ismerem az utat Pietranerába, 's oda kalauzok nélkül is eljutok.'

„Ne tartson ön semmitől is Ors' Anton', megszólalt ismét az ösz, ma nem mernek megjelenni; az egér lyukába búvik, ha a' kandúr jö."

,Te magad is kandúr vagy, vén szakállos; mi neved?'

„Hogyan, ön már nem ismer engem, Ors' Anton', pedig olly gyakran engedém harapós öszvéremen ide 's tova nyargalni? Ön nem ismeri többé Polo Griffót? Lássa ön, én jó ficzkó vagyok 's a' della Rebbiáknak testtel lélekkel hódolok. Csak egy szót mondjon nekem ön, 's ha ön' szép löfegyvere szól, akkor az én vén puskám — vén az, mint gazdája — nem fog hallgatni. Erre ön bizvást számolhat, Ors' Anton."

,Szép, szép, de most távozzál 's hagyd békén folytatni utunkat.'

„A' vén Polo Griffo 's a' többi pásztor végre eltávoztak, és sebes-ügetve haladtak a' falu felé; azonban az ut' minden magasabb pontjain meg megállapodtak, mintha meg akarnának győződni, hogy sehol sem áll lesben el-

lenség, 's mindig elég közel maradtak Orsóhoz és hugához, hogy azon esetre, ha talán veszély fenyegetné őket, segítségökre lehessenek. — A' vén Polo Griffo mondá bajtársinak: én értem őt, én már értem őt. Ő nem sokáig mondogatja, a' mit tenni akar, hanem megteszi. Ő atyjának szakasztott mása. Szép! bizvást mondd, hogy te nem táplálsz gyülölséget. Te Santa Negának *) hitfogadást tevél. Én részemről egy rosz fügét sem adnék többé a' maire' bőréért.

Így lovagolt előcsapatja mögött, honi falujába a' della Rebbiák' sarjadéka 's elfoglalta ismét káplárőseinek agg hajlékát. A' Rebbianisták, kik huzamos ideig vezérnélküli csapat valának, mindnyájan elébe siettek, 's a' helység' közönös lakosi, ház-ajtaik előtt állottak, hogy őt mellettök ellovagolni lássák. A' Barricinisták pedig hajlékuk' falai közt tartózkodtak csöndesen.

Pietranera falu igen szabálytalanul van építve, mint többnyire minden város és falu Korzikában. A' házak', építőik' kénye és kedve szerint, egy halom' tetején feküsznek. A' hegység' közepén egy óriásnagyságú roppant tölgy áll 's mellette egy kőkút. E' kútat a' della Rebbiák és Barricinik építék közös költségen; de nagyon csalatkoznék, ki innét azt következtetné, hogy korábban e' két nemzetség közt egyességnek kelle uralkodni. Sőt e' kút inkább az ő becsféltésöknek köszöni létrejöttét, mert midőn della Rebbia ezredes a' községtanácsnak bizonyos pénzösszeget mint segélyrészt egy kút' építésére általküldött, tüstént Barricini ügyész is hasonló mennyiséget adott a' helyhatóságnak által, 's a' nagylelkűség' ezen versenygésének köszöni Pietranera szép 's tiszta forrásvizét. Körösleg a' tölgyfa és kut körül egy meglehetős nagy szabad tér van, mellyet a' lakosok egyszerűen „térhelynek" neveznek. Ott gyülnek össze estenként a' hivalkodók, ugyan itt kártyáznak, 's minden évben egyszer, farsang' idején, tánczmulatság is tartatik. A' térhely' két ellenoldalán egy-egy épület emelkedik, magas inkább mint széles; fala gránit 's födele palakő. Ezek, a' della Rebbiák' és Barricinik' ellenséges t o r n y a i. Mindkét épület' alakja egyenlő; az egyik olly magas mint a' másik; 's láthatni, hogy e' két háznép' becsféltése mindig egyenlő vala, valamint a' világon állásuk is folyvást változatlan 's egészen egyenlő maradt.

Itt helyén van talán megmagyarázni, mit értenek tulajdonkép a' t o r o n y nevezet alatt Korzikában. E' tornyok nem egyéb, mint körülbelül negyven lábnyi magas négyszög-épületek; más tartományokban illy tornyot egyszerűen csak galambbúgnak neveznének. A' keskeny ajtó a' földtől mintegy nyolcz lábnyira készült, 's hozzá igen szűk hágcsón juthatni fel. Az ajtó fölött egy erkélylyel ellátott ablak van; az ajtó és ablak között láthatni két, idomtalanúl kőbevésett czímerpaizst. Az egyik hajdan a' génuaiak' keresztjét viselte, a' másikon a' nemzetség' czímere díszlik. Illy toronynál a' czimerpaizson 's ablakon golyó-nyomok soha sem hiányzanak, egyébiránt illy torony mindig szorosan a' lakház mellett áll és vele gyakran ajtók által van összekötve.

A' della Rebbiák' tornya és lakháza Pietranerában a' térhely' éjszaki, a' Barricinik' tornya és lakháza pedig a' térhely' déli oldalán áll. Mióta az ezredes' nője eltemettetett, csak egyszer sem lehete látni, hogy a' két ellenséges családnak valamelly tagja a' határt átlépte volna, melly bizonyos néma megegyezés által tüzetik ki. Orso, hogy a' kerülő-utat mellőzze, a' maire' háza mellett kivánt ellovagolni; midőn huga ezt észrevevé, kérte őt, forduljanak egy utczácskába, melly őket házukhoz viszi, a' nélkül hogy a' téren keresztül kelljen menniök.

„Mireváló e' hosszadalmaskodás? hát a' maire háza előtti út nem mindenkié?" 's ő csöndesen tovább lovagolt.

„Derék, bátor szív, szólt halkan Colomba, atyám, te meg lészsz boszúlva."

A' maire' háza előtt azonban Colomba úgy lovagolt, hogy ő ellenségének háza és bátyja között vala 's örökké az ablakokra pillantott fel; ő észrevette, hogy azok most be vannak falazva 's a' fal, lő-résekhez hasonló keskeny nyilásokkal ellátva, mellyek mögött meglehetős bátorságban tüzelhetni a' megtámadókra.

„A' gyávák, megszólalt Colomba, nézd bátyám, már befalazzák 's kerítik magokat; de a' nap azért még is eljő, mellyen elő kell búniok."

Nem csekély benyomást okozott az Pietranerában, hogy Orso a' tér' délszaki részén lovagolt keresztül 's az olly bátorságnak tekinteték, melly úgy szólván vakmerészség' bélyegét viselte. A' közönös lakosoknál, kik estve a' tölgy körül összegyülekvének, ez hosszú tanakodások 's fejtegetésekre szolgált anyagúl. Valóban szerencséjének tarthatja, mondának többen, hogy Barricini' fiai még nem tértek vissza; ezek nem olly türelmesek, mint az ügyész, 's ellenségöknek nem engedték volna meg a' házok melletti ellovaglást, a' nélkül hogy dölfösségeért érzekenyen meglakoltassák. — „Emlékezzék meg kend, szomszéd, a' mit mondok", szólt egy őszfejű ember, kit Pietranera oraculumnak tartott. „Én ma Colomba' arczát vizsgáltam. Ő valamit rejt fejében. Mintha lőpor füst-szagot érezznék. Nem sokára a' hús Pietranerában olcsóbb lesz."

Szenvey.

(Folytattatik.)

*) E' szentnek neve a' kalendáriomban nem találtatik. Magát Santa Negának áldozni annyit tesz, mint mindent előre tagadni akarni.

Magyar játékszini krónika.

Novemb. 5. P o l g á r i é s r e g é n y e s. Vígjáték 4 felv. Bauernfeld után fordította László Miklós, a' magyar tudós társaság' költségén.

Novemb. 6. F e k e t e a s s z o n y. Énekes bohózat 3 felv. Írta Meiszl, zenéjét Müller Adolf. Magyarra tette Szerdahelyi József.

Novemb. 7. Bérszünetben, Fáncsy Lajos rendező és színész' jutalmául, először: A z ő r ü l t' g y e r m e k e. Dráma 5 felv. Soulié után francziából fordította Nagy Elek, a' magyar tudós társaság' költségén.

Novemb. 8. Z s i g m o n d k i r á l y' á l m a, vagy a' siklósi leányok. Regényes szinjáték 4 felv. Börnstein után fordította Komlóssy, zenéjét írta Roser.

Novemb. 9. K a k a s é s H e c t o r. Vígjáték 3 felv. Raupach után fordította Zsivora József, a' magyar tudós társaság' költségén.

Novemb. 10. M a r i n o F a l i e r o. Nagy opera 3 felv. Írta Bidera Jan. Eman., fordította Jakab István. Zenéjét készítette Donizetti K.

Novemb. 11. M i c z b á n' c s a l á d j a. Eredeti dráma 3 felv. előjátékkal 1 felv. Írta Szigligeti.

E g y v e l e g.

Macao mennyire van a' pokoltól? — Macaoban, Chinában, a' hőség nyaranta 38—40 Reaum. fokra hág. Az angol matrózok innen azt szokták mondani: Macao a' pokoltól csak egy papirosfal által választatik el.

Katonaszámitás Törökországban. — A' törökök mindig keleties virágos beszéddel szólnak hadsergeikről; p. o. a' hadsereg olly számos mint a' puszták' homoka; vagy: olly számíthatatlanok mint az ég' csillagai; vagy: számuk felülhaladja a' tenger' vizének cseppjeit. —r—

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 19. 1840.** **41. szám.**

Tartalom: Élet és halál (*Dr. Losy Pál*). — Colomba. Folytatás. (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

Élet és halál.

—

Midőn a' növények pompás virágbokrétájokkal gyönyörködtetik a' szemeket; életgerjesztő illatokkal kellemesen hatnak a' szaglás' idegeire; 's tápláló gyümölcseikkel hizelkednek az izlésnek, kinek jutna eszébe, hogy azokban az ásványokkal köz elemek: éleny (oxyg.), vizeny (hydr.), szén, hamag, kén földek, érczek stb nyertek magosabb fokú tökélyt, 's a' lételből élet fejlett ki? Hát midőn az állatok és ezek' legnemesbike, az ember, vétetnek vizsgálat alá: ki gondolná, hogy testeik' mesterséges alkotmánya, melly önkényes mozgással 's érzékenységgel bir, ugyanazon elemekből állott össze, mikből a' mozdulhatlan 's érzéketlen dolgok keletkeztek, és hogy álmélkodásra indító működéseik az életnélküliekben is létező eröknek egyesültéből veszik eredetöket? — Azonban a' teremtés' munkáit figyelemmel néző látja az ásványokban, mint növekedik a' tökéletesedés' fokához képest a' nehézség, mint lesz szabályozottabbá a' forma; látja a' növényekben mint lesz az élet, melly moszatokban, gombákban alig észrevehető, szembetünövé a' rózsás virágnakban; látja az állatoknál, mint hasonlítanak az alsóbb osztálybeliek (zoophita, corallia) a' növényekhez; 's mint közelítenek lépcsönként a' felsöbb osztálybeliek hozzá magához; szóval látja, hogy nincs szökés a' természetben, 's minden, a' mi van, lánczszem' módjára kapcsolatban áll egymással. Az ember, most elragadtatvaön méltósága' érzésétől, minden más teremtett dolgokat megvet, istenséghez gondolja magát közel állani, isteni szikrát érez keblében; majd tapasztalva gyarlóságát, mindent, a' mi látszik, magában hasonló teremtésnek tart, életet tulajdonit az ásványoknak, ön életét a' természet' életének föláldozza, 's igy a' lételt az élettel, noha helyes eszméjökkel elébb birt már, mintsem bölcselkedni kezdett, összezavarja. Mellözve Plato' véleményit, miszerint az istenség a' mozgásra vágyó anyagba, minekutána kifejlödés' eszméjét magában elkészitette, erőt küldött, melly a' világ' lelke, és mindennek a' mi van, életet ad, úgy látszik magok a' természetbölcsek is itt tévedének el merész okoskodásukban, midön az általános valóban, a' természetben, általános munkásságot kerestek, melly, mig az általános valaminek létrehozásával sikeretlenül foglalkodik, különböző irányokban gá-

toltatván, egyes valókat teremt, és ezekben, mint érzékek' tárgyaiban, ugyan megnyugszik, de mint munkás valamikben működni soha meg nem szünik; az egész természetet élni, 's egyesek' életét azéról kölcsönzöttnek mondották. Hiszen ugyanezen természetbölcsek nyilván állítják, hogy ismeretünk az érzéki tárgyakon túl nem terjed, és mint illyent a' természetet nem ismerjük. Igaz, hogy érezhetni a' természetben munkás erőket: de micsoda befolyással vannak ezek az egészre, központosulnak-e életté? vagy külön irányokat tartva csak léteznek? fölülmúl minden emberi értelmet.

Létel és élet nem állnak ugyan ellentétben, egymástól mindazáltal igen különböznek:

Élet szükségképen fölteszi a' lételt; létel lehet élet nélkül.

Létel valóság; élet tünemény.

Létel általános; élet egyedi.

Lételre elég egy erő is; életre több erőnek kell egyesülni.

Lételben csak a' forma változik; életben magok az erők változást szenvednek.

Létezőben az erők egyedül annak föntartására központosulnak; élőben a' faj' örökítésére is kihatnak.

Létel örökké tart; életnek bizonyos határa van.

De azt mondhatná valaki: a' kristályok is egyedek, örökké úgy, a' mint vannak, nem tartanak, mostani állapotjok tehát csak tünemény, bennök is több erők egyesülhetnek, 's midőn elemeik új testté alakulnak, bizonyosan az ezekkel párosult erők is változást szenvednek, ők is apróbb kristályokra oszolhatnak, és így élnek. Legnagyobb fontosságu itt az egyed és darab' meghatározása, megkülönböztetése; mindkettő tért foglal el, mindkettő hatással és viszszahatással bir; hanem egyednek közönségesen azt nevezik, mi részekre osztatván megszünik lenni a' mi volt, azaz megszünik azon hatással és visszahatással birni, mellyel az előtt, azaz megszünik élni, ha csak a' részekre-oszlás egy nemét nem teszi szaporodásának. Úgy van: egyed és élet' meghatározása kölcsönös viszonyban áll; egyed az, mi él vagy hal, és élet nem egyéb, mint az egyedhez kapcsolt hatások' központosulása; egyedben az erők életerővé változva munkálódnak, darabokban azok munkátlansági erővé (vis inertiae) olvadva lappangnak; élő testek egyedek, életnélküliek csak kisebb nagyobb darabok.

Élet van ott, hol több természeti erő valamelly egyednek belülröli kifejlődésére, fentartására 's fajának örökítésére központosúl; halál ellenben ott, hol az életmüves testekben létező erők, központosulások gátoltatván, külön irányokat tartanak, 's az egyed' szétbontakozását okozzák. Létel köti össze e' két ellenkezőt; létel van jelen mind életben, mind halálban, csak hogy módositva, tisztán egyedül csak az élet' kezdete előtt 's halál' végzete után mutatkozván; — igen is halál' végzete után, mert halál és létel nem egy, szinte azon különböztetést tehetvén köztök, mi felebb az élet és létel közt tétetett. Létel vezet az életre; halál vezet a' lételre.

Az élet' okának Browne az izgékonyságot, Schelling az érzékenységet mondotta; amaz szeme előtt tartotta a' tökéletesedés' fokait, az életet egyszerüségében, kezdetében szemlélte, 's látván, hogy a' növényekben, miknek előbb kellett létezni az állatoknál, mozgás van, de érzés nincs, az izgékonyságot tette az élet' kútfejévé, mihez aztán az állatokban érzékenység is járult. — Emez a' teremtés' minden munkáit egy átható tekintettel fogta fel, az életet teljes kifejlettségében szemlélte, 's látván, hogy az állatok, minél tökéletesbek, annál inkább éreznek, az életet érzékenységből állította eredni, mint forrásból, melly az emberben függetlenséget nyervén, öntudattá válik, lefelé pedig az élő valóságokban izgékonyságtól, ez ismét tenyésző erőtől kiszoríttatik; amaz tehát a' teremtés' lépcsőin alulról fölfelé, emez fölülről ment alá-felé.

Mozgással nyilatkozik legelőször az élet, és kezdetben ez sem izgékonyság', sem érzékenység' szüleménye; érzékenységé nem, mert mozognak azok is, mik nem éreznek; izgékonyságé sem, mert hiszen maga ez is, mint a' nagy világban neki megfelelő villanyosság (electricitas) mozgás által gerjesztetik föl; hanem történik az azon természeti, mechanicai és hydraulicai törvények szerint, mik által az életnélküli dolgokban is mozgás tapasztaltatik; így néha a' tökéletesen kifejlett élő valóságokban is, midőn az életerő elnyomatott, és valami ok p. o. rázódás, esés miatt az élet' helyébe tetszhalál lépett, a' mozgásnak, a' vérforgásnak, mechanica, érmetszés által történt megindítása alkalmat ad az életerőnek győzedelmeskedni a' tetszhalálon, 's folytatni működéseit. Nem volt ez ismeretlen a' régiek előtt, kik az élet' több nemei

közt, vita mechanico-vegetativá-t is különböztettek meg.

Az említett mechanicai mozgás azonban hamar megszünt, ha csak az általa felköltött életerő fön nem tartaná; és viszont az életerő hamar kimeríttetnék, ha csak működésében az életmüves testeknek mechanicai és hydraulicai szabályok szerinti alkotása által elő nem segéltetnék; ezért vannak növényekben hajszálcsövek, csomók; ezért válnak állatoknál vékonyabb és vékonyabb ágakra az üterek, 's láttatnak el billentyükkel a' visszerek; nem említve az élőfák' tövének, hol t. i. viharok elleni hypomochlionjok van, vastagságát, 's gyökereiknek, hogy a' súly és erő közti arány a' tenyészésnek megfeleljen, szétágazását; nem említve az izmoknak ott, hol lassabban 's nagyobb terhet kell emelni, rövidségét, 's szélességét; hosszaságát pedig és vékonyságát ott, hol gyorsabban 's kisebb terhet szükség mozgatni.

Ugyan azon életerő az életmüves testek' tökéletességéhez képest különféle módosítást szenved, és növényekben mint tenyészet, alsóbb rendü állatokban mint tenyészet és izgékonyság, felsőbb rendüekben mint tenyészet, izgékonyság és érzékenység tünik föl. Származik több természeti (physicai) erők' egyesültéből; életmüves testeken kivül a' természetben hasztalan keresni azt, szinte úgy, mint azon közelebbi alkotó részeket, mikből élővalóságok képeződtek; minémüek: mézga, kocsonya, fehérnye, nyálka, rostok stb. — A' vegytan ugyan szétbontja ezeket az életnélküliekkel is köz elemekre; de ezek a' mondott alkotó részek' tulajdonival nem birnak, 's mimódon egyesülhetnek úgy, hogy életeszközeinek alkalmatosakká váljanak? Fölvilágositást a' vegytan nem adhat: mert a' legfürkészőbb chemicus is, egybehasonlítva a' természetbe munkálkodó erőkkel, csak a' nyelv' szabályait tanulta meg, magát a' nyelvet nem érti. Így az életerő' módosításai is: tenyészet, izgékonyság és érzékenység hasonlítanak a' nagy természetben működő erőkhöz: világossághoz, villanyossághoz, magnetismushoz, a' mennyiben, valamint élőkben a' tápláltatási működéseknek tenyésző erő; úgy életnélküliekben a' vegytani működéseknek leginkább világosság a' föltételök; valamint a' villanyossággal biró testekben vonszás és taszítás: úgy az izgékonyság' müszereiben öszvehuzódás és kitágulás észrevehető; valamint mágnesi erő leginkább a' tökéletesb életnélküli dolgokban, u. m. érczekben tapasztalható: úgy az érzékenység' jelei szembetünőleg csak magosabb tökélyü életmüves testekben, u. m. állatokban, mutatkoznak: de azért a' természeti erők nem ugyanazok az életerővel; mert a' mit Schelling különösen az izgékonyságról mond: „A' villanyosság t. i. összehasonlítva az izgékonysággal egy egészen külső tünemény; ellenben az izgékonysági tünemények' oka egy általában belső, egyedül csak életmüves testhez kapcsolt hatás" igaz a többi' módosításaira nézve is az életerőnek.

A' természeti erők, nehézség' törvénye szerint, lefelé vonják a' testeket; az életerő fölfelé neveli azokat.

A' természeti erők kivülről raggatják öszve a' hasonló részeket; az életerő belülről fejti ki.

A' természeti erők nedv által elolvasztják a' kemény testeket, az életerő nedvből formálja azokat.

A' természeti erők a' már egyszer képződött testekben megnyugosznak; az életerő működik azokban.

A' természeti erők legfelebb a' darabok' föntartására központosulnak; az életerő kihat az egyed' fajának örökitésére.

Az életerőt ugyan több bölcsekkel együtt Schelling is homályos kifejezésnek mondja, azt állitván, hogy illy költött elvnek, miből semmit sem lehet megfejteni, elfogadása sem a' physicára, sem a' philosophiára nézve jót nem tesz: mert minden erőben egy végetlenséget lehet gondolni, és valamelly erő csak ellenkező erő által szoríttathatik határok közé; e' szerint megengedve is azt, hogy volna a' természetben egy különös életerő, mégis az által, mint egyszerü által, valami nem teremtethetnék; — úgy de csak a' hatást vagy inkább ennek következéseit érezhetni, magát a' hatás' okát módját nem tudhatni; mindegy akár, általánosan tekintetvén az élet, okául életerő vétessék föl; akár különös tüneményeire figyelmezve, érző, izgató és tenyésző erők állittassanak, mindegyikkel csak az, miről tudomány és ismeret nem lehet, fejeztetik ki. Továbbá igaz, hogy megfoghatatlan, mi módon történnek ugyanazon egy életerőnek különféle nyilatkozásai? de az sem könnyen érthető, mimódon válhatik ugyanazon érző erő két különböző eröre? mik közül az egyik t. i. az igazgató, szinte úgy mint az érző végetlen működésre, a' másik, t. i. a' tenyésző, nyugodalomra vágy. — Vagy hogy mimódon szorít-

tathatik ki az érzékenység az izgékonyságtól és ez a' tenyésző erőtől; hiszen a' mágnes, mellynek hasonló hatás tulajdoníttatik a' nagy világban ahhoz, minővel kis világban az érzékenység nyilatkozik, villanyos körben is megtartja a' maga erejét, sőt azon túl hat, a' nélkül, hogy a' villanyosságot önhatásától megfosztaná; úgy az életmüves testeket tekintve is, hol van nagyobb izgékonyság, mint a' bogarakban? és még is ezekben az önérzet tetőpontra hág 's szinte határos az öntudattal; midőn a' csigákban, hol az izgékonyságnak csak lassú csúszás mászás a' bélyege, érzékenység alig észrevehető. Valóban egyedül az anyagi különbségek' fölkeresése biztos út a' titok' mélyébe juthatásra; a' lélek valahányszor eszmeiekkel foglalkodik, hasonlít a' testi szemhez, melly sötétben várakat, tornyokat, rémeket lát ott, hol azok nem léteznek, 's melly mesterségesen összerakott nagyító üvegeken nézvén, a' távolban gondolja lenni azon tárgyakat, miket a' törödött sugarak csalfa játékként állítnak elő a' csőben. Egyébiránt, mivel erő és anyag külön nem gondolhatók, erők nem egyebek, mint testekhez kapcsolt hatások; és viszont testek nem egyebek, mint tért foglaló erők: tehát az életerőn sem érthetni egy önállású erőt, hanem az életmüves anyagnak érzésre, mozgásra és tenyészésre való fogékonyságát; 's valamint ezen tüneményeket egy általános névvel életnek, úgy azoknak okát is egy szóval életerőnek méltán nevezhetni.

D. Losy Pál.

(Vége következik.)

Colomba.

(Folytatás).

X.

Orso, leggyöngébb ifjusága óta, atyjától elváltan élt 's öt csak kevéssé ismerte. Mint tizenöt éves ifju már elhagyta Pietranerát, hogy Pisában a' lyceumot látogassa; azután a' katonaiskolába ment, mi alatt Ghilfuccio a' császári sasokkal Európát járta be. Csak ritkán láthatá öt Orso, 's csupán 1815-d. évben szolgált az atyja által vezérlett ezredben. De az ezredes, ki fenyíték' dolgában hajthatatlan férfi volt, önfiával is egészen úgy bánt, mint minden egyéb fiatal hadnagygyal, t. i. igen szigorún. Orsonak atyjáróli emlékezései kettős természetüek valának. Gyakran megujúlt emlékezetében, mint hagyá Pietranerában atyja öt mint gyermeket kardjával játszadozni; mint adta neki a' töltött fegyvert, ha visszatért a' vadászatról, hogy azt gyönge kezecskéivel süsse ki, 's mint ülteté öt a' parányi gyermeket először a' család-asztalhoz 's engedé öt a' többivel együtt ebédelni. Majd ismét lelke elé tünt, mikép öt valamelly balga tett miatt börtönbe küldé 's soha sem máskép, mint della Rebbia hadnagynak nevezte. „Della Rebbia hadnagy, ön nem áll kellő helyén a' maga zászlóaljában; háromnapi börtön..... ön tirailleurjei öt lábbal messzebb állnak a' tartalékcsapattól; öt napi börtön.... ön még nincs egyenruhában, holott már déli tizenkét órán túl 5 percz; nyolcz napi börtön." Csak egyetlen egyszer, Quatre-brasnál, szólott hozzá imigy: „jól van, emberül van Orso, csak vigyázz." De nem ezen emlékképek szolgálatidejéből valának azok, miket Pietranera Orso' lelkében előidézett. E' hely' tekintete, hol gyermekéveit tölté, a' szobabutorok 's eszközök, mellyek anyjaéi voltak, lelkében édes kinos emlékezeteket költöttek; azután a' sötét jövendőre gondolt, melly reá várakozék, hugának nyugtalanságára, 's mindenek előtt miss Nevil' eljövetelére, ki ezen házat meglátogatni akará; e' hajlék neki most olly kicsinynek, olly szegénynek 's olly kevessé alkalmasnak tetszett egy, fényüzéshez szokott hölgy' elfogadására, 's ő attól tarta, hogy miss Nevil nem csak hajlékát, de talán öt magát is 's annak minden lakosát megveti.

Mély gondolkozásba merülve, ült vacsorakor egy nagy tölgyszékbe, mellyen atyja a' családasztalnál rendesen ülni szokott 's mosolyognia kelle, látván, hogy Colomba vonakszik vele asztalhoz telepedni. Ő azonban most szerette hugának e' szótalanságát 's még inkább azt, hogy a' teremből nem sokára távozott; mert ő sokkal fölindultabb volt, hogysem most ellenállhatott volna azon ostromoknak, miket a' testvér ellene intézendő vala; de Colomba még kimélte öt 's időt kivánt neki engedni a' magát megeszmélésre. Fejét kezére hajtva sokáig mozdulatlan üle Orso, 's az utólsó tizennégy nap' eseményeit hagyá még egyszer ellebbenni lelke előtt. Borzadva látta, milly feszült figyelem kisérte mindenütt viseletét a' Barricinik iránt. Már érzé, millyen leend reá nézve Pietranera' köz véleménye, 's millyen a' világé. Neki, hogy gyávának ne tartassék, boszút kelle állnia. De kin álljon boszút? Ő nem vádolhatá a' Barriciniket határzottan gyilkosságról. Ők ellenségei voltak ugyan nemzetségének, de csak honosinak vastag előitéletei tulajdoníthaták nekik Ghilfuccio' gyilkosságát. Gyakran jártatá szemeit miss Nevil' gyürüjén 's halkan ismétlé annak jelmondatát: „Az élet harcz." — ‚Mint győző akarom a' harczot végezni', szólt végre önmagához szilárd hangon. Ezen jó gondolattal kivánt nyugalomra térni, vevé a' lámpát 's a' felső terembe vala indulandó: — 's íme a' terem' ajtón kopogást hall. Sokkal később volt, hogysem jó barát most látogatóba jöjön. Colomba tüstént megjelent 's vele a' leányzó, ki öt szolgálta. ‚Csalódol bátyám, az ajtónál senki sincs', szólt a' nőtestvér 's ment hogy azt felnyissa. De még is előbb kérdezte, ki kopogtat? Egy szelid szózat válaszolá: „Én vagyok!" A' nehéz fadorong

tüstént az ajtóról elvéteték és Colomba ismét az étteremhe jött egy körülbelül tiz éves kis leánynyal. A' gyermek mezitláb volt, öltözete rongyos, feje körül ócska rosz kendöt viselt, melly alatt hosszú koromfekete hajfürtök, mint hollószárnyak, tüntek elö. A' lyányka sovány és sápadt vala, arcz- 's testhöre naptól elégetve, hanem villogó szemeiben ész- 's lélekerö mutatkozott. Midön Orsót meglátta, kissé zavarba jött; gyermeki módon meghajtá magát: azután halkan beszélt Colombához 's neki egy újan lött táczánt adott által.

‚Köszönöm, Chili; — vidd meg köszönetemet nagy bátyádnak is; csak jól megy dolga?'

„Szolgálatjára, igen jól, signora. Nem jöhettem elöbb, mert sokáig kellett várakoznom rá. Három óráig voltam a' bozótban; míg eljött."

‚'S te bizonyosan még semmit sem ettél?'

„Valóban nem signora; még nem volt idöm hozzá."

‚Én adok enned. Van bátyádnak még kenyere?'

„Csak kevés már, signora; de leginkább löporban szenved szükséget. Mióta gesztenye van, csak löpor fö szüksége."

‚Én adok neked, nagy bátyád' számára kenyeret is, löport is; de mondd meg neki, hogy gazdálkodjék a' löporral, mert az drága.'

„Colomba, szólt Orso franczia nyelven testvéréhez, kinek adsz te illy különös alamizsnát?"

‚Egy falunkbeli szegény banditának; e' gyermek az ö unokahuga' válaszolt Colomba szinte francziául.

„Úgy látszik, te adományidat jobbra fordithatnád. Mért küldesz te gazembernek löport, ki azt bizonyosan csak új gonoszságok' elkövetésére fordítja? Azon sajnos részvét nélkül, mellyel itt mindenki a' banditák iránt viseltetni látszik, Korzika tölök már régen megszabadult volna."

‚Tartományunkban nem azok a' legroszszabbak, kik mezön tanyáznak.' *)

„Adj nekik kenyeret, a' mennyit akarsz; kenyeret egy embertöl sem kell megtagadni; de azt ellenzem, hogy házunkból löporral láttassanak el."

‚Bátyám, válaszolt Colomba igen komoly hangon, te itt úr vagy és gazda, — tiéd e' házban minden; de azt mondom neked, mezzaromat vetném a' kis leánynak oda, hogy adja el, mintsem egy banditától a' löport megtagadjam. Töle a' löport megtagadni akarni, annyit tesz, mint öt a' poroszlók' kezébe szolgáltatni. Van-e ellenök más védszere töltésein kivül?'

Az alatt a' kis lyányka mohó étvágygyal evett egy nagy karaj kenyeret, 's majd Orsóra majd Colombára tekintett, mintha arczukról akarná a' franczia szók' értelmét kitanulni.

„És mit követett el banditád? Milly gonosz tett miatt futott a' sürübe?"

‚Brandolaccio nem követett el gonoszságot, felelt Colomba. Ö agyonlötte Opiezo Giovánt, ki meggyilkolta atyját, míg ö a' hadseregnél volt.'

Orso elfordítá arczát, kezébe vevé a' lámpát 's némán termébe ment. Colomba most a' gyermeknek löport ada 's élelemszert, 's az ajtóhoz kisérte öt: ‚Csak nagybátyád' jól örködjék Orso fölött' mondá több izben.

XI.

Orso sokáig nem allhatott el, 's azért a' korzikai szokás' ellenére igen késön kele föl. Alig lépett ki ágyából, legott ellenségeinek háza 's a' löréses ablakfalzat tünt szemébe. Szobáját elhagyá, 's huga után tudakozódék; „konyhában van 's golyókat önt" mondá Saveria, a' szolgalegény. 'S igy Orso egy lépést sem tehetett, a' nélkül hogy a' halál' képétöl üldöztessék.

Colomba pedig a' konyhában egy zsámolyon ült 's a' golyókról az öncsapokat vagdalta le; körülötte sok imént öntött golyó feküdt. ‚Ördög és kárhozat! mit mivelsz te itt?' kérdezé bátyja.

„Neked az ezredestöl nyert puska' számára nem volt golyód, felelt Colomba szelid csengö hangon: én találtam egy golyómintát, 's ma még el lészsz látva nyolczvan töltéssel."

‚Nekem, hála istennek! töltésre nincs szükségem.'

„Jobb ha van, mintha nincs, Ors' Anton'; te elfelejtéd szigeti házádat 's el azon embereket, kik környeznek."

‚Ha elfelejtettem volna is, te elég gyorsan idéznéd azokat emlékezetembe. Mondd meg nekem, nem érkezett meg néhány nap előtt az én nagy börládám?'

„Igen; akarod, hogy szobádba vigyem?"

‚Te vinnéd? még fölemelni sincs eröd..... Nincs szolgaember a' háznál?'

„Én nem vagyok olly gyönge, mint gondolod"; monda Colomba, ruha újait felsodrá 's egy fejér és gömbölyü de rendkivül izmos kar tünt elö. „Jer Saveria, segits" szólalt meg hangosan. És a' nehéz böröndöt már maga fölemelé, mielött még bátyja neki segélyül jöhetett volna.

‚E' böröndben számodra is van valami, kedves Colomba' szólt Orso, midön belsejét üritgeté; ne vedd rosz néven, ha ajándékim csekély becsüek; de hiába, egy féldijas hadnagy' erszénye hamar kiapad.' Ezzel hugának néhány ruhaszövetet nyujta által, egy shwalt 's több más hasonló tárgyakat, minök egy fiatal lánykához illök.

„O be szép! kiálta fel Colomba: én a' shawlt és ruhakelméket mindjárt el is zárom, nehogy megromoljanak. Én azokat elteszem menyekzömre, függeszté borús mosolylyal hozzá, mert most gyászt viselek." — 'S itt bátyjának kezét megcsókolta.

*) Mezön, alla campagna, tanyázni, annyit tesz, mint bandita lenni. Azonban a' ‚bandita' szó itt korán se vétessék gyülöletes értelemben, az csak annyit jelent mint ‚számüzött'; a' korz. bandita az óangol balladák' outlawja.

‚Hanem kedves Colombám, némi erőtetésnek látszik illy sokáig gyászban járni.'

„Én esküvéssel fogadtam, válaszolt Colomba szilárd hangon.... hogy mind addig fogok gyászolni....'' 's ő itt a' Barricinik' házára pillantott által.

‚Még eljő a' nap, mellyen férjhez mégysz', szakasztá őt félben Orso, ki örömest el akará mellőzni, hogy beszédének végszavait meghallja.

„Én olly férfihoz megyek csak nőül, ki három dolgot teljesített....'' És Colomba még folyvást sötéten pillantott ellenségeinek házára.

‚Csodálkozom, Colomba, hogy neked, bármi fiatal és szép vagy, még férjed nincs. No's valld meg nekem, ki hizeleg körülted? Képzelem már, mennyi esti zenét fogok hallani: de azoknak kétségkivül szépeknek is kell lenni, hogy olly nagy voceratricénak, millyen te vagy, tetszését nyerjék meg.'

„Ki választana egy szegény árva lyánykát nőül?... És azután azon férfinak, ki' kedveért én e' gyászruhát elvetném, a' nőket ott alant kellene gyászra birni.''

‚Ez még őrjöngéssé fajul' gondolá Orso, de mitsem válaszolt, csakhogy minden beszédet a' Barricinikről távoztasson.

„Kedves bátyám, szólt Colomba; én is megkinálnálak valamivel. Azon ruhák, miket e' böröndben tartogatsz, nagyon is szépek e' tartományra nézve. Jó felköntösöd nyolcz nap alatt szétszakadna, ha azt a' fák' sürüjében hordoznád. Ennek gondját kell viselned, míg miss Nevil megérkezik.'' Itt felnyitott egy szekrényt, 's belőle egy tökéletes vadászöltözetet vön ki. „Én számodra egy bársony ujjas mellényt készíték, 's már rég egy sipkát is hímeztem, mikép azt piperőczink viselik. Nem volna kedved, azokat megpróbálni?''

És Colomba egy zöldbársony felköntöst ada reá, mellyen hátul egy mély zseb vala. Azután egy hegyes bársonysipkát, melly zománczczal és hasonszínü selyemmel vala hímezve, illesztett fejére.

„Itt van atyánk' carcherája *), töre pedig köntösöd' zsebében rejtezik. Most elhozom a' pisztolyt is.''

‚Valóban külsőmre most szakasztott mása vagyok egy ambigutheatrumbeli rablónak', mondá Orsó, 's egy tükörben, mellyet Saveria elébe tarta, végig tekinté magát.

„Ön olly felséges szép most Ors' Anton', szólt az öreg szolgaleány, 's a' bocognanoi vagy bastelicai legszebb pinsuta **) sem nyalkább most, mint ön.''

Orso új öltönyében reggelizett's ugyan ekkor értesíté hugát, hogy a' böröndben könyvek is vannak; ezen kivül szándéka még többeket is hozatni Franczia- és Olaszországból 's őt e' nyelvekben tanítani. ‚Mert szégyen, kedves Colombám', mondá Orso, hogy egy hozzád hasonló felserdült leányzó olly dolgokban járatlan, miket szárazföldön a' gyermekek már akkor tanultak, midőn kiszabadulnak a' dajkakézből.'

„Igazad van, kedves bátyám, felelt Colomba, én mélyen érzem fogyatkozásimat, 's én mitsem ohajtok inkább, mint még minél többet tanulhatni, kivált ha te lészesz oktatóm.''

Néhány nap elmult, a' nélkül hogy Colomba a' Barricinik' nevét említette. Ő mindig bátyjával vala elfoglalva 's gyakran beszélgetett miss Nevilről. Orso franczia 's olasz könyveket olvastatott vele, 's nem egyszer csodálkozott helyes itéletén 's finom észrevételein; majd ismét a' legközönségesebb dolgokban járatlanságán.

Egy napon, reggelizés után, Colomba a' teremből eltávozott, 's könyv és papiros helyett mezzarojával tért vissza. Tekintete most még komolyabb volt, mint egyébkor. „Kedves bátyám, imigy szólt, kérni akarálak, tégy velem egy kis sétaútat.''

‚Hova kisérjelek? válaszolt Orso, 's karját nyujtá neki.'

„Karodra nincs szükségem, Ors' Anton', de vedd puskádat és töltéstartódat. Egy férfi soha se mozduljon ki házából fegyver nélkül.''

‚Helyes gondolat, az ember a' divathoz alkalmazkodjék. Hova megyünk tehát?'

Colomba a' nélkül hogy felelne, szorosabban köté feje körül mezzaróját, egy vadászebnek füttyente 's bátyja előtt ment. Gyors léptekkel hagyta el a' falut 's egy mély útba kanyarodott, melly a' szőlőhegyek közt kigyózott el; a' kutya egy adott jelre, mellyet az ismerni látszék, előre futott 's a' szőlőhegyeket jobbról balról előttök kifürkészte. Gyakran veszteg állt 's farkát csóválta és szerepével, mint előposta és tábori őrszem, igen meg vala barátkozva. „Ha Muscheto ugat, szólt bátyjához Colomba, akkor tölts fegyvert és csöndesen állapodjál meg.''

A' falutól mintegy félóránylra egy úthajlásnál Colomba hirtelen megállt. Ott egy kis pyramis emelkedett zöld és száraz gallyakból 's lombokból, mellyek körülbelül három v. négy lábnyi magasan valának felhányva 's egymásra torlasztva. Ennek tetején egy fekete fakereszt' hegye nyulongott fel. Korzikának több vidékin 's különösen a' hegységekben bizonyos igen régi szokás uralkodik, melly talán még a' pogányvilági babonás hittel áll összefüggésben, miszerint minden ember, ki azon helyen elhalad, hol valakinek erőszakos halált kelle szenvednie, ugyan oda egy követ vagy faágot vet. Így marad fen tragicai halálának emlékezete számos éveken át a' népnél, 's azon emlék, mellynek állitásán mindenki dolgozik, naponként magasabb lesz. Ezen emléket valaki' halmának vagy mucchiojának szokás nevezni.

Colomba ezen gúla mellett állott 's még egy ágot vetett rá: „Orso, imigy szólt bátyjához, itt halt meg atyánk. Imádkozzunk lelkeért.'' A' leányzó térdre omlott, Orso is letérdelt és csöndes imádságba merült. E' pillanatban a' távol faluból szomorúan kongott a' ha-

*) Carchera: öv, mellyben a' töltések erősittetnek meg. Az öv' baloldalán egy pisztoly rejtezik.

**) Pinsuta: igy neveztetnek azok, kik még a' baretta-pinsuta hegyes sipkákat viselik.

rang, mert éjjel egy férfi halt meg. Orsonak keservesen kellett sirnia.

Néhány percz mulva Colomba ismét fölemelkedett; szeme száraz maradt, de arcza lángolt, ő hüvelykujával gyorsan keresztet vete, melly honosinál szokásban van, 's ünnepélyes hitfogadásukat kiséri; azután magával tova húzta bátyját 's ismét gyors léptekkel a' falu felé tért. Némán jutott el az apai házhoz a' két testvér. Orso szobájába ment. Egy pillanat mulva Colomba is követé őt oda 's az asztalra egy szekrényt tön; azután felnyitá azt, 's egy üngöt vett onnan ki, melly vérrel vala borítva. — „Ez atyád' üngye, Orso, mondá Colomba 's a' véres hagyományt bátyja' keblébe dobá. „Ezen ólom ejté öt el." 'S a' lyányka két rozsdás golyót vetett feléje. „Orso, bátyám" kiáltott fel aztán, karjaiba omlott 's erösen kebléhez szorítá. „Te meg fogod boszulni, neked meg kell boszulnod öt!" Colomba még egyszer igazi vad dühhel karolta által, azután megcsókolta a' véres üngöt és golyókat, 's ezzel bátyját mintegy megkövülten hagyta székén.

Orso egy ideig mozdulatlan maradt 's alig merészlett a' borzanatgerjesztő ereklyékhez nyulni. Végre még is megeszmélé magát 's a' maradványokat a' szekrénybe zárá; majd azután ágyára dölt 's arczát a' vánkosok közé temette, mintha kisértetes rém állna előtte, mellyre pillantani nincs bátorsága. Hugának vég szavai csendülének szüntelen füleiben, 's úgy rémlék előtte, mintha tompa intő szót hallana, mellyet ki nem kerülhetett 's melly tőle vért, ártatlan vért kivánt. Feje forrongott 's keringett, mint félig örülté. Huzamos ideig feküdt ő igy, a' nélkül hogy csak meg is fordult volna; azután talpra szökött, a' szekrényt becsapta 's a' szabadba ment előre 's előre, nem tudván, hova 's merre viszik lábai.

Lassanként hüsíté forró meleg vérét a' hüves lég, 's ő hidegebben vizsgálta helyzetét 's az onnan menekhetés' módját. Ő a' Barriciniről nem gondolta, hogy gyilkosok, ámde vádolta őket, hogy Agostini állitott levelét ők irták, 's e' levél — igy hitte legalább — volt nemző oka atyja' halálának. A' Barriciniket mint hamisitókat vádolni, ezt lehetetlennek tartá. Megszállák öt szigeti honának előitéletei 's szilaj boszúvágya, 's valamelly könnyü boszúállási módot tükrözének lelke elébe egy vagy más hegyszurdokban vagy úthajlásnál, de irtózva mondott le e' szándékról, ha az ezredben levő bajtársira, a' párisi társalgási termekre és miss Nevilre emlékezett; majd ismét eszébe jutának huga' szemrehányásai, — és minden, mi természetében korzikai jellemet viselt, helyeslé e' szemrehányásokat 's még metszőbbeknek is teremté. Lélekismeretének ezen előitéletekkel viselt harczában csupán egy reménye maradt, ő némi szín vagy ürügy alatt czivódást akart kezdeni Barricini' egyik vagy másik fiával 's öt párharczra idézni. Egy golyó vagy kard által ha megöli öt, ez kibékitendi egymással franczia és korz nézeteit. Miután sok tünödései közt e' segélymód ajánlkozott, Orso csöndesebb lön; 's magát tetemesen könnyebbültnek érzé, midőn a' végrehajtás lehetőséget közelebbről megfontolta. Más édesebb gondolatok még inkább eszközlék, hogy véget érjen e' lázas hevültség. Cicero, Tullia leányának halála fölötti kétségbeesése mellett is feledé fájdalmát, midőn átgondolá, mi sok szépet mondhatott ő ezen alkalomkor. Hasonló módon vigasztalá magát Shandy, fiának veszteségе fölött; Orso felfrisité vérét; midőn azon képre gondolt, mellyet ő lélekállapotjáról majd miss Nevilnek adni kivánt, 's reményié, hogy ez által a' szép hajadon' érdekét nagy mértékben gerjesztendi.

Orso ismét a' faluba indult vissza, mellytől jó messze eltávozott; ekkor szavát hallja egy kis lyánykának, ki magát hihetőleg egyedül gondolá 's az erdő' szélén énekelt. Ez egy ballatának búskomor melodiája volt, 's a' gyermek éneklé: „Fiam, o fiam az idegen honban—viseljétek keresztemnek 's véres üngömnek gondját...."

‚Mit dalolsz te itt, gyermek' megszólalt Orso haragos hangon 's hirtelen a' dalló lányka előtt állt.

„Ön-e Ors' Anton'? szólt a' megijedt gyermek. Én signora Colombának egy dalát...."

‚Én megtiltom, hogy többé azt énekeld', szólt Orso iszonyatos hangon.

A' lyányka majd jobbra, majd balra hajtá fejecskéjét 's nyomozgatni látszék, merre menekhetnék legkönnyebben; 's bizonyosan meg is szökött volna, de egy nagy nyaláb, melly lábainál a' füben hevert, visszatartóztatá. — Orso szégyenlé heveskedését.

‚Mid van itt kis lyánykám?' kérdé Orso 's olly szeliden, mikép csak lehetett.

És mivel Chilina a' felelettel késett, felbontá a' nyaláb' vászontakaróját 's látta, hogy abban kenyér 's egyéb élelemszer van.

‚Kinek viszed e' kenyeret, jó gyermekem?'

„Ön tudni fogja uram.... nagybátyámnak."

‚'S a' te nagybátyád bandita?'

„Szolgálatjára, Ors' Anton' úr."

„Hát ha a' rendőri poroszlók rád akadnak, kérdezni fogják töled, hova mégysz?"

‚'S én azt fogom felelni — viszonzá a' gyermek késlekedés nélkül, hogy az erdőben dolgozó legényeknek egy kis ebedelt viszek.'

‚És ha egy éhes vadász jöne 's mindentől megfosztana?'

„Ezt nem meri senki tenni, mihelyt azt mondom, hogy az ebedel nagy bátyámnak való."

‚Ugy-e, az bizonyosan nem olly ember, ki magát ebedelétől meghagyná fosztani.—Szeret-e téged nagy bátyád?'

„Igen, Ors' Anton' úr. Mióta atyám meghalt, ő viseli gondunkat, anyánknak t. i., nekem és kis leánytestvéremnek. Mielőtt anyám megbetegedett, a' gazdag embereknek ajánlá öt 's ezek neki munkát adtak. A' maire nekem minden esztendőben egy ruhát ajándékoz, a' lelkész úr pedig olvasásra 's katekizmusra tanit, mióta t. i. nagy bátyám velök beszélt. Hanem önnek testvére, signora Colomba, különösen jó és kegyes hozzánk." E' pillanatban futva jött egy

kutya feléjök. A' kis lyány két újját szájába dugá 's hangosan füttyente ; a' kutya hozzá szaladt 's farkát hizelgve csóválta, azután hamar ismét eltünt a' sürüben. Nem sokára két kopott öltözetü de jól fegyverzett férfi bukkant elő.

‚Ah Ors' Anton, isten hozta önt kérdé a' két férfiak' idősbike. Hogyan, hát ön nem ismer többé engem?"

„Nem", válaszola Orso 's merően rá pillanta.

‚Még is különös; mennyire változtatják el az embert szakáll és hegyes sipka. Ugyan tekintsen csak jól reám, hadnagy úr. Hát elfelejté már ön waterlooi öreg bajtársait, hogy Brando Savellisról többé nem emlékezik, ki azon gyásznapon több mint egy fojtást rágott szét ön' oldala mellett?'

„Hogyan, te voltál az? Hisz te 1816-ban megszöktél?"

‚Úgy van, a' mint mondá hadnagy úr. Ezer ágyú! béke' idején katonáskodni szörnyü unalmas dolog; ezen fölül pedig itt hazámban bizonyos számadást kelle rendbe hoznom. Ej, ej, Chili, te igen jó gyermek vagy. Add ide szaporán a' mit hoztál, mert mi éhesek vagyunk mint medvék és farkasok. Nem hinné, hadnagy úr, milly mohó étvágyat kap az ember illy erdei életnél. Ki küldi ezt nekünk, signora Colomba, vagy a' maire úr?:'

„‚Édes nagybátyám, a' földbérlő asszony adá ezt nekem számodra, 's egy takarót anyám számára.'"

‚Hát mit akar tőlem?'

„‚Ő azt mondja, hogy a' luchezik, kiket kaszálókul fogadott fel, most egy napra harminczöt soust és gesztenyét kivánnak a' tartományban uralkodó lázbetegség miatt.'"

‚A' naplopók! majd beszélni fogok velök. Őszintén hadnagy úr, akar velünk falatozni? Hisz mi már roszabb lakomát is tartánk együtt szegény földink' idejében; őt most leszálliták a' polczról.'

„Köszönöm. Egyébiránt féligmeddig engem is leszállítottak."

‚Igen, már én hallottam ezt említtetni, de fogadni mernék, hogy ön azért nem igen neheztelt. Hisz önnek saját számadását kell rendbe hozni. — No's pap, e' szavakkal fordult most kisérő társához a' bandita — szaporán asztalhoz. Signora Orso itt mutatom be önnek a' pap urat; én ugyan, őszintén mondva, nem tudom igazán, ha pap-e, de annyit mondhatok, tudós és tanult ember, mint egy pap.'

„‚Uram, ön a' hittudománynak egy szegény hallgatóját látja bennem, szólt a' másik bandita, kit meggátolták, hogy hivatása' pályáját kövesse. Ki tudja, Brandolaccio, én talán még egy bíbornoknál is több leendhettem."'

‚'S mi alapos ok fosztá meg az egyházat ön bölcseségétől?' kérdezé Orso.

„‚Semmiség. Egy számadásnak rendbehozása, miképen Brandolaccio barátom mondja; egy hugom holmi ostoba dolgokat követett el, míg én Pisában a' régi foliantokat forgattam. Nekem hazámba kelle térni, hogy hugomat férjhez adjam. Hanem a' vőlegény nem győzte a' menyasszonyt bevárni 's három nappal megérkezésem előtt a' forró láz megölte. Én most — 's hihetőleg ön sem cselekedett volna máskép — a' megholtnak bátyjához folyamodám; de erről azt hirlék, hogy már házas. Mit tehettem volna most?'"

‚Már ez valóban önt nem kis zavarba hozhatá, és mi történt hát azután?'

„‚Vannak bizonyos esetek, mellyekben tűzköhöz kell nyulni.'" *)

*) ‚La scaglia' egy, a' korzikaiaknál igen divatos kifejezés.

‚Mi ennyit jelent, hogy ön...."

„‚Igen, én golyót röpíték fején keresztül'", szólt a' bandita nagy nyugalommal.

Orso megrettent. Még is kiváncsiságból, vagy talán, mivel hazatérését még örömest halasztgatá, helyben maradt 's folytatá beszélgetését a' két férfival, kik közöl mindegyiknek lelkét legalább is egy gyilkosság nyomta. ***Szenvey.***

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Novemb. 12. Antony. Szomorúj. 5 felv. Dumas Sándortól. Ford. Szental György.

Nov. 13. Lear Király. Szomorúj. 5 felv. Shakespearetől.

Nov. 14. Norma. Nagy opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Bellinitől.

Nov. 15. Először: A' moori vásár. Vígj. 3 felv. Blum Károly után ford. Kiss Iván a' m. acad. költs.

Mai napon nov. 19-d. először fog adatni bérszünettel Szentpétery' javára: Rózsa, a' m. academiánál ez évben első jutalmat nyert 3 felvonású vígjáték Szigligetitől.

Egyveleg.

Helyszerű kérdések. — A' „Humorist"nak egyik pesti levelezője kérdéseket 's talányokat kivánna megfejtetni, miket már csak helyszerüségök miatt is tovább kell közlenünk olvasóinkkal: „Miért nem kaphatni soha Pesten valódi kőbányait 's Budán valódi budai bort? — Mért szegik meg bérkocsisaink, a' rendőrség' szigorú felügyelése' ellenére is, folyvást a' meghatározott vitelbéri árrszabályt? — Miért fordittatik nálunk az árpalének olly iszonyú előszeretete' ellenére is még mindig olly kevés a' komló' mivelésére? — Miért hordják felkapott kávésaink orraikat olly fen, 's leszállott kintornálóink fejeiket még mindegyre olly lesütve? — Miért tolnak reánk reggelizésnél tejes kenyeret 's vonnak meg tőlünk estelinél valódi házi kenyeret? — Miért járnak a' német szinházba annál számosabban, minél jobban korholtatik? — Miért vannak a' pompás újpiacznak mindannyi mellékutczáskái járdával ellátva, mig maga szemlátomást felvirágzó városunk e' legnagyszerübb tere annak nagyobb részt hiányát látja? — Miért van, hogy új épületeink' tetemes szaporodta mellett is, a' házbért még mindig minden évnegyeddel felverik háztulajdonosink? — Miért teng a' finomabb sütömesterség, egyedeinek tetemes gazdagsága mellett is még mindig szokott, szerény silányságában? — Miért nem szeretetnek inkább udvariasb kávések's tekeőrök némelly kávéházakba a' mulattató zene-órák' helyébe? 's végre miért nem tudja az ember vendéglőinkben, a' mesterséges és pontos órák' pazar sokasága mellett is, némellyikében igazán, korán vagy későn érkezzék-e, hogy kielégíttessék!—Még ezer efféle rejtélyek, miket illendőség 's hely' szüke tiltanak elősorozni, kinozzák's foglalatoskodtatják a' figyelmes vizsgálódónak phantasiáját — mond az idézett levelező — mellyek türhetlenül várják az e' kétségeket, talányokat 's homályokat eloszlatandó — itélet' napját.

—r—

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy ív, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boriték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában 222. szám alatti Neumajer-házban, az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 22. 1840.** **12. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák (*Húnfalvi*). — Élet és halál. Vége (Dr. *Losy Pál*). — Éji dal (*Lakner Sándor*). — Konoki (*Raposa*). — Lilium 's rózsa (*Kéri*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg.

Rhapsodiák.

V.

Risum teneatis!

1. Mivelődés nyelv által lesz; egyedül az ember mivelődhetik, mert csak neki van nyelve. 'S a' természet, melly halált rendelt az egyedekre, 's a' fajokat és nemeket csak más más lényekben, változatlanúl hurczolja keresztül az időben, elveszti hatalmát az ember fölött; kit születni enged, azt nem szünteti meg egészen, 's az emberiség halad az egyesekben. Magánosan él az állat, ha seregesen lakik is: de az ember megszólal 's társ felel neki, imádkozik 's isten hallgatja meg, mit a' társ nem hallott volna. Ő él, mert beszél, 's mivel beszél, meg sem hal mindjárt. De a' levegő is, ha mély, homályt okoz és sürüséget; 's századok mulva elsiketül a' hír 's feled az emlékezet: halál, bár késő, elfoglalta volna a' multnak kincsét, 's a' kis unokák nem ismerték volna öseiket. De Taut megbiztosítván az ingható birtokot, kivette azt az emlékezet' hullató tárából, 's az irás' szekrényébe zárta, mellyet az idő el nem birt rontani. Azóta foly az emberiség' története; azóta él nemzet nemzetért, apa fiáért, 's az idő nem halad el pusztán, hanem örzi a' multat 's ülteti a' jövendőt. Nyelv és irás azon hágcsó, mellyen a' mulandó földről az örök égbe törekszik az ember. 'S biztosban, tán mivel lassabban, mint a' hegyre hegyet halmozó Titánok, hat fel az emberiség; isten nem félti az eget mint Jupiter, mert vára elérhetetlen. Nyelv és irás, mi csoda találmánya az értelemnek! Ha az hajdan fenséges eredetének zálogát elvesztette, azon találmány által tette magát ujra érdemessé isten' képére.

A' nyelv nemcsak eszköze és tára a' mivelődésnek általában, hanem különösen is minden nemzetnek az, mi gyümölcsnek a' föld, mellyben termett. A' nemzet' saját érzeménye, vágya, reménye és emlékezete, tudása és hite, nyelvében van lerakva; az egyedek azon köztárból merítenek, 's mit meggazdálkodnak vagy hozzá szerezhetnek, abba teszik le mindnyájan. Azért mivelt nemzetnek nyelve is mivelt, azért ki a' nyelvet képezi, csinosítja és bővíti, a' mivelődés' eszközét tökéletesíti, a' látcsövet tisztítja, mellyel vizsgálatokat akarunk tenni. Homályos

üvegen keresztül a' nap nem hat világosan szobáinkba, 's ügyetlen nyelven bajos mivelödni. Innen nyelvképezésben valóban nem tudom, van-e „lana caprina", hacsak p. o. avval nem veszödünk, hogy az *ő* felibe két kis vonatot, vagy két pont közé egy vonatot tegyünk-e inkább?

2. Nyelvnek a' hang eleme, mellyet a' levegő' kitolása a' gégéből szül, 's melly embernél tagolt, azaz szó, állatoknál pedig tagolatlan, tulajdonképen hang. A' levegőnek puszta kitolásai adják a' hangzókat; a' szájtagok, névszerint nyelv, fog és ajak miatt, mellyek a' levegőnek szabad kimenetelét akadályozzák, lesznek a' mássalhangzók. Ezen hangakadályozás teszi az emberi hangot tagolttá, 's ez az, mit az állatok nehezen tudnak utánozni, mert a' papagáj' cseregésében épen a' mássalhangzók tökéletlenek. A' mássalhangzók tehát sokkal nyomosabbak, mint a' hangzók, miből, úgy tartom, következik azon törvény, hogy sok nyelvben csak amazokat irják le, nem gondolván a' hangzókkal. Ezek mintegy magoktól lesznek, 's úgy látszik, magokban nem is birnak jelentőséggel. Azt hinnéd, a' mássalhangzóhoz eredetileg van kötve a' hangzó. Innen két más nyelvtörvény látszik folyni: egyik, hogy minden nyelvben a' mássalhangzók inkább kimivelvék mint a' hangzók *) a' tájbeszédeket (provincialismus) és nyelvhajlásokat (dialectus) leginkább a' hangzók' határozatlansága teszi — másik, miszerint több nyelvben mássalhangzó után változik a' hangzó, minek ellenpéldáját egy nyelvből sem tudom.

A' magyar nyelvben szembe tünik a' hangzók' aránylag tökéletes kiképeztetése 's uralkodása, ellenkezőleg a' semi nyelvekkel, mellyekhez azt olly szivesen mérjük. Benne minden hangzó tökéletes ejtésü; nincs fél, nincs kétes vagy lebegő hang köztük, hanem az ejtést mintegy rajtuk nyugasztva mondatnak ki. Mindenik vagy rövid, vagy hosszú; egy hosszú két röviddel ér fel. Mássalhangzó, mint határozója a' hangzónak, ha egy, az ejtésben nem változtat, ha kettő, azt megnyujtja. Mert a' hangzót mintegy nyugodva kellvén kimondani, míg az ejtés a' két akadályt legyözi, annyi időbe telik, mintha hosszú hangzót ejtett volna. Nálunk hát két mássalhangzó igazán hosszuvá teszi a' megelőző hangzót vagy inkább szótagot: más nyelvekben azt csak élessé teszi, azaz, az ejtés a' mássalhangzókra támaszkodik.

Ha mind ezt összefoglaljuk, azon közönséges törvényt lehet elvonni, hogy a' magyar ejtésnek alapmértéke lassu, mit is minden romlatlan fül érez. *) ***Hunfalvi.***

(Folytattatik.)

*) Vad nemzetek' nyelvpéldái, a' mint könyvekben találjuk, többnyire a' hangzók' kellemetlen halmozását mutatják.

Élet és halál.

(Vége.)

Az élet' határideje bizonyos arányban van az életmüves anyag' kifejlödésével; minél hosszabb idő kivántatik ezen kifejlödésre, annál tovább terjed az élet, és megfordítva; a' kifejlödés' tetőpontján nem a' gyümölcsözhetést és szaporodhatást értve, mi élőfákban Linne szerint a' 6-dik évben, embernél serdülés után történik: hanem azon időpontot, midőn az életmüves test elérte anyagi és erőbeli növekedésében a' lehetőséget 's fogyni kezd; melly időpont egyforma távolságra áll az élet' kezdetétől és végétől. Némelly növények alig bújnak ki anyjok' méhéből a' földből, már elhervadnak; az aloë száz esztendőben virágzik; adansonia digitatá-t, a' Libanus' hegyén, sok száz évest említenek a' természet-vizsgálók, mint azt a' héjnak évenkénti megfásulásából származott gyürük mutatják; ázalékok közől némellyek huszonnégy óra alatt végzik el életöket; a' bogarak, mihelyt párosodnak, elhalnak, sebesen futva meg azon életpályát, mellyen sok csiga századig elcsúsz mász; az ember' éltének határidejét pedig közönségesen 70—80 esztendőkre terjedni már bölcs Salamon észrevette. Így kell ennek szükségképen történni azon viszony, szoros egybeköttetés, ugyanazonosság miatt, melly van erő és anyag között; 's valamint a' mozgásnak mechanicai és hydraulicai szabályok szerint történt megindítása költi fel az életet: úgy annak ha-

*) Tartja is az élet az ejtési alapmértéket, csak némelly szinészeink hadarázzák annyira a' nyelvet, hogy néha nem tudom, angolul beszélnek-e vagy magyarul. Én nagyot nem hallok, szóvonó sem vagyok: de társalgási darabban mindig megelégszem, ha felét megértem. Mert igazán, ha „bon ton" szerint beszélnek, mint malomkerek úgy forog nyelvök; illyenkor én nem a' darabot, nem az előadást, hanem azt bámulom, hogyan győzik lélekzettel. De higyék nekem, az nem szép, 's a' magyar nyelv' természete ellen van, ha mindjárt divattá válnék is a' szóorlés. Hogy illy vágtató beszédben szavalásról nem lehet szó, azok sem tagadhatják, kiknek tudejök kovácsműhelyi fuvóval ér fel. *H.*

sonló gátoltatása okozza a' halált; a' felköltött életerő t. i. működéseit úgy irányozza, hogy az anyag' kifejlődése elősegéltessék, és ezen kifejlődésnek nem oka, hanem föltétele, szinte úgy, mint a' világosság, nem okozza a' testek' savitását vagy savitótól megfosztatását, hanem evvel együtt létezik vagy múlik el. Az anyag azonban, mint véges valami, vég nélküli tökéletesedésre nem alkalmatos, 's elérvén a' lehető tökélyt, kezd függetlenebb lenni az életerőtől; magát mind inkább inkább alá veti azon természeti törvényeknek, mik szerint, az egyed' romlásával, a' folyórészek merőkké, a' lágyak keményekké, a' rugékonyok rugékonytalanakká stb, és viszont rugékonytalanok rugékonyakká, kemények lágyakká, merők folyórészekké válni törekednek. — Ez az oka, hogy a' növények' levelei gyérebbek lesznek, hamar sárgulnak, lehúllnak, ágaik elszáradnak, héjaik megkeményednek, hasadoznak stb, míg nem végre új hajtásaik sarjazásaik megszünnek 's bennök a' tenyészet elszenderül. — Ez az oka, hogy a' csontok lassan lassan vékonyodnak, töredékenyek lesznek, a' szálagok, erek csontosodnak, az izmok fogynak, merevednek; az idegek összeasznak, a' nedvek kevesednek, elhigulnak vagy megsürüdnek mind addig, míg a' mozgás mechanice gátoltatván, az életerő működni megszünik, az élet elhal.

De ha az életerő nem egyéb, mint több természeti erők' egyesülése, vagy inkább, mivel erő és anyag mindegy, az életnélküli anyagoknak életmüves testté alakulása: úgy az működni végképen csak ott szünhetik meg, hol az életmüves anyag életnélkülivé már általváltozott, és igy halál nem lehet, az élet közvetlen egy által a' lételbe; voltak is bölcsek, kik az életet úgy tekintvén, mint térfoglalás, hatás és visszahatás, vagy savitási működés' tüneményit, a' halált egészen kiszorították a' természetből. Igaz, hogy az életerő sok ideig ellappanghat a' miatt, hogy hiányzik a' mozgás és a' természeti erőkkel való küzdés, mi által a' test' kifejlődése vagy halála elősegéltetnék, mint tapasztalni ezt a' magvakban, a' fák vagy kövek' zárt üregeikben találtató békákban, a' hófuvatagok alá borított emberekben stb, és hogy ezen lappangó életerő különbözik a' munkátlansági erőtől, megtetszik abból, mert az a' testek' érezésre, izgatásra és tenyészésre való fogékonyságával megegyezik, ez pedig nem, úgyde az életnek, mihelyt jelei észre nem vétetnek, azonnali megszünése nem is állíttatik; halálnak csalhatatlan jele egyedül csak a' rothadás; a' mi egyszer rothad, az többé sem életmüves anyagnak, sem életnélkülinek nem tartathatik. Életmüvesnek nem: mert a' természeti erők benne nem központosulnak; életnélkülinek sem: mert azon erők munkátlansági erővé nem olvadnak, sőt külön irányokat tartva az egyed' szétbontakozását okozzák; és igy halál van; életből halál a' vezető hid lételre.

Az élet olly csendesen és rendes idő alatt, mint mondva volt, nem folyhat le: mert az életmüves test' kifejlődése szükségessé teszi általában mind azon külső anyagok 's ezekkel párosult természeti erők' befolyását, mik részszerint a' működéseket segélik elő; részszerint eledelül szolgálnak: — az életerőnek nem elég elkezdett irányát folytatni, hanem küzdeni kell a' mondott erőkkel is, és épen ezen küzdésnek következése a' külső anyagok' szelidülése, a' táplálás. E' szerint az anyag' kifejlődése siettethetik vagy hátráltathatik; az életerő működésében elősegéltethetik vagy akadályoztathatik, ahhoz képest, a' mint a' külső anyagok szelidíthetlenek vagy életmüves testté könnyen és hamar általváltoztathatók; ahhoz képest, a' mint a' természeti erők győznek az életerőn, vagy ettől meggyőzetnek. Ugyanazon növény, melly szikes helyeken alig fogamzik meg már kivész, alkalmatos földben sok évig tenyészik; ugyanazon állat, melly nagy folyamokban hosszú életet él, iszapos és mocsáros vizekben hamar elhal; maga az ember, a' mint körülményei kedvezők vagy kedvetlenek, a' fentebb említett élethatáron túl vagy innen eső időköznek különböző szakaiban múlik ki.

Szoros értelemben vett táplálásra alkalmatosak az élő vagy haló valóságok: mert ezekben együtt vannak azon természeti erők, mik életmüves testekben egyesülve szoktak lenni, 's annál fogva illyenekké könnyen átváltoztathatók. Az életnélküliek csak a' működéseket segélik elő; szivatnak ugyan föl a' vérbe érczek, földek, savak; de ezek ismét kiválasztatnak, és a' testből kihajtatnak: vagy bent maradván, fövénynyé, kövekké, nem pedig fehérnynyé, nyálkká, rostokká stb képeződnek. Különbség van azonban az eledelek közt, az életerő' kisebb vagy nagyobb tökélyéhez képest; igy az állatok, mikben az életerő hatalmas czélirányosan szétbontani 's ismét összerakni a' testeket, többnyire élő valóságokat, azaz ollyakat, mikben

a' halál rothadás által még nem kezdette el működéseit, használnak eledelül; az egyszerűbb életerővel biró növények ellenben megvárják a' testek' szétbontakozását, 's leginkább a' levegőből és földből beszivott elemek' összerakásával foglalkodnak.

Halál bizonyos sarkiságban áll az élettel: hasonlítanak t. i. egymáshoz, a' mennyiben mindketten egyediek, tünemények és bizonyos ideig tartók; ellenkeznek egymással, a' mennyiben életben az erők központosulnak, halálban külön irányokat tartanak; életben czél az egyed' föntartása, örökítése, halálban annak szétbontása.

A' mozgásnak megszünése — mire mutat élőfákban az újhajtások kimaradása, emberben az ütérverés' elállása — okozza a' halált; de csak azon mozgásnak megszünése, melly az életerőt felköltötte és ez által föntartatott, mert az általános nyugodalmat meg nem engedhetnék a' testek' közönséges tulajdonaik; millyenek p. o. a' nehézség, rugékonyság, vonszó erő stb., hogy is volna ott nyugodalom, hol a' testek' szétbontakozása történik; csakhogy a' halál' lefolyta alatti mozgás, nem központosuló természeti erők által okoztatván 's tartatván fön, az életerővel semmi viszonyban nem áll.

A' haló testek csak az életnélkülieket adják vissza a' lételnek; de elemeik ennek hatalma elöl kiragadtatva élőknek adatnak által, vagy új élő testekké alakulnak.

Dr. Losy Pál.

É j i d a l.

Csendes éjfélt
Kong az óra,
Béke minden
Szúnyadóra.

Én is alszom
Nem sokára,
Egy hatalmas
Lény' szavára;

Boldogitó
Lész ez álom,
Túl a' földi
Léthatáron. —

Csendes éjfélt
Kong az óra,
Béke lengjen
A' halóra!

Lakner Sándor.

K o n o k i.

Vádolják Konokit, honjának hogy keveset tesz:
Sőt sokat! ő mindig rontja, ha látja javát.

Raposa.

Liliom 's rózsa.

Liliomok 's rózsák osztoztak Nellike' arczain,
Szomszéd rózsához monda irígy liliom:
„Meghalt a' szerető ifjú, kit Nellike kedvel.“
'S Nellike' arcza fölött elhala rózsa' tüze.
A' liliom hazudott, eljő a' kellemes ifjú
'S a' rózsák győznek csókjai lángja alatt;

Kéri.

C o l o m b a.

(Folytatás.)

Azalatt, míg kisérőtársa beszélt, Brandolaccio kenyeret és húst rakott elébe, azután önmagának szolgált, 's eteté kutyáját, mellyet Orsónak rendkivül eldicsért, föleg azon csodálatos belösztönéről, mi szerint egy voltigeurt minden csak gondolható álruhában is megismer. Azután egy nagy darab kenyeret és sonkát vágott le kis unokahuga' számára.

„„Még is szép élet a' mi bandita-életünk! megszólalt a' hittudomány' exhallgatója, miután száját megtömte egypárszor. Talán jövend olly idő, mellyben ön maga is signor della Rebbia némit tapasztalni fog, egyszersmind meggyőződni arról, milly fölséges dolog más urat nem ismerni — szeszélyén kivül. Azután francziául igy szólt tovább: Korzika egy fiatal férfira nézve nem igen vonzalmas tartomány, de ha az ember bandita, akkor a' dolog egészen más alakot ölt. A' némberek fülig szerelmesek belénk. A' mint ön engem itt lát, három kedvesem van három külön helységben. Igy vagyok én mindenütt honn; kedveseim' egyike pedig nője egy rendőrhajdúnak.““

„Ön a' nyelvekben igen jártasnak látszik“, szólt Orso komolyan.

„„Ha én francziául beszélek, ez onnét van, mivel, mint a' latin mondja: maxima debetur pueris reverentia. Mi — én tudniillik és Brandolaccio barátom — azt akarjuk, hogy a' kis lyányka becsületes maradjon 's belőle szép magaviseletü hajadon váljék.““

‚Ha majd tizenöt éves lesz, mondá Chilina' nagybátyja, férjhez adom őt. Már félig meddig néztem ki számára mátkát!‘

„És te hihetőleg magad lészsz férjkerítője?“ kérdezé Orso.

‚Bizonyosan; 's azt gondolja ön, hogy bármi tehetős és gazdag férfi az egész vidéken sokáig fog tétovázni, ha azt mondom neki: én, Brando Savelli, óhajtom, hogy ön' fia unokahugomat Savelli Michelinát nőül vegye?‘

„Én legalább nem fognám neki tanácslani, viszonzá a' másik bandita, mert jó czimborámnak itt kissé vaskos ökle van, 's magának engedelmességet képes szerezni.“

‚Ha én gazember, semmirekellő, vagy rongyficzkó volnék, folytatá Brandolaccio, úgy csak töltéstáskámat kellene megnyitni 's legott folynának bele az öt frankos tallérok.‘

„A' te táskádban tehát van valami, melly vonzó erővel bir?“ tudakozá Orso.

‚Nem; de ha én, miként sokan cselekesznek, egy gazdag férfinak ezt irnám: ‚nekem száz francra van szükségem‘, e' dús férfi minden bizonynyal sietni fogna, a' kivánt pénzt megküldeni. De én becsületes ember vagyok, hadnagy úr.‘

„‚Tudja ön, signor della Rebbia, szólt a' pseudolelkész, hogy ezen olly egyszerü tartományban vannak gazemberek, kik azon tiszteletből, mellyben mi — köszönet ezen útileveleinknek! (itt puskájára mutatott) — részesülünk, hasznot akarnak húzni 's nevünkben váltókat irnak 's kezünk' vonásit utánozzák?‘“

„Azt tudom, válaszolt röviden Orso, de mint áll tehát a' dolog a' váltókkal?‘

„‚Mintegy fél év előtt az orezzai part-oldalon sétaútat tevék, ekkor egy ollyan pórpimasz jö felém, ki, mihelyt engem meglát, sipkáját lekapja. — Oh lelkész úr, igy nevez t. i. engem a' környéken örege 's apraja, oh lelkész úr, igy rimánykodik a' pórpimasz, ne vegye rosz néven; engedjen időt, én csak ötvenöt francot voltam képes előteremteni; de valóban, ez minden, a' miről rendelkezhetem. Én csodálkozva kérdém: mit jelent ez, mit akarsz, barom, ötvenöt francoddal? Hatvanöt francot akartam mondani, válaszolt a' pimasz, de százat, menynyit t. i. ön kiván, lehetetlen előteremtenem. Mit fecsegsz te bolond, én száz francot kivántam töled? Hisz én azt sem tudom, ki vagy. — Most kezembe ad egy levelet, vagy is inkább egy piszkos rongy lapot 's erre az volt irva, hogy egy körülményesen kijelelt helyen száz francot tegyen le, ha t. i. nem akarja, hogy Giocanto Castriconitól házát felgyujtatni 's teheneit agyonlövetni lássa. Giocanto Castriconi pedig az én nevem, 's valaki elég vakmerő volt nevem aláirását utánozni. Leginkább pedig az boszantott még, hogy a' levél irgalmatlan rosz tyúkvakarás volt, és tömve helyesirási bakokkal; én és helyesirási bak! mint egyezik e' kettő össze? helyesirási bak és — én, ki az egyetemnél annyi jutalomdijt nyertem! — Először is az ostoba parasztot nyakon ütém, úgy hogy néhányszor körülforgott mint kerge birka; várj gazember, hát te engem még tolvajnak tartasz, kiálték föl aztán 's gonoszúl megrugdostam. Mikor kell a' pénzt a' kijelelt helyre vinned? — Még ma, úgymond. — Szép; vidd csak oda. Úgy vala rendelve, hogy a' pénzt egy fenyü' tövében ássa el. Ő ezt pontosan teljesité, miként a' levélben meghagyatott. — Én a' közelben elrejtém magam' 's parasztommal ugyanott hat egész óraig várakoztam. Hanem, signor della Rebbia, én három napig lesben állottam volna, hogy körömre kerítsem a' gazembert, ha úgy kellett volna megtörténni. Hat óra mulva végre elő vánszorgott egy illy bastiaccio *), egy istentelen uzsorás. Ő meghajlik, hogy fölemelje a' pénzt; én elsütöm a' puskát, 's olly ügyesen találám el, hogy fejével egyenesen az öt francos tallérokra bukott. Most, mondám a' parasztnak, vedd pénzedet 's ne tartsd Giocanto Castriconit soha többé alávalóságra képesnek. — A' szegény ördög, egész testében reszketve, kaparà össze hatvanöt francját, a' nélkül, hogy a' vért előbb letörlené, melly rájok tapadt 's ezer hálát rebegett felém. Én még egyszer amúgy szépen megrugdostam 's meglehet, a' vitéz tán most is fut.‘“

‚Oh lelkész, monda Brandolaccio, én irígylem neked e' lövést.‘

„‚Én a' bastiacciót épen halántékon lelém 's ez engem Virgil' verseire emlékeztetett:

Liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.

Liquefacto? gondolja ön, signor Orso, hogy egy ólomgolyó röptének sebessége által elolvadhat? Ön sokat bajlódott a' physicával 's igy nekem e' tárgyban kellő felvilágositást adhat.‘“

Orso készebb volt a' lelkészszel a' physicáról beszélni, mintsem vele a' bastiain töltött boszú' nemessége fölött vitázni. Hanem Brandolaccio, kit ezen tudományos beszélgetés csakhamar untatott, félbeszakasztá azt azon megjegyzéssel, hogy a' nap nem sokára lenyugszik. ‚Mivel ön nem akart velünk falatozni, hadnagy úr, tehát javaslom most, hogy signora Colombát ne várakoztassa tovább. És aztán nem is jó mindig erdön 's mezön az esti órákban szerte barangolni. Miért indul ki ön házából fegyver nélkül? Sok rosz ember találkozik itt e' környéken, vigyázzon ön magára. Ma ugyan nincs önnek mitől tartania, a' Barricinik a' helykormányzóért mennek, ő egy napig Pietranerában kiván mulatni, mielőtt Corteban alapkövet rak, miként mondják . . . . valóságos bolondság. Ezen éjjel a' Barricinik' házában hál, de később ismét szabad kezök lesz. És ott van a' Vincentello, ez igazi bitó fa' czimere — és Orlanduccio egy hajszálnyival sem jobb. .. Úgy iparkodjék ön, hogy e' kettőt magánosan találhassa, az egyiket ma, a' másikat holnap; de jól vigyázzon ön magára, többet nem mondok.‘

„Köszönöm a' tanácsot, válaszolt Orso, de nekünk egymással semmi dolgunk; míg nem ingerelnek, nem háborgatom őket.“

A' bandita egyet csettente nyelvével; azonban semmit sem felelt. Orso fölkelt a' földről 's távozni akart. ‚Még egyet, monda Brandolaccio, én még önnek a' löport nem köszöntem meg; mondhatom épen jókor kaptam. Most már semmire sincs szükségem. . . . Azaz, csupán czi-

*) A' hegyvidékek' korz lakosai megvetik Bastia' lakosit, kiket vonakodnak földieiknek elismerni. Ők nem is nevezik soha őket bastiese, hanem bastiaccioknak; az ‚accio‘ végzetnek pedig nálok többnyire gyülöletes értelme van.

pőim nincsenek. . . Hanem majd e' napokban magam toldok-foldok össze egypárt bivalbőrből.'

Orso a' banditának két ötfrankos tallért nyomott markába. „A' löport — imigy szólt — neked Colomba küldé; nesze valami, hogy sarukat vehess."

‚Több kimélést, hadnagy úr. Koldusnak tart ön engem? kenyeret, löport elfogadok ugyan, de egyéb nem kell.'

„Régi katonák közt, gondolám, nem olly nagy a' feszesség; egyik segithet a' másikon. No's isten velünk." — De mielőtt Orso eltávoznék, a' pénzt észrevétlenül a' bandita' töltéstartójába tolta.

„„A' viszonlátásra, signor Ors' Anton', szólt a' pap, mi hihetőleg e' napokban találkozunk ismét a' haraszthan egymással 's tanulmányinkat Virgilből folytathatjuk.""

Már egy óranegyed folyt le, mióta a' két bandität elhagyta; 's íme egy férfi' szavát hallja, ki sebes futással utána törtet. Brandolaccio volt. ‚Már ez sok, hadnagy úr, kiálta fuldokolva, kissé igen sok. Ím vegye vissza tiz frankját. Mástól e' tréfát nem szenvedném el. Sok szépet és jót signora Colombának. Ej, ugyan csak megizzasztott engem hadnagy úr. Jó éjszakát!'

XII.

Orso kissé nyugtalannak lelé Colombát hosszú elmaradta miatt; de midőn ez őt érkezni látta, arczán ismét azon búskomor nyájasság vonult el, melly neki olly sajátias volt. Vacsorakor a' testvérek csak közönyös dolgokról beszélgetének egymással; Orso azután elbeszélé hugának, véletlen találkozását a' banditákkal, sőt némi tréfás megjegyzéseket is tőn amaz erkölcsi és vallási nevelésről, mellyet a' kis Chilina nagybátyja' 's ennek érdemes collegája Castriconi úr' gondoskodásának köszön.

‚Brandolaccio becsületes ember, mondá Colomba, de Castriconit elv nélküli embernek hirlik.'

„Én azt gondolom — viszonzá Orso — hogy ő épen annyit ér mint Brandolaccio, Brandolaccio pedig egy hajszállal sem többet, mint ő. Mindkettő a' polgári társasággal meghasonlásban és nyilványos harczban él. Első vétségök folyvást uj bűntettekre ragadja őket, 's ők mind ennek daczára sem olly roszak talán, mint sok más ember, kik nem tanyáznak erdőben 's bozótban."

Az örömnek egy sugára villant Colomba' szemeiből.

„Igen — folytatá Orso — e' nyomorúknak igen élénk, sajátnemű becsületérzésök van. Bizonyos borzasztó előitélet, nem pedig alacsony haszonvágy köté őket azon élethez, mellyet folytatnak."

‚Kedves bátyám — monda szünet után Colomba, és kávét tölte csészéjébe — te tudod talán, hogy Pietri Baptista Károly múlt éjjel meghalt; a' mocsárláz ragadta őt el az élők közől.'

„Ki ez a' Pietri?"

‚Falunk' egyik lakosa, és férje Magdolnának, ki haldokló atyánk' levéltárczáját kapta kezéhez. Özvegye nálam volt 's megkért, mennék el férje' temetésére 's énekelnék ott valamit. Illenék, hogy te is eljöj velem. A' Pietri-k szomszédaink, 's kisded falunkban illy emberbaráti szivességet nem tagadhatni meg.'

„Pokolba temetéseddel 's halotti ünnepélyeddel! Colomba, én nem örömest látom, hogy hugom illy köz nézőjátéknál olly könnyeden szerepet vállal föl."

‚Orso — felelt a' nőtestvér — mindenki saját módja szerint tiszteli halottait. A' ballatát vagy gyászverselést becsületes őseinktől vettük által 's nekünk azt, mint régi szokást, tisztelnünk 's követnünk kell. Magdolna nem bir illyesmire tehetséggel, az öreg Fiordispina pedig, ki a' környéken legjelesb voceratrice, most beteg. Valakinek csak még is kell a' ballatát énekelni.'

„Azt gondolod, hogy Pietri Baptista Károly nem talál utat a' más világra, hacsak koporsójánál rosz verseket nem énekelnek? Menj el temetésére Colomba; és ha akarod 's illőnek találod, el foglak oda kisérni; de hagyj föl kérlek a' verseléssel, mert az hozzád nem illik."

‚Édes bátyám, én már szavamat adtam. E' szokás itt divatban van, 's kivülem senki sincs, ki ballatát énekeljen.'

„Valóban, ostoba szokás."

‚Szivem mélyen illetődik meg, ha énekelnem kell. Mind annyiszor szerencsétlenségünk' képe ujul meg emlékezetemben. Holnap, bizonyosan tudom, beteg leszek, de hiába, meg kell tennem. Ne ellenkezzél tehát, Orso. Jusson eszedbe, hogy Ajaccióban te magad kényszeritél gyászverselésre 's igy akarád mulattatni azon angol signorát, ki honi szokásinkat csak gúnyolja. Miért ne tenném azt meg tehát szegény jámbor emberekért, kik nekem azt megköszönni fogják 's kiknek mély fájdalmukban szavaim vigasztalásul szolgálandnak?'

„Cselekedjél tehát, a' mit akarsz. Fogadni mernék, hogy a' ballata már fejedben ki van dolgozva 's fájlalnád, ha azt hiába 's minden siker nélkül költötted volna."

‚Nem; én azt előre nem költhetném. Én a' halott elibe állok 's azokra gondolok, kik őt felül élik. Könnyekbe lábbadnak illyenkor szemeim, 's éneklem, a' mi eszembe jut.'

Colomba mind ezt egyszerüen 's igénytelenül mondá, 's lehetetlen vala gondolni, hogy alatta legparányibb költői hiúság is lappangjon. Orso engedett végre huga' kérelmének 's elment vele Pietri' házába. A' ház' legnagyobb termében, asztalon kinyujtózva, feküdt a' halott. Ajtók 's ablakok nyitva állottak 's több égő viaszgyertya világositá meg a' halottnak arczát. Fejénél állott a' holtnak özvegye és háta mögött tömérdek némber; a' terem' másik oldalán a' férfiak álltanak, födetlen fejjel pillanatikat a' halottra szegezve, ünnepélyes mély csöndben. Minden, ki a' terembe lépett, megcsókolá a' halottat *) köszönté annak özvegyét és fiát fej-

*) E' szokás Locognanóban még ma is uralkodik.

hajtással, 's azután, a' nélkül, hogy egy szót beszélne, körbe állott. Csak időnként szakasztá félbe a' jelenlévők közöl egyik vagy másik a' mély csöndet, hogy kérdéseket intézzen a' halotthoz. „Miért hagytad el szerető jó asszonyodat? — kérdé egy agg némber. — Nem viselte hiven gondodat? Miben szenvedtél hiányt vagy szükséget? Miért nem akartál egyetlen egy hónapig élni többé? Menyed megajándékozott volna egy szép fiacskával.'

Egy nyulánk fiatal férfi, Pietri' fia, megszorítá a' halottnak merevült' hideg kezét 's mondá: „Oh, miért nem estél inkább a' „male morte'nak áldozától, akkor legalább megboszúlhattunk volna!"

Ezek valának az első szók, miket Orso, ki épen a' terembe lépett, hallhata. Midőn a' halottas nép öt és hugát megpillantá, legott nekik szives készséggel helyet nyitott 's a' várás' moraja köszönté a' voceratice' jelenlétét. Colomba megcsókolá az özvegyet, kezét megszorítá 's néhány pillanatig némán 's földre szegzett szemekkel megállt. Azután hátraveté mezzarojját, merően a' halottra nézett 's feléje hajolva 's majd szintolly halovány arczczal, mint maga a' halott, imigy kezde szavalni:

Baptista Károly! Krisztus magához veszi lelkedet. — A' földi élet: szenvedés — Te mégy, hol napfény nincs, sem téli fagy — Ott nincs ásódra sem nehéz fejszédre szükség — Te földi terhes munkádat bevégzéd — Örök vasárnap most minden napod — Baptista Károly! Megváltónk vegye kegyelmesen magához lelkedet — Házadban most fiad parancsol — Nem rég egy tölgyet láték omlani — Vad szél vihar sujtotta földhöz azt — Én gondolám, hogy már a' tölgyfa holt — Mellette ím még egyszer elhaladtam — 'S uj gyerkeágat láték sarjadozni — A' sarjadék szép élő tölgyfa lőn — 's hüs árnyékot vetett zöld lombival — Magdolna, ennek árnyában pihenj most — 'S a' tölgyre emlékezzél, melly kihólt! —

Magdolna itt hangosan zokogott 's két vagy három férfi, kik alkalom-adatva szintolly hidegvérrel löttek volna kereszténynyekre, mint fogolymadarakra, keservesen sírt.

Colomba a' megkezdett modorban folytatá még egy ideig a' gyász-verselést; majd a' halotthoz fordult, majd annak özvegyéhez 's árváihoz, söt ollykor ollykor, mint ez a' ballatáknál szokás, a' halottat magát is hagyá beszélni 's általa barátinak 's rokoninak vigasztalást 's erkölcsi oktatást nyujtott. Midőn Colomba imigy beszélt, tekintetét magas ihlettség dicsöité, arczán egy látnok' szellemtüze lángolt és szemei büvösen ragyogtak. Ő hasonlított a' jósszéken ülő agg Pythiához. Csak néhány sohajt 's elnyomott zokogást lehete hallani, különben az egész néptömeg, melly öt körül csoportozá, néma, és sírszoborként hallgatag volt. Orso, jóllehet rá e' vad költészet talán kevesebb hatással birt, mint másokra, még is általa mélyen meghatottnak látszék; ő a' teremnek egy zugában állott és sírt, mikép Pietri' fia sírt.

Hirtelen több idegen férfi lépett a' terembe. Azon szerény udvariság, mellyel a' gyásznép öket fogadta 's nekik helyet készíteni törekvék, sejteté, hogy azok nagy tekintetü férfiak, kiknek megjelenése a' ház' kitünő becsületére válik. Mindazáltal egy szót sem intéze senki hozzájok; senki sem bátorkodott félbeszakasztani a' ballatát. Az első, ki a' terembe lépett, mintegy negyven éves férfi vala. Fekete köntöse, 's a' gomblyukon áthúzott vörös érdemszalag 's a' nyilt 's méltóságteljes tiszti arcz csakhamar elárulák, hogy ő a' préfet. Utána egy ösz férfi jöve görbült testtel, beesett arczczal, ki zöld szemüvege mögött aggályos és nyugtalan pillanatit csak nehezen rejtheté el; azután két karcsú ifjú férfi lépett nyomukba, arczukat a' nap elbarnította, nagy tömött barkó és bajusz, büszke és követelő tekintet jellemzé öket, szemeik merész kandisággal csapongának szerte. Orso Pietranerában minden lakos' arczvonalmit rég elfeledé ugyan, de a' zöld szemüveges öse legott benne régi emlékezeteket ébresztett. Ez Barricini ügyész volt, ki mint maire két fiával a' préfetet kalauzolá, hogy ez egy ballatát v. gyászverselést hallhasson. — Igen nehéz volna hiven lerajzolni, a' mi most Orso' keblében támadott; atyja' ellenségének jelenléte a' legkinosabb benyomást eszközlé rá, 's erösebben, mint bármikor, érzé most magát azon gyanúra hajlandónak, mellyet eddig még folyvást leküzdött.

Colomba' arcza pedig, midőn azon férfit meglátta, kinek örök gyülölséget esküdött, a' legsötétebb kifejezést ölté fel. Ő elhalványult, szózata durvább lön; a' vers, mellyet csak imént kezdett, ajakin elhalt. . . . De csakhamar ismét megeszmélé magát, és szilárdul 's határzottan imigy folytatá tovább:

Ha a' keselyü üres fészkén busong, körül repdesik a' karvalyok — Ők gúnyolják nemes fájdalmait (itt elfojtott nevetés hallatszék, melly Barricini' két fiától eredt, kik talán ezen metaphorát kissé merésznek találták). De a' kesely majd ujra fölkel — szárnyait viszont kifeszíti — orrát vérben mosandja meg — És te Baptista Károly! im utolsó istenhozzádot mondanak most rokonid 's barátid — Elég könyüjök folyt éretted immár — Csak a' szegény árva nem fog sírni — De miért is sirasson téged — Napjaidnak száma megtelt — Te véreid közepett holtál meg — Elkészülten a' mindenható elébe lépni — Az árva sír és atyjáért keserg — Gyáva orgyilkosok verték öt agyon — Atyját siratja ő, kinek vére a' zöld füvet pirosra festé — De az árva összegyüjté e' nemes vért — kiönté azt Pietranera fölött — Hogy öldöklő méreggé váljék — Hogy Pietranera jelölve maradjon — Míg a' bünös vér kitörlé, az ártatlanul kiontott vér' nyomát.

Midőn Colomba e' szavakat elmondá, egy székre omlott 's hangosan zokogott. A' siránkozó némberek összecsoportulának körülte; több férfi a' mairere 's fiaira vad pillanatokat lövelt; néhány ösz ember hallhatólag gáncsolá azon botrányt, mellyet a' Barricinik jelenlétökkel okoztak. A' megholtnak fia már kérni akará öket, távozzanak minél előbb a' házból; de a' maire nem várta be ezen felszólítást. Ő az ajtófelé sietett, két fia pedig már az utczán volt. A' préfet néhány vigasztaló szót intézett az ifjú Pietrihez 's a' maire után indult. Orso karon kapta hugát 's mintegy kivonta a' teremből. „Kisérjétek öket —

szólt az ifjú Pietri néhány barátinak — legyen gondotok, hogy bajok ne történjék.“ Két vagy három fiatal legény tüstént fölkerekedett, tőreiket köntösük' bal ujába rejték 's a' két testvért házok' ajtajaig kisérték.

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Novemb. 16. Az őrült' gyermeke. Dráma 5 felv. Soulié után franciából Nagy Elek, a' magy. acad. költs.

Novemb. 17. Bérszünetben: Borgia Lucretia czimü Donizetti nagy operájának első felvonása. Ezt követé a' bécsi testvér Lewy Melania, Lewy Károly és Richard' nagy hangversenyök hárfán, zongorán és vadászkürtön.

Novemb. 18. Ördög Róbert, vagy a' királyfi mint koldus. Szinjáték 5 felvon. Irta Raupach, ford. Kiss Iván.

Egyveleg.

A' két őrült. — Nem rég igen különös dolog történt Angliában a' lancasteri őrült-házban. Egy nemes ember Mittleton' vidékéről elmenyavalyába esett 's a' városi tanács által egy tisztviselőnek adaték által, hogy az őrültek' házába vigye. Azt mondák a' betegnek, hogy sétálni kocsiznak. De az őrült gyanakodni kezde az uton. Lancasterben későn érkezvén meg, nem lehete azonnal a' kitűzött helyre menni, ezen okból fogadóba szállták. Másik reggel igen korán fölkelt az őrült és, kiváncsiságból vagy más okból, kifürkészte a' mélyen alvó tiszt' zsebeit. De mennyire bámult, azokban tanácsi parancsot találván, melly az ő becsukatását rendeli. Hamar veszi az iratot, az őrültházba megy, a' fölvigyázónál jelenti magát 's mondá, hogy egy szerencsétlen őrült' átadásával bizaték meg. De, ezt tevé hozzá: „Előre meg kell jegyeznem, hogy őrültsége különös nemü; a' legkicsapongóbb eszmékkel küzd. Nem kell csodálkoznia, ha azt mondandja, hogy én vagyok az őrült és ő a' vezető.“ Átadván a' levelet, eltávozék, az őrültet elhozandó. A' fogadóba érvén, fölkelté a' tisztet azon szemrehányással, hogy soká alszik. Reggeli után sétálni mentek, a' tiszt készakarva az őrültház felé vette utját, társa pedig a' helyett hogy ellenkeznék, még ohajtását nyilvánitá a' belső rész' megnézéséhez. Hasonló szándékban volt a' vezető is, ki nem győze eléggé örülni szándékának olly kedvező sükerén. Az ajtóhoz jutván a' fölügyelő által fogadtatnak el. A' tiszt zsebébe nyúl és bámul, hogy a' parancsot nem találja. A' közben társa a' fölugyelőhöz közeledve, figyelmezteté őt a' reggel mondottakra 's igy szólt: „Vegye őt hatalmába, 's nyirassa meg.“ Két férfiú ragadá meg a' szerencsétlent, ki az erőszaknak ellenmonda, azt állitván, hogy társa az őrült 's ő a' vezető. Nem hallgatva lármájára, elhurczoltaték, 's megnyiraték. A' másik eltávozott, a' fogadóba ment, fizete 's Mittletonba visszatért, hol nem kevés csodálkozásra szolgáltata okot, mikor megpillanták. Eleinte attól féltek, hogy megölte vezetőjét, de mikor megkérdezék, mi lett amabból, igy felelt: „A' lancasteri őrültházban hagytam, hol megnyirták. Egész a' kötözésig őrült.“ Valóban a' rosz vele bánás miatt majd eszét veszté a' tiszt. Végre fölvilágult a' dolog 's egy hét mulva haza bocsáttaték. Haloványan, soványan és inkább őrülthöz mint eszes emberhez hasonlitva jött haza. Mi történt a' másikkal, nem mondatik meg. Talán örömében eszére jött.

A' páva 's a' tükör. Bizonyos Fernaux úr parkját Páris mellett pompás tükrökkel ékesité ki, mellyek jó hatást gyakoroltak. Egy napon a' kertész egy pávát láta a' tükör előtt, melly karikába szedve farkát, képét a' tükörben vizsgálá. Néhány óra mulva visszatérvén, egyre ott látá a' pávát. Most elzárá őt: de mihelyt kiszabadult a' madár, azonnal visszatére tükréhez 's a' legjobb ételekhez sem nyult. Fernaux úr a' tükör elé tetete neki étket, de a' páva nem evett 's negyedik napra megdöglött. Most másik pávával tették kisérletet, melly hasonlóképen járt. Kérdés, magát ismeré-e meg a' tükörben, vagy vetélytársát gyanita látni a' páva?

A' költői zultán. — Az új török uralkodó mostanában született első lányának e' nevet adá: égből hullt virág. Minden Mehemed Alival levő bajai' daczára igen költőileg lelkesité őt az atyai öröm.

Lope de Vega Carpio' jellemzetéhez. — Ismeretes ezen spanyol dráma-költő' termékenysége, de azt a' következő eset még világosabbá teszi. — Egykor Lope 's Montalvannak igen gyorsan kelle egy színművet készíteniök, mivel különben a' játékszint be kellett volna carneval' idején színművek' hiánya miatt zárni. Hogy minél gyorsabban czélt érjenek, megoszták a' munkát egymás között, úgy hogy Lope az első, Montalvan a' második fölv nást készitse el, a' harmadikat pedig együtt dolgozzák. Minden kész vala az utolsó fölvonásig. Montalvan Lopenél hált, hogy mindjárt kéznél legyen, 's két órakor kelt föl, hogy a' fölvonás ráeső felét elkészitse. Ez tizenegyre meg is történt. Fölkeresé ekkor Lopét, ki a' kertben egy narancsfával foglalkodék, mellyet az éjszakai hidegség megrongált. Montalvan kérdezé: mennyire van? „Fölkeltem ötkor — monda Lope — 's egy óra előtt kész valék. Ezen idő óta reggeliztem, ötven versü levelet irtam 's kertemet megöntözém.

Beirut vagy Barut, a' régi Berytus a' phoeniciabeliek földén, hol mint mondatik, az üveget találák föl 's Justinian császár' idejében, híres törvényiskola volt. 556-ban földrengés által elpusztíttaték Beirut 's alig épüle föl, midőn a' saraczenok körülvevék és elfoglalák: utóbb 3-dik Balduin, jeruzsálemi király hódítá meg; IV. Amurat' ideje óta török birtok. A' város már a' keresztes háborúk' idejében híres öböl és kikötő vala, jelenleg Közép-syria' révpartja (nevezetesen selyem és pamut' tekintetében, mit a' drúzok nagy bőségben hoznak ide), 's Damaskus innen kapja áruczikkelyeit. Beirutot ez okból sok európai hajó keresi meg. Van 10, v. 12,000 lakosa 's kellemes fekvésü egészséges vidéken; lakik benne egy görög 's maronita püspök. Ma is láthatók itt romok a' régi és középkorból; az utóbbiak között a' híres drúz emir, Fakhr-ed-din, palotájának romai. — Az utolsó ágyuzás igen megrongálta.

Nagy ipart üző szabó. — Berlinben egy Brandt nevü szabó a' következőket tudatja: Hogy a' sok oldalról nyilvánitott kivánságnak eleget tegyek 's mesterségemnek nagyobb kiterjedést szerezzek, az évi ötven talléros előfizetésért az eddig minden hónapban adott öltözet mellé minden második hónapban egy társasági öltözetet adok, kabát, nadrág és mellényből állót. Utólagosan megjegyzem: a' ruhadarabok' nagysága felül minden kétséget eloszlatandó, hogy a' kis uraknak is, 2¼ röf posztóból készítem szabály szerüleg a' kabátot, 's ezt azon okból tehetem, mivel kevés haszonnal beérem és szükségeimet magasra nem csigázom.

—jd—

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy ív; társából, a' Figyelmezőből minden kedden egy ív. Ára a' kettőnek helyben, kihordással, 5 ft. cp.; postán, nyomtatott boritték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 ftou. Kiadó-hivatal Pesten, Borz-útcza 222. szám.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 26. 1840.** **48. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. Folytatás. (*Hunfalvi*). — Végszavam a' dráma' ellenségeihez (*Egressy Gábor*). — Barátom' sírján. (*Kutly Lajos*). — Colomba. Folytatás. (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

Rhapsodiák.

V.

(Folytatás).

5. Elmében az értelem 's nyelvben az ige határoz mindent. Mivé az elme' hajlamai csak fejthetők, az értelem fejti ki azokat, e' nélkül a' lélek kőbe rejtett arany, mellynek hasznát nem veszed, ha ki nem olvasztod: mire a' nyelv képes, az ige által lesz azzá; hol az ige hajthatlan és nyers, ott a' nyelv nem lehet simulékony 's a' gondolatkifejezés szigorú. Az értelem mintegy az ige' alakaira nyomta gondolkodási eszközeit; innen az igének nagy nyomossága minden nyelvben. Változatos hajlékonyság, alakbőség és szabatosság a' legkülönbféle viszonyok' megjegyzésében teszik az igének erényeit. 'S azokban a' magyar igét tudtomra egy nyelv sem haladja meg; hajlékonysága olly kincset rejt, mellyet, bátran mondhatom, köztünk még senki sem foglalt át tökéletesen. 'S mi fő erénye a' magyar igének, szabályait számnélküli kivétel nem hágja meg, mint a' görög igéét, hanem böven áradoz, 's még is korlátok között, mint országokat gazdagító folyam, melly soha sem önt ki partjain. Hanem a' nagy bőséggel nem tudunk mindig helyesen élni, 's hogy az igazat kimondjam, hol a' nyelv kényünkre bízta magát, ott mi nem ritkán balra értjük. Az igealakok' (tud, tudat, tudatgat, tudatik, tudhat, tudakoz stb.) használatában majdnem lehetetlen hibázni: de az idő alakok iránt olly határozatlanúl inog a' szokás, hogy nem könnyü kitalálni, mihez tartja magát. Nézzük csak, hogyan élünk az úgynevezett alig multtal vagy félmulttal! Akár van helye, akár nincs, neki állni kell; mert most divatozik. Mint ötven évvel ez előtt a' sok való miatt szóhoz is alig jutottak, ugy uralkodik most a' félmult. Nem mintha én ezen homályos zavarba „legyen világosság!" teremtői szóval rendet és tiszta fényt hozhatnék, söt hogy a' homályt inkább kitüntessem, van szándékom néhány észrevételt közleni. Minél több szemet szúr, annál többen látnak majd hozzá.

Az ige' időalakai azok, mellyeket az igehajlítás nyujt; minden, mi szófüzés, az nem időalak, 's nem tartozik ide. Az igehajlítás pedig következő időalakokat ad:

I. Lát, lát vala; láta, láta vala; látott; látott vala; fog látni, látand.

II. a) Lásson, látna, látott legyen, látott volna.

b) Fogott látni, fogjon látni, fogna látni, fogott volna látni;

c) Látanda, látandott, (látandjon, látandana, látandott legyen, látandott volna?).

Az I. alattiakat egyenes jelentésü, a' II. alattiakat feltételezett jelentésü időknek hívom, nem mintha ez által jelelném meg legpontosabban természetöket, hanem különbség' kedveért. —

Az idő multból, jelenből és jövendőből áll, mindeniket a' gondolat kisebb részekre osztja fel. Ugyan is van kezdő jelen, tartó jelen, és végzett jelen; a' multban van egyidejű mult (viszonyos mult), független mult, és régmult; a' jövendőben van független jövő és függő jövő. Van-e mindezekre időalakja a' magyar igének az I-ben?

Jelen időalakok { lát / lát vala;

Mult időalakok { láta, láta vala; / látott; látott vala.

Jövő időalakok { látni fog, / látand.

Jelen idők. Lát tartó jelent tesz; lát vala, ha végzett jelent tesz-e nem tudom, mi azt majd nem kimulattuk a' szokásból, 's régibb iratok igen határozatlanúl élnek vele. Kezdő jelenre nincs időalakunk, azt (vagy bizonyos igék, vagy) szófüzés által fejezzük ki.

Mult idők. Láta más körülménynyel egyidejü multat; látott független multat; és látott vala régmultat teszen. Láta vala iránt szinte nem vagyok tisztában. Erre Fáy Andrásnak ezen helye tanulságos: „Épen megirám vala fenebbi rubrumát értekezésemnek, 's bevezetés felett rágám tollamat, midőn Jolsvay barátom halkkal szobámba lép.“ Itt megirám vala és rágám viszonyos idők, mert lép adja meg az időhatározást; hanem megirám vala és rágám közt is van különbség, mert az utósó a' lép igével, melly lépett helyett áll, egyidejü, 's ha nem inkább megirtam vala kellett mondani, úgy megirám vala viszonyos időhöz való viszonyt jelentene, 's láta vala időalak meg volna határozva. De valóban megirtam való-nak azaz régmult időnek van itt helye. Minthogy pedig a' láta való-t bizonyosan jóhangzat' kedveért az újabb szokás látott volna helyett használja, hogy a' halomra gyülő volná-t elkerüljük, 's nincs ok, miért ezt helybe ne hagyjuk, tanácsos azon időalakkal soha régmult értelemben nem élni.

Jövő idők. A' független jövő: fog látni, a' függő: látand. Meglátom is független jövő, még pedig, mint gondolom, magyarosabb mint fogok látni, de az nem időalak, hanem szófüzés. Legyen itt például Fogarasinak egy helye: „Évek fognak eltelni, 's váltójogi munkák egymást érni, mig az elvek, mellyekből váltó törvénykönyvünk magyarázandó, teljesen kifejtve, felfogva 's elfogadva lehetendenek“*).—Fognak eltelni független jövő; lehetendenek függő. A' függő jövő feltételt is foglalhat magában, p. o. meg foglak látni (vagy, meglátlak) ha Pestre jövendesz. Ha eső leend, sár lesz vagy fog lenni.

A' mult idők közöl az egyidejü multat legnehezebb tisztán felfogni, miért is nem lesz fölös a' mondottakat egykét észrevétellel megtoldani, mivel más körülménynyel egyidejü, tartó multnak látszik sokszor. Innen a' latin nyelvben a' tartós cselekvést, szenvedést stb. imperfectummal, azaz egyidejü multtal fejezik ki. Nyelvünkben többnyire saját igealak tevén a' tartós cselekvést vagy szenvedést, ritkábban szorulunk az egyidejü multra, melly hát jelleméhez hü maradhat. Scribebam, legebam, tesz: irogattam, olvasgattam. De az egyidejü mult, természeténél fogva viszonyos idő, 's viszonyoknál nem mindig könnyü meghatározni, mellyik áll alárendelt viszonyban. Jobb-e: midőn nap sütött, irék; vagy: midőn irtam, nap süte? Pusztán nyelvtanilag egyre megyen tán ki, de nem metaphysicailag, 's a' határozott nyelv néha bajjal fogja az alárendelést megtalálni. — Még egy példát Fáy Andrástól. „Úgy hiszem, elég jelét adám annak, hogy remete vagy asszonygyülölő nem valék.“ Itt az imperfectum nincsen maga helyén, hacsak gonoszúl valami aposiopesist nem akarunk gondolni. Jobb igy: úgy hiszem, elég jelét adtam annak, hogy remete vagy asszonygyülölő nem voltam vagy vagyok.

Az egyidejü multnak szertelen használását a' németektől kapták fel a' forditók, mivel nem tudták, hogy azt a' német kénytelenségből, korántsem értelmi helyességből használja. Nyel-

*) Szaporitandhatja, mint Vajda mondja egy helyt, korcs alak, szaporithatandja helyett. Az igealakok a' gyökérhez, de az időalakok csak amazokhoz járulnak, nem megfordítva.—

véhen a' független mult: ich habe gesehen, ich habe gegessen (láttam, ettem) hoszabb levén, mintsem kellemesen bánhatnék vele, szivesen mondja; ich sah, ich ass (láték, evém) ott is, hol más időt kivánna az értelem. Mi hasonló szabadsággal élünk a' láték vala idő alakkal láttam volna helyett. Láték, evém, ne álljon soha nálunk láttam, ettem helyett, 's mit a' német az imperfectumnak tulajdonit, hagyjuk mi azt helyesen a' perfectumnak, azaz a' független multnak.

A' régmultat és független multat jól lehet megkülönböztetni. Ez egyenesen kimondja, hogy valami elmult, amaz pedig, hogy előbb múlt el, mint más elmúlt körülmény. P. o. vagyonát, mit neje után kapott vala, egy éjszaka mind eljátszotta, 's még is, midőn nejéhez visszatért, úgy tudá rosz kedvét eltitkolni, hogy az legkisebbet sem gyanithata. Itt, eljátszotta, visszatért független multak; kapott vala régmult, mert előbb mult el, mint az eljátszotta; tudá eltitkolni, 's gyanithata egy idejü multak a' visszatért multtal. (Egy különösséget el nem hagyhatok. Eleinte igy akartam irni: „hogy az legkisebbet sem gyanita", de a' fülnek jobban tetszett gyanit vala. Miért? a' numerusért, 's tán az szülte a' valá-val összetett jelen időt az egyidejü helyett, mert ám gyanithata ellen nincs kifogása a' fülnek, mivel szint olly numerusú, mint gyanit vala).

A' föltételezett időalakokról nem szólok, mert csak az egyidejü mult iránt akartam beszélni, 's mert ha ezekről is értekezném, az igehatározók és kötszók' szőfüzési törvényeit kellene magyaráznom, mit, nyiltan megvallom, nem tudok 's még ha tudnám is, nem ide hanem rendszeres munkába tartoznék. Különben is a' b) és c) alatt elősorolt időalakok' értelmében és használásában kézzel fogható setétség van még, igazi „embarras de richesse."

Hunfalvi.

(Folytattatik)

Végszavam a' dráma' ellenségeihez.

Nem minden aggodalom nélkül tekintve a' pesti színház' jövőjébe, mi fölött annyi vihar zúga már el, 's melly annyi tusák' térhelye volt: a' nemzet' törvényhozó képviseletének szellemében némelly nézeteket bocsáték közre a' Társalkodóban, országos szinházunk' műtervezetéhez, melly alkalommal szólásra hivám föl tárgyismerőbbjeinket, hogy az ügy ne csupán magánykörökben, ebéd- és casinotermekben, hanem a' nyilvánosságnak legtágabb mezején, józanon 's elfogulatlanul lenne megvitatva, 's kifejtve. Erre csak hamar bizonyos Folinus János, majd Dunaközy, majd Radnay urak léptek elő, álarczosan ugyan, de még is sokkal kevesbbé burkoltan, hogysem azonnal rájok ne ismerheténk vala — tollaikról. Figyelemmel hallgatók végig ez operaszónokokat, 's kérdezők magunktól mindeniknél: quid dignum tanto tulit hic promissor hiatu? 's fájdalom, a' felelet lőn: semmit, és ismét semmit egyebet, mint némi ismeretet az emberi vesékről, 's azon tanúlságot, hogy ők koránsem ama' bajnokok, kikhez fölhivásom intézve volt, mert ezt bebizonyiták; mivel nem emlékezik a' krónika, hogy valaha bármely vakmerész tollhősnek sikerült volna pusztán tagadó, odavetett mondatokkal epés gúnyvillámokkal elveket, oksulyos nézeteket szertezúzhatni, ha bár egy Aristoteles kölcsönözte volna is melléjök tekintetét. Azért rendületlenül állanak még mindig kérdéses nézeteim is, bár azokat igénytelenül bocsátám útnak, azaz módosithatásukat nem zártam ki, de meggyőződésemet nyilvániták.

Előre tudtuk, hogy ha majdan országszerte ki fogjuk kiáltani a' dramaelvnek egyedül törvényes voltát's azt, hogy „az operaelvnek még most is tulnyomóságot akarni szerezni a' köz véleményben, nem egyéb pártütésnél az illető törvények' elve és fogalma ellen", hogy mondom, e' szavakra támadni fognak Folinusok, 's több effélek, kik nem fognak tartózkodni a' pártütési szerepeket azonnal magokévá tenni, de természetesen, csak álnév alatt, hogy képök' szinét ne láthassuk. Sejditők azt is, hogy a' megrendített elvek és érdekek nagy robajjal törnek, majd elé, 's egy tengerhullámoktól nyeldesettnek kétségbeesését reproducálandják; de hasztalan, nem segitheténk. A' jogtalanságnak, bár mi későn is, egyszer csak eljövend végórája, 's e' gondolattal tanácsosb hült vérrel megbarátkozni, mint majd véletlenül bukni le a' bitorlott magasból. Mi fog történni országosan ez ügyben, nem tudhatni, de annyi bizonyos, hogy én, dramaembere, az operaelvvel sorsot láttatlanban sem cserélnék.

Fentisztelt urak' operaszónoklatát tehát — kik midőn a' szenvedélyesség, önzés,

boszú, stb. vádjait farizeusilag másokra mázolják, akaratlanul is eszembe jutnak Kisfaludy Károly' vadászának eme szavai: „Bocsánatot kérek, midőn e' jó úr az erkölcsiségről szaval, mindig ezt kell hozzá tenni: figyeljetek szavaimra, de ne ám tettemre; nézzék csak meg jól ezen urat, a' remetezubony alatt Ormi Sándor lappang" — Mondom, alig volna ok e' declamatiokat figyelembe venni, ha az ügyet kevesbé ismerök, vagy egyoldalulag informáltak miatt, azoknak egy pár pontjait kiigazitani nem tartanám szükségesnek.

Dunaközy például azt mondja: hogy „operát alárendeltet akarni annyi mint rosz operát akarni": neki tehát (törvények) alárendelt opera szükségkép rosz opera. Nem színpadon zsarnokolt az opera D. úr — akarjon érteni, és ne akarjon ámitni — hanem a' szinfalakon kivül, az egész intézkedésben; t. i. repertoriumon, mütechnicai rendszeren, időn, helyen, egyéneken 's a' színház' egész organicumán. Koránsem müvészete, hanem képviselete. Névszerint: tapodta a' törvényes rendet; gátolta és zavarta a' drama' müfoglalkodását; a' dramai müvészet' előmenetelének örökké éber daemona volt; bántotta a' drama' tagjait; a' színháznak bal irányt adni ügyekezett, stb. Mind ezekre, 's még ha tetszik egyebekre is, naplóim, 's a' pesti színház' dramai személyzete adatokkal szolgálhat.

Ha az áll, hogy „mihelyt pártoltatik az opera, annak önkiemelkedése — tehát a' dráma' elnyomatása — bizonyos, 's az ellen iparkodni fonáksag", úgy Dunaközy úr alkalmasint maga alatt vágja a' fát ez állitással; mert ekkor az alapitó magyar nemes, vagy országos képviselője, azt fogja mondani: de, édes barátom, ha úgy van a' dolog, csak simpliciter ki azon veszedelmes vendéggel, ki gazdáját önházából szükségképen kiéneklendi; én drága pénzemet nem effélére áldoztam.

Használni hisznek-e még is az opera' jövő sorsának azok, kik dolgokat izgatnak föl, miket okosan csak végkép elmultaknak kellene tekintetni?

E' két úrnak csak az a' baja, hogy irtam: mert úgymond: roszúl, és rosz szándékból irtam. Vagy inkább: mert iratomnak egy pár pontja őket fájósan érintette, 's mert az operának országos szükségtelen voltát kimutatni bátorkodtam. Azért is egyiknek váratlanúl, másiknak fogadatlanúl prókátorkodom. Igazság!! — De mire is az ismeretlen, talányos pesti színház-ügyet a' magyar vidéki közönséggel ismertetgetni, a' színészet' eszméjét terjeszteni, népszerüsiteni?!! — Mire dolgokat bolygatni, feszegetni, mik sokaknak épen így vannak legjobban, mint most vannak, vagy eddig voltak. Dunaközynek e' szerint fogadatlan prókátor a' költő, historicus, philologus, stb, ha szakjabeli dolgokról ir.

Színház, mint közintézet, köz ellenőrködés alatt áll, 's míg ahhoz, józanon, mindenki szólhat, addig az intézeti tag köteles azzal, ki a' bajok' kútforrásait legjobban ismerheti, mik a' közönség' szemei elől eltakarvák. Azért, ha észrevételei, javaslatai a' színház' körén belül kihágásoknak „kicsapongásoknak"(?!) látszanának, kilép a' színész a' sajtó' mezejére, hol egyenlőség, és „igazság ül a' trónuson", és ir, birál, elmélkedik, mert neki a' színészet szaktanulmánya egész kiterjedésében. Úgy látszik tehát, hogy Dunaközy úrnak ismeretei a' színészeti literatura' mezején, hol csupán ő akar fogadott prókátor lenni, igen is csak a' dunaközig terjednek; hallatlan fölségsértés levén előtte, hogy színész birál meg színigazgatási dolgokat. Elég legyen erre egy élő példával szolgálnom D. úrnak: Egy porosz udvari színész, ki egyszersmind jeles mütudós, nem egy alkalommal czéloz irásaiban nem kedvezőleg épen azon színház' organicumaira, mellynek tagja; neve: *Schneider Lajos.* Én pedig jelenleg a' pesti színház' tagja nem vagyok, miről D. úr nem látszik értesitve lenni, bár levele Pesten költ(?). Tehát a' „kicsapongó alárendezett" urbanus czim sehogy sem illik rám.

„Valljuk meg, mond D. úr, hogy nem igen szeretünk tanulni járni a' színházba, hanem nemesen mulatni." Nem vallhatjuk meg, mert általában nem áll a' tétel. De tegyük, hogy áll. Akármi czélból szeretünk mi járni, mihelyt egyszer szeretünk, már szentül van a' dolog, a' többit majd eligazitja lelkünkkel a' színház. Épen abban áll a' színmüvészet' bűvös mestersége, hogy akaratunk nélkül is tanulunk élvezetében; 's épen e' csodás egybeolvadását a' gyönyörködtető szépnek az oktató igazzal, e' csodás egység' hatását teszi ki e' két szó: szellemi élvezet, mit a' színészet ád. A' nemzeti színház tehát nem a' nyilvános mulatságok' rovatába tartozó dolog, hová Dunaközy és a' Sürgöny szeretik sorozni; illyenre nem áldoz

nemzet százezreket, mint már százszor mondatott. *Egressy Gábor.*

(Vége következik.)

Barátom' sírján.

Octob. 27. 1840.

Hová hová, dagályos őszi szél?
Ki ostoroz? dühöd mi honra kél?
Sovány nyomodban hagyva kórt, 's halált.
Mi kény uralg rabszolga-éheden?
Ki bünhödik szikkasztó mérgeden?
'S üvöltő rémed' sípja kit kiált?

Az év elért; kedvének vége lett,
'S te a' közös temetkezés felett,
Torz sírzenét hurczolva bujdosol,
Hideglelős fuvalmad átrepül,
'S a' nagy holthoz, koporsótüzetül
Egy két barátot tőlem elrabol.

Seperd seperd el sárga népemet,
Melly félhalálban üli lelkemet;
Reményem' színhagyott alakjait.
Szárnyad' fagyos csapása jóslebel,
Mert tél után sovárog, 's tél ha kell,
Itt e' szív; hányd az éjbe kinjait.

Törd össze csábtükröd', mesés jövő!
Büvésztanod csalárd fényleltető,
Ködéletü délbábját megvetem.
Kétszinü szellemek hit és remény;
Mit irtanak, ó már a' festemény,
'S alatta vázként rejlik érzetem.

Olly boldog ő leküzdve zsoldbaját,
Az új halott a' ritkahü barát,
Kinek keresztjén hangzik énekem!
Dühöngj, dagályos éji szél,
'S mig napjaimra jöne síri tél,
Az ősz tarolt vidékin zúgj velem!

Kuthy Lajos.

Colomba.

(Folytatás).

XIII.

Colomba végkép odalankadt; keble zajosan hullámzott, de nyelve a' szólás' tehetségét megtagadta. Bátyja' vállán nyugovék feje 's annak kezét görcsösen szorítá meg. Ámbár Orso' sérve kevés hálaérzést táplált a' huga által elszavalt ballatáért, még is sokkal inkább elfogódott a' részvéttől, hogysem öt legkisebb szemrehányással illethette volna. Ő csendesen elvárta az ideggörcsnek végét, mellyben Colomba szenvedni látszék, 's ime az ajtón kopogtatnak; Saveria egészen megháborodva lép a' terembe 's felkiált: ‚a' praefect úr jö!' E' névnél Colomba mintegy szégyenelve gyöngeségét hirtelen felemelkedék, 's egy székhez kapaszkodva, melly kezе alatt láthatólag reszkete, egyenesen állt.

A' praefect eleinte néhány közhelylyel mentegetőzék késő látogatásaért, azután sajnálatát nyilvánítá signora Colombának változásán, gáncsolá szokását a' gyászverselésnek, melly által különösen egy lelkes voceratrice még kinosabbá teszi a' jelenlevő rokonok 's halotti vendégek' fájdalmát; végre gyöngén feddőleg szólt Colomba' legújabb improvisatiója' tartalmáról. Signora della Rebbia — imigy folytatá beszédét — ön' angol baráti önnek általam üdvezlöteket küldik. Miss Nevil ön' hugának sok szépet üzent, önnek pedig egy saját kezével irott levelet küld.

‚Nekem levelet miss Nevil?' kérdé Orso.

„A' levél, szerencsétlenségre, nincs nálam, de öt percz mulva kezéhez veendi ön. A' miss' atyja beteg volt. Egy pillanatig attól tartánk, hogy a' borzasztó szigeti láznak leend áldozatja. Ámde á' veszélyt most már szerencsésen kiállotta, miről önök magok is nem sokára meggyőződhetnek, mivel szándéka önöket Pietranerában meglátogatni."

‚Miss Nevil bizonyosan nagy aggodalomban volt atyja miatt.'

„Szerencséjére a' veszélyt csak akkor vette észre, midőn már vége volt. Signor della Rebbia, velem miss Nevil sokat beszélt önről és signora Colombáról. — Orso meghajtá magát. — Ő igen meleg baráti érzelmet táplál ön iránt. Ő a' fesztelen 's kellemteljes magatartás, söt még a' látszatos lengeség alatt is komoly és mély értelmességet rejt."

‚Ő igen szeretetre méltó hölgy' viszonzá Orso.

„Úgy szólván csak az ö kérelmére jövék ide. Senki sem ismer, nálamnál jobban bizonyos szomorú eseményeket, mellyekre önt még csak emlékeztetni sem akarnám. Mivel Barricini úr még Pietranera' maireje, én pedig e' megye' praefectje vagyok, tehát alig kell önnek mondanom, milly fontosak előttem bizonyos vádak, miket, ha jól vagyok értesítve, néhány meggondolatlan ember önnel is közlött. Mindazáltal tudom azt is, hogy ön e' kofabeszédeket boszankodva utasitá vissza, mikép ön szilárd férfiui characterétől és polgári állásától azt méltán várni lehetett."

‚Colomba, — szólt Orso kissé elfogódva — te igen fáradt vagy; jó volna most nyugalomra térned.'

Colomba tagadólag csóválta fejét. Ő szokott nyugalmát ismét visszanyerte és sötét szemeit a' praefectre szegzé.

„Barricini úr — szóla folytatólag a' praefect — élénken ohajtja, hogy ezen neme az ellenséges indulatnak.... akarám mondani, ezen kétes és feszes állapot, mellyben ön az ő családjával él, szünjék meg. Mi engem illet, én is örömest látnám, ha önök olly viszonyba jönének egymáshoz, millyenben férfiak állnak, kik mintegy arra teremtvék, hogy becsüljék egymást."

‚Praefect ur, — válaszola érzékenyült hangon Orso — én soha sem vádolám Barricini ü-

gyészt, hogy atyámat meggyilkolta; de ő olly cselekedetet követett el, melly engem örökre vissza fog tartóztatni, hogy bármi összeköttetésbe lépjek vele. Ő egy bandita' nevében hamis levelet koholt 's azután atyámat vádolá, hogy ő irta azt. 'S ezen levél volt hihetőleg halálának oka.'

A' praefect egy pillanatig hallgatott; azután pedig imigy szólt: ‚Hogy ön' atyja ezt hivé, midőn Barricini urral pörben állt, ez némileg menthető, de önnek illyesmit állítani, vagy vakon hinni akarni, többé nem szabad. Gondolja meg, hogy Barricininek épen legkisebb oka sem lehetett illy levelet koholni.... Én nem beszélek itt önnel az ő lélektulajdonairól.... Ön nem ismeri őt, 's még is idegen hozzá;... annyit azonban még sem tagadhat ön, hogy egy férfi, ki a' törvényeket ismeri —'

„Praefect úr — monda Orso 's helyéről fölkelt — tessék meggondolni, hogy midőn a' levelet ön nem Barricinitől irottnak állítja, azzal egyenesen azt mondja, hogy tehát atyámtól származik az. Atyám' becsülete pedig, praefect úr, az enyém is."

‚Senki sincs inkább mint én — válaszolt a' tisztviselő — meggyőződve della Rebbia ezredes' becsületességéről... de... ezen levél' szerzője most fel van födözve.'

„‚Ki az?'" megszólalt Colomba 's a' praefect felé közeledék.

‚Egy nyomorú ember, ki több galád tetteiről vallomást tön... jelesül olly tettekről, miket Korzikában soha sem bocsátnak meg; szóval: egy tolvaj, egy bizonyos Tomaso Bianchi, ki most a' bastiai börtönben ül; ő megvallá, hogy azon balsorsú levelet ő irta.'

„Én nem ismerem ezen embert — monda Orso — és mi szándéka vagy czélja lehetett e' levélirásnál?" —

„‚Ő egy legény a' mi környékünkről, 's testvér öcscse molnárunknak — viszonzá Colomba — hanem igen nyomorú ember, egyszersmind hazug, ki legkisebb hitelt sem érdemel.'"

‚Ön tüstént látni fogja, mi érdeke volt az egész dologban folytatá a' praefect. — Azon molnárnak, kiről signora Colomba imént emlékezett, ha nem csalatkozom, neve Theodor, 's ön' atyjától a' malmot birta haszonbérben; azon patak pedig, melly a' malmot hajtá, a' maire' állítása szerint imezé volt. Az ezredes bőkezű és nemeslelkű ember levén, majd legkisebb hasznot sem húzott a' malomból; Tomaso ellenben azt gondolá, hogy, ha a' patak' birtokjoga a' mairenek ítéltetnék oda, akkor ő, a' molnár t. i., tetemes haszonbéradót köteleztetnék fizetni, tudva levén, mennyire szereti Barricini úr a' pénzt. Szóval: bátyja' kedveért Tomaso utánzá a' bandita' kézirását. Ön tudja; milly erősek ön honában a' családkapcsok, mint szolgáltatnak sokszor első alkalmat büntettekre.... Kérem önt, tekintse végig e' levelet, mellyet a' fő ügyész' helyettese hozzám irt, ebből ki fog világlani, a' mit imént mondottam.'

Orso végig futá a' levelet, mellyben Tomaso' vallomásai részletesen elő valának adva; vállain által olvasá a' levél' tartalmát Colomba is. Midőn végig olvasta, imigy szólt: „‚Orlanduccio Barricini egy hónap előtt Bastiába ment, mivel híre terjedt, hogy bátyám haza térend; Orlanduccio bizonyosan meglátta itt Tomasót 's e' hazudságot tőle pénzen vásárlotta meg.'"

‚Signora, viszonzá a' praefect neheztelve — ön mindent gyanúsít 's gyülöletes forrásból következtet; út-e ez a' valónak kinyomozhatására? ön della Rebbia úr hidegebb vérrel bír; osztozhatik-e ön hugának azon hiedelmében, hogy egy férfi, kit bármi csekély jelentőségü büntetés érhet, könnyelmüleg magát hamisítónak fogja nyilvánítni, csupán azért, hogy valakinek, kit nem ismer, magát lekötelezze?'

Orso a' tisztviselő' levelét még egyszer végig olvasta, ő minden szót legélénkebb gonddal fontolatra vett, mert mióta ő ma Barricini ügyészt látta, sokkal nehezebb volt a' neki kedvező állításokról meggyőződnie, mint azelőtt. Végre még is kénytelen vala megvallani, hogy a' felvilágosítás kielégítőnek látszik — hanem Colomba hevesen kiálta fel: „‚Tomaso Bianchi hazug gaz ember. Önök nem fogják elitélni őt, vagy ha igen, úgy ő bizonyosan megszökik a' börtönből.'"

A' preafect vállat vonita. ‚Én önnel, della Rebbia úr — imigy szólt Orsohoz fordulva — közlém a' nyert tudósításokat. Én most önt elmélkedéseinek engedem által, 's elvárom, míg a' hideg és csöndes megfontolás ön' kétségeit eloszlatta. Bizonyosan, a' hideg élmélkedés nagyobb erővel fog önre hatni, mint.... hugának gyanúsításai.'

Orso néhány szó után, miket Colomba' mentségére mondott, ismétlé, hogy ő Tomasót tartja most az egyetlen vétkesnek.

A' praefect a' székről fölkelt 's távozni készült. ‚Ha nem volna már olly késő — imigy szólt — tehát javaslanám önnek, jöjön velem 's miss Nevil' levelét hozza el személyesen..... Ez alkalommal egyszersmind Barricini urat bizonyossá tehetné ön arról, mit nekem csak imént mondott — 's igy minden családvillongásnak egyszerre vége szakadna.'

„‚Orso della Rebbia soha sem fog egy Barricini' házküszöbére lépni'" szólt Colomba hangosan és parancsoló tekintettel.

‚Signora Colomba — vizonzá a' praefect gúnyosan mosolygva — mint látszik, a' család' tintinajo-szerepét játsza' *).

„‚Uram — mondá Colomba most nyugodtabban — ön ámittatik. Ön az ügyészt nem ismeri. Ő a' legáluokabb, legalábbvaló ember, kit e' föld hordoz. Mindenre, a' mi szent, kérem önt, ne kényszerítse Orsót olly cselekedetre, melly szükségkép gyalázatot hoz.'"

„Colomba — szólt hevesen Orso — a' szenvedély téged őrjöngni készt."

„‚Orso, Orso, azon szekrényre, mellyet ne-

*) Így nevezik a' bikát, melly nyakán kolompot hord 's a' csordát vezeti; s igy egy családnak azon tagja is, ki minden fontos esetben a' többit vezérli, ezen félig gúnyos, félig tisztes melléknévvel ruháztatik fel.

ked adtam, kérlek, hallgass meg. Közötted és a' Barricinik között vér uralkodik. Hozzájok menned nem szabad.“

„De, Colomba!“

„„Bátyám, hozzájok menned nem szabad; vagy én elhagyom e' hajlékot 's szemeid engem soha sem látnak többé.... Orso, hallgasd meg bús testvéred' kérelmét.“‘ 'S a' hajadon itt bátyja előtt térdre omlott.

‚Sajnálom — szólt a' praefect — hogy signora della Rebbiát a' szenvedélytől ennyire megvakítottnak kell szemlélnem. Ön' gondolkozás módja kedvezőbbre fog változni, erről meg vagyok győződve.‘ A' praefect ajtót nyita 's várni látta'ték, hogy Orso követi öt.

‚Hugomat most lehetetlen elhagynom, válaszolt Orso — holnap, ha....“

‚Én holnap, mihelyt virad, elutazom....‘

„„Kedves bátyám, rimánkodék Colomba kulcsolt kezekkel, legalább holnap reggelig várakozzál. Engedd még egyszer átnéznem szegény atyánk' irományit... Ezt csakugyan nem tagadhatod meg tőlem.“‘

„Jól van, nézd által tehát, de akkor aztán ne kínozz többé alaptalan gyülölségeddel. Engedelmet kérek praefect úr, de én magam is olly roszúl érzem magamat....Én látogatásomat inkább holnapra halasztom.“

‚Az éj sokszor jó tanácsot ad, szólt a' praefect menet közben. — Holnap, reménylem, ön' határzatlansága megszünt.‘

„„Saveria — szólt az agg szolgához Colomba — vedd a' lámpát 's kisérd haza a' praefect urat. Ő neked egy bátyámhoz intézett levelet fog általadni.“‘ Ő még néhány szót beszélt halkan a' szolgálóval.

‚Colomba,—monda Orso a' praefect' eltávozta után — te nekem kínteljes órát szereztél. Tehát te semmiképen sem akarsz gyülöletes gyanúddal felhagyni?‘

„Te nekem holnapig időt engedtél, válaszolt a' nőtestvér, valóban rövid időhatár, de mind a' mellett is bízom.“

Azután egy csomó kulcsot vön kezébe 's a' felső emeletnek egyik termébe ment. Orso alant még sokáig hallá, hogy testvére szekrényeket nyitogat 's egy íróasztalban kutat, hol azelőtt della Rebbia ezredes fontos iratait tartogatta.

XIV.

Saveria sokáig elmaradt, és Orsót már rendkivüli aggodalom szállá meg. Végre csakugyan jő, egy levelet tartva kezében, utána pedig a' kis Chilina tipeg, ki még most is szemeit dörzsölé, mert szegénykét első álmából riasztották fel.

‚Gyermek, — monda csodálkozólag Orso — mi hoz téged illy késő órában ide?‘

„Signora Colomba hivatott“ felele Chilina.

‚Mi ördögöt akar vele?‘ gondolá Orso; és most sietett a' szép angol hölgy' levelét feltörni; azalatt, míg tartalmát olvasá, Brandolaccio kis unokahuga fölment Colombához.

„„Atyám (ezt irá miss Nevil) kissé beteg volt 's mivel a' levélirásra különben is restecske, tehát nekem kell titoknoka' szerepét játszanom. Ön tudja, hogy lábait egyszer megnedvesité, midőn a' tengerparton, a' helyett hogy velünk a' gyönyörü tájzatot csodálná, tőlünk elszakadt 's verebeket 's fecskéket lött. Ön' szeretetre méltó szigeti honában pedig a' lázbetegséghez több nem kell, mint nedves láb. Képzelem, mint sötétül önnek arcza e' szavakra el; ön talán már törét keresi, de reménylem, önnek töre sincs. Atyám tehát egy kissé beteg volt, én pedig e' miatt igen nagy aggodalomban. A' praefect, kit én még folyvást, önnel ellentétben, igen szeretetre méltónak találok, nekünk egy, hasonlag igen szeretetre méltó orvost ajánlott, ki bennünket két nap alatt minden veszélyből kiragadott. A' lázroham elmaradt 's atyám már ismét vadászni akar, mit én azonban meg nem engedek.... Milly állapotban találta ön hegyi várát? a' régi helyen áll-e még ön' tornya? jár-e benne sok kisértet? Én önnél mindezekről tudakozódom, mivel atyám élénken emlékezik, hogy ön neki szarvasokat, dámvadakat, özeket, vaddisznókat igért, sőt még karmantyúkat is... Helyesen irom-e ezen ritka állat' nevét. Mielőtt Bastiában hajóra szállnánk, meg fogjuk kisérteni ön' vendégbarátságát, 's reménylem, hogy a' della Rebbiák' várkastélya, mellyet ön olly régtinek 's dölékenynek rajzolt, még nem fog fejünkre szakadni. Ámbár a' praefect igen szeretetre méltó férfi, 's a' vele folytatott beszéd' fonala soha sem szakad meg (by the bye; hizelkedem magamnak, hogy fejét kissé megzavartam) mind a' mellett beszélgettünk ön' becses úri személyéről is. A' tisztviselők Bastiában néhány adatot közlének vele bizonyos gazemberről, kit ott négy falközött erős zár alatt tartogatnak; e' közlemények olly nemüek, hogy ön' kétségeit végkép eloszlathatják. Ön ellenségeskedésének, melly engem néhanéha mégis kissé nyugtalanított, most meg kell szünnie; ön nem képzelheti, milly örömet szerzett ez nekem. Midőn ön hugával, a' szép voceratricével tova lovagolt, a' puskát kézben tartva, 's arczán a' komolyság és szótalan merengés' vonalmival — ön előttem korzikaibbnak tetszék, mint valaha,... söt igen is korzikainak! Basta! én önnek igenigen hosszu levelet irok, mert e' vidéken unatkozom. Ah a' praefect elutazik! mi hirnököt küldendünk önhöz, ha a' hegységbe majd útnak indulunk, akkor bátor leszek signora Colombának is irni 's megkérni öt, szolgáljon nekem bruccioval, melly legkedveltebb étkem. Addig is üdvözlem öt 's nevemben kivánjon neki ön sok szépet és jót; a' tőle emlékül nyert tört szorgalmasan forgatom, vele metszem föl köteteit egy historiai regénynek, mellyet magammal hoztam Angliából; de az irótztató aczél boszankodik azon méltatlan szolgálatért, mellyre azt használom, 's könyvemet borzasztó módon tépdesi össze. Éljen szerencsésen della Rebbia úr; atyám ‚his best love‘t küld önnek, kövesse ön a' praefect' tanácsát, ő igen értelmes férfi, 's ön miatt, legalább én úgy hiszem, kerülő útat tesz; ő Corteben alapkövet szándékozik letenni; ez, véle-

ményem szerint, igen fényes és nagyszerü cerimoniával megy véghez, 's én igenigen bús vagyok, hogy ezen ünnepélynél jelen nem lehetek. Egy úr, szép himezett frakban, selyem harisnyákban, fejér övvel, kezében vakoló kanál, 's hozzá ékes alkalmi beszéd, 's az ünnepély' bérekesztéseül az ezer meg ezer ajakról viszhangzó kiáltás: ‚éljen a' király!' — mind ez, milly fölséges. — Én valóban nem tudom, mint irhattam önnek egész négy oldalnyi levelet, de még egyszer ismétlem igen tisztelt úr, hogy engem unalom gyötör 's ennél fogvást megengedem önnek, hogy nekem is igenigen hosszú levélben válaszoljon. Apropos, különösnek tetszik előttem, hogy ön szerencsés megérkeztéről Pietrauera-Castle-ben még engem nem tudósitott. Lydia."

Utóirat. ‚Kérem önt, hallgasson a' praefectre 's tegye azt, a' mit mond. Mi egymással összeszólalkoztunk, mihez alkalmaztassa ön magát; 's én örülni fogok, ha ön a' szerint cselekszik."

Orso e'levelet háromszor, négyszer is átolvasta 's azt számtalan magyarázattal kisérte; azután asztalhoz ült 's igen hosszú és körülményes választ irt, mellyet Saveriának a' faluban egy férfihoz kelle vinnie, ki még ugyanazon éjjel Ajaccioba utazott. Most alig gondolt többé arra, hogy hugával a' Barricinik ellen alapos vagy hamis gyanúsító okok fölött vitázzon, miss Lydia' levele mindent rózsapiros szinben tüntetett lelke elé; kebléből kiholt a' harag 's gyülölség. Miután még egy ideig várakozott, reménylvén, hogy huga lejön hozzá, csöndesebb szivvel, mint bármikor azelőtt, feküdt le ágyába. Chilina azalatt titkos utasitásokkal ismét haza küldeték. Colomba az éj' nagy részét halomra torlasztott régi irományok' átolvasásával töltè. Kevéssel napvirradat előtt néhány apró kövecs zörrenve csapódott ablakára. E' jelre tüstént lement a' kertbe, megnyitott egy mellékajtót, 's a' házba két igen gyanús tekintetü férfit vezetett, kiket azonnal a' konyhába hagya menni, hol nekik eledelt ada.

Szemrey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Novemb. 19. A' moori vásár. Vígj. 3 felv. Blum Károly után magyarositá Kiss Iván, a' m. acad. költs. — Lipcsey Klára mint újonnan szerződött tag Rozália' szerepében ma lépett fel először.

Nov. 20. Vazul. Ered. drama 4 felv. Irta Szigligeti.

Novem. 21. Bérszünetben Montecchi és Capuletti párt czimü opera' 1. és 2. felvonása. Ezt követé Lewy testvérek' hangversenye.

A' magyar academia által ez évben megkoszorúzott Rózsa czimü vigjáték Szigligetitől, mellynek előadatása a' színházi rendezőség által minden pesti magyar lapban hirdetve volt, nem tudni mi okból csaknem elhalasztatott.

Egyveleg.

Az Eldoradóról szóló rege' eredetéről. — Köztudomásra még ma is találkoznak emberek, kik e' királyság' létezését hiszik, 's állitják, hogy az egy iszonyú nagy tavon fekvő sziget Amerika' belsejében. E' rege' keletkeztéről Oviedo Ferdinánd nevü spanyolnak 1543-ban Bembo bibornokhoz irt levele következő felvilágositást nyujt. — Oviedo t. i. a' hires Orellana által tett Maranhoe' föltedeztetéséről szóltában ezt mondja: „Nem csak fahéj' keresése végett akart Pizarro Gonzalez e' vidékbe nyomulni, hanem hogy ennek egy hatalmas el Dorado (a' megaranyozott) nevü fejedelmét is, kiről itt sokat beszélnek, lássa. Azt mondják, hogy mindig aranyporral hintve jár, azon véleményből, hogy ennél nem volna tisztességesebb öltözet 's magát aranylemezzel ruházni, mindennapiság. Innét semmisem előkelőbb mint egész testét aranyporral behinteni, , 's ez annál inkább, mivel ez öltözködés olly felette drága, minthogy mindennap megfürdik 's e' szerint mindennap új meg új aranyporra van szüksége, 's ez öltözet valóban a' legkényelmesb, mellyet hordozni lehetne. Ö tehát minden reggel testét valamelly illatos gyantával bedörzsölteti, mire aztán arany por hintetik, úgy hogy ő felsége tetétől talpig egy ügyes aranymüves' kezéből előkerült arany szoborhoz hasonlit. Mindezekből azt következteték, hogy egy illy fejedelem' országának végteten gazdag aranybányákkal kell birnia, 's ez azon aranykirály, kit kalandoraink keresnek.

Aqua tofana. — Határozottan tudva van már most, hogy a' hires aqua tofana (tofána viz) semmi egyéb, mint egérkő olvasztmány.

Corneille a' drámaköltő. — Corneille Péter (szül. Rouenban 1606. junius' 6-kán) volt az, ki a' franczia drámai költést vadonságából kiragadá, nemesebb nyelvet és férfiasb ékesszólást vitt abba, 's e' szerint a' szomorújátékban teremtője lőn a' fenségesnek. Minden honi előkép nélkül nagy szépségre 's erőre emelé, egyedül lángeszének belső ereje által. „Cid"-jével (1636) fellépe a' dicsőség' és halhatlanság' pályájára, mellyet kortársai 's az utóvilág egyaránt oda itéltek neki. A' „Horatiusok"- és „Cinna"-ban (1639) előadásának hatálya még inkább növekedett, az izlés tisztább, a' nyelv nemesebb és természetesb lőn. 'S ettől kezdve termékeny szelleme Franciaországot számos drámai müvekkel gazdagitá, összesen 33 darabbal. Lángesze azonban nem tartá meg magát mind végig 's későbbi munkáiban a' nagy Corneillet még csak alig ismerhetni meg egy kialvó lángész' szállékony csillámaiban. Corneille 1684-ben holt meg. —*r*—

A' malabári nemesség azon különös szokással bir, hogy nála egy nőnek négy férje lehet. Öröködési jogokban azon különösség van, hogy csak a' nőtestvér' gyermekei öröködhetnek. A' gyermekek semmit sem tudnak atyjokról, csak anyjok' férjeiről beszélnek 's a' nagybátyáról, kinek örökösei.

Vasutak Északamerikában. — Az északamerikai egyesült tartományok igen kedvező állapotban vannak vasút-épitéseiknél a' kivitel olcsósága által, nem kellvén, mint Európában történik, minden öl földet a' birtokostól drága pénzen megvásárolnia. Kiszámiták, hogy Északamerikában 870 német mérföldre nyulnak ki a' vasutak. Egyes tartományok 1820 óta 98 millió dollárt fordítottak e' czélra, 's ez alig fele azon költségnek, mit magánszemélyek nyujtottak elő! Leghiresb útak Amerikában Boston és Alban közt, 40 német mérföldnyi, Baltimore 's Piitsburg közt, 66 német mérföld; Philadelphiából Pittsburgba, 78 mérföldnyi, Charlestown és Cincinnuti között 80 mérföldnyi, 's Bostonból Ujorleansba, 300 n. mérföldnyi, de ezen utolsó csak most készittetik. —*jd*—

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy iv; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy iv, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boritók alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában 222. szám alatti Neumajer-házban, az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, november' 29. 1840.** **44. szám.**

Tartalom: Rhapsodiák. Folytatás (*Húnfalvi*). — Végszavam a' dráma' ellenségeihez Vége (*Egressy Gábor*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*).

Rhapsodiák.

V.

(Folytatás.)

6. Kik nemzetünk' fejlödésén örülni sajnálnak sem tagadhatják a' magyar nyelvnek néhány tizéved ótai mind belső mind külső nagy gyarapodását. A' melly vád, mintha nyelvünk nem mindenre volna alkalmatos, még negyven évvel ezelött némává tette a' jámbor ohajtást, az ma nem is rágalom többé, hanem vak tudatlanság. A' magyar nyelv már nem zugolyban tenyésző növény, mellynek inkább ritkasága mint haszna vagy szépsége vonza magára a' különködő figyelmet: döntő szelekkel megvivni elszántan áll, mint a' Kárpát' sugár fenyve, melly gyökereit sziklán vetette meg, 's lombját felhöbe nyujtja.

Belsöleg a' nyelv' szabatossága, mellynél egyszerübbet 's még is tökéletesbet alig találni, mindnyájunk által el van ismerve; határozottsághoz is szokunk, külsöleg nyert széphangzatra, hajlékonyságra, de leginkább böségre nézve. Az ujítók' seregétöl, kik, mint sokan hitték, a' nyelvet megrontják, az nemcsak illetetlenül maradt, hanem számos szép és jó kifejezéssel meg is gazdagodott. Már is tisztább mint a' dusnak hirdetett német nyelv, mellyet a' rosz szokás 's kivált a' divat idegen szókkal egészen bevakolt. Igaz ugyan, nyelvtisztitásra nálunk nagyobb a' kénytetés, mint szomszédainknál, mert a' magyar nyelv nem tud idegennel megbarátkozni: még is hanyagság és kényelem a' legkirivóbbat is nem megkedvelte ugyan, de meghagyta volna; pedig a' rútat is megszokja a' szem, 's azután hogy szépség van, nem is álmodja.

Nyelvujitás kettös értelemmel bir. Romok alá temetett müdarabot ha kiásnak, nem lesz ujjá, hanem régi maradt, bár letört részeit olly ügyességgel tudják helyre állitani, mint a' farnesi Herculesét. *) Nyelvünk illy eltemetett müdarabhoz hasonlitott, ki kellett azt ásni, 's hiányait megtoldani. De ám a' néző sokaság kiásót és toldót mind ujitónak vette, 's munkáikat annyira nem tudta egymástól megkülönböztetni, hogy majd Hercules' igaz lábait sem ismerte el valódinak. Tehát ujító volt mind ki el-

*) Azon coloss nagyságú szobornak, melly az előtt Rómában a' farnesi palotában volt, hiányzó lábait Della-porta olly müvészileg toldotta meg, hogy midön az igaz lábakat megtalálták, ezeket csak mellé tették.

avult szókat élesztett föl, mind ki valóban ujakat készített: mi nem csoda, számos magyar előtt minden új volt, 's mai nap is hányan tudják mi uj, mi régi. Ujat nem olvasunk, mivel uj, 's a' régivel mi gondunk? De sem részvétlenség, sem harag nem akadályoztatta nyelvünk' ujjá-születését, 's már nekünk majdnem készen kinálkozik, csak hozzá kell nyulni. Illy állapotban méltán feddhetni azokat, kik nyelvtisztaságban alább hagynak, 's megint tarkítanak, vegyítenek szükség nélkül. Ez ujdon föléledő kényelem a' hegesztő szokást gyengíti, 's minket a' nyelvtanhoz kötvén, a' tudományos mivelődésben, melly kész nyelvet kiván, visszatartóztat.

Más részről ne tartsuk még befejezettnek a' nyelv' felásását és képezését, hasztalannak se véljük a' fáradságot, melly annak gazdagítására uj bányákat igér. *) Nyelvünk ne szünjön nőni soha, hogy mind méltóbb edénye legyen a' mindig nagyobb becsben tündöklő magyar mivelődésnek!

7. Herculanum' romai közől sok régiséget ásnak ki, az uj kornak inkább csodálatára mint hasznára. Nápoly' városában épület fogadja azokat be, hol menten a' rongáló időtől és a' tördelő kiváncsiságtól a' müismerő és tudós' vágyát kielégítik. Más végre tárjuk mi a' multnak hamvait; nem tárakban kitenni, hanem használni kívánjuk, mit találunk. Nyelvbuváraink azért Révai előtt és után nem a' holtakat dicsőíteni, hanem az élőket gazdagítani törekvén, fáradságok' sikerével örömest kinálták a' magyar közönséget. El is fogadott ez sokat és él vele, de választás nélkül, mint szegény, ki akarmit felölt, ha meztelenségét takarhatja. Ezen most kell segíteni. Halmazban szép és rút, ó és új, jó és rosz, mind összekeverszik, 's mi ékesség, az fel nem tünik, mert nincs maga helyén, 's a' rútat sem találod meg, ha ki akarnád vetni. Szókban mi bizony szegények nem vagyunk; a' régi kor' kincse, a' jelen és minapi szerzemény, 's mi útközben is reánk ragadt, kéznél van, csak rendezni kell. Ne hát mint szegény aggassuk magunkra az elhaladt idők' forgácsait, hanem mint vagyonos, kinek ízlése van, 's ki az ósdival ékeskedik, midőn a' divattól nem idegen. — Nem késő már e' tanács? Mind a' soha nem hallott, mind a' későn elmondott igazság nem szünik meg az lenni soha; 's a' jövendő később a' jelennél.

Ha a' legközönségesb nyelvszokást, a' mint közbeszédben 's tudósságot nem tettető, pompát nem vadászó némelly természetes iratban nyilatkozik, vagy nem rég nyilatkozott, nyelvi alapvonalnak veszszük, azon innen és túl marad ama' nyelvkincs, mellynek miképi használatáról értekezünk. Azon alapvonalt kitüzni az tudja, ki a' közönséges nyelvszokást és nyelvünk' történeti gazdagságát ismeri 's kalauzoló tapintattal bir. Mert abban is, mint másban, minek birája' az ízlés, tapintat, nem számoló értelem után mehetni csak biztosan. Az igaz közép lesz itt elmetsző határ, jóllehet nem vonúl olly egyenes irányban, hogy ide 's oda beszegellések nem volnának. Sem én tehát, sem más nem állhat itt elő zsinórral, mint ács, ki a' bárdnak menetelét hajszálig kikrétázza. Legyenek például a' közönséges nyelvszokásban (nyelvi alapvonalon) ezen szók: barát, haza, hazafi, árnyék, szárny, feleség, felhő, esztendő, hónap, teve, tevél, leve, levél, adná, vannak adva, üldöz stb, az alapvonalon túl lesznek: fél, hon, honfi, árny, szárnyék, nő, felleg, év, hó, tön, től, lön, löl, adnája, advák, üld, stb. A' szükséges uj szók az alapvonalon innen maradnak: anyag, jog, elv, zárda, járda, gép, képviselő, sürgöny, 's minden mü- és tudományszó, mellyet az ébredő vizsgálódás képezett. Hasonlóan válnak el a' közönséges, 's mellyek azon innen és tul vannak, az uj és az ósdi szófüzések, mellyek mindannyi árnyéklatai az iridomnak.

Mikor éljünk a' felköltött, mikor az ujdon képezett, vagy rokonnyelvtől kölcsön vett szókkal? Nyelven nemcsak tudományt, melly fogal-

*) Nincs szavunk még sokra, mellyet mivelődésünk' terjeszkedése mellett nélkülözni nem lehet. Miért nem folyamodunk éjszaki atyafiainkhoz is, kiknél tengert, telet, halat, hegyet illető szókat bizonyosan találunk. Megvessük-e azokat, vagy szégyeljük a' rokonságot, melly mennyire nyelvrokonságtól csak telik, annyira lett bizonyos. Legyen itt mutatványul azoktól kölcsön vett egykét szó. Sem Gletscher-t, sem Schneelavine-t nem tudunk magyarul megnevezni. A' lappok amazt jegne, ezt gulva szóval fejezik ki. Sajnovics: Demonstratio idioma Ung. et lapp. idem esse, lap. 31. jegn. lappul jég, 's földirási tudósítások szerint jegne ott gletscher. gulva Schneelavine szint ott van, Demonstr. l. 81. Így a' lapp. az olvadni kezdő hóról mondja: borog, Demonstr. l. 81, melly szó nálunk sem ismeretlen, mert van Erdélyben a' borgói szoros, melly Bukovinába viszen, 's tán a' borgó hótól neveztetett el Egyébiránt hang után csinált szó az, mert olvadó hóra ha lép az ember, borog a' hó. — Karnyil vagy karnyel cubitus, brachii apertura, Demonstr. l. 61.

mi, hanem müvészetet is; melly szemléletes, fejezünk ki. Bir tehát a' nyelv valamit, mi a' gondolkodást segíti elő, és valamit, mi a' képzelődésnek szolgál, vagy más szókkal: a' nyelvnek van fogalmi és van szemléletes eleme. Ez utósó a' müvészeté, azaz szorosabb értelemben a' költészeté: az első általában a' prózáé, melly nem költészet. 'S ha kötött (vers) és kötetlen beszéd (prosa) annyi volna mint müvészet és nem müvészet, a' nyelvnek szemléletes eleme csak a' versnek, fogalmi eleme csak a' prosának szolgálna. De nincs az úgy: van kötetlen beszédü költészet, 's van igen sok kötött beszédü prosa, mert mindenike lehet müvészet és nem-müvészet saját értelemben. Mivelhogy nyelven müvészetet állítunk elő, szükség hogy benne valami alakitósság (plasticum) legyen, melly a' szemléletest ki birja fejezni. Költünk pedig egyiránt kötött és kötetlen nyelven: van hát mind versre, mind prosára alakitóssága. Ez alatt én azon tulajdonságát értem a' nyelvnek, hogy képzelődésünk' elébe rajzolja, 's mintegy elevenné teszi a' tárgyakat. De hogyan állítsuk ki nyelvben az alakitósságot? Úgy, ha a' nyelvkincscsel választás után élünk.

Az alakitósságban kettő van, szemléletesség és ünnepesség. Abban, hogy a' tárgy szemléletes és ünnepes legyen, a' költészet többnyire jó tapintattal igyekezett, 's nem is silány sikerrel: bár legujabban alászállt, 's olly mindennapi képpel mutatja magát, mintha lelkesedése kihült volna. Vétkesebb a' prosa: nincs merész, nincs ünnepes, bár legszokatlanabb kifejezés, mit el nem orzott volna, hogy vele diszelegjen. Minek az következése, hogy a' költői nyelv, ha szemléletes is, nem ünnepes, a' prosa pedig nevetséges tarka, melly semmi czélra nem látszik irányozni. Cserfalomb az érdem' irigylett koszorúja: ugyde ha a' juhász is cserfalombbal bokrétázza fel magát, elveszti az jelentőségét. Alkossunk külön prosai és külön költői nyelvet! Legyen amaz józan és szerény, a' nyelvi alapvonalon ébrenséggel haladó, 's az innent, mellyet határ nélkül megbővíthet, egészen használó, hogy éles, szabatos és finom legyen. Óvé a' gondolat 's ennek elvont szavai; czél nélkül ne áradozzon, ne fessen; valahányszor szemléletes, okért legyen az. Úgy tiszta és világos prosával fogunk dicsekhetni, melly mint izléses asszony hiába nem piperéz, 's ok nélkül valamennyi ékszerét magára nem tüzi. A' költői' nyelv ellenben bátran vegye használt az elavult szokatlan szóknak *), mihelyt a' szemléletesség vissza nem taszitja: de óvakodjék az elvont kifejezésektől, 's az inneni vidékhe csak kénytelenül tekintsen, mert övé a' képzelődés, melly a' fogalmakat nem szereti. Legyen ünnepies még akkor is, midőn repülni nem akar. — Az uj a' jelennek szülötte, a' jelen többnyire prosa: a' képzelődés' a' multban és távolban gyönyörködik, ott keresi mit a' jelen megtagad. Legyen az elve mind a' prosának, mind a' költői iridomnak, 's én remélem; egyfelől az izlés tisztulni fog, másfelől olly előadási eszközzel, alakitós nyelvvel fogunk birni, hogy méltó lesz irigylésre.

A' görög nyelv tartomány szerint több nyelvhajlásban mivelődött 's szerencséje volt mindenikben külön müvészeket elömutathatni. A' jóni nyelvhajlásban Homeros' költeményeit zengték; a' dóriban a' lyrai költészet virágzott legelőbb, 's Attica' nyelvén Aeschylos, Sophocles és Euripides irták szinmüveiket. A' prosa is ezt választotta leginkább. Így epos, lyra és dráma' mind külön nyelvvel birtak, annyira, hogy a' kar a' szinmüvekben is dóri nyelven szavalt. Csak ez által is mennyi ünnepes alakitósággal birt a' görög nyelv! Nálunk hibás gondolat volna, a' görögöket utánozva, nyelvhajlásokat mivelni ki, 's a' költészet' külsejét az által tenni ünnepessé: azon mi tulértünk már. De a' költői nyelvet még van idő különválasztani a' prosától: meglehet negyed-század mulva az is késő lesz, mert addig a' prosa mindent kimélet nélkül használván, a' költői nyelv' szükebb ösvényét annyira kitapossa, hogy tartózkodás nélkül fog rajta járhatni. ***Munfalvi.***

(Vége következik.)

Végszavam a' dráma' ellenségeihez.

(Vége.)

A' rokonszellemü Radnay úrnak pedig viszszatetszö, hogy midőn a' nemzetiség-terjesztés', beszédszépités' képességeit egyedül a' szinészetnek tulajdonitom a' müvészetek között, hogy mondom akkor, e' szó alatt: szinészet, csupán a' szavaló szinészetet értem. Hát nemszavaló szinészet is van? — Hihetőleg az éneklő az? Miért nem már egy úttal: hegedüszinészet,

*) Magában értődik: cum grano salis.

dobszinészet, ágyúszinészet, harangszinészet, azaz fából csinált vas karika! Ezen úr azt is hiszi, hogy az operát kiküszöbölni annyi, mint színházunk' látogatóinak roppant tömegét visszaútasítani. Ha még mindig csak pénz lesz a' fő kérdés, úgy épen ne tartsunk operát, mert minden nagy tömege mellett több pénzt visz ki mint behoz. Tehát csak pénz? jobb is lesz mindenben csak a' réginél maradni: állatmutatás, acrobatia, stb. Ez lesz aztán majd a' nemzethez méltó, izlésterjesztő színház!

Mikor szününk meg már valahára azon egyetlenegy nyomorú argumentumon nyargalni, hogy az operát nagy közönsége miatt kell pártolni? Pártolni méltó-e mind az, minek nagy közönsége van? Hány bün van ollyan, mellynek az emberiségben, vagy a' nemzetben többsége van, de azért helyesen, jól van-e így a' dolog? Hogy az opera is szinte a' többség által bálványoztatik, mivel általában inkább érzékiek vagyunk mint erkölcsiek, szentül van-e ez így? ez itt a' kérdés. *) 'S ha már az opera együtt pártolását annyira sürgeti Radnay úr, kár volt egy gyakorlati tervet ehhez nem készitnie, mellyben megnyugtatá vala a' nemzetet, hogy e' vészes egyesülés által nem lesznek a' nemzeti törvényes czélok koczkáztatva, vagy épen feláldozva. E' helyett azonban jónak látta R. úr néhány hazafi bombaszttal kedveskedni.

Hittagadást lát R. úr abban is, hogy miután a' színészet' hitét kiáltám ki egyedül üdvezitőnek országos színházunknál, még is tisztelője tudok lenni a' Bátori Máriáknak. Vajjon nem mondom-e ugyanott, hogy csupán a' szinmüvészet' érdekében, hogy föltételesen, ohajtom az opera' együtt maradását? Kell-e ennek magyarázat? Bátori Máriában pedig tisztelője vagyok az operán kivül gondolt nemzeti eredeti zenének, mint jeles müszerzeménynek, melly azon hiedelmet ébreszté bennünk, hogy az elhanyagolt magyar zenészet Erkel úrban megtalálta régen várt mestereinek egyikét. Azonban minden félreértés' elhárítása végett szerencsém van itt ujra 's mindenkorra kimondani, mit tartok az operáról drámai becs' tekintetében.

Szinmüvészetben már meg van a' zenei elemnek természetileg szükséges mértéke, 's ez: beszédünk' hanglejtése. Igazzal mondhatni, hogy a' drámai szavalás az eszme' és érzelem' természetes melodiája, melly benső állapotunkat viszhangozza. De e' melodia egyszersmind olly sajátságos, olly eredeti, olly kizárólag hü és magyarázó, mellyet még eddig a' mesterség hiában törekedett utánozni, 's a' földnek egy hangászati lángelméje sem érhetett még utól. Nem nevetséges bohóság-e már most, az istennek tökéletesen bevégzett müvét, az emberi beszédmódot, nemcsak utánozni vagy surrogálni, hanem még javítani, szépiteni erőködvén, azt elrontani, nememberivé mesterkélni! Az érzelmek' természetes kifejezése módját természetlennel, érthetetlennel cserélni föl, 's még is azt akarni, hogy ezen valami emberileg érdekeljen, azaz: hogy e' nem-emberi beszédet általában értsük, 's hogy e' nem-emberi érzelem-kifejezések megindítsanak! —

Azért ő fattyú kinövése a' szépnek, képtelen túlsága az idealizálás' elvének müvészetben; egy természetlen valami, mellynek a' valóságban életalapja nincs; tehát végre: szinmüvészeti hazudság; mert az opera éneklő életet tesz fel, a' mi nincs.

Ismerem én az opera' védokait: a' költészet' égibb rétegeit, sublimitást, aetheriséget, 's a' poesis' azon elveit, mellyekre vitézei hivatkoztak. De mind hiába! mi végtére is csak emberek vagyunk, kiknek földi lég, és nem aether az elemünk. A' térnek, melly az élettől a' müvészetig fölfelé van, megvannak netovábbjai, és ezeket Shakespeare, és visszateremtői, 's müphilosophiája jelelték ki minden időknek. A' természeten, a' valóságon illy tulfinomitásokat vinni végbez a' drámai poesis' rovására, nem szabad. A' finomitás bizonyos ponton túl üresség, valóhiány leszen. Azon egy pár operavilági tüneményre sem hivatkozhatni, mert a' lángész — hogy úgy szóljak — medvebőrben is lángész, és egy fecske nem csinál nyarat. Mi gondom nekem rá, mit mondott Talma 's más operamaniacus? Én nem kérdem ki, de azt vizsgálom, igaz-e vagy nem a' mit mond. Csupán auctoritásokba kapaszkodni annyi, mint kevés önálló gondolkozással birni. Azért, hogy Rous-

*) Egy buzgó operaügyvéd szememre veté, hogy az opera' közönségét, kinek úgymond mindenemet köszönhetem (?) őrjöngőnek nevezni szerény valék. Hogy épen az opera közönségnek kellene mindenemet köszönnöm, nekem, E. G-nak, azt azon úr maga sem fogja hinni. De legyen úgy. Azon gyengeségemet nem tagadhatom, hogy a' balságot saját nevén bátorkodom nevezni még akkor is, ha az egy közönségé volna, 's bár ez által megbecsülhetlen kegyét koczkáztatnám is, de a' mi nem tehető fel értelmes közönségről, melly jobban át tudja látni a' jó akaratot mint némelly elfogult egyesek.

seau nagy talentum volt, épen úgy mondhatott képtelenséget mint akármelly gyarló journalista, mert az ember csak ember.

És ezek utolsó szavaim voltak az operaviszonyról ez életben. Mint paradoxon, egy nagy tömeg' ellenében, az operának nem árthatnak, nem is akarnak; izlésreformot sem czéljok kezdeni, hanem csak hogy ellenim hitem felöl tisztában legyenek. Midőn tehát ezeket mondom mint dráma' embere: Éljen Bátori M. zeneszerzője; éljen a' zene, különösen a' nemzeti; csak ne akarjon embert személyesíteni; sőt legyen eltürve maga az opera is, csak becsülje meg magát, 's legyen rend, és törvény alatt! — ki ezekben, mondom, ellenmondást lát, annak jóformán kancsal szeme és logicája lehet. Mert valaminek belbecsét gáncsolni, valódiságát kétségbe hozni, de azért némi alárendelt szükségekből létezését eltürni: az én logicám szerint összefér.

Mi az izlésreformot illeti, azt nélkülem is végbez viendi a' valódiságnak keletkező kora. Nem akarok jósló lenni, de meglássa mindenki, hogy a' következő ivadék az operára, ez óriási hypothesisére a' széptudománynak, csak mint mütörténeti régiségre fog háta mögé tekinteni, miként mi jelenleg az arlekinádok-, hanswurstiádok-, chapeau-bas-k, czopfok, 's más illy divatszörnyekre tekintünk. Annyi bizonyos, hogy a' dráma' birodalmának végre is meg kell tisztulni minden olly elemrésztől mi oda természet és jogszerüleg nem tartozik, mi ott felesleges; következőleg vagy vissza kellend az operának szerényen vonulnia oda, honnan kiszármazott, a' hangverseny-termekbe, vagy a' drámától egy végkép elkülönzött osztályát teendi a' népmulatságoknak.

Némelly jellemgyanúsításaikra lehetne még szólnom a' fennevezett uraknak, ha azok, mint meztelen, 's ok nélküli vádok ön képökön nem viselnék nem legszebb nevöket, 's igy értékőket 's itéletőket. Illyeneket soha sem veendek figyelembe. Ők elvközönségemet ellenségeimmé nem változtatják, 's én ellenségimet barátimmá itéletnapig sem prédikálhatnám. Színész' pályája nyiltabb és átlátszóbb, mint akárkié; az ő életének alig van privát oldala, melly a' közönség előtt ismeretlen maradhatna. Azért ő beutazza az országot, beszámol magával és pálya-sáfárkodásival a' hazának úgy a' mint van, hogy minden honfi saját szemeivel lássa, mi igazság felöle hirlapilag, és mi hazudság; ekként a' vádakra mindig tettdolgokkal fog felelni. Szeged. october' 17. *) 1840. ***Egressy Gábor.***

Colomba.

(Folytatás.)

XV.

Reggel hat óra körül a' praefectnek egy szolgája kopogtatott a' házajtón. Colomba megnyitá azt; a' szolga hirül adá, hogy a' praefect elutazni készül 's della Rebbia urat várja magához; Colomba késlekedés nélkül válaszolá, hogy bátyja a' hágcsón leesvén lába kificzamult 's egy lépést sem mehet; kéri tehát a' praefect urat, ne vegye rosz néven, hogy meghivását nem teljesítheti; egyébiránt a' praefect úr igen lekötelezné őt, ha vele szólni kivánván, szives lenne az átutazáskor hozzá még egyszer beforduln. Miután Colomba a' szolgát illy szóbeli válaszszal elbocsátá, csakhamar fölkelt Orso 's kérdezte hugától, nem hivatta-e őt magához a' praefect. „Ő kéret téged, hogy itt várd be öt", felelt a' nőtestvér legkisebb elfogultság nélkül. Félóra mult el, a' nélkül hogy a' praefectet valaki a' Barricinik' házából kiindulni láthatá. Orso kérdezé Colombától: akadt-e az iratokban valamire? ő felelé, hogy ez iránt a' praefect' jelenlétében fog nyilatkozni. Colomba mindenkép iparkodott igen nyugalmasnak 's egykedvünek látszani, de lángoló arcza és tüzes szemei nagy belső háborodást árultak el.

Végre a' Barricinik' házajtaja csakugyan megnyilt, a' praefect utazó köntösben legelső lépett ki, öt követék a' maire és ennek két fia. Pietranera' lakosai, kik már hajnal óta az ajtók- 's ablakoknál várták a' tartomány' első tisztviselőjének elutazását, nem kevéssé csodálkoztak, midőn öt most a' három Barricini' kiséretében a' téren keresztül egyenesen della Rebbiához menni látták. — „Ők békére lépnek", mondának a' falu' politicusai.

‚Hát nem mondottam-e — szólt egy ősz ember — Orso sokkal hosszabb ideig élt a' szárazföldön, hogysem mint bátor és szilárd lelkü férfi cselekedjék.'

„Ámde gondoljátok meg — válaszolt egy rebbiapárti — a' Barricinik keresik öt fel. Ők kegyelméért rimánykodnak."

„„A' praefect össszekeríte őket. A' világon nincs többé szilárd akarat és bátorság; 's a' fiak mitsem törődnek többé atyjok' vérével, mintha mindnyájan korcs-hajtások, vagy fattyúszülöttek volnának.""

A' praefect nem kevéssé lepeték meg, midőn Orsót a' teremben könnyeden 's legkisebb baj nélkül fel 's alá járni látta. Két szóval Colomba önmagát vallá a' hazudság' kútfejének 's a' praefecttől bocsánatot kért: „Ha ön akármi más házban szállásol — szólt a' korz hölgy — úgy bátyám még tegnap sietett volna önnek tiszteletére lenni."

Orso lefárasztá magát a' mentegetés- és bocsánatkéréssel, 's váltig állitá, hogy ő egészen ártatlan e' gyermeki megjátszásban, mellyet

*) E' czikkely némelly lapszerkesztői elvtelenség, 's lelki önállástalanság miatt késett ennyire. *E. G.*

igen igen szégyenel. A' praefect és az öreg Barricini legkevésbbé sem kétkedtek ugyan szavainak őszinteségén, miről nagy zavarodása és hugához intézett szemrehányásai is bizonyságot tőnek, de a' maire' fiai ezzel nem akartak megelégedni; „ők csak játszanak velünk", szólt Orlanduccio olly hangosan, hogy Orso is hallhatá.

„Ha hugom így bánnék velem — függeszté hozzá Vincentello — csakhamar megfosztanám azon kedvétől, hogy illyesmit másodszor is merjen tenni."

E' szavak 's azon hang, mellyen mondattak, elkedvelenítéték Orsót és jó akaratja, velök kiengesztelni magát, már igen kezde ingadozni. Ő az ifjú Barricinikkel pillanatokat váltott, mellyek legkevésbbé sem valának békítők.

Azalatt mindnyájan leültek, csak Colomba maradt álló helyzetben közel az ajtóhoz, melly a' konyhába vezete; a' praefect kezde most szólni, 's miután az ezen tartományban uralkodó előítéletekről néhány közhelyet felhozott, ügyekezett bebizonyítani, hogy minden gyülölség, melly a' külön családok között meghasonlást okoz, majd kirekesztőleg balértésekből származik. Azután a' mairehez fordult, 's bizonyossá tevé, miszerint della Rebbia úr sohasem hitte, hogy a' Barricini nemzetség akár közvetve, akár közvetlenül részt vett légyen ama' gyászos eseményben, melly öt megfosztá atyjától, csupán egyetlenegy körülményre nézve, jelesül azon pörben, mellybe a' két család egymással keveredett, táplált ö némi kétségeket, de mik hosszú távollétével 's a' hozzá érkezett különös tudósításokkal eléggé menthetők; most azonban a' vele közlött ujabb értesítvényekből tökéletesen föl van világosítva 's megnyugtatva, és a' Barricini családdal szomszédi és baráti összeköttetésbe ohajt lépni.

Orso tétovázva hajlongott; a' maire egyké szót hebege, miket senki sem értett, fiai pedig a' terem' mennyezetére pillantának föl. A' praefect folytatá beszédét 's most hasonlag Orsót is meg akará győzni a' Barricini urak' békés és baráti érzelmiről, midőn Colomba néhány irományt huzott ki kötője alól 's velök a' praefect elébe lépett „Bizonyosan — imígy szólt — legélénkebb örömmel fogom a' két család közötti nagy idegenséget 's visszavonást enyészni látni; de hogy kibékülésünk a' szó' teljes értelmében őszinte legyen, körülményes nyilatkozásokra van szükség, hogy többé legkisebb kétség se maradjon fön. — Praefect úr, én Tomaso Bianchi' nyilatkozását teljes joggal gyanúsnak tartám, mivel azt egy roszhirü galád ember tevé. Én mondám, hogy a' maire úr' fiai a' bastiai börtönben talán összeszólalkoztak ezen emberrel."

‚Ez hamis állítás — közbeszólt Orlanduccio — én vele nem beszéltem.'

Colomba megvetőleg pillantott rá 's látszatos nyugalommal imígy folytatta beszédét: „Ön praefect úr azon érdeket, melly Tomasót vezérelheté, hogy Barricini úrnak egy félelmetes bandita' nevében ama' fenyegetőlevelet irja, onnan magyarázta, mivel Tomasónak kivánsága volt bátyja' számára megtartatni azon malmot, melyet atyám neki csekély áron haszonbérbe adott."

„‚Ez nem szenved kétségetet'", viszonzá a' praefect.

‚Olly nyomorult emberről, millyennek ezen Bianchi látszik, utóbb mindent elhihetni', gondolá Orso, ki hugának ezen feltünő magamérséklete által egészen meglepeték.

„Az utánzott levél — folytatá Colomba, és szemei vad villámokat löveltek a' Barricinikre — julius' 17-kén költ; Tomaso tehát akkor bátyjánál volt a' malomban?"

„‚Úgy van'",szólt a' maire kissé nyugtalanúl.

„Mi érdeke volt tehát akkor Tomaso Bianchinak ama' levelet irni?" mondá Colomba diadalmaskodva. „Bátyjának bérlet-ideje lefolyt 's atyám julius' 1sőjén mondott föl neki. Itt áll atyám' gazdasági jegyzőkönyvében a' felmondás' órája és percze; itt van egy ajacciói alkár' levele, ki nekünk egy új malombérlőt ajánlott" 's a' praefectnek átnyujtá az irományokat, miket kezében tarta.

Mindnyájan álmélkodtak. A' maire elhalványult, Orso homlokát redőzte 's a' praefect igen szorgalmasan vizsgálta az átnyujtott irományokat

„‚Ön gúnyol bennünket, kiálta Orlanduccio 's mérgesen felugrott. Távozzunk atyám! nekünk soha sem kellett volna ide jönnünk.'"

De a' maire hamar ismét megeszmélte magát. Ő kivánta, hadd legyen neki szabad az iratokat áttekinteni; némán nyujtá azokat kezéhez a' praefect. A' maire meglehetős egykedvüség' 's hideg nyugalom' jeleivel futá azokat keresztül, mialatt Colomba' pillanati rajta függének, mint nötigris' szeme a' martalékon, melly fészkéhez közelit.

‚De — szólt most a' maire, 's az irományokat a' praefectnek viszont általnyujtá — mivel Tomaso a' boldogult ezredes úr' jóságát ismérte, hihetőleg azt gondolta ... legalább gondolnia kellett, hogy az ezredes úr a' haszonbérlet-felmondási határzott szándéktól majd ismét eláll. . . Hiszen tettleg meg is maradt a' malom' birtokában . . . . tehát.'

„Én engedém azt neki — válaszolt Colomba megvetéssel — atyám' halála után és helyzetemben családunk' pártfogolóit magam iránt lekötelezném kelle."

„‚De Tomaso azt csakugyan megismeri — megjegyzi a' praefect — hogy a' kérdésben forgó levelet ö irta . . . . ez eldönthetlen igazság.'"

‚Előttem eldönthetlen igazság az — szavába vágott Orso — hogy ezen dologban sok gazság rejtezik.'

„Nekem itt ezen uraknak még egy állítását kell megczáfolnom", szólt Colomba. Ő megnyitotta a' konyha' ajtaját, és Brandolaccio, a' theologia' néhai tanitványa és Brusco kutya a' terembe jövének. A' két bandita, legalább látszólag, fegyverzetlen vala; ők övük alatt hordozták a' töltéstartót, de nem a' pisztolyt, melly különben annak elválhatlan kisérőtársa szokott lenni. Midőn a' tágas terembe léptek, fejökről egész tisztelettel levevék sipkáikat.

Ezek' megjelenése nem csekély meglepetést szült; a' maire szörnyen megdöbbent, két fia

védfal gyanánt elébe állott 's a' zsebökben elrejtett gyilokvasakhoz nyultak. A' praefect keresé az ajtót; mialatt Orso gallérján ragadta meg Brandolacciót 's dörgö hangon imigy kiáltott fel: „Mit akarsz itt, nyomorult?"

‚Ez kelepcze!' kiáltott a' maire 's az ajtót felnyitni törekvék, de Saveria azt kivülröl bezárta, a' banditák' parancsára, mint késöbb bebizonyult.

„Kedves urak — megszólalt Brandolaccio — ne féljetek tölem, én nem vagyok olly rosz ember, mint talán láttatom. Mi nem jövénk semmi gonosz szándékból ide. — Praefect úr, én ön' legalázatosabb szolgája vagyok. — Hadnagy úr, bocsásson el, hisz' megfojt. Mi mint tanúbizonyságok jelentünk meg. — No's pap, szólj te, hisz neked megoldották nyelvedet."

„„Praefect úr — szólalt meg az egykori studens — nekem ugyan nincs szerencsém önben ismerösömet tisztelhetni; engem Giocanto Castriconinak hinak, de ismértebb vagyok a' . . . . ‚pap' neve alatt. Signora Colomba, kit eddig szinte még nem ismertem, megkéretett, adnék neki felvilágosításokat bizonyos Tomaso Bianchi felöl, kivel három hét előtt a' bastiai fogházban együtt ültem. Most tehát ki kell nyilatkoztatnom. . . ."

„Ne fáraszd magadat — szavába vágott a' praefect — nekem illynemü embertöl nincs mit hallgatnom . . . . . Della Rebbia úr, én szivesen elhiszem, hogy önnek e' gyalázatos rajtunkütés' tervében része nincs. De ha ön úr a' maga házában, tehát azon ajtót nyittassa meg. Ön' huga talán egy más helyen fog majd felelni azon összeköttetésröl, mellyben banditákkal áll."

‚Praefect úr — szólalt meg Colomba — ne vonakodjék ön ezen ember' tanuvallomását meghallgatni. Ön azért van itt, hogy mindenkinek igazságot szolgáltasson 's ön tartozik nyomozni az igazságot. Giocanto Castriconi, szólj!'

„„Praefect úr, ne hallgasson rá"', kiálta mind a' három Barricini.

„Ha mindnyájan egyszerre szólnak — jegyzé meg a' bandita mosolygva — úgy bajosan fogjuk egymást érthetni. A' fogházban tehát társalkodóm, vagy is inkább, barátom volt Tomaso. Öt gyakran meglátogatta itt Orlanduccio úr. . ."

‚Ez hazudság', kiálta föl a' maire' két fia.

„Két tagadás ‚igen' helyett szolgál — jegyzé meg Castriconi hidegen" — Tomasonak pénze volt, ö jól evett és ivott, én ('s ez talán legcsekélyebb hibám) én mindig szerettem a' jó asztalt, 's igy azon nagy idegenség' daczára is, mellyet eleinte Tomaso iránt tápláltam, rá hagyám birni magam', hogy vele több izben ebédeljek. Hálás akarván lenni, ajánlottam neki a' velem megszökhetést. . . . Egy lyányka, kihez némi szivességgel viseltetém, módot szerzett nekem a' megszökésre. . . . De én senkit sem akarok zavarba hozni. Tomaso vonakodott velem elhagyni a' börtönt; ö azt mondotta, hogy ügye' szerencsés kimeneteléről bizonyos, hogy Barricini ügyész öt minden biró' kegyelmébe ajánlotta 's ö tisztán mint a' hó, egyszersmind szép summa pénzecskével zsebében fogja a' börtönt elhagyni. Én azonban érzém a' jó levegö' szükségét 's kereket oldottam. Dixi."

‚Minden, mit ezen ember itt elöhord, kezdettöl végig hazudság — válaszola határzottan Orlanduccio — ha szabad mezön volnánk 's mindegyik ellátva fegyverrel, akkor bizonyosan másképp beszélne.'

„„Oh milly balgaság — megszólalt Brandolaccio — ne boszankodjék ön e' papra, Orlanduccio úr."'

„Elbocsát-e engem valahára innét, della Rebbia úr?" kérdé a' praefect 's lábával nyugtalanul földre dobbanta.

‚Saveria, Saveria! — kiálta Orso — nyiss ajtót az ördögbe.'

„Egy pillanatnyi türelmet kérek — szólt Brandolaccio — még egy kis beszédünk van egymással. Praefect úr, nálunk uralkodó szokás, hogy ha az ember közös barátoknál találkozik, akkor utána még fél órai fegyverszünet van."

A' praefect megvető pillanatot lövelt felé.

„Legalázatosb szolgája az egész társaságnak." Ekkor kiterjeszté karját: Brusco! — imigy szólt kutyájához — légy engedelmes és becsülettudó 's ugorjál egyet a'praefect úr' tiszteletére."

A' kutya ugrott; a' banditák sietve kaptak ismét fegyverökhöz, miket a' konyhában hagytanak, a' kerten végig robbantak; füttyentés hallatszék, 's most a' teremajtó mint varázsütésre kitárult.

„Barricini úr — szóla Orso fojtott dühösséggel, én önt hamisitónak tartom? Még ma benyujtom vádpanaszom' a' királyi föügyésznek ön ellen, mint ki leveleket hamisitott 's Bianchival, egy gazemberrel, titkon czimborált. Könnyen megeshetik, hogy ezt még rettentöbb vád is követendi."

‚És én, della Rebbia úr — válaszolt a' maire — törvényszék elébe idézem önt, mint ki nekünk álnokul tört vetett 's banditákkal czimborál. A' praefect úr' elölegesen a' rendörségnek szoros kötelességül tüzendi, hogy önt szemmel tartsa.'

„„A' praefect teljesitni fogja kötelességét — szólt ez komoly hangon — ö vigyázand, hogy a' köz csönd ne zavartassék meg Pietranerában; hogy szoros igazság szolgáltassék. Én önöknek mindnyájoknak mondom ezt, uraim."

A' maire és Orso már kiindultak a' teremböl, Orlanduccio pedig követé öket, ekkor halkan imigy szólt hozzá Orso: „Ön' atyja élemült férfi, én egy nyakon csapással földhöz verném öt. De ön és testvére megkapják a' nyakon csapásokat." Válasz helyett Orlanduccio tört rántott 's mint szilaj örjöngö rohant Orsónak, de mielött még fegyverének hasznát vehette volna, Colomba megragadta karját 's erösen tartá azt, Orso pedig öklével arczon sujtá, olly hatalmasan, hogy az szédülten hátrahanyatlott. A' tör kiesett markából, de Vincentello kihúzta kését és segélyül akart jöni testvérének. Colomba ekkor puskához kapott 's Vincentello átlátta, hogy a' harczi szerencse töle elpártolt. Ugyanekkor a' praefect, ki már a' ház' udvarán volt, ismet visszafordult 's a' dühöngök közé ugrott. „Minél

előbbi viszonlátásra Ors' Anton',“ kiálta Orlanduccio. Itt az ajtót vaderőszakkal maga után becsapván, kivülről bezárta, hogy veszély nélkül vissza vonulhasson.

Orso és a' praefect majd egy óranegyedig együtt maradtak, a' nélkül hogy csak egy szót is valamelyik beszélt volna. Colomba, kinek arczvonalmiban jelentkezett a' diadal, büszkén lövellé a' két férfialakra szemsugárit; ő még folyvást a' lőfegyverre könyöklött, melly a' harcz' szerencséjét eldöntötte.

„Milly tartomány! milly tartomány ez!“ kiálta föl végre a' praefect. „Della Rebbia úr, ön igazságtalanúl cselekvék. Fogadja meg becsületére, hogy minden erőszakoskodástól tartózkodni fog 's csöndesen elvárja, míg az igazság ezen átkozott ügyet bírói széke elé vonandja.“

‚Úgy van, praefect úr, én igazságtalanúl cselekvém, midőn a' nyomorult ficzkót megvertem; de hiába, most már az megtörtént, 's nekem megtagadnom az elégtételt nem szabad, mellyet tőlem kívánni fog.‘

„Ah, ő bizonyosan nem fog önnel párharczra kelni! . . . . Ő megölni fogja önt. . . . Hisz' ön mindent elkövetett, hogy boszú dühét felköltse.“

„„Fogunk mi majd vigyázni;““ viszonzá Colomba.

„Orlanduccio — mondá Orso — bátor ficzkónak látszik lenni 's én tulajdonítok neki becsületérzést. Ő legott kész vala tőrhöz kapni, 's én igen szerencsés vagyok, hogy hugom nem bir egy párisi hölgy' gyöngéd kezével.“

‚Ön párviadalra ne bocsátkozzék vele — szólt a' praefect — én önnek megtiltom ezt.‘

„Bocsásson meg, praefect úr, de erre kénytelen vagyok azt nyilatkoztatni, hogy becsület' dolgában csak egy felsőségnek hódolok 's ez — lélekismeretem.“

‚Még egyszer mondom, önnek párviadalra nem szabad bocsátkozni.‘

„Ön engem elfogathat, praefect úr, azaz . . . ha rám talál; de ön ez által a' párviadalt csak elhalasztani fogná, melly most már elkerülhetlenné vált. Ön becsületszerető férfi, praefect úr! 's ön tudni fogja, valamint én, hogy a' párviadal el nem maradhat.“

„„Ha ön elfogatná bátyámat — megszólalt Colomba — akkor a' fél helység védelmére sietne 's mi igen szép ütközetet látnánk.““

„Én kinyilatkoztatom önnek, uram — szóla Orso — 's igen kérem, ne vegye szavaimat dicsekvésnek, hogy, ha Barricini úr tiszti hatalmával vissza él 's engem elfogatni kiván, én neki mint mairenek ellen fogok szegülni.“

‚A' maire mától fogva hivatalától fel van függesztve. . . . Mi a' levélhamisítást illeti, erre nézve, reménylem, igazolni fogja magát. . . . Valóban, della Rebbia úr, én védeni kezdem önt. Csupán egyet kívánok öntől 's ez igen kevés: viselje magát békén Corteből visszatértemig; én csak három nap maradok ott, ekkor a' király' ügyészével térek majd vissza, 's mi ezen szomorú ügyet el fogjuk rendezni. Megígéri becsületszavára ön, hogy addig minden ellenségeskedést mellőzni kíván?‘

„Nem ígérhetem meg, ha, mint gyanítom, Orlanduccio velem rendezvoust határoz.“

‚Hogyan, della Rebbia úr, ön — franczia katonatiszt — olly emberrel akar víni, kit ön levélhamisításról vádol?‘

„Én őt arczon ütém, praefect úr.“

‚De ha ön p. o. saját szolgáját ütötte volna meg, 's ez öntől elégtételt kívánna, lenne ön kész megadni azt? . . . Én még kevesebbet kívánok; csak azt igérje ön nekem meg, hogy Orlanducciót nem keresi föl . . .; én önnek megengedem a' vele megvívást, azon esetben, ha ő híná ki önt.‘

„Ő engem ki fog híni, ezt nem kétlem; de annyit még is igérhetek önnek, hogy arczba nem ütöm többé, csupán azért, hogy alkalma legyen engem sikra idézni.“

‚Milly tartomány! — szólt ismételve a' praefect 's a' teremben nagy léptekkel járt fel 's alá — mikor fogok ismét Franczíaországba visszatérni?‘

„„Praefect úr! — kérdé Colomba szelíd esengő szózattal — már késő az idő; osztozhatunk azon szerencsében, hogy velünk reggeliz?““

A' praefectnek e' meghiváson nevetni kelle . . . „én már igen is sokáig tartózkodom önöknél“ — imígy szólt — ez némileg a' részrehajlás' színét viseli . . . . és Corteben az átkozott alapkő-letétel utra kényszerít. . . Signora della Rebbia, mennyi boldogtalan eseménynek volt ön ma indító oka!“

„Praefect úr, legalább hugomnak annyiban igazságot fog szolgáltatni 's megismeri, hogy meggyőződése mély és valódi; sőt erősen hiszem, hogy önmaga is ezen meggyőződést alaposnak tartja.“

‚Isten velünk, della Rebbia úr — szólt a' praefect 's kezével búcsut inte. Tudatom önnel, hogy a' rendőr-hadnagynak tüstént kiadom a' parancsot, hogy ön' minden lépését szemmel tartsa.‘

Midőn a' praefect eltávozott, Colomba imígy szólt bátyjához: „Orso, te itt nem szárazföldi tartományban vagy, és Orlanduccio keveset törődik párviadaltokkal; egyébiránt e' nyomorultnak nem is szabad egy bajnok' halálával kimulni.“

‚Kedves Colombám, karodban szép erő rejtezik, engedd megcsókolnom kis kezed', mert ez ma rólam egy kés' hatalmas döfését háritá el, hanem most a' többit rám bizd. Vannak bizonyos dolgok, mikhez te nem értesz. Reggelizzünk most, 's azután, mihelyt a' praefect elutazott, küldj el a' kis Chilináért, ki, mint látszik, minden megbizatásban igen ügyesen eljár. Általa egy levelemet küldöm kézhez.‘

Mialatt Colomba a' reggelit készitteté, Orso szobájába ment 's Orlanducciónak következő sorokat irt:

„Önnek kivánnia kell, hogy velem szemközt álljon, 's én is nem kevésbbé ohajtom azt. Holnap reggel 6 órakor találkozhatunk egymással az aquavivai völgyben. Én jó pisztolylövész vagyok 's azért nem akarom önnek e' fegyvert ajánlani. Mondják, ön igen ügyesen kezeli a' puskát 's igy válaszszunk kétcsövü fegyvert. Velem egy férfi jövend falunkból. Ha önt testvére kisérni akarja, tehát kivüle vigyen magával ön még második tanút is 's ezt adja ön tudtomra. Csak ezen esetben fogok aztán én is egy második tanúval megjelenni. Orso Antonio della Rebbia.“

A' praefect, miután körülbelül egy órát a' tiszti segédnél tölte 's innét még egykét perczre a' Barricinik' házába ment vala, csupán egy poroszló' kiséretében elutazott Cortébe. Egy óranegyeddel később Chilina általadta Orso' levelét Orlanduccio' kezeibe.

A' válasz sokáig váratott magára 's csak alkonyatkor érkezett meg. Az Barricinitől, az apától, volt aláirva 's tudósitá Orsót, hogy azon fenyegetőlevél, mellyet fiához intézett, már a' királyi főügyész' kezében van, mert ő (az apa t. i.) személyesen adta neki által azt. ‚Csöndes lélekismerettel várom el — e' szavakkal fejezte levelét az öreg Barricini — mire méltatandja ön' rágalmait az igazság.‘

Azalatt öt vagy hat pásztor jöve, kiket Colomba felszólított, hogy szálljják körül a' della Rebbiák' tornyát. Orso' minden ellenvetései' daczára az ablakok lőrésekkel láttatak el, mellyek a' nagytérre szolgáltak, 's Colomba' bátyja egész estvén által nyert szolgálatajánlásokat védenczitől 's a' helység' különféle lakositól. Még a' hittudós-banditától is érkezék levél, ez mind a' maga, mind barátja Brandolaccio' nevében leghathatósb segélyét igérte, ha t. i. a' maire a' fegyveres poroszlókat használná Orso ellen. A' theologus' levele illy postscriptummal végződék: „Szabad-e kérdeznem, mint nyilatkozott a' praefect azon jeles nevelésről, mellyet az én barátom, kutyájának, Bruscónak, adott? Chilinán kivül nem ismerek tanulékonyabb 's elmésebb teremtményt.“ ***Szenvey.***

(Folytattatik.)

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 3. 1840.** **45. szám.**

Tartalom: A' többség' zsarnoksága (*Fábián*). — Rhapsodiák. Vége. (*Húnfalvi*) — Költői prosa (*Adorján*). — Colomba. Folytatás. (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

A' többség' zsarnoksága.

Tocquevillé-től.

Én egy gonosz és átkozott maximának tartom azt, hogy kormányzási tárgyban a' nép' többségének joga legyen mindent tehetni. 'S mégis a' többség' akaratját tekintem minden hatalom' forrásának. Vajjon ellenkezésben vagyok-e magammal?

Van egy átalános törvény, mellyet nemcsak ez vagy ama' népnek többsége, hanem minden emberek' többsége hozott, vagy legalább bevett. E' törvény az igazság.

Az igazság képzi hát határát minden nép' jogának.

Egy nemzet ollyan, mint egy esküttszék, mellynek bizatása az: az egész társaságot képviselni, és az igazságot, mint annak törvényét, alkalmazni. Vajjon a' társaságot képviselő esküttszéknek több hatalmának kell-e lenni, mint azon társaságnak, mellynek törvényeit alkalmazza?

Mikor hát én valamelly igazságtalan törvénynek engedelmeskedni nem akarok, ezzel a' többség' parancsolási jogát nem tagadom meg, hanem csak a' nép' fölségétől az emberi nem' fölségére hivatkozom.

Vannak, kik nem átalják azt mondani, hogy a' nép olly tárgyakban, mellyek csak magát érdeklik, át nem hághatja egészen az igazság' és okosság' határait, és hogy e' szerint bizvást átadhatni minden hatalmat az őt képviselő többségnek. De ez szolgai beszéd.

Ugyan mi az egyetemileg vett többség, ha nem olly egyes személy, kinek véleményei 's legtöbbnyire érdekei, ellenkezők egy másik a' kisebb részről kinevezett személyével? Immár ha megengeditek, hogy egy mindenhatósággal felruházott ember, azzal ellenségei ellen visszaélhet: miért nem engeditek ugyan ezt meg a' többségre nézve? Vajjon az emberek, az által, hogy egyesültek, megváltoztatták-e természetöket? vajjon inkább eltűrik-e az akadályokat, miután erősebbek lettek? Részemről ezt nem hihetem; 's a' mindenható hatalmat, mellyet hozzám hasonló egyes embernek adni nem akarok, meg nem adom soha többnek is.

Nem, mintha azt hinném, hogy a' szabadság' fentartásáért több elveket összekeverhetni azon egy kormányban, úgy, hogy egyik a' másikkal valóságos ellentétben legyen.

Azon kormányforma, mellyet elegyesnek hínak, előttem mindig agyrémnek tetszett. Iga-

zán szólván, egyes kormány (olly értelemben, mint e' szót veszik) nincsen, mivel végre minden társaságban találunk olly cselekvési elvet, melly a' többin maga uralkodik.

A' mult századbeli Anglia, mellyet különösen az efféle kormányok' példája gyanánt hozunk fel, lényegesen aristocrata status volt, bár kebelében a' democratiának nagy elemei találkoztak legyen is; mert ott törvények és erkölcsök úgy voltak megalapítva, hogy végre is az aristocratiának kellett mindig uralkodni, 's az ügyeket tetszése szerint igazgatni.

A' tévelygés onnét ered, mivel az emberek a' nagyok' érdekeit a' népével mindig összeütközésben lenni látván, csak a' harczot nézték, a' helyett, hogy e' harcz' eredményére, mi a' fő pont, figyelemmel lettek volna. Midőn valamelly társaság arra jut, hogy valóban egy kormánya, vagy is olly kormánya van, melly ellenkező elvekre egyaránt oszlik el, az forradalomba keveredni, vagy felbomlani készül.

Azért is én ezt tartom, mindig szükség valahová helyezni egy olly társasági hatalmat, melly a' többinek fölötte legyen; hanem, úgy hiszem, a' szabadság veszélyeztetve van, hahogy e' hatalom maga előtt semmi olly korlátot nem lát, melly mentében feltarthatná, vagy neki magamérséklésre időt juttathatna.

Nekem a' mindenhatóság már magában rossz és ártalmas dolognak tetszik. Gyakorlatát bármelly emberi erőn fölül lenni vélem, és csak istent látom ollyannak, ki ártalom nélkül mindenható lehet, minthogy az ő bölcsesége's igazsága mindig egyenlő mértéket tart hatalmával. Innét nincs a' föld' kerekségén olly tiszteletes, vagy olly szent joggal felruházott hatalom, mellynek én az ellenőrség nélküli munkálást 's korlátlan uralkodást megengedni kész lennék. Midőn tehát mindent tehetés' jogát látok adatni bármelly hatalomnak, legyen az nép, avvagy király, democratia, vagy aristocratia, 's gyakoroltassék az akár monarchiában, akár respublicában, azt fogom mondani: „Itt a' zsarnokság' csirája rejtezik, 's én más törvények alá megyek élni."

Én az olly szerkezetű kormányban, minő az Egyesült-statusoké, nem — mint Európában sokan tartják — annak gyengeségét, hanem épen ellenállhatatlan erejét kárhoztatom leginkább. És mi nekem Amerikában legkevésbbé tetszik, nem az ott uralkodó túlzó szabadság, hanem azon kevés biztosíték, mit a' zsarnokság ellen találhalni.

Ha az ember, vagy felekezet méltatlanságot szenved az Egyesült-statusokban: mondjátok meg, kihez folyamodjék? A' közvélemény-hez? hisz' a' többséget ez képezi; a' törvényhozó testhez? úgy de ez a' többséget képviseli 's annak vakon engedelmeskedik; a' végrehajtó hatalomhoz? ez a' többség által neveztetik 's annak néma eszközeül szolgál; a' köz erőszakhoz? de a' köz erőszak nem egyéb, mint a' fegyverbe öltözött többség; az esküttszékhez? az esküttszék az ítélethozás' jogával felruházott többség; magok a' birák, némelly statusokban a' többség által választatnak. Bármelly igazságtalan, vagy oktalan legyen is tehát a' benneteket sértő rendszabály, szükség magatokat annak alá vetnetek. Képzeljetek ellenben egy olly törvényhozó testet, melly úgy van alkotva, hogy a' többséget képviseli, a' nélkül, hogy szenvedélyeinek szükségkép' rabszolgája legyen; egy végrehajtó hatalmat, melly saját erejével birjon; egy minden más hatalomtól független birói hatóságot: ekkor is democrata kormánytok lesz, de itt többé zsarnokság nem fenyeget benneteket.

Nem mondom, mintha jelenleg Amerikában gyakori divatban volna a' zsarnokság; csak azt mondom, hogy ellene semmi biztosíték nincsen; és hogy ott a' kormány' szelidségének okait inkább a' körülmények- 's erkölcsökben, mintsem a' törvényekben kell keresni.

Fábián.

Rhapsodiák.

V.

(Vége.)

8. Nem csak a' költői nyelv más mint a' prosa, hanem mindkettő saját nemeket is foglal magában. De mintha a' kötött beszéd' nemeit akár ösztön akár ízlés után jobban fognók fe' mint a' prosáét: itt több hiba esik mint amott. Kinek jutna eszébe népdalt a' „Cserhalom" fényes, néha dagályos nótáján énekelni? A' helytelen költői nyelvet határozottan vetjük vissza, midőn a' prosa, bármi nyomorú legyen, eldöczög háborítlanúl, 's alig van, ki megszólja. Honnan ez? Azt gondolom, az emberi mivelődés' járása felel reá, melly elsőbben, ha néhány szóval ki lehet fejezni, az ösztönt és a' természet' emlőit feledtető szokás' igájából kiszakaszt-

ván az embert, azt az értelem választó, de tévedhető hatalmába helyezi, melly többnyire kiszabadult rabként szabadságával visszaél, a' szokással együtt a' természetet is tapodja, 's a' választhatást törvénytelenséggel zavarja össze, mind addig, míg a' kiforrt indulat az értelemnek megadja azon nyugalmat, melly előtt ösztön és ész nyiltan szólamlik és egyenlő jogú, 's melly az emberi mivelődés' legfőbb foka. 'S most nem szokás, nem indulat vagy szeszély, hanem az értelem' önhatározása cselekszik szabadon, 's olly öszhangzásban a' természettel, mintha ösztön és indulat egy volnának az értelemmel; most a' tüz melegít de nem éget, és az értelem irányoz de nem olt. — A' prosának eszménye az, hogy az ösztönnel határos izlésnek ovatosságával vigye a' számoló értelem a' tollat, 's semmi szót ok és czél nélkül ne irjon. Illy minden oldalról helyes prosa a' legmüvészibb mü. Hanem azon eszményig hosszú az út, 's ki a' szép prosát akarná tanitani, annak az értelmi felvilágosodást kellene előbb felkölteni. Ha tudásunk olly tiszta és világos volna mint a' félre nem érthető napsugár, bizony nem kérkednék tudománynyal ezer meg ezer könyv, 's nem tartanók systemának mi logomachia.

Az értelmi választás annyi ir-idomon tud nyilatkozni, a' hány különböző tárgy van. A' nélkül hogy elméletbe bocsátkoznám, a' prosát három fő nemre osztom: szónoki, értekezési és elbeszélő prosára, mellyek alá valamennyi fajt könnyü sorozni. A' szónoki prosa az ájtatosságban elmondott áldástól az országokban visszahangzó 's milliókat megragadó gyülési beszédig, mindent foglal magában, mi által szivet inditani 's akaratot költeni akarunk. Domesthenes, Chatam Pitt és Fox' tüzet szóró beszédei között mennyi tér van. De a' szónoki prosáról észrevételt nem teszek.

Az értekezési prosa még nagyobb tért tüz ki magának, 's legkülönbfélébb alakban jelenhetik meg. Leginkább két fajat veszszük figyelembe: a' tulajdonképen tanító vagy kézi 's a' tudományokat a' rendszer nagyságával és szigorúságával előadó könyveket. Azokat a' tanitói okosság, melly a' tanulást könnyiteni 's kedvet hozzá ébreszteni tud, czéljához alkalmazottan intézi: ezekben csupán a' rendszer' kivánatait kell tekinteni, mert itt a' tudományt, nem a' tanulhatást tekintjük. Tudósság és értelmi mivelődés ezek által épül vagy romlik, innen a' tudományos prosától azt kivánom, hogy lehetőségig tiszta és könnyü legyen, minden akadékos szófüzést kerüljön, a' szavak' értelmét hajszálig elmetszve határozza, 's azokat soha más jelentésben ne használja; képes kifejezésektől óvakodjék 's a' példabeszéd szerint, a' gyermeket saját nevén szólitsa; a' mellett legyen nyugodt, mint Socrates' lelkét szeretjük gondolni, 's ne szavaljon midőn tanitani akar, ne támaszszon port midőn fejteget. Soha nemzetem' tanitói- és tudósaira ne ragadjon azon gyarlóság, melly szófüzésekben, elvont szólásokban hiszi a' tudományt, melly csalhatlannak véli magát, midőn homályos, 's melly gőggel tekint le felhőjéből a' napvilágot szerető társakra. Olly nehéz a' felvilágositás különben is, hogy bár soha illyesmit ne tegyünk! Egyébiránt bizonyos előttem, a' homályos könyveket nem a' tudomány' mélysége, hanem a' fogalom-zavar szüli és az, hogy képzelgéseket tudománynak vevén, azok' tárgyilagosságát igyekezünk kiállitani. 'S itt újra a' philosophiai mivelődés' szüksége tünik elő, melly nélkül biztosan egy tapodtat sem mehetni.

De minden egyéb fajában is az értekezési prosa legyen nyugodt, méltóságos, józan és gazdálkodó; ne riaszsza tárogatóval a' legyet, de a' felkelő napot se tartsa főtt ráknak. Az idétlen többnyire nevetséges. Mosolygunk, ha értekezésben a' nyomtatási hibákat illy pathossal emlitik: „Így bú el a' lebbenékeny szem előtt az akármikép üldött hiba, 's ejté betüszedő, ejté javító, megvan! Efféle itteni azonban (mennyi hiatus!) nem értelem elforgató. Ha mire még bukkana hideg szeme az olvasónak, hasonlíttassék az össze másutt levő ollyan szóval"; — és mint hánytatótól úgy undorodunk illyen beszédtől: „Ha nyájas maradna olvasóm társalkodásába vennie még több szóvadászatot is! talán megnyerem. Biztomban térek hát új összehasonlításokra most meg akár tótos, akár tótlan helyeken, 's folytassuk a' nyelvnyomozó imádkozást." Azon elöszavi értekezések, mellyekből ezeket kiirtam, valóban páratlan példák, mint nem szabad irni.

A' magyar értekezési prosa nem kevés világosságot nyer, ha az idegen szókat lehetőségig kiirtjuk belőle, 's helyettök gondos megválasztással magyar kifejezésekkel élünk. Ez által lassanként a' fogalmak szilárdabban fejlenek ki 's állapodnak meg, úgy szólván, saját földön, mi nagy nyereség a' köz felvilágosodásban. Az idegen szók, nagyobb részint, idege-

nül mondva, mystificatio, 's higyék el, ha az általok megjegyzett fogalmat magyarul kitenni nem birják, legtöbb esetben ködből állt az összse, melly ha ki akarod fejteni, elenyészik.

Az elbeszélő prósában a' méltóságos történetbeszélés legfőbb, a' hirlapi nyelv pedig mennyire az nevéhez hiven, történeteket beszél el 's nem értekezik, a' leghangzóbb napjainkban. Történetiró, hacsak nem egészen tudatlan czélja felől, mindig a' peloponnesi háború' remek iróját, ki „örök birtokúl, 's nem vetélkedésül pillanati hallgatásra" szerzette könyvét, fogja követni, 's inkább a' jövendőnek mint a' jelennek irni. Különösen ebben mutat fel a' görög és római könyvészet megbecsülhetlen példányokat, mellyeket jól utánozni érdem, elérni nagy dicsőség. Mondhatjuk tehát: menj és nézd! De a' hirlapi nyelv korunk' sajáta, 's nem tudom, ha mindig ékessége-e annak. Annál inkább kell reá figyelmezni, minél terjedtebben hat 's közönségesebbé lesz. A' magyar hirlapok erős széllel küzdenek, 's többnyire győzetnek: német lapokból fordítván, nagyon németesen irnak 's megrontják az izlést. Azon hangot pedig, mellyel a' történeteket legjobb elbeszélniök, ritkán találják el, mert majd mindig szónokoskodnak. A' Jelenkor a' bajai irtózatos szerencsétlenségről illy nyelven értesité olvasóit: „Május' 3-kán érkezett I. Ferencz gőzhajó' utasai azon döbbentő hirt hozák, hogy május' elsőjén az orkánilag dühöngött szélvész alatt, Baja mellett elvonultokkor, Baját egész füstgomolyokkal hullámzó lángtengerben látták, 's azóta, fájdalom! onnan jött több rendü szerencsétlen szemtanú *e' rémítő hirnek szörnyedésig valósultát kétségtelenné* rajzolja, miszerint, t. i. a' Bajával kisközre szomszédos István megye faluban kiütvén a' tüz, ez innen *a' vihar ezer águ 's villám-röptü szárnyain egész Baját összevissza czikázó parázsos csóváival és zsarátnagos üszkeivel elborítá, 's mit a' szerteduló lángorkán kavargó örvénye mentiben útjában ért, végesvégig elnyelé, elhamvasztá.*" Nemes, egyszerü de férfias elbeszélés inkább illett volna, mint ez utczahirdetői nyelv, melly a' szánakozást csaknem elfojtja. Ez egy példa is világosan mutatja, mint nem kell irni hirlapnak.

Közönségesen tán igen könnyűnek tartjuk a' hirlapirást, vélvén, akárki is eleget tesz ha a' híreket közli. Azonban helyes gondolkodásu szerkesztőség, melly nem akar figyelmet riasztani, mint vásáron kolduló, tudja, hogy ha nem épithet is, ronthat, 's azért komolyságot fog inkább kívánni olvasóitól mint ifjúi tüzet. Elbeszélési hangja tehát józan és komoly lesz, melly a' gondolkodáshoz simul, 's a' hasztalan piperét, melly a' szép alkotást szebbé nem teszi, a' rútat pedig el nem fedheti, másnak engedi által, ki játszani akar. 'S minthogy hirlap a' jelennek szószólója, nyelve, a' jelennek viseli magán bélyegeit, 's igazán napirás (ephemeris). Folyamatba indítja a' legújabb kifejezéseket, hogy világot lássanak, 's barátokat szerezzenek ha méltók türelemre, ha nem, hogy minél előbb térjenek vissza, honnan kijöttek, az ujdonságok' titkos műhelyébe.

Hunfalvi.

Költői prosa,

annak ki megértheti.

E' lapban olvasá kegyed,
Mit a' költő irt szebb perczében,
Adván, mi akkor élt keblében,
Annak élő jegyet; —
Elolvasá a' néma szókat,
Megérté mit jelentenek;
Indúlatit, a' lángolókat,
Feküdni látta ott velek.
Kegyed nem a' szép ismeretlen;
De olly bájos, 's nem érdemetlen
Egy szív' sohajtozásira,
Melly ideált keres
'S kelvén ohajtás' lángjain
Boldogságért repes.
Szőke fürteinek selymében,
Hány ifjú szem fennakadott!
És, tudván bájsugárt szemében,
Lesett édes pillantatot.
Csengéséhez zengő szavának
Hány gondolt syrenkellemet!
'S míg lángjai titkon gyúlának
Kegyedért égett, szenvedett. —
Isméri-é az emberszivet,
Mellyet mint lágy, hajlandó mivet
Isten nem érczből alkatott?
Melly egy hó mell' baloldalában
Hü Júliát mutathatott,
'S Anna d'Arc-nak puha karjában
Győző szablyát villogtatott;
És intézé vad szenvedélylyel
Ninon l'Enclos' szerelmeit,
'S e' nagy világon szerteszéllyel
Most is sok nőkebelt hevít.
A' férfi Byront bújdosásaiban
Melly vampyrként kínzá vala,
'S Tasso a' börtön' átkos lánczaiban
Üldöztetve lőn általa,

Mitől érzelmei áradának.
Vaucluse' bájhangú lantosának,
'S midőn éneke megzendűlt
Reá minden életlt, örűlt.
Kegyed mért nézi gúnyosan hát
Hogy érezvén a' szív' hatalmát,
Keblem tűzben fellobogott?
'S virágok keltek ott,
Hol egy bú mindent elpusztíta.
Mert szívem, mint téli mező,
Elhagyva álla 's pusztaságban,
Elveszté ohajtásit ő
'S gyászolt hervadt virágiért,
Mellyeket kellő kinyilásban
Fagylaló szellő ért. —
Most új tavasznak látva jöttét
Megnyitá ismét magvait.
A' lányka pillantásait
Érezte, mint szelíd zephyrkét,
Mellyel délibb tájak felől
Jegére engesztő langy dől. —
'S mig érzelmei híven kelnek
Magasra mint egyházi ének,
Mellytől szomjú lelkek betelnek,
'S könyörg a' hívő istenének. —
Ki mond birálatot felette?
Ő nem — nem földi kézből vette
Hajlandóságait,
'S mellyekkel gyújtja lángjait,
Szikrái égből származának
Kezéből a' menny 's föld urának. — —
Az árva költő éjszakákon,
Midőn fel-felviraszt,
Mereng az éji pusztaságon
'S szeméből búkönnyet fakaszt;
Önnön kebele lesz világa,
Feltűnik vesztett boldogsága,
A' szív' őrzött emlékiben;
'S ő szenved ismét 's nem pihen
'S ha régi álmaitól
Most egy új, egy szebb vonta el,
Melly tört, fájdalmat nem visel,
És nem hat rá kín mint azoktól;
Szép hölgy hagyja álmodni őt,
Ki még valót nem ért,
De küzdött csak kétségekért,
'S mint a' felhőtlen őszi éjben,
Melly most holdjával jár felette,
A' föld, hogy már diszét vesztette,
Áll mint bánat olly bús kedélyben.
Hadd légyen ő is hervadóban,
Ne ítéljék meg gúnyos szóban.
Beszélni nem nehéz;
Érezni olly kevesen tudnak!
Nékem is vajjon mikor jutnak
Megértő szívek e' világon,
'S bútól ha könny ragyog pillámon
Letörli-é egy kéz?....

Adorján.

Colomba.

(Folytatás).

XVI.

A' másik nap minden ellenségeskedés nélkül folyt le; mind két rész békén viselte magát. Orso ki nem mozdult házából, a' Barricinik' kapuja pedig folyvást zárva maradt. Az öt fegyveres poroszlót, kiket a' praefect őrségül hagyott Pietranerában, a' nyilt téren lehete látni, melly a' két ellenséges család' házait elválasztá, 's a' helység' körül czirkálni; ezek 's a' mezei őr voltak Pietranerában a' nyilvános hatalom' egyetlen képviselői. A' tiszti segéd, ki most ideiglen a' maire' hivatalát viselte, fejér övét egész nap felkötve tartá, de az ellenségek' ablakin épitett lö-réseken kivül semmi sem mutatott hadi állapotra. Csupán egy korz vehette észre, hogy a' nagy téren álló tölgy körül egyedül csak asszonyok sereglének össze.

A' vacsora' óráján Colomba derült arczczal egy levelet hozott bátyjának, mellyet csak imént kapott angol barátnéjától. Miss Nevil imezt irá:

„Kedves signora, Colomba! Bátyjának hozzám intézett leveléből örömmel értém meg, hogy önök' ellenségeskedése véget ért. Fogadja ön e' miatt szerencsekivánatimat. Atyám ki nem állhatja már Ajacciót, mióta ön bátyja nincs többé mellette, hogy vele háborúról beszélgessen 's vadászni járjon. Mi ma Ajacczióból elutazunk, 's szándékunk önnek egy rokonánál, kihez ajánló levelünk is van, az éjszakát tölteni. Holnapután 11 óra felé öntől brucciót fogok kérni, melly, mikép ön mondá, a' hegységek közt még sokkal ízesebb, mint a' városban. Éljen egészségben, kedves signora Colomba, — ön barátnéja Nevil Lydia."

‚Ő tehát második levelemet nem kapta meg?' monda Orso.

„Ezt a' levél' költe' napjáról láthatod; miss Lydiának már úton kelle lenni, midőn leveled Ajacczióba érkezett. Te hihetőleg azt irtad neki, hogy ne jöjön hozzánk?"

‚Én azt irtam, hogy ostromállapotban vagyunk 's ez, legalább véleményem szerint nem olly helyzet, mellyben látogatókat fogadhassunk el?'

„Bah! még is különös nép ezek az angolok. Miss Lydia nekem az utolsó éjszakán, midőn vele egy teremben háltam, azt mondotta, hogy ő kedvetlenül távoznék Korzikából, mielőtt egy szép vendettát látott volna. Ha te akarnád, Orso, mi öt egy különös nézőjátékkal lephetnők meg, 's e' nézőjáték egy, ellenségeink' házára intézett ostrom."

‚Tudod-e, szólt hozzá a' testvér, hogy a' természet hibázott, midőn téged leánynak alkotott? Belőled fölséges katona válhatott volna.'

„Meglehet. De azért minden esetre elkészitem brucciomat."

‚Ez szükségtelen. Nekünk valaki által értesítnünk kell őket helyzetünkről, egyszersmind megkérnünk, hogy ne jöjenek hozzánk.'

‚Igen, hol fogsz te most illy szörnyü elemviharnál embert találni? A' kiáradt patakok a' hirnököt leveleddel együtt el fognák mosni. Mint sajnálom a' szegény banditákat illy vész' idején. Szerencséjökre el vannak látva jó p i l o n i v a l*). Tudod-e Orso, mi volna legtanácsosb? Ha a' vész megszünt, holnap korán reggel ülj lóra, igy majd rokoninkhoz eljuthatsz, mielött még az ezredes és leánya onnan elutazott volna; ez anynyival bizonyosb, mert miss Lydia csak igen későn szokott fölkelni. Te akkor elbeszéled, mint állnak nálunk a' dolgok, 's ha mind e' mellett el akarnak jöni, úgy mond nekik, hogy igen nagy örömmel látandjuk öket.'

Orso legott tökéletesen helyeslé hugának ezen tanácsát. Colomba néhány pillanat mulva imigy szólt tovább: ‚Te azt gondolod talán, kedves bátyám, hogy tréfáltam, midön elöbb a' Barricinik' házára intézett ostromot érintém? Tudod-e, hogy mi vagyunk az erösbek, mi legalább ketten vagyunk egy ellen. Mióta a' praefect a' mairet hivatalától megfosztá, mindenki mellettünk van. Mi öket ingerelhetnök, úgy hiszem könnyü volna a' dolgot folyamatba hozni. Ha akarnád, elmennék a' kuthoz 's kigúnyolnám asszonyikat; ök ide fognának jöni..... Talán még lönének is, mert erre elég gyávák, a' lörésekből reám; ök engem nem találnak el. Hanem akkor ök lesznek a' támadók 's ez annyival roszabb aztán a' meggyözöttekre nézve. Ki nyomozhatja ki azután a' csatából, melly kéz okozta a' halálos sebeket. Hiszen hugodnak, Orso. A' fekete palástos urak, kik majd érkezni fognak, bizonyosan sok fejér papirost tele irkálnak, és sok haszontalan szót fecsegnek, de a' nélkül, hogy a' titok' éjéből valamit napfényre hozzanak. O! ha a' praefect olly hamar Vincentello' elébe nem áll, már is egy Barricinival kevesebb élne.“

'S mind ezt Colomba szint olly nyugodtan mondá, miképen elöbb azt, hogy brucciót fog készíteni.

Orso félelem 's álmélkodás' néma jeleivel tekinte rá; végre az asztaltól fölkelt, mondván: ‚Édes Colombám, én azt gondolom, hogy te a' testesült sátán vagy; de légy nyugodt. Ha nekem nem sikerülne a' Barriciniket kötélhalálra juttatni, úgy más módon ügyekszem majd velök dolgomat végezni, már az akár meleg golyóval, akár hideg vassal történjék. Te látod, hogy én korz jelmondatinkat még nem felejtém el.'

„Minél hamarább annál jobb tehát, válaszolt a' nötestvér sohajtva. Mellyik lóra kivánsz holnap ülni, Ors' Anton?“

‚A' feketére. Miért kérded ezt?'

„Zabot adatok neki.“

Midön Orso szobájába tért, Colomba severiát 's a' pásztorokat is nyugalomra küldé 's ő egyedül maradt a' konyhában, hol a' brucciót készíté. Ő időnként figyelt 's nyugtalanúl látszék várni, hogy bátyja ágyba menjen. Midön végre gondolá, hogy Orso elaludt, kést vön, próbálta, vajjon kellőleg éles-e, azután bő és nehéz sarukat húzott piczinyke lábaira, 's halkan és vigyázva a' kertbe lopózott. Ez körösleg fallal kerítve, egy besövényzett jó nagy telekhez ütközött, mellyen a' lovak legeltek, mert a' korzikai lovak úgy szólván istállót sem ismernek. Közönségesen egész éven át a' legelön hagyják azokat szerte futkosni 's természeti ösztönükre bízatik, hogy magoknak táplálékot keressenek 's magokat hideg és eső ellen ótalmazzák.

Colomba csöndesen megnyitá az ajtót, melly a' rétre szolgált, kilépett, 's füttyentéssel a' lovakat magához inté, mellyeknek gyakran adogatott kenyeret és sót. Mihelyt a' fekete ló közel jött hozzá, legott minden erejéből sörényen ragadta 's késével egyik fülét levágta. A' ló irtóztató ugrást tön, 's azon vad süvöltő hangon, mellyre nagy fájdalom a' nemes állatokat készti, tova iramlott. Megelégülten lépett Colomba most a' kertbe vissza, ekkor Orso megnyitá ablakát 's kiálta: ‚Ki van itt?' Colomba hallotta, midön puskáját megtölté. Szerencséjére a' kertben vak sötétség uralkodott. Ő látta, hogy bátyja lámpáját készül meggyujtani, gyorsan betevé a' kertajtót és sietve suhant a' falak mellett el, mellyek' árnyéka öt fedezte; néhány pillanattal elöbb, mint Orso a' konyhába lépett, Colomba már ismét a' tüzhelynél állt. „Mi baj?“ kérdezé bátyjától.

‚Úgy rémlék előttem, mintha a' kertajtó nyilt volna meg', felelt Orso.'

„Az lehetetlen; a' kutya bizonyosan ugatott volna. De még is jer, nézzük meg.“

Orso végig ment a' kerten, és midön meggyözödött, hogy az ajtó erösen be van zárva, ismét hálótermébe készült felmenni, kissé szégyenelvén, hogy öt illy képzelt zaj kiriasztotta ágyából.

„Örülök, kedves bátyám, mondá Colomba, hogy vigyázóvá lész, mint mostani helyzetedben lenned kell.“

‚Te képzesz engem' viszonzá Orso.

Másnap reggel az első kakasszóra ébren vala Orso. Öltözete tanusítá egy fiatal férfi' gondosságát, ki olly hölgyet látandó, kinek örömest tetszeni kivánna; 's egyszersmind egy korz' szemességet, kinek, ellenségei miatt, magára vigyáznia kell. Szorosan testéhez fekvő felkötösén egy, töltéssel gazdagon ellátott bőrtáskát viselt; egy három élü hegyes tör rejtezett oldalzsebében, 's az ezredes' szép kétcsövü fegyverét — golyóra töltve — rézsutosan vállára akasztá. Míg sietve egy csésze kávét megivott, mellyet neki Colomba tölte, azalatt egy pásztor kiment a' fekete paripát megnyergelni 's felkantározni. Orso és Colomba a' kerten keresztül utána indultak a' sövénynyel kerített legelőre. A' pásztor épen nyergelni akará a' lovat, de nyereg és kantár kiesett remegő kezéből, midön az állat még a' mult éjszakán nyert sebre emlékezve 's félvén, hogy másik fülét is elvesztendi, szilajdühösséggel ágaskodott és rugott.

*) Igen tömött posztóköpönyeg, csuklyával.

‚No's, nyergelj szaporán', szóla Orso, ki sebes léptekkel közelgett.

„„Ors' Anton! Ors' Anton! rivalgott a' pásztor; Madonna' vérére mondom, ez borzasztó! ez több mint iszonyatos!"" 's itt nyelve a' legvadabb szitkok- 's káromlásoknak indult.

„Mi baj történt?" kérdé Colomba békétlenkedve.

Minden pásztor összegyűlt, és midőn a' véres és csonkított fülü lovat meglátták, dühösségök határt nem ismert. Mert ellenségének lovát megcsonkítani: ez a' korzoknál szörnyü meggyalázás, sőt a' legnagyobb bántalom, mellyel valaki ellenségét illetheti; egyszersmind halállal fenyegetőzés. Csak jól irányzott puskalövés orvosolhat illy bántalmat. Ámbár Orso igen sokáig élt a' szárazföldön 's e' meggyaláztatás' egész súlyát úgy, mikép egy valódi korz, alig érezhette, még is talán egy Barricini most, ha felé közeledni merészel vala, ezen megbántásért, mellyet mindenki ama' gyülölt család' valamellyik tagjának tulajdonita, vérével fogott volna fizetni. — ‚A' gyáva gazemberek! kiálta fel Orso, egy szegény állaton töltik boszújokat, előlem pedig kitérnek.'

„Mire várunk még? szólt Colomba parancsoló hangon, ők bennünket ingerlenek, ők megcsonkitják lovainkat 's mi nekik ne felelnénk! Férfiak vagytok ti?"

„„Boszú! véres boszú! — kiálta egyhangulag a' pásztornép — mi a' fekete lovat a' falun végig fogjuk vezetni 's megrohanni házokat.""

‚Egy szalmával fedett csür áll tornyok mellett, ez egy pillantat alatt lángoljon fel; szólt egyik pásztor; a' másik gondolá: hozassanak elő a' tüz-lajtorják; a' harmadik javaslá: hogy az ajtók a' Barricinik' házában legott töressenek be. Mind ezen dühös vad zajgást felülhaladá Colomba' szózata, ki embereinek hirdeté, hogy mielőtt a' házviváshoz fognának, töle mindegyik egy nagy pohár pálinkát kap, szerencsétlenségére, vagy inkább talán szerencsejére, a' szegény lovon elkövetett kegyetlenségnek még sem volt azon teljes hatása, mellyet a' hölgy magának igért. Orso legkevesbbé sem kétkedett ugyan, hogy ezen vad tett egyik ellenségének munkája, és különösen Orlanducciót tartá gyanúban; de azt nem hitte, hogy a' fiatal férfi, kit ő arczon sujtott 's meggyalázott e' meggyaláztatást már azáltal megboszúlta volna, hogy lovának egyik fülét levágta. Ezen alacsony és pórias boszuállás nevelte még a' megvetést, mellyet ellenségei iránt érzett 's ő most, úgy szólván, osztozott már a' praefect' gondolkodásmódjában, ki illy embereket nemméltóknak itélt arra, hogy velök mérközzék. Mihelyt csak lehetséges volt dühöngő párthiveihez úgy szólnia, hogy ezek őt megérthették, kinyilatkoztatá nekik, hogy harczi szándékjokról föltétlenül le kell mondaniok, így a' törvényes igazság, melly pőrét a' Barricinikkel el fogja dönteni, majd lova' megcsonkittatását is méltólag büntetheti. — ‚Én vagyok úr ezen házban — szóla éles kemény hangon — 's akaratomnak engedelmességet fogok szerezni tudni. A' legelsőnek, ki még ostromról és felgyujtásról szólani merész, bélyeget vágok homlokára, hogy sirig emlékezzék rólam. És most nyergeljétek meg fejérszürkémet.'

„Hogyhogy' Orso? megszólalt Colomba 's bátyját félre vezeté; te elszenveded, hogy bennünket így meggyaláznak? Míg apánk élt, a' Barricinik nem merészlettek volna olly lovat megcsonkitani, melly sajátunk."

‚Én fogadom neked, hogy még azt meg fogják bánni; de fegyveres szolgák' és poroszlók' dolga, semmirekellőket megbüntetni, kik csupán szegény állatokon gyakorolják bátorságokat. Én mondám neked, hogy a' királyi birák fognak bennünket megboszúlni.... 'S ha ez meg nem történik, nem leend szükség engem emlékeztetned; hogy kinek fia vagyok.'

„Türelem tehát" sohajtott fel Colomba.

‚'S gondold meg jól, folytatá Orso, mi szerint neked soha meg nem fogok bocsátani, ha visszatértemkor azt tapasztalandom, hogy a' Barricinik ellen valami erőszakos lépés történt? Azután szelidebb hangon imigy szólt: gondold meg azt is, a' mint nemcsak lehetséges sőt nagyon is valószinü, hogy az ezredessel és leányával térek vissza; lass hozzá tehát, hogy szobák legyenek számokra készen, hogy jó reggelivel szolgálhass nekik; szóval: hogy nálunk mulatásuk alatt minél kevesebb fogyatkozást szenvedjenek. Igen szép dolog, kedves Colombám, ha a' lyánynak bátorsága van, de illik, hogy a' háztartást 's egy okos gazdassony' szerepét is értse. No's csókold meg bátyádat; légy okos és vigyázó, míg távol leszek. Lovam, úgy hiszem, már nyergelten áll.'

„Neked nem szabad magányosan lovagolnod, Orso.'

‚Nekem őrkiséretre nincs szükségem, 's jót állok, hogy fülemet még sem vágják le.'

„Nem, nem, háborús időkben magányosan nem ereszthetlek útra. — Polo Griffo! Giam France! Memmo! kapjátok vállra puskátokat, üljetek lóra 's kisérjétek bátyámat."

Igen heves vitázás után Orsonak végre engednie kellett 's egykét pásztort kiséretül maga mellé elfogadni. Ő azokat választá ki közölök, kik leghangosabban zajongtak 's a' Barricinik' házának megrohanását ajánlák, 's tova lovagolt, miután hugának 's a' honnmaradó pásztoroknak még egyszer keményen szivökre kötötte: tartózkodjanak minden erőszaktól. Most ő maga is kerülő útat tön, csak hogy a' Barricinik' háza mellett ne kényszerüljön elhaladni.

A' lovagok sebes-ügetve haladtak 's már Pietranerát jól tova hagyták, midőn az öreg Polo Griffo egy kis patak' mocsárjában több sörtést pillantott meg, mellyek kényelmesen hevertek a' sárban 's így egyszersmind a' nap' melegét 's a' viz' hidegét akarák élvezni. Polo Griffo legott a' legnagyobb sörtésre szegzé puskáját 's egy lövésre megölé azt. Az agyonlött sörtés' társai hihetlen gyorsasággal futának tova, 's ámbár a' másik pásztor is lött rájok, épségben 's minden sérelem nélkül értek egy sürü haraszthoz, hol végre elenyésztek.

„Tudatlan pimaszok! szóla Orso, még a' szelíd házisörtéseket is vaddisznóknak gondoljátok!“

„„Épen nem, Ors' Anton, válaszolt Polo Griffo; de ezen sörtésnyáj az ügyvéd' tulajdona, és mi leczkét akaránk neki adni, mint csonkitgassa máskor lovainkat.“

„Hogyhogy, gazemberek — kiálta dühösen Orso — ti gonoszságban mérközni akartok ellenségimkkel! Takarodjatok előlem, hitvány pórlelkek! látni sem akarlak többé benneteket. Hisz ti úgy sem vagytok egyébre jók, mint sörtés-lődözésre. A' mindenható istenre mondom, én fejeteket zúzom be, ha bátorkodtok engem még tovább kisérni.“

A' két kalauzpásztor megütközve nézett egymásra. Orso szürkéjét oldalba döfé 's ez sebesen iramlott tova.

„No's, no's szólt az öreg Polo Griffo, e' szép beszéd volt. Szeressétek aztán az embereket, kik veletek igy bánnak. Atyja, az ezredes, tőled egyszer rosz nevet vette, hogy az ügyészt földhez akarod verni. És fia.... Te látod, mit tevék érette mindent.... Ő vén fejemet akarja bezúzni, mint rozzant korsót, melly a' bort többé meg nem tartja. Igen, igen, ezt tanulják ők a' száraz földön.“

„Úgy van, 's ha megtudják, hogy a' sörtést agyon lőtted, pert hoznak fejedre; Ors' Anton pedig végetted nem fog sem a' birákkal beszélni, sem javadra az ügyvédet fizetni. Szerencsére senki sem látott; és Santa Nega azért van itt, hogy kisegítsen a' zavarból!.“

Rövid tanakodás után a' két hű szolga legczélszerübbnek tartá a' szegény sörtést, ezen ártatlan áldozatját a' della Rebbiák és Barricinik közötti gyülölségnek, egy közel árokba vetni; mit meg is tettek.

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Novemb. 22. Tékozló. Tündér rege 3 szakaszban. Raimund után Jakab István. Zenéje Kreutzertől.

Nov. 22. Mátkanézés vagy a' lepke. Vigj. 5 felv. Marsano után Kiss Iván a' m. acad. költs.

Novemb. 24. Sevillai borbély. Víg opera 2 felv. Zenéje Rossinitól. Ford. Bántó.

Novemb. 25. Az őrült' gyermeke. Drama 5 felv. Soulié után Nagy Elek a' m. acad. költségén.

Novemb. 26. Veszedelmes nagynéne. Vígj. 4 felv. előjátékkal 1 felv. Albini után ford. Szigligeti a' m. acad. költségén.

Novemb. 27. Enzersdorfi postalegény. Bohózat 3 szakaszban énekekkel és tánczczal. Irta Told, ford. Balog István. Zenéje Riottetól.

Igazitás. A' 43. számbeli játék. krónika' három utolsó hibás sora igy igazittassék meg: „mellynek előadatása csaknem minden pesti magyar lapban hirdetve volt, nem tudni mi okból elhalasztatott.“

Egyveleg.

Paganini' halála. — A' nagy mester az utolsó időkben igen szenvede az idegek' gyöngesége miatt. Élete utolsó öt havát Nizzában élte le. Majus' 22-kén este csillapodtak fájdalmai; ekkor kissé fölvonatá hálószobája' függönyeit, gyönyörködve vizsgálá a' tele holdat, melly a' kék tiszta égen emelkedék, kisérő sugárait, mellyek a' palaköves házfödeleken átsimulva, a' narancsfák' tetőin terjedeztek vagy a' tenger' hullámcsáin ringatóztak. Hallá, mint zúga a' szellő a' sürü geraniumfákon; a' csalogány báj dalát csattogtatá. Elfáradva végre a' csodálattól azon félszendernek adá át magát a' maestro, mellyben az álmak gyorsan követik egymást. Hirtelen megragadá bűbájos hegedűjét 's olly édes dalokat csala ki belőle, hogy az arra menők igy szoltak: „Halljátok, mint tánczoltatja meg Nicolo a' csillagokat.“ És Nicolo illy módon lélekzé az utolsót. ***—jd—***

Uj puska. St. Etiennében egy új puskával tétetett próba, mellyből egyszerre hat lövést tehetni. Ezen puska' feltalálója bizonyos Mathieu. A' puskának egy csöve van, egy sárkánya 's egy ravasza. Igen kevéssel különbözik a' közönséges puskától, épen olly könnyü és csinos mint a' szokásban levő vadászfegyverek. A' hat lövés egymástól független, 's az ember kénye szerint lőhet egyszer vagy többször. Egy illyen puskával 8000 lövés tétetett, a' nélkül hogy a' fegyveren legkisebb hiba történt volna. Ezen találmány nagy változást fog a' lőfegyverekben okozni.

Előfizetési jelentés.

Lapunk' 1841. évi folyamatára nézve bátorkodunk tisztelt előfizetőinket figyelmeztetni: ne terheltessenek előfizetési rendeléseiket minél előbb megtenni. Az előfizetési ár mint eddig

félévre postán	5 ft	48	kr
— helyben	5 „	—	„
évnegyedre postán	3 „	—	„
— helyben	2 „	30	„

Előfizethetni minden cs. k. posta-hivatalnál, helyben pedig Borz-utczában az apácza-klastrom' közelében levő Neumayer-házban **222**. szám alatt (földszint jobbra).— Bécsben tek. Barkasy Imre udv. hites ágens úr (Seitzer Hof nro **427**), Kolosvárt az Erdélyi Hiradó' tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel urak szivesek az előfizetést elfogadni.

A' kiadók.

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint csötörtökön és vasárnap, jelenik meg egy egy iv; társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy iv, velinen. Ára a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft.; postán, nyomtatott boriték alatt 5 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forinton. Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában 222. szám alatti Neumajer-házban, az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, *VÖRÖSMARTY*, szerkesztő társ: *BAJZA.*

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 6. 1840.** **46. szám.**

Tartalom: A' csatornákról (*Vajda*). — Mit itél' a' külföld a' magyar váltótörvények felől. — A' virasztó (*Erdélyi*). — Tisztválasztáskor (*Sárosy Gyula*). — ** J.....hoz (*Kuthy*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar ját. krónika. — Müvészet.

A' csatornákról.

A' vasutak' fontosságáról mindenki meg van győződve; más országokban vannak, legyenek nálunk is, kétségkivül: de a' tapasztalás tanítja, hogy igen sokba kerülnek, hogy vas, mozgony, köszén és gépészek igen sok pénzt csalnak a' külföldre. Gazdálkodás' kedveért tehát, középutat javaslanak némellyek, gyalog vasutat, lóvontatóval — mellyen majd olly lassacskán hallagjanak, mint az előbbi utakon.

Vasut mozgony nélkül sánta lábu paripa, melly hasonlítás annál valóbb, minthogy mind a' három tárgy sántit. Hol a' teljes, tökéletes vasut ki nem fizeti magát, ott épen semmit ne épitsetek, legalább hosszú térekre ne — mert kisebbekre szegényebb vidékeken tehetni kivételt. De olly tartományokban, hol kevés a' népség, csekély a' közlekedés és csak nehéz olcsó árúk szállittatnak, hol egyik vidéken vizbőség találtatik, a' másikon pedig épen semmi viz: ott csatornákat kell előbb épiteni és vasutakat csak ottan, hol a' könnyü vizi közlekedés által gyorsan fejlődő anyagi érdekek nélkülözhetlenekké teszik, 's itt bizonyos, hogy ki is fizetendik magokat.

A' csatornák minden földet mivelő 's marhákat tenyésztő országra nézve annyi hasznot hajtanak a' lecsapolás és bevizezés által, hogy a' közlekedés' minden hasznát mellőzve is már nélkülözhetleneknek mondhatók. Franciaországban nem rég a' kamarák egy 20 lieue-nyi elvezető csatornára adtak szabadalmat, mellynek fő czélja Marseillet és vidékit vizzel tartani. E' szép terv' végrehajtása évek óta sürgetteték, minthogy e' vidék' földe, afrikai nap által hevittetve, öntöző készületek nélkül általában alkalmatlan a' mivelésre, bármi kedvezők is déli fekvésének egyéb körülményei a' tenyészetre. E' csatorna többe kerülend 10 millió franknál, 's Marseille, melly egyedül adandja a' költségeket, bő kamatokat remél arathatni áldozatából, melly a' várost szépitendi és az egész vidéket gazdagitandja. Sok hasonló állapotu város megtanulandja e' körülményből, e' merész vállalatból, mit tehet józan értelem a' természet fölött, ha egyesült erővel dolgoznak köz czélra, az anyagi előmenetelekre, mellyek legvilágosabban hirdetik az emberi elme' túlnyomó hatalmát a' föld' fölszine fölött, mellyek a' társasági legfontosabb javitásokat előkészitik vagy létrehozzák.

E' czélra semmi sem alkalmatosabb és sükerdúsabb, mint a' csatorna-húzás.

Hogy a' nap a' forró ég alatti vidékeket elégeté 's terméketlenné, másokat pedig mocsárossá 's dögleletessé tevé, az emberek csak magoknak 's a' csatornázás' hiányának köszönhetik. Szeljétek keresztül Syria, Aegyptus' és Középázsia' pusztáit csatornákkal, mint hajdan valának: és ismét azon virágzó, paradicsomi, gazdag országok lesznek, mellyeknek emlékmaradványai, évezredek' porhasztó keze alatt, ma is megszégyenitik a' leggazdagabb nemzetek' legkevélyebb pompaépületeit, midőn ezek liliputilag elenyésznek amazok' alapjainak roppant arányai mellett. Maga Sahara' pusztasága, Holland' homok padjaiként a' legbujább kertekké változnék, ha, mint ezek, csatornák által öntöztetnék. Ezt onnan tudhatjátok, mert minden pont kizöldül és erdőt hoz, hol a' homorodás nedveket gyüjt össze, mert minden csermely' partjain buja növényzet táplálkozik, melly ott azonnal megszünik, hova a' nedvek nem hathatnak, mellynek számára új viz tartalék volna szükséges, 's talán e' czélra épen azon viz elegendő lenne, melly nem messze mocsárokat csinál a' legjobb földből, azután pedig a' napsugarak' behatása által lázgerjesztő gonosz levegőt gőzölög ki, 's mérges csúszó mászókon kivül élőt nem szenved meg közelén. — Vegyétek tehát kezetekbe az ásót, henye világjavitók; nem üres theoriák, hanem csatornák viszik előbbre a' mivelődést; csatornák az országok' életerei, mellyeket legépebb állapotban kell tartani, ha virágoztatni akarjuk a' kereskedést és mezei gazdaságot.

Ezen igazságot homályosan többek sejdithették, mert javaslatok' egész tömege jött létre; de egész fontosságát csak kevesen ismerék meg, kiknek mozditó ereje meggyőződésöknek megfelelvén, semmi nehézségtől el nem ijedt, hanem hegyet és völgyet egyengete, hogy azokat lételre hozza.

A' számos részvénytársaságok Amerikában, Angol és Francziaországokban (kivévén a' franczia Compagnie générált a' mocsárok' kiszárítására) eddigelé csak arra törekedtek, hogy olcsó közlekedés által jussanak a' tartományok egymással erintésbe. A' sajátképi szorgalomczélok végett alig ismerünk még mozditványokat, a' földmivelés' előmozditására még kevesebbé, noha az emlitett három czél, csatornák által, mind elérhető volna. A' földmivelés maga kiszámithatlan hasznot kapna az illy egyesületekből, és semmiféle vállalat nem biztosithatná valódibban az ország' jólétét a' rosz termés és rosz idő ellen, mint épen az, mellynek föladata, szárazság' idején öntöző vizzel szolgálni, záporok' bőségében pedig a' fölösleges vizet elvezetni, a' mi — bármi képtelenségnek lássék is első pillanatra — dologhoz értő egyesületek által bizonyosan végrehajtható volna; mig most sokfelé mocsárokat látunk, mellyek száraz években gazdagon termettek, ellenben néhol egész kiégett vidékeket, mellyeken egy füszál sem terem, mivel annak idejében nem hullott bő eső.

A' fölvilágosodás' mai álláspontjához nem illik többé, illy szellemet és erőt csufoló, általános mindenhatóságot engedni a' vak történetnek, de annál inkább kell meghóditására törekednünk, mivel a' természet maga mutatja ki utólérhetlen jóságában az útat rá. Francziaországban a' legszelidebb ég alatt terjedelmes sziklás, terméketlen vidékek léteztek, mellyek most a' csatornák által nyereséges és barátságos jövendő elé néznek.

Franczia ország' lelkesen kigondolt tervei viltek bennünket a' gondolkozásra a' teljes csatorna-rendszerek' áldásteli hatásáról 's birtak rá, hogy hasznukat közelebbről fejtegessük. A' Garonnehól ugyan is öntöző csatornát fognak kivezetni, melly 20 lieue-nyire Grenade fölött ismét a' Garonneba menne, miután Longe és Touet völgyeket átszelé, több, mint 60,000 hectar terméketlen földet bevizeze 's a' többiek termő erejét sokszorozá. Az ezt végrehajtó munkák 2,000,000 frankba kerülendenek. A' tervet két mérnöktiszt készité 's a' vállalkozóknak szinte akkora hasznot igér, mint a' kerületnek megfizethetlen jót okozand. Ezen okból minden helységbeli előjáróságok és minden lakosok, kiknek egész jövedelme a' földből terem elő, egész erőből gyámolitják a' vállalatot, és már további ajánlatok is tétetnek hozzákapcsolások és hajózhatóvá tételökről, mellyek ezen üdvös eredményeket iszonyú távolságokra kiterjesztenék a' pyrenaei hegyeken és között. Ezen szép hegyoldalakon illy módon föl fognak hagyhatni a' hálátlan gabona-termesztéssel 's a' sokkal jövedelmezőbb takarmány-miveléshez láthatnak, mi által új buzdítást nyerend a' marhatenyésztés, mellynek napról napra inkább érzett elhanyagolása eléggé sajnáltatik. Ezen 100 lieuenyi öntöző csatorna a' pyrenaei hegyeken Francziaország' legdicsőbb földmivelési vállalata volna jelenleg,

's méltó okunk van, reményleni, hogy végre is hajtatik, mert az öntözési adó' jövedelme maga kifizetné a' mozditványi tőkét 's a' föntartási költségeket, tehát a' tőkepénzeseknek biztos és kivánt alkalmazási hely adódik.

Ha más tartományok nem dicsekedhetnek is olly szelid égaljjal mint Francziaország, a' természet még is mindenhol jótékonyabb, mint eddigelé használni tudák az emberek; azért most, midőn a' népek' értelmessége fölébrede, midőn az őszinte akarat vagy legalább pillanatnyi lelkesedés, nagy munkák' végrehajtására, mindenkit meglepe, semmi alkalmat el nem kell mulasztani, az illyen müvek' előállítására bátoritólag figyelmeztetni, hogy a' lehetség' megmutatásával a' vágyás is fölingereltessék, a' vágyás: semmiben hátra nem maradni, mi a' nemzetek' javát és méltóságát egyenlőleg előmozditja.

Déli Franciaország különösen az által is üdvös például szolgál, hogy nagyszerű eszmék iránti terveinek buzgóságában nem hült meg, nem fáradott el, ámbár az elmult századok, mindig arról vitatkoztak és soha sem láttak semmit végrehajtani. A' renyhe természetüek illy alkalommal igen könnyen meg hagyják magokat szállani a' teljes lehetlenség' meggyőződésétől, mi az előhaladásnak kaput és ajtót zár.

De e' tartományok olly munkákat is láttak eredni, mellyek előtt időnk' gőge magát örömest meghajtja. A' Langvedoc-csatorna eléggé bizonyitja, mit tehetnek ezen erők; a' nagy viztartók a' Noire hegyekben, a' du Gard' vizvezetése, a' keleti Pyrenaeek, Langvedoc és Provence' öntöző csatornái mutatják, hogy a' viz' földmivelési hasznát hajdan is tudák becsülni 's minden áldozatra örömest készen voltak, hogy szabadon rendelkezhessenek felőle. Ezen középtengeri partokon néha rendkivüli a' hőség, a' föld rendesen szárazságban sinlödik, sokszor hat hónapig nem esik egy csepp harmat vagy eső: ha tehát e' vizvezetések bedugatnak, e' szép föld rövid idő alatt hasonlitand azon rút sivatagokhoz, minőket a' vadságba esett Ázsia és Afrika mutatnak; ha pedig a' fölfogott szép eszméket létesitik, a' mandola 's olajfaerdők nem sokára mérföldeken által betöltendik balzamillataikkal a' levegőt, 's rom és kőlapok helyett, mellyek az utas' lábait megsebzik, virágos mezők gyönyörködtetik az örvendő szemeket.

Honnan származik a' Valenciát körülvevő Huerta világszerte ismert termékenysége? — Csupán az öntöző csatornáktól, mellyeket a' maurok, az arabok készitettek itt. E' tekintetben mi még hátra vagyunk azon időszaktól, mellyet barbarnak merünk nevezni; 's ki tudja, az alsóbbság' melly fokáig kellene szégyennel alászállanunk, ha egész kiterjedésökben ismernők azon nagyszerű intézeteket, mellyek által az ó kor földmivelési czélokat mozditá elő. A' kenyér tized résznyi drága sem volt, 's a' melly országok millió harczost ki tudtak állitani, milliókat tartottak meg otthon bizonyosan, kik amazokat magokkal együtt táplálták. És mind ezek nem élhettek a' levegőből; sőt akkor a' maiakhoz képest úgy állott a' koplalók' száma mint 1 áll 1000-hez; a' kenyér olly bőségben találtaték. Mivel pedig hihető, hogy a' mivelt föld akkor kevesebb vala, mint most; e' sok termés az által volt eszközölhető, hogy a' föld' termő ereje öntözés által fölmagasztaltaték. Ma illy közhasznu intézetek' hiával vagyunk, mert a' közérdekhez nincs lelkünk, mert nálunk kiki elszigeteli magát 's e' magánykodás' elvei végre nem hajthatják azt, mire nemcsak községek- és megyéknek, hanem egész tartományok- és nemzeteknek egygyé kell dolgozniok. A' haszonleső egyedülködés megkopasztá hegyeinket, elpusztitá erdeinket, kiszáritá forrásainkat, évszakaink' mérsékletét megváltoztatá, tehát árta a' növényzetnek; és ki van, ki ezen általános kárt pótolhatná egyes szántóföldein, kis erdőcskéiben, ha a' legjobb módon trágyáz is? — Senki — 's az illyennek' törekvése nemcsak hasztalan lenne, hanem ki is csufoltatnék. Ehhez járúl, hogy ipar-üző századunk' szelleme veszedelmes pályára tévedéssel fenyeget, mert ma már kiki egypár nap alatt akar részvényei 's papirosai által meggazdagodni, 's a' lassu bizonyos nyereség figyelemre is alig méltatik; az ifjuság mindent tanul, de ritkán azt, mi biztos utja a' meggazdagodásnak a' közjó' értelmében; az ipar és mezei gazdaság mindegyre nem foglalja el az öt illető rangot. A' józan kormányok és a' közgazdasághoz értő férfiak mindenfelé törekesznek, e' harapozó gonoszt megállitani, melly az országos gazdálkodást 's mindenki gazdagságát rongálja. De ha az olly nézetek, mellyeket itt megpendíténk, nem mennek át a' tömegbe; ha szolgálatokra a' tőkepénzek' tömegei készen nem állanak, elvonatva a' börze-nyerészkedés' koczkajátékától: akkor még soká sükeretlenek lesznek a' kormányok' vágyai, minthogy a' végrehajtással közvetlenül nem foglal-

kodhatnak. A' mit ezek tehettek, mindenütt megtörtént, Franczia-országot kivevén; mindenütt pártolják, terjesztetik a' társulati szellemet, ezen hatalmas emeltyűt, melly az ember' erejét százszorosítja, 's a' melly Austriában meglepő 's váratlan módon fejlődik ki. — Bár tehát ne vesztegessék a' vállalkozók az ország' erejét! nem csupán a' közlekedés és gyártás' számára vannak a' részvények kigondolva; hanem az első 's legszükségesebb termesztményeket is szaporítsák a' végetlenségig — így történik az meg, hogy mindenki jó és olcsó kenyeret ehetik, hogy lesz a' vasutak- és gőzöseknek mit tovább szállítaniok. De ehhez mindenek előtt okos, czélszerű víz-elosztás szükséges, azaz öntöző csatornák, mellyek a' földet kertté változtatják, az értelmes ember' méltó lakhelyévé. (Németből).

Vajda.

Mit ítél a' külföld a' magyar váltótörvények felől.

(Beküldetett.)

Mittermayer minden bizonnyal első helyen áll Németország' jogtudósai között. Ezen valódi ismeretekkel felruházott férfiú már több izben volt elnöke a' badeni országos rendek' második kamarájának, 's igazlelkűsége és alapos tudománya által egész Európa előtt tekintetet vívott ki magának, miért is, mint a' heidelbergi egyetem' nagyhirű professora, fejdelmétől titkos tanácsossággal tiszteltetett meg. Buzgó iparral nyomozódott a' ritka lángész honunk' újan megjelent váltójoga után is, 's következőleg nyilatkozik iránta, hozzám intézett soraiban:

„A' Zeitschrift für ausländische Gesetzgebung czímű folyóiratban ön egy jelentést fog négy hét alatt találni, az új magyar váltórend' és önnek derék (herrlich) commentárja felől. Kötelességem a' publicumot ezen új jelenetre figyelmeztetni. A' váltójognak Európában előhaladása felől írt értekezésem' első czikkelyét Párisban a' Revue ètrangère-ben adtam ki, 's használom az alkalmat, a' második czikkelyben a' magyar váltórend' nagy fontosságáról szólani. A' váltóintézet' igazi eszméje ezen törvényekben van először keresztül vive; ezekben mind azon 's annyi hibás tételek, mellyek a' váltóintézetre a' római jognak helytelen alkalmazása által reátolattak, 's mellyek például a' Code du Commerce-ben még most is fenállanak, és olly sok czélszerűtelen korlátozások, mint például a' distantia loci, 's az üres hátirat miattiak, szerencsésen elmellőzvék. Becsületére válik a' munka, szerzőjének, 's nem sokára köz méltánylást nyerend. — Azon commentar, mellyet ön kiadott, a' váltóviszonyokban 's kereskedőségi kellékekben tudományoslag-alaposan müvelt és gyakorlatilag világos szerzőt bizonyít. Olly felette fontos észrevételeire találni benne mindenütt, mellyek tanulságdúsak lehetnek bármelly ország' jogászára nézve. Ön felgazdagította a tudományt commentárja által.“

Mellyik magyar az, ki új törvényeink' ezen méltánylásán szivéből nem örvendene? főként midőn mellettök illy fontos szó emelkedik! Én nem fogom elmulatni, az itt megigért kimeritő ítéletet, mihelyt megjelenend, honi lapjainkban is közleni, mert belőle a' tudomány' ezen ágára csak dús nyereség háruland honunkban, melly bölcs törvényeink' vezérlete alatt, miként erkölcsi és physicai hajlamánál fogva várni lehet, gyorsan előre fog haladni. — ***Dr. Wildner Ignácz.*** Ford. ***Jászay Pál.***

A' virasztó.

Virasztom a' nagy éjszakát,
Halványan ülök itt.
Könyűzve fölszámolgatom
Szivem' veréseit.

Éjfélben is mért kell nekem
Fel-felsohajtani?
Miért a' nyugvás' perczein
Békért zajongani?

Talán, ha csendes a' világ,
'S nincs semmi földi zaj,
Mint hárfazengés, hallik el
Egekbe a' sohaj.

Erdélyi.

Tisztválasztáskor.

Egy változó hölgy a' közvélemény;
Kétélű nyelve, szive kőkemény.
Kezében ostor, új divat szerint:
Jaj annak, ez kit egyszer meglegyint.
Szemében éber jellemőr lakik,
Nem zsarnok ő, csak annak tartatik.
Még is vigyázz! e' nő használva vét:
Midőn fürészti, fojtja gyermekét.

Sárosy Gyula.

** J.....hoz.

Ne nyujtsd, leányka, a' babérlevélt,
Ki annyi bajt 's keservet által élt,
Azt nem babér, azt cziprus illeti.
Egem borúlt, 's örökre az marad,
'S babér nem él villámos ég alatt;
A' hir sohajt, 's cziprusfám' lengeti.

Kuthy.

Colomba.

(Folytatás.)

XVII.

Orso, miután rendbontó, fenyítéktelen kiséretét nyakáról lerázta, gyorsan tovalovagolt. Őt sokkal inkább foglalkodtatá most azon édes gondolat, hogy miss Nevilt ismét látandja, mint azon félelem, hogy ellenségeivel találkozik. — Ama' bünper, mellyet e' silánylelkü Barricinik ellen folytatnom kell, engem Bastiába vezérlend, gondolá magában. Én tehát miss Nevilt oda vissza kisérhetném; mi azután együtt elrándulhatnánk Orezzába. E' regényes táj, mellyet gyermeksége óta nem látott, egyszerre eleveren ujúlt meg emlékezetében. Úgy rémlett előtte, mintha zöld, hullámzó pázsiton ülne, egy vén, lombjaival árnyékot vető gesztenyefa' tövénél; mellette miss Lydia nyugovék. A' deli hölgy leoldá kalapját, 's puha szögszín-haja, gyöngédebb a' legfinomabb selyemnél, mint arany csillogott a' napnál, melly sugárit a' lombokon keresztül fejére lövellé. Szemeinek tiszta kéke a' nyári ég' legtisztább kékével vetélkedett. Fejét gondolkodólag hófejér kis kezére hajtva, élénken láttaték a' szerelem' szózatira figyelni, miket ő, a' nötelen korzfi, késedelmesen intézett hozzá. Testén ugyanazon mousselin ruha volt, mellyet akkor viselt, midőn Ajacczióban öt utolszor látta. Ezen öltözet' bő redői közt egy piczi láb rejtezék fekete selyem czipőben. Orso gondolá magában, milly boldog halandó volna, ha szabadna e' piczinyke lábat csókolnia; a' hölgy' egyik kezében, mellyen nem vala keztyü, virágot tarta. Orso a' virághoz nyult, és Lydia' keze Orso' kezét megszorítá gyöngéden; ő megcsókolá a' virágot 's azután a' szép kezet, melly a' virágot tartá 's a' miss nem neheztelt..... Imígy boldog álmokba merülve, nem ügyelt az útra, mellyen lova öt sebes ügetve vitte. Ő ábránd képeivel játszva, épen a' szép miss' hófejér kezét akará még egyszer megcsókolni 's ím! majd lova' fejét csókolá meg, mert a' ló egyszerre megállapodott. A' kis Chilina utjába lépett 's megragadta lovának kantárát.

‚Hova ügyekszik ön, Ors' Anton? Nem tudja-e, hogy közel van ellensége?'

„Ellenségem! kiálta Orso, mintegy dühödten, hogy illy rózsaszínü édes álmakból felrázaték. Hol van ő?"

‚Orlanduccio igen közel van 's leselkedik önre. Vissza csak, az istenért vissza!'

„Ő leselkedik rám? láttad öt?"

‚Láttam, Ors' Anton; én egy árokban rejtezém, midőn mellettem elhaladt; ő szemüvegén mindenfelé szerte nézett.'

„Mellyik oldalra ment?"

‚Ott amaz uton, mellyet ön akar követni.'

„Köszönöm."

‚Ors' Anton, nem lenne-e jobb, ha ön bevárná itt nagybátyámat, ő már nem sokáig maradhat el, 's ön aztán utját biztosan tovább folytathatná.'

„Ne aggódjál Chili, nagybátyádra nincs szükségem."

‚Ha ön akarná, én elül mennék.'

„Köszönöm, köszönöm." 'S most Orso oldalba döfé lovát, hogy ez öt ragadva vitte épen azon uton, mellyet Chilina kijelelt.

Orso' első érzelme a' boszuállás' szenvedélye volt; a' vak történet neki — gondolá magában — most legkedvezőbb alkalmat nyújt ezen gyáva suhancz' megbüntetésére, ki lova' fülét vágta le, hogy egy arczoncsapást megboszúljon. De a' mint tovább lovagolt, eszébe juta, mit fogadott ő a' praefectnek, t. i. hogy békén fogja magát viselni, 's így ennek meggondolása, de még inkább azon aggodalom, hogy miss Nevil' meglátogatásával majd elkésik, ellenkező határzatra birák 's most csaknem azon ohajtás ébredt keblében, vajha ne találkoznék Orlanduccióval. Majd ismét atyjára emlékezett, 's a' gyalázat, mellyet lovának megcsonkítása által rajta galádul elkövettek 's ellenségeinek fenyegetései, ujra felbőszíték 's mintegy izgatták fölkeresni vad ellentársát 's öt vele megvívásra kényszeríteni. Így a' legellenkezőbb érzelmek 's gondolatok' hullámzási közt mindig tovább lovagolt, csakhogy most élénk örszemmel vigyázott és figyelt minden cserjére és harasztra, melly ellenségét rejtheté. Néha még lovát is megállítá a' szabadtéren 's hallgatózék, vajjon nem tapasztal-e valami gyanús neszt a' távolban. Mintegy tíz percz mulva, miután a' kis Chilinát magára hagyta (körülbelül reggeli kilencz óra volt), egy sebesen ömlő hegyi-pataknak partján lovagolt el. Az út, vagy inkább a' félig nyomtalan ösvény, mellyen haladott, egy leégett erdőszakaszon vive keresztül. Fejéres hamu borítá mindenütt a' földet, száraz ágbog feküvék szerte; itt ott még egykét tüzkormos fatörzsök állott élölombjaitól és zöld leveleitől fosztottan. Ha az ember illy leégett erdőt lát, millyen Korzikában nem ritka tünemény, akkor éjszaknak egy téli vidékén képzeli magát, 's azon ellentét, melly e' puszta leégett erdőtérek 's a' körösleg buján diszlő növény-élet közt mutatkozik, illy látványnak még gyászosabb és szomorúbb alakot kölcsönöz. De Orsónak mostani helyzetében épen e' puszta romhatár — minek okát könnyü megmagyarázni — vala mindennél kivánatosb. A' tér mindenütt nyilt és szabad volt, sehol sem rejtezheték ellenség, 's kinek attól kell félnie, hogy minden pillanatban a' biztos bozótból egy puskacső szegülhet mellének, az egy kopasz tarvidéket, mellyen szeme végig láthat, üdv' földének tekint. Ezen hamvas erdőtért, mellyen

Orso csak lassu léptekkel haladhatott, több zöldelő vetés váltá fel, miket, a' Korzika' szigetén divatozó szokás szerint, félember-magas kőfalak kerítének. Az út e' falaknál huzódott el; gesztenyefák, széltiben hosszában rend nélkül ültetve, állottak a' vetésföldön és utban, úgy hogy az egész vidék, távolról tekintve, egy pagonyhoz hasonlitott. Mivel az út az égéshelytől e' vetésföldekhez egy meredek hegyháton huzódott alá, tehát Orso leugrott lováról 's a' kantárt ennek nyaka körül veté. Ő még mintegy husz lépésnyire volt a' falaktól, midőn ezek mögül, az úttól jobbra, egy puskacsövet csillámlani 's azután egy férfiarczot a' bokorból elöhunyorgani látott. Ő csakhamar megismeré Orlanducciót, ki épen fegyverét elsütni készült. Orso is villámgyorsan kapott puskájához és czélzott. A' két ellenség egy pillanatig minden idegmetsző megfeszitésével állott egymással szemközt 's bizonyos borzanattal, mellyet a' leghátrább is érez azon pillanatban, midőn mármár halált oszt, vagy halált fogad.

‚Gyáva martalócz!' kiálta Orso . . . 's még nyelvén el sem lebbent az utolsó szótag, már Orlanduccio lött, 's majd ugyanazon pillanatban történt balról is egy lövés, melly olly ellenségtől jött, kit még nem látott 's ki egy másik falmögül czélzott rá. Mind a' két lövés találta öt. Orlanduccio' golyója Orsónak bal karján rontott keresztül, a' másik pedig mellét horzsolá, megszaggatta köntösét, de szerencséjére az oldalzsebben rejtezett tör' vasán visszapattant, 's igy csak könnyü sebet okozott. Sebesült karja önkénytelen ejté el a' puskát, de gyorsan egyesité viszont minden erejét 's, a' fegyvert csak jobb karjával tartva, lött Orlanduccióra. Ellenségének arcza, mellyből egy gesztenyefa' lombjain által csak szemeit láthatta, elenyészett a' fal mögött; most Orso jeles mantonjának másik csövéből másik megtámadójára lött, kit csak alig láthatott. A' lövések olly gyorsan következtek egymásra, mikép gyakorlott vadászkatonáknál a' legsebesebb czikatüz. Orso' végső lövése után minden elcsöndesült. A' löporfüst halkan fölfelé szállt, a' falak mögött legkisebb nesz sem hallatszék; minden elnémult. Ha Orso balkarján égető fájdalmat nem érzett volna, azt gondolhatá, hogy azon emberek, kikre imént lött, csak lángoló agyának rémképei voltak.

Mivel gyanitania kellett, hogy Orlanduccio és társa még egyszer fognak löni, tehát kissé a' leégett erdőtér felé hátrált; itt a' kopasz fák' egyike mögé állott, fegyverét térdei közé szoritá 's gyorsan még egyszer megtölté mind a' két csövet. Azonban balkarja szörnyen fájt és sebe erősen vérzett. Mi történt két ellenségével 's hova lettek, meg nem foghatá. Ha megfutottak, vagy ha lövés által megsebesültek volna, legalább valami neszt vagy zörgést kellett volna a' falak mögötti bokrok közt hallnia. Talán megháltak? ezt nem hihette, söt attól tartott, hogy rejtekhelyökből még egyszer lönek rá. Ezen bizonytalanságban 's mivel erejét mindinkább fogyni érzé, jobb térdét földre bocsátá, a' másikra pedig sebesült karját fekteté, fegyverét

pedig az égett fának egy lecsüggő ágához tamasztotta. Ujját a' vaskakason tartva, szemét pedig merően a' falakra függesztve, illy helyzetben vesztegelt néhány perczig, mellyek hosszúknak tetszettek, mint megannyi esztendő. Végre messze, jó messze háta mögött hangot hallott 's csakhamar egy kutya sebes futással tört felé 's előtte megállapodott, mintegy köszöntőleg farkát csóválgatva. Ez Brusco volt, a' banditák' tanitványa és kalauza, melly hihetőleg ura' megérkezését nyilványitotta és soha becsületes ember nagyobb békétlenséggel nem váraték, mint ez. A' kutya, orrával szaguldozva futott a' falak körül ide 's tova, tompán ugatott, majd ismét Orsóhoz szaladt, rátekintett 's szemeiben a' csodálkozás olly világosan jelentkezett, mint azt egy kutya csak érezni képes; azután néhányszor körülfutá Orsót 's gyorsan ismét a' hamvadt erdőtéren tova szaladt egy férfi' elébe, ki, bármilly meredek volt is az út, sebes léptekkel jött.

‚Ide hozzám Brando', kiálta Orso, mihelyt gondolá, hogy az szavát meghallhatja.

„Hoho Ors' Anton, ön meg van sebesitve, válaszolt Brandolaccio 's lelkendezve jött. Testében fészkel-e önnek a' golyó, vagy csak karjában, vagy pedig lábszárában?"

‚Karomban.'

„Ez csekély baj. 'S az ellenség?"

‚Úgy tartom, elesett.'

Brandolaccio vezérkutyája' nyomán indult a' legközelebb kőfalig, itt meghajlott, hogy átláthasson, azután levette sipkáját. „Köszöntöm signor Orlanducciót, imigy szólt. Most ismét visszafordult Orsóhoz, ezt is köszönté komoly arczczal 's monda: ezt nevezem én: embert szépen oda fektetni."

‚Él még?' szorongva tudakozá Orso 's elakadt lélekzete.

„Alig hiszem. Kinek a' golyó úgy szorult szemébe, mint ennek, az a' világnak kénytelen istenhozzádot mondani. Madonna' szentséges vére! milly lyuk ez! Meg kell vallanom, Ors' Anton, dicső fegyvere van; fölséges cső, már ennek magva csakugyan beszaggatja az ember' koponyáját. Midőn előbb pif! pif! hallottam, azt hivém: ördög és kárhozat, ők hadnagyom' életmécsét oltják el. Azután hallám: bum! bum! mikép ön' angol fegyvere szól. „Aha! gondolám, ki még illy válaszra képes, azt nem igen félthetni. Mit akarsz tőlem, Brusco?"

A' kutya a' másik falhoz rángatá öt. „Kettős lövés, semmi egyéb! kiálta fel ámultan. Ezer mennykő! látszik, hogy drága a' löpor, mert ön igen kimélve bánik vele."

‚Szent isten, mi történt?' kérdé Orso.

„Ugyan kérem, ne játszék velem komédiát, vitéz hadnagy úr. Ön lövi meg a' vadat 's akarná, hogy azt önnek mások emeljék föl. — Ma valakinek különös ebédje lesz, 's ezen valaki: a' vén prókátor, a' ravasz Barricini. Fris vadhúst akarsz barátom? van itt elég; több mint szeretnél. Ki ördög lesz most a' vén róka' örököse?"

‚Hogyan? tehát Vincentello is elesett?'

„Hadnagy úr' szolgálatjára; még pedig úgy esett el, hogy többé ujját sem billenti. Minket élethenlevőket áldjon meg isten jó egészséggel. *) Ugyan jöjön csak ön 's tekintse meg Vincentellót; ő még most is térdén fekszik, fejével falhoz támaszkodva, mintha csak alunnék. Már itt valóban elmondhatni, hogy ónálmot alszik. Szegény ördög!"

Orso habozva fordítá el arczát. ‚Tudod-e bizonyosan, hogy megholt?'

„Ön szakasztott mása Sampiero Corsónak, ki mindig csak egy csapást teve. Nézze ön, itt a' mellnek baloldalán tátong egy mély seb; épen illy irányt vett azon golyó is, melly Vincileonit megölte Waterloonál. Fogadni mernék, az óngolyó a' szív' udvarán fészkel. . . . Két illy lövés! . . . Igen, én puskámat darabokra zúzom össze. . . . . Kettőt két lövésre. . . . Ha önnek még egy harmadik lövés jutott volna, úgy most az apában kereshetnők az ónmagot. Milly mesterlövés volt ez Ors' Anton! . . . Majd hajamat tépném ki, ha meggondolom, hogy illy két szerencselövés egy derék ficzkónak, mint én vagyok, a' rendőr-hajdúkra még soha sem sikerült!"

Imígy beszélve a' bandita, Orso' sebét vizsgálta meg, 's köntös-ujját a' törrel felhasitá. „Semmiség! — úgymond; a' köntösön lesz ismét signora Colombának mit varrnia. . . . Ezer mennykö! mit kell látnom. Egy foltot a' mellen? . . . golyó itt talán csak nem ment keresztül? Nem, áldassék isten! . . . . No's próbálja ön, ujjait mozgatni. . . . Érzi-e, ha fogaimmal ujjait harapom?" — ‚Nem igen. . . .' — „Mindegy; a' baj nem halálos. . . Én ön zseb- és nyakkendőjét használom kötőül. . . De a' köntös gonoszúl meg van szaggatva. . . De ugyan miért is kellett önnek illy nyalkán öltözködni? mennyasszonyért indult-e? . . . Im', igyék ön egy csep bort..." Mig a' bandita Orso' sebét bekötözni sürgött, több izben felkiáltott: „Illy két lövés... mindegyikre egy áldozat, melly fülét sem mozgatja. . . . No fog a' pap majd derekasan nevetni. . . . Itt jö valahára Chili, a' kis béka is."

Orso nem felelt; ő halovány volt, mint a' halál 's egész testében reszketett.

„Chili — monda Brandolaccio — nézz a' fal mögé; no's?" A' leányka felkúszott a' falra 's mihelyt Orlanduccio' holt tetemét ott megpillantá, magára keresztet vetett.

„Még ez nem minden — szólt Brandolaccio — amott, valamivel alább a' fal mögött, tekints még egyszer körül!"

A' gyermek még egyszer keresztet hányt magára. „„Nagybácsi cselekedte ezt?"" kérdé félemülten.

„Én? 's miért ne? hát én talán csak amolyan haszonvehetlen korhadt mankó vagyok? Hanem ez most egyszer della Rebbia úr' munkája — eredj 's hajtsd meg előtte szépen magad'."

*) ‚Salute à noi!' ez a' korz' közönséges mondása, ha száján a' ‚h a l á l' szót kiejtette.

„„Signora Colombának nagy öröme leend, Ors' Anton; de azt sajnálkozva fogja hallani, hogy ön meg van sebesítve.""

„No's hadnagy úr, Chilina ön' lovát, melly a' lövésektől megvadult 's tova szaladt, ismét visszatérité; üljön fel ön 's jöjön velem a' staznai erdőbe. Szeretném azon embert látni, ki önt megtalálja ott. Mi önt majd igen gondosan fogjuk ápolni. Ha a' santa-christinai keresztnél leszünk, akkor majd önnek a' lóról le kell szállni, mert lóháton innét tovább már senki sem járhat. A' szürkét aztán Chilina vezesse haza 's általa ön majd izenhet signora Colombának is. A' kis leányra, Ors' Anton, minden titkát rá bizhatja; ez előbb hagyná magát darabokra vágatni, mintsem hogy barátit 's jóltevőit elárulja. — Erredj, kis szatyor te — szólt a' lánykához nyájas hangon — légy megátkozott." Mert Brandolaccio is, mint többnyire minden bandita, babonás ember volt, 's nem merészlé a' gyermekeket dicsérni, tudván, hogy a' titkos erejü hatalmak, kiknek munkája az anocchiatura *), roszakarólag épen ellenkezőjét teljesitik annak, mit az ember ohajt.

‚Hova akarod, hogy menjek?' kérdé Orso bágyadt hangon.

„Ezer denevér! önnek csak kettő közől marad választás: vagy velem az erdőbe, vagy pedig a' börtönbe; de én úgy tartom, egy della Rebbia nem ismeri az utat, melly a' börtönbe visz. jöjön tehát velem az erdőbe Ors' Anton!"

‚Igy tehát minden reményem oda!' sohajtott a' sebesült della Rebbia fájdalmasan.

„Ön' reményei?" Ropogós villám, hát ön két lövéssel még több vadra is számolt? Pedig milly jelesen találta el ön a' kettőt.

‚Ők löttek elöször rám.'

„Igaz bizony, ezt nem szabad felednem. Pif, bif, bum, bum, a' két utolsó ön' lövése volt. **) Ha valaki még ügyesebb lövész, úgy mindjárt akaszszanak fel. . . Úgy bizony, hisz ön már fel is ült. . . No's tekintse meg legalább, mielőtt ellovagolna, még egyszer futólag munkáját. Nem szép dolog, a' társaságot igy minden bucsúvét nélkül elhagyni."

Orso megsarkantyúzta lovát; a' világ' minden kincseért sem nézett volna azon szerencsétlenekre, kiket megölni kénytelen volt.

„Lássa, hadnagy úr — szólt a' bandita, ki lovának kantárját megfogta — akarja-e, hogy nyiltan szóljak önhöz? No's igy tehát ki kell mondanom, a' nélkül, hogy önt sérteni akarnám, én e' két fiatal embert sajnálom. Kérem, ne tulajdonitsa ön ezt nekem vétkül . . . . de ők olly szépek, erősek és fiatalok voltak. . . Orlanduccióval sokszor vadásztam. . . Ő csak négy nap előtt is egy pamag czigaróval ajándékozott

*) Megigézés, bűvölés, mellyet valaki, a' nélkül hogy akarná, pillantással vagy szóval gyakorol.

**) Ha egy hitetlen vadász e' két mesterlövést kétségbe vonná, akkor az elbeszélő bizonyossá teheti őt, hogy Sartenában egy előkelő férfi magát, szintúgy mint Orso, egyedül és sebesült karral szabadítá meg üldöző ellenségeitől.

meg. . . És ez a' Vincentello a' világ' legvigabb legénykéje volt. . . Igaz, ön azt tevé, a' mit tennie kellett. És aztán a' lövések is sokkal szebbek, hogy sem az ember a' csapás fölött jajveszékeljen. . . De nekem, hisz nekem nincs semmi részem ön' boszuállásában. . . Én tudom jól, hogy önnek igaza volt; kinek ellensége van, annak lőport és golyót kell használnia. Hanem ezen Barricinik, lássa ön, ez még is régi család volt. . . Természet' szerint, illy két lövés ritkán történik."

Míg a' bandita imígy a' maire' két fiának halotti beszédet tarta, azalatt sebesen vezette Orsót, Chilinát 's nemes kutyáját Bruscót a' stazzonai erdő felé.

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszíni krónika.

Nov. 28. Bérszünetben: Magyar vigalom. Néma tánczjáték 1 szakaszban. Ezt követé Lewy testvérek' harmadik és utolsó hangversenye 1 szakaszban. Végezetül: Egy óra Velenczében. Néma tánczmulatság 1 szakaszban. — Carelle Alphons, a' párisi kir. gymnasticai iskola' és Rigl Ferencz, a' bécsi józsefvárosi színház' groteskt ánczosai vendégkép léptek fel.

Nov. 29. Peleskei notárius. Eredeti bohózat 4 felv. Irta Gaal. Zenéje Thern-től.

Nov. 30. Szentpétery' javára bérszünetben először: Rózsa. A' m. academiánál első pályadijt nyert vígjáték 3 felv. Irta Szigligeti.

Művészet.

Mátyás király' emlék-szobra' fölállításával foglalkozó társaságnak folyó évi nov. 13-kán táblabiró t. Fáy András úr' elnöksége alatt tartott nagy-gyülésén jelenté a' társasági választmány: hogy müvész Ferenczy István úr a' tervezett emlék' egy harmadrész nagyságú, mintegy két öles mintáját bevégezvén, Budán rotunda alakú, hat öl magosságú, nyolcz corinthiai oszlopon nyugvó, felül világított saját mü-termében közszemléletre fölállíta. Mellynek megszemlélésére, egyszersmind Pestre t. Pest megye' tanácskozási nagy termébe — mint előlegesen határozva, és hirdetve volt — áthozatala iránti rendelkezésre maga kebléből alkuldöttséget nevezvén; az a' választmánynak azt terjesztő elő:

a) Mikép, tekintve a' minta' nagyságát, melly körül belül 13 lábnyi; nehézségét, melly szerint a' talapzaton kivül maga a' statua 12 mázsát nyom az anyagnak, mellyből készült t. i. a' gipsznek törékenységét; az áthozatalnál szükséges emberek' számát netalán ügyetlenségét; a' szobornak t. Pest megye' termében népesebb nagygyülések' alkalmával történhető megcsonkitását; mind azon készségnek, mellyel müvész Ferenczy úr az átszállítási próbára ajánlkozott, ellenére is oda kénytelen nyilatkozni: hogy e' már magában is szép müvet az áthozással veszélyeztetni nem tanácsos.

b) Mi magát a' művet illeti; az alkuldöttség általánosan azoni örömét fejezé ki, mellyet benne a' minta' szemlelése gerjesztett, annál is inkább, minthogy ezzel, mind azon hirlapi felszólalásokat, melyek a' rajzérdekében hirtelenkedve tétettek, czáfolva, a' müvész' nézeteit pedig, mellyeket ez ügyben kifejtett, de a' mellyek csupán a' „társaság' munkálatairól 1-ső közleményben" nyomatván ki — eddig igen keveseknek juhattak tudomására, igazolva látja. Egyébiránt

c) Mellékes erdekü észrevételeinél fogva: a' homlok- és hátlapi diadal-jelek helyett, nehogy ezek három helyen forduljanak elő, és miattok az oldalakon látszó müvészi költemény' fonala mintegy megszakadjon, új, a' művész által szerkeztendő, történeti reliefet ajánl. 'S e' szerint a' talapzat' belsejébe vezető ajtót olly magasnak ohajtja, hogy az a' homlok lapot kétfelé oszsza, és az új reliefek két oldala mellé essenek. Továbbá Mátyás' testét a' lóhoz arányozva a' leendő magasság' tekintetéből nagyobbnak kivánná. Végre a' ruházatot, bár a' müvészi fogalmakkal némileg ellenkezzék is, 's bár Mátyás' fönmaradt ruházatán, festett, 's faragott képein a' mostani divatú magyar öltözetnek semmi nyoma sem látszik; még is azt az úgynevezett rómait, a' köz kivánathoz képesti keleti félére módosittatni szeretné; 's ezen észrevételeket a' müvész úr megelőző készséggel fogadván, mennyiben a' müvészeti szabályokkal összeegyeztethetők, tekintetbe venni igéré.

A' társaság nagyszámmal összegyült, 's jelenvolt tagjai a' választmány' ebbeli előterjesztésének megfontolása, 's különösen az előleges rajzban rejtezett, 's ép' ezért a' kevésbbé avatottak által egész teljességében ki nem vehetett nagy eszmének már eddig is illy szép valósággá létesüléséből keletkezett örömöknek nyilvánítása, 's Ferenczy István' nevének, ki által képviselt honi szobrász-müvészet a' nagy király' emlékét e' nagyszerü epos-ban tünteti elő, tisztelettel említése után 's magas érzelmekre gyült kebleikből önkénytelenül feltolult azon aggasztó ohajtásuknak is: „bár őt' eme' nagy vállalat' kivitélében a' halandó lét meg ne gátolná" nem titkolhatása mellett közakarattal azt határozák:

Hogy a' bevégzett minta a' választmányi jelentésben előadott adott okoknál fogva, 's különösen azért is: mivel annak a' müvész' termében mostani hozzá illő világitást a' Pest megyei terem nem volna képes megadni, de arra a' müvésznek a' munka' egész nagyságbani kivitelénél különben is folyvást szüksége lenne, helyben maradván, közszemlélet végett a' magokat jelentendő idegeneknek ugyan mindennap, helybelieknek azonban, nehogy a' müvész az időhöz nem kötött látogatások által feltartóztassék, hetenként csak csütörtök és vasárnap délután álljon szabadon. Továbbá:

A' választmányt megbizták: hogy a' javallott változtatásoknak a' nélkül azonban, hogy ezek miatt az emlék' müvészeti érdeke szenvedjen; lehetősége és kivitele iránt a' különben korlátolni egyáltalában nem czélzott müvészszel értekezzék. 'S miután a' müvésznek az előleges rajzra nézve tett gáncsok' elosztalása tekintetéből készitett felvilágositó értekezése eddig igen csekély terjedelmü körben ismeretes, annak közzé tételét a' hazai hirlapok szerkeztőinél eszközölje.*)

Végezetre:

Megértvén a' társaság jelenvolt tagjai: hogy a' szétküldött 439 iv közől, eddig beérkezett 140 ivre összesen már 8598 ft pengőben és 29 darab arany légyen följegyezve, 's a' társasági pénztárba befizetve, 's alapos oka levén hinni: hogy ha ennyi ivre a' puszta eszme látatlanban is illy szép mennyiséget gyüjtött össze, annak szemmel látható eredménye a' kivitel' lehetőségén kétkedőket annyival több 's nagyobb ajánlat' tételre fogja birni: azokat, kik iveiket még be nem küldötték, eme' nemzeti ügy iránt kétségtelenül viseltető nemes buzgalmokba vetett bizodalommal ujonnan olly végre szólitsa fel, hogy iveiket, 's az azokon feljegyzett summákat jövő 1841 évi józsefnapi pesti vásárra a' társaság' pénztárnokához t. b. t. Ilkey Sándor úrhoz okvetlenül beküldeni, 's addig is aláirókat szerezni, ne terheltessenek. Költ Pesten a' Mátyás-emléki társaságnak 1840. évi november' 13án tartatott nagygyüléséből.

Nyáry Pál m. k., egyesületi jegyző.

*) Közöltetni fog. A' szerk.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 10. 1840.** **47. szám.**

Tartalom: A' költészet' 's különösen a' dráma becse (*Tarczy Lajos*). — Őszi dal (*Rutkay Emil*). — Hozzá (*Jakab Elek*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar játékszíni krónika. — Böngészet. —

A' költészet' 's különösen a' dráma' becse. *).

I.

Egy nagy hazánkfia szokta mondani, hogy ha legyek' pusztítására egyesül is társaság, már azért, mivel társaság, mivel egyesület, megbecsülhetetlen, ha ugyan ez aljas, magában haszontalan, egyesület nagyobbakat fog létre hozni. Evvel hasonlóan azt merem állítani, hogy ha Árgirus' historiája, vagy Rontó Pál vagy épen a' győri kalendáriom' olvasása válik is szükséggé minél számosb hazafitársainknál: már ez által sokat nyertünk, ha ugyan a' szellemi szükség köztünk ezennel létre kapván, e' vágynak utóbb kimaradhatlanúl szerencsés következése leend. Kotzebue' szindarabjai, Lafontaine' néhány regényei fordíttattak nyelvünkre korunkban 's keletök mutatja, hogy közönségök elég nagy. Bár ezekben számos gyenge sőt silány dolgozatok találtatnak a' kevés jelesek közt, megvallom lefordításukon 's olvastatásukon még is felette örvendek, mert általok az itt ott fölébredt szellemi indigentiát erösödni látom. Akármi olvasás jobb mint semmi olvasás, mert amabban el van kezdve a' pálya, mellyen lehet csak a' nemzetnek a' müveltségben előhaladni, midőn emebben valóságos lethargiát, szendergést látok. A' fölébredéskor kezeivel hánykodó gyermek ám saját haját tépje ki, vagy testét több helyeken vérezze meg: semmi, csakhogy fölébredett legyen, majd begyógyulandanak a' sebek, fog ő találni eszközöket czélszerű fejtődésére. Ha minél több ember a' hazában nemcsak ételére 's ruházatára, hanem az olvasásra nézve is valódi hiányt 's szükséget érez 's ezen szükség öt épen olly erővel, mint az éhezés vagy szomjuság' kielégítésre ösztönzi: akkor azon nemzet már az ohajtott pálya' elején áll a' honnan biztosan 's alig képzelt sebességgel fog a' czél felé közeledhetni. Hogy az olvasó közönség' nagy része hazánkban most valóban kisebb részvétet mutat jelesebb műveink mint például a' „Különcz" vagy „Zoriada, a' nagy mogol' leánya" stb illy nemű dolgozatok iránt: fájlalhatjuk, azonban e' jelenet' formaléja csakugyan örömre derithet, minthogy a' fölébredt szellemi szükség a' lassanként nemesülteket jobb müvek' olvasására határozandja.

*) Töredékek egy nagyobb terjedelmű értekezésből.

II.

E' nagy kincset: a' szellemi szükség' fölébredését semmi annyira, olly erősen nem eszközli mint a' költészet, jelesen a' drámai literatura. Vannak magokat „realis tudományosság" nimbusába burkolni szerető ál bölcsek, kik úton útfélen ezt: predikálják „Csak real tudományokat, könyveket adjunk a' köznép' kezébe, minek az a' sok haszontalan novella, comoedia? mi képtelen, hogy a' magyar tudós társaság illyeneket még jutalmaz is!" Az igy okoskodó jámborok, hihetőleg a' sok real tudomány' kábító anyagjától elfoglaltatva, csak egy pillanatra sem gondolkoztak akár az emberi lélek' lassankénti kifejtődésének lépcsőiről, akár a' művészet' jelesen a' költészet' fogalmáról. Az erkölcsi érzelem a' legelső lépcső a' lélek' fejtődésének folyamatában, minden szép mű nem egyéb mint az általános ideának, az általánosan igaznak jónak érzelmi alakban előadása 's e' kettő' meghatározása nyilván mutatja egybefüggésöket, nyilván mutatja, hogy az első szellemi szükségek egyedül szép müvek által elégíthetők 's csupán illyenek' minél nagyobb számmal olvashatása fogja azokat mind inkább nevelni 's erősiteni. Csak nézzünk az emberiség' történetére. Nem physica, historia, vagy tán geographia volt az emberiség' legelső képzője, hanem a' művészet. Van-e nemzet, van-e nép, melly az ősz régiségből szájról szájra átadott regékkel, románczokkal, népdalokkal nem birna? Sőt az emberiség' ifjusága még vallásos nézeteit is művész munkákba tette le. Görögország' isteneit — mint Hesiod állitja — a' művészek, a' költők, 's szobrászok csinálták, mi nem azt teszi mintha a' görög vallás már a' görög nép előtt tudva levén, a' művészek későbben adták volna ezt elő költői 's szobrászi képekben, hanem, hogy a' művészek azt, mi bennök forrott, az igazságot, a' művészet' csak ezen formáiban voltak képesek előadni. Nézzünk vissza ifjuságunk' első éveire. A' mathesisre, mellyet nyilvános tanitásokon hallottunk, magánosan tán Pethe Ferencz' mathesisét tettük tanulmányunk' tárgyává? Oh nem; költészeti müvek voltak egyetlen éleményeink; ezekkel elégitők ki első szellemi szükségeinket 's valóban igen czélszerüen. Hazánkban a' közönség' nagyobb része most kezd szellemi szükséget érezni, legyen tehát ennek is legelső tanitója a' művészet. Novellák, regények, színmüvek sokkal szerencsésben fejtendik a' lelkeket, mint akármi real tudomány, mert ez többnyire csak az ismeretek' tárát nagyobbitja, de formát nem ad, az erkölcsi érzelmet nem tisztitja, az igazság' általános elveiről nem ihleti a' lelket. Valóban a' reál tudományok' ezen prosa-embereire is igen szerencsés hatással lennének azon általok megvetett versek, novellák, comoediák, különösen ha philosophiai miveltséggel nem dicsekedhetnek; nem nem uralkodnának köztök annyi balságok, mint uralkodnak különben, elmélyök a' szép müvek által annyira bizonyosan képeztetvén, hogy az ember' fő érdemét a' tudományosságra nézve nem abban helyeznék, hogy az emlékező tehetség' raktárába mindent, ha szabad igy szólnom, tücsköt, bogarat, összehordjon, hanem főleg az örök igazság' tiszta elveivel birván, forma is adassék 's belső egység a' behordott nagy tömegnek.

III.

Az ember' erkölcsi értékét jó lelkület teszi. Ez az emberi méltóság' koronája; nélküle a' tettleges életben az ember' akármi tökélyei felette hiányosak. Boldog a' hon, mellynek minél több fiai szilárd jó elveket küzdvén ki magoknak, lelki életöket, szabadságukat, semmi szerencseért, semmi ál javakért fel nem áldozzák. A' szellemi erő' illy magasságából számtalan gyümölcsöket várhat a' köz boldogság. Mély lelki erő, igaz philosophiai müveltség, hosszú élet-tapasztalás képesek illy lelkületet alkotni az emberi lélekben: de kitünőbben eszközlik ezt a' drámai müvek' olvasása és sajátitása. Igaz philosophiai müveltséggel kevesen birhatnak; azonban az ész' elvont okoskodásai nem hevitik eléggé kebleinket, az élet-tapasztalások soha sem lehetnek eléggé világosak előttünk, mert a' cselekvényeknek csak külsejét látván, azoknak rugalmát egész bizonyossággal soha sem tudhatjuk, következőleg az életben csodált lelkületek némi gyanútól soha sem mentek. Másként van ez a' drámában. Itt a' lelkületek egész átlátszó tisztaságaikban tünnek föl, a' cselekvények' rugalmai tárvák előttünk. Látjuk a' bonyolodásokat, ellentételeket, küzdéseket, mellyeken keresztül is megmarad a' lelkület' sajátsága, bámuljuk, szeretjük e' szilárdságot, inghatlanságot; egy vágy kél lelkünkben, hogy erőnket mi is hasonló állandóságra fejtsük ki. Vagy ha egy lenge, ingatag lelkületet láttunk a' drámában kifejleni, mi természetesb mint hogy ennek utálata lelkünket illy alacsonságtól megóni törekedjék. Jelesen mondja Müllner: „Wen wir

die sittliche Freiheit im Kampfe mit Leidenschaft und Unglück erblicken, so erhebt sich, für den Augenblick des Anschauens wenigstens, unsere eigene moralische Kraft, um derjenigen nachzustreben, welche wir achten oder bewundern müssen, ähnlich einem rüstigen Jünglinge, welcher die Sehnen seines Armes spannt, indem er einen Herkules im Kampfe mit dem Löwe betrachtet." Mondjuk 's mindnyájan hiszszük, hogy a' világtörténetek' tanulásának nagy haszna van az egyed' lelkületének képzésére, a' mennyiben azokban különbféle magas és aljas, erénydús és gonosz lelkületek, önzés, közjószeretet, buzgalom a' honért, hazaárulás stb. kerülnek a' cselekvés' szinpadára. Mennyivel nagyobb mértékben képes ezt tenni a' dráma, mellyben mint fölebb mondók, idealis élet van ábrázolva, ha ugyan, mint tudjuk a' világtörténetekből, azok a' főleg valodi drámai egyedek, kik bizonyos világi körülményeknek újra teremtői voltak mint például Nagy Sándor, J. Caesar, Napoleon. Szellemi hatalmak igazgatják a' világot, egyesek' úgy mint egészek' sorsát. Illy szellemi hatalmak a' közjó-, hon-, házastárs-, gyermek-szeretet, barátság, becsület, hűség stb. E' szellemi hatalmak' dicső uralkodását az egyesek' lelkébe ültetni, ebben ápolni, megerősiteni, fönséges tiszte a' drámának, melly tisztét ez még szerencsésben viendi véghez, ha hazai magas lelkületek tételnek hőseivé.

IV.

Jean Paul egy helyen ezt mondja: Nicht ein reges, lautes, mitredendes, ja mitstürmendes empfindliches Volk bezeichnet den gedrückten oder gar erdrückten Staat, sondern eines das friedselig und schweigselig dasteht unter Jammer und Sturm, und kaum die Zeitung begehrt. So stehen im Winter die todten Bäume unter den Stürmen, ohne zu rauschen und ohne zu wogen, fest und still, weil die entblätterten Aeste und Gerippe den Wind durchlassen. A' csend' hona a' sir, mozgásé az élet „hát tenni kell, mert a' ki tétlen áll az elmarad vagy eltapodtatik." Az a' cselekvésbeni örökös mozgás, forrás, melly jellemzi a' drámát, az a' vállalkozás' szelleme, melly ennek minden egyedein elömlik, lehetetlen, hogy hatástalan enyészszék el a' kéjelem vagy tespedség' legcsendesebb álmaiban ringókra nézve is, felrázza ezeket az így felgerjedt cselekvés-vágy 's így boldogitani, emberebbiteni fogja, mert csak a' barmok 's barbárok nem dolgoznak. Oh mi nagy kincs egy dráma a' nemzet előtt, ha ebben a' cselekvőséget, energiát akar ébreszteni, akár erősitni szerencsés volt.

V.

A' költő' gazdag emlékező tehetsége magába veszi 's állandóan megtartja az emberiség' történetének benyomásait az élet' minden köréből; képzelme pedig ezeknek teljesen szabad képzéséből alkot viszonyokat, küzdéseket, az elvek' csatáit, a' kibékéltetést, kifejlést az örök igazság' kivánalmai szerint tevén. Nem lehet itt figyelme a' költőnek tán hazája' elfogultságaira, tán más szabad nemzetekétől különböző intézkedéseire, ő az ész' szavát irja le, mellynek nyelvén beszélnek minden népek. Ha így a' zsarnoki önkényt egy nép' fejledező akaratjával, aristocratiát democratiával, anarchiát monarchiával, önzést közjó-szeretettel, elfogultságokat tiszta lélekkel stb. csatára állit, a' győzelem azon párt' kezében fog maradni, melly mellett maga az örök igazság maga az ész' szava is áll. Így hintetnek el azon jóltevő magvak, mellyek előbb utóbb a' polgári élet' időnkénti reformjában kelendnek ki. La moisson est dans le seine de la terre elle y croit en silence, — la elle se coche encore sous le sillon, mais elle ne tardera d'eclore et avec le temps qui n' a jamais marché si vite, que de nos jours, la terre en sera couverte." Igen is ki fognak a' barázdak' sirjaiból emelkedni a' haza' 's királyi szék' boldogitására.

VI.

Midőn én a' drámák' ezen hatását előadtam, természetes, hogy csak a' sajátképen 's joggal úgy nevezett d r á m á k a t értettem, tehát nem o p e r á k a t vagy dalszinműveket. Igaz ugyan hogy a' dalszinművek is valóságos drámák: de csak tartalmukra nézve; ellenben előadatásukra nézve hangművek azok, tehát a' hangászat' körébe tartozók. A' zene érzelmeket fejez ki: örömet, fájdalmat, reményt, félelmet, kétségbeesést stb. 's tagadhatlan, hogy ezeknek hallására nemesednek a' fogékony keblek' érzelmei. De a' drámában nem csak érzés, hanem cselekvény is van, pedig ez a' fő, mit a' zene kifejezni nem képes. Nem tagadom, hogy a' dalszinművek legmagasb fokát képezik a' hangászatnak: de a' drámáktól, a' költői teremtés' koronájától, minden tekintetben igen hátra maradnak. Azért, ha olly népek, mellyeknek nemzetisége, álladalmi 's egyházi élete már kellőleg kifejlve van, dalszinműveket drámáknál örömestebb hallgatnak, ezt érteni, és megbocsáta-

ni lehet. De hogy mi, kiknek még nyelvünk sincs valólag, más népek' utánzási dühéből, a' dalszinészetnek adjunk túlsúlyt, sőt helyet is egyetlenegy színházunkban, az megfoghatatlan, megbocsáthatlan, 's nemzetünk' jövendője felett gondolkodónak elég ok arra, hogy várva várt, buzgóan ohajtott 's vallási bizalommal reménylett leendő felvirulásunkról kétségbe essék. *)

Tarczy Lajos.

Őszi dal.

Szárad a' fa' lombja,
Elhull a' levél,
Sem fü a' mezőkön,
Sem virág nem él.

Ablakomba' rózsák
Bár viritanak,
A' hidegben ők is
Elsápadtanak.

Ah de illy virágok
Illenek nekem! —
Én szerelmesemnek
Ugy se' küldhetem.

Rutkay Emil.

Hozzá.

Látni téged' e' beteg szív
Kínainak enyhület.
Nélkülözve: puszta tájon
Bük borongnak bú felett.

Véled együtt: elfelejtem
Kínos árva sorsomat;
Kivüled: csak hervad szivem,
Mint virág a' hó alatt. —

Ah e' kínnak hol lesz vége?
Lány, szerelmem, mondd meg azt,
'S rám a' véled-lét örökre
Hol deríti a' tavaszt?

Jakab Elek.

Colomba.

(Folytatás).

XVIII.

Azonban Colomba, alighogy Orso a' háztól ellovagolt, meghallotta kémei által, hogy a' Barricinik már jóval előbb vadászni mentek, 's a' nőtestvér' szivét a' legnagyobb nyugtalanság szállá meg. Ő a' házban szerte futott, lépcsőn fel, lépcsőn alá, majd a' konyhába, majd ismét a' szobákba, mellyeket az angol vendégek' számára hozatott rendbe; mindenhez fogott és semmit sem végzett; gyakran kinézett az útra, megtudni, vajjon nem uralkodik-e a' faluban élénkebb mozgalom mint máskor.

Mintegy tizenegy órakor délelőtt az ezredes és leánya, ennek szolganépe és a' korz vezető, lóháton Pietranerába érkeztek. Midőn Colomba a' vendégeket elfogadta, első szava is ez volt hozzájok: „Nem látták önök bátyámat?" Azután kérdezé a' kalauzt, mellyik úton jött az angolokkal, melly órában indultak el, 's meg nem foghatá, hogy nem találkoztak vele.

‚Talán ön' bátyja, signora, a' hegyi úton lovagolt — megjegyzé a' kalauz — mi a' völgyön jöttünk.'

Hanem Colomba fejét csóválta 's még folyvást tudakozódék. Természeti szilárdságának daczára is, mellyet most még azon büszkeség is emelt, hogy az idegenek' jelenlétében ne mutasson gyöngeséget, majd lehetetlen volt titkolnia nyugtalanságát, melly csakhamar az ezredest is 's még inkább ennek leányát megszállotta, midőn Colomba értesité őket azon megkisértett kibékülés' jelenetéről, melly olly gyászosan végződött. Miss Nevil rendkivüli aggodalmat árult el, ő sürgeté, hogy mindenfelé küldessenek nyomozó emberek 's az érdemes ezredes már maga is kész volt a' kalauzzal együtt ismét lóra ülni 's fölkeresni Orsot. Vendégeinek e' szives részvéte Colombát most ismét mint ház' asszonyát kötelességére emlékeztette. Ő arczát mosolygásra erőteté, kérte az ezredest, foglaljon helyet az asztalnál, 's legalább is husz különféle okot hordott fel, mellyekből bátyjának elmaradtát magyarázta, de mellyeket ő maga ismét egymás után megczáfolt 's elvetett. Sir Tamás, ki, mint férfi, kötelességének tartá, a' lyánykákat megnyugtatni, szinte kész vala Orso' elmaradásának egy alapos okát adni. ‚Fogadni mernék — imigy szólt — della Rebbia egy szép vadra bukott 's ellen nem állhatott azon ingernek, hogy azt üzőbe vegye. Ő bizonyosan tömött vadásztáskával tér haza. Az istenért, most jut eszembe, hogy az úton négy puskalövést hallottunk. Én még mondám leányomnak: én tudom bizonyosan, hogy itt della Rebbia vadász. Igy csak az én egykori fegyverem szól.'

Colomba elsápult és Lydia, ki öt figyelmes szemekkel kisérte, sejté, milly aggodalmakat ébresztének atyja' szavai a' nőtestvér' szivében. Miután Colomba egy ideig hallgatott, az ezredeshez fordulva élénken kérdezé: vajjon a' két erősebb lövés előbb történt-e vagy utóbb? De erre sem Sir Tamás, sem leánya, sem a' kalauz nem ügyelt.

Miután már egy óra lefolyt 's a' bátyjának fölkeresésére kiküldött emberek közöl még egy sem tért vissza, minden bátorságát öszpontositá 's most komolyan erőteté vendégit; üljenek asztalhoz; de csupán az ezredes mutatott némi étvágyat. A' ház előtt keletkezett legkisebb zör-

*) Ez értekezés, még 1838-ban volt irva. A' szerk.

gésre Colomba felugrott 's azután szomorún ismét leült, 's még szomorúbban iparkodott vendégivel egy kis társalgási beszédet kezdeni, de melly igen nehézkesen folyt, fonala meg-megszakadván.

Végre ügető lódobogás hallatszék. „Ez bátyám..." kiálta fel örömében Colomba. De midőn a' szürkén Chilinát pillantá meg, irtóztató hangon sikoltott fel: „Irgalmas isten, Orso megholt!"

Az ezredes elejté poharát, Lydia rémülten kiálta fel 's mindenki az ajtóhoz futott. Mielőtt még a' gyermek a' lóról leugorhaték, már Colomba leemelte 's kebléhez szorítá olly hévvel, hogy a' lyánykának majd lélekzete akadt el. Chilina érté Colomba' szörnyü pillantását; első szava ez volt: „Ő él" Colomba most elereszté a' lyánykát 's ez macskakölyök gyanánt esett a' földre.

‚'S a' többi?' kérdé Colomba rekedt hangon.

Chilina keresztet vetett hüvelyk- és középujjával. Ekkor lángpirosság boritá el Colomba' arczát, melly csak imént halálhalovány volt. Ő tüzes pillanatot lövelt a' Barricinik' házára, 's mosolygva imigy szólt vendégihez: ‚Jöjenek önök a' terembe, most igyunk kávét.'

A' banditák' Irisze most sokáig beszélt. Az ő korzikai zagyva szóejtése, mellyet Colomba, a' mint telheték, olaszul, miss Lydia pedig atyjának angolul tolmácsolt, az ezredest több mint egy szitokra, leányát pedig több mély sohajra készté; ámde Colomba az előadást külsőleg ritka nyugalommal hallgatá, csak az asztalkendőt, mellyet kezében tarta, csipkedte folyvást és gyürte, mintha szándéka volna azt apró darabokra tépni. Ő a' kis elbeszélőt ötször hatszor is félben szakasztá, hogy ismételtesse magának a' mit nagybátyja Brandolaccio mondott, t. i. hogy a' seb épen nem veszedelmes, és hogy ő illy sebeket már sokszor látott. Végre még jelenté Chilina, hogy Orso úr irópapirost sürget, egyszersmind igenigen kéri testvérét, hogy bizonyos idegen dámát, ki talán most a' háznál mulat, esdeklésivel birjon rá, hogy mind addig el nem fog utazni, mielőtt töle levelet kapott. „Ez feküdt leginkább szivén — beszéle a' kis lyány — 's én már jól tova haladtam, midőn még egyszer visszaszólitott, és szivemre kötötte, hogy az istenért csak ezt el ne feiejtsem megmondani signora Colombának; holott ugyan ezt nekem már háromszor is mondotta. Bátyjának ezen kérelmén mosolygott Colomba, 's megszoritá az angolhölgy' kezét, ki keservesen sirt 's ki nem tartá czéliranyosnak Chilina' elbeszéléséből e' szakaszocskát atyjának angol nyelvre forditani.

‚Bizonyosan, kedves barátném, mondá Colomba 's megölelé miss Nevilt — ön nálam fog maradni és segiteni rajtunk.'

Azután egy szekrényből kivön egy nyaláb régi gyolcsruhát 's kezdé azt fölmetélni 's belőle tépetet készíteni. Ki csillogó szemeit, arczán a' pirosságot, 's öntartásában a' sietség' és nyugalom' vegyületét látta, az méltán következtetheté, hogy jóllehet bátyjának megsebesülése öt aggasztá, még is azon öröm, mellyet ellenségeinek halálán érzett, nagy vala. Majd kávét töltött az ezredesnek, 's diesekvék kávé főzési tehetségével; majd miss Nevilnek és Chilinának munkát osztogatott 's mondá nekik, hogy a' kötöket rendesen szabják 's göngyölgessék; azután Chilinától legalább is huszadszor kérdezé, hogy a' seb talán még sem olly veszedelmes. Folyvást más és más munkához kezdett 's mondá az ezredesnek: ‚Két fiatal ember olly ügyes 's olly veszedelmes..., 's egy maga megsebesülten, 's csak egy karját birhatva még, mindkettőt földre terité.... Milly bátorság, ezredes úr! — milly hösi tett!... Ah miss Nevil, milly boldogúl élhetni olly nyugalmas országban, milyen ön' hazája... Ön bizonyosan bátyámat még nem is ösmerte.,.. Hisz' mondottam, a' karvaly szárnyait feszíti majd.... Szelid tekintete önt megcsalá... Csak önnek szemközt, miss Nevil... O ha láthatná önt igy fáradozni érette.... Szegény Orso!'

Miss Lydia csak keveset dolgozott 's Colomba' megjegyzésire nem talált szót. Atyja kérdezé, miért nem lépnek föl vádlólag a' törvényhatóságoknál, ő beszélt a' coroner-ek' halottvizsgálásiról, és sok más tárgyról, mellyek Korzikában egészen ismeretlenek. Végre tudni akará, vajjon a' jó Brandolaccio urnak, ki Orsót olly emberbarátilag segité, mezei kastélya távol van e' Pietranerától 's nem lovagolhatna-e oda, Orso barátjának meglátogatására.

Colomba szokott nyugalommal válaszolá: hogy Orso az erdőben fekszik: mellette egy bandita van, ki reá gondot visel; hogy Orso nagy veszélynek tenné ki magát, ha most Pietranerában megjelennék, mielőtt tudni lehetne, milly hajlandóságot táplál iránta a' praefect és biró; ő azonban rajta lesz, hogy bátyjának titkon ügyes seborvost küldjön. ‚Mindenek előtt, ezredes úr — függeszté hozzá Colomba — ne felejtse ön, mit nekem mondott, t. i. hogy ön négy puskalövést hallott és hogy Orso utólsó lött.' Az ezredes az egész dolog' összefüggését nem értheté jól, és leánya váltig sohajta csak és szemeit törülgeté.

Már a' nap alkonyra hajlott, midőn egy gyász-kiséret a' faluba érkezett. Barricini ügyésznek meghozták két fia' holt tetemeit; ezek két öszvéren feküdtek, miket pór emberek vezetének. Barriciniknek egy csapat védencze és számos némber huzódott utánok. Előtermettek a' rendőrszolgák is, kiknek szokás mindig későn érkezni, és a' tiszti segéd, ki kezeit folyvást ég felé emelte 's felkiáltott: „Kegyelmes isten, mit fog a' praefect úr mondani!" — Egy pár asszony, 's közöttünk Orlanduccio' aggdajkája, hajokat tépték és szörnyen jajveszékelének. De ezek' hangos fájdalma kevesbbé vala megható, mint volt egy ősz férfi' néma kétségbeesése, kin valamennyi szem függött. Ez a' szerencsétlen apa volt, ki egyik halottól a' másikhoz ment, fejöket fölemelé, mellyek a' földig alá csüggének, kékült ajkait csókolá 's jéghideg kezöket szoritgatá. Néhanéha megnyitotta száját, mintha szólani akarna, de szó, de hang

nem vala hallható. Szemeit merően 's mozdulatlanul kedves halottira függesztve, kövekbe és fákba botlott 's ön teste' sérveivel mit sem törődött.

A' némberek' jajgatása, a' férfiak' átkozódása hangosabb lön, midőn Orso' háza előtt a' gyászkiséret elhuzódott. Mivel néhány rebbiapárti pásztor gúnyos diadalkiáltásokra vetemült, tehát a' megsértett barricinisták tovább nem fékezhették mérgöket. „Boszú! véres boszú!" kiálta néhány szózat; kövekkel kezdének most dobálni, és két ónolyó repült azon terem' ablakin keresztül, mellyben Colomba vedégivel ült, 's a' falhoz ütközött. Miss Lydia rémültében sikoltott, az ezredes lőfegyveréhez kapott, Colomba pedig, mielőtt valaki visszatartóztathatta volna, a' házajtóhoz sietett 's azt zordonan felnyitotta. A' küszöbön állva, fölemelt kezekkel, ellenségeit megátkozandó, kiáltott fel hangosan: „Gyávák, ti asszonyokra, ti idegenekre löttök! korzikaiak vagytok ti? férfiak vagytok ti? Nyomorúk, hát csak orozva tudtok másokat megtámadni? Jertek elő, én megvetlek benneteket. Én magam vagyok, bátyám messze van. Lőjetek agyon, öljétek meg vendégimet. Ez méltó tett volna hozzátok.... Nincs bátorságtok ugy-e? Gyávák vagytok, nemde? 's tudjátok, hogy boszút fognak állni. Menjetek, o menjetek, sirjatok asszonyok gyanánt, 's köszönjétek meg, hogy több vért nem kivánunk tőletek."

Colomba' öntartásában és szózatában valami nagyszerű és borzasztó volt; a' tömeg, midőn a' merész hajadont meglátta, ijedve huzódott vissza, mint valamelly gonosz tündér' megjelenése elől, millyenekről Korzikában a' hosszú téli estvéken több mint egy történetet beszélnek. A' rendőrszolgák 's néhány közönyös asszony használák ez alkalmat, ők Colomba 's házának ellenségei közé veték magokat; mert a' szinhelyre gyült rebbiapárti pásztorok már fegyvereiket tölték, 's egy perczig a' köztéren egy általános véres harcztól lehete tartani. De mindkét pártnak hiányzott vezére, 's a' korzikaiak, kik czivódásikban bizonyos szabályt követnek, melly általok nem egy könnyen sértetik meg, igen ritkán csapnak össze, ha a' főnökök illy villongásoknál nincsenek jelen. — Colomba is, ki bensőleg most a' legszebb 's legfönségesb eredvényeknek méltán örült, kis ház-őrségét visszatartá az erőszakoskodástól: „Hagyjátok a' szegény embereket sírni, hagyjátok meg az ősz ember' életét. Miért lönétek agyon a' vén rókát, midőn már nincs foga, hogy harapjon.— Guidice Barricini, jut-e eszébe augustus' 2-ka? Emlékezel-e a' véres levéltárczáról, mellyekbe te istentelen kézzel hazug szókat irál? Atyám följegyzé benne adósságodat 's fiaid lefizették, most nem vagy adósunk, vén Barricini!"

Colomba keresztbe vetett karokkal, 's ajakin megvetés' mosolyával nézte, midőn a' halottakat ellenségeinek házába vitték 's a' néptömeg azután lassan elszéledt. Ő az ajtót ismét bezárta 's visszatért az ét-terembe „Bocsánatot kell kérnem öntől földieim' durvaságaért—imigy szólt az ezredeshez, — soha sem hittem volna, hogy korzikaiak olly házra lőjenek, mellyben tudtuk szerint vendégek vannak 's én ezen tettöket igen igen szégyenlem."

Estve, midőn miss Lydia fölment szobájába, kevés idő mulva meglátogatá öt atyja 's kérdezé: nem volna-e jó, mindjárt jövő reggel elhagyni Pietranerát, hol minden pillanatban egy golyó szállhat az ember' fejéhez, 's minél előbb azon tartományt, hol csak gyilkosság és árulás a' nép' jelleme.

Leánya sokáig nem felelt, 's atyjának kérdése öt nem csekély zavarba ejté; végre imigy szólt: „Mint hagyhatnók el a' szegény lyánykát, épen most, midőn segélyünkre 's ótalmunkra olly nagy szüksége van? Nem hiszed-e, atyám, hogy ez irgalmatlan bánásmód lenne?"

‚Én miattad hozám ezt javaslatba, gyermekem; ha tudhatnám, hogy az ajaccioi fogadóházban bátorságos helyen vagy,úgy valóban nem hagynám el ezen átkozott szigetet, mielőtt a' vitéz della Rebbia' kezét még egyszer megszoritottam.'

„Várakozzunk, atyám, még egykét nap; ki tudja, talán, mielőtt elutaznánk, még egyben másban hasznokra is lehetünk barátinknak."

‚Kedves, jószivü gyermek, szólt az ezredes és homlokára egy csókot tűzött, örülök, hogy illy áldozatokra kész vagy, másoknak szolgálhatás végett. Maradjunk tehát: az ember soha sem bánja meg, ha valami jót tett.'

Miss Lydia sokáig ébren nyugovék ágyában. Ha a' távolban zörgést hallott, azt gondolá, hogy ostromra készülnek azon ház ellen, melly öt vendégbarátsággal keblébe vette; majd ez iránt megnyugtatva, ismét a' szegény megsebesültre emlékezett, ki talán most is még az erdő' nedves gyöpén kinyujtózva feküdt, minden más segély és vigasztalás nélkül, mint mellyet neki egy bandita' szánakozása adhatott. Ő fáradt szemeinek úgy jelent meg, mint egy vérrel borított alak, ki a' legirtóztatóbb fájdalmakkal küzd, és — a' mi elég különös — csakhamar ismét úgy állott szemei előtt, mint azon napon, midőn Ajaccioban tőle búcsut vett 's a' tőle nyert talizmánt ajakihoz nyomta.... Csodálnia kelle férfiui hátorságát is, 's vajjon azon iszonyú veszélynek, mellyből megszabadult, nem miatta tevé-e magát ki, csakhogy öt valamivel korábban láthassa? sőt mármár hajlandó vala hinni, miszerint Orso azért lövette össze karját, hogy öt védelmezhesse. — Ő magát tartá a' seb' okának, de ö ezen seb miatt csodálta öt, 's bárha szemeiben e' felséges kettős lövés nem birt is olly nagy értékkel, mint Brandolaccio és Colomba előtt, még is úgy találá, hogy valamennyi regényben, miket eddig olvasott, alig van egy két hős, ki illy nagy veszély közepett enynyi nyugalmas bátorságot 's rettenhetlenséget tanusított volna.

A' szoba, mellyben feküdt, Colomba' szobája volt. Egy imazsámoly mellett, felül egy szentelt pálmaággal, függött a' falon Orsónak miniatur képe, alhadnagyi egyenruhájában festve. Miss Nevil e' képecskét levevé a' falról, sokáig szemlélte 's végre ágya mellett tevé le.

a' helyett hogy ismét szokott helyére függesztette volna. Csak hajnalkor alhatott el 's a' nap már magasan pályázott, midőn fölébredt. Ágya előtt Colombát látta állni, ki csöndesen várta azon pillanatot, míg szemeit fölveté. ‚No's signora — kérdezé szeliden — mint aludt szegény házunknál? nem volt-e valami igen rosz éjszakája?'

„Hallott-e már ön valamit felőle?" — viszonzá gyorsan miss Nevil. Itt a' képet ágya mellett megpillantá és hirtelen rá veté zsebkendőjét.

‚Igen is, vettem tőle tudósítást, — válaszolt mosolygva Colomba — 's vevé a' miniaturképet 's monda: talál-e ön valami hasonlatosságot? én úgy tartom, ő szebb.'

„Ah istenem.... mentegetőzék a' megzavarodott Lydia; — szórakozottságomban.... levevém ezt.... nekem az a' rosz szokásom van, mindent kezembe venni és semmit vissza nem tenni helyére. — Mint van ön' bátyja?"

‚Meglehetősen jól. Ma reggel négy óra előtt ide jött Giocanto; ő levelet hozott nekem.... ön' számára signora. Nekem Orso semmit sem írt. A' borítékon ez áll ugyan, Colombának, de valamivel alább: miss Nevil' számára..... No's a' leánytestvérek nem féltékenyek. Giocanto beszéli, hogy az irás neki igenigen terhes volt. A' lelkész, kinek igen szép kézirása van, késznek ajánlkozott leirni azt, mit bátyám neki toll alá mondand. Orso azonban erre nem hajlott. Ő hanyatt fekve egy rajzónnal írt. Brandolaccio a' papirost tartotta. Gyakran föl akart bátyám kelni, de minden mozgásnál, mellyet tőn, karjában irtóztató fájdalmat érzett. Giocanto mondá, hogy igen szomorító vala, ezen állapotban látni. — Itt a' levél signora.'

Miss Nevil olvasá a' levelet, melly, talán nagyobb bátorság' okáért, angolul vala irva. Tartalma következőleg hangzik:

Kedves miss!

Engem egy mostoha végzet kerget; nem tudom, mit fognak ellenségeim mondani 's minő rágalmakat költeni. Én mind ezzel keveset törődöm, csak azt tudjam, hogy ön, kedves miss, e' rágalmaknak nem ád hitelt. Mióta önt láttam, magamat balga álmokkal kecsegtetém. Illy szerencsétlenségre vala szükség, hogy balgaságomat átlássam. Most tisztában vagyok. Tudom, milly jövendő vár reám 's én annak hódolni fogok. Azon gyűrűt, mellyet öntől nyerék 's mellyet én szerencse' talizmanjának tekinték, most többé nem merem megtartani. Félnem kell, miss, miszerint ön bánja, hogy ajándékát illy roszúl osztogatá, vagy inkább félek, hogy ezen ajándék engem azon időre emlékeztetend, midőn őrült valék. Colomba e' gyűrűt önnek vissza fogja adni. Éljen szerencsésen signora; ön elhagyja Korzikát, én nem fogom önt soha látni többé; de... mondja meg legalább hugomnak, hogy birom még tiszteletét; én esküvel bizonyíthatom, hogy arra még folyvást méltó vagyok.

O. d. R.

Miss Lydia elfordult, hogy a' levelet olvashassa, és Colomba, ki őt figyelemmel vizsgálta, visszaadá neki az aegyptusi gyűrűt 's szemeiben azon kérdés tükrözék, mit jelentsen ez. Hanem miss Lydia nem merészlé fölvetni szemeit; ő csak a' gyűrűt tekinté szomorún, mellyet aztán ujjára dugott.

‚Kedves miss Nevil — szólt Colomba — szabad-e tudnom, mit ír önnek bátyám? Tesz-e említést sebének állapotjáról?'

„Ah... felelt imez — ő arról semmit sem szól... Levele angolul van irva. — Ő akarja, mondaná meg atyámnak... hogy ő a' praefect' közbenjárása által még reméll."

Colomba gúnyosan mosolygott, leült az ágyra, megfogta a' miss' mindkét kezét 's kérdezé tőle, miközben tüzes pillanatit rajta nyugtatá: ‚Leend ön olly szives, signora, és válaszol bátyámnak? Ön ez által neki igen nagy örömet szerzend. Én fel akarám önt mindjárt költeni, midőn a' levél megérkezett,.. de azután még sem merém tenni.,..'

„Ön ezt rosszúl tevé, azaz hibázott, hogy nem tevé; ha tőlem csak egy szó is...."

‚Most levelet már nem küldhetek bátyámnak. A' praefect megérkezett és Pietranera tömve van embereivel. Később ismét megtörténhetik... O miss Nevil, vajha ön valódilag ismerné bátyámat; ön szeretni fogná őt, mikép én szeretem. Ő olly jó, olly bátor. Gondolja csak meg, mit tett ő egy maga és megsebesülten — kettő ellen.'

A' praefect valóban visszatért Pietranerába. A' hivatalsegédnek egy gyorskövete által a' szomorú eseményről tudósíttatván ismét visszaérkezett 's vele együtt rendőrszolgák és ságuldó kémek, a' király' ügyésze 's a' törvényszéki jegyző (greffier), hogy vizsgálat alá vétessék azon esemény, melly az ellenségeskedést a' két vetélkedő háznép között fölélesztő, vagy ha akarjuk, bevégezé. A' praefect, megérkezte után nem sokára meglátogatá Nevil ezredest és leányát, 's nem titkolá előttök aggodalmát, hogy t. i. a' dolog Orsóra nézve igen szerencsétlen fordulatot vehet. ‚Önök tudják — imigy szólt — a' harcznál egy tanú sem volt jelen, 's a' két szerencsétlen elesett ifjú olly nagy bátorság és ügyesség' hirében állott, miszerint mindenki kétkedik, kogy della Rebbia úr őket a' banditák' segítsege nélkül ölte volna meg, kikhez ő, mint mondatik, a' tett után menekült.'

„Ez lehetetlen — szólt az ezredes; — Orso della Rebbia becsületes férfi; én érette jót állok."

‚Én is ugyan ezt hiszem — válaszolt a' praefect; — de a' királyi ügyész (ezen urak, hivataljok' természeténél fogva mindig kétkedők) nem igen láttatik ügyének kedvezni. Egy gonosz bizonyitvány van kezei közt, — egy levele Orsonak, mellyben ő Orlanducciót rendezvousra szólítja... és ezen rendezvous, a' királyi ügyész' véleménye szerint, csupán kelepcze volt, mellybe Orso ellenségeit csalogatta.'

„Ezen Orlanduccio — mondá az ezredes — nem akart vele megvini, mint becsületes ember."

‚Az e' tartományban nem szokás. Ők egymásra leselkednek; ők rejtekből 's orozva lőnek

egymásra: ez nálok a' vívásmód. Egy Orso mellett szóló tanúnak vallomása is föl van jegyezve; egy leányka t. i. azt állítja, hogy négy lövést hallott; a' két utólsó lövésnek, melly hangosabban dörrent, mint a' két első, erősebb csövü fegyverből, millyen p. o. della Rebbia' puskája volt, kellett erednie. Hanem e' lyányka, szerencsétlenségre, unokahuga azon banditák' egyikének, kik arról gyanusítvák, hogy a' Barricinik' kivégeztetésében büntársak 's így a' lyányka' vallomása könnyen másoktól betanult lehet.'

,,,Praefect úr — megszólalt feléje fordulva miss Lydia 's arcza egészen szemének fejéreig lángba borúlt — mi az országúton valánk, mikor a' lövések történtek, 's mi azokat szintúgy hallottuk, valamint a' lánygyermek.'''

,Ez igen fontos adat; és ezredes úr is bizonyosan szintúgy vette ezt észre, valamint leánya?'

,,,Igen — válaszolt élénken helyette Lydia — atyám, ki a' fegyverekhez ért, mindjárt mondotta: figyeljetek! itt della Rebbia úr lő az én puskámmal.'''

,És ezen lövések, mellyeket önök olly tisztán hallának, az utolsók voltak?'

,,,A' két utolsó, nemde atyám?'''

Az ezredes kissé gyönge emlékező tehetséggel bírt, ennélfogvást óvakodott bármikor is leányának ellenmondani.

,Ezredes úr, önnek ezen nyilatkozatát a' királyi ügyész előtt azonnal ismételnie kell. Egyébiránt ma estvére orvost várunk, ki a' holttesteket megvizsgálni fogja 's minket fölvilágositani, vajjon a' halálos sebeket Orso' lőfegyvere okozta-e.'

,,Én e' fegyvert magam ajándékozám neki — monda az ezredes — 's én szeretném, vajha a' tenger' legmélyebb fenekén heverne.... Azaz: én örülök, hogy mantonom a' derék férfi' kezében volt, különben nehezen húzta volna magát illy olcsón a' bajból ki.''

Szenvey.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Dec. 1. Benjámin Lengyelországból, vagy a' nyolcz garasos atyafi. Vigj. 5 felv. Kuno után Komlóssy.

Dec. 2. Norma. Nagy opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Bellinitől.

Dec. 3. Velenczei Kalmár. Drama 4 felv. Shakespeare után Lukács Lajos.

Dec. 4. A' két özvegy vagy hűség a' sirig. Vígj. 1 felv. Holbein után. — Ezt követé: Arlequin mint csontváz. Némajáték 2 szakaszban Hasenhuttól. Zenéje Boehm Móricztól.

— Jövő szombaton dec. 12. Bartha' javára bérszünetben fog először adatni: A' számüzött. Dráma 5 felv. Soulie után ford. Fekete Soma a' m. acad. költségén.

Böngészet.

— Minden fa, virág, növény, az egész természet, csendesen megelégszik magában, nem kiván egyéb lenni, mint a' mi: a' rózsa nem liliom, a' liliom nem rózsa, a' mezei virágocska nem üvegházi növény; a' fa' saját módja szerint leveledzik és virágzik; egyedül az ember élégületlen, ő kiván egyéb lenni, 's épen ő az, ki minden a' mi, 's a' mivé lehet, egyedül magában az.

— A' képesség szeretni, bizonyára egyike az első ajándékoknak, mikkel bennünket a' kegyes természet megáldott, mert minden érzelmek között, mikkel az ember bír, egyedül a' szerelem az, mellyet soha tökéletesen nem szinlelhetni. Ezer a' módja az embernek a' gyülöletet, megvetést, idegenkedést kifejezni; de csak egyetlen egy hangja van e' szóra: ,,szeretlek.''

— Ellenségek mindig egész szívből gyülölnek, de barátok nem mindig abból szeretik egymást.

— Bizonyos dolgok 's állapotok ollyak, mint a' távol' kék hegyei; örökké sovárgunk feléjök, 's ha aztán közel érjük őket, épen nem leljük azt, a' mit kerestünk, egészen félre ismerjük őket; de alighogy ismét távolodunk tőlök, a' régi epedés újra előáll.

— Minden mátka, ki magát imádójának odaadja, egy trónjavesztett királyné.

— Nehezebb egy reményről, mint egy örömről lemondani. Az ember sohasem dolgozik könnyebben, mint mikor valamelly élvezetre hivatik, sohasem marad könnyebben otthon, mint mikor pálcza 's kalap már kezében van.

— A' kaczér hölgyekkeli társalgással úgy vagyunk, mint a' regények' olvasásával. Mindkettő vonz, bár az ember tudja, hogy semmi sem igaz bennök.

— Ész napsugár, melly a' légen átragyog, hideg és világító; a' phantasia nap, melly az élet' légkörébe lép, 's szinesen és melegen megtörik.

— Bármi jól sikerült is valamely munkád, készen tartsd magadat a' gáncsra, mert nem mindennek tetszik minden. Ha gyengébb érzésed van, ellenségeid' megtámadása sokszor lesz kevesbbé fájdalmas, mint barátid' védelme.

—r—

Előfizetési jelentés.

Lapunk' 1841. évi folyamatára nézve bátorkodunk tisztelt előfizetőinket figyelmeztetni: ne terheltessenek előfizetési rendeléseiket minél előbb megtenni. Az előfizetési ár mint eddig

félévre postán	5 ft	48	kr
— helyben	5 „	—	„
évnegyedre postán	3 „	—	„
— helyben	2 „	30	„

Előfizethetni minden cs. k. posta-hivatalnál, helyben pedig Borz-utczában az apácza-klastrom' közelében levő Neumayer-házban **222**. szám alatt (földszint jobbra).— Bécsben tek. Barkasy Imre udv. hites ágens úr (Seitzer Hof nro **427**), Kolosvárt az Erdélyi Hiradó' tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel urak szivesek az előfizetést elfogadni.

A' kiadók.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: *BAJZA.*

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 13. 1840.** **48. szám.**

Tartalom: Még egyszer a' csatornázásról. Vébertől. — Hamiska (*Beöthy Zsigmond*). — Tavaszdal (*Vidor Emil*). — Washington (*Riskó Ignácz*). — Colomba. Folytatás (*Szenvey*). — Magyar ját. krónika. — Egyveleg (—*r*—).

Még egyszer a' csatornázásról.

Vébertől *).

Magyarország' nagyszerü vállalata, a' Dunának összekötése a' Tiszával, kötelességünkké teszi, a' csatornakérdést minden oldalról felvilágosítani, 's minden országok' tapasztalásait összegyüjteni, részint, hogy amazt teljes fényében kimutassuk, részint, hogy a' hasonló vállalatok' hasznosságát más oldalról is fölfogjuk, mint előbbi czikkünkben **) történt.

A' gőzösök feltalálása óta a' viz' eleme gyakorlati becsében végetlen percenttel növekedett. Azon nagy, természetes közlekedési út, melly egyik földsarktól a' másikig ér, kelettől nyugotig, minden megszakadás nélkül; melly nem egy vagy két hanem ezer csapáson visz minden éghajlat alá, minden tartományokba; melly soha sem kiván kijavítást, mellyen eddigelé evező vagy vitorlás hajóinkkal épen olly megbocsátható halálfélelemmel vagy megszokott haláldaczczal, de épen olly tökéletlenül jártak, mint lovakkal szokás a' göröngyös vagy fenekettlen uton mászni: ezen ösvény is vasuttá lőn most, mellynek hullámain a' hajók, mint a' sinen a' mozdítók, nyilsebesen csúsznak tova, időt és pénzt kímélve, szél és vihartól nem rettegve. Mikor a' mágnestűt föltalálá, elég kevélyen dicsekedett az ember, hogy a' tengert hatalma alá vetette; de az csak az irányt mutatá meg neki, mellyen haladnia kell, a' nélkül hogy erőt és hatalmat játszott volna kezébe, azt mindenkor követni és elérni. Minő rendetlenség azon hajómozgásokban, mi bizonytalanság a' kimenetre nézve, mennyi vész a' meghatározhatlanul hosszú út' folytában! Minden bizonytalanul ingadozott a' szélhajtotta hullámokon, 's ezen okból nevezé a' német „Flotte, ingó" néven a' hajókat 's a' magyar is mintegy kétkedni látszék rajtok, ha vajjon jók-e? *) Ma őket bizvást úgy lehet tekinteni, mint szekereket egymás után a' vasúton, mert egyenes irányban egész biztossággal rohannak a' csillag, fénytorony vagy kikötő felé, mellőzve az ügyetlen evezők vagy vitorlák' kegyelmét és kegyét.

*) Mutatványul Véber hazánkfia „Oestreichischer Actionär" czímü folyóirásából, mellyet a' szerkesztő, bécsi lakását Pesttel cserélvén fel, itt kíván folytatni, mihelyt az engedelem reá megjő. E' folyóirat rakhelye az anyagi érdekek körüli tanulságos vizsgálódásoknak; 's a' külön kereskedési és ipari vállalatok' ez idejében tökéletesen korszerü, a' miért olvasóinkat arra figyelmeztetni el nem mulaszthattuk. Szerk.

**) Lásd Athen. 1840 II. 46. szám.

*) A' ha-jó e tréfás etymologiájához adjuk az igazit, miszerint az a' ha, haj gyökérből képeztetett, mellyből a' haj-ol, haj-lik, haj-t 's egyebek is származnak. *S. F.*

Hasonló hasznot biztosíthatunk magunknak szárazföldön a' csatornák által, mellyek az előbbi hajókázási módot gyorsaság' tekintetében meghaladván, becsesség és hasznosság tekintetében növekednek, ámbár a' nagyszerüség veszt is általok; mert a' mint a' csatornarendszer tökélyesül, azon mértékben lesznek a' nevezetesebb helyek a' jó összekötés által megannyi tengeri városokká.

Angliában minden némileg nevezetes helységnek megvan derék útján kivül a' maga csatornája is vagy csatornává tett folyóvize vagy talán vasuta is; nem ritkán pedig mind ezen négy közlekedési módja egyszerre, minél fogva a' szállítandó czikkelyeket igen egyszerüleg lehet osztályozni, csatornákra tétetve a' legnehezebb tárgyakat, mellyek az útakat leginkább elrontják, a' szállítást drágává teszik 's e' mellett legtöbbször kivántatnak, p. o. az épületanyagokat, vasat, köszenet. Az angol csatornák, tulajdon czélokra lévén építve, többnyire mélyek, keskenyek; de azonban hol a' haszon javasla, elég szélesek és költségesen építvék, nagyszerü vashidakkal és szörnyü vízmedenczékkel, 's mindnyája kielégitő, igen sok pedig váratlanul magas osztalékot ad, melly okból sok csatornarészvény névbecsét ötször, nyolczszor, sőt többször is fölülmulja.

Ha a' költségbeni különbség nem mód nélkül nagy, Angliában az ásandó csatornát előbbre teszik a' hajózhatóvá teendő vagy csatornásitandó folyónál, mert ez utóbbit sokkal több költséggel lehet jó állapotjában megtartani, 's nem ritkán minden vigyázat mellett is elzátonyosodik, mi az egész vállalatot legalább egy időre dugába dönthetí.

A' haladás' gyorsasága, melly a' vasutakat annyira a' gőzhajók elé teszi, ezen utóbbiaknál még nincs tisztába hozva, mert az mindenütt a' szükséghez alkalmaztatik. Amerikában 4 sőt 6 mérföldnyire is rohannak egy óra alatt, csendes csatornákon 8 mérföldnyire is. Angliában a' középsebesség 4 mérföld, a' Themsén öt és hatodfél, Franczíaországban a' Szajnán 4—½7; a' Rhónán lefelé hat, fölfelé alig kettő. Dunánkon egy nyári nap alatt Bécsből Pestre ér a' gőzhajó, fölfelé Gönyőig szokott egy nap haladni. Rohanó folyókon (o barbárság!) fölfelé négy öt mérföldet haladnak a' franczia gőzhajók.

Ezekből világos, hogy közlekedési rendszerünk' tökéletesitéséhez a' csatornák lényegesen tartoznak, mert olly sebességet engednek meg, melly majdnem a' vasutakét üti föl, a' vasutakat toldják, hosszabbitják, a' természetes vizi utakat (folyókat, tavakat, tengereket) egymással összekötik, vagy azok' hiányát pótolják, ellenséges irányokat, zátonyaikat nem létezőkké teszik, a' mi nem csekély, mert p. o. nem csak a' Dunán akadnak fel zátonyok miatt a' gőzösök, hanem minden más folyó úgy el szokott évenként legalább egyszer iszapoltatni, hogy a' hajózás fönakad rajta, illyenkor pedig a' társaság' tőkepénze kamatozatlanul hever. A' csatornák tehát hasonló befolyással vannak a' nemzeti közgazdaságra, mint a' vasútak, szaporitják és olcsóbbá teszik az árúk és az első szükséget illető szerek' forgását, az ipar' emelkedését minden ponton lehetségesitik, a' tengert mindenhová megnyitják, mind az emésztők mind a' termesztőknek megmérhetlen haszonnal kinálkoznak, a' valódi távolságokat aránylag kurtitva, partjaikon minden mesteremberi 's mezei gazdasági vállalatot elősegitve: a' már létezőket pedig nagyobb élet és vidorsággal áldva meg. Hova látunk most falut és városokat épittetni, hol látjuk a' földmivelés, ipar és kereskedés menetelét, hol van a' miveltség zászlója kitüzve? — A' folyamok, folyók és csermelyektől átszelt völgyekben, közvetlenül azok' partjain, mivel víz nélkül nem csak a' mesterség, ipar és kereskedés sántitanak; hanem a' házi foglalkodás is mindennek hiával van. De meggondolván, hogy a' természetes folyamok, mellyek az embereket partjaikra csalák lakni 's dolgozni, ezeket majd vízhiánynyal csalják meg és háborgatják, majd pedig veszedelmes árjaikkal üldözik, kergetik és nem ritkán elfojtják: minek következtében csak hamar meggyőződünk, hogy a' nemzetek' boldogsága és azon mód, mellyel a' föld' szinét a' fölvilágosodásnak megfelelő állapotba helyezni, föképen a' csatornák' vezetésében áll, mellyel a' mondott két folyam-bajnak szerencsésen ellene dolgozhatni.

Csatornák nélkül a' vasútak is csak felét végezik föladásoknak, és mind Angliában mind Belgiumban sok vasút ki nem fizetné magát, ha csatorna nem szolgálna neki folytatásúl vagy előútúl, és ezen országokban több mint egy helyen bizonyossággá fejlődött ki: hogy a' csatorna-rendszer mindenütt igen kamatozó lehet, de a' vasútak csatornák nélkül csak kivételképen kamatoznak jól minden körülmény között.

(Vége következik.)

Hamiska.

Hamiska kis leánynak
Hí minden engemet;
Tán már el is feledték
Valódi nevemet.

Igaz! hogy még kicsiny lyány,
Még iskolás vagyok,
'S anyámmal drága, selymes
Könyvet nem olvasok.

De mért mondják: hamiska!
Ha játszunk zálogot,
'S viszonznom kell a' csókot,
Mit szép fiú adott? . . .

'S anyám szól: ép' azért vagy
Hamiska kis leány,
Mert játszi kis fiúkkal
Mulatsz későn korán.

— Oh édes istenem! bár
Lehetnék már hamis,
Hogy tudhatnék mulatni
Nagyobb fiúkkal is!

Beöthy Zsigmond.

Tavaszdal.

Tavasz ha jő, 's virágival
Hegy-völgyön elterül,
Zöld lomb közt néki édesen
Dal zeng idvezletül.

Ezernyi szárnyas dalnokok
Csattognak éneket,
Hogy szinte reng viszhangitól
A' népesült liget! —

Kifejlett végre nyájasan,
A' hosszú tél után,
Egy felvirágozó tavasz
E' szenvedő hazán!

Azért a' merre szív vagyon,
A' merre dal terem,
Gyulaszsza honfikebleink'
Egy szentebb érzelem.

Nekünk kell e' nemzettavaszt
Dal közt üdvezlenünk —
Zendüljön meg hatalmasan
Szivrázó énekünk!

Vidor Emil.

Washington.

Kényurrá lehetél, egy nép' bálványa, Washington!
Egyszerü „polgár" czim több vala lelked előtt.

'S mig a' szabadságnak földiszlett harczi virága,
Fény 's hatalom nélkül, házi kör' embere löl.
Hontapodó zsarnok' neve átkos sírba hanyatlik:
Tégedet istenként áld 's nevezend a' világ.

Riskó Ignácz.

Colomba.

(Folytatás.)

XIX.

Az orvos kissé későn érkezék meg. Utközben még bizonyos kalandja volt. Giocanto Castriconi váratlanul utjába lépett 's a' legnagyobb udvariasággal szólította fel: éreztetné tudományának jótékony erejét egy szegény sebesültön. — 'S ekkor elvezette Orsóhoz, kinek sebét az orvos emberbarátilag bekötözte. — Most a' bandita öt különféle tekervényes ösvényen ismét a' föutra vezeté, miközben egy tudós beszélgetés által a' pisai professorokról, kiknek meghitt barátságával dicsekvék, a' seborvost ritka bekétüréshez szoktatta.

‚Doctor — monda bucsuvételkor Castriconi — ön engem sokkal nagyobb tiszteletre gerjesztett személye iránt, mintsem szükségesnek tarthatnám önt emlékeztetni, hogy egy orvosnak, valamint a' gyontató atyának, egyik fő kötelessége a' titoktartás. Itt puskája' kakasát csetteqteté. Nemde érdemes úr, ön azon helyről, hol szerencsénk vala önt láthatni, tökéletesen megfelejtkezett? Istentől minden jót; én igen örvendek, hogy ön' becses ismeretségét megnyerhetém.'

Colomba igen igen könyörgött az ezredesnek, hogy az orvos által eszközlendő halottvizsgálásnál lenne jelen. „Ön jobban ismeri, mint akárki más — imigy szólt — azon löfegyvert, mellyet bátyám használni szokott; ön' jelenléte bátyámnak különös javára leend. Ide járul még, hogy itt igen sok rosz ember van 's nekünk abból tetemes veszedelmünk származhatnék, ha a' halott-vizsgálatnál senki sem volna jelen, ki a' mi érdekünket is képviselné."

Midőn Colomba egyedül maradt miss Lydiával, rendkivüli föfájásról panaszkodott 's a' falun kivül egy kis rövid sétálásra hitta meg. „A' tiszta jó levegő ismét helyre hozand — mondá Colomba — én már régóta nem élvezém azt."

Utközben a' fiatal angol hölgygyel folyvást Orsóról beszélt, 's ezen thema annyira érdeklé miss Lydiát, hogy észre sem vette, milly nagy távolság választja öt Pietranerától. A' nap már lenyugovék, midőn magát megeszmélé, 's most kérte Colombát: térjenek vissza. Colomba ismert egy gyalogösvényt, mellyen, mint mondá, a' hazatérés sokkal rövidebb; ő elhagyá az utat, mellyet eddig követtek 's egy másikra tért, melly, mint a' föld' kérge mutatá, kevésbbé járt vala. Ezen ösvény csakhamar olly meredek lön, hogy gyakran a' fák' ágaiba kelle kapaszkodnia 's az ő, illy nyaktörös sétányhoz kevésbbé szokott kisérőtársnéját kézzel maga után húznia.

Miután ezen terhes vándorlásban már egy jó óranegyed lefolyt, egy kis magasra vergődtek, melly fákkal és cserjével vala benőve; helylyel közzel nagy gránitkövek feküvének. Miss Lydia igen elfáradott; a' falu nem tünt szem elé 's a' földre mármár éji sötétség terjedett.

‚Kedves Colombám, én úgy gondolom, mi eltévedtünk.'

„Ne aggódjék ön, csak kövessen engem."

‚De ön bizonyosan téved az út' irányára nézve; a' falu ezen az oldalon nem is fekhetik. Fogadni mernék, hogy az messze hátunk mögött van. Nézze ön ama' távolban a' gyertyavilágokat, bizonyosan ott fekszik Pietranera.'

„Kedves miss — mondá most Colomba némi zavarral — önnek igaza van, . . . de kétszáz lépésre innét a' sürüben. . . ."

‚No's?'

„Ott fekszik az én bátyám. Én öt láthatnám 's megölelhetném, ha ön nem ellenzené."

Miss Nevil nem talált a' feleletre szót.

„Én eltávoztam Pietranerából — folytatá Colomba — 's ezen senki sem akadt fel, mivel önnel menék . . . . máskép Barricinisták jöttek volna utánam. . . . Most olly közel vagyok hozzá . . 's én ne lássam öt? . . . Kisérjen el ön csak egy óranegyedre szegény bátyámhoz. Ha ő meglátná önt, kimondhatlanúl fogna örülni."

‚De Colomba, . . . hisz ez hozzám nem illik . . .'

„Ah értem önt. A' városi dámák mindig azt fontolgatják csak, mi illik 's nem illik; mi falusiak pedig csak arra gondolunk, a' mi jó és igazságos."

‚Igen . . de illy későn! . . És mit fog ön' bátyja felölem majd gondolni?'

„Ő azt fogja gondolni, hogy baráti öt nem hagyták el, 's ez neki erőt 's bátorságot adand . . . fájdalmait békén viselni."

‚És atyám! . . ő aggódni fog miattam.'

„Ő tudja, hogy ön velem ment. . . No's miss, határozza el magát. Ön ma reggel bátyám' arczképét nézegette" szólt Colomba gúnymosolylyal.

‚Nem, Colomba, valóban nem merek . . ., a' banditák itt vannak.'

„'S ezekkel ki törődik? hisz a' banditák nem ismerik önt; 's nem mondá ön egykor, hogy szeretne illy embereket látni?"

‚Istenem!'

„Kedves miss, valamire el kell magát tökélnie; magánosan nem hagyhatom itt. Ki tudja, mi történhetnék. Jöjön velem Orsóhoz, vagy pedig a' faluba kell vissza térnünk. . . Akkor természet szerint bátyámat isten tudja mikor fogom meglátni . . . . . talán soha."

‚Mit mond, az istenre, mit mond ön, signora? . . menjünk tehát hozzá — de csak egy pillanatra. . . .'

Colomba némán szorítá meg kezét 's olly gyorsan haladt előre, hogy miss Lydia öt alig követheté. Szerencsére csakhamar felhagyott a' sebes menéssel 's imigy szólt kisérő-társához: „Most már nem mehetünk tovább, mielőtt értesítnők őket, hogy jó barátok közelednek, különben puskagolyók' képében szállna felénk a' ‚fogadj isten!' — Colomba füttyentett, olly hangosan, a' mint csak lehetett; most kutyaugatás hallatszék, 's rá csakhamar itt termett a' banditák' őrje. Ez pedig nem volt más, mint az értelmes Brusco kutya, melly legott Colombára ismert 's neki kalauzúl szolgált. Az erdei keskeny ösvényeken tett sok tekervényes járás után végre két tetőtől talpig fegyverzett férfi lépett elejökbe.

„Ön az Brandolaccio? — kérdé Colomba — hol bátyám?"

„„Amott valamivel hátrább. — De lassan lépjenek, signorák; ő most csöndesen alszik, 's először, mióta megsebesíttetett. — Istenemre mondom, hol egy ördög keresztül fér, ott mindig egy asszony is áthúhatik.""

A' két lyányzó vigyázva haladott még belebb az erdőbe 's egy tüznél, mellynek világa egy határkövekből rakott fal által gondosan elfödeték, megpillanták Orsót, ki egy daróczczal takart száraz falevél-rakáson nyugovék. Arcza igen halvány vala, lélekzete nehéz. Colomba melléje települt, némán és kulcsolt kezekkel tekinte rá, mintha szótalan imádkoznék. Miss Lydia zsebkendőjébe rejté arczát 's Colomba mögé szorongott, de még is gyakran fölemelte fejét 's Colomba vállain által kandikált az alvóra. Egy óranegyed folyt le, a' nélkül, hogy valamelylyik egy szót beszélt volna. A' theologusnak egy intésére Brandolaccio vele együtt a' sürüben eltünt, mi Lydiának nagy megnyugtatására szolgált, mert most úgy lelé, hogy a' banditák' nagy bozontos szakálla 's fegyverhősegök kissé nagyon is characteristicai. Orso most megmozdult. Ekkor Colomba lehajlott hozzá, karjai közé, megcsókolá 's elhalmozá kérdésekkel: fáj-e sebe? mit kiván? mire van szüksége? Miután Orso szaporán felelé, hogy neki a' mostani körülmények közt lehetségig jól van dolga, kérdezte: ha miss Nevil Pietranerában van-e még 's válaszolt-e? — Colomba, ki egészen bátyja fölé hajlott, elrejté előle kisérő társnéját, kire az uralkodó homályban máskép sem ismerhetett volna. Colomba egyik kezét Lydiának a' magáéban tartá 's a' másikkal most a' sebesültnek fejét kissé fölemelé.

„Nem, bátyám, ő nekem számodra levelet nem adott. . . De ugyan mindig csak róla gondolkodol-e? Te bizonyosan igen szereted öt?"

‚Oh Colomba, én szeretem öt! . . . . De ő . . . . . ő talán most megvet engem!'

Lydia e' pillanatban vissza akará kezét húzni, de a' mit Colomba egyszer megfogott, azt szorosan tartotta, és keze bármilly parányi és gyöngéd volt, szükség' idején szokatlan erőnek adhatá tanújeleit.

„Hogyan? ő téged megvetne? . . . a' miatt, a' mit tevél. . . Nem, ő legnemesebben szól felőled. . . . . Ah Orso, én neked sokat, igen sokat mondhatnék róla."

A' kéz mindig szabadulni törekvék, de Colomba azt közelebb 's mindig közelebb vonta Orsóhoz.

‚De — kérdé a' sebesült sohajtozva — miért nem felel ö nekem? . . . egyetlen egy sort csak, és én megelégedném.'

Colomba addig huzogatta Lydia' kezét, míg végre azt Orso' kezébe fekteté; ekkor hangosan nevetett, mondván: „Orso, Orso, örizkedjél roszat mondani miss Nevilről, mert ő igen jól érti korz nyelvünket."

Lydia most hirtelen visszarántá kezét 's néhány érthetetlen szót rebegett. Orso mind ezt álomnak hivé. ‚Ön itt, miss Nevil? — mondá aztán. — Egek, milly bátorság. . . Ah milly boldognak érzem magam'.' — És Orso fektéből nagy bajjal felülni 's feléje közelebb vonulni törekvék.

„‚Én ide kisértem ön' testvérét ... nehogy valaki a' faluban sejthesse, hova megyen. . . . És azután magam is . . . meg akartam győződni . . . Istenem, milly nyomorú fekvése van itt önnek.'"

Colomba most Orso mögé ült. Vigyázva támogatá öt, úgy hogy feje a' nötestvér' térdein nyugovék. Azután karjait nyaka körül foná 's inte miss Lydiának, vonuljon közelebb. ‚Még közelebb, még közelebb — mondá — egy súlyos betegnek illy hangosan beszélni nem szabad.' — És mivel az angol hölgy még késlekedék, újra megfogta kezét 's kényszerité öt olly közel ülni Orsóhoz, hogy ruházata majd majd Orsót érinté, 's keze, mellyet Colomba még sem bocsátott el, Orso' vállán nyugovék.

„Így fekszik ő kényelmesen — kiálta vidoran Colomba — úgy-e bizony Orso, illy szép, kellemes éjszakákon, millyen a' mostani, tüz mellett az erdöben valahogy csak kiállhatni."

‚Oh igen, egy szép fölséges éjszaka! — soha, soha sem fogom feledni."

„‚Önnek bizonyosan sok fájdalmat kelle szenvednie?'" szólt hozzá miss Nevil.

‚Most többé nem szenvedek, 's most örömest meg is halnék itt.' És jobbja most Lydia' kezét kereste, mellyet huga még folyvást fogva tartott.

„‚Önnek szükségkép olly helyre kell vitetnie, della Rebbia úr, hol jobb ápolásban részesülhet. Való, én többé nem alhatom, mióta öntt itt olly nyomorúan fekünni látám . . . . szabad ég alatt.'"

‚Ha attól nem kellett volna félnem, hogy öntt, kedves miss, Pietranerában találom, ügyekeztem volna oda visszatérni 's magamat önként foglyul adni. . . .'

„És miért féltél a' missnek ott feltalálhatásától?" kérdé Colomba.

‚Én miss Nevil után nem hallgatóztam.... és valóban nem volt volna eléggé merész szivem öt az esemény után azonnal meglátni.'

„Tudja-e ön, miss Lydia, hogy bátyám mindig csak azt teszi, a' mit ön akar? szólt mosolygva Colomba. — Gondom lesz rá, hogy ön többé ne lássa öt."

„‚Reménylem — viszonzá az angol hölgy — ön szerencsétlen ügye nem sokára el fog döntetni 's önnek nem lesz többé mitől tartania. . . Én igen fogok örülni, ha elutazásunkkor tudom, hogy ön' részére nyilatkozott az igazság 's hogy ön' becsületessége és ritka bátorsága el van ismerve.'"

‚Ön elutazni készül, miss Nevil; oh ne mondja ki még e' kegyetlen szót.'

„‚Mit akar ön . . . hisz' atyám itt örökké csak nem vadászhat . . . ő Korzikát elhagyni szándékozik.'"

Orso leejté jobbját, melly épen miss Lydia' kezét érinté. — Mindketten néhány pillanatig hallgattak.

„Ah — mondá Colomba — mi önt nem engedjük még elutazni. Még sok mindenféle van, mit önnek látnia kell Pietranerában. . . Ezenfelül ön megigérte nekem, hogy engem le fog rajzolni 's még hozzá sem kezdett. . . . Így én is megfogadtam, hogy ön' számára egy serenátát fogok költeni, ez pedig jó hosszú lesz — legalább is hetvenöt versre terjedö. . . És aztán. . . . De miért morog Brusco? . . . Imhol jö futva Brandolaccio. . . Mi baj?"

Colomba felugrott, Orso' fejét minden tétovázás nélkül miss Nevil' ölébe fektetvén 's a' banditák elébe szaladt.

Kissé álmélkodva, hogy a' sebesültet imígy ölében tartogatni feladásul nyeré 's hogy vele a' magános erdöben egyedül hagyaték, Lydia habozott 's nem tudta, mitevö legyen; mert ha hirtelen fölkel, akkor a' sebesültnek fájdalmat okozhat vala. Orso azonban maga hagyá el az édes támaszt, mellyet neki a' nötestvér adott 's épkarja' segítségével kissé fölegyenesült: ‚Ön tehát minket nem sokára el akar hagyni, miss Lydia — szólamlék meg Orso — én magam sem hivém, hogy ön sokáig a' mi boldogtalan szigethonunkban maradhasson .... és még is .... mióta ön ide jött, százszorta többet szenvedek, nem sebem miatt, de azon gondolat által, hogy önnek istenhozzádot kell mondanom. . . . Én szegény hadnagy vagyok, jobb jövöre kilátás és remények nélkül .... számüzetve. ... Milly kinos pillanat miss Lydia, önnek kinyilatkoztatnom, hogy én szeretem önt; hogy . . . de ez hihetöleg az egyetlen óra, mellyben ezt önnek megvallhatom . . . és én azt tartom, most kevésbbé vagyok szerencsétlen, miután önnek szivemet megnyitottam.'

Miss Lydia elfordult, mintha nem uralkodnék kellö homály, arczán a' szemérem' bibor-lángját elfödözni. „Della Rebbia úr — válaszolt alig hallhatólag — gondolja-e ön, hogy én ide jöttem volna, ha .... 'S midön e' szókat mondá, az aegyptusi talizmánt ismét Orso' ujjára tolá vissza. Azután mindenkép eröködött az elfogultalan vidor enyelgés' jellemét és hangját vissza nyerni, melly neki különben sajátja volt. — Valóban, Orso úr, igen igen nem szép öntöl, hogy velem igy beszél. . . . Ön vajmi jól tudja, hogy itt a' mély erdöben, ön' banditáitól környezve, csakugyan nem szabad önre haragudnom."

Orso sebes mozgást tön, hogy csókot tüzzön azon kedves kézre, melly neki a' talizmánt visszaadá, és mivel Lydia gyorsan visszarántá

kezét, Orso elveszté a' súlyegyent és sebesült karjára dőlt. Orso önkénytelen kiálta fel.

„Nemde megsérté magát, barátom? — mondá szomorún — bocsásson meg, én valék oka.“ — Ők egy ideig még halkan beszélének egymással, és Colomba, ki sebes futással jött, ugyanazon helyzetben találá őket, mellyben elhagyta volt. „A' voltigeurök! — kiálta fel; Orso, kelj föl, ha tudsz, én segítlek!“

‚Hagyjatok magamra — felelt Orso — mondd a' banditáknak, hogy menekedjenek.... Engem bizvást tegyenek foglyukká, mit törödöm vele. — De vezesd el miss Lydiát — az istenért hamar vezesd el magaddal; öt ne lássák itt.‘

„‚Én ön mellől nem távozom, hadnagy — kiálta Brandolaccio, ki Colomba után futva jött. — A' voltigeurök' örmestere az öreg Barricini' keresztfia; ő nem foglyává tenni, hanem agyonlőni fogná önt 's azután azt hazudná, hogy ezt a' sötétben tévedésből tevé.“‘

Orso talpra iparkodott kelni, egykét lépést tön, de azután ismét megállt: ‚Nem mehetek tovább‘ — monda — fussatok mindnyájan innét! — el, el innét szaporán! . . . Éljen boldogul, miss Nevil; nyujtsa nekem kezét végbucsúra! — Isten velünk!‘

„Mi itt maradunk“ — szóla nemes elszánással a' két hajadon.

„‚Ha ön nem mehet, hadnagy úr, vinni fogom önt — mondá Brandolaccio. — Bátran előre, hadnagy úr; talán nyerünk még annyi időt, hogy ama' dombon alájuthatunk; addig a' pap úr majd adand nekik munkát.“‘

‚Nem, nem, hagyjatok — szólt Orso 's a' földre heveredett — Colomba! az istenre kényszerítlek, siess innét miss Nevillel!‘

„‚Ön erős, signora Colomba — mondá Brandolaccio — kapja meg vállainál Orso urat, én lábait tartom; úgy, most előre! marsch!“‘

És Orsót, ellenszegülésére mitsem figyelve, gyorsan tova vivék; miss Lydia szivszorongva 's iszonyú aggályok közt követé őket; egy puskalövés villant dörögve az éjszakán keresztül 's hat más lövés válaszolt rá; Lydia felsikolta, Brandolaccio szitkozódék, de annál inkább gyorsítá lépteit és Colomba futott vele, 's mit sem törődvén a' lecsüggő faágokkal, mellyek arczát csapkodták és ruháját tépték. „Hajoljék le, hajoljék le, kedves miss — kiáltá ennek ismételve — különben egy golyó sujthatja meg.“ — Mintegy ötszáz lépésnyire futának így Orsóval, ekkor jelenté Brandolaccio, hogy tovább már nem mehet, és Colombának minden intése és szemrehányásai' daczára is földre rogyott.

‚Hol miss Nevil?‘ kérdé Orso.

Ő a' puskalövésektől megijedve, minden pillanatban megállapodott, imigy az éjsötétben 's a' sürü fák között a' futamlók' nyomát nem sokára elveszté 's a' legirtóztatóbb félelemben magára maradt.

„‚Az angol dáma még hátra van — monda Brandolaccio — de azért még nem veszett el, egy csinos lyányka mindig megkerül. Hallgassa csak Ors' Anton, milly gonosz zajt üt ön' puskájával a' pap. Szerencsétlenségünkre semmit sem láthatni 's éjjeli lődözés még egy macskát sem öl meg.

„Csöndesen! — szólt Colomba — lódobogást hallok, mi meg vagyunk szabadítva!“

Egy ló, a' puskalövésektől megvadulván, az erdőn végig iramlott 's egyenest azon útfelé közelgett, hol a' menekvők állottak.

„‚Meg vagyunk szabadítva!“‘ ismétlé Brandolaccio. Most az az állat elébe rohanni, serényét hatalmas karokkal megragadni, zabola helyett kötelet vetni szájába, ez a' banditának, kit a' fürge Colomba is hathatósan segíte, csak egy pillanat' müve volt. „‚Most ezt tudtára adjuk a' papnak“‘, monda Brandolaccio 's kétszer füttyente; egy távol-fütyölés válaszolt a' jelre 's a' manton többé nem hallatá dörgő szózatát. Brandolaccio felpattant a' lóra, keresztben az állat' hátára hátyját fekteté Colomba; a' bandita erős kézzel tartá öt, mialatt baljával a' lovat igazgatta. Kettős terhének daczára is futott a' ló, 's két hatalmas lábsaroktól lágyékon sujtva, sebes-ügetéssel ment egy meredek lejtőn alá, mellyen minden más ló, a' korzikain kivül, százszor nyakát szegte volna.

Colomba most visszafordult és torka' egész erejével kiálta miss Nevil után, de harsány szózatára más szózat nem felelt. . . . Miután Colomba egy ideig barátnéját hasztalan kereste, egy szük ösvényen két voltigeur-re akadt, kik feléje kiáltának: ‚ki vagy?‘

„No's uraim — monda Colomba gúny hangon — ez már igazi pokolzaj volt; mennyi a' halottak' száma?“

‚Ön a' banditákkal volt — szólt az egyik voltigeur — most pedig velünk jö.‘

„Igen jól van; de nekem itt közelben egy barátném elmaradt 's ezt előbb föl kell találnunk.“

‚Ön barátnéját már megtaláltuk 's most együtt szép kényelmesen a' börtönben alhatnak.‘

„A' börtönben? Ezt majd meglássuk; — mindenek előtt csak vigyenek hozzá.“

A' voltigeurök a' banditák' elhagyott tanyájára vezeték öt, hol küldetésök' diadal-emlékit gyüjtögeték össze: 's ez állott egy darócz takaróból, mellyet Orso hátrahagyott, egy régi bográcsból 's egy vizzel teli korsóból. Itt vala miss Nevil is, ki a' katonáktól fogva tartaték 's ki a' félelem miatt félhölt levén, minden hozzá intézett kérdésökre: p. o. merre vevék utjokat a' megszökött banditák 's számok milly nagy? csak könnyeivel felelhetett.

Colomba megölelé miss Lydiát 's imezt sugta fülébe: „Ő meg van szabadítva.“ Azután a' voltigeurök' örmesteréhez fordult: „Ön látja, uram, hogy e' signora semmit sem tud arról, a' mit tőle kérdeznek. Engedjen bennünket ön a' faluba visszatérni, hol ezer aggodalom közt várnak ránk.“

„‚El fogtok jutni Pietranerába, szép galambkáim! — válaszolt az örmester — 's előbb talán mint akarnátok, hol majd számot fogtok adni, mi dolgotok volt erdőben, illy későn a' rablóknál, kik előlünk megszöktek. Én nem tudom, miféle

ördöngös mesterséggel élnek e' gazemberek, de annyi bizonyos, hogy a' lyányokat megbűvölik, mert mindenütt, hol banditák vannak, találhatni szép lyánykákat is.'"

„Ön igen tisztességes hangon beszél, örmester uram — viszonzá Colomba — mindazáltal még sem roszúl cselekednék, ha szavaira kissé figyelmezne. E' signora itt a' praefect' rokona, 's önnek, úgy hiszem, nincs megengedve az illy módon enyelgés."

‚A' praefect' rokona — szóla hunnyászkodó hangon az egyik voltigeur — valóban — a' dámának kalapja is van.'

„‚A' kalap mit sem jelent — válaszolt az örmester zordonan — ők mindketten a' pap' társaságában voltak, ki talán tíz országban a' leghiresebb gazfickó, 's nekem kötelességemben áll e' lyánykákat foglyaimmá tenni. Ha Taupin káplár, ez az átkozott részeg franczia, nem mutatja magát, mielőtt az erdőt körülvettük, úgy őket mintegy hállóban fogtuk volna meg.'"

‚Önök mind össze heten vannak — mondá Colomba — 's tudják-e, hogy ha Gambini, Sarrochi és Theodor Poli czimborák történetből a' santa-christinai keresztnél találkoznának, ezek önöket ugyancsak megizzaszthatnák. Ha ön, örmester úr, a' mezőség' parancsnokával *) mulatságot ohajt, úgy én nem kívánok jelen lenni. Éj' idején a' golyók nem ismernek sem barátot, sem ellenséget.'

Azon valószínűség, hogy a' Colomba által nevezett félelmetes banditákkal találkozhatnak, úgy látszék, némi benyomást tön a' kémkatonákra. Az örmester a' Taupin káplár, ezen ‚franczia kutya' ellen szórt tömérdek szitok közt ada visszavonulásra parancsot 's kis csapata most megindult Pietranera felé; a' darócz takarót, bográcsot magokkal vivék 's a' vizeskorsót egy hatalmas lábrugással összetörték. Egy voltigeur miss Lydiát karon akará fogni, de Colomba visszataszitá öt. ‚Ne bátorkodjék senki öt illetni' — szólt Colomba — azt gondoljátok, katona uraim, hogy talán megszökünk? — Jöjön, kedves miss, fogja meg karomat 's ne sirjon mint a' gyermek. Ez egy kis kaland volt, de mellynek nem leend rosz vége, 's félóra mulva vacsoránál fogunk ülni. Nekem irtóztató éhségem van.'

„Mit gondolnak majd rólam?" szóla halkan miss Nevil.

‚Azt fogják gondolni, hogy ön az erdőben eltévedt — 's mást semmit.'

„Mit fog a' praefect, 's mit fog atyám mondani?"

‚A' praefect? .... ennek válaszúl azt mondja ön, hogy törödjék hivatalával... 'S atyja?... No's a' szerint, a' mint ön Orsóval csevegett, azt gondolnám, hogy önnek valami titka van, mellyet atyjának felfödözni akar.'

Miss Nevil némán szórítá meg barátnéja' kezét.

‚Nem érdemli-e bátyám — susogá Colomba — hogy szerettessék. . . . Nem szereti ön legalább egy kissé öt?'

„Oh Colomba — válaszolt miss Lydia 's zavorodásának daczára is kénytelen volt mosolygni. — Ön engem elárult, pedig én nagy bizodalmat helyezék önben."

Colomba karjával átfogá Lydiát 's homlokára csókot tűzött; ‚Kis rokonom, megbocsát-e nekem?'

„Hisz kénytelen vagyok, rettentő rokonom", válaszolt miss Lydia és csókját visszaadá.

A' praefect 's a' királyi ügyész a' pietranerai maire' tiszti segédénél valának szállva, 's az ezredes, ki leányának elmaradta miatt igen nyugtalankodék, épen huszon-egyedszer jöve kérdezni, nem érkezett-e még leányáról hir, midőn egy voltigeur, ki az örmestertől mint gyorsfutár előre küldeték, nekik irtóztató szavakkal festé a' banditákkal viselt harczot, mellyben egy sem holt vagy sebesült ugyan meg, de mellyben egy darócztakaró, egy bogrács és két leányzó juta zsákmányul, kik, mint a' katona mondá, hihetőleg a' banditák' kedvesei vagy kémhölgyei. — Illy előleges tudósitás után megjelent a' két fogolyhölgy, fegyveres őrjeik közepett. Colomba büszke öntartását, kisérőtársának zavarodását, a' praefect' meglepetését 's az ezredes' örömét és csodálkozását itt rajzolni szükségtelen. A' királyi ügyész nem tagadhatá meg magának azon gonosz mulatságot, hogy Lydiát vallassa, mit csak akkor szakasztott félbe, midőn a' szegény lyányka tovább nem beszélhetett.

‚Nekem úgy látszik — mondá a' praefect — hogy legkisebb alapos ok sincs, az itélőszék' részéről az ifjú dámákat is vallomásra kényszeriteni. Ők sétálni mentek 's történetből egy szeretetre méltó fiatal sebesültre akadtak, van-e ennél természetesebb?' — Azután Colombát oldalvást vezetvén, hozzá imigy szólt: ‚Signora, ön jelentheti bátyjának, hogy ügye kedvezőbb fordulatot nyer, mintsem reménylhetém. A' halott vizsgálatból 's az ezredes' nyilatkozásából kiviláglik, hogy ő csak a' megtámadás ellen védte magát, 's hogy ő harcz' pillanatában egy maga volt. Minden kellő rendbe jövend, de szükséges, hogy Orso hagyja el rejtekhelyét 's mint fogoly az itélőszék előtt jelenjék meg.'

Már éjjeli tizenegy óra volt, midőn az ezredes, ennek leánya, és Colomba a' meghült vacsorához telepedtek. Colomba hatalmas étvágygyal falatozott 's gúnyolólag emlékezett a' praefectről, a' királyi ügyészről 's a' kémkatonákról. Az ezredes is evett, de egy szót sem beszélt 's folyvást csak leányára tekinte, ki tányérján tartá szemeit. Végre az ezredes szeliden, de egyszersmind komolyan igy szólt hozzá angol nyelven: ‚Te tehát viszonyban állsz della Rebbiával?'

„Igen, atyám, mától fogva", felelt pirulva, de szilárd hangon; azután fölveté szemeit 's mivel atyja' arczvonalmiban haragot nem sejtett, karjai közé borúlt 's megcsókolá öt, mi-

*) Ezen czimmel ruházta fel magát Poli Theodor bandita.

kép jól nevelt kisasszonyok illy esetben cselekesznek.

„Jól van — szólt az ezredes — Orso derék 's bátor ifjú, istenemre mondom! De átkozott honában lakni nem fogunk; csak ezen föltét alatt adom meg-egyezésemet.'

„„Én egy szót sem értek angolul''' — mosolygott Colomba, ki feszült figyelemmel tekinte rájok — „„hanem fogadni mernék, hogy kitaláltam, a' mit önök imént mondottak.''

„Mi azt mondottuk — felelt az ezredes — mi önöket magunkkal viszszük Irlandba.'

„„Szívesen megyünk, és én mint Surella Colomba fogok jelenlenni. Nemde ezredes úr? adja kezét.'''

„Illy esetben ölelni szokás egymást'', viszonzá az ezredes. ***Szenvey.***

(Vége következik.)

Magyar játékszíni krónika.

Dec. 5. Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől.

Dec. 6. Rózsa. Eredeti vígjáték 3 felv. Szigligetitől.

Dec. 7. Steiner Anna tánczosnő' javára bérszünettel először: Lázadás a' serailban. Némajáték *) 2 szakaszban. Told Ferencz után alkalmazá Hasenhut. Zenéje Ellenbogentől. Ezt megelőzte: A' bajló férj és a' vak nő. Vigj. 1 felv. Francziából Virányi Viola.

Dec. 8. Belizár. Szomorúj. 5 felv. Schenk Edvardtól, ford. Kiss Iván, a' m. acad. költs.

Dec. 9. A' pajkos jurista. Vígj. 5 felv. Kotzebue után Barányi Péter.

Egyveleg.

Bibelődés nevek- és számokkal. — XIII. Lajos franczia király' 's ausztriai Anna' egybekelése iszonyú nehézségekre talált 's az alkudozás sehogysem akart előre haladni. Párisban minden lehetséges okok felkeresteténck előmozditására, 's végre a' legfontosbikát abban találák, hogy Loys de Bourbon tizenhárom betűből állott, hogy maga a' dauphin a' házasság' kötésekor tizenhárom éves volt, hogy ő a' királyok' sorában e' néven tizenharmadik volna, 's hogy végre Anne d'Austriche szinte tizenhárom betűből áll, ő is tizenhárom éves 's hasonlókép tizenharmadika a' spanyol háznak e' nevű infansnéi közől. — Ez sokat használt. Hisz illy dolgok szemlátomást bizonyíták, hogy isten' keze munkál az ügyben. A' vakeset, melly korunkban olly nagy szerepet játszik, ama' jámbor időkben még mitsem ért, 's minél inkább kapkodának illy apróságokon, hogy mindent szerintök alakitsanak, egy kaptára vonjanak, annál nagyobb mértékben kelle a' vakeset' e' játékainak az akkori isteni gondviselés' ujjmutatásai gyanánt előtünniök. — Mennyire vitték legyen e' bohóságokat, következő kiszámítás bizonyítja. II. Henrik franczia király a' 14-dik évben, december' 14-dikén, tizennégy tizeddel 's tizennégy évvel Krisztus után született, 's majus' 14-dikén gyilkoltatott meg, 's négyszer tizennégy évet, négyszer tizennégy napot, tizennégy hetet élt. Neve Henri de Bourbon tizennégy betűből állott. — Mit nem fedez föl a' dologtalanság!

A' persák' szakálla. — A' persák fejöket borotválják meg 's csak egy üstököt hagynak annak tetején 's két fürtöt a' fülek mögött. De e' helyett aztán szakállukat még hosszabban viselik, mint a' törökök, 's egész a' fülekig 's halántékokig nyujtják. Közönségesen feketére festik; feletle fáradságos munka, mellyet csaknem minden tizennégy nap mulva kell ismételniök. E' foglalatosságot meleg fürdőben végezik, mi által a' szőr a' festék elfogadására elkészittetik. A' szakállt sürű péppel kenik be khennából (növényből készült festékből), egy óráig ez állapotban hagyják 's azután kimossák. Ez által a' szakáll sötét narancs szint vesz fel. Most tehát összegyúrt indigolevelekből készült higabb pép kenetik rá, melly két óráig marad rajta. Ez egész működés alatt az illető személy hátán fekszik, noha az indigo, összehuzó ereje által, az arcznak minden izmait fájdalmasan összehuzza 's egész alsó része tulajdonkép összeperzseltetik. Kimosatván a' szakáll, most uvegzöld szint nyer, melly csak huszonnégy óra mulva változik szabad levegőn koromfeketévé. Némellyek azonban már a' narancssziunél állapodnak meg; mások ellenben, kik még csinosabbak, a' kéknél. Ez utóbbi szinhez Bokhara' népei ragaszkodnak, kiknek kék szakállaik hiresek. A' gondosság, mellyet a' persák öltözködésök' e' részére fordítanak, szinte hihetetlen. A' fiatalság epedve sóvárog a' boldog időkre, midőn e' szerencsében ők is részesülhetnek, 's állaikat zsirral kenik be, szakálluk' növését siettetendők. Mig e' drága ékkel nem birnak, senki sem tartja őket valamelly fontos foglalkodásra vagy ügyvitelre képesek-nek. —2'—

*) A' czédulán ez áll: „*Nagy látványos némázati mulatság.*" Vajjon mit akar evvel a' czédula-szerkesztő mondani?

Előfizetési jelentés.

Lapunk' 1841. évi folyamatára nézve bátorkodunk tisztelt előfizetőinket figyelmeztetni: ne terheltessenek előfizetési rendeléseiket minél előbb megtenni. Az előfizetési ár mint eddig

félévre postán	5	ft	48	kr
— helyben	5	„	—	„
évnegyedre postán	3	„	—	„
— helyben	2	„	30	„

Előfizethetni minden cs. k. posta-hivatalnál, helyben pedig Borz-utczában az apáczaklastrom' közelében levő Neumayer-házban **222**. szám alatt (földszint jobbra).— Bécsben tek. Barkasy Imre udv. hites ágens úr (Seitzer Hof nro **427**), Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel urak szivesek az előfizetést elfogadni. ***A' kiadók.***

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 17. 1840.** **49. szám.**

Tartalom: A' tanulók' nyilvános probatételének fontossága és czéljai. (*Briedl.*). — Még egyszer a' csatornázásról. Vége (*Vajda*). — Hegyen (*Csongor*). — Colomba. Vége (*Szenvey*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. — Adakozások Kölcsey' emlékére.

A' tanulók' nyilvános próbatételének fontossága és czéljai.

Nincs drágább kincs 's örökség, mellyet gondos, és szeretetteli szülők gyermekeiknek hagyhatnak, a' jó nevelés- 's tanításnál. Minden más az élet- 's ennek viszonyaiban hamar veszti becsét 's elenyészik; gazdagság, külfény 's tisztelet, a' méltóság' bármelly foka is, állhatatlanabb földi javak, hogysem azokban szilárdan bizhatnánk. Mind e' mellett érez ember magában egy szükséget, mellynek kielégítésére gyakran varázserővel vonzódik, valamit birhatni, mi az élet' viharai, 's változékony viszonyai közt is, állandó vagyona maradjon. Ez állandó, és változatlanul maradó vagyont hasztalan keressük a' physicai világban, melly a' változékonyság, és enyészet' törvényeinek van alá vetve, hanem másutt kell azt kutatnunk, és szorgos vizsgálat után az emberi lélek- és szellemben találjuk föl. — A' kegyes alkotó az értelmesség' legnemesebb csiráit oltá az ember' kebelébe, szellemét 's lelkét olly sajátságokkal ruházá föl, mellyek által a' tökély' magasabb fokára emelkedni képes. Milly üdves tehát a' gyermekek' szellemi kiképezéséről korán gondoskodnunk, 's erre minél több, és czélirányosabb alkalmakat nyujtanunk!

Azonban kevés a' szülő, ki foglalatosságai, házi körülményei, nyilvános hivatalai, 's más alapokok miatt, magzatjainak szellemi kimiveléséről illőleg gondoskodnék; 's azért az atyailag intézkedő, 's népének boldogságát előmozditani törekvő fejdelem, kezet fogva a' szelíd kormánynyal, fordítja teljes figyelmét a' nyilvános nevelésre 's oktatásra olly intézetek' alapításával, mellyekben kiki körülményei, neme, kora 's jövendő rendeltetéséhez képest a' legbiztosabb úton, czélszerü eszközök által azzá készittessék, minek idővel lennie kell. Ezen képzintézetek közt első helyen állanak a' nyilvános iskolák, mellyeknek fontosságát, 's elsőségét akármelly privát intézetek fölött okokkal vitatnunk nem szükséges; a' tapasztalás ezt megfoghatólag bizonyitja: 's mi méltán örülünk, hogy közel állunk már ama' rég óhajtott időponthoz, mellyben nyilvános iskoláinknak honi nyelvünk' általános behozatala, 's megállapodása által tetemesen emelkedniök, 's tökélesülniök kell!

Minden épületnek, hogy tartós legyen, 's rendeltetésének mindünnen megfeleljen, erős, és

szilárd alapokon kell nyugodnia, különben idő előtt összeomlik, vagy örökön foltozni, 's javítani kell azt; hasonlag az ifjúság' kiképezésének is szilárd talapzaton szükség alapulnia; ez alapot megveti részint a' gondos házi nevelés, részint, és biztosabban az alsóbb iskolákbani oktatás, mellyre azután bátran építenek a' magasabb intézetek tudományos eszközeikkel mindaddig, míg az épület teljesen nem kész, 's rendeltetésére alkalmas. — Alig fejledeznek a' növekedő kisdedben bimbói a' lelki, és szellemi tehetségeknek, 's jelentkeznek munkásságokkal, azonnal a' gondos atya, vagy anya kézfogva vezeti szeretett magzatját az iskolába, 's átadja a' tanítónak — a' szülők' helytartójának a' nevelés - 's oktatásban — ki legnemesebb erőinek csiráit kifejleszsze, szendeségökből munkásságra ébreszsze, a' kisded' jelesebb részét „én"-jét öntudatra hozza, 's az egész jövendő szellemi, 's lelki kiképezésnek biztos alapját megvesse. 'S lehet-e illy intézetnél fontosabb, nemesebb?

Igaz ugyan, hogy a' különféle képzintézeteknek czélja is különféle, így például: a' művészeti iskola a' művészetre képezi egyedeit; a' magasabb polgári iskola a' finomabb polgári életre készíti el nevendékeit, a' latin iskolák, majd az első osztálytól fogva oda irányozvák, hogy a' tanítványból egykor tudós, 's értelmes ember váljék, ki a' köztársaságnak különféleileg lehessen hasznos szolgálatára; mind e' mellett az említett intézeteknek egy általánosabb czélja is van, t. i. az ember lelki, és szellemi kiképezése az erkölcsös életrei legbensőbb kapcsolattal; e' nélkül akármelly képzintézet a' nevelői 's tanítói melléknévre alig érdemesíttethetnék.

Ez általános észrevételek után messze attól, hogy akár fontosságát, akar elsőségét, 's változó czéljait okokkal vitassam, 's hosszan magyarázzam a' nyilvános intézeteknek, közelítek tárgyamhoz, a' nyilvános próbatételeknek czéljait, mellyek fontosságokat tanusítandják, röviden fejtegetendő.

Régi, és dicséretes szokás az nálunk nem kevésbbé, mint más miveltebb nemzeteknél, hogy a' privát iskolák' oktatói nem különben, mint a' nyilvános intézetek' tanítói, időről időre, vagy is félévenként, nyilvános, és némi ünnepélyességgel párosított próbatételeket tartanak, mellyekre az iskolába járó gyermekek' szülői, az illető hatóságok, 's általan minden barátjai a' mivelésnek, hivatalosak. Mennyire idő, 's

körülmények engedik, semmit el nem mulasztanak illy alkalommal a' tanítók, mi ünnepélyességét, és komolyságát az illy nyilvános próbatételeknek elősegítse; 's valamint a' tanító híven szeretve hivatalát nem lehet érdektelen ez iskolai ünnep iránt, úgy nincsenek érdek nélkül a' tanítványok is, kivált a' jók, és szorgalmasak, kik eleven részt véve az ünnepélyességből, e' napot különös fontosságu, 's jelentőségünek szokták tartani. — Az értelmes, és józanul gondolkodó ember minden miveleteiben, 's határozataiban bizonyos irányt szab magának, mellyet kövessen, 's bizonyos czélt tűz ki, mellynek elérésére törekszik, és csak a' gondatlan, eszméletlen tehet valamit irány, és czél nélkül. Itt mi leginkább czéljait fogjuk fejtegetni a' nyilvános próbatételeknek, mellyek önkényleg tanusítandják fontosságokat.

Az eleven szorgalmas, és vidám kedélyű gyermek hallva tanítójától a' bekövetkező nyilvános, 's ünnepélyes próbatét' napját, nem ritkán örömteljesen fordul tanítójához illynemü nyilatkozásokkal: „Bár csak szerencsésen, 's dicséretesen végezhetnők el próbatétünket, hogy kedves szülőinknek, kik szorgalmunknak tanúi leendnek, és szeretett oktatónknak, ki fáradozásait látandja megjutalmazva jeles feleletünk által, sok és tiszta örömet szerezhessünk." Illy ártatlan, 's őszinte szívből fakadó nyilatkozások legnagyobb örömet szerezhetnek a' tanítónak, ki azokat gyermekei' hasznára tudja fordítani annyiban, hogy szorgalmas nevendékeit az ünnepélyes próbatét' napjára emlékeztetve, folyvást élénk munkásságban tartsa, hanyag 's gondatlan tanítványait pedig ugyanazon próbatét, mint szoros számadások' napjának emlékeztetése által, szellemi álmokból fölébreszsze, és szorgalomra serkentse. Az illy serkentés, lelkesítés, 's emlékeztetés a' legközelebbi czélra t. i. a' kifejtendő önmunkásság- 's hatásra nem lehet nem üdves következményü a' gyermeki kedély- 's lélekre. A' kisdednek, ki fejledező korában a' könnyelmüség' bélyegét viseli, 's e' miatt könnyen téveszheti a' kitüzött irányt, hatása, 's munkássága' legközelebbi czélját számtalanszor kell szeme elé terjeszteni, 's lelkére kötni, különben feledi azt, 's egyik hibából a' másikba esik minden szorgos vigyázat mellett is.

Kiváltkép' gyakran szükséges öt iskolábajárásának valódi czéljára emlékeztetni, 's meggyőző okokkal elébe terjeszteni, hogy csupán azért jár ő akármelly neveló 's tanító intézet-

be, 's így az iskolába is csak azért, hogy belőle föld, 's menny' hasznos polgárja váljék. De ki nem tudja azt, hogy szivesbben nyúl ember majd mindenkor ahhoz, mit közelebb ér? mi távolabb esik tőle csekély ingerrel bir, 's kevesebb kéjjel kinálkozik; 's ez egyiránt áll fölnöttről, 's kisdedről, mind e' mellett el lehet érni mégis a' valódi czélt. A' jámbor általan oda törekszik, hogy másoknak kedvét, 's tetszését nyerje meg, 's miveleteire nézve elöjáróinak helybenhagyására érdemesítse magát; 's miért ne igyekeznék hasonlag a' kisded azután, hogy szülőinek, tanitóinak elégültséget szerezzen, 's mások' kedvét, 's helybehagyását nyerje meg? Kivanhatjuk-e okosan azt, hogy a' gyermek bár első éveiben is, tisztelet becsület iránt érdeket, és törekvést ne mutasson? Ezt kivánni nem lehet; sőt vezessük csak czélirányosan a' gyermek' becsületérzelmét, 's óvjuk meg őt attól, hogy a' dicsvágy, 's nemtelen önbecsületkeresés benne ne uralkodjék, úgy törekvései az érdemlett becsület, 's tisztelet után, már ártatlan éveiben, áldott következményüek leendnek. 'S azért a' nyilvános, 's ünnepélyes próbatét legyen a' gyermeknek mindenkor a' dics, tisztelet, 's becsület' napja, 's használja azt a' tanító teljes igyekezettel arra, hogy tanitványiban a' tanulásrai buzgalom ápoltassék, 's emeltessék.

Hol nyilvános próbatétel' alkalmával, a' tanító, földes uraság, vagy illető elöjáróság, minden személyválogatás, 's részrehajlás nélkül, csupán az érdemet, és szorgalmat tekintve, czélszerü ajándékokat u. m. könyveket, képeket, a' szegényebbeknek pénzbeli segedelmet nyujt, és osztogat, mint ez kisebb nemzeti iskoláinkban, és sok helyt, latin tanitói intézeteinkben történik, ott a' szorgalom, 's buzgalom' ápolásán kivül egy nemes vetélkedési ösztön is ébresztetik, 's tápláltatik a' gyermekben; mert hallva a' dicséreteket, látva a' szép ajándékokat, mellyekkel a' szorgalmasak megjutalmaztatnak, mindenki, kiben némi tehetség, 's becsületérzelem van, iparkodik magát valamelly ajándékra érdemesiteni. Hogy pedig a' nemes vetélkedési ösztön, a' kisdedek' érdeke, szorgalma 's müködése' föntartására hathatós eszköz, a' mindennapi tapasztalás eléggé bizonyitja.

Habár a' nemes vetélkedési ösztön, a' szorgalom 's buzgalom' ápolása a' gyermekekben elég fontos, egyik czélja a' nyilvános, és ünnepélyes próbatételnek, de miután más eszközökkel is lehet azokat sikeresen fölébreszteni és táplálni, lássuk még fontosabb czéljait.

Briedl Fidél.

(Vége következik.)

Még egyszer a' csatornázásról.

Vébertől.

(Vége).

Nevezetes elsőségök a' csatornáknak a' vasútak fölött az, hogy emezeken a' vongépek csak a' partig mehetnek, de a' gőzhajó a' tengerre is megy és átmegy a' tengeren. A' gőzhajó az ellenlábuakhoz is elviszi a' mivelödést a' gépeket sőt még magokat a' vonógépeket és vasútakat is, hogy szinte a' vad népek részt vegyenek a' legmiveltebb nemzetek' szerencséiben 's nálok a' miveltség mindjárt azzal kezdödjék, mi nálunk csak annyi évezredek után találtaték föl. A' csatornák és gőzhajóktól tehát olly hasznot nyer a' kereskedés, minőt a' vasútak talán soha sem szerezhetnének neki, mert mig ezek csak az ó világban egyik világrészből a' másikig nyulnak, még ha általában lehetséges, számitatlan milliókat kellene előhozni 's pénzzé verni, azon fölül pedig századokig várni. Egy szigetet, egy ország sem ismeretlen és vad annyira, hogy a' gőzhajóval elérhető ne volna, mert mindenütt földolgozza magát a' folyamokon, vizsgál és a' természeti gazdaságok' minden rakodmányait fölfedezi, nem téve azon föltételt, hogy a' közben eső országok gazdagok és igen népesek legyenek, elegendő ha a' legmeztelenebb szegénység' leghátulsó fokán nem tudnak egyebet előadni fánál és viznél, — az embert pedig mindenütt iparkodó munkás életre ébresztik, képzik, a' szegény országokat meggazdagitják, különbözve a' vasútaktól, mellyek előre már bizonyos gazdagságot tesznek föl mind a' keresztülvágott mind a' két végével érintkező országokban. Ne feledjük tehát, hogy a' gözöseknek is kell pályát nyitni, sőt szükséges, hogy a' csatornák és hajózható folyamok a' vaspályák előtt járva, végetlenül szaporodjanak, minek következése lesz a' mezei gazdaság és éghajlat, az ipar, kereskedés és közlekedési könnyüség' biztositása, mit eddigelé csak sejteni és felfogni lehet, de előbeszélni nem.

Mindazáltal bármi közel feküdjék is e' dologfolyam hozzánk, nem akarunk egy olly jövendö' költői festésébe bocsátkozni, melly jóspillanatunk előtt nyiltan van föltárva, de erre nem is szorultunk, mivel lettdologgal léphetünk

elő, melly a' csatornák' sükerdús hatásait nyilván mutatja, mellynek nagy részint köszöni Glasgow iparbeli rangját és temérdek gazdagságait.

A' Clyde' vize, melly gránitalapu halmok között folyván, mindig igen sok iszapos homokot horda magával, és igy a' folyam' medrét elzátonyositva a' hajózást megakadályozá. A' városbeli gyár és kereskedési birtokosok láták, hogy e' körülmény legnagyobb kárt okozand kereskedésök és iparoknak, minthogy készitményeik' átszállitása és a' nyers anyagok' hozatala mértékfölött drágák lesznek, ha a' hajóknak Port Glasgownál, 18 mérföldnyire a' városstól, kell megállaniok, nem lehetvén közelebbre jutniok. Meghatároztaték tehát, a' legnagyobb nyereségre levén kilátás, hogy e' bajon segitenek. Skót és Angolországokban ollyan a' társulati szellem, hogy minden szerencsés eszmét nyomban végrehajtás követ. A' munka elkezdeték, a' folyam' medre egy harmaddal megszükitteték, a' legczélszerübb gépek állittattak föl a' fenék' mélylyé tételére, jelenleg a' hajók egész a' városba hatnak, a' nem rég puszta's elhagyatott város mellett pedig most minden idomu hajók hemzsegnek számtalan gőzhajókkal a' világ' minden részéből, mellyek a' nap és éjszaka' minden perczében kerüldözik egymást az illy életet előbb soha nem látott folyón.

Mindenütt nem egyesülnek ugyan hasonló kedvező körülmények, a' csatornázás' csodáit illy fényben mutatni, folyóink igen hosszak, rendetlenül futnak és esnek, zátonyaik mód nélkül nagy tért foglalnak el, miből világos, hogy sokkal nagyobb nehézségeket mutatnak mint a' Clyde, melly eredetétől a' tengerig alig van 55 angol mérföldnyi hosszú, ágakra sehol nem szakad, 's az angol éghajlat nedves esős lévén, vizhiányban soha sem szenved mig a' száraz földön szárazság és vizáradás mindig egyiránt veszedelmes váltogatással dolgoznak az efféle vállalat ellen. És ezen ellenvetés a' helyett hogy leverne bennünket, inkább a' főokot szolgáltatja kezünkre, hogy e' tekintetben ne Francziaországot utánozzuk, hol milliók pazaroltatnak el a' lehetetlen' végrehajtására, minden folyók' hajózhatóvá tételére: de vegyük Angliát példányul, hol a' lehetségeset hajtják végre, tehát a' folyót többnyire arra használják, hogy belőle három négy mesterséges csatornát, közegyenü, eltávozó vagy ellenkező irányban vizzel tartsanak belőle. Az első mód olcsóbb ugyan de eredményei bizonytalanok és enyészők, ha azt nem mondjuk, hogy egészen csalékonyak, a' mellett hogy az illy vizszabályzati müvek folyvást drága javitásokra szorulnak: ellenben a' csatornavezetés több pénzbe kerül, de bizonyosabb hasznot is hoz, az irány itt kényünktől függ, a' meder el nem zátonyosodik, ki nem szárad, sőt igen gyakran arra is szolgál a' csatorna, hogy a' folyók' nevezett bajon segitsen, azokat néha elmellőzve, többször mérsékelve, minthogy a' viztömeg' elosztása sokszor kényünkhöz alkalmaztatja magát.

Egyre kell a' skót csatornáknál föképen vezetnünk a' figyelmet, mivel ránk nézve is fő jelentőségü lehet, t. i. a' személy szállitásra, mivel ez új tárgy 's a' csatornákat eddigelé úgy szokás tekinteni, mint csak áru-szállitásra alkalmatosakat. A' csatornák' fontossága ez által rendkivül emeltetik 's versenygésök veszélyes lehet a' vasutakra nézve, mi okból reméljük, hogy még egy czikkben szólhatunk e' tárgyról.

Vajda.

Hegyen.

Állok hegyen, 's a' messze elnyuló föld,
Kertként alattam, tünik fel nekem;
'S megolvasom sirormit és virágit,
Mikép a' kéjt 's bút váltva viselem.

Szépek virágid oh föld, üdvezellek,
Sirormid 's a' menny közt lebeg hitem;
'S megnyugszom bajban úgy, miként örömben,
Isten' kezére biztam életem'.

'S arczodba mondom ím, szép kert vagy, oh föld,
Virágid' ékes, tarka ezrivel:
De kár, hogy ékeidből egy hiányzik,
A' rózsa, lyánykám, kit hüs sir ölel.

Csongor.

Colomba.

(Vége.)

XX.

Néhány hónappal később, azon kettős lövés után, melly egész Pietranerát rémületbe ejté (igy hangzanék körülbelül a' hirlapi styl szerint) egy fiatal férfi, bal karját kötőben hordva, kilovagolt Bastia' kapuján 's Cardo helység felé tarta, hova nyáron az elkényeztetett városiak gyülöngnek azon egészséges jó viz miatt, melylyel hires forrásai kinálkoznak. Egy erős ideggzetü, igen szép arczu fiatal hölgy nyargalt mellette egy kis fekete lovon, melly tömött 's erős testalkata miatt az állatértő' figyelmét meg-

érdemlé, de melly egyszersmind bizonyos nevezetes esemény által egyik fülét elvesztette. A' faluban gyorsan leugrott a' hölgy lováról, kisérö társát is lesegíté a' nyeregből, leoldott egy pár nehéz zacskót, mellyek saját paripája' hátán megerösítve voltak; a' lovakat azután egy pórnak gondviselése alá adák 's a' fiatal hölgy a' zacskókkal, miket mezzarója alá rejtett, 's kisérötársa egy kétcsövü fegyverrel kezében, utjokat gyalog a' hegyekhez folytaták 's nagy bajjal fölfelé vánszorgának egy szük ösvényen, melly az erdöbe látszék enyészni. A' Quercio-hegynek egy kikönyöklö bérczére érkezvén, megállapodának 's a' puha zöld gyepre leültek. Ök, úgy látszék, valakire vártak, mert folyvást a' távolban járt kémkedve szemök 's a' fiatal hölgy meg-megnézegetett egy csinos arany órát, inkább azért talán, hogy rajta mint nem rég kapott nagy becsü ajándékon gyönyörködjék, mintsem hogy megtudhassa, itt-e már az összejövetelre kitüzött óra. Azonban nem sokáig kelle várniok; a' közel erdöből egy kutya robbant elö és midön a'hölgy ‚Brusco,Brusco!' kiálta, farkcsóválva sietett felé. Erre csak hamar megjelent két szakállas férfi, hónok alatt puskát 's öv alatt töltéstartót és pisztolyokat hordva. Szakadozott 's különszinü foltokkal tarkázott ruhájok különös ellentétben mutatkozék híres gyárokból került felséges fegyvereikkel. Társasági helyzetök' egyenlötlensége' daczára is az idegenek 's a' füre telepedett várakozók igen bizodalmasan 's meghitt régi barátok gyanánt köszönték egymást.

‚No's, Ors' Anton — szólt a' két banditák' idösbike az ifju férfihoz — ön' ügye tehát szerencsésen be van végezve. Már nem kell többé félnie, hogy a' törvényszék üldözni fogja? Fogadja ön legöszintébb szerencsekivánatim', de azt mégis sajnálom, hogy az ex-maire nincs többé a' szigeten, mert igy nem láthatom, csak képzelem, mint dühöng mérgében a' deresfejü vén róka. — És ön' karja?'

„Biztat az orvos, hogy tizennégy nap mulva már elvehetem a' kötöt. Brando, waterlooi jó bajtársam, holnap Olaszországba indulok. Én mind neked, mind a' pap úrnak istenhozzádot akarék mondani, azért kérettelek benneteket, hogy jönétek ide."

‚Ön igen siet — monda Brandolaccio — tegnap menteték csak föl, 's ma már el akarja a' szigetet hagyni.'

„„Fontos dolgaink vannak — szólt vigan a' fiatal lyányka. Uraim, én nektek vacsorát hoztam. Falatozzatok jó étvágygyal 's ne felejtkezzetek meg Bruscómról."

‚Ön elrontja Bruscót, signora Colomba, — monda Brandolaccio — de ö azért mégis hálás marad. Ám nézzen csak ön ide signora, ... jószte jószte Brusco!' — 's itt Brandolaccio puskáját szegzé. — No's ugorjál egyet a' Barricinikért. — A' kutya mozdulatlan állt 's gazdájára kérdöleg pillanta. ‚No's ugorjál hát egyet a' della Rebbiák' tiszteletére!' és Brusco két lábnyival magasbra ugrott, mint sem szükséges volt.

„Halljátok barátim — szóla most Orso — ti gonosz mesterséget üztök; ha a' szerencse nektek kedvez 's pályafutástokat azon helyen nem végzitek, mellyet itt alant látunk *), úgy a' legjobb sors, mellyet várhattok, — egy poroszló' puskagolyója által erdeitekben agyonlövetni."

„„„No's — gondolá Castriconi — egy halál ollyan mint a' másik, csak annyit ér, mint azon láznyavalya, melly önöket az ágy' puha párnáin örököseik' kisebb vagy nagyobb mértékben öszinte jajveszéklései és siralmi közt megöli. Ki egyszer úgy, mint mi, a' szabad hüs levegöt megszokta, annak legeslegjobb maga saruiban halni meg, mikép a' falumbeli emberek mondani szokták.""

„Én akarnám — válaszola Orso — hagyjátok el e' tartományt, folytassatok egy nyugalmasb életet. Miért nem akartok p. o. Sardiniában megtelepedni, mint czimboráitok közöl már néhányan cselekvének? Én nektek illy jó czélra hathatós segédkezeket nyujthatnék."

‚Sardiniában? kiálta Brandolaccio —, Istos Sardos! vigye öket ördög zagyva nyelvökkel együtt. Illy rosz társaság hozzánk nem illik.'

„„„Sardiniában nincsenek segélyforrások — válaszolt igen komolyan a' theolog — 's megvallom, én gyülölöm a' sardiniaiakat, nekik lovas pandurjaik vannak, kik a' banditákat minden nyomon hajhászszák; ez rendkivül gyülölteti velünk Sardiniát és lakosait. Valóságos gyalázat' fészke ez a' Sardinia! Csak azon csodálkozom, della Rebbia úr, hogy ön, egy illy jóizléssel és szép ismeretekkel biró férfi, vándor életünket mind végig nem akarja üzni, miután ön annak kellemeit már izlelte.""

„Ah — felelt Orso — midön szerencsém volt czimborátok lehetni, nem igen vonzalmasnak találám a' bandita-sors' gyönyöreit; 's még most is fáj valamennyi tagom, ha azon lovaglásra emlékezem, mellyet egy szép éjszakán kénytelenül tevék, midön mint egy ócska vászonpogyász egy nyeregtelen ló' hátára vettetém, mellyet az én barátom Brandolaccio vezérlett."

‚És ön azon gyönyört, mellyet érez, midön üldözöi elöl szerencsésen elsurran, semmibe sem veszi? Mint lehet ön egy korlátlan szabadság' bájaira nézve olly szép éghajlat alatt, mint a' miénk, egykedvü? Ezen útlevéllel (itt puskájára mutatott) minden bandita király, a' meddig csak golyója ér. Az ember parancsol; az ember az elkövetett igazságtalanságot ismét jóvá teszi.... Uram, ez egy igen erkölcsös, igen kellemes édes öröm, 's mi róla még akarva sem mondhatunk le. Találhatni-e szebb életet, mint millyen egy bujdosó vándor lovagé, ha t. i. az embernek jobb fegyvere és több esze van, mint volt don Quixottenak? — Lássa ön, csak minap hallám, hogy a' szép Luigi Lilla' nagybátyja, egy fukar vén gazember, nem akar a' hölgynek nász-ajándékot adni, ekkor levelet irtam hozzá, fenyegetések nélkül, mert ez nem természetem: de a' vén zsugori hamar meggyözödött ember-

*) A' vesztöfa Bastiában.

telen bánásmódjáról, 's unokahugát gazdag nászajándékkal látta el. Így eszközlém egy szép emberpár' szerencséjét. Higyen szavaimnak, Orso úr, e' földön semmi sem ér föl egy bandita' szerencsés életével. Ah! bizonyosan ön is czimboratársunkká lett volna, ha nem találkoznék bizonyos angol hölgy, kit én csak az erdő' éjhomályában láttam ugyan, kiről azonban minden ember Bastiában csodálattal beszél.'

„„Jövendő sógorasszonykám nem nagy kedvet talál az erdőkben — szólt mosolygva Colomba — mert ő igen félénk.'"

„No's, ti tehát itt akartok maradni? — szóla folytatólag Orso — ám legyen. Csak azt mondjátok meg, mit tehetek javatokra?"

‚Semmit — válaszolt Brandolaccio — mint bennünket jó emlékezetben tartani. — Ön pazar kézzel árasztá reánk jótéteményit. Chilina jövendő napjaira nászajándékot kapott, úgy hogy az én barátom, a' pap, nem kénytelen fenyegetés nélküli leveleket irni. Ezen felül ön' haszonbérlője utasítást nyert, hogy nekünk kenyeret és lőport juttasson. Mire tehát szükségünk van, azzal el vagyunk látva 's — most vezesse önt a' szerencse! Reménylem, hogy meglátjuk még egyszer egymást Korzikában.'

„Sokszor a' nyomasztó szükségben egykét aranynak igen nagy hasznát vehetni — monda Orso. — Reménylem most, hogy, miután régi jó ismerősök vagyunk, Brandolaccio, ezen kis erszénykét, mellyben illyen egykét aranyka van, nem fogja visszalökni."

‚Aranyról köztünk szót se többé, hadnagy úr válaszolt Brandolaccio, határzott hangon.'

„„„Pénz a' világ' istene, pénzzel mindent tehetni — jegyzé meg Castriconi, a' tudós czimbora — de a' mi erdeinkben csak bátor szívre van szükség, 's egy puskára, melly elsüljön, mikor kell.'""

‚Én nem akarnék nektek istenhozzádot mondani, a' nélkül hogy valamit emlékül birnátok tőlem — mond Orso — Brando, szólj, mit hagyjak neked emlékezetül?'

A' bandita kétkedőleg Orso' lőfegyverére pillanta. Valóban, hadnagy úr,... de én még sem kívánhatom, mert az önnek igen becses kincse....

„No's szólj tehát, mit akarsz?"

‚Semmit, épen semmit.... Hisz önnek még előbb azon móddal is meg kellene engem ajándékoznia, miszerint ön vele bánni tudott. Még folyvást eszemben van azaz ördöngös kettős lövés... és pedig csupán egyetlen egy kézzel.... Ah, illyes valami nem történik kétszer.'

„Te puskámat akarod tehát? én azt úgy is már neked szántam. De használd olly ritkán, a' mint csak lehet."

‚Ah, én azt természet szerint nem igérhetem meg önnek, hogy úgy használom 's kezelem azt, mint ön. De nyugodjék meg ön, ha más valaki kapja azt kezébe, akkor bizvást mondha ja ön, Brando Savelli nyugszik.'

„És Castriconi, mit ohajt tőlem emlékül birni?"

„„„Mivel ön egyáltalában nekem anyagi emléket akar hagyni, tehát kérem önt minden sok tétovázás nélkül, küldjön számomra Horáczot a' legkisebb formátumban. Engem az gyakran fog mulatni 's imígy a' latin nyelvet sem felejtem el. A' bastiai révparton ül egy kis leány, ki cigarót árulgat, adja ön e' lányka' kezébe a' könyvecskét 's én bizonyosan megkapom.'""

„Önnek, tudós úr, a' legszebb Elzevirrel fogok szolgálni; egy bizonyosan van könyveim közt. — És most, barátim, el kell válnunk. Szorítsunk még egyszer kezet, 's ha egyszer Sardiniára emlékeznétek, irjatok; N. ügyvéd tudni fogja, hol 's milly név alatt lakom a' száraz földön."

‚Hadnagy úr — monda Brandolaccio — holnap, ha ön a' kötőt elhagyja, tekintsen ezen hegy felé, mi itt fogunk állni 's önnek még egyszer, kendőinket lebegtetve, szerencsés útat kívánni.'

Ők elváltanak; Orso és huga Cardóba tértek viszsza, a' banditák pedig olly útra fordulának, melly mélyebben vive a' hegyvadonba.

XXI.

Aprilnek egy szép reggelén sir Nevil Tamás ezredes, és leánya, ki néhány nap óta férjnél vala, Orso és Colomba, elhagyák nyitott kocsin Pisát, hogy egy nem rég kiásatott etruski siremléket nézzenek meg, mellynek látására csoportosan gyültek az idegenek. Midőn az emlék' belsejébe leszállottak, Orso és neje rajzónt vivének magokkal, 's vázolni akarák azon rajzokat, mik a' hajdan világ' ezen művében léteztek; hanem az ezredes és Colomba, kikre nézve az archeologia igen csekély varázserővel birt, egyedül hagyák őket 's az emlék körül fel 's alá járkáltak.

‚Kedves Colomba, szólt az ezredes, mi nem fogunk rendes időre már haza jőni 's ebédre ülhetni. Nem gyötri önt is kissé az éhség? 's íme itt ülnek Orso és Lydia a' régi denevér kamrában, 's ha ezek egyszer rajzolni vagy fösteni kezdenek, akkor aztán sem hossza sem vége."

„Igen — válaszolt Colomba — és még sem láthatni soha munkájokból valami szépet, valami jeleset."

‚Én azt gondolnám — folytatá az ezredes — menjünk azon kis majorhoz, melly ott alant mutatkozik. Ott kapunk legalább kenyeret, 's ki tudja, talán aleaticót, sőt tejet 's epret is 's ott nyugalmasan várhatnók be rajzolóinkat.'

„Igazsága van, ezredes; ön és én, mint okosak a' háznál, ne hagyjuk magunkat a' szerelmesek' martyrjaivá tétetni, kik csupán ábrándos poezisból élnek. Nyujtsa ön nekem karját; nemde, én már kezdek művelődni? Nemes illedékekkel és büszke öntartással vezettetem magam' az uraktól; legújabb divatszerinti kalapokat és ruhákat viselek, nekem vannak ékszereim 's pipere-asztalom, mindennap sok újat tanulok 's nem vagyok többé olly nyers, gyalulatlan és vad, mint az előtt. Nézze csak ön, milly igéző gratiával hordom ezen shawalt... Ama' szőke katonatiszt ön' ezredéből, ki a' menyekzőn jelen volt... uram istenem, nevét mind-

járt elfelejtem... egy sugártermetü kis férfi, én egy ütéssel földhez verném öt....

‚Chatworth' mondá az ezredes.

„Igen, igen, e' nevet egész életemben ki nem fogom mondhatni. No's örülésig szerelmes belém."

‚O Colomba, már látom, ön kaczérka kezd lenni; tehát nem sokára egy második menyekzöre számolhatunk?'

„Hogyan, én férjhez menjek? 's ki fogná aztán unokaöcsémet nevelni, ha Orso bennünket egygyel megajándékozott, ki tanitsa öt korz nyelvre? mert a' korz nyelvet mindenek fölött kell tudnia."

‚Várja csak el ön, mig unokaöcscse lesz, azután bizvást taníthatja még törforgatásra is, ha ez önnek örömet szerez.'

„Félre a' törrel 's gyilokkal, mosolygva felelt Colomba, most legyezöm van önnek ujaira csaphatni, ha ön rosszat beszél hazámról."

Illy csevegések közt érkeztek a' vendég házhoz, hol bort, epret és tejet nyertek. Colomba a' bérlönének epret segíte szedni, mig az ezredes kényelmesen aleaticot szörpölgetett. A' kertben Colomba egy ösz embert pillanta meg, ki egy szalmaszéken ülve magát a' verőfénynél melengeté; az ösz férfi betegnek látszék, arcza be vala esve, szemei bágyadtak; teste bör és csont, 's arczának halovány szine 's merevült tekintete inkább halottnak gyaníttatá öt, mint élő lénynek. Colomba öt néhány pillanatig olly élénken 's merően vizsgálta, hogy végre a' bérlő asszony' figyelmét ébreszté föl. — ‚A' szegény öreg ön' földie, signora, megszólatt a' bérlöné — mert szóejtésiből ismerem, hogy ön korzikai születés. — E' szegény ösz embert a' szigeten sok szerencsétlenség érte, fiai irtóztató módon veszték éltöket. Úgy mondják — engedelmet kérek, signora — hogy ön' földiei nem igen gyöngéden bánnak ellenségeikkel. Most ezen gyámoltalan úr, ki övéitől megfosztatva magányosan áll az életben, ide Pisábajött egy távol nörokonához, kitől e' kis jószágot bérlettük. A' jó öreg kissé meg van fejében zavarodva, mi hihetőleg a' szerencsétlenség és bánattól eredt.... Ez nörokonát kedvetleniteni fogná, kinél rendesen sok vendég gyül össze, 's azért öt ide helyezte. De ő igen szelid és csöndes, senkit sem háborgat 's ollykor napjában három szót sem beszél. Feje igenigen gyönge. Az orvos minden héten ide jö 's azt mondja, hogy végórája nincs messze már.'

„Ő tehát elkárhozott; — gondolá magában Colomba — olly életnél, millyen az övé, a' halál szerencse fogna lenni."

‚Ugyan szólítsa meg öt még is korz nyelven, signora; talán fel fogna vidulni, ha hona' nyelvét hallaná.'

„Meglássuk", felelt Colomba gúnyos mosolylyal, 's az ösz férfi elibe lépett olly közel, hogy a' hölgy' árnyéka elfogá töle a' napvilágot. A' szegény beteg fölemelé lehorgadt fejét 's pillanatig rá meredtek. Colomba' szemei is az ösz emberen nyugodtak 's ő még folyvást mosolygott. Most kezét az ösz ember homlokához vivé, 's bezárta szemeit, mintha Colomba' pillanatit kikerülni akarná. Egy másodpercz mulva ismét fölmereszté szemeit, ajaki reszkettek, ő kezét ki akará nyujtani, de Colomba pillanatai által mintegy székéhez büvöltetvén, nem vala képes sem beszélni, sem mozdulni. Végre könnyek özönlének szemeiből 's mélyen sohajta föl.

‚Így öt először látom szólt a' bérlöné. — A' signora ön' hazájából való, ő látogatására jött önnek' — szólt hangosan az öreghez.

„„Kegyelem! kiálta ez rekedt hangon, kegyelem! még sem vagy megelégedve? E' lap... mellyet olly gondosan elégettem, mint olvashatád azt?... És miért mindkettőt?... Hisz Orlanducciо ellen mit sem olvashattál... Egyet meg kelle számomra hagynod..... egyet.... Orlanducciot, ennek nevét te nem olvastad.""

„Mindkettő' vérének folynia kelle — felelt Colomba halkabban és korz beszédmodorban. Az ágak le vannak vágva 's ha a' törzsök' gyökere nem volna korhadt, azt is kirántottam volna. Én nem sajnálkozom rajtad, te nem sokáig fogsz már szenvedni, én, én két esztendeig szenvedtem."

Az ösz hangosan kiálta fel 's feje mellére horgadt. Colomba hátat fordíta neki 's lassu léptekkel a' házba tért vissza, 's félig hallhatólag éneklé egy ballata' vég versszakaszit: a' kezet kell birnom, melly lött; a' szemet, melly czélzott; a' szivet, melly kigondolá."

Mig a' bérlő asszony az öregnek segélyül sietett, Colomba leült lángoló arczczal 's villámló szemekkel az ezredes mellé, ki még folyvást szörpölgete.

‚Mi baja önnek? ön tekintete ollyan, mint azon napon Pietranerában, midön az ellenségek asztalnál ültünkkor a' terembe löttek' szólt csodálkozva az ezredes.

„Korzikai képek tünnek föl emlékezetemben; — de most mindennek ismét vége. Nemde én keresztanyja leszek kis ünoka öcsémnek? Én neki a' legszebb neveket adom: Ghilfuccio — Tomaso — Orso — Leone."

A' bérlő asszony a' terembe lépett. „Nos kérdezé Colomba legnagyobb hidegvériséggel — megholt-e, vagy csak elájult?"

‚Semmi sem, signora. De azt igen különösnek találom, hogy ön' tekinte olly nagy benyomást tön az öregre.'

„'S az orvos azt mondja, hogy már nem sokáig él?"

‚Talán már két hónapig sem.'

„Halála nem leend nagy veszteség."

„„Ördögben is, kiről beszél ön?"" kérdé az ezredes.

„Egy honombeli örültről — válaszolt Colomba egykedvüleg — ki itt ápoltatik. Én néha néha tudakozódni fogok mintlétéről. — De ugyan, Nevil ezredes úr, hagyjon már egy kis epret Lydia' és bátyám' számára is."

Midön Colomba a' majorból eltávozott 's kocsira ült, a' bérlő asszony még egy ideig szemeivel kisérte; „Nézzd ezen signorát — imigy szólt leányához — milly szép; 's még is meg vagyok győződve, hogy szemei megverik az embert."

Szemrey.

Magyar játékszíni krónika.

Dec. 10. **Rózika**, a' holdkoros leányka. Bohózát énekekkel, tánczczal 2 felv. Scribe után. Zenéje Glözer-től.

Dec. 11. **Rózsa**. Eredeti vigjáték 3 felv. Irta Szigligeti.

Dec. 12. **Zampa**, vagy a' márvány hölgy. Nagy opera 3. felv. Irta Melesville. Zenéje Heroldtól. Elmenreich Friderika után ford. Szerdahelyi.

Egyveleg.

Gutenberg' emléke. A' Courier du Bas Rhin következő leirását adja a' híres Dávid' mesterkeze által készült és ez évi jun. 24. Strassburgban leleplezett Gutenberg' emléken levő basrelief-eknek: Ezen basrelief-eknek mindenike egy egy nagy eredményét adja a' nyomtatás' feltalálásának, mik négy század' történeteit foglalják magokban. A' tárgyak a' világ' négy részei szerint: Európa, Ásia, Afrika, Amerika, felosztvák. A' néző' balján Európánál Descartes-tot láthatni, fejét karjára támasztva, gondolkodó helyzetben. Felette Bacon és Boerhave van; balján: Shakspeare, Corneille, Moliere, Racine. Az alsóbb osztályban Voltaire, Büffon, Dürer Albrecht, Poussin, Calderon, Camoens, Puget. Puget felett Tasso és Cervantes, Dürer felett Milton és Cimarosa. A' néző' jobbján Luther Leibnitz, Kant, Copernicus, Goethe, Schiller, Hegel Jean Paul, Klopstock; egészen a' párkányzaton. Linné és Paré Ambrosius. A' sajtónál Luther felett Erasmus, Rousseau J. J., és Lessing; de ezen két utóbbinál csak a' fej' felső része látszik. A' lépcsőzet alatt Volta, Galilei, Newton, Watt és Papin látszanak; kissé távolabbra Fermat és Rafael. Vannak még tanuló gyermekek' csoportozatai is, kik között egy néger és egy ázsiai látható. A' basrelief-en, melly Ázsiát foglalja magában, Villiam Jones és Anquetil du Perron, a' sajtó mellett állva az ázsiaiaknak könyveket nyujtanak és kéziratokat fogadnak el tőlök. Az első ek balján II. Mahmudot látni a' Moniteur-t olvasva, új öltözetében, a' régi turbánt lábához téve; mellette egy török könyvet olvas. Egy alsóbb domborúlaton a' chinai császár Confucius' könyvét tartja kezében. Mellette egy chinai 's egy perzsa van. Egy európai kis gyermekeket oktat. Ázsiai nők' csoportozatát látni bálványképeik' egyike mellett állva. Velök szemközt ama' híres brámai reformator Rammohun Roy. Az Afrikát ábrázoló basrelief' jobbján Wilberforce, sajtóra támaszkodva, egy négert, ki könyvet tart kezében, szívéhez szorit. Mögötte európaiak könyveket osztogatnak a' feketék közt. Ifju európaiak kisded afrikaiakat oktatnak. Jobbra Clarkson egy négert oldoz fel és széttöri bilincseit. Egy más táblán Gregoire egy sclavot emel fel és annak kezét szivéhez szorítja. Nócsoportozatok gyermekeket emelnek az ég felé; a' földön eltörött korbácsok és bilincsek hevernek. Végtére Amerikánál jobbra Franklint látni, miként az a' sajtónál a' függetlenségi irmányt lehúzza. Lafayette, ki a' kardot melléhez nyomja, mellyet választott honjától nyert, Jefferson és ama' férfiak ki azon irományt aláirják, körül állanak. Jobbra Bolivár egy indus valnak szorítja meg kezét, és elmegyen, mivelt népek között megtelepülendő. —*z*—

A' 88. év, mint szerencsétlen a' Stuartok' családjában. — Julius' 11-kén 1588-ban Jakab király csatát vesztett egy fellázadt alattvalója ellen. Febr. 15-kén 1588-ban Maria, a' szerencsétlen skót királyné, nyaktiló által mult ki. Dec. 12-kén 1688-ban II. Jakab király trónjáról vala kénytelen szökése által lemondani. Octob. 27-kén 1788-ban az utolsó Stuart halt meg férfi örökös nélkül. —*r*—

Adakozások Kölcsey' emlékére.

IX. Közlés.

Krizbay Miklós úrnál Kolosvárt: Nagy Ferencz 1 ft, Filep Sámuel 1 ft, Incze Mihály 1 ft, gróf Kemény Sámuel 10 ft, Szarvady Károly 1 ft, Pataky Dániel 1 ft, gróf Csáky György 2 ft, Stein János 2 ft, Sándor József 1 ft, Tompa Károly 24 kr, Ó-Kuthy Károly 1 ft, Kenderesy Ferencz 2 ft, Incze József 1 ft, Péterfy Antal 1 ft, Kónya Lajos 1 ft, Farmos Károly 5 ft, a' gyüjtő 3 ft, 36 kr. — Összvesen: 35 ft.

Gidófalvi Ferencz úrnál Kővár' vidékén: Bucsi Mihály 3 ft, Bucsi Sára Gidófalvi Ferenczné 1 ft, Papp Alajos 1 ft, Székely Sámuel 2 ft, Etédi Jakab György 2 ft, Hamar István 1 ft, Benedek István 1 ft, Telmán József 1 ft, Zabolai Kis József 2 ft 24 kr, Tiboldy Sámuel 1 ft, Koncz György 1 ft, Sánta Lajos 1 ft, Borbáth Lajos 1 ft, Szabé György 1 ft, Sebe József 1 ft, Szentkirályi Elek 1 ft 12 kr, Zoltán Sámuel 1 ft, Cloosz János 1 ft, Gidófalvi Gábor 2 ft, Tompa Imre 40 kr, a' gyüjtő maga 2 ft. — Összvesen 28 ft, 16 kr.

Stankovánszky Imre úrnál Tolnában: Bernrieder József 5 ft, Pészaki Bajzáth László 5 ft, Döry Lajos 2 ft, Csapó Vilmos 2 ft, Salamon Imre 1 ft, Festetics Sándor 5 ft, Gindl Rudolf 2 ft, Csapó Dániel 5 ft, a' gyüjtő maga 5 ft. — Összvesen 35 ft 24 kr. —

Bartakovics Auguszt úrnál Nyitrában: Ocskay-Skultety Mária 1 ft, Beznák 20 kr, Bartakovics Aja 1 ft, Pereszlényi Aja 2 ft, Bartakovics Vilma 20 kr, Bartakovics Constantia 1 ft, Markhot Imre 20 kr, Ocskay Lajos 1 ft, Thuróczy Ferencz 20 kr, Bacskady Ignácz 20 kr, NN 10 kr, Szentkereszty Károly 20 kr, Palásthy Mihály 20 kr, Blaskovics 20 kr, Beznák Aloiz 1 ft, Szakállos János 1 ft, Sándor János 1 ft, Ocskay Rudolf 1 ft, Jánoky György 1 ft, Piacsek 1 ft, Ghyczy Ágoston 1 ft, As 20 kr, Brogyányi Jób 1 ft, Turcsányi György 40 kr, idősb Majthényi Flórián 1 ft, Thuróczy Tadé 1 ft, Jánossy Rafus 1 ft. Uzovics Sándor 2 ft, ifj. Majthényi Flórián 1 ft, Magyary 1 ft, Rudnay Edvárd 1 ft, valaki 1 ft, ugyan az 1 ft, gróf Nyáry Rudolf 1 ft, Frankner Antal 1 ft, Petrikovics Eduárd 20 kr, Kuchanovszky Flóris 30 kr, Javorka Zsigmond 1 ft, Bukovinszky Pál 1 ft, Palásthy Béla 1 ft, Bessko Károly 20 kr, Jánossy Ferencz 20 kr, Günther József 1 ft, Csóka Károly 20 kr, Mini 20 kr, Rippely 20 kr, Frideczky 1 ft, anonymus 1 ft, Lelkes József 1 ft, Pásztay Antal 1 ft, Szadeczky Ferencz 1 ft 20 kr, Rudnay Ádám 1 ft, S—By 20 kr, Sándor Rudolf 1 ft, Bossányi Simon 2 ft, Vagyon Antal 2 ft, Zinvetich Károly 1 ft, Sooky Ignácz 40 kr, Jánoky Miklós 1 ft, NN 20 kr, NN 20 kr, Jánossy Gábor 1 ft, Zelenay Gedeon 1 ft, Desseö Tadé 20 kr, Bogyó Rudolf 20 kr, Fodor József 20 kr, Bacskády Adolf 20 kr, Bartakovics Ferencz 1 ft, Sebestény László 1 ft, a' gyüjtő maga 2 ft 16 kr. — Összvesen 59 ft 56 kr.

A' Jelenkor' szerkesztő hivatalánál: Vogel Ferencz 10 ft, az Athenaeum' szerkesztő hivatalánál Perlaky Sándor és Gábor 1 aranyat. — Összvesen 10 ft és 1 arany.

Ezen IX. közlés összvege: 168 ft 36 kr és 1 arany.

Igazítás. A' VIII. közlésben Beöthy Károly 2. évi jogász' adakozása nem 1 hanem 2 ft.

Dec. 12. 1840.

Bajza József, m.k.
a' Kölcsey-emlék-társ. jegyzője.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 20. 1840.** **50. szám.**

Tartalom: A' tanulók' nyilvános próbatételének fontossága és czéljai. Vége (*Briedl Fidél*). — A' művészet' hő tisztelője (*Pogány*). — Válts fel! Német novella (—*r*—). — Egyveleg (—*jd*—). — Böngészet (—*jd*—). — Előfizetési jelentés.

A' tanulók' nyilvános próbatételének fontossága és czéljai.

(Vége.)

Ha valakit megbizunk valamelly munkával, 's foglalatossággal, időről időre örömest vizsgálódunk, és meg akarunk győződni arról, mint, 's melly buzgalommal teljesíté megbizottunk a' rá ruházott foglalatosságot 's munkát, mint felelt meg mindenekben várakozásunknak 's benne helyzett bizodalmunknak, és milly előmenetellel haladt a' munka? Épen illy viszonyban állanak az iskolák' tanítói; t. i. a' szülők, vagy gyámok bizonyos munkával, vagy is gyermekeik' oktatásával ruházák föl a' tanítókat, 's megbizák őket, hogy naponként néhány órát vezérlésök, nevelésök 's tanításokra szentelnének; és igy természetes, hogy mind a' szülők 's gyámok, mind a' hatóság 's elöjáróság, kiket az iskolai fölügyelet legalább közvetve illet, félévenként egyszer hallani akarják magzataik' előmenetelét, 's teljesen meggyőződni arról, melly tudományokat, 's milly sikerrel tanultanak legyen az iskolai év' lefolytában.

De tán itt valaki kettös ellenvetést tehetne, kevésbbé fontosoknak tartva a' nyilvános próbatételeket, azon oknál fogva; hogy a' szülők magok is meggyőződhetnek magzataik' előmeneteléről otthon, kérdéseket intézve hozzájok; és hogy néhány óráig tartó próbatét nem nyujthat elégséges bizonyitványt arról, mit, 's mennyit tanultanak a' gyermekek?

Mi az elsöt illeti, igaz ugyan, ha föltehetnök a' szülőkről azt, hogy jártasak mindazon tudományokban, mellyek az iskolában taníttatnak, 's e' mellett némi ügyességgel birnának az alkalmas kérdések' intézésében, ez esetben meggyőződhetnének némileg magok is gyermekeik' előmeneteléről; de miután ezt hasztalan teszszük föl ellenbizonyitványával a' tapasztalásnak, gyakran csak tévesztő véleményekre adatnék alkalom; ugyan is, hányszor nem történnék az, hogy a' szülők olly tárgyakról kérdezősködjenek, mellyekről az iskolában szó sem volt, 's tán nem is lesz, vagy mellyek a' kisdedek' jelen ismeretköröket fölülmulják, vagy mellyeknek természetöknél fogva még soká ismeretleneknek kell maradniok a' gyermek előtt? 's ki nem tudja azt is, hogy a' nyilvános próbatétek az intézendő kérdésekre nézve olly különös ügyességet, 's gyakoroltságot föltételeznek a' tanitóban, millyennel a' legismeretteljesebb szülők is csak

igen ritkán birnak; ez ügyesség nem csupán a' természeti hajlamban, hanem a' folyton gyakorlás- és szorgalomban is alapulván; mert tudomány, és a' tudomány' czélszerü előterjesztése közt még tetemes a' hézag, mit ez ügybe kevésbbé beavattak tudni 's hinni nem akarnak.

Mi a' másik ellenvetést illeti: hogy néhány óráig tartó próbatét nem nyujthat elégséges bizonyitványt arról, mit, 's mennyit tanultanak a' gyermekek? Ez állitásban annyi igaz, hogy egy néhány órára terjedő próbatét minden egyes tanitvány' ismerete- 's tudományának álláspontját, valamint mindent, mit a' gyermekek tanultanak, teljes terjedelemben meg nem mutatja, de annyiról csak ugyan tanúsit, hogy a' gyermekek valamit tanulhattak volna, sőt hogy valóságosan tanultak is, a' szorgalmasak 's jelesek kétségtelenül bizonyitják; továbbá arról is tanúsit a' próbatét, mit mivelt, 's követett légyen el a' tanitó arra, hogy tanitványinak előmenetelét az ismeretek- 's tudományokban hathathatósan elömozditsa. A' figyelmes, és józan értelmü vizsgálódónak, ki némileg viszony idő, 's körülményekhez képest élesebb szemekkel követheté az irányt, melly valamelly iskolának kitüzeték, lehetetlen észre nem vennie jó 's üdves, rosz vagy kártékony hatását, 's következményeit az iskolának, 's igy a' kisdedek' előmenetelét, vagy hátramaradását is néhány óráig tartó próbatétből; de ne legyen a' nyilvános próbatét soha napja az álfény- és szemfényvesztésnek, hogy a' gyermekek előlegesen figyelmeztetve a' tanitótól a' próbatételben felelendő anyagra, ezt betanulják, mint szerepét a' szinjátszó, 's úgy feleljenek, hogy a' nevendék 's nevendék közti különbséget észrevenni, 's az előmenetelt valószinüleg meghatározni ne lehessen. Illy alacsony csalódás, és szemfényvesztés' esetében, mellyre alig fog valaha a' becsületes tanitó vetemedni, megsemmisittetnék czélja a' nyilvános próbatétnek, miután nem azt tanusitaná, mit nyertenek- 's mennyire haladtanak a' kisdedek mivelődésök, 's ismereteikben, hanem csupán azt, mit tanultanak be szajkóként a' próbatét' napjára. Azonban az illy alacsony csalódásokat és szemfényvesztéseket, mellyek a' dicsvágyó tanitót tekintete- 's becsületétől fosztják meg, a' kevésbbé ügyes szem is könnyen észre veszi, és alaposan következtet az iskola' álláspontjára; ellenben, ha lélekismeretesen és teljes komolysággal vitetnek véghez a' nyilvános próbatétek, alkalom nyujtatik a' szülőknek, 's illető hatóságoknak józan itéletet hozhatni, az iskolába járó gyermekek' szellemi előhaladásáról, 's a' tudományokbani előmeneteléről. 'S e' czél nem kevésbbé fontos az előbbinél.

Továbbá a' nyilvános próbatéteknek nemcsak azt kell tanusitniok, mik, hanem melly móddal és iránynyal terjesztettek elő az iskolában, 's igy czéljok az intézet' sajátságaival közelebbről megismertetni, 's barátkoztatni mindazokat, kik iránta nagyobb érdekkel, 's élénkebb részvéttel viseltetnek.

A' szorgalmas hallgató 's vizsgáló' figyelmét a' próbatét' alkalmával el nem kerülheti az, a' léleknek milly tehetsége mivelteték, 's gyakoroltaték leginkább az iskolában, vajjon, például, az ismerőtehetség minden rokon ereivel, vagy különösen annak egyes ágai, u. m. képzerő, értelem, itélet, emlékezet, ész stb az érzőtehetség, vagy az akarat, összhangzat, vagy e' nélkül képezteték-e ki? nem szalaszthatja szinte figyelmét a' csendes hallgatónak, ha ne talán csupán az emlékezet terhelteték szám, név, 's tárgysokasággal, mellyeknek egybekapcsolatát, és szoros összefüggését az elhanyagolt értelem föl nem foghatja; tehát, vajjon rendszeres, vagy csak mechanicai mód uralkodék-e az iskolában a' tudományok' előterjesztésében, hogy t. i. a' gyermek vagy alaposan 's érthetőleg fogta-e föl az előadottakat, vagy csupán mechanicailag olly madarakként, mellyek a' sipládán többször eljátszott darabokat idővel betanulják; vagy ellenkezőleg nem hanyagoltaték-e el végkép az emlékezet; szóval: vajjon a' kisdedek valódi oktatás, vagy csak állati kitanitásban részesültek-e? A' tanitókat illetőleg pedig észreveheti az ügyes hallgató a' próbatétben, vajjon a' tanitók igyekeztek-e a' gyermekeknek minden lelki, és szellemi tehetségeiket összhangzólag, 's egyiránylag kimivelni, 's elfoglalni, hogy ne talán az emlékezet által fölfogott ismereteket a' kevésbbé gyakorlott értelem ne használhassa; vajjon az érzelmek' nemesitése által tanitványaik' akaratját minden jó, szent, igaz, és szép iránt fogékonnyá tenni iparkodtanak-e? Sőt magát a' tanitásban divatozó módot, 's az intézet' tulajdonságait is kifejthetik némileg a' nyilvános próbatétek.

Mindezeken kivül nem maradhat a' figyelmes hallgató előtt a' vallási oktatás' álláspontja, 's mibenléte is észrevétlenül, mert a' próbatét megmutatja, vajjon a' tanitó szivén hordozá-e

nevendékeinek jövendőjét; vajjon a' vallást függeszté-e ki magának ama' középponttá, mellyre kisdedeinek minden ismereteiket, 's miveleteiket irányozza; avvagy nem hanyaglá-e el végkép az erkölcsi és vallási oktatást, csupán hiú ismeretek után törekedve, mellyek sokszor fölfuvalkodást, és álvilágultságot terjesztenek, minden idő, 's örökségi nyereség nélkül? Sőt ki a' próbatét' alkalmával minden legkisebb körülményekre is veti figyelmét, az előtt, még az iskolában uralkodó fenyíték' neme, 's a' tanító' vezérfonala nevendékeire nézve sem maradhat ismeretlenül. Ezek szerint tehát a' nyilvános próbatétek egyik czélja az is, hogy a' szülőket, 's minden barátjait a' mivelésnek az iskola' részletes sajátságaival, 's uralkodó szellemével közelebbről megismertesse.

Végre vegyük szemügyre még egy czélját a' nyilvános, 's ünnepélyes próbatéteknek, melly következmény gyanánt foly az eddig mondottakból. — A' próbatét' napja, úgy hiszem, nem csupán az iskolai gyermekekre öröm 's becsületnap, hanem a' szülőkre nézve is bir némi ünnepélyes jelentőséggel. — És szomorú volna valóban, ha általán őket e' nap nem igen érdeklené. — A' szeretetteli atya, 's gyengéd anya tapasztalás szerint a' legélénkebb részvéttel viseltetik mind az iránt, mi magzatait közelebbről illeti; tehát kétségkivül szellemi 's lelki mivelődése iránt is, mellyet a' jól rendezett iskolának eszközlenie és sikeritnie kell. 'S lehetnek-e érzelemteljes szülők közönyösek amaz intézet, tanítás, 's nevelésmód iránt, mellyből gyermekeik részesülnek? Lehetnek-e részvétlenek az iránt, vajjon az iskola gyermekeikben czélszerüleg táplálja-e vagy nem a' nemes tanulási, és vetélkedési ösztönt? Vagy olly gondatlanok-e az illető hatóság- 's előjárósággal együtt, hogy sem előmenetele- és szellemi haladásával magzataiknak, sem az intézetben kitünőleg uralkodó szellemmel vagy épen nem, vagy csak keveset törődjenek? Bizonyára nem! Sőt ellenkezőleg, ha a' szülők élénk részvétet mutatnak mindenkor mindaz iránt, mi édes gyermekeik' nevelési 's tanítási köröket közelebbről illeti, akkor a' nyilvános próbatét' napja, 's ennek eredményei igen is érdekelhetik őket, 's a' szülők nem kevésbbé tarthatják azt valódi ünnepélyes, 's örömnapnak, mint magzataik; 's azért fordítják a' tanítók is teljes igyekezetőket arra, hogy e' napot, melly a' gyermekek, szülők, hatóság, 's előjáróságnak egyiránt örömteljes, idő 's körülmények szerint, minél ünnepélyessebbé és kellemetesebbé tegyék. 'S ezen nyilvános ünnepélyesség által különböztetik meg magokat a' félévi próbatétek, az iskolák' különös, időről időre lenni szokott látogatása 's vizsgálatitól, és habár ezek sem történnek némi ünnepélyesség nélkül, még is, miután ezek által nem annyira a' tanítványok' előmenetele, mint a' tanítók' működési köre nyilvánosodik ki, elsőséget e' tekintetből a' próbatéteknek kell adnunk. — A' kormány' gondoskodása leginkább oda terjeszkedik, hogy hű, 's lélekismeretes egyének alkalmaztassanak bármelly hivatalokra, 's igy a' tanítószékekre is, és a' gyermekek' előmenetelét az iskolában, csupán a' tanítók' hatása, 's munkálkodása' mértékeül tekinti; ellenben a' nyilvános, 's ünnepélyes próbatétek oda irányoznak, hogy a' szülőket szorosabb egybeköttetésbe hozzák az iskolával, 's bennök ez, 's általán az egész iskolai ügy iránt nemesebb és szilárdabb érzelmet, 's naponként növekedő érdeket gerjeszszenek, 's tápláljanak; és ez eléggé bebizonyítja fontosságokat.

A' mondottakat szem előtt tartva alig ajánlhatunk valamit jobban a' szülők, hatóságok, 's az ifjuság' minden barátjainak, mint, hogy legmelegebb részvéttel viseltessenek mind az iránt, mi a' fejledező emberiség' testi, lelki és szellemi mivelődését előmozditja; mi a' nevelés, 's tanítás' köréhez tartozik, különösen: hogy valahányszor idő, 's körülmények engedik, falun, 's városban a' nyilvános, 's ünnepélyes próbatéteken jelen legyenek, és azon örömből, melly gyermekeiket, 's tanítóját egyiránt illeti, forrón osztozzanak. Minél többször teendik ezt a' szülők, annál gyorsabban fog a' próbatétek által eszközlendő nemes vetélkedési ösztön elevenebb, a' tanítványok' szellemi haladása, 's tudományos előmenetele biztosabb lenni, egyszersmind az iskolában uralkodó szellem át fog reájok is ömleni és érdeköket annyira nevelendi, hogy meggyőződve arról, miként csak jó nevelés- 's tanításon alapszik a' köztársaság, 's egyes tagjainak jövendő boldogsága, legmelegebb kebellel fogják az emberiség' kimivelését czélzó intézeteket pártolni, 's első polgári kötelességeik közé számitani, hogy minden előleges fölszólitás nélkül is legnagyobb készséggel nyujtsanak segéd-kezeket, legtisztább örömek 's megnyugtatásokkal sokak' boldogságát megalapitandók és sikeresen előmozditandók.

Briedl Fidél.

A' művészet' hő tisztelője.

Mióta Enoch 's Illés lángszekérben
Az égbe szállták épen 's élve fel,
Duzzadt a' vér sok gyarló emberérben,
'S próféta lett az üdv' reményivel;
És földlakunkat áljósok lepék,
Cagliostro, St. Germain 's más herék;
Még is korunk a' legroszabb' szülője:
És ez művészetünk' hő tisztelője.

Mint Dulcamara — 's czifrák készületi —
Előre áll, 's nagy gőggel hirdeti:
„Ti pórfiak, kik zugtok labaimnál,
Mint a' bival' lábánál hangyaboly;
Halljátok, a' mit mondok szent 's komoly,
És hogy kétség ne légyen szózatimnál,
Tudjátok: a' híres tudós én vagyok,
Kinek remekművei olly nagyok,
'S minden mű és tanágon
Terjedt hírü a' széles nagy világon,
'S több más helyek faluk 's pusztákon:
A' bécsítök-sütést 's a' zsendiczét
Én leltem fel 's a' korpa-cziberét,
És minden nagynak én vagyok szerzője;
'S kivált a' művészet' hő tisztelője.

A' művészet — halljuk! — szent ideál
A' melly felettem olly magosra áll,
Hogy azt nem érem, mint engem ti nem,
'S azért én azt nem is kereshetem;
De a' művészetnek van földi képe,
Ki ideálja' szent helyére lépe,
'S ki lenne más az? mint egy földi nő;
Mert férfi — mint könnyen képzelhető —
Illy szent tárgyat nem képviselhet.
Egy földi nő ki húsból alkotott,
Ollyan legyen, millyet felfoghatok,
'S kinek valóját úgy képzelhetem,
Hogy ne fáraszszam elmém', érzetem';
Egy illyen nőcske nékem a' művészet,
Fejem nem törtem rajta, lelve készet.
E' nőt, te pórnép, tiszteld és imádd;
Vagy illyen adta Péter néked ád,
Mert Péter úr az ég 's föld' rettentője,
'S kivált a' művészet' hő tisztelője.

„Igen, de — mond a' nép — e' nő talán
Nem épen tiszta hangu csalogány,
'S imádni lelnénk jobbat szebbet is,
Rózsát mellyen nem annyi a' tövis,
Körüle állnak méltók dijra rég,
Kik a' tusát végiglen küzködék,
Sovány földön szántottak és vetettek;
'S nem mint e' nő csupán aratni jöttek;
Nem is hallók a' bálványnő' nevét,
Már ismerők e' küzdők' érdemét,
'S e' nőről még nem is beszéltenek;
Már tüskepályán ők szenvedtenek.'

„Hallgass, te hitvány, istenadta nép,
Reszkess, ha mérgem kél, még összetép,
Borulj a' porba; 's tőlem láthatád,
Urad gyanánt nézd e' nő' papucsát.
'S ha vannak, a' kik már szenvedtenek,
Mit árt? azok, tovább is tűrjenek.
'S ki a' merész, ki róla mondaná:
Hogy e' nő nem néz ő reá alá?
Mert ő, és én, 's alattunk áll a' nap,
'S a' mélybe lenn a' pór embercsapat;
Azért körülünk nincs ki állana;
'S mi mást tanít az ostobák' tana.
'S ezt én mondám, olly nagy dolgok' szülője,
'S kivált a' művészet' hő tisztelője."

„Tudjatok, a' művészet ideál,
'S isten gyanánt felettünk fényben áll;
Azért előtte elboruljatok,
Csak tőle lesz nemzetté ágatok.
Az üdvezül csak, a' ki' szive tárt,
'S beszija őt mint égi lángsugárt."
„Hej Péter úr! — mond a' nép — mit beszél?
Úgy látni könnyen fordul, mint a' szél;
Előbb mondá: halljátok, a' művészet
Egy földi nő, ki husból alkotott,
Ollyan legyen, millyet felfoghatok;
'S most ideál. — Biz engem úgy se részeg!"
„Ó kába nép — viszonz a' műbarát —
Értsd meg magos bölcseségem' szavát:
A' művészet neked csak ideál;
Nekem mező, mellyen vetésem áll,
A' hagyma csak pórnak volt istene,
'S csak pórhindúnak szent a' tehene;
De a' bramin, mint én, azt megfeji,
'S titokban a' husát is megeszi.
'S ha mást ma én mint tegnap mondanék,
Mi gondod rá, te hitvány balga nép?
Mult és jövő eszedből szálljon el,
A' mit beszéltem buzgón hinni kell;
'S ma, bár kiáltsam, úgy, hogy szív dagad:
Beszélni 's írni korlátlan szabad;
'S holnap, ki ír, mi nem tetszik nekem
Üldözze bár rút ármánynyal kezem:
Hallgass te nép, és üldözd a' gonoszt,
Mert, a' ki büntetést és díjat oszt,
Csak én vagyok, vad új tan' hirdetője,
'S kivált a' művészet' hő tisztelője."

„De ez valóban sok! — kiált a' nép —
Azt véli ő bennünk ész nincsen ép?
Hej, Péter úr, ne szóljon olly merészen,
Eszét ha még el nem veszté egészen,
Illy bolgaságnak nincsen már tora,
Rég elmulék az áljósok' kora.
'S kend veszni fog ha köztünk kél tusa,
Kend a' művészet' Antikrisztusa.
Hamis prófétát nem tűrünk mi el,
Bár gőgje Chimborassot érje fel."
És Péter úr sápad, 's remegve fut,
Tekintve merre tágasabb az út,

'S utána zug a' nép, mint szörnyü tenger,
„Valóban, e' fonák elméjü ember,
Inkább silány bolondság' ügyvivője,
Mint a' művészétnek hő tisztelője."

Pogány.

Válts fel!

Német novella.

Betegeket látogatni könyörületességi tett. Már néhány nap óta kellett volna e' kereszténi kötelességet gyakorlanom, de legjobb akaratom mellett sem juthattam hozzá. Nem félénkség, nem kényelmesség tartóztata vissza, mert tudom, mennyit tanulhatni a' beteg' ágyánál. Az orvos a' holton tanulja a' test' boncztudományát; a' betegen a' lélek' boncztudományát tanulhatni. Sehol sem hat a' rokonszenv inkább, mint a' szenvedő' ágyánál. Mit a' gépszerü betegápoló alig képes oda tartott füllel a' beteg' erőszakos feleletéből megérteni, azt a' részvevő barát egy szállékony szemintésből, a' leghalkabb képmozdulatból, az alig észrevehető ajakrántásból találja ki. Emberek között, kik valamelly nehezen sujtottnak körületét teszik, összeszólalkozás és egyezkedés nélkül, neme a' testvéresülésnek alakul. Az öntudat, mennyire gyarló az egyes, olly élénken hat rájok, hogy önkénytelenül összetartanak, a' halálnak, mennyire lehetséges, együtt ellenállni. Az életnek meg' annyi kicsinyes örömei, a' társalgás' meg' annyi szükkeblü tekintetei 's körülményeskedései, táborával a' nevetségesen büszke kilátásoknak 's gőzbe épitett remények- és terveknek olly szerényen és pirongva vonulnak a' háttérbe vissza, hogy valóban elmondhatni, miképen az ember sehol sem emberiebb, mint ágyánál halálosan beteg embertársának.

'S még is igen le kelle győznöm magamat, mire elhatározhatám, hogy beteg barátomat meglátogassam, kinek zölden beaggatott ablaka, az ennyimmel épen átellenben, minden pillanatban arra emlékeztetett, hogy már egy hét óta tartozom látogatásával. A' dolog azonban egészen sajátneműleg állott. A' szegény, kit látogatnom kelle, menthetlenül oda vala; kinteljes élete már havak óta csak folytonos halál vala, csak kínos győzödelme egy erőteljes természetnek a' túlnyomó baj felett. E' kivül a' beteg maga orvos levén, tudta, hogy áll dolga, 's minden nappal, úgy szólván, maga jelelé ki pontosan élete' hévmerőjén azon egy pár vonalt, mellyekkel magát a' fagyponthoz mind inkább közelebb jutottnak vélé. Aggódó várakozással szemében, mutata, legutóbbi nála létemkor, a' kalendárium' egyik napjára, 's bágyadt hangon mondá: „Nézze, barátom, itt egy ünnep van, ez lesz az én megváltó napom; ezt nem élem túl!"

'S ezóta nem láttam öt. Nem részvétlenség, nem bajátóli idegenkedés tartának vissza, hanem a' gondolat, hogy olly beteghez kell mennem, kit még csak nem is vigasztalhatok. Kellemetlenül hat rám egy gyertyának véglobogása, egy órának elálló ketyegése, egy őszi légy' tekintete elbágyadása' szakában, 's én lépjek-e nyugodtan, a' hányszor jövendék, egy ember' ágyához, ki teljes öntudattal számlálja az ütéseket, mellyeket ütere még e' földön teendő. Azonban megigérém neki, 's az adott szónak embere lenni, kötelesség, főkép olly valaki' ellenében, kire az ember annak későbbi betöltését nem utalhatja. Épen amaz ünnep' előestéje volt, mellyről érzé, hogy túl nem élendi. Összeszedém tehát magamat egy utazásra, melly könnyen utolsó lehetendett, egy hosszú elválásra, hozzá.

Földszint ugyanazon házban, mellynek felső emelete szenvedő barátomat rejté, egy kézmüves lakott, ki számomra némi munkát vállalt. Csekély időhalasztás vala, átmenőben hozzá belépnem 's vajjon, a' mit megrendeltem, készen van-e, megkérdeznem. A' fiatal mestert műhelyében igen furcsa ingerültségben lelém. A' helyett, hogy esztergájánál ült 's szorgalmasan dolgozott volna, mint szokása vala, nagy léptekkel jára fel 's alá, ön magával beszélt, 's közben fel-felsohajtva nagy veríték cseppeket törle homlokáról. Jó darabig néztem öt üvegajtaján át, a' nélkül, hogy általa észre vétettem volna.

„Jó estét, mester, hogyan áll a' dolog a' munkával?' kérdezém, hozzá belépve.

„Jó reggelt — viszonzá egészen zavartan. — Munkát hozott, uram? vagy mivel szolgálhatok?"

„Dehogy, mester uram, azt kérdem, meg vagyunk-e már vele?'

„Ah istenem, bár azt mondhatnám! Nem hiheti, nagy uram, mint gyötör az aggodalom, a' türhetlenség, a' várakozás!..."

Nem értém öt. — „Hiszen ma kellett volna meglennie — folytatám; a' legközelebbi ünnepre, mondá kegyelmed...."

„Igen is, hogy mondám. De ember határoz,

isten végez. Ime, már délóta futkározok fel alá, most ide tekintek, majd átnézek; de mitsem tehetek, mitsem gondolhatok, 's ajtónk előtt az iszonyú, hosszú éj, melly senkinek sem barátja."

‚Én pipámról szólok — szakasztám öt félbe csaknem boszúsan. — Miről beszél, ön?'

„Ej, hát az én édes, jó Dorkámról, szegény feleségemről — viszonzá nekem 's az ajtóhoz ment, melly a' műhelyből a' lakszobába vezete, mintha valamit kilesni vágyna. — Túl ott a' második szobában — —"

‚Talán beteg az ifjuasszony?'

„Ah bár úgy volna, bár beteg volna, mint az ember úgy közönségesen beteg szokott lenni! — De így! — Szóval, ha uramnak nincs ellenére, belőlem, a' mint itt lát, rövid idő mulva atya — vagy özvegy válik. Életemnek épen most van jelen legfontosabb pillanatja. Ha az isten kegyelmes lesz, egy óra mulva vagy ma estére vagy holnap reggel egy kedves, egészséges fris gyerköczöt szorítok szivemhez 's kedves Dorkámat „anyának" nevezem 's magamat „Konrád apának" hivatom. — De ha az isten kegyelmes nem akar lenni. — — Úgy-e bizony, nagy uram, hogy az úr isten általában véve még is inkább kegyelmes?"

‚Ő mindig az, Konrád mester — vigasztalám öt, aggodalmát 's zavarát már most eléggé megfoghatva — ő ön iránt is az leszen! No már így csak ugyan átlátom, hogy ma nem gondolhat pipámra.'

„Igen, igen, egy pipa! — Tetőtől talpig készen van, uram, gondosan eltettem, még különösen tettem el, de hová? de hová? — Istenem, ha tán az orrom előtt fekünnék, nem hiszem, hogy megtalálnám. Már csak bocsánatot kérek mára!"

‚Szívesen, Konrád mester — 's ohajtom, hogy a' mai nap igen igen szerencsésen végződjék 's én önt már a' legelső alkalommal K o n r á d a t y á n a k üdvözölhessem.'

Minden szivessége mellett is alig ért rá a' jó ember, ohajtásomat 's üdvözletemet viszonozni. Mindenféle zürzavart össze vissza hadarva, egész az ajtóig kisért, mire erőszakolt testmozgásait a' műhelyben ujra elölről kezdé.

E' váratlan esemény kissé elszórá gondolatimat 's mielőtt észrevevém, a' lépcsőkön felhaladva, beteg barátom' ajtaja előtt álltam. Fáradalmasan üle karszékében, feje petyhüdt nyakáról mélyen mellére csüggött le; sárga, kiaszott ujjai görcsösen játszának a' karfák' ércz eresztékein; bágyadt, felpuffadt szárai az életnek 's mozgásnak egész hiával látszottak lenni. Midőn halkal felé közeledém, megismert, fölemelé nagy erőködéssel fejét 's kezét 's egy tekintetet vete rám, melly százszorta többet mondott azon homályos lencsénél, mellyen át a' töredelmes szivből utját vevé. A' közel megszabadulásnak teljes öntudata, a' legférfiasabb elszánás, szelidítve a' keservnek ama' könnyü fellege által, melly még a' legfényesebb szemet, a' napot is bevonja, mielőtt sugára megtörik, feküdt e' tekintetben. Lelkem' mélyébe hatott; iparkodtam megindulásomat elrejteni, a' menynyire tehetém, 's közönyös dolgokról akarék vele szólani. Azt hinné az ember, hogy egy emberrel, ki élete' párkányához olly közel áll, lehetetlen nem közönyös dolgokról beszélni. Mit is törődhetik vele a' hazájából kibujdosó, vajjon otthon nap süt-e vagy eső esik, vajjon az emberek szomorúak-e vagy vigak otthon, keresztelnek-e vagy temetnek otthon? — Hiszen ő elhagyja a' hont, a' soha többé nem látandót; minden napfényével és esőjével, minden szomorkodóival és vigadóival, minden ujszülötteivel és halottaival, soha többé! Ha valamivel törődhetnék, tehát azon tartomány volna az, mellybe elmenendő; de azt senki sem ismeri, az, bármilly közel feküdjék az időre nézve, még is milly messze van soha föl nem lebbentett fátyol megett a' szemnek, czélja aggodalmas várakozásnak, vallásos sejtelemnek. 'S íme még sem mondhaték annak valami közönyöst, kinek csakugyan már minden közönyös volt.

„Ma este — kezdé gyenge hangon, szótlanságomon segítve — ma este megtörténik! — Nem hittem volna, hogy roncsolt gépemnek annyi kellend, míg megszünhessék. — Collegáim tanulhatandnak rajta. — 'S most még egyet, barátom! Legyen, ön, tanúm! — semmi hasztalan pompázást harangozásra és temetésre! — jobb, ha a' pénzt a' szükölködők kapják. — Ki sajnálni fog, annak nem kell harang, nem kell fáklya: — az ember a' nélkül is eleget tesz a' világ' kedveért életében, minek hizelkedjék neki még halálában is?!"

Így beszélt szegény több lélekjelenléttel, mint magamnak volt. A' vigasztalást, mellyet neki vala joga tőlem várni, általa én találám fel. A' szilárdság, mellyel a' közel halálnak szemébe tekinte, a' nyugalom, mellyel dolgokról beszélt, mikre különben soha sem gondolunk

bizonyos tartózkodás nélkül, szent tisztelettel tölte el engem e' felsőbbsége iránt az emberi léleknek, mellyel töredékeny hüvelye felett bir. Ennek tudata erőt ada, neki hasonló szilárdsággal felelnem. Hangja lassanként mindegyre biztosabb lön, szava erősebb, tekintete természetesebb. Úgy tetszett, mint ha a' test, urát érezve, még egyszer teljesíteni készülne hűbéri szolgálatát. Így lassanként töredékes mondatokból beszélgetés alakult, melly önkénytelenül átragadott engem is azon megyébe, honnan áthangzék hozzánk. De úgy rémlék előttem, mintha már nem e' földön állanék egy a' földnek végküzdését vívó szenvedő előtt, hanem mintha már túlról szólanék egy ujérkezettel, ki, még csak fáradtan utazásából, dicsőülési szakának végső salakjait törekszik lerázni, szabadon és vidámon emelkedendő a' jutalomnak, mellyben hitt, édes élvéhez. E' gondolat, illetetlenül hagyva a' távozás' és elválás' képeitől, valómat egészen 's annyira átjárá, hogy a' szegény doctornak kezét a' szivesség' egész bensőségével megszorítva, őt nem hagyám el nehezebben, mintha még gyakran igen gyakran fognám viszonlátni. Csak midőn már a' házból kijöttem, 's annyi félig ért 's éretlen konkoly akadt utamba, mellynek előbb utóbb szinte elérkezendik aratási ideje, tértem vissza eszméletemhez, 's fájdalmasan érzém, milly messzére bolyongtam el e' kopár és hiábavaló köznapi életből.

Így jöve el az est 's végre az éj, egy holdvilágos, nesztelen nyáréj, olly kinálatos, olly sovár, hogy andalodva az ablakba dőltem 's a' népetlen piaczra kimerengék. Tekintetem az átelleni házra esék ekkor, mellynek magas falairól a' toronyóra' kongása csengve verődék vissza. Rám nézve még mindig korán volt lefeküdni. Lelkem éber vala, 's tarka zürzavarban tolongának benne fel 's alá gondolatok és érzemények egy eszmére várakozva, melly őket összegyüjteni 's rendezni fogná, körülbelül mint valamelly palotában a' cselédség foglalatoskodva összevissza sürgölődik, míg a' király elérkezik, 's a' zürzavart festői csoportozatokba rendezi 's mindnyájok tekintete 's pillanatja csak az ő arczán függ.

Csak két ablak vala még az egész nagy házban világítva; mindkettejét igen is jól ismerém. Az egyik földszint Konrád mester' hálószobájáé, a' másik a' harmadik emeletben a' beteg doctor' kamrájáé volt. Mindketteje zöld függönyökkel vala beaggatva, mellyeken a' mögöttük

járká[illegible] személyek' mozdulatai homályos körrajzokba[illegible] valának láthatók. Illy homályos árnyjátékban mindig valami kisértetes van. Képzelő tehetségemet élénken elfoglalá.

Különös ellentét! szólék önmagamhoz. Egy pár ölnyi falon az emberi életnek két legvégső határvonalai, a' lét' mindkét sarka, a' halandóságnak zenithje 's nadirja, halál és születés falszomszédokul egyesülve. Nem hasonlít-e e' két ablak egy homokóra két-két feléhez, mellyek' egyikéből épen most görögnek le az utósó homokszemecskék, mialatt a' másik e' pillanatban telt meg?! — Itt egy leendő atyja, az aggodalom' nehéz verítékcseppjeivel homlokán, mellyek talán nem sokára a' legtisztább öröm' legboldogítóbb cseppjeinek adandnak helyet; amott fen a' hív szolgáló, fájdalma' könnyüit erőszakosan visszafojtva, olvassa egy szenvedőnek végsohajtásait. Itt alant egy felcsirázó élet, ott fen egy odahervadó; itt alant egy emberi szív, egy viruló világ, tele fakadó érzelmekkel, gondolatokkal, reményekkel, fájdalom és öröm keletkezőben, ott fen egy emberi szív, egy elvirágzott világ, tele elhervadt érzelmekkel, gondolatokkal, reményekkel, fájdalom és öröm enyészőben! — Mondják, minden perczben egy ember születik, 's mindegyikben egy kimúlik; milly hamar beállhat itt e' percz; a' koporsó, melly fen a' halottat borítja, megfordul, 's alant bölcsővé leszen! — Borzasztólag szent pillanat, melly annyira alkalmas vagy, mélyen felfogva, a' természet' műhelyébe pillantani, melly, örökké kiegyenlítve, örökké pótolva, teremt midőn rombol, 's rombol midőn teremt; melly nem tűz semmi hézagot 's minden üresen hagyott helyet gyorsan azonnal betölt!

Így ábrándozám. Ekkor mind a' két ablak' függönyei megett csaknem egyszerre mozogni 's zajogni kezde. Homályos alakok merültek fel és tüntek újra el; árnyékok szaladtak fel és alá 's futostak szokatlan hévvel összevissza. Sejtém, mindkét helyen mi történhetett. — Bizonyára most teljesedett Konrád' óhajtása, gondolám magamban. — Bizonyára a' doctore' is, tevém hozzá összeborzadva. A' függönyök mögötti rejtélyes mozgás még egy darabig tartott; végre minden elcsendesedék, a' világítás gyér lámpapislogássá alkonyult; már nem lehete megkülönböztetni, hol vala élet, hol halál. Világosan állott a' tele hold a' piacz' közepe felett; a' közel raktár előtti őrkatona kimért lépesekkel jára fel 's alá; az éjőr a' boltok' lakatjait rázogatá;

egy gazdátlan eb vonítva szaladt el ablakom alatt. A' tizenkettő hangos ütésekben kondult le a templom' tornyáról; 's a' raktár előtti őrkatona rekedten kiáltá: „Vált fel.“

Vált fel! ismétlém, egész belsőmig megrendülve. — Úgy van, vált fel! — Te eltaláltad a' valódi szót, egyszerű hadfi, öntudatlanul feloldád a' rejtélyek' legcsodásbikát! — Fel váltva a' halál az élet által, az enyészet a' lét által, az aggastyán a' gyermek által, a' szomorúság az öröm által! — „Vált fel“, ez a' szent jelszó e' földön.

* * *

„Vált fel“ hangzék még keresztül az éj' tarka álmain, mellyek felhevült phantasiám elé mindenféle alakokat bűvölének nyárról és télről, virág- és gyümölcsről, báb- és pillangóról, eső és napfényről, míg a' nap az éjet felváltá — 's én felébredtem.

Első utam a' doctorhoz vala. Sírva jött előmbe a' szolgáló, mondván: „A' doctor urnak igaza volt, az ünnepet nem élheté túl. Éjfél előtt mult ki!“ — A' szobába léptem; már kinyujtva fekvék koporsajában, a' mennyei nyugalom viszfényével arczulatán.

Midőn lejöttem, a' tudvágy Konrád mester' műhelyébe unszolt. — „Örvendjen velem, uram — kiálta előmbe hangosan — ma keresztelés lesz a' házban! Itt van, itt, ni!“ 's a' mellékszobába szaladt, felvevé a' csecsemőt, egy fris fiucskát, bölcsejéből, 's kihozá hozzám, telve legbensőbb atyai örömmel — a' lélkész e' pillanatban lépvén be. — „Valóban, tevé öröme' kifakadásaihoz, a' ficzkó szegény doctorunkat felváltá.“ —r—

Egyveleg.

A' zene. — Jules Janin, a' feuilletonista, kérdeztetvén egy hölgy által, szereti-e a' zenét, következőt válaszolt: „Nem tudom valóban mit feleljek e' kérdésre, mert igazat szólva, én a' zenét nem mindig szeretem. Például nem szeretem a' sokáig készített és várt zenét; szeretem ellenben reggel nap' felkölte előtt; estve napszállat után, midőn az éj besötétedett. Szeretem a' zenét távolból; nem szeretem azokat, kik énekelnek, vagy műszereken játszanak, látni. 'S ha azt akarom, hogy a' zenének hatása legyen rám, örömest vagyok egyedül; ha egy teremben emberek, gyertyáktól stb. körulvéve vagyok csömörlöm tőle. De evvel nem akarom a' zenének nagy hatalmát a' szivre elvitázni.“

A' bölcs biró. B. mezőváros' mészárosai panaszkodtak a' birónál, hogy az újdon új vásárra olly kevés gőböl hajtatik, az említett személy következő tudósítást bocsáta közre: „Minthogy a' helység' mészárosai panaszt küldének hozzánk, hogy a' vásárra kevés marha hajtatik, elhatározók, hogy személyesen oda menjünk, a' bajon segiteni.“ —jd—

Böngészet.

Virágszirmok. Kellem a' szerelem legszebb öltönye, mellyet semmi művész nem tuda még utánozni. Közvetlenül a' természet kezeiből jő, de csak gyengéd kezekkel szabad hozzá nyulni, mert a' legcsekélyebb illetlenség elszaggatja. — Az anyák' szive, úgy gondolom, egészen fölöslegessé teszi az anyák' könyvét. Vagy talán a' könyvnek kell a' szivet előteremtenie? — Gőgös elbizottság a' férfiaktól, tanítani akarni az anyákat, hogyan neveljék, az az: szeressék gyermekeiket. — Nem a' tetteket kell az ember szerint, hanem az embert a' tettek szerint megitélni. — Minden társaság nép; azért függ benne minden a' pillanattól. — Soha! soha sem! minő szavak a' gyenge emberi faj' szájában. E' szavaknak nincs határok. „Soha sem látandom önt“ ez olly kifejezés, mellyet senki nem merne kimondani, ha érzetünk nem tanusitana egy halál utáni lételt. — Valamint a' jó' érzete egészen szellemi, mintegy látatlan, magasabb világból eredő, a' kellemes' érzete pedig egészen érzéki vagy földi: úgy a' szép' érzete tisztán emberii, nem egészen égi, nem egészen földi, hanem az éginek földivel vegyülése, mint az ember a' test és lélek' egyéolvadása. — A' társaságokban keveset szóló emberek örömest irnak hosszú leveleket, 's megfordítva. Úgy látszik tehát, hogy azok azért nem szólanak, mert egyedül nem szólhatnak. Ezt a' levelekben megtehetvén, itt élnek a' jó alkalommal. — Örömestebb megbocsátunk azoknak, kik iránt közönyösek vagyunk, mint azoknak, kiket szeretünk. — Vannak tökélyek, érzésünket hidegen hagyók, és hibák, megbájolók. — Az örökkévalóság nap, de tegnap és holnap nélkül. — Mások hiúsága kiállhatlan előttünk, mert a' miénket megsérti. — Az elme nem akar megválni ifjuságától, a' fiatalkort át akarná huzni a' férfiui korba, 's legüdvösebbek azon pillanatok, midőn a' jelen a' hajdani hangok' utózengése által valóban úgy látszik mint ama' szép és sejdités-dús időnek szakadatlan folyama. — Könnyebben teszi az ember, a' mit kénytelen tenni, mint a' mit tehet, vagy kellene tennie. — Az ifjú bizonyos időpontoknak, eseteknek, vagyonnak örül, a' férfiú csak fejlődésnek, haladásnak, vidám menetelnek. — Az emberek a' szükséges után mennek; az egyes ember szabad! —jd—

Előfizetési jelentés.

Lapunk' 1841. évi folyamatára nézve bátorkodunk tisztelt előfizetőinket figyelmeztetni: ne terheltessenek előfizetési rendeléseiket minél előbb megtenni. Az előfizetési ár mint eddig

félévre postán	5 ft	48	kr
— helyben	5 „	—	„
évnegyedre postán	3 „	—	„
— helyben	2 „	30	„

Előfizethetni minden cs. k. posta-hivatalnál, helyben pedig Borz-utczában az apáczaklastrom' közelében levő Neumayer-házban **222**. szám alatt (földszint jobbra).— Bécsben tek. Barkasy Imre udv. hites ágens úr (Seitzer-Hof nro **427**), Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel urak szivesek az előfizetést elfogadni. *A' kiadók.*

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 24. 1840.** **51. szám.**

Tartalom: A' józan philosophia miért nem talál utat az elmékbe általánosabban (*Edvi Illés Pál*). — Philine. Goethétől (*Szemere M*). — Palazzo Ducale (*Jósika Miklós*). — Párbeszéd a' mérlegről. (*K—y*). — Magyar játékszini krónika. — Egyveleg. —

A' józan philosophia miért nem talál utat az elmékbe általánosabban?

—

A' philosophia az emberek' legnagyobb közönségénél eleitől fogva nem volt kegyelve úgy, mint kedves és becsült vendég. Míg annak mennyből származott geniusát Socrates a' házi körökbe be nem vezette, addig épen kevesen voltak barátjai. De azután is, mind mai napig, idegenek iránta sok ollyan elmék, mellyek egyébként örömest társalkodnak a' Musákkal, szeretnek áldozni a' Gratiáknak, és szemeiket egész hévvel fordítják a' tudományok' fényes napja felé. Mint a' bölcseség' nöistenében, Minervában, az a' sisakos fej, az a' fegyverekbe öltözöttség, valami visszataszító ábrázolat azokra nézve, kik egy tökéletes nőszemélyben mindenek fölött a' szelid asszonyiságot szeretik feltalálni: úgy magától a' világi bölcseségtől is sokan kedvetlenül elfordulnak, holott ahhoz mindenkinek nyájasan közelíteni kellene inkább. Hány elmemű jelenik meg, gazdagon felruházva tudománynyal, de philosophiai lélek nélkül! Hátha nézzük a' való életet: melly kevés ember tudja elrendelni életét a' gyakorlati philosophiának szabályai szerint; sőt szinte ez osztályhoz magokat valló tudósok' élete is nem ollyan-e gyakran mint egy megfordított philosophia? Gondolkozni, mint philosophus, sokkal többen tudnak és szeretnek, mint élni, és cselekedni. A' minden emberi tudományok hat főosztályában, (mint ezek a' mi nemzeti academiánknál megállapítvák) alkalmasint a' philosophia az, melly a' világ előtt legkevesbbé tartatik közérdekünek, 's egy külön osztályra majd alig alig méltónak, a' minthogy munkák is benne tűnnek fel a' magyar literaturai értesítőkben leggyérebben. Ama' nagy szerű Institut royal de France-nak öt osztályaiban a' philosophia nem is tárgyaltatik. Vajjon honnét a' philosophiának ezen elmellőzése, 's ezen egykedvű pártolása? Honnét ennek olly kevés hódolók? Honnét van, hogy ez nem talál útat az elmékbe általábban? E' kérdésekre próbálok itt feleletet adni.

Számtalanszor halljuk a' közéletben: „Ez és ez nagy philosophus; ezt 's ezt a' dolgot philosophice kell venni; philosophia' tanárivá is esztendőnként számosan tétetnek; legnagyobb számmal vannak pedig azon tanuló ifjaink, kik főlebbi iskoláinkban már philosophus czímmel különböztetnek meg az alantabb osztályu tanu-

lóktól: de a' kik a'philosophiával belsőképen megbarátkoznának, és annak mélyeiben buvárkodni örvendenének, azoknak száma mégis mindenkor igen kevés. Az iskolákban magunk' részéről csak tanulói kötelességből, és így inkább kényszerből, mint önkénytes jókedvből ismerkedünk ezzel a' dicső tudománynyal; a' tanítók' részéről pedig nem annyira oda czélozhat a' buzgó törekedés, hogy az ifjak a' tudomány' mélyébe bevezettessenek, mint inkább csak oda, hogy az ifjui elmék azt megszeressék, annak hasznát az életre sejditsék, bővebb tanulására felhevíttessenek; és a' módszert megtanulják, mellyel utóbb lehessen jutni a' tudománynak belebb vidékeibe is. Ide járul aztán többnyire az a' nehézség, melly a' philosophiát tanulónak mindjárt kezdetben elébe gördül, hogy a' mennyszülte tudomány emberi kezek közé jutva igen is nagyon elföldiesedve adatik elő, azaz: darabos, értetlen és akadékos nyelven, rendszerint latinon, mellyen a' philosophus ifjak ingyen sem értenek mindnyájan jól. Illy gyönge rakománynyal az iskolát oda hagyva, kitkit a' maga elé kitüzött jövendő' főczélja foglalkodtat legközelebb. Czélt érve pedig rendszerint a' világi gondokba merülünk. Tisztségekre, gazdaságra, házasságra törekszünk. A' jó könyvektől elzár gyakran már az a' helyezet és lakás, mellyet a' gondviselés sorsul juttat. De ha tudomány-kedvelőkké találtunk is válni, alig választjuk a' végett a' philosophiát; hanem vagy más valamelly kevésbbé rögös és több határozottságu tudományt, vagy legtöbbször a' szép müvészeteknek egyikét, hagyván a' philosophiát az azt hivatalból tanítóknak és folytonosan tanulóknak. Így leszen aztán, hogy a' minek édességét meg nem ízleltük, azt bővebben élvezni nem is áhítjuk. Vagy Horátzként: a' mi felől nem tudunk, azt nem is kivánhatjuk. 'S ez első kútfeje annak, hogy a' józan philosophia nem talál útat az elmékbe általánosan.

E' kutfőből aztán önként foly a' második ok, melly az: hogy a' philosophiának valódi érdemét nem látjuk által és róla ál fogalmunk van. A' philosophia, bármelly sokféleképen módositva szóhatároztassék is; általában az elvont észnek tudománya. Ez ismerkedtet meg a' gondolkozó észnek ős eredeti eszméivel; ez taglalja elénk részletesen a' bennünk lakozó nemes léleknek tehetségeit, és azon szabályokat, mellyeket gondolkozásiban, itéleteiben az ész követ, vagy is inkább követni tartozik, ha a' józan ész' czimét méltán viselni akarja. Következőleg, ez minden más tudományhoz szükséges. Rámája ez (úgy szólván) mind a' többinek. és olly helyet foglal el az emberi tanulmányok' seregében, mellyet foglal a' grammatica a' nyelvek' tanulásában 's tudásában. Valamint grammatica nélkül semmi nyelvtudás, úgy philosophia nélkül semmi rendszeres tudomány nem tökéletes. Melly viszonya a' philosophiának a' többi tanulmányokhoz már egy maga olly fontos, hogy azt mindnyájokon fölülemeli, és mindnyájok előtt mulhatlanul szükségessé teszi. De ehhez társul még azonkivül a' philosophiának kitünő használatossága a' gyakorlati életre is. Mert ez ad az észnek — ennek az élet' kormányosának — korán már jó irányzatot, 's ez gazdagit bennünket olly elvekkel, mellyek' követése által mind anyagi mind szellemi jólétünket legbiztosabban eszközölhetjük. Ha van tudományosztály, melly mind a' többi osztályokra, mind az életre jótékonyan hat, úgy a' philosophia az; és ha valamellyiknek, tehát ennek kellene óhajtanunk azt a' szerencsét, hogy vajha hódolna neki az egész világ. — Úgyde a' philosophiából e' nagy hasznokat vajjon hányan húznák? vagy ki hiszi el teljes meggyőződésből, hogy a' philosophia minket ennyi és illyen drága jókkal kinál? ki tartja azt illy magasbecsü tudománynak? Nemde az emberek' nagyobb része úgy nézi azt, mint az életet és élvezetet korlátozni akaró tant; 's következőleg, mint valamelly ellenséget és roszakarót? A' sötétség' fiai viszont vajjon nem a' philosophiát szidalmazzák-e mint a' világosság' terjedésének főeszközlőjét? Mintha a' felvilágosodást egy valamelly tudományosztálynak gyakorlása előhozhatná, nem-gyakorlása elnyomhatná; mintha azt nem inkább az időkornak szelleme hozná magával, melly ellen pedig dolgozni annyit teszen, mint a' napot elzárni akarni, hogy tavasz ne jöjön elő. Újabb időkben szinte némelly kormányoknál is vajjon nem lett-e a' philosophia gyanús szóvá, mint a' reformok és ujitások' emelcsője? Az ész' törvényeit illetőleg pedig, ki ismeri meg, hogy azok' tanulásához még különös tudomány kell? többnyire az emberek önmagokkal megelégülve azt tartják, hogy ők birtokában vannak a' józan észnek philosophia nélkül is. Mi csoda tehát ha a' philosophiának Musája úgy jár, mint a' mesében van a' szellemi árukat

hordozó Musáról, hogy árujával az észszel együtt a' házakból 's városokból kiigazittatik, mint olly portékát áruló, mellyre az embereknek (önhittségök szerint t. i.) szükségök nincsen, és a' mellyel közelebbről ismerkedni sem akarnak — mint iránta már különbféle balvéleményekkel elfogultak. *)

Edvi Illés Pál.

(Vége következik.)

Philine.

Goethetől.

Olly borongva mért daljátok
Szépeim, az éjmagányt?
Higyjétek, kedves leányok,
Éjt az ég örömre szánt.

Férfiúnak hölgyet isten
Szép feléül rendele,
Fél az éj is, és pediglen
Életünknek szebb fele.

Kéjrabló napot szeretni
Tudhat-é ki nem bohó?
Jó unalmat űzni, semmi
Más egyébre nem való.

De ha csendes éjmagánynak
Lámpafénye földereng
'S édes ajkhoz édes ajknak
Lágy szerelmi üdve zeng;

Ha a' lányka' kegyjelének
Kis játékinál mulat
A' vad ifju, kit hevének
Árja máskor üz, ragad;

'S ha dalára fülmilének
Két szerelmes édeleg,
Melly a' bús 's a' rab szivének
Csak mint ah és jaj zeneg:

Mint figyel szütök dobogva
Várva éjharang' szavát,
Melly tizenkettőre zugva
Háborítlan nyugtot ád.

Kit nap' hosszadalma kinoz
Értsd tehát, leányi szív:
Minden napnak van keserve,
Minden éj örömre hív.

Szemere M.

*) Heliconi kedvtöltés, Pest, 1820. IV. köt. 83 l. és pesti Társalkodó 1837 239. l.

Palazzo Ducale. *)

(Töredék.)

Az ifju Zeno, a' sürün ellepett korlátok' közelében állott meg: szelid 's mégis bátor tekintete e' hatásteljes embertömeget szárnyalta át. Darabig egy csoportozatot látszott vizsgálni, melly a' szóló erkély' közelében foglalt helyet. Egy idös férfiu különbözteté meg itt magát: egyszerü velenczei öltözetén hosszú ösz szakálla lengett, miként téli zúz tapad a' haldokló tölgyekre. Ez Orso Cornaro volt; mellette Caesar Grimaldi tünt fel, a' Cornaro pártnak legelszántabb barátja. ‚Túl — ezt gondolá magában Manuel Zeno — a' miéink állanak, oh ezek a' Cornarók közel szorultak a' szónoki székhez, sz. Márkra esküszöm! szavam elnémítandja öket.' E' pillanatban egy merész tekintetü ifjú szólítá meg a' jöttet: „Mióta azon ösi gyülölség a' Zenók 's Cornarók közt lobog, az utóbbi pártból ennyit még nem láttam együtt. Nézze, signor, miként suttognak! Rináld szemmel tartja öket.“ ‚Csendesen! volt a' felelet: az egyik Foscarini szól.'

Valóban a' szónoki erkélyt, melly néhány pillanat óta üres volt, az idösb Foscarini foglalá el, szép deli alak az élet' delében. — „Velenczeiek! igy kezdé beszédét: a' köztársaság a' török hajóhad által nemcsak békejogaiban sértetett meg, hanem meg is csalatott. — Elég gondatlanok, hogy ne mondjam, gyávák valánk, a' Kapudán basának, midön Tina fölött idözött, háromszáz hajóval eleséget 's vizet vitetni. Candia' közelébe érkezvén, tinai kormányzónkat elfogatá 's Candiába kiszállt. A' szigetʼ nyugoti részén Blasio Giuliani magát az erösséget nem védhetvén, cratert nyitott, 's lópora öt 's a' vivók' egy részét, légbe röpité. A' veszély küszöbünk előtt áll, kincstárunk üres! a' tanácsnoki hivatal kétszáz zechinoért árúba bocsátva, csak negyven ezer aranynyal gazdagitott; a' sz. Márk' ügyvédsége huszonöt ezer aranyért megvehető, negyven személy viseli most e' tisztséget, ez egy milliót öntött a' kincstárba, mellynek nagyobb része e' pillanatban osztatik a' Márk' terén az újonczoknak. Ezek cseppek a' szükség' tengerébe. Indítványozom, hogy a' patriciatusnak ár szabassék.“

Négy hang hallatszott a' sorompók felöl; mindegyike százezer aranyat igért.

*) Mutatvány Jósika Miklós' „Zrínyi a' költő“ czimü regényéből, melly 1841. vége felé fog megjelenni.

Mihelyt ezen ajánlatok ki voltak mondva, iszonyú zsinat hangzott a' teremben. „Le a' vásárolható patriciusokkal! le a' szónoki székről!“

Angelo Mihály állott fel: „Helyet! kiáltott az egész Zeno párt, mellynek néhányai Angelót majdnem ölben vitték az erkélyig. Mint a' szélcsapás, melly a' rengeteg' lombjaiba mélyed, csak halkkal szünteti zúgását: úgy a' teremben is a' zaj csak lassanként csendesedett. Manuel, Zeno Rináldnak háta mögött foglalt helyet.

Az agg doge kiterjesztett reszkető karjaival igyekezett e' morgást megszüntetni. Angelo több percz mulva jöhetett szóhoz: ‚Hogyan! kiáltott fel a' legteljesebb hangon: annyira ment-e már, hogy Velencze' sorsa négyszáz ezer aranytól függjön? — Illik-e e' bölcs tanácshoz a' hiúságnak több mezőt nyitni a' veszély' mint szerencse' idején! hogyan becsüli a' nép a' hatalmat azok' kezében, kik eddig munkálnak, talán vétkeinek sorsosi voltak 's most pénzök után emelkednek azon magasságra, melly, e' szent falak közt, csak polgári rénynek 's érdemeknek díja volt. Pénz kell nektek, velenczeiek? — adjátok el gyermekeiteket, de ne a' nemességet! keljetek tömegbe fel, szedjétek le a' kincset az oltárokról, az ékszereket asszonyaitok' nyakáról, adjátok el birtokotok' felét; de a' nemességet ne. — Én az inditvány ellen szavazok.‘ — Angelo' szavait hosszas helybehagyás követé. A' Cornaro párt kardjait zörgeté a' Zenók tollas baretjeiket emelék magasra.

Néhány percz mulva már Marcello Jakabnak nemes arcza tünt fel a' sokaság fölött: „Velenczeik, szólt: Ne siessetek helybehagyni, mint kárhoztatni! a' fontolás érve jó; a' Foscarini inditványa nincs alkotmányi szabadságunk ellen.“ — Ujra iszonyú zaj hangzott a' teremben 's gúnykaczaj a' sorompok felől. — „Nincs, mondom! ismétlé a' szónok hidegen: mi adta Velenczének a' chiozzai háborúkor a' diadalt? Urak! nemde a' pálya, mellyet a' hon' bölcs atyái nemes vetélynek nyitottak? nemde, akkor is megnyerhető volt a' patriciatus. — Veszszen-e Candia? 's e' gazdag sziget legyen a' barbar, elbizott török' martaléka egy előitéletért!? Hány van ama' sorompók mögött, ki a' városnak több szolgálatot tett, mint sok hevenyészett tanácsos itt? hány, ki mind nemzetsége' régiségére, mind birtokára hasznosb polgár lehet, mint azon számos idegenek, kik a' mult években olly kevés érdemért lettek velenczei nobilik. — A' rómaiakat példaként felhozni szokássá vagy ragálylyá vált e' teremben! Lám, urak! ama' büszke nép egész nemzeteket ajándékozott meg a' polgári joggal, 's császári trónján barbar népek' közvitézeit látá. Én az inditványt pártolom.“ — Sértő kaczaj 's zavar, kiáltások kisérték a' lelépőt, ki mitsem látszott azzal gondolni; csak a' Cornaro párton mutatkozott a' legélénkebb helybehagyás.

Most Zeno Rinald lépett csendesen a' szónoki erkély felé, 's mint a' tapasztalt pilotnak érkeztekor bizodalom merül fel a' hajósok' keblében: úgy egyszerre önkénytelen varázs némitá el az ajkakat, 's különböző csoportozatokban két élesen elvált kifejezése az arczoknak mutatkozott: tisztelet, gyülölség.

‚Mint ama' római minden beszédét azzal végezte, Carthaginem delendam censeo: úgy azzal kezdem én, le a' tizek' itélőszékével! Ezek voltak Rináldnak első szavai. A' puszta zátonyok' lakója a' szegény lagúnák' halásza, ki csak törrel 's evezővel birt, erősebb volt, mint Velencze most e' tizszeres járom alatt, mellyet kéjhölgyek 's banditák szabadságnak csúfolnak, mert akarni tudott; mindenütt, hol e' nagy gép' kerekei megakadnak, alkotmányunk' mostani szellemének káros befolyását látom.‘

„Le a' tizekkel!“ hangzott a' sorompók felöl.

„„Rendre, rendre!““ kiáltott az egész Cornaró párt.

Zeno Rinald, a' zaj valamennyire szünvén, folytatá: ‚Foscarini 's Marcello a' velenczei nemességet bocsátják áruba! azt mondják ők, hogy a' chiozzai háboru bebizonyította hasznát a' veszély' napjaiban. De nem az itt a' hiba, hogy a' patriciatusra út nyittatik, a' szent szüzre mondom! ér az valamit, hogy mindenki rávágyjék: a' hiba az, hogy a' nemességnek százezer zechino az ára, hogy ára van, mi ár nélküli 's megbecsülhetlen! A' chiozzai háborúkor a' tanács azon harmincznak igérte a' patriciatust, kik a' honért legtöbb áldozatot tesznek: ez nemes, nagyszerű, Velenczének fényadó vetélyre nyitott mezőt; mert nem volt ár, nem határ szabva; a' háború' végzete után történt a' választás. Ah! minő szent egyenességgel, minden sorsú polgár közöl, nem mennyisége hanem minősége az áldozatnak nyomta le a' mérleget: nemeseink' száma a' legalsóbb sorsúak közöl szaporodott; de a' szó' igaz értelmében, mert a' gyöngyöt szemeltük ki a' zátonyok' homokjából. — E' har-

mincz dicső név az arany könyvnek lapjait ragyogóvá tette. Most a' veszély' félelmekor vettetik oda mint árú, a' mi akkor mint jutalom osztatott diadal után. Én az inditványt kárhoztatom 's annak ellene mondok.'

Ekkor lépett elő az ifju Zeno Manuel. „Engedd, mondd kezét rázva meg Rináldnak, hogy szavaid' paizsa alatt lépjek a' szónoki székbe."

Rinaldnak tekintetében, mellyel a' kézszórítást viszonozá, inkább meglepetés, mint jó indulat volt kifejezve: ajkai körül kétes gúnymosoly mutatkozott, de csak pillanatra, azután csendesen mint mindig, előbbi helyére ült: minden tekintet rajta függött. Manuelt csak a' közel állók vették észre, kik őt nemével a' feddő 's hibáztató arczkifejezésnek látszottak kisérni; mert mind a' mellett, hogy ezen ifjak, mint felebb láttuk, a' tanácsnoki hivatalt megnyerték, még sem örömest nézték, főkép azon agg republicanusok, még a' régi szövetből, kik naponként ritkultak Velenczében, hogy illy fiatalok a' szólási joggal olly hirtelen éljenek.

‚Ki ez?' kérdé Zrínyi, kinek szép termete 's a' többségtől különböző szellemü arcza, mellyen életerő 's költői magasztaltság vegyültek, meglepő nyugpontot ada a' szemnek, szomszédjától.

„Egy kétszáz zecchinos bölcs, felelt a' kérdett megvetőleg: halljuk, minő új csodát fedez fel a' hon' javára e' gyermek."

‚Velenczeiek!' — szólott az ifju szeliden, de érthető hangon, mig ujdonsága ezen teremben, perczenként nevelte a' hallgatókban azon kellemetlen érzést, melly akkor lep meg bennünket, midőn ollyat hallunk szólani, kiről gyanítjuk, hogy beszéde' tartalmatlansága miatt, vagy gúny' tárgya leend, vagy az időt vesztegeti.— Kétszáz aranyon, igy kezdé beszédét az ifju: vásároltam meg tizenkilencz éves koromban azon szent és dicső jogot, mellyet csak érdem adhat. Egy áron, millyet kardom' maroklatáért vetek az árus' asztalára. Őseim e' teremekben szólottak, csatáinkban vivtak, győzedelmeinkben dicsőültek, szent árnyaik megbocsátják a' gyermeknek, ki vigalompénzét egy hangért adta kebléből, a' hon' javára inkább, mint egy farsangi lakomára. Megfizettem a' hangok' mindegyikét, olly nyomorú áron, minőt a' nagy 's dicső Velencze szabott egy tanácsosnak szavaira. A' mi szégyen ebben, nem enyém, a' tiétek velenczeiek! mivé lett most Adria' királynéja? aggá mint a' félelem, gyermekké mint a' habozás. Kincstáraitokat kiürítettétek a' Márk' piaczára, Velencze idegeneket fogad bérbe, kik érte vivjanak, kik vihar-edzte homlokára tüzzék a' babért, mellyet, mivel érdemelni nem tud, megfizethetni vél! Hol gyülpontja mind ezen végzéseknek? honnan árad mint Pandora' szelenczéjéből a' kárhozat, a' megvesztegetés, a' népáltatás, mind azon sok gonosz, mi a' szép egészet pártokra hasitotta? pártokra ott, hol veszélykor Velencze csak egy akaratot ismert mindig. Szégyen rátok, tizek' itélő széke! szégyen, hogy egy gyermek, ki vigalompénzén vásárolta meg szoló jogát, ujjal mutat rátok. Homályos sötét törvényszék, melly a' békés polgárt vonczolja éjfélkor barlangjába 's küldi a' sohajok' hidján keresztül, honnan vissza még nem jött senki!'

Minden jelenlevők mintegy varázstól voltak leigézve, a' Cornaro pártnak szemei mint annyi lángsugarak voltak az ifjúra szegezve; az öreg nobilik nemével az iszonynak látszottak e' vakmerőségtől visszaborzadni, mig a' Zeno párt 's a' termet ellepő fiatalság a' sorompók körül egy zúgást hallata, mellyről nehéz volna elhatározni: roszaló vagy helybehagyó-e.

‚Ti zúgtok polgárok! mert egy gyermek merte a' tizek' fejére kimondani az itéletet. Zugjatok, szent Márkra mondom! e' gyermek többet is mer! Tizenöt éve mult hogy e' szent helyen Zeno Rináld emelte fel szavát a' tizek ellen, őt egy bandita kilencz szúrással akarta elnémitani. Tudom én mit várhatok! főleg tőletek Cornarók!'

E' pillanatban a' Cornaro párton fenyegető mozgás látszott, többen kardjaikhoz nyúltak, mig tekintetök az ősgyülölség' egész dühével mélyedett az ifju szólóra. Manuelnek felelete hideg gúnymosoly volt, azután folytatá:

‚Tiz ember, tiz zsarnok, annyi ördög forgatja vaspálczáját, egy egy szabad nemzet fölött; parancsol a' dogenak, az egész velenczei nemességnek, 's a' kábult népnek, melly éhezik és retteg; sötét rejtekben itél, nem nyilvános vádra, nem bünért, melly bebizonyittatott: névtelen feladásra 's gyanúra, melly sötét mint a' fekete kárpit, melly e' gyilkosok' rejtekét borítja. Tiz bandita ez velenczeiek, egy biró helyett.'

Alig ejté ki e' szavakat, midőn Zeno Rináld dühösen emelkedett föl székéből: „A' tizek' itélő székét kárhoztasd, gyermek! mint én, ne tagjait, mellyek' egyike ma én vagyok, holnap te lehetsz."

Most sietett előre Ariel Malatesta; minden mozdulatából ellenséges indulat tört ki, de vonásai hidegek maradtak: márvány homloka, mint a' Leviathané, mellyen az ég' menykövei barázdákat szántottak, nyugodt volt, nem sürüdött redőinek száma egygyel sem; csak a' régiek voltak láthatók, mellyek' mindegyikében egy életregény, egy catastroph ült. Hófehér keze a' gyilok' maroklatát szorítá övében, míg tekintetének szenvedélytelen hidegsége a' vért fagylalá. Többen a' Zeno párttól körülfogták őt, minden mozdulatát szemmel tartva, míg a' Cornaro pártból többen kardjaikat vonták ki.

‚Jussuf basára emeljétek kardjaitokat a' Participátiók, Justinianik, Dandolok 's Contarinik' unokái! nem rám velenczei nobilik! — folytatá Manuel: engem palotámban megtaláltok mindig, amazt Candia alatt keressétek. — Ha árúba tettétek a' szólás' jogát, melly e' falak közt szabad volt, mint a' lég, Velencze' dicsőségére mondom! jogomat használni fogom. Túl e' falakon az ég' mennyezete alatt a' mór paloták' küszöbénél, a' karcsu gondolákban, a' tudós' iró asztalánál, a' szerelmes' fekhelyénél és mindenütt, hála az igaz bíráknak a' tizeknek, kiknek arczát tiz álarcz födi, e' falakon túl, mondom a' szavakra igát vetettek, ott néma a' nyelv, itt szól!'

„Ez vakmerőség! illy féktelen beszéd, illy gyermeki túlcsapongás e' teremben nem hangzott soha" ordította váltva több csoportozat, míg mások: „Rendre! csendesség! halljuk a' dogét" kiáltották.

„„Mennyi a' jó szándék! minő szép ifju hév! mond Zrinyi szomszédának: 's mennyi pazarlott erő! — A' Vesuv' lávája ez, melly rohamával mindent szerte töpör. Én ezen embert egy hajó' kormányára ültetném, Adria' hullámai közé vetném, 's Candiára mutatnék!""

Az öreg Erizzo emelkedett föl üléséből, agg vonásain keserüség mutatkozott, párulva azon méltósággal, 's ős erővel, melly az Erizzok' öröksége volt. —‚Halljuk a' szólót végig! mond a' doge komolyan: még nem mondatott itt olly helytelen, olly gyáva, vagy vakmerő, mire e' szent falak közt nem találkozott hang, melly felelni tudott. Hüvelybe a' fegyverekkel, signorok! E' férfiúnak itt joga van szólni, mint joga felelni másnak — béketürés és csend!"

Jósika Miklós.

(Vége következik.)

Párbeszéd a' mérlegről.

Épen a' Hirnököt olvastam, még pedig, mint igen érdekes hirlapot, egész komolysággal 's feszült figyelemmel: midőn vidor szeszélyü barátom, ki szenvedélyes csillagász, szobámba lépve kérdezé:

‚Tudod-e már azon rémítő csodát, hogy az égi jegyek, elhagyva sok ezredéves állomásaikat, a' földre költöznek?

„Az nem lehet, — mondám hidegen, de mivel a' csillagászathoz keveset értek, némileg kétkedve — hiszen minden hirlapot szorgalmasan olvasok, de az említett csodát még a' minden érdekes hirt leggyorsabban 's legjobban közlő Hirnökből (?) sem olvastam."

‚Pedig épen a' Hirnökből láthatod. — Nézd csak — a' Kisfutárbeli Gáncsok alatti jegyre mutatva — hát nem egy-e ez a' 12 égi jegyek közől?'

„Úgy van; hanem tudnod kell, hogy itt a' mérleg-jegy csak a' furfangos eszü gáncsoskodó' neve helyett áll."

‚Én másként gondolkodom, 's föl nem tehetem, hogy a' mérleg-jegy név' helyét pótolná, mert a' Hirnök és Századunk' némelly gáncsoskodó irói, neveiket rendesen tudatják, sőt ha más hirlapokban mások ugyan ezt nem teszik, a' névtelen, vagy álnevü írók ellen véres háborut indítanak — hiszen tudod, a' jámbor Joginak, Ácsynak 's másoknak milly sok bajt okozott a' nyilt sisaku Csaplovics! — 's így a' gáncsok alatti jegy nem név helyett áll, hanem csillagászi fölfedezéseim arról győztek meg, hogy a' Kisfutár, mint pehely könnyü fürge legény, már nem csak a' földön jár, hanem néha felrándul az egekbe is. 'S minthogy a' kis hiu némellyek által elcsábíttatva azt hiszi, hogy ő is képes az egész mindenséget megvilágítani, 's a' vakoknak mint nap, olly fényes lángu fáklyát gyujtani; természetesen, a' nap' útján, a' 12 égi jegyeken keresztül szokott ellebegni, hetykén, mint piperkőcz a' váczi utcza' kövezetén. — Gondolhatod miként bámulják az oktalan égi állatok a' tarka pillét! — az erősebbek pedig duzzognak, mormognak, sziszegnek, ordítnak nem türhetve a' vakmerő Kisfutárt, de ez mézzel mázolt ajkaihoz illeszti ezüst hangu postasípját, 's abból olly bájos zenét lehell ki, hogy a' dühös állatok szelidülnek, 's mint ölebecskék farkcsóválva hizelegnek. — Ekkor va-

rázs hangon elmondja azoknak a' földi élet' boldogságát, magasztalja az emberi társaságban keletkező örömeket, nem szünik meg addig, mig az égi jegyeket a' földre egyenként le nem csalogatja, hogy így a' nagy Newtonnál legalább is ezer fokkal felebb hágva, nem csak más művészektől, hanem tőlünk csillagászoktól is elragadja a' halhatlanság' koszoruját. Legközelebb a' földön létező szigoru igazságot, kiáltó színekkel festvén le a' mérleg előtt, ennek olly sok századi távollét után kedve jött még egyszer leszállni az emberek közé, 's itt látva azt, hogy csak nem minden dolog az igazság' bélyege alatt árultatik 's így nagyon kevés foglalatossága leend, a' Kisfutárra, mint teljes hitelü ismerősére bizta a' netalán előfordúlható esetek' meglatolását. — A' helyettes mérleg pontosan is viszi hivatalát, 's épen ez okból tudhatod már valamint azt, hogy itt a' kisfutárbeli gáncsok alatt miokból áll a' mérleg-jegy, úgy azt is, hogy a' Hirnök az igazság' mérlegének nem csak barátja, hanem meghatalmazottja is. — Sokan azt mondják, hogy a' méz-édes szavu Kis futár már több égi jegyeket is csalogatott volna századunkba, hogy jelesül a' kost, bikát, bakot, nyilast, oroszlánt, rákot, scorpiót, szóval minden öklelő, mardoso, csipő, harapó jegyeket is körébe varázsolt volna: de ezt én csak gyanítom, 's mind össze is csak annyit engedhetek meg, hogy a' vízöntő is csakugyan elhagyta égi állomását, mivel némelly Őszintesy forma urak mostanában igen sok vizes zagyvalékot öntenek előnkbe, azonban maga a' szerkesztő ur is, mint nem régen nyilvánítá, nagy Prisnitz 's így vizöntőre szüksége van. — A' vízzel együtt járnak a' halak, mellyek a' vízöntő' medenczéjében gond nélkül ficzkándoznak 's szemhehunyva dicsérgetik a' Kisfutár' virágzó birodalmait. — A' büvös Merkur még csak az ikreket 's a' szüzet nem tudá megszédíteni; emez nem tartja bátorságosnak magát egy könynyü lepkére bizni, amazok pedig attól félnek, hogy itt a' földön valaki őket összeczivódtatná, 's így elszakadna a' sok százados szeretet' rózsaláncza, melly őket olly szép egyetértésben tartja.

Csillagász barátom még sokáig sorolgatá előmbe fölfedezéseit, 's ezen eszmék annyira fejébe gyökereztek, hogy csak hosszas beszéd után győzhetém meg a' felől, hogy a' Gáncsok alatti jegy az iró nevét képviseli. — Ekkor

pedig az eltitkolt nevet, 's az iró' jellemét próbálta kitalálni.

‚A' mérlegesnek, úgymond

1-ször *Önhitt, magában bizakodó, önfejü embernek kell lenni*, mert mind ezen tulajdonokkal birnia kell annak, ki a' nélkül, hogy az rábizatnék sokat jelentő képpel fölkapaszkodik az igazság' óltárára, 's ott megragadva a' mérleget, önkénynyel latolgatja mások' tetteit, 's gondolatit, másik kezében pedig egy pallost tartva, mellyről, hiszi, hogy az az igazság' pallosa, holott az nem több egy rozsdás fringiánál, gyilkolgatja a' neki akármelly okból nem tetsző véleményeket.

2-szor. *A' mérlegesnek historicusnak is kell lenni*, mert jut eszedbe? a' multkori Gáncsokból azt olvastuk, hogy ő a' Mult és Jelen czimü egészen historiai hirlap' szerkesztőjének, miután mint nagy nyelvbuvár, annak a' grammaticából alapos (?!) leczkét adott, segéd kezeket igért; még pedig ott nem mérleg-jegyet, hanem honunk' czimerét használandja nagy neve helyett. — Innen kimagyarázható, miért kelt ki a' gáncsoskodó Ferenczy ellen. Azért t. i. hogy ez a' hon' czimerét, mit ezentúl ő akar hordani, Mátyás' lova' szügyelőjére helyezni vakmerő vala. 'S az méltó harag' tárgya is lehet, midőn két nagyon különböző lény ugyanazon ismertető' jelt hordozza, — 's hiszem, hogy a' gáncsoskodó a' hon' czimerét nem használandja illy körülményekben.

3-szor. *A' mérleges még irigy is*, mert mint önhitt 's magában felfuvalkodott historicus nagyon nehezen türi, hogy a' historiai osztályban Bajza a' rendes tag, nem pedig ő. — 'S épen e' csekély érdekből Bajzának hatalmas ellensége. Oh boldogtalan! nem hathatott még bedugott füleibe a' halál-induló, mellyet a' közvélemény illy irígykedőknek régóta harsogtat!

4-szer. *A' mérlegesnek zenebarátnak, 's énekesnek is kell lenni*, mert jelen Gáncsaiban olly szépen kifejté azon igazságot, hogy a' zene, és ének szív által szól az észhez, hogy róla föltehetjük miként azt is képes kimagyarázni, vajjon a' lánczon ugráló medvének szívét vagy eszét érdekli-e az olasz' dudahangja, vagy inkább a' bunkó' forgása után billegteti lomha tagjait? Szóval, a' gáncsoskodó sipolni 's dudálni is szeret, de az a' baj, hogy a' hallgatók nem úgy járják mint ő fujja.

5-ször. *A' mérleges hamis mérleget használ*, mert nézd, itt e' jegyben a' serpenyük vizirá-

nyosan állanak, 's mégis a' mérleg' nyelvecskéje nem függőlegesen áll, hanem félrehajlik. — 'S így azon serpenyű, mellybe a' mértékeket szokta a' gáncsoskodó rakni, hamis, 's aligha látatlanul magány érdekkel nincs megbélelve, — 's mivel a' magány érdek legsulyosbb szokott lenni, ezért van az, hogy a' mérleg' fontjait semmi személy, semmi vélemény föl nem emelheti, 's innen van az, hogy a' gáncsoskodó mindent olly könnyünek tart.

Sokat beszélt még csillagász barátom, a' gáncsoskodó' jelleméről, de annak nevét ki nem találhatá, 's meg lévén a' felől győződve, több szem többet lát, engem felhatalmazott, hogy nézeteit tudassam az egész közönséggel, hogy így a' mérleges gáncsoskodó álarczától megfosztassék. — Az érintett fölhatalmazás következtében. Közli **K..y.**

Magyar játékszíni krónika.

Dec. 13. Először: János' kulacsa. Eredeti vigjáték 1 felv. Kisfaludy Károlytól. — Ezt követé: Lázadás a' serailban. Némajáték 2 szakaszban. Told után alkalmazá Hasenhut Leonárd.

Dec. 14. Bartha' javára bérszünetben először: A' számüzött Drama 5 felv. Soulie és Dehay után ford. Fekete Soma a' m. acad. költs.

Dec. 15. Kalapos és harisnyatakács. Bohózat 2. felv. Irta Hopp Fridrik ford. Balog István.

Dec. 16. A' mexikói vőlegeny. Vígj. 5 felv. Clauren után Komlóssy.

Dec. 17. A' számüzött.

Dec. 18. Orvos és gyógyszeres. Vígjáték 4 felv. Raupach után ford. Éder György.

Pesti nemzeti színházunknál, mint értesitve vagyunk, nem sokára meg fog szünni az eddigi igazgatás, melly esetre mi is elkezdendjük játékszíni krónikánkat, és, mint más fél év előtt, szakadatlanúl folytatandjuk a' naponként történteknek, mennyire közönség' elébe tartozók lesznek, följegyzését.

A' szerk.

Egyveleg.

Hermann' német' hős' emlékére ő felsége, országló fejedelmünk, 1000 ftot volt kegyes ajándékozni. (Kunstblatt).

A' meszelt falak. A' bajor belügyek' ministeriuma' rendeletének következtében a' házfalak' fejére meszeltetése jövendőben, azon artalom miatt, mellyet a' mész-szín a' szemnek okoz, Bajorország' minden városaiban tilalmas. Hasonló felügyelés parancsoltatik falukon az iskolák' közelében álló házak' falaira nézve. Nálunk is méltó volna e' példát követni.

Goethe' emléke. Thorwaldsen, miután két terve visszavettetett, lemonda Goethe' emlékének mintázásáról. A' mainai Frankfurtban lako genialis szobrász, professor Launitz, kinek mintája a' Guttenberg-emléknél olly fényes tetszést nyert, szólíttaték fel ez emlék' elkészítésére. —z—

Ritka házaspár. — Douglas Vilmos 1716-ban született Lannerkben, Skótországban, ugyanazon napon, azon órában, mellyben Dunton Márta jövendő felesége, láta világot. Mindketten ugyanazon bába kezei között tevék az első kiáltást. Ugyanazon templomban, egy órában kereszteltettek meg, mint játszótársak nőtek fel, 's 19-dik évökben házas párrá lettek, teljes 100 évet éltek együtt, 's ugyanazon napon (1816) ugyanazon ágyban haltak meg 's hogy e' rendkivüli hasonlóság teljessé tétessék; egy koporsóban ugyan azon oltár alatt temettettek el, melly előtt megkereszteltettek 's megeskettettek, mint mindezekről kiki meggyőződhetik a' sirirásról Lannerkben.

Veszedelmes viszhang. — Grönlandban a' jéghegyek alatti viszhang olly hathatós, hogy minden adott hang aljoktól egy pillanat alatt egész tetejökig elárad 's ha porhanyúk vagy ingatagok, azonnal ledönteni képes őket. Egy fiu egykor hét benszülöttel együtt hajózván el egy jég boltozat alatt, történetesen egy darab fával a' csolnak felé kifeszitett báránybőrre ütött. A' gyenge ütésre azonnal mennydörgéshez hasonló recsegés hallatszék, az üreg éjfélsötétté lön, jégtömegek hulltak le 's a' szerencsétlen csolnakosokat a' hullámokba temeték.

Eredeti végrendelet. — Egy mezei gazdának ön maga által készitett végrendeletében következő állott: „Derék iskolamesterem B...20 forintot kap testemnek kikiséréséért, de azon föltétel alatt, hogy ne énekeljen. Igen czikornyáz ő kegyelme, 's az bántja füleimet.“

Végrendelet púposok' számára. — Marchese Malacesi, szülővárosában, Bolognában, eredetiségéről közösen ismert vigfi, nem rég ugyanott 80 éves korában meghalt, 's életében szerzett hirnevét végrendeletében is bebizonyitá. Több mint 100,000 scudira menő birtokának kamatját évenként ollyannak kiházasitására rendelé, ki bebizonyitandja, hogy a' versenyző felek között, kiknek mind púpos hátúaknak kell lenniök, e' kitüntetést a' legnagyobb mértékben birja. A' biráló areopagnak 12 Bolognában élő púposakból kell állnia, kik e' fáradságért fejenként egyegy arany pénzzel tiszteltetnek meg, mellyen Aesóp' arczképe leend.

Virágóra. — Ceylon' szigetén bizonyos növény találtatik, mellyet a' benszülöttek „seitricamal“-nak neveznek, 's mellynek virágai az idő' meghatározására óra gyanánt szolgálnak. E' virág t. i. olly tulajdonsággal bir, hogy délutáni négy órától egész reggel négy óráig folyvást nyitva áll, a' napnak 12 egyéb óráiban ellenben zárva. A' sziget' belsejében fekvő Canto királyság' lakói tehát, mint mondatik, e' virágot kerteikben növesztik, hogy főkép homályos, borongós időben, vagy, hol az ember a' hajnal' közeledtét más móddal ki nem tudhatja, általa némikép útba igazithassa magát a' nap' szakaira nézve.

Laconicus rövidség. — Ha rövidség az elméncség' lelke, mit tartsunk akkor azon levelezésről, melly két levélben csak két jegyet foglalt magában? Az elsőben semmi egyéb nem volt egy kérdőjelnél, azt jelentvén: mi ujság? A' feleletben zerus állott, azaz: semmi. De még különösebben cselekvék egy edinburgi szatócs; ki boltja elébe egy táblácskát akasztott két „T“ betüvel, mellyek' egyike fekete, másika zöld vala. Ezzel azt akará értetni, hogy fekete és zöld theát árul.

Különös mulatság. — Aegyptus' alkirálya, Mehemed Ali, néha azzal mulatja magát, hogy szép cserkesznőit a' mulató palotája előtti tóban csolnakon meghordoztatja 's a' viz' legmélyebb helyein mindannyait felboríttatja. A' szegény szépek aztán sikoltanak 's minden erejökből eviczkélnek, mig az értök úszó heréllektől megmentetnek. Az alkirály az alatt hajója' födelzetén áll 's hasát tartja kaczagtában. Valódi török mulatsag! —r—

Az Athenaeum' 52. vagy is utolsó száma, a' karácsoni ünnepek miatt, csak december' 31-dikén fog kiadatni.

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMÜVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

NEGYEDIK ÉV.

Második félév. **Pest, december' 31. 1840.** **52. szám.**

Tartalom: A' józan philosophia miért nem talál utat az elmékbe általánosabban. Vége (*Edvi Illés Pál*). — 1831-ből (*Adorján.*). — Palazzo Ducale. Vége (*Jósika Miklós*). — Magyar játékszíni krónika. — Egyveleg — Mutató az Athenaeum' II. félévéhez.

A' józan philosophia miért nem talál utat az elmékbe általánosabban?

(Vége).

A' közönségben nagyon táplálják a' philosophiára nézve ezen nem kedvező elfogultságot az itt ott mutatkozó philosophiai különczök, a' paradox-gondolkodásu elmék és szóval a' pseudo-philosophusok, kiknek mind tanaik, mind magokviselete vajmi nagy kárára van a' valódi philosophusok' becsületének és üdves tanainak! Philosophus, hiszen, volna elég, mint már azt fölebb előadtuk, de nem mindnyája tanít és él javára 's becsületére a' philosophiának. A' helyett hogy a' régi philosophustól már felfödözött drága igazságokat a' máiak hova-tovább tisztítanák, minél több gyámokokkal erősítgetnék, belőlök más új hasznos igazságokat következtetnének, és a' hol az elödök megállapodtak, onnét kiindulva haladnának és új száraz földet nyernének: inkább azon törekszenek, hogy minden eddig felfödözöttet kétessé tegyenek, homályba boritsanak, vagy szinte egészen felforgassanak. A' helyett, hogy egyik philosophus a' másikkal a' főbb tárgyakban szépen kezet fogna, inkább egymás elébe viszályalmát gördítnek, és a' legázolt rendszerek' romjai fölé új meg új rendszerek' felállitásán mesterkednek, — semmi más egyéb czélból, minthogy philosophus elödeiknél ők még jelesebbeknek tartassanak a' világtól. Ez új rendszerek és új tanok' felállitási viszkethege aztán elragadja a' különködő philosophust olly vad állitásokra, szövedékes hypothesisekre, apocalypticus stylusra és olly homályos beszédekre, mellyeket alattonban maga is talán nevet, a' józan olvasó pedig méltó boszúsággal és idegenséggel olvas, de a' mellyek által (fájdalom!) a' fiatal és lenge elmék igen könnyen félre csábittatnak. E' hibába estek hajdan az úgy nevezett scholasticusok, a' mi időnkben pedig a' természetphilophusok. A' legjózanabb philosophia is (ha meg kell vallani) teli van ingatag igazságokkal és valószinüséggel. Csaknem úgy látszik, hogy egyedül a' tévelygő vélemények jutottak részül a' philosophusoknak fáradozásuk' jutalmául. Melly szemrehányástól a' philosophiát csak amaz egyszerü gyógyszer mentheti fel: a' gondolkodásban és vizsgálódásbani szabatosság; úgymint a' melly által lépett elő hajdan az astrologiából astronomia, az alchymiából chemia. Hátha még a' philosophia keresett paradoxokkal is

éktelenittetik: hogyan kivánhatjuk, hogy az elmék hozzá édesgettessenek? Mi csoda, ha illy tapasztalásokat téve, már Rousseau Emiljének III. könyvében azt meri mondani nyilván, hogy a' tudományok' academiáiban több tévelygés létezik, mint a' huronok' egész népében, és hogy Európának minden tudós egyesületei is nem egyebek, mint a' hazugságoknak nyilvános iskolái. Mi csoda, ha máig is a' gúnyolódó elmék ezekről alkalmat vesznek a' pseudo-philosophusok' hibáit a' tisztes philosophusokra is átruházni, és az egész philosophiát gyanussá kikiáltani; sőt mint agyrémet nevetségessé tenni az egész közönség előtt, mint philosophusokból csúfot üző efféle epés és fulánkos gúnyiratoknak nyilvános példáit láttuk legújabban magyar hirlapjaink' egyikében is. *) Az illyen gúnyiratok pedig (elgondolhatni) a' philosophia' részére nem szülnek jót az olvasókban, kik közöl sokan illyeknek mohó füleket nyitnak, minthogy a' philosophiának nem becsülésére már úgy is hajlandó sok ember.

De vegyük ezek' sorába még azt a' körülményt is, hogy a' philosophia nem ad kenyeret, egyedül azon keveseknek, kik iskolákban annak tanításával foglalkodnak. A' közönség' minden tudományosztályt csak a' szerint becsül és méltányol a' mint abból közvetlen több vagy kevesebb hasznot huzhat; a' mint az vagy kelendőbb, vagy nem, a' mostani ember-nemzedék előtt. Innét időnkben a' müvészet és a' mechanica fölebb becsültetik akármiféle hasznos vagy mélységes tudománynál. Innét elég érdekesek a' természet-tudományi, mathesisi, törvénytani és nyelvtudományi osztályok is. Ha pedig valamelly tudományból nincs is haszon, vagy legalább az nem közvetlen és szembeötlő: már akkor ugyanannak számára a' nyereményre sovárgó korszellemnek becsülését ki nem vihatni. Ez okból nem látjuk mai időben philosophiával lelkesen foglalkodni az angol, franczia és amerikai nemzeteket; ők ezen nyereményt nem hozó munkát hagyják ama' szellemiebb nemzetnek, a' németnek. A' philosophiának egyenlő sorsa van e' részben a' történetirással és költészettel, úgymint a' mellyek hasonlóképen nem kenyéradó tudományok. Sőt a' philosophia még gyérebben talál barátokra, mint emezek, ellenben a' történetirásnak már sokkal több kedvelői vannak, mint a' philosophiának. A' költészetnek ápolói 's kedvelői pedig szinte légiónyiak minden időben és nemzeteknél; ennek részén levén és ennek hódolván ez öszves ifjuság általában, azon kivül pedig az asszonyi nemnek nagy serege.

De mégis a' józan philosophia vajjon miért nem talál útat az elmékbe átalánosabban? Utóljára nevezem ennek azon okát: mivel az emberek magok szeretnek magoknak philosophiát teremteni, és az iskolai philosophiát kiki a' maga gondolkodás- és érzésmódjához akarja módositani. Mindnyájan tudjuk, melly sokféleképen fejlik ki, érlelődik, és állapodik meg kinekkinek gondolkodás-módja. A' hányféle módosításokat szenved a' születés, neveltetés és oktatás, test és véralkat, lakhely, társalkodás, viszonyok, hivatal, örömink 's szenvedéseink' szövedéke és az egész életpálya: annyiféleképen alakul és változik embernél a' gondolkodás is; úgy hogy valakinek érzés- es gondolkodás-módja nem egyéb, mint ezen felszámlált körülmények' rahatásának visszatükrözése és visszasugárzása. Mi több: még ez az egész világ-mindenség sem egyéb, mint öszvesége azon észrevételeknek és képzeleteknek, mellyeket kiki a' felöl tesz; és a' mellyek aztán, mint illyenek, az ember' belső természetéhez képest feldolgoztatva, azzal összeforvák. Annyival inkább elveink és életphilosophiánk nem egyebek, mint ama' sokféle állapotokon keresztül-vitetésünknek eredménye. Azok tudnillik végtelenül erősebben hatnak ránk és munkálkodnak bennünk, mint a' philosophiai iskolák' minden tanai. Ott állhat az eszesen gondolkodás- és élésmódnak magas ideálja; melly a' philosophusoktól élő szóval és könyveikben elénk rajzoltatik 's ajánltatik: de abba nem tudunk bele szeretni. Dicsérjük, de nem követjük; álmélkodunk rajta, de nem óhajtjuk; meg is tanuljuk, de a' való életben azzal visszáson vélekedünk, érezünk és cselekszünk. Nem magunkat szabni az ideálhoz, hanem az ideált a' porba aláhúzni, és édes magunkhoz módositani: törekvésünk. Mivel pedig az emberi szív galád portéka, mindig készebb levén hajolni a' roszra, mint sem a' jóra; aztán, mivel a' sors nagyobb részint kinekkinek több kellemetlent ad, mint kellemest; végre mivel a' világ, mellyel van dolgunk, maga is nagyon ellenségesen lép elönkbe és gyakorta elkeserit; innét kap túlnyomóságra egyik embernél a' hitlenség és kételkedés, másiknál a' vakhitüség, harma-

*) Értetik tudós Csaplovics János úr az Orosz-Században. Szerk.

diknál a' rosz elvek, negyediknél a' minden elvnélküliség, a' mellyek, bizony, nem a' józan philosophia' tanulásának és követésének, hanem annak elferditésének megannyi fanyar gyümölcsei. Az ezekre hajlomást többnyire már kiki magával viszi a' philosophiának legelső tanulásába is. Így p. o. a' sanyarogva nevelkedett ifju, vagy a' ki nyavalygó testet nyert örökségül, annak szive lelke úgy van hangulva, hogy minden idves igazság' elfogadására kész és alkalmatos. Ellenben a' könnyen élő és ép izmos testü férfiú hajlandó a' szabadelmüségre, és hamar tud a' legszentebb igazságokkal is tréfát üzni. Hogy ez több esetekben is, sőt közönségesen így van valójában: azt megláthatnók, ha a' szivek krónikáiban olly nyilván olvashatnánk, mint azok mélyen elzárva tartatnak szokás szerint. Személyes példákon lehetne ezt bebizonyitani legcsalhatlanabbúl: hanem azok' felhordása gyülölséget szülne. Azonban a' régi és új kevesebb philosophusokat általában ide példákúl bizvást állithatni; és ha egy rövid értekezés' korlátit tul nem haladná, be lehetne bizonyitani, hogy e' dolog nincsen más különben azon nagynevü és hirü philosophusoknál is, kikről egész rendszerek neveztetnek; hogy tudnillik az ő tanaik is a' philosophia' ideáljához képest nem egyebek, mint annak, személyes nézeteikhez, gondolkodás- és érzésmódjokhoz szabott megannyi alakitásai. Már pedig a' magunk-alkotta philosophia, mint ölbeli gyermek, az iskolákénak, mint idegennek (elgondolhatni) nem ad helyet; hanem azt mindenképen eltolni és kijátszani mesterkedik.

Záradékául elme-futtatásomnak ohajtom: vajha nekünk nemzeti iróknak fáradozásaink a' többi idves munkálatok között, azon szellemi hasznot is tudnák meghozni nemzetünknek, hogy a' józan philosophiának mind többen hódolnának a' hazában; és annak sugallásait sokan; de névszerint minden mivelt renden lévők belsően érzett szükségből követnék gondolkodásokban, érzéseikben és tetteikben!

Edvi Illés Pál.

1831-ből.

Az ének megzendült,
Hárfára hajtá a' leány fejét;
Mellette ifja ült
'S húrnál mondá ki szive' belsejét,
'S mind kettejöknél egy leszen
A' meggyült érzelem,
'S a' mit daloltak édesen
Az volt a' szerelem.

Tavasz kél a' mezőn,
De a' hazára hosszú tél borúl.
Hősöktől vérezőn
Völgyben a' fü meghajlik, ég 's pirúl.
„Isten legyen, szép hölgy, veled!
Én harczba mégyek el;
Az ifjút vagy holtan leled
Vagy győz, megtér 's ölel.

Vedd el hárfámat im —
Anyámnak ez volt egykor mindene;
Hozzá lágy ajkain
Kosciuskóról szólott a' zene.
Mig a' nép felhordá terén
A' halmot Krakkóban, *)
Özvegy, világtalan, szegény
Dallott buzdítóban.

Énekben mellette
Emlékezz' meg szivünk' szerelméről! — —"
'S mig búcsuját vette
Könnycsepp gördült az ifju' szeméről.
Mint sirkeresztre bús emlény,
Hölgye még ráhajolt
'S hogy elvált, útján, életén
Az ő áldása volt.

Ősz lett; a' természet
Leszedte zöld diszét a' mezőnek;
Lengyelföldek felett
Lelkes fiak végső harczot tönek.
De hon 's szabadság sirba szállt
Kihulló vérökben,
'S hagytak vagy boszút vagy halált
Minékünk örökben.

És Osztrolenkáról
Vándorleány beszél történetet,
Köszöntvén éjszakról
Megérkező minden kis szelletet,
'S ollykor hárfáján penget el
Egy dalt a' jobb korból,
Hogy haloltainak idézze fel
Szellemét a' porból.

Adorján.

---

*) A' lengyelek, Kosciusko' emlékezetét örökítendők, Krakko' kapúján kivül Broniszlava-hegy' csúcsát elhordák és más hegyet rakának belőle, melly Kosciusko' halmának neveztetik. A' munkában úr és pór, férfi és nő, sőt gyermekek is részt vőnek.

Palazzo Ducale.

(V é g e.)

A' csend helyre állott, a' Cornarók' néhány fenyegető felkiáltásaik után. Ariel Malatesta keresztbe fonta karjait 's szemeit a' halálfőre szegezte, melly az asztalon egy feszület alatt állt. Zeno Rináld le nem ült, állva fordult unokaöcsse felé, tekintetének homálya egy felleg volt, kék csattanásra kész villámmal.

Az ifju a' hideg nyugalom' fagylaló kifejezésével hallgatott, míg az utolsó hang elnémult, azután szólott:

„Az illy hevenyészet-tanácsosnak mint magam, eszméi, szavai újdonok, de az alap jó, mert Velencze' javát 's dicsőségét akarom. Bízzuk asszonyokra a' szavakat latra tenni: férfiak tettről hoznak ítéletet. Mi haszna Velenczének, ha a' tizek' minden egyede igaz szivü férfiu, ha a' testület' magvában a' rom' istene van. Ariel Malatesta! kegyed a' tizek' jobb keze, 's hosszú e' kéz'. Sz. Márkra mondom! ujjai' végét alig ha a' tizek' éles szeme végig látja. Zeno Rináld! kegyed a' tizek' egyike, Velencze hidegebb férfiut nem ismer, de nem igazságosabbat is; több jót nevezhetnék, de miért? mi közöm az egyeddel? én újra mondom: le a' tizekkel! vagy le a' tizek' itélőszékével, az mindegy. Tudom én, mint ti, hogy a' tizek közt voltak Velencze' legnagyobb férfiai, ha nem mindig is a' legjobbak, 's hogy ezen itélőszék' tisztaságának ollykor, büszkeségének mindig tanúja volt Velencze. Volt idő, midőn a' tizek királyoknak nevezték magokat; olly gőggel, melly megaláztatást érdemel! Hány igazságtalan itélet bélyegzi azokat, kik most és mindig csalhatlanoknak hitték magokat. Juttassam-e eszetekbe Foscarini Antal' történetét, kit, névtelen feladásra, a' tizek halálra itéltek? Az ártatlan, nemes lelkét akasztofán lehelte ki, mintegy bandita!"

‚Becsülete helyreállittatott!' kiálta fel Malatesta 's még néhányan.

„Állíthatátok életét helyre? 's neje' gyermekei' kétségbe esését? — Hagytátok meg életét, 's biztátok volna a' becsületszerzést rá; elébb czélt érhetétek!"

‚Viva Zeno!' kiáltottak a' sorompók közöl. Az ifjunak végszavai azon önkénytelen nagyszerü hatást gyakorlák az egész sokaságra, melyet nem mindig ész és helyes nézetek, hanem ollykor a' helyzet' szelleméhez szóló szerencsés eszme idéz elő.

„Éljünk mindnyájan! folytatá az ifju, néhány percz mulva: 's hogy ez élet Velencze' javára tettekken 's áldozatokban mutatkozzék: adjuk a' mink van önként, ingyen, nem egy karszékért e' zöld asztal mellett, nem egy páholyért a' fenicében, nem egy álarczért a' sohajok' hidjának közelében; fogjunk fegyvert mindnyájan, ne bizzunk senkiben, de magunktól várjunk mindent. Le minden vásárolható hivatalokkal, le a' tizekkel! — A' nagy tanács 's a' doge elég nekünk!"

‚Le a' tizekkel! fegyverre, fegyverre!' hangzott a' Zeno párton.

Zeno Rinald szólalt fel: „Én vagyok első, ki az átkot mondom azon itélőszékre, mellynek tagja vagyok 's melly talán jelenben józanabb elveket követ, mert keblében jókat számlál: de melly szerkezeténél fogva átkossá válhatik, mihelyt szerencsétlen választás egyetlen gonosz taggal szaporitja."

‚Millyen Ariel malesta!' szólt egy éles csengő hang a' sorompókon túl: ki még most is régi befolyásával bir'.

A' hangot roszaló zúgás követé. „Nem tagja a' tizeknek többé!" kiáltottak néhányan. — ‚De avatottjok!' szólottak mások. Néhány percz mulva két sbirri egy durva tekintetü férfiut vezetett ki a' teremből.

Zeno Manuel szólott újra. Ellene mondok minden, Candia' elfoglalása óta történt törvény- 's alkotmány elleni végzéseknek, melyekben a' tizek' titkos szavazatkeritői 's fizetett szónokai gyakorlák befolyásokat."

‚Ez nem igaz!' kiáltott fel dühösen Zeno Rinald, ki, ha helytelent látott, barátot 's ellent egyenlően nem kimélt.

„Igen igen, felelt Manuel: nem igaz rád nézve, Rináld! mert ha az igaz volna, azon dicső nevet, mellyet viselsz, melly az enyém is, lábaidhoz vetném; de igaz még is. — Huszonnégy tanút nevezek, kiket Malatesta, e' minden pártnak gonosz szelleme, 's a' Cornarók vesztegettek meg, hogy rokonaikat a' tanácsba juttassák, 's szent Márk' ügyvédeitől az igért bért megkapják."

‚Magad 's tanúid hazudnak!' kiált fel Malatesta kevélyen.

A' teremben újra iszonyu zaj hallatszott, nem sokára látta Zrinyi, kit e' nagyszerü vitatkozás magán kivül ragadott, Malatestát a' terem' ajtaihoz vonulni 's két sbirrinek valamit súgni füleibe, miután visszatért helyére.

„Nem kétlem, mond az ifju Zeno, a' zaj szünvén, mondhatlan megvetéssel fordítva arczát Malatestához; orvos és vőlegény úr! hogy a' tizeknek módjában lesz tanúimmal egy hideg fürdőt vétetni a' hajógyár' közelében, vagy egy mátkagyürüt tétetni torkukra, míg szólhatnának! de az igazság kiált, 's ezen orozókon itt, olvashatja kegyed ítéletét. — Egy szóm van még, polgárok: Velencze veszélyben van! jaj a' köztársaságnak akkor, ha polgárai' hiusága utolsó menedéke; egykor Velencze' zátonyaira szorult; külellenség 's az elemek csatáztak ellene; Velencze' akart, 's mint Phoenix kelt fel hamvaiból."

‚Fegyverre, fegyverre!' kiáltottak legtöbben. Az ifju Zeno leszállt a' szónokszékről, úgy tetszett, mintha e' gyermek egy fővel magasodott volna. — Rinaldnak kezét engesztelő arczkifejezéssel rázta meg, azután a' terem' hosszában lejtett, hol többen ölelték meg; míg ő egy kihivó tekintetet vetett a' Cornaro pártra, azután a' sorompókon túl eltünt.

Mintha a' tavaszt hirtelen tél követné vagy Calabria' zöldelő virányait hó öntené el: olly nagy ellentétet láttata most a' szónoki erkély, mellynek öblét egy százados agg foglalá el. Nanni Battista volt ez, Nestora a' tanácsnak: egy homlokkal, mellyen Velencze' történeteinek lapjai ragyogtak, 's egygyel azon arczok közől, mellyeket a' velenczei nép legtöbbször látott, csatáiban, béke' szárnyai alatt, forradalmainak hullámi közt, 's csendes házi körben; egy hanggal, mellyet mindenki ösmert, mert nem volt velenczei, ki e' szép aggszerű nobilival ne szólott volna. — Fél negyed óra mult el zajkiáltások 's szenvedélyes kitörések közt: a' sorompók előtt a' nép iszonyú sokaságra gyült; míg a' teremben fenyegető csoportozatok alakultak; mert e' gerjengések' napjaiban a' vizsga nép még az egyedek' palotáit is körülfogta, 's minden folyosó, hágcsó, előcsarnok tömve volt a' minden nemzetek közt legvizsgábbi velenczei néppel.

Zrinyi figyelemmel kisérte mind ezen mozdulatokat, arczának jelentő vonásai arra mutattak, hogy a' kedélyeket vizsgálja: mint ki egy fontos küldöttség' sikerét teszi az indulatok' 's külmények' mérlegébe:

Néhányan a' Cornaro pártból indulatosan hagyták oda a' teremet míg a' Zeno párton levők a' szónoki szék körül állottak.

Az öreg' megjelenése lassanként megkezdé

nyugtatni a' kedélyeket; Erízzo emelkedett fel üléséből, csendre 's nyugalomra intvén a' tanácsot. Az öreg Nanni szeliden jártatá szemeit végig a' hallgatókon.

„Velenczeiek! igy kezdé beszédét: Tudom én, e' zajos tanácskozások' küzdhomokán komoly kihallgattatást csak az reménylhet, ki a' felbőszült indulatok' szellemében szól. Oh tudom én, hogy ama' szépen csengő közhelyek, melylyek a' rostrumokon egykor 's Athene' terén olly kény szerint vezették az indulatokat, itt is e' falak közt, szembe Candiával, szembe Velencze' dicsőségével 's ama' fényes századokkal, el nem veszték varázs erejöket. Egy ifju szólott előttem; szép hevében szintannyi jó szándék, mint erő volt; de jó szándék 's erő nem mindig elég. Hány okot amaz ifju mondott, annyit csatában vívtam én Velenczeért, hány éljen jutalmazta lelkesedését annyiszor hallottam én Velencze' győzedelmeinek fényes ünnepén szent Márk' ívei alatt a' nép' hálaénekét. Nem szavakkal, hanem okokkal akarom bebizonyitani, minő ferde útat választ most az, ki százados intézvényeinket kivánja alapjaikban megingatni, a' helyett, hogy ezekre támaszkodva, hirtelen elhatározásban 's tetterőben keressen menedéket. — A' tizek ellen szóltok ti! kik azok? — Örökös királyok, valami felsőbb természetü lények, kik közölünk kiemelve mindig olly polczon ülnek, hol boszunk 's megvetésünk őket utól nem érheti? Olly zsarnokok, kik a' hatalmat bitorolják, 's magokat helyzik fölünkbe? — Nem, velenczeiek! — A' tizek mi vagyunk, közölünk választatnak, 's csak egy évre, nem örökre; minden év másokat lát 's az előbbiek visszatérnek közinkbe. — Hivataluk' szelleménél fogva azt teszik velünk, mit egy év' mulva ohajtanak hogy velök történjék. Minden velenczei nemes, e' nagyszerü, századok által tiszteletessé vált 's szilárditott testületbe léphet. — Utálom én a' gonoszok' félelmét: mert azok rettegik a' biró' szilárdságát; a' jámbor bátran néz az igazság' szemébe, bár minő szigorú az. — Velenczeiek! hol van állomány, melly a' miénkkel mérközhetnék, korban 's dicsőségben? 's mi tartotta fen birtokát, kincseit 's terjedelmét e' köztársaságok' legrégibbének? — Alkotmánya, mellyet Velencze' legdicsőbb századai szenteltek meg. Nem bizonyitotta-e be az idők' hosszú sora, hogy e' gyáváktól rettegett itélőszék féke a' gonoszságnak. — Nem dicső-e egy intézet, mellyel szemben, a' leghatalmasb, úgymint a' legszegényebb,

határtalan jót és nagyot tehet. de semmi gonoszt! — Melly nem várja be míg az álnokság óriási karjait terjeszti, 's véres áldozatokat követ el: melly a' rosz szándékot magvában tiporja el, míg erdőt nevelne; melly a' gondolat felett őrködik 's csak két polgári osztályt ismer: a' jót 's a' roszat. — Átok azokra! kik szigorú itélőszéket nem akarnak, mert azok bűnt 's féktelenséget ohajtanak. Távol legyen tőlünk azon veszélyes tan, melly a' bún mellett emeli föl szavát.

A' helyett hogy most intézeteink' legtiszteletesbike ellen szóljunk, a' helyett hogy az égő ház körül a' forrásokat válogassuk az oltásra, ragadjuk meg, mi legközelebb van, nyuljunk minden forrásba! — Velenczének fegyveres erő kell? fegyvertáraink telvék, tartományaink' határaiban az anyagi erő nagy; egy lépést Velencze már tett, midőn hatalmas szövetségeseit felszólítá. A' segély késhetik, addig Candiának azon része is elvész, mellyet még birunk most; egyesitsük minden erőnket, lépjünk fel hirtelen, ha kevesebb számmal is. Pénz kell most, velenczeiek! nemde érdemet tesz, ki vagyonát, kényelmeit, talán gyermekei' jövendőjét áldozza a' honnak, 's pénztárait tölti meg? ha a' tanácsosi hivatalt kétszáz aranyért eladtuk, miért ne jutalmaznánk nagyobb áldozatokat velenczei nemességgel? Nem történt-e ez máskor is, 's nem ezek mentettek-e meg bennünket gyakran a' veszélytől?

Mit ér minden vitatkozás ha Candia elvész! — Ha a' tizek' itélőszéke eltöröltetik, ha késedelmes kül segítségre várva alkotmányunkat gyökerében ingatjuk meg, Velencze azon ellenség' martaléka leend, ki eddig reszketett előtte!"

„Fegyverre, fegyverre!" hangzott megint a' teremben.

„Fegyverre! ismétlé az agg Nanni: de mit ér a' fegyveres erő vezér nélkül? mit ér a'vezér, kiben bizodalom nincsen. Morozini Jeromos mint gyermek hagyá magát kijátszani! — Mindenek előtt tehát polgárok! válaszszunk vezért, hogy vívhassanak seregeink addig, míg mi egyebekről gondoskodunk."

„Választás, választás!" hangzott a' teremben.

A' választás elkezdetett: azon csenddel és komolysággal, melly e' sajátságos népet bélyegzé, valahányszor fontos, 's az állomány' szerkezetébe vágó tettleges cselekvésre került a' sor; akkor az élénk heves velenczei patriciusra, e' kimért csendnek közepette alig ismernél.

„Válaszszuk Erizzót", szólottak fel néhányan.

„„A' dogét? felelt kérdezve Zeno Rináld: ez alkotmány elleni!""

„„Miért?"" szólt közbe az öreg Nanni: a' velenczei köztársaság' első századaiban Pietro Tribano, Candiano, Orso Participatio 's több dogék vezérkedtek".

„Rendre rendre!" szóltak közbe néhányan.

Az egész teremben elénk figyelem mutatkozott az arczokon. A' hosszas vitatkozások közben reggel óta telve volt a' tágas terem, bár jövőket és menőket mindig lehete látni, kik vagy egy butegában vettek valami frisitőt magokhoz 's tértek vissza; vagy haza siettek övéiket a' tanácskozások' viszonyairól tudósitani. A' szent Márk' terén, a' Piazzettán és a' Riva deli Sciavonin mindig ugyanazon sokaság hullámzott, melly hajnal óta özönlött a' Mark' piaczára vagy onnan szerte a' városba.

A' választás' híre elszárnyalt mindenhová; minden a' Palazzo Ducaléhoz gyült, két óra mulva a' szavazatok együtt voltak: a' többség Erizzót, az agg, sir felé hanyatló dogét választotta vezérnek.

Jósika Miklós.

Magyar játékszini krónika.

Dec. 19. Bérszünetben: IV. Henrik' házi élete. Vígj. 1 felv. Franczia eredeti után németből Fáncsy Lajos a' m. acad. költs. — Ezt követé Philippe' párisi physicus' első mutatványa a' magia és physica' mulattató köréből.

Dec. 20. Bérszünetben: Nevető ezer bajban Vígj. 1 felv. — Philippe' másodrendű mutatványai.

Dec. 21. Bérszünetben először: A' veszedelmes szomszédság. Vígj. 1 felv. Kotzebue után Telepi. — Philippe' harmad rendű mutatványai.

Dec. 22—25. A' színház zárva volt.

Az utóbbi országgyülésnek a' magyar színház' tárgyában alkotott 44-dik törvényczikkje által nevezett országos választmány, törvényileg reá ruházott kötelességében eljárandó, maga munkálkodását nemes Pest vmegye' többszöri sürgetéseire is, múlt hónap' 19-kén megkezdette, foglalatosságának zsinórmértékül azokat követvén, miket törvény parancsol, honi nyelvünk, nemzetisedés, csinosodás, udvariság olly méltán kivánnak. E' nemzeti köz ohajtást a' színház' körében azonban csak úgy hivén elérendőnek, ha ezen nemzeti intézet házilag kezeltetvén, annak fentartására ajánlott menynyiség' segedelmével mind azon eszközök megszerezetnek, mellyek a' kivánt czél' eléresére múlhatlanúl megkivántatnak; — miért is a' magyar színháznak törvény rendelete szerinti átvételét ugyan jövő évi január hónap' első napjára határozá, kezelésére nézve mind azáltal abban állapodék meg, hogy ez, az országos küldöttség' köréből nevezendő választmány által csak a' jövő husvéti ünnepek után kezdessék meg, mind az akkorig tartó szerződések miatt, mind pedig azért, mivel legalább annyi időt tartott szükségesnek arra, hogy megtétetvén a' kellő előkészületek, a' magyar színház a' nemzet' várakozásához és díszéhez képest országilag nyittathassék meg; addig pedig a' kezelés' módjával már megismerkedett részvényes társaság' némelly e' végre felszólított tagjai által bizonyos kedvezések mellett folytattassék. De az általok kitűzött feltételek sokkal súlyosabbak levén, sem hogy azokat az országos választmány elfogadhatta volna, ama' kellemetlen helyzetbe jött: hogy minden gyakorlati csaknem meggyőzhetlen nehézségek mellett is, — nehogy a' színház közbotrányra bezárassék — kénytelen volt ideiglenes igazgatást rendelni, melly azon nemzeti intézet' kezelését jövő husvétig egy választandó igazgató' munkálódása mellett mostani állapotjában fentartsa. Mire nézve a' nemzeti színház' emelkedésére az országos választmány rögtön mitsem tehetvén, az előbb említett határidőig a' nemzeti színház' igazgatását úgy kivánja egyedül tekintetni, mint az eddiginek folytatását. Költ Pesten, karácson hava' 20-kán 1840. tartott választmányi ülésből.

Egyveleg.

Vidra Ferdinand. Felséges királyunk, jelennen Pesten tartózkodó (Fel-Dunasor, Vodianer-ház), veszprémi születésü hazánkfiának, Vidra Ferdinand képirónak, hogy festészeti képességét Rómában tökéletesbithesse, két évre három három száz pengő ft segéddijt méltóztatott rendelni.

Vége a' második félévi folyamatnak.

MUTATÓ

AZ ATHENAEUM' 1840. II. FÉLÉVÉHEZ.

TUDOMÁNYOS RÉSZ.

Szelet

NYELV, AESTHETICA ÉS LITERATURA.

A' magyar és ozmán-török nyelv, nagyából összehasonlítva egymás közt, és a' nyugoti nyelvekkel. *Vajda* 257, 289
Magyar nyelv' behozatása Pesten 303
A' költészet' 's különösen a' drama' becse. *Tarczy Lajos* 737
Teremtő 's előadó művészek 186
Franczia és német tragoediák V. Hugo szerint . . 424
Uwarow' emlékbeszéde Goethe felett, *Kazinczy Gábor* 577, 609
Voltaire- mint történetirórul V. Hugo 209
Balzac 406
Lessing 471
Bölcs Lokman' meséi, arabból *Hunfalvi* 93, 142, 156 191, 239
Odessai történeti társaság 79. Óriási szótár 319. Corneille 688. Ógörög színművészet 480

PHILOSOPHIA, ÉLET- ÉS TÁRSULATI VISZONYOK, ERKÖLCSTUDOMÁNY.

A' józan philosophia miért nem talál utat az elmékbe általánosabban. *Edvi Illés Pál* . . 801, 817
Rhapsodiák. *Hunfalvi* III. 17, 33
— — — IV. 113, 129, 145
— — — V. 657, 673, 689, 708
Természeti és történeti jog. *Kéri* 433, 449
A' nőnem emancipatiója a' kereszténység által. *Heténvi János* 369, 385, 401
A' többség' zsarnoksága. Tocqueville ut. *Fábián* . 705
Társas életbeli kérdések 23
Az igazság. *Fábián* 458
Eszköz és czél. *Kéri* 40
A' testvéri szeretet. Parabola. *Katona Gyéza* . . 29
Böngészet Menzelből, *Gabányi* 144, 175, 224, 320, 544. Kéri 495. Klingerből, *Fábián* 240, 303, 448; 495, 544 *Sz. E.* 352. *Vida* 384, 416, 480; 752.

NEVELÉS, OKTATÁS.

Hazánk nőnevelésének, nőnevelő intézetei' javításának elméleti és gyakorlati alapfogalmai. *Fáy András* 177, 193, 211, 230, 245, 262
Házi leánynevelésünk' állapotjáról, 's annak a' köz leányneveléshezi viszonyáról. *Steinacker Gusztáv* 49, 65, 85, 103
A' tanulók' nyilvános próbatételének fontossága és czéljai. *Briedl Fidél* 769, 785
Jacotot' tanításmódja. *Briedl F.* 417
A' népiskola' jótékony hatása az ország' és polgárai' boldogságára. *Briedl Fidél* 337

TÖRTÉNET-, ÉLETIRÁS.

Újabb nyomozások az egervölgyi franczia gyarmatokról. *Jerney János* 625
Lászlóffy Pál' követségjárása I. Rákóczy Gy. erd. fejdelemhez. *Jászay Pál* 305
Hamilton Sándor. gr. *Vay Dániel* 454
A' korona, Cambacères emlékiratiból. *Kazinczy Gábor* 441
Napoleon' vég órája 134
Különös asszony (Daschkow hgnő) 144. Franczia-ország' győzedelmei 320, forradalmai, 368. Délamerikai templomok, 447. Nemes Sámuel . 575

ORSZÁG- 's NÉPISMERET.

Kirándulás Nyitra vmegye alsó részébe. *Garay* 89, 107, 119
Tátrai levelek. *Tóth Lőrincz* 234, 251, 268, 286, 331, 344
Népmondák. *Pulszky Ferencz* 161
A' kelet' fürdődivatai. *Ivanovics* 282
Az éjszaknyugoti átmenetel' fölfedezése 95. Europa' legnagyobb városai, Cserkesznők 150. A' méregvölgy 174. A' régi és mostani Páris, Házasságbazár, A' szépnem őrszellemének ünnepe 208. Katonai erő arányban a' népességhez 224. Amerikai koldusság 240. Orvosok és ügyvészek Francziaországban 272. Ápai hatalom Görögországban 479. Cserkaszk 494. Sz. Pétervára 528. Emberáldozat 608. Beirut 672. A' perzsák szakálla 768. Ceylon-szigetromok 351

JOG- ÉS TÖRVÉNYTUDOMÁNY, KÖZRENDÉSZET.

Egy tekintet a' kettős kamarai rendszerre. *Fabriczy Sámuel* 5
A' külföld ítélete a' magyar váltótörvények felől. *D. Wildner Ignácz* 727
A' XV. törvényczikkely I. 64. §. felvilágosítása. *Császár F.* 225, 241
Hiteltörvények. Wildner ut. *Jászay* . . 353, 545, 561
Egykét szó az óvásról. *D. Wildner és Jászay* . . 465
Zárszavam az óvásról. *D. Wildner Ignácz és Jászay Pál* 593, 615
A' meszelt falak 815

KÖZGAZDASÁG.

A' földmivelés' akadályairól 's azok elhárításáról Magyarországban. *Török János* . . 481, 497 513
A' csatornákról, Véber ut. *Vajda* 721
Még egyszer a' csatornázásról, Véber ut. *Vajda* 753, 774

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK.

Élet és halál. *D. Losy Pál* 641, 660
Próbajárulat a' magnes-álom elméletének fejtegetéséhez. *D. Katona Gyéza* 529
Magyarország' égalja jó, de még jobbá változtatható. *D. Katona Gy.* 81, 97
Születés és meghalás 46. Barbados, a' kolibrik' hazája 78. Hosszu élet Oroszországban 95. Békavándorlás 175. A' földsarki tél 272. Madarak' repülése 319. A' ló' okossága 320. Az Ararát' beomlása 368, 544. Ungka Puti 384. Mahagoni 415. Siberia 447. A' vad elefant' ügyessége 528. Veszedelmes viszhang, Virágóra 816

MŰTAN.

Kliegel betüosztó és rakó gépei. *S. F.* 505
Üvegszövés 159. A' gépek sikere 224. Mousselin 240. Új puska 720

SZÉPMÜVÉSZETI RÉSZ.

Szelet.

SZÉPLITERATURA.

Novella és rokon.

A' kegyencz. *Árvay Gergely* 10, 24
Mátkaáldozat. *Kuthy Lajos* 138, 150
A' két barát. *Barthos J.* 170, 189
Napjaink. *Nagy Ignácz* 298, 311
Az országgyülés. *Kemény Zsigmond* . . 378, 392, 410
A' puszta. *Jósika Miklós* 519, 537, 555
Palazzo Ducale. *Jósika Miklós* 806, 823
A' dugárusok. Angol. B. *Barkóczy Ferencz* . . 59, 72
A' falusi hangász. Angol. *Garády* 201, 218
A' tallér. Franczia 41
A' korz' bosszuja. Franczia 562
Bog, a' halász. Franczia 427, 444
Daguerreotyp a' háremben. Franczia. *Garády* 459, 475
St. Just' lámpája. Franczia 490, 510
Colomba. Franczia, Mériméetől. *Szenvey* 566, 583, 603, 618, 631, 647, 664, 681, 698, 714, 729, 743, 758, 776, 783
Válts fel. Német 793

Lyrai költés.

Adorján. Az ismeretlen nőhöz 536. 1831-ből . . 821
Alpár. Reg. 490
Beöthy Zsigmond. A' csók, Moore után 188. Magasztalás 217. Egy hölgyhöz kolostorba menetele' alkalmával 329. Hamiska 757
Csongor. Hegyen 776
E. Szende lány 88
Erdélyi János. Egy gyermek' születésére 41. Hadi tréfa 138. Népdalok 392. A' virasztó . . 728
Garay János. Tavaszi dalok 8, 9
Jakab Elek. Hozzá 743
Jalzsa. Abbaziában 119. Hygieához 188. Agg vitéz 285
Kéri. Liliom 's rózsa 664
Kuthy Lajos. Barátom' sirján 681. *I*-hoz 729
Lakner. Menekvés 520. Éji dal 663
Lisznyay Kálmán. Fohászkodás 59. Ősz' búja . . 200
Nagy Imre. Vándor 43. Ég 425. Intés 459
Pájer Antal. Hűség 217. Téli dal 475
Riskó Ignácz. Sejtés 489. Bérczi és völgyi patak 566, Viszonlátás 630. Esdeklés, görögből . . 631
Rutkay Emil. Kis leány' változása 630. Őszi dal . 743
Sárosy Gyula. Herminéhez 362
Szűcs Dániel. Csokonai' vas szobra. Kövy. Szerető. Óra 72. Éj 89. Kétkedés 426
Tóth Lőrincz. Kárpáti vihar 407. Tátrai képek . 438
Ujházy. A' kedves' hűsége 149
Vachott Sándor. Elsőség 297. Őszi dal 311. A' gyöngykereső 378
Vidor Emil. Egy elszáradt fánál 297. Tavaszdal . 757
Vörösmarty. Sirvers 426
Zorányi. Édes kín 107

Vegyes nemek.

Adorján. Költői prosa 712
D. K. Váró lány, néprege 169
Erdélyi. Ó és új. Kor és nagyság 150. A' XIX-d. század' embere 266. Magyar nemzeti ünnep 330. Rhigas. Rousseau. Byron. Kosciusko . . 331
Lakner. Nyelvdivat 362
Pogány. A' művészet' hő tisztelője 791
Raposa. Konoki 664
Riskó. Washington 757
Sz. E. Az oroszlán' törvényszéke 414
Sárosy. Tisztválasztáskor 728
Székács. Gutenberg 201

Szelet.
Szűcs Dániel. Iszák 72. Honi kő 297
Vörösmarty. Miss P. emlékkönyvébe 520

SZINÉSZET.

Végszavam a' dráma' ellenségeihez. *Egressy Gábor* 677, 694
Magyar játékszini krónika: majd minden számban.

KÉPZŐ MÜVÉSZET.

Pesti müvészeti egyesület' műkiállítása 15, 31
Észrevételek a' Mátyás-szobor' tervezetére. *Vachot Imre* 273
Tőlem is egy szó sok szóra. *Ferenczy István* . . 600
A' honi szobrászat ügyében 576, 735
Adakozások Mátyás király' emlékére 47, 64, 79, 95, 112, 127
Adakozások Kölcsey Ferencz' emlékére . 48, 159, 175, 192, 432, 463, 495, 784
Gutenberg' emléke 783

EGYVELEG.

A' divat 327. IV. Henrik' sejtései 329. Tollharczi fortély 117. Uszszatok, Jeles ürügy 46. Három pof 79. A' legszebb nyelv 95. A' leggazdagabb nyelv, Nevezetes észrevétel az őrültségről 111. Olasz játékszini tréfaesetek, Stambuli ebek 143. Egy franczia hölgy' vallomásai, Legnagyobb tűzveszély, Középkori aranyfürtök 158. Mennyit ér a' házas férfi 174. Legrégibb játékszinek, A' két első báró 175. Rendkivüli szépség, Játékszini bukások 192. A' japáni császár' nevezetes rendelménye 223. Hahnemann születésnapja, Müller J. emléke 224, 447. Waterloo-ünnepi kocsi, Nevezetes palacz bor, Tulság 224. A' régi vásárló, Ritka idétlenség, Gyürűk 240. Don Juan 271. A' gúlák, Emlékmondatok, Üveg ágy, Különös faja a' tébolyodásnak 272. Napoleon' emberismerete, Legszebb leányok, Naiv felelet 303. Zenedüh 319. Beszédbőség, Szép előléptetés 320. Játékszini furcsa eset 335. Napoleon' emléke Aegyptusban, Különös pör, Elkoszöntés, Párbaj különös okokból, Különös figyelmeztetés, Női gyöngéd érzés 336. Millyen legyen a' nőszív, Nevezetes jóslat 351. Különös számolás 352, Gutenberg-ünnep Stutgartban, Napoleon' sírja 383. Galambposták, Eredeti párbaj, Londoni tolvajcsín 384. III. Fridrik Vilmos és az őrmester 399. Villa Napoleon, Az elemi testvérek, Megehető ujság 416. Mindenkinek megvan saját véleménye, A' legöregebb lengyel katona 432. A' szabadság' istennőjének szobra Párisban, Leliere kapitány, Éjszakamerikai vakmerészség 447. Hahnemann emléke, A' négerfej 463. Themsetunnel, Victoria kir. házi költségei 479. Belvederi Apollo és Laocoon, Mindennek van határa, A' perzsák' manese 494. Aczél, Soulié, Fridrik 512. Vegyetek példát 527. Ney' szavai, Különös egybetalálkozás 528. Nevezetes öngyilkosság 543. Esernyők, Florenczi szalmakalapok 544. Nem kell a' szerelemmel játszani 560. Chinai kertek 592. Amerikai demanxságok, Mehemed Ali szakálla, Europa legnagyobb ágyuja 608. Macao, Katonaszámitás Törökországban 640. Helyszerü kérdések 656. A' két őrült 671. A' páva és a' tükör, A' költői zultán, Lope de Vega, Nagy iparu szabó 672. Az eldoradoi rege 687. Aqua tofana, Malabári nemesség, Vas utak Éjszakamerikában 688. Paganini' halála 720 Bibelődés nevek- 's számokkal 767. A' zene, A' bölcs biró 799. Virágszirom 800. Hermann és Goethe' emlékei, Ritka házaspár 815. Eredeti végrendelet, Végrendelet púposok' számára, Laconicus rövidség, Különös mulatság 816. Vidra Ferdinand 828.

Párbeszéd a' mérlegről 812

Nyomatik Budán, a' magyar királyi egyetem' betüivel.